CHRISTOPHORI COSCI

PATRITII, ET J. C. CLUSINI

Prothonotarii Apoſtolici, ſæpe Vicarii Generalis Epiſcoporum, Archiepiſcoporum, Cardinalium, necnon Vicarii Capitularis, & Apoſtolici, modo vero Vicarii Generalis

EMINENTISSIMI, ET REVERENDISSIMI DOMINI CARDINALIS

JO: FRANCISCI ALBANI

Epiſcopi Portuenſis, & S. Rufinæ, Sub-Decani Sac. Collegii, & Poloniarum Regni apud S. Sedem Protectoris.

DE SEPARATIONE
TORI CONJUGALIS

Tam nullo exiſtente, ſeu ſoluto, quam ſalvo vinculo Matrimonii, ejuſque Effectibus.

O P U S

ARCHIEPISCOPIS, EPISCOPIS, JUDICIBUS ECCLESIASTICIS, AC OMNIBUS JUS CÆSAREUM, PONTIFICIUM, SACRAMQUE THEOLOGIAM, PROFITENTIBUS, ET IN FORO VERSANTIBUS UTILISSIMUM

Cum Summariis, & Indice locupletiſſimo.

ROMÆ MDCCLXXIII.

Ex Typographia Salvioni in Archigymnaſio Sapientiæ Superiorum facultate,

ALTISSIMÆ, AC SACRATISSIMÆ MAJESTATI

VIRGINIS MARIÆ

HOMINUM, ANGELORUM, TOTIUS ORBIS, ATQUE CÆLORUM

AUGUSTISSIMÆ IMPERATRICI.

MNES fere Scriptores cum Opus aliquod in lucem edere conſtituunt, aliquem deligere ſolent benevolum Mecœnatem, & quantum fieri poteſt, omni Virtutum genere ornatum, cujus illuſtre nomen, & præſidium ſibi futurum adverſus malevolorum invidiam, & multum Operi decoris adverſus contemptum imperitorum adjuncturum eſſe ſibi pollicentur. Quo quidem more mihi quoque hac de cauſa utendum potiſſimum cenſeo, ſed Ego vix inter Homines notus, inter Scriptores rudis, inter Dei Miniſtros minimus, cujus tandem potero implorare præſidium, niſi illud præcelſæ Majeſtatis Tuæ totius Or-

bis, atque Cœlorum Imperatrix, apud quam non eſt acceptio Perſonarum, quia ſemper fuiſti veræ humilitatis exemplar, quamvis Stella ex Jacob, cujus radius univerſum Orbem illuminat, fovet virtutes, excoquit vitia; Ex Regibus orta, ex ſemine Abrahæ, ex Stirpe David: Virgo ſemper Immaculata ſine labe originali concepta, nullis terrenis inquinata affectibus, ſed Cœleſtibus educata cogitationibus: Hortus concluſus; Fons ſignatus: Gloria Libani: Decor Carmeli: Tota pulchra, in qua non eſt macula: Pulchra ut Luna, electa ut Sol, favus diſtillans labia tua, oculi tui Columbarum: Tu Gloria Jeruſalem, Tu lætitia Iſrael, Tu honorificentia Populi Dei, Eccleſiæ noſtræ decus, & firmamentum: Tu pretioſa Margarita Orbis Terrarum, Corona Virginitatis, Sceptrum Orthodoxæ Fidei, quæ nec primam ſimilem viſa es, nec habere ſequentem gaudia Matris habens cum Virginitatis honore: Tu Flos Campi, de quo ortum eſt pretioſum lilium Convallium: Tu Ancilla Dei, & Mater: Tu Virgo, & Genitrix: Tu inter omnes Homines natos, & naſcituros Chriſto, Deoque propinquior. Quid ergo Te majus, aut illuſtrius ullo umquam tempore inventum eſt, ſeu aliquando poterit inveniri? Quidnam Te ſanctius? Non Prophetæ, non Apoſtoli, non Martyres, non Patriarchæ, non Angeli, non Throni, non Dominationes, non Seraphim, non Cherubim, non denique aliud quidpiam inter creatas res viſibiles, aut inviſibiles majus, aut excellentius inveniri poteſt: Tu ſola Cœlum, & Terram amplitudine ſuperaſti. Per Te exultat Cœlum, lætantur Angeli, fugantur Dæmones, & homo ad Cœlum revocatur. Quid Te magis miſericordia, pietate, & amore erga Genus humanum inſigne? Tu Reis veniam, medelam ægris, puſillis corde robur, afflictis conſolationem, periclitanti-

bus adjutorium ſanctis tuis precibus obtines : Tu fortitudo pauperi , fortitudo egeno in tribulatione ſua , ſpes a turbine, umbraculum ab æſtu , ſervans omnibus in Te Sperantibus pacem : Tu aperis oculos Coecorum, & educis de concluſione vinctum, ac de domo Carceris ſedentes in tenebris . Tu Mater Divinæ Gratiæ, Mater Miſericordiæ , Mater Boni Conſilii , cujus merita , atque virtutes omnem loquendi ſuperant facultatem. Tu ſpes mea, Domina mea, protectio mea, Mater mea . Quotidie namque memoria recolo quæ Tua ſemper fuerit in me pietas luculentiſſimis beneficientiæ ſignis obteſtata ; Quantum contra invidorum obtrectationes opportunum mihi præſtitiſti auxilium; Quam in me ornando fueris ſolicita. Merito igitur Te præponere debebam Regnis etiam , & Sedibus, ac Auguſtiſſimæ Majeſtati Tuæ has qualeſcumque forenſis otii elucubrationes nuncupare. Merito propoſui pro illarum luce habere Te, quoniam inextinguibile eſt lumen tuum. Excipe ergo eo benigno, ac materno, quo ſoles obtutu Munuſculum hoc nulla quidem ex parte tanta Majeſtate dignum, ſed par offerentis Servuli parvitati, quod tamen tam illuſtri nomine decoratum, & patrocinio fultum , non vereor, ne non ſatis omnibus commendatum videatur , meque ut ſub umbra Tua uſque ad ultimum ſpiritum requieſcere , & poſt hujus vitæ curſum Unigenitum Filium Tuum una tecum, & cum omnibus Electis ejus æternaliter laudare , atque cum eo regnare tuto concedas Tuis ſanctiſſimis pedibus provolutus humillime deprecor.

SACRATISSIMÆ MAJESTATIS TUÆ

Humillimus , Addictiſſimus . & Puſillus Servulus
CHRISTOPHORUS COSCI.

LE-

LECTORI BENEVOLO.

Ultæ sunt Causæ, quæ de die in diem coram Episcopis, eorumque Vicariis Generalibus examinantur, & deciduntur, sed inter frequentiores, quæ ad hunc effectum ad illos deferuntur, non ultimum sane locum in aliquibus Diœcesibus obtinet ea Controversia, quæ exoriri solet, & judicialiter discuti, vel extrajudicialiter, quando fieri potest, componi inter Conjuges super Separatione Tori Conjugalis sive soluto, sive salvo vinculo Matrimonii, ad quam dirimendam plura juxta casuum circumstantias præsertim in jusdicendo in Tribunalibus Ecclesiasticis per me collecta, in hunc Tractatum redigere pro Causidicorum, & Judicantium commodo opportunum sum arbitratus. Non ignoro cum veterem, tum vulgatam rem me fuisse aggressum, in qua pertractanda multos, eosque gravissimos Authores rerum tum divinarum, tum humanarum peritissimos plurimum sentio laborasse, ut verear, ne in hac tanta doctissimorum Scribentium copia, mea fama prorsus delitescat splendore, ac nobilitate eorumdem, qui nomen supprimunt meum; Sed utcumque sit, hujus Operis sufficiet conatus firmandi Conclusiones juxta Juris quidem sanctiones, sed insuper (præter prædictorum Authorum stylum) juxta quoque Decreta Sac. Congreg. Concilii, & juxta sensum Tribunalis Sacræ Rotæ Romanæ easdem Controversias in gradu appellationis sæpissime resolventis, a cujus proinde oraculis ejusdem Operis totum pondus, ac tota auctoritas, ut plurimum, pendet, & multoties in eo asserta, ac monimenta legalia absque alio Jurium, ac Doctorum munimine, Rotæ tantum auctoritate fulcita cernuntur; Et si aliquando super aliqua opinione per hanc excelsam Rotam retenta, anceps fui, meamque opinionem protuli, illius sententiam potius declarare, seu juxta diversas circumstantias distinguere, quam eidem adversari intellexi. Nonnullos etiam quandoque Poetarum retuli versus ad rem facientes exemplum inter alios Scannarol. de Visit. Carcerator. secutus. Hoc ergo Volumen humanis tuis, amice Lector, obtutibus subjicio, & si per otium illud perlegeris, parumque concinnam, minimeque elegantem dictionem offenderis, de veritate unicè laborasse, non de concinnitate me putes; Quare si prorsus incomptum, nulloque verborum delectu ornatum illud deprehenderis, & una simul cognoscere tantum veritatem absque fucis, & pigmentis ames, per Te in reliquis tenuitati meæ ignoscendum esse confido. Vale.

IMPRI-

IMPRIMATUR,
Si videbitur Revmo Patri Magistro Sacri Palatii Apostolici
Dominicus Patriarcha Antiochenus Vicesgerens.

APPROBATIONES.

JUssu Rmi P. Thomæ Augustini Ricchini Sacri Palatii Apostolici Magistri attentè perlustravi *Opus* inscriptum = *Christophori Cosci Patritii, & J. C. Clusini, ac Prothonotarii Apostolici De Separatione Tori Conjugalis &c.* = Et quidem non sine magna voluptate, quippè quia in eo comperi a celeberrimo hoc Auctore, jam Orbi literario noto, tum ob Apostolici, Capitularis, & Generalis Vicarii munus, quod summa cum laude, & Præsulum adprobatione pluries in novem Diœcesibus obivit, cum ob *Tractatum De Sponsalibus Filiorumfamilias* novissimè typis datum, & communi Canonistarum calculo commendatum, ita clarè, & ita solidis rationum momentis unumquodque Caput *De Separatione Tori Conjugalis* discussum, & enucleatum, inspersis identidem peculiarium etiam, & ad rem pertinentium magistralibus quæstionum resolutionibus, ut nullus relinquatur dubitandi locus, quin juxta ipsius sententiam judicium ferendum sit. Quare cum nihil meo judicio, in hoc eodem Opere compererim, quod censorio calamo quacumque de causa notari mereatur, nihilque, quod Orthodoxæ Fidei adversetur, sive a morum regulis abhorreat, cumque ad Ecclesiasticorum Judicum commodum, certamque regulam in decidendo prore nata, magno usu esse possit, publica luce dignum censeo.

Datum Romæ ex Collegio Ecclesiastico idibus Januarii 1773.

Ubaldus Giraldi a S. Cajetano Cleric. Regul. Scholar. Piar. Sacrorum Canonum Professor, & Apostolicus Romani Cleri Examinator.

EGregium, ac doctissimum *Opus* eximii J. C. in utroque Jure *D. Christophori Cosci Patritii Clusini, Prothonotarii Apostolici, De Separatione Tori Conjugalis, tam nullo existente, seu soluto, quam salvo vinculo Matrimonii*, ejusque effectibus, ex commissione Rmi Patris Magistri Sac. Palatii Apostolici, attentè, ac sedulò diligenter perlegi; ideoque, nedum quidquam inveni, quod Censuræ obnoxium dici possit, sed etiam omnia in eo contenta, undequaque Ecclesiasticis Sanctionibus consona sunt; Quinimo cuncta, quæ complectitur, Auctore suo digna, sunt profutura legentibus, nec non optimo Præsulum regimini, in degustandis, & decidendis hujusmodi Causis, taliter ut doctissimus Auctor hoc verè eximium Opus, non sine magno laboris, ac ingenii exercitio illud in publicam utilitatem concinnavit: Quapropter typis dignum, atque dignum arbitror. In quorum fidem &c.

Datum Romæ die 15. Junii 1773.

Joannes Baptista Gallucci in Romana Curia Advocatus, ac Revmi Patris Magistri Sac. Palatii Apostolici Locumtenens.

IMPRIMATUR.
Fr. Thomas Augustinus Ricchinus Ordinis Prædicatorum Sacri Palatii Apostolici Magistri.

INDEX CAPITUM

Quæ in Primo, & Secundo Libro continentur.

LIBER PRIMUS

DE SEPARATIONE TORI CONJUGALIS SOLUTO, VEL NULLO VINCULO MATRIMONII EXISTENTE.

De Causis Separationis Tori in genere quoad vinculum CAP. I. pag. 1.

De perpetua Separatione Tori quoad vinculum ob Errorem CAP. II. pag. 10.

De perpetua Separatione Tori quoad vinculum ob Conditionem CAP. III. pag. 12.

De perpetua Separatione Tori quoad vinculum ob Votum CAP. IV. pag. 14.

De perpetua Separatione Tori quoad vinculum ob Cognationem CAP. V. pag. 18.

De perpetua Separatione Tori quoad vinculum ob Impedimentum Criminis CAP. VI. pag. 26.

De perpetua Separatione Tori quoad vinculum ob Cultus disparitatem CAP. VII. p. 31

De perpetua Separatione Tori quoad vinculum ob Vim, & Metum CAP. VIII. p. 37.

De perpetua Separatione Tori quoad vinculum ob Ordinem CAP. IX. pag. 46.

De perpetua Separatione Tori quoad vinculum ob Ligamen CAP. X. pag. 48.

De perpetua Separatione Tori quoad vinculum ob Publicam Honestatem CAP. XI. p. 52

De perpetua Separatione Tori quoad vinculum ob Affinitatem CAP. XII. pag. 70.

De perpetua Separatione Tori quoad vinculum propter Impotentiam CAP. XIII. p. 87

De perpetua Separatione Tori quoad vinculum ob Clandestinitatem CAP. XIV. p. 100.

De perpetua Separatione Tori quoad vinculum ob Raptum CAP. XV. pag. 121.

De perpetua Separatione Tori quoad vinculum post Matrimonium simpliciter ratum, ob Dispensationem CAP. XVI. pag. 146.

LIBER SECUNDUS.

DE SEPARATIONE TORI CONJUGALIS SALVO VINCULO MATRIMONII.

De Causis Separationis Tori in genere salvo vinculo Matrimonii CAP. I. pag. 194.

De Separatione Tori ad tempus ob impedimentum impediens CAP. II. pag. 202.

De temporanea, seu perpetua Separatione Tori ob mutuum Conjugis utriusque Consensum CAP. III. pag. 210.

De Separatione Tori ad tempus propter Hæresim CAP. IV. pag. 213.

De Separatione Tori ad tempus propter Sollicitationem, seu inductionem ad peccandum CAP. V. pag. 223.

De Separatione Tori ad tempus propter Sævitias CAP. VI. pag. 227.

Quænam sint atroces Sævitiæ sufficientes ad Tori Separationem CAP. VII. pag. 237.

An ad probandas Sævitias requirantur Testes omni exceptione majores, nec Testes singulares, & Mulieres admittantur CAP. VIII. pag. 246.

An Testibus de Sævitia Viri deponentibus Testes eamdem Sævitiam excludentes sint præferendi CAP. IX. pag. 254.

An probatis Sævitiis, fieri debeat Separatio Tori, seu potius restituenda sit Uxor Viro sub idonea cautione CAP. X. pag. 261.

De Separatione Tori ad tempus propter Odium CAP. XI. pag. 271.

De Separatione Tori ad tempus ob Morbum Contagiosum CAP. XII. pag. 280.

De perpetua Separatione Tori propter Adulterium CAP. XIII. pag. 290.

Quomodo probari possit Adulterium ad effectum Separationis Tori, & an ad illud probandum admitti possint Testes minus idonei, & singulares CAP. XIV. p. 312.

An in conflictu præferendi sint Testes de Adulterio deponentes Testibus illud excludentibus, vel è contra, & quando Proles adulterina non præsumatur CAP. XV. pag. 322.

An aliquando propter Adulterium Separatio Tori nec peti, nec concedi possit, aut concessa, detur reintegratio CAP. XVI. pag. 328.

De Separatione Tori ad tempus propter Ebrietatem, & Furorem CAP. XVII. p. 332

An, & in quibus casibus Conjuges propria auctoritate Tori Separationem facere possint, & an ad relevandum utrum inter eos impedimentum Affinitatis intercedat ob copulam illicitam ante Matrimonium assertam habitam a Muliere cum Viri Consanguineo, idem Consanguineus, si fuerit negativus, sit torquendus CAP. XVIII. pag. 337.

CHRI-

CHRISTOPHORI COSCI
J. C. CLUSINI
DE SEPARATIONE TORI CONJUGALIS
LIBER PRIMUS.

In sequenti Cap. I. hujus Primi Libri referuntur Causæ in genere, & in subsequentibus, ultimo exceptó, Causæ in specie, in quibus nullum est Matrimonium, & Contrahentes nedum quoad Torum, & Cohabitationem, sed & quoad vinculum perpetuo sunt separandi.

C A P. I.

De causis Separationis Tori in genere quoad vinculum Matrimonii,

SUMMARIUM.

1 Matrimonium est principium, & fundamentum immortalitatis humani Generis.

2 Initium habuit, cum Altissimus Mundum, & hominem creavit.

3 Unigenitus Dei Filius, ob infinitum ejus amorem erga Genus humanum, in utero purissimo Immaculatæ Virginis Mariæ Homo fieri dignatus est.

4 Suique amoris pignora in Ecclesiæ Sacramentis ab eo institutis nobis reliquit.

5 Matrimonium ad Sacramenti dignitatem elevavit.

6 Matrimonium est Sacramentum magnum.

7 Et sancta res.

8 Contrahentes Matrimonium sunt ipsius Subjectum, & Ministri.

9 Digna corporis, & animæ dispositione ad illud accedere debent.

10 Ecclesia potuit, & potest statuere impedimenta dirimentia.

11 Hæc impedimenta nullum reddunt Matrimonium, *& num.* 13.

12 Et Contrahentes sunt separandi etiam quoad vinculum.

14 Referuntur Carmina, in quibus restricta sunt impedimenta dirimentia.

15 Non semper cum malitia, sed aliquando accidentalitèr, & ex ignorantia Contrahentes

cum impedimentis Matrimonium ineunt.

16 Nullitas Matrimonii coram Ecclesiastico Judice est examinanda.

17 Refertur Constitutio Benedicti XIV. circa Processus in hac materia conficiendos.

18 Causa emanandi dictam Constitutionem, *& num.* 20., *& seqq.*

19 Matrimonium est perpetuum, & indissolubile.

20 Abusus Judicum in declarandis nullis Matrimoniis, *& num. seqq.*

21 Causa prædicti abusus, *& n. seqq.*

23 Quibus Judicibus extra Curiam Romanam committi debeant hujusmodi Causæ Matrimoniales.

24 Ordinarii pro hujusmodi Causis eligere debent Defensorem Matrimoniorum, ejusque qualitates.

25 Ejusdem Defensoris munus, & officium, *& num.* 29.

26 Semper eligendus est in prædictis Causis sub pæna nullitatis Judicii, *& num.* 28.

27 Juramenta per ipsum præstanda.

30 Si fuerit judicatum pro nullitate Matrimonii debet interponere appellationem.

31 Conjuges transeuntes ad alias Nuptias post primam Sententiam emanatam pro invaliditate Matrimonii, nequeunt simul cohabitare, & puniuntur pœnis contra Poligamos statutis.

32 In gradu appellationis servari debet quod servandum est in prima instantia.

33 Si Judex fuerit Metropolitanus, vel Nuncius, aut vicinior Episcopus, ad eum spectat deputare Defensorem, secus si fuerit Judex Commissarius, quia tunc spectat ad Ordinarium.

35 Post duas conformes pro nullitate Conjuges liberi remanent, nisi prædictus Defensor novæ appellationi locum esse putaverit.

36 Numquam secunda Sententia transit in rem judicatam, sed Causa semper reassumi potest.

37 Etiam in tertia, & quarta instantia servari debet, quod servandum est in prima, & secunda.

38 Quænam sit merces Defensoris.

39 Romæ in prima instantia hujusmodi Causæ agitari debent coram Urbis Vicario, & omnia prædicta sunt servanda, & Defensor Matrimoniorum ab eo deputatur.

40 Si de consensu Partium agitentur Romæ in prima instantia, vel in secunda per appellationem, vel in tertia, judicari debent a Sac. Congregat. Concilii, vel a Sacra Rota Romana.

41 Nisi Papa ad id Congregationem Particularem Cardinalium, vel Prælatorum deputaverit.

42 Defensor Matrimoniorum, si Causa agitetur in Sac. Congregatione Concilii, deputari debet a Card. Præfecto ejusdem Congregat.

43 Si in Sac. Rota, deputatur ab ejusdem Rotæ Decano.

44 Si coram Congregatione Particulari, ab ejusdem Congregationis digniore.

45 Per unicam Sententiam dictorum Judicum pro nullitate pronunciatam, non possunt Conjuges alias contrahere Nuptias.

46 Sed si in Congregatione Concilii Causa introducta fuerit, iterum in eadem ad instantiam dicti Defensoris reproponi debet.

47 Si fuerit commissa Congregationi Particulari, post dictam Sententiam ad instantiam ejusdem Defensoris alia Congregatio Particularis est deputanda.

48 Si judicata fuerit in Sac. Rota, ab eodem Defensore appellatio debet interponi, & ab aliis Auditoribus juxta turnum definiri, & si universo Tribunali Rotæ prius commissa fuerit, ab omnibus Auditoribus iterum examinari.

49 Matrimonii vinculum solutum nunquam censeri debet, nisi emanaverint duo Judicata, vel Resolutiones, aut Sententiæ penitus similes, & conformes, a quibus neque Pars, neque Defensor Matrimoniorum appellandum esse putaverint.

50 Quomodo se gerere debeat, qui petit Apostolicam Dispensationem super Matrimonio rato, & non consummato.

Præ-

51 Prædicta in posterum debent in omnibus, & per omnia pleniſſime, & inviolabiliter obſervari.

52 Et quidem per quoſcumque Judices quavis præeminentia, & poteſtate fungentes, & functuros ſublata eis aliter judicandi, & interpretandi facultate.

ATRIMONIALE fœdus, quod eſt principium, & funda-
1 mentum immortalitatis
humani Generis, *Auth. de
Nuptiis in princ.*, ibique
*gloſſ. verb. Immortalitatem,
& verb. Ampliori*, *Rot. deciſ.360. nu.5.
par.18. tom.1. Recen.*; Tunc primum
initium habuit, cum Altiſſimus Creator
Cœli, & Terræ, & omnium, quæ
in eis ſunt, plaſmavit hominem ad imaginem,
& ſimilitudinem ſuam, maſcu-
2 lum, & fœminam creavit eos, benedixitque
illis, & ait: *Creſcite, & multiplicamini,
& replete Terram*: ut habetur
in *Geneſ. cap.1. verſ.28.*

Ubi vero Unigenitus DEI Filius
pro ſuo infinito erga idem humanum
Genus amore in utero puriſſimo Sacratiſſimæ,
& Immaculatæ Virginis MARIÆ
ſine labe conceptæ, Spiritus Sancti
opera carnem noſtram ſumere, &
3 homo fieri dignatus eſt, ut pro redimenda
anima noſtra a ſervitute peccati
ſuum ſacratiſſimum Corpus, ac pretioſiſſimum
Sanguinem in patibulo Crucis
Deo Patri in holocauſtum expiationis
offerret, ſui pariter immenſi amoris
pignora in Sanctiſſimis Eccleſiæ Sacra-
4 mentis ab eo inſtitutis nobis relinquere
voluit, inter quæ Matrimonium etiam
5 ad Sacramenti dignitatem elevavit,
6 quod Apoſtolus *Sacramentum Magnum*
appellat in *Epiſt. ad Epheſ. cap.5. verſic.32*,
ideoque *Sac. Concil. Tridentin.
ſeſſ.24. cap.10. de Refor. Matrim.*, de illo
7 ait; *Sancta enim res eſt Matrimonium*.

Quo ergo magis eſt magnum, &
ſanctum hujuſmodi Sacramentum, eo
8 magis illud Contrahentes, qui, juxta
magis receptam DD. Sententiam, ſunt
nedum Subjectum, ſed & ipſius Miniſtri,
9 digna corporis, & animæ diſpoſitione
ad illud accedere debent, ne quidquam
præjudicii ejuſdem Sanctitati, & dignitati
inferatur.

Atque utinam ſemper ita fieret,
ſed hominum malitia eo quoque pervenit,
ut quamvis aliqui ſint impedimentis
dirimentibus implicati, fraudolenter
nihilominus Matrimonium audeant
celebrare, cumque hujuſmodi impedimenta
ſive ſint de Jure Naturali, & Divino
ſtatuta, ſive ſtatuta ab Eccleſia
(quæ a Spiritu Sancto edocta ea ſemper
conſtituere potuit, & poteſt *Sac Con-* 10
cil. Trident. ſeſſ.24. can.4. de Matrim.)
nullum omnino reddant Matrimonium 11
ſive temerè, & advertenter, ſive ignoranter,
iis non obſtantibus, attentatum,
inde fit, quod ſi etiam auſi fuerint
Contrahentes una ſimul cohabitare,
illudque conſummare non dubitaverint,
ſint perpetuo ad invicem ſeparandi
non ſolum quoad Torum, & cohabitationem,
verum etiam quoad
vinculum Matrimonii, non quia verè, 12
& propriè diſſolvatur, nam, ſtante impedimento
dirimente, nunquam tale
vinculum contractum fuit, ſed quia
propter idem impedimentum ipſo jure 13
eſt irritum Matrimonium.

Plura ſunt impedimenta dirimentia,
quæ ad memoriæ commodum ſex
hiſce Carminibus fuere reſtricta, videlicet

Error, Conditio, Votum, Cognatio, Crimen, 14
Cultus diſparitas, Vis, Ordo, Ligamen, Honeſtas,
Si ſit Affinis, ſi forte coire nequibis,
Si Parochi, & duplicis deſit præſentia Teſtis;
Raptave ſit Mulier, nec Parti reddita tuta.
Hæc facienda vetant Connubia, facta retractant.

Non ſemper tamen Contrahentes
ſimilibus detenti impedimentis voluntarie
cum peccato inter ſe conjunguntur,
ſed quandoque etiam ſine dolo,
fraude, & malitia, ſolumque accidentaliter,
& ex ignorantia, aut ex alie- 15
na culpa cum aliquo ex his impedimentis
Matrimonium ineunt, prout
ſingula in ſequentibus hujus *Primi Libri*
Capitibus expendendo apparebit.

Antequam tamen ſermo de illis
ſpecialiter habeatur, quia quoties de
valore Matrimonii propter unum, vel
alterum impedimentum dirimens diſpu-

sputari contingit, causæ ejus nullitatis
coram Ecclesiastico Judice deducendæ
16 sunt, & ab ipso (a quo super illis est
ferendum judicium) diligenter exami-
nandæ, idcirco opportunum existimo
hic subnectere Pontificiam *Constitutio-
nem* san. me. BENEDICTI XIV. circa
Processus conficiendos super validitate,
vel invaliditate disputabili Matrimo-
niorum, & est quæ sequitur, nempe

BENEDICTUS EPISCOPUS

SERVUS SERVORUM DEI

Ad perpetuam rei memoriam.

17 „ DEI miseratione, cujus judicia
„ incomprehensibilia sunt, &
„ viæ investigabiles, in suprema Ec-
„ clesiæ specula immerentes constitu-
18 „ ti, ut super universum Dominicum
„ gregem excubias seoulo agamus,
„ ad commissum Pastoralis officii mu-
„ nus pertinere dignoscimus, subna-
„ scentes ex infernalis hostis astutia,
„ & Hominum malitia abusus, quibus
„ & animarum saluti pernicies, &
„ Sacramentis Ecclesiæ injuria infer-
„ tur, radicitus evellere, & potesta-
„ tis Nobis desuper traditæ operam
„ interponere, ut & humana cohibea-
„ tur temeritas, & veneranda Divi-
„ næ Legis servetur authoritas.

„ Siquidem Matrimonii fœdus a
„ Deo institutum, quod & quatenus
„ naturæ officium est, pro educandæ
„ prolis studio, aliisque Matrimonii
„ bonis servandis, perpetuum, & in-
„ dissolubile esse convenit; & quate-
„ nus est Catholicæ Ecclesiæ Sacra-
„ mentum, humana præsumptione
„ dissolvi non posse, Salvator ipse ore
„ suo pronunciavit dicens: *Quod Deus*
„ *conjunxit, Homo non separet*: ad
„ aures Apostolatus nostri pervenit,
„ in quibusdam Ecclesiasticis Curiis
„ inconsulta nimis Judicum facilitate
„ infringi, & temere, atque inconsi-
„ derate de eorumdem Matrimonio-
„ rum nullitate latis sententiis, pote-
„ statem Conjugibus fieri transeundi
„ ad alia vota. Quos sane improvidos
„ Judices humanæ naturæ conditione,
„ & voce ipsa quodammodo admone-
„ ri oportebat, ne tam præcipiti au- 19
„ dacia Sanctum Matrimonii Nexum
„ frangerent, quem perpetuum, at-
„ que indissolubilem primus humani
„ generis Parens præmonuit inquiens:
„ *Hoc nunc os ex ossibus meis, & ca-*
„ *ro de carne mea*: Et illud additum
„ est: *Quamobrem relinquet Homo Pa-*
„ *trem suum, & Matrem, & adhæ-*
„ *rebit Uxori suæ, & erunt duo in car-*
„ *ne una.*

„ Hujusmodi autem abolendæ
„ pravitatis notitia diversis ex Parti-
„ bus Nobis delata est, atque etiam
„ indicata sunt exempla nonnullorum
„ Virorum, qui post primam, & se- 20
„ cundam, ac tertiam, quam duxe-
„ rant, Uxorem, ob nimiam Judicum
„ præcipitantiam in nullitate Matri-
„ moniorum declaranda, adhuc illis
„ primis Uxoribus superstitibus, ad
„ quartas contrahendas Nuptias de-
„ venerant, & similiter Fœminarum,
„ quæ post primum, secundum, &
„ tertium Maritum, quatto etiam,
„ illis quoque viventibus, se junxe-
„ rant, non sine pusillorum scandalo,
„ & Bonorum omnium detestatione,
„ qui sacra Matrimonii vincula ita
„ contemni, & temere perfringi do-
„ lebant. Nos autem, his intelle-
„ ctis, gravi affecti dolore intimo
„ animo ingemuimus, & non prætér-
„ misimus Apostolicæ nostræ sollicitu-
„ dinis partes in Domino adimplere.
„ Siquidem primo Pontificatus Nostri
„ anno ad Episcopos illarum Partium,
„ in quibus prædicta acciderant, ple-
„ nissimis datis literis, graviter con-
„ questi sumus de hujusmodi pravita-
„ te, quæ in Ecclesia Dei toleraba-
„ tur, & ad eam abolendam eorum
„ animos erigere, & Pastoralem ze-
„ lum accendere curavimus: quod
„ etiam egimus cum aliis aliarum Re-
„ gionum Episcopis, ubi hujusmodi
„ pravum dirimendorum Matrimonio-
„ rum usum irrepsisse, cognovimus

„ Verum Nobis responsum est,
„ id sæpe contingere partim ex culpa
„ illorum Judicum, quibus vel in pri-
„ ma instantia, cum Causa coram Ju-
„ dice Ordinario ex aliqua legitima
„ causa cognosci nequit, vel in se-
„ cunda, cum in partibus nullus adest
Ju-

21 „ Judex, ad cujus Tribunal Causa
„ in gradu appellationis devolvatur,
„ vel si adest, justa de causa coram
„ eo disceptari nequit, Causæ Matri-
„ moniales hujusmodi a Sede Apo-
„ stolica committuntur, qui vel ob
„ inscitiam, vel ob malam volunta-
„ tem proclives sunt ad Matrimonia
„ dissolvenda, atque eadem Matri-
„ monia, levi, vel etiam nullo habito
„ examine, irrita, ac invalida decla-
22 „ rant; partim etiam ex facto Con-
„ jugum super nullitate suorum Ma-
„ trimoniorum litigantium, cum fre-
„ quenter unus tantum eorum, qui
„ dissolutionem Matrimonii postulat,
„ in judicio compareat, & Sententia,
„ nullo contradicente, secundum sua
„ vota obtenta, ad alias nuptias con-
„ volat; vel ambobus Conjugibus in
„ Judicium venientibus, alter, qui
„ pro Matrimonio, alter vero, qui
„ contra agit, Sententia de nullitate
„ Matrimonii prolata, nullus est, qui
„ ad superiorem Judicem appellatio-
„ nem interponat, vel quia litigan-
„ tes in specie quidem discordes, re
„ vera inter se concordes sunt, & in-
„ vicem colludentes contractum Ma-
„ trimonium dissolvi cupiunt; vel
„ quia Pars, quæ pro validitate Ma-
„ trimonii stabat, ejusque nullitatem
„ acriter contra adversarium impu-
„ gnabat, lata a Judice Sententia
„ contra Matrimonium, mutat volun-
„ tatem, vel pecunia sibi ad sumptus
„ litis non suppetente, vel aliis defi-
„ cientibus auxiliis ad litigandum ne-
„ cessariis, & incoeptum opus, ac
„ Causam post primam Sententiam de-
„ serit: Quo fit, ut deinde ambo Con-
„ juges, vel unus eorum ad aliud con-
„ trahendum Matrimonium se conferat

„ Quod autem ad Judices perti-
„ net, quibus extra Romanam Cu-
„ riam pro Litigantium commodo
„ Causæ Matrimoniales committun-
„ tur, paterna illa vigilantia, qua de
„ justitia unicuique integre, sapien-
„ terque administranda solliciti esse
„ debemus, encyclicis literis ad Ve-
„ nerabiles Fratres Patriarchas, Pri-
„ mates, Archiepiscopos, & Episco-
„ pos scriptis vigesima sexta Augusti
„ anno secundo Pontificatus nostri,
„ providere curavimus, in quibus ea
„ præscripsimus, quæ Sacris Canoni- 23
„ bus, & Concilii Tridentini decre-
„ tis consona, si diligenter, ut spe-
„ ramus, serventur, in posterum Cau-
„ sæ nonnisi personis congrua juris
„ peritia, & necessario probitatis,
„ spectatæque fidei munitis præsidio
„ committentur. Insuper ad ea, quæ
„ in iisdem encyclicis literis constitu-
„ ta sunt, id etiam in præsenti adjun-
„ gimus: Quod, quamvis Concilii
„ Tridentini decretum, quo Causæ
„ Matrimoniales subtractæ fuerunt,
„ Decani, Archidiaconi, & aliorum
„ inferiorum Judicio, & Episcopo-
„ rum tantum examini, & jurisdictio-
„ ni reservatæ, & dumtaxat procedat
„ de Archidiaconis, Decanis, aliis-
„ que inferioribus, qui in eadem
„ Dioecesi constituti, vel privilegio
„ aliquo vel præscriptione saltem in
„ visitatione Causarum Matrimonia-
„ lium cognitionem sibi adrogabant;
„ idcirco minime obstet commissioni-
„ bus, quæ pro iisdem Causis Matri-
„ monialibus definiendis a Sede Apo-
„ stolica alicui eorum in secunda in-
„ stantia fierent; nihilominus præci-
„ pimus, ac mandamus iis, ad quos
„ hujusmodi commissionum, seu de-
„ legationum expediendarum cura
„ pertinet, ut in futurum Causarum
„ Matrimonialium cognitionem non
„ committant nisi Episcopis præser-
„ tim vicinioribus, vel si nullus sit
„ Episcopus, cui ex legitima causa
„ commode committi possit, tunc
„ commissio, & delegatio dirigatur
„ uni ex iis, qui secundum ordinem,
„ & modum a Nobis in præfatis ency-
„ clicis literis præscriptum pro Judi-
„ ce idoneo ab Episcopo cum consilio
„ sui Capituli nominatus fuerit.

„ Quod vero ad ordinem, & se-
„ riem judiciorum in Causis Matrimo-
„ niorum pro debita, & congrua ea-
„ rum terminatione servandum spe-
„ ctat, Motu proprio, certa scientia,
„ ac matura deliberatione Nostris,
„ deque Apostolicæ potestatis pleni-
„ tudine hac Nostra in perpetuum va-
„ litura Sanctione constituimus, de-
„ cernimus, ac jubemus, ut ab om-
„ nibus, & singulis Locorum Ordina-

riis

24 „ riis in suis respective Diœcesibus
„ persona aliqua idonea eligatur, &
„ si fieri potest, ex Ecclesiastico Cæ-
„ tu, juris scientia pariter, & vitæ
„ probitate prædita, quæ Matrimo-
„ niorum Defensor nominabitur, cum
„ facultate tamen eam suspendendi,
„ vel removendi, si justa causa adfue-
„ rit, & substituendi aliam æque ido-
„ neam, & iisdem qualitatibus orna-
„ tam, quod etiam fieri poterit, quo-
„ tiescumque persona ad Matrimonio-
„ rum defensionem destinata, cum se
„ occasio agendi obtulerit, erit legi-
„ time impedita.

„ Ad officium autem Defensoris
„ Matrimoniorum hujusmodi, ut supra
„ electi, spectabit in judicium veni-
„ re, quotiescumque contigerit Ma-
„ trimoniales Causas super validitate,
25 „ vel nullitate coram legitimo Judice
„ disceptari, eumque oportebit in
„ quolibet actu judiciali citari, adess-
„ se examini testium, voce, & scri-
„ ptis Matrimonii validitatem tueri,
„ eaque omnia deducere, quæ ad Ma-
„ trimonium substinendum necessaria
„ censebit.

„ Et demum Defensoris hujus-
„ modi persona, tanquam Pars neces-
26 „ saria, ad judicii validitatem, & in-
„ tegritatem censeatur, semperque
„ adsit in judicio sive unus ex Conju-
„ gibus, qui pro nullitate Matrimonii
„ agit, sive ambo, quorum alter pro
„ nullitate, alter vero pro validitate
„ in judicium veniant. Defensor au-
„ tem, cum ei munus hujusmodi com-
27 „ mittetur, juramentum præstabit fi-
„ deliter officium suum obeundi, &
„ quotiescumque contigerit, ut in ju-
„ dicio adesse debeat pro alicujus
„ Matrimonii validitate tuenda, rur-
„ sus idem juramentum præbebit: quæ-
„ cumque vero, eo non legitime cita-
„ to, aut intimato, in judicio peracta
„ fuerint, nulla, irrita, cassa decla-
„ ramus, ac pro nullis, cassis, ac ir-
„ ritis haberi volumus, perinde ac
28 „ si citata, & intimata non esset ea
„ Pars, cujus citari intererat, & quam
„ juxta legum, & Canonum præscripta
„ ad legitimam judicii validitatem ci-
„ tari, aut intimari omnino necessa-
„ rium erat.

„ Cum igitur coram Ordinario,
„ ad quem Causas hujusmodi cogno-
„ scere pertinet, controversia aliqua
„ proponetur, in qua de Matrimonii 29
„ validitate dubitabitur, & existenti-
„ bus in judicio vel uno ex Conjugi-
„ bus, qui pro nullitate Matrimonii,
„ vel ambobus, quorum alter pro va-
„ liditate, alter vero pro nullitate
„ actionem intendat, Defensor Ma-
„ trimonii partes omnes officii sui di-
„ ligenter adimpleat. Itaque si a Ju-
„ dice pro Matrimonii validitate ju-
„ dicabitur, & nullus sit, qui appel-
„ let, ipse etiam ab appellatione se
„ abstineat; idque etiam servetur,
„ si a Judice secundæ instantiæ pro va- 30
„ liditate Matrimonii fuerit judica-
„ tum, postquam Judex primæ instan-
„ tiæ de illius nullitate Sententiam
„ pronunciaverat; sin autem contra
„ Matrimonii validitatem Sententia
„ feratur, Defensor inter legitima
„ tempora appellabit adhærens Parti,
„ quæ pro validitate agebat; cum au-
„ tem in judicio nemo unus sit, qui
„ pro Matrimonii validitate negotium
„ insistat, vel si adsit, lata contra eum
„ Sententia, judicium deseruerit, ipse
„ ex officio ad superiorem Judicem
„ provocabit.

„ Appellatione a prima Senten-
„ tia pendente, vel etiam nulla ob
„ malitiam, vel oscitantiam, vel col-
„ lusionem Defensoris, & Partium
„ interposita, si ambo, vel unus ex
„ Conjugibus novas Nuptias celebra- 31
„ re ausus fuerit, volumus, ac decer-
„ nimus, ut non solum serventur, quæ
„ adversus eos, qui Matrimonium
„ contra interdictum Ecclesiæ contra-
„ hunt, statuta sunt, præsertim ut
„ invicem a cohabitatione separentur,
„ quoadusque altera Sententia super
„ nullitate emanaverit, a qua intra
„ decem dies non sit appellatum, vel
„ appellatio interposita deserta deinde
„ fuerit; Sed ulterius ut Contrahens,
„ vel Contrahentes Matrimonium hu-
„ jusmodi omnibus pœnis contra Poli-
„ gamos a Sac. Canonibus, & Constitut.
„ Apost. constitutis omnino subjaceant,
„ quas in eos, quatenus opus sit, motu,
„ scientia, ac potestate simili rursus sta-
„ tuimus, decernimus, ac renovamus.

„ Po-

„ Posteaquam vero appellationis
„ beneficio ad alterum Judicem Causa
„ in secunda instantia delata fuerit,
32 „ omnia, & singula quæcumque co-
„ ram Judice in prima instantia ser-
„ vanda præfinita fuerunt, etiam co-
„ ram altero in secunda exacte, ac di-
„ ligenter custodientur, citato in quo-
„ libet Judicii actu Defensore Matri-
„ monii, qui voce, & scripto Matri-
„ monii validitatem strenue, ac pro
„ viribus tuebitur, & si Judex in se-
„ cunda instantia fuerit Metropolita-
„ nus, aut Sedis Apostolicæ Nuncius,
33 „ aut Episcopus vicinior, Matrimonii
„ Defensor sit, qui ab ipsis fuerit de-
„ putatus, quemadmodum ipsis depu-
„ tare mandamus, ut quæ a Nobis
„ superius constituta sunt, peragere
„ possit; si autem Judex in secunda
„ instantia erit Judex Commissarius,
„ cui a Sede Apostolica Causæ cogni-
„ tio demandata sit, & qui Tribunal,
„ & jurisdictionem Ordinariam non ha-
„ beat, & propterea careat Defensore
„ Matrimonii; volumus, ut illo De-
„ fensore Matrimonii utatur, qui con-
„ stitutus fuerit ab Ordinario, in cu-
„ jus Dioecesi Causam cognoscet,
34 „ etiamsi idem Ordinarius sit, qui pri-
„ mam Sententiam in eadem Causa pro-
„ nunciaverit.

„ Instructo autem in hunc mo-
„ dum judicio, si secunda Sententia
„ alteri conformis fuerit, hoc est, si
„ in secunda æque ac in prima nullum,
„ ac irritum Matrimonium judicatum
35 „ fuerit, & ab ea Pars, vel Defensor
„ pro sua conscientia non crediderit
„ appellandum, vel appellationem
„ interpositam prosequendam minime
„ censuerint, in potestate, & arbitrio
„ Conjugum sit novas nuptias contra-
„ here, dummodo alicui eorum ob
„ aliquod impedimentum, vel legiti-
„ mam causam id vetitum non sit, po-
„ testas tamen post alteram Sententiam
„ conformem, ut supra, Conjugibus
„ facta intelligatur, & locum habeat,
„ salvo semper, & firmo remanente
„ jure, seu privilegio Causarum Matri-
„ monialium, quæ ob cujuscumque
36 „ temporis lapsum nunquam transeunt
„ in rem judicatam; Sed si nova res,
„ quæ non deducta, vel ignorata fue-
„ rit, detegatur, resumi possunt, &
„ rursus in judicialem controversiam
„ revocari. Quod si a secunda Senten-
„ tia super nullitate vel altera Pars
„ appellaverit, vel hujusmodi sit, ut
„ ei salva conscientia, Defensor Ma-
„ trimonii acquiescendum non putet,
„ vel quia sibi videtur manifeste in-
„ justa, vel invalida, vel quia fuerit
„ lata in tertia instantia, & sit revo-
„ catoria alterius præcedentis super 37
„ validitate in secunda instantia ema-
„ natæ, volumus, ut firma remanen-
„ te utrique Conjugi prohibitione ad
„ alias transeundi Nuptias, quas si
„ contrahere ausi fuerint, poenis, ut
„ præfertur, a Nobis constitutis sub-
„ esse decernimus, Causa in tertia,
„ vel quarta instantia cognoscatur,
„ servatis diligenter omnibus, quæ
„ a Nobis in prima, & secunda instan-
„ tia demandata fuerunt, nempe in
„ quolibet judiciali actu citato, & au-
„ dito Defensore Matrimonii, qui a
„ Judice tertiæ instantiæ deputatus
„ fuerit. Defensor autem Matrimonii,
„ quem ad munus suum gratis obeun-
„ dum pro amore Dei, & proximi
„ utilitate, & Ecclesiæ reverentia in 38
„ Domino exhortamur, si operam
„ suam sine mercede, aut salario
„ aliqua ex causa exhibere recusave-
„ rit, ab ipsius Causæ Judice ei con-
„ stituatur, & ab ea Parte, quæ pro
„ validitate Matrimonii agit, si ipsi
„ facultas sit, solvatur; sin minus a Ju-
„ dice primæ, vel secundæ, vel ter-
„ tiæ instantiæ respective subministra-
„ bitur, qui pecuniam ex mulctis suo-
„ rum Tribunalium redactas, vel re-
„ digendas, & in opera pia erogandas
„ in hujusmodi sumptus insumere po-
„ terunt. Cum vero Judices Causæ
„ erunt Judices Commissarii, qui ne-
„ que Forum habent, & consequenter
„ neque pecuniam ex mulctis colle-
„ ctam, volumus, ac mandamus,
„ ut Defensori Matrimonii satisfiat ex
„ pecunia mulctarum illius Episcopi,
„ in cujus Dioecesi Judex Commissa-
„ rius juxta Sedis Apostolicæ manda-
„ tum judicium exercebit.

„ Hactenus quidem quoad Cau-
„ sas Matrimoniales, quæ extra Ro-
„ manam Curiam pertractantur: Quoad
„ Cau-

,, Causas vero, quæ Romæ disceptandæ
,, sunt, cum earum cognitio in prima
,, instantia ad S. R. E. Cardinalem in præ-
,, fata Urbe, ejusque Suburbiis, & Di-
39 ,, strictu Vicarium nostrum in spiritua-
,, libus pro tempore spectet, mandamus
,, ac jubemus, ut omnia, & singula,
,, quæ in aliis Causis extra Romanam
,, Curiam pertractandis præscripta
,, fuerunt, nempe ut judicium pera-
,, gatur citato, & audito Defensore
,, Matrimonii ab eodem Cardinali Vi-
,, cario deputato, aliaque ut supra
,, omnino serventur, tum etiam in
40 ,, aliis causis, quæ in prima instantia
,, ex consensu Partium, vel in secun-
,, da per appellationem ad Sedem Apo-
,, stolicam, omisso medio, interposi-
,, tam, vel in tertia Romam deferunt,
,, quas omnes judicari volumus, vel
,, in Congregatione S. R. E. Cardina-
,, lium super interpretatione, & exe-
,, cutione Concilii Tridentini, vel
,, in Causarum Palatii nostri Audito-
,, rio, dummodo Nobis, & Romano
41 ,, Pontifici pro tempore justis ex cau-
,, sis non videatur particularis Con-
,, gregatio S. R. E. Cardinalium, vel
,, Romanæ Curiæ Prælatorum depu-
,, tanda. Cum autem Causa super Ma-
,, trimonii nullitate agitabitur in dicta
,, Congregatione S. R. E. Cardinalium
,, Concilii Tridentini Interpretum,
42 ,, Defensor Matrimonii a Cardinali
,, Præfecto ejusdem Congregationis,
,, si vero in Palatii nostri Auditorio,
43 ,, ab Auditore Decano præfati Tribu-
,, nalis, si demum in Congregatione
44 ,, particulari, a Persona ejusdem Con-
,, gregationis digniore deputetur. Uni-
,, ca quidem resolutio pro nullitate
45 ,, Matrimonii emanata, si Causa in
,, Congregatione Cardinalium Conci-
,, lii Tridentini Interpretum, vel in
,, Congregatione particulari deputa-
,, tata cognoscatur, & similiter in Pa-
,, latii nostri Auditorio unica Senten-
,, tia super eadem nullitate pronun-
,, ciata minime sufficiat ad tribuen-
,, dam liberam Conjugibus facultatem
,, novas Nuptias contrahendi, sed si
,, Causa in præfata Congregatione
,, Cardinalium Tridentini Concilii In-
46 ,, terpretum introducta fuerit, rur-
,, sus in eadem ad Defensoris Matrimo-
,, nii instantiam reproponatur; Si ve-
,, ro Congregationi particulari com-
,, missa fuerit, ad petitionem ejusdem
,, Defensoris altera etiam particularis 47
,, Congregatio deputabitur; Si vero
,, in Palatii nostri Auditorio judicata
,, sit, a præfato Defensore appellatio-
,, ne interposita, ab aliis Auditori- 48
,, bus juxta ordinem in gyrum, seu
,, turnum definiatur, si autem Causa
,, universo Tribunali commissa fuerit,
,, ab omnibus Auditoribus rursus exa-
,, minabitur, nolentes omnino, ut
,, nullo in casu Matrimonii vinculum 49
,, dissolutum censeatur, nisi duo judi-
,, cata, vel resolutiones, aut Sen-
,, tentiæ penitus similes, & confor-
,, mes, a quibus neque Pars, neque
,, Defensor Matrimonii crediderit ap-
,, pellandum, emanaverit, quod si
,, secus factum fuerit, & novum ini-
,, tum Matrimonium, nostræ volunta-
,, tis hujusmodi transgressores pœnis a
,, Nobis ut supra statutis submittantur

,, Et quoniam sæpe apud Sedem
,, Apostolicam preces porrigi solent
,, pro dispensatione Matrimonii rati,
,, & non consummati, quæ ut pluri-
,, mum pro voto consultivo ad Congre-
,, gationem S. R. E. Cardinalium Con-
,, cilii Interpretum, vel nonnumquam
,, ad aliquam Congregationem Parti-
,, cularem deputatam a Romanis Pon-
,, tificibus pro tempore remitti solent,
,, ut hujusmodi instantiæ ordine, ac 50
,, ritè procedant, volumus, ac man-
,, damus, ut supplex libellus Nobis,
,, vel Romano Pontifici pro tempore
,, exhibeatur, in quo plena, & accu-
,, rata totius facti species contineatur,
,, causæque omnes in eo exprimantur,
,, quæ ad obtinendam petitam dispen-
,, sationem conducere posse a Suppli-
,, cante censentur, ut Romanus Pon-
,, tifex, eo lecto, & maturè conside-
,, rato, secum deliberare possit, an
,, petitionem rejiciat, vel ejus examen
,, alicui ex dictis Congregationibus
,, committat, a qua posteaquam suum
,, Votum consultivum editum fuerit,
,, a Secretario ejusdem Congregatio-
,, nis totius negotii series exactè Ro-
,, mano Pontifici pro tempore refera-
,, tur, qui pro sua prudentia judica-
,, bit, an Congregationis resolutio sit
,, ap-

,, approbanda, vel potius totius Cauſæ
,, examen alteri Congregationi, vel
,, Tribunali, prout eidem Pontifici vi-
,, debitur rurſus committendum.
,, Demum volumus, ac decerni-
,, mus, eaſdem præſentes literas ſem-
51 ,, per firmas, validas, & efficaces exi-
,, ſtere, & fore, ſuoſque plenarios, &
,, integros effectus ſortiri, & obtinere,
,, ac ab illis, ad quos ſpectat, & pro
,, tempore quandocumque ſpectabit,
,, in omnibus, & per omnia pleniſſimè,
,, & inviolabiliter obſervari. Sicque,
52 ,, & non aliter per quoſcumque Judices
,, Ordinarios, & Delegatos, etiam
,, Cauſarum Palatii Apoſtolici Audito-
,, res, ac eoſdem S. R. E. Cardinales,
,, etiam de latere Legatos, & Sedis
,, Nuntios, alioſve quoslibet quacum-
,, que præeminentia, & poteſtate fun-
,, gentes, & functuros, ſublata eis, &
,, eorum cuilibet quavis aliter judican-
,, di, & interpretandi facultate, & au-
,, ctoritate, ubique judicari, & defi-
,, niri debere, ac irritum, & inane, ſi
,, ſecus ſuper his a quoquam quavis
,, auctoritate ſcienter, vel ignoranter
,, contigerit attentari.
,, Non obſtantibus præmiſſis, ac
,, Conſtitutionibus, & Ordinationibus
,, Apoſtolicis, necnon quibuſvis etiam
,, juramento, confirmatione Apoſtoli-
,, ca, vel quavis firmitate alia robora-
,, tis, ſtatutis, & conſuetudinibus,
,, privilegiis quoque, indultis, & Li-
,, teris Apoſtolicis ſub quibuſcumque
,, tenoribus verborum, & formis, ac
,, cum quibuſvis etiam derogatoriarum
,, derogatoriis, aliiſque efficacioribus,
,, & inſolitis clauſulis, irritantibuſque,
,, & aliis Decretis etiam motu, ſcien-
,, tia, & poteſtatis plenitudine pari-
,, bus in genere, vel in ſpecie, ſeu aliàs
,, quomodolibet conceſſis, confirma-
,, tis, & innovatis. Quibus omnibus,
,, & ſingulis etiamſi pro illorum ſuffi-
,, cienti derogatione de illis, eorum-
,, que totis tenoribus ſpecialis, ſpecifi-
,, ca, expreſſa, & individua, ac de
,, verbo ad verbum, non autem per
,, clauſulas generales idem importan-
,, tes mentio, ſeu quævis alia expreſſio
,, habenda, aut aliqua alia exquiſita
,, forma in illis tradita obſervata eiſ-
,, dem præſentibus pro expreſſis, & in-
,, ſertis habentes, illis aliàs in ſuo ro-
,, bore permanſuris, ad præmiſſorum
,, effectum hac vice dumtaxat expreſsè
,, derogamus, cæteriſque contrariis
,, quibuſcumque.
,, Volumus autem, ut præſentes
,, literæ in valvis Eccleſiæ Lateranen-
,, ſis, Principis Apoſtolorum, necnon
,, Cancellariæ Apoſtolicæ, ac in acie
,, Campi Floræ de Urbe, ut moris eſt,
,, publicentur, affigantur, ſicque pu-
,, blicatæ, & affixæ omnes, & ſingu-
,, los, quos illæ concernunt, perinde
,, arctent, & afficiant, ac ſi unicuique
,, eorum nominatim, & perſonaliter
,, intimatæ fuiſſent; quodque earum-
,, dem præſentium tranſumptis, ſeu
,, exemplis etiam impreſſis manu ali-
,, cujus Notarii publici ſubſcriptis, &
,, ſigillo alicujus Perſonæ in Dignitate
,, Eccleſiaſtica conſtitutæ munitis, ea-
,, dem prorſus fides tam in judicio, quàm
,, extra illud ubique adhibeatur, quæ
,, ipſis præſentibus adhiberentur, ſi
,, forent exhibitæ, vel oſtenſæ.
,, Nulli ergo omnino hominum li-
,, ceat hanc paginam Noſtri decreti,
,, ſtatuti, conſtitutionis, prohibitio-
,, nis, revocationis, annullationis, de-
,, clarationis, mandati, ac voluntatis
,, infringere, vel ei auſu temerario con-
,, traire; Si quis autem hoc attentare
,, præſumpſerit indignationem Omni-
,, potentis Dei, ac BB. Petri, & Pauli
,, Apoſtolorum ejus ſe noverit incur-
,, ſurum.

Datum Romæ apud Sanctam Mariam Majorem tertio Nonas Novembris anno Incarnationis Dominicæ milleſimo ſeptingenteſimo quadrageſimo primo, Pontificatus Noſtri Anno ſecundo.

D. Card. Paſſioneus.

X. Sub Datarius.

Viſa de Curia. N. Antonellus.

Loco ✠ Plumbi.

J. B. Eugenius.

Anno a Nativitate D. N. JESU CHRISTI 1741. Indictione quarta, die verò 29. Novembris, Pontificatus autem SSmi in Chriſto Patris, & D. N. D. Benedicti Divina providentia PP. XIV. Anno ſecundo, Supradicta Conſtitutio affixa, & publicata fuit ad valvas Baſilicæ Lateranenſis, & Principis Apoſtolorum, necnon Cancellariæ Apoſtolicæ, Curia

ria Generalis in Monte Citatorio, in acie Campi Floræ, ac in aliis locis solitis, & consuetis Urbis per me Joannem Trifelli Apost. Curs.

Nicolaus Cappelli Mag. Curs.

C A P. II.

De perpetua Separatione Tori, quoad vinculum, ob errorem.

SUMMARIUM.

1 Error, quo contractum fuit Matrimonium, illud dissolvit, etiamsi sit consummatum, & Contrahentes perpetuo separantur.

2 Error vel est Personæ, vel fortunæ, vel conditionis, vel qualitatis.

3 Error fortunæ, aut qualitatis non dirimit Matrimonium.

4 Limita 1. in casu, quo qualitas, circa quam erratur, transit in errorem personæ.

5 Limita 2. in casu, quo Contrahens protestatur se non intelligere contrahere, nisi alter habeat qualitatem ab eo requisitam.

6 Contrahens matrimonium cum Puella, si Virgo sit, & Virgo non fuerit, nullum est Matrimonium.

Contrahens cum Muliere sub conditione si sit legitima, Matrimonium est nullum, si illegitima detegatur *ibid.*

7 Quilibet contractus sub honesta conditione de præsenti initus est nullus, si conditio non subsistat, ex defectu consensus.

8 Matrimonium a consensu in totum dependet, *& num.* 14.

9 Consensus in Matrimonio requiritur non solum tamquam materia, sed etiam tamquam forma.

10 Error Personæ dirimit Matrimonium.

11 Non solum de jure positivo, sed etiam de jure naturæ.

12 Etiamsi ab Infidelibus cum hoc errore contrahatur.

13 Errantis nullus est consensus.

15 Nuptias non concubitus, sed consensus facit.

ERROR.

PRO *prima* causa perpetuæ Separationis Tori quoad vinculum in relatis supra Carminibus ponitur *Error*, adeout, si contracto Matrimonio, & etiam consummato detegatur *Error*, quia ob errorem nulliter fuit contractum, Conjux errans ab altero quoad vinculum perpetuo separari debet, quod & procedit in singulis impedimentis dirimentibus in eisdem carminibus contentis, & infra recensendis, exceptis iis, quæ prius indigent examine, & discussione. 1

Non quilibet tamen *Error* Matrimonium dirimit, nam Error quadruplex esse potest, videlicet Personæ, Fortunæ, Conditionis, & Qualitatis, ut habetur ex Textu expresso in *Can. Quod autem* 1. *caus.*29. *quæst.*1. = ibi = „ *Error Personæ est*, quando hic putatur esse Virgilius, & ipse est Plato; „ *Error Fortunæ*, quando hic putatur „ esse dives, qui est pauper, vel è converso; *Error Conditionis*, quando putatur esse liber, qui servus est; *Error Qualitatis*, quando putatur bonus, qui malus est = ; Error *Fortunæ*, aut *Qualitatis*, veluti si quis credit desponsare divitem, & est pauper sive pulchram, & pulchritudine caret, sive Virginem, aut castam, & est Vidua, vel Meretrix, non dirimit Matrimonium, *d. Can. Quod autem* 1. *caus.*29. *quæst.*1. = ibi = *Error Fortunæ, & Qualitatis consensum non excludit &c.*; *Quæ nubit pauperi putans illum esse divitem, non potest renunciare priori conditioni, quamvis erraverit &c.*; *Similiter qui ducit in Uxorem Meretricem, vel Corruptam, quam putabat esse Castam, vel Virginem, non potest eam dimittere, & aliam ducere* = 2 3

Limita tamen in casu, quo qualitas, circa quam erratur, transeat in errorem personæ, *Sanch. de Matrimon. lib.*7. *dispue.* 18. *num.*21., itemque in casu, quo Contrahens protestetur se non intendere contrahere Matrimonium, nisi alter Contrahens talem habeat in specie qualitatem; veluti si vir consentiat ducere fœminam sub expressa 4 5

ſa conditione, quod non alias illam ducere intendit, quam ſi ſit Virgo, contractoque Matrimonio, hanc qualitatem in ea deeſſe reperiatur ante copulam per modum licitum, veluti per inſpectionem Obſtetricum, aut per accuratam vitæ, & morum ejus inquiſitionem, *Rot. in Poſnanien.* ; *ſeu Varſavien. Matrimonii 26. Junii anni 1747. §. Plane, & ſeq. cor. Card. Buſſio*, ex quibus concludenter appareat florem
6 amiſiſſe virginitatis, quia ab alio fuerit jam deflorata. Accidere namque poteſt, quod hujuſmodi conditio aliquando in contrahendo Matrimonio apponatur per honeſtos Viros, apud quos Sponſæ virginitas, & honor magno, ut par eſt, habetur in pretio, illudque, ſi corrupta fuerit, jure optimo amittere exiſtimant cum *Arioſt.*, qui de illa ſic cecinit:

La Verginella è ſimile alla roſa,
Che 'n bel Giardin sù la nativa ſpina,
Mentre ſola, e ſicura ſi riposa,
Nè Gregge, nè Paſtor ſe l' avvicina,
L'aura ſoave, e l'alba rugiadoſa,
L'acqua, la terra al ſuo favor s'inchina,
Giovani vaghi, e Donne innamorate
Amano averne e ſeno, e tempie ornate.
Ma non sì toſto dal materno ſtelo
Rimoſſa viene, o dal ſuo ceppo verde,
Che quanto avea dagl' Uomini, e dal Cielo
Favor, grazia, bellezza tutto perde.

Eoque amiſſo amplius recuperare non valet, ut pulchre dixit Poeta:

Che l'onor, che le manca in un momento,
Non può in cent' anni riacquiſtar, nè in cento.

Idemque dicendum, ſi Vir contrahat cum Muliere ſub expreſſa conditione, quatenus ſit legitima, aliàs contrahere non intendit, & Matrimonio contracto, eoque etiam conſummato, illegitima detegatur, quia in his caſibus ob defectum conſenſus Matrimonium eſt nullum, & ſubſiſtere nequit, quoties in altero Contrahente qualitas expreſſe per alterum requiſita non ſubſiſtit *Sac. Congregat. Concil.* apud *Barboſ. in Summ. Apoſtolic. deciſ. collect. 465. num. 21.*, & *in Summ. Bullar. verb. Matrimonium verſ. Matrimonium coram Parocho, & Teſtibus*. Quilibet enim contractus ſub honeſta conditione de præſenti initus, conditione non ſub-
ſiſtente, ex defectu conſenſus eſt nul- 7
lus, *Leg. Cum ad præſens 37. ff. de reb. credit.*, *L. Cum in ſecundo 16. ff. de injuſt. rupt. D. Thom. in 4. diſt. 30. quæſt. 1 artic. 2. ad 5.*, *D. Bonaven. in 4. diſt. 30. in expoſitione literæ n. 4.*, *Sanch. de Matrim. lib. 7. diſput 18 num. 21.*

Præſertim cum agitur de Matri-
monio, quod in totum a conſenſu de- 8
pendet *Cap. 1. Cap. Cum locum 14. Cap. Tuæ Cap. Cum apud 22. Cap. Tua nos 26. de Sponſal.*, *Can. Sufficiat*, *Can. Sic quippe 27. quæſt. 2. L. Nuptias 31. ff. de reg. jur.*, *Concil. Colonien. de Matrim. §. Verbum itaque*, *Concil. Triden. ſeſſ. 24. cap. 1. de Reformat. Matrim.*, *D. Thom.*, & *D. Bonaventur. in 4. diſt. 27. quæſt. 1.*, *Pariſ. conſ. 86. num. 39. lib. 3.*, *Gratian. Diſcept. forenſ. cap. 754. num. 39.*, *Mantic. de tacit. lib 20. tit. 1. num. 8.*, *Rot. deciſ. 189 num. 1. par. 8.*, & *deciſ. 301. n. 2. par. 11.*, & *deciſ. 405. numer. 11.*, & *12. par. 18. tom. 2. Recent.*, Non ſolum tam-
quam materia, ſed etiam tamquam for- 9
ma, quod magis convenit Matrimonio tamquam Sacramento, *Rot. deciſ. 124. num. 1. & 3. par. 7 Rec.*; Secus ſi conditio ſit turpis, & Matrimonii ſubſtantiæ adverſetur, ut notat doctiſſimus *P. Ubald. Girald. in Expoſit. Jur. Pontific. &c. ſect. 681. tom. 2.*, *Rot. in d. Poſnanien.*, *ſeu Varſavien. Matrimonii 26. Junii 1747. §. Si igitur, & §. Hac proinde cor. Card. Buſſio.*

Dirimit proculdubio Matrimonium
Error Perſonæ, veluti ſi Mulier cogitans, 10
& intendens contrahere cum Primogenito, contrahat cum alio, *Navarr. in Manual. cap. 22. num. 32.*, cum cæteris ibi relatis; Aut ſi quis putans illud contrahere cum Berta, contrahat cum
Seja, non tantum de jure poſitivo, *d.* 11
Cap. Tua nos 26. de Sponſal., *d. Can. Quod autem 1. cauſ. 29. quæſt. 1.*, *D. Thom. 3. par. de Sacram. quæſt. 82. art. 2.*: Verum etiam de jure naturæ, quia perſona eſt primarium, ac ſubſtantiale objectum Matrimonii, quod proinde cum hoc errore contractum de jure naturæ eſt
nullum, etiamſi ab Infidelibus cum hoc 12
eodem errore contrahatur, quia erran-
tis nullus eſt conſenſus, *L. Si per erro-* 13

rem 15. *ff. de jurisdict. omn. Judic.*, *Leg. Si ex falsis* 42. *Cod. de transact.* L.8. & 9. *Cod. de Jur.*, & *Fact. ignorant.*; nihilque tam contrarium consensui, quam error *d.L.Si per errorem* 15.*ff.de jurisdict.*; *omn.*
14 *Judic.* Deficiente autem consensu, deficit Matrimonium, *d.Can.Sufficiat* 2. *caus.* 27. *quæst.*2. *d. Cap. Cum locum* 14. *de Sponsal*, quia nuptias non concubitus, si inter-
15 venerit, sed consensus facit, *Leg. Nuptias* 31. *ff. de reg. jur.*: Unde Lia tradita pro Rachele Jacobo, ut habetur in *Genes.Cap.*29., vere non fuit ipsius Uxor, nisi postquam fraudem ille detexit, eamdem in Uxorem acceptavit.

De *Conditione* aliqua attingam in *seq. Cap.* 3., nam Auctor eorumdem Carminum illam in eo proprio vocabulo = *Conditio* = comprehendit.

C A P. III.

De perpetua Separatione Tori quoad vinculum ob conditionem.

SUMMARIUM.

1 Personæ Conditio Matrimonium irritat, si nempe Persona libera contrahit cum serva, quam liberam esse credebat.

2 Quænam sit Persona serva.

3 Matrimonium hujusmodi est nullum si Persona libera, post quam scivit Conditionem servilem alterius, nec facto, nec verbo in eam consensit.

4 Limita 1. & tene Matrimonium esse validum, si Persona libera, antequam illud contraheret, servilem conditionem alterius Contrahentis probe noverat.

5 Limita 2. si Persona libera illud contraxerit cum Persona non serva, sed famula, quam talem esse ignorabat.

6 Sed Sponsalia de futuro cum hac contracta rescindi possunt.

7 Limita 3. si Persona serva contraxerit cum alia serva, quam liberam esse putabat.

8 Limita 4. si Persona libera contraxerit cum alia libera, quam servam esse credebat.

9 Limita 5. si Persona serva contraxerit cum libera, quam putabat esse servam.

10 Validum est Matrimonium contractum inter duas Personas servilis Conditionis, invitis earum Dominis.

11 Licet olim fuerit invalidum.

12 Hodie enunciati errores circa servilem conditionem contingere nequeunt, & quare.

13 Conditio inter Conjuges de nunquam simul cohabitando, seu cubando, sive ex parte unius, sive ex parte utriusque apposita, Matrimonii nullitatem inducit, & quare.

14 An hujusmodi conditiones manifestari debeant in ipso actu contrahendi Matrimonium, & *num. seq.*

C O N D I T I O

PERSONÆ conditio Matrimonium irritat, & Contrahentes perpetuo sunt separandi, quando Persona libera, & ingenua credens contrahere cum altera Persona libera pariter, & ingenua, contrahit cum alia servilis con- 1
ditionis, *Cap. Proposuit* 2 *de Conjug. Servor. Can.* 1. *Can Si quis Ancillam* 3. *caus.* 29. *quæst.*2. *D. Thom. in* 4. *dist.* 30. *quæst.* 1., & *in addit.* 3. *part.* 4. *quæst.* 52. *art.* 1., *Covarruv. in Epitom. ad* 4. *Decretal par.*2. *cap.*3. *§.*7. *n.* 1., *Navarr. in Manual. cap.*22. *n.*33. hoc est cum ea, quæ Jure belli facta est serva, seu ab homine hujus generis servo descen- 2
dit, si tamen postquam contraxerit Matrimonium, ejusque servilem sciverit conditionem, nec facto, nec verbo in eamdem consenserit *Cap. Ad no-* 3
stram 4. *de Conjug. Servor. Can. Si quis ingenuus* 4. *caus.*29. *quæst.*2.

Secus tamen, si antequam Matrimonium contraheret, illius servilem conditionem probe noverat *d. Cap.* 4
Proposuit 2. *Cap. Ad nostram* 4. *de Conjug. Servor. Can. Si quis liber* 2. *d. Can. Si quis ingenuus* 4. *Can Si Fæmina* 5. *caus.* 29. *quæst.* 2. *S. Thom.* 3. *par. de Sacram. quæst.*83. *art.*1.

Vel contraxerit cum persona, non ut supra, serva, sed famula, & ab ali-

aliquo, pacta mercede, ad sibi exhi-
bendum famulatum, & servitium, sal-
va ejus nativa libertate, conducta,
5 etiamsi illius conditionem ignoraverit,
licet Sponsalia de futuro cum eadem
6 contracta, attenta disparitate, rescin-
di possint *Rot. dec. 12. n. 13. post mea Vo-
ta de Sponsal. Filiorumfamil.*

Vel si Persona serva contraxerit
cum alia similiter serva, licet eam libe-
7 ram esse putaverit, nec ei nupsisset,
si ejus servilem conditionem non igno-
rasset, quia tunc nihilominus, attenta
inter Contrahentes conditionis æquali-
tate, Matrimonium subsistit *D. Bona-
ventur. in 4. dist. 36. art. 2. quest. 2. in
conclus. D. Thom in 4. dist. 36. art. 1. ad 1.
Scot. in 4. dist. 36. quæst. 1. §. Dic ergo,
Durand. ibid. quæst. 1. Petr. Paludan.
ibid. quæst. 1. num. 8., Pontas, verb. Impe-
dimentum conditionis cas. 2.*

Aut si Persona libera contraxerit
8 cum alia libera, quam putabat esse ser-
vam, quia propter hunc errorem nul-
lum ejus conditio patitur detrimentum
*Hostiens. in d. Cap. Ad nostram 4. n. 2. de
Conjug. Servor., Reiffenstuell. in Jus
Can. lib. 4. Decretal. tit. 9. n 10., Scot.
in 4. dist. 36. quæst. 1., Sanch. de Ma-
trim. lib. 7. disput. 19. n. 23., Bonaccin.
Theol. Moral. tom. 1. tit. de Matrim.
quæst. 3. punct. 3. n. 1., & 4.*

Seu Persona serva contraxerit cum
9 libera, quam servam esse putabat, quia
per hunc errorem ejus conditio melio-
ratur *Reiffenstuel., & Scot. loc. cit. alii-
que communiter.*

Matrimonium est quoque validum, si
contractum fuerit inter duas Personas
10 servilis conditionis, invitis earum Domi-
nis *Cap. 1. de Conjug. Servor. Can. 1. caus. 29.
quæst. 2.* quamvis similia servorum Con-
jugia sine Dominorum consensu contra-
11 cta, usque a Seculo VIII. Ecclesia
dirimi permiserit, ut probat *Text. in
Can. Dictum est nobis 8. caus. 29. quæst. 2.*

In his, inquam, casibus Error
circa conditionem nullam inducit inva-
liditatem, sed Matrimonium totum ro-
bur firmitatis habet, neque ob hanc
causam dissolvi potest.

Hodie tamen enunciati errores circa
12 servilem conditionem contingere ne-
queunt, quia propriæ, & rigorosæ ser-
vitutes inter Catholicos penitus sunt
extinctæ, ut notat prælaudatus *P. Gi-
rald. in Exposit. Jur. Pontific. &c. sect. 130.
tom. 1., & sect 700., & seq. tom. 2.*

Contingere vero potest, quod al-
ter ex Contrahentibus Matrimonio con-
sensum exhibeat sub conditione nun-
quam cohabitandi, seu cubandi cum 13
altero, qui hanc conditionem acce-
ptet, & sub ea Matrimonium perficiat.
Hujusmodi autem conditio, utpote im-
ditiva generationis prolis, & maritalis
conjunctionis, Matrimonii nullitatem
inducit, sive conditio ponatur ex par-
te unius, sive ex parte utriusque Con-
trahentis, sive ex parte unius, & al-
tero tam sciente, quam ignorante ex
Juribus, & rationibus, de quibus in-
fra *Cap. 16. num. 271., & seqq. hoc eod.
lib. 1.*

Hoc unum addere juvat, quod in
eodem *Cap. 16.* cum auctoritate *Sacræ
Rotæ*, ejusque *Decis. in Januen. Professio-
nis 3. Julii 1702. coram Molines* proba-
tur, quod etsi hæc conditio in actu 14
Conjugii non manifestetur, probare
sufficit, quod Conjugium præcesserit,
nec ante illud fuerit retractata. At ea-
dem *Rot.* inter *decis.* impressas penes
*Ursajam tom. 1. Miscell. dec. 37. n. 10.,
in Posnanien., seu Varsavien. Matri-
monii 26. Junii 1747. §. Si igitur & seq.
coram Emo Buss.* aliter sensisse videtur,
nam ibi firmat, quod si Contrahentes
ante Matrimonium manifestaverint se
velle contrahere sub hac, vel illa con-
ditione, neque deinde coram Parocho,
& Testibus in actu contrahendi Matri-
monium eamdem conditionem expres-
serint, Matrimonium pro puro haberi
debeat.

In hac *Decisionum* varietate censeo
quod hæc posterior opinio procedat,
quando concurrunt circumstantiæ ve-
ram, absolutam, perfectamque con-
ditionem excludentes, & limitationem
recipiat in casu, quo conditio talis sit, 15
ut attentis circumstantiis, & conclu-
dentibus probationibus de illa Matri-
monium præcedente dubitari non pos-
sit; quibus concurrentibus non conve-
niat aut honestati Viri, aut pudori
Mulieris, nec loci sanctitati coram quo-
que numeroso populo, qui non semel
celebrationi Matrimonii interesse solet,
prædictam publice in eodem actu pan-
dere

dere conditionem, sed tunc eam præcessisse probare sufficiat, ne, si nulla habita ratione de simili conditione in actu Matrimonii non confirmata, pro puro Matrimonium habeatur, sæpe ipsum Matrimonium propter defectum liberi consensus in abominabile scortum degeneret.

CAP. IV.

De perpetua Separatione Tori quoad vinculum ob Votum.

SUMMARIUM.

1 Votum simplex Castitatis impedit, sed non dirimit Matrimonium, *& num.* 17. *& seq.*

2 Illud vero dirimit Votum solemne in professione approbatæ Religionis emissum, *& num.* 4. 6. 14.

3 Sicuti susceptio Sacri Ordinis, *& num.* 5. *& seq.*

7 Votum solemne Professionis Religiosæ dirimit etiam Matrimonium ratum ante Professionem contractum.

8 Secus Ordo Sacer.

9 Potest Conjux de consensu alterius, Matrimonio etiam consummato, ingredi Religionem ibique profiteri, sed Matrimonium non diri-mitur.

10 Votum solemne quodnam sit.

11 Nullum est Votum emissum ante legitimam ætatem.

12 Seu per vim, & metum.

13 Non dirimit Matrimonium, si non sit emissum in Religione approbata, aut emissum fuerit in tertia Regula S. Francisci, & S. Dominici.

15 Professus, seu Professa contrahens Matrimonium, illicite, & invalide contrahit, graviter peccat, & eo ipso majorem excommunicationem incurrit.

16 Votum simplex quodnam sit.

18 Illud frangens graviter peccat, sed excommunicationem non incurrit.

19 Ita vovens, si deinde contrahit Matrimonium, votum servare tenetur, & quomodo.

20 Ante consummationem potest ingredi Religionem.

21 Si alter Conjux præmoriatur, votum servare debet.

VOTUM.

Votum Castitatis, quod, si est *simplex*, impedit tantummodo Matrimonium, si tamen *solemne* fuerit in Professione ap- 1
probatæ Religionis emissum, sicut & susceptio Sacri Ordinis ex sola lege Ecclesiastica, non tantum illud 2
impedit, sed etiam dirimit, si fuerit contractum, quemadmodum de Professo in Religione approbata habetur 3
Text. in Cap. Meminimus 3., & in Cap. Insinuante 7. Qui Cleric. vel Vovent. ubi etiamsi esset Votum aliquantisper coactum, in quo Vovens perseveraverit. 4
De altero vero, qui suscepit Sacrum Ordinem in *Cap. 1. in Cap. Ex literarum 2. Qui Cleric. vel Vovent. in Cap. 1. de Cleric. Conjugat. Can. Presbyteris 8. dist. 27. Can. Presbyterum 16. dist. 28.* & de utroque *Cap. unic. de Vot. in 6.* & definivit 5
Concil. Lateranen. I. cap. 2. Lateranen. II. cap. 7., & Tridentin. Sess. 24. de Sacrament. Matrimonii Can. 9. = ibi = *Si quis dixerit Clericos in Sacris Ordinibus constitutos, vel Regulares castitatem solemniter professos posse Matrimonium contrahere, contractumque validum esse non obstante lege Ecclesiastica, vel Voto &c. Anathema sit* = 6

Differt tamen unum ab altero, nam Votum solemne Professionis Religiosæ, non solum eo emisso, dirimit subsequens Matrimonium, sed dirimit etiam Matrimonium ante Professionem contractum, dummodo fuerit tantummodo ratum, & non consummatum ad 7
Text. expressum in *Cap. Verum 2., & Cap. Ex parte 14. de Convers. Conjugat. Sac. Concil. Tridentin. d. Sess. 24. de Matrim. Can. 6.* = ibi = *Si quis dixerit Matrimonium ratum non consummatum per solemnem Religionis professionem alterius Conjugum non dirimi, Anathema sit* =

At si Clericus Secularis prius Matrimonium contraxerit, & deinde ad Sacros Ordines promotus fuerit, Matrimonium per eum jam contractum in suo

suo robore manet, etiamsi consummatum
8 tum non fuerit, ut expresse declaravit JOANNES XXII in *Extravag Antiquæ De Voto* = ibi = *Quod licet Votum solemnizzatum per Sacri susceptionem Ordinis, quantum ad impediendum Matrimonium contrahendum, ac ad dirimendum, si post contractum fuerit, secundum Statuta Canonum, sit efficax reputandum; ad dissolvendum tamen prius contractum, etiamsi per carnis copulam non fuerit consummatum, (cum nec Jure Divino, nec per Sacros reperiamus Canones hoc statutum) invalidum est censendum* =

Potest tamen post Matrimonium etiam consummatum alter Conjux de consensu alterius ingredi Religionem,
9 & professionem emittere, sed non dirimitur Matrimonium, nec alteri licet ad alias transire nuptias, nec ambo valent iterum inter se copulari, quia juri suo cesserunt, ut alibi dicam.

Votum autem solemne fit ab eo,
10 qui Deo promittit perpetuo servare castitatem cum reali traditione personæ in alterius potestatem, quando nempe Novitius, vel Novitia in manu sui Superioris, & sub illius obedientia professionem emittit *D. Thom.* & omnes *in 4. dist. 38.*, *Covarruv in Epitom. ad 4. Decretal. par. 2. tit. de Matrim. cap. 7. §. 4. n. 7.*, *Navarr. in Manual. cap. 12. fere per tot.* quæ, si facta non fuerit an-
11 te legitimam ætatem sexdecim annorum, quia tunc est nulla *Sac. Concil. Trident. sess. 25. cap. 15.*, seu per vim, & metum cadentem in constantem Vi-
12 rum, quia pariter tunc non obligat *Navarr. in Manual. cap. 22. num. 51.*, vel in aliqua Religione non approbata; aut etiam in tertia Regula S. Francisci,
13 & S. Dominici, quia tunc producit solum impedimentum impediens, quamvis Vovens contrahendo deinde nuptias plus scandali præbeat, quam aliæ Virgines *Cajet. in Summ. verb. Matrimonium impedim. 3* sed emittatur in ætate legitima, cum plena libertate, & in
14 Religione approbata, sive talis professio tacita sit, vel expressa, ut satis declarat *Glos. in Cap. Rursus 6. verb. Apud Deum Qui Cleric. vel vovent. D. Thom. 4. dist. 38.*, *& in addit. 3. par. quæst. 83. art. 1.*, *Navarr. loco cit. n. 35.* ita impedit, & dirimit subsequens Matrimonium, ut si Professus, vel Professa millies illud contrahat, nunquam licite, nec valide contrahit *Can Præsbyteris 7. Can. seq. distint. 27. Can. Viduas a proposito 2. caus. 27. quæst 1. Cap. Insinuante 7. Qui Cleric. vel Voven. D. Thom. 4. dist. 38. & in addit. 3. par. quæst. 53. art. 2.* neque solum gravissimum com- 15
mittit peccatum *Cap. unic. de Vot. in 6.* sed incurrit etiam excommunicationem majorem latæ sententiæ *Clement. unic. de Consang. & Affinit.*

Præter hoc, & alterum in susceptione Sacri Ordinis, omne aliud est Votum simplex sive sit occultum, sive publicum *Navar. in Manual. cap. 12. num 32.* quod fit ab illo, qui animo de- 16
liberato, corde, vel Verbis mediate Bmæ Virgini Mariæ, aut alteri Sancto, vel immediate ipsi Deo castitatem, vel ingredi Religionem promittit *D. Thom. in 4. dist. 38.*, *Navarr. in Manual. dicto cap. 12 per tot.*, *Covarruv. loc. cit. par. 2. cap. 7. §. 4. n. 7.* quodque impedit, ut dixi, Matrimonium, sed si nihilominus 17
sine Pontificia dispensatione contrahatur, licet Contrahens scelus gravissimum, atque mortale peccatum committat frangendo fidem Deo datam, attamen excommunicationem non incurrit, & contractum Matrimonium 18
est validum *Cap. Consuluit 4.*, *Cap. Rursus 6. Qui Cleric. vel Vovent. Cap. unic. de Vot. in 6.*

At contracto sine Apostolica dispensatione Matrimonio tenetur servare votum, & quamvis *Sot. de Just., & Jur. lib. 7. quæst. 2. art. 1. §. Tertium ar-* 19
gumentum vers. Hactenus de illo, & alii teneant, quod ab alio Conjuge debitum petere possit, nihilominus, præsertim apud Jurisconsultos sententia communis est, & tutior, quod illud alteri sive tacite, sive signis, aut ingenio, & conditione petenti reddere teneatur, sed ipse nisi ad id obtinuerit ab Episcopo dispensationem concedendam ob grave peccandi periculum, & continendi difficultatem, quoties debitum petit, toties mortaliter peccet juxta *Glos. in Cap. Quidam 3. de convers. Conjugat.*, *Navarr. in Manual. cap. 16. num. 30.*

Post ratum vero tantummodo Matrimonium, & non consummatum nec

ad

ad reddendum debitum est obligatus, quia ante consummationem fas est ei Religionem ingredi si hoc in voto pro-
20 misit, ibique illud intactum servare tenetur *Cap. Ex publico 7. de Convers. Conjugat.*, *Navarr. in Manual. dicto cap. 22. num. 73.* Quam etiam ingredi, ibique votum servare tenetur, si al-
21 ter Conjux ei præmoriatur, neque ad secundas Nuptias convolare potest, nisi accedat Apostolica dispensatio *dicto Cap. Quidam 3. de convers. Conjugat*, *Navarr. d. cap. 22. n. 73.*

CAP. V.

De perpetua Separatione Tori quoad vinculum ob Cognationem.

SUMMARIUM.

1 Cognatio triplex est, Naturalis, Spiritualis, & Legalis.
2 Cognatio naturalis, quæ Consanguinitas dicitur, quænam sit.
3 Consanguinitatis linea duplex est, recta, & transversalis, seu collateralis.
4 Quænam sit linea recta Consanguinitatis.
5 In hac linea impedimentum Consanguinitatis dirimit Matrimonium quoad primum gradum tam de jure humano, quam Divino, & naturali, *& num.* 8.
6 Probabilissimum est dirimere Matrimonium etiam quoad quoscumque gradus in infinitum de jure naturali.
Contrarium, quod dirimat tantum de jure naturæ in primo gradu *numer.* 8.
7 De jure gentium nuptiæ in gradu ascendentium, & descendentium incestuosæ dicuntur.
8 Super primo gradu Sedes Apostolica ex quacumque causa nunquam dispensavit.
9 In linea recta omnes conveniunt dirimere Matrimonium de Jure Ecclesiastico infra quartum gradum.
10 Linea Consaoguinitatis traosversalis, seu Collateralis quænam sit.
11 Hæc etiam duplex est, æqualis, & inæqualis, & quænam sit æqualis.
12 Quænam vero inæqualis.
13 In hac linea tam æquali, quam inæquali Consanguinitatis impedimentum de jure naturæ, & Divino dirimit Matrimonium quoad primum gradum.
14 Excepto casu propagandi Genus humanum.
15 De jure Ecclesiastico hoc Consanguinitatis impedimentum dirimit Matrimonium usque ad quartum gradum inclusive.
16 Etiam apud Græcos.
17 Sed si alteruter Contrahentium distet ultra quartum gradum, Matrimonium inter eos admittitur.
18 Hoc impedimentum olim tam in linea recta, quam transversali usque ad septimum gradum extendebatur.
19 Cognatio spiritualis quænam sit.
20 Inter quas personas contrahatur, & dirimat Matrimonium.
21 Non contrahitur in Confirmatione a Patrino, qui & ipse prius confirmatus non fuerit.
Nec inter Conjuges si alter eorum in casu necessitatis propriam prolem baptizzaverit.
22 Cognatio legalis triplex est, Paternitas, Fraternitas, & Affinitas.
23 Paternitas provenit ex adoptione inventa a Jure Civili.
24 Et deinde per Sacros Canones recepta.
25 De Jure Canonico in linea recta inducit impedimentum dirimens usque ad quartum gradum inclusive.
26 De Jure Civili in infinitum.
27 De Jure Canonico durat usque ad quartum gradum, etiamsi adoptio soluta fuerit.
28 Fraternitas legalis inducit impedimentum dirimens in linea transversali.
29 Quod cessat, cessante adoptione.
30 Nec extenditur ad filios Adoptantis, & Adoptati, qui libere inter se Matrimonium contrahere possunt.
31 Affinitas legalis inter quas personas dirimat Matrimonium.
32 Illius impedimentum continuat etiam adoptione soluta.

33 Pro-

33 Promiſſio Matrimonialis facta inter ſanguine conjunctos ſub conditione ſi Papa diſpenſet, in caſu tamen, in quo diſpenſare ſoleat, eſt valida, & obligatoria.
Contrarium *num. 60. & ſeqq.*

34 Reſignatio Beneficii cum penſione ſine conditione Beneplaciti Apoſtolici eſt invalida, ſecus accedente conditione, quia a Papa concedi ſolet.

35 Promiſſio Matrimonialis facta inter ſanguine conjunctos ſine conditione, ſi Papa diſpenſaverit, non eſt valida, nec obligatoria, ſi impedimentum ignorabant.

36 Secus ſi illud eis cognitum erat, *& num. 41.*

37 Maxime ſi poſt promiſſionem a Promiſſore procuretur diſpenſatio, vel fuerit obtenta.

38 Quia tunc hanc conditionem præceſſiſſe præſumitur.
Contrarium *num. 60. & ſeqq.*

39 Actus ſequens cenſetur factus in executionem præcedentis Tractatus.

40 Et oſtendit quid prius inter Partes factum, vel tractatum fuerit.

42 Si promiſſio Matrimonialis inter ſanguine conjunctos facta fuerit ſub conditione ſi Papa diſpenſaverit, obtenta diſpenſatione, non eſt neceſſaria renovatio conſenſus, & quare, *& n. 45.*
Contrarium *num 62. & ſeqq.*

43 Sponſalia contracta ſub conditione, ea purificata, non indigent renovatione conſenſus.

44 Obtenta diſpenſatione poſt contractum Matrimonium, ad ejus validitatem requiritur renovatio conſenſus.

46 Porrecta ſupplicatione pro diſpenſatione, & habita per Contrahentes ſcientia ſignaturæ ſupplicationis, conſenſus renovatus dicitur.
Contrarium *num. 62. & ſeqq.*

47 Supplicatio manu Papæ ſignata habet vim ſcripturæ pluſquam publicæ.

48 Gratia non oritur a Bullæ expeditione, ſed in ſignatura ſupplicationis perficitur.

49 Secuta diſpenſatione, conſenſus pro contrahendo Matrimonio negari non poteſt.
Contrarium *num 62. & ſeqq.*

50 Obtenta diſpenſatione, Ordinario præſentata, & reportato Decreto de exequendo, ex hoc novus Sponſalium conſenſus reſultat.
Contrarium *num. 62. & ſeqq.*

51 Declaratur *Text. in Cap. Ex literis 8. de Cognat. Spirit.*

52 Tempore Gregorii IX. diſpenſatio Matrimonialis ſuper Cognatione ſpirituali non erat in uſu.

53 Contractis inter ſanguine conjunctos Sponſalibus ſub conditione, ſi Papa diſpenſet, vir tenetur procurare diſpenſationem.

54 Promiſſio Matrimonialis inter prohibitos, cenſetur facta mediantibus omnibus præambulis, ſine quibus Matrimonium contrahi non poteſt.

55 Qui promittit finem cenſetur promittere media, ſine quibus finis haberi non poteſt.

56 Obligatus ex conventione ad aliquid faciendum, obligatur etiam ad curandum, ut actus non ſit invalidus.

57 Qui Matrimonium promiſit, tenetur petere diſpenſationem, ſi adeſt impedimentum, propriis expenſis, *& num. ſeqq.*

58 Stuprator ad omnes expenſas, damna, & intereſſe tenetur.

61 Papa concedendo diſpenſationem, dat contrahendi facultatem, ſed non validat actum illicitè geſtum.

66 Cognatio Spiritualis magis eſt reverenda, magiſque impedit Matrimonium, quam Cognatio carnalis.

67 Præſtito novo conſenſu poſt obtentam diſpenſationem ſive ante illius præſentationem pro executione, ſive etiam ante notitiam ejuſdem diſpenſationis, non eſt amplius locus pœnitentiæ, & Matrimonium eſt validum.

68 Sponſus, qui poſt obtentam diſpen-

spensationem novum consensum denegat, ad omnes expensas tenetur.

Limita *ut num. seqq.*

70 Filius contrahens Matrimonium, contradicente Patre, potest ab illo exhæredari.

71 Et mortaliter peccat.

COGNATIO.

Riplex est Cognatio, Naturalis videlicet, Spiritualis, & Legalis. Cognatio *Naturalis*, sive carnalis, quæ Consanguinitas dicitur, est vinculum personarum ab eodem Stipite, carnali propagatione, descendentium, seu quarum una descendit ab altera. Linea Consanguinitatis duplex est, recta scilicet, & transversalis, seu collateralis.

1

2

3

Linea recta est earum personarum, quarum una procedit ab altera, quæ fit descendendo a Patre in Filium, suosque Nepotes in infinitum, aut ascendendo a Filio ad Patrem, a Nepote ad Avum, Proavum, Abavum,
4 Atavum, Tritavum, & sic deinceps in infinitum usque ad Adam, & in hac linea impedimentum Consanguinitatis dirimit Matrimonii vinculum quoad primum gradum tam de jure humano,
5 quam Divino, & Naturali, quia instinctus ipse naturalis a Matrimonio inter Parentes, & Liberos abhorret propter pudorem, *L. Adoptivus* 14. *verb. Unde nec vult ff. de rit. nupt.* = ibi = *In contrahendis Matrimoniis naturale jus, & pudor inspiciendum est, contra pudorem est autem filiam suam Uxorem ducere* =.

Quinimo probabilissimum est dirimere Matrimonium jure naturæ quoad quoscumque gradus in infinitum, adeout si Adam hodie viveret, nullam ex universo Mundo ducere posset Uxorem, quia omnes fœminæ per lineam rectam ab eo descendunt,
6 nec Eva ullum ducere Maritum, quia omnes viri per lineam pariter rectam sunt ab ea descendentes, *Scot. in* 4. *dist.* 4. *§. De secundo, Fagnan. in Cap. Vir qui* 9. *num.* 25. *de Consanguin., & Affinit., Reiffenstuel. in Jus Can. lib.* 4. *Decretal. tit.* 14. *numer* 27., *Pirhing. ibid. num* 9., *Henno tom.* 2. *disput. ult. de Matrim. quæst.* 3. *conclus.* 2., *Rosignol. contract.* 15 *de Matrim.* 11. *prænot.* 10. *sect.* 2. *num.* 3., *Sporer. tom.* 3 *part.* 4. *cap.* 1. *sect.* 1 *num* 68., *Konincb. de Sacram. disput.* 32. *num.* 16., *Layman. Theol. Moral. lib.* 5. *tract.* 10. *part.* 4. *cap* 4. *num.* 1., *Busemb. lib.* 6. *par.* 3. *cap.* 3. *dub.* 2. *num.* 4.; Et hinc est, quod de jure gentium Nuptiæ in gradu ascendentium, & descendentium incestuosæ dicuntur, *L. ult. ff. de rit.* 7
nupt. = ibi = *Jure gentium incestum committit, qui ex gradu ascendentium, vel descendentium Uxorem duxerit* = consonat *Text. in Leg. Nuptiæ* 53. *ff. eod.*, = ibi = *Nuptiæ consistere non possunt inter eas personas, quæ in numero Parentum, Liberorumve sunt, sive proximi, sive ulterioris gradus usque ad infinitum.*

Verum, quod de jure naturæ dirimat vinculum Matrimonii quoad primum tantummodo gradum [super 8
quo nullibi legitur quacumque urgente ratione, & necessitate Sedem Apostolicam dispensasse, ut observant *Reiffenstuel., & Henno loc. citatis*] non vero quoad alios, est Sententia probabilis, quam docent *D. Thom. in* 4. *dist.* 40. *quæst.* 1. *art* 3., ibique *D. Bonavent., & Ricard. quæst.* 2., *Rosensis de Matrim. Regis Angliæ pag.* 3., *Alexander de Ales in* 2. *parte quæst.* 169., *Augustin. Triumph. in Summ. de Potest. Eccles. quæst.* 53. *art.* 5. *&* 6., *Fagnan. in Cap. Vir, qui* 9. *num.* 35. *de Consang. & Affinit., Sanch. de Matrim lib.* 7. *disput.* 51. *num* 19., *Felix Potestas tom.* 1. *part.* 4. *num.* 4042., aliique apud *La Croix lib.* 6. *part.* 3. *num.* 608; Concors tamen est omnium Sententia saltem jure Ecclesiastico Matrimonium in linea recta infra quartum gradum esse 9
prohibitum per *Text. in Cap. Non debet* 8. *de Consanguinit., & Affinit.*, ut testatur *Fagnan. in d. Cap. Vir qui* 9. *num.* 23. *eod. tit.*

Linea autem transversalis, seu collateralis Consanguinitatis est earum Personarum, quarum una non 10
procedit ab altera, licet omnes procedant

cedant ab eodem Stipite, prout sunt
Fratres, Consobrini, & hujusmodi,
& hæc pariter duplex est, scilicet
æqualis, quæ est habitudo inter Per-
sooas ab eodem communi Stipite æqua-
11 liter distaotes, ut inter Fratres, &
Sorores, Patrueles, & Consobrinas;
Et inæqualis, quæ est habitudo inter
12 Personas inæqualiter a communi Sti-
pite distantes, ut Fratres, & Filii
Sororis, quorum gradus ita compu-
tantur, ut quoto gradu distant per-
sooæ a communi Stipite, toto gradu
distent ioter se, itaque Fratres, &
Sorores sunt in *primo* gradu, quia *uno*
tantum gradu a Patre distant; quando
vero inæqualiter distant a commuoi
Stipite, quoto gradu remotior distat
a communi Stipite toto gradu distant
inter se, veluti Cajus distat a Titio
duobus gradibus, & Sejus distat ab eo-
dem Titio *tribus*, Cajus ergo distat
a Sejo in *tertio* gradu, *Cap. fin. de Con-
sanguinit., & Affinit.*

In hac linea sive æquali, sive
inæquali impedimentum Consangui-
nitatis de jure Naturæ, & Divino di-
rimit Matrimonii vinculum quoad
primum gradum, nimirum inter Fra-
13 tres, & Sorores, excepto casu abso-
lutæ necessitatis propagandi Genus
14 humanum, ut accidit in principio
Mundi ioter Adæ, & Evæ filios, &
filias, *Reiffenstuel. in Jus Can. lib. 4.
Decretal. tit. 14. num. 28., & 30.. Scot.
in 4. dist. 40. quæst. unic., Guttierez de
Matrim. cap. 98. num. 20., Sanch. de
Matrim. lib. 7. disput. 52. num. 11., Lay-
man. Theol. Moral. lib. 5 tract. 10. par. 4
cap. 6. num 3., Rosignol. contract. 15. de
Matrim. 11. prænot. 10. sect. 3. num. 2.,
& 5.*; Unde cavendum est ab eis, qui
scripserunt, quod MARTINUS V.
dispensaverit cum quodam, qui suam
germanam Sororem in Uxorem duxe-
rat, & hoc ad multa evitanda scanda-
la probabiliter oritura, allegantes
D. Antonin. in 3. part. tit. 1 cap. 11. §. 1.
qui nunquam id affirmare somoiavit,
sed tantummodo narrat præfatum
Summum Pontificem dispensasse cum
quodam, qui carnaliter cognoverat
quamdam Mulierem, & deinde con-
traxerat, & consummaverat Matri-
mooium cum Sorore germana ejusdem
Mulieris, cumque ille antecedens
fornicarius actus esset occultus, nec
ille Juvenis contrahens aptus esset ad
religionem, & ex divortio, si factum
fuisset, oriri posse scandalum timere-
tur, Papa habita prius collatione
cum Theologis, & Canonistis dispen-
savit in Matrimonio jam contracto non
in primo gradu Consanguinitatis inter
germanum, & germaoam contra jus
naturale, & Divinum, sed io primo
gradu Affinitatis, ut observat *Albert-
tin. de agnosc. assert. Catholic., & Hæ-
retic. quæst. 21. num. 47.*

De jure vero Ecclesiastico hoc
Consanguinitatis impedimeotum ioter
Collaterales dirimit hodie Matrimo-
nium usque ad quartum gradum inclu- 15
sive, *d. Cap. Non debet 8. de Consangui-
nit. Clementin. unic. eod. tit. Concil. Va-
lentin. anni 1565. can. 24., D. Thom.
3. par. de Sacram. quæst 85. artic. 4.*,
etiam apud Græcos INNOCEN- 16
TIUS IV. *Constit. 14.* incipieo. =
Sub Catholicæ = sed si alteruter Con-
trahentium distet ultra quartum gra-
dum, connubium inter illos admitti- 17
tur, *Cap. Vir 9. de Consanguin.*; Olim
tamen hoc impedimentum exteodeba-
tur usque ad septimum gradum, tam
in lioea recta, quam in transversali,
sive æquali, sive inæquali, ut colli- 18
gitur ex Text. in *Can. Nullum 7. Can.
De Consanguinitate 17. caus. 35. quæst. 3.*
Papa tamen, quamvis in primo gradu
Consaoguinitatis, ut jam dixi, di-
spensare non possit, naturali, & Di-
vina prohibitione obsistente, in aliis
vero gradibus ex justis causis dispen-
sare non prohibetur, veluti inter Pa-
truum, & Neptem ex Fratre, necnon
inter Avunculum, & Neptem ex So-
rore, quia ad haoc prohibitionem jus
Divinum nequaquam extenditur, ut
rejectis contrariis solide probat *Al-
bertin. de agnosc. assert. Cathol., & Hæ-
retic. d. quæst. 21. num. 45. & seq.*

Cognatio *spiritualis* provenit ex
dispensatione Sacramenti solius Ba- 19
ptismi, & Coofirmationis, *Cap. Ve-
niens 6. de Cognat. Spiritual. Can. 1.
caus. 30. quæst. 1., D. Thom. 4. dist. 42.,
& in addit. 3. par. quæst. 36. art. 1. & 2.*

Navar. in Manual. cap.22. num.36., Sot.
in 4. dist.42. quaest.1. artic.2. conclus.1.,
Sac. Concil. Trident. Sess.24. de Reform.
Matrim. cap.2., non autem aliorum
Sacramentorum, *Cap. Quamvis 3. de*
Cognat. Spiritual. in 6., ejusque impe-
dimentum solo jure Ecclesiastico in-
troductum, *Can. Vos ante omnia 103.*
dist.4. de Consecrat.; dirimit Matri-
20 monii vinculum inter Baptizzatum,
vel Confirmatum, & Patrinum, &
Matrinam, & Patrem, & Matrem
Baptizzati, vel Confirmati, a quibus
talis Cognatio contrahitur; prout
etiam contrahitur a Baptizzante, vel
Confirmante cum Baptizzato, vel Con-
firmato, & a Patre, & Matre Baptiz-
zati, vel Confirmati cum ipso Baptiz-
zante, vel Confirmante, *Sac. Concil.*
Trident. cap.2. sess.24. de Reformat. Ma-
trim.; Haec tamen Cognatio Spiritua-
lis non contrahitur in Confirmatione
a Patrino, qui & ipse prius confirma-
21 tus non fuerit, *Sanch. de Matrim. lib.7.*
disput.60. num.20., & habetur in *Sy-*
nod. Fulginaten. ann. 1722. cap.7. n.28.
juxta Decretum *Sac. Congregat. Concil.*
in Lycien. 13. Junii 1654. lib.19. De-
cretor. pag.358., quod allegat *D. Ar-*
chiep. Brasch. in promptuar. Synodal.
cap.22. num.32., illudque per exten-
sum prius ab eo recognitum refert
doctissimus *P. Girald, in Exposit. Jur.*
Pontific. tom.2. sect.710. vers. Haesita-
veram hujus tenoris = *Paulus Rus-*
sus &c. mature &c. censuit non confirma-
tum, si susceperit aliquem in Sacramen-
to Confirmationis non contrahere Cogna-
tionem spiritualem = & antea notave-
rat *Ferrar. in sua Bibliothec. verb. Con-*
firmatio art.3. num.19., erroneè ibi-
dem a Censoribus redargutus. Bene
tamen verum est, quod eamdem co-
gnationem contrahi in administratio-
ne Sacramenti Baptismatis per Patri-
nos, etiamsi nondum Sacro Chrisma-
te delibutos, tenet *Sanch. de Matrim.*
lib.7. disput.60. nu.18., quem refert,
& sequitur *D. Archiep. Brasch. loc. mox*
cit. cap.18. n.29.; Non vero per Con-
juges, si alter eorum *in casu necessitatis*
propriam prolem è Sacro Fonte leva-
verit, seu etiam baptizzaverit, *Can.*
Ad limina 7. caus.30. quaest. 1.; Secus
tamen si proles fuerit fornicariè susce-
pta, *Fagnan. in Cap. Si vir 2. de Co-*
gnat. Spiritual., & fusius advertit prae-
laudatus *P. Girald. loc. citat. sect.703.*
vers. Cum in hac, & seqq.

Triplex est Cognatio *legalis* vide-
licet Paternitas, Fraternitas & Affi- 22
nitas. Paternitas *legalis*, quae prove-
nit ex Adoptione prius a Jure Civili 23
inventa *leg. Adoptivus 14. ff. de rit. nupt.*
& deinde per Sacros Canones recepta
Cap. unic. de Cognat. legal. Can. 1. Can. 24
Per Adoptionem 6. caus. 30. quaest. 3.
inducit impedimentum dirimens in
linea recta inter Adoptantem, &
Adoptatum, & Adoptati descenden-
tes de Jure Canonico usque ad quar- 25
tum gradum inclusive *Cap. Non debet*
8. de Consanguin. & Affinit., *Bonaccin.*
Theol. Moral. tom. 1. tit. de Matrim.
quaest. 3. punct. 5. §. 3. n. 4. & 5. (De
Jure vero Civili in infinitum *§. 1. In-* 26
stit. tit. de nupt. leg. Quin etiam 55. ff.
de rit. nupt.) semperque durat, etsi
Adoptio per emancipationem soluta 27
fuerit *d. Can. 1. caus.30. quaest.3. d. leg.*
Quin etiam 55. ff. de rit. nupt. D. Thom.
3. par. de Sacram. quaest. 89. artic. 2.,
& 3., *Bonaccin. Theol. Moral. tom. 1.*
tit. de Matrim. quaest.3. punct.5. §. 3. d.
n.5. vers. Primo.

Fraternitas *legalis* inducit impedi-
mentum dirimens in linea transversa-
li, hoc est inter Liberos naturales le-
gitimos Adoptantis, & Adoptatum
tamquam Fratres, & Sorores legales 28
Cap. unic. de Cognat. legal. leg. Qui in
Adoptionem 23 ff de Adoption. quod non
semper durat, sed cessat, cessante ado- 29
ptione *leg. Per Adoptionem 17 ff. de*
rit. nupt. d. Cap. unic. de Cognat. legal.
Can. Per Adoptionem 6. caus.30. Filii ve-
ro, & filiae adoptantis, & adoptati li-
bere inter se Matrimonium contrahere 30
possunt, nisi aliud eis obstet canonicum
impedimentum *Bonacc. loc. cit. n.6. & 7.*

Affinitas *legalis* dirimit vinculum
Matrimonii inter Adoptantem, &
Uxorem Adoptati, & inter Adopta- 31
tum, & Uxorem Adoptantis, & hoc
impedimentum continuat etiam Ado-
ptione soluta *d. leg. Adoptivus 14. ff.* 32
de rit. nupt., *Bonaccin. loc. cit. sub n. 5.*
vers. Secundo.

Hinc

Hinc oritur dubium an contractis Sponsalibus inter Cognatos, & Affines in gradu, super quo Papa dispensare solet, Sponsus a fide data recedere possit, seu potius Apostolicam dispensationem petere, eaque, ex justa causa, obtenta, Matrimonium contrahere teneatur.

Doctores, qui affirmativam tuentur, ita distinguunt; Aut promissio facta fuit supposita dispensatione concedi solita & sub ejus conditione; Aut absolute nulla conditione adjecta; Si primo modo facta fuerit, tutiorem dicunt sententiam, quæ tenet promissionem esse validam, & obligatoriam, quia quod promittitur, est licitum, & possibile procurare, videlicet dispensationem, eaque obtenta, celebrare Matrimonium in faciem Ecclesiæ, ideoque talem promissionem eam obligationem inducere tradunt, ut neutri altero invito, a promissis re-
33 cedere liceat, inter quos *P. Anton. a Spiritu Sancto de Matrim. tract. 11. disput. 76. sect. 5. n. 298.*, *Castropal. Oper. Moral. tit. de Sponsal. tract. 28. disput. 1. punct. 16. n. 10.*, *Koninch. de Matrim. disput. 29. dub. 2. n. 34.* ubi adducit paritatem, seu exemplum resignationis Beneficii cum pensione, quæ sine conditione Beneplaciti Apostolici est invalida, sed hac conditione accedente, est valida, & licita, nec dicitur impossibilis, quia Papa
34 illud concedere solet *Ricc. in prax. par. 5. prax. libert. Matrim. resol. 5. Sanch. de Matrim. lib. 5. disput. 5. n. 12.* Eamdemque sententiam veriorem credit *Card. de Lug. de Just. & Jur. disput. 12. sect. 4. n. 53. §. Verior*, & conferunt animadversa per *Spad. conf. 206. n. 6. & seqq., lib. 2., Franch. dec. 677. n. 7., Card. de Luc. de Dot. disc. 23. n. 3. & disc. 24. n. 10., & disc. 143. n. 21., & disc. 211. n. 9. & seqq.*

Si vero promissum fuit Matrimonium absolute, non expressa conditione, *si Papa dispensaverit*, ita subdistinguunt; Aut impedimentum Contrahentibus ignotum erat, aut notum; Si primum, promissio juxta nonnul-
35 lorum sententiam est nulla; Si vero impedimentum Contrahentibus cognitum erat, promissio est valida, &
obligatoria, uti facta sub tacita con- 36
ditione Apostolicæ dispensationis, & secumfert onus expectandi eventum conditionis, quin interim alteri ex Contrahentibus licitum sit a Contractu recedere, ut de tutiori opinione testatur *Card. de Lug. de Just. & Jur. disput. 12. sect. 4 num. 54.*, maxime si post promissionem a Promissore procuretur dispensatio, vel jam fuerit
obtenta, quia tunc hanc conditionem 37
præcessisse præsumitur, nam actus 38
sequens censetur factus in executio- 39
nem præcedentis tractatus argumento *Tex. in L. Is qui 4. §. Unde quari ff. de Manumiss. Menoch. de præsumpt. lib. 3. præsump. 49. n. 2.*, & actus paulo post subsequens ostendit quid prius inter Partes
factum, vel tractatum fuerit, *Alto-* 40
grad. cons. 5. num. 27. lib. 1. in puncto *Tancred. de Matrim. lib. 5. de consensu conditionato quæst. 2.*, cui adheret *Sanch. de Matrim lib. 5. disput. 5. n. 27.* nec potest interim alter altero invito a promissione recedere eadem tacita conditione pendente, prout recede-
re non posset pendente conditione 41
expressa *Sanch. loc. cit. disput. 6. n. 8.*

Nec obstare contendunt, quod talis promissio valida non sit, nec obligatoria, nisi constet de renovatione consensus post expeditionem dispensationis, hanc enim consensus
renovationem necessariam non esse 42
opinantur, quia Contrahentes sub ea conditione, *si Pontifex dispensaverit*, non contrahunt *pro nunc*, sed *pro tunc*, nempe pro tempore advenientis dispensationis; Ea est autem conditionis natura, ut interim actus non sit obligatorius, nisi conditionate, & suspendat absolutam obligationem in tempus supervenientis dispensationis, qua adveniente, tunc erunt Sponsalia
absolute obligatoria absque novo con- 43
sensu ad tradita in his terminis per *Pont. de Matrim. lib. 3. de consensu conditionato cap. 14. num. 16.*, *& cap. 15. num. 6. & lib. 12. cap. 7. num. 1.*, *Sanch. de Matrim. lib. 5. disput. 8. num. 11.*, *Castropal. Oper. Moral. tit. de Sponsal. disput. 1. punct. 16. num. 11.*, *Koninch. de Juram. disput. 29. num. 21.*

Hinc

Hinc inferunt, quod Doctores contrarium tenentes non bene distinguunt a Matrimonio Sponsalia. Licet enim ad validitatem Matrimonii requiratur iste novus consensus, quia sic provisum fuit *per reformationem Tridentinam*, quæ vult non esse validum Matrimonium, nisi præstito co-
44 ram Parocho, duobusque Testibus per Contrahentes consensu *sess.* 24. *cap.* 1. *de Reformat. Matrim.* secus tamen est in Sponsalibus contractis sub conditione *si Papa dispenset*, cum nullibi videatur dispositum, quod ad eorum
45 validitatem, purificata conditione, novus requiratur consensus, ut rejecta contraria opinione, quam inter alios tenuit *Ricc. in prax. dec.* 248. *& Rot. coram Seraphin. dec.* 1156. *n.* 4. cum hac distinctione loquitur *Pont. de Matrim. lib.* 12. *de Sponsal. num.* 1. *circ. med.*

Et quatenus necessaria foret ad valorem Sponsalium renovatio con-
46 sensus, illum satis renovatum esse supponunt statim ac porrecta Summo Pontifici supplicatione pro dispensatione, Contrahentes scientiam habuerint signaturæ ejusdem supplicationis, consensus enim tunc renovatus censetur, & etiam non expectata Bullæ expeditione suum operatur effectum, quia supplicatio manu Papæ signata
47 habet vim Scripturæ plusquam publicæ *Cassad. dec.* 8. *de restit. Spoliat. numer.* 3. 4. 8. *&* 9., *Mandos. quæst.* 10. *num.* 2. *&* 3., *Garz. de Benefic. par.* 4. *cap.* 2. *n.* 10. *& seqq.*, *Corrad. in prax. dispensat. lib.* 2. *cap.* 3. *n.* 39. qui omnes conveniunt, quod Gratia non oritur a Bullæ expeditione, sed in Signatu-
48 ra supplicationis perficitur, & tradit *Sanch. de Matrim. lib.* 8. *disput.* 29. *numer.* 9. aliisque relatis *Soccin. cons.* 41. *n.* 3. *vol.* 3., *Ludovic. Gomez. quæst.* 6. *par.* 1., *Molin. lib.* 2. *de Primogenit. cap.* 7. *num.* 56. *alter Molin. tom.* 3. *Inst. dispensat.* 399. *num.* 1., *Gonzalez ad reg.* 8. *Cancell. gloss.* 12. *num.* 45., *& gloss.* 15. §. 2. *num.* 32., *Tamburin. de Jur. Abbat. tom.* 1. *disput.* 16. *quæst.* 2. *n.* 1 *& seqq.*, *Rot. dec.* 306. *par.* 3. *diversf. & in Asculana Beneficii, seu Abbatiæ* 9. *Aprilis* 1699. §. *At non omnia coram Ansald.* secuta vero dispensatione consensum negari non posse docent *Sanch.* 49
de Matrim. lib. 5. *disput.* 5. *num.* 12. *& seqq.*, *Covarruv. de Sponsal. par.* 2. *cap.* 3. *in princ. n.* 7. *& seqq.*, pluribusque concordantibus relatis *P. Anton. a Spiritu Sancto in Director. tit. de Matrim. tract.* 11. *disput.* 6. *sect.* 1. *n.* 293.

Si vero obtenta fuerit dispensatio, eaque præsentata coram Ordinario, & reportatum Decretum de exequendo, multo minus post hujusmodi actus expressam consensus renovationem requiri tuentur, quia ex illis novus consensus novorum Sponsalium inductivus resultet, ut inter 50
alios scripsit *Card. de Luc. de Dot. d. disc.* 79. *n.* 9. *vers. Replicabam.*

Quoad *Text. in Cap. Ex litteris* 8.
de Cognat. Spiritual. respondent nullum 51
obicem facere quia tempore GREGORII IX. auctoris ejusdem Textus non erant in usu Apostolicæ Dispensationes Matrimoniales, de quibus in *Concil. Trident. sess.* 24. *cap* 5. *de reformat.* ideoque prælaudatus Pontifex recte definivit non posse Matrimonium contrahere, qui Mulierem Martam affidaverat, eamque carnaliter cognoverat, cum Matrimonium esse non posset inter Conjunctos, ita ut promissio non valeret, tamquam impossibilis, & prohibita, ut sonat litera Textus = ibi = *Excipiendo proposuit, quod eam habere non poterat in Uxorem pro eo, quod ipsum Pater Mulieris ejusdem, qui Sacerdos extitit, baptizavit* = Ratio igitur textus stetit in eo, quod non poterat Vir Mulierem stupratam habere in Uxorem ob impedimentum Cognationis, super quo dispensatio tunc non erat in usu,
ideoque impossibilis, ut notant Ca- 52
nonistæ super eodem textu, & præcæteris *Hostiens. n.* 5. *in fin.*, *Jo. Andr. n* 5., *Fagnan. n.* 6., *& seqq.*, & signanter *num* 16., ubi tractat de dispensatione, quæ super Cognatione spirituali postea concedi consuevit.

Porro conveniunt, quod contractis inter Conjunctos Sponsalibus sub sæpedicta conditione, *si Papa dispenset*, Vir teneatur eamdem procura-
re dispensationem *Ledesm. de Matrim.* 53
quæst. 47.

quæst 47. art. 5. dub. 2., *Azzor. instit. Moral. tom.3. par. 3. lib. 5. cap. 5. diffic.* 14. Quando enim promittitur Matrimonium inter prohibitos, semper promissio intelligitur facta modo licito, & sic mediantibus omnibus illis præambulis, sine quibus Matrimonium
54 contrahi non potest *Passerin. de elect. cap.25. sub n.* 340. *vers. Sed etsi*, *Sot. in 4. Sentent. dist. 29 quæst. 2. art. 1. vers Re vera fateor*, *Tabien. in Summ. verb. Sponsalia n.9. vers. Sed quæritur*, *& vers. Ad secundum*, *Mantic. de tacit. lib.3. tit.16. n.26. & seqq.*, *& lib. 12. tit.13. n.18.*, *Balducc. ad Ramon. to 4. decis. 78. n 27.*, *Altograd. Jun. contr. 70. num. fin*, *Rot dec. 68. n.23. coram Ansald.*, *& dec.310 n.22. par.18 rec. & in Melevitana* Beneficiorum 10. *Junii 1712. §. Nec dicatur*, *& seqq.*, *cor. Aldrovand.*, & generaliter qui promittit finem, is etiam censetur promittere media, sine quibus finis obti-
55 neri nequit, quique ex aliqua conventione obligatur ad faciendum, obligatur etiam ad curandum, ut actus
56 non sit invalidus *Navarr. cons. 5. de Consanguin. & Affinit. lib. 4. num. 7. 9. Ricc. in prax. par. 5. tit. prax. libert. Matrim. resol. 1. vers. Contrarium*, & consequenter Sponsus qui Matrimonium promisit, ne actus corruat, tenetur petere dispensationem, quando adest
57 impedimentum, & propriis quidem expensis, potissimum si copula intercesserit, nam Stuprator ad omnes expensas, damna, & interesse tene-
58 tur, & in præcisis terminis probat in *cons. 5.*, *Navarr. loc. cit. d. n.7.* = ibi = *Cum autem teneatur dictus Juvenis eamdem ducere, utique tenetur necessariam dispensationem pro posse obtinere, nam, ut singulariter inquit Jason, qui ex Statuto tenetur aliquid facere, tenetur facere ut actus valeat &c. non videtur dubium, quin Juvenis, qui tenetur eam ducere, teneatur etiam procurare dispensationem ad hoc necessariam &c. hoc autem totum debet dictus Juvenis suis expensis procurare* = & deinde *num.9.* = ibi = *Arbitror partes Rmi Episcopi esse declarare quidem nullum extare Matrimonium inter præfatum Juvenem, & præfatam Puellam &c. teneri autem eum ad contrahendum Matrimonium cum illa, si SSmo D. N. placuerit dispensare super præfato impedimento Consanguinitatis gradus secundi, tenerique ad procurandam dispensationem, & ad acceptandum &c.* =

Tandem ad probandam etiam praxim Tribunalium cogendi Stupratorem tum ad contrahendum Matrimonium cum Stuprata sibi sanguine conjuncta, obtenta dispensatione, tum ad ipsam dispensationem procu- 59
randam, allegare solent Resolutionem Tribunalis A. C., qui *in Hydruntina Stupri die* 9. *Februarii* 1719. decrevit *Clericum Joannem Donatum Mescia teneri, & obligatum esse ad contrahendum Matrimonium cum Catharina Affrime, obtenta prius Apostolica dispensatione, & quatenus intra terminum bene visum non contraxerit cum illa, procedendum esse ad pœnas legitimas, salvo jure ejusdem Catharinæ pro prætensa dote.*

His tamen Juribus, fundamentis, & auctoritatibus non obstantibus, contraria invaluit sententia, quæ firmat nulla esse Sponsalia, quæ tempore, quo fuerunt inita, stante impedimento, subsistere non poterant, nec superveniente dispensatione convalidari, etiamsi contracta fuerint sub expressa condi- 60
tione, *si Papa dispensaverit*; Jus enim perpetuo prohibet similia Sponsalia, & propterea sub conditione contrahi nequeunt, quia Papa concedendo deinde dispensationem, dat tantummodo contrahendi facultatem, non autem validat actum, nec approbat, aut ratificat, quod illicite, & invalidè gestum est, unde stante gradu 61
prohibito, cum deficiat materia, & forma, obtenta propterea dispensatione, eaque Ordinario pro executione præsentata, necesse est, ut novus interveniat consensus *Sot. 4. dist 29.* 62
quæst.2. art. 1., *Covarruv. in Epitom. ad 4. Decretal. par.2. tit. de Matrim. cap.3. n.7.*, *Vivald. in Candelabr. aur. par.1. tit. de Matrim. n.55.*, quam sententiam amplexa est, & constantissime tenuit, & tenet *Sac. Rota Romana*, & signanter *dec. 201. n. 3. & 4. coram Mantic* = ibi = *Similiter non obstat, quod si Matrimonium sit contractum sub Bene-*

Beneplacito Summi Pontificis, ante Beneplacitum quilibet ex Contrahentibus possit dissentire &c. quia cum Matrimonium inter prohibitos non possit absque dispensatione Romani Pontificis consistere, legitimum dici non potest antequam dispensatio sequatur &c., & ideo post obtentam dispensationem, novus consensus
63 *requiritur* = & pariter *dec.203. num.7. coram Buratt.* = ibi = *Novus consensus præstandus est in executione dispensationis*
64 *nis facienda ab ipso Executore* = & similiter *dec.605. num.2. par.1. divers., & dec. 1156. n. 4. coram Seraphin., & decis.778. n.4. & seqq. par.3.*, & *dec.603. n. 20. 21. 40. 43. 44. 45. 57. par. 5. tom.2., & dec.107. n.21. par.8. recent.* = ibi = *Respondetur, quod novus consensus præstandus est in executione dispensationis facienda ab ipso Executore, non accedente etiam, quod fuerit obtenta dispensatio, cum interim sit locus pœniten-*
65 *tiæ* = & post mea *Vota de Sponsal. Filiorum fam. dec. 15.* ibique *Adden. sub n.12. & seq., & dec.40 n.12. & seqq.*, ubi notatur etiam quod Cognatio Spiritualis magis est reverenda, magis-
66 que impedit Matrimonium quam Cognatio carnalis, & *dec.41. sub n.8. & seqq.*, & dixit etiam *Fagnan. in d. Cap. Ex litteris 8. n.14. de Cognat. Spiritual.* Quamvis Mulieris stuprum intercesserit *Rot. in Oriolen. Sponsalium 26. Februarii 1755. §. Deficit quoque & seqq., cor. Card. Buss., & in Nebien. Sponsalium 28. Junii 1756. coram R.P.D. Canilliac.*

Si tamen novus consensus præstitus fuerit post obtentam dispensationem, sed ante illius præsentationem pro executione, imo & ante notitiam ejusdem dispensationis, non est amplius
67 locus pœnitentiæ, & Matrimonium est validum, *Rot. decis. 166. num. 10. par.1., & dec.280. n.5. par.2. Rec.*

Si vero, obtenta dispensatione, alter ex Contrahentibus novum consensum præstare noluerit, is ad om-
68 nes expensas tenetur, *Rot. decis. 382. num 8. & 9. par.4. tom.2. Recen.*; Multoque magis, si pro petenda dispensatione consensum dederit, & post illius impetrationem ipsum pœnituerit, quamvis enim, ex jam dictis, ante dispensationis executionem id facere possit, cum tamen hoc faciat cum damno alterius Contrahentis, huic hujusmodi damnum reficere debet, *Sanch. de Matrim. lib.5. disput.5. n.34. & lib.8. disput.36. num.6.*

Ab hoc tamen onere eximendus mihi videtur Filiusfamilias, si inscio 69
Patre, similia Sponsalia contraxerit, quatenus adsit statutum prohibens, quod ipse ex nullo contractu sine consensu Patris obligare se valeat, tunc enim quamvis expresse promiserit se velle prædictis succumbere expensis, nihilominus ad id cogi nequit, quia similis statutaria prohibitio quamcumque obligationem, seu promissionem, omnesque casus excludere dixit *Rot. in Romana Dotis 26. Junii 1709. §. Nec obstare cor. Card. Priolo.*

Si vero Statutum Filiisfamilias prohiberet etiam contrahere Nuptias sine consensu Patris sub expressa pœna exhæredationis, non solum ad prædictas expensas non tenetur, sed quamvis, obtenta dispensatione, paratus sit renovare consensum, adhuc, ex justis causis contradicente Patre, illi obedire debet tum propter jacturam boni temporalis, quia, si Matrimonium
contrahat, a Patre potest exhæredari 70
absque ulla læsione libertatis Matrimonii, *Surd. decis 30. num.27., & seqq., Rot. cor. Cavaler. decis.447. num 5., & cor. Seraphin. decis.1258. num.2. & seq., & in Constantien. Sponsalium 26. Junii 1748. §. Accedit cor. Eminentis. Elephantutio, & in Cæsaraugustana Sponsalium 29. Martii 1754. §. Nil opitulante coram R. P. D. Vicecomite* = ibi = *Quandoquidem cum Joseph Pater per hanc exhæredationem Matrimonium filio simpliciter non prohibuerit, nec eumdem coegerit ad hanc, vel illam Mulierem in Uxorem ducendam, sed unice filium retrahere curavit ab effectuatione Sponsalium, quæ ipso reclamante, cum persona sibi invisa contraxerat, libera cœteroquin relicta filio facultate quamlibet sibi benevisam ducendi Uxorem, in hisce circumstantiis, nec libertas Matrimonii impedita, nec ulla violentia filio illata dici potest* = Tum propter jacturam bo-
ni spiritualis, & animæ, quia invito 71
Pa-

Patre Matrimonium contrahens lethale peccatum committit, *Cap.1. de Dispensat. impub.*, *Navarr. in Manual. cap.14. num.15.*, *Rot. coram Kaunitz decis.77. num.4.*, relat. post mea *Vot. De Sponsal. Filiorumfam. decis.5.*, *& in Calaritana*, *seu Arboren. 15. Maii 1767. §. Gravior cor. R.P.D. Veri* = ibi = *Unde receptum est, immunes a lethali culpa non esse filios, qui in gravissimo Matrimonii negocio paternæ resistunt voluntati, & propterea posse eos ex Patris dissensu recte a Sponsalibus recedere.*

CAP. VI.

De perpetua Separatione Tori quoad vinculum ob impedimentum Criminis.

SUMMARIUM.

1 Impedimentum Criminis inductum est a Jure Ecclesiastico non autem Naturali, vel Divino.
2 Alias David Bethsabeam non duxisset.
3 Hujusmodi Crimen quomodo committatur.
4 Quotuplex sit.
5 Impedimentum Criminis inducit solum homicidium Conjugis, si in illud alter Conjux, & Amasius, vel Amasia simul concurrant.
6 Et mors cum effectu sequatur.
7 Simulque mortis machinatio, si non cum alia intentione, quam contrahendi inter se Matrimonium facta fuerit.
8 Idem impedimentum inducit homicidium Conjugis una cum adulterio.
9 Quamvis uterque adulterii complex in eamdem mortem non concurrat.
10 Sed sufficit, quod alter eorum, altero etiam inscio, homicidium committat.
11 Cum intentione tamen contrahendi Matrrmonium cum altero.
12 Si alio fine commissum fuerit, cessat impedimentum dirimens.
13 Et est tantum impedimentum impediens.
14 Requiritur etiam, ut mors sequatur, cujus causa sit unus ex complicibus adulterii.
15 Alias impedimentum non incurritur.
16 Sola ratihabitio necis ab alio factæ hoc non inducit impedimentum.
17 Incurritur quoque impedimentum dirimens, si concurrat copula cum sorore, vel nepte, seu filia adulteræ.
18 Impedimentum Criminis inducit etiam adulterium solum cum promissione Matrimonii de futuro post mortem naturalem alterius Conjugis ineundi.
19 Sive promissio præcedat, aut subsequatur adulterium.
20 Sive fuerit jurata, seu nuda, vel ficta.
21 Sive reciproca, aut ab uno tantum emissa, & ab altero tacendo acceptata.
22 Dummodo acceptata fuerit ante, non vero post mortem Conjugis.
23 Et adulterii complex sciat alterum esse Conjugatum.
24 Ac adulterium sit perfectum, & consummatum.
25 Nec ante copulam a promissione recesserint.
26 Solum adulterium hoc impedimentum dirimens non inducit.
27 Sed illud inducit adulterium cum Matrimonio contracto cum alio, licet non consummato, quando alter Conjux adhuc vivit.
28 Et durat etiam post expletam a Conjuge delinquente pœnam.
29 Modo primum Matrimonium fuerit validum.
30 Et uterque Contrahens sit conscius de Matrimonio consistente alterius.
31 Secus hac scientia in uno ex Contrahentibus deficiente.
32 Et iste de Conjugio anteriori certior factus cum altero maritaliter vivere non continuaverit.
33 Ex solo adulterio cum subsequenti

matrimonio post obitum Conjugis inter adulteros contracto, non præsumitur inter eos præcessisse fidem de Matrimonio ineundo post mortem naturalem prædicti Conjugis.

34 Neque ad dirimendum matrimonium jam contractum ipsis adulteris id affirmantibus est adhibenda fides.

35 Neque id probant Testes singulares, aut plures contestes, si sint viles, & non omni exceptione majores.

36 Ad dirimendum Matrimonium jam Contractum plenissima impedimenti probatio requiritur.

37 Ad impediendum Matrimonium contrahendum levis probatio impedimenti sufficit. Confessio Conjugum de impedimento dirimente emissa ante Matrimonium deinde secutum satis non est ad illud dissolvendum, *& n.39. & 43.*

38 Rotæ decisiones non sunt attendendæ circa ea, quæ, præter Causæ necessitatem, tangunt.

40 Confessio Conjugum de impedimento dirimente non attenditur tum ob periculum collusionis.

41 Tum quia nemo potest esse testis in Causa propria.

42 Tum ob præjudicium inde obveniens proli, aliisque Matrimonii bonis.

CRIMEN.

Rimen, quod Matrimonii
1 vinculum dissolvit, non
inductum jure naturæ, vel
divino, alias David post
2 adulterium, occiso Uria,
Bethsabeam ejus Viduam in Uxorem non duxisset, neque ducere potuisset, sed tantum Jure Ecclesiastico *Can. Si quis vivente 5. caus. 31. quæst. 1. cap 1. Cap. Significavit 2. Cap Super hoc 3. Cap. Cum haberet 5. Cap. Significasti 6. Cap. Veniens 7. Cap. Si quis 8. de eo, qui dux. in Matrim.* committitur ab eo Conjuge,
3 qui, vivente altero Conjuge, cum alio Matrimonii nexu se conjungere audet, seu ante mortem naturalem, vel violentam alterius Conjugis promittit, ea secuta, modis, de quibus infra, cum alio contrahere Matrimonium sive accedat, sive aliquando cum homicidio Conjugis mutuo consensu contrahere volentium commisso non concurrat adulterium.

Hoc igitur impedimentum quadruplex est, videlicet 1. Solum ho-
micidium, quod proprie *Mariticidium,* 4
& respective *Uxoricidium* nuncupatur. 2. Homicidium cum adulterio. 3. Adulterium solum cum promissione futuri Matrimonii. 4. Adulterium solum cum poligamia, hoc est cum Matrimonio contracto cum alio, consistente priori Matrimonio legitime jam contracto cum proprio Conjuge.

Solum homicidium Conjugis Matrimonii vinculum dissolvit, seu irritum, invalidumque reddit, modo non unus tantum, sed tam alter Conjux, quam ejus Amasius, vel Amasia inter se post mortem alterius Conjugis contrahere volentes, moraliter, vel physice, & cum reciproco con-
sensu ad illius homicidium concurrant 5
argumento *Text. in cap. 1. de Convers. infidel. cap. 3. Cap. 7. De eo, qui dux. in Matrim. D. Thom. 3 par. de Sacrament. quæst. 91. art. 4.* Sed non sufficit hæc sola eorum machinatio, nisi mors
quoque violenta cum effectu sequatur 6
d. Can. Si quis vivente 5. caus. 31. quæst. 1. d. cap. 1. de convers. infidel. Nec pariter sufficit talis eorum conspiratio in mortem Conjugis innocentis, & mortis machinatio, si facta non fuerit cum intentione contrahendi inter se Matrimonium illius morte secuta, sed ex odio, vel vindicta, aut alio di-
verso fine *d. cap. 1. de Convers. infidel.*, 7
& Can. Si quis vivente 5. ibique *gloss. verb. Occidisse caus. 31. quæst. 1.* = ibi = *Occidisse hoc ipso, ut conjugerentur, aliud si casu, quia forte inimici sunt, vel ex alia causa, tunc ducere poterit Uxorem ejus* =

Homicidium Conjugis cum adulterio est impedimentum dirimens, si tam
Maritus, qui commisso adulterio suam 8
Uxorem occiderit, vel eidem venenum propinaverit, ex quo Uxor obierit, ut cum Adultera deinde Matrimo-

monium contrahere posset, quam Uxor quæ commisso adulterio pariter Viri mortem gladio, seu veneno ad eumdem effectum procuraverit, seu alio modo unus, vel alter alteri necem ad hunc finem intulerit, tunc enim præmeditatum Matrimonium ab Adultero Viro cum adultera, vel ab Adultera Uxore cum adultero celebrari non potest, & celebratum est nullum *d. Can. Si quis vivente* 5. *cauf.* 31. *quæst.* 1. *Cap. Super hoc* 3. *Deo eo, qui dux. in Matrim. quam poll. per adulter.*, *Navar. in Manual. cap.* 22. *n.* 46. etiamsi ambo adulterii complices in eamdem mortem una simul non concur-
9 rant, sufficit enim, quod unus eorum, altero etiam inscio, cum prædi-
10 cta intentione homicidium committat *Can. Si quis vivente* 5. *cauf.* 31. *quæst.* 1. ibi = *Nisi forte idem Vir, aut Mulier* = & consonat *Text. in Cap. Significasti* 6. *De eo qui aux. in Matrim.* = ibi = *Nisi alter eorum in mortem Uxoris defunctæ fuerit machinatus* = quæ intentio om-
11 nino requiritur *d. Can. Si quis vivente* 5. ibique *glofs. verb. Occidisse cauf.* 31. *quæst.* 1. *cap.* 1. *de Converf. infidel. Cap. Super hoc* 3. *Cap. Significasti* 6. *De eo, qui dux.*, *Boemer. ad lib.* 4. *Decretal. tit.* 7. § 4. Si enim commissum fuerit alio fine, vel alia causa, veluti ut Adulter occidens liberius libidini va-
12 care posset, impedimentum dirimens non induceret juxta doctrinam *D. Thom. in* 4 *sentent. dist.* 38. *quæst.* 1. *artic.* 2. quam communiter sequuntur *Sanch. de Matrim. lib.* 7. *disput.* 78. *n.* 13., *Pirhing. in Jus Can. tit.* De eo, *qui dux. in Matrim.* §. 3 *num.* 25., *Salmaticenf. in Curf. Moral. tom.* 2. *tract.* 9 *cap.* 12. *n.* 53. cum aliis penes *Rot. dec.* 316. *n.* 28. & *seqq. par.* 5. *rec.* itaque sensit *Sac. Congregat. Concil. in Ulixbonen.* 28. *Septembris* 1726. Sed tamen induceret impe-
13 dimentum impediens Matrimonium contrahendum *D. Thom. in* 4. *Sententiarum dist.* 38. *quæst.* 1. *art.* 2. = ibi = *Uxoricidium ex statuto Ecclesiæ Matrimonium impedit, sed quandoque impedit contrahendum, & non contractum, quando scilicet Vir propter adulterium, aut propter odium occidit Uxorem* = & declaravit *Rot. loc. mox cit. n.* 29.

Præterea, ut hoc impedimentum dirimens oriatur, & homicidii causa physica, vel moralis sit unus tantum ex complicibus adulterii, requiritur ut mors in effectu sequatur,
per solam enim machinationem impe- 14
dimentum non incurritur, quatenus
mors non succedat, argumento *Text. in* 15
d. Can. Si quis vivente 5. *cauf.* 31. *quæst.* 1. *cap.* 1. *de Converf. infidel.*

Si vero Conjux innocens occisus fuerit ab alio, quam ab uno, vel altero adulterii Complice, & sine illorum mandato, seu consensu, sed tamen occisione secuta illam approbaverint, hæc sola ratihabitio necis ab alio jam perpetratæ ad inducendum hoc dirimens impedimentum non suf-
ficit *d. Can. Si quis vivente* 5. ibique 16
glofs. verb. Occidisse in fin. cauf. 31. *quæst.* 1. *Cap. Significasti* 6. *De eo, qui dux. in Matrim. cap.* 1. *de Converf. infidel.*

Nec solum impedimentum dirimens incurritur in casu, quo cum adulterio concurrat machinatio in necem Conjugis innocentis, sed etiam
si concurrat copula cum Sorore, vel 17
Nepte, seu Filia adulteræ *Rot. dec.* 264. *n.* 24. *par.* 5. *tom.* 1. *rec.* propter affinitatem, de qua *in seq. cap.* 13.

Ethnicus autem, qui propriam occisit Uxorem, animo, & intentione desponsandi deinde suam adulteram pariter infidelem, si postea cum adultera baptizzetur, non fit inhabilis ad contrahendum cum ipsa legitime Matrimonium, ei quippe non obstat impedimentum criminis; Cum enim tam adulter, quam adultera tempore patrati delicti tamquam infideles essent extra Ecclesiam, neuter proinde tunc erat Ecclesiæ legibus obstrictus, ideoque simile impedimentum ab illis contrahi non potuit *Sanch. de Matrim. lib.* 7. *disput.* 78. *numer.* 3. & 4.

Adulterium solum cum promissione Matrimonii de futuro, absque homici-
dio, tunc Matrimonii deinde contra- 18
cti vinculum dissolvit, cum Conjux adulter, & adulterii Complex ante, vel post adulterium ab ipsis commissum sibi invicem promittunt contra-

here Matrimonium post mortem naturalem alterius Conjugis, etiamsi videlicet in eam ipsi non conspiraverint *Can. Relatum* 4. *caus.* 31. *quaest.* 1. *Cap.* 1. *Cap. Ex literarum* 4. *Cap. Significasti* 6. *Cap. Veniens* 7. *De eo, qui dux. in Matrim.*, *Bonaccin. Theol. Moral. tom.* 1. *tit. de Matrim. quaest.* 3. *punct.* 6. *num.* 8. *vers. Tertium, & num. seq.*,
19 sive promissio, ut dixi, praecedat, aut subsequatur adulterium *Cap. Si quis* 8. *De eo, qui dux. in Matrim.* sive fuerit jurata, seu nuda, vel ficta
20 *Gonzal. ad lib.* 4. *Decretal. tit.* 7. *cap.* 8. sive reciproca, aut ab uno tantum emissa, & ab altero tacendo accepta
21 ta *Pont. de Matrim. lib.* 7. *cap.* 45.

Quae tamen acceptatio, ut dirimens inducat impedimentum, requiritur primo ut facta sit in vita, non vero post mortem Conjugis innocen-
22 tis *Cap. Significasti* 6. *Cap. Veniens* 7. *Cap. Si quis* 8. *De eo, qui dux. in Matrim.* Secundo, quod adulterii Complex dum acceptat, sciat alterum esse
23 Conjugatum *Cap.* 1. *De eo, qui dux. in Matrim.* Tertio, quod adulterium sit
24 perfectum, & consummatum *Gloss. in d. Cap. Si quis* 8. *verb. Congnovit* ibique *Jo: Andr. n.* 4., *Abb. num.* 6., *Barbos. n.* 4. *De eo, qui dux. in Matrim.* Quarto demum, quod ante copulam ambo ab hujusmodi promissione non recesserint
25 *Trullench. de Matrim. disput.* 11. *dub.* 6.

Seclusa tamen machinatione, & fide futuri Conjugii, solum praece-
26 dens adulterium impedimentum dirimens non inducit *Cap. fin. De eo, qui dux. in Matrim.*, *Gonzal. ad lib* 4. *Decretal. loc. cit.*, *Rot. dec.* 201. *n.* 23. *par.* 5. *to.* 1., *& dec.* 430. *n.* 81. *par.* 5. *to.* 2. *rec.* & declaravit. sa. me. BENEDICTUS XIV. *in Constit.* incipien. = *Reddita* = §. 12. in ordine *Constit.* 113. *tom.* 1. *ejus Bullar.*

Adulterium solum cu poligamia est impedimentum dirimens Matri-
27 monii vinculum, quando Vir post initum valide Matrimonium etiamsi tantummodo ratum, vivente Uxore, cum alia Muliere, vel Uxor, vivente Marito cum alio Viro Matrimonium per verba de praesenti contrahere audent, veluti si *Franciscus* Neapoli valide, & licite nupserit *Domitillae*, & deinde Florentiam sine Uxore profectus, probato per falsos testes statu libero, nupserit *Apolloniae* (quo casu hoc secundum Matrimonium ob impedimentum *Ligaminis*, de quo infra *Cap.* 10. *hujus lib.* 1. est nullum, & omne subsequens carnale commercium inter hos infelices Contrahentes habitum est adulterium) non potest post obitum *Domitillae* praedictam *Apolloniam*, cum qua secundum Matrimonium licet nulliter, ut supra, contraxit, & consummavit, iterum desponsare, & si desponsaverit, Matrimonium eadem nullitate laborat, quia propter crimen adulterii, quod antea, vivente *Domitilla*, ducendo *Apolloniam*, eamque carnaliter cognoscendo commisit, perpetuo inhabilis evasit ad eidem *Apolloniae* nubendum *Cap.* 1. *Cap. Cum haberet* 5. *Cap. Si quis* 8. *De eo, qui dux. in Matrim. Cap. Accepisti* 2. *de Sponsduorum* & recte advertit *D. Canonic. Honorante in prax. Secretar. Urb. Vicar. cap.* 28. §. 3. *vers. Quartum* ita ut illam ducere nequeat nec etiam post expletam poenam triremium, si in illam fuerit condemnatus, ut re- 28
spondit *Sac. Congregat. Concil. in una S. Severini* 19. *Julii* 1704.

Declara tamen hoc procedere, si Matrimonium prius cum *Domitilla* 29
contractum, fuerit validum *Cap. Significavit* 2. *De eo, qui dux. in Matrim.*, & si uterque Contrahens sit conscius de Matrimonio consistente alterius 30
d. Cap. 1. *Cap. Veniens* 7. *Cap. ult. eod. tit.*, qua scientia in uno ex Contrahentibus deficiente, si alter conscius post obitum Conjugis opponeret ob hoc impedimentum non subsistere Matrimonium, non esset audiendus, sed cogendus ad servandum Matri- 31
monium jam initum *d. Cap.* 1. *De eo, qui dux. in Matrim.* quatenus Conjux, ut dixi, jam obiisset, nam si adhuc viveret, & post Matrimonium bona fide contractum alter Adulter de alterius anteriori Conjugio certior factus, cum eodem nihilominus maritaliter vivere continuasset, tunc ipse quoque hoc impedimentum incurre- 32
ret, ut distinguit *Reverendissimus P. Ubaldus Giraldi ad Thesaur. de poen. Eccles.*

*clef par.2.verb. Adulterium cap. 1. verf.
Nota quod*, *& in Expofit. Jur. Pontific.
par.1. tom.2 fect.692.*

An autem ex folo adulterio cum
fubfequenti Matrimonio poft obitum
Conjugis contracto inter Adulteros
etiam cum prolis fufceptione præfu-
matur, data præcedenter inter eof-
dem Adulteros fides de Matrimonio
contrahendo in cafu obitus naturalis
33 ejufdem Conjugis, eft dubium, quod
alias negative in contradictorio judi-
cio refolvit *Rot. decif. 64. in collect. Fa-
rinacc. de contr.*, *& crimin.*, ubi etiam
addit, quod ad dirimendum Matri-
monium jam contractum, ut fupra,
inter Adulteros, non fufficit eorum-
dem confeffio, qui concorditer affir-
34 ment reciprocam inter fe fidei præcef-
fiffe dationem in cafu obitus Conjugis,
eoque fecuto, cum fubfequenti Ma-
trimonio illam adimpleviffe, quinimo
hanc conventionem nec etiam per plu-
res Teftes fingulares, aut per plures
Conteftes, fed viles, & non omni ex-
35 ceptione majores remanere probatam
fubjungit.

Quando enim agitur de Matri-
monio jam contracto dirimendo ple-
36 niffima impedimenti probatio requiri-
tur, & quamvis cum agitur de impe-
diendo Matrimonio nondum contracto
levis probatio fufficiat, & ipfa con-
feffio Sponforum fufficere poffet, ad-
huc fi Matrimonium fuerit deinde con-
tractum, talis eorum confeffio etiam
ante Matrimonium emiffa, ad illud
37 diffolvendum, utpote præfumibilis
collufiva, non fufficit, non obftante,
quod *Rot. coram Pen. decif.211*, fentire
videatur, quod confeffio Conjugum
de impedimento emiffa ante Matrimo-
nium, pro eo deinde fecuto dirimen-
do probationem faciat, quia tunc cef-
fat periculum collufionis.

Etenim in cafu ejufdem *Decifio-
nis* talis confeffio non concurrebat, ut
patet ex *num.16.*, & propterea quid-
quid eadem *Decifio* circa hujufmodi
confeffionem dicat, habendum non eft
in confideratione pro formanda certa,
& indubia conclufione, feu Sententia
ex ea notiffima ratione, quod *Rotæ
Decifiones* attendi nequeunt circa ea,
quæ præter Caufæ neceffitatem tan-
gunt *Card. de Luc de Dot. difc.37.n.5.*, 38
& de Præeminent. difc.7. num.13., *Rocc.
Select. cap.100. num.30. tom.2.*, *Spad.
confil. 131. num.8. lib.3.*, *Conftant. ad
Stat. Urb. annot.63 art.2. num.293.*,
Rot. decif.892. num.4. coram Seraphin.,
& decif.497. num.78. par 5.; *& dec.17.
num.9. par.7.*, *& decif.285. numer. 12.
par.9.*, *& decif.196. numer. 38. par. 11.
Recen.*; Et propterea hac *decifione* nul-
latenus refragante, confeffio Conju-
gum de impedimento emiffa etiam ante
Matrimonium fatis non eft ad diffol-
vendum Matrimonium poftea contra-
ctum, quia per fe fola nullius eft ro-
boris, femperque rejicienda, nam 39
Sacri Canones difponentes, ne ftetur
confeffioni Conjugum de impedimen-
to, hoc non folum prohibent ob pe-
riculum collufionis, & conventionis
inter Conjuges de fe invicem feparan-
do, ut hoc prætextu unus, vel alter,
aut ambo ad alias Nuptias convolare 40
poffint, verum etiam quia Teftibus in
Caufa propria deponentibus nequa-
quam eft deferendum, ut notat in pro- 41
pofito *Gloff. in Cap. Super eo 5. verb.
Confeffionem de eo, qui cognov. Confan-
guin.*, & ob præjudicium inde obve-
niens proli, aliifque Matrimonii bo-
nis, ut ponderat *Barbof. in d. Cap. Su-* 42
*per eo num.3. De eo qui cognov. Confan-
guin.*, *Wagnereck in Comment. exeget.
Sac. Can. lib.4. tit.13. d. Cap. Super eo
not.1.*, *Pirhing. in Jus Can. lib.4. tit.13.
§ 3. num 17.*, *Schmalzgrueb. Jur. Ec-
clef. Univerf. lib.4. par.3. tit.13. n.33.
Picler. Jur. Can. lib.4. tit.13. num. 17.
Molin. de Rit. Nupt. comparat.15. nu-
mer.41. in fin.*; Quod præjudicium
cum immineat five Conjugum confef-
fio ante contractum Matrimonium, fi-
ve eo contracto emiffa fuerit, in utro-
que proinde cafu eft rejicienda, eam- 43
que rejiciendam effe dixit etiam *Rota*,
& fignanter in *Compoftellana 10. Ja-
nuarii 1757. §. Præterea cor. Canilliac*,
& 27. Novemb. 1758. §. Hanc autem,
& §. Idque cor. Card. Buffio.

CAP. VII.

CAP. VII.

De perpetua Separatione Tori quoad vinculum ob Cultus disparitatem.

SUMMARIUM.

1 Cultus disparitas dirimit Matrimonium inter Fidelem, & Infidelem seu Baptizzatum, & non Baptizzatum.
2 Catholici contrahere nequeunt Matrimonium cum Hæbreis, & contractum est nullum.
3 Quibus permittendum nec etiam est esse Mediatores in Matrimoniis Catholicorum pro ipsa concordanda quantitate dotis.
4 Catholici contrahere nequeunt Matrimonium cum Turcis, Saracenis, aut Idololatris etiam Cathecumenis.
5 D. Thomas admittit Sponsalia de futuro cum Infideli sub conditione futuræ conversionis.
6 Impedimentum dirimens ob Cultus disparitatem inductum non est jure naturæ, aut Divino.
7 Alias tempore legis naturæ ducere non potuisset Esau Uxores Chananæas.
8 Nec Joseph Asceneth Ægyptiacam.
9 Nec tempore legis scriptæ Moyses Sephoram Æthiopem.
10 Nec Salomon plures Uxores Idololatras.
11 Nec Esther Assuerum Chaldæum
12 Sed inductum est jure Ecclesiastico saltem consuetudinario.
13 Conjux infidelis conversus ad Fidem, Matrimonium quoad vinculum solvere nequit, si alter infidelis sine injuria Creatoris cum eo cohabitare velit.
14 Sed si converti nolit, nec ita cohabitare, Matrimonium etsi consummatum dissolvitur.
15 Si alter ex Conjugibus fidelibus fiat infidelis, aut labatur in hæresim, Matrimonii vinculum non dirimitur, *& num.* 7.
17 Valida sunt Matrimonia Catholicorum cum Hæreticis Ritu Catholico celebrata.
18 Sed sunt illicita, & peccaminosa, nisi accedat Apostolica dispensatio.
19 Nam propter pericula, quæ inde manare possunt, sunt prohibita.
20 Et specialiter Italis sub gravibus pœnis.
21 Ubi mixtim vivunt Catholici cum Hæreticis, & ubi viget consuetudo, tolleratur, si cesset periculum subversionis Catholici, & quare.
22 Sed citra positivam Apostolicæ Sedis approbationem.
23 Sac. Congregatio S. Officii decrevit posse tolerari arbitrio Ordinariorum, ubi sunt inita.
24 Ubi Tridentinum est publicatum Episcopi curare debent, ut servata ejus forma, Hæretici Matrimonia contrahant.
25 Maxime, si accedente dispensatione per eos illa contrahantur.
26 Pater Judæus, vel alterius Sectæ præstare tenetur alimenta filiis, & filiabus ad Fidem conversis.
27 Nec non congrue dotare filias orthodoxas.
28 Et donationem propter Nuptias filiis constituere.
29 Filiis, Parentibus invitis, & contradicentibus neque Sponsalia, neque Matrimonium licite contrahere possunt.
30 Sed Parentibus obedire tenentur, eorumque sequi consilium ratione Patriæ potestatis.
31 Sed hoc servare non obligantur filii ad Fidem conversi erga Parentes Judæos.
32 Parentes Judæi liberorum nuptiis cum Catholicis consensum denegant, ut ab amplectenda Catholica Fide retrahantur.
33 Filii Parentibus obedire non debent, si obediendo sibi damnationem acquirunt.
34 Parentes Judæi patriam potestatem in filios amittunt, si isti baptizzentur.
35 In favorabilibus tamen ipsis filiis, non in odiosis.

36 Fi-

36 Filia Judæi baptizzata, nuptias non contrahit cum indigno, si nubat Catholico.

37 Catholici etiam infimæ colluviei Judæis in conditione præcellunt.

38 Judæi pro servis habentur.

39 Infidelis per absolutam violentiam compelli nequit ad suscipiendum Baptismum, quia non remaneret baptizzatus.

40 Nec reciperet characterem.

41 Infidelis, qui sponte postulavit Baptismum, & pervenit ad actum, si ipsum pœniteat, adhuc est compellendus, *& num.* 44.

42 Non est tolerandum, quod Judæi quidquam faciant, quod nostræ Fidei confusionem inducat, vel in contumeliam, & derisionem Creatoris converti possit.

43 Quisponte Votum Religionis emisit, illud cogitur adimplere.

CULTUS DISPARITAS.

Ultus disparitas ea est,
quæ dirimit Matrimo-
nium inter Fidelem, &
1 Infidelem, seu Baptiz-
zatum, & non Baptizza-
tum, *Can. Cave* 15. *caus.*
28. *quæst.* 1.; Quapropter Catholicus,
seu Catholica contrahere nequit sine
magno sacrilegio Matrimonium tum
cum Hebræis, & contractum est nul-
2 lum, *d. Can. Cave* 15. *Can. Si quis* 17.
caus. 28. *quæst.* 1., *Concil. Aurelian. II.
Can.* 535. *cap.* 19., *& Aurelian. III. an-
ni* 540. *cap.* 6., *Concil. Arvernens. ann.*
541. *cap.* 6., *Concil. Aurelian. IV. ann.*
545. *cap.* 31., *Concil Roman. ann.* 743.
cap. 10., *S. Thom. in Addit.* 3. *part.
quæst.* 59. *art.* 2., *Navarr. in Manual.
cap.* 22. *num.* 48., *Covarruv. in Epitom.
ad* 4. *Decretal. par.* 2. *cap.* 6. *§.* 11. *n.* 1.,
& seqq.; Imo Judæis permitti non de-
bet fungi officio mediatoris ad tractan-
dum Matrimonium inter Catholicos
3 etiam pro concordanda sola quantita-
te dotis, ne hoc perfidum hominum
Genus in hujusmodi Sacramento ullo
modo se ingerat, *Concil. Provinc. Medio-
lan. I. par.* 3. *tit. de Judæis §. Ne in.*

Tum cum Turcis, Saracenis, &
Idololatris, donec tam illi, quam isti
aqua Baptismatis regenerati non fue-
rint, etiamsi sint in numero Cathecu-
menorum adscripti, *Conc. Toletan. III.
cap.* 14., *Concil. Nicæn. I. ex Arabic. cap.* 4
53., *Navarr. in Manual. d. cap.* 22. *nu-
mer.* 48., *D. Thom.* 3. *par. de Sacram.
quæst.* 90. *artic.* 1. *ad* 5., qui tamen
ibid. ad 3. admittit Sponsalia de futu-
ro cum Infideli sub conditione futuræ 5
conversionis.

Verum quia hujusmodi impedi-
mentum inductum non est jure natu- 6
ræ, aut Divino, alias nec tempore
legis naturæ Esau ducere potuisset
Uxores Chananæas *Genes. cap.* 28. *ver-* 7
sic. 9, nec Joseph Ascenech Ægyptiacam
filiam Phutifare Sacerdotis, qui erat 8
Paganus, *Genes. cap* 41. *vers.* 45, nec
tempore legis scriptæ Moyses Sepho- 9
ram Ethiopissam filiam Gentilis *Exod.
cap.* 2. *vers.* 21. (quæ tamen amplexæ 10
sunt Virorum suorum Religionem) nec
Salomon plures Uxores Idololatras *Reg.
lib.* 2. *cap.* 11. *vers.* 1. 2. 3., nec Esther
Assuerum Chaldæum, *Esther. cap.* 2. 11
vers. 17., *&* 18., sed dumtaxat jure
Ecclesiastico, si non scripto, saltem
consuetudinario post sextum seculum
perpetuo usu Ecclesiæ approbato, *Scot.* 12
in 4. *dist.* 39. *quæst. unic. art.* 2., ibique
D. Bonaventur. art. 1. *quæst.* 1., *Reiffen-
stuel. in Jus Can. lib.* 4. *Decretal. tit.* 1.
num. 355., *Perez de Matrim. disp.* 36.
sect. 1. *num.* 4., *Koninch. de Sacrament.
tit. de Matrim. disput.* 31. *dub* 3. *nu.* 41.,
& 43., *Sporer. Theolog. Moral. tom.* 3.
part. 4. *cap.* 1. *sect.* 1. *num* 115., *San-
chez de Matrim. lib.* 7. *disput.* 71. *num.* 7.
Nam ante dictum seculum Sancta Clo-
tildes nupsit Clodovæo Regi nondum
baptizato, & Sancta Monica Viro in-
fideli teste *D. August. lib.* 19. *Confess.
cap.* 19.

Hinc evenit, quod si ex duobus
Conjugibus infidelibus unus conver-
tatur ad Fidem, & alter Infidelis, etsi
converti nolit, adhuc sine injuria
Creatoris vult cum eo cohabitare, Fi-
delis conversus Matrimonium solvere
nequit, *Can. Si infidelis* 2. *caus.* 28. 13
quæst. 2. *Cap. Quando* 7. *Cap. Gaudemus* 8.
de Divort. S. Thom. in 4. *dist.* 39. *quæst.
unic. art.* 5., ibique *D. Bonaventur. ar-
tic.* 2.

tic.2. quæst.1., *D. Antonin. 3. par. tit.2. cap.6. not.3.*, & colligitur ex 1. *ad Corinth. cap.7. vers.12. 13.* = ibi = *Si quis Frater Uxorem habet infidelem, & hæc consentit habitare cum illo, non dimittat illam; Et si qua Mulier fidelis habet virum infidelem, & hic consentit habitare cum illa, non dimittat virum* =

Secus autem si Infidelis monitus, & rogatus converti nolit, nec sine injuria Creatoris cum Fideli converso cohabitare velit, tunc enim Matrimo-
14 nium, etsi fuerit consummatum, dissolvitur, & Conjux fidelis aliud Matrimonium cum Fideli contrahere potest, ut patet ex præcit. 1. *ad Corinth. cap 7. vers.15.* = ibi = *Quod si Infidelis discedit, discedat, non enim servituti* [hoc est vinculo Conjugali] *subjectus est Frater, aut Soror in hujusmodi* =; idemque habetur expressum in *d. Can. Si infidelis 2. caus.28. quæst.2.* = ibi = *Contumelia quippe Creatoris solvit Jus Matrimonii circa eum, qui relinquitur; Infidelis autem discedens, & in Deum peccat, & in Matrimonium, nec est ei fides servanda Conjugii* = & pariter in *d. Cap. Quanto 7. De Divort* = ibi = *Si enim alter infidelium Conjugum ad Fidem Catholicam convertatur, altero vel nullo modo, vel non sine blasphemia Divini Nominis, vel ut eum pertrahat ad mortale peccatum, ei cohabitare volente, qui relinquitur, ad secunda, si voluerit, vota transibit, & in hoc casu intelligimus, quod ait Apostolus: Si Infidelis discedit, discedat; Frater enim, vel Soror non est servituti subjectus in hujusmodi: & Canonem etiam, in quo dicitur contumelia Creatoris solvit jus Matrimonii circa eum, qui relinquitur* =; In tribus ergo casibus solvitur ipso jure Matrimonii vinculum inter Conjuges Judæos, quando eorum alter ad Fidem convertitur, ne cum contumelia Creatoris in illo permaneant, nimirum si Infidelis cum Fideli cohabitare repugnat, vel si cohabitans blasphemat, vel si cohabitando Conjugem Fidelem trahit ad mortale peccatum, qui tres casus in his etiam versibus comprehenduntur:

Desere spernentem, vel blasphemare volentem,
Vel Te credentem scelus ad mortale trahentem;
Nam sunt absque mora sic vincula rupta priora.

In his addendus est quoque quartus casus, si nempe Frater, & Soror Judæi contraxerint inter se Matrimonium, & deinde alter eorum convertatur ad Fidem, hic enim tunc est a Judæo protinus separandus, & in libero statu ponendus, quia eorum Matrimonium fuit nullum, & illegitimum ob Divinam prohibitionem, ut ex *D. Bonavent. in 4. dist.39. art.2. quæst.4.*, advertit *Albertin. de agnoscen. Assert. Catholic., & Hæretic qu.21. sub n.49.*

Si vero alter ex Fidelibus Conjugibus fiat Infidelis, aut labatur in hæresim, Matrimonium jam contractum consistit, ejusque vinculum non dissolvitur ad *Text. in d Cap. Quanto 7.* 15
De Divort. = ibi = *Si vero alter fidelium Conjugum vel labatur in hæresim, vel transeat ad Gentilitatis errorem, non credimus, quod in hoc casu, is qui relinquitur, vivente altero, possit ad secundas nuptias convolare* =, & præ cæteris docet *D. Thom. in 4. dist.39. artic.1. in corp.* = ibi = *Si vero infidelitas Conjugis Matrimonium sequatur, non propter hoc vinculum matrimoniale dirimitur, sed potest fieri separatio a Toro, & cohabitatione, sicut & propter fornicationem carnalem* =. Et quoad consistentiam vinculi non obstante lapsu unius Conjugis in hæresim definivit *Sac. Concil.* 16
Triden. sess.24. de Matrim. can.5. = ibi = *Si quis dixerit propter hæresim, aut molestam cohabitationem &c. a Conjuge dissolvi posse Matrimonii vinculum, Anathema sit* =

Matrimonia vero a Catholicis cum Hæreticis valide contrahuntur, si Ritu Catholico celebrata fuerint, 17
Cap. Decrevit 14. de Hæretic. in 6., *D. Thom. in 4. dist.39 quæst. unic. artic.1. ad 5.*, *D. Bonaventur.* ibidem *quæst.1. art.1.*, *Abb. in Cap. Si conditiones 7. numer.5.*, ibique *Card. num.3.*, *Jo. Andr. num.8. de condit. apposit.*, *Sanch. de Matrim. lib.7. disput.72. num.2.*

Sed nisi accedat Apostolica dispensatio, sunt illicita, & cum peccato ineuntur *D. Thom. 3. par. de Sacra-* 18
ment.

*ment. quæst.*90. *art.*1. *ad* 5., & prohibita sunt propter pericula, quæ inde
19 manare possunt, *d.Can. Cave* 15. *Can. Non potest* 16. *caus.*28. *quæst.*1., *Concil. Eliberitan. ann.* 305. *cap.*16. *Concil.Laodicens. ann.* 320. *cap.* 31. *Concil. Trullan. cap.*72. *Concil. Toletan. ann.* 694. *cap.*20., *Concil. Narbonens. ann.* 1609.
20 *cap.*72., ac specialiter sub gravibus pœnis Italis interdicta per CLEMENTEM VIII. in sua *Constitut.* 42. incipien. = *Cum sicut* =

In iis tamen locis, ubi mixtim vivunt Catholici cum Hæreticis, & ubi consuetudo viget, ut hinc inde contrahant Matrimonia, dummodo cesset periculum perversionis Catholi-
21 ci, tolerari posse dicit *Sanch. de Matrim. lib.*7. *disput.*72. *num.*6. *vers. Hinc tamen*; ob commune bonum pacis, ob tranquilliorem Statum Catholicorum, & ob alias causas a prudentia regulatas, sed citra tamen positivam Aposto-
22 licæ Sedis approbationem, ut notat *Pignatell. consult.* 188. *num.*2. *tom.*4., imo contra ejusdem Sanctæ Sedis intentionem, ut in seq. *Cap.* 16. *nu.*77. *& seqq. hujus Lib.I.*, ubi tamen sunt inita, quod tolerari possint Ordina-
23 riorum arbitrio decrevit *Sac. Congreg. S. Officii* 14. *Martii* 1630.

Ubi vero Concilium Tridentinum est publicatum Episcopi curare debent, ut Hæretici hæc Matrimonia
24 contrahant servata forma ipsius Concilii *Sac. Congreg. Episc. in Antuerpien.* 18. *Julii* 1602., & accedente necessa-
25 ria Apostolica dispensatione *Sac. Congreg. Concil.* 6. *Martii* 1694. *in respons. ad* 6., *&* 7.; Sed de his Matrimoniis Catholicorum cum Hæreticis fusius in *seq. Cap.*16. *hujus Lib. I.*

Catholicus autem, qui, ut dixi, in Uxorem ducere nequit Judæam, potest tamen desponsare Judæam Sacro Fonte regeneratam, & quidem cum congrua dote; Pater enim Judæus, vel alterius Sectæ, postquam ejus filius, vel filia Catholicam amplexi sunt
26 Fidem, non eximitur ab obligatione tum præstandi illis decentia alimenta,
27 tum congrue dotandi pro Matrimonio tam carnali, quam spirituali filiam orthodoxam, tum donationem propter nuptias filio constituendi, *L. Cognovimus* 10. *Cod. de Heretic.* 28

Neque his adversantur ea, quæ scripsi in meis *Votis De Sponsal. Filiorumfam.*, quod nempe Filii Parentibus invitis, & contradicentibus [quæ con- 29
tradictio, & quidem acerrima Parentum Judæorum in Conversione suorum Filiorum, & in subsequentibus nuptiis cum Catholicis nunquam deficit] neque Sponsalia, neque Matrimonium licite contrahere possunt, maxime cum indignis, sed ratione potestatis, 30
qua Parentes supra Filios potiuntur, iidem Filii, ex *IV. Decalogi præcepto*, illis obedire tenentur, eorumque se, qui consilium, alioquin eos exhæredare, & rebelles præsertim Filias dote privare non prohibentur.

Siquidem in casu, de quo agitur, Parentes Judæi similibus rationibus a prædicto onere non excusantur; Tum 31
quia nec justum, nec rationabile est consilium, quod ducit ad perditionem, nam eo fine liberorum nuptiis cum Catholicis consensum denegant, ut Filii ab amplectenda Catholica Re- 32
ligione retrahantur.

Tum quia cessat obligatio exhibendi Parentibus obedientiam in Filiis, qui illis obediendo suas in statu damnationis constituunt animas, quem- 33
admodum in hoc statu eam constituerent, seu ipsa in illo maneret, si aqua Baptismi non regeneraretur, *nisi quis enim regeneratus fuerit ex aqua, & Spiritu Sancto, non potest introire in Regnum Dei*.

Tum quia Pater Judæus, si ejus Filius, vel Filia baptizzetur, Patriam potestatem, quam in illos habebat, statim amittit, *Can. Judæorum* 11., 34
ibique *Gloss. caus.*28. *quæst.*1. *Cap. Judæi* 5., ibique *Felin. num.*6. *De Judæis DD. in Cap.*2. *De Convers. Infidel. Alex. cons.*71. *num.*2. *lib.*2, in favorabilibus tamen ipsis filiis, secus in odiosis, & incommodis *Gloss. in d. Can. Judæorum* 35
11. *caus.*28. *quæst.*1., *Felin. in d. Cap. Judæi* 5. *num.* 6. *circ. fin. De Judæis, Bartol. in L. Item in potestate* 3. *sub numer.*5. *in fin. ff. de iis, qui sunt sui, vel alien. Jur.*

Tum demum quia nunquam dici

 potest

potest FiliamJudæi contrahere nuptias cum indigno, si illas contrahat cum
36 Catholico, qui non sit pravis moribus Christiano indignis imbutus, nam Catholici etiam infimæ colluviei semper
37 Judæos in conditione præcellunt, quia
38 Judæi pro servis habentur, *Can. Dispar. 10. caus. 23. quæst. 8.*, *Archidiac. in Can. Qui sincera 3. dist. 45.*, eis etenim tamquam in sua cæcitate, seu potius malitia, & errore perfidis, & obstinatis convenit maledictio, de qua *Genes. Cap. 9. vers. 25.* = ibi = *Maledictus Chanaam; servus servorum erit Fratrum suorum* =

Attentis tamen hisce Parentum, Consanguineorum, Affinium, & Amicorum contradictionibus, potest dari quandoque casus, quod Filius, vel Filia ad Catholicam Fidem conversi, antequam baptizzentur, a suo recedant proposito, & amplius baptizzari nolint, unde dubitari contingat, an isti cogi debeant ad suscipiendum Baptismum, vel in sua inconstantia sint deserendi, & cogendi esse videntur.

Quamvis enim verum sit, quod Judæus, seu alius Infidelis per præcisam, & absolutam violentiam compelli nequeat ad Baptismi Sacramentum suscipiendum, quia sic violenter com-
39 pulsus aqua remaneret aspersus, sed Sacramento minime regeneratus, *Can. De Judæis dist. 45. Can. Ad fidem 32. caus. 23. quæst. 5. Cap. Majores 3. §. Item quæritur De Baptism. Cap. Sicut 9. De Judæis*, ut quando quis manibus, pedibusque ligatis deduceretur ad Baptismum, & reclamans violenter in aquam immergeretur, tunc enim non
40 reciperet characterem, *d. Cap. Majores 3. §. Item quæritur*, ibique *Gloss. verb. Non suscipiunt de Baptism.*

Attamen Judæus, seu alius Infidelis, qui sponte Baptismum postulavit, si ad actum quoque perveniat, &
41 antequam baptizzetur ipsum pœniteat, & amplius baptizzari recuset, ad id est cogendus per ea, quæ firmat *Felin. in Cap. final. sub num. 5. vers. Ultimo vide De Judæis*, ubi quod Judæus per fictionem baptizzatus, ad observantiam Fidei est compellendus, & ad hoc comprobandum ibidem allegat *Card. in Clement. 1. in 1. notab. de Renunciat.*, *& Hostiens. in Cap. Debitum 4. De Baptism.*, qui arguendo ad partes concludit talem Infidelem ad actum Baptismi perventum, mutatoque proposito se baptizzari renuentem esse in favorem Fidei cogendum ad servandam Fidem, & recipiendum Baptismum, tum quia bona voluntas pro facto quandoque reputatur, tum quia non est per nos tolerandum, quod Judæi quidquam faciant, quod nostræ Fidei confusionem inducat, vel in contumeliam, aut derisionem Creatoris verti 42
possit, *Cap. Sicut Judæi 9.* ibique *Gloss. verb. Bonas De Judæis*, tum quia, si is, qui sponte votum Religionis emisit, vel etiam propositum intrandi Religionem habuit, id cogitur adimple- 43
re, *Cap. Consulti 20.* cum ibi not. *De Regular.*, & faciunt not. in *L. Illud 17. Cod. De Sacros. Eccles.*, ita Judæus ad actum Baptismi sponte perventus propositum se baptizzandi mutare nequit, sed illud adimplere tenetur, & ad 44
adimplendum est compellendus.

CAP. VIII.

De perpetua Separatione Tori quoad vinculum ob vim, & metum.

SUMMARIUM.

1 Nullum est Matrimonium contractum per vim, & metum.
2 Dummodo metus sit gravis, & injuste incussus.
3 Et cadens in constantem virum.
4 Matrimonium non libero consensu contractum est nullum.
5 Jure naturæ.
6 Licet voluntaria Sponsalia de futuro præcesserint.
7 Aut metus ex propria culpa dissentientis intervenerit.
8 Requiritur enim plenus consensus, & libertas, ne quis propter metum dicat amare, quod odit.
9 Infelix exitus ex invitis nuptiis provenire solet.
10 A Matrimonio abesse debet metus pœnæ

pœnæ, seu amissionis magni lucri.

11 Ac Consanguineorum minæ.

12 Et quæcumque coactio.

13 Metus tamen in ipso actu Matrimonii concurrere debet.

14 Nec sufficit, quod ante intervenerit.

15 Et considerari debet ex parte inferentis, & patientis.

16 Quamvis secundum qualitatem patientis metiendum sit.

17 Ad hunc effectum inspici debet sexus, ætas, & personarum conditio, quibus incutitur, *& numer.* 20., *& seq.*

18 In viro talis esse debet, ut cadere possit in constantem virum.

19 Sed distingui debet vir a viro, an fortis sit, vel pusillanimis, *& numer.* 22.

23 Item a viro Mulier, in qua minor metus, quam in viro coactionem operatur.

24 Maxime si sit teneræ ætatis 12., seu 13. annorum, nec in libertate posita.

25 Causæ justi metus non solum sunt periculum vitæ, & corporis cruciatus, *& num.* 29.

26 Sed etiam amissio bonorum.

27 Timor ex verecundia.

28 Periculum infamiæ.

29 Metus mortis, perdendæ sanitatis, vulnerum, stupri, servitutis, vinculorum, Carceris illiciti, & privati.

30 Probatur per Testes.

31 Leviores probationes, indicia, & conjecturæ sufficiunt.

32 Admittuntur Testes Consanguinei.

33 Et etiam Mater plene informata, & de nobilissimo genere.

34 Testes deponentes de metu præferuntur Testibus illum negantibus

35 Magis creditur duobus Testibus de metu, quam mille de spontanea voluntate affirmantibus.

36 Probant Testes viri metum deponentes de inimicitia orta inter virum, & Consanguineos Mulieris.

37 De omissa salutatione inter eos ante præstari solita.

38 De suspicione offensionis, si vir coactus fuerit inire Matrimonium in actu, quo in lecto cum Muliere repertus fuit.

39 De illius carceratione propter stuprum, ejusque excarceratione tantum, ut stupratam duceret.

40 De præcedenti tractatu eumdem compellendi ad contrahendum Matrimonium.

41 De petita ab ipso dilatione ad illud ineundum.

42 De assistentia Consanguinei præstita Matrimonio cum ense, & archibusio.

43 Licet non dicatur sufficiens metus ex assistentia unius tantum cum ense armati.

44 De coacta retentione Parochi discedere volentis.

45 De coactione adhibita verbis imperiosis a Consanguineis armatis, & immediata desponsatione.

46 De interrogatione facta post Matrimonium Conjugibus a Parocho an sint contenti, cui vir vel nihil, vel extra propositum responderit.

47 De interrogatione facta post Matrimonium a Consanguineis Uxoris Parocho, an validum sit Matrimonium.

48 De conquestione viri coram Judice facta summo mane de vi sibi illata.

49 De recessu viri a Domo Uxoris, qui semper Matrimonium impugnaverit.

50 De Confessione extrajudiciali Consanguineorum de metu per eos illato.

51 De præcedentibus publicationibus pro suscipiendo Subdiaconatu per virum pensiones, & redditus Ecclesiasticos habentem.

52 De spretis præcedenter per virum nuptiis cum aliis ditissimis, & nobilissimis fœminis.

53 De Matrimonio celebrato festinanter, & clandestine absque denunciationibus, & sine interventu alicujus Consanguinei, seu familiaris ipsius viri.

 54 Pro-

54 Probant autem Testes metum Mulieris deponentes de ipsius lacrimis, & querelis præcedentibus, & concomitantibus Matrimonium.
55 De lacrymis, suspiriis, lamentationibus, aversione, protestationibus, tristitia, & pallore Matrimonium subsequentibus.
56 De protestatione contrahendi Matrimonium ob metum Carceris, aut mortis.
57 De revocatione Mandati Procuræ ad nuptias contrahendas.
58 De illius coacta traductione ad Ecclesiam, ejusque contradictione coram Parocho, & Testibus.
59 De ipsius aversione erga Conjugem ante, & post Matrimonium.
60 De ejusdem repugnantia dormiendi cum Sponso, a quo se cognosci non permiserit, & tandem aufugerit.
61 Testes non probant metum, si non concludunt de circumstantiis minarum.
62 Non relevant, nisi deponant de metu, de quo in specie agitur.
63 Et de minis illatis ab eo, qui illas exequi solet.
64 Nihilque probant, si sint nulliter examinati.
65 Excluditur metus, si pro Matrimonii validitate præsumptiones, & conjecturæ concurrant.
66 Recensentur aliquæ conjecturæ, *& num. seqq.*
71 Regulariter metus in Matrimonio non intervenisse præsumitur.
72 Quando metus reverentialis ad annullandum Matrimonium non sufficiat, *& num. seqq.*
76 Sola persuasio Parentum non irritat filiorum Connubium.
77 Nec solæ minæ Patris suavis ingenii.
78 Testes deponentes generice jussu Patris nuptias fuisse coactas metum non probant.
79 Si Judex cogit adimplere Sponsalia, Matrimonium subsequens non dicitur metu contractum.
80 Justa causa ab illis adimplendis excusat, prout est indignatio Parentum, odium inter Sponsos, periculum scandali, timor sinistri exitus, Sponsæ inhonesta vita.
81 Metus continuat donec metuens non est in libertate repositus.
82 Durante causa metus, per oscula, amplexus, aliosque actus voluntarios subsequentes purgatus non censetur.
83 Neque ex eo, quod vir per duas horas post Matrimonium in Uxoris cubiculo remanserit, aut cum ea copulam habuerit.
84 Nullo existente Matrimonio ex defectu consensus non revalidatur, nisi in faciem Ecclesiæ renovetur.
85 In Muliere purgatio metus excluditur, si semper conquesta sit, & a viro aufugerit.
86 Matrimonium contractum per aliquem in Carcere existentem potest esse nullum, & quid observandum ad evitandam nullitatem.
87 Metus cadens in constantem virum est metus comminatæ perpetuæ carcerationis.
88 Excommunicationis.
89 Amissionis honoris.
90 Et status, seu officii, quod speratur.
91 Timor jacturæ honoris præsertim in viro nobili, est morte gravior.
92 Et sufficit instantis periculi probabilis suspicio.
93 Ad irritandum Matrimonium sufficit minor metus, quam in cæteris contractibus, & quare.
94 Quod procedit in terminis etiam Matrimonii spiritualis.
95 De Matrimonio carnali ad spirituale valet argumentum.
96 Metus operatur, ut consensus cum eo præstitus sit simulatus, & Matrimonium nullum.
97 Matrimonium simulatum dicitur pictum, seu coloratum spiritu carens, & umbra, ac sine ulla substantia.
98 Solus consensus est causa efficiens, & substantialis Matrimonii.
99 Ejus defectus suppleri nequit a Principe, ab Ecclesia, a Papa, nec a Deo.

100 Da-

100 Data causa simulandi duæ conjecturæ leviores simulationem concludunt.

101 Nec semper desumuntur a metu, sine quo etiam Matrimonium esse potest simulatum.

102 Simulatio in viro consentiente resultat, si nunquam habuit in animo ducendi Mulierem, quam desponsavit, sed continuo votum ducendi aliam.

103 Si pluries antea promisit, & cum juramento ratificavit se velle ducere aliam Mulierem, & non eam, quam desponsavit.

104 Velle quis non præsumitur id, quod facere non potest.

105 Viri Nobiles semper cordi habent adimplendi promissa, & pro ipsis semper præsumitur.

106 Simulatio resultat, si vir ante Matrimonium cum Muliere contractum aliam Puellam sub promissione futuri Conjugii defloraverit, & quare.

107 Quod non est verisimile, non est credibile.

108 Simulatio resultat, si adolescens duxerit Mulierem nec juvenem, nec pulchram, sed annosam, quando ducere poterat Puellam juvenem, satis formosam, suamque dilectam.

109 Si Puellæ, cui pluries promiserit se illam ducturum, protestatus fuerit se cum alia Muliere Matrimonium simulate contracturum.

Potissimum si cum protestatione concurrat juramentum *n.* 111.

110 Animus ex verbis ante actum prolatis semper declaratur.

112 Antequam Matrimonium contrahatur denunciationes requiruntur:

113 Ex quarum omissione, Matrimonium dicitur clandestinum.

114 Et arguitur Matrimonii simulatio.

115 Eadem simulatio resultat, si Matrimonium celebratum fuerit non in Ecclesia Parochiali, nec coram proprio Parocho, sed alio Sacerdote, & de nocte contra solitum.

116 Si nec intervenerint, nec vocati fuerint Consanguinei, Propinqui, & Amici.

117 Si Sponsus nec ad Ecclesiam, nec ad Domum Sponsam associaverit.

118 Si Sponsa sine nuptialibus vestibus comparuerit.

119 Si nullum intervenerit lætitiæ signum, nulla lauta cœna, nullum convivium, nulla refectio.

120 Nobilium propria, & peculiaris est munificentia, & liberalitas.

121 Simulatio resultat, si vir inito Matrimonio incontinenti adversus Sponsam suum odium patefecerit.

122 Non facile quis contemnit, nec odio habet id, quod diligit.

123 Matrimonium ob benevolentiam, & amorem contrahitur.

124 Simulatio resultat, si vir impediat, ne Matrimonium in libro Matrimoniorum describatur contra dispositionem Tridentini.

125 Hujusmodi, aliæve conjecturæ simul uniri debent.

126 Declaratur Text. in *Cap. Per tuas de Probat.*, ubi quod indignum est proprium dictum infirmare.

V I S.

CONTRACTO Matrimonio per vim, & metum, non possunt Contrahentes 1
una simul cohabitare, sed perpetuo separari debent, quia hoc impedimentum Matrimonii vinculum dirimit, & ejusdem nullitatem inducit, dummodo vis, 2
seu metus sit gravis, & injuste incussus ad cogendum Virum, seu Mulierem ad contrahendum Matrimonium, sine quo illud non contraxisset, *Cap. Abbas* 2. *Cap. Ad audientiam* 4. *Cap. Cum dilectus* 6. *de his, quæ vi, metusv. caus. Leg. Metum autem* 9. *ff. de eo quod met. caus.*. Qui proinde metus non debet esse levis, qui, etsi injustus, non irritat Matrimonium, *Cap. De Muliere* 6. *De* 3
Sponsal., sed gravis, hoc est cadens in constantem virum, itaut ad contrahendum compulsus omnino, invitus con-

contrahat, & non libero consensu,
4 sine quo Matrimonium est nullum, *Cap. Cum locum* 14. *Cap. Veniens* 15. *Cap. Consultationi* 28. *De Sponsal. Cap. Significavit* 2. *de eo, qui dux. in Matrim. quam poll. Rebuff. de Benefic. par.* 2. *reg.* 46 *De dispensat. in grad. prohibit. gloss.* 5. *num.* 35. *pag. mihi* 377. *Paschal. de Patr. potest. part.* 3. *cap.* 2. *n.* 1. *& seqq. Card. Tolet. in Instruct. Sacerd. lib.* 7. *cap.* 8. *num.* 1. *& seqq. D. Thom.* 3. *part. de Sa-*
5 *cram. quest.* 78. *art.* 3. *&* 4., & quidem jure naturæ *Reiffenstuel. in Jus Can. lib.* 1. Decretal. *tit.* 40. *num.* 48. *& seq.*, *D. Thom. in* 4. *dist.* 29. *quæst.* 1. *artic.* 3. *D. Bonavent. ibid. num.* 5. *Scot. ibid. quæst. unic. §. De secundo Covarruv. par.* 1. *De Sponsal. cap.* 4. *n.* 6., *Rot. decis.* 779. *n.* 10. *par.* 3. *& decis.* 279. *nu.* 23. *par.* 9. *tom.* 1. *& decis.* 23. *num.* 18. *par.* 12 *& decis.* 405. *num.* 1., *& seqq. par.* 18.
6 *tom.* 2. *rec.*, etiamsi voluntaria Sponsalia de futuro præcesserint, aut metus
7 ex propria culpa dissentientis intervenerit, *Rot. dec.* 643. *n.* 29. *in fin. par.* 1. *& dec.* 784. *n* 5. *par.* 3. *rec.*

Plenus etenim requiritur consensus, totalis libertas, & securitas, & major in Matrimonio, quam in Sponsalibus, *Dian. in summ. verb. Matrimonium sub num.* 8., ne quis propter timorem dicat amare quod odit, & id-
8 circo exinde sequatur infelix exitus,
9 qui ex invitis nuptiis provenire solet, *Cap. Cum locum* 14. *Cap. Requisivit* 17. *De Sponsal. Rot. decis.* 246. *num.* 7. *par.* 3 *& dec.* 38. *num.* 1. *par.* 16. *rec.*; Deficit autem consensus ubi adest metus *Rot. dec.* 204. *nu.* 1. *par.* 4. *tom.* 1., *& dec.* 405. *n.* 11. *&* 12. *par.* 18. *tom.* 2. *rec.*

Hinc procul ab eo abesse debet
10 metus pœnæ etiam favore piæ causæ, seu metus amissionis magni lucri, *Rot. dec.* 493. *num.* 30. *& seqq. par.* 4. *tom.* 2., *& decis.* 93. *num.* 11. *&* 13. *par.* 10., *&*
11 *decis.* 23. *num.* 6. *par.* 12. *rec.*, sive Consanguineorum minæ, *Rot. decis.* 300. *num.* 56. *&* 57. *par.* 10. *& dec.* 312. *nu.* 3.
12 *par.* 14. *recen.*, & quæcumque coactio *Rot. dec.* 493. *n.* 1. *par.* 4. *tom.* 2. *& dec.* 242 *num.* 13. *& dec.* 346. *num.* 7. *par.* 14. *rec.*; Ad annullandum tamen Matrimonium metus concurrere, & continuare de-
13 bet in ipso actu Matrimonii, nec suffi-
cit, quod ante tantum intervenerit, 14
L. 1. *§ Metus L. Metum* 9. *in princip. ff. de eo, quod met. caus.*, *Rot. decis.* 600. *num* 1. *&* 2. *par.* 4. *tom.* 1. *& decis.* 301. *num.* 28. *& decis.* 334. *num.* 12. *par.* 11. *rec.*, & considerari debet tam ex parte inferentis, quam ex parte patientis 15
Rot. decis. 23. *num.* 12 *par.* 12 *& dec.* 38 *num.* 5. *par.* 16. *rec.*; Quamvis potissimum secundum qualitatem patientis 16
metiendum sit *Rot. dec.* 301. *numer.* 24. *par.* 11. *recen.*

Ut autem juste metiri possit, inspici omnino debet sexus, ætas, & personarum conditio, quibus incuti- 17
tur *Voet. ad Pandect. lib.* 4. *tit.* 2. *nu.* 11. = ibi = *Ut tamen pro ratione ætatis, ac sexus, conditionisve personarum existimandum sit quis satis gravis metus dici debeat* = In viro namque debet esse talis, ut cadere possit in constantem vi- 18
rum *Rot. decis.* 600. *num.* 1. *& decis.* 605 *num.* 1. *par.* 4. *tom* 1. *& decis.* 301. *nu.* 21. *par.* 11. *recen.*; Sed distingui debet tum vir a viro, an fortis sit, vel pusillani- 19
mis, ut advertit Text. in *L.* 3. *ff. ex quib. caus. Major.* = ibi = *Metus autem causa abesse videtur, qui justo timore mortis, vel cruciatu corporis conterritus abest, et hoc ex affectu ejus intelligitur* = & bene declarat *Farinacc. in Fragment. par.* 2. *verb Metus num.* 69., *Sanch. de Matrim. lib.* 4. *disput.* 3. *num.* 4. = ibi = *Idem dicendum est eadem ratione non tantum in fœmina respectu viri, sed etiam inter ipsos viros, ut enim discernatur quis sit metus cadens in virum constantem,* 20
attendenda est ætas, ut si Senex, vel puer sit, cui metus incutitur: similiterque ejus 21
fortitudo, innataque animi magnitudo, aut parvitas, & fragilitas, quare dum 22
dicitur metus cadens in virum constantem, intelligitur nomine viri animi robur pro cujusque conditione &c. Et major metus exigitur in Milite, & constante, quam in pusillanimi, & vili =; Tum a Viro Mulier, in qua minor metus, quam in viro vim, & coactionem operatur, 23
Gloss. in Cap. Cum locum 14. *verb. Metus de Sponsal.* = ibi = *Minor tamen metus magis excusat fœminam, quam virum* = & notat *Farinacc. in Fragment. par.* 2. *verb. Metus num.* 73. *Coccejus in Comment. ad Grot. lib.* 2. *Cap.* 11. *§.* 7. *num.* 1.

num.1. = ibi = *Metus enim gravis ali-*
quando esse potest in fœmina, qui talis non
foret in masculo =, & similiter *Sanchez*
loc. cit. num.2. = ibi = *Sit ergo conclusio,*
tamquam certum statuendum est, ut mi-
nor metus desideretur in fœmina, quam
in viro. Et ratio est, quia licet fœmina
habeat virtutem constantiæ, propter con-
stitutionem tamen corporis illi sexui natu-
ralem, minus potest resistere metui, quam
vir: ergo minor metus sufficiet, ut op-
primat, cogatque fœminam constantem
succumbere, quam virum eadem constan-
tia præditum =, & dixit *Rot. decis.23.*
num.16. par.12. recen., præcipue si illa
24 fuerit teneræ ætatis, nec in sua liber-
tate posita reperiatur *Rot. dec.323. nu-*
mer.26. par.9. tom.1. & dec.23. n.14. &
15. par.12. recen., ubi de puella anno-
rum 13., *& dec.38. n.8. & seqq. par.16.*
rec., ubi de alia annorum 12.

Præterea quamvis Diocletianus,
& Maximianus Imperatores in *leg. In-*
terpositas 13. Cod. de Transact., &
Summus Pontifex INNOCEN-
TIUS III. *in Cap. Cum dilectus 6.*
De his, quæ vi, metusve caus. pro cau-
sis justi metus expresserint periculum
25 mortis, & corporis cruciatum, has
tamen pro unicis habendas esse non
intellexerunt decernere, sed ut ob-
servat *Farinacc. in fragment. par.2. verb.*
Metus n. 86. in fin., hanc hypothesim
efformarunt, ut ex ea aliarum etiam
causarum idea concipi posset, inter
26 quas proinde enumerantur amissio
bonorum *Cap. Super eo 7. De his, quæ*
27 *vi, metusv. caus.* Timor ex verecun-
dia *Farinacc. in fragment par. 2. verb.*
28 *metus num.90.* Periculum infamiæ *leg.*
Justa 9. ff. de manumiss. vindict. aliæ-
quæ similes, ac illæ quas recenset,
Voet. ad Pandect. lib. 4. tit.2. d. n.11. =
ibi = *Sane ut nulli dubium, quin metus*
mortis, perdendæ sanitatis, vulnerum,
29 *stupri, servitutis, vinculorum, carceris*
illiciti, & privati sufficiens sit =.

Metus autem probatur per Te-
stes, & cum agatur de materia
30 difficilis probationis tam ex parte pa-
tientis, quam ex parte inferentis,
leviores probationes, imo indicia,
& conjecturæ sufficiunt, tota namque
31 materia est conjecturalis *Rot. dec.643.*
num.23. par.1. rec., & propterea admit-
tuntur Testes etiam Consanguinei, qui 32
alias non admitterentur *Rot. dec.147.*
n.3. & 4. par. 1., & dec. 155. num. 53.
par.6. rec. non exclusa Matre, si ple-
ne sit informata, & de nobilissimo
genere *Rot. dec.155. n.5. & 6. par.6. rec.* 33
Et Testes deponentes de metu præfe-
runtur Testibus de spontanea volun-
tate attestantibus, præsertim concur-
rente actu de sui natura metum indu- 34
cente *Rot. dec.212. n. 9. & 11. par. 16.*
rec. Magisque creditur duobus de me-
tu, quam mille de spontanea voluntate
affirmantibus *Innoc. in Cap. Super hoc De* 35
renunciat., *Rot. dec.301. n.31 par.11. rec.*

Probant vero Testes viri me-
tum, si deponant de inimicitia orta 36
inter eumdem virum, & consangui-
neos Mulieris resultante ex omissa
salutatione, quæ antea præstari sole-
bat, juncta etiam verisimili suspicio- 37
ne offensionis ex eo, quod Matrimo-
nium celebratum fuerit in lecto in ip-
so actu, quo vir fuerit in eodem lecto
cum Muliere repertus *Cap. Veniens 15.* 38
de Sponsal., *Vivald. in Candelabr. aur.*
par. 1. tit. de Matrim. num. 64., *Rot.*
dec.643 n.1. & 2 par.1., *& dec. 784.*
n.3. par. 3., *& dec. 605. n. 2. par. 4.*
tom. 1. rec. quod non valere respondit
Sac. Congregat. Concil. in Aquilana Ma-
trimonii 2. Junii 1715.; Si vir carce-
ratus fuerit propter stuprum, & ex-
carceratus tantum, ut stupratam du- 39
cat *Rot. d. dec 288. n.4. par. 10. rec. Sac.*
Congregat. Concil. in Vintimilien. Matri-
monii 24. Aprilis 1700., *& in S. Aga-*
thæ Gotorum Matrimonii, ejusdem diei,
& anni ubi Matrimonium contractum
ex metu resultante ex præceptis pœ-
nalibus, & carceratione de mandato
Judicis executa, est nullum. Si præ-
cesserit tractatus compellendi virum
ad contrahendum Matrimonium *Rot.* 40
dec.643. n.3. par. 1. rec. Si vir petierit
dilationem ad nuptias ineundas *Rot.* 41
dec. 643. n. 9. par. 1. rec. Si assisterint
consanguinei cum ense, & archibu-
sio in actu contracti Matrimonii *Rot.* 42
dec.643. n.10. par.1. rec. Quamvis non
dicatur sufficiens metus ex assistentia
unius tantum armati cum ense *Rot.* 43
dec. 605. sub n. 1. par. 4. tom. 1. rec. Si
inter-

intervenerit coacta retentio Parochi
44 discedere volentis *Rot. dec.* 643. *n.* 11. *par.* 1. *rec.* Si consanguinei armati verbis imperiosis virum coegerint ad desponsandam Mulierem, in quorum
45 sequelam ipse Vir immediate eam desponsaverit *Rot. d. dec.* 643. *n.* 12. *&* 13. *par.* 1. *rec.* Si contracto Matrimonio discedens a conjugibus Parochus, & deinde se illis iterum offerens, eos interrogaverit, an sint contenti, &
46 Vir vel nihil, vel extra propositum responderit *Rot. dec.* 643. *n.* 14. *par.* 1. *rec.* Si consanguinei Uxoris, contractis nuptiis, Parochum requisierint de validitate Matrimonii, quia & ipsi
47 de illa dubitasse videntur; Si vir summo mane judicialiter conquestus fuerit coram Judice de vi sibi illata, &
48 de conjugio per metum contracto; Si exinde nunquam rediit ad domum Uxoris, semperque Matrimonium im-
49 pugnavit; Si consanguinei extrajudicialem confessionem emiserint de me-
50 tu per eos illato; Si vir pensiones, & redditus Ecclesiasticos habuerit, & publicationes pro suscipiendo subdia-
51 conatu connubium præcesserint; Si Matrimonium cum aliis ditissimis, & nobilissimis Fœminis recusaverit; Si
52 illud celebratum fuerit festinanter, & clandestine absque denunciationibus, & sine interventu alicujus familiaris,
53 consanguinei, aut famuli ipsius Viri; aliæque concurrant conjecturæ, quæ cum his recensentur a *Rot. d. dec.* 643. *a n.* 14. *ad* 22. *par.* 1. *rec.*

Ex parte vero mulieris per Testes dicitur probatus metus, si deponant de ipsius lacrymis, & querelis tam præcedentibus Matrimonium,
54 quam ipsius celebrationis actum comitantibus *Rot. dec.* 405. *n.* 8. *par.* 18. *tom.* 2. *rec.*, & pariter de lacrymis, lamentationibus, aversione, protestationibus; tristitia, & pallore Ma-
55 trimonium subsequentibus *Rot. dec.* 23. *n.* 4. 5. 19. 20. *par.* 12., *& dec.* 38. *n.* 11. *& seqq. par.* 16., *& dec.* 405. *num.* 8. *&* 13. *par.* 18. *tom.* 2. *rec.* De protestatione de non libera voluntate in futuro Matrimonio contrahendo tantum ob metum carceris, aut mortis, qui
56 nullum reddit Matrimonium, etiamsi fuerit filiæ per Matrem illatus, ipsaque post obitum Matris per septennium cum Viro permanserit, filiosque susceperit *Barbos. in Summ. Apostolic. dec. verb. Matrimonium n.* 32., *& sup. Concil. Trident. sess.* 4. *cap.* 1. *n.* 133., *Rot. cor. Seraphin. decis.* 900. *& cor. Ludovis. dec.* 395., *& dec.* 204. *n.* 1. *&* 2. *par.* 4. *tom.* 1. *rec.*, *Sac. Congregat. Concil. in Romana* 15. *Septembris* 1629. De revocatione Mandati procuræ ad nu- 57
ptias contrahendas *Rot. dec.* 172. *n.* 5. *& seqq. par.* 15. *rec.* De illius traductione per vim ad Ecclesiam, ejusque contradictione coram Parocho, & Testibus 58
Rot. dec. 405. *n.* 3. *par.* 18. *tom.* 2. *rec.* De ipsius aversione erga Conjugem ante, 59
& post Matrimonium *Rot. dec.* 23. *n.* 17. *par.* 12. *rec.* De ejusdem repugnantia dormiendi cum sponso, a quo nunquam se cognosci permiserit, & tandem aufugerit *Rot. d. dec.* 23. *n.* 21. *&* 60
22. *par.* 12., *& dec.* 405. *n.* 13. *par.* 18. *tom.* 2. *rec.*

Metus tamen pro annullando Matrimonio non probatur per Testes non concludentes de circumstantiis minarum *Rot. dec.* 334. *n.* 9. *par.* 11., *&* 61
dec. 172. *n.* 7. *par.* 15., *& dec.* 490. *n.* 2. *& seqq. par.* 18. *tom.* 2. *rec.* deponere namque debent de metu, & circa metum, de quo in specie agitur, alias nihil relevant *Rot. dec.* 154. *n.* 3. *par.* 14. 62
rec. Prout non relevant, ubi non deponant de persuasionibus & minis, quæ illatæ fuerint ab eo, qui illas 63
exequi solet *Rot. d. dec.* 154. *n.* 4. *par.* 14. *rec.* nihilque probant, si fuerint nulliter examinati *Rot. dec.* 301. *num.* 15. 64
par. 11. *rec.*

Excluditur autem metus, si pro Matrimonii validitate præsumptiones & conjecturæ concurrant *Rot. d. de-* 65
cis. 301. *n.* 32. *par.* 11. *rec.* Veluti si celebratum fuerit cum interventu Episcopi, seu superioris Ecclesiastici 66
Rot. d. dec. 301. *n.* 38. *par.* 11., *& dec.* 67. *n.* 9. *par.* 14. *rec.*, & cum præsentia Consanguineorum *Rot. dec.* 301. *n.* 37. 67
par. 11. *rec.* Si subsecuta fuerit sine ul- 68
la querela longæva cohabitatio; si in actu desponsationis utriusque Conjugis hilaritas concurrit; si subsequuntur actus præseferentes Conjugalem amo- 69
rem

rem continuati præsertim post obitum
70 illius, qui metum incussisse dici-
tur, & regulariter, metus in
71 celebratione Matrimonii, nisi pro-
betur intervenisse, non præsumitur
Rot dec. 301. num. 33. 34. 35. 39. 41.
par. 11. rec.

Controvertitur, an metus reve-
rentialis ad annullandum Matrimo-
72 nium sufficiat, ut videre est apud Rot.
dec 779. n.10. par.3., & dec. 334. n.5.
73 par.11. rec. & pro affirmativa resolvit
Rot. d. dec. 779. loc. cit. par. 3., & d.
dec.38. n.5. par. 16. rec. sed debet esse
qualificatus aut importunis precibus,
& suasionibus, quæ emissæ a persona,
74 cui resisti non potest, vim habent
coactionis Sanch. de Matrim lib.4. di-
sput.7. n.4. & seq., Coninck. disput. 28.
dub. 5., Less. de justit. & jur. lib. 11.
cap. 17. n. 25., Rot. d. dec.38 num. 2.
par. 16. rec. aut minis præcisis, per-
cussionibus, increpationibus assiduis,
75 & sæpius repetitis, ac gravioribus cir-
cumstantiis Rot. dec. 301. n. 22., &
dec.334. n.10. par.11. rec. Sola namque
76 persuasio Parentum non irritat filio-
rum Connubium Rot. d. dec. 334. n 11.
77 par.11. rec. nec solæ minæ Patris sua-
vis ingenii Rot. d. dec. 301. num. 23. d.
par. 11. rec. ideoque Testes generice
deponentes jussu Patris per filium nu-
78 ptias fuisse contractas, metum mi-
79 nime probant ibid. n. 17., nec etiam
eorum dictum attendi meretur, si
deponant de minis quidem in specie,
nisi una simul qualitas austeritatis
paternæ, & soliti minas executioni
mandare probetur, ut inter alios vo-
luerunt Abb. in Cap. Ex literis de
Desponsat. impub., Jas. in leg. Titia
134. ff. de verbor. obligat. Sed quia Jus
Canonicum plenissimam, liberamque
requirit voluntatem, atque consen-
sum Cap. Cum locum 14. de Sponsal. ideo
contrarium sentire videtur Francisc.
Cosci, alias Decan. Senens. in Cap. 1.
num. 58. & seqq. De Offic. Judic. de-
legat.

Ubi vero Judex cogit adimplere
Sponsalia, quæ libere fuerint inita,
Matrimonium subsequens non dicitur
80 metu contractum Rot. dec. 784. sub
n. 5. par. 3. rec. ad quæ tamen adim-
plenda quis cogi nequit, quando ad-
est aliqua justa causa, veluti gravis
Parentum indignatio, odium inter 81
Sponsos, periculum scandali, timor
sinistri exitus, vel si Sponsam vitam
inhonestam duxisse constet Rot dec. 19.
per tot. par. 10. recen. & probavi ego
quoque in meis Votis de Sponsalib. Fi-
liorum Fam.

Incusso metu, is continuat, do-
nec qui metuit non est in sua liberta-
te repositus Rot. dec.526. n. 17. par. 4. 82
tom. 3. rec. & durante causa metus,
purgatus non censetur per oscula,
amplexus, aliosque subsequentes actus
voluntarios, neque ex eo, quod Vir 83
per duas horas, post contractum ab
ipso coacte Matrimonium, in Uxoris
Cubiculo remanserit, si metus enim
purgatus non fuerit, etiamsi eo tem-
poris spatio cum ea copulam habue-
rit, id ab illo fieri potuit libidinis
tantum impetu, propter occasionem
proximam, Mulieris nuditatem, ejus-
que illecebras, incitamenta, & blan-
ditias, cum etiam sine illis sæpissime
verificetur, quod ex Nazianzeno vul-
go fertur

*Nec tutum est, stipulam rapidæ com-
mittere flammæ,*
*Nec bene cum solo clauditur Agna
Lupo.*

seu etiam, quia hunc actum exequi op-
portunum putaverit pro sua indemni-
tate propter metum jam incussum, con-
tinuatum, & nondum purgatum, & pro-
inde sive ex una, sive ex altera causa id
contigerit, absque tamen consensu in
Matrimonium, idem Matrimonium an-
tea nullum, ex hoc convalescere nequit,
licet ex hac sola parva mora, nec etiam
copulæ præsumptio necessario emer-
gere valeat adversus eum, qui invi-
tus perrexit ad thalamum, præsertim
si non probetur, quod in lecto cum
Muliere jacuerit, & constet tempus
fuisse nocturnum, ideoque Vir ibi po-
tius permanserit, quia sine maxima
alicujus sinistri eventus suspicione so-
lus egredi non potuerit Rot. dec. 643. 84
n.24. 27. 28. 29. par. 1. rec.

Cæterum neque ex concubitu,
neque ex diuturna cohabitatione in-
ter Conjuges metus purgatus cense-

tur, & revalidatum Matrimonium, quoties enim urget ab initio aliquod substantiale, & *publicum* impedimentum, prout est consensus defectus, ex quo nullum redditurMatimonium, neque Sponsalia, neque cohabitatio, neque concubitus sufficit; sed quatenus impedimentum sit, ut dixi, *publicum*, non occultum, seu adsit periculum, quod licet occultum, aliquando innotescat, omnia, quæ sunt necessaria, & de ipsius essentia, ad illud revalidandum denuo in faciem Ecclesiæ interveniant, oportet *Fagnan.* in *Cap. De illis 9. n. 47. de Desponsat. impuber.*, *Avers. de Matrim. quæst.* 11. *sect.* 4. *vers. Quantum ad primum*, *Guttierez quæst.* Canon. *lib.* 1. Cap. 18. *per tot.*, *Navarr. cons.* 12. *numer.* 2. *&* 3., *& cons.* 14. *n.* 1. 2. *&* 7. *de Sponsal. lib.* 4., *Sanch. de Matrim. lib.* 2. *disput.* 35. *n.* 2. *& seq.*, *Castropal. Oper. Moral. par.* 5. *tract.* 28. *de Sponsal. & Matrim. disput.* 3. *punct.* 7. §. 2. *n.* 1., *Monacel. in Formular. tom.* 1. *tit.* 8. *annot. ad formul.* 10. *n.* 17., *Rot. dec.* 204. *n.* 2. *&* 4. *par.* 4. *tom.* 1., *& decis.* 405. *n.* 13. *par.* 18. *tom.* 2. *rec.*, *& in Romana Matrimonii* 3. *Julii* 1719. §. *Hinc descendendo*, & in ejus confirmatoria 11. *Decembris* 1719. §. *Jam vero cor.* Corio. Minusque concubitus inducere potest Matrimonii ratificationem, si Pars, quæ metum passa fuit, illud ob hanc causam nullum esse, & invalidum ignorabat, sed potius cum errore illud esse validum supponebat, quia error operatur, ut errans verum, & necessarium non præstet consensum *Sanch. de Matrim. lib.* 2. *disput.* 36. *n.* 3., *Pirhing. in Jus* Can. *tit. de Sponsal. n.* 113.

In Muliere autem purgatio metus excluditur, si illa semper conquesta est de vi sibi illata ad contrahendum Matrimonium, & a Viro tan-
85 dem ob hanc causam aufugit *Rot. d. dec.* 405. *n.* 13. *par.* 18. *tom.* 2. *rec.*

Matrimonium quoque contra-
86 ctum per aliquem intra carceres constitutum, ob defectum veri consensus, potest esse nullum, ideoque antequam contrahatur, discuti debet, & diligenter examinari, an plena carcerati deliberatio concurrat, seu coacte, animoque reluctante, aut metu gravi, & cadente in constantem Virum incusso, ad illud ineundum inducatur; metus enim hujusmodi evertit Connubia, & ne valide celebrentur, operatur *Cap. Veniens* 15. *de Sponsal.*, *Rot. dec.* 2. *per tot.* post mea *Vota De Sponsal. Filiorum fam.*

Potissimum si Matrimonium contractum fuerit ab ipso carcerato, seu ab alio ob metum perpetuæ sibi comminatæ carcerationis, quæ metum ca- 87
dentem in constantem Virum inducit *Card. Tolet. in instruct. Sacerd. lib.* 7. *d. cap.* 8. *sub n.* 1.; illumque infert comminatio excommunicationis, qua nulla major pœna dari potest in Ecclesia 88
Dei *Can. Corripiantur* 17. *caus.* 24. *quæst.* 3. sicut & timor amittendi hono- 89
ris *Sanch. de Matrim. lib.* 4. *disput.* 5. *n.* 11. & amissionis status, seu officii, quod speratur *leg. Isti quidem* 8. *ff. de* 90
eo quod met. caus., *Sanch. loc. cit. n.* 10. *&* 25. *De Just. de dispensat. Matrim. lib.* 2. *cap.* 12. *n.* 30. *& seqq.*, *& n.* 44. *& seqq.* Timor enim jacturæ honoris, præsertim in Viro Nobili, ipsa morte est gravior *d. leg. Isti quidem* 8. *ff. de eo* 91
quod met. caus. Nec solus timor, seu metus, sed etiam ipsa probabilis suspicio est causa nullitatis. Hinc si quis ob transgressionem præcepti *de non conversando* sub pæna triremium cum aliqua fœmina, fuerit carceratus, etsi numquam eam desponsare promiserit, adhuc cum ipsa Matrimonium ineat quia si voluntati Judicis hoc injuste jubentis non obtemperans probabiliter suspicetur, quod pæna triremium, licet in hoc casu nimis exorbitans, ut alibi dicam, executioni demandetur, quatenus deinde probare possit, quod, propter hanc suspicionem Matrimonium contrahere simulaverit, veluti si ante Matrimonium, non libero consensu, & voluntate, sed coacte ob hanc causam illud inire vel in scriptis secreto alicui personæ, seu Notario traditis, vel verbis coram duobus, vel tribus testibus protestatus fuerit, Matrimonium irritum erit judicandum, quia ad id sufficit etiam instantis periculi probabilis suspicio *Gloss.* 92
in Cap. Cum dilectus 6. verb. metum De

his

his quæ vi, met. cauſ. Sperell. dec. 5. n. 31. & *ſeqq.* ubi concordantes.

Ad irritandum namque Matrimonium quod ſignificat conjunctionem Chriſti cum Eccleſia, quæ fundatur in amore libero, ac voluntario, non in coactione, ſatis eſt minor metus, quam in cæteris contractibus
93 propter maximam voluntatis libertatem, quæ in illo deſideratur *Menoch. conſ. 2. n. 233. lib. 1.*, *Sperell. d. dec. 5. n. 74.* & *ſeqq.*, quod & procedere in
94 terminis Matrimonii etiam Spiritualis reſpondit *Sac. Congregat. Concil. in Aſten. nullitatis Profeſſionis* 20. *Septembris* 1710. impreſs. penes *Piton. diſcept. Eccleſ. 58. n. 47. tom. 3.* Hoc enim Matrimonio carnali æquiparatur, ita ut
95 de uno ad aliud validiſſimum ſit argumentum *Rot. dec. 2. n. 11. par 8. rec.*

Hic autem timor operatur, ut conſenſus cum eo præſtitus non ſit
96 verus, ſed ſimulatus, & conſequenter nullum ſit Matrimonium *Cap. Tua nobis 26. de Sponſal.*, *Coninck. de Sacram. tom. 2. diſput. 26. n. 68. in fin.* & *ſeq.*, *Cabaſſut. in theor.* & *prax. Jur. Can. lib. 3. cap. 17. n. 6.* & *9.*, *Gobat. Oper. Moral. tom. 1. tract. 9. caſ. 18. ſect. 1. appendic. 2. pag. Mihi 642.* non ſolum in foro conſcientiæ, ſed etiam in foro externo, licet enim in foro fori juxta legale axioma, *plus valeat, quod agitur, quam quod ſimulate concipitur*, hoc tamen procedit, quando de ſimulatione non conſtat ex urgentibus indiciis, & conjecturis, vel ex aliquo externo ſigno argui nequit animus contrarius actui ſimulantis, ut his verbis optime diſtinguit *P. Girald. in Expoſit. Jur. Pontific. &c. tom. 1. ſect. 518. verſ. Non primum*, ſecus vero ſi ſimulatio aliquo modo probetur, Matrimonium enim ſimulatum dicitur pictum, ſeu coloratum ſpiritu carens,
97 & umbra, ac ſine ulla ſubſtantia, & effectu, ob deficientiam veri conſenſus, qui ſolus eſt efficiens, & ſubſtantialis
98 cauſa Matrimonii *Coninck. loc. cit. diſput. 24. dub. 5. n. 48.*, & *dub. 9. n. 72.*, *Cabaſſut. ubi ſupra d. cap. 17. n. 9* & *cap. 24. ſub n. 1.* illiuſque defectus ſup-
99 pleri nequit ab ipſo Deo, ut relatis concordantibus probat *De Juſt. de diſpenſat. Matrim. lib. 2. cap. 12. n. 4.* = ibi = *Et quamvis Deus ſit verus Dominus ipſorum corporum tamquam* & *ipſi Contrahentes, imo ſupremus ſit,* & *independens, tamen non poterit ab eo fieri, ut conſtet Matrimonium abſque ipſorum Contrahentium conſenſu* = multoque minus a Principe ſæculari, nec ab Eccleſia, nec a Papa, ut proſequitur idem *De Juſt. loc. cit n. 20.* & *ſeq.*

Conjecturæ tamen, & præſumptiones dictam ſimulationem concludentes, quæ, data cauſa ſimulandi, leviores, & duæ tantum plene ſuſiciunt 100
Epiſc. Rocc. diſput. Jur. ſelect. tom. 1. cap. 46. n. 5., *Rot. in Romana, ſeu Albanen. 4. Maii 1708. § Denique coram Card. Polignac.* non ſemper deſumuntur a metu, ſine quo (concurrente aſſertiva ſimulantis, & cauſa ſimulandi) etiam ſimulatum Matrimonium 101
eſſe poteſt, veluti ſi Vir nullo unquam tempore in animo habuit in Uxorem ducere Mulierem, quam deſponſavit, ſed ſemper, & continuo votum contrahendi Matrimonium cum alia, ex qua conſtanti voluntate bene proba- 102
tur Matrimonii ſimulatio *Barboſ. Vot. deciſ. lib. 2. art. 17. n 135.*

Vel ſi vir antea pluries promiſerit, & promiſſionem ratificaverit etiam cum juramento, ducere in Uxorem, non quam duxit ſibi inviſam, ſed 103
aliam Puellam, cui promiſit, fidemque dedit, quamque potius deſponſare peroptet, quibus attentis promiſſionibus, Matrimonium cum alia contractum nequit aliter conſiderari, quam ſimulatum, quia velle quis non 104
præſumitur id, quod facere non poteſt *Rot. cor. Ludoviſ. dec. 531. n. 3.* maxime ſi agatur de Viro nobili, ſiquidem nobiles ſemper cordi habent, valdeque ſunt zelotypi, ut par eſt, eorum obſtrictam fi- 105
dem liberare, & pro ipſis ſemper præſumitur *Tiraquell. de Nobilit. cap. 20. n. 20.* & *ſeqq.*, *Pginatell. conſult. 183. n. 6. tom. 1.*, *Rot. cor. Falconer. tom. 2. tit. 17. dec. 2. n. 5.*

Vel ſi Vir ſub promiſſione futuri Conjugii Puellam defloraverit, ad quam ducendam præciſe cogi poterat tam de Jure Divino *Exod. cap. 22.* 106
verſ. 16. quam de Jure Canonico *Cap. 1.*

de Adult., *Gobat. Theol. Moral. tom.* 1. *tract.* 9. *cas.*2. *n.*69. 79. *& seq.*, *Rot. coram Card. Caprar. dec.* 304. *&* 319. *utrobique n.* 1. proindeque nisi vel ob inimicitiam inter Deflorantem, & Defloratam, vel ob aliam causam contrarium probetur, non est verisimile, quod Promissor in contemptum suæ præcisæ obligationis, & in perniciem tam magnam ipsius Puellæ, contrahere voluerit verum, & spontaneum Matrimonium cum alia, & quod
107 non est verisimile, non est credibile *Sanch. de Matrim. lib.* 3. *disput.* 46. *sub n.*2. nec præsumendum *Cap. Quia verosimile* 10. *de præsumpt.*

Vel si adolescens desponsaverit Mulierem nec pulchram, nec juvenem, sed annosam, & fere quadragenariam, cum non sit verisimile, quod
108 hanc præferre voluerit Puellæ juveni, satis formosæ, suæque dilectæ, quam tunc temporis etiam intemerato prosequebatur amore, nisi simulate cum alia Matrimonium contrahendo *Rot. cor. Merlin. dec.* 835. *n.* 4. *&* 5., *& in Romana*, *seu Albanen. Matrimonii* 4. *Maii* 1708. *§. Addebatur cor. Card. Polignac.*

Vel si vir ante Matrimonium cum alia ineundum expresse protestatus fuerit, suæque Amasiæ declaraverit, se nequaquam velle libere dare consensum prædicto Matrimonio, sed talem actum solummodo simulare nullatenus præjudicialem tot promissionibus fa-
109 ctis ipsi Amasiæ de eam in Uxorem ducendo, ex qua sane protestatione resultat probatio ficti, & simulati consensus *Petr. de Ledesm. de Matrim. quæst.* 45. *art.* 4., *Sanch. eod. tract. lib.* 2. *disput.* 45. *n.*22. Animus enim ex verbis ante
110 actum prolatis semper declaratur *Spad. cons.* 289. *n.*23. *to.* 3. Potissimum si
111 cum protestatione concurrat etiam Juramentum super ficto consensu,
112 tunc enim indubia redditur Matrimonii simulatio *Coninck. de Sacram. disput.* 26. *dub.* 6. *n.*73. *tom.* 2. = ibi = *Demum multi*, *quos citat Sanchez &c. ajunt sufficienter probari dissensum*, *quando constat Contrahentem prius serio protestatum esse*, *se ficte contracturum*: *Alii tamen volunt hoc solum esse verum*, *quando hæc protestatio fit præsente*, *& consentiente Parte &c. sed hoc solum probat scientiam*, *ac consensum Partis esse necessaria*, *ut ipsi non fiat injuria*, *non autem*, *ut alter possit probare*, *ficte consensisse*. *Quare crediderim illud verum esse*, *quoties ita protestatus*, *postea iterum juratus asserit se ficte contraxisse*, *& sui facti probabilem aliquam causam affert*, *quæ*, *spectato ipsius ingenio*, *videatur eum ad fingendum potuisse permovisse*, *quia vix videtur certius ficti consensus argumentum posse afferri* =

Vel si, quamvis juxta Juris Canonici, & Sacrosancti *Concilii Tridentini* sanctionem, antequam Matrimonium contrahatur, Denunciationes omnino requirantur *Coninck. loc. cit. disput.* 27. *dub.* 5. *per tot.*, *Cabassut. in Theor. & prax. Jur. Can. lib.* 3. *cap.* 20. *n.* 1. *& seq.*, illæ tamen omissæ fuerint, ex 113
quarum omissione, & Matrimonium dicitur clandestinum *Castropal. Oper. Moral. par.* 5. *tit. de Sponsal. disput.* 2. *punct.* 13. *§.* 1. *n* 3., *Zerol. in prax. Episc. tom.* 1. *verb. Matrimonium §. Tertio cum hæc materia*, & arguitur etiam Matrimonii simulatio *Altograd. cons.* 96. 114
*n.*65. *&* 171., *Spin. cons.* 1. *n.*11., *Sperell. dec.* 5. *n.* 42., *Rot. cor. Molines decis.* 972. *n.*8. *tom.*4. 115

Vel si Matrimonium modo insolito celebratum fuerit, veluti si celebratum sit in alia Ecclesia, quam Parochiali, non coram Parocho, sed coram alio Sacerdote specialiter deputato, de nocte, & non de die, quæ omnia demonstrant illud fuisse simulate contractum, nam alias (nisi constet de aliqua honesta causa, aut de consuetudine, seu abusu ita faciendi) in Ecclesia Parochiali, & coram proprio Parocho, ut ab omnibus fieri solet, contractum fuisset *Farinacc. quæst.* 162. *n.*164., *Menoch. de præsumpt. lib.* 3. *præsumpt.* 122. *n.*67. & 95., *Rot. cor. Molines dec.* 877. *n.* 13. *tom.* 3., *& dec.* 972. *n.* 2. *tom.* 4. *& cor. Caprar. decis.* 69. *n.*6., *& in Romana*, *seu Januen. Laudi* 26. *Febr.* 1698. *§. Adeo autem cor. Card. De la Tremoille*. 116

Vel si in Matrimonii celebratione nec intervenerint, nec vocati fuerint Consanguinei, Propinqui, & 117
Amici,

Amici, nec Sponsam ad Ecclesiam, & inito Matrimonio, ad domum Sponsus associaverit; neque nuptialibus
118 vestibus eadem ornata ad hæc actum comparuerit; minusque ullo unquam tempore facta fuerit in lætitiæ signum lauta Cœna, nullumque Convivium, imo nec minima refectiuncula; Cum
119 enim hæc omnia sint contra omnium Gentium praxim, quæ in nuptiarum celebratione servatur, præsertim Nobilium, ut notissimum est, & habetur etiam in *Genes cap. 29. vers. 22.* quorum propria, & peculiaris est mu-
120 nificentia, & liberalitas *cap. 1. de Donat., Tiraquell. de Nobilit. cap. 37. n. 40., Menoch. de præsumpt. lib. 6. præsumpt. 59. n. 6., Rot. cor. Buratt. dec. 143. num. 6.* nisi appareat, quod id tantummodo omissum fuerit pro evitando aliquo impedimento, quod ad avertendum Matrimonium imminebat, præsumitur Matrimonium fuisse simulatum *Genuens. in prax. cap. 87. sub n. 4* juxta impress. *Rom. anni* 1630. *vers. Quando non fuerunt adhibiti Consanguinei, Conjuncti, & Amici, sicut adhiberi consueverunt, Sperell. dec. 5. n. 49., Rot. cor. Buratt. dec. 634. n. 8.*

Vel si Vir incontinenti post contractum Matrimonium adversus Mu-
121 lierem ab eo desponsatam suum odium patefecerit, quod esse signum simulationis ex eo argumentatur, quod non facile quis contemnit, nec odio habet
122 id, quod ipse diligit *Genuens. loc. cit. n. 2., Ursaya discept. Eccles. tom. 1. par. 2. discept. 30. n. 53., Oliver. de Matrim. nullit. pag. 53.* = ibi = *Probatur vero dissensus, quia si vere consensisset illam non sprevisset* = Matrimonium enim nonnisi ob benevolentiam, &
123 amorem contrahitur *Gobat. Oper Mor. tom. 1. tract. 10. cas. 3. n. 104. in fin.*

Vel si Vir impedire conatus fue-
124 rit, ne Matrimonium in libro Matrimoniorum describeretur, declarans, quod nullum illud erat, atque fictitium, quando e contra omnes, qui valide, ac legitime contrahunt Matrimonium, nunquam impediunt, sed omnino satagunt, & curant, ut juxta dispositionem *Sac. Concil. Trident. cap. 1. sess. 24. de reformat. matr.* in dicto Libro describatur, ut in posterum, & omni futuro tempore illud probari possit, ac ostendi legitimitas pariter Prolis ex Matrimonio susceptæ. Prædictum ergo impedimentum directe Matrimonio contrarium, illud simulatum fuisse demonstrat *Tondut. resolut. 179. n. 2. par. 2., Rot. cor. Molines dec. 972 n. 20. tom. 4., & in Romana, seu Albanen. 4. Maii 1708. §. Addebatur cor. Card. Polignac.*

Vel denique ex aliis conjecturis, argumentis, & præsumptionibus, quæ juxta facti circumstantias in similibus Matrimoniis contrahendis concurrere poterunt, quibus sive numero pluribus, sive minoribus præsertim 125
simul junctis, & unitis, ut monet *Rot. coram Merlin. dec. 714. n. 31., & cor. Card Caprar. dec. 7 n. 6. & dec. 480. n. 12.* nihil obstare poterit *Text. in Cap. Per tuas 10. de Probat.* ubi quod *nimis indignum est, quod sua quisque voce dilucide protestatus est, in eumdem casum proprio valeat testimonio infirmare*, id enim intelligitur de nudo testimonio 126
nulla conjectura, nullaqua ratione confirmato, secus vero ubi plures conjecturæ, pluraque fundamenta simulationem concludentia afferuntur, ut cum *Sot. in 4. dist. 27.* in proposito satis explicat *Pignattell. consult. 136. n. 11. tom 9.*

CAP. IX.

De perpetua Separatione Tori quoad vinculum ob Ordinem.

SUMMARIUM.

1 Dirimit Ordo Matrimonium contractum per Clericos in Sacris Ordinibus constitutos.

2 Clerici in Minoribus, Matrimonio contracto, ad majores Ordines ascendere nequeunt.

Limita tamen quoad Clericos Græcos num. 4.

3 Sed si Clerici quoque Græci ad Sacros Ordines jam promoti fuerint, deinde nec licitè, nec validè Matrimonium contrahunt.

5 Cler

5 Clericus sive Latinus, sive Græcus ad majores Ordines jam promotus, nulliter Uxorem ducit, fit irregularis, sacrilegium committit, excommunicationem incurrit, & ad altiora conscendere nequit, nisi Religionem ingrediatur.
6 Presbyteri ducentes Uxorem deponuntur.
7 Post peractam pœnitentiam Episcopus cum eis dispensare potest.
8 Minores Ordines nec impediunt, nec dirimunt Matrimonium.
9 Solemne Votum non minoribus, sed majoribus Ordinibus est annexum.
Clericus in Sacris constitutus de re non sua, scilicet de castitate disponere nequit *ibid.*
10 Quare in Testamento veteri Sacerdotibus, & Levitis Uxorem ducere licebat.
Quare id non liceat etiam Sacerdotibus Testamenti Novi *ibid.*
11 Votum solemne Castitatis est annexum Ordini Sacro ex lege Pontificia.
12 Papa super eo dispensare potest.

O R D O.

1 ORdo dirimit Matrimonium contractum per Clericos in Sacris Ordinibus jam constitutos, quia Ecclesia eos inhabilitavit ad illud valide contrahendum *Cap.1. Cap. Ex literarum 2. Qui Cleric. vel Vovent. Cap 1. De Cleric. Conjugat. Cap. unic. de Vot. in 6. Cap. Presbyteris 8. dist. 27. Cap. Presbyterum 16. dist. 28. Sac. Concil. Trident. sess. 24. de Matrim. Can. 9.*; retenta tamen distinctione, de qua in superiori *Cap. 4. num. 7.*, *&* 8.

Et si fuerint Clerici in Minoribus, & Matrimonium contraxerint,
2 ad majores Ordines ascendere nequeunt, exceptis Græcis, qui postquam ad Sacros Ordines sunt promoti, nec licite, nec valide Matrimonium
3 contrahunt; Secus si antequam promoveantur illud ineant, tunc enim suscipere deinde possunt Sacros Ordines, & continuare individuam consuetudinem vitamque Conjugalem cum Uxore, quam prius duxerint *Cap. Cum olim 6. de Cleric. Conjugat. Cap. Aliter 13. dist. 31. Reiffenstuel. in Jus Can. lib. 4. Decretal. tit. 6. num. 4. Azzor. Instit. Moral. par. 1. lib. 13. cap. 12. quæst. 5.*, *Sanch. de Matrimon. lib. 7. disput. 28. num. 5.*, *D. Thom. 3. par. de Sacram. quæst. 84 art. 3. in corp.* 4

Hinc sive Latinus, sive Græcus Subdiaconus, multoque magis Diaconus, & Sacerdos, si Uxorem, licet nulliter, duxerit, *Cap. 1. De Cleric. Conjugat. Can. 1. Can. Si quis eorum 7. Can. Erubescant. 11. dist. 32.*, committit sacrilegium, fit irregularis *Cap. 1.*, *& 2. Qui Cleric. vel vovent.*, *Covarruv. in Epitom. ad 4. Decretal. par. 2. tit. de Matrim. cap. 6. §. 3. num 1.*, ad altiora conscendere minime potest, nisi Religionem ingrediatur, *d. Cap. 1.* 5 *Cap. Ex litterarum 2 Qui Cleric. vel Vovent.*, & una simul excommunicationem incurrit, *d. Cap. 1. De Cleric. Conjugat.*, *Clement. Unic. De Consanguinit.* = ibi = *Religiosos, & Moniales, ac Clericos in Sacris Ordinibus constitutos Matrimonia contrahentes refrænare metu pœnæ ab hujusmodi temeritatis audacia cupientes, ipsos excommunicationis Sententiæ IPSO FACTO decernimus subjacere. Præcipientes Ecclesiarum Prælatis, ut illos, quos eis constiterit taliter contraxisse, excommunicatos publice tamdiu nuntient, seu a Subditis faciant nuntiare, donec suum humiliter recognoscentes errorem, separentur ab invicem, & absolutionis obtinere beneficium mereantur. Per prædicta quoque juribus, quæ sic Contrahentibus alias pœnas imponunt, in nullo volumus derogari* = & præ cæteris advertit etiam *Navarr. in Manual. cap. 22. num. 52.*, *& cap. 27. num. 141.*, cum aliis pœnis, de quibus *Diaz. in Pract. Crimin. Cap. 74.*

Presbyteri vero ducentes Uxorem sunt præterea ab Ordine deponendi ad Text. in *Cap. Presbyter 9. dist. 28* 6
At Episcopus, post peractam condignam pœnitentiam, potestatem habet 7
cum eis dispensandi juxta dispositionem

nem Text. in *Cap. Sane* 4. *De Cleric. Conjugat.* = ibi = *Sane Sacerdotes illi, qui nuptias contrahunt, quæ non nuptiæ, sed contubernia sunt potius nuncupanda, post longam pœnitentiam, & vitam laudabilem continentes, officio suo restitui poterunt, & ex indulgentia sui Episcopi ejus executionem habere* =; Qua tamen potestate hodie uti non posse *in Addit. ad Thesaur. de pœn. Eccles. cap.4. verb. Matrimonium num.3. ex Ameno tom.3. de delict., & pœn. tit.8. §.5. verb. Abusus Matrimonii num.2. & seqq.*, tenet Rmus *P. Girald. in Exposit. Jur. Pontific. &c. sect. 686. vers. Accessit, & seq. tom.2.*

Minores autem Ordines nec impediunt Matrimonium contrahendum, nec dirimunt jam contractum, nec
8 Contrahentes peccant, DD. in *Cap.1. De Cleric. Conjugat. Can. Si qui vero 2. Can. Seriatim 14. dist.32. D. Thom. in addit.3. par. quæst.53. art.3. Covarruv. in Epitom. ad 4. Decretal. par.2. tit. de Matrim. cap.6. §.3. num.4.*; Solemne namque Votum non minoribus Ordinibus, sed Ordini Sacro tantummodo
9 est adnexum, unde quemadmodum nemo de re non sua aliquid facere potest, sic in Sacris constitutus de re non sua, scilicet de castitate, quam promisit, disponere nequit.

Nec refert, quod Sacerdotibus, & Levitis Testamenti veteris Uxores
10 ducere liceret, nam inter eos, & Clericos novi Testamenti par non est, eademque ratio. Siquidem illis propter sobolis successionem Uxoris usus fuerat relaxatus, quia non ex alia, quam ex Tribu Levi quisquam ad Dei ministerium admitti poterat, sed novi Testamenti Sacerdotes eligi possunt de quacumque Natione, quibus Sacerdotium, vel Ministerium sine successione est, ut declarat Text. in *Can. Proposuisti* 2. *dist.*82.; Et proinde in ipsis, prout in Levitis, & Clericis Testamenti veteris eadem non urget Matrimonii necessitas.

Quia vero Votum Castitatis esse adnexum Ordini Sacro ex Pontificia
11 tantum lege tenet communis *D.Thom. 2.2. quæst.88. art.11. Covarruv. loc. cit. par.2. cap.6. §.3. num.1. Marquard. de Cælibat. par.1. cap.1. ad fin.*, ideo,
ut alibi dixi, Papa dispensare potest, 12
quoties gravis causa concurrit, cum Subdiacono, Diacono, Sacerdote, & Episcopo, ut aliquando factum est, & primitivæ Ecclesiæ usus comprobat late *Sot. de Just. & Jur. lib.7. quæst.6. artic.2. per tot.*

CAP. X.

De perpetua Separatione Tori quoad vinculum ob Ligamen.

SUMMARIUM.

1 Ligamen est vinculum Matrimonii, quod dirimit aliud subsequens Matrimonium sive primum consummatum fuerit, sive tantummodo ratum.
2 Sive inter Conjuges separatio quoad Torum jam præcesserit.
3 Hoc secundo contracto, separari debent Contrahentes, & Conjux delinquens ad primum Conjugem redire tenetur.
4 Pluralitas Uxorum; seu Virorum prohibita est nedum de jure Ecclesiastico, sed etiam Divino.
5 Non obstat exemplum antiquorum SS. Patrum, qui plures habuerunt Uxores, & quare.
6 Dubitans de morte prioris Conjugis, novas nuptias contrahere nequit.
7 Secus si de ea moraliter certa habeatur notitia.
8 Ad hanc probationem faciendam, servanda est instructio Congregationis S. Officii.
9 Qui dubitans de morte Conjugis novum Matrimonium contrahit, petere nequit, sed reddere tenetur debitum alteri, qui de illa non dubitat.
10 Sed si ambo sint in dubio, nemo debitum petere, aut reddere potest.
11 Si uterque bona fide contraxerit, separandi sunt, si deinde appareat primum Conjugem non esse mor-

mortuum, & cum hoc jam conjugatus ad eum redire debet.

12 Separandi quoque sunt, etiamsi contracto secundo Matrimonio, deinde primus Conjux obierit.

13 Et si voluerint continuare cohabitationem, de novo legitime contrahere debent, & nolentes non sunt cogendi.

14 Filii tamen jam suscepti ex hoc Matrimonio, si contractum fuerit assensu Ecclesiæ, reputantur legitimi, & ad hæreditatem sunt admittendi.

15 Vir conjugatus, qui Mulierem ejus Conjugium ignorantem duxerit, hanc ab ipso deceptam, mortua ejus Uxore, volentem tamen retinere tenetur.

LIGAMEN.

Igamen est vinculum Matrimonii, quo uterque Conjux, dum vivit, indissolubili nexu detinetur, quodque, quousque consistit, dirimit aliud subsequens Matrimonium per Virum, aut Uxorem attentatum, sive primum consummatum fuerit, sive etiam tan-
1 tummodo ratum *Cap.1. De Sponſ. duor. Cap. Significavit 2. de eo, qui dux. in Matrim. Gonzalez in Cap. Licet 3. De Sponſ. duor.*, sive præcesserit inter eosdem legitimos Conjuges Separatio
2 quoad Torum, & cohabitationem. Adhuc enim neuter ex ipsis Conjugibus, altero vivente novum Matrimonium cum alio, seu cum alia contrahere potest, *Cap. Ex literarum 4. De eo, qui dux. in Matrim.*; Et si contractum fuerit, statim Contrahentes separari debent, & Conjux delinquens ad primum Conjugem redire tenetur,
3 quia pluralitas Uxorum, seu Virorum prohibita est nedum de jure Ecclesia-
4 siastico, sed etiam Divino, *Cap. Gaudemus 8. De Divort. Sac. Concil. Trident. seſſ.24. de Sacram. Matrim Can.2.*, & hoc idem habetur ex *D. Matth. cap.19.verſ.9 ex D.Marc. cap.10.verſ.6. & seqq.*, & ex *D. Luc.cap.16. verſ.18.*

Nec quidquam relevat exem-
plum SS Patrum, qui in veteri Te- 5
stamento plures habuerunt Uxores, nam ex Divina revelatione, & dispensatione propter necessitatem multiplicandi humanum Genus, eas duxisse, respondent communiter Doctores.

Hinc sive Vir, sive Mulier Matrimonii nexu ligatus, seu respective
ligata dubitans de morte prioris Con- 6
jugis novas nuptias contrahere nequit, donec morali certitudine non constet, quod idem ejus Conjux ab humanis evaserit: hoc enim vinculum, seu ligamen per mortem unius ex Conjugibus tantum dissolvitur, & tunc Superstiti ad secundas nuptias transire
licet, cum de ea moraliter certa ha- 7
betur notitia *Cap. In præsentia 19. De Sponſal. Cap. Dominus 2. De secund. nupt.*, circa cujus probationem servanda est Instructio Sacræ Congrega-
tionis Supremæ, & universalis Inqui- 8
sitionis relata a *Monacell. in Appendic. ad Formular. tom.3. instruct. 6. pag. Mihi 220.*

Qui tamen cum dubio de morte
Conjugis Matrimonium contrahit cum 9
alio bonam fidem habente, huic tenetur reddere debitum, sed illud petere nequit, nisi dubium prudenter deponat, *d. Cap. Dominus 2. De secund. nupt. Cap. Inquisitionis 44. De Senten. Excommunicat.*; ubi quod insuper, si ambo fuerint in dubio, non-
nisi, eo prudenter deposito, debitum 10
petere, aut reddere possunt.

Si vero bona fide uterque contraxerit, & deinde appareat, quod Conjux, qui putabatur mortuus, adhuc vivat, statim alter ab altero est separandus, & qui jam antea Conjugatus secundum hoc Matrimonium contraxerat, quia se in viduitate reperiri
credebat, ad priorem Conjugem re- 11
dire debet.

Nec aliter servandum est, si constet priorem Conjugem vixisse eo tempore, quo contractum fuit sub supposito ejus mortis secundum Matrimonium, licet, hoc secundo vix inito Matrimonio, vere decesserit, quia sunt pariter separandi: nam Matrimonium eo primo Conjuge vivente contractum,
etsi ille postea ex hac vita migrave- 12
rit,

rit, adhuc fuit ab initio nullum *d. Cap. Dominus* 2. *De secund. nupt.*, nec convalescere potest per subsequentem obitum primi Conjugis ad regulam Text. *in Cap. Non firmatur* 18. *De reg. Jur. in* 6.; Si tamen isti, qui bona fide Conjugium inierunt, secuta primi Conjugis morte, continuare inter se voluerint conjugalem cohabitationem, de novo Matrimonium legitime contrahere tenentur, sed si id facere re-
13 nuant, compelli minime possunt, licet filii, quos jam ex hoc Matrimonio, quamvis invalido, susceperint, dummodo contractum fuerit ex judicio, & cum consensu Ecclesiæ, reputantur
14 legitimi, & ad hæreditatem sunt admittendi ad Text. expressum in *Cap. Perlatum* 8. *Qui filii sint legitim.*

Hanc tamen optionem non habet Vir conjunctus, qui, constante Matrimonio sibi noto, eoque non obstante, Mulierem duxerit de ejus vinculo conjugali penitus ignaram, nam ejus defuncta Uxore, prædicta Mulier, quæ
15 illi nupsit, quia liberum eum esse credebat, quatenus ipsa velit, est ab eo, ut Uxor, legitime retinenda, *Cap.* 1. *De eo, qui dux. in Matrim.*

Qui autem hoc enorme facinus malitiose, & fraudolenter committunt (quod proprie Poligamia nuncupatur) subjacent pœnis, de quibus in *seq. Cap.* 2. *lib.* 3.

CAP. XI.

De perpetua Separatione Tori quoad vinculum ob Publicam Honestatem.

SUMMARIUM.

1 IMpedimentum dirimens publicæ honestatis introductum est jure tantum Ecclesiastico.

2 Oritur ex Sponsalibus de futuro, & ex Matrimonio tantum rato, *& num.* 15., *& seq.*

3 Ex Sponsalibus de futuro dirimit Matrimonium inter Sponsum, & Consanguineos Sponsæ, & è converso.

4 Sive Sponsalia per obitum unius ex Contrahentibus non habuerint effectum, sive alter eorum ab illis recesserit, sive eorum mutuo consensu dissolvantur.

5 Etiamsi de illorum celebratione constet per publicam diffamationem.

6 Hoc impedimentum non egreditur primum gradum.

7 Nec oritur nisi Sponsalia fuerint valida, *& n.* 18. 38. 40. 86 93.

8 Contractis Sponsalibus cum Sponsa, habitaque deinde copula cum Sorore Sponsæ, neutram deinde ducere potest.

9 Habita carnali copula per virum cum Puella, & contractis deinde Sponsalibus cum Sorore ejusdem puellæ, desponsare potest primam, non autem secundam.

10 Contractis Sponsalibus cum puella, habitaque deinde copula in figura Matrimonii cum illius Sorore, hac defuncta, non potest ducere primam.

11 Non ratione impedimenti publicæ honestatis.

12 Sed ratione impedimenti affinitatis ex copula illicita.

13 Super quo in foro interno, & externo dispensari solet.

14 Innoc. XII. facultatem concessit Magno Pœnitentiario dispensandi super impedimento occulto affinitatis ex copula, seu ex actu fornicario proveniente.

15 Impedimentum publicæ honestatis extenditur ad quartum gradum inclusive ex Matrimonio sive valido, sive invalido.

16 Modo non fuerit invalidum ex defectu consensus, *& num.* 92.

Idem impedimentum non oritur ex Matrimonio rato inter Amentes, Furiosos, Ebrios, & gravi metu ad illud ineundum coactos §. Quamobrem *ibid.*

Contractis Sponsalibus per Virum cum Puella, & deinde Matrimonio cum ejus Sorore, poterit nihilominus contrahere Matrimonium cum prima, cum neutra

G tamen,

tamen, si copulam etiam cum secunda habuerit. §. Notandum *ibid.*

Affinitas præcedentia Sponsalia dissolvit, Sponsalia vero sive de futuro, sive de præsenti præcedentia Sponsalia non dissolvunt *ibid.*

An impedimentum publicæ honestatis oriatur ex Matrimoniis clandestinis §. Quæritur, *& seq. ibid.*

17 Casus, in quo dubitatur, an obstet impedimentum publicæ honestatis *& n. seq.*

19 Sponsalia a Filiis familias absque Parentnm consensu contracta, sunt valida.

Distingue ut *num. 36. & seqq.*

20 Non licet Filiis familias insciis, vel invitis juste Parentibus contrahere Matrimonium, obsistente Naturali, Divino, & Ecclesiastico Præcepto, *& n. 64.*

21 Alias peccant.

22 Maxime, si illud contrahant cum persona indigna.

23 Illudque ineuntes sacrilegium, seu sacrilegia committunt.

24 Prohibito Matrimonio, prohibita quoque sunt præcedentia Sponsalia, *& num. 26. 28. 65.*

25 Sponsalia sunt promissio, & repromissio futurarum nuptiarum.

26 Et via ad futuras nuptias.

27 Connexorum idem est judicium.

29 Matrimonium licet illicitum, est indissolubile; Sponsalia vero si prohibeantur, idem est, ac si irritentur.

30 Quæcumque promissio etiam jurata de re illicita nullam parit obligationem uti damnata a Jure Civili.

31 Et Canonico.

32 Juramentum promissorium circa materiam honestam, & licitam est servandum virtute religionis.

33 Secus præstitum circa rem inhonestam, & illicitam mortaliter, seu venialiter, seu etiam contra bonos mores.

34 Actus absolute prohibiti per juramentum confirmari nequeunt, & quare.

35 Clerici nec accedente juramento prorogare valent Judici Laico jurisdictionem.

36 Sponsalia Filiorum familias sunt valida, nec ipsi peccant, si illa contrahant certo credentes ea rata Parentes habituros, aut si Parentes injuste contradicant, nec Filii contrahant cum indigna, *& num. 38. 39.*

37 Tobias inscio Patre Uxorem duxit, & tamen non peccavit, & quare.

41 Sponsalia a Filiisfamilias temere contracta insciis, vel invitis Parentibus, sunt illicita, peccaminosa, & invalida, *& num. seqq.*, *& sub n. 66. & seqq.*, *& n. 105.*

42 Filii lethaliter peccant, si, insciis Parentibus, Matrimonium contrahant etiam cum persona honesta.

52 Valida non sunt Sponsalia contracta cum Viro honestæ familiæ a Puella familiæ honestioris sine Parentum consensu.

53 Nec a Puella cum viro æqualis conditionis, sed inferioris fortunæ non obstante juramento.

59 Alexand. II. declaravit reum perjurii Juvenem, qui sine Parentum consensu juraverat ducere in Uxorem suam Concubinam.

60 Priora Sponsalia legitime contracta per posteriora licet jurata, vel etiam accedente copula, non dissolvuntur, *& num. 62. 66.*

Limita si posterioribus accesserit Matrimonium *ibid.*

61 Juramentum adhibitum pro confirmandis Sponsalibus, quæ vergunt in præjudicium Tertii, nullam parit obligationem.

63 Promissio Matrimonialis facta per Catholicum Mulieri hæreticæ non subsistit, *& num. 66.*

64 Sponsalia a Filiis familias injussu Parentum contracta maxime cum indigna lædunt in re gravi præceptum obedientiæ, & vergunt in præjudicium Parentum, & Consanguineorum, totiusque familiæ.

65 Et sunt turpia, & peccaminosa.

67 Quem-

67 Quemadmodum jurata promissio de occidendo &c. est ab initio invalida, quia sine peccato adimpleri non potest.

68 Ita invalida sunt ab initio Sponsalia etiam jurata a filiis injussu Parentum inita, quia sine sacrilegio adimpleri nequeunt, *& numer. seqq.*

71 Et si adimpleantur, temere juratur, & impie quod juratur impletur.

72 Nonnulli Episcopi irrita fecerunt quæcumque Sponsalia clandestina etiam copula subsecuta.

73 Quam facultatem habent.

74 Irrita tamen facere nequeunt Matrimonia sine denunciationibus inita, *& num. 76.*

75 Impedimentum dirimens solum a Summo Pontifice induci potest.

77 Satis Ecclesia declaravit irrita Sponsalia a Filiis contracta inscìis, vel invitis juste Parentibus cum statuit ex promissione de re inhonesta, & illicita mortaliter, seu venialiter etiam jurata nullam oriri obligationem.

78 Dicta Sponsalia haberi debent pro validis, donec videatur, an Parentes juste dissentiant.

Contrarium *num. seqq.*

79 Eorum invaliditas non incipit a die, quo Judex illa invalida declarat, sed a momento, quo spreta fuit lex Divina, Naturalis, & Ecclesiastica.

80 Nec ab homine, sed a Jure invalidantur.

81 Percutiens Clericum non incipit esse excommunicatus post declaratoriam, sed statim ac delictum committit, *& num.* 88.

82 Etiamsi percutiat Clericum excommunicatum.

83 Ob læsionem enormissimam Contractus emptionis est nullus ab initio, non a die emanatæ Sententiæ super nullitate.

84 Nec Emptor facit fructus suos.

85 Impedimentum dirimens publicæ honestatis solus Summus Pontifex tollere potest.

87 Quod non tollit Judex, si prædicta Filiorum Sponsalia nulla usque ab initio declaret.

89 Consensus Contrahentium in Sponsalibus est causa impedimenti publicæ honestatis.

Declara ut *num.* 91. *& seqq.*

90 Ex Matrimonio rato, & non consummato oritur idem impedimentum etiam contempta forma a Concilio præscripta.

Declara ut *num. seqq.*

94 Paria sunt non esse, & esse nullum.

95 Quod nullum est, nullum producit effectum.

96 Sponsalia inita sub conditione non inducunt impedimentum publicæ honestatis.

97 Promissio, & consensus circa rem illicitam nullius est valoris, & inefficax ad contrahendum.

98 Pupilli consensus in contractu præstitus sine auctoritate Tutoris nullius est roboris, nisi conditionem suam melioraverit.

99 Ex secundis Sponsalibus non oritur impedimentum publicæ honestatis, si alia Sponsalia præcedenter contracta fuerint.

100 Consensus Filii in Sponsalibus injussu Parentum præstitus, sicut nullam inducit obligationem, ita nec inducit prædictum impedimentum.

101 Consensus non liber, sed conditionatus, aut meticulosus præstitus in Sponsalibus de futuro, seu in Matrimonio tantum rato, est inefficax, nec inducit impedimentum publicæ honestatis.

102 Ut valida sint Sponsalia requiritur, quod Contrahentes plenissimam spondendi habeant facultatem.

103 Res, quæ promittitur, debet esse licita, si enim sit illicita, promissio etiam jurata, & consensus nullitate laborant, *& n. seqq.*

106 Filiifamilias contrahentes Sponsalia sine consensu Parentum plenam spondendi facultatem non habent.

108 Consensus præstitus per eum, qui spondendi facultatem non habet, est nullus, & inefficax ad obligandum.

HONESTAS.

Onestas publica, ex qua
oritur impedimentum
dirimens Jure tantum Ec-
1 clesiastico introductum,
oriri potest tam ex Spon-
salibus per verba de fu-
turo, quam ex Sponsalibus per verba
de præsenti, hoc est ex Matrimonio
2 licet tantummodo rato, & non con-
summato *Cap. Literas* 4. *Cap. Accessit* 5. *Cap. Duo Pueri* 12. *De desponsat. impuber. Cap. Juvenis* 3. *Cap. Ad audientiam* 4. *Cap. Sponsam* 8. *De Sponsal. Cap. unic. eod. tit. in* 6. *Can. Si quis* 11. *Can. Si quis Uxorem* 14. *caus.*27. *qu.*2.

Si oriatur ex Sponsalibus de fu-
turo libero, & efficaci consensu vali-
de contractis, dirimit Matrimonium
3 inter Sponsum,& Consanguineos Spon-
sæ, & è converso, ita ut illi contra-
here nequeant inter se Matrimonium,
quorum alteruter cum Sorore, vel
Fratre alterutrius præcedenter Spon-
salia libero consensu valide celebra-
vit, sive per obitum unius ex Contra-
hentibus non habuerint effectum, sive
alter eorum ex aliqua causa a Judice
approbata ab illis recesserit, sive mu-
4 tuo Contrahentium consensu fuerint
dissoluta, *Can. Si quis* 11. *caus.* 27. *quæst.* 2. *Cap. Accessit* 5. *De desponsat. impuber. Sac. Congregat. Concil.* 6. *Junii* 1658. apud *Fagnan. in d. Cap. Ad audientiam* 4. *n.*29. *De Sponsal.*, etiamsi
de illarum celebratione, nonnisi per
5 publicam diffamationem constet *Sac. Congreg. Concil. in Ripana* 7. *Jun. & 20. Septemb.* 1698.

Hoc tamen impedimentum pri-
6 mum non egreditur gradum, ut de-
claravit *Sac. Concil. Tridentin. Cap.* 3. *sess.*24. *de Reform. Matrim.*, eoque
tantum casu ex hisce Sponsalibus emer-
git, cum eadem Sponsalia sunt vali-
da, secus autem si contrahantur sub
conditione, vel contrahantur non cum
aliqua singulari persona, sed cum una
ex Puellis alicujus familiæ, nulla ex
illis particulariter designata, *Cap. unic.*, ibique *gloss. verb. Certis De*
7 *Sponsal. in* 6., aut *quacumque ratione*
invalida fuerint *Sac. Concil. Tridentin. loc. cit.*, *Sac. Congregat. Concil. in Melevitana* 18. *Septemb.* 1687.

Hinc si Titius per verba de futu-
ro valide Sponsalia contraxerit cum 8
Antonia, & deinde rem habuerit cum
Theresia illius Sorore, cum neutra
Matrimonium inire poterit; Non cum
Antonia ob impedimentum Affinitatis
contractum ex copula habita cum il-
lius Sorore; Non cum *Theresia* ob im-
pedimentum publicæ honestatis jam
ortum ex Sponsalibus, quæ purè, &
absolutè absque ulla conditione prius
cum *Antonia* contraxit.

Si vero Titius cum *Theresia* prius
rem habuerit, & deinde cum *Antonia*
Sponsalia contraxerit, desponsare 9
poterit *Theresiam*, quia Sponsalia cum
Antonia nulla fuerunt, & invalida ob
Affinitatem exortam ex copula illicita
præcedenter habita cum eadem *Theresia*, ex quibus proinde Sponsalibus
tamquam nullis impedimentum publi-
cæ honestatis oriri non potuit; sed
Matrimonium cum *Antonia* contrahe-
re nequit, quia obstat prædictum Af-
finitatis impedimentum ex copula il-
licita habita cum *Theresia* prius exor-
tum.

Item si Titius contraxerit Spon-
salia per verba de futuro cum *Antonia*,
iisque contractis, inierit deinde Ma-
trimonium cum *Theresia* ejus germana
Sorore, hoc Matrimonium erit nul-
lum propter impedimentum justitiæ 10
publicæ honestatis, & erunt Contra-
hentes perpetuo separandi. Sed si ni-
hilominus una simul cohabitaverint,
defuncta *Theresia*, quæ jam copulam
carnalem habuerit in figura Matrimo-
nii cum Titio, hic *Antoniam* despon-
sare non potest, quia obstat impedi-
mentum in primo gradu Affinitatis li-
neæ collateralis, non ratione Matri- 11
monii præcedentis cum *Theresia*, quia
ob publicam honestatem fuit invali-
dum, sed ratione copulæ illicitæ cum 12
eadem *Theresia* in figura Matrimonii per
Titium habitæ. Poterit tamen ad hunc
effectum Apostolicam petere dispensa-
tionem, quam etiam in hoc casu sine
concursu magnæ causæ, facile Summi
Pontifices tam in foro interno per me- 13
dium Sac. Pœnitentiariæ, quam in

foro

foro externo concedere solent, ut testatur *Navarr. cons. 1. de Consanginir.*, *& Affinitar. in fin.*, *Gennens. in prax. cap. 20. n. 9. in addit.*, *De Just. de dispensat. lib. 2. cap. 7. num. 49.*, *Card. Petr. de Sac. Poenitent. par. 1. cap. 10.*, ubi refert san: mem: INNOCENTIUM XII. facultatem Magno Poe-
14 nitentiario dedisse dispensandi *super impedimento occulto Affinitatis ex copula illicita, seu ex actu fornicario proveniente, quotiescumque adsit rationabilis causa, licet periculum revelationis, vel scandalorum non immineret, vel non adesses.*

Si autem idem impedimentum oriatur ex Sponsalibus de praesenti, seu ex Matrimonio dumtaxat rato, sive hoc validum, sive invalidum fue-
15 rit, simile impedimentum extenditur, ut olim, usque ad quartum gradum inclusive, quia Tridentinum circa hoc nihil innovavit, ut in puncto expressum habetur in *Constis. S. PII V.*
16 *incipien.* = *Ad Romanum* = modo non fuerit invalidum ex defectu consensus, quia hac invaliditate interveniente, nec ex Matrimonio rato tunc tale oritur impedimentum, *d. Cap. unic. De Sponsal. in 6. d. Constit. Sancti Pii V. Fignan. in d. Cap. Sponsam 8. num. 2. De Sponsal. Sanch. de Matrim. lib. 7. disput. 70. num. 5. Sac. Congregat. Concil. 17. Augusti 1617.*

Quamobrem ex Matrimonio rato inter Amentes, Furiosos, & Ebrios, seu inter quoscumque gravi metu ad illud ineundum coactos, publicae honestatis impedimentum non oritur ex defectu totalis, seu saltem non liberi consensus, propter quem defectum, idem non exurgit impedimentum ex Matrimonio cum errore circa personam, aut cum persona incerta contracto *Cap. Tua nos 26. De Sponsal.*

Notandum est, quod si Titius valide contraxerit Sponsalia cum *Antonia*, & deinde Matrimonium inierit cum *Theresia* ejus Sorore, dummodo hoc Matrimonium tantummodo ratum fuerit, poterit idem Titius Matrimonium contrahere cum *Antonia*, quia Matrimonium antea contractum cum *Theresia* fuit invalidum ob impedimentum publicae honestatis ortum ex praecedentibus Sponsalibus cum *Antonia* celebratis, & ut invalidum impedire non potest, quin Titius promissionem *Antoniae* factam adimpleat, prout adimplere tenetur; sed si Titius cum *Theresia* Matrimonium etiam consummaverit, neutram, ut dixi, desponsare legitime, & valide poterit: Non *Theresiam* propter praedictum publicae honestatis impedimentum; Non *Antoniam* propter impedimentum Affinitatis, quod ex copula habita cum *Theresia* ortum fuisse patet. Affinitas ergo praecedentia Sponsalia dissolvit, Sponsalia vero sive de futuro, sive de praesenti praecedentia Sponsalia dissolvere non valent, *Sanch. de Matrim. disput. 68. num. 24. lib. 7.*

Quaeritur an hoc impedimentum oriatur ex Matrimoniis clandestinis, & nonnulli tenent, quod ex illis hujusmodi impedimentum publicae honestatis consurgat, quia clandestinè Contrahentes vere consentiunt. Et recte quidem, dubioque procul si agatur de Matrimoniis clandestinis tertiae speciei, hoc est de Matrimoniis sine denunciationibus celebratis, etsi culpabiliter omissae fuerint, quia consensus Contrahentium in iis praestitus non solum est verus consensus, sed etiam efficax, & obligatorius, itaut Matrimonia cum hac clandestinitate contracta sint illicita, sed tamen valida, iis etenim deest solemnitas magni momenti ad perfectam eorum publicitatem ab Ecclesia petita, sed non substantialis, neque contractui essentialis, *Perez de Matrim. disp. 39. sect. 1. n. 3.*

Sed si agatur de Matrimoniis clandestinis primae, & secundae speciei, videlicet de Matrimoniis initis coram Testibus, absente Parocho, vel coram Parocho sine Testibus, cum haec hodie, ubi publicatum est *Tridentinum*, non sint vere Matrimonia, imo nec vim habere possint Sponsalium, quorum vigore alter ex Contrahentibus alterum ad ineundum postea legitime Matrimonium compellere possit, neque consensus in iis praestitus sit efficax, ullamque inducat obligationem, prout si nunquam praestitus esset,

set, quia hujusmodi consensus non est ejus generis, quem exigit Ecclesia, nullum proinde publicæ honestatis impedimentum inducere firmiter teneo cum *Sanch. de Matrim. lib.7. disput.70. num.13. & seq.*

Circa hoc publicæ honestatis impedimentum propositum mihi fuit re-
17 solvendum dubium, an illud emergeret ex Sponsalibus clandestinis, hoc est initis a Filiofamilias, ejus inscio Genitore, cum fœmina longe inferioris conditionis, quæ attento ejusdem Genitoris dissensu, nullum habuerunt effectum. Diu anceps fui, sed sedulo ponderatis rationibus, & auctoritatibus tam pro affirmativa, quam pro negativa in hac materia concurrentibus, sequens tandem edidi Votum.

Vir Nobilis annorum quinquaginta circiter, Parentibus jam orbatus, Sponsalia contraxit cum satis formosa Puella, sed notabiliter disparis conditionis annorum 15., & dum per Parochum solitæ fiebant proclamationes, quidam Eques pietate conspicuus eidem Parocho retulit, quod quinque ab hinc annis idemmet Sponsus furtim Sponsalia contraxerat cum Anna tunc innupta ejusdem Puellæ Sorore majori, quod cum Sponsi Parentes resciviſsent, acerrime contra filium indignati, statim Testamentum condiderunt, in quo illum ab hæreditate privarunt, quatenus eadem Sponsalia cum futuro Matrimonio adimplere ausus esset, unde filius ab exhæredatione deterritus, & ab ipso Equite suasus a prædictis indignis Sponsalibus recessit, illiusque Pater certam pecuniæ summam Sponsæ persolvit, ne ipsa rem propalaret, nec in Judicium deferret; itaque, eodem Equite mediatore, àbsque ulla publicitate, & secreto res composita cum utriusque Partis satisfactione remansit. Anna viro æqualis conditionis nupsit, neque dictus filius secundogenitus (viventibus Parentibus, ac Fratre primogenito paucis ab hinc mensibus post eorum obitum sine prole defuncto) ullas amplius nuptias appetere demonstravit.

Ex hac historia ab ipso Sponso, & a Matre, atque ab Anna Sorore supradictæ Puellæ confirmata ortum est dubium, mihique pro resolutione propositum, an Sponsalia a Viro antea cum Sorore ejusdem Puellæ contracta fuerint valida, vel invalida; Si etenim valida fuissent, absque dubio adesset hodie impedimentum publicæ honestatis, secus si fuissent in-
valida, prout declaravit *Sacrosancta* 18
Tridentina Synodus Cap.3. sess.24. de reformat. Matrim. = ibi = *Justitiæ publicæ honestatis impedimentum, ubi Sponsalia quacumque ratione valida non erunt, Sancta Synodus prorsus tollit; ubi autem valida fuerint, primum gradum non excedant, quoniam in ulterioribus gradibus jam non potest hujusmodi prohibitio absque dispendio observari* =

Quod Sponsalia, quæ a Filiisfamilias *absque Parentum consensu*, vel *iis juste contradicentibus* contrahuntur,
ab initio sint valida, & valida perma- 19
neant donec, & quousque illorum obligatio non evanescat mediante rescissione in iis casibus, in quibus vel Propinquorum injuria, vel scandalum, vel detrimentum pietatis, vel aliud grave incommodum evitari debeat, nonnulli tenent Theologi, ut videre est penes *Filliuc. tract. 10. cap.7. n.55., Trullench. in prax. Sacrament. tom. 1. lib.7. cap.2. dub.12. n.2., Florent. Coq., tom.3. princip. Theol. cap.12. sect.3. n.10., Franc. Silv. tom.4. in supplement. ad 3. par. D. Thom. quæst.43. art. 1. quæst. 2. vers. De priori, Petr. a S. Joseph in Theol. Sacram. lib.4. cap.2. resol.7. Escobar. Moral. tom.3. par.2. lib.24. sect.2. dub. 23.*

Sed in oppositum solidæ urgent Auctoritates, rationes, & argumenta, quibus satis comprobatum videtur, quod similia sponsalia usque ab initio nulla sint, nullamque pariant obligationem. Certissimum enim est, quod non licet Filiisfamilias *insciis*, vel *invitis juste Parentibus* contrahere Matrimonia, quæ sic contracta, dicuntur clandestina, obsistente natu-
rali, & divino Præcepto = *Honora* 20
Patrem, & Matrem = non minus, quam Ecclesiastico, quia *Sancta Dei Ecclesia ex justissimis causis illa semper detestata est, atque prohibuit*, ut testatur

tur *Sac. Concil. Tridentinum cap. 1. sess.*
24. *de reformat. Matrim.* Et est æquali-
ter innegabile , quod , attenta hac
prohibitione *a Naturali*, *Divino* , *&*
Ecclesiastico præcepto promanante , Fi-
liifamilias peccant , si spreto rationa-
21 bili Parentum dissensu , aut illorum
consensu non requisito , obstinate Ma-
trimonium inire statuant *Natal. Alex.*
in Theol. Moral. tom.6. tract. de Sacram.
Matrim. cap.2. art.3. proposit.3. , *Mar-*
chan. in tribun. Sacram. tract. 5. tit. 1.
quæst. 1. in princ., *Megal. instruct. Con-*
fess. , *& Pœnitent. lib.2. cap.23.quæst.1.*
n. 52. , *Paschal. de patr. potest. par. 2.*
cap.5. n.15.,*Rebell.de obligat. Justit.par.*
2.lib.2.quæst.14.sect.2.n.16.&seq.& sect.
ult. n. 29. vers. Quod vero nec etiam ob-
stet , *Ferdinand. de Valent. discept. 5.*
n. 3. de re Eccles. , *Ledesma de Matrim.*
quæst. 47. art. 6. vers. Secunda conclusio
regulariter , *Rot. cor. Kautniz. dec. 77.*
n.4. , *& in Calaritana* , *seu Arboren.*
Sponsalium 15. Maii 1767. §. Gravior
cor. R. P. D. Veri . Eoque magis si
agatur de Matrimonio per Filios con-
22 trahendo cum persona indigna , quod
totam familiam sive Sponsi, sive Spon-
sæ deturpet *D. Bonavent. in 4. sentent.*
tom. 5. dist. 29. quæst. 3. art. 1. in concl.
vers.; resp. ad argum., *Tolet. lib. 5. In-*
struct. Sacerd. cap. 1. sub n. 8. , *Card.*
Lauræa in 4. sentent. tom. 3. disput.17.
art.6. n.89. , *Salmaticens. tom. 2. Theol.*
Moral. tract. 9. cap. 6. punct. 2. n. 19. ,
Navarr. in Manual. cap.14. n.15. , *Sayr.*
in Clav. reg. lib.7. cap.5. n.12. , *Azzor.*
Instit. Moral. par.2. lib.2. cap 2. quæst.6.,
Dicastillo de Matrim. tom. 3. disput. 4.
dub.17. n.176. & alibi passim , & si de
23 facto illud ineant , sacrilegium , seu
sacrilegia committunt , ut probavi in
Vot. I. n.188. & seqq. , *& Vot.II. n.127.*
de Sponsal. Filiorumfamil. & a Parenti-
bus exhæredari possunt ad *Text. in l.3.*
§. Si emancipatus ibique *gloss. verb.*
Merita ff. de bonor. poss. contr. tabul. ,
Guttierez quæst. Canon. lib. 1. cap. 20.
n. 25. , *Rot. in Cæsaraugustana Sponsa-*
lium 29. Martii 1754. §. Nil opitulante,
& fere *per tot. cor. R. P. D. Vicecomite*
cum aliis relatis in d. meo *Vot. I. n.17.*
& 64. , *& Vot.8. num.19. & 22.* , *& in*
Constantien. Sponsalium 26. Junii 1748.

§. Accidit cor. Emo Elephantut. relat.
post *d. mea Vota dec.9. n.19*

Minusque dubitatur , quod, pro-
hibito Matrimonio , sponsalia quoque 24
sub eadem prohibitione non cadant ,
si namque prohibitum , & illicitum sit
Matrimonium, prohibita, & illicita pa-
riter esse debent præcedentia Sponsa-
lia, quæ nilaliud sunt, quam promissio,
& repromissio futurarum nuptiarum 25
l. 1. ff. de Sponsal. Can. Nostrates 30.
quæst.5. , *Sanch. de Matrim. lib. 1. di-*
sput. 5. n. 1. tom. 1. , *Covarruv. tom. 1.*
in Epit. in 4. Decretal. par. 1. de Sponsal.
cap. 1. n.1. , *Sperell. dec.95. n.1. & 10.*,
Rot. in Pampilonen. Sponsalium 6. De-
cembr. 1726. §. Absque eo coram Card.
Cinc. , *& in Moguntina Sponsalium 20.*
Novemb. 1741. §. Potissima cor. Mo-
lino , *& in Majoricen. Sponsalium 25.*
Aprilis 1746. §. Parum cor. Card. Buss.,
& in Calaritana , *seu Arboren. 15. Maii*
1767. §. Sponsalia enim cor R.P.D. Veri,
cumque sint via ad easdem nuptias, 26
necessario sequitur , quod , nuptiis
existentibus prohibitis , & illicitis ,
sponsalia quoque ab eadem prohibi-
tione , quæ illa reddit illicita , immu-
nia nullatenus esse possint , quia con- 27
nexorum idem est judicium argumen-
to *Text. in Cap. Translato 3. de Consti-*
tut. , unde prohibitis in persona Se- 28
natorum nuptiis , etiam sponsalia ipso
jure prohibita censenda esse apertissi-
me declaravit *Text. in l. Oratio 16. ff.*
de Sponsal. = ibi = *Oratio Imperatorum*
Antonini, & Commodi, quæ quasdam nuptias
in persona Senatorum inhibuit , *de Spon-*
salibus nihil locuta est , *recte tamen dici-*
tur etiam Sponsalia in his casibus ipso jure
nullius esse momenti = & si inter Sponsa-
lia , & Matrimonium , quoad hanc
prohibitionem , discrimen aliquod in-
tercedit , illud est tantummodo , quod
Matrimonium quamvis illicitum , at-
tamen ubi est ratum regulariter indis-
solubile remanet , at quoad sponsalia,
uti revocabilia , prohibere , ne fiant , 29
idem est , ac irritare jam facta *leg.*
Non dubium 5. Cod. de legib. = ibi = *Ea* ,
quæ lege fieri prohibentur , *si fuerint fa-*
cta , *non solum inutilia* , *sed pro infectis*
etiam habeantur , *licet Legislator fieri*
prohibuerit tantum , *nec specialiter dixe-*
rit

rit inutile esse debere quod factum est = Et generaliter, quod quælibet promissio, sponsio, seu stipulatio, quæ sit prohibita, & consequenter, uti prohibita, turpis, & illicita nullam pariat obligationem dixit *Rot. dec.* 410. *num.* 1. *cor. Ludovis.*, *& decis.* 203. *n.* 8. *cor. Buratt.*, *& decis.* 107. *numer.* 16. *par.* 8. *rec.* = ibi = *Certum est, quod &c. novus requiritur consensus &c. quia promissio de re illicita non obligat* = & habetur expresse cautum in *Cap. Quod latenter* 5. *de Reg. Jur.*, ubi quod illicite factum obligationem non inducit = ibi = *Quod latenter, aut per vim, vel alias illicite introductum est, nulla debet stabilitate subsistere* =, & etiamsi fuerit additum juramentum, adhuc
30 ab utroque jure damnatur, ut de Jure Civili est Text. in *Leg. Generaliter* 26. *Leg. Si Plagii* 123. *ff. de verb. obligat. L. Juris gentium* 7. *§. Si paciscar vers. Et generaliter L. Si unus* 27. *§. Pacta, quæ turpem ff. de pact. L.* 5. *Cod. de le-*
31 *gib.*, & de Jure Canonico Text. in *Cap. Si vero* 8. *Cap. Quanto* 18. *Cap. Cum contingat* 28. *De Jurepatron. Cap. Quamvis* 2. *de pact. in* 6. *Cap. Non est obligatorium* 58. *Cap. In malis promissis* 69. *De reg. jur. in* 6. *Can. Si publicis Can. Est etiam Can. Quod David Can. Juravit David Can. In malis promissis Can. Si aliquid Can. Unusquisque Can. Non est observandum Can. Si quis Can. Si ad peccatum Can. Mulier Can. Inter cætera Can. Innocens* 22. *quæst.* 4.

Omne etenim juramentum promissorium debite factum circa materiam honestam, & licitam, parit quidem obligationem observandi pro-
32 missum ex virtute religionis ad Text. in d. *Cap. Si vero* 8. *Cap. Cum contingat* 28. *De jurejurand. Cap. Quamvis pactum* 2. *De pact. in* 6., non autem juramentum de re inhonesta, prohibita, & illicita mortaliter, seu venia-
33 liter, imo si præstitum fuerit etiam contra bonos mores naturales, nullam obligationem inducit *Felin. in d. Cap. Si vero* 8. *num.* 7. *De Jurepatr.* = ibi = *Et per hoc apparet non esse sumendum argumentum a contrario sensu ex isto textu, quod omne id, quod potest servari sine interitu salutis æternæ, debeat servari, si est juratum. Imo etiamsi esset contra bonos mores naturales NON LIGAT* = Idque sentiunt communiter alii Canonistæ apud *Barbos. in d. Cap. Quanto* 18. *De Jurejurand. Peckius in Comment. ad reg.* 58 *Jur. Canon. num.* 1. *&* 6., & una simul Theologi, inter quos *Molina de Contract. tom* 2. *tract.* 2. *de Justit. disput.* 271. *num.* 5. = ibi = *Etiam NULLA SUNT ea promissio, aut pactum, quæ idcirco sunt contra bonos mores, quod vel manifestam tribuunt peccati occasionem, vel præjudicium afferunt, facileve afferre possunt moribus, quos esse expedit in bene instituta Republica* = & pariter *Suarez tom.* 2. *de Relig. tract.* 5. *de Juram. lib.* 2. *cap.* 14. *num.* 2. *Castropal. Oper. Moral. par.* 3, *tract.* 14. *disput.* 2. *punct.* 6. *num.* 3., aliisque omissis *D. Thom.* 2. 2. *quæst.* 98. *art.* 1. *Ad primum* = ibi = *Quocumque enim modo quis jurat illicitum, ex hoc ipso falsitatem incurrit, quia obligatus est ad hoc, ut contrarium faciat* = cum aliis a me relatis in *Vot. IV. num.* 182., *& seqq. De Sponsal. Filiorumfam.*

Et ratio est, quia actus absolute prohibiti, per juramentum confirma- 34
ri nequeunt, quia non sunt positi in arbitrio paciscentium, nec illorum prohibitio pactis privatorum tolli potest, præsertim si contineant speciem delicti; quod utique procedit non solum quoad actus, qui Juri Divino, vel Naturali adversantur, sed quoad eos etiam, quos Jus Canonicum, vel Civile prohibuit utilitatis publicæ gratia. Quamobrem Clerici, nec accedente quidem juramento, Judici Laico prorogare valent supra seipsos jurisdi- 35
ctionem, quia hæc prorogatio est absolute prohibita *Cap. Si diligenti* 12. *Cap. Significasti* 18. *De For. Compet. Gloss. in Cap. Petro* 40. *verb. Prorogatio in fin. de offic. & potest. Judic. delegat.*

Quibus ineluctabilibus fundamentis, Jurisque nostri, & Theologiæ principiis innixus, ita distinguendum 36
existimo. Aut Filiifamilias ineunt Sponsalia *insciis* Parentibus, quia certo credunt eos id ratum habituros, cum qua credulitate non quidem vana, sed tuta Tobias etiam inscio Pa- 37
tre Uxorem duxit, & hoc casu, quia non

non habent animum lædendi obedien-
tiam Parentibus debitam, sed potius
firmiter credunt illorum obtinere pos-
se approbationem, atque consensum,
quem deinde de facto obtinent, nec
38 peccant, nec Sponsalium contractus
est illicitus, minusque nullitatis vitio
laborat, ideoque impedimentum pu-
blicæ honestatis inducit. Idemque
dicendum, si ab eisdem Sponsalia con-
trahantur scientibus, & contradicen-
tibus Parentibus, quando ipsimet Pa-
rentes *injuste* filiis Conjugium prohi-
bent, vel quia causa majoris dotis,
nonnisi indignam Mulierem, aut etiam
hæreticam eis dare velint *Bellarmin.
controv. lib. 1. tit. de Matrim. cap. 19.*
39 vel ob alias causas, de quibus in meo
*Vot. I. num. 134. De Sponsal. Filiorum-
famil.*, dummodo per eosdem filios
ineantur Sponsalia cum digna, non
autem cum indigna persona, quæ to-
tam familiam deturpet *d. Vot. I. loc.
citat.*

Aut Sponsalia, consentientibus
Parentibus, licite, & legitime sunt
contracta, sed deinde supervenit ju-
sta causa, per quam alter ex Sponsis
recedere debeat ab eisdem Sponsali-
bus jam contractis ob nempe fornica-
tionem, mortem, notabilem unius
Sponsi mutationem, vel ob utriusque
dissensum, & tunc rescindi possunt,
& respective sunt utique rescindenda,
40 sed ex eis oritur impedimentum pu-
blicæ honestatis, quia ab initio fue-
runt valida juxta decretum Sac. Con-
gregationis Concilii a Papa compro-
batum, de quo *Fagnan. in Cap. Ad
audientiam 4. num. 29. De Sponsal.*

Aut demum *citra Parentum scien-
tiam*, ut in casu proposito, temere,
& absque ulla justa causa, aut firma
41 credulitate, quod approbatio eorum-
dem Parentum accedat, imo potius
cum credulitate, quod omnino dis-
sentiant, vel cum illorum scientia,
*sed juste, & rationabiliter contradicenti-
bus*, sponsalia contrahunt, & tunc
quia tam in primo casu *ob defectum
scientiæ* Parentum, licet Sponsalia sint
honesta, filii lethaliter peccant, ut
42 dixi in *Vot. I. num. 6. & seqq.*, de
Sponsal filiorumfam., quam in secundo,
quia *ob illorum justum dissensum*, Spon-
salia pariter sunt peccaminosa, & il-
licita, atque scandalorum origo, ir-
rita proinde, & invalida æqualiter
esse præ cæteris firmat *Cotton. contr.
celeb. lib. 5. contr. 1. de Matrim. cap. 2.
num. 43.* = ibi = *Obligant, nisi præ-
videantur secutura scandala inter Con-
sanguineos, nam tunc impleri non possunt
sine peccato, & promissio, quæ impleri* 43
sine peccato nequit, IRRITA EST =
Itemque *Salmaticen. tom. 2. Theol. Mo-
ral. tract. 9. cap. 2. punct. 6. num. 85.* ubi
quod fides sponsalium servari debet
cum ea limitatione = ibi = *Nisi for-
te ex tali Matrimonio magnum scanda-
lum sequeretur, & jurgia, aut dissen-
siones inter Parentes, aut Consanguineos,
quia in tali casu, etiamsi sub juramento
esset promissum*, NON OBLIGARI
*ad illud docent prædicti Auctores, eo
quod talis promissio esset rei injustæ, quæ
absque peccato non posset adimpleri, qua-
propter juramentum, quod non est vin-
culum iniquitatis*, NON POSSET 44
TALIA SPONSALIA CONFIRMA-
RE, NEQUE OBLIGATIONEM
ALIQUAM INDUCERE = &
pariter *Dicastill. tom. 3. de Sacram.
tract. 10. tit. de Sponsal. disput. 1. dub. 31.
a num. 432.* = ibi = *Generaliter lo-
quendo, qui nequit contrahere licite,
etiam nequit* VALIDE *promittere*, 45
NEQUE ENIM VALET *promissio,
quam promittens implere non potest licite,
nulla enim promissio rei illicitæ* VALET,
aut OBLIGAT = necnon *Franc. de
Amic. tom. 9. disput. 29. sect. 4. n. 71.* =
ibi = *Casu, in quo cum probabili pe-
riculo futuri scandali Sponsalia contra-
herentur, quia non possent executioni
mandari sine peccato, quod committere-* 46
tur in ipso Matrimonio ineundo, INVA-
LIDA *forent* = & rursus *disput. 31. in
fin.* = ibi = *Quia cum Sponsalia sint
promissio ex justitia obligans ad Matri-
monium futurum contrahendum; nul-
laque illicita promissio possit promissorem
ex justitia ad promissum servandum*
OBLIGARE, *quotiescumque Matri-
monium est illicitum, etiamsi sit vali-* 47
dum, INVALIDA *erunt Sponsalia* =
& similiter *Bonaccin. Theol. Moral.
tom. 1. tit. de iis, quæ pertin. ad Ma-*

trim. quaest.4. punct. 17. sub n. 26. vers. Neque obstat tertio = ibi = *Neque obstat tertio vinculum Sponsaliorum jam celebratorum, tum quia Sponsalia NON*
48 *OBLIGANT ad rem illicitam, tum quia Sponsus non tenetur perficere Sponsalia, quando ex eorum adimpletione grave imminet malum, seu scandalum* = fusius *Layman. Theol. Moral. lib. 5. tract. 10. par. 1. cap. 1. nu. 14. vers. Enim vero* = ibi = *Si ex Matrimonio, quod Filius, aut Filia contrahere cogitat, ob disparitatem Sponsorum timeatur familiae dedecus &c. tunc Parentes illud impedire possunt, ac debent, implorata etiam Judicis auctoritate, ad cujus officium pertinebit cavere, ne talia Matrimonia ineantur, ex quibus scandala, vel infelicices exitus sequi solent; Idque non tantum locum habet antequam Sponsalia*
49 *celebrata sunt, sed etiam postea, quia &c. promissio NON OBLIGAT, quae versatur circa rem illicitam, videlicet circa Matrimonium cum scandalo, & peccato contrahendum, quare locum habet Juris regula; In malis promissis &c.* = clare *Texeda tom. 2. lib. 4. tract. 1. num. 79.* = ibi = *Cum tanto dedecore Patris, & Propinquorum scandalo, implere non tenentur promissionem, neque Matrimonium exequi, quia justitiae virtus OBLI-*
50 *GARE NON DEBET ad actum, qui sine peccato impleri non potest, qualiter intervenit, si Puella tam Nobilis cum Viro inaequali Matrimonium contrahat cum propria ignominia, & Patris maerore* = convenit *Gobat. tom. 1. Theol. experim. tract. 10. cas. 3. num. 106.* = ibi = *Si timeatur gravis, & diuturna Parentum offensa, si denique grave*
51 *scandalum, IRRITA SUNT Sponsalia* = ideoque valida non fuisse Sponsalia, quae cum Viro honestae familiae contrahere tentavit Puella familiae honestioris, suis *insciis* Parentibus, cujus Pater vix id rescivit, excanduit, minatusque fuit illam exhaeredare, nisi tali viro nuncium remisisset, apertissime tenet idem *Gobat. d. tom. 1. theol. experim. tract. 16. cas. 4. sub num. 111.* = ibi = *Apparet secundo*
52 *NON VALUISSE ejus Sponsalia, quia nequibat sine gravi peccato in Parentes inire Matrimonium tale* =, & in consimili casu, in quo Puella cum jura- 53
mento desponsare promiserat Adolescentem aequalis conditionis quoad natalia, sed inferioris fortunae, *Less. sup. 2. 2. D. Thom. in Auctario verb. Sponsalia cas. 4. sub num. 11.*, attenta Puellae Parentum contradictione, ita resolvit = *Imo probabile est in tali casu OPUS NON ESSE DISPENSATIONE, quia justitia NON POTEST OBSTRINGERE ad id, quod sine peccato fieri nequit, quale est Matrimonium cum Proximorum scandalo, & Parentum gravi, & justa indignatione* = optime *Del Bene de Immunit. tom. 1. par. 8. dub. 19. sect. 9. num. 43.* = ibi = *Ad Judicis officium pertinebit cavere, ne contrahantur similia Matrimonia; Quod non solum locum habet antequam celebrata sint Sponsalia, sed etiam post, quia promissio, quae versatur circa rem illicitam, scilicet Matrimonium cum* 54
scandalo, & peccato contrahendum NON OBLIGAT. Quare tunc locum habet Juris regula 69. In malis promissis &c. = nec dissentit *Sanch. de Matrim. lib. 1, disput. 32. num. 1.* = ibi = *Hoc tamen necessario fatendum est, tunc tantum juramentum homini praestitum NON* 55
OBLIGARE, quando promittitur res, quae absque culpa SALTEM VENIALI impleri non potest =, idemque confirmant *Ferdinand. de Valent. de re Eccles. discept. 5. num. 26., & seqq.*, *Koning. in 4. Decretal. tit. 1. De Sponsal. §. 6. num. 24.* = ibi = *Materia, seu objectum Sponsalium est Matrimonium licitum; Dixi licitum, enim vero VALI-* 56
DE promitti nequit, nisi per se licite contrahi possit. Nam etiam juxta legitimas sanctiones pactum turpe, aut impossibile de jure, vel de facto NULLAM OBLIGATIONEM INDUCIT = concordat *Guttierez de Juram. confirmat. par. 1. cap. 51. num. 4. post med., & de Matrim. cap. 4. num. 3.* = ibi = *Valida sunt Sponsalia de futuro &c.* = & deinde *num. 4.* = ibi = *Superior tamen Sententia LIMITANDA EST, nisi scandalum magnum ex eo Matrimonio timeretur, nam virtus justitiae OBLIGARE* 57
NON POTEST ad actum, qui sine peccato adimpleri non potest, sed contrahere Matrimonium cum magno illo scan-

scandalo est aperte lethalis culpa &c. Er-
go &c. = nec aliter sentit *Rebell. de*
Obligat. Justit. par. 2. lib. 2. quæst. 14.
sect. 1. num. 9. vers. Secundo quia = ibi =
Neque obstat, quod Sponsalia etiam ju-
rata antecesserint; Quoties enim ea sine
58 *peccato impleri nequeunt ad sui impletio-*
nem NON OBLIGANT =

Cæterisque eamdem Sententiam
constantissime propugnantibus con-
sulto omissis, pro omnibus allegasse
sufficit *Ivonem Carnotensem p. 9. Decret.*
de incert. copul. cap. 37., ubi refert,
quod quemdam Juvenem, qui jura-
verat in Uxorem ducere suam Concu-
binam, Summus Pontifex ALEXAN-
59 DER II. absque ulla ambiguitate de-
claravit reum perjurii, dum similem
promissionem emisit, quia juramento
spopondit, quod sine Parentum con-
sensu promittere, & adimplere non
poterat = ibi = *Juraverat enim eam*
in Matrimonium ducere Sponsus. Pec-
cator iste notatur perjurio, quia quod
observare legaliter non potuit sine judicio
Parentum, temere jurare præsumpserit =.

Hanc quoque Sententiam amplexa
est *Sac. Rota Romana*, & signanter
in Nebien. Sponsalium 28. Junii 1756.
§. Hoc unum coram R. P. D. Canilliac,
ubi quod Sponsalia illicita nullitatis
vitio laborant, & ut jam dixi *in Ca-*
laritana, seu Arboren. Sponsalium 15.
Maii 1767. §. Gravior autem coram
R. P. D. Veri, ubi quod Sponsalia
injussu Parentum contracta sunt letha-
li peccato subjecta, & prius *decis. 77.*
n. 4. cor. Kautniz relat. post *mea Vot. de*
Sponsal. Filiorumfamil. quam Sententiam
esse veriorem, & omnino tenendam,
evincitur etiam animadvertendo,
quod priora Sponsalia legitime con-
tracta non dissolvuntur per Sponsalia
posteriora cum alia persona celebrata
[secus si vinculum accesserit Matri-
monii] etiamsi hæc posteriora sint ju-
60 ramento fulcita, vel istis illicita ac-
cesserit quoque copula argumento
Text. in *Cap. Sicut 22. De Sponsal. cap.*
unic. eod. tit. in 6. Gonzalez ad Cap. Is
qui num. 2., ibique *Fagnan. num. 8. &*
seqq. De Sponsal., Covarruv. variar.
par. 1. cap. 4. num. 3., magistraliter *Rot.*
in Viennen. Matrimonii 25. Junii 1703.
a §. Descendendo ad fin. cor. Card. Scot-
to, & dixi in *Vot. III. num. 83. De*
Sponsal. Filiorumfamil., non alia qui-
dem de causa, quam cum posteriora
a Jure Canonico sint prohibita, quia
vergunt in præjudicium Tertii, jura- 61
mentum idcirco pro illis confirmandis
interpositum, est illicitum, quia con-
tra bonos mores, & uti tale nullam
inducit obligationem, *Cap. Non est*
obligatorium 59. De reg. jur. in 6. = ibi =
Non est obligatorium contra bonos mores
præstitum juramentum =, unde Spon-
salia priora subsistunt, & posteriora 62
sunt nulla, *Sanch. de Matrim. lib. 1.*
de Sponsal. disput. 49. num. 5. Guttierez
de Matrim. cap. 13. num. 3. Reiffenstuel.
lib. 4. Decretal. tit. 4. n. 5. & seqq.

Item promissio Matrimonialis
nullo modo subsistit, si facta fuerit
Mulieri Hæreticæ per Catholicum
tamquam promissio de re turpi, quia 63
pariter hæc Sponsalia ex justis causis
prohibita sunt ab Ecclesia, *Rot. de-*
cis. 374. num. 6. coram Cels. = ibi = *Mo-*
vit Dominos diversitas Religionis, cum
Joannes sit Catholicus, Margarita vero
Luterana, unde talis promissio, tamquam
de re turpi, & propter periculum per-
versionis Conjugis fidelis, & lapsus ipsius
in infidelitatem, nullo modo substineri
valet =.

Quoties igitur Sponsalia Filiorum-
familias *citra scientiam*, vel *cum justo*
dissensu Parentum contracta, & maxi-
me cum persona indigna lædunt in re
gravi præceptum obedientiæ Paren-
tibus debitæ, seu quomodolibet ver-
gunt in præjudicium eorumdem Pa- 64
rentum, Consanguineorum, totius-
que familiæ, & ex justissimis causis
nedum ab Ecclesia, sed a Jure Natu-
rali, & Divino sunt prohibita, ideo-
que illicita, ut præter relatos pro-
bant *Gulielmus Estius in 4. Sentent.*
dist. 28. §. 2. in princ. Gaspar. Juvenin.
in Comment. de Sacram. part. 2. disser-
tat. 10. quæst. 5. cap. 3. in princ. = ibi =
Cuique ratum est illicitas esse nuptias,
quas Filiifamilias invitis, aut inconsul-
tis Parentibus inierint =, simulque
turpia, & peccaminosa, quemadmo- 65
dum quoad Matrimonium (cum quo
in proposito pari passu procedunt

Sponsalia ex juribus allatis supra *numer.24., & seqq.*), firmant Auctoritates desuper laudatæ *num.20. & seqq.* quibus addi possunt *Francisc. Silvius in Supplement. par.3. quæst.47. artic.6. conclus.4. Ludovic. Abely Episc. Ruten. in Medull. Theol. par.2. tract. 1. cap.8. sect.3. n.3. Petrus a S. Joseph in Summ. de 4. Decal. præcept. art.2. §. Sed quis si filius, Gabriel. a S. Vincentio de Matrim. par.4. disput.3. quest.5. nn.3. Franc. de Amic. in curs. theol. tom.9. de Sacram. Matrim. disput.4. sect.1. n.8. in fin., Mastrius in Theol. Moral. disput.20. quæst.2. art.3. num.48. Joann. Martinon. tom.2. de Sacram. disput.71. sect. 9. num. 107., Florentius de Coq. tom.3. princ. theol. cap.12. sect.5. Marc. Vidal. in Arc. salutar. de Just., & Jur. inquisit.2. num.5. & 12., Jacob. Patellius tom.5. cap.7. num.1112. Isambertus tom.6. in 3. part. D. Thom. de Sacram. Matrim. disput.7. art.10. circa fin., Armand. Herman. in 4. Sentent. tract.9. disput.2. quæst.3. num.4. Basil. Pontius lib.2. cap.1. num.27. Bonaccin. Theol. Moral. tit. de Sacram. Matrim. quæst.4. punct.17. num.25. tom.1. Koning. de Matrim. disput.28. dub.5. n.52. conclus.3. Perez de Matrim. disput.15. sect.5. num.6. Gaspar Hurtad. eod. tract. disput.6. difficult.10. num.36. Escobar. lib.25. sect.2. dec.175. num.724. in fin. Filliuc. tract.10. par.1. cap.4. nu.130. Trullench. tom.1. in præcept. Decalog. lib.4. cap.1. dub.2. n.13. Franc. Gennet. tom.5. tract.9. cap.8. sub quæst.1., Potitus de Joriis de Magn. Matrim. Sacram. quæst.21. par.8. num.10. & 17.* & inter Canonistas *Fagnan. in Cap. Tua num. 13., & seqq., & Gonzalez ibid. num. 12. De desponsat. impuber. Koninch. in 4. Decretal. tom.2. tit.1. §.7. num.47., Engel. tom.3. in 4. Decretal. tit.2. §.2 num.6., Cabassut. in Thoric. Jur. Can. lib.3. cap.25. num.4., Barbos. sup. Concil. Trident. sess.24. de reformat. Matrim. cap.1. num.2. in fin., Gutierez de Matrim. cap.79. num.20., Alex. Polit. de patr. in testament. condend. potest. lib.1. cap.3. 4. & seqq., & lib.2. per tot. Del Bene de Immunitat. par.1. cap.8. dub.19. sect.9. num.34.*; Nulla major urgere videtur ratio, cur
in præmissis duobus casibus (de uno 66
nempe, qui Sponsalia contrahit cum
Hæretica, & de altero, qui, contractis legitime Sponsalibus cum una, ea
dissentiente, alteram deinde desponsare promittit) attenta Juris Canonici prohibitione, talia Sponsalia ipso jure sint nulla, nulloque modo subsistere valeant, hæc autem a Filiisfamilias, *insciis*, vel *invitis juste Parentibus*, inita, haberi debeant pro validis ab initio, licet in his quoque pessimæ consequentiæ, de quibus in *Vot. I. sub num.198, & Vot. II. n.94. & seqq., & num.126. & seqq., De Sponsal. Filiorumfamil.*, nec non præjudicium Tertii, ac demum non tantum Juris Canonici, sed & naturalis, Divinique fortior prohibitio concurrant.

Præterea, si nulli dubium est, nec esse potest, quod si quis promittat, etiam cum juramento aliquem 67
occidere, aut mœchari &c. juramentum Promittentem non obligat, sed promissio continuo, & in radice est invalida, quia illius adimplementum unice tendit ad committendum peccatum, & lethale peccatum esse debet illius adimplementum, ex eadem ipsa ratione nulla ab initio esse debent Sponsalia a Filiisfamilias *abscondite*, seu *contradicentibus juste* Parentibus attentata, quia sunt peccaminosa, ac 68
tendunt ad Matrimonium sacrilegum, & sacrilegum Matrimonium illorum est executio per ea, quæ dixi in *sæpecitat. Vot. I. num. 187., & seqq., & Vot. II. num.127. de Sponsal. Filiorumfam.*; Unoque verbo, aut falso asserendum est Filiosfamilias *insciis*, vel *invitis* juste Parentibus nuptias contrahentes, non obstante jure Naturali, Divino, & Ecclesiæ, quæ illas 69
semper detestata est, atque prohibuit, nullum lethale, aut veniale peccatum committere, quod nullus Catholicus Judex asserere potest, aut si dici nequit eos contrafacientes Naturali, Divino, & Ecclesiastico Juri omni culpa vacare, pernecesse a quolibet Judice decidendum est eorum, ut supra 70
attentata, & etiam jurata Sponsalia nullam parere obligationem, nec propter

pter peccatum, cui Judices favere sine peccato non possunt, ullatenus esse adimplenda, & si nihilominus adimpleantur, & executioni mandentur, de iis cum *D. Augustin. tom. 5. edit. Paris. serm. 307.* absolute dicere
71 possumus = *Inter lascivias temere juratur, & impie quod juratur impletur.*

Et hinc est, quod scandala, quæ ex hisce nuptiis oriuntur, ut a suis evellerent Diœcesibus, nonnulli zelantes Antistites ad illas impediendas in suis *Synodalibus Constitutionibus* irrita fecerunt, imo, attentis præmissis, potius declararunt, & confirmarunt irrita hujusmodi *Sponsalia*, ut
72 supra *clandestina*, etiam secuta copula inter spondentes, ut de *Diæcesi Lausanensi* tradit *Gobat. Theol. Exper. d. tract.10. cas.1. nu.11, & 12.*, & de *Diæcesi Rhegiensi*, ac de facultate Episcopi illa irrita declarandi per similes
73 *Constitutiones* validas, & honestas, *Ciarlin. controv. Cap. 174. numer. 12.* = ibi = *Nec dubium est, quin talis Constitutio sit licita, & honesta, & valida* = Quidquid secus dicendum sit quoad *Matrimonia clandestina* sine de-
74 nunciationibus inita, nam si irritentur Sponsalia, simplex irritatur contractus, imo jam irritatus declaratur, ut infra ostendam, sed si irritetur Matrimonium, irritatur contractus, & Sacramentum, & statuitur
75 impedimentum dirimens, quod solum a Summo Pontifice induci potest *Sanchez de Matrim. lib.7. disput.1. num.9. Pont. lib.6. de Matrim. cap.1. num.12.* ideoque *Sac. Congregat. Concilii* Constitutionem Episcopi nulla Matrimonia clandestina sine præcedentibus denun-
76 ciationibus contracta declarantem, revocari mandavit teste *Card. de Lug. respons. moral. lib.1. dub.45.*

Quin obstet, quod nulla hactenus inveniatur Ecclesiastica lex, quæ Sponsalia inita *insciis*, vel *invitis* juste Parentibus, invalida usque ab initio declaret, quoties enim verum sit, prout verissimum est illud principium utriusque Juris tam Canonici, quam Civilis ab omnibus Theologis, & Canonistis centies repetitum, approbatum, & numquam controversum, quod nempe ex promissione de re inhonesta, & illicita mortaliter, seu venialiter etiam juramento vallata nulla insurgere valeat obligatio, satis, superque decisum apparet, quod Sponsalia illicita, & peccaminosa sive mor- 77
taliter, sive venialiter nullam pariant obligationem.

Nec etiam refragatur objectum, quod etsi Sponsalia Filiifamilias usque ab initio esse possint invalida, quate- 78
nus Parentes *juste* dissentiant, nihilominus, cum totum hoc (juste nimirum, vel injuste) in Judicio sit disceptandum, quod Judicium, utpote ex Juris, & Facti circumstantiis pendens, non est expeditissimum, idcirco eadem Sponsalia, hoc pendente judicio, tamquam in suspenso in Fo- 79
ro habeantur, imo donec a Judice, probato justo Parentum dissensu, declarata non fuerint invalida, resolutumque dubium circa justum, vel injustum Parentum dissensum, pro validis haberi debeant.

Siquidem illorum invaliditas, non obstante quocumque lapsu temporis ad ultimandam litem necessario, nequaquam incipit a die, quo sua Sententia, seu Decreto ea nulla, & invalida Judex declaret, sed ab ipso 80
momento, quo lex Divina, Naturalis, & Ecclesiastica spreta fuit, hoc est ab ipso actu, quo contracta fuere Sponsalia, præsertim indigna, quæ non tantum probabiliter, sed, ut indigna, certo credi debebant Parentibus invisa, utpote eorum, totiusque familiæ decus, & honorem deturpantia, ideoque non ab homine, seu a Judice invalidantur, sed a Jure, quod illicita esse, & pro illicitis, turpibus, & peccaminosis habenda esse statuit, & a Judice tantummodo declaratur juxta Juris dispositionem nulliter, & invalide jam fuisse contracta; Quemadmodum præsertim accidit, 81
quando agitur de Censuris a jure inflictis ipso facto incurrendis in vim famigerati *Can. Si quis suadente Diabolo 17. quæst.4.*, in quas Judex incidisse declarat Clerici percussorem, quia licet prius sive brevi, sive diuturno temporis lapsu coram Ecclesiastico Judice

dice examinari debeat dubium, An constet de percussione, non inde tamen sequitur, quod si vere denunciatus in Clericum manus violentas injecerit, nec ullam habeat justam excusationem, pendente hoc examine, non sit excommunicatus, neque talis esse incipiat post Judicis declarationem, sed Censuræ remansit obstrictus
82 statimac delictum commisit, etiamsi Clericus ob aliquam causam fuerit antea excommunicatus, & adhuc eadem censura innodatus existat, *Farinacc. quaest.28, num.40.*; Et hoc idem exem-
83 plificari potest in contractu Emptionis, & Venditionis cum læsione enormissima, & ultra bessem stipulato, quamvis enim coram Judice disceptari soleat, an hujusmodi læsio in Contractu intervenerit, & hoc pendente judicio remaneat in Foro tamquam in suspenso validitas, vel nullitas Contractus, si nihilominus tam in Jure, quam in Facto, sive brevi, sive longo temporis intervallo enormissima læsio probetur, & Judex eam adesse pronunciet, contractus utique nullus remanet, non a die emanatæ Sententiæ, sed in radice, & a die initi Contractus, quia nulliter fuit usque ab initio stipulatus, ac eadem nullitate toto litis tempore laboravit, per quam Contractus habetur, ac si nunquam
84 celebratus fuisset, ideoque Emptor nullos fructus fecit suos, & quoscumque perceptos a die initi Contractus invalidi restituere tenetur *Cancer. var. resol. par.1. cap.13. num.43.*, *Card. de Luc. de empt.*, *& vendit. disc.44. num.9. vers. Ubi vero est enormissima*, *Thesaur. decis.165. num.6. & seqq.*, *Giurb. decis.105. n.17.*, *Rot. decis. 151. n.6.*, *& seqq.*, *& dec.364. n.17. par.17.*, *& dec. 605. n.9.*, *& seqq. par. 18. tom. 2. recen.*

Solet etiam ex hoc aliud insurgere objectum, quod nempe judicium super dissensu Parentum an justus sit, vel injustus, ex pluribus, ut dictum est, juris, factique circumstantiis pendet, in quarum cognitione, & examine Judex, ut homo, falli potest; unde non expedit, quod Sacramenti valor in discrimen adducatur.

Sed hoc pariter facile removetur, animadvertendo, quod facilius erroneum evadere quoque potest judicium in examine alterius impedimenti dirimentis, & signanter ob impotentiam coeundi, in quo Judex tam a Conjugibus post triennale experimentum, falsum, inter se colludendo, juramentum de impotentiæ vitio concorditer exhibentibus, quam a fraudolento, & doloso, sive fallaci Peritorum judicio, eorumque relatione, ubi sunt adhibendi, decipi potest. Si ergo, hoc non obstante, dummodo præhabitis similibus diligentiis, licet, ut supra, fraudi, vel errori subjectis, probatio de impotentiæ impedimento resultet, nulla habita ratione, quod ex hominum malitia, errore, vel ignorantia Sacramenti valor in discrimen adduci possit, quia judicandum est secundum acta, & probata *Can. Multi corriguntur 18. caus. 2. quaest. 1. §. Noluit enim*, *Leg. Properandum 11. §. Et siquidem §. Sin autem Cod. de Judic.*, *Leg. Illicitas 6. §. Veritas ff. de Offic. Præsid. Leg. Eos 6. §. Super iis Cod. de appellat.*, *Osasch. decis. 79. num.44. & seq.*; Ecclesia pro nullitate Matrimonii usque ab incunabulis, & ab initio invalidi pronunciandum esse concedit, multo magis pro nullitate Sponsalium Judex pronunciare poterit, ejusque judicium attendendum erit, etiam ad effectum excludendi impedimentum publicæ honestatis, saltem quando nulla adest controversia, vel dubium, quod Sponsalia Filiæ, vel Filiifamilias nobilis, & honestissimæ Stirpis sint eorum invisa Parentibus, quia in facto propter notabilem disparitatem, quæ, ut in hypothesi, nullo pacto impugnari valeat, evidenter, & liquido constet in dedecus totius propriæ familiæ cum persona indubitanter indigna temere fuisse contracta. Quando enim habetur in facto, quod altera Pars sit nobilis, altera vero in exercitio Cauponæ, seu alterius vilissimæ artis actualiter occupata, vel altera honestissima, altera autem infamis, tunc tutius, quam in prædicto casu impotentiæ, & absque ullo errore, seu deceptionis metu Judex Sponsalia nulliter inter

inter illas usque ab initio contracta declarans, nec certe fallitur, nec certe Matrimonii valorem in discrimen adducit tum attenta facti permanentis evidentia, quam quodcumque genus probationis superare, omnemque aliam contrariam probationem excludere non est ambigendum *Card. Tusch. lit. P. conclus. 776. per tot.*, *Afflict. dec.107. num.6.*, *Rot. Roman. decis.575. num.6. coram Ludovis.*, *& decis.229. num.3. par.4. tom. 1. recentior.*, *Rot. Florent. lib. Motiv.113. pag.521. §. Quod autem*, *& lib. Motiv. 132. pag. 346.*, tum quia hic non agitur de Matrimonii Sacramento, sed de simplici Sponsalium Contractu, in quo minime Sacramenti valor in discrimen adducitur.

Quibus stantibus, nec ea exceptio subsistere posse videtur, quod si per Judicem, vel Episcopum hæc invalida usque ab initio declarentur Sponsalia, per ipsos tollatur impedimentum dirimens publicæ honestatis, quod adesset, quatenus Sponsalia fuissent ab initio valida, quæ facultas nec Judici, nec Episcopo, sed Sum-
85 mo Pontifici dumtaxat est reservata *Benedict. XIV. de Synod. Diœces. lib. 8. cap.14. nu.5.*, *Sanch. de Matrim. lib.7. disput.1.n.9.*, *Pontius lib.6. de Matrim. cap.1.n.12.*

Quandoquidem quoties Sponsalia *ex quacumque ratione* usque ab ini-
86 tio sunt invalida, ipsum *Sac. Concil. Tridentinum* nullum impedimentum dirimens publicæ honestatis ex iis oriri voluit, imo expresse hujusmodi casum invaliditatis Sponsalium excepit in *d. cap. 3. sess.24. de refor. Matrim.* = ibi = *Justitiæ publicæ honestatis impedimentum, ubi Sponsalia QUACUMQUE RATIONE valida non erunt, Sancta Synodus prorsus tollit* = & notat *Bened. XIV. de Synod. Diœces. lib.9. cap. 13. num.4.* = ibi = *Impedimentum publicæ honestatis unice emergit aut ex Sponsalibus VALIDIS juxta Text. in Cap. 1. de Sponsal. in 6.*, *& cap. 3. sess. 24. Concil. Trident. &c. aut ex Matrimonio dumtaxat rato* = dummodo non sit nullum ex defectu consensus ut supra *num.* 16. Constito propterea ex præmissis, quod Sponsalia Filiifamilias contradicentibus Parentibus attentata usque ab initio sunt invalida, si Judex, examinatis circumstantiis,
causisque dissensus Parentum, iisque 87
justis, ac rationabilibus cognitis, pronunciet ea usque ab initio fuisse nulla, illa sic non invalidat, nec impedimentum dirimens tollit, sed declarat evenisse casum, quo, attenta prædicta nullitate *Sacrum Concilium Tridentinum* impedimentum publicæ honestatis prorsus abesse decrevit, eo pariter modo, quo Judex Clerici percussorem non ligat Censura, sed suo Decreto usque ab initio, & in actu per-
cussionis ligatum ipso jure remansisse 88
declarat.

Nulla demum difficultas emergit ex eo, quod, cum ex jam dictis, hæc Sponsalia irrita sint ex defectu consensus Parentum ab Ecclesia, & a *Sacro Tridentino Concilio* requisiti, non autem ex defectu consensus utriusque Contrahentis, qui ad perficiendum Contractum in Sponsalibus intercessit, ideo ex illis, etsi nullis, impedimentum Justitiæ publicæ honestatis ortum fuerit propter hujusmodi consensum per Contrahentes hinc inde præsti-
tum, quia talis consensus est prædi- 89
cti impedimenti sola causa, & origo *Cap. Unic. de Sponsal. in 6 Cap. Unic. de Desponsat. impub. in. 6. Gloss. in Clementin. Unic. verb. Matrimonialiter De Consaguinit.*, *Veracrux in Spec. Conjug. par. 1. art. 52. in 4. conclus.*, *Navarr. in Manual. cap.22. n. 58.*, *Sanch. de Matrim. lib. 7. disput. 70. num. 5. & 9.*, *Bonaccin. Theol. Moral. tom. 1. tit. de Matrim. quæst. 3. punct. 11. proposit.1. sub num.1.*, *& proposit. 2. nu.11.* eo modo, quo ex Matrimonio rato, & non consummato idem oritur impedimentum, quamvis declaretur nullum, ob non servatam Concilii formam, dummodo in Matrimonio, licet ob contemptum ejusdem formæ
nulliter inito, utriusque Contrahen- 90
tis consensus accesserit, ut respondit *Sac. Congregat. Concilii 8. Novembris 1584.*, *& in Cæsenaten. 18. Junii 1611. lib.11. Decret. pag. 99.*

Non modica namque inter unum, & al-

& alterum casum intercedit differentia; Siquidem in casu, quo Matrimonium ratum sit nullum propter contemptum formæ a *S.Concilio* præscriptæ, non deficit tamen liber, & absolutus amborum Contrahentium consen-
91 sus ejus indolis & naturæ, ut efficax sit ad perficiendam *valide* promissionem, & inducendam utrimque obligationem adimplendi *servatis servandis* promissa; Secus autem in casu, quo consensus unius, vel utriusque Contrahentis libertate careat, veluti si masculus, aut fæmina, vel uterque per vim, &
92 metum cadentem in constantem Virum, Matrimonio consenserint, tunc enim si Matrimonium tantummodo ratum fuerit, & non consummatum, absque ulla dispensatione Sponsus deinde ducere non prohibetur Sponsæ sororem, aut Sponsa Sponsi Fratrem, quia Matrimonium ejus, seu pro-
93 missio Matrimonialis est destituta consensu ad *valide* contrahendum efficaci, & dumtaxat emissa cum consensu meticuloso, hoc est cum consensu nullius roboris, & valoris, qui nullum publicæ honestatis gignit impedimentum, ut declaravit *Eadem Sac.Congregat.Concilii* 22.*Martii* 1664. juxta eam Juris nostri regulam, quod
94 paria sunt non esse, & esse nullum *leg. Duo sunt Titii ff. de Testam. tut. Bald. in leg. Si autem nullum* 4. *Cod. de legit.hæredib.*, quodque nullum est, nul-
95 lum producit effectum *leg.*4.*§.Condemnatum ff.de re judic.Cap.Illud* 8.*Cap.Cum laici* 10.*Cap.Suggestum* 20.*De Jurepatron.*

In Sponsalibus autem Filiisfamilias injussu Parentum attentatis, licet interveniat utriusque Contrahentis consensus, ex parte tamen Filiifamilias talis consensus non est liber, & absolutus, vel quia tacitam continet conditionem si, & quatenus deinde Parentum consensus accedat, ex quibus proinde Sponsalibus tamquam
96 conditionalibus, ante conditionis eventum prædictam non oritur impedimentum *Guttierez quæst. Can. lib.* 1. *cap.*22. *num.*3.

Vel quia, cum consensus liber, & efficax ad perficiendum Contractum in Sponsalibus præstitus, sit potentissima causa, ob quam Sponsalia præbent impedimentum publicæ honestatis, quoties in Sponsalibus Filiifamilias injussu Parentum attentatis cadit consensus super promissione invalida, quia prohibita, & peccaminosa, sicut iste consensus est nullus, 97
nulliusque valoris, & omnino inefficax ad licite, valide, & sine peccato contrahendum, nullumque producit effectum, eoque non obstante, irritus remanet Sponsalium Contractus, ac irrita, & inanis promissio, ita nec prædictum producit impedimentum, quia uti nullius roboris, & inefficax ad *valide* contrahendum, nullam obligationem, seu nullum Contractum ultro, citroque obligatorium inducit, prout accidit etiam quoad consensum Pupilli in Contractu sine Tutoris præ- 98
sentia, & consensu præstitum, qui, attenta Juris prohibitione, nihil operatur, ac si præstitus nunquam fuisset, nisi conditionem suam melioraverit *leg. Pupillus* 150. *ff. de reg. jur. Oinotom. in Instit. lib.*1. *tit.*21. *n.*8. *&* 10.

Et propius ad rem nostram, quemadmodum ex secundis Sponsalibus non oritur impedimentum publi- 99
cæ honestatis, si contra fidem priorum Sponsalium contracta fuerint, quia in tali casu, non obstante reciproco Contrahentium consensu secunda Sponsalia tamquam prohibita, ipso jure sunt irrita ut post *Text. in Cap. Sicut de Sponsalib.* docet *Layman. Theol. Moral. lib.*5. *tract.*10. *par.* 4. *cap.* 9. *n.*4. ita idem impedimentum oriri nequit ex Sponsalibus Filiisfamilias sine Pa- 100
rentum consensu contractis, quia uti prohibita, sunt irrita, ideoque in utroque casu consensus ab eo præstitus, cui contrahere sine peccato, & juris transgressione non licet, nullius est momenti, & penitus inefficax ad perficiendum Contractum hinc inde obligatorium.

Certum igitur est, quod ut ex promissione sive in Sponsalibus de futuro, sive in Sponsalibus de præsenti, 101
in Matrimonio nempe rato emissa hoc impedimentum nascatur, consensus promissioni accedens debet esse liber, non conditionatus, aut meticulosus,

non

seu a jure prohibitus, ut sit efficax, non autem inanis, nulliusque firmitatis ad contrahendum, & obligandum, quia deficiente libero, & efficaci consensu, deficit contractus, deficit obligatio, & consequenter prædictum deficit impedimentum.

Denique, ut tota res breviter perstringatur, ita ratiocinandum videtur. Ne nulla, sed valida sint Spon-
102 salia, requiritur mutuus, & una simul efficax eorum consensus, qui *plenissima* promittendi facultate potiuntur *Cap. Cum locum 14. Cap. Consultationi 28. De Sponsal.*, *Sac. Concil. Trident. cap. 9. sess. 24. de Reformat. Matrim.*, *Rot. in Oriolen. Sponsalium 26. Februarii 1755. §. Ut tamen coram Card. Bussio* = ibi = *Ut Sponsalia valida sint, ingenio suo postulant mutuam ex libero, determinatoque animo promissionem ab iis, qui PLENISSIMAM spondendi habent facultatem.* =

Requiritur etiam, quod res, quæ promittitur, licita sit, si enim *illicita* foret, inanis, inefficax, & invalida
103 tunc esset promissio, & consequenter nullus, & inefficax consensus, a quo promissio promanat *Rot. decis. 107. num. 16. par. 8. recent., & in Nebien. Sponsalium 28. Junii 1756. §. Hoc unum coram Canilliac* = ibi = *Sponsalia promissionem secum ferentia de re illicita, nullitatis vitio infecta remanserunt, prorsusque inepta AD EFFICACEM obligationem inducendam* =

Nulla siquidem lex sive Civilis,
104 sive Canonica, sive Divina statuit, nec ullus Doctor, sive Thelogus, sive Canonista hucusque fuit in sensu, quod promissio de re *illicita*, obligatoria sit, & valida, etiamsi millies eidem promissioni inefficax consensus accedat, & cum consensu mille quoque juramenta uniantur, sed potius eo ipso, quo emittitur, & in ipso actu spondendi, tamquam *illicita*, nullius momenti remaneat, nulliusque valoris, qui ad obligandum requiritur.

Si ergo *illicita* sunt Sponsalia, quæ a Filiisfamilias insciis, vel invi-
105 tis Parentibus attentantur, quomodo valida esse poterunt, sive illico appareant *illicita*, sive diuturno litigii cursu *illicita* usque ab initio, & in ipso actu spondendi probentur; si deficit in Contrahentibus sine Parentum consensu *plenissima* spondendi facultas; 106
si promissio de re *illicita* inefficax ad obligandum concurrit; Si consensus nihil ad obligandum operatur, & juramentum vertitur in perjurium? Quomodo inducere poterunt impedimentum publicæ honestatis Sponsalia, quæ nulla sunt, & invalida, tamquam attentata ab iis, qui *plenissimam* spondendi facultatem non habent? Quomodo hoc inducere potest impedimentum eorumdem promis- 107
sio, si est nulla, nullamque inducit obligationem tamquam promissio de re *illicita*? Quomodo illud inducere valet eorum consensus, si nullus est, & inefficax ad obligandum, tamquam a non habentibus *plenissimam* sponden- 108
di facultatem præstitus? Quomodo tandem id efficere, seu confirmare poterit juramentum, quatenus adhibeatur, si nullam vim habet, nec habere potest, tamquam *illicitæ* promissioni temere accedens?

Hæ sunt rationes, & fundamenta, quibus (ne admittatur, quod promissio de re illicita, prohibita, & peccaminosa valida sit, & obliget) in proposito mihi casu non obstare impedimentum publicæ honestatis, nec ex prædictis Sponsalibus oriri posse censerem.

Si tamen, his non obstantibus, adhuc dubitetur de validitate eorumdem Sponsalium, quia consensus, licet inefficax, ad pariendam obligationem ab omni jure prohibitam, sufficiens nihilominus esse possit ad pariendum impedimentum publicæ honestatis, quod rationi minime consentaneum videtur, ad cautelam peti poterit dispensatio.

CAP. XII.

De perpetua Separatione Tori quoad vinculum ob Affinitatem.

SUMMARIUM.

1 Affines Matrimonium sine Apostolica Dispensat. inter se Contrahentes perpetuo sunt separandi.

2 Affinitas tam ex actu Matrimoniali, quam ex actu fornicationis, & utroque perfecto, inducit impedimentum dirimens.

3 Sive sit in utroque casu copula publica, sive occulta.

4 Sive habita cum puella impubere, imo & septemni.

5 Durat etiam post obitum ejus, per quem fuit acquisita.

6 Ex actu licito inducit impedimentum usque ad quartum gradum inclusive.

7 Usque ad secundum inclusive ex actu fornicario, & illicito.

8 Quoto gradu Consanguinitatis est quis conjunctus personæ carnaliter cognitæ, toto gradu affinitatis est conjunctus alteri personæ, quæ eam cognovit.

9 Summus Pontifex potest dispensare etiam super primo affinitatis gradu lineæ rectæ gravissimis urgentibus causis.

10 Sed Romani Pontifices semper ab hæc dispensatione abstinuerunt, licet hoc impepimentum inductum sit Jure Ecclesiastico, *& num.* 11.

12 Sed super primo affinitatis gradu lineæ collateralis pluries dispensarunt.

13 Ex legè Moysis uno Fratre defuncto, alter superstes illius viduam desponsare tenebatur.

14 Vir duas Sorores ducere non poterat in casu tantum, quo prima sibi desponsata vixisset.

15 Hæ dispensationes inter affines transversæ lineæ in primo gradu sunt Juri naturali, & divino uniformes.

16 Ideo a Summis Pontificibus semper fuere concessæ ad ineunda Matrimonia cum Vidua Fratris defuncti, sive cum Sorore defunctæ Uxoris.

17 Rigide tamen, si ex defuncto Fratre soboles supersit.

18 Tridentinum disponit, ne in secundo gradu, nisi inter magnos Principes, & ob publicam causam dispensetur, *& num.* 52. 64. 66.

19 Nihilominus Romani Pontifices etiam inter inferiores dispensare solent, *& n.* 45. 53.

20 Imo in primo affinitatis gradu lineæ transversæ inter Nobiles, & Privatos pro Matrimonio cum Vidua Fratris, ex quo nulli Filii supererant, ineundo, dispensarunt.

21 Facilius pro Matrimonio cum Sorore defunctæ Uxoris.

22 Episcopus dispensare nequit, nisi in casibus sibi a Jure permissis, seu concessis, *& num. seq.*

24 Dispensare potest, si concurrat dispensandi consuetudo legitime præscripta.

25 Si adsit dubium, an dispensare possit.

26 Dispensationis reservatio est odiosa, ideo restringenda.

27 Item Episcopus dispensare potest si talis facultas tacite, seu virtualiter ei concessa præsumi possit.

28 Si a Jure dispensatio in genere permittatur, *& num. seqq.*, Limita *ut n.* 32.

31 Papa de Jure dispensandi potestatem habet.

33 Episcopus dispensare potest, si magna necessitas, sive evidens utilitas urgeat, nec facilis sit recursus ad Papam, & periculum sit in mora, *& num seqq.*

38 Facultas dispensandi competens Episcopis competit etiam Capitulo Sede vacante.

39 Capitulum Sede vacante exercere valet,

valet, quæ sunt jurisdictionis Episcopi, exceptis iis, quæ sunt in Jure specialiter prohibita.

40 Ad Ordinariam Episcopi Jurisdictionem spectat dispensandi facultas.

41 Episcopi in dispensando caute se gerere debent, ne suæ facultatis, & jurisdictionis fines excedant *ibid.*

42 Papa suorum Prædecessorum vestigia sectari voluisse censetur.

Quidquid in aliis casibus servatum esse dignoscitur, rationabiliter petitur, & non facile denegatur *ibid.*

43 Causas pro his obtinendis dispensationibus non oportet esse publicas, sed sufficit, quod sint rationabiles, & urgentes, & quare *n.* 44. *& seq.*

46 Istæ Causæ unitim sumendæ sunt, *& num.* 67.

47 Causa rationabilis est copula habita post mortem Uxoris cum ejus sorore, multoque magis si soboles ex ea suscepta fuerit.

48 Ut evitentur peccata, infamia, aliaque gravissima mala, quæ enumerantur, *& num.* 49. 58. 59. 83.

50 Secuta copula, & periculum scandalorum præbent rationabilem dispensandi causam, *& n. seq.*

51 Adducitur exemplum.

54 Imo etiamsi orta sit suspicio, licet falsa, quod copula intercesserit, *& n. seqq.*, *& sub n.* 84.

56 Non obstante etiam impedimento Compaternitatis, *& nu. seq.*

59 Sufficiens causa reputatur necessitas vitandi mala, & scandala, & inducendi aliquod bonum, *& sub n.* 84.

60 Attendi quoque solent merita intuitu Catholicæ Fidei, & Ecclesiæ quæsita, quæ causam publicam constituunt, *& n.* 84.

61 Fortius si consistunt in servitiis in bello contra Turcas præstitis, vel in constructione plurium Ecclesiarum.

62 Item extinctio conspicuæ, & illustris familiæ, si dispensatio non concedatur, *& sub n.* 84.

63 Pro publico bono expedit illustres conservare familias.

64 Concurrente juxta causa dispensatur cum pauperibus, plebeis, multoque magis cum nobilibus præsertim super affinitate lineæ transversæ, *& n. seq.*

68 Affinitas superveniens post Matrimonium ratum, illud non dissolvit, licet dissolvat Sponsalia de futuro.

69 Minusque dirimit Matrimonium consummatum, sed impedit debiti petitionem.

70 Affinitas non parit affinitatem.

71 Consanguinei Uxoris ducere possunt affines Viri, & e contra.

72 Duo Fratres ducere possunt duas Mulieres inter se Sorores.

73 Referuntur causæ sufficientes ad obtinendam dispensationem pro contrahendo Matrimonio inter consanguineos, seu affines, *& n. seqq.*

85 Obtenta dispensatio, ob angustiam loci, executionem meretur, quamvis omnes loci habitatores conditione, & facultatibus sint æquales.

86 Et etiamsi 250. familiæ locum illum inhabitent.

87 Quia causa dispensationis non est deficientia personæ conditione æqualis, sed deficientia personæ æqualis, quæ præter consanguineam, petenti dispensationem nubi velit.

88 Subreptionis vitium solum attenditur, cum concernit substantialia Gratiæ.

89 Non autem cum tantummodo Datariæ respicit interesse.

90 Executioni demandanda est dispensatio obtenta in forma pauperum, licet eam petentes pauperiem simulaverint.

91 Subreptitia, & invalida est dispensatio, non expressis gradibus cognationis, seu affinitatis super quibus petitur.

92 Obtinere sufficit dispensationem

pro quarto gradu,quando distans quarto gradu a communi stipite nubere vult alteri in secundo gradu distanti.

93 Sed ante Matrimonium obtinere debet declaratorias super propinquiore, alias graviter peccat.

94 Si alter distet a comuni stipite ultra quartum gradum, alter vero quarto gradu, non est opus Pontificia dispensatione.

95 Idem dicendum, si alter sit a stipite in primo gradu, alter vero distet in quinto.

96 In petitione dispensationis super Matrimonio in gradu prohibito jam contracto, & malitiose consummato, hæc circumstantia exprimi debet.

97 Sicut exprimenda est copula carnalis, si inter consanguineos dispensationem petentes Matrimonium nondum contractum præcesserit.

98 Alias dispensatio subreptitia est, & invalida.

99 Necessario namque exprimi debet, quia, cum impedimento consanguinitatis, seu affinitatis, etiam incestus crimen concurrit.

100 Validum est Matrimonium contractum antequam Sponsi de dispensatione prius obtenta notitiam habuerint.

101 Copula Carnalis inter Sponsum, & Sponsam habita, antequam dispensatio Ordinario exibeatur, nullam reddit dispensationem.

102 Nec valide deinde contrahitur Matrimonium, nisi hac expressa circumstantia, dispensatio iterum obtineatur.

103 Secus, si copula habita fuerit post præsentationem dispensationis, & Ordinarius cum eisdem Sponsis jam dispensaverit.

104 Has dispensationes, Sede Episcopali vacante, neque Capitulum, neque Vicarius Capitularis exequi potest, sed hoc spectat ad Episcopum viciniorem.

105 Mortuis Conjugibus ante executionem dispensationis, accedente novo Papæ rescripto, illam Ordinarius exequi potest pro legitimandis filiis natis in figura Matrimonii, etiam in præjudicium succedentium ab intestato, & in Terris etiam Imperii.

106 Nec Episcopus, nec Vicarius Generalis aliquid pro executione dispensationis,quacumque ratione, nec etiam sponte oblatum exigere possunt sub pœna excommunicationis latæ sententiæ, non obstante quacumque immemorabili consuetudine, *& n.115*.

107 Notario tantum debetur quarta pars unius scuti pro mercede laboris.

108 Servari debet Taxa Innocentiana.

109 Si consanguinei, contractis nuptiis, 30. annis una simul cohabitaverint, sive etiam minus, quam per decennium in figura Matrimonii vixerint, dispensationem præcessisse præsumitur.

110 Sicuti concessa super aliquo impedimento dirimente Apostolica dispensatione, legitime deinde executionem habuisse censetur.

111 Ab impedimentis publicis per Datariam, ab occultis per Pœnitentiariam dispeusatio expeditur.

112 Nonnunquam tamen Sac. Pœnitentiaria etiam super impedimentis publicis in utroque foro, attenta paupertate, gratis illam concedere solet.

113 Adducitur exemplum.

114 Qui obtinuit super impedimento occulto dispensationem a Sac. Pœnitentiaria Confessario directam, sua peccata fateri non tenetur; nisi hoc in literis præcipiatur, secus si in literis sit apposita clausula = *In foro conscientiæ in Sacramentali Confessione tantum, & non aliter* = *ibid.*

115 Gratis etiamConfessarius id exequi debet.

106 Impe-

116 Impedimentum occultum super quo Pœnitentiaria dispensare potest, dicitur illud, de quo non est publica fama.
117 Seu illud, quod in Parochia notum est minus, quam decem personis.
118 Decem homines faciunt Plebem, seu Populum, & Parochiam.
119 Vnius Parochiæ Testimonium facit crimen notorium.
120 Occultum tamen non est, quod per duos Testes probari potest, sive deductum, sive non deductum ad forum contentiosum.
121 Si crimen, seu impedimentum deductum ad forum contentiosum non fuerit probatum, & Reus absolutus, occultum remanet.
122 Nisi Reus dimissus fuerit cum præcepto de se repræsentando.
123 Occultum quoque dicitur, si solum Complicibus sit notum.
124 Episcopus in foro conscientiæ, Matrimonio contracto, dispensare potest aliquando super impedimento dirimente occulto, concurrentibus tamen circumstantiis, de quibus *num.* 125. *& seq.*
127 Sed si impedimentum occultum postea detegatur, & deducatur ad forum contentiosum, opus est Pontificia dispensatione.
128 Eadem facultas dispensandi super impedim. occulto Episcopo competit, antequam Matrimonium contrahatur, & quando.
129 Quia concurrentibus circumstantiis quæ referuntur a *Sanchez* præsumitur a Papa delegata Episcopo dispensandi potestas.
Declara ut *num.* 130.
131 Temperamentum adhibitum in casu urgentis necessitatis pro habenda secreto, & sine scandalo dispensatione.
132 Nunquam Episcopo competit facultas dispensandi super impedimento dirimente non occulto, sed publico.
133 Quamvis gravis urgeat Matrimonium contrahendi necessitas.
134 Sac. Pœnitentiaria non dispensat super impedimentis occultis tum consanguinitatis, tum affinitatis ex copula licita, tum Cognationis spiritualis ante contractum Matrimonium.
Secus si Matrimonium sit jam contractum, exceptis tamen primo, & secundo Consanguinitatis, & affinitatis gradu *ibid.*
135 In cæteris gradibus, etiamsi fuerint publici, Matrimonia in iis nulliter contracta revalidat.
136 Quando tamen falsitas provenit ex causa subreptionis, vel obreptionis occultæ literarum a Dataria obtentarum.
137 Limita si falsitas consistit in narratione præcedentis copulæ, quæ tamen ante non intervenerit.
138 Dispensat etiam in omni linea, & gradu affinitatis ex copula illicita, & occulta.
139 In foro esteriori expediuntur in Dataria dispensationes, quæ in quarto, vel in tertio, & quarto gradu petuntur.
140 In Cancellaria, quæ petuntur pro tertio vel secundo, & tertio gradu.
141 In Præfectura Brevium, quæ petuntur pro primo affinitatis gradu, vel pro primo, & secundo, vel pro primo, & tertio vel pro primo, & quarto Consanguinitatis, aut affinitatis gradu.
142 Formula supplicationis pro obtinenda a Sac. Pœnitentiaria dispensatione pro foro interno.
143 Quomodo dirigenda.
144 Formula supplicationis pro obtinenda dispensatione a Dataria in foro externo.
145 Si petatur in forma pauperum quid requiratur.

SI SIS

SI SIS AFFINIS.

1 I inter Affines in gradu prohibito Matrimonium sine Apostolica dispensatione contrahatur, sunt perpetuo Contrahentes ad invicem separandi, quia Affinitas inducit impedimentum dirimens vinculum Matrimonii, sive illa consurgat ex actu Matrimoniali perfecto, & completo, sive ex actu
2 pariter perfecto fornicationis *S. Thom. 3. par. de Sacram. quaest. 86. art. 1. 3. & 6.*, sive fit in utroque casu copula
3 publica, sive occulta *Cap. Discretionem 6. De eo, qui cognov.*, sive etiam
4 habita cum puella impubere, imo & septemni *Cap. Fraternitati 7. eod. titul.*, ac semel contracta, perseve-
5 rat etiam post obitum ejus, per quem fuit acquisita *S. Thom. loc. citat. art.2.* Cum hoc tamen discrimine, quod Affinitas orta ex actu licito, seu con-
6 jugali inducit impedimentum usque ad quartum gradum inclusive *Cap. Non debet 8. De Consanguin. & Affini-*
7 *tat.*, usque ad secundum vero inclusive, si ex actu fornicario, seu illicito oriatur, *Sac. Concil. Trident. cap.4. sess.24. de Reformat. Matrim.*, *Rot. decis. 112. num. 26. par. 8. recen.*; dummodo actus, ut dixi, sit perfectus, sive scilicet perfecta sit copula cum seminis effusione intra, & non extra claustra pudoris *Can. Extraordinaria 11. caus. 35. quaest. 2., & 3*, *D. Thom. 4. dist. 41. artic. 1.*, sive copula non sequatur intra claustra, sed solum semen intra vas intret *D. Thom.* quem refert, & sequitur *Diaz. in pract. can. cap.77. De Stupro*, excepto actu sodomitico, qui non inducit Affinitatem *D. Thom. 4. dist. 41.*, *Navarr. in Manual. cap. 22. n.43.*

Gradus autem Affinitatis mensurantur juxta gradus Consanguinitatis, itaut quoto gradu Consanguinitatis est quis conjunctus personae carnaliter cognitae, toto gradu Affinitatis sit conjunctus alteri personae,
8 quae eam cognovit. Hoc igitur impedimento existente, nullum est Matrimonium, nisi Apostolica dispensatio praecesserit.

Haec autem impedimenta non semper indigent dispensatione, nonnunquam enim vera non sunt, sed vel ex invidia, vel ex malitia, vel ex vindicta, vel ad solum finem impediendi Matrimonium falso opponuntur, ut exemplum habemus in *Asculana Matrimonii*, in qua *Sacrae Congregationi Concilii* in solito folio Factum per haec verba expositum fuit, videlicet.

„ Dum inter Missarum solemnia „ denunciabatur Matrimonium ineun- „ dum inter *Josephum Antonium* Jo: „ Gasperis, & *Rosam Mariam Valluciani*, coram Parocho comparue- „ re Magdalena Caroli Spineoli, & „ Joseph Ronchetti, quarum prima „ revelavit dictum *Josephum Antonium* alias audivisse dicentem, quod „ ipse Alginam *Rosae Mariae* Matrem „ carnaliter cognoverat, secundus „ vero asseruit idem ab aliis personis „ audivisse.

„ Episcopus, cui has revelatio- „ nes Parochus retulit, examinari „ curavit plures Testes, qui de asserto carnali commercio inter ipsum „ *Josephum Antonium*, & Alginam „ secuto deposuerunt de auditu a diversis personis, & signanter a di- „ cta Magdalena, quae inter tot Te- „ stes unica est, quae deponat de au- „ ditu ab ipso *Josepho Antonio*. At „ non solum aliqui per Testes vo- „ cari in auctores sui dicti expresse „ protestati sunt se id nunquam di- „ xisse, verum etiam deponunt *Josephi Antonii* Consanguineos odio „ habere Alginam, & praedicto Ma- „ trimonio cum ipsius *Filia* contra- „ hendo adversari.

„ Praeterea ex parte Sponsorum „ inducti fuerunt, atque examinati „ plures Testes, qui sicuti de bonis „ *Josephi Antonii*, & Alginae, ita de „ pessimis dicta Magdalenae moribus „ respective deposuerunt.

„ Et tandem dictus *Joseph Antonius*, atque Algina jurejurando „ asseruerunt nullum unquam carna-

le com-

„ le commercium inter eos secutum
„ fuisse.

„ Licet ergo Episcopus ex his
„ censeat tuto posse ad ulteriora pro-
„ cedi in celebratione Matrimonii,
„ attamen consultius putavit audire
„ oraculum hujus S. Congregationis.

„ Unde perspectis testium deposi-
„ tionibus in Summario circumferen-
„ dis, Eminentissimi Patres respon-
„ dere non gravabuntur.

„ *An prædictis non obstantibus proce-*
„ *dendum sit ad ulteriora in celebratione*
„ *Matrimonii inter prædictos Josephum*
„ *Antonium, & Rosam Mariam?*

Quæ *S.Congreg.* sub *die* 5. *Junii* 1688. respondit = *Affirmative, & ab Episcopo procedendum esse ad ulteriora* =

Et similiter in alia pariter *Asculana Matrimonii* ad obtinendam Dubii resolutionem Factum fuit sic in folio narratum.

„ Contractis sponsalibus per ver-
„ ba de futuro usque de anno 1685.
„ inter *Joannem Bernardini, & Magda-*
„ *lenam Venanzi*, factoque uno procla-
„ mate, Vincentius Bernardini Spon-
„ si Frater Parocho denuunciavit se
„ *Magdalenam* carnaliter cognovisse,
„ unde Matrimonio suspenso, Jose-
„ phus Venanzj germanus Frater *Ma-*
„ *gdalenæ* hanc querelam detulit ad
„ Episcopum, jussu cujus in carceres
„ detrusus Vincentius juramento de-
„ posuit se neutiquam rem carnalem
„ habuisse intra vas cum *Magdalena*,
„ sed inter femora; *Magdalena* vero
„ itidem examinata juramento de-
„ posuit nullo modo rem carnalem
„ habuisse cum Vincentio, bene autem
„ defloratam fuisse a *Joanne* sponso,
„ cum quo successive carnale com-
„ mercium habuit.

„ Hæc referens Episcopus cum
„ adhuc tam *Joannes*, quam Vincen-
„ tius in carceribus detineantur,
„ petit ab hac Sac. Congregatione de-
„ cerni, an sit procedendum ad ulte-
„ riora in celebratione Matrimonii,
„ prout ipse procedendum esse censet

Et eadem *Sacra Congregatio Concilii* sub *die* 6. *Maii* 1690. = *attenta relatione Episcopi Asculani, censuit procedendum esse ad ulteriora* =

De potestate autem Summi Pontificis dispensandi etiam super primo Affinitatis gradu lineæ rectæ, veluti inter socerum, & nurum, gravissimis urgentibus causis, non dubitat *Sylvius Oper. tom.* 5. *in verb. Dispensatio tertio*, sed Romanos Pontifices, quamvis agatur de impedimento non jure Naturæ, sed Ecclesiastico inducto, a simili dispensatione semper abstinuisse testatur *Benedict. XIV. de Synod. Diæces lib.* 9. *cap.* 13. *num.* 4. *in fin.* De potestate vero dispensandi super primo Affinitatis gradu lineæ Collateralis, seu transversæ, nulla hodie occurrit controversia, nec sine fidei errore de illa dubitari potest, cum de Jure Naturæ, vel Divino hoc Ma- 11
trimonium inter affines, ut dixi, non sit prohibitum, sed de Jure dumtaxat positivo, super quo Papa dispensare potest, pluriesque Summi 12
Pontifices tam priscis, quam recentioribus seculis dispensarunt, ut habetur ex *Cap. fin. De divort.* & communiter docent *Cajet. ad D. Thom.* 2. 2. *quest.* 145 *art.* 9. *ad* 5 *Bellarmin. contr. lib.* 1. *de Matrimon. cap.* 27. *Navarr. in Manual. cap.* 22. *num.* 84. *Suarez. de Matrim. Reg. Angliæ dub.* 1. *num.* 94. *& dub.* 2. *in secundo fundamento part. affirm. num.* 30. *& in respons. ad* 2. *num.* 15. *Ramos.* apud *Dian. Oper. Coordinat. tom.* 3. *tract.* 1. *respons.* 82. *num.* 8. *Trullench. tom.* 3. *lib.* 7. *cap.* 9. *dub.* 15. *Castropal. Oper. Moral. part.* 5. *disput.* 4. *punct.* 8. *num.* 11. *Bell. cons.* 71. *De Just. de dispensat. Matrim. lib.* 2. *cap.* 7. *num.* 57. *Genuens. in prax. cap.* 20. *sub. num.* 8. *in addit.*

Tantum enim abest, ut *Jure Divino* similia Conjugia sint interdicta, quin potius Jacob Vir sanctitate conspicuus duxit Liam, & Rachelem germanas inter se sorores *Genes. cap.* 29. *vers.* 21. *& seqq.*, Judas dedit Puellæ Thamar primogenitum suum in Virum, eoque defuncto, secundogenitum *Genes. cap.* 38. *vers.* 6. *& seqq.*, & quod juxta legem Mosaycam ex duobus Fratribus sine filiis uno defuncto,

functo, alter superstes teneretur illius
13 viduam in Uxorem ducere ad suscitandum defuncti semen, habetur in *Deuteron. cap. 25. vers. 5. & seqq.*, = ibi = *Quando habitaverint fratres simul, & unus ex eis absque liberis mortuus fuerit, Uxor defuncti non nubet alteri, sed accipiet eam frater ejus, & suscitabit semen fratris sui, & primogenitum ex ea filium nomine illius appellabit, ut non deleatur nomen ejus ex Israel. Sin autem noluerit accipere Uxorem fratris sui, quæ ei lege debetur, perget Mulier ad Portam Civitatis, & interpellabit Majores natu, dicetque: Non vult Frater Viri mei suscitare nomen Fratris sui in Israel, nec me in Conjugem sumere; statimque accersiri eum facient, & interrogabunt: si responderit: Nolo eam Uxorem accipere: accedet Mulier ad eum coram senioribus, & tollet calceamentum de pede ejus, spuetque in faciem illius, & dicet: Sic fiet homini, qui non ædificat domum Fratris sui, & vocabitur nomen illius in Israel Domus Discalceati* =

Quodque Vir duas Sorores ducere non posset non generaliter, & indistincte, sed in casu tantum, quo
14 prima sibi desponsata vixisset, habetur ex *Levitic. cap. 18. vers. 18.* = ibi = *Sororem Uxoris tuæ in pellicatum illius non accipies, nec revelabis turpitudinem ejus adhuc illa vivente* = Et ad rem bene observat *Sanch. de Matrim. lib. 7. disput. 66. sub num. 11.*

Atque hinc Doctores communiter affirmant has dispensationes ad contrahendum Matrimonium inter affines transversæ lineæ in primo gradu exorbitantes non esse, utpote nullam habentes repugnantiam Juris na-
15 turalis, vel Divini, quinimo huic esse uniformes, inter quos *Candid. disquis. Moral. tit. de Matrim. disquisit 28. art. 12. num 4. §. Dico octavo Bonaccin. theol. moral. tom. 1. tit. de impedim. Matrim. quæst. 3. punct. 12. proposit. 3. sub num. 7 Castropal. Oper. Moral. tract. de sponsal. disput. 4. punct. 8. num. 11. & 13. Pontius de Matrim. lib. 7. cap. 32. num. 11. & cap. 34. num. 3. Gonzal. in Cap. fin. num. 5. & seq., De divort. Reiffenstuel. in Jus Can. lib. 4. Decretal. tit. 14. §. 2. num. 48. & in appendic. de dispensat. sup. impediment. §. 3. num. 125.* nec ullam extare prohibitionem Divinam, quod Frater ducere nequeat Uxorem Fratris sine liberis defuncti tradit *Albertin. de agnosc. assert Catholic. & Hæretic. quæst. 21. sub num. 50.*

Ideoque per Summos Pontifices aliquando dispensationes fuisse concessas ad ineunda Matrimonia sive cum Vidua Fratris defuncti, sive cum Sorore jam defunctæ Uxoris notant *Pignattell. consult. 106. num. 3. tom. 8. Layman. theol. moral. lib 5. tract 10. par. 4 cap. 6. n 7. in fin. Bonaccin. theol. moral. tom. 1. tit. de impedim. Matrim. quæst. 3. punct. 12. num. 7. Pontius de Matrim. lib. 7. cap. 34. num. 3. Reiffenstuel. in Jus Canon. lib. 4. Decretal. tit. 14. num. 48.* ubi quod *JULIUS II.* „ dispensavit cum Catharina Regina „ Angliæ vidua, ut nuberet defuncti Regis Fratri Henrico VIII. quam „ dispensationem legitimam, & validam fuisse, consultis prius celeberrimis Europæ Universitatibus, per „ specialem Bullam postea declaravit *CLEMENS VII.*, unde ortum est infelicissimum illud schisma, „ per quod Angliæ Regnum ab Ecclesia „ Romana Catholica descivit, quia „ Henricus obtinere non potuit, quod a S. Sede declararetur tam Matrimonium ab ipso cum Catharina contractum, quam dispensationem super illud, ut supra, concessam nullitatis vitio laborare, ut Catharina a se ejecta, Annam Bolenam desponsare posset, quemadmodum illegitime, nulliter, & invalide desponsavit *Idem Reiffenstuell. in appendic. ad lib. 4. Decretal. de dispensat. sup. impedim. §. 3. num. 125. De Justi de dispensat. lib. 2. cap. 7. num. 56. & seq., Clericat. de Sacram. Matrim. decis. 3. sub num. 36. Caramuel theol. Moral. lib. 2. num. 591.* = ibi = *Sæpe Ecclesia dispensavit in hoc primo gradu Affinitatis* =

Rigidè tamen processerunt, & procedunt summi Pontifices ad dispen-

ſpenſandum in caſuMatrimonii contrahendi cum Uxore fratris defuncti, ex
16 quo ſoboles ſuperſit; Cæterum quamvis *Sac.Concil. Triden. ſeſs.24. cap. 5. de reformat. Matrim.* diſponat quod Matrimonia nunquam in ſecundo gradu diſpenſentur, niſi inter magnos Prin-
17 cipes, & ob publicam cauſam *Rot. deciſ.603.num. 37. par. 5. tom. 2. recen.* nihilominus Romani Pontifices quan-
18 doque diſpenſare etiam ſolent inter inferiores *Rot. dicta deciſ.603.num. 38.* imo etiam inter Nobiles, & Privatos
19 diſpenſationes ab ipſis conceſſæ fuerunt in primo affinitatis gradu lineæ tranſverſæ pro Matrimonio cum Vidua
20 Fratris, ex quo nulli Filii ſupererant, ineundo; Facilius autem pro Ma-
21 trimonio cum Sorore defunctæ Uxoris, de quibus diſpenſationibus plura adduci poſſent exempla, quorum aliqua referunt *D. Antonin. tom. 3. ſummæ cap. 11. Sylveſt. in ſumm. verb. Papa quæſt. 17. Eſtius in 4. ſentent. diſt. 43. §. 1. Ramos* apud *Dian. Oper. Coordinat. tom. 8. reſolut. 58. Genuenſ. in prax. cap. 20. num. 8.* juxta *impreſſionem Roman. anni 1630. Pignatell. conſult. 105. num. 3. tom. 8. Gonzalez. in Cap. fin. num. 5. de divort. Sanch. de Matrim. lib. 7. diſput. 66. num. 11.* & alia leguntur in *tom. 59. regiſtr. Decret. pag. 119.*

Hanc tamen diſpenſandi facultatem quoad Sacros Canones, Apoſtolicas Conſtitutiones, & Conciliorum Generalium Decreta non habet Epiſcopus, cui diſpenſare non licet,
22 niſi in caſibus ſibi a Jure permiſſis, ſeu conceſſis *Can. Inferior. 4. diſt. 21. Cap. Cum inferior 16. de Majorit. & obediens. Clement. Ne Romani 2. §. 1. de elect.* = ibi = *Lex ſuperioris per inferiorem tolli non poteſt* =

Primus Caſus in quo Epiſcopis diſpenſare permittitur, eſt quando
23 illis in Jure diſpenſandi facultas expreſſe conceditur, ut in *Cap. Si alicujus 59. De elect. Cap. Cum ex eo 34. eod. tit. in 6. Cap. At ſi Clerici 4. §. De adulteriis De Judic. Concil. Trident. ſeſſ. 24. cap. 6. de reform.*

Alter caſus eſt ſi concurrat diſpenſandi conſuetudo legitime præ- 24
ſcripta *Barboſ. Jur. Eccleſ. univerſ. lib. 1. cap. 11. num. 194. Pirhing. lib. 1. Decretal. tit. 31. num. 87. Reiffenſtuel ibid. tit. 2. num. 471. Suarez. lib. 6. de legib. cap. 14. num. 10.*

Tertius caſus eſt, quando adeſt dubium, an neceſſaria ſit diſpenſatio, tunc enim Epiſcopus, re mature conſiderata, declarare poteſt eam non requiri, vel ad cautelam diſpenſare *Barboſ. de of-* 25
fic. & poteſt. Epiſ. par. 2. allegat. 35. num. 18. Reiffenſtuel. loc. cit. num. 474. Sanchez. in Decalog. lib. 1. cap. 10. num. 74. & cap. 40. num. 26. Layman. theol. moral. lib. 1. tract. 4. cap. 22. num. 4. cum enim diſpenſationis reſervatio ſit odioſa, quia ordinariam Epiſcoporum poteſtatem coarctat, ideo ad caſus certos eſt eadem reſervatio 26
reſtringenda ad regulam Text. in *Cap. Odia 15. De regul. Jur. in 6.* = ibi = *Odia riſtringi, & favores convenit ampliari* =

Quartus caſus eſt quando, inſpecto modo loquendi Sac. Canonum, tacite ſaltem, ſeu virtualiter talis facultas Epiſcopis conceſſa præſumitur, veluti cum in aliquo Canone ſimpliciter 27
dictum ſit *poſſe diſpenſari*, nec Papa ſibi, aut alteri diſpenſationem reſervat *Gloſſ. in Cap. In quibuſdam 12. verb. Diſpenſatum De pœn.* = ibi = *Cum non determinetur, a quo poſſit diſpenſari, dixit Joann., quod Epiſcopus poteſt diſpenſare, ex quo Papa non retinuit ſibi diſpenſationem* = ibique *Abb. num. 5. & in Cap. Etſi unanimiter num. 10. De poſtulat. Prælat.* ubi quod Epiſcopi ſemper diſpenſant, quoties a Jure 28
diſpenſatio in genere permittitur, licet in ſpecie Epiſcopis non permittatur *Sanch. lib. 8. de Matrim. diſput. 5. num. 1.* pluribuſque relatis *Reiffenſtuel. loc. cit. num. 467. Barboſ. de offic. & poteſt. Epiſ. par. 2. allegat. 33. num. 22.* ubi quod ſi lex diſpenſandi facultatem 29
concedit, veluti, ſi dicat = *Poterit ex diſpenſatione* = vel = *niſi cum eis fuerit miſericorditer diſpenſatum* = nec addit = *per Sedem Apoſtolicam* = aut = *per Romanum Pontificem*, prout ſine ſi- 30
mili additione in ſpecie dicitur in *Cap.*

Veniens 2. *De eo qui cognov.*, *& in Cap. Postulatis* 7. *De Cleric. excommunicat. ministrant.* tunc quia frustra talis facultas conceditur Papæ, qui de jure hanc
31 habet potestatem *Cap. Proposuit* 4. *De concess. prabend.* = ibi = *Qui secundum plenitudinem potestatis de jure possumus supra Jus dispensare* = illa proinde facultas Prælatis inferioribus, & Epi-
32 scopis data censetur argument. Text. in *Cap. Nuper* 29. *De sentent. excommunicat.* = ibi = *Quia tamen Conditor Canonis ejus absolutionem sibi specialiter non retinuit, eo ipso concessisse videtur facultatem alii relaxandi* = Sed hoc non procedere, quando contracto bona fide Matrimonio, Contrahentes impedimento dirimente irretiti deteguntur, licet *Sacr. Concil. Trident. sess.* 24. *cap.* 5. *de reform. Matrim.* ita decreverit = *Si vero solemnitatibus adhibitis, impedimentum aliquod subesse postea cognoscatur, cujus ille probabilem ignorantiam habuit, tunc facilius cum eo, & gratis dispensare poterit* = recte resolvit *Sanch. de Matrim. lib.* 8. *disput.* 6. *num.* 19.

Quintus casus est, quando urget magna necessitas, sive evidens utilitas, nec facilis sit recursus ad Sanctam
33 Sedem, & periculum sit in mora argumento Text. in *Can. Tali* 17. *Caus.* 1. *quæst.* 7. *& Cap. Exposuisti* 33. *De prabend.* in quibus, concurrente evidenti
34 necessitate, vel utilitate, expresse tributa fuit Episcopis contra quorumdam Canonum decreta dispensandi facultas, quæ pariter in aliis similibus
35 casibus concessa præsumitur, eo quia in istis casibus ex præsumpta Summi Pontificis voluntate, eadem facultas
36 Episcopis concessa censetur, ne in casu urgentis necessitatis Oves illis con-
37 creditæ necessariis destituantur auxiliis *Abb. in Cap. At si Clerici* 4. *num.* 9. *Pirhing. lib.* 1. *Decretal. tit.* 31. *n.* 87. ibique *Reiffenstuel. tit.* 2. *num.* 470. *Sanch. lib.* 2. *de Matrim. disput.* 40. *num.* 3. *Castropal. oper. Moral. par.* 1. *tract.* 3. *disput.* 6. *punct.* 5. *num.* 7.

Sextus casus est, quando post Matrimonium legitime contractum oritur quodcumq; impedimentum, quo aufertur debiti conjugalis exigendi potestas, ut est affinitas sive ex Baptismo, sive ex incestu, imposita tamen pro gravitate incestus pœnitentia, & procurato occasionis peccandi recessu *Sanch. de Matrim. lib.* 8. *disput.* 12. *numer.* 13. *&* 15.

Nec solum Episcopis, sed etiam Capitulo, Sede vacante, eandem facultatem in similibus casibus dispen- 38
sandi competere tradit *Barbos. de offic. & potest. Episc. par.* 2. *allegat.* 36. *num.* 9. quia Capitulum, Sede vacante, omnia, quæ pertinent ad Ordinariam Episcopi jurisdictionem, exer- 39
cere valet, præter non nulla, quæ specialiter sunt jure prohibita *Cap. Cum olim* 14. ibique *Gloss. verb. Capitulo De Majorit. & Obedient. Cap. Ad abolendam* 9. ibique *Gloss. verb. Sede vacante De hæreticis*; quando autem ad Ordinariam Episcopi jurisdictionem spectat dispensandi facultas, eam Episco- 40
pus delegare potest *Cap. His quibus ex officio* 20. ibique *Gloss. fin. De offic. Judic. Ordinar. l. More* 5. *l. Et quia* 6. *ff. de Jurisd. omn. Judic.*

Sed quid quid sit quoad Episcopos, & Ordinarios, qui indispensando super impedimentis dirimentibus nullam habent facultatem, nisi in foro conscientiæ, & in præcisis circumstantiis, de quibus infra *num.* 114. *& seqq.* in aliis quoque casibus, in quibus de his impedimentis agitur, nimis caute procedere debent, ne sibi arrogent eam facultatem, quam non habent, finesque suæ potestatis, & juridictio- 41
nis excedant; nulla cadit dubitatio circa supremam, quam habet Papa, potestatem disdensandi non super impedimentis Jure naturali dirimentibus, ut est Error, Amentia, Ligamen, Impotentia, Consanguinitas in primo gradu lineæ rectæ, & in primo transversæ, sed super aliis impedimentis Jure Ecclesiastico dirimentibus, & consequenter in gradibus Consanguinitatis lineæ rectæ justa accedente causa, excepto tamen, ut supra, primo gradu *Sanch. de Matrim. lib.* 8. *disput.* 6. *num.* 12. nam in aliis gradibus interdictum est Matrimonium Jure

Jure Ecclesiastico usque ad 4. gradum *Sanch. de Matrim. lib. 7. disput. 51. num. 22.* = ibi = *Secundo deducitur posse Fideles contrahere Matrimonium in linea recta ascendentium, & descendentium ultra 4. gradum, quia Jure Naturæ solus primus interdicitur, & Jure Ecclesiastico prohibitio non excedit 4. gradum* = Circa vero Affinitatem hæc Summi Pontificis dispensandi potestas extenditur etiam ad dispensandum super primo affinitatis gradu lineæ transversæ, ut supra dixi, qui, concurrente insuper consuetudine dispensandi, quoties fuerit requisitus, & causæ rationabiles ad ducantur, suo-
42 rum Prædecessorum vestigia sectari nolle non est credendum; Quidquid enim in aliis Casibus servatum esse dignoscitur, rationabiliter petitur, & non facile denegatur *Donat. in prax. Regular. tom. 4. tract. 1. quæst. 13. num. 18. Dian. Oper. Coordinat. tom. 3. tract. 1. resolut. 78. num. 4. & 5. Reginald. in prax. For. pœnitent. lib. 18. cap. 22. num. 329. Less. de Just. & Jur. lib. 2. cap. 40. num. 141. in fin. Lezzan. consult. 11. num. 10. tom. 4.*

Similes tamen dispensationes sine rationabilibus causis non conceduntur, quas non oportet esse publicas, sed
43 sufficit, quod sint rationabiles, & urgentes; agitur enim de impedi-
44 mento procedente ex affinitate, quod levius est, & non tam grave, ut Sanctæ Sedis Clementiæ insuperabile præbeat obstaculum ex animadversis per *Pirhing. in Jus Can. lib. 4. Decretal. tit. 14. num. 49. Clericat. de Matrim. decis. 31. num. 48. & seq., Layman. theol. moral. lib. 5. tract. 10. par. 4. cap. 6. num. 8. vers. Verum hoc non obstante Pignatell. consult. 106. num. 1. tom. 8. Sanch. de Matrim. lib. 8. disput. 19. num. 4.* = ibi = *At cum id Tridentini Decretum Pontificem non constringat, & rigor unius Juris sit temperandus per alterius benignitatem, solent Pontifices in*
45 *benignitate dispensare etiam cum personis inferioris notæ, & licet non adsit causa publicum bonum directe spectans, sed privatum* =

Causæ pro obtinenda hujusmodi dispensatione, quas unitim sumendas esse docent *De Just. de dispensat Ma-* 46
trim. lib. 3. cap. 1. num. 111. & 118. Castropal. Oper. Moral. tit. de sponsal. disput. 4. punct. ult. §. 2. num. 2., variæ, & diversæ esse possunt, veluti si vir post mortem uxoris familiariter agens cum ejus Sorore superstite, vesana libidine ductus illam compresserit, multoque magis, si sub hoc illicito congressu soboles suscepta fuerit,
nimioque amore multo tempore se in- 47
vicem sint prosecuti, & prosequantur; Ex hoc enim timendum est, ne illicita, & prava consuetudo continuetur cum suarum animarum discrimine,
perpetuaque sua, suorumque Con- 48
sanguineorum infamia, maxime si sint Nobiles, aut ex honestis familiis nati, aliasque innuptas Sorores Mulier habeat, propter hanc enim diffamationem nec ipsa aliis nubere, nec Sorores Viros æquales invenire possent, unde inter has Sorores, suosque Consanguineos vindictam, simultates, & odia irreconciliabilia insurgere posse probabile esset. Si vero in iis Regionibus reperiantur, quæ Acatholico-
rum Provinciis adhærent, nil faci- 49
lius, quod eo una simul ambo se conferant, ubi sine ullo pœnarum metu libere vivant. Quæ deploranda mala zelum Summi Pontificis excitare possunt ad concedendam dispensationem, ut sic animæ pretiosissimo Christi Sanguine redemptæ tamquam oves errantes ad ovile reducantur, secutam namque copulam, & periculum scandalorum, quæ ex ea subsequi timentur, justam, & rationabilem causam
dispensandi præbere advertunt *Na-* 50
varr. lib. 4. consil. 13. tit. de Consanguinit. Pignatell. d. consult. 106. num. 2. & 4. tom. 8. ubi refert ex hac causa dispensationem fuisse concessam cui-
dam Nobili Cameracensi *Sanch. de Ma-* 51
trim. lib. 8. disput. 19. num. 4. & seq., plene *De Just. de dispensat. lib. 1. cap. 4. a numer. 323. ad 325.* = ibi = *Et sic videbamus, quod in proximioribus gradibus (nempe infra secundum) in quibus regulariter non admittuntur causæ angustiæ loci, defectus dotis, sedationis*

 inimi-

inimicitiarum, extinctionis litium, & aliæ
similes, tamen etiam in his proximiori-
bus gradibus (licet in illis Concilium
52 *Tridentinum &c. prohibeat dispensare,*
nisi inter Magnos Principes, & ob publi-
cam causam) si copula exprimatur una
cum diffamatione Mulieris, & exinde
periculum, ut inupta remaneat, & gra-
via scandala possint verisimiliter exoriri,
nisi Matrimonium inter ipsos Oratores con-
trahatur, Papa dispensat non solum cum
personis illustribus, ac Principibus, ut
53 *permittit Concilium, sed etiam cum aliis*
infimæ conditionis. Imo id est singulare,
quod dum copula exprimitur, omnis alia
causa cessat, ut animadvertit Pyrr. Cor-
rad. &c. Imo nec solum si copula sit effecti-
ve habita movetur Pontifex ad dispen-
sandum etiam in his proximioribus gra-
dibus, sed dispensationem etiam in illis
concedit, quamvis non secuta copula,
Oratores insimul conversati sint, si inde
54 *orta sit suspicio licet falsa, quod se car-*
naliter cognoverint, cum ex ista sola su-
spicione, perinde ac ex ipsa copula sæpe se-
pius diffamatio Mulieris insurgat, &
quod innupta remaneat, & gravia scan-
dala timeantur, & sic quotidie hæ di-
spensationes conceduntur, ut est noto-
rium =

Hinc S. M. INNOCENTIUS X.
55 secundo anno sui Pontificatus dispen-
savit cum Nobili Francisco de Men-
chada Compostellan. Diœcesis ad effe-
ctum desponsandi Eleonoram Rodri-
guez de Villasuentes Salamantin. Diœ-
cesis Uxoris defunctæ Sororem, eo
quia simul conversati fuerant, erat-
que exinde suspicio suborta, quam-
vis insubsistens, & falsa, jam secutæ
copulæ, ac non obstante etiam im-
56 pedimento Compaternitatis, quod
aderat; Et S. M. ALEXANDER VII.
sub *nonis Octobris* primo sui Pontifi-
catus anno dispensationem conces-
57 sit Carolo de Courbonantonen. & Ma-
riæ de Roseu Suessionen. Diœcesis,
tametsi conjuncti essent in primo affi-
nitatis gradu, ac inter eos alia vige-
rent impedimenta, scilicet tertii gra-
dus Consanguinitatis, & Compater-
nitatis, eo quia ipsi jam de facto Ma-
trimonium clandestine contraxerant,
& consummaverant, prolemque su-
sceperant, itaut si mediante dispensa-
tione, valide Matrimonium non con-
traxissent, ac perpetuo separari de-
buissent, scandala exoritura time-
rentur.

Quod autem in casu, quo Con-
sanguinei Mulieris vindictam sumere
possint contra Virum de injuria ipsis,
& familiæ illata, vel Vir, & Mulier
ad proxima Acatholicorum loca cum
suarum animarum jactura sint progres-
suri, alia exinde validissima pro con-
cedenda dispensatione consurgant mo- 58
tiva, in individuo tradunt *Pignatell.*
dicta consult. 106. in princ. & num. 2.
& 4. tom. 8. Sanch. de Matrim. lib. 8.
disput. 19. num. 9. & 10.

Et generaliter, quod pro suffi-
cienti causa ad dispensandum reputari
debeat necessitas vitandi mala, &
scandala, & inducendi aliquod bo- 59
num, post text. in *Cap. Quia circa 6.*
De Consanguinit. & affinit. notant *Abb.*
ibid. num. 2. Roman. cons. 307. num. 4.
Sanch. loc. cit. sub num. 11. ubi inter
cæteros allegat *D. Thom. par. 2. quæst.*
98. art. 4. ita loquentem = *Contingit*
autem quandoque, quod aliquod præce-
ptum, quod ad commodum multitudi-
nis, ut in pluribus non est conveniens
huic personæ, & in hoc casu, quia per
hoc impediretur aliquod melius, vel
etiam induceretur aliquod malum, &
ideo ille, qui habet regere multitudi-
nem, habet potestatem dispensandi in le-
ge humana, quæ sua authoritati inniti-
tur, ut scilicet in personis, vel in casi-
bus, in quibus lex deficit, licentiam
tribuat, ut præceptum legis non serve-
tur =

Ad effectum etiam concedendi
dispensationes, attendi solent merita
intuitu Catholicæ Fidei, & Ecclesiæ
quæsita, quæ causam publicam con- 60
stituunt; his enim benignitatis, &
clementiæ exemplis, quibus Roma-
nus Pontifex de Religione, & Catho-
lica Fide benemeritos prosequitur,
alii ad bene operandum facilius exci-
tantur; ut generaliter innuit text. in
Can. Tali 17. caus. 1. quæst. 7. = ibi =
Vel evidens prærogativa meritorum com-
men-

mendet = & in specie advertunt *Reiffenstuel. in Jus Can. lib. 4. Decretal. in appendic. de dispens. sup. impedim. Matrim. num. 71. Barbos. sup. Concil. Trident. sess. 24. cap. 5. num. 15. de reformat. Matrim. Reginald. in prax. for. poenitent. lib. 31. num. 297. Sanch. de Matrim. lib. 8. disput. 19. num. 32. Corrad. in prax. dispensat. lib. 7. cap. 2. sub num. 109.*

Fortius si Oratorum, vel eorum
Majorum merita consistunt in servitiis
in bello contra Turcas præstitis, vel
61 in constructione plurium Ecclesiarum
in obsequium Omnipotentis Dei, ita
ut cum eisdem verbis, quibus Seniores Populi Christum Dominum rogarunt *pro Centurione*, Oratorum quoque Procuratores, & Advocati pro suis, vel pro suo Oratore suppliciter exorantes Christi Vicario dicere possint = *Dignus est, ut hoc illi præstes, diligit enim gentem nostram, & Synagogam ipse ædificavit nobis*, = ut habetur apud *S. Luc. cap. 7. vers. 4. & seq.*

Alia causa insurgere potest ex timore, quod Consanguinei Mulieris ad vindicandam injuriam ex copula cum ipsa habita sibi illatam Virum occidant, itaque ultra homicidii peccatum, quantum fieri potest impediendum, ejus conspicua, & illustris familia, si ipse fuerit de illa ultimus, extinguatur, cui pariter ma-
62 lo, mediante dispensatione est obviandum, cum pro publico bono ex-
63 pediat similes conservari familias, pluraque de rigore Juris inducta, pro earum conservatione relaxari solent, ut probant Auctoritates relatæ in *seq. Cap. 16. num. 263 & seqq. hujus lib. 1.*

Eo vel maxime, quia non obstante dispositione *Sac. Concilii Trident. cap. 5. in fin. sess. 24. de reformat. Matrim.* concurrente justa causa, non tantum cum Regibus, & supremis Principibus dispensatur, sed cum
64 pauperibus etiam, & cum plebeis, multoque magis cum quibuscumque Nobilibus, præsertim ubi obstaculum consistit in affinitate lineæ tran-
sversæ, ut optime observat *Pignatell.* 65
d. consult. 106. n. 1. tom. 8 = ibi = *Censeo respondendum affirmative, scilicet causas præfatas esse sufficientes, atque adeo committendum Nuncio, seu Ordinario, ut veris existentibus narratis, præsertim, quod Mulier Virum sibi parem reperire non possit, cum hujusmodi Conjunctis super præfatis impedimentis dispenset. Ratio autem est, quia licet, ut alibi dixi, Concilium Tridentin. &c. de-*
cernat in secundo gradu non esse dispen- 66
sandum, nisi inter magnos Principes, & ob publicam causam, attamen praxis obtinuit, ut temperetur rigor hujus Juris, & dispensari soleat in favorem quorumcumque Nobilium, & ob privatum commodum, ut observat Sanch. &c. & frequentibus exemplis ostendit praxis Dataria. Præsertim quia non agitur de impedimento primi gradus Consanguinitatis, sed Affinitatis, pro cujus dispensatione minus urgens causa desideratur = & hoc idem sentiunt *Layman. theol. Moral. lib. 5 tract. 10. par. 4. cap. 6. num. 8. Barbos. sup. Concil. Trident. dicto cap. 5. num. 28. sess. 24. de reformat. Matrim. Zerol. in prax. Episc. par. 1. verb. Dispensatio §. 2. Vulp. resolut. Moral. 114. num. 9. Perez de Matrim. disput. 45. sect. 45. num. 4. Reiffenstuel. in Jus Can. lib. 4. Decretal. tit. 14. in appendic. de dispensat. sup. impediment. §. 3. num. 106. & seq.*, ubi *num. 109.* ita subdit = *Sufficit pro praxi scire, solere Papam ex certis causis non tantum cum Principibus, sed etiam cum aliis, præsertim Nobilibus, Divitibus, & Honestis personis super secundo Consanguinitatis, & super primo Affinitatis gradu dispensare* =

Aliæ autem causæ justæ, & urgentes juxta casuum contingentias pro obtinenda hujusmodi dispensatione a Sancta Sede Apostolica concurrere possunt, quas omnes expedit una simul adducere, ut si una minus
urgens reputetur, altera suppleat, 67
vel omnes simul unitæ sufficiant.

Notandum, quod affinitas superveniens post Matrimonium ratum, seu post sponsalia per verba de præ-
senti, ea non dissolvit, etsi dissolvat 68
illa

illa de futuro *Cap. Veniens* 2. *De eo, qui cognov. Cap.* 2. *De consanguin.* Minusque dirimit Matrimonium consummatum, sed ante Episcopi dispen-
69 sationem impedit debiti petitionem salva facultate reddeodi; ne Pars innocens ob alterius delictum, suo jure privetur *Cap.* 1. juncto *Cap. Tua* 10. *& Cap. Jordanæ* 11. *De eo, qui cognov.*

Notandum etiam, quod Affini-
70 tas non parit affinitatem *Cap. Quod super* 5. *De Consanguin. & affin. Benedict. XIV. de Synod. Diœces. lib.* 9. *cap.* 13. *num.* 2. ideoque Consanguinei Uxoris ducere non prohibentur Affi-
71 nes Viri, & e contra, quare duo Fra-
72 tres duas Mulieres ioter se Sorores ducere possunt, *Cap. Quod super* 5. *Cap. Non debet* 8. *De Consanguinit.*, *& affinit.*, *D. Thom.* 3. *par. de Sacram. quæst.*86. *artic.* 5., *Rot. dec.*278. *num.* 15. *par.*10. *rec.*

Causæ igitur ad obtinendam dispeosationem sufficieotes pro contrahendo Matrimonio inter Consanguineos, seu Affines in unum collectæ,
73 suot sequentes. I. Si Mulier Consaoguineo, vel Affini non nubat, Maritum æqualem sibi noo conjunctum inveoire desperet, quia dotem minus suo statui competentem habeat.
74 II. Si propter angustiam loci, ibi Conjux non conjunctus paris conditionis inveniri nequeat. III. Si in-
75 ter Regna, aut etiam privatos Consangnineos Contraheotium graves ioimicitiæ exortæ fuerint, quæ extingui valeant; quatenus obtenta dispensatiooe, Matrimonium contrahatur *D. Thom.* 2. 2. *quæst.* 63. *ar-*
76 *tic.*2. *ad* 2. IV. Si flamma litis magni momenti inter Contrahentes, eorumque Parentes accensa, subsequentibos nuptiis cum dispensatione contrahendis evanescere possit.
77 V. Si Mulier diffamata remaneat, vel gravia inde oritura scandala timeantur, quatenus Matrimonium non contrahatur, *Rot. decis.*191. *nu-*
78 *mer.*8. *par.*1.*recen.* VI. Si Mulier non vidua, sed innupta sit jam in ætate 25. annorum constituta, nec Virum æqualis conditionis sibi non conjunctum invenire potuerit, *Pont. de Matrim. in Appendic. cap* 8. *num.*5., *Corrad. de dispensat. lib* 6. *cap.*2. *num.*83. VII. Si Consanguineus, seu Affinis in figura Matrimonii ex Muliere consanguinea, seu affini prolem bona 79
fide susceperit, *Rot. dicta decis.*191. *num.* 8. *par* 1 *recen.* VIII. Si Contrahentes habitent in loco Fidei hosti-
bus exposito, ad quem pro contra- 80
hendis nuptiis libenter Exteri non accedaot. IX Si non contracto inter Consanguioeos Matrimonio, sed 81
inter Virum, & Mulierem nulla inter se necessitudine conjunctos, ingentes agnatitiæ opes extra familiam causa dotis, & hæreditatis transirent. X. Si Affioitas orta fuerit ex foroicatione præsertim occulta, quo 82
casu facilius solet in secuodo gradu dispensari *Coninck de Sacram.*, *& Censur. disput.*33. *num.* 44. XI. Si inter Virum, & Mulierem licet Affines, vel Consanguineos Matrimonium contractum fuerit, nec sine 83
gravi scandalo, aut dispendio separari possint, multoque magis si Mulier sit prægnans, & nisi concedator dispensatio etiam in primo gradu Affinitatis, periculum sit necis, vel infamiæ *Sac. Congregat. Concil. in Caven.* 17. *Novembris* 1629. XII. Si petens dispensatiooem fuerit de Eccle- 84
sia Catholica benemeritus. XIII. Si ex familiaritate inter masculum, & fœminam affines suborta fuerit licet vana suspicio copulæ. XIV. Si denegata dispensatione Masculus, & Fœmina proximas Acatholicorum Provincias petere possiot, ibique fornicariam perpetuo ducere vitam. XV. Si homicidium masculi, ejusque illustris familiæ extinctio timeri possit, quatenus dispensatio non concedatur. XVI. Periculum vitæ, si nimirum Puella commoretur io loco Infidelium incursionibus obnoxio, unde neminem invenire possit, nisi Consanguineum, qui secum ibi cohabitare velit, aut siquis commiserit crimen pœna capitali puniendum, quod Familia, cujus iotereft, condonare noo repugnet, quatenus Puellam è Consan-

gui-

guineis suis in Uxorem ducat. XVII. Periculum seductionis, si nempe Consanguinei inter se Matrimonium inire velint, ne illud cum Hæreticis, aut de hæresi suspectis contrahere cogantur. XVIII. Si Mulier gravata sit filiis ex alio Viro susceptis, & qui eam ducere velit, opportune caveat se eisdem Filiis alimenta præstaturum. XIX. Si Familiaritas inter Virum, & Mulierem eo pervenerit, ut prolem habuerint, nec aliter scandalo occurri possit, quam legitimum inter eos Matrimonium ineundo. XX. Tandem quotiescumque concurrit necessitas vitandi mala, & scandala, & inducendi aliquod bonum.

Animadvertendum, quod si petatur dispensatio super Consanguinitate ob angustiam loci, quia ibi non reperiantur alii non conjuncti, quibus dispensationem petentes commode nubere valeant, eaque ob hanc causam obtenta, Testes deinde examinati pro hujus expositionis verificatione deponant omnes illius loci Habitatores, conditione, & facultatibus esse pares, ex hoc tamen obtenta di-
85 spensatio non corruit, sed esse executioni demandandam respondit tam *Sac. Congregat. Episcopor. & Regular. in Alben. 13. Febr. 1596.* quam *Sac. Congregat. Concil. in Bisacciarum 19.*
86 *Junii 1706.* etiamsi locum illum 250. Familiæ inhabitent *Sac. Congregat. Episc. & Regular. in Terracinen. 18. Maii 1640.* Et ratio est, quia causa dispensationis non est deficientia personæ æqualis petenti dispensationem, sed deficientia personæ æqualis, quæ, præter Consanguineam, petenti di-
87 spensationem nubere velit, ut declaravit *Eadem Sac. Congregat. Episc. & Regular. in Aretin. 19. April. 1595.*

Quia vero subreptionis vitium
88 solum attendi debet, cum concernit substantialia gratiæ, ut est proximitas gradus, vel quid simile, nec illud attenditur, cum tantummodo
89 Datariæ respicit interesse *Card. de Luc. de fideicomm. disc. 223. num. 11.* ideo si dispensatio obtenta fuerit in forma pauperum ab eis, qui tales non sint, sed pauperiem simulaverint, valida quidem erit, & executioni pariter demandanda *Sac. Congregat. Con-* 90
cil. 9. Septembr. 1679. lib. 3. Decret. pag. 406.

Secus autem si a petente dispensationem fideliter non exprimantur gradus Cognationis, seu Affinitatis, super quibus dispensationem postulat, tunc enim si illam obtineat, sub- 91
reptitia est, & invalida, ut statuit *S. PIUS V.* in *Constit. 21.* incipien. = *Cum sicut* = Quando tamen alter ex Conjunctis primum gradum quoquomodo non attingit, satis est exprimere ultimum gradum, seu magis a communi stipite remotum *S. PIUS V.* in *Constitutione 13.* incipien. = *Sanctissimus* = nam ultimus gradus trahit post se propinquiores, quapropter si alter ex Contrahentibus distet a communi stipite quarto gradu in linea transversali, non vero in linea recta, & Matrimonium inire velit cum altero distanti in secundo, aut tertio gradu, obtinuisse sufficit pro quarto gradu 92
dispensationem *Fagnan. in Cap. Vir, qui 9. num. 4. & 5. De consanguin. & affinit.* ubi tamen notat, quod antequam Matrimonium contrahat, ex eadem *Pontificia Constit.* procurare debet, & obtinere literas declaratorias super propinquiore, alias contrahendo graviter peccat, at Matrimo- 93
nium est validum *Sac. Congregat. Concil. anno 1723.*

Sed si alter ex Contrahentibus distet a communi stipite *ultra* quartum gradum (ad quem consanguinitas, seu affinitas ex licita proveniens copula tantum extenditur) alter vero quarto gradu ab endem stipite distet, nulla indigent Pontificia dispensatione, & libere Matrimonium inire valent *Cap. Vir, qui 9. De Consanguin.* 94
& affinit. Standum est enim remotiori personæ, & propterea etiam in casu, quo alter ex Contrahentibus sit a stipite in primo gradu, alter vero ab illo distet in quinto, absque alia dispensatione Matrimonium contrahere 95
non prohibentur *Fagnan. in dicto Cap. Vir, qui 9. n.3. De Consanguin. & Affinit.*

Quan-

Quando autem petitur dispensa-
tio super Matrimonio in gradu prohi-
bito jam contracto, exprimi debet
Matrimonium jam fuisse contractum,
96 & malitiose consummatum, hæc enim
circumstantia difficiliorem reddit as-
secutionem dispensationionis *Sac. Con-
cil. Trident. sess. 24. cap. 5. de reform.
Matrim.* Quemadmodum & exprimen-
da est copula carnalis, si quocumque
modo inter Sponsos Consanguineos
97 Matrimonium nondum contractum
98 præcesserit, alias dispensatio subre-
ptitia erit, & prorsus invalida, tunc
enim impedimentum concurrit Con-
sanguinitatis, seu Affinitatis, & insu-
per incestus crimen Matrimonium im-
99 pediens, & proinde necessario expri-
mi debet *Sac. Congregat. Concil.* apud
*Barbos. in summ. Apostol. decis. col-
lect.* 257. *& collect.* 418. utrobique
num. 2.

Obtenta vero dispensatione si
antequam Sponsi de illa notitiam ha-
beant, Matrimonium contrahant,
100 illud est validum *Rot. decis.* 166.
numer. 10. *par.* 1. *& decis.* 280.
num. 5. *part.* 2. *recentior.* Si vero
antequam dispensatio Ordinario exhi-
beatur, Sponsus, & Sponsa, nondum
inito Matrimonio, carnaliter se cogno-
101 verint, dispensatio redditur inanis,
ac si nunquam concessa fuisset, nec
valide Matrimonium deinde contrahi
102 potest, nisi, expressa hac circumstan-
tia, dispensatio iterum obtineatur *Sac.
Congregat. Episc. & Regul. in Soanen.* 8.
April. 1580. *& in Cajetan.* 7. *Januar.*
1603. *Sac. Congregat. Concil. in Nullius
mensis Maii* 1625. Secus autem, si
copula habita fuerit post præsentatio-
nem dispensationis, & Episcopus,
ejusve Vicarius Generalis, cui directum
est mandatum de dispensando, veri-
ficatis iis, quæ in literis Pontificiis
continentur, Auctoritate Apostolica
103 sibi delegata cum eisdem Sponsis di-
spensaverint. *Sac. Congregat Concil.*
22. *Januar.* 1606. *Sac. Congregat.
Episc. & Regul. in Brundusin.* 12.
Februarii, *& in Scalen.* 5. *Maii*
1651.

Si tamen Sedes Episcopalis vaca-
verit, dispensationes Episcopo, vel
ejus Vicario Gen. pro executione dire-
ctas, neque Capitulum, neque Vi-
carius Capitularis exequi potest *Sac.
Congregat Concil.* 24. *Maii* 1621. sed
illarum executio pertinet ad Episco-
pum viciniorem *Cardin. de Luc. sup.* 104
Concil. Trident. disc. 31. *num.* 36. *&
seq.*

Contingere quoque nonnunquam
solet, quod petentes post initum Ma-
trimonium dispensationem, morian-
tur antequam ea executioni mande-
tur, quo casu, accedente novo Papæ
rescripto, illam Ordinarius exequi po-
test ad effectum legitimandi filios
etiam in Terris Imperii, & in præju-
dicium Succedentium ab intestato,
dummodo filii nati fuerint in figura 105
Matrimonii *Rot. cor. Seraphin. decis.*
1121. *per tot.* Si vero post commissio-
nem dispensandi, dispensationem con-
cedens moriatur, adhuc Commissa-
rius, seu Delegatus illam exequi po-
test, quia talis commissio morte con-
cedentis non expirat, & respectu pe-
tentis gratia est jam facta, solumque
requiritur executio.

Non ommitendum, quod Episco-
pus, aut ejus Vicarius Generalis, qui-
bus hujusmodi Apostolicæ dispensatio-
nes, seu mandata de dispensando di-
rectæ fuerint nihil sub pœna excom-
municationis latæ sententiæ pro exe-
cutione exigere, aut sponte oblatum
accipere possunt, sive ratione taxæ,
sive ratione sygilli, sive alicujus al-
terius rei, non obstante quacumque 106
immemorabili consuetudine, sed solo
Notario permissum est quartam unius
scuti partem accipere pro mercede 107
laboris, ut declaravit *Sacra Congre-
gat. Episcoporum, & Regular. in Ge-
runden.* 12. *Augusti* 1588. apud *Dian.
par.* 5. *tract.* 13. *resolut.* 71. & penes
Del Bene de Immunit. tom. 2. *in addit.
verb. Ordo* §. *Sexta*, & servanda est 108
Taxa Innocentiana relata per *Pignat-
tell. consult.* 11. *sub. num* 28. *tom.* 8.

Animadvertendum est insuper,
quod in foro fori nullatenus sunt mo-
lestandi Consanguinei, qui contra-
ctis inter se nuptiis per longum
tem-

tempus, hoc est per 30. annorum
spatium una simul cohabitaverint,
*Rot. decis. 647. num. 49. par. 19. to. 2.
recent.*; sive etiam minus, quam per
decennium pacifice in figura Matri-
monii vixerint, quia tunc dispensa-
109 tionem præcessisse præsumitur, *Rot.
decis. 406. num. 4. par. 1. recen.*; prout
etiam præsumitur, quod concessa
super aliquo impedimento Apostoli-
ca dispensatio justificatis justifican-
110 dis, servatisque servandis executio-
nem obtinuerit, *Card. de Luc. de Fi-
deicommis. disc. 223. num. 7., & 9.*
Ab impedimentis publicis Apo-
stolica dispensatio per Datariam ex-
111 peditur, ab occultis vero per Pœ-
nitentiariam *Card. de Luc. sup. Concil.
Trident. disc. 27. num. 3. 4. 13. & in
Relat. Cur. Rom. disc. 9. num. 9.* sæpe
tamen, attenta Conjugum pauperta-
te, Sacra Pœnitentiaria, annuente
Summo Pontifice, etiam super impe-
112 dimentis publicis in utroque foro di-
spensationem concedere solet; quem-
admodum ultra plures alios casus acci-
113 dit, cum Emygdius Carassai, & Domini-
ca Cavagnotti Asculanæ Diœces. inter
se Consanguineos in quarto gradu, con-
tracto jam Matrimonio, dispensatio-
nem Apostolicam super hoc impedi-
mento deinde per Datariam solutis
solvendis obtinuerunt, asserentes minus
vere in precibus se antea de eodem
impedimento nullam habuisse noti-
tiam, sed, examinatis in Tribunali
Ecclesiastico testibus pro verificatione
expositorum, ab illorum depositione
satis apparuit, quod prædicti Conju-
ges cum hoc impedimento scienter
Matrimonium inierant, unde obten-
ta dispensatio tamquam subreptitia
nulla prorsus, & inanis remansit;
Cumque prævia alias reticitæ prædi-
ctæ scientiæ confessione, revalidari
debuisset, neque Conjuges ob eorum
inopiam expensas pro hac revalida-
tione reiterare valerent, porrectis
Summo Pontifici precibus, ut illam
Sacræ Pœnitentiariæ committeret, vo-
ti compotes evaserunt, obtento de-
inde *gratis* ab eadem Sac. Pœnitentia-
ria sequenti Rescripto = *Sac. Pœniten-
tiaria de speciali, & expressa facultate,
benigne annuente SS. D. Clemente Pa-
pa XIV. sibi attributa, Vener. in Christo
Patri Episcopo Asculano, sive ejus Vi-
cario in spiritualibus Generali, ut re-
troscriptis Emygdio Carassai, & Do-
minica Cavagnoni Oratoribus, dummo-
do exposita veritati nitantur (postquam
ab incestus reatu sive per se, sive per eo-
rum Parochum ab eo ad hoc specialiter
deputandum absolutionem in forma Eccle-
siæ consueta reportaverint cum pœnitentia
salutari) literas prærecensitæ dispensa-
tionis ab eis alias, ut præfertur, ob-
tentæ, revalidare, illasque sic revali-
datas, perinde ac si irritæ, & inanes
ex præmissis redditæ non fuerint, servata
de cætero illarum forma, ac tenore, ple-
narie subinde exequi libere, & licite
possit, & valeat, auctoritate Apostoli-
ca sic speciali, & expressa in utroque
foro gratiose, & misericorditer indulget.
Non obstantibus præmissis, cæterisque
contrariis quibuscumque. Datum Ro-
mæ in Sac. Pœnitentiaria die 28. Julii
1769.* = A. Ratta S. Pœnit. Reg. =
G. Leonardi Sac. Pœnitent. Secreta-
rius = Gratis = Loco ✠ Sygilli =
Concessa super impedimento oc-
culto per S. Pœnitentiariam dispen-
satione, eaque directa Confessario,
necesse non est, ut qui illam obtinuit
suorum peccatorum confessionem fa-
ciat, nisi hoc in literis Pœnitentia-
riæ præcipiatur, *Sanch. de Matrim.* 114
*lib. 8. disput. 34. num. 29. Guttierez.
eod. tract. cap. 128. num. 18.* secus, si
in iisdem literis apposita fuerit, prout
apponi solet, clausula = *In foro con-
scientiæ, & in Sacramentali Confessione
tantum, & non aliter* = quemadmo-
dum advertit *Reverendissimus P. Ubald.
Girald. in Exposit. Jur. Pontific. tom. 2.*
post *sect. 741. appendic. 2. pag. 552.
num. VIII.* = ibi = *Vi hujus clausulæ
dispensatio non aliter executioni deman-
dari debet, quam in Sacramentali confessio-
ne post impertitam a Censuris, & pecca-
tis absolutionem, cum apposita sit tam-
quam conditio, sine qua non, ut præse-
ferunt ly = tantum, & non aliter* =
Nec quidquam Confessarius recipere
potest, sive enim Episcopus per se,

aut per alium, sive Confessarius auctoritate sacræ Pœnitentiariæ super aliquo impedimento Matrimonii dispen-
115 sent, semper id gratis ab eis est agendum, *Sac. Concil. Trident. sess. 24. cap. 5. & sess. 25. cap. 18. de reform. Bonacin. theol. moral. tom. 1. tit. de leg. disput. 1. quæst. 2. punct. 3. num. 23.*

Impedimentum autem occultum, super quo Pœnitentiaria di-
116 spensare potest, dicitur illud, de quo non est publica fama, seu secundum aliquos illud, quod in Pa-
117 rochia notum est minus, quam *decem* personis, nam si *decem* illud scirent, occultum dici non posset, quia decem
118 homines faciunt plebem, seu populum, & Parochiam, & unius Paro-
119 chiæ testimonium facit crimen notorium, *Fagnan. in Cap. Vestra 7. num. 117. De cohabitat. Cleric. & Mulier.* qui tamen illud non esse occultum ibi subjungit, quod per duos testes probari po-
120 test, sive deductum fuerit ad forum contentiosum, sive non, sed si fuerit deductum ad forum contentiosum, & non fuerit probatum, sed Reus absolutus, vel *ex capite innocentiæ*, vel *ex hactenus deductis*, vel *ab observatione judicii*, vel *tamquam non repertus culpabilis, neque de jure punibilis.*
121 occultum remanere non dubitat, secus si fuerit dimissus sub fidejussione de se
122 repræsentando, ut videre est in subsequenti *num. 126. & seqq.* [quam limitationem procedere existimo, quando sic dimissus fuit, causa perfecte non cognita, per ea, quæ dicam in *seq. cap. 18.* præsertim *num. 344. & seqq. lib. 2.*) & tandem *num* 40. addit occultum etiam esse, si delicti Com-
123 plicibus solummodo notum fuerit. Præterea impedimentum occultum a publico juxta Pœnitentiariæ praxim cum *Thesaur. de pœn. cap. 25. par. 1. § Advertendum secundo,* & cum *Benedicto XIV.* ita *P. Girald. in Exposit. Jur. Pontific. &c. tom. 2. appendic. 2.* post *sect. 741. vers. Ut dignoscatur.* distinguit; Aut factum in se publicum, est occultum tam ratione criminis, quam pœnæ, seu impedimenti, & ipsum impedimentum dicitur occultum; Aut factum est publicum ratione criminis, sed occultum ratione pœnæ, seu impedimenti, & impedimentum est publicum.

Quamquam super impedimentis dirimentibus Papa dumtaxat dispensare possit, aliquando tamen super illis dispensare licet Episcopo per se, 124
vel per alium *in solo foro conscientiæ*, quando videlicet Matrimonium est jam contractum bona fide ex parte unius, vel utriusque Contrahentis, 125
dummodo impedimentum non sit publice detectum, & ob locorum distantiam, Apostolica dispensatio obtineri non possit, & interim incontinentiæ, aut vitæ, vel scandali periculum immineat, *Sac. Congregat. Concil. in Ægitanien. 19. April. 1692. in respons. ad. 5. Fagnan. in Cap. Nimis num. 33. & 37. De fil. Presbyter.*

Ex hac *Fagnani*, aliorumque doctrina *Benedictus XIV. in tract. de Sinod. Diœces. lib 9. cap. 2. sub. num. 1.* sex circumstantias enumerat, quas concurrere simul oportet, ut hanc 126
Episcopus facultatem habeat = ibi = *Primo scilicet, ut jam Matrimonium fuerit contractum in faciem Ecclesiæ, omnibus adhibitis solemnitatibus; Secundo, ut contractum fuerit bona fide ex juris, aut facti ignorantia; Tertio, ut sit consummatum; Quarto, ut impedimentum sit occultum; Quinto, ut non possit facile adiri prima sedes, seu dispensatio a Papa obtineri ob Conjugum paupertatem, rusticitatem, locorum distantiam, aliasque similes causas; Sexto denique, ut non possit separatio fieri sine scandalo* = ibidemque ex Cabassutio subjungit, ejus relatis verbis, quod *si aliqua absit ex præfatis circumstantiis, & personæ sint pauperes, aut rudes, ac rusticæ, officium erit Ordinarii prosequi hanc dispensationem in forma pauperum apud Sedem Apostolicam, ut plane gratis, & sine compositione obtineatur.* Et tandem ita subdit = *Quocirca, si im-* 127
pedimentum antea occultum, postea detegatur, & deducatur ad forum contentiosum, opus erit nova dispensatione a Summo Pontifice impetranda =

Hæc quoque facultas Episcopo compe-

competit antequam Matrimonium contrahatur ad evitanda gravia ma-
128 la probabiliter oritura, veluti, si rebus omnibus ad contrahendum sequenti die Matrimonium paratis, Mulier impedimentum dirimens, quo detinetur, ei clam patefecerit, nec sine scandalo, vel periculo Matrimonii celebratio retardari possit, *Bonac. theol. moral. to.* 1. *tit. de Matrim. qu.* 3. *punct.* 15. *num.* 6. In his siquidem circumstantiis præsumenda est per Summum Pontificem Episcopo delegata dispensandi potestas, eam enim si requisitus fuis-
129 set, illi certe non denegasset, ut advertit *Sanch. de Matrim. lib.* 2. *disput.* 40. *num.* 8. *Pontius eodem tract. lib.* 8. *cap.* 13. *num.* 6. *Hurtad. disp.* 26. *de Matrim. num.* 7. *Perez de Matrim. disput.* 44. *sect.* 6. *num.* 12. *Bonaccin. theol. moral. tom* 1. *loc. cit. Barbos. de Offic. & potest. Episc. par.* 2. *allegat.* 35. *num.* 5. *Cabassut. in theor. & prax. Jur. Canon. lib.* 3. *cap.* 27. *num.* 4. *De Justis de dispensat. Matrimon. lib.* 2. *cap.* 2. *numer.* 129. *& seqq.*, *Wiestner. ad tit.* 16. *lib.* 4. *Decretal. num.* 66. *& seq. Reiffenstuel. in Jus Can. tom* 4. *in appendic. de dispensat. super impediment. num.* 62. *& seq.*, quos omnes refert *Benedict. XIV. de Synod. Diœces. lib.* 9. *d. cap.* 2. *sub num.* 2. *&* 3. sed eorum opinionem idem Summus Pontifex nec absolute rejicit, nec amplecti videtur, ait enim = ibi = *Quamvis hæc opinio, te-*
130 *ste citato Bonaccin., hodie sit fere communis, eam tamen acriter reprehendit, & exagitat Fagnan. in cit. Cap. Nimis num.* 34. *&* 35. *De fil. Presbyt. fortasse quia, ut adnotavit Perez cit. sect.* 6. *numer.* 13 *est moraliter impossibile eas omnes concurrere rerum circumstantias, quas sibi fingit Sanchez, in quibus nequeat Matrimonium retardari absque scandalo, cum alii plurimi semper præsto sint modi ab eodem Perez indicati protrahendi tempus nuptiis absque ulla suspicione criminis, & infamia eorum, qui jam erant ad eas celebrandas accincti. Sed quidquid sit de ea extraordinaria potestate, quæ ex præsumpta Summi Pontificis voluntate in aliquo eventu urgentissimæ videlicet necessitatis, & impedimenti occulti competat Episcopis, nullum in præsens de ea ferimus judicium* =

Prædictus casus est sane contingibilis, aliquando namq; accidit, quod 131
si Nuptiæ de mane sint celebrandæ, Contrahentes cum omnibus invitatis accedunt ad Ecclesiam, utque cum debita dispositione Matrimonii Sacramentum ministrent, atque recipiant, Sacramentalem Confessionem præmittunt, in qua Sponsa accedens ad Confessionale Parochi, seu Vice-Parochi ei inter alia fatetur se jam copulam habuisse cum Fratre Sponsi, seu cum alio ejus Consanguineo in gradu prohibito, unde Ego dum Vicarii Generalis, seu Capitularis, aut Apostolici fungebar officio in examinandis pro approbatione Cappellanis Curatis, seu Vice-Parochis, inter alios, ut plurimum, hunc illis proposui casum, ut resolverent quid agendum, eisque hæsitantibus insinuavi, ut in Parochiis, in quibus rudis est Populus, & minus sagax, extra Confessionem suaderent Sponsam ad emittendum simplex Votum Castitatis duraturum ad mensem, seu plus, & minus juxta locorum distantiam ab Urbe Roma, ut intra tale tempus ipsemet petere posset, & obtinere a secreta Pœnitentiaria dispensationem super dicto impedimento affinitatis ex copula illicita, & deinde petita prius a Muliere licentia, Sponso, aliisque invitatis referret, quod attento simplici Voto Castitatis alias emisso per Sponsam ad dictum tempus duraturo, Matrimonium ad idem tempus protrahi debebat; & de facto quidam Cappellanus a me prius examinatus, brevi transacto temporis intervallo, mihi retulit hunc sibi obvenisse casum, & prædicto adhibito modo, sine ullo scandalo exitum habuisse felicem. Hoc tamen temperamentum a *Sanch. de Matrim. lib.* 2. *disput.* 40. *n.* 8. & ab aliis gravibus Auctoribus insinuatum, occasione examinis, quidam Regularis Examinator non approbavit, substinendo, quod non obstante im-

pedimento, Contrahentes conjungi debeant in Matrimonium, quam opinionem ſaltem indiſtinctè, & quando, adhibito dicto temperamento, aut alio ſimili, facilis eſt acceſſus ad Sanctam Sedem, nec ullum timetur oriri ſcandalum, retinendam non eſſe, & rejiciendam tamquam erroneam exiſtimo.

Notandum demum nunquam Epiſcopis competiiſſe, neque competere facultatem diſpenſandi ſuper
132 impedimento dirimente non occulto, ſed publico, quod obſtet Matrimonio contrahendo, quamvis gravis ur-
133 geat illud contrahendi neceſſitas, ut Juribus, & rationibus ſolide probat *Benedict. XIV. de Synod. Diœceſ. lib. 9. dicto cap. 2. num. 3. ad fin.*

Quamvis ſupra dixerim, quod Sac. Pœnitentiaria diſpenſationem concedit ſuper impedimentis occultis, hoc tamen ſine diſtinctione non tranſit. Si enim agatur de impedimentis tum Conſanguinitatis, tum affinitatis ex copula licita, tum Cognationis Spiritualis, quamvis occulta ſint, &
134 Matrimonium nondum ſit contractum, nunquam Pœnitentiaria diſpenſat ad illud contrahendum. Si vero Matrimonium jam contractum ſit, Pœnitentiaria, excepto primo, & ſecundo Conſanguinitatis, & Affinitatis gradu, in cæteris, ſi ſint occulti, diſpenſat, imo etiamſi fuerint publici, Matrimonia in iis nulliter
135 contracta revalidare poteſt, *quando nullitas provenit ex cauſa ſubreptionis, vel obreptionis occultæ literarum* a Da-
136 taria obtentarum, *præterquam ſi falſitas conſiſtat in narratione præcedentis copulæ, quæ tamen ante non intervenit*, ut his
137 verbis advertit *Syrus* olim unus ex Minoribus Pœnitentiariis in *ſuo Opere*, cui titulus *Dilucidatio facultatum Minorum Pœnitentiar. par. 2. cap. 2.* Item in omni linea, & gradu affini-
138 tatis ex copula illicita, & occulta contractæ diſpenſare valet.

In foro autem exteriori expe-
139 diuntur *in Dataria* diſpenſationes, quæ in quarto, vel in tertio, & quarto gradu petuntur, ſive ab uno, ſive a diverſis proveniant ſtipitibus. In *Cancellaria* expediuntur diſpenſationes pro tertio, vel ſecundo, &
tertio gradu, ſive ex uno, ſive ex 140
pluribus ſtipitibus pariter proveniant. In primo autem affinitatis gradu, vel in primo, & ſecundo, vel in primo, & tertio, vel in primo,
& quarto conſanguinitatis, aut affi- 141
nitatis gradu expediuntur in *Præfectura Brevium*, & ſub Annulo Piſcatoris.

Formula ſupplicationis pro obtinenda a Cardinali Majori Pœnitentia-
rio diſpenſatione pro foro interno ju- 142
xta ſolitum hæc eſſe poteſt.

Eminentiſſime, & Reverendiſſime Domine.

NN. Laicus (nomen enim proprium Oratoris, ſeu Oratorum poni non debet) *conſcius* (vel ignarus, ſi hoc verum ſit) *impedimenti, contraxit in facie Eccleſiæ Matrimonium cum Muliere, cujus matrem, vel filiam, vel Sororem prius carnaliter cognovit; Quare cum abſque ſcandalo ſeparari non poſſint, & impedimentum ſit occultum, humillime ſupplicat pro abſolutionis, & diſpenſationis remedio.*

Hujuſmodi preces pro Oratore, vel Oratoribus ſcribere poteſt eorum Confeſſarius, vel ſi ſcribere nolit ad
Majorem Pœnitentiarium juxta mo- 143
nitum *Reiffenſtuel. lib. 4. Decretal. in Append. num. 433. & ſeq.* ſcribere poteſt ad unum ex Procuratoribus Generalibus Ordinum, qui hoc munus propter amorem Dei libenter ſuſcipiunt, quando tamen cum ſola Pœnitentiaria eſt agendum. En exemplum talium literarum juxta ſtylum.

Reverendiſſime in Chriſto Pater.

Quod gravia, & copioſa Reverendiſſimæ Paternitatis V. negotia interpellem, urget caritas proximi. Siquidem Mulier NN. Votum ſimplex perpetuæ caſtitatis emiſit, ſed cum de facto ſuis orbata parentibus, variis exponatur incontinentiæ periculis, ita ut continenter ſe vivere poſſe diffidat, enixe rogat diſpenſationem ad effectum nubendi, ut ſibi debitum conjugale & exigere, & reddere liceat

liceat. Quare humillime rogat, & ego cum ipsa, dignetur V. Paternitas Reverendissima necessariam dispensationem pro foro interno apud Sac. Pœnitentiariam amore Dei, & proximi procurare, & obtentam mihi transmittere. Deus omnis caritatis largissimus retributor dabit mercedem, quæ, ut copiosa sit, exiguas preces meas promitto, & humillime me commendo. Paternit. Vestræ Reverendissimæ. Florentiæ 29. Maii 1772.

Servus in Christo addictissimus Joseph Angelus &c.

Ponitur nomen, & cognomen proprium ipsius Confessarii. Quando dispensatio petitur a Dataria, supplices literæ sic diriguntur ad Papam.

144

Beatissime Pater.

Exponitur humiliter Sanctitati Vestræ pro parte devotorum Oratorum Francisci &c. & Margaritæ &c. (ponitur utriusque nomen, & cognomen, Patria, seu locus domicilii) *quod cum dicta Oratrix dotem habeat minus competentem juxta statum sui conditionem, cum qua propter angustiam dicti loci, virum non Consanguineum* (vel *non affinem*) paris *conditionis, cui nubere possit, invenire nequeat, & dictus Orator, qui in memorato Oppido domicilium fixit, cum dicta minus competenti dote Oratricem in Uxorem ducere intendat, & si extra dictum locum nubere cogeretur, dos, quam ipsa habet, non esset competens, nec sufficiens, ut virum paris conditionis invenire valeat* (loco hujus causæ, alia quæcumque modo sit vera, & sufficiens allegari potest una cum expressione copulæ notoriæ omnino necessaria, si habita fuerit sub spe facilius obtinendæ dispensationis, & probabiliter necessaria etiam extra hujus nefariæ intentionis casum.) *Quia vero tertio, & quarto gradu consanguinitatis conjuncti* (ponitur impedimentum, vel impedimenta, si plura sint, cum omnibus circumstantiis necessario exprimendis) *desiderium suum in hac parte adimplere non possunt, humiliter supplicant Sanctitati Vestræ, quatenus cum iisdem Oratoribus, quod impedimento quarti* (vel *tertii, & quarti*) *Consanguinitatis gradu non obstante, Matrimonium inter se, servata forma Concilii Tridentini contrahere, illudque in facie Ecclesiæ solemnizzare, & in eo postmodum remanere libere, & licite valeant, dispensare; distantiam vero tertii gradus prædicti eis non obstare, declarare, prolemque suscipiendam exinde legitimam nuntiare dignetur de speciali gratia, non obstantibus præmissis, ac Constitutionibus, & Ordinationibus Apostolicis, cæterisque contrariis quibuscumque cum clausulis opportunis.*

Si Partes in forma Pauperum dispensari cupiant, Parochus eorum paupertatis fidem facere debet, sub cujus fide Episcopus, vel ejus Vicarius Generalis Testimonialem ad Apostolicam Sedem transmittendam ita concipiet. 145

Nos NN. Illustrissimi, & Reverendissimi NN. Episcopi, vel *Archiepiscopi NN. Vicarius Generalis.*

Universis, & singulis has nostras visuris, lecturis, & inspecturis fidem facimus, & attestamur Franciscum N., & Margaritam N. hujus Diœcesis adeo pauperes, & miserabiles existere, quod ex labore, & industria sua tantum vivunt, prout ex fide Parochi, aliorumque fide dignorum testimonio Nobis constare fecerunt, in cujus rei testimonium præsentes fieri fecimus manu nostra subscriptas, nostroque sygillo munitas. Florentiæ ex Archiepiscopali Cancellaria hac die &c.

Plura circa hujusmodi methodum, ac formulas videri possunt apud *Corrad. de dispensat. lib. 2. cap. 2. & lib. 8. cap. 5. num. 18.*

C A P. XIII.

De perpetua Separatione Tori quoad vinculum propter coeundi Impotentiam.

S U M M A R I U M.

1 Impotentia coeundi impedit Matrimonium contrahendum, & dirimit contractum.

2 Si

2 Si tamen sit perpetua. *& num.*10.
3 Nec ei naturæ, vel artis auxilio subveniri possit.
4 Et hoc impedimentum inducit sive sit naturalis, sive accidentalis, sive absoluta, sive respectiva, tam de Jure Ecclesiastico, quam de Jure naturæ.
5 Si Matrimonio jam contracto supervenerit, illud non dirimit.
6 Impotentia naturalis.
7 Impotentia accidentalis, qua maleficiati, & Castrati laborantes a contrahendo Matrimonio abstinere debent.
8 Impotentia absoluta.
9 Impotentia respectiva.
11 Cum dubitatur, an impotentia sit perpetua, vel temporalis, fit experimentum, an copula haberi possit per simultaneam Conjugum cohabitationem ad triennium, quod incipit currere a die decreti per Judicem emanati.
12 Quo tempore elapso, uterque Conjux jurare debet inutiliter se tentasse copulam, & septem Propinqui Conjugum, seu Vicini jurare debent se credere, quod Conjuges verum affirmaverint.
13 Quod sufficienter affirmatum dicitur, si Conjuges in eodem lecto habitasse constiterit.
14 Si alter ex Conjugibus neget, alter affirmet perpetuitatem impotentiæ, septem tantum Propinqui, seu Vicini ex parte affirmantis sunt adhibendi.
15 Si Vir dubie impotens copulam intervenisse negat, & Mulier affirmat, huic creditur, si signa ambigua, & non certa impotentiæ concurrant.
15 Si autem Mulier neget, & Vir dubie impotens affirmet, ei creditur, quatenus signa certa impotentiæ non habeantur, & in utroque casu pro valore Matrimonii est judicandum.
17 In quocumque casu necessaria est inspectio corporis utriusque Conjugis.
18 Inspectio corporis Uxoris fit per duas, & in magna Civitate per tres Obstetrices, Mariti vero per viros peritos privatos.
19 Obstetrices referre debent cum juramento de credulitate, quæ non sint senio confectæ, nec juvenes, & beneficio visus non careant.
20 Septuagenaria tamen admittitur, si appareat idonea.
21 Ante inspectionem Mulier ponenda est in balneo per tres quartas partes horæ, & deinde fieri debet inspectio una cum tactu.
22 Si Obstetricum peritia non sufficiat, a Viris peritis fit inspectio, seu illarum relationes audiunt, & super illis suam proferunt sententiam.
23 In casu arctitudinis, & respective magnitudinis inspectio utriusque Conjugis fit per Viros peritos, ut constito de impotentia, sine triennali experimento Matrimonium dissolvatur.
24 Sed etiam in hoc casu experimentum non est omittendum.
25 Judex in hac materia superfluas etiam ptobationes exquirere potest, ut omnis fraus, & error excludatur.
26 Quando impotentia est evidens, & indubia, sine triennali experimento, ac Conjugum juramento statim separantur.
27 Si impotentiæ signa sint verisimilia, & moraliter quasi certa, omitti potest triennale experimentum.
28 Et accedente juramento Conjugum, & Propinquorum, seu vicinorum pro nullitate Matrimonii est pronunciandum.
29 Quando constat de impotentia naturali, & intrinseca, præsumitur præcessisse Matrimonium.
30 Quod a natura inest, semper inesse videtur.
31 Si impotentia sit accidentalis, & Con-

Conjux potens uno, vel altero mense post Matrimonium reclamaverit, prout reclamare tenetur, Matrimonium præcessisse censetur.

32 Secus si post longum tempus reclamaverit.

33 Cum impotentia oritur ex maleficio, seu ex morbo accidentali, aut dubitatur an sit naturalis, vel accidentalis, semper triennale experimentum est adhibendum.

34 Si dubitetur procedere ex maleficio, Judex hortari debet Conjuges, ut durante triennio, Matrimonium consummare procurent, Sacramenta frequentent, offerant Sacrificia, elargiantur eleemosynas, jejunent &c. & ad exorcismos recurrant.

35 Quando provenit ex vitio, & morbo accidentali,&naturali,remediis naturalibus est utendum.

36 Scissionis remedium adhiberi debet, si absit vitæ periculum, quando impedimentum provenit ex arctitudine.

37 Si impedimentum sit medicabile, medicina est adhibenda, non dissolvendum Matrimonium.

38 Secus si remediis humanis tolli non possit, quia tunc impedit Matrimonium contrahendum, & dirimit jam contractum.

39 Si præsumptus impotens, dissoluto Matrimonio, alioque contracto potens apparet, primum Matrimonium est reintegrandum, & dissolvendum secundum.

40 Limita 1. quando impotens factus est potens per miraculum.

41 Limita 2. si impotentia sublata fuerit ope Dæmonis.

42 Limita 3. si impotentia perpetua fuerit respectiva, si videlicet vir copulam habere non potuerit cum prima Uxore ob arctitudinem vasis.

42 Limita 4. si impotentia proveniat ex maleficio, quod causat impotentiam perpetuam respectu certæ dumtaxat personæ, & non omnium.

44 Adducitur exemplum Matrimonii Principis ab Auria.

45 In allegando impotentiæ impedimento nonnunquam fraudes committi solent.

46 Adducitur exemplum.

47 Hermaphroditi an Matrimonium contrahere possint, *& n. seqq.*

58 An illud inter se inire valeant.

60 An ad Sacros Ordines promoveantur, *& num. seqq.*

61 An admittantur ad Religiosam Professionem, *& num. seqq.*

Fœmina est opus perfectum *ibid.*

71 An sterilitas Matrimonium impediat.

72 An Senex decrepitus illud inire valeat.

SI FORTE COIRE NEQUIBIS.

IMPOTENTIA coeundi impedit Matrimonium contrahendum, *Cap. Quod sedem* 2. *De frigid. & malefic.*, & dirimit vinculum contracti, *Cap. Fraternitatis 6. De frigid., & malefic. Can. Si per sortiarias 4. caus. 33. quæst. 1.* Si tamen sit perpetua *d. Cap. 2.* ibique DD. *De frigid., & malefic.*, *Bonacin. theolog. moral. tom. 1. tit. de Matrim. qu. 3. punct. 13. num. 9.*, *Rub. in annot. ad Rot. decis. 392. num. 34. par. 4. tom. 2. & decis. 54. numer. 2. par. 7. recen.*, nec ei per naturam, vel artem subveniri possit, *Abb.*, *Hostiens.*, *& Innoc. in Cap. Consultationi 4. De frigid. & malefic. Pirhingh. in Jus Can. lib. 4. Decretal. titul. 15. num. 9.*, ibique *Reiffenstuel. num. 5. & 9. Navarr. in Manual. cap. 22. num. 59. Coninck disput. 31. dub. 7. num. 77.*, *Bonacin. theol. moral. tom. 1. tit. de Matrim. quæst. 3. punct. 13. proposit. 3. num. 12. Rosignol. contr. 15. de Matrimon. 11. prænot. 17. num. 5.*; Dictumque impedimentum impotentia talis inducit, sive fuerit naturalis, sive accidentalis, sive absoluta, sive respectiva, tam de Jure Ecclesiastico, quam de Jure naturæ, *Cap. 1. Cap. Quod*

Quod sedem 2. *Cap. Ex literis* 3. *Cap.*
Laudabilem 5. *Cap. Fraternitatis* 6. *Cap.*
Literæ 7. *De frigid. & malefic.*, dum-
modo præcesserit Contractum Ma-
trimonialem, nam si Matrimonio jam
contracto supervenerit, illud non diri-
5 mit ad *Text. in Can. Hi qui* 25. *caus.* 32. *q.* 7.
Impotentia *Naturalis* oritur ex
6 ipsius naturæ defectu, nimirum ex
nimia frigiditate, debilitate, defi-
cientia, aut ineptitudine necessario-
rum, & in Fœmina ex tali Vasis arcti-
tudine, ut a Viro penetrari non pos-
7 sit. *Accidentalis* ea est, quæ prove-
nit non ex defectu naturæ, sed ex cau-
sa extrinseca, scilicet ex maleficio,
vel ex hominis opera, qua maleficia-
ti, & Castrati laborant, qui a contra-
hendo Matrimonio omnino abstinere
debent, ut declaravit *Xistus V. in Con-*
stit. 59. incipien. = *Cum frequenter* =
in qua Eunuchi tamquam ad genera-
tionem inhabiles ab ineundis nuptiis
8 repelluntur. *Absoluta* reperitur in Viro
per ordinem ad quascumque mulieres,
aut in muliere per ordinem ad quos-
cumque Viros; *Respectiva* vero est illa,
9 quæ constituit impotentem respectu ad
aliquam certam, & determinatam per-
sonam, & non ad alias.
Verum si impotentia non fuerit
10 perpetua, sed temporalis, Matri-
monium non irritat, *Cap. Fraternita-*
tis 6. *De frigid. & malefic.* Et si adesset dubium an impotentia sit perpe-
11 tua, vel temporalis antequam con-
trahatur Matrimonium, illud contra-
here non licet, ne sine necessitate
Sacramentum periculo nullitatis ex-
ponatur, sed si Matrimonium jam
contractum fuerit, intra triennium a
Jure concessum quod computatur a
die tentatæ copulæ, seu verius a die
Decreti per Judicem emanati, *Rub. in*
annot. ad Rot. decis. 392. *n.* 22. *par.* 4.
tom. 2. *recen.* non vero a die contracti
Matrimonii *Gloss. in d. Cap. Laudabilem*
verb. Celebrati De frigid. & malefic.
Sanch. de Matrim. lib. 7. *disput.* 110.
num. 1. fit inter Conjuges experimen-
tum, an inter eos perfecta copula
haberi possit *Cap. Laudabilem* 5. *Cap Li-*
teræ 7. *De frigid. & malefic. Rot. de-*
cis. 54. *num* 4. *par.* 7 *recen*, quo facto,
eoque tempore elapso, ut nullum
declaretur Matrimonium, & Conju-
gum separatio concedatur, non suf-
ficit, ut ambo fateantur in foro ex-
terno ex parte unius perpetuam ades-
se impotentiam, sed ad præscriptum
Sacrorum Canonum Vir jurare debet
quod serio per tale tempus inutiliter
copulam tentaverit, & Mulier, quod
conata sit, nec impedierit, simul-
que jurare debent ex parte cujusli-
bet Conjugis septem Propinqui, iis-
que deficientibus, septem Vicini bo-
ni nominis, & famæ, *Rot. decis.* 392.
num. 3. *& decis.* 445. *num.* 4. *par.* 4.
tom. 2. *recen.* quod credant veritatem
Conjuges affirmare, *d. Cap. Laudabi-* 12
lem 5. *Cap. Literæ* 7. *De frigid. & malefic.*
Rot. decis. 695. *num.* 2. *par.* 1 *recen.*
eaque sufficienter dicitur per Con-
juges affirmata, si ambo in eodem 13
lecto cohabitasse constiterit, *Rot. d. de-*
cis. 392. *num.* 4. *par.* 4. *tom.* 2. *recen.*
Sed si alter ex Conjugibus neget,
alter autem affirmet perpetuam ades-
se impotentiam, tunc solum septem
Propinqui, seu vicini, ex parte af-
firmantis sunt adhibendi, *Hostiens.* 14
Jo: Andr., *Ancharan. in d. Cap. Lauda-*
bilem 5. *De frigid. & malefic. Reiffen-*
stuel. in Jus Can. lib. 4. *Decretal. tit.*
15. *n.* 51. *Rosignol. contr.* 15. *de Matrim.* 11.
prænot. 17. *num.* 49. *Sanch. de Matrim.*
lib. 7. *disput.* 109. *num.* 13.
Utrum autem Parti affirmanti,
vel neganti adhibenda sit fides, ita
distinguendum esse videtur; Aut ela-
pso triennio Vir dubie impotens per-
fectam se habuisse copulam negat, Mu-
lier autem affirmat, tunc Mulieri cre-
dendum est, si non habeantur, nisi
signa dubia, & ambigua impotentiæ,
secus si signa certa appareant, *Jo: An-* 15
dr., *& Anchar. in d. Cap. Laudabilem*
num. 4. *De frig. & Malefic. Sanch. de*
Matrim. lib. 7. *dicta disput.* 109. *n.* 9.
Itemque credendum viro dubie im-
potenti, si perfectam habuisse copu-
lam affirmet, & Mulier neget, qua-
tenus signa tantum dubia, & ambi-
gua, non autem certa impotentiæ re-
sultent, & pro valore Matrimonii in
utro-

16 utroque casu est pronunciandum *Can. Siquis 3. caus. 33. quæst. 1. Cap. 1. De frigid. & malefic. Pirhing. in Jur Can. lib. 4. Decretal. tit. 15. num. 14.* ibique *Engel. num. 6. Reiffenstuel. n. 49. Sanch. de Matrim. lib. 7. disput. 109. num. 2.*

In quocumque tamen casu semper est necessaria inspectio corporis
17 utriusque Conjugis *Cap. 1.* ibique *gloss. verb. Caput, Cap. Fraternitatis 6. Cap. Literæ 7. De frigid. & malefic. Cap. Proposuisti 4. Cap. Causam Matrimonii 14. De probat.* uxoris videlicet facienda per duas, & in magna Civitate per tres Mulieres expertas, seu Obstetrices Partibus non suspectas a Judice deputandas, & respective Mariti per Viros peritos cum iisdem cautelis per Judicem
18 eligendos. Obstetrices debent esse aptæ ad referendum cum juramento de credulitate, nec senio confectæ, nec Juvenes, itaut habeant omnimo-
19 dam experientiam, & beneficio visus non careant, sed si aliqua ex illis sit etiam septuagenaria, & ex qualitate relationis, atque ex diligentiis
20 factis appareat idonea, non est utique repellenda. Antequam fiat inspectio Mulier ponenda est in balneo, ibique permanere per tres quartas partes horæ, & postea deveniri
21 debet ad inspectionem, & tactum, & ubi Obstetricum peritia non sufficiat ad resolvendum, an impedimentum, quod adest tolli possit, Virorum Peritorum inspectio est admittenda, seu saltem Periti illarum relationes audire
22 debent, & suam super illis proferre sententiam, ut docet *Rot. d. dec. 392. a num. 1. ad 20. par. 4. tom. 2. recentior.*

Quandoque tamen expedit inspectionem utriusque Conjugis omnino fieri per viros peritos, & signanter in casu arctitudinis, & respectivæ magnitudinis ad effectum, ut si ex utraque inspectione arctitudo talis appareat, quæ ex parte viri penetrari non possit, Matrimonium dissolvi
23 valeat absque triennali experimento, licet arctitudinem non esse impedimentum evidens, & necessarium, sed tantum verisimile, dubium, & præsumptivum, & propterea, eo non obstante, uti necessariam omitti non deberet triennalem experientiam tenuisse videtur 24
Rot. decis. 695. num. 5. & seq., par. 1. & decis. 781. num. 1. par. 2. recen. Agitur enim de materia, circa quam multum relinquitur arbitrio Judicis nullatenus reprehendendi, si omnem adhibeat diligentiam, ac superfluas etiam probationes exquirat, ut omnis fraus, vel error excludatur *Rot. dicta decis. 781. num. 2. par. 2. Rub. in annot. ad ejusdem Rot. dec. 392. n. 27. & 28. par. 4. tom. 2. recen.* 25

Quando tamen constat de antecedenti impotentia perpetua per inspectionem corporum a Sacris Canonibus, ut supra, demandatam, aut est certa, evidens, & indubitata, & tunc statim Matrimonium declarandum est nullum, & absque tum triennali experimento, tum Conjugum juramento ipsi sunt separandi ab 26
omni carnali commercio *Rot. decis. 695. num. 2. par. 1. recen.* & Conjux potens alii nubere potest *Abb. in Cap. Fraternitatis 6. num. 11. De frigid. & malefic. Sanch. de Matrim. lib. 7. disp. 107. num. 7.*

Aut per inspectionem, aut aliam probationem non habentur signa physice certa, & simpliciter evidentia excludentia potentiam, sed tamen verisimilia, & moraliter quasi certa, & tunc regulariter, & nisi contrarium Judici expedire videbitur, omisso triennali experimento, & accedente 27
solum juramento tum Conjugum de defectu perfectæ copulæ, tum septem Propinquorum, seu Vicinorum de præstanda Conjugibus fide, pro nullitate pariter Matrimonii est pro- 28
nunciandum *Reiffenstuel. in Jus Can. lib. 4. Decretal tit. 15. num. 43. Engel. ibid. num. 6. Sanch. de Matrim. lib. 7. disput. 107. n. 4. La Croix lib. 6. par. 3. num. 787. Rot. decis. 695. n. 2. par. 1. recen.*

Accidere quoque potest, quod constet de impotentia perpetua, sed dubitetur, an præcesserit, vel subsecuta fuerit Matrimonium, & hoc

casu sic est distinguendum. Aut con-
stat de impotentia naturali, & in-
29 trinseca, & præsumitur præcessisse,
Sanch. de Matrim. lib. 7. disput. 103.
num. 4. *Guttierez. de Matrim. cap.* 116.
30 *num.* 2. quod enim a natura inest,
semper inesse videtur *Menoch. de præ-
sumpt. lib.* 1. *præsumpt.* 14. *num.* 3. Aut
est accidentalis, & extrinseca, ut
proveniens ex maleficio, mutilatio-
ne, & hujusmodi, & tunc iterum di-
stinguendum; Aut Conjux potens
uno, vel altero mense post Matrimo-
nium de impotentia alterius reclama-
vit, prout infra bimestre reclamare
tenetur *Sanch. de Matrim. lib.* 7. *di-
sput.* 109. *num.*3., *Rot. dec.*54. *num.* 5.
*& 6. part.*7. *recentior.*, & tunc in fo-
31 ro externo præsumitur præcessisse; Aut
reclamare distulit post longum tem-
32 pus, & subsecutam fuisse censetur
Cap. 1. *De frigid. & malefic. Reiffenstuel.
in Jus Canon. lib.* 4. *Decretal. tit.* 15.
*num.*30. *Sanch. de Matrim. lib.*7. *disput.*
103. *num.*6. *Guttierez de Matrim. cap.*
116. *num.*2. *Rosignol. contr.* 15. *de Ma-
trim.* 11. *prænot.* 17. *num.* 63. Modo
corrupta fuerit, si namque Virginem
esse constet, post multos etiam annos
reclamare potest, & audiri meretur,
ut docet *Sanch. de Matrim. lib.* 7. *dicta
disput.* 109. *num.* 2. 5. 6. non omisso
tamen triennali experimento, ut ad-
vertit *n.*10. *& seqq. ibid.*

Cum autem impedimentum ori-
tur ex maleficio, vel ex aliquo mor-
bo accidentali, itaut Maritus, qui
cum Uxore defuncta potens erat, cum
secunda consummare non possit, seu
dubitatur, an impedimentum sit na-
turale, vel accidentale, semper
33 est expectandum triennium, quo
durante, si dubitetur procedere
ex maleficio, Judex Conjuges
hortari debet, ut, quantum in ipsis
est, Matrimonium consummare pro-
curent, & interim Sacramenta fre-
quentent, offerant sacrificia, elar-
giantur eleemosynas, jejunent, aliis-
que piis operibus incumbant, ut a
Deo talis impedimenti impetrent re-
motionem, & ad remedia Divina, &
Ecclesiastica, seu ad exorcismos re-
currant. Si vero impedimentum pro- 34
venire appareat ex aliquo vitio, &
morbo accidentali, & naturali, tunc
ad remedia naturalia est recurrendum 35
*Rub. in annot. ad Rot. dec.*392. *a n.*23. *ad*
33. *par.*4. *tom.*2. *recentior.* Unde si im-
pedimentum arctitudinis per scissio-
nem absque periculo vitæ tolli po-
test, hujusmodi remedio est utendum, 36
non autem ad Matrimonii dissolutio-
nem deveniri debet *Rot. d. decis.* 392.
num. 18. *part.* 4. *tom.* 2. *recentior.* quia
ubi impedimentum est medicabile,
medicina est adhibenda, non autem
pro Matrimonii dissolutione pronun-
ciandum *Rot. dicta decis.* 392 *loc. cit.* 37
& decis. 445. *num.* 3. *part.* 4. *tom.* 2.
recentior. Sed si tale fuerit, ut nulla-
tenus arte Medicorum, vel remediis
humanis reparari possit, impedit Ma-
trimonium contrahendum, & diri- 38
mit jam contractum *Can. Consuluisti*
20. *§. Hoc autem in fin. caus.* 2. *quæst.*5.
*Can.*1. *Can.* 2. *caus.*33. *quæst.*1. *Cap. Ex
literis* 3. *de frigid. & malefic. D. Thom.*
3. *par. de Sacram. quæst.*89. *art.* 1.

Dissoluto per impotentiam Ma-
trimonio, si Conjux præsumptus im-
potens alias deinde nuptias contra-
xerit, & cum nova Uxore, & respe-
ctive Viro perfectam copulam habue-
rit, cum primum Matrimonium sit
validum, comperto errore, est re-
integrandum primum, & dissolven- 39
dum secundum *dicto Cap. Laudabilem*
5. *Cap. Fraternitatis* 6. *De frigid. &
malefic.*

Limita 1. quando impotens fa-
ctus est potens per miraculum, quia 40
exinde non sequitur, quod potentia
non fuerit perpetua, sed temporalis
dicto Cap. Fraternitatis 6. *De frigid. &
malefic. Rub. in annot. ad dict. Rot. decis.*
392. *num.* 31. *par.* 4. *tom.*2. *recen.*

Limita 2., si tollatur impoten-
tia ope Dæmonis, quia, perpetua 41
censetur impotentia, quæ nonnisi
modo illicito tolli potest *d.Cap. Frater-
nitatis* 6.

Limita 3. si impotentia perpetua
fuerit respectiva, quia nempe respe-
ctu Mulieris ob arctitudinem vasis
cum ea Vir copulam habere non po- 42
tuerit

tuerit., quam habuit cum secunda tali impedimento carente, quia respectu primæ impotentia est perpetua *Reif. fenstuel. in Jus Can. lib. 4. Decretal. tit. 15. num. 59. Rosignol. contr. 15. de Matrim. 11. prænot. 17. num. 57. Sanch. de Matrim. lib. 7. cap. 99. n. 18.*

Limita 4. Si impotentia provenerit ex maleficio, & præmissum fuerit triennale experimentum, ac habitæ probationes a Jure præscriptæ antequam Matrimonium dissolveretur, quia aliquando accidit, quod fiant maleficia ad causandam impotentiam perpetuam respectu certæ dumtaxat
43 personæ, & non omnium *Can. Si per sortiarias 4. caus. 33. quæst. 1. Gloss. in cap. 1. verb. Reparare, & in Cap. Laudabilem verb. Separentur, & verb. Redire, & in Cap. Literæ verb. Cognoscendi De frigid. & Malefic. D. Thom. in 4. distinct. 35. quæst. unic. art. 3. in corpor. Tolet. instruct. Sacerdot. lib. 7. cap. 12. §. Altera est in fin.*, & celebre
44 est Matrimonium Principis ab Auria non multis ab hinc annis ob hanc causam dissolutum post maturam Causæ discussionem, qui quamvis longo tempore cum Uxore cohabitaverit, nullosque filios habuerit, adhuc, dissoluto Matrimonio, cum uterque Conjux alias nuptias contraxerit, ambo filios ex ipsis susceperunt.

Non omittendum, quod circa hujusmodi impedimentum vel ab
45 utroque Conjuge reciproco consensu inter se colludendo, seu ab uno, vel ab altero ex ipsis, ut ad alias transeant nuptias, nonnunquam fraudes committi solent. Egometipse testificari possum, quod dum, vacante per obitum san. mem. BENEDICTI XIV.
46 Apostolica Sede, munus Fiscalis Vicariatus Almæ Urbis obirem, quædam Fœmina satis juvenis, & aspectu formosa instituit adversus Virum, qui majori annorum numero præmebatur, judicium pro nullitate Matrimonii propter ipsius Viri impotentiam. Utrisque Conjugibus examini per me suppositis Maritus de sua potentia, Uxor de illius impotentia solemne præstiterunt juramentum. Inspecto quoque per duos Peritos corpore Viri, inspectoque post dictum balneum corpore Mulieris, cum juramento pariter retulerunt illum ante Matrimoninm fuisse, & adhuc esse, & perpetuo in futurum fore impotentem, Mulierem vero nunquam florem amisisse Virginitatis. Post hæc una simul cohabitantes veridicum apparuit juramentum Viri, Mulier vero perjura, & saltem fallax Peritorum judicium, quia Mulier ex congressu Mariti evasit gravida, & post novem menses prolem dedit in lucem.

Licet Eunuchi, & Castrati contrahere nequeant Matrimonium, illud tamen contrahere non prohibentur Hermaphroditi, alias Androgyni, quia
potentes sunt ad generationem; Inspiciendum tamen est, num in Hermaphodito unus vel alter sexus prævaleat, an vero sit æqualis. In primo casu inire potest Matrimonium juxta sexum, qui prævalet, ita ut si sexus prævalens sit fœmineus, Viro nubere non impeditur, nec fœminam duce- 47
re prohibetur, si sexus virilis prævaleat *Gloss. in Can. Si testes 2. verb. Ad testimonium caus. 4. quæst. 3. Bald. in leg. Quæritur 10. ff. de stat. homin. Pirhing. lib. 4. Decretal. tit. 15. num. 3.* ibique *Reiffenstuel num. 22.* quia juxta sexum in eo prævalentem, an sit Vir 48
potius, quam Fœmina est judicandus ad *Text. in d. l. Quæritur 10. ff. de stat. hominum* = ibi = *Quæritur hermaphroditum cui comparamus, & magis puto ejus sexus existimandum, qui in eo prævalet* = unde infertur, quod Matrimonium irritum esset, si prævalens sexus Vi- 49
rilis nuberet Viro, seu prævalens fœmineus nuberet fœminæ, cum de Jure naturæ neque Vir cum Viro, neque Fœmina cum Fœmina in Matrimonium conjungi valeat. 50

Si vero uterque sexus sit æqua-
lis, tunc eligere potest sexum, quo uti malit *Bald. in dicta leg. Quæritur in addit. num. 1.* ibique *Alberic. num. 5. Henriquez lib. 14. de irregular. cap. 8. num. 6. in fin.* modo tamen antequam Matrimonium contrahat se non abusurum altero sexu coram Judice cum 51

juramento promittat, argumento *Text. in Can. Presbyteros 38. caus. 16. quaest. 1. Cap. Diversis 5. de Cleric. conjugat. leg. Si plures 10. ff. de pact. Moller. de hermaphrodit. cap. 6. pag. mihi 182. Sanch. de Matrim. lib. 7. disput. 106. num. 1. Sylvest. in Summ. verb. Hermaphroditus in fin. Reiffenstuel., & Pirhing. loc. cit.* & si viduus remaneat,
52 & ad secundas nuptias convolare peroptet, quoties in primo Conjugio juxta suam electionem usus fuerit sexu foemineo, absque lethali culpa illum in secundo mutare non potest, nec mutare potest sexum virilem, si illum in primis nuptiis elegit *Sanch. de Matrim. lib. 7. dicta disput. 106. num. 8.* ubi tamen subdit, Matrimonium esse
53 validum, quod è contra negant *Moller. loc. cit. cap. 184. Lara in compend. vit. homin. cap. 11. num. 49.* qui tamen subjungit, quod si sexus, quem prius elegit, soluto per mortem primi Con-
54 jugis Matrimonio, frigescat, & alter incaluerit, neque se continere valeat, consulendus sit Summus Pontifex, qui ei indulgere potest, ut cum usû alterius sexus novum contrahere valeat Matrimonium.

In quocumque casu tamen, ut Matrimonium legitime contrahatur, ante omnia fieri debet inspectio per
55 Medicos, & Chirurgos, & quandoque per Obstetrices, an re vera sexus ille praevaleat, juxta quem contrahere intendit, vel uterque sit aequalis, cui inspectioni, si se subji-
56 cere nolit, ad Matrimonium contrahendum nullatenus est admittendus *Moller. de Hermaphrod. d. cap. 6. pag. 178.*

Certum est autem, quod si in utroque sexu sit potens, una simul,
57 eodemque tempore Uxorem ducere, & Viro nubere nequit *Moller. loc. cit. cap. 6. pag. 178.*, licet aliquando si non simul, prius tamen & postea, diversoque tempore, variato sexu, & Viro nubere, & Uxorem ducere possit. Si namque Viro nupserit uti foemina, & in ea deinde tractu temporis, consistente Matrimonio, sexus virilis erumpat, & foemineo praevaleat, Matrimonium cum restitutione dotis dissolvitur, novasque nuptias, Marito relicto, cum foemina contrahere non prohibetur, ut Hermaphroditae, quae in primis nuptiis uti Mater filium pepererat (quaeque propter virilem sexum prius in ea latentem, deinde in eadem superventum, ac sexui foemineo praevalentem dissoluto Matrimonio, novoque cum foemina contracto, plures uti Pater ex ea filios suscepit) olim evenisse narrat *Pignatell. consult. 34. num. 2. tom. 4.*

Hermaphroditi vero aequaliter praevalentes in utroque sexu inter se in Matrimonium conjungi non posse videntur, ne parem gignendi, & pa-
riendi potentiam habentes, id sequatur, quod accidisse narrant *Ursay. Instit. Crimin. lib. 3. tit. 5. num. 15.*, & alii referentes, quod contracto aliquando inter hos Matrimonio, ambo praegnantes evaserunt, contra quod factum tamen urgent late deducta apud *Clericat. decis. 43. de Sacram. Poenitent. num. 12.* 58

Sunt autem irregulares, & ad
Ordines promoveri non possunt absque Summi Pontificis dispensatione *Navarr. in Manual. cap. 27. num. 203. vers. Decimoquinto, Bonaccin. Theol. Moral. tom. 1. tit. de irregularit. disput. 7. quaest. 2. punct. 2. proposit. 1. numer. 12., & 13., Piasec. in prax. par. 1. cap. 1. art. 3. num. 2. Pignatell. consult. 34. num. 9. tom. 4. Monacell. in formular. tom. 3. tit. 1. annot. ad formul. 36. num. 30.*, quam obtinere possunt illi, in quibus praevalet sexus virilis *Sayr. de Censur. lib. 6. cap. 8. num. 25., & seq., Monacell. loc. cit. num. 30., Navarr. in Manual. loc. cit. num. 203.*, eaque dispensatio est necessaria, etiamsi praedicta qualitas sit occulta, non obstante opinione, *Marchin. tract. 1. de Sacram. Ordinis par. 4. cap. 2. numer. 11. Tolet. in Instruct. Sacerd. lib. 1. cap. 58. num. 6. vers. Fateor, Gaballin. de irregular. cap. 3. confect. 6. in fin.*, putantium requiri tantum dispensationem, cum eadem qualitas publica est, & 59

nota

nota, quia hæc eorum opinio communiori sententiæ adversatur, teste *Filliuc. Oper. Moral. tom. 1. tract. 19. cap. 6. num. 163.*, adeout sine dispensatione nec ad Ordines, nec ad Regularem Professionem admitti valeat *Pelizzar. in Manual. Regul. tom. 2. tract. 7. cap. 5. sect. 2. num. 53. Perez de Matrim. disput. 37. sect. 3. sub n. 7.*, *Cappon. discept. 220. num. 34. Donat. in prax. rer. regular. tom. 2. tract. 3. de qualitatibus recipiendorum quæst. 23. per tot.*, *Monacell. in Formular. tom. 3. tit. 1. annot. ad formul. 36. n. 29.*

Nullatenus vero dispensandi sunt illi, in quibus uterque sexus
60 est æqualis, qui nec licite, nec valide ad Ordines promoventur *Tolet. in Instruct. Sacerd. lib. 1. cap. 58. numer. 4. vers. Ant est parilitas Sayr.*, *Monacell. loc. cit. Navarr. loc. citat.*, *& consil. 8. de ætat. & qualit. Ordinand.*, *Henriquez lib. 10. cap. 16. numer. 1. Sanch. de Matrim. lib. 7. disput. 106. num. 10.*, nisi prævaleat, ut dixi, sexus virilis, nec in Virorum, seu Mulierum Religione professionem emittere possunt, & quatenus illam emiserint, nullitate, & insubsistentia laborat *Bonaccin. theol. moral. tom. 1. tit. de Clausura quæst. 2. punct. 10. §. 5. num. 2.* = ibi = *Si vero uterque sexus æqualis sit, in neutra Religione valide profiteri potest* = concordat *Passerin. de Statu Homin. to. 3. quæst. 189. art. 10. inspect. 4. num. 148.* = ibi = *Sed loquendo de illis, in quibus uterque sexus extrinsecus est rite formatus, unde & ad utrumque usum Veneris sunt habiles, puto, quod sine distinctione professio illorum in quocumque Monasterio sit, irrita est professio* = Ad differentiam Monialium, in quibus sive uterque sexus fuerit æqua-
61 lis, sive unus, aut alter prævaleat ad professionem non sunt admittendi, *Sanch. loc. mox citat. Donat. in prax. rer. regular. tom. 4. tract. 9. quæst. 5. num. 1. Pelizzar. de Monial. cap. 3. numer. 32.*, & hanc sententiam amplexa est etiam *Sac. Congreg. Concil.*, & præsertim in *Dub. Profession.*, in qua expositum fuit, quod quædam Nobilis Puella recepta tamquam Novitia in Monasterio Monialium, in quo Novitiatum incæperat, & magno cum devotionis fervore prosequebatur, & jam esset in statu emittendi Professionem; etsi in ingressu Monasterii non advertisset se esse Hermaphroditam, simplicitate namque, & pudore quodam virginali insignita, dicebatur, attamen expost id adverterit, suoque juramento firmaverit, *sexum fœmineum notabiliter pollere, & prævalere, & sexum virilem vix apparere*, & summopere optaret Professionem emittere Regularem, saltem cum dispensatione, propositis proinde Dubiis =

I. *An Novitia sit admittenda ad Professionem in casu, & quatenus negative*

II. *An cum ea sit dispensandum in casu &c.*

Eadem *Sac. Congregatio sub die 6. Decembris 1722.* respondit *Ad utrumque negative.*

Et ratio est, quia licet in eorum tenera adhuc ætate vel non certus,
sed dubius appareat uterque sexus, 62
vel sexus fœmineus, potius quam virilis cognosci valeat, tractu tamen temporis, & crescentibus annis in Virum converti possunt, ut advertit *Baricell. in suis Hortul. genitalib.* = ibi = *Apud multos Authores ex pluribus observationibus notatum reperio, fœminas in mares quandoque commutatas fuisse: referam solum, quod tempore Ferdinandi I. Regis Neapolis successit, Erat Salerni quidam Ludovicus Guarria, a quo quinque filiæ susceptæ sunt, quarum natu majoribus duabus alteri Francisca, alteri Carolæ erat nomen. Hæ ambæ cum pervenissent ad decimumquartum annum in mares mutatæ sunt, iis enim genitalia membra instar marium creverunt, mutatoque habitu pro maribus habitæ sunt, Franciscus, & Carolus nuncupati* =. Idque accidisse in alio Hermaphrodito comprobat *Cospi in ejus Judic. Criminal. par. 2. cap. 7. sub num. 43. in fin.*, ubi quod dum studiorum causa moraretur Se-
nis, vidit Spoletanum Juvenem, qui 63
prius

prius admissus fuerat tamquam fœmina in Monialium Monasterio, è quo paulò post exiverat, habituque virili indutus incedebat.

Quamobrem si quis eorum, qui fœmina appareat, in approbata Religione Mulierum Professionem emittat, & deinde in illo virilis sexus
64 erumpat, nulla, & irrita est Professio, *Sac. Congregat. Concil. in Spoletana* 14. *Martii* 1722., quia nonnisi ad Monialium Professionem, cujus est incapax, se obligare voluisse censetur *Pignatell. consult.* 34. *numer.* 8. *tom.* 4. Ideoque è Monasterio extrahi debet cum restitutione dotis, *Pi-*
65 *gnatell. loc. mox citat. num.* 9., *Cappon. discept.* 220. *num.*44. *tom.*3., prout accidit in *Spoletana*, in qua cum Felix Alexandra Becchelli anno 1709. ingressa fuisset Monasterium Monialium Beatæ Claræ de Monte Falco, ibique anno 1710. Professionem Regularem emisisset, constituta postmodum in ætate annorum triginta, suo Fratri germano Sacerdoti se Hermaphroditam evasisse, sexumque virilem in se prævalere narravit. Is rem totam Episcopo Spoletano detulit. Facta subinde, prout fieri debet, a Peritis, hoc est a Medico, & Chirurgo Loci magna cum circumspectione, una cnm assistentia duarum Matronarum ex honestioribus dictæ Terræ Monialis recognitione, sine qua solum Hermaphroditi dictum minime sufficit *Sanch. de Matrim. lib.* 7. *disput.* 106. *num.* 2. *Cabassut. in theor. & prax. Jur. Can. lib.* 3. *cap.* 25. *num.* 17., *Monacell. in Formular. to.* 3. *tit.* 1. *annot. ad formul.* 36. *num.* 26. *Donat. in prax. rer. regul. tom.* 2. *tract.* 3. *de qualitatibus recipiendorum quæst.* 23. *num.*7., *Clericat. de Sacram. Pœnitent. decis.* 43. *num.*10., utriusque Periti judicium fuit, quod Monialis esset Hermaphrodita, & capax coeundi tamquam Vir cum qualibet Muliere, cujus judicii fundamentum constitutum fuit nedum in signis, ut plurimum, extrinsecis, & aliquando æquivocis, nempe pilorum tam in pectore, & labio superiori, quam in maxillis, in voce sonora, in mammillis nullatenus turgentibus, in defectu a multo tempore menstruorum, in stimulis concupiscentiæ, quibus jam ab octo annis se in occursu Mulierum commoveri sentiebat, sed etiam in signis intrinsecis, & certioribus, videlicet in extrinseca apparitione omnium virilium genitalium, consistentibus tamen in suo primævo statu pudendis Muliebribus, quare, ne interim aliquod scandalum, quod usque tunc in Monasterio non contigerat, contingeret in futurum, eam Episcopus consignavit præfato illius germano Fratri cum retentione Habitus Monachalis caute custodiendam, propositisque deinde *Sac. Congreg. Concil.* Dubiis =

I. *An Professio irrita sit in casu, & quatenus affirmative,*

II. *An dos sit Sorori Felici restituenda in casu &c.*

Eadem *Sac. Congregatio sub die* 14. *Martii* 1722. respondit

Ad I. Affirmative. Ad II. Affirmative.

Et hoc etiam antea in praxi pluries servatum fuisse, præ cæteris testantur *Dian. par.* 5. *tract.* 14. *Miscellan. resolut.* 49. *Card. de Lug. in respons. moral. lib.* 1. *dub.* 31. *num.*2., & signanter cum hoc evenit Romæ
in filio Laertii Cherubini mortuo 66
sub die 23. *Maii* 1626., & in Ecclesia Sanctæ Mariæ de Scala tumulato, qui fuerat Monialis in quodam Monasterio Almæ Urbis, quique ex Moniali in Virum conversus ex Monasterio extractus, fuit ordinatus Sacerdos, & factus Canonicus Sanctæ Mariæ in Via lata, ut affirmat *Abb. Piazza in Hierarch. Eccles. pag.* 1877. ultra alios plures casus, quos recenset *Pignatell. consult.* 34. *num.* 1. 2., & 3. *tom.* 4.

Si vero is, in quo sexus virilis prævaleat, per Apostolicam dispensationem ad Sacros Ordines promotus
fuerit, & postea prævaleat in eo se- 67
xus fœmineus, quamvis in eo character remaneat, quia est indelebilis, fit nihilominus iterum irregularis,

ris, & inhabilis ad valide conse-
68 crandum, & absolvendum, cum non sit amplius masculus, cui tantum
69 D. N. J. C. Sacerdotalem potestatem competere voluit *Card. de Lug. in respons. moral. lib. 1. dub. 31. nu. 4. La Croix lib. 7. num. 496.*; Etsi hic casus naturaliter non sit contingibilis, quia Vir nunquam transit in
70 fœminam, neque hoc fieri posse tenent Medici, & notat *Card. de Lug. loc. cit. num. 3.*

Hinc evincitur, quod fœminam perfectum opus non esse, ut nonnulli oblatrant, dici non potest *Andr. Laurent. in histor. anatom. lib. 8. quæst. 1.*, ubi quod a natura non minus fœminæ, quam maris intendi generationem, & fœminam naturæ erratum, ac prolapsionem dicere, id Philosopho indignum esse; Qui proinde dicunt fœminam esse monstrum, non ea, qua decet, reverentia de primæ Mulieris creatione digito Dei peracta loquuntur, & errant. Si perfectus enim est Vir a Deo de limo terræ formatus, quia est animal rationale, tres animæ potentias habens, & quinque corporis sensus, ex hoc perfecta est quoque fœmina a Deo pariter ex latere Adam formata, quæ his omnibus minime caret, imo æqualis quoque est cum masculo quoad singula membra, nec etiam genitalibus exceptis, quæ in illis, ut supra, latent, & inter virum, & fœminam solo situ distinguuntur, nam ea vir foris habet, quia propter ejus caliditatem foras erumpunt, fœmina vero illa continet intus, quia propter ipsius frigiditatem foras erumpere nequeunt, ut tenet communis Græcorum, & Arabum Medicorum sententia, inter quos *Ægineta*, *Avicenna*, *Rasius*, *& Galenus lib. 2. de Fœmin.* = ibi = *Est enim proportio maxima inter genitalia masculi, & fœminæ. Omnia siquidem genitalia membra tum masculus, tum fœmina habere eadem videntur, positione tantum, & magnitudine differentia; Quin & vasa testes nutrientia utrique sexui ex eisdem venis, & arteriis procedunt* = Præterea omnis rerum naturalium perfectio est ex fine petenda. Finis autem ita formandi fœminam, fuit humani generis conservatio. Ergo fœmina ratione finis est perfecta, & imperfecta potius esset, si ejus forma ad hanc conservationem necessaria, diversa foret, & finis obtineri non posset. Tandem scimus naturam semper quod perfectius est intendere; Si ergo virum gignere intendit, perfectissimum intendit gignere, perfectissimum simul gignere intendit, cum fœminam gignit, *Pignatell. d. consult. 34. num. 7. tom. 4.*

De Matrimonio Sterilium late agit *Sanchez in præcitat. illius Tract. lib. 7. disput. 92.*, ubi concludit *numer. 26.*, illorum Matrimonium esse 71
validum, nec impediendum, quia etsi frustretur finis primarius, qui est generatio prolis, remanet tamen secundarius, qui est extinctio libidinis. Sed si hujusmodi sterilitas proveniat ex senectute, & vir sit adeo senex, atque decrepitus, ut impotens sit ad copulam, nec judicio 72
Medicorum arte juvari possit, eum esse Matrimonii ineundi incapacem firmat in præcedenti *n. 24. ibid.*

CAP. XIV.

De perpetua Separatione Tori quoad vinculum ob Clandestinitatem.

SUMMARIUM.

1 Matrimonium contractum sine Parochi, & Testium præsentia est clandestinum, nullum, & Contrahentes perpetuo sunt separandi, *& num. 7. 116.*

2 Triplex est species clandestinitatis, & prima si Matrimonium contrahi præsumatur coram Parocho sine Testibus, aut sine sufficienti numero Testium.

3 Altera si coram Testibus sine Parocho attentetur.

4 Tertia si contrahatur coram Parocho,

rocho, & Testibus, non præmissis denunciationibus, *& numer.* 54.

5 Prima, & secunda, non autem tertia causat Matrimonii nullitatem.

6 Clandestinum tertiæ speciei est quoque Matrimonium a filiis insciis, vel invitis juste Parentibus contractum.

7 Nullum est Matrimonium attentatum sine præsentia Parochi, aut sine præsentia, vel sufficienti numero Testium.

8 Limita quoad existentes in Terris sub dominio Hæreticorum, ubi non sunt Parochi, nec Episcopi, vel ubi Tridentinum non est publicatum.

9 Ibi sufficit expressus verbis Contrahentium in Matrimonium consensus juxta jus antiquum.

10 Nec illud ibi Episcopus invalidare potest.

11 Invalidum tamen est, si eo Extranei ad hunc effectum data opera proficiscantur.

12 Ubi Tridentini dispositio servanda est, Parochus assistens esse debet Parochus proprius unius, vel amborum Contrahentium, *& num.* 117.

13 Quinam sub nomine proprii Parochi comprehendantur.

14 Inter eos numerantur etiam omnes Sacerdotes Seculares, & Regulares ad hunc effectum ab habente potestatem specialiter delegati.

15 Et signanter ab Ordinario, seu a proprio Parocho unius, vel amborum Contrahentium, *& numer.* 116.

16 Si Parochus hanc delegationem impugnet, Sacerdos assertus delegatus, seu Contrahentes contrarium probare tenentur.

17 In delegatione non est necesse specificare nomina Contrahentium, sed sufficit licentia in genere assistendi Matrimoniis, seu licentia generalis ad exercenda Jura Parochialia.

18 Dummodo sit expressa, non vero tacita.

19 Sufficit etiam facultas alicui Sacerdoti ab Ordinario tributa quoad omnia Sacramenta durante Parochi infirmitate.

20 Nec cessat, licet, infirmitate durante, Parochus Missam celebraturus ad Ecclesiam accedat, aut in eo adsit imbecillitas a morbo præcedente causata.

21 Dummodo propter imbecillitatem, aut aliud impedimentum ipse Parochus curam exercere non possit.

22 Validum est Matrimonium contractum coram Episcopo, quod erat ex Apostolica dispensatione coram Parocho contrahendum.

23 Vel si aliquo Sacerdote solemnia Matrimonii peragente, Parochi præsentia etiam fortuita interveniat.

24 Vel si contrahatur extra Ecclesiam, *& num.* 26.

25 Ad validitatem Matrimonii requiritur præsentia Testium, & Parochi, aut Sacerdotis a Parocho, vel Ordinario delegati, *& num.* 49.

27 Potest Parochus licentiam concedere alicui Sacerdoti, ut conjungat in Matrimonium suos Parochianos etiam extra propriam Parochiam.

28 Multoque magis id ei facere licet.

29 Præsentia Parochi requiritur ad tollendam clandestinitatem, & ad auctoritatem Matrimonio præstandam, *& num.* 48. 51.

30 Quæ extra quoque Parochiam præstari potest.

31 Contrahentes habentes duo domicilia, coram alterutro Parocho Matrimonium valide contrahunt.

32 Et etiamsi in aliena Parochia cœperint habitare ad evitanda injusta Parentum impedimenta.

33 Dummodo animum habuerint contrahendi in ea Parochia domici-

micilium, licet sua bona ex causa ad illam non detulerint.

34 Limita si id fecerint in fraudem Tridentini.

35 Quæ fraus est concludenter probanda.

36 Validum est Matrimonium contractum coram Parocho Loci, a quo alter ex Sponsis præceptatus discedere nequit.

37 Seu contractum ab Educanda ad Crates Monasterii coram Parocho Loci, ubi situm est Monarium;

38 Vel a Prætore, Medico, Chyrurgo, Ludi-Magistro &c. coram Parocho Loci, ubi officium exercent.

39 Limita si contrahatur ab eo, qui ibi permanet recreationis gratia.

40 Vel contrahatur ab Educanda coram Cappellano, qui non sit Parochus Loci, nec a Parocho, seu ab Ordinario facultatem habeat.

41 Seu contrahatur a Milite coram Cappellano Exercitus ad hoc nec a Sede Apostolica, nec ab Episcopo facultatem habente,

42 Quæ ab Apostolica Sede concedi solet tantummodo pro tempore, quo Milites sunt in actuali expeditione.

Nulliter etiam contrahitur Matrimonium coram Parocho Carceris ab eo, qui ibi detinetur accidentaliter ad correctionem, vel custodiam.

Secus, si ibi fuerit in pœnam per aliquod tempus condemnatus.

43 Validum est Matrimonium contractum coram Parocho sive accidentaliter, sive data opera, sive invito suam præbente præsentiam, *& num.* 84.

44 Sive scienter interfuerit, aut scienter Matrimonium non prohibuerit.

45 Sive accidentaliter pertransierit.

46 Etiamsi nondum fuerit infra annum ad Sacerdotium promotus.

47 Aut fuerit in possessione Parochiæ, quæ illi tamen controvertitur.

48 Seu excommunicatus.

49 Quamvis Contrahentes non interroget.

50 Et consensum non præstet.

52 Debet retinere librum, ubi notet Matrimonia, & quoties in hoc deficit, lethaliter peccat, *& num.* 55. *&* 114.

55 Contrahentes Matrimonium, omissis denunciationibus, puniuntur pœnis pecuniariis, aliisque arbitrio Ordinarii.

56 Parochus vero, si ei scienter intersit, punitur suspensione ab officio per triennium, aliisque gravioribus arbitrio Episcopi.

57 Et si ex improviso fuerit adortus, quantum in se est, Matrimonium prohibere, & impedire tenetur, ita ut ejus præsentia moralis desit, *& num.*83.

58 Qua deficiente nullum est Matrimonium, quia physica, & materialis non sufficit, *& num.*98. *& seqq.*

59 Si verba Contrahentium sint dubia, eorum declaratio spectat ad Parochum, & ad Testes:

60 Affertur opinio Benedicti XIV. sententis Parochum impedire non debere Matrimonia clandestina, & quando.

61 Eamdem non subsistere demonstratur, *& num. seqq.*

62 Parochus impediens hujusmodi Matrimonia nullo utitur arbitrio contra libertatem Matrimonii, sed paret expresso præcepto Sacrorum Canonum, *& num. seqq.*

63 Seque præbet dispositionis juris Executorem, jurisque observantiam tuetur:

64 Impedit usum libertatis per Sacros Canones jam impeditæ, & ademptæ, *& num.* 68.

65 Parochus, ac alius Sacerdos notorium peccatorem impedire debet, & prohibere, ne Eucharistiam recipiat.

66 Eodem modo Parochus impedire debet,

debet, ne Contrahentes Matrimonium illud cum notorio sacrilegio contrahant.

67 Potens impedire, ne alius mortaliter peccet, si non impedit, ipse quoque mortaliter peccat.

69 Ad Matrimonii libertatem non spectat, ut illud cum peccato contrahatur.

70 Libertas ad malum est potius defectus, quam effectus libertatis.

71 Parochus ponendo obicem hujusmodi Matrimoniis, animos Contrahentium aliquando scrupulis torquet.

Contrarium *num.* 81. *& seq.*

72 Si hæc exceptio non obstat Testibus, nec Parocho obstare debet, de cujus fide plurimum Ecclesia confidit, & a quo insuper alii Testes integrantur, *& num.* 74. 95.

73 Si Testes non audiant, aut audire nolint verba Contrahentium, Matrimonium est nullum, *& num.* 105.

75 Parochus licite sua præsentia, & auctoritate firmare non potest Contractum, quem scit a Contrahentibus sacrilege iniri.

76 Parochus impediens hujusmodi Matrimonia, talem Contractum sua præsentia non confirmat.

77 Impedit, ne a Contrahentibus committatur Sacrilegium.

78 Et ne deinde quoque Matrimonium contrahatur, si sit illicitum, vel quia agatur de Matrimonio Catholici cum Hæretica.

79 Vel de Matrimonio cum injuria Parentum, & Familiæ ineundo.

80 Si Parochus verba Contrahentium non audire simulaverit, Matrimonium est validum.

82 Contrahentes Matrimonium sive invalide, sive valide, sed illicite non præmissis denunciationibus, sub pœna culpæ lethalis a copula se abstinere tenentur.

85 Parochus non est Sacramenti Matrimonii Minister.

86 Ideo ejus præsentia tantum, non autem consensus, nec intentio requiritur.

87 Validum est Matrimonium, si Testes sive scienter, sive ignoranter, sive decepti assistant, sed mortaliter peccant, si ipsi quoque sint in culpa.

88 Et pœna arbitraria puniri debent.

89 Hoc est pœna exilii, vel simili arbitrio Judicantis, & pecuniaria, *& num. seq.*

91 Et tam ipsi, quam adjuvantes, & consulentes etiam excommunicatione latæ sententiæ puniri possunt.

92 Matrimonium fuisse contractum probant Parochus, & Testes de eo cum juramento deponentes.

93 Maxime si non sint Conjuncti, vel Amici alterutrius Contrahentis, nec eorum intersit, an Matrimonium firmum, seu nullum declaretur.

94 Licet Consanguinei quoque in Testes admitti possint.

95 Nam integrantur a Parocho, potissimum, si utriusque Contrahentis sint æqualiter Consanguinei.

96 Limita si impugnetur Matrimonium jam contractum, quia tunc requiruntur Testes omni exceptione majores.

97 Testium quoque præsentia moralis esse debet, nec sufficit physica, aut materialis, *& numer. seqq.*

101 Qui adest, sed non intelligit, pro præsente non habetur, *& n.* 103.

102 Nec testificari potest de Matrimonio juxta formam a Tridentino præfinitam.

104 Non probant Matrimonium fuisse contractum Testes deponentes se non audivisse verba Contrahentium, sive id acciderit ob mentis evagationem.

105 Sive data opera, quia videre, & audire noluerint.

106 Parochi præsentia supplet qualitates personales Testium, non eorum vices.

107 Nec

107 Nec probant, si deponant, se mutuum Contrahentium consensum percepisse ex verbis a Parocho prolatis, *& num.* 109. 112
108 Parochi, & Testium præsentia præscripta est non ad probationem tantum, sed etiam ad formam.
110 Dictio = *omnino* = est præcisa, & significat omnem casum, & eventum sine ulla exceptione, remedio, ac dispensatione.
111 Moralis Parochi, & Testium præsentia intervenire debet ipso tempore, quo actus in esse producitur.
113 Qua deficiente, Matrimonium probatum non remanet, etiamsi fuerit in Matrimoniorum libro descriptum.
115 Libro Matrimoniorum tunc adhibetur plena fides, cum agitur incidenter de Matrimonio ad effectum legitimitatis prolis.
117 Non sufficit præsentia alicujus Parochi, si non sit proprius unius, aut amborum Contrahentium etiam in articulo mortis.
118 Matrimonium celebratum sine præsentia proprii Parochi, vel cum alio essentiali defectu, vim nec etiam habet Sponsaliorum de futuro, etiamsi in figura Matrimonii copula accesserit, *& num. seqq.*
119 Et filii inde nati sunt illegitimi.
122 Validum est Matrimonium etiamsi Testes fuerint censuris obstricti, vel Infideles.
123 Episcopus prohibere nequit, ne Parochi jungant in Matrimonium suos Parochianos, a se bene cognitos, & præmissis denunciationibus, de nullo canonico impedimento accusatos.
124 Exceptis casibus particularibus, in quibus ex justa causa id est ei prohibere permissum.
125 In aliquibus Episcopatibus nonnisi cum licentia Ordinarii Matrimonia contrahuntur.
126 Nec conceditur, nisi probato prius statu libero, etiamsi Contrahentes Diœcesani sint, imo Parochiani ejusdem Parochi.
127 Hæc licentia ubique requiritur, si alter ex Contrahentibus, vel ambo sint alienigenæ, ignoti, exteri, & vagi.
128 Nullatenus concedenda, nisi probato prius statu libero per documenta provenientia a loco originis, vel ab aliis locis, ubi commorati fuerint.
129 Ultra hanc licentiam, quænam attestatio necessaria sit tam pro Diœcesanis, qui in ætate nubili per sex menses continuos a Diœcesi abfuerunt, quam pro Extradiœcesanis.
130 Nec non pro illis, qui per decennium, & ultra domicilium acquisiverunt in loco, ubi Matrimonium contrahere volunt, quamvis ibi non desint Testes, qui de eorum statu libero deponere valeant.
131 Et pariter pro Advenis, quarum Uxor, seu Maritus obiit in loco, ubi superstes iterum vult alias nuptias contrahere.
132 Et demum pro Militibus alienæ Nationis residentibus in locis, ubi Matrimonium contrahere volunt.
133 Si secus tamen factum fuerit, Matrimonium est validum, sed Parochus, & Contrahentes acriter sunt puniendi.
134 Præmissis necessariis justificationibus, Vir exterus contrahere potest Matrimonium coram Parocho Loci, ubi eo tempore reperitur, excluso quoque Parocho Mulieris.
135 Parochus Exteri est Parochus Loci, ubi tunc ipse reperitur.
136 Extradiœcesani, qui ante nubilem ætatem a loco originis, vel domicilii discesserunt, pro eo tempore cum attestatione horum Ordinariorum statum liberum probare non tenentur.
137 Sine illo conjungi quoque possunt nuptias inituri in articulo mortis, aut in alio casu præcisæ

cisæ necessitatis, sed deinde abstinere debent a copula, donec talis probatio habeatur.

138 Parochus unius Parochiæ conjungere nequit Parochianum alterius Parochi ejusdem Loci sine hujus attestatione de præhabitis denunciationibus.

SI PAROCHI, ET DUPLICIS DEFICIT PRÆSENTIA TESTIS.

MATRIMONIUM est clandestinum, & propterea nullum, & nulliter illud Contrahentes sunt perpetuo separandi etiam *quoad vinculum*, si nempe fuerit sine præsentia Parochi,
1 duorumque Testium celebratum *Concil. Later. IV. Cap. 51. Concil. Vernens. ann. 756. Cap. 15. Concil. Turonens. ann. 1448. Cap. 12. Concil. Senonens. ann. 1528. de morib. Cap. 39., Sac. Concil. Tridentinum Cap. 1. Sess. 24. de Reformat. Matrim.* Triplex enim est
2 species Clandestinitatis; *Prima* quando coram Parocho sine Testibus, vel sine sufficienti numero Testium, *Altera* quando coram Testibus sine Parocho, vel sine Parocho, & sine Testibus masculus, & fœmina Matri-
3 monium contrahere tentant, *Tertia* tandem quando Testibus, Parochoque præsentibus, sed omissis culpabiliter in Ecclesia Denunciationibus,
4 illud per verba de præsenti contrahitur, quæ Clandestinitatis species in eo differunt, quod prima tantum, & secunda, non autem tertia Matri-
5 monii causat nullitatem, *Monacell. in Formular. tom. 2. tit. 16. annotat. ad formul. 2. num. 27.*, cujus ultimæ speciei est etiam Matrimonium a Filiis insciis, vel invitis Parentibus
6 initum, quod pariter Clandestinum nuncupatur, *Gonzalez in Cap. Tua num. 11. prope fin. de Desponsat. impuber.* = ibi = *Cum inter alias solemnitates consensus Parentum exigatur, non immerito aliter contractum Matrimonium clandestinum appellabitur, atque ideo inter clandestina Matrimonia illud recenset Tridentinum Sess. 24. De Reformat. Matrim. Cap. 1.* =

Nullum ergo semper erit Matrimonium clandestinum *primæ*, & *secundæ speciei*, eruntque perpetuo etiam quoad vinculum separandi Conjuges, qui illud cum prædicta clandestinitate contraxerint, hoc est neque Parocho, neque Testibus præsentibus, vel cum præsentia Parochi, sed sine præsentia, aut sufficienti numero Testium *Rot. decis. 21. num. 34.* 7
part. 9. tom. 1., & decis. 375. num. 2. par. 11., & dec. 433. num. 1. part. 14. recent. exceptis tamen Matrimoniis inter Catholicos celebratis, ubi *Tridentinum* publicatum non fuit *Rot. de-* 8
cis. 610. num. 5. par. 4. tom. 1., & decis. 189. num 9. par. 8., & dec. 86. n. 40. par. 12. recent. Rub. in annot. ad Rot. dec. 431. num. 56. & seqq., par. 4. tom. 2. recent. vel celebratis in Terris, ubi *Tridentinum* est publicatum, sed sub Dominio temporali Hæreticorum existentibus, ut in Hollandia, quibus in locis, si nullus Catholicus reperiatur Parochus, aut nullus alius Catholicus Sacerdos, qui Parochi vices suppleat, vel si absque gravi periculo adiri, aut vocari non possit, (siquidem *Sac. Concilii Tridentini* dispositio ad ea loca, ubi non sunt Parochi, nec Vicarii, nec Episcopi nequaquam extenditur) Matrimonium ex Ecclesiæ dispensatione est validum, quatenus, si sit ibi *Tridentinum* publicatum, saltem duorum Testium præsentia non desit, ut declarasse *Sacram Congregationem Concilii* testatur *Bellarmin. in Epist. ad Octavium Tricar. Episc.* Si vero *Tridentinum* ibi publicatum non fuerit, sufficit, quod contrahatur juxta dispositionem Juris antiqui, cujus vigore satis erat solus consensus Contrahentium verbis expressus sine 9
Parochi, & Testium præsentia, ut advertit *Rub., & Rot. loc. mox. cit., & dec. 430. num. 79. par. 5. tom. 2. & dec. 317. num. 4. par. 12. recen. Sacr. Congregat. Concil. in Rossanen. 14. Aprilis 1611., & in Carpentoraten. 17. Junii 1717.* nec illud ibi Episcopus in- 10
validare potest *eadem Sacr. Congregat. in Russia 18. Novembris, & 2. Decembris*

bris 1628. sed si eo Extranei, data opera, proficiscantur, ut sine Parochi, & Testium præsentia Matrimo-
11 nium ineant, illud irritum est, & invalidum *Sac. Congregat. Concil. in Colonien.* 5. *Septembris* 1626., *& in Antuerpien.* 9. *Decembr.* 1628.

Ubi vero *Tridentini* dispositio est servanda, non quilibet Parochus cuicumque Matrimonio assistere potest, sed debet esse Parochus proprius Con-
12 trahentium *Ritual. Roman. de Sacram. Matrim. §. Est autem Concil. Colonien. II. ann.* 1549. *cap.* 32. *Concil. Mediolanens. V. cap.* 16. *Sac. Concil. Tridentin. loc. cit. Rot. decis.* 433. *num.* 13., *& decis.* 498. *num.* 16. *part.* 14., *& decis.* 305. *n.* 19. *par.* 15. *rec. S. Congr. Concil. anno* 1573. *lib.* 1. *Decretor. pag.* 125. *a tergo* = ibi = *Cum Concilium Tridentinum inter cætera præcipiat, Matrimonia esse contrahenda, præsente Parocho, vel alio Sacerdote de ipsius Parochi, sive Ordinarii licentia, quæritur, quid, si Contrahentes sint diversarum Parochiarum, utriusque Parochi præsentia requiratur, Sponsi ne an Sponsæ, an vero utriusque, an saltem alterius Parochi consensus accedere debeat. Sacra Congregatio &c. censuit ad validitatem Matrimonii sufficere præsentiam solius Parochi proprii Sponsæ, quando Matrimonium in Parochia Sponsæ contrahitur, similiter sufficere præsentiam solius Parochi Sponsi, si Matrimonium contrahatur in Parochia ipsius Sponsi* = sub cujus proprii Parochi nomine non
13 solum veniunt ipsimet Parochi, sed etiam Papa in toto Orbe; Legati a Latere, & Nuncii in suis Provinciis; (olim quoque Cardinales in suis Titulis, sed non hodie, quia Territorium separatum amplius non habent cum Clero, & Populo, ut prius habuisse ex quadam JOANN. VIII. *Constit.* relata *a Baron. ad ann.* 882. advertunt Censores *Biblioth. Ferrar. verb. Cardinales art.* 3. post *num.* 20.); Episcopi, & Vicarii Generales in suis Diœcesibus; Archiepiscopi tam in sua Archidiœcesi, quam actu visitantes Suffraganeorum Diœceses, vel si ad eos deferatur appellatio contra Suffraganeum aliquod Matrimonium impedientem; Vicarius Capitularis in Sede vacante; Vicarius Apostolicus; Abbates Ecclesiarum nulli Episcopo subjectarum, omnesque alii *Sacerdotes tamen* sive Seculares, sive Regulares a prædictis respective ad
hunc actum specialiter delegati, ut 14
promiscue tradunt *Perez de Matrim. disput.* 41. *sect.* 1. *num.* 1. *& seqq. Barbos. sup. Concil. Tridentin. sess.* 24. *de reformat. Matrim. cap.* 1. *num.* 112. *& seqq.*, *& de offic. & potest. Episc. lib.* 2. *alleg.* 32., *Rot. decis.* 166. *num.* 8. *&* 9. *par.* 1., *& decis.* 190. *num.* 31. *& seqq.*, *par.* 9. *tom.* 1., *& decis.* 312. *num.* 13. *par.* 13., *& decis.* 433. *num.* 1. *& seqq. par.* 14., *& dec.* 490. *num.* 1. *par.* 18. *tom.* 2. *recent. Sac. Congregat. Concil.* 4. *Julii* 1602., sive delegati per Ordinarium, aut per Parochos Contrahentium, *Rota in Compostellana* 2. *Maii* 1755. *§. Absoluta cor. R. P. D. Canilliac*, & in ejus Confirmatoria *diei* 30. *Aprilis* 1756. *§. Hactenus coram eodem*, & in altera pariter confirmatoria *diei* 10. *Januarii* 1757. *§ Sit vindicata cor. eod.*, & in altera Confirmatoria præcedentium *in Compostellana Filiationis, & Matrimonii* 27. *Novembris* 1758. *§. Completissime coram Card. Buf-*
fio, sive de mandato alterutrius eo- 15
rum *Concil. Tridentin. dicta sess.* 24. *loc. cit. Concil. Avenionen. ann.* 1594. *cap.* 20. sive per Vice-Curatos tam præsentibus, quam absentibus Parochis, utpote destinatos ad universitatem Causarum *Perez de Matrim. disput.* 40. *sect.* 6. *num.* 5., sed si proprius Parochus hanc delegationem impugnet, onus est Sacerdotis asserti delegati,
vel Contrahentium probare illam in- 16
tervenisse, nam asserenti Matrimonium valide fuisse contractum probandi onus incumbit *Mascard. de probat. conclus.* 1021. *num.* 3.

In delegatione tamen, seu licentia ab Episcopo, seu a Parocho alicui Sacerdoti ad prædictum effectum concedenda *Concilium Tridentinum* non requirit, ut nomina Contrahentium specificentur, sed sufficit simplex licentia in genere assisten-
di

di Matrimoniis, seu etiam licentia
17 generalis ad exercenda Jura Parochialia *Rot. dec.* 433. *n.* 7. 8. 9. *&* 11. *par.* 14. *recen.* dummodo sit expressa,
18 non vero tacita ex permissione, vel ex conniventia *Sac. Congregat. Concil.* apud *Gonzalez ad Reg.* 8. *Cancellar. Gloss.* 47. *n.* 52.

Censetur etiam eadem licentia ab Ordinario concessa ex generali facultate alicui Sacerdoti data quoad omnia Sacramenta *Perez de Matrim. disput.* 4. *sect.* 1. *num.* 8., *Rot. dec.* 431. *num.* 5. *par.* 4. *tom.* 2. *recen.* donec Parochus esset infirmus, & ad Ecclesiam non accederet, non obstante, quod
19 etiam infirmitate durante, Missam celebraturus ad Ecclesiam se conferat, aut in eodem Parocho orta sit imbecillitas, quæ non differt ab ipsa infirmitate, si sit ex morbo præce-
20 dente causata, dummodo tam imbecillitas, aut aliud quodlibet impedimentum, ut excuset, sit tale, per quod in Parocho potentia exercendi
21 Curam excludatur *Rot. decis.* 625. *num.* 6. 9. *& seqq.*, *&* *num.* 22. *&* 23. *par* 4. *tom.* 3. *rec.*

Advertendum tamen est, quod nullum est Matrimonium contractum coram Sacerdote, antequam sciat licentiam ab ipso petitam sibi fuisse concessam, licet vere concessa fuerit, vel quamvis alius illam pro eo petierit, & obtinuerit, ipse tamen fuisse obtentam ignoret *Pont. de Matrim. lib* 5. *cap.* 29. *n.* 8. *Coninch. disput.* 27. *dub.* 3. *num.* 32. Prout nullum est, si licentia per vim fuerit extorta, quia tunc nulla concurrit concedentis voluntas, ut post *Text. in Cap. Sacris* 5. *De his, quæ vi metusve. Caus.* inquit *Voet. in Commentar. ad Pandect. lib.* 4. *tit.* 2. *numer.* 1. Secus si licentia concessa fuerit per metum, quia tunc voluntas concedentis non deficit.

Item notandum, quod si ex Apostolica Dispensatione demandatum fuerit, ut Matrimonium coram Parocho, seu alio Sacerdote, & Testibus contrahatur, non censetur adempta facultas Episcopo, si velit, eidem interessendi, ideoque, si tunc coram Episcopo, & Testibus celebretur, est utique validum *Rot. dec.* 233. *num.* 24. 22
par. 10. *recen.* Quemadmodum validum est, si solemnia Matrimonii peragente aliquo Sacerdote, Parochi præsentia etiam fortuita, & casualis in- 23
terveniat *Rot. dec.* 301. *num.* 7. *par.* 11. *recent.*

Validum quoque est Matrimonium, si contrahatur extra Ecclesiam, quia ad validitatem requiritur dumtaxat præsentia Testium, & Paro- 24
chi, vel alterius Sacerdotis de ejusdem Parochi, vel Ordinarii licentia 25
deputati. Quamvis enim Matrimonia de honestate in propria Parochiali Ecclesia sint contrahenda, sustinentur tamen ubicumque contrahantur, dummodo Testium, & Parochi præsentia non desit *Rot. dec.* 390. *num.* 6. *par.* 2., 26
& dec. 380. *num.* 33. 34. 35. *par* 5. *to.* 1., *& dec.* 190. *n.* 31. *& seqq. par.* 9. *tom.* 1. *recent.*, & propterea potest Parochus cuicumque Sacerdoti concedere licentiam, ut conjungat in Matrimonium suos Parochianos etiam extra propriam Parochiam *Rot. dec.* 433. *num.* 2 27
& 3. *par.* 14. *recen.* ejus enim præsentia, seu alterius Sacerdotis specialiter deputati requiritur ad tollendam clan-
destinitatem, & ad auctoritatem Ma- 28
trimonio præstandam, quæ extra quo- 29
que Parochiam, & Parochialem Ecclesiam præstari potest, ut cum *Sanch.*, 30
Garz., *Barbos.*, *Guttierez*, *Themud.*, *decis.* 141. *par.* 2. advertit *Raynald. observat. crim. in supplement. ad cap.* 22. *supplet.* 3. *n.* 11. *& seqq.*

Parochus proprius Contrahentium non solum est Parochus, in cujus Parochia ipsi nati sunt, & baptizzati, sed etiam Parochus Domicilii, ejus nempe loci, ubi deinde suam fixerint habitationem, qui non tamen quoad contrahendum valide Matrimonium simultanee proprii sunt Parochi, sed si Contrahentes nuptiarum tempore non in loco, ubi nati sunt, commorentur, sed alibi domicilium acquisierint, eorum proprius Parochus non est Parochus Originis, sed Domicilii *Sanch. de Matrim. lib.* 3.

di-

disput. 23. num. 7. Perez de Matrim. disput. 40. sect. 2. num. 1. Pont. eodem tract. lib. 5. cap. 13. §. 1. nu. 2. Salmaticens. Theolog. Moral. tom. 2. tract. 9. de Matrim. cap. 8. punct. 3. num. 25. Barbos. de Paroch. cap. 21. sub nu. 10. lib. 2. Schmalzgrueber ad lib. 4. Decretal. tit. 3. de clandestina desponsatione §. 3. n. 144. S. Cong. Concil. in Mutinen. Matrimonii 18. *Novemb.* 1702. *lib. 52. Decr. p. 403.*

Et si duo habeant domicilia, Matrimonium coram alterutro domiciliorum Parocho, & Testibus cele-
31 bratum est pariter validum *Rosignol de Matrim. par. 1. tom. 6. contract. 5. praenot. 24. num. 3. & 4. Card. de Lugo respons. moral. lib. 1. dub. 37. num. 3. & seqq., Leander Oper. Moral. tom. 1. tract. 9. disput. 7. quaest. 18. & 19. Clericat. decis. 15. num. 19. Barbos. sup. Concil. Trident. cap. 1. sess. 24. de reformat. Matrim. num. 15.* modo tamen in utraque Parochia aequaliter habitaverint aequalitate morali, ut praecitati *Doctores* advertunt, & comprobat *Text. in Cap. 2. De sepultur. in 6.* iis verbis = *Cum ab eo, qui duo habet domicilia se collocans aequaliter in utroque* = nec non in *leg. Assumptio § Viris prudentibus ff. Ad municip.* = ibi = *Viris prudentibus placuit in duobus locis posse aliquem habere domicilium, si utrobique ita se instruxit, ut non ideo minus apud alteros se locasse videatur* =

Proprius item Parochus est, & Matrimonium coram ipso contractum est validum, si Contrahentes a loco Originis, vel Domicilii discedentes in ejus Parochia caeperint habitare ad evitanda impedimenta, quae injuste eorum Parentes, sive Consanguinei, aut alii etiam Extranei de faci-
32 li Matrimonio sint praebituri, licet propria sua bona ex aliqua causa ad
33 eam non asportaverint *Federic. de Sen. cons. 254. Fagnan. in Cap. Significavit 5. num. 36. & seqq. De Parochiis* dummodo tamen animum habuerint contrahendi in ea Parochia domicilium *Rot. decis. 629. num. 11. 12. 13. & 22. par. 4. tom. 3., & decis. 60. num. 16. & 17. par. 15. recentior.* ibique quasi domicilium acquisierint, si aliquo nempe tempore ante Matrimonium in eadem Parochia animo permanendi habitaverint, ut explicat *Clericat. decis. 35. num. 18.*, seu alter ex Contrahentibus antequam e loco, & Parochia suae antiquae habitationis cum altero ad evitanda praedicta impedimenta discedat, expresse declaret se eligere in alio loco, & aliena Parochia novum domicilium, praesertim si ibi aliquis ejus Propinquus, seu Tutor, & Curator commoretur juxta casum decisum a *Sac. Congregat. Concil. in Caesenaten., seu Forolivien. Matrimonii* 20. *Februar.* 1723.

Secus autem si Contrahentes in aliena Parochia noviter, & studiose in fraudem *Tridentini* novam domum conduxerint, ibique novo domicilio, 34
vel quasi domicilio non acquisito, Matrimonium inierint, quia tunc Matrimonium esset invalidum, ut probant Auctores relati per *Clericat. in praecit. decis. 35. num. 18. Rot. dec. 498. num. 17. & 18. par. 14. & decis. 305. num. 20. & seqq. par. 15. recen.* & declaravit *S. Congr. Concil. in Romana* 22. *Februarii* 1631. *lib. 14. Decr. pag. 390. a tergo* = ibi = *Sacra &c. censuit dandam esse declarationem in abstracto in forma sequenti: Vir, & Mulier a loco suae habitationis absque animo illam relinquendi discedentes, & ad locum alterius Parochiae solo animo illic Matrimonium celebrandi, non autem domicilium contrahendi se transferentes, ibi coram Parocho illius loci Matrimonium inter se contraxerunt. Supplicatur per Sacram Congregationem declarari, an hujusmodi Matrimonium sit nullum, vel validum. Die 22. Februarii 1631. Sacra &c. secundum ea, quae proponuntur, censuit esse nullum* = Et pariter in altera *Lauretana*, cum expositum fuisset, quod Antonius Civis Lauretanus captus amore Annae Margaritae modo ad Urbem Maceratensem, modo ad Montem Sanctum perrexisset, cumque paucis diebus in illis versatus fuisset, spatio tandem duorum mensium una cum eadem Anna Margarita habitaverat in loco Montis Casarii, a quo, post Parochi admonitiones de contrahendo

hendo cum ipsa Matrimonium, præ-visa difficultate de probando statu libero, discesserat, & una cum duobus Testibus accesserat ad Terram Montis Luponi, & coram Parocho illius loci doctrinam Christianam pueros edocente, Matrimonium ex improviso contraxerat, statimque reversus fuerat ad Terram Montis Casarii, proposito proinde dubio: *An Matrimonium sit nullum in casu?* sub *die* 13. *Julii* 1625. *Sacra Congregatio* respondit = *Affirmative* = Aliæque Resolutiones ejusdem *Sacræ Congregationis* circa Matrimonia contracta in *Tridentini* fraudem, (quæ est concludenter probanda saltem per perspicuas præsumptio-
35 nes, & conjecturas *Rot. decis.* 629. *num.* 18. 20. 21. *par.* 4. *tom.* 3. *recent.*) confirmatæ fuerunt a san. mem. URBANO VIII. in vim *Brevis diei* 14. *Augusti* 1627. relati a *Card. de Lugo respons. moral. lib.* 1. *dub.* 36. *num.* 4., & a *Patre la Croix lib.* 6. *par.* 3. *de Matrim. sub num.* 710. quæ Resolutiones sunt sequentes videlicet = I. *An Incola tam masculi, quam Fœminæ loci, in quo Concilium Tridentinum in puncto Matrimonii est promulgatum, transeuntes per locum, in quo dictum Concilium non est promulgatum, retinentes idem domicilium, valide possint in isto loco Matrimonium sine Parocho, & Testibus contrahere.* II. *Quid si eo prædicti Incolæ tam masculi, quam Fœminæ solo animo sine Parocho, & Testibus contrahendi se transferant habitationem non mutantes.* III. *Quid si iidem Incolæ tam masculi, quam fœminæ eo transferant habitationem illo solo animo, ut absque Parocho, & Testibus contrahant. Iidem Cardinales ad I. & II. non esse legitimum Matrimonium inter sic se transferentes, ac transeuntes cum fraude. Ad III. vero dubiorum hujusmodi, si domicilium vere transferatur, Matrimonium esse validum responderunt, & resolverunt* = in quo tertio casu ideo Matrimonium declaratum fuit validum, quia licet in eo quoque intervenerit fraus, adhuc cum fraude erat domicilium quoque conjunctum.

Nulla quoque cadit dubitatio super validitate Matrimonii contracti coram Parocho loci, a quo alter ex Sponsis, nisi in spretum præcepti pœnalis sui Superioris discedere po- 36
terat *Sac. Congregat. Concil.* 26. *Junii* 1621. & recentius *in Cesenaten.*, *seu Forolivien. Matrimonii* 20. *Februarii* 1723.

Seu contracti a Puella Educanda in Ecclesia, sive ad Crates Monasterii coram Parocho loci, ubi idem situm est Monasterium *Sac. Congregat.* 37
Concil. in Turritan. 19. *Decembris* 1648. modo tamen non habeat alibi domicilium, tunc enim, solitis præmissis denunciationibus tam in Parochia domicilii, quam in Parochia Monasterii, Matrimonium est ab ea contrahendum vel coram Parocho Sponsi *ex juribus jam adductis*, vel coram Parocho Domicilii sive Paterni, sive Materni, sive Fraterni *Clericat. dicta decis.* 35. *de Matrimonio n.* 15. *& seqq.*, *Giribald. de Sacrament. tract.* 10. *de Matrimon. cap.* 7. *dub.* 7. *num.* 56. *&* 57. ad quod conferunt etiam ea, quæ habentur in *Statuto Cleri Romani cap.* 3. *tit. de Jure eligendi sepulturam, atque funerandi §.* 9. in quo præscribitur, quod si aliquis Seminarista moriatur in Seminario, seu Collegio, ejus funus spectet ad Parochum Domicilii, ad Parochum vero loci, ubi situm est Seminarium, seu Collegium, si Defunctus sit Exterus, & propterea domicilio careat in Urbe; Cumque huic Statuto nonnullæ additæ fuerint annotationes examinatæ per Congregationem Particularem a san. memor. CLEMENTE XI. deputatam, & ab ea *sub die* 11. *Januarii* 1702. cum ejusdem quoque Summi Pontificis *viva vocis* oraculo approbatæ, ea inter illas habetur, quod id, quod statutum est pro Seminaristis, & Convictoribus circa eorum funus, locum habere debeat etiam pro Monasteriorum Educandis *non solum in funeralibus, sed etiam in contrahendo Matrimonio &c. Publicationes autem Matrimoniales fiant tam in Parochia Domicilii, quam Collegii, Monasterii, aut Conservatorii, in quo commorantur*. De Matrimonio

autem

autem harum Puellarum, quoad illarum proprium Parochum, omnis controversia regulariter cessat, quia servanda est *Epistola* per *Sacram Congregationem Episc. & Regular.* scripta Archiepiscopo Bononiensi *sub die* 8. *Octobris* 1723. hujus tenoris = *E' stato rappresentato in Sagra Congregazione a nome delle Monache de' Monasterj di codesta Città, esser nati in essi gravissimi abusi contro la Disciplina Regolare, e quiete de' medesimi a causa dell' Educande fattevi ritenere da proprj Consanguinei dopo promesse, e destinate in ispose. Questi Eminentissimi miei Signori, inerendo a Decreti Generali, e ad altri ciò proibenti emanati più volte da detta Sac. Congregazione, e specialmente de' 13. Gennaro 1634., e Cosenza 9. Novembre 1635., ed in altri tempi m' hanno imposto di scrivere all' Eminenza Vostra, che tutte quelle Zittelle, quali averanno contratti i Sponsali, o fatta promessa di Matrimonio, si compiaccia d' ordinare, anche colle facoltà di essa Sac. Congregazione, che vengano subito, e con effetto fatte uscire da qualunque Monastero, ancorche esente, e rimandate alle loro Case* = ultra alia Decreta ejusdem *Sac. Congregationis* relata per *Nicol. in Floscul. verb. Educandæ num.* 14. & 17. videlicet in *Pistorien. Volaterrana*, *Callien.*, & *Cesenaten.*

Minus dubitatur de validitate Matrimonii a Prætore, Medico, Chyrurgo, Ludimagistro, Judice, Scholaribus, & Famulis contracti coram Parocho loci, ubi ipsi respectivum
38 suum officium, seu studium, aut famulatum exercent, modo eorum in eo loco permanentia non sit momentanea, sed alicujus temporis, quo, si non verum, saltem quasi domicilium acquirere potuerint *De Justis de dispensat. Matrimonial. lib.* 2. *cap.* 19. *num.* 55. *Schmalzgrueber lib.* 4. *Decretal. tit. de Clandestina desponsat. n.* 149. *Pirhing. ibid.* §. 3. *num.* 19. *Engel. ad eumdem titulum num.* 12. *Reiffenstuel. ibid.* §. 2. *num.* 71. *Sanch. de Matrim. lib.* 3. *disput.* 23. *num.* 13. & *seq.*, *Salmaticens. Theol. Moral. tom.* 2. *tract.* 9. *de Matrim. cap.* 9. *punct.* 3. *a num.* 28. *Barbos. sup. Concil. Tridentin. sess.* 24. *de reformat. Matrim. cap.* 1. *num* 10, & *in Summ. Apostolic. decis. verb. Matrimonium num.* 10., & *in Collectanea Bullar. verb. Matrimonium vers. Matrimonium contractum coram Parocho illius loci, ubi contrahens moratur*, & *de Offic. & potest. Paroch. cap.* 21. *num.* 38. *La Croix de Matrim. lib.* 6. *par* 3. *num.* 721. *Clericat. dicta decis.* 35. *num.* 17. *Sac. Congregat. Concil.* apud *Barbos. ubi supra*, & penes *Garz. de Benefic. par.* 5. *cap.* 7. *n.* 11. *in fin.*

Secus autem si Matrimonium contractum fuerit coram Parocho loci, quo quis profectus fuerit rurandi, & recreationis gratia, vel ob aliam causam absque animo ibidem acquirendi domicilium, nisi alter Contrahens ibi domicilium habeat, licet 39
enim *Pont. de Matrim. disput.* 40. *sect.* 2. *num.* 1., & *Leander Oper. Moral. tom.* 1. *tract.* 9. *disput.* 7. *de consensu clandestino quæst.* 20. opinentur, quod proprius Parochus sit etiam Parochus Ruralis, quodque hic fuerit sensus *Sacræ Congregationis Concilii* contrario sensui *Sac. Rotæ Romanæ* præferendus, in hoc tamen decipiuntur; tum quia communis est opinio, quod in his terminis Parochus ruralis non sit pro Matrimonio Parochus proprius *Sporer. Theol. Moral. par.* 4. *cap.* 1. *sect.* 4. *de Matrim.* §. 4. *num.* 360. *Barbos. super Concil. Tridentin. cap.* 1. *sess.* 24. *de reformat. Matrim. num.* 16. *Schmarzlgrueber lib.* 4. *Decretal. tit.* 3. *de clandestina desponsat.* §. 3. *num.* 148. *Clericat. de Sacrament. Matrim. decis.* 35. *num.* 14. Tum quia *Sacram Congregationem Concilii* hanc potius tenuisse sententiam testatur *Garz. de Benefic. par.* 5. *dicto cap.* 7. *num.* 11. *in fin.* referens, quod propositis pluribus Dubiis, inter quæ IV. *An valeat Matrimonium contractum coram Parocho illius loci, ubi Contrahentes reperiuntur, non animo ibi domicilium constituendi, sed recreationis causa*. V. *Et quid si Contrahens ibi moretur tamquam Prætor, Judex, seu Medicus temporalis*; Eadem *Sac. Congregatio* respondit *Ad IV. non valere. Ad V. valere*. Quod & confirmavit

in sequentibus Resolutionibus, nimirum = *Sacra &c. inhærendo declarationibus alias factis, respondit, Parochum ruralem non esse proprium, & verum Parochum, quando Rus itur causa recreationis, vel pro rusticanis negotiis, ideoque Matrimonium valide coram hujusmodi Parocho celebrari non posse. Partibus tamen dentur declarationes antiquæ scilicet.*

In una Florentina Sacra &c. censuit, quod Parochus ruralis non est verus Parochus, quando Rus itur causa recreationis, vel pro rusticanis negotiis.

In Florentina similiter respondit Parochum ruralem non esse proprium Parochum, ideoque Matrimonium coram eo celebratum fuisse nullum.

In una Abulen. Sacra &c. censuit non valere Matrimonium contractum coram Parocho loci, ubi Contrahentes reperiuntur non animo ibi domicilium contrahendi. Die 1. Decembris 1640. lib. 16. Decretor. pag. 470. a tergo, & pag. 471.

De validitate Matrimonii non est pariter ambigendum, si contractum fuerit coram proprio Parocho Conservatorii, Hospitalis, & loci ubi Sponsa, tamquam in Convictu, seu ut Exposita vulgo *Bastarda* moratur, nam (retenta tamen distinctione quoad Puellas legitimas inter Parochum Domicilii, & Parochum loci, ubi situm est Conservatorium, vel Hospitale, seu Monasterium, de qua *supra sub num 37.*,) coram prædicto Parocho Matrimonium ab ea celebrari potest, non autem coram Cappellano, seu Confessario ejusdem Conservatorii, vel Hospitalis, ut declaravit *Sac. Congregat. Concil. in Eugubina 22. Aprilis 1651. lib. 19. Decretor. pag. 124. a tergo*, in qua exhibitis his sibi precibus = *Gubernatores Hospitalis Expositorum Civitatis Eugubinæ asserentes Sacerdotem ibi in Confessarium deputatum cum approbatione Episcopi hucusque Puellis Expositis administrasse Matrimonia, præviis denunciationibus in Ecclesia ipsius Hospitalis, supplicant pro declaratione, hujusmodi Matrimonia coram eodem Sacerdote celebranda esse, & non coram Rectore Ecclesiæ Parochialis, intra cujus limites dictum Hospitale existit* = ita rescripsit = *Sacra &c. censuit Matrimonia dictarum Puellarum esse celebranda coram proprio Parocho, non autem coram dicto Cappellano Hospitalis* = nisi Cappellanus, aut Confessarius habeat ab Ordinario, vel a Parocho facultatem assistendi similibus Matrimoniis, aut ipsemet ipsius loci sit Parochus *Sac. Congregat. Concil. in Suessan. 7. Septembris 1697.* 40 cum aliis apud *Pignatell. consult. 396. tom. 1.* Idem dicendum, si agatur non de Conservatoriis, seu Hospitalibus, in quibus reperiuntur Moniales, & Puellæ in educationem recipiuntur, circa quarum Matrimonia servanda est, ut dixi, prædicta distinctio, de qua supra *num. 37.*, sed de Conservatoriis, quæ eriguntur tantummodo pro alendis, ac etiam, adveniente casu Matrimonii carnalis, vel spiritualis, dotandis Puellis pauperibus, quia istæ paternum domicilium deseruisse videntur, illudque in idem transtulisse Conservatorium, idcirco coram Parocho loci, ubi situm est Conservatorium, earum Matrimonia sunt celebranda.

Nullum autem est Matrimonium initum coram Cappellano Exercitus inter ipsos Milites, & Mulieres agmina militaria sequentes sine facultate Sedis Apostolicæ, vel Episcopi *Sac.* 41 *Congregat. Concil. 6. Martii 1694*, quæ ab eadem Apostolica Sede concedi non solet, nisi pro tempore, quo Milites permanent in stationibus, & 42 præsidiis *Sac. Congregat. Concil. 28. Septembr. 1690.*

Vel contractum fuerit coram Parocho Carceris ab eo, qui ibi detinebatur accidentaliter ad correctionem, seu ad custodiam; secus autem si Carceratus fuerit ad carcerem in pœnam per aliquod tempus determinatum, vel ad vitam condemnatus, illius enim proprius Parochus est Parochus loci, ubi proprium habet domicilium, & consequenter ejus proprius Parochus est Parochus Carceris, quia Carceratus

ratus ibi domicilium per dictum tem-
pus determinatum , vel perpetuum
acquirit , ut resolvit *Sac. Congregat.
Concil. in Farfen. Matrimonii 26. Martii*
1707. quæ Resolutio relata fuit inter
*Cleri Romani Statuta cap.3. de Jure eli-
gendi sepulturam §. 9. in Addit. vers.
Carceribus pag.* 15., & de ea mentio-
nem faciunt *De Justis de dispensat.
Matrimonial. in Annot. num.* 15. *Mo-
nacell. in formular. tom* 4. *in supple-
ment. ad tom.*1. *tit.*8. *formul.*10. *n.*170.
pag. Mihi 16. *Ursaya discept. Eccles.
tom.* 2. *part.* 1. *discept.* 10. *num.* 33. *&
seqq.* & sancivit *Text. in leg. Filii* 22. *ff.
Ad munincipal.* = ibi = *Relegatus in
eo loco , in quem relegatus est , interim
necessarium domicilium habet* = Sicuti
validum fuisse Matrimonium contra-
ctum a Muliere post quartum habita-
tionis mensem coram Parocho Oppi-
di , ad quod a Civitate, in qua habita-
bat , jussu Principis secularis ad sub-
movenda scandala se conferre coacta
fuerat sub præcepto non discedendi ,
donec aliter statutum fuisset , aliis
relatis dicit *Barbos. super Concil. Tri-
dent. sess.*24. *de reformat. Matrim.cap.*1.
*num.*12.

Nec validum pariter esse definit
Matrimonium , sive accidentaliter ,
sive data opera Parochus suam præ-
43 sentiam exhibuerit , aut interfuerit
invitus *Barbos. super Concil. Tridentin.
sess.* 24. *cap.* 1. *num* 84. , *de reformat.
Matrim. Raynald. observat. crim. in
supplement. ad cap.* 22. *supplet.*3 *n.*11.
*& ad cap.*23. , *supplet.* 5. *num.*6. *&* 7. ,
*Rot. decis.*431. *num.*1. *& seqq.* , *par.* 4.
*tom.*2. *recen.* ibique *Rub. in annot. n.*14.
& seqq., *Sac. Congregat. Concil.* apud
Barbos. in Summ. Apostolic. decis. collect.
554.*n.6.*& apud *Gonzalez ad reg.*8.*Can-
cell. glos.* 48. *num.* 7. Sive scienter in-
terfuerit , aut scienter Matrimonium
44 non prohibuerit *Sanch. de Matrim.
lib.*3. *disput.* 48. *num.* 9. *&* 15. *Bos. de
Matrim. cap.*8.*num.*15.

Nec etiam de ejus validitate est
dubitandum , si fuerit celebratum co-
ram Parocho accidentaliter transeun-
45 te cum ejus tamen intellectus adver-
tentia *Rub. in annot. ad dict. Rot. deci-
sionem* 431. *n.*22. *& seqq.* , *par.*4. *tom.*2.
recentior.

Tum si Parochus nondum fue- 46
rit ad Sacerdotium infra annum pro-
motus *Fagnan. in Cap. Quoniam nu.*26.
De Constit. S. Congreg. Concil. in Abulen.
12.*Martii* 1593. apud *Barbos. in Summ.
Apostolic. decis. verb. Matrimonium
num* 7. , *& de offic.* , *& potest. Parochi
cap.* 21. *num.* 55. , *& super Concil. Tri-
dentin. sess.* 24. *de reformat. Matrim.
cap.* 1. *num.* 90. plurisque allegatis
num. 97. , & prima Tonsura tantum
initiatus juxta *Decretum Sac. Congre-
gationis Concil.* a Sa. Me. CLEMEN-
TE VIII. approbatum , & relatum
a doctissimo *P. Girald. in Exposit. Jur.
Pontific. &c. tom.* 1. *sect.* 101. *vers. Imo
ex praxi in fin.*

Tum si ejus provisio impugne-
tur , & de ipsius validitate lis , & con-
troversia agitetur , modo Parochus
in actuali possessione Parochiæ repe- 47
riatur , ut resolvit *Sac. Congregat. Con-
cil. in Ceneten.* 31. *Julii* 1627.

Tum si sit Putativus , admini-
stratione interdictus , suspensus , ir-
regularis, schismaticus, modo non fue-
rit declaratus, & Parochia privatus; si
Fornicator notorius , non tamen in
Judicio condemnatus ; existens in pec-
cato mortali ; prohibitus ab Episco-
po , vel a Vicario Generali, ne aliquos
Matrimonio conjungat , ut pluribus
citatis advertit *Barbos. super Concil.
Tridentin. sess.* 24. *de reformat. Ma-
trimon. cap.*1. *num.*88. 92. *& seqq.* , vel
sit excommunicationis Censura liga-
tus , quia in hoc casu , ejus præsentia 48
nil aliud , ut dixi , operatur, quam au-
ctorizzare Matrimonii Contractum ,
& tollere ejus clandestinitatem *Sacr.
Congreg. Concil.* 3. *Martii* 1594.

Dummodo ergo Parochus sit
præsens una cum Testibus , & utrius-
que Contrahentis consensum tam ip-
se , quam Testes intelligant , Matri-
monium valet , sive Parochus eosdem
Contrahentes interroget *Rot. dec.*197.
*par.*3.*rec.* sive non sint ab illo interroga- 49
ti *Rot. dec.*375. *n.*7. *&* 8. *par.*11. *& dec.*
312.*n* 10.*par.* 13.*rec.*,& consensum non
præstet , ejus enim præsentia adhi- 50

betur, non ad habendum illius consensum, sed ut per ipsius testimonium constet Ecclesiæ de consensu Conju-
51 gum, & de Matrimonio coram eo celebrato *Rot. dec 124. num. 17. & 18. par. 7.*, *& dicta dec. 375. num 9. par. 11. recent*, ad quem propterea effectum ex dispositione *Sac. Concil. Tridentin. sess. 24. cap. 1. vers. Habet Parochus de reform. Matrim.* librum bene compa-
52 ctum retinere debet, in quo per ipsum Matrimonia adnotentur *Rot. decis. 117. num. 38. par. 12.*, *& dec. 312. num. 14. par. 13. recentior.*, quam adnotationem quoties facere negligit, to-
53 ties lethalem culpam incurrit *Rot. dec. 233. n. 10. par. 10.*, *& decis. 301. n. 4. par. 11. rec.*

Si tamen præcedentes desint denunciationes, quia hujusmodi Matrimonia *de Jure* sunt *Clandestina*, non *primæ*, neque *secundæ*, sed *tertiæ speciei*, utpote astute, atque dolose sine
54 præviis denunciationibus attentata *Sanch. de Matrim. lib. 3. disput. 1. nu. 1. & 3.* ideo non solum Contrahentes punibiles sunt pœnis pecuniariis Locis
55 piis applicandis, aliisque arbitrio Ordinarii *Sac. Congregat. Concil. 10. Februarii 1629. in respons. ad 2. 4.*, *& 5.* verum etiam si Parochus illis scienter intersit, semper puniendus est pœna indicta in *Cap. fin. §. Sane De Clandestin. desponsat.*, suspensione videlicet ab officio per triennium,
56 aliisque gravioribus arbitrio Episcopi a qua suspensione ab Episcopo deinde absolvi nequit *Benedict. XIV. de Synod. Diœces. lib. 12. cap. 6. num. 2.*

Secus autem si ex improviso fuerit adortus, quo casu tamen verba Contrahentium non audire, aut nutus non videre omnino curabit, quia hujusmodi Matrimonia prohibere, & impedire quantum in se est, omnino tenetur, claudendo oculos, obturando aures, velando faciem, arripiendo fugam, aliisque modis, ex
57 quibus ejus præsentia moralis deesse possit, qua deficiente, & concurrente tantummodo præsentia physica, & materiali, attentatum sacrilegum Matrimonium suo caret effectu, nullumque remanet, ut solide probant 58
Guttierez de Matrim. cap. 39. num. 8. Spin. in Specul. testament. gloss. 15. n. 47. & seq., *Ledesm. de Matrim. quæst. 45. artic. 5. in 1. dub. §. Quo posito col 3. Henriquez lib. 1. de Matrim. cap. 3. n. 1. & 9.*, *Rot. in Granaten. Matrimonii 1. Aprilis 1639. §. Et non poterat dubitari coram Card. Verosp.* relata inter *recen. dec. 122. num. 4. par. 8.* = ibi = *Cum præsentia Parochi requisita a Concilio, debeat esse non solum corporalis, seu physica, sed etiam moralis, ut intelligat quid agatur a Contrahentibus* = & ex aliis Juribus, & fundamentis per me adductis in *Oper. de Sponsalib. Filiorumfam. Vot. X. num. 81.*, *& seqq.*, & susius in *Addit. 1. a num. 128.* ubi, quod si non audit, vel audire nolit verba Contrahentium, testimonium reddere nequit Ecclesiæ cum juramento de mutuo eorumdem consensu, & de Matrimonii contractu tamquam testis magnæ auctoritatis, minusque potest eorumdem Contrahentium verba, si dubia fuerint, declarare, quam declarationem ad illum, & Contrahentes pertinere respondit *Rot. decis.* 59
124. num. 11. par. 7. recent. Quamobrem propositis per *Episcopum Giennensem anno 1581.* nonnullis dubiis *S. Congregat. Concilii*, ad IV. ita conceptum = *Si Sacerdos adfuerit* (Matrimonio) *nihil tamen eorum, quæ agebantur vidit, neque audivit, utrum tale Matrimonium valide contrahatur, vel potius, tanquam sine Sacerdote, nullius sit ponderis, & momenti?* = Respondit = *Non valere, si Sacerdos non intellexit, nisi tamen affectasset non intelligere* = ut videre est in *lib. Decret. 3. pag. 59. & seq.*; Quæ responsio convenit cum alia ejusdem *Congregationis* data in *Ulyxiponen. 29. Aprilis 1593.* ut in *lib. 7. Decret. pag. 106. a tergo* = ibi = *Sacra Congregatio censuit, si vera sint, quæ narrantur, & Parochus affectaverit non intelligere, Matrimonium valere* = Ergo valere non potuisset si intelligere non affectasset, sed vere non audivisset.

Non me tamen latet aliter sensisse *Rot. dec. 625. num. 18. par. 4. tom. 3. recentior.* nec non egregium *Matrimoniorum in*

in Urbe Defensorem in annot. ad Vot. 526. Constantin. n. 158. & seqq. tom. 4. qui tamen ibi sequitur opinionem *Benedicti XIV. in tract. de Synod. Diœces. lib. 13. cap. 23. sub num. 10. vers. Neque porro*, ubi putat *nullam habendam esse rationem affectatæ ignorantiæ illius, qui cum videre commode posset, ipse sibi voluntarium posuit impedimentum, ne videret, & audiret*, ita ut si sic agens vere non viderit, nec audiverit, adhuc Matrimonium sit validum, cum *æquum non sit*, ut sic ab *arbitrio, factoque* Parochi pendeat Matrimonii libertas.
60

At nihilominus, salva semper mea erga hunc Summum Pontificem, tantumque Doctorem existimatione,
61 quæ opinionum discrepantia non corruit, sum in sensu, quod si Matrimonium est nullum, quoties alii duo, seu tres testes verba Contrahentium audire *nolint*, & vere *non audiant*, sibique ponant impedimentum, ne videre, & audire possint, nihilque intersit, ut infra apparebit *num.* 105. quod quatenus ita se gerant *ab eorum arbitrio, & facto pendeat Matrimonii libertas*, licet illos ad hoc faciendum, expresse Sacri Canones non adstringant.

Pari modo Matrimonium nullum esse debeat, si Parochus nec Contrahentes *videre*, *nec* eorum verba *audire velit*, *& vere non audiat*, & ne possit audire, neque videre opportunum adhibeat impedimentum, eoque magis, quia si ipse ita se gerat, nullatenus censeo, quod aliquo utatur contra Matrimonii libertatem *arbitrio*, sed potius obligatione, & necessitate ductus illi
62 pareat *expresso* Sacrorum Canonum *præcepto*, quod habetur in *d. Cap. final. De clandest. desponsat.* = ibi = *Sane si Parochialis Sacerdos tales conjunctiones PROHIBERE contempserit &c. per triennium ab officio suspendatur, gravius puniendus, si culpa qualitas postulaverit* =

Non ergo arbitratur, non agit *ex arbitrio* uti prædicti Testes, sed legis *præcepto* paret, & quantum in se est *prohibere non contemnit*, quod ei prohibere sub præcepto pœnali a lege est in junctum itaque se præbet dispositionis juris executorem, jurisque observantiam tuetur, dum non prohibet, 63
nec impedit Matrimonii libertatem *in genere*, sed usum, seu verius abusum hujusmodi libertatis in specie, hoc est in eo præcisò casu, in quo non per ipsum, sed per expressam juris prohibitionem Catholicis fuit hoc illegitimo, & clandestino modo contrahendi libertas jam impedita, 64
& adempta.

Præterea quemadmodum etsi quilibet Catholicus in legitima ætate constitutus libertatem habeat accedendi ad sumendum Sanctissimum Eucharistiæ Sacramentum, nihilominus si notoriè constet aliquem non esse dispositum, sed actualem publicum peccatorem, & in peccato existentem, nedum Parochus, sed quilibet Sacerdos illum impedire debet, ne hoc Sacramentum in peccato recipiat, eumque a Sacra Mensa debet arcere, alias Sacerdotes contra- 65
facientes ei vindictæ subjacent, quam *S. Joan. Chrysostom. in Homil.* 60. comminatur = *Non parva vobis imminet ultio, si quemquam illius culpa conscii hujus Mensæ participem esse concedatis: sanguis ejus de manibus vestris exquiretur: sive quis Dux Militiæ sit, sive Præfectus, sive Princeps diademate coronatus, indigne autem accedat, prohibe; majorem illo potestatem habes. Propterea vos Deus hoc insignivit honore, ut talia discernatis. Hoc vestra dignitas est, hoc securitas, hoc omnis corona* =. Ita Parochus, cui se offerunt Contrahentes non dispositi, sed cum peccato Matrimonium inire tentantes; non videtur excedere limites æquitatis, & justitiæ, si illis omnimode impediat, ne hoc magnum Ecclesiæ Sacramentum 66
cum notorio sacrilegio suscipiant.

Eoque fortius quia tale facinus impedire tenetur, quatenus possit, sub pœna culpæ lethalis, *Navarr.* 67
in Manual. Cap. 14. *num.* 27. = ibi = *Quadragesimo sexto peccat mortaliter qui*

qui potens impedire, ne alius mortaliter crimen admittat, non impedit Cap. Qui alios de Hæretic. Can. Error dist. 83. Can. Negligere 2. quæst. 7., & alia in glossis eorum citata =. Absque ulla læsione libertatis Matrimonii, quæ ad illud, simili modo contrahendum est jam Catholicis, ut dixi, ab Ec-
68 clesia interdicta, & ablata, nec amplius ea uti interdicta, & illicita ad malum faciendum uti possunt, ad Matrimonii namque libertatem non
69 spectat, ut illud cum peccato contrahatur, *Barbos. in Cap. Requisivit 17. num. 4. De Sponsal. D. Anselm. in Dialog. de liber. arbitr. cap. 1. Gabriel. a S. Vincent. de Sacram. Matrimon. disput. 3. quæst. 6. numer. 48.* = ibi = *Ad Matrimonii libertatem non spectat, quod cum peccato fiat* =, & libertas ad malum est potius defectus,
70 quam effectus libertatis, *Cephal. consil. 421. lib. 3. Paschal. de patr. potest. part. 2. cap. 5. numer. 28., Capiblanc. de Baron lib. 2. pragmat. 9. num 26., Pignatell. consult. 11. numer. 7., & seqq. tom. 4. De Marin. lib. 2. resolut. quotid cap. 132. num. 6. Basil. Pont. de Matrim. lib. 2. cap. 1. §. 2. Gabriel. a S. Vincent. loc. mox citat. Opator. de Matrim. disput. 2. quæst. 18. num. 158., Rebell. de oblig. just. par. 2. lib. 2. quæst. 14. sect. 1. sub num 9. vers. At dices.*

Neutiquam subsistente, quod si Parochus, ut supra, se gerat, nil aliud assequi valet, quam *ut animos Contrahentium aliquando scrupulis tor-*
71 *queat, qui scilicet, quamvis, ut plurimum nesciant illicita ab invalidis distinguere, adhuc tamen, non solum Matrimonium, uti destinaverant contrahere, sed etiam consummare non prætermittant, utrumque enim perficere in animo habent, quoties, circumvento, aut deprehenso Parocho, coram eo proferunt verba ad animorum consensum idonea*, prout hisce verbis prosequitur laudatus clarissimus Doctor *Benedict. XIV. loc. cit.*

Quandoquidem inprimis non capio, cur si Testes Matrimonio
72 præsentes verba Contrahentium audire *nolint*, & *vere non audiant*, quia tunc eorum deficit testimonium, absque ulla difficultate, Matrimonium debeat esse nullum; Si vero Parochus audire *nolit*, & *vere non audiat*, licet ejus desit testimonium, adhuc Matrimonium validum esse debeat. Nec etiam capio cur Parochus *audire nolens, & vere non audiens*, nil aliud operetur, quam *ut animos* 73
Contrahentium aliquando scrupulis torqueat, ideoque Matrimonium pro *valido* sit habendum, Testes vero *audire nolentes*, & *vere non audientes* vel *eorum animos hisce non torqueant scrupulis*, aut si torquent, Matrimonium nihilominus uti *nullum* sit condemnandum.

Cum insuper Testes etiam non idonei, multisque exceptionibus obnoxii eatenus ad probandum Matrimonium fuisse contractum admittantur, quatenus a Parochi præsentia, & testimonio integrantur, alias propter eorum inhabilitatem probare non possent, nec eis esset adhibenda fides, iden minus intelligo cur de illorum testimonio ita ratio haberi debeat, ut si deficiat, quia Contrahentium verba audire *nolint*, & *impedimentum ponant*, ne audiant, sine quo *commode videre, & audire possent*, Matrimonium non subsistit, nulla è contra ratio habenda sit de testimonio Parochi, itaut si deficiat, quia *audire nolit, & impedimentum ponat*, ne audiat, sine quo *commode videre, & audire posset*, adhuc Matrimonium totum robur firmitatis habere debeat, licet ejus testimonium principaliter, & in majori pretio, quam testimonium prædictorum Testium habendum sit, nec contemni debeat, quia uti Sacerdos tantam fidem meretur, ut in aliis casibus suppleat vices duorum Testium *Gloss. in Can. Monachus verb. Quorum dist. 77., Menoch. consil. 92. num 89., Cravett. consil. 267. num. 1., & 2., Paris. consil. 57. num. 50. lib. 1., Rocc. disput. jur. select. cap. 177. num. 10. vol. 2., Capyc. Latr. decis. 12. num. 14. lib. 1. Magon. decis. Florent. 58. num 20., Rot. decis. 630. num. 2. par. 3. Recen;*
& tam

& tamquam Parochus in hypothesi assistit Matrimonio uti Testis magnæ
74 auctoritatis, de cujus fide plurimum Ecclesia confidit, & a quo insuper, ut dixi, alii duo, seu tres Testes, quatenus opus, nempe si sint, ut plurimum, inhabiles, integrantur, *Sanch. de Matrim. lib. 3. disput. 41. num. 5.*, quos integrare nequit, si non audit.

Neque id prælaudatus ipsemet *Summus Pontifex* impugnasse videtur in præcit. *cap. 23. de Synod. Diœcesan sub antecedenti num. 6.* = ibi = *Parochus enim interest Matrimonio tamquam Testis auctorizzabilis pro Ecclesia, quæ cum in aliis duobus, aut tribus Testibus ad Matrimonium rite contrahendum necessariis, non eas qualitates requirat, quæ illos omni exceptione majores constituant, uti fusè demonstrat Sylvius &c. idcirco Parochi præsentiam voluit, UT IN ILLIUS PROBITATE MAXIMUM VERITATIS FUNDAMENTUM STATUERET &c. Parochus autem non potest Testem agere tantæ in Ecclesia auctoritatis, nisi & VIDEAT CONTRAHENTES, & vel eorum AUDIAT VERBA, vel ea non percipiens, SIGNA SALTEM VIDEAT, ET INTELLIGAT, quæ mutuum significent utriusque Partis consensum* =

Deinde huic objecto convenire mihi videtur responsio ab eodem Summo Pontifice in simili casu data in allegato ejus *Tract. de Synod. Diœces. lib. 8. cap. 14. sub num. 5.*, ubi in proposito Matrimonii dicit, quod Parochus *licite sua præsentia, & auctoritate firmare non potest contractum,*
75 *quem scit a Contrahentibus sacrilege iniri*. Etenim, si adhibitis a Parocho prædictis modis, Contrahentium verba vere non audierit, aut eorum nutus non viderit, itaque illius præsentia moralis defecerit, itaut de Contrahentium consensu testimonium reddere non valeat, id profecto assecutus erit, ut ex hoc ejus præsentiæ defectu, nullo Matrimonio existenti, *nec sua præsentia, & aucto-*
76 *ritate firmaverit contractum, quem scit a Contrahentibus sacrilege iniri*, nec ab ipsis Contrahentibus, efficere volentibus Sacramentum validum 77
cum peccato mortali, sacrilegium actualiter committi permiserit, imo impedierit, & insimul viam aperiet, ut idem Matrimonium in posterum ab eis, quorum interest, impediri possit, si, præmissis etiam denunciationibus prius omissis, licite contrahi nequeat, veluti si agatur de contrahendo Matrimonio Catholici cum Hæretica sine dispensatione ab Apostolica Sede jam denegata, vel non 78
petita, aut de Matrimonio indigno cum peccato, scilicet cum injuria Parentum, & Familiæ unius ex Con- 79
trahentibus ineundo.

Si vero Parochus non audire non curaverit, aut non audire affectaverit, seu simulaverit, & tamen viderit, & audiverit, Matrimonium quidem erit validum *Card. de Luc.* 80
de Matrim. disc. 2. sub num. 9., *Sac. Concil. Tridentin. sess. 24. d. cap. 1. de Reform. Matrim.*; Nullo autem *scrupulo* Parochus animos Contrahentium torquet, si adhibito impedimento vere non audiat. Et ratio est 81
quia si Contrahentes, sive scientes, *sive ignorantes illicita ab invalidis distinguere*, Matrimonio illicite contracto, deinde non suppletis denunciationibus in hoc casu juxta solitum prætermissis, illud consummare præsumpserint, non Parochi factum debet ullum eis ingerere scrupulum, sed actus consummationis, qui etiam sine prædicto Parochi facto illos reos facit esse peccati, quia tam in casu Matrimonii invalidi, quam in casu Matrimonii validi, sed illiciti, & clandestini, ob omissas denunciationes, donec istæ suppleantur, & status liberi probatio habeatur, sub pœna culpæ lethalis a co- 82
pula abstinere tenentur, *Sanch. de Matrim. lib. 3. disput. 11. num. 3.*, *& seqq.*, *Barbos. de offic.*, *& potest. Episc. alleg. 32. num. 3.*

Ex quibus meo judicio Parochus ex improviso deprehensus potest, & debet, quantum in se est, obicem ponere, ne sacrilegum Ma- 83
trimo-

trimonium sequatur; sed si hoc non
obstante, inducere non valeat suæ
præsentiæ moralis defectum, quamvis
eam præstare cogatur invitus,
Matrimonium tamen est quidem illicitum,
sed nequaquam, ut dixi,
84 aliquo nullitatis vitio laborat, *Fagnan. in Cap. 1. de Constit.*, quia secundum
magis communem, & ab
Ecclesia receptam sententiam, Pa-
85 rochus non est Sacramenti Matrimonii
Minister, cujus proinde consensus,
& intentio ad validitatem non
requiritur, sed solummodo præsentia
talis, ut certum testimonium de
86 contracto coram se Matrimonio cum
juramento reddere possit; Secus autem,
si uti Minister esset habendus,
& invitus Matrimonio cogeretur assistere,
tunc enim Sacramentum hujusmodi
eo ministrare nolente, illudque
vere non ministrante, & administrare
recusante, ex defectu voluntatis,
& intentionis Ministri, nullum
esset, & irritum Matrimonium.

Nullam quoque invaliditatem
inducunt duo Testes sive scienter,
sive ignoranter, sive cum deceptione,
sive cum complicitate Parochi
hisce Matrimoniis assistant, licet
mortaliter peccent, quatenus de futuro
Matrimonio clandestine celebrando
præcedenter instructi, deinde
ad suam ei præsentiam exhibendam
ad Ecclesiam, aut ad alium
87 locum, ubi Matrimonium est celebrandum,
accedant *Boss. de Matrim. cap.8. §.1. num. 1. Raynald. in supplement. ad observat. Crimin. cap. 22. supplet 3. num.16.* Sed & ipsi quoque præterea
pro tali excessu pœna arbitra-
88 ria puniri debent *Sanch. de Matrim. lib.3. disput.46. num.8. Guttier. de Matrim. cap.75. n.9. Boss. loc. cit. cap. 6. §.20. num.71., & dicto cap.8. §.7. numer.17. Raynald. loc. cit. num. 17. Thomas Mieres ad Constit. Cathalon. collat.9. in Curia Barchin. Regis Ferdinandi cap. 12. num.81.* ubi quod puniuntur pœ-
89 na exilii, vel simili arbitrio judicantis,
aut etiam pecuniaria *Sac. Congregat. Concil. in Florentina 17. Februarii 1629. lib. Decret. 14. pag.*
35. in qua propositis dubiis.

I. An Episcopus possit punire Contrahentes Matrimonium contra ejus prohibitionem contractum.

II. An eos, qui contrahunt coram Parocho ex causa justa dissentiente.

III. An eos, qui contrahunt omissis denunciationibus.

IV. An possit punire Testes intervenientes in supradictis casibus.

V. An possit in eisdem casibus punire pœnis pecuniariis Locis Piis applicandis.

Sacra Congregatio respondit; Ad
I. II. & III. *Episcopum posse*; Ad IV.
posse quatenus Testes sint in dolo; Ad V.
pariter posse; Quam pœnam usque ad
centum aureorum summam extenden- 90
dam statuit *Synodicon. Beneventan. par.1. tit.37. cap. 6.*; Imo & excommunicatione
ipso facto incurrenda
eos coerceri posse non est hæsitandum
Benedict. XIV. de Synod. Diœces. 91
lib.12. cap.6. num.2., & quia agentes,
& consentientes pari pœna puniuntur
leg. Jubemus 14. §. Oeconomus Cod. de Sacros Eccles. Cap. 1. De offic. Judic. delegat., ideo eadem censura
non solum Testes, sed & juvantes,
& consilium dantes coerceri possunt
Concil. Colon. II. ann. 1549. part.7. cap. 43., late *in meo Vot. X. num.57. & seqq. de Sponsal. Filiorum Famil.*,
qui tamen vitandi non sunt, nec decernendum,
quod evitari debeant
antequam publice, & nominatim
denunciati fuerint *P. Girald. in Exposit. Jur. Pontif. &c. tom. 3. sect.114. vers. Idem tamen.*

Quoties ergo Parochus, & Testes
cum juramento deponunt Matrimonium
coram se fuisse contractum,
illorum depositioni omnino deferen- 92
dum venit, maxime cum juramentum
emittitur a Parocho, & Testibus,
qui non sunt conjuncti, vel
intrinseci amici unius, vel alterius
Contrahentis, qui Matrimonii contractum,
ejusque validitatem sustineat,
nec eorum intersit, an Matrimonium
firmum, seu nullum decla- 93
retur, *Zipæus lib. 4. de Sponsal., & Matrim. Consult. Can. 3. num. 1. Ursaya*

saya Discept. Eccles. tom. 8. part. 1. discept. 14. num 60., & 62., licet etiam Consanguinei, & Affines ad probandum Matrimonium fuisse con-
94 tractum in Testes adhiberi possint, *Rot. decis. 370. num. 3. par. 18. tom. 1. Recen.*, ad effectum enim illud probandi integrantur, ut dixi, a Parocho, potissimum si in æquali gradu consanguinitatis utriusque Partis
95 reperiantur, *Rot. decis. 490. num. 10. & seqq. par. 18. tom. 2. Recent.*; Secus autem ubi agitur de Matrimonio jam contracto in faciem Ecclesiæ impugnando, tunc enim Testes
96 omni exceptione majores requiruntur, *Rot. decis. 214. sub numer. 14. par. 10. Recen.*

Testium quoque tamen præsentia moralis esse debet, neque pariter sufficit physica, & materialis
97 juxta communem Theologorum sententiam, inter quos *Concin. Theol. Dogmat. Moral. lib. 2. de Matrimon. dissert. 2. de Sponsal. quæst. 22. nu. 38. Billuart. curs. theolog. tom. 3. Tract. de Matrim. artic. 12., Sanchez de Matrim. lib. 3. disput. 39. num. 1., & disput. 41. num. 2., Perez de Matrim. disput. 40. sect. 9. num. 2., Hurtad. de Matrim. disput. 5. difficult. 15. nu. 49., Boss. de Matrim. cap. 3. §. 1. num. 2., Giribald. Oper. Moral. tom. 3. tract. 10. cap. 7. dub. 12. n. 90.* = ibi = *Præsen-*
98 *tia PAROCHI, & TESTIUM in Matrimoniis necessaria, non sufficit, si sit solum physica, materialis, & corporea, sed debet esse moralis, & humana, in eo sensu, ut advertant, & intelligant, quid agitur, & comprehendant mutuum consensum Contrahentium in accipiendo se invicem in Conjuges, ut de eo testificari possint &c. idque intelligit Concilium Tridentinum verbis illis* = præsente Parocho, & Testibus = *quæ de præsentia morali, & humana debent intelligi, quia is, qui assistit vere intelligat, & percipiat quid agatur &c.; Ratio etiam est quia Tridentinum ideo requirit præsentiam PAROCHI, & TESTIUM, ut de Matrimonio legitime contracto testificari possint coram Ecclesia, quod facere non possunt, si fuerint corpore præsentes, sed non percipiant, & intelligant quid agatur* =

Et in hanc sententiam Canonistæ omnes unanimiter conveniunt, 99
& præ cæteris *Zipæus consult. can. lib. 4. consult. 3. in princ., Pignattell. consult. 62. num. 1. tom. 7., Barbos. de offic., & potest. Episc. allegat. 32. numer. 78., Card. de Luc. de Matrim. in Summ. num. 37., Guttierez de Matrim. cap. 69. num. 2., De Joriis de Magn. Matrim. Sacram. par. 4. quæst. 8. num. 1.*, nec non *Commentatores tit. Decretal. de clandest. desponsat.* videlicet *Zoet. num. 12., Krimer nu. 673. & seqq., Engel. num. 14., Schambog. num. 17., Pirhing. num. 22., Konig. numer. 11., & 19., Reiffenstuel. n. 106. Schmalzgrueb. nu. 230., Mayr. n. 166.* = ibi = *Extra dubium est ad valorem* 100
Matrimonii exigi præsentiam PAROCHI, & TESTIUM non solum materialem, sed etiam formalem, & humanam, vi cujus advertant, & intelligant consensum utriusque Contrahentis in Matrimonium de præsenti; Ita omnes &c. sumitur tum ex verbis Concilii Tridentini in citat. cap. 1. = ibi = *Parochus Viro, & Muliere interrogatis, & eorum CONSENSU INTELLECTO &c.* = *Tum ex fine hujus Decreti, quippe ideo Concilium requisivit assistentiam Parochi, & Testium, ut Ecclesiæ constet, & per ipsos testimonium dari possit de Matrimonio contracto, ne vivente prima Uxore aliquis possit ducere secundam, ut habetur in proemio ejusdem Decreti, qui finis neutiquam obtineretur, nisi præsentia esset moralis, & humana; tum ex generali sensu Jurium, non enim in Jure pro præsente habetur, qui non* 101
adest modo humano advertens, & intelligens quid agatur =

Quæ communis Theologorum, & Canonistarum Sententia est adeo vera, ut constare de Matrimonio ad formam præfinitam a *Concilio Tridentino* dici nequeat, si vel Parochus, vel alteruter Testis minime perceperit mutuum Contrahentium consensum, ut præter allegatos firmant *Pichler. ad tit. Decretal. de clandestin.* 102

 despon-

desponsat. numer. 24., *Schmitz* ibid. *quaest. 2.*, *Schmier Jurisprud. can. to 3. lib. 4. tract. 3. cap. 5. §. 1. num. 80.*, *& seqq.*, *Pax Jordan. elucubrat. divers. tom. 1. lib. 3. tit. 7. num. 103.*, *Ventrigl. in prax. tom. 1. annot. 3. §. 2. num. 5.*, *& seqq.*

Cum itaque præsens non dicatur, qui, licet præsens corpore,
103 oculis tamen non videt, seu auribus non audit, & consequenter quid agatur nec percipit, nec intelligit, *Can. Testes 3. quaest. 9.*, ibique *gloss. verb. Praesentia* = ibi = *Dum tamen intelligunt, nam aliter non dicuntur praesentes* = Consonat alter Text. in *Can. In primis 2. quaest. 1.*, ibique *gloss. verb. Praesente* = ibi = *Et intelligente, alias non diceretur praesens* =

Ideo contractum fuisse Matrimonium Testes nequaquam probarent, si deponerent se non vidisse, aut non audivisse verba Contrahentium ad perficiendum Matrimonium apta, & idonea, sive id contigisse affirment
104 accidentaliter ob mentis evagationem, *Sanch. de Matrim. lib. 3. disput. 39. num. 5.*, *Perez de Matrim. disput. 40. sect. 10. num. 3.*, *Ventrigl. in prax. tom. 1. annot. 3. §. 2. num. 5. & seq.*, *De Nicollis Jur. Can. tom. 2. lit. Q. tit. Qui Matrim. accus. poss.*, *vel contr. illud testificar. num. 31.*, *& seq.* = ibi = *Dubitatur quid si isti Testes accesserint animo attendendi, sed tempore Contractus distrahantur evagatione mentis, num dicantur idonei Testes, ita ut valeat Matrimonium? Respondetur negative, & non valere Matrimonium, nam vere isti Testes non dicuntur praesentes, dum non advertunt, ut probavimus supra, & ad effectum testificandi de Matrimonii Contractu, perinde est, ut si absentes essent* =

Sive id acciderit data opera, & ex propria culpa, quia videre, aut audire noluerint, aliquo etiam
105 ad hoc adhibito impedimento, prout quoad Testes sustinet prælaudatus quoque clarissimus *Defensor Matrimoniorum in annot. ad dict. Vot. 526.*, *Constantin. loc. cit. num. 162.* = ibi = *Animadvertendum tamen, quod licet pari modo statuant valere Matrimonium coram Parocho, & Testibus invitis, vi detentis, dolo accersitis, vel casu transeuntibus, si videant, advertant, & intelligant, itaut re vera Matrimonii inter illas personas contracti Testes fuerint, & de illo testimonium perhibere valeant, uti patet ex Sanchez &c. & aliis cumulatis &c. Si* 106
tamen Testes re vera non viderunt, nec intellexerunt, sive id acciderit naturaliter, sive quia DATA OPERA noluerunt, SIBIQUE IPSI POSUERINT IMPEDIMENTUM, ne viderent, nec intelligerent, aliter dicendum videtur, quia Testes non sunt, nec esse possunt, qui re vera non viderunt, nec intellexerunt (& ex eadem ratione nec Parochus, qui videre, & intelligere noluit) *nec eorum iste substantialis defectus destruens essentiam Testis* (prout Testis est etiam Parochus) *suppleri potest a Parocho, quia Parochi praesentia supplet qualitates personales Testium, non eorum vices Sanch. &c.* = Nec Parochi vices supplent Testes.

Vel si quoque affirment ex verbis in actu celebrationis Matrimonii a Parocho prolatis se percepisse mutuum Contrahentium intervenisse consensum, quia hoc non sufficit, sed hujusmodi consensum nonnisi ex ipsorum Contrahentium verbis, aut signis per Testes deprehendi posse docent *Scambog. ad tit. Decretal. de* 107
clandest. desponsat. num. 17., *Leuren. For. Can. lib. 4. tit. 3. quaest. 153. numer. 2.*, *Giribald. oper. moral. tom 3. tract. 10. cap. 7. dub. 12. numer. 92.*, *Clericat. de Matrim. decis. 35. nu. 21.*, *Ventrigl. in prax tom. 1. annot. 3. § 2. num. 13.*, *De Just. de dispensat. lib. 2. cap. 19. num. 104.*

Eo vel magis, quia Parochi, & Testium præsentia non ad solam Matrimonii probationem præscripta fuit, sed ad probationem simul, & formam 108
Engel. in Coll. Jur. Can. lib. 4. tit. 3. num. 9., *Pichler. Jur. Can. lib. 4. tit. 3. num. 10.*, *Guenech. in exam. Jur. Can. lib. 4. tit. 3. §. 12.*, *Clericat. loc. cit.*, *Rot. dec. 657.*

dec.657. num.1. part.1. diverſ., *& dec. 308. num. 1. coram Dunozzet. ſen.*, & proinde non ex illatione a verbis alterius educta, & per æquipollens, ſed in forma ſpecifica mutuum Contrahentium conſenſum a Teſtibus per-
109 cipi debet *Urſaya diſcept. Eccleſ. to. 1. par. 2. diſcept. 2. num. 140. Barboſ. de Offic. & poteſt. Epiſc. par. 2. allegat. 32. num.81. Corrad. in prax. diſpenſat. lib.7. cap. 2. num.36. Card. Lanfredin. in Vot. edito in Neapolitana Matrimonii 19. Septembris 1734. §. Illud igitur Rot. dicta dec.657. n.1. par.1. diverſ.*, *& dec.308. n.1. cor. Dunozz. Sen.* = ibi = *Maximum, & præcipuum Deciſionis fundamentum ex verbis Sac. Concilii Tridentini ſeſs. 24. cap. 1. de Matrimonio, ubi = qui aliter, quam præſente Parocho, vel alio Sacerdote de ipſius Parochi, ſeu Ordinarii licentia, & duobus, vel tribus teſtibus contrahere attentabunt, eos Sancta Synodus ad ſic contrahendum omnino inhabiles reddit, & hujuſmodi Contractus irritos, & nullos eſſe decernit, prout eos præſenti Decreto irritos facit, & annullat = Ex quibus verbis clare apparet induci FORMAM PRÆCISAM, & ſubſtantialem, ſine qua actus ſubſiſtere non poteſt, quæ nec poteſt adimpleri PER ÆQUIPOLLENS, dum irritatur factus ſine illa forma ſpecifica &c. Ponderarunt etiam Domini dictionem illam = omnino = quæ ſignificat omnem caſum, & eventum ſine ulla exceptione,*
110 *remedio, ac diſpenſatione, cum ſit dictio præciſa* =

Et hanc eorum moralem præſentiam interveniſſe oportet ipſo tempore, quo actus in eſſe producitur, ut
111 firmant Canoniſtæ *ad tit. Decretal. de clandeſt. deſponſat.* & præſertim *Wieſtner num. 61. Konig. num. 19. Reiffenſtuel. num. 107. Schmalzgrueb. num. 133. Widman. num.58.* & conveniunt *Schimier. Juriſprud. Can. to.3. lib.4. tract.3. cap.5. §. 3. num. 155. Torreblanc. Juriſprud. pract. lib.2. cap. 15. num. 33. Baruſald. ad Ritual. Roman. tit. 41. num.149. Perez de Matrim. diſput.40. ſect. 9. num. 3. De Juſt. de diſpenſat. Matrim. lib.2. cap.19. nu. 101. Clericat. de Sacram. Matrim. d. dec. 35. n.21.* = ibi = *Præſentia PAROCHI, & TESTIUM pro validitate Matrimonii eſt DE FORMA, & per conſequens debet utraque intervenire ſimul, ac eo tempore, quo actus in eſſe producitur* = ac firmavit *Rot. coram Buratt. deciſ. 364. num.3.*, & quia non in hoc actu, ſed poſtea, nec ex verbis, aut ſignis Contrahentium, ſed ex verbis Parochi eorumdem Contrahentium conſenſum Teſtes perceperant, pro nullitate Matrimonii reſpondit *Sac. Congregat. Con-* 112
cilii in Camerinen., *ſeu Fabrianen. prætenſi Matrimonii 4. Junii 1768.*

Nec etiam ſuffragante, quod Matrimonium, hac non ſervata forma, contractum, ſit deinde a Parocho in Matrimoniorum libro deſcriptum, ut 113
reſolvit *Rota d. dec. 308. num. 11. cor. Dunozz. ſen.* = ibi = *Nec obſtat, quod dictum Matrimonium fuit deſcriptum ab Oeconomo in libro Matrimoniorum, qui debet confici per Parochum juxta diſpoſitionem dicti Sacri Concilii, cui libro ad* 114
hunc effectum ſolet plena fides adhiberi ex notatis per Rot. deciſ. 340. num. 2. par.2. diverſ. quia deciſio procedit, quando tractatur incidenter de Matrimonio ad effectum legitimitatis Prolis, 115
ut patet ex narrativa Deciſionis, ſed hic agitur principaliter ſuper fœdere Matrimonii =

Quamobrem Matrimonium aliter initum, quam præſente, præſentia morali, ut ſupra, Parocho, vel alio Sacerdote de ipſius, vel Ordinarii licentia, nec præſentibus morali præſentia Teſtibus, eſt clandeſtinum, & nullum, cum hæc ſit forma præciſe ſervanda, eaque non ſervata, actus corruit, & eſt nullus, nec adimpleri poteſt per æquipollens *Rot. dec.19.* 116
num. 37. par. 10., *& dec. 75. num.13. par.17. recent.* itaut nec etiam præſentia alicujus Parochi ſufficiat, niſi ſit, ut jam dixi, Parochus proprius ſaltem alterius ex Contrahentibus, nec valeat excuſatio, ſeu prætextus ne- 117
ceſſitatis, & impotentiæ *Rot. dec. 60. num.2.*, *& dec.162. num. 17. par. 15.*, *& dec. 250. num. 27. par. 16. recentior.* nec etiam in articulo mortis, quia *Tridentin. dicta ſeſs.24. cap.1. de refor-*

mat. Matrim. sine ulla limitatione Connubia ita contracta prorsus irrita esse decernit *Guttierez de Matrim. cap. 61. a num. 4. Sanch. eod. tract. lib. 3. disput. 17. n. 4.*

Verumtamen, etsi hæc Matrimonia clandestina causent nullitatem, nihilominus dubitatum aliquando fuit, an Matrimonium celebratum sine præsentia proprii Parochi, vel cum alio essentiali defectu, saltem vim habeat sponsaliorum de futuro, præsertim, si, eo licet nulliter celebrato, copula deinde in figura Matrimonii etiam
118 accesserit, sed inter alios negativam sententiam tuentur *Navarr. conf. 5. num. 2. 6. & seqq. de sponsalib. Hurtad. de Matrim. disput. 6. diffic. 2. num. 6.* & pluries negative responsum fuit per *Sac. Congreg. Concil.* teste *Ursaya discept. Eccles. tom. 3. par. 1. discept. 19. a num. 170. ad 242.*, & præ cæteris clarissima est illius *Resolutio in Nullius 8. Junii 1595.* in qua censuit = *Matrimonium sine præsentia Parochi per verba de præsenti contractum, etiam copula subsecuta, & irritum, & nullum esse, & in sponsalia de futuro minime resolvi* = ut habetur *in lib. 8. Decretor. pag.* 130. adeout Filii inde
119 nati sint illigitimi *Cap. Quod nobis 9.* ibique *gloss. verb. Fuerint Qui fil. sint legit. Cap. Cum inhibitio 4. §. Si quis De clandest. desponsat.*

Eorum ergo Doctorum opinio, qui tenent Matrimonium clandestinum primæ, vel secundæ speciei resolvi in sponsalia de futuro, ita ut sic nulliter Contrahentes ad iterum valide contrahendum obligentur, est
120 omnino rejicienda, tum quia (ut advertit *Ursaya loc. cit. sub num.* 243.) plures numero sunt Doctores contrarium firmantes, quos refet *Barbos. sup. Concil. Trident. sess. 24. de reformat. Matrim. cap. 1. num. 150.* tum quia Doctorum opinioni prævalet judicium *Sac. Congregationis Concilii*, quæ hanc controversiam, ut supra, diremit, nec non pariter *in Granaten.* in qua
121 sequentibus sibi propositis Dubiis videlicet.

I. An Contrahens non servata Concilii solemnitate, obligatus sit saltem obligatione naturali, cujus vigore aliquo Ecclesiastico remedio compelli possit ad observanda promissa?

Ad I. *Censuit non esse obligatum etiam obligatione naturali.*

II. Quid si in hujusmodi Contractu interpositum sit juramentum?

Ad II. *Respondit idem, etiamsi Contrahens jurasset.*

III. An talis Contractus valeat saltem ut sponsalia de futuro?

Ad III. *Respondit non valere.*

IV. An sic Contrahens peccet mortaliter non adimplendo suam promissionem?

Ad IV. *Non peccare censuit.*

Cujus *Conciliaris Resolutionis* Originale videri potest *in Tom. 72. Positionum Sac. Congregationis Concilii* signat. foris *sess. 24. de reformat. cap. 1. pag. 168. & 169.*

Notandum 1. quod si in Testes in Matrimonio adhibiti fuerint Judæi, Turcæ, aliique infideles, vel Christiani excommunicati, suspensi, vel interdicti (quod tamen non est permittendum) Matrimonium est vali- 122
dum *Nicol. in Floscul. verb. Matrimonium n. 10.*

Notandum 2. quod Episcopus adimere nequit Parochis facultatem assistendi Matrimoniis non præmissis denunciationibus clandestine contrahendis, eaque nulla, & irrita declarare, (licet hoc Papa facere possit) nam adhuc erunt valida, & validum pariter erit Matrimonium initum coram Parocho, cui Episcopus generatim prohibuerit, ne Matrimoniis assistat, ut relatis Juribus, ac Sacræ Congregationis Concilii Decretis probat *Benedict. XIV. de Synod. Diœces. lib. 7. cap. 13. num. 1. & 3. Fagnan. in Cap. Quoniam 1. De Constitut.* = ibi = *Sac. Congregatio declaravit validum esse Matrimonium contractum coram Parocho etiam invito &c. Item coram Parocho tam Viri, quam Mulieris etiam in aliena Parochia, etiamsi Episcopus illi Matrimonium interdixerit. Item coram Parocho etiam minoribus tantum Ordinibus initiato, qui non potest tamen delegare nisi Sacerdotem* = Multoque minus

minus generaliter loquendo Episcopus prohibere potest, ne Parochi conjungant in Matrimonium suos Parochianos a se bene cognitos, quibus, post præmissas denunciationes, nullum
123 obstare Canonicum impedimentum optime norunt *Sac. Congregat. Concil. in Messanen. 18. Januarii 1589. in responsf. ad* 10., exceptis nonnullis casibus particularibus, in quibus, propter varias rerum circumstantias, justa concurrente causa, id est ei prohibi-
124 re permissum *Sac. Congregat. Concil. in Turritan. 12. Martii* 1633. In praxi tamen, & in pluribus Civitatibus, & Diœcesibus, in quibus functus sum Officio Ordinarii, Matrimonia sine licentia Episcopi, vel Vicarii Generalis non contrahuntur, quæ in ali-
125 quibus insuper Episcopatibus non conceditur, nisi prius in Tribunali per Testes probatus fuerit status liber utriusque Contrahentis, etiamsi Diœcesani sint, imo ambo Parochia-
126 ni ejusdem Parochi.

Procul autem ab omni dubio prædicta licentia ubique requiritur, & sine illa conjungi nequeunt a Parochis in Matrimonium alienigenæ, ignoti, exteri, & vagi, sive tales sint ambo,
127 sive altero eorum, ut habetur expressum in *Ritual. Roman. de Sacram. Matrim. §. Caveat* & statuerunt *Concil. Hispalens. ann.* 1512. *cap.* 35. *Concil. Valentin. ann.* 1565. *cap.* 26. *Concil. Tridentin. sess.* 24. *cap.* 7. *de reform. Matrim.* = ibi = *Parochis autem præcipit ne illorum Matrimoniis, intersint, nisi prius diligentem inquisitionem fecerint, & re ad Ordinarium delata, ab eo licentiam id faciendi obtinuerint* = nec non *Sac. Congregat. S. Officii* 21. *Augusti* 1670. & 29. *Januarii* 1695. nullatenus concedenda, nisi probato prius eorum statu libero per legitima documenta provenientia a loco originis, & ab aliis locis, in quibus commora-
128 ti fuerint *Concil. Mediol. Provinc. II. tit.* 1. *decret.* 26. *Concil. Colonien. ann.* 1536. *par.* 7. *cap.* 45.

Præterea sine eadem licentia nec ipsi Diœcesani conjungi possunt, qui in ætate nubili *per sex menses continuos* a Diœcesi abfuerunt, & multo minus Extradiœcesani, qui omnes in Curia Episcopali prius exhibere tenentur Testimonialem Ordinarii, in cujus Diœcesi vel nati sunt, vel permanserunt, asserentis se examinasse testes super statu libero Sponsi, vel Sponsæ, factisque denunciationibus, nullum detectum fuisse canonicum impedimentum juxta Declarationes *Sac. Con-* 129
greg. S. Officii relatas a *Monacell. in appendic. instruct.* 6. *n.* 1. & 2. *to.* 3. *pag. Mihi* 222.

Hanc etiam attestationem Ordinarii, & aliorum, si alibi moram traxerint, exhibere debent tum qui *per decennium*, & ultra domicilium acquisiverint in loco, ubi Matrimonium celebrare volunt, quamvis ibi non desint testes, qui de eorum statu libero indesinenter servato tam in loco Originis, quam domicilii deponere valeant; Tum Advenæ quorum 130
Uxor, seu Maritus ex hac vita migravit in loco, ubi iterum alias nuptias superstes contrahere intendit, etsi post mortem Uxoris, seu Mariti 131
nunquam ab eo loco discesserit; Tum demum Milites alienæ Nationis residentes in locis, ubi Matrimonium celebrare volunt, tametsi Testes suos 132
Concives haberent, qui de eorum statu libero fidem facere possent, ut habetur in præcitatis Declarationibus *Sac. Congregationis S. Officii* apud *Monacell. loc. cit. num.* 4. 7. & 8. & quoad Milites declaravit etiam *Sac. Congreg. Concilii 6. Martii* 1694.

Verum si neglecta in præmissis casibus per eos, ad quos, ut supra, spectat, Ordinarii licentia, spretisque præmissis ordinationibus *Sac. Congregationis S. Officii* Matrimonium contractum fuerit, erunt quidem tam Contrahentes, quam Parochus acriter puniendi, sed nisi aliquod obstet canonicum impedimentum dirimens, Matrimonium est validum, ut pluribus relatis advertit *Barbos. super Concil.* 133
Tridentin. sess. 24. *cap.* 7. *num.* 8. *de reformat. Matrim.* Præmissis vero prædictis cauthelis ad obviandum cuicumque fraudi necessariis, potest Vir exterus contrahere Matrimonium coram Paro-

Parocho loci, ubi reperitur tempore, quo illud est ineundum, etiamsi ad-
134 sit Parochus proprius Mulieris per ipsum Exterum desponsandæ *Sanch. de Matrim. lib.3. disput. 25. num. 14. & 15. Barbos. sup. Concil. Tridentin. sess. 24. de reform. Matrim. cap.7. n. 3. Sac. Congr. Concil.* 28 *Augusti* 1621. cum enim quilibet Parochus sit Parochus vagorum, ejus proinde Parochus est
135 Parochus illius loci, ubi tunc reperitur *Pirhing. in Jus Can. lib.4. Decr. tit. de clandestina desponsat. num.19. Cabassut. in Theoric., & Prax. Jur. Canon. lib.3. cap.26. num.4. Sanch. de Matrim. lib. 3. disput. 25. num. 11. Barbos. de Offic. & potest. Paroch. par. 2. cap. 21. num.* 89. cum aliis *supra* relatis *nu.* 127. Quatenus tamen vere sit vagus, qui in *leg. Ejus* 27. *§. Celsus ff. Ad municipal.* ita describitur: *Puto autem & hoc procedere posse, si quis domicilio relicto naviget, vel iter faciat quærens, quo se conferat, atque ubi consistat, nam hunc puto sine domicilio esse:* non autem Peregrinus, hoc est ille, qui iter facit animo redeundi ad proprium domicilium, a quo discesserit *Rosignol. de Matrim. par. 1. tom. 6. contract. 15. prænot.22. n.4.*

Attestatio tamen Ordinarii, aliorumque locorum, ubi Contrahentes, tempore Matrimonium præcedente, permanserunt, non requiritur pro Extradiœcesanis, qui ante nubilem ætatem a loco Originis, vel domicilii discesserunt, ac continuam traxerunt moram in loco, ad quem deinde accesserunt, ubi celebrare Matrimonium intendunt; Quemad-
136 modum & sine illa conjungi possunt nuptias inituri in articulo mortis, aut in alio casu præcisæ necessitatis, sed abstinere debent a cohabitatione, & copula, donec prædicta deinde At-
137 testatio habeatur, juxta *Sac. Congregat. S. Officii* Epistolam relatam a *Corrad. in prax. dispensat. lib. 7. cap. 6. numer.* 23.

Notandum 3., quod Parochus
138 unius Parochiæ conjungere nequit in Matrimonium Parochianum alterius Parochiæ ejusdem Civitatis, seu Diœcesis Contrahentem cum suo, vel sua Parochiana, sine illius Parochi attestatione, quod in ejus Ecclesia solitæ tres factæ fuerint denunciationes, nullumque detectum fuerit canonicum impedimentum; alias erit gravi pæna arbitrio Ordinarii puniendus, ut statutum fuit in *Synod. Fulginaten. anni* 1722. *cap.7. num.* 38. in contradictorio judicio a *Sac. Congreg Concilii* approbato.

Notandum 4. non licere Parocho assistere Matrimonio, cui, etsi solus, extra confessionem scivit occultum obstare dirimens impedimen- 139
tum, cum enim ipse in Matrimonio officium testis exerceat, de actu, quem scit irritum esse, nec ipse, nec alius Testis id non ignorans testimonium præstare potest. Si impedimentum autem non sit dirimens, ut est votum simplex Castitatis, debet secreto cum hoc impedimento contrahere volentem monere, & si non proficiat, rem ad Ordinarium deferre, quia ex officio Pastoris Subditi peccatum maxime impedire tenetur.

Notandum 5. quod ex tacita Papæ dispensatione, & usu Ecclesiæ valet Matrimonium inter Hæreticos contractum in locis, ubi publice suam professionem exercent, quamvis ibi *Concilium Tridentinum* promulgatum fuerit, quatenus tamen juxta 140
ritum, legesque loci contrahatur. Et hinc est, quod similes hæretici, qui sic inter se Matrimonium contraxerint, si ad Fidem Catholicam convertantur, Ecclesia non permittit, quod alias nuptias contrahant, & Filios ex tali Matrimonio natos, & nascituros vult esse legitimos, & pro legitimis a Parentibus haberi debere, quemadmodum *Sac. Romana Pœnitentiaria* respondit *Episcop. Castoriens.*

Quoad Matrimonia occulta, vulgo dicta Matrimonia Conscientiæ, videri potest recens Constitutio Sa. Me. BENEDICTI XIV. incip. = *Satis* 141
Vobis compertum = in ejus *Bullar. pag.*19. & per me per extensum relata in *Additionibus ad Vota De Sponsal. Filiorumfam. Addit.* 5.

No-

Notandum ultimo, quod Matrimonium contractum coram duobus Testibus sine Parocho in loco, ubi
142 Hæreticus tantummodo Minister residebat, Catholicus autem Parochus, aliusve Sacerdos vel omnino non aderat, vel eum adeundi libera non erat potestas, est validum *Sylv. in Comment. in Supplement. ad 3. par. D. Thom. quæst. 45. art. 5. quæst. 4. Platellius in Synops. Cursus Theologici par. 5. cap. 7. §. 8. de clandest. Matr. n. 1113. Card. de Lauræa in 4. lib. sentent. tom. 3. disput. 22. art. 5. §. 4., Clericat. de Sacram. Matrim. dec. 35. n. 23.*, illudque validum declaravit *S. Congregat. Concil. 30. Martii 1669. lib. 26. Decretor. pag. 198. a tergo, & 199.*; Secus autem si contractum fuerit
143 etiam bona fide coram Parocho, & unico Teste, hoc enim esse nullum respondit eadem *Sac. Congregat. Concil. 14. Januar. 1673. lib. 28. Decret. pag. 4. a tergo, & 5.*

CAP. XV.

De perpetua Separatione Tori quoad vinculum ob Raptum.

SUMMARIUM.

1 Matrimonium contractum inter Raptorem, & Raptam in potestate Raptoris existentem, est nullum, & una cum consulentibus, auxiliatoribus, & favorem præbentibus incurrit pœnas, de quibus ibid.

2 Dummodo concurrat abductio violenta Mulieris de loco ad locum.

3 Sive sit virgo, sive corrupta, sive Vidua, sive Conjugata, sive inhonesta, vel Meretrix.

4 Violentia debet esse physica, vel moralis per minas, aut gravem metum illata.

5 Ex abductione Mulieris volentis, etiam invitis Parentibus, aut Tutoribus, non oritur impedimentum dirimens.

6 Quia ad validitatem Matrimonii sufficit solus liber Contrahentium consensus.

7 Sed contrarium est verius, & sufficit, quod vel Puellæ, vel Parentibus vis illata fuerit.

8 Sive etiam ipsa sponte discesserit, nec ulla vis intervenerit, quia ejus Pater dormiebat.

9 Sive raptus fiat ipsa consentiente, & invitis Parentibus.

10 Aut Tutore, vel Curatore.

11 Secuto raptu, & Matrimonio, Mulier a Raptore separari debet.

12 Nec Matrimonium vim habere potest, nisi ipsa in loco tuto constituta se Raptorem in Virum habere velle declaret.

13 Puella in raptu regulariter præsumitur violentata.

14 Donec permanet in potestate Raptoris, durare censetur causa metus, etiamsi aliqui actus spontanei videantur.

15 Solus consensus Puellæ post raptum neque ad salvandum raptum, neque ad validandum Matrimonium sufficit, si Parentes dissentiant, *& num. 16. 17. 22.*

17 Sive illis invitis, sive ignorantibus rapta fuerit, quando ex post reclamarunt.

18 Sive rapta fuerit inscio Tutore, vel Curatore.

19 Raptus commissus sola causa explendæ libidinis, non autem contrahendi Matrimonium, non est impedimentum dirimens.

20 In utroque casu tamen Mulier est a Raptore separanda.

21 Raptus committitur, si Mulier precibus violentiæ æquivalentibus abducatur, nec ad id leves preces, & suasiones sufficiunt.

22 Nisi commissus fuerit insciis, vel invitis Parentibus, seu Tutoribus.

23 Tractatus præcedens Matrimonii, si non fuerit cum consensu Puellæ conclusus, raptum non excludit, *& num. 26.*

24 Se-

24 Secus si sponsalia præcesserint, & Mulier raptui consenserit.

25 Eoque magis, si deinde factæ fuerint denunciationes.

26 Tunc enim locus non est anathematis pœnæ.

27 Ad excludendum raptum probatio præcedentium sponsalium debet esse clara, & concludens, nec relevat obscura, & æquivoca.

28 Mulieri raptæ super validitate Matrimonii sine aliis adminiculis non creditur.

29 Non obstante Apocha Matrimoniali, quia habet præsumptionem antidatæ, nihilque probat, si contrarietur dictis Testium.

30 Confessio Mulieris de consensu præstito raptui præsumitur per Raptorem extorta.

31 Attenditur è contra ipsius declaratio contraria præsertim facta coram Notario, & Testibus.

32 Consensus Mulieris pro Raptu, non fert consensum pro ineundo Matrimonio.

33 Armatus in raptu contra Puellam metum incutit ex duplici qualitate.

34 Ad validitatem, vel invaliditatem Matrimonii plurimum attenditur exploratio voluntatis Mulieris raptæ facta a persona ad id deputata.

35 Ejusque voluntas constans est, si fuerit confirmata coram Judice ad eam explorandam delegato.

36 Per Pontificiam dispensationem super Matrimonio inter Raptorem, & Raptam contracto in gradu prohibito, cessant omnes pœnæ legales.

37 In Carminibus transcriptis in præcedenti Cap. I. relatis non est impedimentum Amentiæ, seu Furiæ perpetuæ, quod dirimit Matrimonium.

38 Nec impedimentum ætatis annorum duodecim in fæminis, & 14. in maribus, ante quam ætatem regulariter invalide contrahunt, exceptis nonnullis casibus, de quibus remissive.

39 Prædicta carmina sunt reformata, & referuntur.

40 Sed in his quoque deficit impedimentum Amentiæ, seu Furiæ perpetuæ.

In Causa nullitatis Matrimonii instaurandum est judicium coram Judice Ecclesiastico ad formam Constitut. Benedictinæ *ibid.*

41 Votum Auctoris ad intelligentiam, & observantiam ejusdem Constitutionis, *& num. seqq.*

48 Obtenta per alterum ex Conjugibus prima Sententia declarante nullitatem Matrimonii, non potest ipse convolare ad alteras nuptias.

50 Ex duabus Sententiis conformibus super nullitate Matrimonii maximum pondus cæteris probationibus augetur.

56 Quando examinanda est Causa gravissima, ad Sacræ Rotæ Auditorium est remittenda, *& numer. seq.*

58 Etiamsi antea decisa sit in aliqua Sacra Congregatione, cui demandari solet, quod procedat de Voto Rotæ.

59 Post septies decisam Causam in Sacra Congregatione Boni Regiminis, ex Rescripto Signaturæ Gratiæ coram SS̄mo, delegata fuit Sac. Rotæ Auditorio.

61 In Causa super nullitate Matrimonii unica Sententia minime sufficit, *& num.* 101.

62 Si fuerit commissa Rotæ, a prima Sententia interposita appellatione, ab aliis Auditoribus juxta turnum expediri debet.

63 Si Congregationi Particulari, altera deinde Congregatio Particularis est deputanda.

64 Si resoluta in Congregatione Concilii, iterum reproponi debet.

65 Semper duæ Sententiæ conformes requiruntur.

66 A Sententia alterius revocatoria intrat appellatio.

68 Ablativum absolutum = *docto* = suspen-

suspendit executionem, donec adimpleta non sit talis conditio.

71 In Causis super nullitate Matrimonii in qualibet instantia tam extra Urbem, quam in Urbe deputari semper debet Defensor Matrimonii.

72 Extra Urbem ab Ordinariis Locorum.

73 In Sacra Congregatione Concilii ab Emo Præfecto.

74 In Sac. Rotæ Auditorio ab Auditore Decano.

75 In Particulari Congregatione a persona ejusdem digniore.

76 Et quidem sub pœna nullitatis.

77 Non servata forma in dicta Constitutione Benedictina statuta, omnia acta nulla sunt, & invalida.

78 Maxime quia forma est præscripta cum clausulis annullativis:

79 Quando forma respicit ordinem, ad unguem servanda venit.

82 Non est in facultate Appellantis a Sententia super nullitate Matrimonii eligere ad suum placitum Tribunal, seu Judicem.

83 Sed adeundus est Auditor Sanctissimus cum instantia = *Signari Commissionem* =

84 Alias sine hujusmodi Commissione Judices nominati in d. Constitutione nulliter procederent.

85 Quando agitur de invaliditate Matrimonii, non potest cognosci de causis Separationis Tori, *& num. seqq.*

92 Quælibet Causa in prima Instantia a proprio Ordinario cognosci debet.

94 Adulterium Uxoris concludenter probari debet.

96 In Causa Adulterii Testes sunt formiter examinandi.

99 Judicium ubi cæptum, ibi terminari debet.

In Causa Matrimoniali primum Judicatum sufficit, si Papa manus apponat, *ibid.*

100 Refertur Decretum sa. me. Benedicti XIV. in *Lisbonen. Nullitatis Matrimonii.*

102 Breve Pontificium derogans impedimento quarti, seu tertii, & quarti gradus non sufficit pro tollendo impedimento proveniente ex duplici Consanguinitatis gradu, sed necessaria est expositio, & derogatio expressa huic impedimento duplicis gradus, sine qua Matrimonium est nullum, *& num. seqq.*

103 S. Pius V. super primo Consanguinitatis, seu Affinitatis gradu protestatus est se nolle dispensare.

104 Illicitum, sed non invalidum est Matrimonium, quod contrahitur ope dispensationis obtentæ super quarto gradu, nulla tertii gradus facta mentione, sed ut sit etiam licitum requiruntur postea ante Matrimonium literæ declaratoriæ super gradu propinquiore.

105 Post sublatum ope dispensationis duplicitatis gradus impedimentum sub supposito, quod tempore concessionis dispensationis alter ex Contrahentibus hoc impedimentum ignoraret, si tamen id verum non esset, sed ipse quoque ejusdem impedimenti tempore concessionis gratiæ notitiam habuerit, subsequens Matrimonium nullitatis vitio laborat.

106 Breve sa. mem. Benedicti XIV. hanc nullitatem declarans.

RAPTAVE SIT MULIER, NEC PARTI REDDITA TUTÆ.

SI Matrimonium inter Raptorem, & Raptam contrahatur, nullius est roboris, donec Rapta permanet in potestate Raptoris, quemadmodum juxta dispositionem *Sac. Concil. Tridentini Sess.* 24. *cap.* 6. *de Reform. Matrim.*, pluries respondit *Rota*, & signanter *decis.* 264. *num.* 30., *& decis.* 316. *num.* 36. *part.* 5. *tom.* 1., *& dec.* 498. 1

Q

dec. 498. *num.*14. *par.*14., *& dec.*162. *num.* 2., *& seqq. par.* 15., *& dec.*250. *num.*2., *& seqq. par.*16. *recen.*, ultra pœnam excommunicationis, perpetuæ infamiæ, & inhabilitatis ad quascumque dignitates inflictam adversus consulentes, auxiliantes, & favorem præbentes, multoque magis adversus Raptorem, qui præterea sive Raptam duxerit, sive non duxerit, illam arbitrio Judicis congrue dotare tenetur; Clerici vero, qui in hoc, ut supra, deliquerint, a proprio gradu sunt dejiciendi, ut expresse statuit *Sac. Concil. Trident. loc. cit.*

Ut raptus tamen dirimat vinculum Matrimonii inter Raptorem, & Raptam innuptam requiritur *primo* abdu-
2 ctio violenta Mulieris de loco ad locum *Sanch. de Matrim. lib.* 7. *disput.* 13. *num.* 7., *Navarr. consil.* 1. *de Raptor. num.* 1., *Barbos. sup. Concil. Trident. Sess.* 24. *de Reformat. Matrim. cap.*6. *num.*12., *Emmanuel. in Summ. tom.*1. *cap.* 232. *num.*2., *Koninch. de Sacram. tom.* 2. *disput.* 31. *num.* 48., *Rot. decis.* 498. *num.*3. *par.*14., *& dec.* 162. *num.*1. *par.* 15., *& decis.*250. *num.*1. *par.*16. *recen.*; qua abductione concurrente, Mulier abducta vere, & proprie dicitur rapta sive sit virgo, sive corrupta, sive Vidua, sive Conjugata, sive etiam inhonesta, vel Me-
3 retrix, *Reiffenstuel. in Jus Can. lib.*4. *Decretal. tit.* 1. *num.* 375., *Barbos. loc. cit. num.*4., *Bosc. de impediment. Matrim. disput.* 12. *sect.* 9. *conclus.* 4. *La Croix lib.* 6. *par.*3. *num.* 637. *Sanchez de Matrim. lib.* 7. *disput.* 13. *num.* 14.

Requiritur *secundo*, quod violentia intercedat sive physica per violentam manuum injectionem, sive
4 moralis per minas, aut gravem metum, *Sanchez de Matrim. lib.* 7. *disput.* 12. *num.* 5., *Rot. decis.* 498. *numer.* 3. *part.*14. *recen.*; Si enim Mulier volens abducatur, licet invitis Parentibus, aut Tutoribus, ex hoc
5 impedimentum raptus non oriri sustinent *Reiffenstuel. in Jus Can. lib.*4. *Decretal. tit.* 1. *num.*374., *Sanch. de Matrim. lib.*7. *disput.* 13. *n.* 13., *Sporer. Theol. Moral. tom.*3. *par.*4. *cap.*13 *sect.* 1. *num.* 28., *Perez de Matrim. disput.*38. *sect.*4., *Pignattell. consult.*80 *num.* 3., *& seqq. tom.* 5., *Ricc. resolut.* 342. *num.* 5. *par.* 4., *Hurtad. disput.* 23. *diffic.* 3. *vers. Secundo*, *La Croix lib.* 6. *par.*3. *num.*628., *Gobat.*, *Mastrues*, *Krimer*, *Kugler*, *Vvex*, *Aversa*, *Less.*, *Reginald.*, *Tanner.*, & alii. *Concilium* enim per raptum dirimi Matrimonium voluit, ne a Rapta extorqueatur non liber, sed coactus consensus, quo tamen libero consensu Raptæ interveniente, non obstat, quod Parentes, seu Tutores sint inviti, quia ad validitatem Matrimonii sufficit solus liber Contra- 6
hentium consensus, *Cap. Cum causam* 6. *De raptor.*

Verumtamen hanc opinionem secuti non sunt *Card. de Luc. de Matrim. disc.* 5. *num.* 16., *& seqq.*, *Navarr. consil.* 32. *tit. de Sponsal. lib.*4. *seu consil.* 2. *de raptor. lib* 5., *Henriquez in Summ. lib.* 12. *cap.* 14. *n.*4. *Card. Tusc. litt. R. verb. Raptus conclus.* 5. *num.*5., *Vega in Summ. tom.*2. *cap.* 34. *cas.* 157. *notab.* 1., *Zerol. in prax. Episc. par.* 2. *verb. Raptus §.*1. *Petr. de Ledesma in Summ. par.* 1. *de Sacram. cap.* 26. *conclus.*2. *dub.*1. *Guttierez de Matrim. cap.* 86. *numer.* 17. *Rebell. de Obligat. Just. par.* 2. *lib.* 3. *quæst.* 11., *Bonaccin. Theolog. Moral. tom.*1. *tit. de Matrim. quæst.*4. *punct.*18. *num.* 5., *& tom.* 3. *disput.* 2. *quæst.* 2. *punct.*9. *num* 2., aliique tam Civilistæ, quam Canonistæ relati per *Sanchez de Matrim. lib.* 7. *disput.* 19. *numer.* 13., & per *Farinacc. quæst.* 145. *num.* 118., *& seqq.*, *De Marinis resolut.* 301. *num* 8. *lib.* 1., *Cortad. decis.* 89. *num.*40., nec eam amplexa est *Sac. Rota Romana*, quæ ut isti DD. mox citati tenet, quod raptus Mulieris semper committatur, sive Puellæ tantummodo, sive solis Parentibus, sive utrisque vis illata fuerit, sive qualitercumque violentia inter- 7
cesserit, ut videre est in *decis.* 162. *num.*7., *&* 8. *par.* 15., *& decis.* 250. *numer.* 6. *par.* 16. *recen.*; Quinimmo etiamsi Mulier sponte discesserit, & nulla

8 nulla vis intervenerit, quia illius Pa-
ter dormiebat, *Rot. dicta decis.* 250.
num. 3. *par.* 16. *recen.*, vel si raptus
fiat invitis Parentibus, quamvis il-
9 la consenserit, *Rot. decis.* 498. *num.* 7.
par. 14., *& d. decis.* 250. *n.* 5. *par.* 16.,
& decis. 75. *num.* 12 *par.* 17. *recen.*;
Aut si Puella abducatur inscio Tu-
10 tore, vel eo, sub cujus cura perma-
nebat, *Rot. d. decis.* 162. *n.* 9. *par.* 15.
& d. decis. 250. *num.* 7. *par.* 16. *recen.*,
& eo tantum casu, quod post tra-
ctatum, & conclusum Matrimonium
Sponsa volens abducatur, contrariam
Sententiam locum habere declarat
Card. de Luc. de Matrim. disc. 5. *num.* 9.
& seqq.

Quia vero secuto raptu, & insi-
11 mul Matrimonio, Mulier a Raptore
separari debet, nullamque vim Ma-
trimonium in raptu contractum habe-
re potest, nisi ex dispositione *Triden-
tini sess.* 24. *cap.* 6. *de reformat. Ma-
trim.* ab eo separata, & in loco tuto
constituta eumdem in Virum habere
12 velle declaret *Cap. Accedens* 7. *De ra-
ptor. Can. Si autem* 10. *caus.* 36. *quæst.* 2.
Rot. dec. 498. *num.* 1. 9. 11. *par.* 14., *&
dicta dec.* 250. *n.* 2. *par.* 16. *recent.* nam
Puella regulariter in raptu præsumi-
13 tur violentata *Rot. d. decis.* 498. *nu.* 6.
par. 14. *recen.* & donec in potestate
Raptoris reperitur, durare censetur
causa metus, etiamsi aliqui actus
14 spontanei videantur *Rot. decis.* 305.
n. 4. *&* 5. *par.* 15. *recent.* nihilominus,
si his etiam cautelis præhabitis, ipsa
Matrimonio consensum dedisse decla-
rat, hic per se solus consensus in ra-
ptu quoad ipsam voluntario præstitus
non sufficit neque ad salvandum ra-
ptum, neque ad validandum Matri-
monium inter Raptorem, & Raptam,
15 quoties Parentes dissentiant *Rot. di-
cta dec.* 162. *num.* 6. *par.* 15. *recent.* sed
tam ad evitandas pœnas Raptoribus
inflictas, quam ad effectum validita-
16 tis, Patris etiam consensus est neces-
sarius, ut post *Text. in Can. Lex illa* 2.
caus. 36. *quæst.* 1. = ibi = *Raptus ad-
mittitur cum Puella a domo Patris sui
abducitur; sive Puellæ solummodo, sive
Parentibus tantum, sive utrisque vis
illata constiterit* = ex professo tuetur
Rebell. de obligat. justit. par. 2. *lib.* 3.
quæst. 11. *num.* 6.; cum aliis plena ma-
nu cumulatis per *Rot. dec.* 60. *num.* 10.
par. 15. *recent.*, quibus adhæret ipsa-
met *Rot. d. dec.* 305. *num.* 16. *& seqq.
eadem par.* 15. *recent.* sive invito, sive
ignorante Patre Mulier rapta fuerit, 17
quando ex post reclamavit *Rot. dicta
dec.* 250. *n.* 3. *par.* 16. *rec.* Imo nec ejus
consensus sufficit, etiamsi Patre ca-
ruerit, quatenus abducta fuerit inscio
Tutore, vel eo, sub cujus cura per- 18
manebat, ut *Sacram Congregationem
Concilii* declarasse testatur *Rot. decis.*
162. *num.* 9. *par.* 15., *& dec.* 250. *n.* 7.
par. 16. *recen.* Quam tamen opinionem
reprobat *P. Girald. in Exposit. Jur.
Pontific. &c. tom.* 2. *sect.* 840. *vers. No-
ta II. & seq.*, ubi sustinet nec ipsorum
Parentum consensum esse necessarium
ad validandum Matrimonium, quan-
do solus Raptæ liber consensus con-
currit, cum quo non conveniunt nec
jam relati Doctores, nec præser-
tim *Card. de Luc. de Matrim. disc.* 5.
num. 19. *& seq.*, ubi mentem *Sac. Con-
cilii Tridentini* conformem præcitatis
Rotæ Decisionibus declarat, innixus
etiam *Decreto Sac. Congregationis Con-
cilii*, ut supra, per eamdem *Rotam*
allegato. & emanato *sub die* 24. *Ja-
nuarii* 1608., quod refert in fine dicti
discurs. sequentis nempe tenoris = ibi =
Die 24. *Januarii* 1608. *habita est Con-
gregatio Concilii domi Illmi D. Card. Ca-
merinen., cui interfuerunt Illustrissimi
Card. Camerinen., Montesperell., Pal-
lavicinus, Aquaviva, Mantica, Pam-
philius, Montisregalis, Maffeus, qui
omnes senserunt Concilium procedere
etiam in Muliere VOLENTE, dum
tamen sit Raptus juxta terminos Juris
Civilis; Unus Card. Montisregalis exi-
stimavit Concilium procedere quoad nul-
litatem Matrimonii, non autem quoad
pœnas, sed cæteri omnes putarunt Conci-
lium sibi vindicare locum etiam quoad
pœnas* =

Tertio requiritur, quod raptus
fiat causa contrahendi Matrimonium,
non autem sola causa explendæ libi- 19
dinis *Reiffenstuell. in Jus Can. lib.* 4.

Decretal. tit. 1. num. 377. Barbos. super Concil. Tridentin. sess. 24. de reformat. Matrim. cap. 6. n. 2. Sanch. de Matrim. lib. 7. disput. 13. num. 4. Sporer. Theol. Moral. tom. 3. par. 4. cap. 13. sect. 1. n. 29. In utroque casu tamen, quo raptus commissus fuerit tam causa, videlicet, contrahendi Matrimonium, quam causa explendæ libidinis, Mulier est, ut supra, a Raptore separanda, nec
20 validum est Matrimonium ante separationem inter illos contractum *Sanch. de Matrim. lib. 7. disput. 13. n. 3. in fin.* ubi refert ita fuisse decisum a *Sac. Congregat. Concil. Rot. d. dec. 498. n. 1. & 2. par. 14. recen.*

Quarto dēmum, quod Mulier non solis levibus suasionibus, & precibus abducatur, sed per vim,
21 aut precibus violentiæ æquivalentibus *Barbos. loc. cit. num. 7. Guttierez de Matrim. cap. 86. num. 15. Sanch. de Matrim. lib. 7. d. disput. 13. num. 11. Bonaccin. Theol. Moral. tom. 1. tit. de Matrim. quæst. 4. punct. 18. num. 5. & 6.* quod tamen intelligendum venit, quatenus Mulier sit sui Juris, vel si fuerit Filiafamilias, aut sub tutela, raptus non fuerit commissus insciis,
22 vel invitis Parentibus, seu Tutoribus, alias juxta *Rotæ* opinionem nec expressus, ut supra, Puellæ consensus ad salvandum raptum, & validandum Matrimonium sufficeret.

Ad excludendum quoque raptum præcedens Matrimonii tractatus non sufficit, si non fuerit cum
23 consensu Mulieris per sponsalia conclusus; secus autem si sponsalia præ-
24 cesserint, & Mulier raptui consenserit *Cap. Cum causa 6. De raptorib.* pluribusque congestis *Borell. in Summ. dec. tom. 2. tit. 33. de appellat. n. 48. & seqq. Guttierez. de Matrim. cap. 86. numer. 22. Card. de Luc. de Matrim. disc. 5. num. 32. Bordon. variar. resolut. par. 3 tit. de testib. Matrimonial. resolut. 106. n. 110. Boss. in prax. tit. de rapt. Mulier. n. 17. Sess. decis. 96. n. 4. Corn. cons. 80. num. 7. & seqq. lib. 2. Layman. Theol. Moral. lib. 5. tract. 10. par. 4. cap. 13. n. 3. Rot. dec. 498. n. 10. par. 14. & dec. 60. n. 14. par. 15., & decis. 250. n. 10. & seqq. par. 16. recen.* Eoque magis si post sponsalia factæ fuerint solitæ in Parochia utriusque Sponsi denunciationes, his enim casibus ra- 25
ptus dici nequit commissus, cum id accipiatur, ad quod accipiens jus habet, nec locus esse potest anathematis pœnæ *Rot. d. dec. 250. n. 12. 24. 25. 26. par. 16. rec.*

Notandum 1., quod non sufficit actum fuisse de nuptiis per viam tractatus, nisi tractatus conclusus fuerit cum consensu utriusque Partis de nuptiis contrahendis, nam ad 26
hunc effectum Sponsalium probatio debet esse clara, & concludens, ita ut obscura, & æquivoca non relevet, ut post *Text. in d. Cap. Cum* 27
causa 6. De Raptor. = ibi = *Si præcessisse Matrimonium, vel ex probationibus Viri, vel ex Mulieris confessione claruerit* = firmavit *Rot. d. decis. 250. numer. 13. 14., & 22. par. 16. recentior.*

Notandum 2., quod Mulieri raptæ super validitate Matrimonii, ejusque libero consensu sine aliis adminiculis fides non adhibetur *Rot.* 28
d. decis. 250. num. 16 par 16. recen. non obstante Apocha Matrimoniali inter Raptorem, & Raptam stipulata, quia habet præsumptionem antidatæ, nihilque probat, si contrarietur dictis Testium, *Rot. dicta de-* 29
cis. 498. num. 11., & seqq. par. 14. & dicta decis. 305. nu. 10. 11. par. 15. & d. dec. 250. num. 20. 23. par. 16. recen.

Notandum 3., quod Mulieris raptæ confessio de consensu præstito raptui jam secuto, non attenditur, quia præsumitur extorta impulsu, & suasionibus Raptoris *Rot. dicta de-* 30
cis. 250. num. 19. par. 16. recen., eoque magis, si emissa fuerit ab ea adhuc in ejus potestate existente, *Rot. dicta decis. 498. num. 14. par. 14. recent.*, & è contra ipsius Mulieris declarationes super non libero ejus consensu plurimum prævalent, & attenduntur pro nullitate Matrimonii, maxime si factæ fuerint coram No- 31
tario, & Testibus, *Rot. decis. 305. num. 8.*

num. 8. *par.* 15., & *decis.* 250. *n.* 15.
par. 16. *recen.*
Notandum 4., quod Mulieris
consensus simpliciter pro raptu, non
32 fert consensum pro ineundo Matri-
monio, *Rot. decis.* 75. *num.*9. *par.*17.
recen.
Notandum 5., quod armatus in
raptu contra Puellam dicitur metum
incutere ex duplici qualitate, nem-
33 pe sexus, & ætatis, præcipue ubi
cum armis sit paratus vim facere re-
sistenti, *Rot. dec.* 498. *num.* 4. & *seq.*
*par.*14. *recen.*
Notandum 6., quod exploratio
voluntatis Mulieris raptæ facta a per-
sona ad explorandum deputata plu-
rimum attenditur ad validitatem,
34 vel invaliditatem Matrimonii *Rot.*
dicta decis. 305. *num.* 9. *par.*15. *rec.*,
ejusque voluntas constans esse dici-
tur, si per ipsam illa fuerit coram
35 Judice delegato ad explorandum ani-
mum confirmata *Rot. dec.* 162. *n.* 5.
*par.*15. *recen.*
Notandum 7., quod per dispen-
sationem Summi Pontificis super Ma-
trimonio inter Raptorem, & Raptam
contracto cum raptu in gradu pro-
36 hibito, omnes pœnæ legales cessant
Rot. decis. 316. *nu.* 40., & *seqq. par.*5.
*tom.*1. *recen.*
Notandum 8., quod crimen ra-
ptus committit non solum qui per
se, sed etiam qui per alium rapiat,
nam qui facit per alium, est perinde
ac si faciat per se ipsum ad regulam
Text. in Cap. Qui facit 72. *De Reg.*
Jur. in 6.
Notandum 9., quod pendente
lite super validitate Matrimonii in-
ter Raptorem, & Raptam ipsa col-
locanda est in loco tuto, & ut plu-
rimum in Monasterio cum clausura,
ut servavit *Rot. decis.* 312. *part.* 14.
recent., sive raptus commissus fuerit
causa Matrimonii, sive causa explen-
dæ libidinis, *Rot. decis.* 498. *num.* 2.
d. par. 14. *recent.*; Nisi tamen Ra-
ptor, & Rapta inter se copulam car-
nalem habuerint, quia tunc in Mo-
nasterio collocanda non esset.
Notandum ultimo, quod si Ra-
pta post raptum liberum pro Matri-
monio consensum præbeat, adhuc
Matrimonium per ejus Parentes ex
justa causa impediri potest, ut pro-
bavi in *Vot. De Sponsal. Filiorumfam.*

HÆC FACIENDA VETANT CON-
NUBIA, FACTA RETRACTANT.

Sunt enim impedimenta,
propter quæ, si nihilominus contra-
ctum fuerit Matrimonium, & Con-
trahentes etiam illud consummave-
rint, sunt omnino perpetuo separan-
di, quæ impedimenta in carminibus
in superiori *Cap. I. num.* 14. relatis
continentur. In iis tamen expressa
non leguntur sequentia, videlicet
impedimentum Amentiæ, seu Furiæ
perpetuæ, quod dirimit Matrimo- 37
nium *D. Bonavent. quæst.* 1. *dist.* 34.
in conclus., & clarius *dub.* 7. *D. Thom.*
in 4. *dist.* 34.
Nec impedimentum defectus
ætatis annorum *duodecim* in Fœminis,
& in Maribus *quatuordecim*, ante quam
ætatem regulariter invalide contra-
hunt, exceptis casibus notatis in 38
meo *Vot. I. numer.* 99., & *seqq. De*
Sponsal. Filiorumfam.
Et quamvis eadem Carmina re-
formata reperiantur, & signanter pe-
nes *Rmum D. Canonic. Honorant. in*
prax. Secretar. Urb. Vicar. Cap. 29.
*§.*3., quæ sunt infrascripta:

Error, Conditio, Votum, Cognatio, 39
Crimen,
Cultus disparitas, Vis, Ordo, Li-
gamen, Honestas,
Ætas, Affinis, si Clandestinus, &
Impos,
Raptave sit Mulier, nec Parti red-
dita tuta.
Hæc facienda vetant Connubia, fa-
cta retractant.

Nihilominus in his etiam impe- 40
dimentum Amentiæ, seu Furiæ per-
petuæ deficit.
Quoties autem oritur dubium,
an Matrimonium sit nullum, ob ali-
quod dirimens impedimentum, in-
staurandum est judicium coram Judi-
ce Ecclesiastico modo, & forma præ-
scripta in *Constitutione Benedictina* per
extensum relata in superiori *Cap. I.*
*a num.*17.

a num. 17. *ad fin.*, sub poena nullitatis omnium actorum, ut interrogatus respondi in sequenti Voto nimirum,

Suo orbata Genitore adhuc in pupillari ætate existens Domina Francisca natalium Nobilitate conspicua,
41 cum vix quartum supra decimum annum attingeret, cupiens D. Constantia ejus Mater, sub cujus tutela remanserat, nuptui eam tradere D. Fabiano, cum quo tractatum, inscia tamen filia, jam injerat, hac sua deinde illi pandita voluntate, per-
42 horruit D. Francisca audito nomine Fabiani, hasque nuptias non solum verbis, sed multo magis copiosissimis lacrymiis nolle quovis pacto contrahere sæpe sæpius Matri comprobavit. Hæc autem, ne a data fide discederet, omnem curam, conatusque om-
43 nes adhibuit, ut invitam, & reluctantem Filiam ad hoc Matrimonium adigeret. Verum cum ei datum non esset Puellæ animum flectere, ac demulcire, nedum ad minas, sed ad sævitias properavit, eam assiduis percus-
44 sionibus, & alapis usque ad sanguinem ab ore, naribusque manantem afficiendo, quibus addidit etiam minas eam dote, & successione privandi.

Ex quibus perterrita tandem, & ab ætatis inbecillitate devicta Puella ad actum celebrationis hujus Matrimonii per vim, & metum devenire coacta fuit, sua tamen constantissima animi aversione, suoque dissensu, &
45 lacrymis, & verbis, & protestationibus sæpe sæpius apertissime demonstrato;

Ut primum autem potuit post tempus plurium annorum in statu Connubiali decursum non omisit ab hoc Matrimonio reclamare in Curia
46 Ecclesiastica Ordinarii, instans illud declarari nullum tamquam vi, metuque contractum, instauratoque Judicio, citato semper, & audito in quolibet actu Defensore Matrimonii ad hunc effectum specialiter deputato ad tramites dictæ *Constitutionis Sa. Me. BENEDICTI XIV.*, probata ejus coactione, atque dissensu, accedente quoque Juramento per ipsam solemniter præstito coram Vi- 47
cario Generali, obtinuit Sententiam declarantem Matrimonium fuisse, & esse nullum, irritum, & invalidum, injuncta tamen utrique Collitiganti prohibitione ad alia Vota convolan- 48
di, ut in dicta *Constitutione* præcipitur, a qua interposita apud Nunciaturæ Tribunal per D. Fabianum appellatione, Causaque in Partium contradictorio acriter disceptata, audito, & in quolibet semper actu citato Defensore Matrimonii in hac pariter secunda Instantia specialiter de- 49
putato, prædicta Sententia in omnibus, & per omnia confirmationis robur obtinuit;

Quamvis ab his duobus Sententiis nullitatem hujus Matrimonii declarantibus maximum pondus cæteris probationibus adjiciatur *Rot. cor. Emerix Junior. dec.* 870. *n.* 15. *& cor. Lancett. dec.* 310 *n.* 14 = ibi = *Vimque supradictis addunt geminæ sententiæ, quæ super nullitate dicti Matrimonii* 50
prodierunt in partibus tempore magis actu proximo; Altera nempe Vicarii Capitularis Ecclesiæ Luceorien. Altera Episcopi Posnaniensis tamquam Judicis a Sede Apostolica delegati, ex quibus tamquam latis in loco, ubi erant notæ qualitates Personarum, mores Regionis, & *aliæ circumstantiæ ad probationem metus conferentes, DD. illis etiam deferendum esse putarunt, ut pondus aliarum probationum, quæ nuper adductæ fuerunt, semper magis, magisque augeatur* =

Adhuc ab eisdem geminis conformibus judicatis Causa ad Urbem devoluta per Recursum a D. Fabiano succumbente habitum ad *Sacram Congregationem Concilii*, obtinuit, Defensore D. Franciscæ perperam consentiente, subscribi Dubium = *An constet de validitate, seu potius nullitate* 51
Matrimonii = & alterum = *An, & cujus culpa sit locus separationi tori* = propositaque Causa, eaque pro parte ejusdem Mulieris fere indefensa, prodiit resolutio quoad primum Dubium = *Affirmative ad primam partem, & negative ad secundam* = quodque *amplius* 52
Cau-

Causa in *Sacra Congregatione* non proponeretur; Quo vero ad secundum, responsum fuit = *Affirmative* = scilicet = *esse locum separationi tori culpa*
53 *Mulieris*, *& ad mentem* = quæ fuit = *ut scribatur Nuncio Apostolico, qui mandet collocari in Monasterio clauso Franciscam sumptibus Viri* = Resolutio quidem justa secundum extrajudiciales probationes, tamquam innixa nonnullis perditorum testium depositionibus ad perpetuam per D. Fabia-
54 num ad fœdandam prænobilis Matronæ famam, honoremque deturpandum malis artibus expiscatis, quod ejus Defensor opponere, & contrarium probare neglexit.

In hoc rerum statu quæsitum fuit a me, quid agendum, cumque revolutis Actis, omnibusque Causæ probationibus, ac documentis, tam jam productis in partibus, quam aliis ex incuria, & oscitantia prædicti Defensoris coram *Sac. Congregatione* non productis, multa perspexerim, & quidem intollerabilia D Franciscæ illata gravamina, ad ea reparanda sum arbitratus, quod pro parte ipsius (diligentis, doctique Defensoris præsidio) vel petenda esset coram eadem *Sac. Congregatione* nova audientia, ad hoc ut ea obtenta, detectisque, & concludenter probatis fraudibus, atque calumniis Adversarii sub unico Dubio = *An prædictum Matrimonium pro valido, haberi debeat* = Causa denuo proponi posset, vel pro eodem effectu ad *R. P. D. Auditorem Sanctissi-*
55 *mum* recursus esset habendus, adhoc ut Causam hanc *Sacræ Rotæ Auditorio* saltem pro Voto committeret, quatenus EEmi PP. ab artibus, & fraudibus D. Fabiani nauseati, hanc iterum Causæ cognitionem, nonnisi propter formale examen Testium hinc inde inductorum cum literis remissorialibus faciendum in longum protrahendam, assumere nolint.

Agitur enim de Causa gravissima, in qua nulla cadit disputatio, nullumque ea dubium involvit super interpretatione alicujus dispositionis
56 Conciliaris, sed unice disceptatur = *An Matrimonium, de quo quæritur, celebratum per D. Franciscam cum D. Fabiano, contractum fuerit per vim, & metum* = quod cum elici debeat ex Jure Communi, Sacrorum Canonum dispositione, Canonistarum sententiis, factique probationibus, non repugnat, quod hujusmodi Causa requirens discussionem facti, & Juris, in *Sacræ Rotæ Auditorio* agitetur, in qua, ut plurimum, similes Causæ 57
agitari solent, ut in proposito advertit *Fagnan. in Cap. Cum olim* 18. *n.* 39. *&* 40. *de rescript.* & ad rem nostram optime ponderat *Card. Petr. in Comment. ad Constit. Apostolic. sect.* 3. *pag.* 150. *n.* 13. *tom.* 5.

Quin adversari valeat, quod agitur de Causa nedum instructa, sed etiam per *Sacram Concilii Congregationem* decisa, quia quotiescumque agitur de Causa gravi, gravemque articulum involvente, tametsi decisa comperiatur in aliqua *Sacra Congregatione*, non est novum, quod de- 58
mandari soleat, ut in ea procedatur *de Voto Rotæ*, quemadmodum, pluribus relatis exemplis advertit supralaudatus *Card. Petr. in Comment. Apost. tom.* 5. *sect.* 3. *pag.* 149. *n.* 7. = ibi = *Consideratum fuit, quod etsi soleat Signatura Sanctissimi ob gravitatem articuli demandare, ut Judices nedum inferiores procedant de Voto Rotæ, sed etiam ut Congregationes Cardinalium etiam Concilii Causas cognoscant cum Voto Rotæ, licet etiam Causa decisa fuisset &c. ut in Causis Mediolanen. Nullitatis Professionis coram Emerix jun., Romana Matrimonii, Ferrarien. Feudi, Giennen. Juris mutandi &c.* = & novissime in *Æsina Collectarum* postquam *in Congregatione Boni Regiminis* discussa extitit, & lata sententia, fuit rescriptum per *Signaturam SSmi*, ut *Congregatio* procederet *cum Voto Rotæ*; & aliis omissis, in *Firmana Juris collectandi* post septies decisam Causam in *Sacra Congregatione* 59
Boni Regiminis ex Rescripto quoque Signaturæ Gratiæ coram SSmo, extenso Voto more Rotali a R. P. D. Aresio, tandem ex Decreto R. P. D. Auditoris SSmi delegata fuit *Sacræ Rotæ*

Rotæ Auditorio, ut in dicta *Firmana Juris Collectandi 29. Januarii 1748. §.1. cor. Canilliac*.

Eoque magis, si præ oculis habeatur ratio, cur *Sac. Congregatio* coacta fuit ad hujus gravissimæ Causæ decisionem sub unica tantum propositione, *revocatis geminis conformibus Sententiis*, addita clausula, quod *amplius Causa in Sacra Congregatione non proponeretur*, quia nempe Adversarius fere sine Contradictore falsitatibus ab eo cumulatis ostendit actionem super Nullitate Matrimonii per Dominam Franciscam intentatam, nonnisi a calumnia, animique malignitate descendere, quando ineluctabilibus fulcitam rationibus eam Juri consonam, & Canonistarum placito innixam manifestissime comprobant solidissima fundamenta desuper indicata, Matrimonii nullitatem aptissime suadentia: maxime quia ubi doceatur, prout de facili doceri potest, quod exposita per Adversarium, nonnisi evidentissimæ sunt calumniæ,

60

61 quodque in præsenti non agitur, nisi de Causa simpliciter Matrimoniali, in cujus proinde discussione supradicta *Constitutio Benedictina* non impedit, quin ab unica sententia etiam pro validitate Matrimonii emanata appelletur, ita ut si Causa *Sacræ Rotæ Auditorio* commissa reperiatur, interposita a prima sententia
62 appellatione, ab aliis Auditoribus juxta ordinem, seu turnum definiatur;
63 Si vero *Congregationi Particulari*, altera etiam deinde in gradu appellationis *Particularis Congregatio* deputari debeat; Et si in *Congregatione Cardinalium Concilii Tridentini Inter-*
64 *pretum* agitata, in eadem reproponatur, taliter ut duo semper Judicata, aut conformes Sententiæ concurrant,
65 quod est omnino servandum in thesi, in qua, ut dixi, sub unica resolutione revocatæ fuerunt geminæ conformes sententiæ, quando præscindendo etiam a dicta *Constitutione*, compertum unicuique est, quod in Causa reddita appellabili a sententia alterius re-
66 vocatoria tam de jure, quam de praxi intrat appellatio *Rot. decis. 158. num. 5. coram Cavaler.*, & *decis. 90. num.6. part.9. recen. to.1.*

Nil penitus relevante, quod jam fuerit per *Sacram Congregationem Concilii* ad instantiam D. Franciscæ concessa nova Audientia; Hæc etenim non aliter, quam sub hac lege con- 67
cessa fuit = *Audiatur, docto de executione Decreti provisionalis, ad quem effectum scribatur Nuncio Apostolico* = in modum, ut nova Audientia pro non concessa haberi debeat, donec doctum non fuerit de executione dicti Decreti, cum pendeat ab ablativo absoluto = *Docto* = effectum suum mi- 68
nime sortitura, quousque non verificata, & adimpleta remaneat conditio, sub qua legitur concessa, eoque fortius, quia nova Audientia sub hisce verbis concepta, nullo pacto suspendit, sed executioni demandandam esse præcipit captam resolutionem per detrusionem D.Franciscæ inMonasterium 69
clausum, & sic in devolutivo tantum.

Quamobrem relevandæ omnino sunt calumniæ honestati D. Franciscæ per Adversarium impictæ, ut nova Audientia absolute quoad omnia in suspensivo concedatur, præsertim quia demandata executio Decreti provisionalis nedum aperte lædit, sed protritam undequaque reddit famam, & honestatem D. Franciscæ, cum ipsius culpæ tribuat tori separationem, & per consequens canonizzet fœditissima illius adulteria per D. Fabianum nimis inverecunde, & per nigerrimam calumniam supposita; taliter ut ejus detrusio in Monasterium clausum se habeat in pœnam prætensorum scelerum eo modo, quo præscribitur per Sacros Canones, & faciendum esse urget D. Fabianus in suis Informationibus in *Sac. Congregatione* distributis.

Neque hisce tantum fundamentis innititur rationabilitas hujus instantiæ, quam opinor esse promovendam, sive coram eadem Sacra Congregatione, sive coram R. P. D. Auditore Sanctissimo; Sedulo nam inspecta dicta *Constitutione Benedictina* omnia

70 omnia huc usque hac in Causa hic
in Urbe gesta in gradu appellationis
ab enunciatis sententiis nulla appa-
rent, & invalida, ob non servatam
formam in Judiciis Causarum Matri-
monialium in dicta *Constitutione* sub
poena nullitatis Actorum innegabili-
ter demandatam. In ea siquidem
præscribitur, quod in Causis Matri-
monialibus, in quibus contenditur
de validitate, seu invaliditate Ma-
trimonii sive in prima, sive in secun-
da, sive in ulterioribus instantiis tam
71 extra Urbem, quam in Urbe depu-
tari semper debeat Defensor Matri-
monii tamquam Persona necessaria;
72 extra Urbem ab Ordinariis Loco-
rum, qui quocumque in actu, &
qualibet Judicii parte citandus sit,
sive unus ex Conjugibus pro nulli-
tate Matrimonii agat, sive ambo,
alter pro nullitate, alter pro vali-
ditate Matrimonii in Judicium ve-
niant; Si vero hujusmodi Causæ ad
Urbem per appellationem devolvan-
tur, quas cognoscendas esse præci-
pit vel in *Sac. Congregatione Concilii*,
vel in *Sacra Rotæ Auditorio*, cum ea
tamen conditione = *Dummodo Ro-
mano Pontifici pro tempore justis ex cau-
sis non videatur Particularis Congre-
gatio S. R. E. Cardinalium, seu Ro-
mana Curiæ Prælatorum deputanda* =
expresse mandat, quod si Causa agi-
73 tabitur in *Sacra Congregatione Concilii*
Defensor Matrimonii ab Eminentissi-
mo ejusdem Congregationis Præfe-
cto, si vero in *Sacra Rotæ Auditorio*,
74 ab Auditore Decano, si demum in
Particulari Congregatione, a Persona
75 ejusdem Congregationis digniore
deputetur, hæcque inviolabili adeo
lege observari voluit, ut ea non ser-
vata, in Judicio omnia peracta, nul-
76 la, irrita, & cassa declaret, ac pro
nullis, cassis, & irritis haberi ve-
lit, & mandet, ut latius videre est
ex toto tenore dictæ *Constitutionis*.

Si igitur D. Fabianus hujus De-
fensoris Matrimoniorum in hac Cau-
sa præsentiam effugit, quia ille ad
sustinendam Matrimonii validitatem
scribens tantum pro veritate ejus
falsissimis documentis, falsisque pro-
bationibus usus non esset, & forsan
etiam ab eo requisitus contra pro-
priam honestatem neque illis uti,
neque deficientibus necessariis, &
stabilibus fundamentis pro validitate
Matrimonii scribere voluit, inde se-
quitur, quod omnia in hac Causa
hucusque sine illius interventu pe-
racta, & consequenter ex culpa Ad-
versarii spreta forma in dicta *Bene-
dictina Constitutione* statuta, nulla, &
invalida omnino sint per *Text. in* 77
Cap. Cum dilecta 22. *de Rescript. L.
De his*, ibique *Bartol. ff. de transact.
Gonzalez ad reg.* 8. *Cancell. gloss.* 49.
numer. 2., *&* 3., *Marescott. variar.
resolut. lib.* 1. *cap.* 68. *num.* 3. *Rot.
decis.* 275. *num.* 21. *part.* 10. *recent.*;
Quod inhæsitanter eo magis locum
sibi vindicare debet in themate hu-
jus casus, quia præscripta forma
legitur cum clausulis annullativis =
ibi = *Quacumque in Judicio peracta
fuerint, nulla, irrita, cassa declara-
mus, ac pro nullis, cassis, & irritis
haberi volumus* = Proindeque ea non 78
adimpleta, omnia ruere, ac substi-
neri minime posse docent *Campanil.
rubr.* 11. *cap.* 13. *num.* 93., *Trentacinq.
resolut.* 2. *per tot. Lazzar. tract. de
monit. sess.* 4. *quæst.* 8. *num.* 8. Et ra-
tio convincentissima est, quia quan-
do conceditur alicui Jurisdictio sub
certa forma, ea non servata, non te-
net a principio, quod agitur, nec
sanari exinde potest, quia quando
forma respicit ordinem, cum sit sub-
stantialis, nec in minimo præteriri 79
potest, sed ad unguem servanda ve-
nit *Felin. in d. Cap. Cum dilecta* 22.
sub num. 6. *vers. Gesta contra formam
de rescript.*, *Bald. in leg.* 2. *n.* 11. *Cod.
Quomod. & quand. Jud. Jas. in Leg.
Prætor ait §. Sive autem num.* 2., *&
3. ff. de nov. oper. nunciat.*, *Pignat-
tell. consult.* 78. *numer.* 1. *tom.* 6., *&
consult.* 33. *sub n.* 26., *& consult.* 114.
sub num. 13. *tom.* 10.

Quæ validiora fiunt, si perpen-
datur, quod Summus Pontifex BE-
NEDICTUS XIV. post præscriptam
formam in his Judiciis tam extra Ur-

bem, quam in Urbe servandam, de-
veniendo ad Judicum designationem
quoad Causas a Sententiis de Parti-
bus ad Sanctam Sedem devolutas,
80 licet eas cognoscendas esse mandet
vel *in Congregatione S. R. E. Cardi-
nalium Sacri Concilii Interpretum*, vel
in Sacra Rota Auditorio, hoc tamen
immediate subjungit = *Dummodo No-
bis, & Romano Pontifici pro tempore*
81 *justis ex causis non videatur particu-
laris Congregatio S. R. E. Cardinalium,
vel Romana Curia Praelatorum depu-
tanda* = Quo stante, non erat in fa-
cultate D. Fabiani ad sui placitum
82 Causam hanc in gradu recursus, seu
appellationis in *Sacra Concilii Congre-
gatione* instaurare, sed adeundus erat
R. P. D. Auditor Sanctissimus cum in-
83 stantia *signari Commissionem*, qui, per-
pensis omnibus facti circumstantiis,
cuinam ex designatis Judicibus Cau-
sam committere, seu potius ad Par-
ticularis Congregationis deputatio-
nem devenire expedientius esse de-
cerneret; Praedicta namque verba con-
ditionem important, taliter ut ne-
mini ex designatis Judicibus tributa
dicatur Jurisdictio, quousque aditus
non fuerit Supremus Princeps, &
quidem citata Parte, ut in Judicum
pluralitate generice designatorum
illum seligat, quem qualitati Causae
magis expedire videatur, alias hac
conditione non adimpleta, spreta-
que hujusmodi lege, quidquid pera-
84 ctum fuerit, considerari debet, ac si
processisset a Judice nulla adhuc Ju-
risdictione suffulto, ut post *Gloss. in
Clement. 1. verb. Repererint de Offic.
delegat.* apposite advertunt *Soccin.
Sen. cons. 99. num. 10. vol. 3.*, *Marta
de claus. par. 1. claus. 36. n. 1. 3. & 5.
Crescen. dec. 1. de re judic.*

Satis profecto hucusque dedu-
cta superabundant pro obtinenda
hujus Causae vel revisione coram
Sac. Congregatione, vel remissione *Sa-
cra Rota Auditorio*. At longe fortio-
ra urgent, quae huic instantiae an-
nuendum omnino esse suadent; in-
congruentia videlicet *secundi Dubii*
85 repugnantissimi, & penitus cum pri-
mo incompatibilis, utpote nullam
connexionem, nullamque dependen-
tiam ab eo habentis; Cum enim in
hujusmodi Causa unice actum fuerit
super validitate, seu invaliditate
Matrimonii in sequelam instantiae per
D. Franciscam Actricem promotae
adversus ejus illegitimum Virum D.
Fabianum duplici uniformi Senten-
tia canonizzatae, nullo pacto poterat
hodie in gradu appellationis una si-
mul cognosci de Causis Separationis
Tori, nec ullatenus, ad Adversarii in- 86
stantiam, a Defensore D. Franciscae di-
sputatio hujus articuli cum subscri-
ptione secundi Dubii admitti debe-
bat, sed stricte is unus erat exami-
nandus articulus = *An Matrimonium* 87
*pro valido, vel invalido habendum es-
set, seu Sententiae utriusque Judicis
super invaliditate emanatae confirmandae
forent, vel infirmandae* =, nulla habita
ratione de articulo Separationis To-
ri, de quo coram praefatis Judicibus 88
in hujusmodi Causa disceptatum mi-
nime fuit.

Si namque *Sac. Congregatio Con-
cilii* confirmando Sententias eorum-
dem Judicum, Matrimonium inva-
lidum declarasset, nulla aderat cau-
sa, nulla urgebat necessitas, immo
omnis assistebat ratio denegandi sub- 89
scriptionem hujus secundi Dubii =
*An, & cujus culpa sit locus Separatio-
ni Tori* =, quia ex capite nullitatis
Matrimonii, Tori Separatio inevita-
bilis extitisset; Si vero pro validi-
tate Matrimonii, jam D. Fabiano
licitum nequaquam erat, neque
permissum sub mendicato, falsoque
praetextu plurium inhonestatum ab 90
Uxore sua ex abrupto divertere, mul-
toque minus *in Sacra Congregatione
Concilii* Tori Separationem expostu-
lare; Quoties enim causam habuis-
set petendi Separationem Tori, Ju-
dicium istud tamquam novum, di-
versum, nullamque, ut dixi, depen-
dentiam, & connexionem habens cum 91
articulo validitatis, vel invalidita-
tis Matrimonii non aliter in prima
Instantia intentari poterat, quam
coram suo Judice Ordinario, cum
juxta

92 juxta *Sacri Concilii Tridentini* dispositionem in *cap. Causæ omnes* 20. *sess.* 24. *de reform.*, quælibet Causa debeat in prima Instantia coram proprio Ordinario cognosci, nec ab ejus jurisdictione etiam de Partium consensu declinari possit, ita ut hujusmodi Causæ in prima Instantia alibi, quam coram proprio Ordinario promotæ, passim recurrentibus Curiis Ecclesiasticis per Tribunal Signaturæ Justitiæ *ad Partes* remittantur.

Quod servandum erat, & servari omnino debet in hoc Judicio
93 Separationis Tori in *Sac. Concilii Congregatione* per D. Fabianum intentato, cujus illaudabilis intentionis fundamentum non alio quidem animo, quam ad integram usurpandi conspicuam dotem florenorum 150000. ipsi constitutam, etiam in maxima parte ab eo possessam, sistit tantummodo in deturpanda honestate Dominæ Franciscæ, eam de pluribus Adulteriis nequissime insimulando,
94 nonnullis ad id exhibitis attestationibus gradum nec minimum probationis constituentibus, & de falsitate suspectissimis, utpote per D. Fabianum, vel a propriis Famulis, servitioque suo addictis, vel ab eo quomodolibet dependentiam habentibus contra Uxorem propter oppositam Matrimonii invaliditatem, odio vehementer accenso expiscatis; Quando è converso ad prætensum effectum perspicua undique, ac concludentissima monumenta requiruntur *Gonzalez in cap. 3. n. 5. de Conjug. lepr. Sanchez de Matrim. lib. 10. disput. 12. num. 39., & seqq., Rot. coram Buratt. decis. 711. num. 1., & seqq.*, ne Mulieris decori, ac honestati per maledicas inculpationes tam grave præjudicium impune irrogetur *Cap. Ex parte 9. de Sponsal. Cap. Significasti 4. de Divort. Leg. Merito 51. ff. Pro Soc. Leg. fin. Cod. de probat., Rot. decis. 1356. num. 1. coram Seraphin., & decis. 581. num. 2., & decis. 611. sub num. 11. coram Pen., & decis. 338. numer. 5. par. 1. divers., & decis. 51. n. 31. & seqq. par. 12. recen.*

Tantoque certius, fortiusque, quia cum ex hac turpissima macula agatur de irroganda perpetua infamia non solum huic honestissimæ Matronæ, sed universæ ejus in- 95
clytæ Familiæ, omnis æqui, bonique ratio postulat, ne sub ira exosissimi Viri calumniata, atque in re tam gravi in æternum deturpata succumbat, nisi prius juridice, & juxta praxim promota instantia, productisque attestationibus ad vindictam a Marito lite pendente quæsitis, super iisdem cum Interrogatoriis ex parte D. Franciscæ dandis formiter Testes 96
examinentur, & repetantur coram Ordinario, quem Viri odium, Uxoris honestas, ac Testium indoles latere minime poterit.

Nec diversimode esse faciendum arbitror, si animadvertatur jam inchoatum, & instructum hoc fuisse judicium ad instantiam D. Fabiani in 97
Tribunali Nunciaturæ tempore, quo Nuncius erat in limine ferendæ Sententiæ Confirmatoriæ alterius ab Ordinario super nullitate Matrimonii emanatæ, animo tantum protelandi hujus Causæ expeditionem, qua tamen instantia non obstante, fuit per Nuncium promulgata Sententia Confirmatoria, datis tantummodo ad tramites promotæ instantiæ Ordinario literis pro extrajudiciali informatione super somniatis Adulteriis per 98
D. Fabianum adductis, itaut hæc Causa adhuc in dicto Tribunali indecisa pendeat, a quo nequit hodie per saltum avocari ex notissima regula, quod Judicium ubi cæptum, 99
ibi terminari debet,

Et ita &c.

Hæc Causa ulteriorem non habuit progressum, quia mors Viri cursum illius obtruncavit. Sed si pendente hujusmodi lite super nullitate Matrimonii, Mulier potius, non electa sepultura, obiisset, & excitatum esset dubium in quonam Sepulchro tumulari deberet, cum in gradu appellationis in Urbe per Sententiam, seu Sententias Judicato Ordinarii conformes terminatum non

fuisset judicium, eadem Mulier in Sepulchro Mariti erat sepelienda per ea, quæ tradit *Marsil.de Bannit. verb. Lis pendet num.* 157.

Non semper tamen ad Matrimonii dissolutionem duæ requiruntur Sententiæ conformes, si enim post primum judicatum Papa manus apponat, unica sufficit Sententia, quemadmodum apparet ex infrascripto *Decreto sa. me.* BENEDICTI XIV. *diei* 27. *Septembr.* 1755. *in Lisbonen. Nullitatis Matrimonii*, & ex subsequenti *Pontificio Brevi diei* 30. *ejusdem mensis*, *&* *anni* videlicet:

DECRETUM
IN CAUSA
LISBONEN. NULLITATIS MATRIMONII.

,, CUM super Matrimonio, præ-
,, via dispensatione super im-
100 ,, pedimento quarti gradus consan-
,, guinitatis a fel. rec. Clem. PP. XII
,, concessa, in Civitate Zamorensi
,, contracto inter Violantem Jose-
,, pham Enriquez de Almada, &
,, Aloysium Franciscum Assis San-
,, chez de Baena, & numquam car-
,, nali copula consummato conten-
,, tio exorta fuerit, tum quia Vio-
,, lantes asserebat, illud non fuisse
,, contractum coram proprio contra-
,, hentium Parocho, tum quia com-
,, probare nitebatur, a se re integra
,, fuisse revocatum mandatum, quod
,, procuratori dederat, ut Matrimo-
,, nium contraheret; controversiæ
,, definitio a Nobis commissa fuit
,, Congregationi Cardinalium Con-
,, cilii Tridentini Interpretum: &
,, cum ipsi post nonnulla responsa, ape-
,, riendæ veritati maximopere con-
,, ducentia, binas tandem edide-
,, rint resolutiones Matrimonii vali-
,, ditati faventes, petente prædicto
,, Aloysio Francisco, juxta morem
,, fuerunt eædem confirmatæ per no-
,, stras Literas Apostolicas in forma
,, Brevis expeditas *die* 8. *Julii* 1750. Ju-
,, dicium favorabile validitati Matri-
,, monii bis latum, &, uti supra-
,, dictum est, a Nobis confirmatum,
,, completum, & terminatum dici po-
,, terat ad tramites Constitutionis a
,, Nobis editæ super ordine, & for-
,, ma Causarum Matrimonialium, quæ
,, incipit *Dei Miseratione*, & quæ est
,, *trigesimatertia in nostro Bullario*
,, *Tom.* 1. Sed aliter res se habuit, in-
,, staurata videlicet controversia con-
,, tra validitatem Matrimonii, non
,, ex quo contractum fuisset coram
,, Parocho illegitimo, aut post re-
,, vocatum procuræ mandatum, sed
,, ex alio disparato capite, uti mox
,, exponetur. Violantes, & Aloysius
,, Franciscus non erant conjuncti tan-
,, tum tertio, & quarto consangui-
,, nitatis gradibus, sed erant con-
,, juncti duplicibus tertio, & quarto
,, gradibus a duplici latere prove-
,, nientibus: dispensatio autem con-
,, cessa a Nostro Prædecessore Cle-
,, mente Papa XII quartum tantum-
,, modo, & ad summum tertium gra-
,, dum comprehendebat, nec se ex-
,, tendebat ad duplicem tertium, &
,, quartum gradum. Cumque, in-
,, stante Aloysio Francisco, fuerint
,, a Nobis expeditæ Literæ Aposto-
,, licæ in forma Brevis *die* 12. *Septem-*
,, *bris* 1750. quarum ope duplicitatis
,, gradus impedimentum sublatum
,, dici poterat, sed sanatoriæ gratiæ
,, concessio eo sub obtentu facta sit,
,, quod Violantes tunc esset ignara
,, novi impedimenti duplicitatis gra-
,, dus inter ipsam, & Aloysium in-
,, tercedentis, & Violantes provin-
,, ciam assumpserit comprobandi,
,, quod tempore concessionis gratiæ,
,, & expeditionis Brevis sanatorii ipsa
,, erat conscia novi impedimenti,
,, jusque suum perfecte cognoverat;
,, ex his instaurata est controversia
,, contra validitatem Matrimonii,
,, non ex quo contractum fuisset co-
,, ram Parocho non proprio contra-
,, hentium, vel ex quo initum fuis-
,, set post revocatum procuræ man-
,, datum, uti supra dictum est, sed
,, ex alio disparato capite, seu fun-
,, damento, quod videlicet contra-
,, ctum

,, ctum fuisset vigente impedimento
,, dirimente, per Apostolicas Literas nullatenus sublato. Delata ad
,, Nos novæ prætensionis notitia,
,, ejus definitio eidem memoratæ
,, Congregationi Cardinalium Concilii Tridentini Interpretum fuit a
,, Nobis commissa, ea tamen adjecta
,, conditione, ut de validitate, aut
,, nullitate Matrimonii cognoscerent,
,, habita tantum ratione sufficientiæ,
,, aut insufficientiæ derogationis obtentæ super impedimento gradus,
,, nec ulla habita consideratione
,, aliarum rationum, ob quas præteritis Causæ propositionibus promota fuerat instantia pro nullitate
,, Matrimonii. Ad tramites impositæ legis examen assumptum est,
,, adhibitisque opportuni: diligentiis, communibus tandem suffragiis edita est resolutio contra validitatem, & pro nullitate Matrimonii, Defensore Matrimonii ad
,, tramites Nostræ Constitutionis constituto, suo munere, de more,
,, egregie tum voce, tum scriptis functo, exhibito tantum in postrema
,, Causæ propositione ab Aloysio
,, Francisco supplici libello, in quo
,, se, & jura sui Matrimonii judicio
,, Congregationis submittere professus est. Unica resolutio favens nullitati Matrimonii, justa memoratam Nostram Constitutionem, non
,, sufficit, ut judicium absolutum
101 ,, dici possit, cum altera resolutio
,, præcedenti conformis accedere debeat. Pro totius ergo negotii finali absolutione, necessarium fuisset,
,, ut Causa iterum in Congregatione
,, proponeretur, & alia ederetur resolutio præcedenti conformis: sed,
,, cum id fieri nullatenus posset absque novis expensis, & longioris temporis mora maximopere inopportuna in Causa Matrimoniali a longo tempore introducta, non obstante gravi ætate, in qua sumus constituti, neque pariter obstantibus
,, molestis negotiis, quibus quotidie
,, vexamur, & opprimimur, inhærentes etiam insinuationi prædictorum Cardinalium, qui in Congregatione uniformibus suffragiis censuerant Matrimonium fuisse nullum,
,, quique expediens futurum esse dixerunt, ut posthabita nova propositione in Congregatione, Nos ipsi
,, rem totam perpenderemus; laborem assumpsimus scripturas Congregationi exhibitas perlegendi,
,, & omnia, & singula, quæ a Scribentibus fuerant deducta, ponderandi, ut, quatenus judicium Nostrum conforme fuisset resolutioni
,, Congregationis, superabundanter
,, dici possent adimpleta, quæ a Nobis in Constitutione Nostra statuta
,, sunt, & quatenus difforme fuisset,
,, nulla amplius superesset de validitate Matrimonii dubitatio. Tria
,, sunt, de quibus actum est in Causæ
,, discussione. Primum est, an pro
,, validitate Matrimonii necessaria
,, fuerit dispensatio a Nobis concessa,
,, permittens, ut non obstante impedimento duplicis gradus, Matrimonium contrahi posset, vel potius
,, sufficiens fuisset præcedens dispensatio a Nostro Prædecessore concessa, quæ impedimentum sustulit
,, tertii, & quarti gradus. Secundum, an dispensatio a Nobis concessa eo sub præsupposito facta sit,
,, quod tempore concessionis Violantes ignoraret impedimentum duplicitatis gradus. Tertium, an
,, tempore expeditionis novi Brevis
,, Violantes ignoraret, seu potius
,, conscia esset impedimenti duplicitatis gradus. Ex horum quippe dubiorum resolutione, prout uno,
,, vel altero modo fieri contingat,
,, judicium pendet validitatis, aut
,, invaliditatis Matrimonii contracti.
,, Ducto autem initio a primi examine puncti, cum in Tribunalibus
,, & communiori calculo a Scribenti- 102
,, bus ea opinio recepta sit, quæ pro
,, validitate dispensationis, & consequenter Matrimonii, quod dependenter ab ea contrahitur, requirit,
,, ut conjunctio proveniens ex duplicitate gradus exponatur, &
,, quod eidem derogetur, seu quod,
,, ea

„ ea minime obstante, permittatur,
„ ut conjuncti duplici consanguinita-
„ tis gradu Matrimonium inter se
„ contrahere possint, suo marte se-
„ quitur, pro validitate Matrimo-
„ nii fuisse necessariam novi Brevis
„ expeditionem, per quam impedi-
„ mentum duplicis consanguinitatis
„ gradus de medio tolleretur, nec
„ sufficere potuisse primumBreve dero.
„ gans impedimento quarti, seu ter-
„ tii, & quarti gradus. Hoc quippe
„ Breve sufficiens fuisset, si Violan-
„ tes, & Aloysius Franciscus fuis-
„ sent conjuncti simplici tertio, &
„ quarto gradu, juxta Constitutio-
„ nem sanctæ memoriæ Pii Quinti
„ *la* 23. *Bullarii tom*. 2., ubi, ex-
„ cepto casu, quod vir, & mulier
„ primum consanguinitatis, seu af-
„ finitatis gradum attingerent, in
103 „ quo protestatus est se nolle dispen-
„ sare, quoad reliquos gradus decre-
„ vit pro validitate dispensationis sa-
104 „ tis esse expressionem remotioris
„ gradus, obtentis postea super pro-
„ pinquiore Literis declaratoriis;
„ juxta quoque communem Docto-
„ rum sententiam in Tribunalibus
„ receptam, illicitum tantum est,
„ sed non invalidum Matrimonium,
„ quod contrahitur ope dispensatio-
„ nis obtentæ super quarto gradu,
„ nulla tertii gradus facta mentione,
„ & antequam Literæ declaratoriæ
„ præscriptæ a Pio V. fuerint obten-
„ tæ: prout, dum in minoribus Se-
„ cretarii Concilii munere fungere-
„ mur, fuse a Nobis comprobatum
„ est, & a Congregatione admissum
„ in discussione Causæ *Luceorien. Nul-
„ litatis Matrimonii*, quæ fuit pro-
„ posita, & resoluta *die* 18. *Martii*
„ 1722. uti videri potest *Tom*. 2. *The-
„ sauri Resolutionum* prædictæ Con-
„ gregationis, ubi noster discursus
„ una cum Resolutione typis editus
„ est. Sed, cum prædicta omnia sibi
„ vindicent locum in simplici impe-
„ dimento tertii, & quarti gradus,
„ & non in impedimento duplicis
„ consanguinitatis gradus, nemo est
„ qui non videat, pro validitate

„ Matrimonii, de quo nunc agitur,
„ nullatenus fuisse sufficientem di-
„ spensationem a Nostro Prædecesso-
„ re concessam, quæ tertii, & quar-
„ ti gradus impedimentum sustulit,
„ sed aliam pro dicta validitate fuis-
„ se necessariam, cujus ope duplex
„ ex duplicitate gradus impedimen-
„ tum derivans de medio tolleretur.
„ Admissa necessitate expeditionis
„ novi Brevis, & admissa primi in-
„ sufficientia pro validitateMatrimo-
„ nii, sequitur, ut videatur, an se-
„ cundi Brevis facta fuerit concessio
„ eo sub præsupposito, quod tunc
„ Violantes ignoraret impedimentum
„ duplicitatis gradus. At, si Aloy-
„ sius Franciscus exorans pro con-
„ cessione novi Brevis, ut remanere
„ posset in Matrimonio, non obstan- 105
„ te impedimento duplicitatis gra-
„ dus, exposuit, se timere, ne scan-
„ dala orirentur, si hujus novi im-
„ pedimenti notitia ad Violantem
„ deveniret, si cohærenter ad hæc
„ facta fuit concessio Brevis, exclu-
„ sa necessitate novi consensus a Vio-
„ lante præstandi, vel quod ipsa de
„ novo impedimento certior fieret,
„ ut ex lectura Brevis plane digno-
„ scitur; ex his evidenter desumitur,
„ novæ gratiæ concessionem emanas-
„ se eo sub præsupposito, quod Vio-
„ lantes tempore concessionis igno-
„ raret impedimentum descendens
„ ex duplicitate gradus, & eo fortius
„ cum in eodem Brevi legatur, gra-
„ tiam debere in suo robore perma-
„ nere, si post ejus concessionem no-
„ titia impedimenti ad Violantem
„ devenisset, quæ circumstantia evi-
„ denter evincit, comprobatque,
„ gratiam fuisse eo sub præsupposi-
„ to concessam. Porro gratia con-
„ cessa importat dispensationem in
„ radice Matrimonii, quæ a Romanis
„ Pontificibus concedi consuevit ur-
„ gente magna causa, & quando
„ agitur de impedimento Matrimo-
„ nii ortum habente, non a Jure di-
„ vino, aut naturali, sed a Jure Ec-
„ clesiastico, & per eam non fit, ut
„ Matrimonium nulliter contractum,
non

„ non ita fuerit contractum, sed ef-
„ fectus de medio tolluntur, qui ob
„ hujusmodi Matrimonii nullitatem
„ ante indultam dispensationem, at-
„ que etiam in ipso Matrimonii con-
„ trahendi actu producti fuerunt:
„ de quibus omnibus a Nobis fuse
„ actum est, dum in minoribus Se-
„ cretarii Congregationis Concilii
„ munere fungeremur in Causa *Pra-
„ gen. Matrimonii*, quæ fuit proposi-
„ ta *die* 13. *Junii* 1720., 16. *Janua-
„ rii* 1723., 28. *Augusti ejusdem anni*,
„ & tandem resoluta *die* 18. *sequentis
„ Septembris*, uti videri potest *tom.* 1.
„ *&* 2. *Thesauri Resolutionum* dictæ
„ Congregationis, ubi typis edita
„ inveniuntur ea omnia, quæ tunc
„ a Nobis deducta fuerunt. Cumque
„ solius Romani Pontificis sit, non so-
„ lum dispensationes in radice Ma-
„ trimonii indulgere, sed etiam con-
„ ditiones statuere pro validitate
„ gratiæ adimplendas; in ea, de qua
„ nunc agitur, ea quodammodo sta-
„ tuta dici potest conditio, quod tem-
„ pore concessionis Violantes no-
„ vum impedimentum ignoraret, ne
„ ipsa contradicente, & obnitente,
„ prout contigisset, si impedimen-
„ tum scivisset, concessa dispensa-
„ tio diceretur: in hoc quippe re-
„ rum themate factum est, atque
„ concessum quidquid fieri, aut con-
„ cedi poterat., ut Matrimonium,
„ cujus validitas fuerat approbata,
„ persisteret; nec mulieri sublata est
„ facultas impugnandi ex novo capi-
„ te validitatem, si novi impedimen-
„ ti notitiam tempore concessionis
„ gratiæ, novæque dispensationis ha-
„ buisset, nulla habita conderatione
„ notitiæ supervenientis post conces-
„ sionem Brevis: ea quippe super-
„ veniens superveniret post sublatum
„ ope novæ dispensationis duplicita-
„ tis gradus impedimentum. Post
„ hæc nihil aliud remanet, quam,
„ ut videatur, an tempore concessio-
„ nis gratiæ Violantes haberet noti-
„ tiam novi impedimenti: Cumque
„ ex documentis, & testibus qua-
„ cumque exceptione majoribus de-
„ monstratum sit, quod Violantes
„ impedimenti notitiam ante conces-
„ sionem, & tempore concessionis
„ gratiæ habuerat, & habebat, &
„ omnia parabat necessaria pro in-
„ stauranda controversia super nulli-
„ tate Matrimonii in vim novi impe-
„ dimenti, cui primo Brevi non fue-
„ rat derogatum; nedum approba-
„ mus Congregationis Concilii judi-
„ cium ultimo loco prolatum pro
„ nullitate Matrimonii, sed hoc No-
„ stro Decreto inter acta Congrega-
„ tionis Concilii asservando, & per
„ Literas Apostolicas in forma Bre-
„ vis etiam corroborando dicimus, &
„ pronunciamus, Matrimonium con-
„ tractum inter Violantem Josepham
„ Enriquez de Almada, & Aloysium
„ Franciscum Sanchez de Baena nul-
„ litatis vitio laborare, & quatenus
„ aliud Canonicum non obstet impe-
„ dimentum, posse utrumque ad alia
„ vota transire. Datum apud S. Ma-
„ riam Majorem die 27. Septembris
„ 1755.

BENEDICTUS PP. XIV.

Præsentem copiam Decreti Sanctissimi Domini Nostri manu Sanctitatis Suæ signati, collatione facta cum originali existen. in Secretaria S. Congregationis Concilii, concordare testor, & affirmo. In fidem &c. Dat. Romæ hac die 10. *Novembris* 1755.

Loco ✠ Sigilli.

I. A. Furiettus Secret.

Breve ejusdem Summi Pontificis in eadem Causa.

BENEDICTUS PAPA XIV.

Ad futuram rei Memoriam.

„ ETsi Matrimonialis Causa jam-
„ dudum inter dilectam in Chri-
„ sto filiam Violantem Josepham 106
„ Henriquez de Almada puellam No-
„ bilem Lisbonensem, ac dilectum
„ filium Ludovicum Franciscum de
„ Assis Sanchez de Baena Ordinis Je-
„ su Christi Commendatarium super
„ validitate, vel nullitate Matrimo-
„ nii invicem, ut asserebatur, con-
„ tracti vertens non semel, sed ite-
„ rum atque iterum in Congregatio-
„ ne

„ ne Venerabilium Fratrum nostro-
„ rum Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Car-
„ dinalium Concilii Tridentini Inter-
„ pretum proposita, ac secundum
„ allata, & probata rationum mo-
„ menta pro validitate fuerat reso-
„ luta, atque per Apostolicas No-
„ stras in simili forma Brevis Literas
„ confirmata; tamen in eadem Con-
„ gregatione Cardinalium die 13.
„ currentis mensis Septembris, & an-
„ ni 1755. maturiori examine ob no-
„ va adducta documenta iterum ex-
„ pensa, & discussa ita decisa fuit,
„ quod nimirum Matrimonium hujus-
„ modi irritum, ac nullum esset, ac
„ foret, atque adeo dissolvendum ea
„ præsertim ratione, quod super im-
„ pedimento duplicis quarti gradus
„ consanguinitatis inter unam, &
„ alterum intercedente haud satis,
„ atque idonee derogatum fuisset in
„ dispositione impertita per Aposto-
„ licas in forma Brevis Literas die
„ 12. mensis Septembris anno 1750.
„ datas. Quoniam autem hujusmo-
„ di Resolutio a memorata Congre-
„ gatione Cardinalium super nullita-
„ te dicti Matrimonii prolata haud
„ satis, & sufficiens est, ut Contra-
„ hentes omnimoda libertate gau-
„ deant transeundi scilicet, ut dici-
„ tur, ad secunda vota, cum juxta
„ Constitutionem Nostram tamquam
„ regulam, & normam in Causis Ma-
„ trimonialibus rite, sancteque ex-
„ pediendis, decidendisque præscri-
„ ptam, atque alias editam, & pro-
„ positam Resolutio antedicta per
„ aliam uniformem resolutionem con-
„ firmari, atque iterum in laudata
„ Congregatione Cardinalium ne-
„ cessario sæpedicta Causa reproponi
„ debeat; Hinc est, quod Nos serio
„ considerantes non minus nova Par-
„ tium dispendia, quam temporis
„ jacturam in hac Matrimoniali Cau-
„ sa a tot annis agitata satis, super-
„ que inopportunam, ac pernicio-
„ sam, de consilio etiam ejusdem
„ Congregationis, postquam libellos
„ scripturasque pro utraque parte
„ allatas, necnon acta omnia hoc in
„ gravissimo negotio confecta accu-
„ rate expendimus, & examinavi-
„ mus, tandem die 27. currentis
„ mensis Septembris Decretum hac su-
„ per re edidimus, per quod sententiæ
„ laudatæ Congregationis Concilii
„ consentientes declaravimus, ac sta-
„ tuimus Matrimonium antedictum in-
„ ter Violantem Josepham, & Lu-
„ dovicum Franciscum Nobiles Li-
„ sbonenses contractum, esse, ac fo-
„ re irritum, & nullum, necnon
„ unam & alterum in ea quidem om-
„ nimoda libertate esse, ac fore ad
„ alia vota, quoties vero aliud non
„ obstet canonicum impedimentum,
„ libere, & licite transeundi: Quod
„ sane Decretum dilecto filio Magi-
„ stro Josepho Alexandro Furietto
„ ejusdem Congregationis Concilii Se-
„ cretario tradendum mandavimus,
„ ut inter Acta sæpedictæ Congrega-
„ tionis reponatur, ac servetur. An-
„ tedictum itaque Decretum nostrum,
„ quo firmius subsistat, & servetur
„ exactius, Apostolica etiam aucto-
„ ritate tenore præsertim confirma-
„ mus, illudque inviolabili Aposto-
„ licæ firmitatis robore communi-
„ mus. Decernentes Decretum præ-
„ fatum, & præsentes Nostras Lite-
„ ras semper firmas, validas, & ef-
„ ficaces existere, & fore, suosque
„ plenarios, & integros effectus sor-
„ tiri, & obtinere, dictisque Vio-
„ lanti Josephæ, & Ludovico Fran-
„ cisco in omnibus, & per omnia ple-
„ nissime suffragari debere; sicque,
„ & non aliter in præmissis per quos-
„ cumque Judices Ordinarios, &
„ Delegatos, etiam Causarum Pala-
„ tii Apostolici Auditores, & Sanctæ
„ Romanæ Ecclesiæ Cardinales, &
„ eorumdem Cardinalium Congrega-
„ tiones, necnon Apostolicæ Sedis
„ Nuntios, & quosvis alios quacum-
„ que præeminentia, & potestate
„ fungentes, & functuros judicari,
„ & definiri debere, ac irritum, &
„ inane, quidquid secus super his a
„ quoquam quavis auctoritate scien-
„ ter, vel ignoranter contigerit at-
„ tentari. Non obstantibus Aposto-
„ licis,

„ licis, ac in Universalibus, Pro-
„ vincialibusque, & Synodalibus
„ Conciliis editis generalibus, vel
„ specialibus Constitutionibus, & Or-
„ dinationibus, & quibuscumque
„ aliis Decretis in genere, vel in
„ specie, aut alias in contrarium
„ præmissorum quomodolibet conces-
„ sis, confirmatis, & innovatis, cæ-
„ terisque contrariis quibuscumque.
„ Volumus autem, ut earumdem
„ præsentium literarum transumptis
„ seu exemplis etiam impressis, ma-
„ nu alicujus Notarii publici subscri-
„ ptis, & sigillo personæ in Dignita-
„ te Ecclesiastica constitutæ munitis
„ eadem prorsus fides adhibeatur,
„ quæ ipsis præsentibus adhiberetur
„ si forent exhibitæ, vel ostensæ.

Datum Romæ apud Sanctam Mariam Majorem sub Annulo Piscatoris die 30. Septembris 1755. Pontificatus Nostri Anno Decimosexto.

Loco ✠ Annuli Piscatoris.
Cajetanus Amatus.

CAP. XVI.

De perpetua Separatione Tori quoad vinculum post Matrimonium simpliciter ratum, ob dispensationem.

SUMMARIUM.

1 Post Matrimonium ratum fit perpetua Separatio Tori vel per ingressum utriusque Conjugis, aut unius, etiam altero invito, in Religionem, *& n.41.*

2 Vel ex Dispensatione Apostolica.
Altissima est Summi Pontificis potestas *§. Altissima, ibid.*
Eam noverunt, & venerati sunt Carolus Magnus *ibid.*
S. Stephanus Rex Ungariæ, *ibid.*
Carolus V. Imperator *ibid.*
Carolus VI. Imperator *§. Ejusque ibid.*
Carolus II. Rex Franciæ *§. Carolus II., ibid.*
Ludovicus XI. Rex Franciæ *§. Ludovicus XI., ibid.*
S. Ludovicus Rex Franciæ *§. S. Ludovicus, ibid.*
Ferdinandus Rex Hispaniarum *§. Ferdinandus, ibid.*
Alphonsus Rex Catholicus *§. Alphonsus, ibid.*
Ladislaus Rex Ungariæ *§. Ladislaus, ibid.*
Philippus III. Catholicus Rex Hispaniarum, *ibid.*
Respublica Januensis *§. Ejusdem Summi, ibid.*
Papæ potestas, tamquam æmula Solis, ubique diffunditur *§. Ad eumdem, ibid.*
Ad eum spectat Leges Divinas declarare, vel interpretari, *ibid.*
Papa est supra Concilium, *ibid.*

3 Papa vinculum Matrimonii tantummodo rati relaxare potest, *& num. 69.*

4 Plures Summi Pontifices illud relaxarunt, inter quos S. Gregorius VII., Martinus V., Eugenius IV., S. Pius V., Gregorius XIII., Paulus III., Pius IV., Urbanus VIII., *& num. seqq.*
Dubitare de hac Summorum Pontificum potestate sacrilegum esset.

10 Similes dispensationes conceduntur altero quoque ex Conjugibus dissentiente.

11 Iisque concessis, potest uterque Conjux ad alias transire Nuptias, *& num. 282.*

12 In eisdem concedendis solent Summi Pontifices prius audire Votum Consultivum Sac. Congregationis Concilii, seu alterius Congregationis Particularis.

13 Pro hac obtinenda dispensatione justificari debet in primis Matrimonium non esse consummatum.

14 Hoc probant Testes deponentes Conjuges post Matrimonium nunquam in eodem loco convenisse.

15 Aut una simul convenisse, sed in aliorum præsentia.

16 Sive etiam ingressos fuisse cubiculum, sed januis apertis, ibique

per momentum permansisse.
17 Eoque magis, si Conjuges idem cum juramento confirmaverint.
18 Cum constat Conjuges nunquam una simul cohabitasse, tunc soli eorumdem Conjugum assertioni de non subsecuta consummatione credendum est.
19 Facile deferri non solet eorumdem assertionibus, quando uterque ad alias nuptias transire cupit.
20 Secus si alter eorum Religionem perpetuo profiteri desiderat.
21 Cum præsumi nequeat, quod per falsitates se Deo vovere velit, *& num.56., & seqq.*
22 In utroque casu tamen fidem promerentur, si illorum assertio coadjuvetur a Testibus cohabitationem excludentibus.
23 Si Mulier nec pulchra, nec satis dotata, nec juvenis alias nuptias sperare possit.
24 Si Vir fuerit ab ea ad Matrimonium secum contrahendum dolose seductus.
25 Licet enim ei de consummatione deponenti credendum non sit, quia deponit ad proprium commodum, ad substinendum nempe Matrimonium, ad quod maximopere anhelavit.
26 Omnem tamen fidem meretur, si postquam voti compos evasit, sua propria confessione consummationem excludat, *& n. 62.*
27 Quæ confessio probat, etiamsi uterque Conjux in eodem lecto per tres noctes dormierit.
28 Fortius si non constet de dormitione, sed potius masculus secuto Matrimonio, fuerit carceratus, Mulier vero in Monasterium detrusa.
29 Consummatio exclusa quoque remanet, si Educandà Matrimonium cum aliquo Juvene ad Crates Monasterii clandestine contraxerit, nec inde exierit ante dispensationis petitionem.
30 Copula fornicaria inter Conjuges ante Matrimonium habita non æquivalet consummationi, nec impedit dispensationem, *& numer. seqq.*
33 Matrimonium tantummodo ratum dissolvi potest, quia significat conjunctionem Christi cum anima Justi solubilem per mortale peccatum.
34 Dissolvi vero nequit consummatum, quia significat conjunctionem Christi cum Ecclesia per carnem assumptam, quæ est insolubilis, *& num. seqq.*
35 Quod enim verbum semel assumpsit, nunquam dimisit.
43 Ad excludendam consummationem in casu, quo alter ex Conjugibus Religionem ingredi velit, Sac. Congregatio Concilii inspectionem Mulieris per Obstetrices necessariam aliquando non existimavit.
44 Aliquando vero, ultra Conjugum juramentum, illam demandavit, *& num. 58.*
45 Sed tunc præter alias graves circumstantias ea concurrebat, quod Conjuges simul condormierant, actumque Conjugalem absolvere tentaverant.
46 Quæ circumstantia præsumptionem de secuta copula inducit.
47 Hæc inspectio tamquam nimis fallax, & ad fallendum apta, raro, & nisi Muliere eam sponte petente, opportuna videtur.
48 Imo si fiat ad petitionem Mulieris, nonnumquam Obstetrices, & Judices decipere, & scandala gignere potest.
49 Si enim masculus Religionem ingredi velit, & Mulier falso Matrimonium fuisse consummatum affirmet, antequam ab Obstetricibus inspiciatur, propriam deflorationem affectare potest, nisi fuerit ante ab alio Viro corrupta.
50 Itaque impedita renanet Viro electio de meliori bono, qui deinde illam non amore, sed odio tamquam scortum prosequitur.
51 Si vero Religionem ingredi velit Mu-

Mulier, nec inſpectionem petat, & uterque Conjux conſummationem neget, & tamen inſpecta, violata reperiatur, eadem ſcandala oriuntur.

52 Idem contingere facile poteſt, ſi alter ex Conjugibus diſpenſationem petat ſuper Matrimonio rato, ut in priſtina libertate reponatur, *& num. ſeqq.*

56 Omittenda eſt ergo inſpectio Obſtetricis, ſi alter ex Conjugibus, qui perpetuam ducere vitam in Monaſterio deſiderat, conſummationem neget, & quare, *& num. ſeqq.*

59 Secus ſi Mulier negans Matrimonii conſummationem adverſus Virum illam affirmantem diſpenſationem petat, & ad eum convincendum de mendacio ſe inſpici poſtulet.

60 Sed ſi ſe viſitandam non offerat, non eſt illico pro conſummatione pronunciandum, ſed admittendæ ſunt aliæ probationes, & quare.

61 Omittenda pariter eſt inſpectio, ſi diſpenſationem Vir petat, & Mulier conſummationem affirmans ſe inſpici poſtulet, & quare.

62 Item omittenda venit, ſi Vir diſpenſationem poſtulet, & Mulier quoque conſummationem neget, licet diſpenſationem impedire conetur, quia alium ſimilem Virum Divitem, aut Nobilem invenire deſperet, & quare eſt eidem Mulieri credendum.

63 Et niſi Mulier inſpectionem petat, omittenda quoque erit, ſi Conjux, altero conſentiente, diſpenſationem poſtulet, & uterque conſummationem neget, & quare.

64 Non eſt tamen eorum aſſertioni deferendum, niſi aliis probationibus coadjuvetur.

65 Superflua etiam eſt Obſtetricum inſpectio, quando Matrimonium per Procuratorem contractum fuerit, & Conjuges, eo contracto, in diverſis locis habitaverint, nec unquam una ſimul convenerint.

66 Ad obtinendam diſpenſationem, ultra conſummationis excluſionem, requiritur juſta cauſa, ſine qua illicita foret.

67 Quæ neceſſe non eſt, ut ſpectet ad publicum bonum, ſed ſufficit reſpicere privatam utilitatem, *& num. ſeq.*

68 Gregorius XIII. unica die diſpenſavit cum undecim, quos non eſt veriſimile omnes fuiſſe Magnates.

70 Urgens cauſa oritur ex Matrimonio illicite contracto a Catholico cum Hæretica, ſeu ab Hæretico cum Catholica, quatenus Pars Catholica ante conſummationem diſpenſationem petat.

71 Hujuſmodi Matrimonia nullum merentur Eccleſiæ favorem.

72 Eccleſia, anteactis ſeculis, hæc Matrimonia irrita eſſe voluit.

73 Sed tractu temporis illa pro validis habuit.

74 Catholica nubens Hæretico dote privatur.

75 Hæc tamen Matrimonia ſevere ſemper Eccleſia prohibuit.

76 Ubi hæreſes impune graſſantur, Catholici cum Hæreticis admixti Matrimonia inter ſe contrahunt.

77 Talem abuſum reprobant Reſolutiones Sac. Congr. Concilii.

78 Summorum Pontificum facta.

79 Clemens XI. diſpenſationem negavit, ut Catholicus cum Hæretica, quam carnaliter cognoverat, Matrimonium contraheret.

80 Ea Matrimonia reprobat Bened. XIV.

81 Et ipſi Doctores Germani.

82 Ea deteſtatur Eccleſia ob periculum ſubverſionis Catholici.

83 Doctiſſimi, ac piiſſimi Viri Hæreticorum ſocietate, ſeu illorum fallaciis decepti ſunt.

84 Inter quos Tertullianus Vir inſignis, ac elevato, & ſingulari ingenio.

85 Ejus opera recensentur, *& num. seqq.*
89 Ejus excellens doctrina, peritia, eloquentia, & ingenium, *& numer. seqq.*
95 S. Cyprianus, dum peteret illius librum, dicere solebat: Affer Magistrum.
96 Et tamen hæresi unius Montani seductus fuit.
97 Origenes secundus post Apostolos Magister.
98 Fidei Testis locupletissimus.
99 Natus in Domo Martyrio illustrata.
100 Adolescens factus Martyrium quærebat.
101 Patrem ad subeundum Martyrium animavit.
102 Vir doctus, & devotus, *& n.111.*
103 Scripsit 6000. libros, *& n.115.*
104 Ejus cruciatus, quos in carcere passus est, *& num.113.*
105 Sacrorum omnium Expositorum Victor.
106 Omnium Hæreticorum ædificia, & Diabolicæ machinationis turres subvertit.
107 Eloquentia admodum pollens, acris, & ingeniosus admodum, *& num.* 110. 112.
108 Alter post Apostolos Ecclesiæ Doctor.
109 Post Apostolos neminem habuit æqualem.
114 Et tamen a quodam Æthiope illusus fuit, & Idolis sacrificavit, *& num. seq.*
115 Sub persecutione Diocletiani multo avidius Martyria quærebantur, quam nunc Episcopatus pravis ambitionibus appetuntur.
117 Sed tamen aliqui Ecclesiastica quoque dignitate fulgentes a Catholica Fide aberrarunt.
118 Hoc etiam evenit, ob Conjugia cum eis contracta, qui diversam Religionem profitebantur.
119 Matrimonia Catholicorum cum Hæreticis ab Ecclesia improbantur.
120 Nec refert, quod Vir sit Catholicus, & Hæretica Mulier.
121 Facilius Uxor hæretica Virum Catholicum seducit, quam Vir Catholicus Uxorem hæreticam ad nostram Religionem perducat.
122 Salomon a suis Uxoribus seductus fuit, sed ipse ex mille nec unam ad verum Dei cultum revocavit.
123 In his Matrimoniis adest etiam periculum nasciture prolis.
124 Non obstante pacto inter Conjuges inito, quod Catholicis dogmatibus sit imbuenda, & quare *num. seqq.*
129 Propter lepram alteri ex Conjugibus superventam dispensari potest super Matrimonio tantum rato.
130 Multo magis, si alter ex Conjugibus hæresis morbo laborat.
131 Fortius, si Matrimonium initum fuerit juxta leges Palatinatus.
132 Quod nempe masculina proles in Fide Catholica Patris, foeminea in Hæretica Secta Matris educetur, & è contra.
133 Quod est pactum iniquissimum, & graviter peccaminosum contra Jus Ecclesiasticum, & Divinum.
134 Quia directe opponitur fini primario Matrimonii generandi prolem pro æterna beatitudine, non pro damnatione.
135 Matrimonium cum hoc pacto contractum, est nullum, & irritum declarandum.
136 Causa dissolvendi Matrimonium ratum inter Catholicum, & Hæreticam, & è contra, est timor futuri scandali, & inimicitiæ &c. inter Conjuges circa solam Religionem, *& num. seq.*
138 Item periculum fornicandi.
139 Cui Summus Pontifex prospicere debet, ne anima Catholici damnetur.
140 In hoc casu locum non habet Divinum Præceptum: quod Deus conjunxit, homo non separet.
141 Ad Matrimonium enim ratum illud non extenditur.

142 Deus

142 Deus vult omnes homines salvos fieri.
143 Matrimonium ratum inter Catholicum, & Hæreticam, & è contra, est dissolvendum si Catholicus sit Filiusfamilias, & accedat indignatio ejus Parentum, & Consanguineorum.
144 Rationabilibus causis concurrentibus, Papa dispensare potest, ut Matrimonium inter Catholicos, & Hæreticos contrahatur, *& num.*147., *& seqq.*
145 Prius habitis informationibus, & Votis ab Episcopo Loci, & Nuncio Apostolico, quibus valde est deferendum.
146 Quia uterque præsumitur optime instructus de qualitatibus Personarum, & Locorum sibi subjectorum, & cum matura deliberatione relationem, votumque dedisse censetur.
147 Hæc dispensatio concedi potest, si Hæreticus promittat, aut certa spes effulgeat Hæreticum esse Catholicam Fidem amplexurum, & dummodo proles in eadem Catholica Fide sit educanda, *& num, seqq.*
149 Basilius Pontius gravis Theologus.
151 Ex dispensatione Bened. XIII. fœmina Catholica Pisana nupsit Hæretico.
154 Facilius hæc dispensatio conceditur, si accedat jurata promissio Hæretici non subvertendi Uxorem, in Fide Catholica filios educandi, sese Catholicum reddendi, & abstinendi a Conventu cum Hæreticis, *& n.* 176. 191.
155 Juramenti Religio magni momenti est apud Hæreticos, *& num. seqq.*
156 Fuitque etiam apud Ethnicos.
157 Quid sit juramentum.
158 Humanam voluntatem penetrare est Divinæ intelligentiæ.
160 Si ob timorem privationis pinguis hæreditatis Hæreticus conversionem differt, dispensatio concedi potest.
161 Dummodo in quocumque casu scandalum pusillorum timeri nequeat, & quando timeri non possit, *& num.*187.
162 Exempla rationi, & æquitati innixa imitanda sunt.
163 Eaque præsertim, quæ Supremum Ecclesiasticum Principem habent auctorem.
164 Facilius concedendum est, quod alias concedi solitum fuit.
165 Hæc dispensatio conceditur Regibus, & Principibus, si Regnorum conversio, protectio Catholicorum, & persecutionum cessatio sperari possit.
166 Quod eo magis sperari potest, si non Vir, sed Uxor sit Catholica.
167 Theolendinda Longobardorum Regina Eutharin suum priorem Virum ad veram pietatem proniorem reddidit.
168 Et Agilalphum suum Virum posteriorem eo traxit, ut omnibus suæ Gentis auctor fuerit se se ab hæresi vindicandi.
169 Ad fidem Catholicam conversus fuit a Domitia Flavum Clementem, a Clotilde Clodoveum Francorum Regem, a Jugulde Hermogillum Regem Gothorum.
170 Causa concedendi eamdem dispensationem est quædam moralis necessitas, & quænam sit.
171 Pro Conjugiis ineundis in Belgio inter Partem Catholicam, & Hæreticam denegata fuit dispensatio.
172 Conceditur tamen si Conjugia contrahi debent in loco, ubi, si Pars hæretica non adimpleat promissa, aut scandalo sit alteri Parti, aut Filiorum educationem intervertat, opportunis remediis provideri possit.
173 Vel in loco, ubi Catholici mixti cum Hæreticis sibi invicem non infestantur, familiariter agunt, & conjugaliter cohabitare consueverunt.
174 Causa quoque concedendi talem dispen-

dispensationem est gravis damni evitatio.

175 Diminutio honoris, & famæ, *& num.* 178 180.

177 Et generaliter si necessitas urget, & ratio subsistit.

179 Causa dispensandi in aliquo Affinitatis, vel Consanguinitatis gradu sufficiens est, si Mulier non possit alteri commode nubere, aut si ex conversatione sit ejus fama aliquantulum denigrata.

181 Papa concedere nequit dispensationem, ut Pars Catholica cum Hæretica Matrimonio copuletur, quia præbetur occasio, ut indignus, & publicus peccator Sacramentum ministret, *& n.*192.

Contrarium *numer.* 190. 193., *& seqq.*

182 Matrimonii Sacramentum magnum est.

183 Sancta sancte sunt tractanda.

184 Habens justam, & rationabilem causam faciendi aliquid ex se honestum, & licitum, non cooperatur peccato, quod alius forte in eo committit, *& n.* 185. 190.

186 Præceptum Divinum, & naturale est de non ministrando Sacramento indignis.

188 Ob gravem causam tamen potest etiam indigno ministrari Eucharistia, ergo & Matrimonium.

189 Causa gravis est spes moraliter certa secuturæ Conversionis Conjugis hæretici.

194 Cur summi Pontifices aliquando dixerint se non posse hanc dispensationem concedere, nisi concurrente aliqua causa publici boni, Ecclesiæ, & Religionis augmento.

195 Licet concedi possit etiam quando est necessaria, vel valde utilis bono privato.

196 Causa dissolvendi Matrimonium ratum etiam inter Catholicum, & Catholicam est dubietas circa validitatem Matrimonii, *& num.*243.

197 Si nimirum Mulier vilis, callida, & annosa, ejusque Consanguinei, & Amici tenerum Adolescentem circumvenerint.

198 Et modo mellifluis verbis, modo minis, modo ex falsis causis, clam a suis Parentibus, ac Tutoribus ad contrahendum clandestinum Matrimonium induxerint.

199 Depositio Adolescentis decepti referentis has machinationes meretur attendi.

200 Delicta, & fraudes punibiles procul a testibus explentur.

201 Neque Pupillus, neque Minor sine solemnitatibus se obligare possunt.

202 Quia fragile, & infirmum est eorum consilium, multisque captionibus, & insidiis expositum

203 Etsi Puberes fuerint.

204 Sæpe accidit, ut contrahendo circumveniantur, & lædantur.

205 Maxime concurrente circa Matrimonium simplicitate, nobilitate, & divitiis Adolescentis, & sagacitate annosæ Mulieris, a qua seductus præsumi debet.

206 Mulieres pecuniam, & divitias appetunt.

207 Ut illas assequantur, insidiis, ac fraudibus utuntur.

208 Mulieres suapte natura malæ, & proditrices sunt.

209 Tenera ætas, nobilitas, & divitiæ Adolescentis, ac ætas e contra provecta Mulieris, ejus paupertas, defectus venustatis, ac humilis conditio faciunt præsumere illum fuisse ab ea circumventum, ut sibi nuberet.

210 Cum Puella Nobili, dotata, & æquali verisimile est Nobilem Adolescentem contraxisse libenter Matrimonium.

211 Aut etiam cum Puella vili, sed peregrina venustate formosa.

212 Nil magis ad libidinem provocat, quam pulchritudo.

213 Pulchritudo Mulieris velocius, & acutius vulnerat quam sagitta.

214 Pro qua Paridem Regnum, & sapientiam contempsisse narratur.

215 Patriarcha Jacob pro pulcherrima

ma desponsanda Rachele 14. annis inservivit Labano.

216 Inverisimile est, quod Adolescens recte educatus, nisi circumventus, posthabitis nobilibus, formosisque puellis in imberbi ætate Mulierem rusticam, indotatam, nec pulchram, & ætate provectam desponsare voluerit.

217 Propter defectum veri consensus Matrimonium ab Ebrio contractum non subsistit.

218 Neque contractum a Fatuo.

219 In contrahendis sponsalibus, & Matrimonio requiritur consensus efficax, liber, & ab omni dolo, & circumventione sejunctus, ne resolvatur in perpetuum peccaminosum concubitum.

220 Sub pœna nullitatis.

221 Tridentinum ea tantum clandestina Matrimonia rata, & vera esse declarat, quæ libero Contrahentium consensu celebrantur.

222 Nullum est Matrimonium importunis præcibus contractum.

223 Minor Matrimonium contrahens cum Vetula exdentata non est restituendus.

Declara ut *num. seqq.*

225 Requiritur in Matrimonio liber utriusque Contrahentis consensus tamquam causa efficiens, & substantialis Matrimonii.

226 Minor, qui malis artibus fuit circumventus, est restituendus.

227 Fraus, & dolus nulli patrocinari debent, *& n. seqq.*

230 Quibus per Judices hanc propositionem æternæ veritatis parum attendentes, semper est occurrendum.

231 Ne deceptus damnum patiatur, & decipiens ex sua nequitia fructus suæ fraudis, & prœmium assequatur.

232 Matrimonium clandestinum habet contra se notabilem suspicionem.

233 De vi, metu, & circumventione tam ratione teneræ ætatis Adolescentis ad contrahendum inducti.

234 Et ratione modi, quia furtim, sine denunciationibus, & clandestine attentatum.

235 Quam ratione loci, ubi procul a Parentibus, Consanguineis, & Familiaribus Matrimonium secreto celebratum fuit.

236 Quæ Matrimonia præsumptione validitatis sunt destituta.

237 Et contra illa Judex semper in dubio judicare tenetur.

238 Item maxima Contrahentium inæqualitas Judicem pro nullitate respondere compellit, *& n. 245. & seqq.*

239 Ubi nuptiæ sunt inæquales, ibi liberum utriusque Contrahentis consensum non intervenisse censetur.

240 Conjux liberum Matrimonium consensum non præstitisse censetur, si eo vix contracto, alterum Conjugem sprevit, & ab eo statim, ac perpetuo se separavit.

241 Si Matrimonii validitas ita vacillat, ut si lis super ea iniretur de exitu favorabili desperari non posset, in hoc casu super eodem Matrimonio rato concedenda est dispensatio.

Quæ non tam est dispensatio, quam prudentiale temperamentum ad obtruncandam nullitatis litem, & congrua, ac tacita administratio justitiæ *ibid.*

242 Et cautela pro impediendo, ne Matrimonium in perpetuam fornicationem convertatur.

243 Satis est fluctuantem, suspectum, & dubium esse Matrimonii rati valorem, ut super eo dispensatio concedatur.

244 Artificia, circumventiones, & seductiones ad captandum Matrimonium causam præbent dispensationis.

245 Dispensandi causa est magna inter Conjuges disparitas tam quoad ætatem, quam quoad conditionem.

246 Quæ

246 Quæ sicut olim inter Romanos nuptias illegitimas reddebat.
247 Sic hodie talem dubietatem inducit, ut pro nullitate vel sit judicandum, vel dispensandum, *& n.*249.
248 Impares nuptiæ semper, aut sæpesæpius vergunt in exitum deteriorem.
250 Causa dispensandi est aversio Propinquorum erga Conjugem, qui inæqualem desponsavit, *& num.*281.
251 Nec non timor futuri scandali ob odium, & rixas inter Conjuges orituras.
252 Ob quas Eugenius IV. inter Conjuges privatæ conditionis dispensavit.
253 Idemque servavit Innoc. X. cum duobusConjugibus infimæPlebis.
254 Et ob hanc causam etiam Conjugibus vulgaris conditionis dispensatio sæpius indulta fuit.
255 Ad Papam spectat occurrere scandalis.
256 Dispensatio eo magis est concedenda, si nulla spes effulgeat futuræ reconciliationis inter Conjuges.
257 Coactiones factæ Conjugibus ad cohabitandum infelices pariunt effectus.
258 Si Conjux quærit alterum a se repellere post Matrimonium ratum, est causa dispensationis.
259 Item timor, & periculum fornicationis.
260 Cui Papa mediante dispensatione obviare debet, ne oves sibi concreditæ pereant.
261 Quemadmodum Summi Pontifices alias non semel ita servarunt.
262 Imminens extinctio familiæ illustris Conjugis, si a vinculo indigui Matrimonii rati non liberetur, est causa super eo dispensandi.
263 Illustres conservare Familias publice interest.
264 Pro earum conservatione plura de rigore Juris inducta relaxari solent.
265 Augustus publica pecunia adjuvit unicum germen Hortensiorum Familiæ, ut inito Conjugio illam propagaret.
266 Causa dissolvendi Matrimonium ratum est quoque Clandestinitas, si nempe fuerit sine denunciationibus celebratum, & quare.
267 Hæc Matrimonia scandalosa, & sacrilega patrocinio, & favore S.Sedis indigna, non sunt dissimulanda.
268 Decepto potius, quam Proditori semper est favendum.
269 Causa dispensandi est diffamatio Sponsæ de adulterio commisso post Matrimonium ratum.
270 Suspicio etiam futuri adulterii.
Cur a Matre Matrimonium denominetur *ibid.*
De Jure Communi Mater succedit filiis ab intestato, & sine liberis decedentibus,cæteris agnatis exclusis,præterFratres,& Sorores *ib.*
271 Consensus ab uno ex Conjugibus præstitosub conditione nunquam cum altero cohabitandi,est causa dispensandi.
272 Imo hæc conditio nullum reddit Matrimonium.
273 Quod procedit etiamsi alter Conjux de hac conditione fuerit ignarus.
274 Aut etiamsi hæc conditio reciproca fuerit.
275 Quamvis in actu Conjugii non confirmetur, modo antea retractata non fuerit.
276 Actus copulæ non est de Matrimonii substantia, sed nihilominus obligatio illam respuens est fini Matrimonii contraria.
Matrimonium B.mæ Virginis Mariæ cum S. Joseph fuit verum, & perfectissimum Matrimonium *ibid.* *& num.*290.
277 Factum mirabile.
278 Gravis, & vehemens Virorum erga Fœminas urget concupiscentia.
279 Cum Fœmina semper esse, eamque non cognoscere, est plusquam mortuum suscitare.

280 Con-

280 Conditiones contra substantiam Matrimonii, illud invalidant.
281 Ad essentiam Matrimonii spectat mutua, & reciproca traditio corporum Contrahentium.
282 Quodcumque Sacramentum nullum redditur, & invalidum ex defectu materiæ necessariæ.
283 Materia Sacramenti Matrimonii sunt corpora Contrahentium ad generationem proportionata.
284 Possibilis reputatur Virginitas etiam inter Conjugatos.
285 Adducuntur exempla.
286 Puella occultans sexum, & in habitu virili incedens in occasione posita usque ad annum 25. suæ ætatis, quo obiit, virgo permansit, *& num. seqq.*
287 Eques Joannes Antonius Pucci laudatur.
288 Eques Franciscus Maria Pucci laudatur.
289 Propositum conservandi Virginitatem cum conditione = si possibile foret = aut = si Deo placeret = præjudiciale non est essentiæ, nec Sacramento Matrimonii.
291 In quo consistat essentia Matrimonii.
292 Dicta conditio = si possibile foret = quid importet.
293 Causa dissolvendi Matrimonium ratum est etiam lepra alteri ex Conjugibus superveniens.
294 Impotentia pariter superveniens.
295 Item si alter ex Conjugatis affirmet se non habuisse animum contrahendi, nec ad exhibendum verum consensum induci possit.
296 Vel si Vir ob bonum publicum ad Episcopatum promoveatur.
297 Pro obtinenda hujusmodi dispensatione sufficit causa levis, quando adversus Conjugem illam petentem alter Conjux nihil opponit.
299 Quia consentire videtur.
299 Consensus utriusque Conjugis ad id sufficientem causam ministrat.
300 Exemplum dispensationis ab Urbano VIII. concessæ.
301 Matrimonium inter Conjugem infidelem conversum ad Fidem, & alterum in infidelitate remanentem dissolvitur, si Conjux infidelis cum illo cohabitare nolit, aut velit, sed cum contumelia Creatoris.
302 Prius tamen Infidelis a Fideli est interpellandus, an converti velit, & cohabitare sine d. contumelia.
303 Nec id omitti potest, etiamsi ad fidem conversa fuerit Uxor a multis annis a Viro repudiata.
304 Repudium Judæis non est amplius permissum, quia D. N. J. C. Matrimonium ad primævum statum indissolubilitatis reduxit nulla nova super hoc edita lege.
305 Hanc repudii praxim retinent etiam hodie Judæi scientibus, & tolerantibus Ecclesiasticis Superioribus.
306 De ea tamen nulla habenda est ratio cum agitur de Viro repudiante, seu de Uxore repudiata ad Fidem conversis.
307 Concurrentibus gravibus circumstantiis interpellatio omitti potest.
Contrarium *num. seq.*
308 Concurrentibus gravibus circumstantiis, peti debet Apostolica dispensatio, ut sine interpellatione aliæ nuptiæ contrahi possint, *& n. seq.*
310 Matrimonium dissolvitur, si Infidelis interpellatus nolit cohabitare, aut non declaret se velle cohabitare sine contumelia Creatoris.
311 Contrarium, quod potius videlicet dissolvatur, cum Conjux ad Fidem conversus præmissa interpellatione, & accedente contumacia Infidelis, aliud Matrimonium contrahit; *& num. seqq.*
315 Infidelis, qui ab Uxore conversa interpellatus converti noluit, & aliam Uxorem duxit, si deinde convertatur, redire tenetur ad primam Uxorem, quæ alias nuptias post interpellationem

Viro factam non contraxit, *& num. seqq.*

318 Potest tamen eadem Uxor ab eo separari quoad Torum, ob adulterium, quod Vir commisit, ducendo aliam.

320 Infideles Sacrorum Canonum sanctionibus non ligantur.

321 Si convertantur ad Fidem, eorum Conjugia in secundo, aut tertio, vel ulteriori gradu contracta non dissolvuntur.

322 Judæus ducere potest in Uxorem filiam sui Fratris, vel Sororis, *& num. seqq.*

323 Non autem Amitam.

325 An Papa dissolvere possit Matrimonium Conjugum Infidelium licet consummatum, quando ambo convertuntur ad Fidem.

326 Emus D. Card. Columna Urbis Vicarius laudatur.

PERPETUA Separatio Tori, soluto Matrimoniali vinculo, post Matrimonium dumtaxat *ratum* fieri potest ex electione vel unius, vel utriusque Conjugis causa emittendi infra bimestre a die initi Matrimonii solemnem
1 professionem in aliqua approbata Religione, de qua in *seq. Cap. 3. n. 14.*, *& seq. lib. 2.* Aut ex Dispensatione Apostolica ex legitimis causis Conjugi, seu Conjugibus illam petenti-
2 bus concedenda, quæ proprie in utroque casu est vinculi Matrimonii valide jam contracti solutio, & de hac secunda, super qua Romanus Pontifex dispensare potest, modo erit sermo

Altissima namque est Summi Pontificis potestas, quam præ cæteris noverunt, & venerati sunt

CAROLUS MAGNUS, ut notissimum est.

S. STEPHANUS Rex Ungariæ, qui propter ejus singularem pietatem, reverentiam, & obedientiam erga S. Sedem, zelumque tuendæ, & propagandæ Catholicæ Religionis, appellatus fuit Rex Apostolicus, cum privilegio ante se deferendi Crucem ad instar Sanctæ Sedis Legatorum, statim ac ejusdem Sanctæ Sedis Legatione donatus fuit *Benedict. XIV. de Synod. Diœces. lib. 2. cap. 6. num. 2.*

CAROLUS V. Romanorum Imperator inclytæ Domus Austriacæ rutilans sydus, qui multum auxit Imperium, vicit Africam, & ex omnibus suis Hostibus victoriam, triumphum, ac trophæa reportavit, quia mirabili caritate, & Sanctæ Fidei zelo Sedem Apostolicam, Romanumque Pontificem tamquam Dei Vicarium intemerate coluit, de quo propterea *Petr. Bertault. in Flor. Franc. cap. 9.* scribit = *Fuit Carolus innocentia eximius, sanctitate præcipuus, Dux belli peritissimus, amicitiarum tenax, in offensis exorabilis, pietate in Deum, affectu in suos, in Religionem cultu, observantia in Romanum Pontificem nemini postponendus* = & ipsemet Imperator *in Edicto Wormatiensi* ita dixit = ibi = *Ad honorem Dei Omnipotentis, Romanique Pontificis, & Sanctæ Sedis Apostolicæ debitam reverentiam* = & infra = *Ad defensionem Catholicæ Fidei, Sanctæque Romanæ, Universalisque Ecclesiæ honorem, tutelam, & protectionem omnes nostras vires, & facultates, Imperium, Regna, Dominium, vitam denique, & animam ipsam exponere sumus parati* =

Ejusque vestigia secutus est religiosissimus CAROLUS VI.

CAROLUS II. Rex Franciæ *in Epistola ad ADRIANUM II.* ita incipit = *Sanctissimo Patri Adriano Summo, & Universali Pontifici Carolus Dei gratia Rex, & spiritualis Filius vester* = quam refert *Baron. in Annal. Eccles. tom. 10. ad annum 871.*

LUDOVICUS XI. similiter Rex Franciæ *in Epistola ad PIUM II.* his verbis illum salutat = *Beatissimo Patri Nostro Pio Papæ II. obedientiam filialem &c.* = & deinde = *Te Vicarium Dei viventis ea veneratione prosequimur, ut sacra tua monita velut vocem Pastoris audire, illisque parere prompta mente velimus; Te Dominici gregis*

gregis Pastorem profitemur, & scimus; Teque jubentem sequimur = ut videre est apud *Suarez de defens. Fidei lib. 3. tit. de primat. Summ. Pontif. titul. 21. sub num. 11.*

SANCTUS LUDOVICUS Rex item Franciæ PHILIPPO Filio una cum aliis hoc documentum reliquit = *Sis devotus, & obediens Matri Romanæ Ecclesiæ, ejusque Pontifici tamquam Spirituali Patri te morigerum præbeas* = prout refert *Nangius de gestis Sancti Ludovici* apud *Surium*.

FERDINANDUS Rex Hispaniarum in *Actis Concilii Lateranensis* sub LEONE X. *Sess. 2.* sic locutus est = *Profitemur nos Filium S. Romanæ Ecclesiæ Matris nostræ deditissimum, proque ejus honore, atque statu animam ponere paratissimum* = & deinde = *Obedientiam debitam præfato Beatissimo Domino Papæ toties, quoties opportunum fuerit præstare* =

ALPHONSUS Rex Catholicus *suarum legum par. 1. tit. 5. l. 2. 3. 4., & 5.* ita de Romano Pontifice sentit = *Vicarium Christi, & Successorem Petri, ac propterea per antonomasiam Apostolicum appellari, & nominari etiam Papam, quia Pater Patrum, & Caput Episcoporum, & aliorum Prælatorum* = additque quod hac de caussa = *Omnes Christiani totius Orbis, quando ad ipsum accedunt, pedem ejus osculantur* =, & in fine *leg. 4.* inquit = *Eum, qui negarent Pontificem habere hanc potestatem, vel esse Caput Ecclesiæ, non solum excommunicatum esse, sed etiam Hæreticum* = Tandemque in fine *leg. 5.* generaliter, & absque ulla exceptione concludit, quod = *omnes Christiani tenentur ad obediendum Pontifici &c.*

LADISLAUS Rex Ungariæ in *Oratione* ad NICOLAUM V. relata per *Caleum lib. 21. Histor. Lusitaniæ* apertissime declarat Romanum Pontificem esse unicum Christianorum Principem, ac Regum Regem, nec non Deum in terris.

PHILIPPUS III. Catholicus Monarcha Hispaniarum, innocentia singularis, per totum ejus vitæ cursum a lethali culpa, ut narratur, immunis, Deo, & Hominibus gratus, erga homines benignus, erga Deum devotus, pro Romana Ecclesia, & Fide Catholica zelo plenus, pœnitentia clarus, ut ejus cruenta flagella testantur, Sanctæ Sedis obedientissimus Filius *Forest. in Vit. Reg Hispan. tom. 4. par. 2. lib. 8. §. penult.*, in sua quadam *Epistola* san. memor. PAULO V. directa pro illius tuendis juribus, eidem propriam Regiam Personam, propriasque vires, atque potentiam offert, seque esse filium vere obedientem Apostolicæ Sedi expresse, & maxima cum veneratione profitetur.

Ejusdem Summi Sacerdotis supremam auctoritatem, ultra alios Catholicos Reges Terræ, Principes, & Imperatores agnovit RESPUBLICA JANUENSIS, cujus vere religiosissimi Senatores eodem tempore in sua quadam *Epistola* extollunt singulare Beneficium a Deo Italiæ concessum habendi in suo sinu Papatum tanto majorem aliorum Potentatum, quanto major est anima, quam corpus, & bonum spirituale, quam temporale; Fatentur se non esse superiores Episcopis, nec Ecclesiasticis, scientes sibi nullam super eos competere potestatem; Declarant se maximi facere amicitiam cum Christi Vicario, plurimique æstimare censuras, & interdicta; Gloriantur se paruisse Summi Pontificis voluntati; Protestantur se esse veros suorum majorum Successores, tum in servanda puritate Catholicæ Religionis, tum in persequendis assiduo studio Hæreticis S. Ecclesiæ inimicis, tum in tuenda Fide Catholica contra Turcas, Mauros, & Saracenos, tum in defendendis usque ad sanguinem Summis Pontificibus contra injurias aliorum Potentatum, etiam Imperatorum; & tandem offerunt Summo Pontifici PAULO V. tunc regnanti pecuniam, & vitam adversus eos, qui ejusdem auctoritatem opprimere vellent, atque contemnerent: Quas duas *Epistolas* per

T 2 exten-

extensum refert *Joannes Leonardus Rodoeri in suo Principe probo cap. 12. n.7. & seqq., & n.22. & seq.*

Et quia tantam, debitamque professi sunt obedientiam, reverentiam, venerationem, & obsequium Romano Pontifici CHRISTI Vicario, ideo meruerunt, quod Beatissima ipsius JESU CHRISTI Mater *sub die* 18. *Martii, &* 8. *Aprilis* 1536. in Agro Savonensi eorum Ditioni subjecto bis apparere dignaretur, ibi *misericordiam, non justitiam* pro Catholico Mundo a suo dilectissimo Filio imploraret, eumdemque locum sua præsentia, suisque sanctissimis Pedibus sanctificatum, atque magnificum, ac celeberrimum Templum sub nomine, & invocatione Beatæ Mariæ Virginis MATRIS MISERICORDIÆ in eo erectum cum omnibus Christifidelibus, tum & maxime Januensibus, & Savonensibus in quacumque necessitate, tribulatione, & angustia salutarem, tutissimumque Portum redderet, atque Munimen, quemadmodum publica monumenta singularium beneficiorum, quæ fuerunt per eamdem Sacratissimam Virginem veram Misericordiæ Matrem nullo non tempore eis elargita testantur, cujus apparitionem, & miracula præ cæteris narrant *Augustin. Abbati, Augustinus Maria Monti, Philippus Albertus Polleri, Julianus Giancardi, Julius Salineri, Jacobus Bescius, Jo. Baptista de Diece Episcopus Bruniacensis, Jo. Vincentius Verzellino, Jacobus Picconi*, aliique plures.

Prælaudatus autem Philippus III. in suo Principatu a Deo felicitatem singularem obtinuit, suaque maxima pietate illum, etsi vastissimum, ampliavit, & ampliorem eo, quem ipse hæreditaverat, suo Hæredi reliquit *Forest. loc. cit.*

Ad eumdem Summum Pontificem ratione illius Supremæ Potestatis, quam Dominantes etiam in seculo, ut jam vidimus, debito prosequuntur obsequio, & obedientia, quæque tamquam æmula solis ubique diffunditur *Rub. in annot. ad Rot. decis. 412. par. 9. rec. n. 126.* spectat leges quoque Divinas declarare, vel interpretari *Rub. in annot. ad Rot. dec. 2. §. 4. n. 24. & seq., par. 3. rec.* ubi plures *Abb. in in Cap. Proposuit 12. de concess. præbend. Fagnan. in Cap. Cum primum 4. nu. 80. De pact. Ancharan. cons. 373. nu. 3. & sub n. 7. Covarruv. lib. 3. cap. 13. nu. 9. in fin. vers. Fateor enim Scacc. de Judic. lib. 2. cap. 9. num. 382. Almain. de potest. Eccles. cap. 13. Turrecremat. in Summ. de Eccles. lib. 2. cap. 7. & lib. 3. cap. 53. Sotus de Just. & Jur. lib. 10. quæst. 3. art. 1. Vasquez in Opusc. Moral. tract. de Benefic. cap. 4. §. 2. dub. 1. n. 122. in in fin. Sylvest. in Summ. verb. Papa quæst. 16. in fin. D. Thom. 2. 2. quæst. 54. art. 5. Surd. dec. 30. n. 27. vers. Hinc dicimus Rot. in Gerunden. Scribaniæ 21. Maii 1683. §. Causa semper cor. Merlin.* etiam sine Concilio Generali, cum illud non sit supra Papam, sed Papa supra Concilium, ut abunde probavi in *tract. de Vicar. Apostolic.*, quem in lucem edere non prætermittam, si, Deo dante, vires suppetant, & dies mei non breviabuntur.

Hinc controverti nec etiam potest, quod Papa hac suprema, qua pollet in terris Auctoritate, vinculum Matrimonii tantummodo *rati*, & non consummati relaxare valeat, 3
quemadmodum contra *Sot. de Just. & Jur. lib. 7. quæst. 2. art. 5.* solide probant *Dec. cons. 112. n. 2. & seqq. Ancharan. cons. 239. per tot. Navarr. in Manual. cap. 22. num. 21. Sanch. de Matrim. lib. 2. disput. 14. n. 2. Tusch. lit. M. conclus. 153. nu. 1. & seqq. Coninch. disput. 26. dub. 3. n. 33. Reginald. lib. 31. n. 38. Henriq. in Summ. Theol. Moral. lib. 11. cap. 8. n. 11. Bellarmin. lib. 2. de Monach. cap. 38. Filliuc. tract. 10. cap. 2. quæst. 9. Mendo in epitom. opin. moral. verb. Matrimonium n. 7. Vivald. in Candelabr. aur. par. 1. tit. de Matrim. n. 32. Menoch. de arbitrar. cas. 455. num. 4. Guttierez quæst. Canon. cap. 17. & de Matrim. cap. 54. n. 3. Card. de Luc. de Matrim. disc. 9. num. 7. Rot.* post *secund. volum. cons. Farinacc. dec. 86. num. 1. in fin* = ibi = *Et Domini quoad potestatem*

tem dissolvendi Matrimoni rati non consummati dixerunt non esse dubitandum, quia hæc est communis opinio Canonistarum = & alii passim si enim Matrimonii tantum *rati* vinculum non esset solubile, nec etiam per ingressum in Religionem solvi posset ;

Cumque notorium undique sit
4 plures Summos Pontifices illud relaxasse, inter quos recensentur *ADRIANUS IV.* ut innuit *Bonaccin. Theol. Moral. tom. 1. tit. de Matrim. quæst. 2. punct. 11. sub n.4. S.GREGORIUS VII., MARTINUS V., EUGENIUS IV., S. PIUS V.* teste *Arsdekin. tom 2. pag. 129. Del Bene par.2. de Inquisit. dub. 336.*
5 *sect.66. n* 20 *GREGORIUS XIII.*, ut referunt *Justus Redn. tom. 1. Oper. Canonico-Politici tit.3. sect. 2. n.26. & seq. pag.46. Sanch. de Matrim. lib. 2. disput. 14. num. 2.* Et præ cæteris *D. Antonin. 3. part. tit. 1. cap.21. §.3.* se vidisse testatur hujus Dispensationis Bullas expeditas a MARTINO V., & EU-
6 GENIO IV. Item *Navarr. in Manual. cap. 22. numer. 21.* narrat PAU-
7 LUM III. & PIUM IV. ita pariter dispensasse; Necnon *Cajetan. tom. 1. Opusc. 28. de Matrim.* asserit suo tempore hujusmodi dispensationes a Summis Pontificibus fuisse concessas; Et URBANUS VIII. dispensari manda-
8 vit per Archiepiscopum Neapolitanum super Matrimonio dumtaxat *rato* inter Michaelem Blanchum, & Joannam filiam Principis, & Principissæ de Concha Civitatis Neapolitanæ, expeditis literis in forma Brevis; Et a pluribus demum Summis Pontificibus easdem dispensationes elargitas fuisse confirmat *Ursaya discept. Eccles. tom.2. par.1. discept.3. per tot. & tom.3. par.2. discept.21. per tot.*

Si propterea (quidquid cum *Soto loc. cit.* aliqui ex Theologis olim dixerint in contrarium, a quibus præcæteris dissentit doctissimus *Cajet. in tom.1. Opuscul. tract.* 28. ut advertit *Navarr. in Manual. cap.22. n.21.*) nos hodie post tot exempla, & alia, quæ brevitatis causa nunc prætermitto, de eorumdem Summorum Pontificum potestate dubitare vellemus, idem esset, ac illorum facta improba-
9 re, quod tamquam sacrilegium per *Text. in leg. 2. Cod. de crim. Sacrilegii* condemnant *Farinacc. cons. 65. nu. 45. lib. 1. Veracrux specul. 2. part. art. 27.* = ibi = *De Pontificis potestate, postquam dispensavit, dubitare, instar sacrilegii est; Esset enim Christo quasi exprobare, quod non satis Ecclesiæ suæ providisset* =

Nec utrisque tantum Conjugibus consentientibus, sed etiam si alter ex
10 ipsis dissentiat, similes dispensationes conceduntur, ut servavit *Sac. Congregat. Concil. in Januen. dispensationis 20. Maii 1719. & 27. Januarii 1720. & in Tirasonen. Matrimonii 2. Octobr. 1723.*, iisque ab Apostolica Sede concessis, uterque Conjux potest ad
11 alias transire nuptias, ut declaravit *die 16. Julii 1599.* Congregatio particularis a CLEMENTE VIII. deputata, cui interfuerunt *octo* Cardinales videlicet Asculanus, Burghesius, Blanchettus, Mantica, Arigonius, Vicecomes, Osatius, & Bellarminus; nec non *quatuor* Auditores Rotæ, nempe Seraphinus, Pamphilius, Pegna, & Mellinus; ac una simul *duo* Religiosi Societatis Jesu, nimirum Petrus Justinianus, & Costa, ac pluries censuit *Sac. Congregatio Concil.* & signanter *in Carpentoracten. 25. Januarii 1608. & in una Seguntina 17. Septemb. 1609. & in una Ferrarien. 20. Maii 1613. & in una Augustana 16. Maii 1618.*

In his autem dispensationibus concedendis solent Summi Pontifices super causis in supplici libello simpliciter eisdem allatis audire prius Votum Consultivum *Sac. Congregationis Concilii*, seu alterius Particularis Con-
12 gregationis, ut apparet ex *Constitutione Sa. Me. BENEDICTI XIV.* emanata *sub die 3. Novemb. 1741.* relata post *mea Vota de Sponsal. Filiorumfam. Addit.6.* & repetita etiam supra ad majorem commoditatem *in Cap. 1.* ubi in *§. Et quoniam* inquit = *Sæpe apud Sedem Apostolicam preces porrigi solent pro dispensatione Matrimonii rati, & non consummati, quæ, ut plurimum, pro Voto Consultivo ad Congregationem S. R. E.* Car-

*Cardinalium Concilii Interpretum, vel
nonnunquam ad aliquam Congregationem
particularem deputatam a Romanis Pon-
tificibus pro tempore remitti solent* = ibi-
que subinde præcipit = *ut hujusmodi
instantiæ ordine, ac rite procedant, vo-
lumus, ac mandamus, ut supplex li-
bellus Nobis, vel Romano Pontifici pro
tempore exhibeatur, in quo plena, & ac-
curata totius facti species contineatur,
causæque omnes in eo exprimantur, quæ
ad obtinendam petitam dispensationem
conducere posse a Supplicante censentur,
ut Romanus Pontifex, eo lecto, & ma-
ture considerato, secum deliberare possit,
an petitionem rejiciat, vel ejus examen
alicui ex dictis Congregationibus com-
mittat* =

Obtenta autem remissione peti-
tionis, seu instantiæ ad Sacram Con-
gregationem Concilii, seu ad aliam
Congregationem particularem pro
examine Causarum, quæ simpliciter
in supplici prædicto libello fuerunt
allatæ, sed non probatæ, prout pro-
bandæ sunt cum aliis forsan subne-
ctendis coram præfata *Sac. Congrega-
tione*, in primis justificari debet, quod
Matrimonium fuerit dumtaxat ratum,
13 non vero consummatum.

Hanc probationem facere pos-
sunt Testes, qui deponant, quod
Conjuges, contracto Matrimonio, nun-
quam una simul in eodem loco con-
14 venerint, aut saltem, quod coram aliis
personis semper permanserint, iisque
videntibus se separaverint, nec un-
quam sub eodem tecto cohabitaverint,
15 seu etiam in Cubiculum ingressi fue-
rint apertis janius, ibique nonnisi
16 per momentum moram traxerint,
eoque magis si eorumdem testium de-
positioni accedat assertio utriusque
Conjugis juramento firmata, qua pa-
riter Matrimonii consummationem
17 excludant, quibus probationibus con-
currentibus, dubitari nequit, quin
ratum tantummodo sit Matrimonium,
cum enim constat Conjuges nunquam
una simul cohabitasse, tunc soli eorum-
dem Conjugum assertioni de non subse-
cuta consumatione omnimodam adhi-
18 bendam esse fidem tenent *Hostiens. in
Summ. tit. de Convers. Conjugat. n. 9.
vers. Quidsiquis Bald. in leg. Deo no-
bis 42. n. 9. Cod. de Episc. & Cleric.*

Et quamvis super non secuta
Matrimonii consummatione non ita
facile deferri soleat Conjugum asser-
tionibus, quando uterque ad alias
nuptias transire contendit, quem-
admodum deferri solet, quando 19
alter ex Conjugibus Religionem
perpetuo in aliquo Monasterio pro-
fiteri desiderat *Gloss. in Cap. 1. verb.* 20
Probari De frigid. cum præsumendum
non sit ipsum recedendo a Conjugio
velle per falsitates, & mendacia Deo
se vovere *Innoc. in d. Cap. 1. De frigid.*

Nihilominus etiam in casu, quo 21
nemo eorum Religionem ingredi ve-
lit, omnem fidem promerentur, si
illorum assertio coadjuvetur a Te- 22
stium depositione cohabitionem ex-
cludente, aut si Mulier nec pulchra,
nec satis dotata, nec Juvenis, sed
pauper, & ætate provecta ad alias
non speret convolare nuptias, maxi- 23
me si ipsa illecebris, fraudibus, ma-
lisque artibus inexpertum Adolescen-
tem opibus abundantem dolose ad se-
cum ineundum Matrimonium circum-
venerit, quia si in hoc casu eidem de 24
secuta consummatione testificanti non
ita facile credendum esset, & de il-
lius perjurio dubitandum, quia de-
poneret ad proprium commodum, ejus
enim interesset, ut Matrimonum,
ad quod tantopere pro sua melioran-
da conditione anhelavit, ac tot tantis-
que machinationibus ad effectum per-
ducere exquisivit, per consummatio-
nem falso suppositam redderetur indis- 25
solubile, ut in simili considerat *Card.
de Luc. de Matrim. disc. 2. n. 15. in fin.*
omnis e converso fides est ei adhiben-
da, nec pejerasse censetur, si paulo
post quam tantarum fraudum ope vo-
ti compos evasit, juratam tamen
confessionem in sui præjudicium Ma-
trimonii consummationem excluden-
tem emittat, quæ quidem confessio 26
per se sola quodcumque tollit dubium
ejusdem consummationis, ut in du-
rioribus terminis dormitionis utriuf-
que Conjugis in eodem lecto respondit 27
Rot.

Rot. dec. 101. *num.* 5. *& seq. par.* 2. *divers.* = ibi = *Secundo non obstat, quod stante dormitione Julii cum Olimpia in eodem lecto per tres noctes præsumitur consummatio Matrimonii juxta text. &c. Quia hæc præsumptio tollitur per probationem contrariam resultantem ex confessione Julii facta coram SSmo D. N., ad cujus interrogationem fassus fuit Matrimonium non consummasse. Licet enim præsumptio dicti Cap. &c. sit violenta,* & *Juris, & de Jure, tamen admittit probationem in contrarium ex Confessione in præjudicium ipsius Confitentis* = Eo fortius igitur, si non solum non constet de dormitione, sed inito Matrimonio Masculus fuerit carceribus mancipatus, Mulier vero in Monasterium
28 detrusa *Card. de Luc. de Matrim. disc.* 16 *num.* 25. = ibi = *Ac etiam stante quod post dictum actum, certum erat, quod nulla accesserat consummatio, dum Vir erat in arcto carcere, Mulier autem in Monasterio est, & per consequens agebatur de Matrimonio rato tantum &c. Ita juste, & congrue interponi potuisset Pontificis auctoritas, stante etiam magna inæqualitate ætatis* =

Indubitantius consummatio ex eo solum exclusa remaneret, si Puella actualiter existens in Monasterio alicujus Juvenis amore capta, unanimi consensu Parochum sub aliquo prætextu ad Collocutorium accedere fecerint, ibique coram eo, & duobus Testibus, verba ad contrahendum Matrimonium apta protulerint, Puella in Janua interiori Monasterii intra Clausuram, Masculo vero extra clausuram existentibus, quo facto, Puella in eadem Clausura remanserit, nec exinde, antequam dispensatio pete-
29 retur, exiret.

Neque hanc dispensationem retardare potest copula carnalis inter Conjuges habita, quæ illorum Connubium præcesserit, nam tamquam fornicaria, non æquivalet consummationi Matrimonii nondum contracti *Covarruv. in 4. Decretal. par.* 1. *cap.* 4. §. 1. *n.* 15. *Navarr. in Manual. cap.* 22. *n.* 84. *vers. Verum Sanch. de Matrim. lib.* 2. *disput.* 21. *num.* 13. & propterea dissolutionem subsequentis Matrimo-
nii tantummodo rati non impedit. 30

Quemadmodum enim copula præcedenter habita non impedit, quominus Matrimonium deinde contractum, & non consummatum per professionem ab altero ex Conjugibus in aliqua Religione approbata so-
lemniter emissam dissolvatur *Navarr.* 31
loc. cit., ita nec eadem copula impedire valet Summo Pontifici supremæ suæ Potestatis exercitium in illius tamquam mere *rati* dissolutione, quamvis Conjuges ad alias transire
nuptias desiderent, prout in puncto 32
docet *Castrens. in leg. penult. Cod. de Episc. & Cleric.* = ibi = *Sed quid si ante Matrimonium contractum interveniat copula, postea non? Adhuc quæritur an Papa possit dissolvere? Baldus movet hanc quæstionem in leg. Paulus ff. de stat homin. dicens, quod copula præcedens, cum non fuerit Matrimonialis, non impedit separationem Matrimonii per dispensationem Papæ* = convenit *Menoch. de præsumpt. lib.* 3 *præsumpt.* 1. *n.* 45. = ibi = *Hinc sequitur, quod illis in casibus, in quibus potest Papa dispensare, & dissolvere Matrimonium nondum carnali copula consummatum, potest etiam dissolvere hoc, cui præcessit carnalis copula; Quandoquidem hæc copula non reddit ipsum Matrimonium, ut dici possit omnino perfectum* = Concordat *Card. de Luc. de Matrim. disc.* 16. *num.* 25. = ibi = *Ac etiam stante, quod post dictum actum &c. nulla accesserat consummatio &c. & per consequens agebatur de Matrimonio rato tantum, dum asserta copula, antequam actus sequeretur, tamquam inter Concubinos, in nulla consideratione habetur, ita juste, & congrue interponi potuisset Pontificis auctoritas* =

Nec isti, aliique Doctores idem sentientes sine solida ratione loquuntur; Matrimonium enim *consummatum* (ad differentiam Matrimonii solummodo *rati*, quod dissolvi potest, quia significat conjunctionem Christi cum anima Justi, quæ conjunctio solubilis
est per mortale peccatum) *consumma-* 33
tum, inquam, Matrimonium signifi-

cat

cat conjunctionem Christi cum Eccle-
sia per carnem assumptam, seu unio-
34 nem hypostaticam, quæ conjunctio est
omnino insolubilis *Cap. Debitum* 5. *De Bigam.* quatenus Verbum quod semel
assumpsit, nunquam dimisit, unde,
35 ut recte infert *Pignattell. consult.* 148.
n. 4. *tom.* 1. Dominus in *Matth. cap.* 19. *vers.* 6. non dixit: *quod ergo Deus conjunxit homo non separet*: nisi post illa verba: *non sunt duo, sed una caro*: Et similiter *Apostol. ad Ephes. cap.* 5. *vers* 31. *& seq.* prius eadem verba præmisit: *erunt duo in carne una*: & deinde subjunxit: *Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo, & Ecclesia*: ad denotandum, quod tunc Matrimonium fit indissolubile, cum acce-
36 dit consummatio, & probat *Dec. d. cons.* 112. *n.* 5., quia tunc significat, ut dixi, corporalem unionem Verbi cum Ecclesia per carnem assumptam. Qua-
37 re LEO Pontifex in *Can. Cum societas*
38 14. *caus.* 27. *quæst.* 2. hoc ita expresse declarat = ibi = *Cum societas nuptiarum ita a principio sit instituta, ut propter commixtionem sexuum, non habeant in se nuptiæ conjunctionis Christi, & Ecclesiæ Sacramentum* =

Ideo igitur Matrimonium consummatum a nulla terrena potestate dissolvi potest, quia ad repræhesentandam mirificam, & indissolubilem unionem Divini Verbi cum humanitate, fuit a D. N. Jesu Christo elevatum,
39 ut pluribus etiam ostendit *Sanchez de Matrim. lib.* 2. *disput.* 13. *num.* 7. Quapropter, cum hanc unionem tamquam effectum Sacramenti unice repræsentet copula Matrimonialis, per hanc proinde, quæ Sacramentum subsequitur, fit Matrimonium indissolubile, non autem per fornicariam, quæ Sacramentum præcedit, quæque idcir-
40 co talem repræsentationem non habet.

Potest oriri dubium, an ad hanc consummationem excludendam adhibenda sit fœminæ visitatio, & inspectio per Obstetrices facienda, si ipsa, vel alter Conjux post contractum Matrimonium eligat ingredi Religionem, & in ea profiteri; Vulgatissima namque res est, ac firmissima Sacrorum Canonum, & Ecclesiæ doctrina posse quemlibet ex Conjugibus a Matrimonio tantum *rato*, & non consummato resilire, sive ut
statum Regularem amplectatur ALE- 41
XANDER III. *in Cap. verum* 2. INNOCENTIUS III. *in Cap. Ex parte* 14. *De convers. Conjugat. Concil. Tridentin. sess.* 24. *Can.* 6. *de Matrim.*. idque procedere altero etiam Con-
juge invito, ac repugnante *d. Cap.* 42
Verum De Convers. Conjug.

Sive ut ante Matrimonii consummationem ex justis, ac rationabilibus causis, Apostolica obtenta dispensatione super Matrimonio tantummodo *rato*, sibi liceat perpetuum vel in Seculo, aut in Religione servare cælibatum, vel aliam ducere Uxorem, seu respective cum alio Viro conjungi.

In primo casu *Sac. Congregatio Concil. in una Januen. apud Ursayam tom.* 3. *par.* 2. *discept.* 21. *num.* 134. *&*
seq.; hanc inspectionem minime ne- 43
cessariam existimavit. Aliquando tamen, ultra juramentum Conjugum Matrimonii consummationem negantium, ab eadem *Sacra Congregatione* demandata fuit inspectio Corporis
Mulieris, & signanter id etiam con- 44
tigit in *Neapolitana Matrimonii* 11. *Aprilis* 1761., in qua quæstio erat de Matrimonio *rato*, & non consummato, ad effectum quidem ingrediendi Religionem, sed graves tamen concurrebant circumstantiæ, & ea præcipue, quod Conjuges simul con-
dormierant, actumque Conjugalem 45
absolvere tentaverant, quæ sane ju-
ris præsumptionem de secuta copu- 46
la inducit.

Verum generaliter loquendo hujusmodi inspectio tamquam nimis fallax, & ad fallendum apta, raro, nisi eam Muliere sponte petente, in hisce quoque casibus ad detegendam ejus claustri virginalis integritatem
opportuna videtur; Quin etsi fiat 47
ad petitionem quoque Mulieris, nonnumquam Obstetrices, & Judices decipere, & scandala gignere potest.

Si enim masculus Religionem ingre-

ingredi deliberet, & Fœmina repugnet, atque Matrimonium proinde jam fuisse consummatum ipsa *falso* supponat, ad propriam tuendam assertivam prædictam Obstetricum inspectionem petere valet, & si non fuerit ante Matrimonium ab alio Viro corrupta, antequam ab Obstetricibus visitetur, propriis digitis hoc
49 vitium affectare potest, itaque non solum impedita Viro remanet electio de meliori bono sibi a Jure concessa, verum etiam oritur bellum inter Virum, & Uxorem, quia Vir sciens eam non fuisse a se carnaliter cognitam, & tamen repertam corruptam, eamdem non benevolentia, & amo-
50 re, sed odio tamquam scortum prosequetur.

Si vero fœmina Religionem ingredi velit, etiamsi uterque Conjux Matrimonii consummationem negaverit, idem impedimentum, & scandalum ex inspectione Obstetricum (nisi fuerit eadem inspectio per ipsam Mulierem suæ virginitatis consciam sponte petita) emergere potest, quatenus violata pariter reperiatur, quia vel ope alterius Viri, vel propriis manibus, aut aliis instrumentis ante Matrimonium se vitiaverit, itaque talis inspectio origo scandali, impedimentum boni, & inimica po-
51 tius, quam amica veritatis evadit.

Hoc etiam de facili contingere potest in secundo casu, quo alter ex Conjugibus ex justa causa dissolutionem Matrimonii tantum *rati* a Sancta Sede per dispensationem postulet, ut in pristina nativa libertate
52 reponatur. Si enim hoc petat Vir, quamvis pro veritate Matrimonium non fuisse consummatum affirmet, mendax tamen apparebit, si Mulier de secuta consummatione *falso* deponat, & ab Obstetricibus visitata, minime intacta reperiatur, quia ante, vel post Matrimonium uno, vel
53 altero modo, præter quam ex Mariti copula, vitiata fuerit.

Si vero dispensationem petat Mulier, & Matrimonii consummationem adversus *falsam* Viri assertionem neget, eamdem dispensationem obtinere non poterit, si Obstetrices 54
ejus genitalia relaxata reperiant, licet id non propter Matrimonii consummationem, sed ex alia causa Matrimonium præcedente, aut etiam 55
subsequente contigerit.

Ad hujusmodi evitanda absurda, fallacias, & scandala, sex casus distinguendos esse putarem. Primus est, si Matrimonii consummationem neget alter ex Conjugibus, qui perpetuam ducere vitam in Monasterio desiderat, & huic deferendum esse 56
notat *Gloss. in Cap. 1. verb. Probari de frigid.* Maxime concurrentibus adminiculis, & conjecturis probitatis, bonorumque morum ipsius Conjugis, cum præsumendum non sit, quod uti velit falsitatibus, atque mendaciis, ut, dimisso altero Conjuge, Deo se vovere resolvat, ex juribus supra re- 57
latis *num.* 21. Multoque magis, si ambo Conjuges in negativa consummationis cum juramento conveniant, nec opus est ulla inspectione Obste- 58
tricum, nisi concurrant circumstantiæ similes illis, quæ concurrebant in dicta *Neapolitana*, de qua supra *num.* 44. *&* 45., & necessaria reputetur ad evitandum præcipue scandalum probabiliter oriturum, si non obstante illorum negativa, attentis circumstantiis, præsumptio emergat consummationis, ob quam Mulier concipere jam potuerit, ejusque venter deinde in Monasterio tumescere possit.

Secundus casus est, si Mulier negans Matrimonii consummationem adversus Virum eamdem consummationem affirmantem, super Matrimonio *rato* dispensationem petat, ut alteri nubat, & tunc illi deferendum erit, si ad convincendum Virum de mendacio, sponte se visitari postulet ab Obstetricibus, & visitata, nulla appareat claustri virginalis fractura, maxime si de recenti fuerit initum Matrimonium; Sed 59
quatenus se visitandam non offerat, non est tamen illico pro consummatione Matrimonii præsumendum, nam

hujusmodi renuentia ex eo procedere potest, ne in publicum proferat propriam turpitudinem, quia licet Matrimonium consummatum non fuerit, adhuc vel quia idem Conjux ante Matrimonium eam defloraverit, vel ex alia causa, virgo reperiri non possit, ideoque admittendæ erunt aliæ probationes, ex quibus
60 Matrimonii consummatio excludi valeat.

Tertius est, si dispensationem Vir petat, & Mulier copulam jam inter eos intercessisse affirmet, quo
61 casu ad eruendam veritatem numquam inspectionem Obstetricum adhibendam esse censerem, etiamsi Mulier eidem inspectioni se sponte subjiceret; licet enim corrupta reperiretur, adhuc ei non esset pernecesse credendum, eatenus namque sui corporis inspectionem offerre potest, quatenus ante Matrimonium opera ejusdem Conjugis, aut alterius Viri virginitatem amiserit, vel ante, seu post Matrimonium, & etiam de recenti artificiose claustrum virginitatis violaverit; Unde potius negativa Viri coadjuvanda foret a fide Testium, qui de immediata Conjugum separatione post initum Matrimonium deponerent, vel ex alia causa consummationem excluderent.

Quartus est, si Matrimonium initum fuerit inter Conjuges, quo-
62 rum alter sit Dives, & ex honestis, aut nobilibus Parentibus ortus, alter vero pauper, & inferioris, ac abjectissimæ conditionis, qui Conjugi Diviti &c. ob hanc disparitatem, dispensationem super Matrimonio *rato* petenti, illam impedire conetur, ac instet eumdem cogi ad sibi præstandum obsequia Matrimonialia, eo quia si tale Matrimonium dissolvatur, aliud simile invenire desperat, & nihilominos amans veritatem Matrimonium inter eos consummatum non fuisse fateatur, quo casu pariter nulla facienda est per Obstetrices Mulieris inspectio, quia confessio Conjugis, qui præsertim instat pro denegatione dispensationis, & cujus interest, ut Matrimonium consistat, in sui præjudicium plenam facit probationem, ut probavi supra *num.26. & seqq.*

Quintus, si Conjux, altero consentiente, super Matrimonio *rato* Apostolicam postulet dispensationem, il- 63
ludque non fuisse consummatum uterque fateatur, hoc enim probari poterit per Obstetricum inspectionem, quatenus Mulier suum corpus per easdem inspiciendum offerat, eoque inspecto, nullum recentis copulæ signum appareat. At si Mulier huic inspectioni sponte se non subjecerit, nec erit visitanda, ne violata reperta, prædicta scandala subsequantur, nec statim amborum assertioni de non consummatione plena fides est adhibenda, (quia dubitari potest, quod inter se ex condicto contra Matrimonium colludere velint) nisi aliunde quoque illorum assertio coadjuvetur, ex probationibus nempe, 64
quod post Matrimonium *ratum* numquam una simul convenerint.

Demum si Matrimonium contractum fuerit per Procuratorem, eoque contracto, alter ex Conjugibus vel Religionem ingredi velit, vel, justa concurrente causa, a Sancta Sede dispensationem postulet, cum alter in uno loco, alter in alio commoratus fuerit, & commoretur, nec unquam una simul convenerint, nulla adest ratio, cur Mulier sit ab Obste- 65
tricibus inspicienda, ut de se patet.

Constito de consummationis defectu, ad obtinendam dispensationem requiritur etiam justa causa, sine qua obtenta dispensatio irrita a 66
nonnullis Doctoribus reputatur, ut videre est apud *Sanch. de Matrim. lib.2. disput.15. num.6.*; Sed nullatenus necessariam esse causam ad publicum bonum spectantem, eamque sufficere, quæ privatam respiciat uti- 67
litatem, solidè firmant *Cajet. tom.1. Opusc. tract.28. Felin. cons.26. nu.19. Menoch. de præsumpt. lib.2. præsump.10. num. 44., & cons.5. numer. 7. Gobat. theol. experiment. tract.10. cas.18. numer.691. Pignattell. consult.148. n. 9. tom.1.*

tom. 1. = ibi = *Et licet aliqui velint causam concernere debere bonum publicum &c. verior tamen, & magis communis opinio est, ut sufficiat illam concernere bonum privatum, ac privatam utilitatem* = idque brevius confirmat *Smalzgrueber ad rubr. de Divort.*=ibi= *Non autem opus est semper causa publica* = Ac ita practice comprobarunt plures Summi Pontifices, & præ cæ-
68 teris san. me. GREGORIUS XIII., qui unica die dispensavit cum undecim, teste *Henriquez lib.*11. *de Matrim. cap.*8. *num.*11. *in comment. lit.F. Sanch. de Matrim. lib.*2. *disput.*14. *numer.*2.; quos omnes nequaquam est verisimile fuisse Magnates, adeout in illis causa publica dispensationem exigeret, ultra alios inferius recensendos, quod & servavit *Sac. Congr. Concilii*, & signanter in *Urbanien.* 12. *Januarii* 1726., *& in Chien.* 12. *Martii* 1729.

Si Papa igitur ex justis causis Matrimonium *ratum*, mediante dispensatione, dissolvere potest, ut jam
69 probavi; *Prima*, ac præcipua profecto satis urgens causa ea mihi esse videtur, quæ oritur ex Matrimonio illicite, & absque venia Apostolicæ Sedis contracto a quocumque Catholico cum Muliere hæretica, seu ab Hæretico cum Muliere Catholica, quoties Pars Catholica in se reversa pro dissolutione vinculi Matrimonialis, antequam Matrimonium *ratum*
70 consummetur, Apostolicam petat dispensationem.

Hujusmodi namque Matrimonium nullum meretur Ecclesiæ favo-
71 rem, & assistentiam, sed odium potius, & resistentiam, utpote in contemptum ejusdem Ecclesiæ sanctionis impie, & sacrilege initum cum iis, quos *D. Chrysost. homil.*19. *sup. Matth.*, comparat Simiis; sicut enim Simiæ imitantur homines, sed tales non sunt, imo pravæ bestiæ, sic Hæretici simulant se esse Sanctos, sed tales utique non sunt, imo Lupi rapaces, & Dœmones: *Damascen. lib.*3. *de Fid. Cathol.* eos appellat Hydras, quia semper pullulant venenosissima capita; *D. Gregorius Nazianzenus in Oration.* 1. *contra Julian.* Chamaleonti eosdem assimilat, quemadmodum enim iste se in omnem transformat colorem, præterquam in album, sic Hæretici omnem fidem accipiunt, præterquam Catholicam, & Romanam, unde olim Dux Saxoniæ dicere solitus erat: *Nescio quid hoc anno credant, quidque anno proxime futuro credituri sint Vicini mei Wittembergenses.*

Et profecto sic a similibus Conjugiis Ecclesia semper abhorruit, ut anteactis seculis ea omni valore fru- 72
straverit, & irrita prorsus esse voluerit, ut habetur ex *Concil. Carthaginens. III. Can.* 12., ex *Calcedonens. Can.* 14., ex *Illiberitano Can.* 11. 16. *&* 17., ex *Agathensi Can.* 67., & expresse statuitur in *Can. Trullano* 72., qui etsi dubiæ sit Fdei, adhuc vim legis apud Græcos obtinuisse testantur *Pont. lib.*7. *de Matrim. cap.* 47. *num.* 11. *Van-Espen de Jur. Eccles. Univers. par.*2. *tit.*13. *cap.*8. *num.*6.; & quamvis deinde tractu temporis illa pro validis habuerit, ut probat 73
Text. in Cap. Decrevit 14. *De hæretic. in* 6., ubi BONIFACIUS VIII. dote privandam statuit Mulierem, quæ scienter Viro hæretico nupserit, sed Matrimonium non irritat, sem- 74
per tamen eadem detestata fuit, & severe prohibuit ad *Text. in Can. Cave, Can. Non oportet* 28. *quæst.* 1. *Bel-* 75
larmin. Contr. tom 3. *lib.*1. *de Matrim. cap.* 23. *Sanch. de Matrim. lib.* 7. *disput.* 72. *num.*1.

Nec obstat usus, qui servatur in locis, ubi hæreses impune grassantur, in quibus Catholici cum Hæreticis admixti absque ulla Apostolica dispensatione Matrimonii vinculo inter se invicem conjunguntur, ut 76
considerat *Sanch. loc. cit. n.*5. siquidem talem usum, seu verius abusum re- 77
probant *Resolutiones Sac. Congregationis Concilii*, quæ pluries eorumdem locorum Parochis prohibuit, ne prædictis Matrimoniis assistant, ut testatur *Card. Petra ad Constit. Apost. tom.*4. *Constit.* 12, *Joann. XXII. n.* 8. *pag.* 75. Re-

78 probant Summorum Pontificum facta,
qui pro talibus Matrimoniis ineundis
dispensationem suppliciter exoranti-
bus, eamdem constantissime denega-
runt, inter quos san. mem. CLE-
MENS XI., qui quamquam enixe
rogatus, numquam dispensationem
concessit, ut Vir Hæreticus cum Ca-
tholica Fœmina, *licet ab eo carnaliter*
cognita, in Belgio Matrimonium iniret,
79 nisi prius hæresim abjurasset, ut re-
fert idem *Card. Petra loc. cit. num.* 14.
pag. 76. Reprobat san. mem. BENEDI-
80 CTUS XIV. in *Constitut.* 34. *ejus Bul-*
larii tom. 1., & in ipsius *tract. de Sy-*
nod. Diœces. lib. 6. *cap.* 5. *n.* 3. Quin &
ipsi Doctores Germani, etsi talia Con-
jugia non semel præ oculis habeant,
illa nihilominus tamquam illicita, uti
sine Apostolica dispensatione contra-
81 cta, reprobant, atque condemnant,
& præ cæteris *Pirhing in* 4. *De-*
cretal. tit. 1. *numer.* 166. §. *Quod*
tamen, *Francisc. Schmier in De-*
cret. part. 3. *lib.* 4 *tract.* 3. *cap.* 5.
sect. 3. *n.* 55. *Picler ad lib.* 4. *tit.* 1. *n.* 129.
Smalzgrueber ad Rubr. Qui Clerici,
vel voventes n. 149.

Hæc autem Conjugia Catholi-
corum cum Hæreticis Ecclesia maxi-
mopere detestatur, ob periculum
82 subversionis Conjugis Catholici etiam
doctrina præditi, juxta illud: *Cum*
sancto sanctus eris, & cum Viro innocen-
te innocens eris, & cum electo electus eris,
& cum perverso perverteris, Psalm. 17.
vers. 16. *& seq.* Non tantum enim ru-
des, sed doctissimos quoque, ac piis-
83 simos Viros Hæreticorum societate,
seu illorum fallaciis deceptos in eo-
rumdem laqueos incidisse jam novi-
84 mus, inter quos se offert potissimum
Tertullianus Vir insignis, ac singula-
ri ingenio, qui scripsit *Apologeticum*
85 *contra Gentiles*, Librum *de Corona Mi-*
86 *litis*, alterum *contra Marcionem*, al-
87 terumque *de Carne Christi adversus*
eumdem, & similiter *de resurrectione*
carnis contra Judæos, *de anima ad Sca-*
pulum, *de bono Martyrii contra Gno-*
88 *sticos*, *de Pœnitentia*, *de Baptismo*,
aliosque, quos doctissimus *Pamelius*
enumerat; unde a D. Hieronym. *in*
Epistol. ad Paulinum describitur *Vir*
acris, & vehementis ingenii, Vir eru-
ditissimus, quo nihil eruditius, nihil
acutius, & eloquentissimus: & La- 89
ctantio *lib.* 5. *divin. instit. cap.* 1. dici-
tur: *Omni genere literarum peritus*: Ab
Eusebio *apud Xixtum sen. in Bibl. Sanct.* 90
verb. Tertullianus declaratur: *Legum,*
& rerum humanarum peritia clarus. A 91
D. Augustino *ibidem* appellatur: *Di-*
sertissimus, qui buccis sonantibus ora- 92
tionem inflaverit: A Nicephoro *ibidem*
laudatur tamquam *eloquentia admo-*
dum pollens, acris, & ingeniosus admo-
dum: Tandem Vincentius Lyrinensis 93
cont. Hær. cap. 24. promeritis sequen-
tibus encomiis illum prosequitur, nem-
pe: *Quid hoc Viro doctius? quid in* 94
Divinis, ac humanis rebus exercita-
tius? Nempe omnem Philosophiam, at-
que omnes Philosophorum sectas, au-
ctores, assertoresque sectarum, omnes-
que eorum disciplinas, omnem Historia-
rum, ac studiorum varietatem mira
quadam mentis capacitate complexus est.
Ingenio vero nonne tam gravi, ac ve-
hementi excelluit, ut nihil sibi pene ad
expugnandum proposuerit, quod non
acumine irruperit, aut pondere eliserit?
Jam porro orationis suæ laudes quis asse-
qui valeat, quæ tanta nescio qua ratio-
num necessitate conserta est, ut ad con-
sensum sui, quos suadere non potuerit,
impellat? cujus quot pene verba, tot
sententiæ sunt, quot sensus, tot victo-
riæ? Sciunt hæc Marciones, Apelles,
Praxea, Hermogenes, Judæi, Genti-
les, Gnostici, cæterique, quorum ille
blasphemias multis, ac magnis Volu-
minum suorum molibus, velut quibus-
dam fulminibus evertit: Et tamen Vir
tantus a *Sancto Cypriano* quoque pro-
pter ejus excellentem doctrinam in ea
existimatione habitus, ut dum pete-
ret illius librum, hac uteretur verbo- 95
rum forma: *Affer Magistrum*; ab er-
roribus, & hæresi unius *Montani* se-
ductus fuit. Quare idem *Lyrinensis* 96
ita cum lacrymis prosequitur: *Et*
tamen hic quoque post hæc omnia, hic
inquam Tertullianus Catholici dogmatis,
idest universalis, ac vetustæ fidei pa-
rum tenax, ac disertior multo, quam
feli-

felicior, mutata deinde sententia, fecit ad extremum, quod de eo Beatus Confessor Hilarius quodam loco scribit = sequenti errore destraxit scriptis probabilibus auctoritatem, & fuit ipse quoque in Ecclesia magna tentatio =

Quid dicendum de *Origene*, quem Didimus apud *Xixt. sen. in Bibl. Sanct. lib* 4. vocat *secundum post Apostolos Ec-*
97 *clesiarum Magistrum*, & S. Athanasius illum *ibid.* appellat *Fidei Testem locu-*
98 *pletissimum*? Qui *in ea domo natus est, quæ fuit illustrata Martyrio*, ut testa-
99 tur Vincentius Lyrinensis *cont. Hær. cap.* 23. Qui tanto incensus erat desiderio Martyrii, ut in ætate *annorum* 17. *&* 18. constitutus illud obtinendi
100 quæreret occasionem; Cumque ejus Pater Martyrium subiit, non illum ipse lacrymis, aut querelis, sed for-
101 ti pectore animavit iis verbis ab *Euseb. lib.6. cap.*23. relatis = *Obfirma te, Pater, Martyrium fortiter sustine, nec aliud quidquam nostra causa molire* =
102 Vir plane doctus, & devotus, utque Eusebius *lib.6. d.cap.*23. dicit = *Qualis ejus fuit oratio, tales fuere & mores, & quales mores, talis fuit & oratio* = & S. Epiphanius *hær.* 64. ac Ruffinus in *Apolog.* non unum, aut centum, sed
103 6000. libros scripsisse testantur, unde Vincentius Lyrinensis *cont. hær. dicto cap.*23. inquit = *Neminem Mortalium plura scripsisse, quam Origenem, cujus Opera non solum perlegi, sed ne inveniri quidem possibile sit* = Cum vero ab Idololatris in persecutione Decii Imperatoris fuit carceribus mancipatus, ut Diis sacrificaret, Eusebius *d. lib.6. cap.*32. ejus in carcere cruciatus ita describit: *Quot afflictionum genera,*
104 *& quam gravia Origeni hac turbulenta tempestate persecutionis contigerint, & quo pacto malevola Diaboli invidia magis, magisque augeretur, qualia etiam, & quam acerba pro Christi verbo, & doctrina perpessus sit vincula, quæ corporis tormenta, & supplicia ex catena ferrea in interioris carceris recessu collo impacta, & quomodo permultis diebus pedes ad compedes ligneas intrusi, quatuor foraminum interstitiis interpositis, distractione quadam distenti fuerint, quæ ignis, & incendii opposita minæ, quas præterea ab inimicis inflictas carnificinas toleranter pertulerit, qualem exitum, dum Judex omnibus viribus, & toto corpore, ut dicitur, ut vita ejus ad doloris morsus amplificandos amplius protraheretur, ejus res habuerint, denique quas post illa, & quam pias voces, easque plenas solatii iis, qui opis, & auxilii in rebus adversis indigent, scriptis reliquerit, permulta sunt illius Epistolæ, quæ vere, accurateque commemorant*. Hunc D.Hieronymus apud *Xist. sen. lib.4. Bibl. Sanct.* vocat *Sacrorum omnium Expositorum Victorem*; 105
S. Pamphilus Martyr *ibid.* ita de illo sentit: *Qui omnium hæreticorum ædificia, & Diabolicæ machinationis turres subvertit*: Nicephorus *ibid.* de eo sic 106
loquitur: *Eloquentia admodum pollens, acris, & ingeniosus admodum*: Ruffin. 107
apud S. Hieronym. tom.9. appellat *alterum post Apostolos Ecclesiæ Doctorem*:
Severus Sulpicius *Dial. lib.* 1. dicit 108
Origenem post Apostolos neminem habuisse æqualem. Vincentius Lyrinensis 109
cont. Hær. d. cap. 23. sic eum laudibus merito extollit: *In Origene erat tanta vis ingenii tam profundi, tam acris, tam elegantis, ut omnes vere multum, longeque superarit; tanta doctrina, ac* 110
totius eruditionis magnificentia, ut pauca forent Divinæ, pene fortasse nulla humanæ Philosophiæ, quæ non penitus assequeretur. Eloquentiam vero quid me- 111
morem? Cujus fuit tam amœna, tam læta, tam dulcis oratio, ut mihi ex ore ipsius non tam verba, quam mella quadam fluxisse videantur. Circa vero il- 112
lius tormenta, quæ ipse ut supra est fortiter passus, nil aliud pro obtinenda Martyrii corona, quam ei mortem defuisse considerat S. Epiphanius 113
hær. 64 = ibi = *In persecutione a Decio facta, & ipse Origenes multa passus, ad finem Martyrii non pervenit* = Sed nihilominus nonnulli volunt, inter quos S. Epiphanius *loc. cit.* quod Origenes, ut se a libidinosis actibus cujusdam Æthiopis eximeret, fidem abjuraverit, itaque fuerit a Carcere, 114
& a morte liberatus. En verba Sancti, in quibus transcribendis, ob tan-

ti

ti Viri ruinam, & exitium calamus contremiscit = *Multa sunt fortia facta, quæ per traditionem referunt veteres de hoc Viro. Propter eminentissimam sanctitatem ejus, atque doctrinam ad multam invidiam pervenit. Per Diabolicam vero malignitatem excogitaverunt malitiei Operatores quomodo turpitudinem Viro impingerent, & plagam talem decernerent, ita ut in abusum corporis ipsius, Æthiopem ipsi subornarent, aut sacrificare juberent. Ipse vero non ferens Diabolicæ operationis versutiam proclamavit, utrisque rebus sibi propositis, sacrificare se potius velle; Non tamen spontanea mente hoc potius perfecit, velut magna de hoc fama refert: Sed quandoquidem omnino confessus est, se facturum hoc esse, injecto in manus ejus thure ipsum ad Aræ rogum adduxerunt. Atque sic a Confessoribus, & Martyribus tunc, re cognita, rejectus est* = Ea itaque

115 manus, quæ scripserat 6000. libros, & magna ex parte in exaltationem Ecclesiæ, thus Dæmoni turpiter obtulit, & momento temporis tot annorum labores retractavit.

Hi duo Viri doctrina, & devotione conspicui sufficiant pro aliis non paucis, quos propter Hæreticorum insidias plorat Ecclesia. Licet enim, ut Severus *lib.2.* narrat, *hac tempestate* (hoc est sub persecutione Diocletiani) *omnis fere sacro Martyrum cruore Orbis infectus est; Quippe certatim gloriosa in certamina ruebatur, multoque avidius tunc Martyria gloriosis mortibus quærebantur, quam nunc*

116 *Episcopatus pravis ambitionibus appetuntur*; adhuc non defuerunt Ecclesiastica quoque Dignitate fulgentes, qui Hæreticorum cabalis, & erroribus illusi, a nostra Catholica fide aber-

117 rarunt, ut Historiæ testantur.

Hoc etiam prius evenisse pluries ob Conjugia inter eos contracta, qui diversam Religionem profitebantur,

118 STEPHANUS IV. ad Regem Francorum ita scripsit = *Quamplurimos comperimus, sicut Divinæ Scripturæ Historia instruimur, per alienæ Nationis injustam copulam a Mandatis Dei deviasse, & in magna devolutos facinora* = teste *Baron. tom.9. Annal. ann.* 770.

Merito igitur hæc Matrimonia Catholicorum cum Hæreticis ab Ec- 119
clesia improbantur, nullatenus suffragante, quod Vir sit Catholicus, Hæretica vero Mulier, adeout hæc Viri constantiam, & majorem capacitatem in tuenda propria Religione superare non valeat. Quandoquidem, 120
ut notat *Lezan. var. consult.* 43. *n.*51., & experientia docemur, facilius est, ut Uxor hæretica Virum, quam Vir Catholicus Uxorem hæreticam ad propriam Religionem perducat; 121
quod præsertim *Salomonis* exemplo comprobatur, qui suarum Uxorum lenociniis in Idololatriam lapsus est, nec e converso constat, quod ipse ex mille Uxoribus, quas habebat, vel unam propria virtute, hortationibus, & sapientia ab Idololatria ad veri Dei cultum revocaverit.

Accedit una simul periculum nasciturae Prolis *Engel ad tit. de Matrim.* 122
contra interdict. Eccles. §. 2. *n.* 2. *in fin. Schmier Jurisprud. Canon. Civil. par.*3. *lib.*4. *tract.*3. *cap.*5. *sect.*3. *n.* 55. *Pirhing tit. de Sponsal. n.*166. *vers. Imo cum te-* 123
*ste Van-Espen de Jur. Eccles. univers. par.*2. *tit.* 13. *cap.* 8. *n.* 7. *Neesem de Sacram. tract.*8. *quæst.*7. *dub.* 15. *Layman Theol. Moral. lib.* 5. *tract.* 10. *par.* 4. *cap.* 14. *n.* 2. *Gobat Theol. experiment. tract.*9. *cas.*11. *n.*216. quæ non obstante pacto inter Conjuges inito, quod Catholicis dogmatibus sit imbuenda, adhuc propter continuam præsertim 124
in tenera ætate cohabitationem cum Matre, hujus erroribus decepta, ejusque blanditiis, & amore fere coacta, quasi impossibile est, quod non ab ore, verbis, & factis Genitricis, & a fere quotidianis altercationibus circa Catholicam Fidem, & Hæresim inter Parentes venenum guttatim hauriat, & hoc accidere potest, sive 125
Mater, sive Pater sit hæreticus, ut recte perpendit *Van-Espen de Jur. Eccles. univers. par.* 2. *tit.* 13. *dicto cap.*8. *n.*9. = ibi = *Semper adest exemplum Parentis hæretici, nec non quotidiana de* 126
hæresi colloquia, & de fide quæstiones, quæ nota sunt, si non extinguere, saltem

tem imminuere Fidem Catholicam, ipsasque Proles in ea vacillantes, & flaccidas reddere = Fusius *P. Ægidius Maria Giulij* in suis disceptationibus editis in celebri quæstione = *De Matrimoniis Hereticorum, quæ contrahuntur in Hollandia, & Fœderatis Belgii Provinciis* = quæ habetur in *Thesaur. Resol. Sac. Congregationis Concilii tom* 10. *in fin. discept.*2. §.1. *n.*4. = ibi = *Quam constantes enim vero, firmique in Deo fideliter*
127 *colendo futuri sunt tenelli Filii, quorum aures sexcentis execrationibus, & conviciis in Orthodoxam Religionem ab alterutro Parente jactis, quotidie obtunduntur? Quomodo poterunt in religiosa legum Ecclesiasticarum observantia educari, atque adolescere, quas vident, aut ab heretico Patre, aut ab heretica Matre semper sperni, & conculcari? Quo pacto Christi Servatoris, sanctorumque Imaginibus debitum deferent honorem, dum sciunt, earumdem Cultores ab altero ex Parentibus Idololatras haberi? Qua ratione Sanctissimis Ecclesiæ Ritibus assuescent, quos domi audiunt superstitionis damnari? Minimum utique, quod timetur est, ne in tanta inter Parentes in rebus Fidei discordia fluctuantes Filiorum animi omnem paulatim exuant Religionem, ac tandem in detestabilem Adiaphorismum, seu Deismum deflectant* =

Hæc etiam pericula vix evitari posse cum *Reiffenstuel. in Jus Can. lib.*4. *Decretal. tit. de Sponsalib. & Matrim. n.*360. *Serrar. in Opusc. de Catholicorum cum Hæreticis Matrim. Layman., Engel., Gobat., Van-Espen, Pirhing. loc. cit.*
128 optime de more advertit *Bened. XIV. de Synod. Diœc. lib.* 6. *cap.*5. *n.*3. *in fin.*

Quod si inter justas super Matrimonio *rato*, & non consummato dispensandi causas recensetur a Doctoribus lepra, similisque morbus, qui alteri ex Conjugibus post Matrimonium tantummodo *ratum* supervenerit, ut referendo fuisse ob hujusmodi
129 causam a MARTINO V. dispensatum, tradunt *Sanch. de Matrim. lib.* 2. *disput.*16. *n.*5. *Dian. par.* 8. *tract.* 1. *resol.*63. *Gobat. Theol. experim. tract.* 10. *cas.*18. *n.*692. multo magis justa dispensandi causa a vinculo Matrimonii tantummodo *rati* erit effugiendus omnino morbus hæreseos, quo alter ex Conjugibus cum lethali animæ infirmitate laborat, ne ab eodem alterius 130
Conjugis, ac nasciturae Prolis animæ coinquinentur.

Fortius si Matrimonium initum fuerit juxta leges Palatinatus, hoc est 131
cum pacto, ut masculina Proles in fide Catholica patris, fœminea vero in hæretica matris secta educetur, & e contra; simile namque pactum ini- 132
quissimum, impium, & graviter peccaminosum contra Jus tam Ecclesiasticum quam Divinum *Navarr. lib.*1. *cons.*1. *qu.* 133
26. *n.*63. *Dicastill. disput.*7. *n.*705. *Perez de Matrim. disp.*36. *sect.*2. *n.*6. *Bosch. de imped. Matr. disp.*2. *sect.*11. *concl.*3 *n.*118. *Sporer. Theol. Moral. tom.* 4. *cap.* 1. *sect.*1. *n.* 118. *Reiffenstuel. in Jus Can. lib.*4. *Decretal. tom.*1. *n.* 371. *Layman. Theol. Moral. lib.*5. *tract.* 10. *par.*4. *cap.* 14. *n.*3. *Azzor. instit. Moral. to.*1. *lib.*8. *cap.*11. *quæst.* 6. directe opponitur fini primario Matrimonii, nempe generandi Prolem pro æterna beatitudine, non pro æterna damnatione, ideoque non solum dissolvendum videtur hu- 134
jusmodi Matrimonium tantummodo *ratum* cum hoc pacto contractum, sed tamquam nullum, & irritum declarandum, ut ex professo docet, pluribusque propugnat *Schmier. in* 135
Decretal. par. 3. *lib.*4. *tract.* 3. *cap.*5. *sect.*3. *a n.*57. quem sequitur *Smalzgrueber ad Rubr. Qui Cleric. vel Vovent. n.*150. = ibi = *Si conditio hæc apponatur Contractui Matrimoniali, tamquam repugnans bono prolis, vitiat Contractum, & facit eumdem irritum* = & ante illos scripserat *Sanch. de Matrim. lib.*7. *disput.*72. *n.* 6. *vers. Pacta vero Lezan. d. consult.* 43. *num. n.*10. = ibi = *Casu autem dato, quod hoc Conjugium ineretur cum pacto, quod quidam ex liberis nascituris Fidei Catholicæ, alii autem hereticę sectæ adhærerent, esset prorsus impium, & irritum* =

Ad eamdem dispensationem concedendam impellit insuper timor futuri scandali propter odium, inimicitias, discordias, & rixas inter utrum-

utrumque Conjugem orituras etiam
136 circa solam Religionem *Van-Espen de Jur. Eccles. univers. par. 2. tit. 13. cap. 8. n. 6.* = ibi = *Qui simul ita vivunt, ut eorum animi in iis, quæ ad Fidem pertinent, contrarii sint, quo pacto eos in aliis rebus convenire posse quispiam arbitretur, quorum sensus in iis, quæ sunt Fidei, quarum prima est, atque præcipua ratio, minime congruit? Quo pacto inter se æquis animis in reliqua vitæ societate communicabunt?* = utque subjungit *Lezan. d. consult. 43. num. 3.* = ibi = *Quomodo quies, & tranquillitas inter Catho-*
137 *licum, & Hæreticum consistere potest, cum fere necesse sit inter eos lites, & jurgia, & altercationes de Fide, Religione, Jejuniis, Cibis vetitis, Festis diebus, Veneratione Sanctorum, & Cultu Imaginum quotidie suboriri, nec terminari posse sine aliquo odio, vel malevolentia unius erga alium?* =

Si vero Catholicus, qui petit dispensationem super hoc Matrimonio tantum *rato*, & inconsulto per ipsum inito, eam obtinere non valens, seorsum ab Uxore toto suæ vitæ tempore moram trahat, & cum ea cohabitare, ac Matrimonium consummare recuset, nemo est qui facile non cognoscat evidens periculum, cui uterque subjicitur fornicandi, peccan-
138 di, & gehennam ex hoc etiam merendi, quod evitari posset, si Matrimonium dissolveretur, & ambo libertatem assequerentur ad alias convolandi nuptias, mediante dispensatione, quæ a Summo Pontifice facile concedenda videtur, ne anima Catholici pretiosissimo Unigeniti Filii Dei Sanguine redempta damnetur,
139 utque ipse coram Supremo Divino Judice constitutus dicere possit: *Quos dedisti mihi non perdidi ex eis quemquam.* Absque eo quod in hoc casu locum habere videatur Divinum illud Præceptum: *Quod Deus conjun-*
140 *xit, homo non separet*: Agitur enim de Matrimonio tantum *rato*, ad quod
141 illud non extenditur, ut dixi supra *num. 33. & seqq.*, nec non præsumendum videtur hanc conjunctionem tot gravissimorum malorum originem, animæque ruinam noluisse Deum, qui *vult omnes homines salvos fieri.* 142

Horum quoque malorum numerus augetur maxime, si Catholicus sit Filiusfamilias, quoties ob hujusmodi Conjugium accedat etiam in- 143
dignatio Parentum, & Consanguineorum ejusdem, eoque magis si propter illud ignominia, infamia, & deturpatio in totam familiam redundet, adeout non solum inter Conjuges, sed etiam inter Parentes, Agnatos, & Cognatos ex una, & inter Filiumfamilias Contrahentem ex altera parte odia, dissidia, inimicitiæ, & interminabiles dissensiones, nonnisi exitus præseferant infelices, prout late in meis *Votis de Sponsal. Filiorumfamil.* expendi, nisi Matrimonium dissolvatur.

Non tamen est omittendum, quod aliquando Summi Pontifices similia Connubia fieri permiserint, sed rationabilibus concurrentibus causis Supplicantium precibus annuerunt, ut fieri posse docet *Benedict. XIV.* 144
de Synod. Diœces. lib. 6. cap. 5. num. 4. = ibi = *Tales enim reipsa concurrere possunt circumstantiæ, quæ &c. aditum aperiant concessioni legitimæ dispensationis, cujus vi Matrimonium inter Partes, hæreticam unam, alteramque Catholicam, licitum reddatur* =, ut enim inquit *D. Bernard. ad Eugen. lib. 3. de Considerat. cap. 4.* = ibi = *Ubi necessitas urget, dispensatio est excusabilis, ubi utilitas provocat, laudabilis* = Requisitis tamen, & prius habitis opportunis informationibus, & Votis ab Episcopo Loci, & Nuncio 145
Apostolico, quibus valde est deferendum *Ber. acchin. Vot. decis. 100. num. 16. Rot. decis. 234. n. 16, par. 16. & coram Dunoz. Jun. dec. 122. n. 2. & seq., & cor. Ansald. dec. 14. n. 17. & in Plocen., seu Luceorien. Matrimonii 13. Maii 1695. §. Minor coram Card. Caprara, & in Bituntina Jurispatronatus 20. Novembris 1705. §. Nec dicti cor. Card. Priolo, & in Fanen. Præeminentiarum super Reservatis 3. Junii 1715. §. Enunciativa*

coram

coram Card. Scotto. Sub ea præsertim ratione, quia in vim proprii muneris uterque præsumitur optime instructus de qualitatibus Personarum, & Locorum eorum Jurisdictioni subjectorum, & nonnisi cum matura deliberatione Relationem, Votumque
146 edidisse censetur *Rot. decis.125. n.4. post Vivian. de Jurepatron. & dec.397. num.5. & seqq. par.13. recen.*

Causæ autem pro concedendis hisce dispensationibus tres potissimum esse possunt, nimirum utilitas spiritualis, veluti si Hæreticus amplectatur, vel promittat, aut saltem magna, certaque spes effulgeat illum es-
147 se Catholicam Fidem amplexurum, ut habetur ex *Concil. Chalcedonen. Can. 14.* ibi = *Sed neque copulari debet Nuptura Heretico &c. nisi forte persona Orthodoxa copulanda promittat, se ad Orthodoxam fidem transferre* = Item ex *Eliberitana Synod. Can.16.*, *& ex Laodicena Can. 31.* = ibi = *Si tamen Catholicos se fieri promittant* = nec non ex *Agathens.* habita in Gallia *anno 506. Can. 67.* = ibi = *Non oportet cum Hereticis misceri Connubia &c. si tamen profiteantur Christianos esse futuros, & Catholicos &c.* = & interim Catholicus, sive Vir, sive Fœmina una cum prole tuto Fidem, & Religionem Catholicam profiteri in omnibus permittatur, ut unanimiter tradunt *Azzor.*
148 *Instit. Moral. par.1. lib.8. cap.11. qu.5. Nicolaus Serarius de Catholic. cum Heretic. Matrim. cap.2. num.18. Maur. de de Sacram. Matrim. discept. 8. sect. 6. vers. fin. Silvius in 3. part. S. Thome tom.4. quæst.59. conclus.1. art.1. de Matrim. Del Bene de Offic. Sac. Inquisit. par. 1. dubit. 153. sect. 5. coroll.1. num.12. Basilius Pontius de Matrim. in Appendic. de Matrim. cum Heretic. cap.3. num.1.*, quem gravem Theo-
149 logum merito dicit *Benedict. XIV. de Synod. Diœces. lib.9. cap.3. §.4. Layman. Theol. Moral. lib. 5. tract. 10. par.4. cap.14. de impedim. Matrim. n.2. vers. Sed limitatur primo, Vincent. Candidus disquisit. moral. tom.1. de Matrim. disquisit.28. artic.7. dubit.35. Pignatell. consult.188. sub n.1. tom.4. Bertus de Theologic. Disciplin. tom.8. lib.37. cap.8.* = ibi = *Circa Matrimonium &c. Mulieris Catholicæ cum Viro Heretico, omnes fere consentiunt valida quidem esse, sed noxia, & illicita &c. Ob memoratum subversionis periculum quidam scripserunt, Matrimonia Catholicorum cum Hereticis adeo esse illicita, ut Juri Naturali repugnare videantur, & nunquam permitti debeant, sed falsissima hec est opinio, & penitus rejicienda.* 150
Nam invenimus Matrimonia non cum Hereticis tantum &c. non violato jure nature perstitisse; complura etiam valuisse ad Fidei incrementa &c. Non semel Romani Pontifices in hujusmodi Matrimoniis canonica lege prohibitis dispensarunt, presertim Gregorius &c. atque etate nostra cum Fœmina Pisana, quæ nupsit Heretico Anglo Benedictus XIII. = 151
(quod Matrimonium initum fuisse memini ab hac satis formosa fœmina de Familia *Riminaldi* cum prædicto Anglo, qui eam secum traduxit Liburnum, tempore, quo Pisis studiorum causa morabar, ea expressa lege, ut tam ipsa, quam nascitura Proles in Catholica Religione pacifice viverent) Inde præfatus Auctor inferens = *Dummodo ergo causa hujusmodi dispensationis intersit, qualis esse potest spes conversionis Conjugis, vel etiam si Vir permittat Uxorem, filiosque vivere juxta Ritum Religionis Catholice, potest Pontifex Legum Ecclesiasticarum* 152
prohibitionem relaxare = Hoc idem dicit *De Nicollis in prax. Canon. to.1. lit. E. de eo, qui duxit in Matrim. n.8.* ibi = *Dubium est, an Matrimonium Catholice cum Heretico etiam licitum sit. Et puto non esse licitum, nisi forte justa causa suffecerit, quia Jure Ecclesiastico est prohibitum. Quod si justa causa suffecerit, certa est omnium sententia licitum esse; qualis causa censetur primo &c. secundo si cesset periculum perversionis a Fide Catholica, & difficultas susceptam Prolem catholice educandi; tertio, si effulgeat spes conversionis alterius Conjugis ad Fidem* = 153

Ex harum conditionum igitur adimplemento, nullatenus est hæsitandum, quin maximum spirituale bonum

bonum oriatur, tum quia liberi ab Hæretico procreandi jus acquirunt tamquam Catholici ad Regni Cœlestis felicitatem, qui si eorum Pater Matrimonium cum Hæretica contraxisset, filii gehennæ fuissent, tum quia ipsiusmet Patris conversio vel statim habetur, vel in posterum haberi posse speratur.

In hisce tamen casibus, pro majori securitate, exigenda videtur promissio Hæretici Contrahentis jurata non subvertendi Uxorem; Filios nascituros in puritate Catholicæ Religionis educandi; se se Catholicum Romanum reddendi, ubi per tempus, & varias circumstantias licebit; a conventu cum Hæreticis, quoad ea, quæ respiciunt propriam sectam, ab-
154 stinendi, & alia hujusmodi: qua habita promissione facilius dispensatio concedi potest, maximi enim momenti apud Hæreticos quoque est Jura-
155 mentum, ut percipitur præsertim ex iis, quæ circa illud tradit hæretica labe infectus *Puffendorphus de Jur. natur. & Gent. tom. 1. lib. 4. cap. 2. §. 1. & seqq.* = ibi = *Juramenti maxima vis, atque sanctimonia etiam apud Ethnicos ha-*
156 *bita fuit, itaut gravissima perjuros pœna manere crederetur, quæ ad posteros quoque pertingeret &c. in perjuros capitis pœna erat constituta, ut qui duo maxima committerent flagitia, quod & pietatem in Deos violarent, & fidem, maximum humanæ societatis firmamentum everterent. Est autem jusjurandum asser-*
157 *tio Religiosa, qua Divinæ misericordiæ renunciamus, aut Divinam pœnam in nos deposcimus, nisi verum dicamus. Hoc autem efficiunt juramenta ob interpositam Dei invocationem, quem neque actu quis deceperit, & cui nemo impune illuserit, ut a negotiis, quibus adjiciuntur, omnis interpretatio cavillatoria sit excludenda* = & in proposito *Pontius de Matrim. Catholic. cum Hæretic. cap. 5. n. 4.* = ibi = *In Causa autem præsenti longe difficilius est, cum pendeat eventus ex humana voluntate, quæ adeo inscrutabilis est, ut illam omnino pene-*
158 *trare Divinæ intelligentiæ sit &c. Quod si loquamur de securitate promissionis implendæ, qua conversionem promisit hæreticus (diximus enim etiam promissa conversione cum verisimili spe posse contrahi Matrimonium) atque idem dico, si loquamur de securitate adimplendi pactionem, qua constitutum est, ut Conjux Catholica, ejusque Familia Catholico ritu vivere permittatur, & recte prolem educare, prudens securitas mihi videtur ea, quæ nascitur ex pactis juramento*
firmatis. Juramenti namque religio ma- 159
gni & apud Catholicos, & Hæreticos momenti est =

Maxime cum Hæreticus Conversionem suam differre cogitur, ne paterna, avitaque hæreditate privetur, qui sane timor, ac dubium, rationabilem, justissimamque causam præbent, ut expetita dispensatio conce-
datur *Reiffenstuel. in Jus Can. lib. 4.* 160
tit. 1. n. 360. 363. & seq. = ibi = *Matrimonia Hæreticorum cum Catholicis sunt illicita &c. nisi Papa dispenset &c. limitatur conclusio in casu, quo Hæreticus promittat, quod velit Fidem Catholicam amplecti &c. Huic tamen limitationi bene addit Layman. &c. si justa causa subsit, quia si Hæreticus absque ulla causa conversionem suam differt &c. fallacem potius, quam seriam videtur habere mentem. Secus est, si ob justam causam, eamque gravem, negotium differt, puta, quia si innotesceret, privaretur pingui hæreditate* =

Dummodo tamen in quocumque casu scandalum pusillorum timeri ne-
queat, prout timeri non posse vide- 161
tur, si Conjugium fiat in loco, ubi occasione maximæ negotiationis complures etiam Hæretici inhabitent, & ubi ex Conjugiis inter Partes Catholicam unam, Hæreticam alteram tum nil mali, nullum inconveniens, nullum scandalum exortum unquam fuerit, tum contemptum Ecclesiæ antea non evenerit, ibique prævia Apostolica dispensatione similia Connubia alias fuerint contracta, exempla enim, quæ rationi, & æquitati innixa deteguntur, imitanda esse tra-
dunt inter alios *Bald. in leg. fin. Cod.* 162
de legib. Hostiens. in Cap. Cum Bertoldus De re judicat. Menoch. cons. 281. n. 37.

n.37. & conf. 403. *num.*83. *lib.* 3. eaque
præsertim, quæ Ecclesiasticum Su-
163 premum Principem habent Auctorem
*Piton. discept. Eccles.*144. *n.*16. *tom.*4.
& facilius concedendum esse, quod
164 alias concedi solitum fuit, satis evin-
citur ex *Can. Si ea destruerem* 25.
quæst. 2. & concorditer docent *Less.*
de Just. & Jur. lib. 2. *cap.*40. *num.*141.
in fin. Reginald. in prax for. pœnitential.
*lib.*18. *cap.*22. *nu.* 329. *Dian. in Oper.*
*Coordin. tom.*3. *resolut.* 78. *n.* 4. *& seqq.*
Donat. quæst. Regul. quæst. 13. *n.* 18.
*to.*4. *Lezan. consult.*11. *n.*10. *to.*4. *Ursaya*
*discept. Eccles. par.*1. *to.*8. *discept.*7. *n.*16.
*& par.*1. *to.*9. *discept.*31. *n.*109. *Piton. di-*
*scept. Eccles.*72. *n.*8. *tom.* 3. = ibi =
Dispensandi praxis Summi Pontificis &c.
faciliorem viam sternit concessioni ejus,
quod alias concedi solitum fuit &c. Quid-
quid enim in aliis casibus servatum est,
convenit rationabile judicari, & tam-
quam a consuetudine Ecclesiæ petita ju-
stissime gratia imploratur =

Quod si hæc procedunt quoad
Privatorum Connubia, eo magis lo-
cum obtinent, cum agitur de Con-
nubiis ineundis cum Regibus, & Prin-
cipibus hæreticis, quibus concessis,
sive Regnorum Conversio, sive pro-
tectio Catholicorum, sive persecu-
165 tionum cessatio sperari possit *Mar-*
chant. tom. 2. *tract.* 2. *sect.* 4. *quæst.* 11.
in Appendic. Card. Petr. ad Constit. Apo-
stolic. Constit. 12. *Joan. XXII. num.* 18.
tom. 4. = ibi = *In qua sane dispensa-*
tione concedenda summa maturitate Sum-
mi Pontifices processerunt &c. quod si an-
nuendum censeant, id certe non faciunt,
nisi in maximum Religionis Catholicæ
bonum, ac fidei propagationem fore
cessurum noverint, ut colligitur ex Bre-
vi dispensationis a sa. me. Urbano VIII.
concesso Sorori Regis Galliarum pro Ma-
trimonio ineundo cum filio Regis Angliæ =
ibi = *Licet probe teneamus Catholicorum*
cum Hæreticis Matrimonia omnino fu-
giendas esse &c. tamen cum grande vere
Fidei, & animarum plurimarum bonum
speretur &c. = Quod bonum tum vel
magis, ut jam dixi, sperari potest,
166 si Mulier sit Catholicæ Religionis
Cultrix, cum facilius Vir ab Uxoris,
quam Uxor a Viri suasionibus supere-
tur; *Theolendinda* namque Longobar-
dorum Regina, ad quam D. GREGO-
RIUS Dialogum de moribus scripsit,
sua opera, piisque suasionibus *Eutha-*
rin priorem suum Virum mitiorem,
& ad veram pietatem proniorem red-
didit; nec non & *Agilalphum* suum 167
Virum posteriorem, licet præfero-
cem, adhibitis cum dexteritate mo-
nitis, eo traxit, ut omnibus suæ
Gentis auctor fuerit ab hæresi se
vindicandi. A *Domitia*, *Flavium Cle-* 168
mentem e Propinquis Domitiani Impe-
ratoris; A Sancta *Clotilde*, *Clodoveum*
Francorum Regem; A *Jugulde*, *Her-*
mogillum Regem Gothorum ad Catho-
licam Fidem conversos fuisse legimus. 169

Secunda causa concedendi di-
spensationem ineundi Matrimonium,
inter Virum, seu Mulierem Catholi-
cos, & Virum, seu Mulierem Hære-
ticos, est quædam moralis necessitas,
dum aliquis Catholicus domicilium 170
habet in Regionibus Hæreticorum
prædominantium, ubi facile sibi
æqualem reperire non valet, cui ho-
neste nubere possit, & mixti vivunt
Hæretici cum Catholicis, istique mi-
nores, paucioresque sunt primis, in
quibus tamen circumstantiis nonnisi
difficillime, & urgentissima interce-
dente causa hujusmodi dispensationes
sunt concedendæ, nam longe non est
perversio Partis Catholicæ, & Filio-
rum procreandorum, quia difficile
Acatholicæ Partis sperari potest con-
versio, nec patet aperta via, nec fa-
cili studio suppetit modus, nec præ-
sto est methodus Acatholicam Partem
cogendi stare promissis, ac implere
pacta conventa, prout evenire posset
Conjugiis ineundis in Belgio, pro
quibus, ut jam dixi, non abjurata per
Hæreticum prius hæresi, alias dene-
negata fuit dispensatio, semperque,
non adimpleta prædicta conditione,
est deneganda juxta Resolutionem Su-
premæ Inquisitionis a sa. me. CLE- 171
MENTE XI. approbatam, de qua
Card. Petr. ad Constit. Apostolic. d. Con-
stit. 12. *Joan. XXII. num.* 14. *& seqq.*
tom. 4.

Secus autem, si Contrahentes commorari debent in loco, ubi si Pars hæretica promissa non adimpleat, aut circa puritatem Religionis Catholicæ alteri scandalo fuerit, seu optimam Filiorum educationem interverterit, ejus temeritati opportunis remediis
172 provideri valeat, aut concurrant circumstantiæ, de quibus *Rot. Romana in Monasterien. Matrimonii 5. Decembris 1696. coram Card. Caprar.*, quæ inter alias illius simul impress. est *dec. 319. nu. 14.* = ibi = *Nec ex eo, quod Lambertus hæresim profiteatur, liberatur a coactione ad Matrimonium cum Catholica, quam sub hac spe defloravit, quia quidquid sit in genere, & in abstracto, hodie agitur de Matrimonio in Regionibus, in quibus Catholici permixtim cum Hæreticis vivunt, sibique invicem non infestantur, sed familiariter agunt, & pacifice, conjugaliterque cohabitare*
173 *consueverunt; ideo hæc Matrimonia ad instar aliorum Contractuum Civilium, ob amicitiæ leges, & communem pacem, & tranquillitatem conservandam tolerantur ab Ecclesia* =

Tertia demum causa est gravis damni evitatio, quia videlicet sine tali Matrimonio periculum immineat boni nominis, exhæredationis, proscriptionis, ruinæ totius familiæ,
174 vel totius hæreditatis ad Hæreticos devolvendæ. Hinc si inter Catholicam illustrium maxime Natalium, & Hæreticum ejusdem conditionis a longo tempore celebrata fuerint sponsalia, nec non concurrat a teneris annis inter utrumque familiaritas, ex qua emerserit quædam diffamatio, ob quam Mulier alii nubere minime possit, unde solius Hæretici Conjugium sibi supersit, sine quo innuptam vitam sit tradu ctura, nec unquam alia via, aliove pacto ipsius honori (cujus diminutionem ex præterita longa familiaritate habita cum Hæretico passa fuit), nisi Matrimonio, prævia dispensatione ineundo, mederi possit.
175 aut etiam in causa, quo sine hujusmodi Matrimonio aliquod ex prædictis gravibus præjudiciis vere, & realiter immineat; tunc si periculo subversionis, ac rectæ educationi Filiorum in Catholica Fide consultum, ut supra, remaneat, atque Conversionis Hæretici spes effulgeat, & scanda- 176
lum absit, dispensatio concedi posse videtur per ea, quæ concurrente rationabili causa, generaliter tradit *Sylvest. in summa verb. Dispensatio quæst. 1. in fin Anastasius Germonius to. 2. lib. 1. pag. 284. §. un.* = ibi = *Pro temporum ratione, legum etiam ratio habenda est, quandocumque dispensatione opus esse appareat, ne in Sacrarum Constitutionum periculo connivere, aut earum convellere auctoritatem Legislator temere velle videatur &c. Verum pro Ecclesiæ dignitate dispensari expediat, accurate perpendatur, ut si vel necessitas urgeat, & ratio subsit, dispensatio minime differatur* = & in terminis reparationis honoris, & famæ *Lauren. de For. Eccles. lib. 1. tit 2. quæst. 199. nu. 1. tom. 1.* = 177
ibi = *Potest enim accidere causa tam urgens boni communis, vel specialis, ut Princeps, cui incumbit hæc omnia respicere, censeatur contra debitum sui muneris procedere, negando dispensationem v. g. dum media dispensatione dispensatus reparare potest honorem sibi ablatum, alia via non reparabilem* = & cum *Sanch. de Matrim. & Suarez lib. 3. de legib. cap.* 178
18. n. 22. convenit Basilius *Pontius de Matrim. in Appendic. cap. 8. n. 5* = ibi = *Dico rursus, si tantum istis Conjugiis obstat lex Ecclesiastica, quia legis naturalis obligationi sufficienter consultum est & satisfactum, mihi videtur vel solam commoditatem convictus humani præbere justam causam dispensationi, nec majorem requiri. Itaque sicuti, ut dispenset Pontifex in aliquo Affinitatis, vel Consanguinitatis gradu, sufficiens causa est commoditas ipsa Conjugii, quod non possit Mulier ita commode alteri nubere, aut quia ex conversatione, & colloquiis cum Consanguineo fama ejus aliquantulum denigrata est, eamdem etiam causam existimo sufficientem, ut Pontifex dispenset* 179
in eo, quod Catholica Matrimonio jungatur cum Hæretico. Quæ me in hanc sententiam inducunt, hæc sunt. Primum, quia semel sublato periculo, quod Juri naturali obstabat, non est cur ea non repute-

putetur sufficiens causa, cum sublata obligatione naturali, Ecclesiastica, quæ remanet, non multum urgeat, ut ad eam abolendam gravior causa requiratur. Deinde ostendo ratione, meo quidem judicio, manifesta, quia non minus fundamentum, sive causa requiritur ad derogandum legi ex parte, quam ad dispensandum in ea comparatione alicujus Personæ, ut satis manifestum est, cum eadem videatur esse ratio. At ut derogetur isti legi Ecclesiasticæ ex parte sufficit commoditas Conjugiorum: ergo etiam ad dispensandum cum aliquibus; Minorem probo &c. ita etiam potuit Pontifex ex
180 *eadem causa, ut Catholica Matrimonio copuletur cum Hæretico* =

Neque audiendi sunt, qui hanc potestatem concedendi similes dispensationes Summo Pontifici controvertere audent, eo quia quid intrinsece mali præseferant Conjugia inter Partem Catholicam, & Partem Hæreticam, dum præbetur occasio directe, ac ex animi sententia, ut indignus, & publicus peccator, cujus naturæ est
181 Hæreticus, Sacramentum suscipiat, quod ab *Apostol. ad Ephes. cap. 5. vers.* 32. magnum vocatur, contra vulgare,
182 ac receptissimum illud monitum = *Sancta sancte sunt tractanda* = uti argu-
183 mentatur *Gamacheus de Matrim. cap.* 28. cujus sententiam studiose tuetur *Saintebevve tom. 2. Casuum conscientiæ.*

Respondere nam sufficit prophanationem, præter Partis Catholicæ intentionem, contingere, & habentem justam, ac rationabilem causam faciendi aliquid ex se honestum, & licitum, non censeri per se cooperari
184 peccato, quod alius forte in eo committit, ut respondent *Tournely de Matrim. pag.* 107. *editionis Parisiensis ann.* 1730. *Isambertus de Matrim. pag.* 393. *nu.* 7. *Herminier. de Sacrament. tit. Cultus disparitatis §. His non obstantibus tom.* 3. *Maurus in Cursu Theolog. lib.* 10. *quæst.* 82. *n.* 4. *tom.* 3. = ibi = *Catholicus ministrans Sacramentum facit actionem ex se indifferentem. Nam potest alter Conjux converti ad Fidem, & per contritionem justificari, & recipere Sa-*
185 *cramentum digne* = Optime *Schmalzgrueber Jur. Eccl. tom* 4. *tit.* 4. *n.* 138. *& seqq.* = ibi = *Addidi in responsione: nisi causa excuset, aut moraliter certum sit nullum fore periculum scandali: si hujusmodi periculum absit, an liceat contrahere Catholica Matrimonium cum Hæretico quæri potest? Videtur, quod neque hoc casu liceat Conjugium Catholicæ cum Hæretico. Quia est Præceptum Divinum, & naturale de non ministrando Sacramen-*
tum indignis: Atqui in proposito casu 186
Persona Catholica, si cum Hæretico contrahat, ministrat illud indigno, qui in peccato mortali illud susciperet, ergo &c. Sed his non obstantibus, dicendum, se-
cluso scandalo, perversionis periculo, 187
aliisque incommodis, si simul etiam justa causa subsit, aliquando licitum esse contrahere Matrimonium cum Hæretico, vel Hæretica. Argumenta opposita non probant. Ad primum ob gravem causam
potest etiam Eucharistia ministrari in- 188
digno &c. Igitur etiam Matrimonii Sacramentum. Talis causa gravis, & justa est, e. g., spes moraliter certa se-
cuturæ conversionis Conjugis Hæretici 189
ad fidem orthodoxam, ob quam incommoda illa tamquam minora, contemni deberent &c. Qui habet causam gravem faciendi aliquid ex se honestum, & licitum, non censetur per se cooperari pec-
cato, quod alius forte in eo committit; 190
sed tantum per accidens, & intrinsece exhibendo quasi materiam, & objectum peccati, quod interdum ex causa licet; patet in solvente usuras promissas Usurario = Egregie de more *Bened. XIV. de Synod. Diœces. lib.* 9. *cap.* 3. *num.* 3. *&* 5., ubi relato prædicto objecto, eoque improbato subjungit = ibi = *Naturam rei expendentes, hoc affirmandum habemus, quod ubi exclusum sit a Fideli perversionis periculum, quod semper excludendum non ambigitur, cuique rei per conditiones in Dispensationibus apponendas consulitur, ubi etiam opportune cautum sit, ut Sancta Religio in Liberis sive Maribus, sive Fœminis ex eo Matrimonio suscipiendis servetur, suscepto item a Catholica Persona onere curandi, ut hæreticam Partem ad orthodoxam Religionem amplectendam perducat,*

ducat, iis rationibus adhibitis, quas
191 *aptiores, & opportuniores existimaverit &c. Cumque in dispensatione concedenda neque Divinum, neque Naturale Jus ullatenus lædatur, sed Ecclesiastico Juri tantummodo derogetur, nullam sane causam, vel rationem reperire est, cur Matrimonium in vim hujusmodi dispensationis contractum, pro illicito, aut peccaminoso habendum sit &c. Et licet*
192 *objiciatur Partem Catholicam Hæreticæ Parti occasionem præbere prophanandi Sacramentum, facile respondebitur, quod prophanatio hujusmodi per accidens, & præter Catholicæ Partis intentionem contingit. Hæc enim jure suo utens, quoad se nil aliud agit, quam quod ad proprias rationes pertrahit voluntatem Par-*
193 *tis hæreticæ, cui paratus jam, ac certus animus est, ut Matrimonium in statu peccati contrahat, & contra legis præceptum, cum illud idem licite, & fructuose præstare posset, si vel ante nuptias, vel dum eas contrahit, in Ecclesiæ gremium se se reciperet* =

Ad aliud etiam objectum diluendum, quod nempe pro his dispensationibus concedendis necessaria sit saltem causa publica, urgens, ac maximo Ecclesiæ bono conducens, sine qua nonnulli Summi Pontifices palàm professi sunt eas non posse,
194 nec debere per ipsos concedi, sat est perpendere, quæ in proposito brevibus quidem verbis, at solidissime advertit prælaudatus *Pontius de Matrim. Catholic. cum Hæretic. cap. 8. n. 5. in fin.* = ibi = *Si aliquando Pontifex in aliqua dispensatione dixit: se non posse, nec debere dispensare, nisi adsit aliqua causa publici boni, Ecclesiæ, & Religionis renovatio, & augmentum: accipe illa verba de debito honestatis, multa enim licent, sed non omnia expediunt* = Et citato *Joanne de Salas de legib. disput. 20. sect. 7. num. 74.* ita sub *num. 6.* concludit = *Quando dispensatio est vel necessaria, vel valde utilis bono privato, debere concedi, probatque nonnullis argumentis, quæ apud ipsum videri possunt* =

195 Sed longius, quam par est a proposito referendi causas, quæ militare possunt pro dissolutione Matrimonii tantum *rati* discessi, ad quod modo rediens, dico, quod *Altera* causa, quæ urget pro dispensatione super Matrimonio *rato*, & non consummato etiam inter Catholicum, & Catholicam, est dubietas circa validitatem Matrimonii, quæ insurgere potest quando vilis, annosa, & cal- 196
lida Mulier illecebris, donis, munusculis, ac fœmineis laqueis Divitem, aut Nobilem Adolescentulum capere studuerit, ejusdemque Mulieris Con- 197
sanguinei, & Amici nunc mellifluis verbis, nunc minis, nunc ex falsis causis eumdem Adolescentulum clam a suis Parentibus, seu Tutoribus, aut Curatoribus, nullis etiam saltem ex ejus parte præcedentibus amoribus, ad contrahendum cum ipsa clandestinas nuptias induxerint, ita ut non jucundo amoris nexu, sed 198
duris violentiæ catenis victima eorum voluntatis ad consentiendum præter intentionem trahatur.

Quæ machinatio, & seductio, etsi non relevetur, nisi ab assertione jurata seducti Adolescentis, attamen 199
contemnenda non videtur, tum quia agitur de actibus fraudolentis, delictuosis, & punibilibus, qui procul a Testibus, remotisque arbitris ex- 200
plentur.

Tum quia illius assertioni de jure præsumptio veritatis assistit. De jure namque neque Pupillus, neque Minor sine solemnitatibus ab eodem 201
jure præscriptis obligare se possunt *Leg. Quod Pupillus 41. ff. de condit. indebit. L. 1. §. Furiosum ff. de act. & obligat. L. Magis puto 5. §. Non passim ff. de reb. cor. L. Ob æs 12. Cod. de præd. minor. Corn. cons. 109. col. 1. lib. 3. Paris. cons. 98. per tot. lib. 1. Roland. consil. 33. num. 9. & seqq. lib. 1. Menoch. de arbitr. cas. 171. per tot. lib. 2. Afflict. decis. 249. per tot.*; Non alia quidem de causa, quam quia jus præsumit, & in facto constat, admodum fragi- 202
le, & infirmum esse eorum ætatis consilium *Leg. 1. ff. de Minor. Leg. Si minor 4. ff. de serv. export. Leg. ult. ff. de manumiss. vindict. Tiraquell. de legib.*
connub.

connub. gloss.8. in Text. De son mary. num.43., & multis captionibus, multorumque insidiis expositum *d. L. 1. ff. de Minor. Oinotom. in Instit. tit.21. de auct. Tutor. §.fin. sub num.6.*; Licet enim quis ex ephebis excesserit, & ad pubertatem pervenerit, adhuc non adeo certum, & confirmatum
203 habet animi judicium, ut rebus suis sufficere possit, nam, ut *Cicer. lib.1. Officior.* inquit = *Crescenti adolescentia maxima inest imbecillitas judicii* = Unde sæpe accidit, ut contrahendo
204 circumveniatur, atque lædatur.

Non ignoro, quod minor ætas per se sola Matrimonii nullitatem non inducit, sed eam tamen in consideratione esse habendam existimo, quando aliæ concurrunt circumstantiæ, quæ cum eadem ætate simul unitæ in minori magis, quam in adulto seductionis, deceptionis, fraudis, & doli præsumptionem comprobant, veluti si ex parte inexperti Adolescentuli, ultra minorem ætatem, concurrant nobilitas, & divitiæ, ex altera vero parte sagacitas Mulieris provectæ ætatis ab opibus, & teneris annis illius allectæ, a qua
205 proinde seductus præsumi debet *Rot. in Romana Matrimonii 3. Julii 1719. §. fin. vers. Certo certius coram Corio* ibi = *Certo certius nequaquam constitit &c. de Viri seductione, qui potius tamquam inexpertus Juvenis ab annosa Muliere, ejus substantiis, & juventute allecta, seductus censeri deberet* =

Mulieres enim pecuniam appe-
206 tentes, atque divitias, illisque inhiantes (juxta illud *Fausti Foroliviensis in lib. Elegiarum*

Fœmina, si nescis, solos petit improba nummos,
Fœmina per cunctum surgit avara nefas)

ut eas assequantur, nonnisi propriis armis utuntur, illaque esse seductio-
207 nes, insidias, fraudesque præ cæteris testatur *Tiraquell. de Legib. Connub. leg.8. glofs.8. sub num.21. vers. Et hoc quidem*, quas ideo (bonis exceptis) suapte natura malas, ac pro-
208 ditrices appellat *loc. cit. leg.9. glofs.1. num.15. 32. & 47.*, quod & cecinit *Propert. lib.2. Eleg. 9.*

Sed vobis facile est verba, & componere fraudes,
Hoc unum didicit Fœmina semper opus.

Et novissime Nob. D. meus Victorius Ridolphi, Senatoris Joannis Francisci Ridolphi Nepos, Canonicus Decanus Insignis Ecclesiæ Cathedralis Asculi tum in literis, tum & maxime in Poesi versatus, propter ejus acre, ac vividum ingenium, ejusque mores sine labe candidos, sinceritatem sine fuco ingenuam, intemeratam fidei constantiam, & in negotiis sedulitatem a me semper ex animo amatus, ac merito amandus, fœminam breviter ita descripsit.

Fœmina res vana est, & nullo consita sensu,
Quod probitate nequit, proditione facit.

Porrò has fraudes, & machinationes adhibitas esse ad circumveniendum Adolescentem magis ma- 209
gisque comprobare, ejusque fidem augere potest tum illius tenera ætas, nobilitas, & divitiæ, tum provecta ætas, defectus venustatis, & paupertas, ac humilis conditio Mulieris. Quantum enim verisimile foret, quod ille libenti animo Matrimonium contraxisset, si ageretur de Puella nobili genere nata, congrua dote provisa, & conditione, & annis æquali, aut si indotata, & ex obscuris 210
natalibus orta, saltem peregrina venustate formosa, qua sibi conciliare potuerit ejus amorem, ut enim *Plato de Pulchr.* ait = *Pulchritudo sola* 211
hanc habuit sortem, ut maxime omnium & perspicua, & amabilis sit = & deinde subdit, quod propter illam = 212
Amans, nisi vereretur mentis insaniæ crimen, sacra amanti non aliter, quam Dei statuæ faceret = Neque solum ad amandum allicit, sed nil aliud magis est, quod homines ad libidinem provocet, quam pulchritudo, quæ velocius, & acutius vulnerat, quam 213
sagitta *Marg. de Susanna de Cœlib. Sacerd. non abrog. par.2. cap.4. num.6.*

pro-

pro qua Paridem Regnum, & sapientiam contempsisse narratur *Proprinom.*
214 *Histor. lit. P. verb. Paride*, & Patriarcha Jacob pro pulcherrima despon-
215 sanda Rachele quatuordecim annis inservivit Labano *Genes. cap. 29. versic. 13. ad 31.*

Quod & Nob. D. meus Abbas Horatius Coripariter Asculanus, qui cum literarum studiis pietatem, morum probitatem, prudentiam, animi sinceritatem, fidem nulla unquam arte labefactandam, omnemque virtutem conjunxit, strictoque amicitiæ fœdere mihi devinctus his versibus expressit:

Di Donna il bel sembiante
Vibra i suoi colpi in fretta
Più, che feral saetta;
Ben lo provò l'amante
Giacobbe per Racchele illustre, e vaga,
E qual lungo dolore
Ebbe a soffrir per possederla il Core.

Quantum, inquam, verisimile est, quod nuptiis cum simili Puella vel Nobili, dotata, & æquali, vel indotata, & etiam vili, sed valde formosa ineundis libera voluntate consensisset;

Tantum inverisimile est, quod Juvenis præsertim non effœminatus,
216 nec lubricitatibus deditus, recte educatus, bonis moribus imbutus, & vix ad pubertatem perventus, spretis, seu posthabitis quibuscumque Nobilibus, Juvenibus, formosisque Puellis, in imberbi annorum ætate tanta fuerit subita obcæcatus amoris vertigine, ut *sponte*, *voluntarie*, *ac libentissime*, nulloque modo circumventus desponsare voluerit Mulierem insuavem, vilem, paganam, seu rusticam, condigna dote carentem, nec pulchram, & in ea ætate constitutam, ut si sibi non Avia, saltem Mater esse potuisset *Rot. in Calaritana, seu Arboren. Sponsalium 15. Maii 1767. §. Nemo quidem cor. R. P. D. Veri.*

Inverisimilitudo quidem tanti ponderis, & efficaciæ, ut si credendum foret, quod ille *libere*, prout requiritur, & non deceptus, nec circumventus Matrimonio consenserit, dicendum quoque esset, quod aut fuerit ebrius, aut non tantum ætate minor, sed etiam fatuus, & in utroque etiam casu propter defectum veri consensus Matrimonium minime subsisteret, ut de Ebrii Matrimonio tra-
dunt *Soccin. cons. 47. num. 2. vol. 3.* 217
Dec. d. cons. 112. n. 2. tom. 1. Covarruv. in Epitom. 4. Decretal. par. 2. cap. 2. n 9. Veracrux Spec. Conjug. par. 1. art. 41. vers. Quarta conclusio Sanch. de Matrim. lib. 1. disput. 8. nu. 19. ubi, quod hæc opinio nullum habet contradictorem *Rub. in annot. ad dec. 28 nu. 141. par. 3.*
recent., & de Matrimonio Fatui statuit 218
Text. in Can. Neque furiosus 26. caus. 32. quæst. 7., & notant *Card. Petra ad Constit. Apostolic. Constit. 5. Clement IV. n. 21. tom 3. pag. mihi 416. Covarruv. loc. cit. n. 8. Rot. dec. 107. n. 12. & seqq. par 2. divers. & dec. 298. n. 12. par. 7. recent.*

Cæterum si Juvenis sana mente polleat, & tamen hunc actum adeo sibi præjudicialem, minusque humano genio consentaneum expleverit, desponsando Fœminam ratione ætatis, & quoad animi, corporisque dotes spernendam omnino potius, quam amandam, aut cum ea Matrimonium simulate contraxit, ad tradita per *Rot. cor. Merlin. dec. 835. n. 4. & 5. & cor. Card. Caprar. dec. 69. n. 11. & in Romana, seu Albanen. 4. Maii 1708. §. Addebatur cor. Card. Polignac.* aut non nisi fraude, calliditate, dolo, & machinatione circumventum, coactum potius dicendum est exhibuisse consensum, non vero efficacem, ac *liberum*, imo *liberrimum*, & ab omni dolo, & circumventione sejunctum, prout tam in Sponsalibus, quam in Matrimonio contrahendo, ne resolvatur in peccaminosum, perpetuum-
que concubitum, est omnino neces- 219
sarius *Covarruv. in. 4. Decretal. Epitom. par. 1. cap. 4. n. 5. Rot. dec. 39. n. 5. cor. Herrera* sub pœna nullitatis, ut in
terminis generalibus probat *Text. in* 220
leg. Nihil 117. ff. de reg. Jur. Cap. Quod latenter 5. eod. tit. Cap. Ad audientiam 4. De his, quæ vi, metusve, & in specie *Text. in Cap. Cum locum 14. De Sponsal.*

sal. Cap. Significavit 2. De eo, qui dux. in Matrim. quampoll. Castald. consult. 45. n. 12. Raynald. observ. Crim. in supplem. ad Cap. 23. supplet. 5. n. 3. Thesaur. de pœn. Eccles. par. 2. verb. Matrim. cap. 7. n. 2. Bellarmin. to. 2. contr. de Matrim. lib. 1. cap. 19. Rot. in Marianen., seu Acien. Nullitatis Matrimonii 3. Decembr. 1736. §. Certum coram Card. Buss. impressa post mea *Vota de Sponsal. Filiorumfam. dec. 2. n. 4. & seq.*, egregie *Brover. de Jur. Connub. lib. 1. tit. de Sponsal. dol. contract. cap. 19. n. 1. & 2.* = ibi = *Sanctissima Matrimonii societas amore, & benevolentia coiri debet, non arte, & dolo, ex eaque procul sit oportet omnis fallacia, calliditas, & machinatio ad circumveniendum, fallendum, decipiendum parata, nisi quis velit, restituta in integrum Parte altera, quod venabatur, ereptum sibi cum dedecore deplorare* = & confert *Rot. in Oriolen. Sponsalium 26. Februar. 1755. §. 3. coram Card. Buss.* = ibi = *Nullius itaque fuit firmitatis hujusmodi consensus, quippe qui per extrinsecam demonstrationem, & summam levitatem, ac per fraudem, & dolum, ereptus certus, & liber non fuit, nec per consequens, ut requiritur, ad obligationem sufficiens* = cæterisque omissis, clarissima sunt verba *Sac. Concilii Tridentini*, per quæ ea tantummodo clandestina Matrimonia rata, & vera esse declarat, quæ *libero* Con-
221 trahentium consensu celebrantur, in *d. Cap. 1. sess. 24. de reformat. Matrim.* = ibi = *Dubitandum non est clandestina Matrimonia LIBERO Contrahentium consensu facta, rata, & vera esse Matrimonia* = itaut pro concludenda nullitate Matrimonii propter defectum *liberi* consensus, non semper probandum sit, quod intervenerint minæ, seu vis, & metus cadens in constantem virum, aut corporis cruciatus, sed sufficit, quod etiam aliunde constet LIBERUM non fuisse consensum, sine quo Matrimonium est absolute nullum, ideoque ipsas solas importunas preces sufficere ad probandum
222 *liberum* non intervenisse consensum, sustinet *Castill. contr. Jur. in Comment. lib. 3. cap. 1. num. 154.* ubi *decem*, *& septem* allegat Doctores.

Nec relevat, quod Minor Matrimonium contrahens etiam cum Vetula extendata non sit restituendus 223
ad *Text. in leg. Sancimus nuptias 27. Cod. de Nupt. Speculat. tit. de restit. in integr. §. Quid si quis contrahat nu. 5.* Hoc enim procedit, quando Minoris consensus fuit *liber*, qualis, ut dixi, 224
in hoc Contractu, in quo agitur de maximo præjudicio, nempe de perpetua obligatione corporum, & animorum, omnino requitur, tamquam de Matrimonii substantia necessarius, seu tamquam causa efficiens, & substantialis Matrimonii *Can. Sufficiat 27.* 225
quæst. 2. leg. Nuptias 31. ff. de reg. Jur. Cæterum quoties sive in Judicio, sive extra Minor vere circumveniatur, utique beneficium restitutionis non est 226
ei denegandum *leg. Minoribus 2. Cod. Si tutor. vel curat. interv.*

Fraus enim, & dolus nulli patrocinari debent *Cap. Ex literis 2. De dol.* 227
& contumac. = ibi = *Nos attendentes malitiam, & dolum nulli patrocinari debere* = (a quibus Sacri Canones sic abhorrent, ut hoc ipsum repetat *Text.* 228
in Cap. Sedes 15. De rescript. = ibi = *Quia fraus, & dolus ei patrocinari non debent* = necnon *Text. in Cap. Ex tenore 16. eod. tit.* = ibi = *Quia fraus, & dolus alicui patrocinari non debent* = & pariter *Text. in Cap. Tua 12. De Cleric. non resident.* = ibi = *Cum fraus, & dolus nemini debeat patrocinium impertiri* = quibus consonat Jus Civile ad 229
Text. in leg. In fundo 39. ff. de rei vindicat. = ibi = *Neque malitiis indulgendum est* = cum aliis apud *Rot. decis. 53. n. 203. cor. Peutinger.*) sed per Judices hanc propositionem æternæ veritatis parum attentam nec perfunctorie, nec oscitanter legentes fraudibus sem- 230
per est occurrendum *Clement. Unic.* ubi *Card. De Usur. Rot. dec. 43. nu. 5. & dec. 386. n. 4. par. 3. & dec. 229. n. 12. & dec. 243. n. 4. par. 6. & dec. 332. n. 11. par. 10. recen.* Potissimum in materia, de qua agitur, ne Adolescens deceptus cum Muliere proditrice cohabitare coactus in occasione cum aliis fœminis fornicandi constituatur, ita-

que damnum ex ejus imbecillitate
231 patiatur, & e converso vaferrima Mulier prœmium ex sua nequitia, ac fructus suæ fraudis acquirat, contra dispofita per *Text. in leg. Si legatarius* 25. *Cod. de legat.* = ibi = *Ut non accipiat fructus suæ calliditatis &c. ut qui alii nocendum esse existimavit, ipse suam sentiat jacturam* = & dixit *Rot. in Romana Matrimonii* 3. *Julii* 1719. §. *Et sane cor. Corio, & in Leodien. Matrimonii* 28. *Junii* 1720. §. *Et hisce cor. Foscar.* Deceptis enim, non vero Decipientibus Jura subveniunt *leg. Mulier* 11. *ff. Ad Senatusconsult. Vellejan.* dignumque est fraudem in suum retorqueri auctorem *leg penult. Cod. de legat.*

Hanc fraudem, & circumventionem juxta similem assertionem Adolescentis, ut supra, suppositam eo magis intervenisse, ideoque, propter defectum *liberi* consensus, vitio nullitatis Matrimonium laborare censetur, quando fuit etiam clandestine, omissis nempe culpabiliter denunciationibus, contractum. Quamvis enim Regula quidem sit, quod in dubio pro validitate Matrimonii judicari debeat, ea tamen indiscriminatim admitti nequit tum quando agitur de Matrimonio præcedentibus quoque denunciationibus celebrato, ista siquidem regula in his etiam Matrimoniis locum dumtaxat habet, cum insurgit *dubium Juris*, veluti si certum sit, nec dubitetur Matrimonium fuisse contractum per verba temporis præsentis coram Parocho, & duobus, tribusve testibus, & Juris dubium emergat circa aliquod impedimentum dirimens, quia tunc est in hoc dubio pro validitate Matrimonii judicandum; Secus autem in *dubio facti*, veluti si dubitetur, an Matrimonium per verba præsentis temporis libero consensu fuerit contractum coram Parocho, & duobus, tribusve testibus, ut recte distinguunt *Ursaya discept. Eccles. tom.* 2. *par.* 2. *discept.* 1. *num.* 68. *Mascard. de probat. conclus.* 1025. *n.* 4. & 5. *Oliver. de nullit. Matrim. par.* 3. *pag.* 77. *Rot. dec.* 227. *n.* 5. *cor. Tanar.* = ibi = *Regulam vero militantem favore Matrimonii probe Domini animadverterunt procedere in dubio Juris, non autem in casu præsentis controversiæ, & in dubio facti* =

Tum & certius ubi agitur de Matrimonio clandestino, attentato nimirum, ut jam dixi, nullis præmissis culpabiliter denunciationibus contra Ecclesiæ præceptum, quia dignus non est auxilio legis, qui peccat in legem *Cap. fin. De immunit. Eccles. Cap. Quia frustra* 14. *De Usur. Sac. Concil. Trident. sess.* 24. *cap.* 5. *de reform. Matrim.* unde contra tale Matrimonium in dubio ferendum est judicium, nedum, ut avertantur Fideles ab eo contrahendo sine denunciationibus cum temerario contemptu, & manifesta præcepti Ecclesiæ violatione, ut per *Text. in Cap.* 1. *De Clandest. desponsat.* in puncto docent *Capon. discept. forens.* 23 *n.* 22. *Card. de Lug. de Just. & Jur. tom.* 2. *disput.* 22. *n.* 23. *Vvames cons.* 533. *n.* 4. = ibi = *Nulla tamen in dubio, & ambiguo debet esse inclinatio vel Judicis, vel præsumptionis pro Matrimonio, quod dicitur clandestine contractum* = Concordat *Ursaya discept. Eccles. tom.* 1. *par.* 1. *discept.* 2. *nu.* 225. & *tom.* 2. *par.* 1. *discept.* 21. *n.* 103.

Sed etiam quia hæc Matrimonia, ob præcedentium defectum denunciationum, habent pro se notabilem suspicionem *Adden. ad Pamphil. dec.* 246. *n.* 22. & 232
23. Præsertim de vi, metu, & circumventione, si præmissæ circumstantiæ concurrant, non solum ratione teneræ 233
ætatis Adolescentis, verum etiam tam ratione modi, cum fuerit furtim, sine denunciationibus, & clandestine ad contrahendum Matrimonium com- 234
pulsus *Rot. dec.* 643. *n.* 20. *in fin. par.* 1. *recen.* quam ratione loci, ubi procul ab omnibus suis Parentibus, Consanguineis, & Familiaribus Matrimonium 235
secreto contraxit in puncto *Rot. d. dec.* 643. *nu.* 21. *pa.* 1. *recen.* = ibi = *Locus contracti Matrimonii, videlicet in Villa, quæ est locus secessus, atque secretus, leg. Ego &c. juste enim timere dicitur, qui est in solitudine* =

Quapropter cum similia Matrimonia non præmissis denunciationibus inita magna suspicione non careant,

reant, & destituta proinde sint præsumptione validitatis, & non liberi,
236 sed simulati consensus *Altograd. cons. 96. num. 65. & 171. Spin. cons. 1. n. 11. Sperell. dec. 5. n. 42. Rot. coram Molines dec. 972. n. 8. tom. 4.* jure merito adver-
237 sus illa Judex in dubio semper judicare tenetur *Ursaya discept. Eccles. to. 3. par. 1. discept. 1. §. 9. n. 19.* = ibi = *Limitatio fundatur in Clandestinitate Matrimoniorum, quæ operatur, ut in dubio contra Clandestina Matrimonia, & punibili modo contracta sit respondendum* = idque repetit in *to. 7. par. 2. discept. 22. n. 28. & to 9. par. 1. discept. 44. n. 22. Monacell, in formul. tom. 2. tit. 16. annot. ad formul. 2. n. 28.* = ibi = *Regula, quæ solet allegari, quod in dubio standum sit pro Matrimonio, non militat quando fuit clandestine contractum contra ordinationem Ecclesiæ, & formam traditam a Concilio, tunc enim cum habeat pro se notabilem suspicionem ut dixit &c. Judex contra illud in dubio semper judicare debet* = & consonant *De just. de dispensat. Matrim. lib. 1. cap. 4. n. 248. Oliver. de nullit. Matrim. par. 1. solut. 42. Barbos. Vot. dec 1. n. 137. Tamburin. de Sacram. lib. 8. tit. de Matrim. tract. 6. cap. 2 §. 3. n. 15.* = ibi = *Addit idem De Lugo, licet Matrimonium esset dubium, & in dubio soleat præsumi in favorem validitatis Matrimonii, tamen quia in hoc Parochus fuit invitus, & non præcessere denunciationes, unde hoc Matrimonium secundum Jura fuit clandestinum, illi non est favendum, quia, ut sic, causa est odiosa* = itaque respondit *Rot. dec. 634. num. 8. coram Buratt. & in Neapolitana Matrimonii 26. Februar. 1706. §. Et quamvis cor. Priol. & in dicta Romana Matrimonii 3. Julii 1719. §. Et sane cor. Corio.*

Fortius si non agatur de Matrimonio inter æquales, in quo talis suspicio minus urget, sed magna concurrat inter Contrahentes disparitas, qua concurrente tum eadem suspicio vim majorem assumit, tum ipsamet inæqualitas ad occurrendum perniciosis eventibus, qui Connubia inter impares subsequi solent, Judicem pro
238 nullitate respondere compellit *Kugler. de Matrim. lib. 3. disput. 15. n. 7.* = ibi = *Quamvis Jura clament in dubio judicandum esse pro Matrimonii valore, fallit ubi magna est disparitas Contrahentium* =

Nam ubi Nuptiæ sunt inæquales, ibi *liberum* utriusque Contrahentis consensum ad validitatem necessarium non intervenisse censetur *Zaul. ad Sta-* 239
tut. Favent. tom. 1. lib 4. rubr. 26. n. 42. Rot. in Calaritana, seu Arboren. Sponsalium 15. Maii 1767. §. Quamvisque in fin. cor. R. P. D. Veri = ibi = *Idque magis obtinet in hac specie, in qua nimia est Contrahentium disparitas, ut promissio ex recto sensu non venerit, & sana mente, ac judicio, sed potius ex fraude, ex dolo, ac maleficio, ut nullam obligationis vim unquam obtinuerit* =

Clariusque evincitur *liberum* non intervenisse consensum, si post Matrimonii celebrationem tantummo- 240
do *rati* Adolescens a Muliere se protinus separaverit, & a consummatione Matrimonii abstinuerit, unde magnum indicium non liberæ voluntatis insurgere sustinet *Sperell. decis. 5. num. 59. & 63.*, cum aliis ab eo allegatis. Præsertim si talis separatio adeo semper continuata fuerit absque spe futuræ concordiæ, ut ille eamdem Mulierem amplius nec etiam videre voluerit, tunc enim, præter *liberi* consensus defectum, alia causa rationabiliter excogitari non potest, ob quam vix inito Matrimonio, & fere in eodem instanti adeo capitalis inimicitia in illo suborta fuerit, ut huic perpetuæ separationi cum ipsius Mulieris contemptu præbuerit occasionem, ex quo probari in Adolescente dissensum optime infert *Oliver. de Matrim. nullit. pag. 53.* = ibi = *Probatur vero dissensus, quia si vere consensisset, illam non sprevisset* =

Quibus facti circumstantiis, conjecturis, & præsumptionibus concurrentibus, aut Matrimonii validitas ita vacillat, ut si ad illam prorsus labefactandam iniretur judiciale certamen, de exitu favorabili desperari non posset, & in hoc casu ad obtruncandam super hac invaliditate litem, optimum, ac prudentiale temperamentum dispensatio reputa-

 tur,

241 tur, quæ est congrua, ac tacita administratio justitiæ, ut ad rem advertit *Card. de Luc. de Matrim. disc. 9. num. 5. & 6.*, nec alia melior est cautela pro impediendo, ne Matrimonium cum animarum ruina in perpetuam convertatur fornicationem, qua-
242 tenus ob defectum *liberi* consensus esset nullum, & ob penuriam probationum iste defectus justificari non posset.

Aut adductæ rationes, & circumstantiæ adeo fluctuantem reddunt, seu suspectum, dubiumque hu-
243 jus Matrimonii valorem, adeoque proximum nullitati, ut quamvis in rei veritate validum sit, adhuc temerarium non esset illius controvertere validitatem, & exinde quoque justam subesse causam illud dissolvendi, docet *Navarr. consf. 3. tit. de Sponsal. lib. 4.*, ubi postquam validum esse conclusit quoddam Matrimonium, licet contractum videretur cum errore circa personam, attamen quia de illius validitate disputari poterat, *nu. 4.* opportune firmat = ibi = *Licet nulla prædictorum constituant omnino errorem sufficientem personæ, qui Matrimonium ipso jure dirimat, omnia tamen conjuncta videntur profecto constituere errorem tam proximum errori præfato, ut conficiant justam causam, ob quam SS. D. N. juste, ac sancte possit illud dirimere* =

Aut tandem nulla cadit supra Matrimonii validitatem dubietas, & nihilominus ipsamet artificia, circumventiones, & seductiones, si fuerint, ut supra, adhibitæ, ejus sunt indolis, & naturæ, ut Summum Pontificem ad dispensandum cogere videan-
244 tur, quemadmodum præ cæteris pro veritate tenet *Decius d. consil. 112. sub num. 5. vers. Decimo tom. 1.* = ibi = *Decimo, & ultimo &c. Cum iste Adolescens IN ÆTATE 16. ANNORUM fuerit subductus a vilissimis Personis, ad accipiendam MULIEREM MAJOREM NATU, ET LONGE INFERIORIS CONDITIONIS, quam sit ipse Juvenis, & cum in eo non fuerit deliberatus consensus, & ex abrupto illam quasi prius non visam, & post cœnam acceperit: Nam licet istæ rationes de stricto juris rigore non possint Matrimonium dissolvere, tamen negari non potest, quin* MAGNAM, AC JUSTISSIMAM PRÆSTENT CAUSAM *dispensandi, quia his concurrentibus, naturali æquitati convenit non servare quod promissum fuit, ut dicitur in l. 1. ff. de Minorib. Et ista causa videtur etiam* UTILITATEM PUBLICAM *respicere, ut malitiis hominum obvietur, prout in simili casu de Matrimonio dicitur in d. Cap. Quanto De Divort. Et in simili casu justam causam dissolvendi Matrimonium considerat Petr. de Anchar. in d. cons. &c. & in fortiori casu D. Marian. late tradit in cons. 28. circa primum quæsitum in 2. dubio, ubi justam causam dispensandi considerat*, QUANDO JUVENIS FACILITATE SUA OB CALLIDITATEM MULIERIS INDUCTUS FUIT AD MATRIMONIUM CONTRAHENDUM, QUOD NON ERAT CONVENIENS, *& loquitur ipse* IN MATRIMONIO ETIAM CONSUMMATO *per copulam carnalem, sed illud non affirmo, quia de illo nunc non agitur; sed solum in Matrimonio non consummato, prout est casus noster, illud firmiter teneo* =

Tertia dispensandi causa est magna, & notabilis inter Conjuges disparitas tam quoad ætatem *Card. de Luc. de Matrim. disc. 16. num. 25. in fin.*, quam quoad conditionem, quæ 245
si non sufficeret, prout sufficere jam probavi, ad excludendam Matrimonii nullitatem propter præsumptum liberi consensus defectum, aut inducendam saltem dubietatem validitatis Matrimonii, proculdubio sufficit pro obtinenda dispensatione, cum enim impediat amicitiam illam, animorumque concordiam, quæ inter Conjuges beatitudinem quamdam efficit, sicut olim inter Romanos nuptias talis disparitas illegitimas 246
reddebat teste *Boetio in Commentar. Topic. Ciceron. Tiraquell. de Leg. Connub. leg. 5. gloss. 1. par. 5. num. 16. & seqq.*; Sic hodie rationabilem causam Ponti-

Pontifici Maximo ſubminiſtrat, eaſdem jam contractas, multoque magis per fraudem, dolum, & machi-
247 nationem extortas ante conſummationem diſſolvendi, quemadmodum docent *Dec. loc. cit. Soccin. Sen. conſil.28. num. 8. lib. 1. Menoch. de præſumpt. lib. 2. præſumpt. 10. num. 39. Gobat. Theol. Experim. tract. 10. caſ. 18. num. 692. Smalzgrueber. ad rubr. de Divort. num. 54. Sanch. de Matrim. lib. 2. diſput. 16. num. 2.* = ibi = *Cauſa juſta eſt notabilis in qualitate diſparitas, quando ſcilicet Contrahentes ſunt notabiliter conditione impares, & affectione cæca, & levitate quadam ducti ineunt Matrimonium. Et ratio eſt, quia Matrimonium ordinatur ad mutuam amicitiam, & concordiam, quæ inter beatitudines refertur; Nihil autem magis mutuæ amicitiæ, ac benevolentiæ, quam Conjugum diſparitas adverſatur* = Impares namque nuptiæ ſemper, aut
248 ſæpe ſæpius vergunt in exitum deteriorem, *Sanch. loc. mox cit. Rot. cor. Celſ. dec. 374. num. 7. & dec. 207. n. 9. par 1. & dec. 19. num. 4. & 59. par. 10. recen.*, in puncto pariter *Felin. conſil. 26. Corrad. in prax. diſp. lib. 7. cap. 5. num. 53.* = ibi = *Hæc vero cauſa inæqualitatis, & imparitatis adeo potiſſima*
249 *eſt, ut Summus Pontifex eam admittat etiam ad Matrimonium ratum, non tamen conſummatum diſſolvendum, nam experientia docuit nonnumquam Summos Pontifices diſpenſaſſe ſuper hujuſmodi Matrimonio, quando Contrahentes ſunt notabiliter conditione impares, ob infelices exitus, qui poſſent evenire ex tali Matrimonio* =

Timor gravis ſcandali ob averſionem omnium ſuorum Propinquorum, quam Conjux dives, ſeu nobilis ratione indigni, & imparis Con-
250 jugii ſibi conciliaverit, *Quartam* præbet diſpenſandi cauſam, ſiquidem ipſe ſine incremento ſimilis odii, averſionis, & ſcandali ad cohabitandum cum altero Conjuge inferioris fortunæ, ſeu conditionis ſe obligare non poteſt, cui proinde cum prædicta diſpenſatione ſuccurri ſolet, ut inimicitiæ extinguantur, removeantur ſcandala, & animi reconcilientur *Sanch. de Matrim. lib. 2. diſp. 16. nu. 3. Menoch. de præſumpt. lib. 2. præſumpt. 10. num. 42. Card. de Luc. de Matrim. diſc. 9. nu. 7.* = ibi = *Communis eſt opinio Canoniſtarum, quam Forus exterius recepit, ac ſervat, & præſertim Curia Romana, ut Papa ex juſta, & honeſta cauſa, illa præſertim odii, & inimicitiarum diſpenſare poſſit ſuper Matrimonio rato tantum, & non conſummato, illudque diſſolvere* =

Idem graviſſimorum ſcandalorum periculum, ob odium, & inimicitiam inter ſimiles Conjuges jam contractam, & diſcordias, & rixas inter eoſdem, ſi ſimul cohabitarent, probabiliter orituras, *Quintam* cau- 251
ſam producit, quam eſſe ſufficientem ad diſpenſandum tradit *Menoch. loc. mox cit.* = ibi = *Vel ob inimicitias, quæ inter Conjugatos, vel eorum ſanguine Conjunctos intercedere poſſunt* = ac unanimiter firmant *Sanch. de Matrim. lib. 2. diſput. 16. num. 4. Corrad in prax. diſpenſat. lib. 7. cap. 5. num. 53. & lib. 8. cap. 7. num. 26. Gobat. Theol. experiment. caſ. 18. num. 692. De Juſt. de diſpenſ. Matrim. lib. 2. cap. 10. n. 23. Smalzgrueber ad rubr. de Divort. n. 53. Card. de Luc. de Matrim. d. diſc. 9. n. 3. verſ. Ideoque, & ſeqq.*, ubi quod contracto Matrimonio, & poſt triennalem, & majorem inter Conjuges cohabitationem, detecta impotentia coeundi ex parte Viri, renuente Muliere, quæ a Viro diſceſſerat, pro novo triennali experimento cum illo iterum cohabitare, ortiſque proinde inter illos, & Conſanguineos gravibus diſſidiis, rancoribus, odiis, & inimicitia, quæ ſi Cauſa nullitatis Matrimonii, niſi poſt longum tempus decidenda, propter dictam impotentiam introducta foret, magis, magiſque augeri poterant, cum ſigna impotentiæ quodammodo certitudinaliter denotarent cauſam potius naturalem, quam accidentalem, ut peritiſſimi Medici teſtabantur, prævio juramento coram Ordinario tam ab ipſis Conjugibus, quam a ſeptima manu Conjunctorum præſtito, ac etiam relatione

latione Obstetricum supra Mulieris
virginitate, & Matrimonii non con-
summatione, ad eorumdem Conjugum
preces super hujusmodi Matrimonii
rati, & non consummati dissolutio-
ne, stantibus dissidiis, & odiis, ALE-
XANDER VII. benigne dispensavit
Burg. de Irregul. par.6. tit. de Sponsal.
n.47., ubi quod etiam EUGENIUS IV.
ob solas inimicitias inter Conjuges
privatæ conditionis exortas, ante-
quam Matrimonium consummarent,
252 Connubiale vinculum relaxavit *Go-*
bat. loc. cit. num. 678., ubi quod ob
similem causam INNOCENTIUS X.
253 dispensationem concessit duobus in-
fimæ Plebis Conjugibus *Ursaya Di-*
scept. Eccles. tom. 2. par. 1. discept. 3.
num. 28. & tom. 3. par. 2. discept. 21.
num. 61. & 85., ubi refert ob hanc
causam sæpius indultam fuisse similem
dispensationem etiam inter personas
254 vulgaris conditionis, ad Papam enim
spectat occurrere scandalis *Cap. Cum*
255 *ex injuncto 2. De nov. oper. nunciat.*

Præsertim si nulla spes effulgeat
256 futuræ reconciliationis, & concor-
diæ, ac simultaneæ cohabitationis
voluntariæ, & numquam cogendæ,
ne forte deterius inde contingat, ut
257 advertit *Text. in Cap. Preterea 2.*,
ibique *gloss. verb. Deterius De Spon-*
sal. = ibi = *Scilicet adulterium cum se-*
cunda, vel quod eam forte interfice-
ret = causa quidem sic urgens, ut
pro obtinenda dispensatione nullam
aliam requiri sustineat *Sanch. de Ma-*
trim. lib.2. d. disput. 16. nu.4. = ibi =
Hinc fit esse justam causam, quando
Vir omni conatu quærit Uxorem repel-
258 *lere absque sanioris mentis probabili*
spe; Unde ex diffidentium voluntate
facile ad discordiam perpetuam, & Uxo-
ris necem devenire potest =

Ex hac perpetua Conjugum se-
paratione *sexta*, & *septima* causa de-
259 scendit. *Sexta* est timor, atque pe-
riculum fornicationis cum interitu
animæ unius, vel utriusque Conjugis
Sanch. loc. cit. d. num.3. Menoch. de præ-
sumpt. lib.2. præsumpt.10. n.42. = ibi =
Est etiam justa causa concedendi hanc di-
spensationem timor futuri scandali; Ita
responderunt Felin. &c. & Port. Imolen.
&c. qui quidem consideraront hoc futu-
rum scandalum, vel OB TIMOREM
FORNICATIONIS, vel ob inimicitias,
quæ inter Conjugatos, vel eorum sangui-
ne Conjunctos intercedere possunt = Quod
etiam dixit in *tract. de arbitrar. cas.*
455. nu.3. & seq. = ibi = *Justam vi-*
deri causam (recedendi scilicet a Spon-
salibus) *si Sponsus odio capitali prose-*
quitur Sponsam, vel e converso, itaut
timor sit ex nuptiis futuris oriri posse vel
homicidium, VEL ADULTERIUM,
vel lis, & contentio inter parentes.
Quam quidem causam probavit & Fe-
lin. &c. qui FORTIUS respondit Pon-
tificem Maximum justis his de causis posse
dissolvere Matrimonium contractum per
verba de præsenti, modo secuta non sit
copula carnalis = cui malo a Summo
Pastore cum prædicta dispensatione 260
proinde est obviandum, ne Oves sibi
concreditæ, & ab ipso pascendæ pe-
reant, sed eis sublata, quantum fieri
potest, occasione peccandi, vitam
æternam assequi mereantur, quem-
admodum ad evitandam animarum
ruinam Summos Pontifices alias ita
non semel servasse testatur in specie 261
Navar. in Manual. cap.22. n. 21. = ibi = *Di-*
viditur etiam (Matrimonium) *ante*
consummationem per dispensationem Pa-
pæ justa de causa factam secundum gloss.
sing. in d. Cap. Ex publico de Convers.
Conjugat. receptam ab omnibus purìs Ca-
nonistis, & a Theologis Canonum peri-
tis &c. Quorum opinio adeo servatur,
quod etiam ter, vel quater ad petitiones
consilio meo, antequam in Urbem ve-
nissem, oblatas, felic. record. Paulus III.
& Pius IV. per suas dispensationes dis-
solverunt quædam Matrimonia omnino
clandestine contracta nondum consumma-
ta IN REMEDIUM ANIMA-
RUM ALIOQUIN PROBABILI-
TER PERITURARUM =

Quatenus igitur quarta, quinta, & se-
xta causa concurrat, sine dubio resultat
quod sive similes Conjuges vivant sepa-
rati, maxima imminent mala in eorum
æternæ salutis deplorabile damnum, si-
ve *coactæ*, etiam ex parte unius tantum,
una simul cohabitent, pejora animæ
præju-

præjudicia, odia, & scandala subsequuntur. Per dissolutionem ergo vinculi Matrimonii dumtaxat *rati*, nimis necessarium est, ut incolumitati eorum animæ consulatur.

Septima causa ex eadem perpetua Conjugum separatione tunc subsequi posset, cum Nobilis Adolescens unicus, & ultimus de sua illustri familia ad desponsandam vilem Mulierem seductus fuisset, cui deinde nedum commisceri, sed vel a longe eam aspicere abhorreret, quapropter si a præfato Connubii vinculo non liberaretur, æqualem ducere non valens Uxorem, nunquam legitimam Pro-
262 lem sperare posset, quæ Familiam perpetuaret. Familias autem conspi-
263 cuas, & illustres conservare publice interest *leg. 1. §. Quamvis sit vers. Publice ff. de ventr. inspic.* pro quarum proinde conservatione plura etiam de
264 rigore Juris inducta relaxari solent *Guglielm. de Benedict. in Cap. Rainutius verb. Duas habens filias n. 138. De testam. Crot. cons. 184. n. 44. Spad. cons. 169. num. 6. lib. 1. Bellet. disquisit. Cleric. par. 2. tit. de discipl. Cleric. §. 9. nu. 13. in fin. Castropal. Oper. Moral. tom. 5. de Sponsal. disput. 4. punct. ult. §. 2. n. 2. vers. Quinta causa De Just. de dispensat. lib. 3. cap. 14. n. 1. & seq. & cap. 15. num. 1. & 2. Hurtad. disput. 26. difficult. 3. n. 12. Corrad. in prax. dispensat. lib. 7. n. 108. Tamburin. de Sacrament. lib. 8. tit. de Matrim. tract. 2. cap. 7. §. 2. n. 23.* ubi, quod bonum, & utile est Ecclesiæ, ut in ipsa familiæ illustres conserventur *Sanch. de Matrim. lib. 8. disput. 19. n. 31.* = ibi = *Quinta causa est illustris familiæ conservatio in eodem sanguine. Quod ad pietatem, ac publicum bonum pertineat conservari illustres familias* = Et hoc quoque intuitu in antiquis Romanorum historiis traditum legitur, Augustum publica pecunia adjuvasse unicum germen nobilissimæ Horten-
265 siorum familiæ, ut inito Conjugio illam propagaret *Tacit. annal. lib. 2. sub nu. 30. pag. mihi 41.* = ibi = *Nepos erat Oratoris Hortensii, inlectus a Divo Augusto liberalitate Decies sextertium* (hoc est vigint iquinque millia floren. aur.) *ducere Uxorem, & suscipere liberos, ne clarissima familia extingueretur* =

Octava causa dissolvendi Matrimonium ratum, & non consummatum est Clandestinitas, si nempe sine præcedentibus denunciationibus fuerit celebratum inter Puellam Nobi- 266
lem, & Virum plebejum, seu inter plebejam Mulierem, & Nobilem Adolescentem, quod utpote expresse vetitum ab Ecclesia, maximopere expedit, ut Apostolica dispensatione dissolvatur ad refrænandam his exemplis hominum, & præsertim Mulierum vilis conditionis, earumque Conjunctorum temeritatem, qui sine ullo scrupulo, aut metu culpæ lethalis violare audent præcepta Ecclesiastica, eaque nihili faciunt, dummodo fraudibus, artibus, dolis, & circumventionibus Nobiles, aut divites Adolescentes potius cogant, quam alliciant ad contrahenda hujus generis Matrimonia, quæ tamquam scandalosa, & sacrilega, ideoque patrocinio, & favore Apostolicæ Sedis indigna, non sunt dissimulanda, sed ante 267
consummationem Pontificia dispensatione etiam in pœnam sceleris dissolvi merentur, *non enim dignus est qui Ecclesiæ benignitatem facile experiatur, cujus salubria præcepta temere contempsit*, ut inquit *Sac. Concil. Tridentin. sess. 24 cap. 5. de reformat. Matrim.* & decepto potius, quam proditori 268
semper est favendum.

Accedit *Nona* causa dispensationis, si videlicet post Matrimonium tantummodo ratum Sponsa fuerit publice, & palàm, atque per omnium ora de adulterio diffamata; Quini- 269
mo solus timor, atque suspicio adulterii tantam parit odii occasionem, ut justam ob id præbeat causam dissolvendi Matrimonium, prout testa- 270
tur *Menoch. de præsumpt. lib. 2. præsumpt. 10. num. 42.* = ibi = *Est etiam causa concedendi hanc dispensationem &c. futurum scandalum vel ob timorem fornicationis* =

Quamvis a digniori res denominari debeat *Leg. Quæritur 10. ff. de stat.*

stat. homin., id nihilominus fallit in Matrimonio, quod denominatur a Matre, quæ tamen nobilior non est *§.1.*, ibique *DD. Instit. tit. de patr. potest.*; Verum ab ea Matrimonium nomen accipit, quia majora sustinet onera, cum sit ante partum onerosa, in partu dolorosa, & post partum laboriosa *Cap. Ex literis 2. De Convers. Infidel. §. Sed nos Instit. tit. De Senatusconsult. Tertyll.*, & ob id etiam Mater de jure commuoi succedit filiis ab intestato, & sine liberis descendentibus, cæteris agoatis exclusis, præter Fratres, & Sorores, cum quibus simul ad hæreditatem vocatur *d. §. Sed nos Instit. tit. De Senatusconf. Tertyll. Auth. Defuncto Cod. eod.*

Ad evitanda tamen relata incommoda, quibus Mulier subjacet ante partum, in partu, & post partum, etiam cum periculo vitæ, præsertim in partu, contrahere nequit Matrimonium sub cooditione illud non consummandi. Nam juxta forte veriorem sensum *D Augustin. lib.19. cont. Faust. cap. 26.* a Matre *Matrimonium ex hoc appellatum est, quod non ob aliud debeat fœmina nubere, quam ut Mater fiat*, ideoqne

Decima causa dissolvendi pariter Matrimonium *ratum* est, si Mulier propter prædictum, seu aliud motivum, vel etiam Sponsus non aliter Matrimonio consenserit, quam cum expresso pacto, seu cooditiooe nun-
271 quam cum altero Conjuge cohabitandi, qui hanc conditionem acceptaverit, & cum ea Matrimonium inierit. Quinimo hanc conditionem
272 non solum præbere causam dispensatiooi super Matrimonio tantum *rato*, sed utpote oppositam uni ex principalibus finibus Matrimooii tamquam impeditivam generationis Prolis, & destructivam perfectæ illius conjunctionis *Cap. Illud 11. De præsumpt.*, Matrimonii nullitatem inducere docet *D. Thom. in 4. Sentent. dist. 28. quæst. unic. art.4. ad 3.*, cui consentiunt *D. Bonaventur.*, *Adrianus Pontifex*, aliique inter antiquos, quos refert, & sequitur *Sot. in 4. Sentent. dist. 29. quæst. 2. art. 3.*, & inter recentiores expresse tuentur *Gonzal. in Cap. Si conditiones sub num. 8. De condit. apposit. Layman. Theol. Moral. lib. 5. tract.10. par.2. cap. 7. numer.9. Salmaticens. Oper. Moral. tom.2. tract.9. de Matrim. cap. 7. dub.3. per tot.*, & præcipue *§.95. Petr. de Ledesm. de Matrim. quæst.47. art 5. dub.4. in solut. confirm. ad 6. Guttierez de Matrim. cap.82. num.14. Smalzgrueber ad rubr. de condit. apposit. num. 124. Sanch. de Matrim. lib.5. disput.10. num.5. Vivald. in Candelabr. aur. tit. de Matrim. num.56. Bonaccin. Theol. Moral. tom.1. tit. de Matrim. quæst.2. punct.10. num.15.*, cum aliis concordantibus, qui ab ipsis referuntur, & declaravit *Sac Congreg. Concilii in Ulixbonen. Occidental. 8. Julii 1724.*

Atque adeo hoc etiam procedit in casu, quo alter ex Contrahentibus nesciat alterum sub prædicta condi- 273
tione Matrimonium contrahere, cum enim ioteotio sub eà conditiooe Cootrahentis sit iotentio noo contrahendi Matrimonium verum, sed fictum, nullum proinde reddit ejusdem Matrimonii valorem, altero quoque Contrahente ignorante, verumque consensum absolute exhibente, ut firmant *Sanch. de Matrim. lib.5. disp.13. num.6. Castropal. Oper. Moral. tract 28. disput.2. punct.11. §.4. num.9. Piton. Discept. Eccles.58. n.14. tom.3.*; Nullum est ergo Matrimonium, sive conditio ponatur ex parte uoius, sive ex parte utriusque Contraheotis, quoties enim unus, vel ambo protestati sint non aliter contrahere, quam sub conditione contraria fini Matrimonii, 274
irritum idem evadit, dummodo hanc conditionem præcessisse probetur, nam consensus deinde præstitus coram Parocho, & Testibus, censetur præstitus eodem aoimo, & inteotione, etiamsi hæc non fuerit iterum in actu Conjugii manifestata, modo tamen retractatam fuisse non constet, 275
ut pluribus allegatis tradit *Piton. d. discept. 58. num. 33. & seq. tom.3*, & in simili censuit *Rot. in Januen. Professio-*

fessionis 3. *Julii* 1702. *coram Molines*. Quamvis enim actus copulæ non sit de substantia, neque de essentiali perfectione Matrimonii, sed tantum accidentali, *Vivald. in Candelabr. aur. par.*1. *tit. de Matrim. n.*27., ideoque verum, perfectumque Matrimonium initum fuit inter Beatissimam Virginem, & S. Joseph *D. Thom.* 3. *part. quæst.*29. *art.*2.; acquirere tamen jus ad actum, & generationem prolis ad Matrimonii finem pertinet, ideoque obligatio illam respuens
276 est fini Matrimonii contraria *D. Thom. quæst.*48. 1. *ad tertium*, & *qu.*49 3.

Ast quamquam hoc verum sit, & controverti minime possit, adhuc limitationem recipit, quando conditio prædicta non est absoluta, sed hæc ipsamet conditio est alia conditione modificata, ut accidit in facto *Vener. Fr. Sebastiani de Apparitio*, qui duabus vicibus Sanctum Matrimonii Sacramentum contraxit, animo se Virginem servandi in ambobus Matrimoniis. Cum enim in *Sac. Rituum Congregatione* de illius Beatificatione ageretur, dubitatum fuit, an ipse bene fecerit, ac licite, & valide primas, & secundas nuptias celebraverit, non obstante proposito se in ipsis conservandi in virginali puritate; quod dubium *DD. Sac. Facultatis Parisiensis*, necnon *Universitati Salmaticensi*, & etiam *Universitati Patavinæ* resolvendum propositum fuit sub nomine *Pyraustæ* in his præcisis terminis conceptum.

„ Pyrausta Vir eximiæ virtu-
277 „ tis, simplex, rectus, ac timens „ Deum, & recedens a malo: in „ Hispaniis natus, humili genere, „ honestis Parentibus, mediocris „ fortunæ: Puer pascendis Gregibus, Adolescens Agriculturæ deputatus: Junior servitio alieno „ mancipatus, varias expertus vicissitudines, a Deo tamen præventus, *mirifice profecit de virtute* „ *in virtutem*. Provectior ætate in „ Novam Hispaniam solvit, ubi magna pollens industria, justis laboribus substantiam, remque familiarem adauxit. Amorem omnium „ sibi conciliavit, animi integritate, ingenuitate, atque generosæ „ indolis actibus, summam venerationem adeptus per heroicæ virtutis specimina. Amore, & fide, „ pietateque in Deum maxima, conscientia optima præditus, castitatem, virginitatemque adeo coluit, „ inter illas egregias dotes, *ut jam* „ *tertio per Mulieres sibi a Diabolo paratas ingentes insidias in ipso juventutis flore eluserit. Quin imo de ipso* „ *Diabolo in fœminea specie sibi apparente gratia Dei viriliter triumphavit*. Oblatas aliquando egregias „ nuptias modeste rejecit. Postmodum fere sexagenarius, prudenter „ perpendens, non esse bonum esse „ solum, sociam sibi quærere cogitavit, talem quidem, uti dictitabat, cum qua, *si possibile foret*, vivere liceret in casto, & virginali „ connubio, *ad instar S. Patriarchæ* „ *Joseph cum Sanctissima Sponsa Virgine Deipara*, itaut jugum Matrimonii, absque carnis tribulatione, „ serenâ pace sustinere valeret.

„ Annuit Deus ejus votis, nam „ honoratior quidam homo, hoc Pyraustæ *propositum* assecutus, enixe „ rogavit, ut filiam suam sibi despondere dignaretur, ætatis tenellæ, dote pauperem, sed virtutum „ decore divitem, qualem ipse cupiebat; addens hoc Deo gratissimum futurum; Ei enim offerebat „ in Conjugem tantum, ut sua protectione fulciret, & a periculis „ Mundi, atque pudoris jactura ob „ pauperiem eriperet. Pyrausta, divinæ voluntati addictissimus, & „ pietatis operibus, Dei nutu negotium peragi advertens, in Sponsam accepit Puellam ea lege, ut „ ejus subveniret indigentiæ, & patrocinaretur pudori; seque, & rem „ suam familiarem cura Sponsæ muniret. Erat enim tenella Sponsa „ seniori Pyraustæ ætate, & innocentia sicut filia; eam licite nutriebat, abundantius in cunctis „ aderat, excepto congressu Matri-

„ moniali; *quem nec ipsa Sponsa pete-* „ *bat, nec appetere unquam ostendit.* „ Sponsæ Sponsus caste adblandieba- „ tur, illam in thalamo collocabat; „ Verum ipse virtutis vir post pias „ preces extra thalamum in terra „ juxta ipsam cubabat; caste, san- „ ɛteque cum ipsa vivendo. Invidens „ Diabolus tantæ virtuti, excitavit „ in Pyraustam Parentum Sponsæ „ persecutionem, qui ducti cupidine „ divitiarum ejus, videntes uterum fi- „ liæ non intumescere ad hæredes „ enitendos, & scientes *propositum* „ Pyraustæ, ob quod Sponsam duxe- „ rat, non percipientes hoc fieri „ Dei, & virtutis amore, ipsum ag- „ gressi injuriis, quasi Sponsam, & „ jura Conjugii sperneret, minantur „ ad Judices provocaturos pro diri- „ mendo Conjugio, quatenus esset „ ad illud ineptus. Omnia æquani- „ miter toleravit Pyrausta, annis „ quidem provectior, sed viribus „ robustissimus, eisque respondit mo- „ deste; eorum filiam in Sponsam „ sibi junxisse ad ipsam protegen- „ dam; & si accidisset, se præ illa „ diem ultimum claudere, eam ex „ asse instituturum hæredem, ut pos- „ set vitam degere ab omni necessi- „ tate liberam; cæterum se omni „ culpa carere, quia Sponsam non „ male habebat, nec ab ea abhorre- „ bat, ut ipsamet fateretur. Verum „ nec acquiescentibus illis, Deus „ amovit occasionem jurgiorum, ad „ æternam vitam vocata Sponsa, vix „ elapso anno Conjugii.

„ Postmodum iniit Matrimonium „ secundum Pyrausta, eodem *propo-* „ *posito* virginitatis, & castitatis, „ eisdem protestationibus; & in „ Sponsam assumpsit pauperculam „ pariter, sed virtutibus excultam „ Puellam; quam ipsemet ob ejus „ pauperiem educaverat, & in Sa- „ cro Puellarum Ginæceo servan- „ dam tradiderat, & aluerat usque „ ad ætatem nuptiarum, quam offe- „ rentibus Parentibus desponsavit, „ cum qua eundem vitæ tenorem ser- „ vavit; ut patuit ex Testamento, „ quod gravi pressus infirmitate „ confecit; in eo ex conscientia de- „ clarans Sponsam in sua virginita- „ te relinquere, eo quod ipsam du- „ xit in sociam ad rei suæ familia- „ ris custodiam, suique curam, cum „ male degeret solus, & ejus pro- „ tectionem gereret, & suis faculta- „ tibus ipse inserviret. At postquam „ ab infirmitate convaluit, cum no- „ vissent Parentes Sponsæ, vel ex „ Testamento, vel ex suspicione, non „ tamen ex Sponsa, Pyraustam rem „ non habere cum illa, insurrexe- „ runt contra illum, eadem cupi- „ dine hæreditatis, ut fecerant prio- „ res, & per semetipsos, ac per „ Confessarium Pyraustæ comminati „ sunt periculum conscientiæ, eo „ quia non incumberet beneficio Pro- „ lis, cum sua Sponsa Matrimonium „ exercendo, juxta Sacramenti, & „ Ecclesiæ intentum; quæ omnia „ Pyrausta tranquilla, & immutabili „ mente audiebat absque scrupulo, „ sciens certo certius, suam Spon- „ sam tales non habere impulsus, & „ semet in conscientia securum. Et „ quidem secunda hæc Sponsa Py- „ raustam vocabat suum Patrem, „ etiam ante nuptias, & jure pro „ Patre habebat, quia ipsam amore „ Dei educaverat, & aluerat. Ipse- „ que Pyrausta sicut filiam agnosce- „ bat, itaut non semel equitando, „ ante se in ulnis portaret ad quam- „ dam Matronam, quæ eam mini- „ steria fœminea edoceret, & adeo „ innocenter se habebat, ut sæpius „ puerilibus visa sit ludis sese oble- „ ɛtari. Et hanc quoque sustulit Deus „ per menses octo ad sedandas tur- „ bas excitatas a Satana; & quia ad „ altiora virtutis, & perfectionis „ culmina vellet Pyraustam sustolle- „ re, uti de facto fecit; cum Py- „ rausta tandem sæculo vale dixerit, „ ac distributis facultatibus pro „ Christo, & Pauperibus Religiosam „ vitam professus, prope centena- „ rius diem clausit, plenus meritis, „ & mirandis operibus. Post mor- „ tem vero Sponsarum, Pyrausta

„ glo-

„ gloriabundus in Domino , dicere
„ ſolebat de Sponſis ſuis, ſe quaſdam
„ Columbas ad Cœlum educaſſe
„ lacte candidiores , Deo gratias plu-
„ rimas agendo . Cum autem a qui-
„ buſdam Viris Religioſis interroga-
„ retur ſuper contentione Paren-
„ tum Sponſarum , reſpondit: a Spon-
„ ſis ſuis ſcire ſe non exiſſe tales
„ querelas , neque Parentibus ullam
„ cauſam dediſſe talium turbarum :
„ inde laudibus efferendo ſincerita-
„ tem , & puritatem earum , Paren-
„ tum potius incuſabat hæreditatis
„ capiendæ cupiditatem .

Quæſitum ergo fuit . „ An Py-
„ rauſta in his male ſe geſſerit ? An
„ potius heroicæ virtutis actus pate-
„ fecerit ?

Primo aſpectu videtur Uxorem ducere , & cum prima , & deinde cum ſecunda Sponſa convivere non eſſe medium aptum ad intactam ſervandam pudicitiam , ſed quærere proximum potius periculum a Spiritu Sancto damnatum , ſemper enim periculoſum fuit , & præjudiciale viris etiam inſignibus familiare commercium cum Mulieribus ex ea ratione , quam affert *Magnus Baſilius lib. de ver. virg.* =
278 ibi = *Gravis , & vehemens virorum erga fœminas urget concupiſcentia , & maſculinis corporibus eſt indita , ut non poſſit evelli , quæ niſi vi quadam opprimatur , pudorem omnem paulatim excutit , ipſumque judicium , & ſanitatem mentis evertit* = Et in ſimili occaſione continentiam ſervare, miraculum & quidem maximum eſſe putat
279 *D. Bernardus ſerm. 65. in Canticam* = ibi = *Cum fœmina ſemper eſſe , & non cognoſcere fœminam , nonne plus eſt , quam mortuum ſuſcitare ?* Quam Sancti Viri ſententiam Dominus meus Franciſcus Maria Galiſſa J. U. D., qui in Aſculana Civitate tum Excellentis , ac honeſtiſſimi Cauſidici , tum jucundiſſimi Poetæ clariſſimum ſibi nomen comparavit, quemque ob alias etiam optimas ejus animi dotes ſingulari benevolentia ſemper ſum proſecutus, ita canendo italicis carminibus comprobavit:

In mortal corpo eſangue
Vivo , e fumante il ſangue
Tornerà pria , che un Uom ancor pudico ,
(Se d' una Donna a lato ,
Incauto, e ſenza ſenno ogn' or s' aggiri)
Tra gemiti , e ſoſpiri
Al fin conquiſo , e vinto
Di caſtità il candor non pianga eſtinto .

Pyrauſta autem ab hujuſmodi periculoſo Mulierum diurno , & nocturno conſortio nequaquam abhorrens , non pro una vice tantum , ſed in tranſitu ad ſecundas nuptias iterum ſe novis expoſuit periculis lædendi caſtitatem , quam ſervare vehementer cupiebat , & quaſi Deum tentando , periculo perditionis expoſuit victoriam , quam in primo Matrimonio reportaverat . Aut imprudens ergo fuit in eligendo media ad caſtitatem ſervandam minime adaptata , quia ſe expoſuit ad familiariter , & domeſtice convivendum , & fere qualibet hora tractandum cum Mulieribus in eadem Domo commorantibus , cum quibus Sponſalia contraxit ; Aut valde , & exceſſive de ſe ipſo præſumpſiſſe dicendum in materia , circa quam tot homines etiam præclariſſimos fuiſſe prævaricatos non ignoramus .

Videtur præterea Matrimonium non fuiſſe verum , neque validum tamquam initum cum propoſito conſervandæ virginitatis , tum quia cum quodcumque conditionis genus , quod opponitur ſubſtantiæ Matrimonii , illius invalidet contractum , ipſumque reddat nullius roboris , & valoris ad *Text.inCap.fin.De condit.appoſit.* ſimileſque conditiones illæ ſint , quæ Matrimonii Bonis opponuntur , inter quas numerantur Proles , Fides , & Sacramentum ; hinc ſequitur , quod propoſitum obſervandi perpetuam Caſtitatem virginalem tamquam oppoſitum Bono prolis , & ſucceſſionis , & conſequenter ſubſtantiæ Matrimonii , illud nullum reddat , & invalidum , 280
ut ait Pontifex in *d. Cap. fin.* = ibi = *Si conditiones contra ſubſtantiam Conjugii inſerantur, puta ſi alter dicat alteri: con-*

trabo tecum, si generationem prolis evites &c. matrimonialis contractus, quantumcumque sit favorabilis, caret effectu =

Tum quia ad essentiam Matrimonii spectat mutua, & reciproca traditio corporum Contrahentium
281 *D. Paul. 1. ad Corinth. cap. 7. vers. 4.* = ibi = *Mulier sui Corporis potestatem non habet, sed Vir; similiter Vir potestatem non habet sui corporis, sed mulier* = quæ mutua corporis traditio implicite comprehendit, & importat utriusque consensum ad copulam, ut docet *D. Thom. 3. par. quæst. 26. art. 2.* & deducitur ex *Can. Sufficiat 27. quæst. 2.* Si ergo propositum conservandæ Virgitatis fuit ab utroque Contrahente elicitum, uti oppositum substantiæ Matrimonii, reddit illud invalidum; si vero elicitum fuit a solo Pyrausta, hujusmodi Contractus fuit injustus, & malitiosus, aut enim tradidit sponsæ proprii corporis usum, & dominium ficte, & malitiose, & simulatus etiam, & malitiosus reputatur Contractus; aut hanc traditionem vere fecit, atque sincere, & Sponsa per illam acquisivit dominium ad usum sui Viri, & quemadmodum si talis usus requisitus, & ei denegatus, hæc denegatio fuisset injusta, ita propositum de se abstinendo ad servandam virginitatem inConjugio injustum reputatur.

His accedit, quod quodcumque Sacramentum nullum redditur, & in-
282 validum ex defectu materiæ necessariæ, unde cum Sacramenti Matrimonii materia sint corpora Contrahen-
283 tium ad generationem proportionata, ob quem finem mutua ipsorum corporum traditio reputatur materia proxima Sacramenti Matrimonii, si propositum de perpetua virginitate servanda directe opponitur mutuæ traditioni ipsorum corporum, & fini primario generationis, destruit materiam Matrimonii, ideoque tale Sacramentum ex defectu materiæ necessariæ non potest esse validum, sed nullitatis vitio laborat.

Verum his, aliisque objectionibus non obstantibus sapientissimi prædictarum Universitatum, & Collegiorum Viri, & ornatissimi virtutum Sectatores ad propositum, ut supra, sibi dubium, re mature discussa, responderunt Pyraustam se bene gessisse, Matrimonium fuisse verum, & validum, illumque actus heroicæ perfecisse virtutis.

Nunquam enim imprudenter Matrimonium ab ipso contractum fuisse affirmarunt, licet in Conjugali statu propriæ servandæ castitatis *propositum* habuerit, cum simul habuerit specialem instinctum, seu impulsum a Spiritu Sancto, & correspondentem gratiam ad imitandum, ut exoptabat, *prodigiosa Sponsalia Beatissimæ Virginis Mariæ, & S. Joseph*, absque eo quod illius imprudentiæ possit adscribi Conjugium tamquam occasio lædendæ propositæ Virginitatis. Non solum enim possibilis reputatur Virginitas, & perpetua Castitas inter personas profitentes Cælibatum, verum & inter plures in statu Conju- 284
gali viventes, quemadmodum inter similes Conjugatos virgineam castitatem servantes præcipue resplendent
S. Henricus I. Imperator cum S. Cu- 285
negunda; S. Cæcilia cum S. Valeriano; S. Julianus cum S. Basilissa; S. Pulcheria Augusta, & Marcianus Imperator; S. Eduardus Rex Angliæ cum Editha ejus Sponsa; Boleslaus V. cognomento Pudicus Rex Polonorum cum Cunegunda; Conradus Rex filius Henrici IV. cum Mathilde; Alphonsus II. Rex Asturum cum Regina; Richardes Regina cum Rege Carolo Crasso; S. Pharaildes Neptis S. Amelbergæ, ac Pipini; S. Hethelreda Orientalium Anglorum Regina, quæ in dnplici pariter Conjugio Virginitatem servavit. Hisce namque Viris, & Mulieribus cupientibus servare Virginitatem Deo, qui pascitur inter lilia, gratissimam, divina Gratia specialiter assistit.

Ad hanc veritatem confirmandam referre juvat casum, quem non multis ab hinc annis accidisse nulla- 286
tenus est hæsitandum. Prænobilis D. Eques

287 Eques Joannes Antonius Pucci Politianus arctissimis amicitiæ vinculis mihi constrictus, Juvenis in Rhetorica, Philosophia, & Legali facultate apprime versatus, & propter ingenii magnitudinem, literarum studium, morum probitatem, & præclara virtutum facinora summam laudem adeptus, antequam maximo cum animi mei mærore in ipsius vitæ flore e vivis immatura morte fuisset ereptus, per Epistolas *diei* 21. *Julii* 1743. & 31. *Augusti ejusdem anni* mihi retulit, & ab aliis deinde pariter accepi, quod octo annorum spatio Adolescens quidam Romanus, qui nomine Joannis Bordoni nuncupabatur, in exercitio famulatus suæ domus, & præsertim pro proprio, & particulari servitio Domini Equitis Francisci Mariæ ejus amantissimi Genitoris indesinenter permansit, & quamvis omnia requisita ad illum in suo officio optimum constituendum haberet, nihilominus quia nimis amare fœminas, nimis illarum consortium quærere demonstrabat,
288 præfatus D. Eques Franciscus Maria Vir summæ integritatis, mihi pariter summa benevolentia conjunctus, qui Famulos bonæ vitæ, bonisque moribus imbutos apud se semper habere desideravit, post varias monitiones, sed semper inutiles, tandem sub *die* 10. *Junii circiter ejusdem anni* 1743. dum esset Florentiæ, illum hac de causa tamquam incorrigibilem a suo ejecit servitio. Bordonus, quem antea D. Eques Franciscus secum ad Gubernium Ripæfractæ duxerat, eo reversus est sub prætextu recuperandi nonnullas suas vestes ibidem relictas, & inde transeundi Liburnum, ut suum ibi famulatum alicui ad sui sustentationem locaret. At hoc omnino falsum apparuit, cum eo perventus *sub die* 13. *prædicti Mensis Junii* tempore noctis duas Puellas neptes cujusdam Parochi Ripæfractæ rapuit, qui, raptu detecto, circa mediæ noctis horam quemdam Sacerdotem suum amicum una cum duobus Satellitibus contra fugitivos misit, quos prope Bonitium sunt assecuti, statimque alter ex Satellitibus (uti reus voluntarii homicidii sine processu infami laqueo suspendendus) maligno spiritu ductus temere contra inermem Joannem Bordoni sclopum explosit, & illius coxam ita vulneravit, ut post quindecim dies in Hospitali Senarum ex hac vita migraverit. Sed ante obitum Confessario, aliisque patefecit, quod ipse erat Fœmina nomine Joanna, quod amorem erga Mulieres affectaverat, ut facilius proprium sexum occultare posset, quodque prædictas Puellas rapuerat pietate mota, ad illas nempe liberandas a continuatis sævitiis Parochi, cujus erant Neptes, quas proinde, iisdem assentientibus, secum Romam ducere statuerat, ut una cum illis, implorato auxilio Emi Urbis Vicarii, quoddam Conservatorium ingrederetur. Narravit præterea, quod annos 14. nata Romam propriam Patriam deseruerat, quia Virum quemdam, qui aliis exemplar bonorum operum esse debebat, illius Virginitatem in sua Paterna domo, ubi sola omni penitus auxilio destituta reperiebatur, eidem violenter auferre tentantem, pro suæ honestatis, & pudicitiæ defensione acicula, quam in capite deferebat, in illius tempore infixa, lethali vulnere sauciavit, per quod luxuriosus Aggressor tandem occubuit, ipsaque in ea tenera ætate, insalutatis suis Genitoribus (qui tempore ejus mortis adhuc vivebant) quamvis neque peccasset proprium honorem defendendo *Navarr. in Manual. cap.* 15. *n.* 4. *vers. Dixi supra*, neque esset pro homicidio punibilis *leg. Ut vim ff. de Jur. leg. Gracchus* 4. *Cod. Ad leg. Jul. de Adulter. Farinacc.* cum aliis plena manu de more cumulatis *quæst.* 125. *n.* 1. *& seqq.* & in præcisis terminis homicidii contra vim inferentem pro violanda castitate, seu virginitate commissi idem *Farinacc. loc. cit. nu.* 44. cum aliis ab eodem allegatis *Salmaticens. Theol. Moral. tract.* 25. *cap.* 1. *n.* 96. *& seq.* nihilominus hoc ignorans, ob Justitiæ timorem, a Statu Ecclesiastico clam aufugerat, semperque sub habitu virili suam Virginitatem,

tem, pudicitiam, honestatemque servaverat. Et profecto post illius obitum in anatome ipsius Cadaveris a Medicis, atque Chirurgis non solum fœmina reperta fuit, verum etiam Virgo, cum claustrum Virginitatis omnino intactum, & illibatum haberet. Obiit in ætate annorum 25. constituta. Octo annorum spatio, quibus domi illustris Familiæ de Puccis sub habitu virili permansit, ita proprium sexum occultare studuit, ut nullus ex eadem Familia, quod esset Fœmina, nequidem suspicari potuerit. Ad effingendum magis sexum masculinum Barbam, seu verius lanuginem sæpe sibi, & nonnunquam aliis etiam, & præcipue proprio Domino aliquando tondebat. Vocem quidem fœmineam in virilem commutare non poterat, sed nihilominus vocem ipsius naturalem Juveni viginti annorum, ut ex aspectu præseferebat, convenire putabatur. Cum omnibus familiariter tractabat, & quod magis est cum famulis masculis juxta temporum, & locorum contigentias sæpe dormierat, quemadmodum mihi confirmavit etiam Cajetanus Meccoli tunc prædictæ domus servitio ipse pariter addictus, & deinde meus Famulus, qui comitans una cum illa in itineribus D. Equitem Franciscum, cum ea nec semel, nec una sola nocte in eodem lecto cubavit. Hujusmodi casus est in Senarum Civitate notorius.

Si ergo Puella florentis ætatis, vulgaris conditionis, nec omni virtutum genere ornata, eo quia ex improviso adorta suam pudicitiam armata manu intactam servaverat, tantum a Deo auxilium sperare potuit, & obtinuit, ut ab anno decimoquarto usque ad vigesimumquintum suæ ætatis in tot, tantisque periculis, & quotidie in occasione proxima constituta, nunquam firmissimum constantiæ robur amiserit; cur Pirausta in ducendis Uxoribus cum proposito conservandæ virginitatis, consuetis divinis auxiliis se tueri absq; vitio præsumptionis, vel imprudentiæ sperare non poterat, *qui virginitatem, & castitatem semper adeo coluit, ut nedum de mulieribus, sed de ipso quoque Diabolo sibi apparente in fœminea specie triumphaverit, de virtute in virtutem profecerit, & per heroicæ virtutis specimina summam venerationem adeptus fuerit?*

Sed ut qualibet suspicio præsumptionis, & imprudentiæ removeatur, reflectendum est, quod ipse non emisit *votum*, sed *propositum* servandi cum Conjugio Virginalem castitatem, & quidem *non absolutum*, sed *conditionatum*, hoc est (*si possibile foret*), ex qua conditione manifeste resultat quantam de se ipso diffidentiam haberet metuens, atque formidans *absolutum* emittere *propositum*, sed facta tantum possibili suppositione de sibi a Deo gratia concedenda proportionata.

Fuit igitur absque dubio prudentissimum hujusmodi propositum conditionatum, utpote fundatum in gratia, qua mediante omnia possumus, ut inquit *Apostolus*, neque præjudiciale censetur rationi, & juri, quod habere potuissent Uxores, quia factum non fuit absque utriusque Partis consensu. De consensu namque hujus venerab. Servi Dei patet ex diligentiis, quas adhibuit ad inveniendas sibi Sponsas desiderium habentes observandi virginalem castitatem in statu matrimoniali non absolute, sed *si possibile foret*, quod patefecit, & declaravit iisdem sponsabus, cum quibus conjugium inivit; Quamobrem si ipsæ certiores factæ de illius proposito, cum ipso nihilominus Matrimonium contrahere voluerunt, idem ejus propositum cum prædicta conditione, *si possibile foret*, implicite approbasse censentur.

Nec tale propositum ita conditionatum præjudiciale dici potest vel essentiæ, vel Sacramento Matrimonii 289
Paludanus in 4. dist. 30. quæst. 2. Carthusianus in Vita Christi par. 1. cap. 3. Abulens. cap. 30. de num. quæst. 32. Gerson. & Mars. cit. a Suarez tom. 2. in 3. part. disp. 7. sect. 1. Tum quia fuit a Pyrausta emissum ad mitationem, in quantum ei possibile foret, sponsalium

SSmæ

SSmæ Virginis Mariæ, & S. Joseph, de quibus *D. Augustin.* ait: *Hoc enim exemplo magnifice insinuatur Fidelibus Conjugatis, etiam servata pari consensu continentia posse permanere, vocarique Conjugium, non permixto corporis usu, sed custodito mentis affectu*; unde si non simplex *propositum*, sed *Votum* observandi Virginalem castitatem a SSma Virginum Virgine Deipara, antequam desponsaretur emissum sub ea conditione = *Si Deo placeret* = ut dicit *D. Thom.* pluribus in locis, & præsertim *in 3. part. quæst. 24. artic. 4. in corp. & quæst. 29. art. 2. in corp.* non
290 impedit valorem, & veracitatem Sacramenti Matrimonii, a fortiori neque *propositum* continentiæ perpetuæ, cum propositum minoris roboris sit, quam Votum, ideoque non erit impedimentum invalidans, & annullans veracitatem Sacramenti, & Contractus, sed utrumque Matrimonium cum hoc conditionato proposito initum erit perfectissimum, cum in utroque Contrahens imitatus fuerit Matrimonium SSmæ Virginis Mariæ, & Sancti Joseph.

Tum quia essentia Matrimonii
291 consistit in unione animorum, & in traslatione Dominii utriusque corporis Contrahentium, & in usu radicali, ut de communi docet *Basil. de Matrim. lib. 1. cap. 17. num. 7.* quod dominium transferri potest perpetuo impeditum quoad usum, ut fuse probant supracit. *Basil. & Vasquez 3. part. disput. 125. cap. 7.* Quapropter propositum factum de Castitate servanda non obstat, nec opponitur substantiæ Matrimonii, ut concludit *Vasquez loc. cit. cap. 6.*

Tum demum quia etiamsi prævalere deberet opinio eorum Theologorum, & Canonistarum, & quidem gravissimorum, qui sustinent, esse contra substantiam Matrimonii tam conditionem, qua Contrahentes ante Matrimonium mutuæ translationi dominii suorum corporum, seu mutuæ corporum potestati renuntiant, quam alteram conditionem, qua hujus potestatis actum, & usum sibi interdicunt, adeout ad essentiam Matrimonii requireretur voluntas formalis ad copulam, hæc in ea conditione = *si possibile foret* = formalis voluntas ad copulam reperitur, quia Pyrausta per eamdem conditionem in carnalem copulam consensit, quatenus etiam ipse dumtaxat inconsultis sponsabus propositum hoc conditionatum emisisset, itaut si contracto deinde Matrimonio fuisset consuetis Divinis auxiliis destitutus, vel a Conjugibus ad reddendum omnino debitum requisitus, vel in eo tentationes validissimæ, & insuperabiles emersissent, vel alia occurrissent impedimenta non vincibilia, sine peccato Matrimonium consummare potuisset, neque ex hoc vituperandus esset, quasi se gessisset imprudenter in faciendo propositum, conditionate enim illud ediderat, unde potius commendari meretur, ut prudens, & providus, quia sagacissime prævidisset a quot, & quantis poterat impedimentis urgeri, & ideo non absolute, sed conditionate voluit suum efferre propositum, quæ conditio includit: Si Deus illa auxilia, quæ aliis 292
vicibus in conflictibus contra venerea large præstitit, nunc quoque præstabit: Si gravissimæ tentationes, quibus gratia par non esset, non pulsabunt: Si suæ Conjuges nec voce, nec signo, vel aliquo mœrore debitum petituræ non essent, sed virginitatem Viri, & suam æquo animo toleraturæ. Nec officit, quod suum propositum plenissimum habuerit effectum, quia nunquam cum Uxoribus copulam habuit, non enim repugnat substantiæ Matrimonii, Matrimonio non uti, sed eo uti non posse, ut videre est apud *Schmalzgrueber ad tit. de condit. apposit. §. 5. n. 119. & seq.*

Hæc fuit celeberrima prædictarum Academiarum super hujusmodi articulo fere his, aliisque fulcita rationibus sententia, nec aliter sensit *Sac. Rit. Congregatio*, ut colligitur ex sequenti Pontificio Decreto san. me. CLEMENTIS PAPÆ XIII. in Causa *Mexicana Beatificationis, & Canoniza-*

nizationis ejusdem Ven. Servi Dei *Fr. Sebastiani ab Apparitio* Laici Professi Ordinis Minorum de Observantia S. Francisci, videlicet.

„ Signata primum ante generalia Decreta, & opportune deinde reassumpta fuit a fel. rec. Prædecessore Nostro Urbano VIII. Causa Mexicana Ven. Servi Dei Fr. SEBASTIANI AB APPARITIO Laici Professi Ordinis Minorum S. Francisci de Observantia, qui a cœlesti Patrefamilias in recens plantata Americana Evangelica vinea jam septuagenarius veluti hora nona, aut undecima, uberiori Divina gratia vocatus, non exiguas proprio labore, ac industria collectas opes in sinum pauperum effudit omnes, & a se penitus abdicavit: ipseque nudus arctiorem Franciscanæ Regulæ observantiam ita sequutus est, ut in magis abjectis, ac laboriosis Regularis vitæ exercitiis, majori semper gratia, & spiritus fervore, quasi Aquila renovans juventutem, in mirabili pœnitentia, ac simplicitate cordis, in oratione, ac fide, quæ per charitatem operatur, ut gigas cucurrerit perfectionis viam usque ad ultimum senium annorum nonaginta octo; quo, etsi tempore, ac munere novissimus Operarius, parem tamen ab eo mercedem in die ævi meruit accipere, qui infirma Mundi eligit, ut confundat fortia, & contemptibilia, ut confundat sapientes, & dat omnibus affluenter, ut in quavis nimirum ætate, loco, & conditione, nova semper, & illustria in Catholica Ecclesia suppetant ad imitandum exempla.

„ Sæpius deinde instaurato examine, & ad rigidam trutinam (ut in re tanti momenti cautius procederetur) expensa Virtutum heroicitate, tum scilicet in binis Congregationibus Antepræparatoriis habitis diebus 21. Februarii 1702., & prima Julii 1732., tum in totidem Præparatoriis sub respectivis diebus 11. Martii 1738., ac 3. Junii 1760., coacta denique coram Nobis est Generalis Congregatio die 12. Aprilis currentis anni, in qua etsi plane concordia super proposito Dubio tum Rmorum Cardinalium, tum reliquorum omnium Suffragantium Vota pro affirmativa resolutione libenti animo audivimus, nihilo tamen secius deliberationem Nostram in tam arduo negocio de more distulimus, ut Nostris interim, aliorumque precibus Spiritum Sapientiæ, & Intellectus imploraremus a Patre luminum, de cujus vultu judicia prodeunt, & justitia videt æquitatem.

„ Hac itaque S. Athanasio die sacra, postquam incruentum Omnipotenti Deo Sacrificium obtulimus, accitis coram Nobis Rmis S. R. E. Cardinalibus Albani Episcopo Sabinensi Causæ Relatore, & Chisio Sac. Rit. Congregatione Præfecto, nec non Carolo Alexio Pisani Fidei Promotore, & infrascripto Secretario, Divino iterum iterumque implorato præsidio, declaravimus, atque decrevimus = *Constare de Ven. S. D. Fr. SEBASTIANI AB APPARITIO Laici Professi Ordinis Minorum S. Francisci de Observantia Virtutibus Theologalibus, Fide, Spe, & Charitate erga Deum, & Proximum, atque Cardinalibus Prudentia, Justitia, Fortitudine, ac Temperantia, earumque adnexis in gradu heroico, in casu, & ad effectum, de quo agitur.*

„ Et hujusmodi Decretum in Acta Sacr. Rit. Congregationis referri, & publicari mandavimus hac ipsa die secunda Maii 1768. Pontificatus Nostri Anno Decimo,

Fl. Card. Chisius Præfectus.

V. Macedonius Sac. Rit. Congreg. Secret.

Loco ✠ Sigilli.

Undecima causa pro obtinenda dispensatione super Matrimonio tantum *rato* est lepra alteri ex Conjugibus post Matrimonium ratum superveniens. Cum enim Matrimonium ad mu- 293

mutuum corporis usum pro sobole procreanda, & ardore libidinis extinguendo sit ordinatum, Matrimonii finis obtineri non posset, si ob magnum contagionis periculum a lepra hic usus impediretur, ob quam MARTINUM V. dispensasse testatur *Borgasius de irreg. par.6. titul. de Sponsal. num. 74.*

Ex eadem ratione *Duodecima* causa est coeundi impotentia superveniens ante Matrimonii consummationem, quia pariter cessat Matrimonii finis *Henriquez in Summ. lib.11. de Matrim. cap.16. num.7.*, quam impotentiam præbentem causam dissolutioni Matrimonii tantummodo *rati Alciat. respons.21. num.16., & Menoch. de præsumpt. lib.2. præsumpt.10. num.44.*, sterilitatem vocasse censetur, nam præter impotentiam, aliam sterilitatem dari non posse, quæ ante consummationem cognosci valeat, opinatur *Sanch. de Matrim. lib.2. disp.16. n.6. vers. Hinc infertur*, quæ impotentia ex parte Viri oriri potest, si ei ante consummationem aliquis morbus superveniat, ob quem vel arte, vel vi ejusdem morbi virilitate orbatus remaneat.

294

Si tamen impotentia sit perpetua sive naturalis, sive accidentalis, sive absoluta, sive respectiva, quæ Matrimonii contractum præcesserit, neque de illa dubitari possit, quia fuerit concludenter probata, opus non erit dispensatione, quia tunc Matrimonium est nullum, ex jam per me deductis *in superiori Cap. 13.* At si non præcesserit Matrimonium, sed eo contracto supervenerit ante consummationem, quia Matrimonium *valide* contractum fuit, cum impedimentum impotentiæ tempore contracti Matrimonii non adesset, Matrimonium, licet tantummodo *ratum* subsistit, & tunc nonnisi ex Apostolica dispensatione dissolvi potest.

Verumtamen etiam in casu, quo impotentiam Matrimonium præcessisse dubitetur, ad quam verificandam opus sit concludentibus probationibus, aliquando peti, & obtineri potest super Matrimonio dumtaxat rato dispensatio Apostolica ad obtruncandas lites, rixas, odia gravissima, & scandala, nisi Conjuges separentur, & Matrimonium dissolvatur, quam Summi Pontifices, modo Matrimonium non fuerit consummatum, concedere solent, quemadmodum tempore san. mem. CLEMENTIS VIII. concessa fuit in Causa dissolutionis Matrimonii inter Sigismundum Transilvaniæ Principem, & Mariam Austriæ, in qua, ut refert *Cardinalis D' Ossat in Epist. 180. par. 1.*, omisso triennali experimento super Principis impotentia, quia ipse induci minime potuit ad cohabitandum cum Sponsa per triennium, omissaque recognitione per Matronas, & Obstetrices facienda, quia Principissa hanc visitationem pati noluit, sed probata solum non consummatione, mediante jurata utriusque Conjugis confessione coram Card. Battorio emissa, & aliorum utriusque partis Testium fide deponentium se tuto credere Matrimonium numquam fuisse consummatum, idem Matrimonium uti tantummodo *ratum* ad evitandas perniciosas consequentias dissolutum fuit.

Præterea, cum propter perpetuum impedimentum arctitudinis Mulieris Matrimonium ab ea contractum nullum fuerit declaratum, & eadem separata a Viro, qui aliam duxit Uxorem, ipsamet Mulier, quæ ante arcta reputata fuerat, ab alio Viro postmodum deflorata remanserit, ad amputandam omnem controversiam exortam super restauratione Matrimonii, cum Deflorator paratus esset desponsare Defloratam, in sequelam Resolutionis *Sac. Congregationis Concilii* in hac Causa, nempe in *Oriolen. 16. Maii* 1711. Summus Pontifex CLEMENS XI. dispensavit super dicto primo Matrimonio tantummodo rato, & cum primo Viro non consummato; Itemque in sequelam Resolutionis ejusdem *Sac. Congregationis Concilii in Januen. Dispensationis 20. Maii 1719.*, idem Summus Pontifex dispensavit super Matrimonio dumtaxat

xat rato, propter allegatam Viri impotentiam, inter Annam Mariam Pallavicinam, & Joannem Jacobum Imperiali.

Quando enim Matrimonium dumtaxat *ratum* dissolvitur *ex gratia*, hoc est ex dispensatione Summi Pontificis, etiamsi pro causa allegetur quoque impotentia, non est omnino semper necessarium ipsius impotentiæ rigorosum examen, sed sufficit, quod si Matrimonium non dissolvatur, futura scandala vel certa, vel jam orta, vel probabiliter oritura timeantur, quibus hoc temperamento occurrere oporteat, dummodo tamen constet de non consummatione, veluti si, contracto Matrimonio, nunquam Contrahentes inter se convenerint, aut si convenerint, & sint fide digni, concorditer jurent se tentasse, sed non potuisse obtinere consummationem, quorum juramento, ut in dicto casu Principis Transilvaniæ, fides aliorum Testium se credere veritatem Contrahentes jurasse deponentium accedat.

Cum vero Matrimonium declarandum est nullum, nulliterque contractum *ex justitia* propter impotentiam, ad detegendam ejusdem impotentiæ veritatem, omnino sunt adhibendæ cautelæ desuper enunciatæ in *præcit Cap.* 13., & præsertim Visitatio Mulieris per Obstetrices facienda, quibus non est deferendum, si plures patiantur exceptiones, aut recognitionem fecerint absque balneo contra cautelam *Hostiens. in Cap. Causam Matrimonii num.4. de Probat.*, quam secuti sunt etiam *Abb. in Cap. Fraternitatis num.4. de frigid.*, *& malefic. Sanchez de Matrim. lib.7. disp.113. nu.11.* = ibi = *Hinc deducitur sanum consilium esse, ut Judex districte præcipiat Matronis, ut antequam fœminam inspiciant, utque de ejus virginitate deponant, faciant, ipsis præsentibus, in balneo aqua competenter calida lavari, & tanto tempore moram in eo trahere, quantum necessarium fuerit, ut si forte, glutino apposito, verenda Mulieris compressa sint, atque coarctata, ut Virgo appareat, id liquidum fieri possit* =, & hanc eamdem cautelam approbant *Panimoll. in annot.1. ad decis.51. num.8. Rot. dec.392. sub nu.16. par.4. tom.2. recen. & dec.10. & 11. post Card. de Luc. ad materiam Matrimonii tom. 2.*, nec omittendum est triennale experimentum, si impotentiæ signa sint dubia, secus si signa impotentiam evidenter concludant, aut sint verisimiliter evidentia, ut colligitur ex *Text. in Cap. Laudabilem 5. De frigid. & malefic.*, & juxta Resolutionem *Sac. Congregationis Concilii in Januen. Matrimonii 13. Martii, & 8. Maii* 1706. in Signatura Sanctissimi confirmat. *sub die 9. Aprilis* 1707. Et si post Matrimonii dissolutionem Conjux, qui re putabatur impotens, potens detegatur, adhuc Matrimonium non reintegratur, si impotentia fuerit respectiva naturalis non quoad speciem, sed quoad individuum, ut probat *Text. in d. Cap. Fraternitatis 6.*, ibique *gloss. in verb. Similiter de frigid.*, *& malefic.*, aut respectiva perpetua ex maleficio, non quoad speciem pariter, sed quoad individuum, ut habetur ex *Text. in Can. Si per sortiarias 4. caus. 33. quæst. 1.*; Sed de hac impotentia satis dixi in superiori *Cap.* 13.

Tertiadecima causa dissolutionis Matrimonii rati, & non consummati 295 est, quando alter ex Conjugatis affirmat se non habuisse animum contrahendi, nec induci possit ad verum exhibendum consensum *Felin. cons.26. vers. Præterea dato Menoch. cons.385. nu.7. lib..4 Sanch. de Matrim. lib.2. disput.16. num.7.*

Quartadecima tandem causa est si ob commune bonum, post Matrimonium ratum, Vir ad Episcopatum 296 promoveatur *Sanc. loc. cit. n.8.*

Pro hac obtinenda dispensatione super Matrimonio tantummodo *rato*, præter causas jam adductas, aliæ quoque juxta temporum, locorum, & personarum qualitatem, & circumstantias dari possunt, quas omnes referre difficile est, cum potius juxta casuum contingentias se se prodere valeant; Hoc unum addendum superest, quod pro obtinenda dispen- 297 satione post Matrimonium dumtaxat

ratum,

ratum, levis causa sufficit, si adversus Conjugem illam petentem alter Conjux nihil opponat, juxta *Votum Card. Lancellotti* impress. apud *Ursaya tom. 3. par. 2. discept. 21. n. 75.* quia
298 consentire videtur. Consensum autem utriusque Conjugis subministrare
299 per seipsum sufficientem dispensationis causam existimant *Hostiens. in Cap. Ex publico 7. De convers. Conjugat. Fagnan. in Cap. Ex parte num. 26. eod. tit. Soccin. Sen. cons. 28. nu. 6. lib. 1. Ursaya to. 2. par. 1. discept. 2. n. 24. Rot. dec. 86. n. 2.* post *Volum. 2. Cons. Farinacc.*

Circa hujusmodi dispensationes super Matrimonio tantum *rato* inter alias allegavi supra *num. 8.* exemplum Matrimonii dissoluti per dispensationem san. mem. URBANI VIII. expeditis ab eo Literis in forma Brevis, iisque directis Archiepiscopo Neapolitano, ad quod probandum earumdem Literarum Apostolicarum tenorem hic transcribo.

,, Vener. Fratri Episcopo Nea-
,, politano.

300 *Intus vero*

,, Urbanus Papa VIII.
,, Venerabilis Frater salutem,
,, & Apostolicam benedi-
ctionem.

,, Exponi Nobis nuper fecerunt ,, dilecti Filii Princeps, & Principissa de Concha Neapolitani, quod ,, pro conservatione illorum Statuum, & Familiæ cupiunt Joannam illorum Filiam unigenitam ,, cum aliquo Viro ex dicta Familia ,, matrimonialiter copulare; Verum ,, quia dicta Joanna, tunc in decimotertio ætatis suæ anno constituta, Matrimonium cum dilecto ,, Filio Michaele Blancho per Procuratorem per verba de rato contraxit, & quod ratione hujusmodi ,, Matrimonii graves lites, & inimicitiæ ortæ jam sint, & majores ,, fuissent, nisi auctoritate, & providentia dilecti Filii Nobilis Viri ,, Comitis de Monterey Proregis Neapolitani provisum fuisset. Nos &c. ,, Fraternitati Tuæ committimus, ,, & mandamus, quod Matrimonium ,, hujusmodi sic factum, & non consummatum, stante etiam consensu Partium, nullum, & invalidum, ,, ad effectum, ut dictus Michael cum ,, alia Muliere, Joanna vero prædicta cum alio Viro de dicta Familia, ,, præcedente tamen dispensatione ,, Apostolica super Consanguinitatis, ,, seu Affinitatis gradus, quatenus opus ,, sit, libere, & licite contrahere valeant, Apostolica Auctoritate declares. Non obstantibus præmissis, ,, ac quibuscumque Constitutionibus ,, Apostolicis &c. Dat. &c.

Non omisi in præcedenti *Cap. 7.* ostendere, quod Matrimonium inter Conjuges in infidelitate contractum, dissolvitur quoad vinculum, si alter ad fidem convertatur, & alter in
infidelitate permaneat, neque cum 301
Conjuge ad Fidem converso cohabitare velit, vel si hanc cohabitationem cum contumelia Creatoris, se velle continuare declaret, ut colligitur ex *Apost. in 1. ad Corinth. cap. 7.* & docet *D. Augustin. lib. 2. de adulterinis Conjugiis Card. Bellarmin. de Sacram. Matrim. lib. 1. cap. 12. contr. 14. operum tom. 3. Venetæ edition. anni 1721. pag. 642.*

Ut tamen Conjux ad Fidem conversus ad secunda Vota libere transire valeat, Conjugem Infidelem interpellare tenetur, an velit converti,
& cohabitare sine contumelia Creato- 302
ris *Sanch. de Matrim. lib. 7. disput. 74. n. 12. Salmaticens. tract. 9. de Matrim. cap. 4. n 48. Card. de Laurea de Matrim. disput. 16. nu. 198. & 202. Clericat. in dec. de Sacram. Matrim. dec. 11. nu. 24.* ubi dat formam hujus interpellationis.

Neque hujusmodi interpellatio omitti potest, licet ad Fidem conversa fuerit Uxor, cui Vir Judæus multis annis ante illius conversionem repudii libellum transmiserit, unde ju- 303
xta ea, quæ habentur in *Deuteronom. cap. 24.* libertatem alium ducendi Virum acquisierit. Etenim cum D. N. J. C. apud *Matt. cap. 19. vers. 4. & seqq.* & apud *Marc. cap. 10. vers. 2. & seqq.* dixit, quod Moyses ad duritiam cordis repudium permisit, sed ab ini-

A a 2 tio

tio non fuit sic concludendo, *quod ergo Deus conjunxit, homo non separet*, ipsis quoque Judæis permissionem repudiandi Uxores abstulit, & Matrimonium ad suum primævum statum
304 indissolubilitatis reduxit, non nova edita lege, sed ablata dispensatione quoad dictam indissolubilitatem antea concessa *Medin. de Continent. controv. 1. cap. 10. Card. Bellarmin. tom. 2. controv. de Matrim. cap. 15. & seqq. Cornel. a Lapid. in Deuteronom. cap. 24. Sanch. de Matrim. lib. 10. disput. 1. n. 7. & seqq. Less. in 3. par. D. Thom. de Sacram. Matrim. cap. 5. n. 92. dub. 3. Pontius de Matrim. lib. 7. cap. 50. Clericat. dec 9. de Matrim. n. 46. Pignatell. consult. 93. n. 23. tom. 8.*

Et quamvis Hebræi cum scientia, & tolerantia Ecclesiasticorum Superiorum etiam hodie repudii praxim
305 retineant, nonnullis adhibitis solemnitatibus de quibus *Marquard. de Judæis par. 2. cap. 8. n. 4. Tondut. quæst. benefic. cap. 48. n. 21. & 22. Laurent. decis. Avenionen. 57. Bertrand. cons. 119. lib. 2. & cons. 132. lib. 6. & cons. 124. lib. 7.* hæc tamen praxis, quidquid sit quoad ipsos Judæos in sua pertinacia permanentes, nihil operatur, nullaque ratio de ea est habenda, cum agitur de Viro repudiante, seu de
306 Uxore repudiata, ad fidem conversis ad *Text. INNOC. III. in Cap. Gaudemus 8. §. Qui autem De divortiis* = ibi = *Qui autem secundum Ritum suum legitimam repudiavit Uxorem, cum tale repudium veritas in Evangelio reprobaverit, nunquam, ea vivente, licite poterit aliam, etiam ad Fidem Christi conversus, habere, nisi post conversionem ipsius illa renuat cohabitare cum ipso, aut etiam si consentiat, non tamen absque contumelia Creatoris, vel, ut eam pertrahat ad mortale peccatum* =

Concurrentibus tamen gravibus
307 circumstantiis hanc interpellationem omitti posse tenent *Sanch. de Matrim. lib. 7. disput. 74. n. 14. & 15.* itaque in Curia Archiepiscopali Neapolis decisum fuisse testantur *Genuens. in prax. cap. 27. n. 20. Ric. in prax. par. 1. resolut. 241.* & hanc opinionem uti probabilem admittit *Dian. in Oper. Coord. to. 2. tract 6. resolut. 124. Comitol. lib. 1. qu. 124. Clericat. de Sacram. Matrim. dec. 11. n. 29.*

Alii vero opinantur, quod concurrentibus circumstantiis, si graves fuerint, Conjux Fidelis recurrere debeat ad Summum Pontificem, pro ob- 308
tinenda dispensatione, ut omissa interpellatione, alias nuptias contrahere valeat *Pontius de Matrim. lib. 7. cap 48. nu. 22. Nicol. lucubrat. Civil. lib. 1. tit. 10. de nuptiis n. 43.* ubi refert ita decisum fuisse a *Sacr. Congregat. Concilii*, & faciunt Literæ Apostolicæ GREGORII XIII. apud *Pignatell. consult. 93. circ. fin. to. 8.* in quibus Ordinariis, Parochis, & Missionariis Jesuitis in Angola, Æthiopia, & Brasilia degentibus facultatem concessit *dispensandi* super dicta interpellatione, ut ea omissa Conjux Fidelis aliud contrahere valeat Matrimonium, quatenus summarie, & extrajudicialiter sibi constet Conjugem infidelem abesse, & legitime moneri non posse.

Quam opinionem amplexa est *Sac. Congregatio Concilii* etiam *in Florentina*, in qua cum Ordinarius exposuisset, quod Anna Maria Theresia Medicea Judaicam perfidiam abjura- 309
verat, & *die* 29. *Octobris* 1721. una cum quatuor filiis S. Baptismum receperat; Ejus Maritus, a quo *de anno* 1710. ei missus fuerat repudii libellus aberat, & ignorabatur, ubi versaretur; Ipsa promptam haberet occasionem nubendi Antonio Cecchi Militi Christiano; Periculum esset in mora; Undecim anni jam effluxissent, postquam Vir Judæus illam repudiaverat, qui nunquam de Uxore, & filiis requisierat; Repudii libellus conceptus fuisset verbis adeo injuriosis, ut nulla spes haberi posset de ipsius reditu ad Uxorem, nec ullus nuncius unquam habitus fuisset de ejus vita, aut morte, & loco ubi moraretur, quibus concurrentibus de jure necessaria non videbatur interpellatio, attamen propositis Dubiis.

I. An de jure necessaria sit interpellatio in Casu &c. & quatenus affirmative,

II. An, stantibus circumstantiis, indulgen-

dulgenda sit dispensatio ab interpellatione in Casu &c.

Eadem *Sac. Congregatio sub die* 17. *Januarii* 1722. = Respondit = *Ad utrumque Affirmative.*

Cum autem similibus gravibus circumstantiis deficientibus, hæc Pontificia dispensatio super omissione prædictæ interpellationis non sit concedenda, sed eadem interpellatio omnino fieri debeat, idcirco antiquiores Canonistæ tenent, quod Matrimonii vinculum dissolvatur, vel statim ac Infidelis interpellatus expresse negat se velle legitime cohabitare, vel statim ac habita eadem interpellatione, silet, & intra terminum auctoritate Eccle-
310 siæ illi præfixum non declarat se velle cohabitare sine contumelia Creatoris, inter quos *Abb.*, *Hostiens.*, *Præposit.*, *Innocent.*, *Jo: Andr.*, *Butr.*, *Ancharan.* innixi dispositioni *Can. Si infidelis* 2. *Caus.* 28. *quæst.* 2 = ibi = *Contumelia quippe Creatoris solvit Jus Matrimonii circa eum, qui relinquitur* =

His tamen duabus sententiis contraria est tertia, quam una cum illis exponit *Gloss. in d. Cap. Gaudemus* 8. *verb. Compelletur De divort.* easque expendit *Sanch. de Matrim. lib.* 7. *disput.* 75. *per tot.* videlicet, quod Matrimonium tunc tantummodo dissolvatur quoad vinculum, cum Conjux ad Fidem conversus post interpellationem, & contumaciam Infidelis
311 aliud contrahit Matrimonium ad normam *Text. in d. Cap. Gaudemus de Divort.* = ibi = *Quod si conversum ad Fidem, & illa conversa sequatur, antequam propter causas prædictas legitimam ille ducat Uxorem, eam recipere compelletur* = & hanc sententiam tuentur *D. Thom. in* 4. *sent. dist.* 39. *quæst.* 1. *artic.* 5. *in resp. ad* 2. *D. Raymundus lib* 4. *Summ. pag.* 549. *Card. Turrecremat. in Can. Simili modo in secunda quæstione* 28. *quæst.* 1, *Sylvest. in Summ. verb. Matrimonium* 8, *n.* 10. *quæst.* 10., ubi dicit, *quod per secundum Matrimonium non solvitur primum, unde quod si antequam contrahatur secundum Matrimonium, Infidelis convertatur, reliquus tenetur illum recipere, & hoc est, quia stat vinculum.*

Ex recentioribus Theologis *Sanchez de Matrim. lib.* 7. *disp.* 75. *per tot. Pont. de Matrim. lib.* 7. *cap.* 48. *num.* 17. *Perez de Matrim. disp.* 36. *sect.* 7. *n.* 4. 312
Leand. Oper. Moral. tom. 2. *tract* 9. *de Matrim. disp.* 12. *quæst.* 16. *Card. de Laurea de Matrim. disput.* 16. *num.* 183. *& seq. Clericat. de Sacram. Matrim. decis.* 11. *n.* 19. *Rosignol. de Matrim. par.* 1. *tom.* 6. *prænot.* 14. *contract.* 15. *numer.* 8. *§. Alii asserunt Salmaticens. in Curs. Moral. tom.* 2. *tract.* 9. *de Matrim. cap.* 4. *dub.* 2. *punct.* 2. *num.* 51. *pag. Mihi* 128. = ibi = *Si antequam Uxor fidelis ad alias nuptias perveniat, Vir ab infidelitate ad Fidem convertatur, poterit habitare cum eo, nec poterit alium ducere, etiamsi admonitus fuerit, & renuerit converti,* 313
fas tamen erit ipsi ab eo quoad Torum recedere ob infidelitatem, a qua admonitus noluit converti =

Et ex recentioribus Canonistis *Navarr. cons.* 3. *lib.* 3. *de Convers. Infidel.*, ubi *num.* 9. ait hanc opinionem 314
esse veriorem, & Religioni Christianæ convenientiorem *De Just. de dispens. Matrim. lib.* 2. *cap.* 15 *num.* 36. *Reiffenstuel. in Jus Can. lib.* 3. *Decretal. tit.* 23. *n.* 4. *Engel. ad tit. Decretal. de Convers. Infidel. num.* 2. *Pirhing. ad tit. Decretal. de Divort. lib.* 4. *tit.* 19. *§.* 6. *num.* 35. *vers. Notandum* 3. *Schmalzgrueber ad eumdem tit. Decret. de Divort. num.* 35. cum pluribus apud eos concordantibus.

Eamdemque tenendam esse comprobat Resolutio *Sac. Congregationis* 315
Concil in Florentina 1. *Julii* 1679. *lib.* 30. *Decret. pag.* 352. *a tergo*, in qua cum quæsitum fuisset, an Judæus ad Fidem conversus cohabitare deberet cum Uxore, quæ ante illum Judaicam perfidiam abjuraverat, licet ipse post conversionem ejusdem Uxoris adhuc in infidelitate persistens aliam Uxorem duxisset, quæ una simul cum eo deinde Catholicam Fidem fuerat amplexa, post maturam hujus Dubii discussionem dictum fuit hunc Judæum ad Fidem conversum teneri cohabitare cum prima Uxore, & secundam deserere, quia prima post dictam interpellationem illi factam alias nuptias

non

non contraxerat, ideoque Matrimonium cum eodem Judæo in infidelitate contractum per solam interpellationem Uxoris conversæ, ac Judæi contumaciam non remanserat dissolutum. Quæsitum, seu Dubium, una cum subsequenti Resolutione *loc. cit.* ita conceptum apparet = *Vicarius Generalis Eminentissimi Domini Card. Archiepiscopi super infrascripta facti specie Sacræ Congregationis Oraculum exquirit. Pluribus ab hinc annis Stella Enriquez Mulier hebræa, & Uxor Isaach Pinto, divina afflante gratia, Catholicam Fidem amplexa est, & Mariæ Rosæ nomen accepit, Viro in Judaica perfidia relicto. Quo juridice præmonito, an vellet, & ipse Christianus fieri, & Uxorem conversam sequi, terminoque assignato ad deliberandum elapso, declaratum fuit a Judice Ecclesiastico, præfati Matrimonii vinculum esse omnino dissolvendum, itaut liceret præfatæ Mulieri conversæ ad secunda Vota transire; Ipsa nihilominus sperans fore aliquando, ut & ipse Vir converteretur, semper mansit innupta. E converso Vir infidelis in Matrimonium duxit Esther neptem ex Sorore, una cum qua novissime Baptismi gratiam suscepit, Ferrantis Mariæ nomen assecutus. Quia vero Maria Rosa prima Uxor instabat suum sibi Virum restitui, a secunda Uxore statim post Baptismum separatus est, quæ in Conservatorio honestarum Mulierum degit, donec vel Viro restituatur, vel alteri nubat. In re autem tanti ponderis, ut rectius, ac tutius procedatur, meum esse existimavi EE. VV. certiores reddere, humillime insuper istius Sacri Senatus Oraculum expetendo pro decisione, an dictus Ferrantes Maria debeat ad primam Uxorem redire, an vero cum secunda perseverare?* = Quibus mature perpensis = *Die &c. Sacra &c.*
316 *censuit referendum Sanctissimo Votum Sacræ Congregationis, scilicet debere Ferrantem redire ad primam* = Iterumque proposita Causa *sub die* 13. *Aprilis* 1680., ut in *lib.* 31. *Decretor. pag.* 88. *a tergo.* Eadem *Sacra Congregatio* stetit in decisis, ut apparet ex ejus sequenti Decreto = *Sub die* 1. *Julii* 1679. *cum disputatum fuisset de dubio infrascripto, EE. PP. mihi injunxerunt, ut Sanctissimo referrem Vota Sacræ Congregationis, scilicet Ferrantem teneri redire ad primam Uxorem; quo facto Sanctitas Sua, ob gravitatem materiæ voluit eam amplius examinari. Verum quotquot Theologi consulti sunt, Sententiam Sacræ Congregationis veram renunciarunt; Canonista dumtaxat contrariæ Sententiæ scripto adhæret, quamobrem revocato ad trutinam articulo, ac posita facti specie descripta in folio præcitato; quæritur an Ferrantes debeat ad primam Uxorem redire, an vero cum secunda perseverare? Die &c. Sa-* 317
cra &c. stetit in decisis, scilicet teneri redire ad primam =

Sed si prima ad illum redire recusasset, cogi non poterat, licet enim Matrimonium consisteret, nec ei fas esset alias inire nuptias, adhuc a Viro separari poterat, quoad Torum, ob adulterium, quod ille
commisit, cum in infidelitate in 318
contemptum legitimi Matrimonii prius cum hac Uxore contracti, aliud post illius conversionem inivit *Can. Non mæchaberis* 15. & *seqq. caus.* 32. *quæst.*5.

Supra relata autem *Sacræ Congregationis* Resolutio ex eo tantum emanavit, quia vinculum Matrimonii non fuerat dissolutum post terminum Conjugi infideli, ut supra, assignatum, ejusque contumaciam, quia Conjux Fi-
delis deinde alias nuptias non contra- 319
xerat, non vero quia Infidelis neptem ex sorore desponsaverat, nam Infideles Sacrorum Canonum sanctionibus non
ligantur, & proinde eorum Conjugia 320
in infidelitate in secundo, aut tertio, vel ulteriori gradu contracta, si con-
vertantur ad fidem, post receptum 321
Baptismum non dissolvuntur ad *Text. in Cap. Gaudemus De divort.* Præsertim cum agitur de Judæis, quia juxta legem *Levitici*, eorumque praxim Judæus ducere potest in Uxorem filiam
sui fratris, vel sororis, ut probat 322
*Joan. Selden. de Jur. nat. & gent. lib.*5. *cap.*11.

cap.11. pag.631. Sessa de Judæis cap.33. n.12. = ibi = *Quare Judæus ducere potest in Uxorem neptem suam Fratris, aut Sororis filiam* = & quidem id resultat ex *Levitic. cap.18. vers.12.* ubi Moyses exprimit omnes gradus, ibique prohibentur nuptiæ cum Amita= 323
ibi = *Turpitudinem Sororis Patris tui non discooperies, quia caro est Patris tui* = sed nuptiæ cum Filia Sororis, aut Fratris non nominantur, ideoque sub eadem prohibitione non cadunt, ut ibi argumentantur *Cajetan.&Cornel. a Lapid. pag.704. & in lib. Judic.cap.1.*
324 *vers.13.* fit mentio de Conjugio inter Othonielem, & Axam filiam Fratris ejusdem Othonielis = ibi = *Cumque cepisset eam Othoniel filius Cenez Frater Caleb minor, dedit ei Axam filiam suam Conjugem* =

Quapropter nisi Judæus Matrimonium contraxisset cum prima Uxore, post Matrimonium ad fidem conversa, aut eadem prima Uxor post suam conversionem, facta interpellatione, & Judæo contumace existente, ad alias nuptias convolasset, idem Judæus cum prædicta sua Nepte, licet in secundo Consanguinitatis gradu sibi conjuncta, tamquam legitima ipsius Uxore cohabitationem conjugalem usque ad mortem continuare coactus fuisset.

Hoc præmittendum duxi, ut concluso, quod si Conjux Fidelis post terminum Conjugi Infideli, ut supra, præfixum, eoque contumace existente, ad alias nuptias non transierit, Matrimonii vinculum non dissolvatur, sed ad illum ad fidem pariter conversum *de jure* redire debet, descendere deinde possem ad examen alterius quæstionis *ad hoc Cap. 16.* spectantis, videlicet, an renuente Conjuge converso redire ad alterum pariter conversum, & petente Pontificiam dispensationem pro dissolutione ejusdem Matrimonii, Summus Pontifex de
325 plenitudine Apostolicæ suæ potestatis, super hoc dispensare valeat? Id negant *Pontius de Matrim. lib.9. cap.2. Perez de Matrim. disput.20. sect.10. per tot.*; sed quod possit Papa dissolvere non solum inter Fideles Matrimonium simpliciter ratum, sed etiam Matrimonium a Conjugibus Infidelibus ad Fidem conversis ante Baptismum, & in infidelitate consummatum latissime ostendunt *Navarr.cons.3. lib.3. de convers. infidel. a num.12. edit. Lugdunensis anni 1594. Sanch. de Matrim. lib.2. disput.17. Layman. Theol. Moral. to.2. lib.5. tract.10. par.2. cap.3. sub n.2.* Quemadmodum enim dispensare potest in Matrimonio dumtaxat *rato* Fidelium, quod majorem habet firmitatem ex ratione Sacramenti, fortius dispensare potest in Matrimonio consummato Infidelium, quod minorem firmitatem habet ex ratione solius contractus naturalis. Si vero Matrimonium Infidelium, quia per Baptismum utriusque Conjugis fit Sacramentum *Sanch. de Matrim. lib.2. disput.9. n.5.*, antequam post Baptismum consummatum sit, reputari debeat tamquam Matrimoniuum *ratum* Fidelium, quia ante hanc consummationem non repræsentat indissolubilem unionem Christi cum Ecclesia per carnem, neutiquam pariter videtur hæsitandum, quod sicuti Papa dispensare potest in Matrimonio *rato* Fidelium, sic eamdem æqualiter auctoritatem habere debeat in Matrimonio Infidelium, quod post Baptismum ante consummationem *solummodo ratum* reputatur, ut relatis *Abb. in Cap. Ex publico numer. 14. De Convers. Conjugat. Navarr. lib.3. cons.1. de convers. Infidel. in 1. edit. cons.1. in 2. cons.3. in solut. ad 2. dub. a n.12.* ita fere ratiocinatur *Sanch. de Matrim.lib.2. disput.17. per tot.*, quod & Eminentissimus, & Reverendissimus D. Marcus Antonius Columna, qui modo munus Vicarii Urbis singulari prudentia, pietate, doctrina, & exemplaritate præclarissima sustinet, vix 326
ex ephebis egressus sibi publice probandum proposuit, nam inter theses, quas coram san. memor. BENEDICTO XIV. propugnandas suscepit, & maximo universali Adstantium plausu eleganter, egregie, ac solidissimis argumentis absolvit, ex *Jure Canonico* hanc

hanc quoque firmavit = *Summus Pontifex dissolvere potest non modo Fidelium Matrimonium simpliciter ratum, sed etiam Infidelium consummatum, quando ambo Conjuges convertuntur ad Fidem* = licet idem *Summus Pontifex* contrarium sentiat in suo *tract. de Synod. Diœcesan. lib.* 13. *cap.* 21. *n.* 4. *&* 5., secutus opinionem *Ven. Card. Bellarmini Contr. tom.* 2. *lib.* 2. *de Monach. cap.* 38. *§. Ad primam rationem, & tom.* 3. *lib.* 1. *de Sacram. Matrim. cap.* 4. *§.* 1. *& seq., Card. de Lauræa de Matrim. disput.* 16. *art.* 11. *§.* 6. *num.* 231., ubi quod Matrimonium etiam inter Infideles consummatum significat unionem Christi cum Ecclesia per Incarnationem *Vasquez in* 3. *par. D. Thom. disput* 2. *sub num* 57. *tom.* 4. = ibi = *Habet ergo hujusmodi Infidelium Matrimonium quidquid necessarium est, ut sit signum conjunctionis Christi, & Ecclesiæ: idque usque adeo verum est, ut sine nota aliqua negari non posse censeam* = Feteor tamen, quod cum Conjugium post Adæ creationem, & usquequo non fuit a Christo Domino ad Sacramenti dignitatem elevatum, semper fuerit simplex Contractus, prout est etiam hodie inter quoscumque Infideles, suadere mihi non poteram, quod hujusmodi Conjugium conjunctionem Christi cum Ecclesia significaret, quemadmodum significat Matrimonium, unaque simul Sacramentum inter Fideles juxta INNOCENTII III responsum in *Cap. Debitum* 5. *De Bigam.* = ibi = *Cum duo sint in Conjugio, videlicet, consensus animorum, & commistio corporum, quorum alterum significat charitatem, quæ consistit in spiritu inter Deum, & justam animam, ad quod pertinet illud, quod dicit Apostolus: Qui adhæret Deo, unus spiritus est cum eo. Reliquum vero designat conformitatem, quæ consistit in carne inter Christum, & Ecclesiam, ad quod pertinet illud, quod Evangelista testatur: Verbum caro factum est, & habitavit in nobis: profecto Conjugium illud, quod non est ex commistione corporum consummatum, non pertinet ad illud Conjugium designandum, quod inter Christum, & Ecclesiam per Incarnationis Misterium est contractum &c.* = Nam antea *nondum Verbum caro factum erat*, & proinde illius conjunctionem cum Ecclesia *per carnem*, quam nondum assumpserat significare non potuisse mihi videbatur, verum horum gravissimorum Doctorum Sententiæ meam opinionem reverenter submitto.

FINIS LIB. I.

Gloria, laus, honor Uni, Trinoque Deo,
Tibique Dei Mater sine labe originali concepta.

CHRI-

CHRISTOPHORI COSCI
J. C. CLUSINI
DE SEPARATIONE TORI CONJUGALIS
LIBER SECUNDUS

In ſequenti Cap. I. hujus Libri II. referuntur Cauſæ in genere, & in ſubſequentibus Cauſæ in ſpecie, ex quibus Conjuges quoad Torum, & Cohabitationem perpetuo, vel ad tempus ſunt invicem ſeparandi ſalvo vinculo Matrimonii.

C A P. I.

De cauſis Separationis Tori in genere ſalvo vinculo Matrimonii,

SUMMARIUM.

1 SEparatio Tori, ſalvo vinculo Matrimonii fit a Judice vel ex officio.
2 Vel ex utriuſque Partis conſenſu.
3 Vel ex culpa unius, aut alterius Conjugis,
Cauſæ Separationis Tori *ibid.*
4 Sævitiæ Viri in Uxorem, ſalvo vinculo Matrimonii, quare ſint frequentes.
5 Maritalis poteſtas eſt a Deo.
6 Deus Virum gubernatorem conſtituit, ne iterum fœminea facilitate laberetur.
7 Deus fecit Mulierem non ex capite hominis, ne videretur ejus Domina.
8 Non ex pede, ne reputaretur Ancilla.
9 Sed ex latere, ut ſocia à Viro haberetur, *& n.*11.
10 In quo conſiſtat maritalis poteſtas.
11 Non convenit, ut Maritus, qui eſt major, ſerviat Uxori, quæ eſt minor.
12 Mutua debet eſſe inter Virum, & Uxorem ſervitus, mutuum obſequium, mutuus amor &c.
13 In nuptiis annulus in quarto digito Uxoris inſeritur, quia ex eo quædam vena ad cor pervenit.

14 Maritus virtute vincere, & exemplo regere debet Uxorem.
15 Exigere nequit ab Uxore, quod ipse non vult reddere Uxori.
16 Talis esse debet, qualem invenire vult Uxorem.
17 Voluptates, quæ de meretricum amplexibus capiuntur, damnatæ sunt in Uxore.
18 Viri, & Uxoris servitus pari ratione censetur.
19 Uxor Maritum inquietum patienter ferre debet
20 Nec propter ejus infortunium mutare affectum sed ejus infortunii particeps fieri.
21 Uxorem sterilem, deformem, cœcam, surdam, languoribus confectam Maritus sub pœna excommunicationis, & amissionis dignitatis dimittere nequit.
22 Lex Mosayca ob duritiam cordis Judæorum repudium permittebat.
23 Jus Civile id permittebat ex legitimis causis.
24 Jure Evangelico est prohibitum.
25 De Jure Canonico permissa est Separatio Tori, salvo vinculo Matrimonii, ob causas de quibus *n.*3. & præsertim propter sævitiam.
26 Studere debet Maritus, ne dissidiis occasionem præbeat.
27 Malam non ducat Uxorem, & bonam non efficiat malam.
28 Nil pejus est irata muliere.
29 Pudor, probitas, fides, mansuetudo, docilitas, patientia, & boni mores inter Conjuges amorem, atque concordiam servant.
30 Perpetua pace frui non possunt Conjuges non ad procreandam principaliter sobolem in timore Dei, & santificatione Spiritus nuptias contrahentes.
31 Sed sola Mulieris pulchritudine, qua deficiente mutant affectum.
32 Uxorem potentiorem, atque ditiorem ducentes post paucos dies Dominam illam agnoscunt.
33 Juvenes, qui ducunt Uxorem pinguem dotem habentem, sed ætate provectam, illam deinde contemnunt, & male tractant.
34 Dotem cum Meretricibus dissipant, & adulteria committunt.
35 Ut facilius inter Conjuges amicitia servetur, Uxor esse debet ætate minor, & ambo conditione pares.
36 Sunt qui sola libidine victi nuptias contrahunt.
37 Quibus succedunt odia, dissidia, rixæ, & innumeræ Conjugalis fœderis violationes.
38 Præsertim si contractæ sint a filiisfamilias insciis, vel invitis juste Parentibus.
39 Vel si nobilis, aut dives Adolescens fœminam vilem, aut infamem desponsaverit.
40 Ex his nuptiis infelices exitus sortiuntur.
41 Sensus, & cogitatio humani cordis in malum prona sunt ab adolescentia sua.
42 Hujusmodi Conjuges promovere solent instantiam pro Tori Separatione.
43 Et frequentius Uxor contra Virum.
44 Fœmina solum constans in levitate sua est.
45 Separatio Tori ab Uxoribus sæpissime peti solet ex sævitia, & adulterio Virorum.
Judices Dei partes gerunt, apud quem non est acceptio personarum *ibid.*
Amici personam deponere debet, qui induit personam Judicis *ibid.*
Judices constituti apud Supremum Judicem ab eo judicandi *ibid.*
46 Hæc separatio est perpetua, si fiat ob mutuum Conjugum consensum, vel adulterium.
47 Ob alias causas est temporanea, & aliquando accidentaliter perpetua.

EPARATIO Tori inter Conjuges nihil aliud est, quam divisio, seu separatio unius Conjugis ab altero quoad dormitionem in eodem lecto, cum alter scilicet ex justa causa altero in eodem

eodem lecto cubare, repugnat, eique debitum amplius reddere renuit, aut cum id amborum Conjugum concordia paciscitur; Torus enim idem est, ac funis, & dicitur etiam lectus per Metonymiam, quia lecti tendebantur toris, idest funibus, ut declarat inter alios *Facciolat. in Calepin. seu Lexic. latin. lit. T. verb. Torus.*

Thori Separatio inter Conjuges, salvo vinculo Matrimonii, fieri potest a Judice vel ex officio, vel ex utriusque Partis consensu, vel ex culpa unius, aut alterius Conjugis.

Ex officio fit a Judice propter ali-
1 quod impedimentum impediens, quo concurrente, præcipere debet Conjugum separationem ad tempus, & donec impedimentum sublatum non fuerit.

Fit ex utriusque Partis consensu vel ad tempus limitatum, quando alter ex Conjugibus, seu uterque se separari conveniunt, ut orationibus, & spiritualibus exercitiis vacent, vel
2 perpetuo, quando Maritus, & Uxor inter se mutuo consensu statuunt se velle in posterum longe a Conjugalibus amplexibus illibatam servare castitatem, ut infra *Cap. 3. hoc eod. lib. 2.*

Causæ demum separationis ex culpa unius, vel alterius Conjugis
3 sunt *lapsus in hæresim*, seu *gentilismum* unius; *Sollicitatio*, aut *occasio*, quam præbet alter alteri ad peccandum; *Sevitia* unius Conjugis in alterum; *Odium* implacabile, quo se Conjuges prosequuntur, aut alter prosequitur alterum; *Morbus Contagiosus*, quo eorum alter laborat; *Adulterium* sive a Viro, sive ab Uxore commissum; *Ebrietas* habitualis & *Furor*, quibus alteri eorum rationis usus remanet impeditus, ex quibus, aliisque similibus justis causis Conjuges separandi potestas sub pœna anathematis Ecclesiæ controverti minime potest *Sac. Concil. Tridentin. sess. 24. de Matrim. can. 8.* = ibi = *Si quis dixerit Ecclesiam errare, cum ob multas causas separationem inter Conjuges quoad torum, seu quoad cohabitationem ad certum, incertumve tempus fieri posse decernit; Anathema sit* =

Sevitiæ autem Viri in Uxorem frequenter audiuntur, quia Mariti non bene intelligunt qualem potesta- 4
tem habeant in Uxorem, supponentes se esse absolutos ejus Dominos, sibique eam super illam competere potestatem, quæ Dominis competit in Servos, sed maximo decipiuntur errore.

Maritalis potestas, quam Vir in Uxorem habet, est a Deo, qui post inobedientiæ peccatum Mulieri dixit: 5
Multiplicabo ærumnas tuas, & conceptus tuos, in dolore paries filios, & sub Viri potestate eris, & ipse dominabitur tui: ut in *Genes. cap. 3. vers. 16.* Cum enim Adam deceptus sit per Evam, justum fuit, ut Deus illum gubernatorem constitueret, ne ipse dependens a Muliere, iterum fœminea facilitate la- 6
beretur, ut probat *Text. in Can. Adam per Evam 18. caus. 33. quæst. 5.* & docet etiam *D. Augustin. lib. 11. de Genes.* = ibi = *Dixit quidem Apostolus: Per caritatem servite invicem; Sed Mulierem non permittit Apostolus dominari in Virum. Hoc enim Viro potius Dei sententia detulit, & maritum habere dominum meruit Mulieris non natura, sed culpa. Quod tamen nisi servetur, depravabitur amplius natura, & augebitur culpa* = Convenit *D. Hieronym. Epist. ad Tit. cap. 2.* = ibi = *Verbum autem Domini blasphematur, vel dum contemnitur Dei prima sententia, & pro nihilo ducitur, vel Christi infamatur Evangelium, dum contra legem, fidemque naturæ, ea, quæ Christiana est, & ex Dei lege subjecta, Viro imperare desiderat, cum etiam gentiles fœminæ Viris suis serviant communi lege naturæ* =

Vir etenim (ut ait *S. Isidor. lib. 1. sent. cap. 13.*) Vir inquam, *ad imaginem Dei factus est: Mulier ad imaginem Viri formata est, & Apost. 1. ad Corinth. cap. 11. vers. 7.* inquit = *Vir imago, & gloria Dei est: Mulier autem gloria Viri est* = Verum est etiam, quod ut testatur *D. Augustin. tract. 2. in Joann.* in Sacris Scripturis caro nonnumquam ponitur pro Uxore, spiritus vero pro Viro = ibi = *Ponitur ergo caro pro Uxore, quomodo,*

 & ali-

& aliquando spiritus pro marito. Quare? Quia ille regit, hæc regitur, ille imperare debet, ista servire. Nam ubi caro imperat, & spiritus servit, perversa domus est: Quid pejus domo, ubi fœmina habet imperium super Virum? =

Sed notandum tamen venit, quod ex his inferri nequit, quod Maritus eam potestatem habeat in Uxorem, quam habet Dominus in mancipium, quia Deus mulierem fecit
7 non ex capite hominis, ne ejus Domina videretur, neque ex pede, ne non inquam serva, sed nequidem
8 reputaretur Ancilla; Fecit autem
9 eam ex latere, ut Vir illam tamquam *adjutorium simile sibi Genes. cap. 2. vers.* 18. bene, ac liberaliter exciperet, utque collateralis, & socia ab eo haberetur *Glos. in Can. Nec illud* 20. *Verb. Costa caus. 33. quæst.* 5. quemadmodum Adam illam in sociam recognovit, cum dixit: *Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea, hæc vocabitur Virago, quoniam de Viro sumpta est. Quamobrem relinquet homo Patrem suum & Matrem, & adhærebit Uxori suæ, & erunt duo in carne una*: ut in *Genes. cap. 2. vers. 23. & seq.* & deinde *cap. 3. vers.* 12. = ibi = *Mulier, quam dedisti mihi sociam* =

Hæc ergo maritalis potestas con-
10 sistit in illo tantum obsequio, quod præstare debet non servus, non famulus Domino, sed Minor Majori, cum Justitiæ nequaquam conveniat, ut Maritus, qui est major, serviat
11 Uxori, quæ est minor *Can. Est ordo naturalis* 12. *caus.* 33. *quæst.* 5. Sed verum est etiam, quod cum ipsa sit
12 socia, & ambo sint duo in carne una, mutua debet esse potestas unius in persona alterius *Glossa in Cap.* 1. *verb. Sequantur de Conjug. lepros. Can. Si quis Uxorem* 4. *in fin.*, ibique *gloss. caus.* 32. *quæst.* 1., ubi de potestate Uxoris in persona Mariti, nec non mutua servitus, mutuum obsequium, mutuus amor, mutua fides, mutua conjunctio animorum, & cordium, in cujus rei signum datur a Sponso Sponsæ in Sponsalibus, & in primis Nuptiis annulus, qui ideo inseritur in quarto digito, quia, ut fertur, ex eo quædam vena sanguinis ad cor usque extenditur, & pervenit *Can. Fœminæ* 7. 13
caus. 30. *quæst.* 5.

Hinc sequitur, quod in primis ad Mariti potestatem pertinet, ut Maritus non injuriis, non verberibus, non sævitiis offendat, sed virtute vincat, & exemplo regat Uxorem 14
Can. Indignantur 4. *caus.* 32. *quæst.* 6., utque non exigat ab Uxore, quod ipse non vult reddere Uxori *Can.* 15
Macaberis 5. *caus.* 32. *quæst.* 6., & qualem vult Uxorem invenire, sic 16
agat, ut cum Uxor talem inveniat *Can. Si ducturi* 2. *caus.* 32 *quæst.* 6., & hoc animo sibi Maritus proponat liberorum causa primario, & principaliter Matrimonii usum esse concessum, sed voluptates, quæ cum peccato de Meretricum amplexibus capiuntur, damnatas esse in Uxore *Can.* 17
Liberorum 14. *caus.* 32. *quæst.* 4. Sciatque nihil amplius licere Marito, quam liceat Uxori, utriusque enim servitus pari ratione censetur *Can. Apud nos* 20. 18
caus. 32. *qu.* 5.

Quemadmodum igitur non licet Uxori a Marito recedere sine causa, & si est inquietus, eum patienter fer- 19
re debet *Can. Cum caput* 15. *caus.* 33. *quæst.* 5., nec debet Uxor propter infortunium Mariti mutare affectum 20
Leg. 1. *Cod. de repud.*, sed ejus infortunii fieri particeps *Leg. Si cum dotem* 23. *§. Si Maritus ff. solut. Matrim.*

Ita prohibitum est Marito sub pœna excommunicationis, & amissionis dignitatis Uxorem sterilem, deformem, cœcam, surdam, languoribus, doloribusque confectam, seu ex alia quacumque causa, & occasione citra culpam fornicationis, & cau- 21
sas præmissas, aliasque ab Ecclesia approbatas, dimittere, sed illam omnino pro fide, & societate retinere, & substinere tenetur *Can. Si Uxorem* 18. *caus.* 32. *qu.* 5.

Lex Mosayca quidem, ob duritiam cordis Judæorum, repudium 22
permittebat *Deuteron. cap.* 24. *vers.* 1. = ibi = *Si acceperit homo Uxorem, & habuerit eam, & non invenerit gratiam ante*

ante oculos ejus; propter aliquam fœditatem, scribet libellum repudii, & dabit in manu illius, & dimittet eam de Domo sua =

Jus etiam Civile permittebat di-
23 vortium, & repudium ex legitimis causis *Farinacc. quæst.* 143. *n.* 2., quæ quamvis plures sint secundum Jus *Digestorum*, & paucæ secundum Jus *Codicis L. Consensu* 8. *Cod. de repud.*, tamen secundum Jus *Authenticorum* pauciores sunt *§. Quia vero plurimas Auth. Ut lic. Matr. & Aviæ.*

Sed Evangelico Jure prohibitum
24 est repudium, seu divortium, & ex causa fornicationis Separatio tantum Tori permissa apud *Matth. cap.* 5. *vers.* 31. *& seq.* = ibi = *Dictum est autem: Quicumque dimiserit Uxorem suam, det ei libellum repudii: Ego autem dico vobis, quia omnis, qui dimiserit Uxorem suam, excepta fornicationis causa, facit eam mœchari, & qui dimissam duxerit, adulterat* = Et rursus *cap.* 19. *vers.* 3.4. 5.7. 8. = ibi = *Accesserunt ad eum Pharisæi tentantes eum; & dicentes: Si licet homini dimittere Uxorem suam quacumque ex causa; Qui respondens ait eis: Non legistis, quia qui fecit hominem ab initio masculum, & fœminam fecit eos, & dixit; Propter hoc dimittet homo Patrem, & Matrem, & adhærebit Uxori suæ, & erunt duo in carne una? Dicunt illi; Quid ergo Moyses mandavit dare libellum repudii, & dimittere? Ait illis, quoniam Moyses ad duritiam cordis vestri permisit vobis dimittere Uxores vestras, ab initio autem non fuit sic* =, & convenit *Marc. cap.* 10. *vers.* 2. *& seqq.*, ac notat præ cæteris *Covarruv. in Epitom. ad* 4. *Decretal. par.* 2. *cap.* 7. *§.* 4. *n.* 4.

De Jure vero Canonico, ultra casum fornicationis, Separatio Tori, sed intacto semper remanente vinculo Matrimonii, permissa est propter causas jam allatas, & frequentius
25 propter sævitiam *Cap. Ex transmissa* 8. *Cap. Litteras* 13. *in fin. de restit. spoliat.*, remedium a Theodosio, & Valentiniano vocatum infaustum, sed necessarium in dicta *Leg. Consensu* 8. *Cod. De Divort.* = ibi = *Quamvis infausto, attamen necessario auxilio cupimus liberari* =

Studere debet ergo Maritus, ne suis pravis moribus, vel sævitiis, jurgiis, atque dissidiis huic infausto remedio Separationis occasionem præ- 26
beat, utque perpetuam habeat cum Uxore amicitiam, cavere ne malam ducat Uxorem, vel si bonam duxerit, ne malam efficiat, tum quia, ut di- 27
xit *Hesiodus*

Sors potior Muliere proba non obtigit unquam.
Ulla Viro, contraque mala, nil tetrius unquam est.

Tum quia si erga illam male se gerat, eamque sive natura malam, sive malam efficiat, & ad iracundiam provocet, nil pejus est irata Muliere juxta 28
illud *Euripidis*

Furore multo sævit iratum mare,
Pronique Fluvii, & ignis acris impetus,
Inopia acerba, acerba alia quamplurima,
Sed nil ita acerbum, & noxium, ut Mulier mala.

De qua etiam *D. Joannes Chrysost. in Serm. de Decollatione S. Joannis Baptistæ* dixit = *Ego quidem existimo nullam esse in hoc Mundo bestiam Mulieri malæ comparabilem* =, & de hac veritate irrefragabile testimonium perhibet *Ecclesiastic. cap.* 25. *vers.* 17. 22. 23. 31. = ibi = *Omnis plaga, tristitia cordis est, & omnis malitia, nequitia Mulieris. Non est caput nequius super caput colubri, & non est ira super iram Mulieris. Commorari Leoni, & Draconi placebit, quam habitare cum Muliere nequam. Cor humile, & facies tristis, & plaga cordis, Mulier nequam* = Tum demum quia pudor, probitas, fides, mansuetudo, docilitas, patientia, bonique mores sunt ea, quæ inter 29
Conjuges amorem servant, benevolentiam, atque concordiam.

At difficile admodum est, quod his virtutibus polleat, & tranquilla perpetua pace fruantur Conjuges, quorum alter, & ut plurimum, masculus, non ad procreandam in timore Dei, & sanctificatione Spiritus fu- 30
turam

turam nascituram sobolem, non Mulieris virtutem, non bonam Mulierem quærens, per quam Vir ipse beatus quodammodo esse posset, ut inquit *Ecclesiast. cap.25. vers.11.* = ibi = *Beatus, qui habitat cum Muliere sensata* =, iterumque *cap.26. vers.1.* = ibi = *Mulieris bonæ beatus Vir* = sed sola commotus Mulieris fallaci gratia; & vana pulchritudine cum ea nuptias inconsulto contrahit, qua venustate brevi postmodum tempore pereunte
31 mutat affectum, & in amore deficit juxta illud *Juvenal. Sat.6.*

Si verum excutias, facies, non Uxor amatur,
Tres rugæ, subeant, & se cutis arida laxent,
Fiant obscuri dentes, oculique minores;
Collige Sarniculas, dicit Libertus, & exi,
Jam gravis est nobis.

Alii vero vel cupiditate, vel ambitione allecti, ductique amplitudine dotis, potentiorem, atque ditiorem habere volunt Uxorem, at non sociam, sed superiorem, & Dominam illam in omnibus actibus indesi-
32 nenter agnoscunt, iisque gravibus subduntur deinde incommodis, quæ in *Asinaria a Plauto* indicantur.

Hæ sunt, atque aliæ multæ in magnis dotibus
Incommoditates, sumptusque intollerabiles,
Nam quæ indotata est, ea est in potestate Viri,
Dotatæ mactant & malo, & damno Viros.

Si vero Juvenes Mulierem ætate jam provectam, & propter solam pinguem dotem, ejusque divitias, quia forsan paterni Patrimonii unica fuit hæres, desponsaverint, ipsi non se gratos, & obligatos ostendunt, sed è contra insolescunt, eaque deinde
33 spreta, ac sæpe male tractata, dotem cum Meretricibus dissipare, & adul-
34 teria committere non verentur, quæ scelera odium implacabile erga Virum in Mulieris animo pariunt, ideoque ut inter Conjuges facilius amor, & amicitia servetur, Mulier ætate mi-
nor, & quoad conditionem ambo pa- 35
res semper esse deberent, ut canendo monuit etiam *Ovid. epist.9.*

Quam male inæquales veniunt ad aratra Juvenci,
Tam premitur magno conjuge nupta minor.
Non honor est, sed onus, species læsura ferentes.
Si qua voles apte nubere, nube pari.

Eligunt alii Uxorem doctam. Hanc electionem non laudo, nec vitupero, imo etiam laudo, si cum doctrina, prudentia quoque, modestia, aliæque morales virtutes conjunctæ fuerint, non autem si propter literas, quas didicit, sibi parem neminem esse velit, omnes despiciat, & superbia potius abundet, hæc enim verbis, argumentis, & procacitate superiorem Viro se faciet, quem sero nimis pœnitebit se aures clausisse monito *Juvenal. Satyr.6.*

Non habeat Matrona, tibi quæ juncta recumbit
Dicendi genus, aut curtum sermone rotato,
Torqueat Enthimema, nec historias sciat omnes.

Alii demum nec ad procreandam sobolem in Divino timore, nec ab interesse allecti, sed sola libidine vi-
cti nuptias contrahunt, quibus, cum 36
diuturnum amoris nexum habere non possint, concupiscentiæ ardore vix extincto, succedunt odia, dissidia, quo-
tidianæ rixæ, & Conjugalis fœderis 37
violationes innumeræ, præsertim si contractæ fuerint a Filiisfamilias, inscîis, vel invitis juste Parentibus, ut
probavi *in meis Votis de Sponsalibus Fi-* 38
liorumfamil., seu ab Adolescentibus ex nobili, aut honesta Familia progenitis, quos amore excæcatos, viles, aut infames fœminas, sed pul-
chras sibi Matrimonio copulare non 39
puduerit, ex quibus proinde nuptiis
nonnisi infelices exitus sortiuntur *Rot.* 40
decis.19. num.59. par.10. Annotat. ad decis.431. num.83. & seqq. par.4. to.2. recent.

Hoc

Hoc quidem evenit, quia Spiritu Sancto loquente in *Gene. cap.8. verſ. 21.* ſcriptum eſt; *Senſus, & cogitatio*
41 *humani cordis in malum prona ſunt ab adoleſcentia ſua*; ideoque in Conjugio ineundo Dei auxilium non implorantes, nec ipſi per ſemitas juſtitiæ, & honeſtatis ambulant, nec Uxorem prudentem, quæ a Deo datur, aſſequuntur *Proverb.cap.19. verſ 14.* = ibi = *Domus, & divitiæ dantur a Parentibus, a Domino autem proprie Uxor prudens* = Hinc ſimiles Conjuges reciprocum capitale odium pro dilectione,
42 & benevolentia foventes, cum Matrimonii vinculum diſſolvi nequeat, prout, ſi fieri poſſet, ardenter optarent, frequenter Judicis opem implorant pro obtinenda ſaltem Separatione quoad Torum, & cohabitationem.

Hanc, ut plurimum, promovere
43 ſolet inſtantiam Uxor contra Virum nonnunquam ex naturali ſexus levitate, quia regulariter verum eſt, quod de fœmina dicitur.

44 *Et ſolum conſtans in levitate ſua eſt* utque cecinit *Propert. lib. 2. ad amic. de Rival.*

Non ſic incerto mutantur flamine Syrtes,
Nec folia hyberno tam tremefacta Noto;
Quam cito fœminea non conſtat fœdus in ira,
Sive ea cauſa gravis, ſive ea cauſa levis

Et pariter *Ovid. lib.2. Elegiar.*

Verba puellarum foliis leviora caducis
Irritaque, ut viſum eſt, ventus, & aura ferunt.

Nec non *Virgil. lib.4. Æneidos.*

Varium, & mutabile ſemper Fœmina

Et confirmat *Text. in in Cap. Forus 10. circa fin. De verb. ſignificat.* Sæpiſſime tamen ad id aliqua Uxor cogitur ex juſta cauſa, & ex culpa, & præſertim
45 ex ſævitia, & adulterio Mariti, de quibus ideo fuſius, quam de aliis cauſis in hoc ſecundo libro ſermo erit habendus eo fine, ut Tori Separatio a judice concedatur, quoties id exigat æquitas, & juſtitia, non autem arbitrarie, & ad ſui libitum cum peccato juxta monitum *D. Ambroſ. in Prol. 118. ſem. 20.* = ibi = *Bonus Judex nihil ex arbitrio ſuo facit, ſed juxta leges, & Jura pronunciat, ſcitis Juris obtemperat, non indulget propriæ voluntati &c. obſequitur legibus, non adverſatur, examinat Cauſæ merita, non mutat* = quod brevius repetit in *Inſtit. de offic. Judicum* = ibi = *Ne aliter judicet, quam quod legibus, aut Conſtitutionibus, aut moribus proditum eſt* = & advertit etiam *Franciſc. Coſci*, ſeu *Decan. Senenſ. in Cap. 1. quæſt. 9. n. 7. de Conſtit.* ſpretis etiam quibuſcumque præpotentium, ſeu amicorum muneribus, & officiis, quæ vel pro Viro, vel pro Uxore intercedere ſolent in hoc Civili certamine, in quo Conjugis innocentis corpus, & anima periclitatur, quatenus recta non adminiſtretur juſtitia, prout eam Judices eo fortius adminiſtrare tenentur, quia Dei partes gerunt *Innoc. in Cap. 1. De re judic. in 6.* apud quem ſicut nulla eſt acceptio perſonarum, ita neque apud Judices Dei imitatores *d. Cap. 1. De re judic. in 6.* eſſe debet *Cap. In Judiciis 12. De reg. Jur. in 6.* ſe ſe ſervantes innocentes manibus, & obturantes aures ſuas quorumcumque amicorum officiis *Deuteron. cap. 16. verſ. 19. & ſeq.* = ibi = *Non accipies perſonam, nec munera, quia munera excæcant oculos ſapientum, & mutant verba Juſtorum; Juſte quod juſtum eſt perſequens* = Amici namque perſonam is deponere debet, qui induit perſonam Judicis *Cicer. lib. 3. Offic.* cum ne latum quidem unguem a Juſtitiæ tramite amici cauſa, ſeu pro amico ſit declinandum, ut cum omnibus ſanioris notæ Scriptoribus advertunt *Matt. Matheſilanus de elect. verioris opinion. Navarr. in Manual. cap. 25. n. 12. verſ. Secundo peccat*; Nec Judices contrafacientes in Judicio Supremi Judicis ullam defenſionem, excuſationem, & Advocatum habere poterunt, ut ſcripſit *Martinus Del Rio e Societate Jeſu diſquiſit. magic. lib. 5. cap. 1.* his verſiculis.

Judicabit Judices Judex generalis

Neque

Neque quidquam poterit dignitas Papalis,
Sive sit Episcopus, sive Cardinalis,
Reus condemnabitur, nec dicetur qualis.
Illi nihil proderit quidquam allegare,
Neque quid excipere, neque replicare,
Neque ad Apostolicam Sedem appellare,
Neque Codicillos Cæsaris citare.
Reus condemnabitur, nec dicetur quare.
Cogitate miseri quid, & quales estis,
Quid in hoc judicio dicere potestis.
Hic non erit Codici locus, nec Digestis
Idem erit Dominus, Judex, Actor, Testis.

Separatio autem Co njugum potest esse perpetua, & temporanea. Separatio quoad Torum, & cohabitationem, remanente semper intacto vinculo Matrimonii, est de sui natura perpetua ob adulterium, & esse quoque potest ob mutuum Conjugis
46 utriusque consensum; Ob alias vero causas fit dumtaxat ad tempus, quousque nimirum causa cesset, licet accidentaliter hæc etiam separatio pos-
47 sit esse perpetua, si causa nempe perpetuo duret ex culpa ejus, qui fuit separationis occasio.

C A P. II.

De Separatione Tori ad tempus ob impedimentum impediens.

SUMMARIUM.

1 Impedimenta impedientia impediunt Matrimonium contrahendum, sed non irritant contractum.
2 Sex olim erant, & enumerantur.
3 Sed amplius hodie non viget impedimentum Cathechismi, & quodnam sit.
4 Nec viget impedimentum Criminis diversum ab impedimento Criminis Matrimonium dirimente.
5 Crimen incestus, quod olim erat impedimentum impediens.
6 Impedimentum impediens erat Raptus alienæ Sponsæ.
7 Item simplex Uxoricidium.
8 Item susceptio proprii filii in Baptismo, vel Confirmatione malo animo &c.
9 Item homicidium Sacerdotis.
10 Item pœnitentia publica.
11 Item Matrimonium cum Moniali professa.
12 Qui hodie aliquo ex his impedimentis obstrictus Matrimonium contrahit, dispensatione non indiget, nullamque pœnam incurrit.
13 Quatuor sunt hodie impedimenta impedientia, quæ in uno versiculo continentur.
Sed contrarium *n.20. & seqq.*
14 Certo tempore interdictum est Matrimonium ab Ecclesia.
15 Potest etiam ad tempus interdici ab Ordinario, vel a Parocho, & quando, *& n.17.*
16 Tempus, quo Matrimonium interdictum est ab Ecclesia.
18 Sponsalia contracta cum una Muliere impediunt, ne deinde Matrimonium contrahatur cum altera.
19 Votum simplex Castitatis, aut suscipiendi Ordinem Sacrum, vel non ineundi Conjugium impedit Matrimonium contrahendum.
20 Impedimentum impediens est Peccatum mortale.
21 Insania, & Furia, qua laborat, qui habet lucida intervalla.
22 Excommunicatio.
23 Interdictum.
24 Defectus consensus Parentum.
25 Sine quo Filiifamilias nubendo peccant, & unus Contrahens alterius cooperatur peccato, *& n.33.*
26 Hæc Filiorum Matrimonia a Jure naturali, Divino, & Canonico sunt interdicta.
27 Eaque Sancta Dei Ecclesia semper detestata est, atque prohibuit.
28 Impedimentum impediens est qualitas Hæretici unius ex Conjugibus.
29 Ne Catholicus cum eo contrahens ejus cooperetur peccato.

21 Cui

30 Cui non cooperatur, si accedat dispensatio Apostolica.
31 Qui gravem habet causam faciendi aliquid ex se honestum, non cooperatur peccato, quod, alius forte commisit, & quænam sit causa gravis.
32 Minusque cooperatur peccato Summus Pontifex concedendo dispensationem, & quare.
33 In Matrimonio filiorumfamilias inito sine Parentum consensu deficit causa gravis, ideo cooperantur peccato.
34 Impedimentum impediens est defectus denunciationum.
35 Denunciationes fieri debent in propria Contrahentium Parochia
36 Earum omissio non irritat Matrimonium, neque ex hoc proles redditur illegitima.
37 Illas omittentes graviter peccant.
38 Denunciationes judicio Ordinarii, non ex arbitrio Contrahentium omitti possunt, *& n.54.*
39 Parochus conjungens in Matrimonium vagos sine diligentiis requisitis a Tridentino mortaliter peccat licet sit validum.
40 Impedimentum impediens esse potest impotentia sustinendi onera Matrimonialia propter nimiam egestatem, & quare.
41 Ignorantia Doctrinæ Christianæ, ob quam Sponsi a contrahendo Matrimonio per Episcopum, vel Parochum retardari possunt.
42 Neque ex hoc dici potest, quod Episcopus nova impedimenta impedientia decernat, & quare, *& num.45.*
Existens in peccato mortali sine gravi sacrilegio Matrimonium cotrahere nequit *ibid.*
43 Parochus sua præsentia firmare nequit contractum, quem scit a Contrahentibus sacrilege iniri.
44 Ignorans Christianæ Religionis instituta, quæ scire tenetur, in statu peccati mortalis versatur.
46 Recensita impedimenta impedientia, quæ sub pœna peccati Matrimonia impediunt, dici non possunt nova, quia peccatum non est novum impedimentum impediens.
47 Inito Matrimonio cum Censurato vitando Conjuges separari debent.
Limita *ut n.50.*
48 Excommunicatus vitandus est avulsus a Communione Fidelium, seu Ecclesiæ.
49 Cum Excommunicato nullus cohabitare, nec cibum sumere, nec loqui, nec orare, nec eum salutare potest.
50 Si post contractum Matrimonium alter Conjux excommunicationem incurrat, ab altero non est vitandus, sed una simul, ut prius, cohabitare, & obsequia Matrimonialia sibi invicem præstare possunt.
51 Separari debent Conjuges, quorum alter ante Matrimonium simplex continentiæ votum emisit.
52 Item saltem per mensem qui Matrimonium inierint omissis culpabiliter denunciationibus.
53 Et si nihilominus una simul cohabitarent, & Matrimonii usum haberent, toties mortaliter peccarent.
54 Episcopus super denunciationibus dispensare potest.
55 Non tamen super Voto simplici Castitatis, seu Religionis.
56 Nec super Sponsalibus cum alia persona præcedenter contractis.
57 Nec super Matrimonio cum persona hæretica contrahendo.
58 Nec generaliter super impedimentis impedientibus, circa quæ dispensatio Episcopi Contrahentes a peccato immunes reddere nequit.
59 Ut dispensatio super impedimento impediente licita sit, rationabilis causa requiritur.
60 Qua interveniente, Episcopus potest sed non semper dispensare tenetur, & quando illam negare non debet, *& n.61.*
62 Causæ, ex quibus dispensatio conceditur, *& n. seqq.*

MPEDIMENTA impedien-
1 tia ea sunt, quæ solum
impediunt Matrimo-
nium contrahendum,
2 sed non irritant jam
contractum. Sex olim
erant impedimenta impedientia, vi-
delicet, *Ecclesiæ vetitum*; *Tempus fe-
riatum*; *Catechismus*; *Crimen*; *Spon-
salia*; *Votum*. Sed amplius hodie non
3 viget impedimentum *Catechismi*,
quod oriebatur ex quadam cognatio-
ne spirituali imperfecta tum ab eo
contracta, qui gerit personam In-
fantis baptizandi, respondendo ante
Januam Ecclesiæ Sacerdoti ad inter-
rogationem circa articulos Fidei,
(quæ responsio datur, ut plurimum,
hodie a Patrino, seu Matrina, de
quorum cognatione dictum fuit supra
Cap. V. num. 19. *& seqq. lib. I.*) tum
ab eo, qui Puero jam baptizato hoc
idem præstat officium, dum Cate-
chismus, & aliæ solemnitates in Ec-
clesia supplentur, cum videlicet a
Sacerdote supplentur in Ecclesia Cæ-
remoniæ post Baptismum privatim ex
justa causa collatum, etsi eumdem
Baptizatum de Sacro Fonte non le-
vaverit *Cap. Contracto* 5. *De cognat.
spiritual. Cap. Per Catechismum* 2. *eod.
tit. in* 6. *D. Thom.* 3. *par. de Sacram.
quæst.* 87. *art* 2. *ad* 3. Hoc enim impe-
dimentum, ut notant *Reiffenstuel.
in Jus Can. lib.*4. *Decretal. tit.* 11. *n.*3.
*Pont. de Matrim. lib.*6. *cap.* 11. *num.*3.
*Barbos. sup. Concil. Trident. Sess.*24.
*cap.*2. *de Reformat. Matrim. num.*48.
*Sanch. de Matrim. lib.*7. *disput.* 10. *nu-
mer.* 12. *Guttierez eod. tract. cap.*84.
*num.*6., aliique, sublatum fuit a *Sac.
Concil. Trident. d. Sess.*24. *de Reform.
Matrim. cap.*2. *in fin.*, ubi enumera-
tis personis, inter quas cognatio spi-
ritualis in Baptismo contrahitur, nul-
laque facta mentione tenentis in Ca-
techismo, subjungit = *Omnibus in-
ter alias personas hujus spiritualis co-
gnationis impedimentis omnino subla-
tis* =

Nec etiam viget impedimentum
Criminis, quod inducebant, non spe-
ciale *Crimen* dirimens Matrimonium,
de quo supra *Cap.* 6., sed alia diversa
enormia delicta, in his versibus com- 4
prehensa.

*Incestus, raptus sponsatæ, mors Mu-
lieris,*
*Susceptus propriæ sobolis, mors Pres-
byteralis,*
*Vel si pœniteat solemniter, aut Mo-
nialem*
*Accipiat: prohibent hæc Conjugium
sociandum.*

Hoc *Incestus* Crimen committit
Conjux, qui scienter copulam etiam 5
occultam habet cum persona Con-
sanguinea alterius Conjugis usque ad
quartum gradum, qui, mortuo al-
tero Conjuge, novum Matrimonium
contrahere nequit. Secundum Cri- 6
men est *Raptus* alienæ Sponsæ sive de
futuro, sive de præsenti, cujus de-
licti Reus deinde tam cum Rapta,
quam cum alia Muliere Matrimonium
contrahere impeditur. Tertium est
Uxoricidium, quo commisso, Mari- 7
tus aliud Matrimonium inire prohi-
betur *Can. Interfectores* = ibi = *Quibus
penitus Conjugium denegatur* = & *Can.
Admonere* = ibi = *Uxorem nunquam
ducere* = 33. *quæst.*2., etiamsi occidat
Uxorem in adulterio deprehensam,
licet id impune faciat per le-
ges Civiles, uti ponderat *Perez de
Matrim. disput.*23. *sect.* 6. *num* 2. *D.
Thom. in* 4. *Sentent. dist.* 38. *quæst.* 1.
*art.*2. = ibi = *Uxoricidium ex statuto
Ecclesiæ Matrimonium impedit, sed
quandoque impedit contrahendum, &
non dirimit contractum, quando scilicet
Vir propter adulterium, aut propter
odium occidit Uxorem* = Quartum
committit *suscipiens* proprium, & al-
terius Conjugis filium in Baptismo, 8
vel in Confirmatione, aut illum ba-
ptizans malo animo ad contrahen-
dam cum altero Conjuge cognatio-
nem, ne debitum reddat, qui proin-
de impeditur, ne mortuo Conjuge,
cum alio desponsetur. Quintum est
homicidium Sacerdotis, dummodo ho- 9
micida de eo fuerit in Judicio convi-
ctus. Sextum est *pœnitentia publica*,
quæ impedit, ne deinde Matrimo-
nium contrahatur. Septimum est *Ma-* 10
trimo-

trimonium scienter, sed invalide tamen *cum Moniali professa* contractum, quo contrahens impeditur, ne aliis
11 deinde fœminis nubere possit. Si quis ergo aliquod ex his Criminibus commisisset, alias licite nuptias amplius contrahere nequibat *Cap. Qui Presbyterum* 2., ibique *gloss. verb. Absque spe Conjugii De pœnit. & remiss. cap.* 1. *Cap. Veniens* 2. *De eo, qui cognov. Consanguin. Can. Statutum* 34. *caus.*27. *quæst.* 2. *Can. Admonere* 8. *caus.* 33. *quæst.* 2. Nunc tamen ex consuetudine receptum est, ut aliquo ex his impedimentis obstrictus absque ulla dispensatione Matrimonium contrahat, nec ullam pœnam pro Matrimonio contracto patiatur *Pontius de Matrim. lib.6. cap.*14. *Perez de Matrimon. disput.*23. *sect.*8. *num.*2. *Salmaticens. in Cursu Moral. tom.*2. *tract.*9. *de Matrim. cap.*13. *punct. unic. num.*15.
12 *Sanch. de Matrim. lib.*7. *disput.*17. *numer.*8. *Ledesma quæst.*50. *artic.*1. *conclus. ultim.*

Eamdemque perpetuam inhabilitatem ad Matrimonium contrahendum Adulteris quoque injungendam sublatam fuisse per CLEMENTEM III. in *Cap. Ex literarum* 4. *De eo, qui dux. in Matrim.*, *quam poll.* advertit *Rmus P. Girald. in Exposit. Jur. Pontif. &c. par.*1. *sect.*695. *tom.* 2., salva tamen remanente earum perpetua inhabilitate, præter nullitatem Matrimonii, adversus eum, qui scienter in Uxorem duxit propinquam sanguinis, is enim redditur inhabilis quoad vixerit ad contrahendum cum quacumque Matrimonium *Can. Qui propinquam* 4. *caus.*35. *quæst.*2. & 3. *Concil. Trident. Sess.*24. *de Reformat. Matrim. cap.*5., & contrahere volens indiget dispensatione *P. Girald. loc. citat. par.* 1. *tit.* 23. *sect.* 269. *vers. Notandum*.

His ergo sublatis impedimentis, quatuor dumtaxat hodie communiter enumerantur impedimenta mere impedientia, quæ in hoc versiculo bre-
13 viter comprehendi solent, nempe

Sacratum tempus, Vetitum, Sponsalia, Votum.

Non enim quocumque tempore contrahi potest Matrimonium, quia certis anni temporibus interdictum est ab Ecclesia *Can. Non oportet* 8. *Can. Non licet* 9. *Can. Non oportet.* 10. *Can.* 14
Nec Uxorem 11. *caus.*33. *quæst.*4. *Cap. Cappellanus* 4. *De Feriis*; Sicuti interdici potest ab Episcopo, a Vicario Generali, aut Judice Ecclesiastico, vel a Parocho, ne Matrimonium contrahatur, donec aliqua causa, vel impedimentum examinetur; Ex quo 15
sequitur Contrahentem cum hujusmodi prohibitione peccare mortaliter *Sylvest in Summ. verb. Matrimonium* 7. *quæst.*1. *Sanch. de Matrim. lib.*7. *disp.*6. *num.*6. *Navarr. in Manual. cap.*22. *numer.*68. *Coninch. de Sacram. disp.*30. *de Matrim. dub.*3. *num.*23.

Tempus autem ab Ecclesia interdictum dicitur, ut supra, *Sacratum* tempus, & est illud, quo ab Ecclesia prohibentur fieri solemnis nuptiarum benedictio, Sponsæ in Domum Sponsi publica traductio, solemniora convivia &c. quodque a prima Dominica Adventus usque ad diem Epiphaniæ, & a Feria quarta 16
Cinerum, usque ad Octavam Paschæ inclusive restrictum est a *Sac. Concil. Trident. Sess.*21. *cap.*10. *de Reformat. Matrim.*

Vetitum denotat eam Ecclesiæ prohibitionem, qua vel a Papa, seu, ut dixi, ab Episcopo, vel a Parocho ex justa causa, & ad certum tempus celebratio Matrimonii suspenditur, 17
veluti ad evitandum scandalum, seu tumultum, aut examinandum, & cognoscendum aliquod oppositum impedimentum, quo Contrahentes detineri dubitatur, ut habetur ex *Text. in Cap.*1. 2. & 3. *De Matrim. contract. contr. interd. Eccles. cap. fin. De clandestin. desponsat.*

Sponsalia ea sunt impedientia, sed non irritantia Matrimonium, quæ jam fuere per verba de futuro contracta cum una persona, quæque, si probata fuerint, impediunt, ne deinde cum alia diversa Matrimonium 18
contrahatur, nisi prius ex justis, & rationabilibus causis illa rite fuerint

dissoluta *Cap. Ad audientiam* 4. *Cap. Ex litteris* 10. *De Sponsal. Cap.* 1. *De pact.*, alias violaretur in re gravi fides alteri data, & promissio onerosa illi facta, & ab eo acceptata, quæ graviter in re gravi obligat ex justitia argumento *Text. in Can. Agathosa* 27. *quæst.* 2., adeout quamvis pacifica consuetudo inoleverit attribuens Episcopis facultatem dispensandi super impedimentis impedientibus, & non dirimentibus, licet in Jure id non sit expressum, nisi quoad incestum, uti habetur in *Cap.* 2. *De eo, qui cognovit consanguin.*, excipiuntur tamen impedimenta Sponsalium, & Voti absoluti Castitatis, & Religionis *Sanch. de Matrim. lib.* 7. *disput.* 17. *numer.* 15. *Salmaticens. in cursu moral. tom.* 2. *tract.* 9. *de Matrim. cap.* 13. *punct. unic. num.* 16. & 17. *Perez de Matrim. discept.* 23. *sect.* 8. *num.* 5. & *seq. Clericat. de Matrim. decis.* 37. *num.* 34., nisi agatur de Matrimonio jam contracto ab eo, qui sit adstrictus simplici Voto Castitatis, cum quo Episcopus in foro conscientiæ dispensare potest, ut debitum petere valeat ob grave peccandi periculum, & continendi difficultatem, ut dixi in præcedenti *Cap.* 4. *sub num.* 19.

Votum denique, quod impedit Matrimonium contrahendum, sed non dirimit contractum, non est *Votum solemne*, de quo supra *Cap.* 4. sed *Votum simplex Castitatis*, aut ingrediendi Religionem, seu assumendi
19 Ordinem Sacrum, vel non ineundi Conjugium *Cap. Consuluit* 4. *Cap. Rursus* 6. *Qui Cleric. vel Vovent. Cap. unic. De Vot. in* 6. *Can. Siquis Votum* 27. *qu.* 1. *D. Thom.* 3. *par. de Sacram. quæst.* 84. *art.* 1. Hoc autem non irritat Matrimonium, quia non continet corporis traditionem, sed solam promissionem, post quam remanet Vovens dominus corporis sui, quod etsi non licite, per Matrimonium alteri dare potest, quia directe per Matrimonium obligatur ad actus sibi prohibitos, fidemque Deo frangit, cui per votum se devovit *Cap. Rursus Qui Cleric. vel vovent. Cap. unic. de Vot. in* 6., valide nihilominus dare valet *D. Thom. in* 4. *dist.* 38. *quæst.* 1. *art.* 2. *qu.* 2. Sponsalia tamen subsequentia irrita, & invalida reddit, nam valere non potest promissio alteri facta de re, quæ sine peccato impleri non potest, in puncto *Salmaticens. in curs. moral. tract.* 15. *cap.* 6. *num.* 28., & repetit *P. Paul. Hieronym. a S. Helena in Medull. Theol. Moral. ad mentem eorumdem PP. Salmaticens. tract.* 9. *cap.* 4. *§.* 2. *num.* 111. & conferunt per me deducta in præcedenti *Cap.* 11. *num.* 30. 31. 97. 103. & *fere per tot. lib.* 1. Excepto tamen Voto simplici Castitatis in Societate Jesu post biennium Novitiatus emisso, quod non solum irritat Sponsalia, sed Matrimonium etiam postea contractum dirimit, licet antea contractum non dissolvat ex *Constit.* san. me. GREGORII XIII. incipien. = *Ascendente Domino* =

Veritas tamen est, quod non quatuor tantum sunt impedimenta impedientia, sed alia supersunt, quæ non sunt in relato *versiculo* comprehensa, aut saltem non expressa, ut prænotavi in *meo Oper. De Sponsal. Filiorumfam. Vot. I. num.* 86. & *seqq.*; Primo videlicet *peccatum mortale*, propter quod a Contrahentibus uti Ministris Sacramenti Matrimonii illud 20
licite non ministrari, nec recipi potest *D. Antonin.* 3. *par. tit.* 1. *cap.* 19. *§. fin. Covarruv. in Epitom. ad* 4. *Decretal. par.* 2. *cap.* 7. *§.* 5. *nu.* 3. *Vivald. in Candelabr. aur. par.* 1. *tit. de Matrim. num.* 77. Secundo *Juramentum*, qui enim juravit non contrahere Matrimonium, illicite illud deinde contrahit *Cap. De illis* 5. *Cap. Sicut* 22. *De Sponsal. Gloss. in Cap. Mulieri* 34. *verb. Perjuris De jurejurand.* Tertio *Insania*, & *Furia*, ob quam, licet 21
Furiosus, qui habet lucida intervalla, tempore, quo est compos mentis, Matrimonium valide contrahat, adhuc est illicitum *Can. Neque* 26. *caus.* 32. *quæst.* 7. Quarto *Excommunicatio*, quæ impedit, quod cum per- 22
sona excommunicationis censura innodata, & vitanda licite Matrimonium contrahi possit *Vivald. in Candelabr.*

delabr. aur. par. 1. tit. de Matrim. n. 79.
& 80. Quinto *Interdictum*, ob hanc
enim censuram Fideles culpabiles, &
23 specialiter interdicti a ministrando,
& recipiendo licite Matrimonii Sa-
24 cramento repelluntur. Sexto *Defe-
ctus consensus Parentum*, sine quo Fi-
liifamilias Matrimonium contrahen-
tes peccant, *Navarr. in Manual. cap.*
14. *num.* 15. *Vivald. in Candelabr. aur.
par.* 1. *tit. de Matrim. num.* 89., &
25 unus alterius cooperatur peccato,
quia hujusmodi Matrimonia a jure
26 Naturali, Divino, & Canonico sunt
interdicta, eaque *Sancta Dei Ecclesia*
27 *ex justissimis causis semper detestata est,
atque prohibuit*, ut testatur *Sac. Con-
cil. Trident. Cap.* 1. *Sess.* 24. *de Reform.
Matrim. Rot. in Calaritana, seu Ar-
boren. Sponsalium* 15. *Maii* 1767.
§. Gravior autem cor. R. P. D. Veri,
& late probavi in *præcit. Votis de Spon-
sal. Filiorumfam.*, dummodo filii mo-
raliter certi non sint, quod Parentes
eorum Conjugium, cum illud scive-
rint, ratum sint habituri, quia si hanc
habuerint certitudinem, & cum effe-
ctu ratihabitio sequatur, nullum pec-
catum committunt *Mendo in Epitom.
opinion. moral. verb. Matrimonium nu-
mer.* 13. = ibi = *Ut contrahatur vali-
dum Matrimonium, non requiritur con-
sensus Parentum. Sed peccat graviter
Filius, qui Parentes non monet, &
consulit, quia in re gravi non præstat
eis debitum honorem, nisi moraliter con-
stet, eos ratum habituros. Si vero mo-
niti resistant, non peccabit filius con-
trahendo, nisi inde gravia damna fo-
rent sequenda* = Septimo *Qualitas Hæ-
retici* in masculo, seu fœmina, cum
quo, quave Catholicus, sive Catho-
28 lica licite Matrimonium contrahere
nequit, *Benedict. XIV. de Synod. Diœ-
ces. lib.* 9. *cap.* 3. *fere per tot.*, ne præ-
sertim illius cooperetur peccato uti
29 recipientis, & ministrantis Sacra-
mentum, dum non est in gratia, etsi
accedente Apostolica dispensatione
hoc etiam Matrimonium sit licitum,
& tunc Catholicus peccato Hæretici
30 non cooperatur, qui enim gravem
causam habet faciendi aliquid ex se
honestum, non censetur per se coo-
perari peccato, quod in eo alius for-
te committit, sed tantum per acci- 31
dens; Quæ causa gravis, est spes,
moraliter certa futuræ conversionis
Conjugis Hæretici ad Fidem Catho-
licam, ut his verbis recte declarat
Schmalzgrueber. Jur. Eccles. tom. 4 *ti-
tul.* 4. *num.* 138. *& seqq.*; Minusque
cooperatur peccato Summus Ponti-
fex, qui in dispensatione conceden-
da ob dictam gravem causam, neque 32
Divinum, neque Naturale Jus lædit,
sed Ecclesiastico Juri tantummodo de-
rogat *Benedict. XIV. de Synod. Diœces.
lib.* 9. *d. cap.* 3. *num.* 3. *&* 5., ad diffe-
rentiam Contrahentium Matrimo-
nium insciis, vel invitis juste Paren-
tibus, in quo, ut dixi, talis inter-
venit cooperatio, quia id non est quid
honestum, deficit causa gravis, & 33
læsio tam Naturalis, quam Divini
Juris concurrit. Octavo tandem in
eodem *versiculo* non habetur *Clande-
stinitas tertiæ speciei*, seu defectus *De-
nunciationum*, qui Matrimonium, iis
culpabiliter omissis, contractum, red- 34
dit illicitum *Vivald. in Candelabr. aur.
par.* 1. *tit. de Matrim. num.* 85. In pro-
pria namque Contrahentium Parochia
tribus diebus festivis continuis, non
tamen immediatis, ab utriusque Con-
trahentis Parocho, vel Parochis in
Ecclesia inter Missarum solemnia, nisi
ex justa causa Ordinarius dispenset,
ex dispositione *Concil. Lateranen. IV.
cap.* 51., *& Concil. Trident. Sess.* 24.
cap. 1. *de Reform. Matrim.*, antequam
celebretur Matrimonium, hujusmodi
denunciationes sunt faciendæ *Rot. de- 35
cis.* 380. *num.* 33. *par.* 5. *tom.* 1. *recen.*,
quæ, nisi aliter Episcopo videatur,
si intra bimestre post illas Matrimo-
nium non contrahatur, repeti de-
bent juxta *Ritual. Roman.*, quia in-
terea possunt Contrahentes aliquod
contrahere impedimentum. Earum
tamen omissio, cum non sit de essen-
tia, non irritat Matrimonium *Piringh.
in Jus Canon. ad tit. Decretal. de clan-
destin. desponsat. §.* 4. *num.* 28. *Dian. in
edit. coordinat. tom.* 2. *tract.* 6. *de Sa-
cram. Matrim. resolut.* 62. *Rot. dec.* 301.
num. 3.

num.3. & decis.375. num.10. par.11. recen. Sac. Congreg. Concil. in Placentina 3. Februarii 1725., neque ex hoc
36 proles redditur illegitima *Rot. decis. 390. num.5. par.2., & dec.431. nu.11. & seq. par.4. tom.2. & decis.493. numer.16. par.5. tom.2 & decis.301. numer.3. par.11. & decis.433. numer.14. par.14. recen.*, sed nihilominus illas omittentes sine Ordinarii licentia
37 graviter peccant *Rot. dec.375. sub num. 10. par. 11. recent.*, nam *Sac. Concil. Tridentin. d. cap.1. Sess.24. de Reformat. Matrim.*, non arbitrio Contrahentium, sed Ordinariorum judicio committit decernere, an expe-
38 diat has denunciationes remittere; Sicuti Matrimonium vagorum contractum non præmissis diligentiis requisitis ab eodem *Tridentino cap. 7. Sess.24 de Reformat. Matrim.*, valet, sed Parochus lethalem culpam in-
39 currit *Rot. decis.535. nu.42.49. & 54. par.14. recen.*, eamque incurrere non est hæsitandum, qui sciens extra confessionem aliquod impedimentum etiam occultum, illud detegere negligit, licet enim sit unicus, adhuc si sit fide dignus, Matrimonium impedit, donec contrarium probetur *Cap. Cum in tua 27. De Sponsal.*

His impedimentis impedientibus expresse in *præcitato versiculo* non contentis, addi quoque potest tum *impotentia sustinendi onera matrimonialia*
40 propter nimiam egestatem *Dicastill. de Matrim. tom. 3. disput. 4. dub. 17. nu.176.* = ibi = *Si sit periculum ineundi Matrimonium indignum &c. poterit id aliquando censeri grave peccatum, sicuti & quando inirent Matrimonium, cujus onera præ nimia egestate sustinere non possunt* = Quia Mariti deinde Uxores pro comparandis alimentis merirricari permittunt, aut compellunt, & propter eorum prolem sive legitimam, sive adulterinam, sive masculinam, sive fœmineam depravatæ indolis, & pessime educatam latronibus, furibus, discolis, & meretricibus Civitates, & loca replentur, neque numerus Electorum, sed turba, & multitudo damnatorum augetur.

Tum *ignorantia Doctrinæ Christianæ*, ob quam Episcopus, & Paro- 41
chus Fidei rudimenta ignorantes ex propria culpa a Matrimonio contrahendo contra opinionem *Rot. dec.535. nu.53. par14. recen.* possunt arcere ad tempus, & quousque illa addiscant *Benedict. XIV. de Synod. Diœces. lib. 8. cap. 14. per tot.* ubi *num. 5.* objecto, quod Episcopus non possit nova impedimenta Matrimonium impedientia statuere, opportune respondet, quod cum existens in peccato mortali sine 42
gravi sacrilegio Matrimonium contrahere non possit, nec Parochus licite eidem assistere, suaque præsentia, & auctoritate firmare Contractum, quem scit a Contrahentibus sacrilege iniri, cumque ignorans Chri- 43
stianæ Religionis instituta, quæ ex gravi præcepto scire tenetur, donec illa ex propria culpa non addiscit, in statu peccati mortalis miserrime versetur, si proinde Episcopus, vel 44
Parochus huic Matrimonium differat, novum non ponit impedimentum, sed impedimentum objicit, & explicat, quo ille propter peccatum jam detinetur; Quæ docta, cla- 45
ra, ac sana responsio congruit etiam aliis impedimentis impedientibus desuper recensitis, & in sæpedicto *versiculo* non expressis, cum enim vetitum sit *peccatum*, & proinde ad illud = *Vetitum* = eadem impedimenta referri possint, quia grave peccatum committunt, qui talia impedimenta contemnunt, ideo si Episcopi, vel Parochi illorum Matrimonia, quibus similia obstant impedimenta, approbare, & authorizzare recusent, nova per ipsos impedimenta impedientia statuta dici non possunt, cum novum impedimentum impediens dici nequeat in hac materia *peccatum*, cum quo talia Matri- 46
monia contrahi jam prohibitum fuit.

Quod autem ad rem attinet, eatenus pro *Prima* causa separationis Tori *ad tempus* impedimentum impediens ponendum esse censui, quatenus contracto Matrimonio cum impedimento impediente, non statim Conjuges una simul cohabitare possunt,

sunt, sed sunt ad invicem sepaiandi,
prout evenit in casu, quo Matrimo-
nium initum fuerit cum Censurato
47 vitando. Cum enim Censuratus, seu
Excommunicatus vitandus sit omnino
avulsus a Communione Fidelium, seu
48 Ecclesiæ *Can. Omnis Christianus* 32.
caus. 11. *quæst.* 3. donec non mereatur
absolvi cum eo Conjux cohabitare,
49 cibum sumere, & loqui non po-
test *Can. Excommunicatos* 17. *caus.* 11.
quæst. 3. = ibi = *Nullus* (cum Ex-
communicatis) *in oratione, aut cibo,*
aut potu, aut osculo communicet, nec
Ave eis dicat, quia quicumque in his,
vel aliis prohibitis scienter Excommunica-
tis communicaverit, juxta Apostolorum
institutionem, & ipsi simili Excommu-
nicationi subjacebunt = Secus autem si
Matrimonium ratum, & consumma-
50 tum fuerit cum Conjuge, qui con-
stante Matrimonio, deinde in Excom-
municationem inciderit, tunc enim
utrique Conjugi licitum erit debi-
tum petere, & reddere, & in guber-
natione, & directione domus, ac in
colloquiis, mensa, & hujusmodi in-
ter se communicare *Cap. Inter alias* 31.
De sentent. Excommunicat. Can. Quoniam
multos 101. *caus.* 11. *quæst.* 3.

Separandi igitur sunt Conjuges,
quorum alter antequam Matrimo-
monium inierit, simplex Continentiæ
51 Votum emiserit, donec Vovens Apo-
stolicam dispensationem obtinuerit.

Et pariter separationi Tori subji-
ciuntur Conjuges, omissis culpabiliter
denunciationibus, Matrimonium con-
trahentes, quibus inhibenda est si-
multanea cohabitatio, unusque ab
52 altero saltem per mensem separatus
permanere debet, ut hoc temporis
intervallo neglectæ ante Matrimo-
nium denunciationes suppleantur, ad
detegenda, si quæ sint, inter Conju-
ges canonica impedimenta, ita ut si
hoc interim una simul nihilominus
cohabitarent, simulque Matrimonii
usum haberent, toties lethale pecca-
53 tum committerent ex Juribus per me
relatis in *Vot. X. nu.* 121. *& seqq. De*
Sponsalib. Filiorumfam.

Super aliquibus ex prædictis im-
pedimentis impedientibus, veluti su-
per omissione harum denunciatio-
num, quæ Matrimonium, præcedere 54
deberent, Episcopus dispensare po-
test *Navarr. in Manual. cap.* 22. *n.* 85.
Guttierez de Matrim. cap. 87. *n.* 23. *Re-*
ginal. in prax. for. pœnitent. lib. 31. *nu-*
mer. 192. nunquam tamen super Voto 55
simplici Castitatis, seu Religionis,
aut super Sponsalibus cum una perso- 56
na jam contractis, ut deinde illa spre-
ta, & invita nuptiæ cum alia diver-
sa ineantur, vel super Matrimonio cum
Persona hæretica contrahendo *Be-* 57
nedict. XIV. de Synod. Diœces. lib. 9.
cap. 2. *sub num.* 1. *vers. Et primo*, nec
generaliter super aliis impedimentis
impedientibus, circa quæ dispensa-
tio Episcopi Contrahentes a peccato
immunes reddere nequit. 58

Ut autem hæc dispensatio per-
missa Episcopo licita sit, rationabi-
lis causa requiritur *Bonaccin. Theol.* 59
Moral. tom. 2. *tit. de legib. disput.* 1.
quæst. 2. *punct.* 3. *num.* 1. qua tamen
causa interveniente, etsi Episcopus pos-
sit, non semper nihilominus dispensare
tenetur *Sac. Concil. Trident. sess.* 25. 60
cap. 18. *de reformat.* Verum illam ne-
gare non debet, quando necessaria
videtur, vel ut publicum, aut priva-
tum damnum evitetur; vel si com-
muni, aut privato bono sit utilis; seu
recta ratio, & charitas in proximum
exigat, ut commoditati petentis, di-
spensatione consulatur *Sanch. de Ma-*
trim. lib. 3. *disput.* 10. *a n.* 3. ubi *num.* 5.
distinguendo inter dispensationem ab
Episcopo super denunciationibus de- 61
bitam, & inter similem dispensatio-
nem ex gratia concedendam, debi-
tam esse recte docet = ibi = *In casibus,*
in quibus scandalum sequeretur, aut
est suspicio malitiosi impedimenti, expe-
dit enim bono publico, ne Matrimonia
malitiose, vi, aut fraudibus impedian-
tur; & quando subditis expedit valde
ad bonum animæ, aut corporis dispensa-
tio; ut quia vir defloravit fœminam, &
est periculum mutationis voluntatis vi-
ri; vel Contrahentes sunt in peccato
Concubinatus &c. periculumque est in
mora, vel morti vicinius vult ducere
Concu-

*Concubinatn &c. Quare si citra causam
justam majoris boni Prælatus dispensa-
tionem tunc neget, reus erit culpæ;
Secus quando nullum publicum, aut
privatum notabile damnum sequitur, ut
quando Senex cum Juvencula, vel duo
Senes contrahere volunt, vel quando
nullus est timor impedimenti inter Con-
trahentes, vel sunt Magnates, & in
similibus casibus, tunc enim, quamvis
Episcopus possit dispensare, non tamen
tenetur* =

Quas Causas repetit, ac alias,
ex quibus Episcopus super denuncia-
tionibus ex gratia dispensare potest,
vel ex justitia tenetur, una simul colli-
git, ac refert Idem *Sanch. de Matrim.
lib.3. disput.9. per tot.* & sunt quæ se-
quuntur, videlicet

I. Nimia Contrahentium dispa-
ritas, veluti si valde Senis teneram
62 ducat puellam, seu valde Nobilis
ducat ignobilem, quibus dispensatio
conceditur ratione pudoris, & ve-
recundiæ.

II. Senectus utriusque Contra-
hentis, ne si fiant denunciationes,
oriatur quædam irreverentia Sacra-
63 mento, dum Senes Matrimonium
Contrahentes irridentur.

III. Concubinatus occultus,
dum Concubinarii, qui Matrimonium
inire volunt, diu existimati sunt Con-
64 jugati, ne propter denunciationes
cum eorum verecundia, & infamia
eorumdem Concubinatus detegatur.

IV. Qualitas magnatitia, quan-
do nempe Contrahentes sunt Magna-
tes, qui valde noti sunt, & valde pu-
blica eorum Matrimonia, ita ut etiam
65 sine denunciationibus, si aliquod in-
ter illos adesset canonicum impedi-
mentum, statim sciendum esset.

V. Securitas, quod nullum ob-
stet canonicum impedimentum, quan-
do nempe nullius impedimenti timor
66 subest, eo namque cessante, necessa-
riæ non sunt denunciationes, quæ
pro detegendis impedimentis sunt
præscriptæ.

VI. Brevitas temporis, quando
nimirum, si præmitterentur denuncia-
tiones, Nuptiæ benedici non possent,
quia immineat tempus, quo ab Ec- 67
clesia benedici prohibentur, quarum
benedictio, quantum fieri potest,
omitti non debet, neque ad hunc ef-
fectum est expectandum, ut tempus
vetitum transeat, ob periculum dis-
solutionis sponsalium, vel fornicatio-
nis Contrahentium.

VII. Nullitas occulta Matrimo-
nii, quando scilicet post contractum 68
publice Matrimonium, invalidum de-
inde reperitur ob impedimentum oc-
cultum, quo casu ad vitandum scan-
dalum denunciationes omittuntur.

VIII. Timor impedimenti, quan-
do nempe timetur, quod Parentes,
aut Consanguinei Matrimonium im-
pediant, injuste tamen, & minis, 69
dolo, vi, falsitate, ut suppositis falsis
testibus, vel calumniis, secus vero
quando adest justa impediendi causa
ob notabilem disparitatem &c.

IX. Parentum, aut Tutorum
interesse, qui causa consumendi patri-
monii nolint, quod Puella Matrimo-
nium contrahat, & timeatur, quod 70
injuste, & malitiose illud impediant.

X. Matrimonium indignum,
quando Parentes, vel Tutores volunt,
quod Puella Viro indigno nubat, tunc
enim permitti potest, ut nubat Viro 71
digno omissis denunciationibus.

XI. Utilitas Matrimonii, quando
Contrahentibus valde Conjugium ex- 72
pediret, & sibi illud impediri timerent.

XII. Periculum inconstantiæ
unius ex Contrahentibus, veluti si
Stuprator paratus sit resarcire dam- 73
num Stupratæ illatum cum subse-
quenti Matrimonio, sed si ejus cele-
bratio differatur, timeri possit, quod
stuprator animum mutet; Amplia
etiamsi Fœmina non esset Virgo, sed
tamen si Matrimonium non contrahe- 74
retur, infamata remaneret.

XIII. Levitas alterius ex Con-
trahentibus, si nimirum Masculus,
& Fœmina sibi fidem dederint de Ma- 75
trimonio contrahendo, & alter ex eis
sit adeo levis, ut attenta ejus levita-
te, aliisque conjecturis timeatur,
quod probabiliter injuste a fide da-
ta resiliat; Expedit enim, quod in-
ter

ter illos Matrimonium contrahatur,
76 ne a data fide injuste resiliens, lethaliter peccet, & alter Matrimonio sibi ex justitia debito defraudetur.

XIV. Periculum damni corporalis, veluti si duo Concubinarii com-
77 prehendi possint, & uti tales a Judice puniri, qui, omissis denunciationibus, sine dilatione in Matrimonium conjungi possunt, ut comprehensi, absque læsione veritatis, se Conjugatos esse dicere valeant.

XV. Periculum animæ, si duo Concubinarii inter se Matrimonium
78 inire peroptent, & si differatur, periculum sit, ut dum denunciationes fiunt, inter se commisceantur; Vel si Meretrix in lupanari exposita Virum
79 invenerit, qui illam desponsare consentiat, quibus pariter sine denunciationibus licentia Matrimonium ineundi est concedenda tum ut Meretrix statim a meretricio desistat, tum ne Sponsus, vel ipsa voluntatem mutet, & in eodem statu meretricio permaneat.

XVI. Scandalorum vitatio, quæ immineant ob aliquam factionem,
80 quæque vitari possint, quatenus sine dilatione Matrimonium contrahatur.

XVII. Prolis legitimatio, si nempe Concubinarius in articulo
81 mortis constitutus Concubinam ducere velit, ut prolem ab ea susceptam legitimet; Et si nulla proles existat, adhuc Concubinam, erga quam val-
82 de est affectus, ducere velit, ut securior sit ejus transitus.

Demum in omnibus casibus, in quibus licita olim erant Matrimonia Clandestina, justa est causa dispensan-
83 di in denunciationibus. Hujusmodi vero casus ii sunt, de quibus suprà §. VIII. IX. X. XI. XIV., & alii similes.

Notandum tamen, quod in quibuscumque casibus non debet Ordinarius super denunciationibus clausis
84 oculis, & sub sola Conjugum assertione dispensare, sed aliunde informari tenetur, an aliquod inter Contrahentes esse possit Canonicum impedimentum, ne cum eo conjungantur, ac nullum, & invalidum remaneat Matrimonium cum eodem impedimento contractum, quemadmodum hæc omnia expendit, & advertit *Sanch. de Matrim. loc. cit.*

C A P. III.

De temporanea, seu perpetua Separatione Tori ob mutuum Conjugis utriusque consensum.

1 Separatio Tori, & cohabitationis fieri potest ob mutuum ex justa causa utriusque Conjugis consensum, etiam post Matrimonii consummationem.
2 Consensus tamen datus per iracundiam, vel valetudinis causa revocari potest.
3 Pro temporanea separatione consensus dari solet ex causa litis inter Conjuges promovendæ.
4 Vel ut uterque exercitiis spiritualibus, & Orationi vacare possit.
5 Pro perpetua, quando uterque Conjux vitam continentem ducere statuit.
6 Vel quando Vir assumit statum Clericalem, & Uxor in approbata Religione profitetur.
7 Vel cum uterque, aut alter Religionem ingreditur, & alter in seculo remanet.
8 Qui tamen continentiæ Votum emittere tenetur.
9 Concipiendum, & perficiendum coram Ecclesiastico Superiore, & Testibus.
10 Ejusque ætatis, & conditionis esse debet, ut de illius incontinentia non possit haberi suspicio.
11 Alias statum mutare nequit.
12 Separatio non est admittenda, si quamvis fuerint ætate provecti, Uxor ingredi nolit Religionem.
13 Adhiberi tamen potest in hoc casu cautela, ut domum separatam inhabitent.
14 Post Matrimonium tantummodo

ratum reciprocus consensus non requiritur, si alter Conjux in Religione professionem emittat.
Et alter ad alias transire nuptias non prohibetur, *ibid.*
15 Ad quem effectum post Matrimonium ratum habent bimestre Conjuges ad deliberandum, an Religionem ingredi velint.
16 Non dissolvitur tamen per subsequens Votum simplex Castitatis, quod impedit tantum Matrimonium contrahendum, sed non dissolvit jam Contractum, & *num.* 18.
17 Neque jam contractum dirimit, sed tantum dirimit contrahendum Votum solemne in susceptione Sacri Ordinis, & *num.* 19. & 21.
20 Votum solemne Castitatis dirimit Matrimonium ratum, quando fit per solemnem Religionis professionem.
Alias nonnisi pro Matrimonio deinde ineundo dirimens impedimentum inducit, *ibid.*
22 Quod impedimentum tolli potest per Apostolicam dispensationem, quando agitur de Matrimonio a Regibus, magnisque Principibus contrahendo, & quare.
23 Adducuntur exempla de hac dispensatione concessa Diaconis,
24 Sacerdotibus, Episcopis,
25 Et Monialibus.

SECUNDA inter legitimas causas, ex quibus inter Conjuges, etiam post consummatum Matrimonium, *temporanea*, seu quoque *perpetua* separatio quoad Torum, & cohabitationem fieri potest, est mutuus utriusque Con-
1 jugis ex justa causa pro separatione consensus *Abb. in Cap. Ad id numer. 3. De Sponsal. & in Cap. Veniens 19. vers. Maritus, & Uxor de Regular. & in Cap. Tua 24. De Jurejurand. Raynald. observat. crimin. tom. 4. in supplement. ad cap. 32. supplet. 3. n. 174. & seqq.*

Dummodo tamen ab uno ex illis alteri consensus serio, & ex animo datus fuerit, non autem per iracundiam, seu valetudinis ejus causa, tunc enim revocari potest, & alter ad illum re- 2
dire tenetur, ut post *Text. in leg. Divortium 3. ff. De divort. & repud.* respondit *Rot. in Romana Assignamenti 26. Junii 1746. §. 6. & seq., cor. Emo Elephantut.*, & in ejus Confirmatoria 1. *April.* 1748. *§. 5. cor. R. P. D. Clemente, & in Anconitana Obsequiorum Matrimonialium 15. Junii 1764. §. Quin officiat coram R. P. D. Veri* = ibi = *Ideoque si Uxori discedenti Maritus vel per iracundiam annuit, vel valetudinis illius causa, non tamen divortio consensisse, sed Uxorem adhuc in manu retinuisse videtur: Revocato autem, si qui fuerit, consensu &c. nihil superest, quo Vir adhuc a Conjuge seorsim vivere, & ejus societate privari debeat* =

Reciprocus autem Conjugum pro *temporanea* separatione consensus inter eos intercedere solet, vel quando illum (raro licet) uterque præstat, quia Vir adversus Uxorem, vel Uxor adversus Virum litem susci- 3
pere cogitur, ut infra *cap. 3. n. 34. hujus lib. 2. & cap. 11, n. 2. & seqq. lib. 3.* Vel quando unus, vel alter, aut uterque occasione vacandi spiritualibus exercitiis, & orationi, plena frui libertate peroptat, quemadmodum 4
juxta monitum *Apostoli 1. ad Corinth. cap. 7. vers. 5.* = ibi = *Nolite fraudare invicem, nisi forte ex consensu ad tempus, ut vacetis orationi* = decernit *Text. in Can. Apostolus 12. caus. 33. quæst. 4.*

Pro *perpetua* vero, vel quando uterque Conjux post consummatum Matrimonium vitam continentem du- 5
cere statuit; nam alter sine consensu alterius id facere nequit, sed alteri petenti Conjugale debitum reddere omnino tenetur, quod non officit sanctitati, itaut S. Macarius desiderans a Deo intelligere ad quam sanctitatis mensuram pervenisset, divinitus cognoverit se ad sanctitatem duarum mulierum conjugatarum Alexandriæ habitantium pervenisse, cumque eas ab ipso quæsitas tandem invenisset, & de vivendi genere interrogasset, nil aliud intel-

intellexit, quam quod inter se concordes semper vixissent, & desiderium quidem ingrediendi Cœnobium habuissent, sed quia id Mariti permittere noluerunt, in fide conjugali illis præstanda pervixissent.

Vel quando Vir assumit statum
6 Clericalem, , & Uxor in approbata Religione profitetur *Can. Quia Agatho* 21. *& Can. seq. caus.* 27. *quæst.* 2. *Cap. Cum sis* 4. *De convers. Conjugat. Benedict. XIV. in suo tract. de Synod. Diœces. lib.* 13. *cap.* 12. *n.* 11.

Vel cum uterque, aut alter de consensu alterius Religionem ingre-
7 ditur, & alter in seculo remanet, qui tamen, ultra consensum, perpetuum quoque Continentiæ Votum una si-
8 mul emittere debet, ut statutum habemus in *Cap. Cum sis* 4. *De convers. Conjugat.* = ibi = *Ut Castitatem promittente* = & pariter in *Cap. Ad Apostolicam* 13. *eod. tit.* = ibi = *Nisi perpetuam continentiam repromittat* = Quod Continentiæ Votum concipiendum, & rite perficiendum est coram Testi-
9 bus, & Ecclesiastico Superiore, ut declarat *Benedict. XIV. de Synod. Diœces. lib.* 13. *dicto cap.* 12. *n.* 11. *in fin.*

Præterea sive Vir, sive Uxor in seculo remanens ejus esse debet ætatis, & conditionis, ut ratione morum nulla possit haberi suspicio de
10 periculo illius incontinentiæ, quemadmodum sancitum est in *Cap. Uxoratus* 8. *De Convers. Conjugat.* = ibi = *Quæ integræ opinionis ita existat; quod nulla suspicio habeatur, quod minus continenter debeat vivere* = & infra = *Si autem talis fuerit, quæ suspicione non careat in loco religioso, ubi Deo serviat, perpetuo commoretur* = & probat *Benedict. XIV. de Synod. Diœc. loc. mox cit.* adeout, si Vir in seculo remanens non sit ætate provectus; neque ab incontinentiæ suspicione remotus, ad Sa-
11 cros Ordines non sit admittendus *Benedict. XIV. loc. cit. n.* 14.

Multoque minus, si licet ambo Conjuges sint ætate provecti, Uxor tamen Religionem ingredi recuset
12 contra dispositionem *Text. in Cap. Conjugatus* 5. *De convers. Conjugat.* = ibi = *Nullus Conjugatorum est ad Sacros Ordines promovendus, nisi ab Uxore CONTINENTIAM PROFITENTE fuerit absolutus* = quæ verba *continentiam profitente*, congruere Sanctimonialium instituto, & professioni in approbata Religione dicit *Benedict. XIV. loc. cit. n.* 16. *in fin.* ubi tamen concludit, quod renuente Uxore Religionem amplecti, adhibita fuit in hujusmodi casu cautela, quod alter Conjux ab altero separatus distinctam, diversamque domum 13
inhabitaret.

Ex præmissis autem causis fit inter Conjuges separatio post Matrimonii consummationem, utriusque interveniente consensu *Benedict. XIV. de Synod. Diœces. lib.* 13. *d. cap.* 12. *nu.* 10. Sed si Matrimonium fuerit tantummodo ratum, & non consummatum, tunc non solum alter ab altero consentiente, sed & dissentiente separari potest, nedum quoad Torum, & cohabitationem, verum etiam quoad vinculi Matrimonialis dissolutionem, quatenus Religionem ingrediatur, ibique professionem emittat, eoque casu in seculo remanens, quia Matrimonii nexus est resolutus, ad alias transire nuptias non prohibetur *Cap.* 14
Verum 2. *Cap. Ex publico* 7. *De convers. Conjugat. Sac. Concil. Trident. sess.* 24. *Can.* 6. = ibi = *Si quis dixerit, Matrimonium ratum non consummatum per solemnem Religionis professionem alterius Conjugum non dirimi, Anathema sit* = Ad quem effectum uterque Conjux habet bimestre ad deliberandum, an consummare, seu, altero quoque obsistente, Religionem ingredi velit 15
dicto Cap. Ex publico 7. *De convers. Conjugat. Benedict. XIV. de Synod. Diœces. lib.* 13. *d. cap.* 12. *n.* 2.

Quod tempus non est adeo limitatum, atque restrictum, ut etiam ultra bimestre extendi non valeat, nam si Vir post Matrimonium simpliciter ratum, illud transacto quoque bimestre non consummet, post bimestre, & etiam post annum Religionem ingredi non impeditur *Reiffenstuel. in Jus Can. lib.* 3. *tit.* 32. *num.* 5. Si vero quam-

quamvis intra bimestre renuat Uxor Viro reddere debitum cum protestatione se velle potius ingredi Religionem, aut quia nondum deliberaverit statum Conjugalem, seu Religiosum amplecti, Vir autem hac non obstante protestatione per vim nihilominus illam comprimat, adhuc ipsa, eo etiam invitoReligionem ingrediendi Jus non amittit *Reiffenstuel. loc. cit. num. 6.*

Hæc tamen locum habent in casu tantum ingressus unius Conjugum in Religionem approbatam cum subsequenti solemni professione. Cœterum præter hunc casum Matrimonium tantummodo ratum, & non consummatum (nisi accedat Apostolica dispensatio, de qua *supra lib. 1. Cap. 16.*) numquam dissolvitur, nec etiam per
16 subsequens Votum simplex Castitatis *Cap. Ex parte 14. De convers. Conjugat.*, neque per Votum solemne in
17 susceptione Ordinis sacri, quia etsi dictum Votum simplex impediat, & hoc solemne dirimat Matrimonium contrahendum, neutrum tamen Matrimonium antea contractum, quamvis non consummatum, dissolvit, ut
18 quoad Votum simplex Castitatis probavi in præcedenti *Cap. 2. num. 19. hujus Libri II.*, & quoad Votum solemne per susceptionem sacri Ordinis, quod dirimat Matrimonium jam con-
19 tractum, *nec Jure Divino, nec per Sacros Canones reperitur hoc statutum*, ut inquit JOANNES XXII. *in Extravag. Antiquæ De Voto, & Vot. redemp.*

Votum ergo solemne Castitatis tunc solum dirimit Matrimonium jam contractum, sed non consummatum, quando fit per solemnem Religionis
20 Professionem, alias nonnisi pro Matrimonio deinde ineundo dirimens
21 impedimentum inducit, quod tolli tamen potest per Apostolicam dispensationem, concessam aliquando pro contrahendis, hoc non obstante Voto, Matrimoniis a Regi-
22 bus, Magnisque Principibus; Horum etenim Matrimonia cum directa sint vel ad ineundas paces, vel ad propagandas, seu conservandas Regias Stirpes, Regnorumque successiones, primario respiciunt bonum publicum, ac Populorum utilitatem. Quamobrem similis dispensatio non conceditur pro Matrimoniis particularibus privatorum Civium, in quibus prædicti effectus non concurrunt, ut tradit *Sanch. de Matrim. lib. 8. disput. 20 num. 24. & seq.*, aliisque relatis *Rot. dec 360. n. 1. & 2. par. 18. to. 1. rec.*

De hac dispensatione, inter alia, exemplum habemus in Casimiro II.
Micislai Regis Poloniæ unico Filio, 23
qui e Monasterio Cluniacensi, ubi solemnem emiserat professionem, & jam ad Diaconatus Ordinem promotus fuerat, ad sedandas civiles discordias cum rapinis, incendiis, & stragibus sexennio continuatas egressus, Regale Poloniæ Thronum occupavit, nuptiasque contraxit mediante dispensatione Summi Pontificis BENEDICTI IX., ut narrat *Forest. in Vit. Regum Poloniæ lib. 10. p. mihi 267. & seqq.*

Nec Papa dispensare potest ex causa tantum cum Diaconis, ut in præmisso casu, & cum Subdiaconis *Gloss. & DD. in Cap. Cum olim 6. De Cleric. Conjugat. Bald. in L. Rescripta 7. num. 8. Cod. de precib. imper. offeren. Dec. cons. 112. num. 4.*, sed etiam cum
Sacerdotibus, & proinde INNO- 24
CENTIUS III. dispensavit cum Ramiro Arragonum Rege, Abbate, Sacerdote, & Episcopo, qui ducta deinde Uxore, ex ea Petronillam filiam suscepit, quæ in Arragonum Regno succedens cum Raymundo Comite Barchinonen. Matrimonium inivit, ex quo per lineam descendentalem octo generationes prodierunt. GREGORIUS XIII. cum Provinciali Cappuccinorum, Fratre Cardinalis Joyosæ, eamdemque dispensationem concesserunt alii Summi
Pontifices etiam Monialibus, atque 25
de hac præ cæteris exemplum præbuit Constantia filia Rogerii Siciliæ Regis Monialis Professa in Civitate Panormi, & jam quinquagenaria, quæ per dispensationem COELESTINI III. nupsit Henrico VI. Imperatori, ex quo Matrimonio ortus est

Fede-

Federicus II. Romanorum Imperator, quemadmodum narrant Historiæ, & de iisdem Matrimoniis cum Apostolica dispensatione, ut supra, contractis testantur Doctores relati per *Albertin. de agnosc. assert. Catholic. & Hæretic. quæst.* 21. *nu.*41. *Mascbat. Instit. Canon. lib.*3. *tit.* 31. *de Regular. num.* 28. *&* 29.

CAP. IV.

De Separatione Tori ad tempus propter hæresim.

SUMMARIUM.

1 Lapsus in hæresim, aut gentilismum, alia fornicatio spiritualis unius Conjugis est causa Separationis Tori.
2 Dummodo Hæreticus in sua pertinacia perseveret, *& num.*6.
3 Si Hæreticus Catholicum Conjugem pervertere nititur, hic propria auctoritate separari potest.
4 Imo est cogendus.
5 Sed si speretur conversio, Catholicus cum eo cohabitare potest.
6 Etsi per unicam carnalem fornicationem detur Separatio Tori, unicus tamen actus infidelitatis ad id non sufficit.
7 Quisnam dicatur Hæreticus, *& numer. seqq.*
19 Hæreticus non est, qui negat Conceptionem B. Mariæ Virginis Immaculatam in primo instanti.
20 Melius est tamen illam defendere.
21 Quid acciderit Auctori eam defendenti.
22 Demonstratur Conceptionem B. M. V. in primo instanti fuisse immaculatam, *& num. seqq.*
28 An hoc sustineri possit cum sanguinis effusione.
29 Beatissima Virgo fuit baptizzata, & quare.
30 A suo Divino Filio fuit redempta, sed redemptione præservativa.
31 Ejus mors non fuit poena originalis culpæ, *& num. seqq.*
32 Debita per homines contracta quando Adam peccavit, *& nu. seqq.*
35 Ab illis D. N. J. C. fuit immunis.
36 Effectus mortis.
37 An a prædictis debitis B. M. V. fuerit immunis.
38 An si B. V. M. Filio præmortua fuisset, ejus Anima descendisset ad Limbum.
39 Facta Separatione Tori propter hæresim Matrimonii vinculum remanet intactum.
40 Propter lapsum in hæresim unius Sponsi, Sponsalia dissolvuntur.
41 Votum Ultramarinum, vi cujus Vir ab Uxore divertere poterat ad tempus, hodie Viris non suffragatur.
42 Gesta per S. Ludovicum Galliæ Regem ad recuperandam Terram Sanctam.

Lapsus in hæresim, seu gentilismum alias fornicatio spiritualis alterius Conjugum, *Tertiam* præbet causam Separationis quoad Torum, & cohabitationem alteri Conjugi innocenti *Cap. Quæsivit* 2. *De Divort.*, ne ex cohabitatione cum Hæretico, periculum subeat infectionis, dummodo tamen in sua pertinacia Hæreticus perseveret *Oldrad. consf.*210. *num.*11. 1 *Sanch. de Matrim. lib.*10. *disput.*15. 2 *num.*3. *Farinacc. quæst.* 143. *num.*107.

Quinimo, si Hæreticus Catholicum pervertere nititur, & gravissimum est periculum assentiendi, non solum Conjux innocens propria auctoritate separari potest *Cap. De illa* 6. 3 ibique communiter DD. *De divort. Sanch. de Matrim. loc. mox citat. Farinacc. quæst.* 143. *num.*102. *& seq.*, verum etiam ad se omnino separandum est cogendus *Castropal. tract.*28. *disput.* 4 3. *de Matrim. & Sponsal. punct.* 6. §.8. *num.*2. *tom.*5.

Si vero adsit spes conversionis, tunc innocens, si velit, cum eo habitare non impeditur *Aversf. quæst.* 23. 5 *de Matrim. sect.*9. *vers. Secundo Tamburin.*

burin. de Sacram. lib.8. tit. de Matrim. tract.8. cap.3. §.7. num.2. & 4.; Cum ipso autem habitare tenetur, neque se separare potest, si unicus tantum fuerit infidelitatis actus, licet enim per unicam carnalem fornicationem detur inter Conjuges Separatio, unicus tamen actus infidelitatis ad hoc
6 non sufficit, nisi concurrat consuetudo, quæ pertinaciam ostendit *Sanchez de Matrim. lib.10. disp.15. n.11.*, quam pertinaciam requiri satis expressit *Apostol. in Epist. ad Tit. cap.3. vers.10. & seq.* = ibi = *Hæreticum hominem post unam, & secundam correctionem devita, sciens, quia subversus est, qui ejusmodi est, & delinquit, cum sit proprio judicio condemnatus* =

Hæc igitur omnia firmo gressu procedunt, si Conjux, qui tamquam lapsus in hæresim accusatur, vere cum pertinacia fuerit Hæreticus;
7 Hæreticus autem est, qui falsam de Fide Catholica gignit opinionem, vel eam sequitur *Can. Hæresis 27. Can. Hæreticus 28. & seqq caus.24. quæst.3.*, Qui negat Sanctissimam Trinitatem, Jesu Christi Divinitatem, purissimam ejus, opera Spiritus Sancti, Conceptionem, & ipsius mortem, & passionem pro Humani Generis redemptione, ut advertit *Pasqualon. in Sac. Arsenal. Avvert.43. pag.370.*; Qui-
8 cumque Sacram Scripturam aliter intelligit, quam Spiritus Sanctus flagitet *d. Can. Hæresis 27. caus.24. quæst.3. Can. Relatum 13. dist.37.*; Qui ex contemptu Romanæ Ecclesiæ, vel
9 Summi Pontificis, Apostolicæ Sedis Præcepta transgreditur, eaque servare contemnit, & etiam qui servare despicit Decretales, itaut quasi claves contemnere videatur *Can. Nulli 5. dist. 19. Can.1. dist.20.*; Qui asserit quemcumque sine Fide posse salvari, aut loquitur contra Sacramenta, Ceremonias, & Ritus Ecclesiæ, usumque Sacramentorum, vel contra traditiones Apostolicas, seu contra Purgatorium, Indulgentias, & articulos Fidei *Pasqualon. in Sac. Arsenal. par.1. pag.7.*; Qui eadem pervertit
10 Ecclesiæ Sacramenta, ut est Simoniacus, qui vendit illa, vel emit *Can. Eos qui per pecuniam 21. caus.1. qu 1. Can. Si quis 2. & seqq. caus.1. quæst. ult.*; Qui negat illibatissimam, purissimam, & omnimode intactam Virginitatem Mariæ Sanctissimæ Matris Dei *Pasqualon loc. cit. d. Avvert. 43. pag. 370.*; Omnis, qui quomodocumque ab unitate Catholicæ Fidei, & 11
communione Fidelium est divisus *Can. Quod autem 2. caus. 4. quæst.1. Can. Denique 9. caus. 7. quæst.1.*; Qui dubitat de Catholica Fide *Cap.1. De* 12
Hæretic.. Debemus enim firmiter credere, & simpliciter confiteri *Cap. De Summ. Trinit. Cap.1. eod. tit. in. 6.*: 13
Nam dubitans non est in Fide, quique non est in Fide, est contra Fidem, 14
& infidelis *Leg. Cœlicolarum 11. Cod. De Judæis d. Cap. 1. De Hæretic.* Qui Romanæ Ecclesiæ privilegium ab ipso 15
Summo Ecclesiarum Capite auferre conatur *Can.1. dist.22.* Qui non recipit, nec credit id, quod habetur ex quatuor Sacrosanctis Conciliis Oecumenicis, videlicet Niceno, Con- 16
stantinopolitano I., Ephesino, & Chalcedonensi *Leg. Quicumque 8. Cod. de Hæretic.*; & stricto modo dici potest Hæreticus, qui a recto tramite, & judicio Catholicæ Fidei deviare de- 17
tegitur *Leg 2. in fin. Cod. de hæretic.*, seu quicumque non credit, aut credi non opportere docet, vel jactat cre- 18
dendum non esse, quod est de Fide credendum.

Hinc Hæreticus non erit Conjux, qui dixerit, vel sustinuerit Beatissimam Virginem MARIAM non fuisse in primo instanti sine labe originali conceptam, quia contrarium 19
non est adhuc expresse ab Ecclesia definitive decisum. Melius tamen faceret, si ejus Conceptionem totaliter immaculatam fuisse defenderet. 20

Et in hoc proposito me narrare non piget ad honorem, & gloriam ejusdem Sanctissimæ Dei Genitricis MARIÆ, quam qui elucidant, vitam æternam habebunt, quod dum essem 21
Vicarius Apostolicus, & Administrator Episcopatus Civitatis Callii, & sæpe post prandium a curis mei mune-

muneris absolutus me conferrem ad Conventum RR.PP. Cappuccinorum, quadam die in illorum Horto deambulans, & cum nonnullis ex eis verba faciens de hoc singulari MARIÆ privilegio adhuc controverso, quam tamen controversiam a BENEDICTO XIV. de recenti ad Summum Pontificatum tunc evecto, ejusdemque VIRGINIS Immaculatæ specialiter devoto in illius Immaculatæ Conceptionis favorem resolvendam esse sperabant, comparuit quidam Religiosus alterius Ordinis inter 23. & 24. diei horam, qui statim variis argumentis idem privilegium totis viribus impugnare suscepit. Quamvis ego, ultra ingenii mei tenuitatem, super hujusmodi articulo nullum unquam fecissem studium, tantas nihilominus validas pro defensione Immaculatæ Conceptionis adduxi rationes (quas nescio quomodo tunc excogitare potuerim, easque modo repetere sine speciali superiori lumine minime possum) ut Contradictor magno cum gaudio illorum Seraphici Ordinis Religiosorum tandem convictus, mutus, & verecundus remanserit. Sequenti die summo mane, antequam è lecto surgerem, Vir quidam, qui è Civitate Pisauri pedetentim veniens nonnisi de nocte iter facere potuerat, attenta distantia illius Civitatis a Civitate Callii, ex improviso mihi exhibuit pretiosam IMAGINEM SANCTISSIMÆ CONCEPTIONIS phrygio opere ex auro, argento, filoque serico elaboratam, quam honestissimus, doctusque Sacerdos Pisaurensis mihi donabat. Vix hoc pervenit ad aures Cappuccinorum, qui controversiæ fuere præsentes, eadem die se ad Episcopale Palatium transtulerunt, visoque dono, admiratione commoti cum lætitiæ lacrymis exclamarunt: Obmutescant quicumque Beatissimæ Virginis MARIÆ Immaculatam Conceptionem impugnant: Hoc donum non est solius Sacerdotis donantis, qui nullam de hesterna vespertina controversia notitiam habuit, nec habere potuit, sed ipsemet medium, quo usus est MARIA, ut suum Defensorem pro reportata victoria remuneraret. Et utinam reminisci possem argumentorum, quibus Immaculata Conceptio tunc probata remansit, ut ea ad suadendos Oppositores literis darem. Apud me tamen semper est, semperque erit certissima Immaculata Conceptio, donec mea Sententia ab Ecclesia damnata non fuerit; (omissisque omnibus revelationibus, in quibus ipsamet VIRGO eamdem suam Conceptionem in primo instanti immaculatam manifestavit, & præsertim Sorori Mariæ de Agr. ut *in ejus lib. 1. Mystic. Civit. cap. 15. num. 220., & cap. 17. num. 252.* S. Mectildi, ut *in ejus lib. Spir. grat. lib. 1. cap. 46.*, *S. Birgittæ in ejus lib. 6. Revel. cap. 49.* B. Gondisalvo Archiepiscopo Toletano *Bust. in Offic. Concept. Tritem. lib. de Script. Eccles. Temisvar. lib. 4. Stellar. par. 1. art. 3.*) ad eam quovis tempore Immaculatam constantissime credendam hisce solis reflexionibus me sentio necessario coactum.

22 Rex eligit sibi ducere in Uxorem Mulierem nascituram ex Parentibus cujusdam Familiæ, in qua Filii, & Filiæ concipiuntur cum quadam turpi macula, quæ curata, a morte liberat, sed nihilominus est aliorum vitæ incommodorum causa, & origo, & nota quædam, propter quam ea Familia a cunctis de Populo abominari meretur, unde Regi neque decus, neque conveniens esset cum Muliere macula simili deturpata, cæterisque incommodis obnoxia nuptias inire. Rex tamen scit efficace remedium, quo ante conceptionem adhibito, nec ulla macula contrahi potest in conceptione, nec proinde prædicta incommoda subsequuntur; imo Proles omni ex parte sana, pulcherrima, formosa, & amabilis concipietur. Quis sibi suadere poterit, quod Rex cæteroquin prudens, & sapiens, hoc neglecto remedio, Filiam deinde natam, ac prius hæreditaria fœdatam macula, a qua ipsemet illam præservare poterat,

rat,

rat, absque ulla difficultate desponsare velit? Et si cum effectu eamdem desponsaverit, quis indubitanter non credet, quod nunquam id fecisset, nisi ante illius conceptionem usus fuisset remedio, quo facile, & ad sui libitum uti poterat, ut Sponsam numquam a prædicta labe pollutam, sed omni sanitate, venustate, & gratia præditam possideret?

Mortis supplicium Dominus Primo
23 homini, quem de limo formaverat, & in Paradisi terrestris felicitate constituerat, comminatus fuerat, si inobedientiæ peccatum commisisset. Peccavit, & post peccatum (ut D. Augustini verbis utar) exul effectus, stirpem quoque suam, quam peccando in se tamquam in radice vitiaverat, pœna mortis, maledictione, & damnatione obstrinxit, ut quidquid prolis ex illo, suaque Conjuge simul damnata, per quam peccaverat, conciperetur, traheret originale peccatum. Sic per unum hominem peccatum intravit in Mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines pertransiit, in quo omnes peccaverunt. Jacebat igitur in malis totius Humani Generis massa damnata, maledicta, captiva Dæmonis, & Geennæ, in qua nemo mundus a sorde, nec infans, cujus est unius diei vita super terram.

Rex Regum, & Dominus Dominantium adhuc terram non fecerat,
24 & Flumina, & cardines Orbis terræ, nondum erant Abyssi, necdum fontes aquarum eruperant, necdum montes gravi mole constiterant, & usque ab æterno cuncta vidit ab eo creanda, vidit Adæ peccatum, totamque illius posteritatem labe peccati originalis infectam, & propter nimiam caritatem suam, qua nos dilexit, ab æterno sibi in Sponsam elegit nascituram Virginem Davidicæ Stirpis MARIAM, quæ sacro gravidanda fœtu, divinam, humanamque Prolem prius conciperet mente, quam corpore, hoc est Unigenitum ipsius DEI Filium, qui reconciliandam Auctori suo naturam Generis assumpsit Humani.

Nulli dubium, quod Beatissima Virgo MARIA inter Adæ Posteros 25
connumeretur, sed hæreditasse, sicut cæteri, in sua Conceptione labem peccati originalis nullatenus est credendum. Quis enim credere potest, quod Rex hujus Seculi ad proprio consulendum decori, cum potuerit, a corporali macula in Conceptione contrahenda, prudenter, ut supra, præservaverit Mulierem a se desponsandam, Rex autem Cœli, & Terræ, Prudentissimus, Sapientissimus, & Omnipotens, qui cum solo actu suæ Divinæ voluntatis Beatissimam Virginem MARIAM a peccati originalis labe ab æterno præservare potuerit, id facere tamen omiserit, ut Mulierem hac prius macula deturpatam, & ratione hujus peccati sibi prius odibilem, maledictam, & inimicam, ac antea per momentum etiam dignam manendi sub potestate Dæmonis, & in statu damnationis, in Sponsam haberet, utque pareret ejus dilectissimum Filium DEUM simul, & Hominem mortalitatis quidem nostræ participem, sed peccati totius expertem?

Ubi esset honor PATRIS, qui de Filio ab hac Matre concepto dixit: 26
Filius meus es tu; Egò hodie genui te: Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui: & Ego Primogenitum ponam illum, excelsum præ Regibus Terræ: si illum uti quoque Filium nasci permisisset ab eadem Matre prius a se maledicta, tamquam ab originalis peccati labe ignominiose polluta, quamvis simpliciter volens eamdem ab hac macula, & maledictione eamdem usque ab æterno excludere potuisset? Ubi honor FILII, qui gloriari poterat se Patrem habere DEUM, si è contra Mater, a qua conceptus fuit, ejus esset tam abjectæ, ac vilissimæ conditionis, ut manendi sub captivitate ipsius Dæmonis cum infamiæ nota aliquando digna fuisset, licet ipse simpliciter volens ab hoc abominabili, turpique dedecore illam usque ab æterno præservare nequaquam

quaquam prohiberetur? Ubi honor SPIRITUS SANCTI, si Mulierem tanta fœditate aliquando pollutam, & divina maledictione damnatam in Sponsam acceptasset, etsi simpliciter volens eam sine ulla macula, sine ulla ruga, totamque pulchram, formosam, ac semper, & usque ab æterno quacumque labe carentem habere, a nemine poterat impediri?

Fateor, quod hoc est adeo penes me inverisimile, ideoque incredibile, ut quidquid dicant contrarium sentientes, vel in dubium hoc Beatissimæ MARIÆ Virginis privilegium revocantes, non solum cogar pie credere numquam purissimam Cœlorum Reginam ullam originalis peccati labem contraxisse, neque
27 propter ejus eminentem, ac altissimam Dignitatem contrahere potuisse, simulque libentissime amplecti sententiam *Azor. instit. moral. par. 1. lib.4. cap.34. vers. Tertio quæritur, & par.2. lib. 1. cap.21. Suarez tom.1. de Relig. lib. 2. cap.8. num.2. Henriquez in Summ. lib.3. cap.11. num.3. Martin. del Rio disquisit. Magicar. lib.4. cap.1. quæst. 3. sect. 9. Rodrig. tom.1. quæst. regular. quæst.57. Comitol. lib.6. resp. moral. quæst.4.*, multoque magis *SS. Gregorii Neocesariens. in exposit. Salut. Ang., Cyrill. Alexand. lib.6. in Joann. cap.15. Idelphons. in serm. de Virgin., & Purit. B. V., Dominic. in tract. de Corpor. Christ. adversus Hæreticos Albigens. Antonii Patavin. in serm.2. Dominicæ V. Pent. & serm. Parascev., Thomæ a Villanova serm. 3. de Nativ. Virgin. Laurent. Justinian. lib.6. de Castit. connub. cap.7. & in fascicul. amor. cap.7. Francisc. Sales. serm.17. in Parascev., & serm.27. de præsent. Virg. & lib.2. de Amor. Divin. cap.6.*

Verum etiam contra nonnullorum opinionem protestor me esse promptum, & paratum ad sustinendum, Deo adjuvante, hujusmodi privilegium, & exemptionem inte-
28 meratæ DEIPARÆ ab originali culpa etiam cum proprii sanguinis effusione, tum ob honorem, & gloriam DEI, ejusque Sanctissimæ Matris, quibus ex hac defensione resultat, cum pro quacumque Christiana virtute, bonoque opere in obsequium, cultum, gloriam, & honorem DEI redundante, juxta communem Theologorum omnium Sententiam, sanguis effundi possit; tum etiam directe pro sustinenda veritate Immaculatæ Conceptionis in primo instanti, prout *anno 1656. sub die 12. Junii* solemni juramento Neapolitana Civitas vovit, *Auriem. in Affect. par.1. cap.20.*; Voveruntque Philippus IV. Rex Hispaniarum *Auriem. loc. cit.* a san. mem. GREGORIO XV. Europæ ornamentum, & lætitia Catholicæ Ecclesiæ appellatus; Cardinalis Franciscus Toletus, cui propter ejus profundam doctrinam, quemlibet librum absque ulla alterius censura Summus Pontifex in lucem edere indulsit, qui dignissimus Purpuratus protestatus est etiam cum sanguinis effusione, quatenus opus, hanc defensionem suscipere, *Auriem. loc. cit.*, Ven Joannes Bercmans Societatis JESU, qui proprio sanguine scriptam eamdem promissionem emisit *Marches. in Diar. sacr. 3. August.*, omissisque aliis Thomas Frances Min. Observ. Religiosus, & insignis Theologus ab Universitate Cæsaraugustæ magna in existimatione habitus, qui non solum ita vovit, sed omnes ita vovere desideravit his verbis = *Utinam ita omnes sic perpetuo ad gloriam Conceptionis Immaculatæ promitterent;* =, quod & deinde hac expressione confirmavit = *Utinam in me felicissime contingeret, qui non solum unam, sed milliaria vitæ, si haberem, placidissimo affectu darem pro defendenda Immaculata Conceptione* =, ut videre est apud eumdem *to.1. Certam. Scholast. sect.20. §.8. & sect. 21. subsect.2.*

Quod tam solemne Votum prædicti Viri doctrina, religione, & morum exemplaritate conspicui proculdubio non emisissent, nisi tuto, firmiter, & absque ulla hæsitatione pro vera, certa, & indubitata suam credidissent opinionem, cumque illam infallibili Ecclesiæ judicio inni-

tere nequiverint, quia hujusmodi
articulus adhuc est indecisus, eam
proinde in sua mente, corde, & ani-
mo ita firmiter, constantissime, &
absque ulla dubitatione usque ad san-
guinis effusionem, quatenus opus, con-
stabilire non potuerunt, nisi, non
Diabolo instigante, qui est capitalis
Sanctissimæ Virginis inimicus, sed
solius Dei aspirante gratia, quæ ta-
men illos ad ita credendum non ex-
citasset, si rem non veram, sed fal-
sam credere debuissent, nam Deus,
qui est ipsa Veritas, ad credendam,
& pro vera tenendam falsitatem ne-
minem inspirat, minusque com-
pellit.

Ego autem pariter, ut jam di-
xi, sine ulla dubitatione ita sentio,
ita voveo, & si aliter sentirem, non-
nisi Diabolum (si per solum etiam
momentum purissimam Deiparæ ani-
mam sub sua potestate habuisse con-
cederem) superbiorem facere, me-
que Deo debitum honorem auferre
existimarem, quippe qui temere po-
tius, quam consulto ex Humani Ge-
neris massa damnata sibi Matrem ex-
traxisse, etsi sit penitus inverisimile,
contra omnem verisimilitudinem, &
congruentiam admitterem.

Neque me turbat, quod illiba-
tissima Dei Genitrix fuerit a suo
Divino Filio baptizata, tum quia
illius etiam Unigenitus Divinus Fi-
lius, quem nulla originalis macula
unquam coinquinare potuit, Baptis-
mum a Joanne suscepit, tum quia
29 etsi *Immaculata*, adhuc a Baptismo
non debebat excludi, sed baptizan-
da erat tam pro primo, & secundo
fine, pro quibus hoc Sacramentum
confertur, pro primo nempe, ut per
illud novæ ejusdem sui Divini Filii
aggregaretur Ecclesiæ, pro altero,
ne illius characteris decore privare-
tur *La Croix lib.* 6. *par.* 1. *Theol. Mo-
ral. num.* 180., quam etiam pro ter-
tio, qui est Gratia, sed cum distin-
ctione, videlicet, si aliis hominibus
Baptismi Sacramentum confert gra-
tiam, quæ extinguit originale pec-
catum, ei contulit augmentum gra-
tiæ præservativæ, quam jam rece-
perat.

Nec etiam me turbare potest,
quod ipsa quoque ab eodem Divino
suo Filio redempta fuerit; Siquidem 30
ejus redemptionis meritum non fuit
æquale cum merito redemptionis
aliorum hominum, in quibus eo me-
diante originalis culpa jam contracta
remanere debuit extincta, sed fuit
redemptio præservativa, ut Theologi
omnes fatentur, ideoque specialis,
& eminentior, quia illa mediante
originalem maculam nunquam con-
traxit, sed ab ea præservata fuit, &
prorsus immunis evasit, ut fuse pro-
bant *Jo. Perlin. in Apol. pro immunit.
Virg. a debit. dist.* 3. *cap.* 8. *Montalban.
tom* 2. *de eminentiss. Deip. Redempt.
tom.* 3. *disput.* 1. *quæst.* 2.

Nihil quoque interest, quod illa
etiam mortalis fuerit, ex hoc enim
inferri nequit, quod ita peccati ori- 31
ginalis pœnam subierit. Quandoqui-
dem in instanti, quo Adam pecca-
vit, ipse, & nos cum eo duo con-
traximus debita, unum scilicet *na-* 32
turale a Theologis *remotum*, alterum
morale ab iis *proximum* appellatum.
Propter *proximum* contrahimus in
conceptione originale peccatum mor- 33
tem in pœnam inferens, a quo Sa-
cratissimam Virginem incolumem
fuisse contendo. Propter *remotum*,
quod nullam affert maculam, nec 34
originali officit sanctitati, & inno-
centiæ, generamur omnes, & con-
cepti sumus per viam naturalem, &
ordinariam propagationem a radice
infecta, uti primi Parentis descen-
dentes habentis in se ipso principia
mortalitatis, adversarias nimirum ele-
mentorum, & humorum, ex quibus
constituitur humanum corpus, qua-
litates, & innati caloris primoge-
nium humorem depascentis, & ipsam
corporis ex limo terræ materiem,
cujus est natura mutabilis, & corru-
ptibilis, ideoque mortalis, *Catechis.
Concil. Trident. par.* 1. *art.* 1. *num.* 13.,
a quo sane debito Dei Matrem non 35
excludo, quia & ipsa per ordinarium
modum humanæ generationis conce-

pta

pta fuit, ad differentiam Filii, qui
fuit conceptus non humano modo,
sed Spiritus Sancti virtute, ideoque
ab utroque debito liber, & si nihilo-
minus obiit, adhuc non ex naturali
conditione, & necessitate, sed obla-
tus est, quia ipse voluit propter ni-
miam caritatem suam, qua nos dile-
xit. Hinc mors non est pernecessa-
sola pœna peccati, sed esse po-
test tum peccati pœna, tum effe-
36 ctus conditionis humanæ naturæ cor-
ruptibilis, tum occasio meriti, *Pi-
nell. in tract. de al. vit. par. 1. cap. 7.*;
Nulla igitur adest implicantia, quod
Virgo Dei Genitrix, Cœlorumq; Re-
gina concepta sit sine macula origi-
nali, & nihilominus morti fuerit ob-
noxia; Potuit enim pati mortem tam
37 ad augenda ejus merita, quam ob de-
bitum *remotum*, quia per humanum,
& ordinarium modum generationis
a radice de sui natura corruptibili
descendebat, eamque non pati ob
debitum *proximum*, & in pœnam ori-
ginalis peccati, a quo semper fuit
immunis. Præterquamquod si mor-
tem non gustasset, superioris condi-
tionis, quam Filius, fuisset, qui licet
immaculatus, impollutus, Deus,
& Homo, & ab utroque debito
exemptus, adhuc mortem subivit
innocens, a morte nos ut tolle-
ret.

Supponere tandem non officit,
quod si Filio præmortua fuisset, san-
ctissima illius Anima descendisset ad
Limbum, non autem illico ad Cæle-
38 stem Patriam evolasset, hoc enim nihil
ejus Immaculatæ detrahit Conceptio-
ni, quia nil aliud probat, quam cum
ad ipsam tamquam Creaturam neque
humanum genus redimere, neque
illud post redemptionem glorificare
spectaret, sed id Filio reservatum fuis-
set tamquam homini quidem, sed in-
simul Creatori, qui solus post Adæ
lapsum merito crudelissimæ suæ pas-
sionis, & mortis, genus humanum
redimere, Cælique Januas aperire
poterat, ipsa proinde ibidem usque
ad tempus redemptionis præfinitum a
Patre, itemque usque ad tempus Re-
surrectionis, & Ascensionis in Cœlum Filii remanere debuisset; Nisi potius dicere cum veritate velimus, quod supponere hanc præmorientiam est supponere, quod erat penitus impossibile, nam ab æterno Divini Consilii inscrutabilis altitudo disposuit, ut Filius illam in moriendo præcederet, prout prophetico spiritu ductus S. Simeon apud *S. Luc. cap. 2. vers. 35.* eidem nunciavit dicens: *Tuam ipsius animam doloris gladius pertransibit*: idque probavit eventus. Itaque statutum ex hoc fuisse credendum, ne propter præmorientiam illa excellentissima, purissima, & immaculata Anima tamquam ab originalis peccati labe nunquam polluta, in eo carcere destinato pro aliis jam originalis peccati labe coinquinatis ante redemptionem nequidem brevem societatem cum illis haberet, sed ea post ejus vitæ cursum, Paradisi Januis per Filii mortem jam apertis, absque ulla mora in Cœlis gloriosissima una cum Filio, Patre, & Spiritu Sancto regnaret.

Quamobrem miror, ac vehementer miror, quod omnes Ecclesiarum Præsules, Cœtus omnis Ecclesiasticorum Sæcularium, & Regularium, omnisque Orbis Catholici Nationes, & Populi fervidas Sanctæ Sedi non porrigant preces, ut Conceptionem Beatissimæ Virginis Mariæ Dei Genitricis a seculo electæ, ab Altissimo præcognitæ, sibique præparatæ, ab Angelis servatæ, a Patribus præfiguratæ, & a Prophetis promissæ IMMACULATAM expresse declarare dignetur, prout eam satis aperte declaravit Sanctus Archangelus Gabriel.

Cur enim iste Cælestis Nuncius apud *S. Luc. cap. 1. vers. 28.* eam reverenter salutando dixit: *Benedicta tu in Mulieribus*? Quia forsan erat inter Mulieres felicissima, inter Mulieres prædilecta, utpote electa a Deo, assumpta a Deo, proxima Deo, adhærens Deo, conjuncta Deo? Sed hoc non erat repetere necessarium, quia totum hoc paucis ante verbis expressit,

dicens: *Gratia plena, Dominus tecum*: Cur igitur post hæc verba statim etiam addidit: *Benedicta*? Si eam *Benedictam* appellare voluisset, quia paritura erat Deum, & hominem, cur dixit: *Benedicta tu inter Mulieres*: cum potius. *Benedicta tu inter Virgines*: dicere debuisset? non enim ex una *Muliere in genere*, sed ex una *Virgine in specie* Unigenitus Dei Filius, Deus, & homo nasci debebat *Isaj. cap.7. vers.14.* = *Ecce Virgo concipiet, & pariet filium, &c.* = & ipsa inter Virgines omnes in ejusdem Dei Matrem fuerat electa. Cur ergo dixit: *Benedicta tu*, non super omnes Angelicas protestates, non inter omnes Mundi Reginas, non inter Virgines in specie, sed generaliter: *Benedicta tu in Mulieribus*? Cur ipsa sola inter omnes Mulieres nuptas, & innuptas, ac viduas *Benedicta*? Numquid maledicta erat S. Anna ejus Mater? Numquid maledicta S. Elisabeth Mater Præcursoris? Numquid maledictæ generaliter omnes aliæ sanctæ Mulieres, & ipsa sola, & unica non specialiter inter omnes Virgines, sed generaliter inter omnes Mulieres *Benedicta*? Utique; omnes enim, & quæcumque Mulieres natæ, & nascituræ in earum conceptione non benedictæ, sed maledictæ fuerant, & in posterum quoque fuissent. Quisque igitur videt, quisque intelligit, quisque fateri cogitur, quod non alia de causa fuit ab Archangelo a cæteris quibuscumque Mulieribus distincta, ipsaque solum inter omnes alias Mulieres *Benedicta* appellata, nisi quia ipsa sola, ipsa unica fuit semper *Benedicta*, & nunquam *maledicta*, uti ipsa sola, ipsa unica inter omnes Mulieres a macula originalis peccati singulariter præservata, ad differentiam aliarum cujuscumque qualitatis Mulierum, quæ licet sanctæ, & virtutibus undique ornatæ, non *semper* tamen, ut illa, benedictæ, sed ob originale peccatum in earum conceptione maledictæ fuerunt.

Quod si quis adhuc objicere posse sibi suadeat, quod *Benedicta* fuerit tamquam ab originali macula exempta, sed non in primo instanti, statim nihil trepidans ita respondeo; Cur ergo S. Elisabeth apud *S. Luc. d. cap. 1. vers.41. & seq.* ab eadem purissima Virgine visitata, non humano modo, non ex urbanitate, sed *repleta Spiritu Sancto*, ideoque non sine altissimo mysterio, reassumptis iis ipsis absque ulla alteratione Archangeli verbis, dixit: *Benedicta tu in Mulieribus*: statimque subjunxit: *Et Benedictus Fructus Ventris tui*? Unde hæc æqualitas inter Matrem, & Filium, ut Benedicta dicatur Mater, Benedictus & æqualiter Filius? Nullum forte discrimen inter eos intercedebat, & erant æqualiter ambo Benedicti, quia eadem paritas, & æqualitas in utroque concurrebat propter æqualem Bonitatem? Absit. Magna, Maxima, altissima, & incomparabilis Bonitas Sanctissimæ *Virginis*, at *Dei* Bonitati non æqualis, sed hæc longe supereminens, atque superior, cum sit infinita, ideoque ipse D. N. J. C. apud *S. Matth. cap.19. vers.17.* & apud *S. Luc. cap.18. vers. 19.* dixit *Nemo bonus, nisi solus Deus*. Numquid æquales erant propter humanitatem? Absit; quia Filius non solum humanitatem, ut Mater, sed humanitatem, cum Divinitate unitam habebat & & habet, & una erat, & est ab altera inseparabilis. Numquid æquales quoad Dignitatem, Excellentiam, Potestatem, aliasque animi Dotes, atque Virtutes, ita ut in his non differret Deus a Virgine, Creator a Creatura? Multo minus; *Quis ut Deus*? Pernecesse igitur fateri debemus, quod nulla alia paritas inter ipsos intercedebat, nec aliter pares esse poterant, nisi in eo, quod Mater erat *Benedicta* inter omnes Mulieres, utpotequæ non sicut omnes Mulieres fuerat in conceptione *maledicta*, sed *semper Benedicta*, quia in primo instanti sine macula originali concepta, quemadmodum æqualiter Fructus ejus Virginalis Uteri *semper Benedictus*; quia in primo instanti suæ conceptionis hanc eamdem maculam non contra-

traxerat, minusque contrahere poterat.

Neque ob aliam, quam ob hanc causam non super omnes Virgines, quia non solæ Virgines maledictæ fuerunt, sed super omnes alias Mulieres illam unice *Benedictam* esse necessario fatendum omnino videtur, cum attentis circumstantiis, nonnisi per sophismata declinando a vero significatu & proprietate verborum, & a congruentia æqualitatis cum Filio ad aliam causam hujusmodi qualitatem ei *solummodo* specialiter inherentem referre possimus.

Si enim illam Archangelus, & S. Elisabeth tamquam generaliter, universaliter, & sine ulla comparatione *Benedictam* condigna laude extollere voluissent, proculdubio *super omnem, & quamcumque Creaturam Angelicam, & Humanam* eamdem *Benedictam* appellassent, non vero *super omnes mulieres tantum*, ita namque potius honorem propter hanc incomparabilis *benedictionis* prærogativam ei omnino debitum, cum hac restrictione *super solas Mulieres* plurimum, plurimumque minuissent, nisi sic magnum discrimen, quod intercedebat inter ipsam *in conceptione benedictam*, omnesque alias Mulieres in *conceptione maledictas* specialiter distinguere intellexissent.

Certum est igitur, & est de fide, quod omnes homines peccaverunt in Adam: Certum est, quod omnes propter hoc originale peccatum uti Filii iræ maledicti in conceptione fuerunt: maledicti omnes Viri, omnes Mulieres maledictæ. Certum est, quod Archangelus ab hoc omnium Mulierum maledictarum numero sacrosanctam VIRGINEM segregavit, separavit, excepit, cum *super omnes Mulieres* in conceptione maledictas, eam solam *Benedictam* appellavit, & consequenter certum est, quod si Mulieribus omnibus maledictis, eamdem tamquam *unice Benedictam* contraposuit, nonnisi semper *Benedictam*, nunquam autem propter originale peccatum, prout aliæ Mulieres, maledictam fuisse nobis apertissime nunciavit, & hoc idem Spiritus Sanctus per os S. Elisabeth vocando *Benedictam* Matrem, & *Benedictum* Filium, cum hac æqualitate inter Matrem, & Filium confirmavit.

Quæ cum ita sint, ita restringo argumentum. Certum est, & est de fide, quod omnes Mulieres, quia cum originali culpa conceptæ, maledictæ fuerunt;

Sed certum est & est de fide, quod juxta irrefragabile SS. Elisabeth, & Gabrielis Archangeli testimonium, inter has omnes Mulieres maledictas, sola MARIA non maledicta fuit, sed *Benedicta*, & quidem cum æquali benedictione inter ipsam, & Filium;

Ergo si MARIA inter omnes Mulieres maledictas, quia fuerunt cum originali peccato conceptæ, non fuit maledicta, sed *Benedicta*, certum est, quod MARIA fuit sine labe originali concepta.

Sed hæc sufficiant ad ostendendendum, quod non solum ex congruentia, sed ex ipsa *Sacra Scriptura*, purissimæ, ac intemeratæ Beatissimæ MARIÆ Virginis Immaculata translucet Conceptio, unde modo ad hujus *Cap.* argumentum iterum rediens circa illud addendum mihi remanet, quod quando fieri potest, aut debet Separatio Tori propter hæresim unius Conjugis, Matrimonii vinculum manet intactum *Cap. Quanto 7. De divort.* quamvis proter hæresim alterius Sponsi jam contracta Sponsalia per verba de futuro dissolvantur *Alex. in d. Cap. Quanto 7. n. 4. De divort.* 39 40

Non omittendum etiam quod præceptum denuntiandi lapsum in hæresim extenditur quoque ad eos, qui sint cum illo strictissimo sanguinis vinculo conjuncti, unde quisquis denuntiare tenetur Filium, Uxorem, aut Fratrem, & idem sentiendum de correlativis scilicet patre, sorore, & marito, hoc enim præceptum est Divinum denuntiandi omnes illos nempe, qui suadeant deserere verum Deum,

Deum, ut habetur in *Deuterom. cap. 13. vers. 6 & seqq.* =ibi= *Si tibi voluerit persuadere frater tuus, filius Matris tuæ, aut filius tuus, vel filia, sive Uxor, quæ est in sinu tuo, aut amicus, quem diligis ut animam tuam, clam dicens: Eamus, & serviamus Diis alienis, quos ignoras tu, & patres tui, cunctarum in circuitu gentium, quæ juxta, vel procul sunt, ab initio usque ad finem terræ, non acquiescas ei, nec audias, neque pareat ei oculus tuus, ut miserearis, & occultes eum, sed statim interficies. Sit primum manus tua super eum, & postea omnis populus mittat manum. Lapidibus obrutus necabitur, quia voluit te abstrahere a Domino Deo tuo, qui eduxit te de Terra Ægypti, de domo servitutis, ut omnis Israel audiens timeat, & nequaquam ultra faciat quippiam hujus rei simile* = itaque cum aliis concordantibus tenet *Pegna ad Eymeric. in Director. Inquisit. lib. 2. schol. 12. pag. mihi* 40. Quodque denuntiandi sint hæretici, & de hæresi adhuc levi suspecti, nulla correctione fraterna præeunte decrevit *Sac. Congregatio S. Officii* approbante *ALEXANDRO VII. die* 8. *Julii* 1660.

Habemus etiam *Text.* expressum in *Cap. Ex multa 9. §. In tanta De Vot.*, ubi sic statuitur = ibi = *In tanta quo-*
41 *que necessitate populi Christiani, ne Terræ Sanctæ impediatur subsidium, Viri, præter Uxorum assensum, hujus peregrinationis propositum vovere libere valent, & quod voverunt, libere adimplere* = Hoc vocabatur Votum Ultramarinum ab INNOCENTIO III. concessum in præcit. *Decretali* in favorem eorum Virorum Conjugatorum, quibus invita etiam Uxore licitum erat Votum emittere de se conferendo ad recuperandam Terram Sanctam, cum ad hunc effectum undique fiebant expeditiones. Hoc Votum, vi cujus Vir ab Uxore licite separari, & divertere poterat ad tempus, donec scilicet ad eam rediret, inter Causas Separationis Tori ad tempus nostris temporibus enumerandum esse non censeo, cum illud hodie Viris non suffragetur ad se separandum ab Uxoribus, quia similes expeditiones non fiunt, ut advertit etiam eruditissimus *P. Girald. in exposit. Jur. Pontific. &c. par. 1. tit. 24. sect. 550. vers. In his, & seqq.* prout olim a Regibus, & Principibus Catholicis ardenti zelo recuperandæ possessionis Jerosolymorum, ubi signa nostræ Redemptionis reperiuntur, Mare cum ingenti exercitu trajicientibus fiebant, inter quos memorabile de se reliquit exemplum S. LUDO- 42
VICUS IX. Rex Galliæ, qui primum cum exercitu magno illuc se contulit, & primo prælio Saracenis fugatis, cum ob pestem maxima militum copia orbatus remansisset, ab illis victus, & captus fuit; Sed liber deinde cum suis superstitibus militibus dimissus, & post quinque annos, quibus in Oriente multa pietatis exercuit officia, domum reversus, multis ædificatis Monasteriis, pauperumque Hospitiis, & aliis Caritatis operibus sedulo expletis, nunquam de recuperanda Terra Sancta vivo desiderio dimisso, eamdem iterum provinciam suscepit, sed cum jam Castra contra Saracenos posuisset, propter pestilentiam ex hac vita ad Cœlestem Patriam ad recipiendum suæ Sanctitatis prœmium evolavit, & ab eo tempore, hoc est *ab anno* 1270. usque in præsens Terra Sancta in Barbarorum potestate relicta, malo nostro fato, ab illis pacifice detinetur.

CAP. V.

De Separatione Tori ad tempus propter sollicitationem, seu inductionem ad peccandum.

SUMMARIUM.

1 UXor separatur a Viro, si Vir de illius pudicitia mercimonium facere velit, & ad hoc lenocinium exerceat.

Vel eam cogat, ut pellicem foveat *ibid.*

Aut

Aut furta per ipsum commissa tegat *ibid.*
Vel sit ipse veneficus *ibid.*
Aut eos in domum introducat, qui Uxorem ad adulterandum sollicitent *ibid.*
2 Vel alter alterum sollicitet ad Sodomiam, furtum, maleficium, ad deserendam Catholicam Religionem, & ad alia gravia delicta.
3 Aut si Maritus Uxori mandet, ut pecuniam quærat a procacibus viris.
4 Uxor tenetur sequi virum quocumque se conferat.
5 Et si Vir voluerit de uno ad alium locum transferre domicilium.
6 Et Uxor repugnans mortaliter peccat.
7 Limita 1. Si Vir ex turpi, & inhonesta causa velit mutare domicilium.
8 Secundo si agatur de Sponsa per verba de futuro.
9 Tertio si Uxor sequendo Virum periculum vitæ, aut aliud grave detrimentum incurrere posset.
10 Quarto si adesset pactum de non extrahendo Uxore a propria patria.
11 Nisi deinde supervenerit nova causa.
12 Demum Uxor Juvenis, & formosa non tenetur sequi Virum ad quærendum ostiatim stipem, vel adulterandum, si fame perire nolit.
13 Quia se exponi non debet periculo peccandi.
14 Maritum vagabundum ea Uxor sequi tenetur, quæ cum ei nupsit eum talem esse sciebat.
Limita *ut n.* 17.
15 Secus si ignorabat.
16 Vel si Vir fiat vagabundus post Matrimonium.
18 Transacto periculo sollicitationis Conjux innocens ad alterum redire cogitur.
19 Sodomia sive completa, sive imperfecta cum Uxore, eaque invita, est causa Separationis Tori,

SEQUITUR *Quarta* causa, ex qua concedi debet Conjugi innocenti Separatio Tori, si Vir nimirum de sua Uxore in detrimentum ejus honestatis, & pudicitiæ mercimonium instituere velit, & ad hunc effectum lenocinium exerceat, vel cogat Uxorem, ut pellicem foveat, aut furta per ipsum commissa tegat, vel sit ipse veneficus, aut in propriam domum eos introducat, qui Uxorem ad adulterandum sollicitent, ut aliis relatis notant *Tamburin. de Sacram. lib. 8. tit. de Matrim. tract. 7. cap. 3. §. 7. n. 11. Sanch. de Matrim. lib. 10. disput. 17. n. 7.* 1

Vel alter alterum ad sodomiam, ad furtum, ad maleficium, ad deserendam Catholicam Religionem, aut ad alia gravia delicta compellat, *Can. Idololatria 5. caus. 28. quæst. 1. Cap. Quæsivit 2.* ibique *Abb. nu. 3. Barbos. n. 4. De divort. Reiffenstuel. Theol. Moral. tract. 14. de Sacram. dist. 13. quæst. 7. num. 98. & seq.* = ibi = *Divortium fit propter grave periculum salutis spiritualis, seu propter incitationem ad peccatum mortale, ut si alter Conjugum provocet alterum ad gravia crimina, & admonitus non desistat a provocatione &c. Hinc, ut exemplificat Tanneus tom. 4. disput. 8. quæst. 5. n. 84. datur locus divortio, si Conjux inducat alterum in hæresim, apostasiam, peccatum Sodomiæ, veneficium, aut alia peccata mortalia: item si Vir latro inducat Uxorem, ut res furtivas, aut socios fures receptet, nec possit illa scelus detegere &c. Quamdiu enim tale periculum durat, non tenetur Conjux innocens cum altero permanere, sed potest ab ipso discedere, ut evitet tam grave periculum salutis spiritualis* = 2

Vel si Maritus Uxori mandet, ut pecuniam quærat a procacibus Viris, *Rot. in Romana Separationis Tori 10. Januarii 1735. §. Augebat coram De Vais.* 3

Et quamvis regula sit, quod Uxor teneatur sequi Virum quocumque se conferat, *Can. Unaquæque 3. caus. 13. quæst. 2.* = ibi = *Unaquæque Mulier sequatur Virum suum sive in vita, sive in morte* = si nimirum ipse voluerit ex aliqua 4

aliqua honesta causa domicilium
5 suum transferre de uno ad alium locum *Gloss. in Can. Si quis necessitate* 4.
verb. Eum sequi in fin. caus. 34. *quæst.* 2.
Sylvest. in Summ. Verb. Uxor quæst. 8.
in fin. Sanch. de Matrim. lib. 1. *disput.*
41. *n.* 2. *& seqq.* ubi quod Uxor resisten-
6 do, mortale peccatum committit;
Nihilominus hæc regula fallit,
si Vir ex inhonesta, & turpi causa
7 domicilium mutare velit *Sanchez loc.*
mox cit. num. 5. *&* 9.; Si agatur de
Sponsa per verba de futuro, quæ
8 Sponsum sequi non tenetur nec etiam
ex honesta causa alio se transferentem
Cap. De illis 5. *De Sponsal.*; Si Uxor
sequendo Virum suæ vitæ periculum,
seu necem per ipsum Virum, aut etiam
per alium sibi inferendam, aut aliud
9 grave detrimentum incurrere posse
timeret *Sanch. ubi supra num.* 4. *&* 5.;
Si adesset inter Conjuges pactum,
quod Uxor a Viro extrahi nequeat
10 è propria Patria, & alio traduci *Alexand. in Cap. De illis* 5. *num.* 13. *De*
Sponsal. Hostiens. in cap. 1. *num.* 3. *vers.*
Quod si pactum, & num. 4., ibique
Jo. Andr. num. 2. *Ancharan. numer.* 5.
Abb. num. 5., ubi de communi, & reprobatis contrariis *Alex. num* 5. *&* 6.
Qui Matrim. accus. poss. Roman. in Leg.
Stipulationes dividuntur ff. de verb.
obligat. Pont. de Matrim. cap. 20. *nu.* 8.
circ. fin. Guttierez eod. tract. quæst. 23.
num. 15. *vers. Probatur etiam Sylvest.*
in Summ. verb. Uxor quæst. 8. *Sanch. de*
Matrim. lib. 1. *disput.* 40. *num.* 2. *&* 6.
Capyc. decis. 135. *num.* 4. *&* 5., ubi sic
apud ipsum decisum fuisse testatur,
modo deinde non supervenerit aliqua
11 nova causa discessus, ob quam a pacto recedendum esset, veluti propter
inimicitias capitales, vel ad mutandum
aerem propter infirmitatem *Alex. in*
d. cap. 1. *nu.* 5. *&* 6. *Qui Matrim. accus. poss. Sylvest. in Summ. loc. cit. Sanchez de Matrim. lib.* 1. *disput.* 40. *n.* 3.
& 4. *Capyc. d. decis.* 135. *num.* 2. *in fin.*
Si demum vir huc illuc Uxorem adhuc
juvenem, & formosam ducere velit,
vel ad quærendum ostiatim stipem,
vel ad faciendam sui corporis copiam,
12 si fame perire nolit, quem proinde
sequi nullo pacto tenetur *Layman.*
Theol. Moral. tom. 2. *lib.* 5. *tract.* 10.
par. 3. *cap.* 2. *num.* 3. *La Croix Theol.*
Moral. tom. 2. *lib.* 6. *par.* 3. *de Sponsal.*
num. 203. *& seq.*, & confert *Rota* sæpe me citato in *Frisingen. Sponsalium*
23. *Januarii* 1764. § *Præterea coram*
R. P. D. Herreros, magis enim urget præceptum abstinendi a peccatis,
vitamque tuendi, quam obligatio
cum Viro cohabitandi *Sanch. de Matrim. lib.* 1. *d. disp.* 41. *num.* 5., cum
pluribus concordantibus ab eo allegatis.
Tum quia se exponi non debet
periculo peccandi, tum quia, hoc 13
secluso periculo, illa tantum Uxor
Maritum vagabundum sequi tenetur,
quæ de tempore celebrationis Matri- 14
monii eum talem esse sciebat, in quibus terminis loquuntur Doctores allegati per *Tiraquell. de legib. connub.*
gloss. 1. *par.* 1. *num.* 39., secus si ignorabat *Turrecremat. in Can. Si quis ne-* 15
cessitate 4. *num.* 1. *in fin. caus.* 34. *qu.* 2.
Abb. in d. Cap. De illis num. 4., ibique *Alexand. sub num.* 9. *De Sponsal.*
Hostiens. in d. Cap. 1. *num.* 3. *Qui Matrim. accus. poss. Sylvest. in Summ. verb.*
Uxor quæst. 8. *vers. Nisi sciens Sanch.*
de Matrim. lib. 1. *disput.* 41. *num.* 7.
Covarruv. tit. de Sponsal. par. 2 *cap.* 7.
num 5. *Navarr. in Manual. cap.* 14. *numer.* 20. *Tiraquell. loc. cit. num.* 39. *Menoch. de arbitrar. cas.* 469. *num.* 6. *Bonaccin. Theol. Moral. tom.* 1. *tit. de Matrim. quæst.* 4. *punct.* 6. *num.* 24. *Peguer.*
Decis. Crim. 3. *num.* 11.; Vel si Vir post 16
contractum Matrimonium vagabundus efficiatur *Abb. in d. Cap. De illis*
num. 4., ibique *Alex. num.* 9. *De Sponsal. Gloss. in cap.* 1. *verb. Sequantur versic. Vel non efficiatur vagabundus*, ibique *Hostiens. numer.* 4. *de Conjug.*
lepros. Sanchez de Matrim. loc. citat.,
cum pluribus ab eo relatis, & meo
judicio nunquam Uxor Virum sequi
tenetur, quoties probabilis imminet
occasio peccandi; Si enim Vir in
propria Domo hanc præbeat Uxori
occasionem, ipsa potest ab eo separari, tuta quoque conscientia longe
ab eo vagabundo remanere valet, &
de-

debet, quoties si illum sequeretur animæ detrimentum pati deberet, etiamsi ante Matrimonium sciverit
17 esse vagabundum, nam si postea in se reversa obviam ire peccato recuset, & perhorrescat, nulla præcedenter præstita fides, nullum juramentum, nulla promissio licet ampla, & amplissima eam obligare valet ad id, quod sine peccato adimplere non potest ex ea prorsus ratione, qua si Vir illam sollicitet, aut inducat, aut provocet ad peccandum, non obstante solemniter præstita Conjugii fide, cum eo commorari non obligatur, sed ab ipso separari potest, & debet.

Et hoc idem tenendum existimo, si Mulier a Viro, cui nupsit, quatenus illum sequatur, sibi mortem imminere prævideat, quamvis enim ante nuptias eumdem vagabundum esse non ignoraret, adhuc hæc scientia Matrimonium præcedens eam obligare nequit ad se exponendam imminenti periculo vitæ, cujus incolumitatem de jure naturæ omnino tueri tenetur.

Quia vero Separatio propter solicitationem non debet esse perpetua,
18 sed ad tempus; ideo transacto periculo solicitationis, Conjux innocens ad alterum redire cogitur *Tamburin. de Sacram. lib.* 8. *tit. de Matrim. tract.* 7. *d. cap.* 3. §. 7. *num.* 12.

Quoad sodomiæ peccatum notandum est, quod si Vir ad illud provocet Uxorem, ut locus sit divortio vult *Dian. in Summ. verb. Divortium num.* 1., quod sodomia sit completa cum seminis effusione intra vas contra naturam, cujus tamen opinionem nequaquam amplectendam esse censeo, sive enim Sodomia imperfecta sit, si-
19 ve completa, semper est peccatum. Quoties autem Vir cogit Uxorem ad peccandum, id Uxor permittere nequit, sed ad evitandum peccatum ab eo divertere debet, & *potius mori, quam fœdari*.

C A P. VI.

De Separatione Tori ad tempus propter sævitias.

SUMMARIUM.

1 Fides, Proles, & Sacramentum sunt tria principalia bona casti Conjugii.
2 Matrimonium est etiam remedium vitandæ incontinentiæ.
3 Omne Conjugium regulariter est rixosum.
4 Qui non litigat cælebs est.
5 Ipsimet Conjuges sunt in culpa, cur vitam sine quiete ducant.
6 Otiosi sunt causa dissidiorum inter Conjuges, & quare.
7 Maritus tollerare debet Uxoris defectus.
8 Multo magis si ipsa sit mitis, & prudens.
9 Tolerantia inter Conjuges debet esse reciproca.
10 Pessimæ consequentiæ Matrimonii non alio fine contracti, quam ad saturandam libidinem.
11 Sævitia Viri in Uxorem est res pessima metu pœnæ corrigenda.
12 Est odii, imprecationum, blasphemiæ, aliorumque peccatorum fomentum.
Malum erga Prolem exemplum, *ibid.*
13 Percussio moderata Uxoris ad correctionem, non est causa Separationis Tori, nec Vir pœnam meretur, quia hanc habet potestatem, *& num.* 21.
14 Ut Viro liceat percutere Uxorem ad correctionem requiritur justa causa, quæ debet esse magna, non levis.
15 Et quod correctio sit levis, non atrox, sive bestialis.
16 Adeout Maritus nunquam procedat ad sæva.
18 Magister, & Dominus leviter Discipulum, & respective Servum percutere possunt.
19 Pater filium, moderate tamen, castigare non prohibetur.

 20 Ne-

20 Ne rigor nimius dici possit, & quare.

21 Non est locus Separationi Tori, si correctio Uxoris sit moderata, & quare.

22 Quomodo intelligendi sunt Doctores, qui ad Tori Separationem sævitias gravissimas requiri tradunt.

23 Correctio non intrat ubi non concurrit error, & causa correctionis.

Sive leves, sive graves fuerint quotidianæ malæ tractationes Uxoris sine justa causa, locus estSeparationi Tori, *ibid. & n.64.*

Et quare *num.24.*

Semper enim adest excessus, ubi deficit justa causa, sine qua Maritus Uxorem percutere prohibetur, *ibid. & num.33.*

Æquivocant, qui hujusmodi mala tractamenta, si non sint atrocissima, spernenda esse putant, *ibid.*

25 Excusatio verbalis innocentis Uxoris de defectu, seu culpa non commissa, non est justa causa, ob quam a Viro male tractetur.

26 Defensio omnibus competit, quia est de Jure Divino, Naturali, Gentium, Civili, & Canonico.

27 Malæ tractationes, etsi leves, continuatæ tamen commovent iram, odium provocant, & ad peccandum inducunt.

28 Nulla urget ratio, cur Uxor sub hac occasione peccandi, & sub hoc lento martyrio toto suæ vitæ tempore languescere debeat.

29 Quæ si hoc prævidisset, nunquam Matrimonio tamquam occasioni amissionis salutis corporis, & animæ consensisset.

30 Nec Viro persolvit dotem, ut illius fructibus inter lacrymas, & gemitus alatur.

Et in remunerationem obsequii Matrimonialis nil aliud, quam verberationes recipiat, *ibid.*

31 Si vero indotata sit, in compensationem dotis non volitæ alimenta cum quotidianis verberationibus mixta sine culpa recipere non tenetur.

32 Amor, & benevolentia est vinculum casti Conjugii.

33 Ex dictis malis tractamentis oritur odium inter Conjuges.

34 Pendente lite super Separatione Tori, Uxor usque ad Causæ decisionem est in loco tuto collocanda.

35 Eique Maritus subministrare debet vestes necessarias, alimenta, & sumptus litis, etiamsi volens indotatam desponsaverit, *& num. seq.*

37 Constito de malis tractamentis, etsi non atrocissimis in Uxorem innocentem exercitis, pronunciandum est pro Separatione Tori cum restitutione dotis una cum Lucro Dotali.

38 Si Pater verberans filium, Præceptor Discipulum, Maritus Uxorem excedant, sunt puniendi.

39 Præstatio alimentorum, & sumptuum litis, Separatio Tori, restitutio dotis, cautionis rejectio, onus alendi filios apud Matrem, & demum pœna, est remedium, quod unum percutit, & mille cautos reddit.

40 Judex hoc remedium non adhibens, injuste procedit.

IpsemetSupremusPrinceps unicuique jus suum reddere debet, *ibid.*

41 Filius quotidie sine causa a Patre verberatus est emancipandus, eique Pater extra Domum alimenta subministrare tenetur.

42 Cum D. N. J. C. dixit: *Non licere dimittere Uxorem, nisi propter fornicationem*, alias causas non exclusisse declaratur.

43 Declarantur etiam Evangelii verba = *Quod Deus conjunxit, Homo non separet.*

44 Tridentinum anathematizzat eos, qui errare Ecclesiam dicunt, si Separationem ex justa causa quoad Torum, & cohabitationem concedat.

45 Con-

45 Conjugum cohabitatio ex Naturali, & Divina lege servanda est, eorumque Separatio reputatur materia gravissima, nec permittenda propter leves sævitias, etiam sine causa exercitas, sed potius cautio est adhibenda.
46 Contrarium, quia gravius damnum temporale, & spirituale exinde resultat.
47 Cogitur enim Uxor vitam ducere cum inimico, & quare.
48 Cautio nec odium, nec malum animum mutat.
49 Nulla emendatio sperari potest in eo, qui si non invenit prandium ab Uxore nec obulum habente paratum, illam verberat.
50 Miserabilibus personis, propter peccatum, Matrimonium contrahere esset inhibendum.
51 Nulla emendatio sperari potest in eo, qui est deditus ludo, & quare.
52 Aut ebrietati, & quare.
53 Aut pravam habet cum aliqua fœmina consuetudinem, & quoties videt Uxorem, Diabolum videt, & semper quærit prætextus, ut verberationibus eam ad mortem ducat.
54 Inter hos Conjuges cohabitatio propter odium ambos ducit ad perditionem.
55 Uxor Virum in Dominum, & familiæ caput agnoscere debet.
56 Sed non est tradita Viro uti Serva, sed uti Divinæ, & Humanæ Domus Socia.
57 Eam verberare ad instar sacrilegii Cato esse credebat.
58 Ex malis tractamentis paulatim ad mortem ducitur.
59 Lactem præbens Filiis, venenum porrigit.
60 Peccat Maritus, & Uxor, & quare.
61 Proles pro injustis percussionibus Matris, Patrem odit, aut excandescere, blasphemare, irasci, sævitias exercere, caritatem spernere discit, pessimamque recipit educationem.
62 Maxima oritur inimicitia inter Virum, & Propinquos Uxoris.
63 Mulieres Propinquis non nubunt, ut illis a Marito male tractatis, Propinqui opem ferant.
65 Perditio multorum, & periculum animæ Conjugis innocentis est materia longe gravior, quam cohabitatio, & separationem exposcit.
66 Scandala inter Conjuges sunt in Republica perniciosissima.
67 Malum unius exemplum aliorum mores corrumpit.
68 Levis sævitia pro Separatione non sufficit, quando Uxor ei causam præbet, sed requiritur atrox.
69 A qua atrocitate nulla causa quamvis magna Virum excusat.
70 Unicus actus atrocissimus non sufficit, sed duo requiruntur.
Contrarium *num.* 76.
71 Nec sufficit inflictio duarum alaparum.
Distingue ut *num.* 72. & 73.
74 Quando ad Tori Separationem unica alapa sufficit.
75 Si ex actu atrocissimo mutilatio sequatur, secundus expectari non debet.
76 Ad decernendam Separationem Tori ob sævitias, magis Judex moveri debet ex periculo animæ Uxoris innocentis leviter etiam percussæ, quam ex periculo corporis.

FIDES, Proles, & Sacramentum tria sunt principalia bona casti Conjugii *D. August. lib. 9. de Genes. cap. 7.* = ibi = *Bonum, quod habent nuptiæ, tripartitum est; Fides, Proles, Sacramentum. In fide attenditur, ne præter vinculum Conjugale cum altera, vel cum altero concubatur: in prole, ut amanter suscipiatur, benigne nutriatur, religiose educetur: in Sacramento; ut Conjugium non separetur, ut dimissus,* 1

aut dimissa, ne causa prolis alteri conjungatur = Idemque habetur ex *Concilio Florentino in Decreto Unionis* = ibi = *Assignatur autem triplex bonum Matrimonii: Primum est proles suscipienda, & educanda ad Cultum Dei: secundum est Fides, quam unus Conjugum alteri servare debet: Tertium indivisibilitas Matrimonii propter hoc, quod significet indivisibilem conjunctionem Christi, & Ecclesiæ* =

Præter hæc bona, alios insuper Matrimonium habet effectus, seu fines minus principales, & potissimum est remedium vitandæ incontinentiæ
2 juxta illud *Apost. 1. ad Corinth. cap. 7. vers. 2.* = ibi = *Propter fornicationem autem* (nempe vitandam) *unusquisque suam Uxorem habeat, & unaquaque suum Virum habeat* = & deinde *vers. 9.* = ibi = *Melius est nubere, quam uri* = & quidem in vinculo pacis.

Si tamen admodum rara non est concordia Conjugum, adhuc nec unum tantummodo Conjugium regulariter
3 est rixosum, sed sæpe verificatur proverbium, de quo *D. Hieronym.* vide-
4 licet = *Qui non litigat cœlebs est* = & si dissidia inter Conjuges oriuntur, vix morte terminantur, ita ut lepidum illud Epitaphium, quod idem *D. Hieronym. lib. 1. contr. Jovinian.* refert, plurimorum sepulchris inscribi possit, nempe = *Hospes: miraculum: hic Vir, & Uxor non litigant* = Vel quia ex minimis etiam materiam inter se verbaliter concertandi inveniunt, unde ipsimet sunt in causa, cur usque ad obitum vitam sine quiete
5 ducant juxta illud.

Nosces mortales sibi fontem esse ærumnarum,

Et cuncta ex ipsis, quæ sunt incommoda, nasci.

Vel quia non desunt otiosi, qui aliorum facta syndicantes, & sæpissime in malam partem accipientes aut in Viro adversus Uxorem, aut in Uxore contra Virum mendaciis, falsitatibus, sive etiam suspicionibus iram excitant, ex qua deinde magnum oritur inter Conjuges odium, atque furoris incendium, unde recte Poeta 6
cecinit.

Siccome una favilla fà un gran fuoco,
Così sovente un ozioso, e tristo
Basta per rovinar molti in un loco.

Vel quia nimis est loquax Uxor, aut indoles litigiosa Mariti, qui ejusdem garrulæ Uxoris nescit tollerare defectus contra monitum *D. Chrysost.* 7
in Cap. 11. Epist. ad Corinth. homil. 26. = ibi = *Nam si oportet alterum alterius onera portare, multo magis Uxoris, & si sit pauper, ne exprobes, & si sit stulta, ne insultes, sed potius eam corrigas, & emendes, est enim membrum tuum, & facti estis una caro* = & paulo ante = *Cogita, quod post Deum, per ipsam habes liberos, & Pater factus es, & ideo sis ei mitis, & clemens; Non vides quemadmodum terram, quæ semel suscepit semina, omni ratione culturæ colant agricolæ, etiamsi sint innumerabilia, quæ ei officiant, & detrimentum afferant, etiamsi sit terra arida, & exilis, etiamsi malas ferat herbas, etiamsi propter naturam situs imbres insultent. Tu quoque ita facies* = Multoque magis eam tollerare debet, si sit mitis, & prudens, aut saltem ejus indolis, 8
de qua *Valenz. cons. 41. sub n. 7.* = ibi = *Et ita debebat D. Marchio etiam quando Marchionissa non foret qualificata, & morigerata, prudenti tollerantia ferre ejus naturalem conditionem; maxime cum sit ita blanda, prudens, & facilis tractari, quod nec infimi ex servis suæ familiæ fuere de ipsa conquesti* = Quæ tollerantia inter Conjuges debet esse reciproca *Rot. in Anconitana* 9
Obsequiorum Matrimonialium 9. Decembris 1763. §. Nec in classem cor. R. P. D. Zelada = ibi = *Decetque rursus Conjuges se se mutuo tollerare* =

Vel demum hæc discordia inter Conjuges oritur, quia non alio fine, quam ad saturandam libidinem ex 10
parte unius, vel alterius, aut utriusque Conjugis cœco impetu Matrimonium initum fuit, ideoque nec fides Conjugii servatur, nec religiose educatur suscepta Proles, nec individua Vitæ consuetudo inter Conjuges perpetuatur, sed fides frangitur, Prolis edu-

educatio, ac nutritio negligitur, & *Quinta* Causa Separationis Tori propter jurgia, contentiones, atque sævitias in Uxorem subsequitur, quam Vir non tamquam Canem, sed crudelius, quam Canem, aut Jumentum percutere non veretur.

Rem pessimam hanc esse in Republica metu alicujus pœnæ corrigen-
11 dam dicit *Thesaur. in dec.* 130. *sub n.* 2. Ego quoque rem quidem pessimam esse confirmo, quia est non tantum Conjugum, sed & suæ totius familiæ continuum odii, discordiæ, maledictionum, imprecationum, blasphemiæ,
12 aliorumque peccatorum fomentum, & malum erga propriam Prolem exemplum, at pro hoc scelere coercendo satis jam provisum existimo, si detur debita Legibus, & Scribentibus cum legitimis distinctionibus interpretatio, ad hoc ut cognoscatur, quando cohabitatio Viri, & Uxoris per sævitiam ipsius Viri sit dissolvenda juxta *Text. in Cap.* 1. ibique *gloss. verb. Suspectum Ut lit. non contest. Cap. Ex transmissa* 8. *Cap. Literas* 13. *in fin. De restit. spoliat.* una cum pœna illius commensuranda delicto.

Distinguendum est ergo inter Virum percutientem Uxorem *ad correctionem*, & cum *magna*, & justa causa, & Virum adversus Uxorem sine causa, aut ex *levi* causa insævientem. Quando igitur Maritus ratione ductus cum moderamine tamen percutit Uxorem, ut emendetur, nulla subest causa Separationis Tori *Rot. dec* 463. *n.* 5. *par.* 18. *tom.* 2. *rec.*, nec ulla est ille pœna afficiendus, quia
13 hæc ei competit potestas *Hostiens. in Cap. Quemadmodum* 25. *§. ult. in fin.* ibique *Abb. num.* 15. *De jurejurand. Sanch. de Matrim. lib.* 10. *disput.* 18. *sub n.* 16. *Farinacc. cons.* 157. *n.* 4. *& seqq. lib.* 2. *& quæst.* 143. *n.* 194. *& seqq. Altograd. cons.* 23. *nu.* 1. *& seqq. Trivisan. dec.* 45. *n.* 15. *lib.* 1. *Menoch. de arbitr. cas.* 501. *num.* 29. *Guttierez quæst. Can. lib.* 1. *cap.* 24. *num.* 12. = ibi = *Maritus enim licite potest EX CAUSA Mulierem castigare, atque secundum quantitatem culpæ corrigere, ita quod non procedat ad sæva* = & definivit *Rot. dec.* 35. *n.* 14. *par.* 11. *& dec.* 270. *nu.* 5. *& seq. par.* 13. *rec. & cor. Coccin. dec.* 2011. repetita inter *rec. dec.* 155. *n.* 4. *par.* 6.

Duo igitur requisita concurrere debent, ut Viro liceat percutere *ad correctionem* Uxorem, alterum nempe, quod justa non desit causa, videlicet Uxoris culpa per Virum concludenter probanda, nam nisi culpa præcedat, correctio subsequi nequit, quæ culpa, seu causa non levis, & frivola, sed MAGNA esse debet *Farinacc. quæst.* 143. *§. Verberatio nu.* 184. 14
197. 199. *Castropal. disput.* 3. *de Sponsal. par.* 5. *§.* 3. *n.* 2. *&* 3. alterum vero, quod correctio sit moderata, levis, atque discreta, non autem atrox, sive bestialis *Roland. cons* 27. *a n.* 13. *ad* 15
17. *lib.* 3. *Rot. d. dec.* 155. *n.* 4. *par.* 6. *& d. dec.* 35. *n.* 14. *par.* 11. *recen. & cor. Buratt. dec.* 815. *n.* 4. *& seqq.* adeout Maritus nunquam procedat ad sæva 16
Guttierez loc. cit. exemplo Magistri, & Domini, quibus permissum est Di- 17
scipulum, & respective servum leviter tantum ad correctionem percute- 18
re *leg. Unic. Cod. de emendat. serv. leg. Unic. Cod. de emendat. propinquor leg. Respiciendum* 11. *ff. de pœn. §. Si quis autem Auth. Ut. liceat Matr. & Avia §. fin. Instit. tit. de his, qui sunt sui, vel alien. Jur.* seu exemplo Patris, qui potest suum castigare filium, sed mo- 19
derate *Soccin. Sen. in Cap. Cum contingat col.* 5. *vers. Circa tertium De for. compet. Alciat. de præsumpt. reg.* 1. *præsumpt.* 3. ut habemus enim in *Proverb. cap.* 13. *vers.* 24. = ibi = *Qui parcit virgæ odit filium suum* = & adeo moderate, ut rigor nimius dici non possit *Sot.* 20
de Just. & Jur. lib. 5. *quæst.* 2. *artic.* 2. *vers. Quare & pro ætate circ. med.* = ibi = *Quare & pro ætate, & pro conditione, & ingenio pueri corripiendus est. Imo & Quintilianus, & qui de educatione puerorum scripserunt, non consulunt, ut nimio rigore Parentes in suos Natos inveantur. Nam si sint bene nati, solent eos illo rigore ignavos facere, ac meticulosos, si vero duri sint ingenii, duriores illos efficiunt* =

In eo igitur casu locus est Separatio-

rationi Tori, quo correctio non sit
levis, & moderata *Leander disput. 26.
de Matrim quæst. 46.* = ibi = *Quod Vir
Uxorem acriter, & immoderate, ex-
cedendo levem correctionem Viro permis-
sam, verberaverit* = secus autem si
Vir moderatæ correctionis fines non
excedat, & in Uxorem corrigi meren-
tem atrociter non insæviat, tunc enim
21 non est ea ab illo separanda, cum non
constet de ipsius malo animo, aut
odio, neque timeri potest, saltem
probabiliter, quod in futurum in il-
lam insæviat, quin potius est creden-
dum, quod a levibus quoque percus-
sionibus abstinebit, quatenus emen-
detur, & in hoc sensu (cum nempe
concurrit causa correctionis) lo-
quuntur, aut loqui debent DD., qui
ad Tori Separationem sævitias neque
simplices, neque leves sufficere, sed
22 gravissimas necessarias esse tenent,
quibus nonnisi per Conjugum separa-
tionem provideri possit, inter quos
*Abb. in Cap. Ex transmissa in princ. &
num. 4. De restitut. spoliat. Aldobrand.
cons. 71. n. 1. Farinacc. cons. 157. nu. 4.
& 5. Rot. in Valentina Separationis To-
ri 12. Februarii 1751. §. Ad hoc autem
cor. Eĩno Elephantut., & in Anconitana
Obsequiorum Matrimonialium 15. Junii
1764. §. Nulla autem coram R. P. D.
Veri.*

At si Maritus *sine justa, seu ex
levi causa* frequenter male tractet
Uxorem, evidentissimo decipiuntur
æquivoco, qui hujusmodi mala tra-
ctamenta, si non sint atrocissima,
spernenda esse putant, non ex alia
ratione, quam liceat Marito levibus
etiam percussionibus *corrigere* Uxo-
rem, ut emendetur, nam sublata ju-
sta causa, cessat necessitas *correctio-
nis*, neque per *correctionem* speranda
est emendatio de errore, seu culpa
non commissa, ideoque in hoc casu si-
ve leves, sive graves malæ tractatio-
nes fuerint, ad separationem deve-
niendum esse omnis ratio suadet, *Fa-
rinacc. d. quæst. 143. num. 187. Franch.
dec. 244. n. 4.* quia semper adest *excessus*,
quoties deficit justa causa, sine qua
23 Maritus Uxorem percutere prohibe-
tur *Farinacc. d. quæst. 143. §. Verbera-
tio n. 184. & 198.* alioquin si hujusmo-
di Mulier temere non semel, aut bis,
ut forte supponit *Sanch. de Matrim.
lib. 10. disput. 18. sub n. 16. vers. Idem-
que credo*, sed temere, & frequenter,
aut continuo a Marito vexata, cum
ipso nihilominus cohabitare cogatur,
quamvis eam violenter ferro non ne-
cet, longiori tamen, majorique cru-
ciatu paulatim ad sepulchrum eam- 24
dem properare compellit.

Causa autem justa non est, si Ma-
ritus Uxorem redarguat de aliquo de-
fectu, seu culpa, quam ipse eam
commisisse supponat, Uxor vero se
verbis non injuriosis excuset, & ra- 25
tionibus adductis, se innocentem
probet, nam ex hoc Vir non debet
procedere ad verbera, eo quia Mu-
lier ejus verbalem correctionem au-
diens non tacuerit, non solum quia
si ipsa taceat, Vir ejus silentium pro
tacita confessione delicti, licet ab ea
non commissi, potest interpretari,
verum etiam quia defensio præsertim
justa tam Masculis, quam Fœminis
sive nuptis, sive innuptis, omnibusque
hominibus competit, quia est de jure Di-
vino, Naturali, Gentium, Civili, &
Canonico, ut innumeris de more cu- 26
mulatis probat *Farinacc. quæst. 125.
n. 10. & 11.* & si nihilominus in his,
aliisque similibus casibus temere ver-
bis, & factis eam divexare non desi-
stat, cum hæ frequentes, seu quoti-
dianæ malæ tractationes etsi leves,
continuatæ tamen commoveant iram,
odium provocent, & ad peccandum
inducant, humana siquidem caro 27
ænea non est, nulla urget ratio, cur
Uxor sub hac occasione peccandi, & sub
hac perenni tortura, lentoque Mar-
tyrio toto suæ vitæ tempore langue-
scere debeat, quæ nunquam Viro nu-
psit, ut, licet innocens, ab eo male 28
tractaretur, & quotidie, etsi leviter
percussa, panem doloris ederet, qui-
nimo, si hoc prævidisset, nisi insa-
nia laborasset, neque præcedenti-
bus sponsalibus liberum consensum
præstitisset, nec unquam Matrimo-
nio tamquam occasioni amissionis sa-
lutis

29 lutis corporis , & animæ consen-
sisset.

Minusque illi congrnam persol-
vit dotem , ut fructibus suæ dotis in-
ter lacrymas , & gemitus alimenta-
ta , nil aliud a Viro recipere debeat,
quam verberationes in remuneratio-
nem obsequii Matrimonialis , quod
30 illi præstat , & si contentus fuit eam
ducere sine dote , nullo Jure sancitum
est , quod in locum , seu compensa-
tionem dotis non volitæ , alimenta
cum quotidianis verberationibus mi-
xta sine culpa ab eo recipere debeat ,
31 non autem reciprocam benevolen-
tiam , & affectum , qui est vinculum
32 Casti Conjugii *Brover. de jur. Connub.*
lib. 1. titul. de Sponsal. dol. contract.
cap. 19. n. 1. & 2.

Quoties igitur Mulier auxilium
Judicis implorat pro sua liberatione a
potestate Mariti , simulque refert ,
quod sine ulla justa causa illam *fre-*
quenter , seu *quotidie* verberibus , aut
alapis, vel pugnis, aliisque percussioni-
bus afficit, neque se *justam* & *magnam* ha-
buisse causam Maritus concludenter
probet , quia negari non potest , quod
etiamsi hujusmodi percussiones atro-
ces , vel atrocissimæ dici non possint,
nihilominus percutiens innocentem ,
& sine culpa semper committat exces-
sum, semper ferox , aut crudelis &
Uxoris inimicus appareat , semper-
que ex hoc improbo ejus procedendi
modo oriatur inter Conjuges odium ,
33 non est opus aliqua nova lege ad illius
compescendam crudelitatem , quia de
Jure in potestate Judicis est opportu-
num apponere remedium .

Postquam enim consultum fuerit
34 indemnitati Mulieris , ut præscribit
Text. in Cap. Ex transmissa 8. De re-
stit. spoliat. = ibi = *Si autem capitali*
odio ita Mulierem persequitur , quod
merito de ipso diffidat , alicui probæ , &
honestæ Mulieri usque ad Causæ decisio-
nem custodienda studiosius committatur
in loco , ubi Vir , vel Parentes ejus Mu-
lieri nullam possint violentiam inferre =
& notat *Farinacc. quæst. 143. num. 218.*
ac ipse Judex suo Decreto Maritum
coegerit , ut Uxori pro Separatione
Tori secum litiganti præstet vestes
necessarias , si eas detinet , & alimen-
ta , litisque expensas , quæ Uxori a
quocumque Viro , qui dotem recipit,
aut etiam indotatæ , si eam indota-
tam desponsare contentus fuerit , se-
cum litiganti sunt ministrandæ *Bald.* 35
in leg. 1. verf. Tertio dubitatur Cod.
Commun. de legat. ubi dicit , quod po-
test Mulier petere se ali extra domum
Mariti , quando fuit ab eo injuste
verberata , quem refert , & sequitur 36
Covarruv. in 4. Decretal. tit. de Spon-
sal. par. 2. cap. 7. §. 5. n. 2. Rebuff. to. 1.
Comment. tit. de Sentent. provisional.
artic. 3. gloss. 1. n. 26. Afflict. decis. 10.
num. 6. & alii infra relati in *Cap. 11.*
n. 2. & seqq. lib. 3. cognita deinde Cau-
sa , & concurrentibus percussionibus
desuper enunciatis in Uxorem inno-
centem frequenter , & ex consuetu-
dine exercitis pronunciare debet pro
Tori Separatione, & restitutione dotis,
una cum lucro dotali, augmento dotis,
& donatione propter nuptias, ad quam 37
tenetur Maritus secuto ex illius culpa
divortio *Rot. dec. 706. n. 3. par. 1. & de-*
cis. 58. n. 2. par. 3. rec. cum aliis relatis
in *Cap. 7. lib. 3.* Restitutio siquidem
dotis venit in consequentiam separa-
tionis Tori *Rot. dec. 513. n. 8. par. 18.*
tom. 2. rec. & quemadmodum quando
Pater , seu Præceptor in verberando 38
Filium , & respective Discipulum ex-
cedunt sunt puniendi *Menoch. de arbi-*
trar. cas. 364. n. 17. ita Maritum , qui
in verberanda , & percutienda Uxo-
re sine *justa* , vel ex *levi* causa com-
mittit excessum, Judex condigna pœ-
na pro modo culpæ mulctare tenetur
Jodoc. in prax. cap. 141. nu. 6. Surd. de
aliment. tit. 7. quæst. 16. n. 6. Farinacc.
quæst. 143. n. 135.

Quod si Judex ita suo muneri sa-
tisfaciat , non ita frequenter Uxorum
querelas ob hanc causam adversus
Viros audiet , & pacem inter cæte-
ros Conjuges sibi Subditos cum totius
familiæ tranquillitate servabit . Nam
præstatio alimentorum , & sumptuum
litis, eadem lite pendente, eaque abso-
luta, Separatio Tori , restitutio dotis
amissio tertiæ partis donationis pro-
pter

pter nuptias, ut infra *lib. 3. cap. 7. n.23.* cautionis rejectio, onus alendi filios apud Matrem, ut infra *d. Cap. 7. n.6. & seqq. lib.3.* & demum etiam poena, est profecto remedium, quod dum
39 unum percutit, mille cautos reddit.

Verum aliquis Judex, ne praejudicium in ære inferat Viro, Uxorem ei laniandam relinquit facto pius, & sceleratus eodem, dum enim miseretur Viri, transgressor legis eva-
40 dit, & contra legem jus suum Uxori non tribuit, quod nec ipse Supremus Princeps facere debet juxta illud Poetæ

Il Re con gran rigor deve osservare,
Perche non vada mai zoppa la legge,
Che come Ella s' inchina, o torce, un poco,
Onestà, nè ragion non ha più loco.

In hunc tamen errorem nequaquam incideret, si reflecteret, an si ipse reperiretur sub potestate Patris, qui quotidie illum *sine causa* leviter etiam verberaret, nihilominus cogi deberet ad continuandam in illius Domo moram, seu potius justum illum Judicem reputaret, qui a potestate Patris eumdem eriperet, Patremque compelleret ad præstandum ei ali-
41 menta extra Domum, eumdemque emancipandum, quemadmodum post *Text. in Leg. fin.*, ibique *gloss. verb. Coegit ff. Si a Parente quis fuer. manumiss.*, faciendum monet *Paschal. de patr. potest. cap.3. §.3. num.10.*

Non me latet, quod ex parte Viri ad injustam extorquendam Sententiam opponi solet, quod D.N.J.C. apud *D. Matth. cap.19. verf.9*, nonnisi fornicationem, ob quam liceat dimittere Uxorem, assignaverit, ita ut alias quascumque causas excludc-
42 re videatur, sed hoc objectum opportune resolvunt inter alios *Maldonat. Lyran.*, & *Cornel. a lapid. in Cap.5. Matth. pag. mihi 103.* = ibi = *Christus hic excludere vult Uxoris deformitatem, inopiam, displicentiam, & quidquid citra culpam est, ob quæ Judæi dabant libellum repudii: ad illorum enim mentem loquitur* = Doctissimus vero *Card. Bellarmin. lib.1. de Matrim. cap.24.*, unanimi fere Sanctorum Patrum doctrinæ firmiter insistens duplicem assignat causam, ob quam in laudato *Evangelii* loco Christus fuerit de sola fornicatione locutus; Prima est, ut illud proprie recenseretur peccatum, quod directe, ac per se Matrimonii fidei opponitur; Altera est, ut Jesus fornicationem divortii causam assignaret, perpetuam inducentem Separationem (quia propter solam fornicationem carnalem, sive adulterium, licet dimittere Uxorem in perpetuum) non vero causam temporaneam, prout sunt sævitiæ, aliæque causæ hactenus recensitæ, & infra recensendæ, quas uti temporaneas excludere noluit, sed uti perpetuas, in quo sensu perpetuitatis fuerat a Pharifeis interrogatus. Admisit ergo perpetuam Tori Separationem propter fornicationem, & eamdem perpetuitatem propter alias causas rejecit, prout si dixisset: Præter fornicationem non licet *perpetuo* dimittere Uxorem.

Nec etiam obest, quod idem Dominus Jesus dicat in *Evangel* apud *S. Matth. d. cap.19. verf.6.* = ibi = *Quod Deus conjunxit Homo non sepa-* 43
ret = Quandoquidem hoc intelligi voluit quoad vinculum Matrimonii, quod est indissolubile, non quoad cohabitationem, circa quam non separat homo quos pœna condemnat, reatum accusat, & maleficium coarctat, alias nec Judici liceret Conjugem delinquentem carceribus mancipari, ne hunc ad tempus, & durante carceratione ab altero separaret; Ecclesia igitur, non homo ex justissima causa providet securitati, & vitæ Conjugis offensi *Cap. Ex transmissa 8. Cap. Literas 13. circa fin. de restitut. spoliat.*, manente tamen semper vinculo Matrimonii, quia ipsum non solvitur, sed fit tantummodo Separatio quoad Torum, & mutuam cohabitationem, & bona, ut bene explicat etiam *Rot. coram Crisp. decis.292. num.1. & seq.* = ibi = *Etsi hodie in lege Gratiæ, legitimis etiam impellentibus causis,*

causis, inter Conjuges Divortium amplius non sit permissum, jubente Domino, quod Deus conjunxit, homo non separet, adhuc respectu tantum ipsius Matrimonialis vinculi divortium sublatum esse noscitur, non vero, respectu cohabitationis, a qua per Ecclesiasticas, & Canonicas leges Conjugum divisio permissa esse constat, quoties Judicantis religio eas causas jam in Jure praescriptas intercedere agnoscat = Sanctus *Isidorus* autem dicit ad illa verba = *Quod Deus conjunxit, homo non separet* = esse subaudiendum = *violenter, sine lege, absque ratione* = Et hinc est; quod Sacri Canones statuerunt propter saevitias Conjuges esse separandos in *Cap. 1. §. Verum*, ibique *gloss. verb. Suspectum Ut lit. non contest. Cap. Literas 13. in fin. de restit. Spoliator.*, ac prae caeteris sustinet *Covarruv. in Epitom. de Sponsal. d. par. 2. cap. 7. §. 5. num. 2.*, & generaliter *Sacrum Concilium Trident. sess. 24. Canon. 8.* anathematizzat, qui contrarium sentiret
44 = ibi = *Si quis dixerit Ecclesiam errare, cum ob multas causas Separationem inter Conjuges, quoad Torum, seu quoad cohabitationem ad certum, incertumve tempus fieri posse decernit, anathema sit* =

Alii vero Judices exclamant, quod cum Conjugum cohabitatio non tam ex contractu, quam ex Naturali, & Divina lege servanda sit, illorum idcirco Separatio reputatur ma-
45 teria gravissima, ac proinde non permittenda propter leves saevitias, etiam sine ulla, aut sine magna causa a Viro in Uxorem exercitas, quamvis ex illis *mala consuetudo* insaeviendi resultet, sed cuncta prius tentanda, mediante potissimum *cautione*, ut hujusmodi remedio experiri valeat, an Maritus emendetur.

Ego tamen, ut pro veritate animi mei sensum aperiam, censeo, quod data mala insaevienda consuetudine, ita nihil profici possit, sed po-
46 tius gravius damnum temporale, & spirituale exinde resultet. Cogitur enim in primis Uxor vitam ducere cum inimico, cujus inimicitia, & odium ex eo clarissime apparet, quod sine causa illam percutere consuevit; 47
Cautio nec odium, nec malum ani- 48
mum mutat, unde nulla emendatio sperari potest praesertim in eo, qui cum sit mendicus, & pauper, quando sibi prandium ab Uxore nec obulum habente paratum non invenit, illam verberat, quia durante men- 49
dicitate, durat causa verberationis, quibus proinde miserabilibus *propter peccatum* Matrimonium contrahere 50
esset inhibendum *Dicastill. de Matrim. tom. 3. disput. 4. dub. 17. n. 176.* = ibi = *Si sit periculum ineundi Matrimonium indignum genere, & familia, & sanguine Contrahentis, poterit aliquando censeri grave peccatum, sicuti & quando inirent Matrimonium, cujus onera, prae nimia egestate, substinere non possunt* = Nulla in eo, qui cum sit deditus ludo, perdita pecunia, domum rediens, maximum animi moerorem cum Uxoris verberatione expellere, 51
seu lenire studet. Nulla in eo, qui quotidie inebriatur, domumque rediens, eamdem implet clamoribus domum, ac nimio furore correptus uti mentecaptus Uxorem verberat. Aliisque omissis, nulla demum in eo, qui pravam habet consuetudinem cum 52
aliqua foemina, ideoque quoties videt Uxorem, Diabolum videt, semperque vanos quaerit praetextus ad eam percutiendam, ut propter afflictionem hasque frequentes percussiones ultimum tandem claudat dispera- 53
ta diem.

Quid ergo cautio, quid ipsa Viri carceratio, quid similis amara nimis, & sine reciproca Conjugum benevolentia cohabitatio operatur? Nil aliud profecto, quam ambo convo- 54
lent propter odium ad perditionem. Scit Uxor se esse sub potestate Viri, 55
quem in Dominum, & familiae Caput agnoscere tenetur *Genes. cap. 3. vers. 16. D. Paul. ad Colossen. cap. 3. vers. 18. ad Ephes. cap. 5. vers. 22. Rot. in Majoricen. Divortii 7. Martii 1760. §. 4. & 5. coram R. P. D. Herreros, & in Anconitana Obsequiorum Matrimonialium 9. Decembris 1763.*

Gg §. Nec

§. Nec in classem coram R. P. D. Zelada.

Sed una simul non ignorat se
non esse traditam Viro uti Servam
(quæ nec etiam sine causa verberari
debet *Leg. 1. ff. de his, qui sunt sui, vel alien. jur. §. fin. Inst. eod. tit.*) sed uti
56 divinæ, & humanæ domus sociam
Rot. in Romana Separationis Tori 10. Januarii 1735. §. Ejusmodi coram De Vais, & in altera Romana Separationis Tori 9. Martii 1767. §. Exuberant coram R. P. D. De Comitibus, & in ejus
Confirmatoria *diei 29. Aprilis 1768. §. Dubium coram eod.*, quam verbera-
57 re ad instar sacrilegii Cato esse credebat *Thesaur. decis. 130. num. 2. in fin., Rot. decis. 155. num. 22. ad 28. par. 6. recen.*; Ferrum sic ei vitam violenter
non adimit, sed ex malis tractamentis, afflictionibus, lacrymis,
58 atque mæroribus paulatim ad mortem
a Viro ducitur, ejusque vita abbreviatur, quia sanitas amittitur, totaque sanguinis massa corrumpitur, suisque infantibus filiis, si quos habet,
59 quoties lactem præbet, toties venenum porrigit, si ab ejus uberibus
nutriuntur. Peccat Maritus, sed &
Uxor propter impatientiam, aversionem, imprecationes, & odium a pec-
60 cato non est immunis, nec audet iterum adire Judicem, quia cum atroces non sint sævitiæ, Tori Separationem alias sibi forte denegatam obtinere desperat. Proles si Matrem
amat, prout naturaliter illam amare
est credendum, pro injustis percussionibus frequenter in illam injectis
Patrem odit, aut ab ejus exemplo
excandescere, blasphemare, irasci
sævitias exercere, caritatem sperne-
61 re discit, pessimamque recipit educationem. Maxima denique oritur inimicitia inter Virum, & Propinquos
62 Uxoris, qui quandoque pro illius vindicandis injuriis properantur etiam
ad arma; Mulieres enim, propter
imbecillitatem multorum ope, &
auxiliis egentes, ideo Propinquis non
nubunt, quia si quando a suis Maritis injuria afficiantur, opportunam
63 eis cognati opem ferant, ut considerat *Plutarch. in problematis cap. 116. Rub. in annot. ad Rot. decis. 81. num. 16. par. 8. recen.*

Quibus omnibus serio perpensis, ac mature consideratis, si constet Uxorem sine justa, seu futili causa percussionibus, etsi levibus tamen
frequentibus subjacere, puto illi
providendum esse separatione, non 64
cautione, maxime si cautio semel data Virum meliorem non reddiderit.
Dum enim Judex in hisce casibus ad
contemplationem Mariti, & attenta
gravitate materiæ, separationem concedere renuit, salutem non minus
corporis, quam animæ non unius
tantum, sed multorum ad perditionem peccando properantium parvipendit, quæ materia longe gravior,
quam prædicta cohabitationis esse
constat non tantum ob periculum solius animæ Conjugis innocentis, quod 65
omnino separationem exposcit *Tamburin. de Sacram. lib. 8. tit. de Matrim. tract. 7. cap. 3. numer. 3. Reiffenstuell. Theol. Moral. tract. 14. tit. de Sacram. quæst. 7. num. 44. vers. III. Incitatio Rot. in d. Romana Separationis Tori 10. Januarii 1735. §. Unde oriebatur coram De Vais*. Verum etiam totius
familiæ, ut jam dixi, & insuper dum
Judex annuit instantiæ Viri separationem impugnantis, quia Conjugum cohabitationem interrumpere
trepidat, similia impunita relinquit 66
scandala in Republica perniciosissima,
tum quia animæ deperduntur, tum
quia filii pro Furcis, seu Triremibus
educantur, tum quia malum unius
exemplum aliorum mores corrumpit. 67
Sublata namque formidine pœnæ,
multoque magis malo præeunte
exemplo.

Mortales vitium penitus labuntur in omne
Præcipites, quoniam facilis via ducit ad ipsum.

Si vero Mulier propter magnam
culpam ab ea commissam a Viro puniatur, vel ab eo correcta, verbis
contumeliosis ad iram eumdem provocet, ideoque percussionibus afficiatur, de mala Viri tractatione conqueri

queri nequit, nisi moderatæ correctionis fines excedat, & in illam atrociter insæviat, tunc enim quælibet levis sævitia pro Tori Separatione non sufficit, sed atroces sævitiæ requiruntur, de quibus in *seq. Cap. 7. per tot.*, quæ nec etiam ad effectum Separationis admittuntur, nisi de
68 earum atrocitate concludenter constet *Riminald. Jun. cons.174. num. 8. & 18. Rot. decis.441. num.1. par.1. recen.*, cum aliis relatis in *decis. 815. num.2. coram Buratt.*, a qua atroci-
69 tate nulla causa quamvis MAGNA Virum excusat *Farinacc. quæst. 143. num.199. 200. & 207.*

Unicum actum atrocissimum ad
70 Tori Separationem sufficientem admittit *Farinacc. d. quæst.143. nu.147.* quem tamen non sufficere, sed duos requiri per id, quod dicit quoad metum *Bartol. in Leg. De pupillo §. Si quis num.15. ff. de oper. nov. nunciat.*, voluerunt *Abb. in Cap. fin. numer.4.*, ibique *Dec. num.22. De appellat. Sanchez de Matrim. lib.4. disput.1. nu.22.*, cum aliis apud *Farinacc. d. quæst.143. num.203. Ventrigl. in prax. annot. 9. §.1. num.18. Sperell. decis.139. num.3. Rot. decis.2030. num.6. coram Coccin. & decis.191. num.6. & decis.239. nu.4. & decis.324. num.7. par.6. & dec.323. num.18. & seqq. par.9. to.2. & dec.99. num.12. & 17. par.16. recen. & in Valentina Separationis Tori 12. Februarii 1751. §. At etiam cor. Emo Elephantutio*, nec inflictionem duarum alapa-
71 rum satis esse dixit *Rot. d. decis. 324. n.15. par.6. recen.*

Hæc tamen illimitata conclusio mihi non satisfacit, sed potius inspi-
72 ciendum puto, & diligenter examinandum, an unicus atrocissimus actus fuerit accidentalis, & ex *magna* causa, & culpa Uxoris a Viro mansueto, & inclinato ad pietatem extortus, qui quidem sufficere non videtur, quia de illius futura reiteratione non est timendum, quatenus Uxor ex hoc edocta eamdem in posterum causam non præbeat, itaut ab ejus emendatione potius, quam a resipiscentia, & voluntate Mariti pendeat in futurum actum impedire consimilem, non omissa tamen interim cautione a Marito præstanda de se abstinendo a similibus.

Sed si Vir fuerit natura superbus, & ferox, pluries antea verbis, & minis innocentem Uxorem terrere 73
solitus, seu ludo deditus, & si perdiderit, deinde minis, & contumeliosis verbis in Uxorem prolatis suam manifestare animi angustiam consueverit, seu fuerit alterius fœminæ amore captus, & potius odisse, quam amasse Uxorem appareat, aut sæpe quæsivisse occasionem deveniendi ad hunc actum, in his, similibusque circumstantiis post primum actum atrocissimum nunquam secundus forte mortalis expectandus esse videtur, & locum habere censerem opinionem *Trivisan decis.61. num.8. lib.1.*, ubi unicam etiam alapam ad Tori Separationem sufficere firmat, nec dissentire videtur *Rot. d. dec.239.* 74
num 9. par.6. recen.; Quod & esse quoque verum existimo, si ex unico actu atrocissimo implacabile odium exortum fuerit inter Conjuges, quod per se solum sat esse ad Tori Separationem infra *cap.11. hoc eodem lib.2.* ostendere non omittam.

In quocumque tandem casu, quo ex actu atrocissimo mutilatio alicujus membri sequatur, inhumanum est credere, quod debeat expectari secundus, quasi quod mutilatio ma- 75
nus non sufficiat, quatenus deinde mutilatio quoque brachii non accedat, aut uno eruto Uxoris oculo, ut altero deinde privetur oporteat. Quinimo inhumanum etiam reputo post primum atrocissimæ, ac bestia- 76
lis verberationis actum expectare quoque secundum pariter atrocissimum, quo Vir cuncta frangat ossa Mulieris, aut ei necem inferat, nisi enim ex insolita accidentali ebrietate, vel ex instantaneo mentis delirio Maritus hunc excessum licet unicum in Uxorem nulla sibi per eam tributa causa commiserit, non alias, ejus vitæ insidiare, & usque ad atrocitatem insævisse præsumi potest,

test, quam ex capitali odio, quod, ut dixi, sufficit, ut ea ab ipso omnino separetur, ne ob secundum atrocitatis actum morti succumbat, nec mihi suadere possum, quod si DD., qui contrariam tenuere sententiam, muliebrem vestem, non femoralia deferrent, duos atrocissimos actus injustæ verberationis requiri scripsissent, nec si Judices non ex masculino, sed ex fœmineo sexu eligerentur, eorum opinionem adoptarent.

Ex hucusque deductis apparet, quod laudem quidem promerentur
77 Scribentes, qui tunc Tori Separationem indistincte saltem admittunt, cum ponderata præteritorum actuum, & sævitiarum atrocitate, ex ea timor insurgat futuræ reiterationis cum periculo temporalis vitæ Mulieris, sed æqualiter laudandi non sunt, dum nihili faciunt *leves* sævitias temere per longum tempus in innocentem Uxorem exercitas, ex quibus juxta præmissa, propter peccata, non subito corporis, sed, quod pejus est, animæ tum Mulieris, tum universæ familiæ mortem imminere dignoscitur. Heu maxima cæcitas, quæ vitam corporis, vita animæ pretiosiorem existimat!

CAP. VII.

Quænam sint atroces sævitiæ sufficientes ad Tori Separationem,

SUMMARIUM

1 Sufficiens ad Tori Separationem est levis sævitia adhibita sine nulla, aut sine magna causa, *& num.* 51.
2 Concurrente magna causa potest Maritus leviter percutere Uxorem ad correctionem.
3 Atroces sævitiæ etiam propter magnam causam adhibitæ superabundant pro Tori Separatione.
4 Atroces sævitiæ sunt immanes Uxoris percussiones.
5 Panormi quæcumque sævitiæ in Uxorem Nobilem pro gravibus habentur, & commovent omnes Uxoris Propinquos.
Amalericus Rex Hispan. X. ob sævitias in Uxorem fuit occisus *ibid.*
6 Atroces sevitiæ sunt inhumanus tractus per domum, maxime accedente circumstantia nuditatis Uxoris.
7 Ludibria Uxoris pudori, ac honestati vim inferentia.
8 Corporis nudatio, manuum in vincula conjectio, subsecutus ex verberationibus abortus, ferula, & cingulus ex corio cum fibulis ferreis ad insæviendum adhibitus.
9 Ejectio Uxoris e maritali lecto, quæ dicitur etiam dementia.
10 Jurgia, dissensiones, & verba contumeliosa.
11 Minæ, ex quibus deducatur Virum aliquid cogitare moliri in necem Uxoris.
12 Nisi appareat id Virum egisse ad incutiendum tantummodo timorem.
13 Nec probetur esse terribilem, & solitum facere minis subsequi facta.
14 Item percussiones cum signis, & livoribus ab Uxore in facie, aut in alia corporis parte delatis.
15 Seu cum calcibus, fustibus, & alapis.
16 Unica alapa ad Tori Separationem non sufficit.
17 Limita si ex illa de atrocioribus futuris sævitiis timeri possit.
18 Aut nulla, vel levis causa concurrat correctionis.
19 Alapa inter atroces sævitias connumeratur.
20 Alapa percussus percussorem, licet inermem, occidere potest.
21 Item Uxoris carceratio.
22 Maritus Uxorem carcerare potest.
23 Si moderate fiat secluso periculo necis, & quando id liceat.
Contrarium *num. seq.*
25 Carceratio Uxoris executa per Mari-

Maritum est res mali exempli, & quare.

26 Item machinatio in Uxoris vitam per Maritum veneno intentata.

27 Facturæ, barbariæ, incantationes, aut similia veneficia.

28 Quilibet actus ad vulnus inferendum aptus, quod Vir intulisset, nisi fuisset impeditus.

Jactus mallei, quo Vir collum Uxoris læsum fuerit *ibid.*

29 Limita si similes actus non sunt adeo qualificati, & appareant impetus animi ex culpa Uxoris excitati, nec Vir sit natura ferox.

38 Aut de illis unicus tantum testis deponat de auditu Uxoris acclamantis.

31 Secus si plures sint testes.

32 Retentio Concubinæ, cujus causa Maritus Uxorem odisse censetur.

33 Adulterium per se solum causam tribuit divortio.

34 Item gravitas morbi per Uxorem acquisiti ex malis Viri tractamentis, unde oritur odium in Uxore.

35 Extende etiamsi odium non concurrat.

36 Denegatio condecentium vestium, & muliebris ornatus.

37 Prohibitio facta Uxori de non loquendo cum suis Consanguineis, de non accedendo ad eorum domum, & de illis non admittendis in domum ipsius Viri.

38 Si Vir Uxorem nunquam salutaverit.

39 Officia amici sunt in salutando prævenire, nec faciem abscondere a Cognatis.

40 Item si Maritus Uxorem infirmam nunquam invisit.

41 Denegatio Medici, & medicinæ Uxori ægrotanti.

42 Denegatio alimoniæ omnium sævitiarum maxima.

43 Negare alimenta idem est, ac necare.

44 Potissimum si Vir neget alimenta Uxori gravidæ.

45 Vel dum infirmitate laborat, & præcipue tempore partus.

46 Graves animi mærores possunt immature expellere foetum cum periculo vitæ Matris.

47 Ob sævitiam Neronis Uxor Poppæa foetum, & vitam perdidit.

48 Sævitiæ eo magis sunt atroces, si ex nulla, vel levi, aut inhonesta causa sunt adhibitæ.

49 In foeminis honestissimis, & nobilibus illæ sævitiæ graviores sunt, quæ in humilioribus sunt leviores.

50 Ad valorem sævitiarum ponderandum, semper attendenda est qualitas personæ, cui inferuntur.

52 Lamentationes Uxoris erga Virum uti infidelem, bona dissipantem, pravam consuetudinem cum aliena foemina habentem non est justa causa correctionis ejusdem Uxoris.

53 Quin potius talis Vir corrigendus, & puniendus erit.

54 Restitutio Uxoris, quæ a Viro discessit, denegatur non tantum ob Viri, sed etiam ob suorum Parentum severitatem.

55 Etiamsi Vir offerat cautionem.

56 Restituta Viro Mulier, quæ ab eo ex levitate discessit, non est ab ipso punienda, & quare.

UACUMQUE levis & frequens sævitia sine nulla, aut sine *magna* causa sufficiens esse potest ad petendam, ut jam dixi, & obtinendam Tori Separationem. 1
Concurrente autem causa, dummodo *magna* sit, potest Maritus, *leviter* tamen *ad correctionem* percutere Uxorem, si verba nihil proficiant, non autem atrociter, sævitiæ enim 2
atroces etiam propter magnam causam in Uxorem exercitæ multo magis superabundant, ut Separatio Tori per Uxorem petita concedatur. Inter 3
atroces autem sævitias enumerantur.

I. Immanes Uxoris percussiones ad *Text. in leg. Consensu* 8. *Cod. de repud.* = ibi = *Si se verberibus, quæ inge-* 4
nuis

nuis aliena sunt, afficientem probaverint = & advertunt *Covarruv. in Epitom. de Sponsal. part. 2. cap. 7. §. 5. num. 1. Sanch. de Matrim. lib. 10. disput. 18. num. 14., & 16. Peguer. decis. 20. num. 8. Rot. decis. 441. num. 1. part. 1., & decis. 155. num. 19., & decis. 239. num. 1., & decis. 277. sub n. 14. part. 6., & decis. 514. num. 1., & seqq. par. 14., & decis. 115. num. 2. part. 18. tom. 1. recent.*

Maxime si ex aliqua ex his percussionibus sequatur abortus *Reiffenstuel in Jus Can. lib. 4. tit. 19. num. 44. Rot. decis. 155. num. 29. part. 6. recent.* aut inflicta fuerit in pectore, propter quam Uxor per aliquot dies sanguinem expuerit *Reiffenstuel. loc. mox cit.*

5 Panormi tamen quæcumque sævitiæ in Fæminam nobilem habentur pro gravibus, ita ut si Uxorem Nobilem Maritus leviter etiam percuteret, seu verberaret, fieret rumor magnus inter universos Uxoris Propinquos, qui omnes commoverentur ut tradit *Tamburin. de Sacrament. lib. 8. tit. de Matrim. tract. 7. cap. 1. §. 3. num. 5.* ubi addit, quod Uxor humilis, & plebeja gravius puniri solet, quam Nobilis, quod tamen sic intelligendum venit, ut hujusmodi gravitas atrocitatem non attingat.

Multoque magis quælibet sevitia in Uxorem Reginam pro atroci, & gravissima reputatur, & infaustos producit exitus. Clotildes (filia Sanctæ Clotildis, quæ Clodoveum Franciæ Regem, suumque Virum ad Catolicam fidem convertit) cum esset desponsata Amalerico Hispaniarum Regi X., & ab eo, qui erat Arianus, alapa affecta usque ad effussionem sanguinis e naribus, transmisit Childeberto Francorum Regi, ejusque Fratri una cum literis sudariolum prædicto proprio sanguine conspersum, qui accensus ira simul cum aliis suis Fratribus, atque militibus Barchinonam se contulit, ubi Amalericus sedem habebat, ibique fuit occisus *Forest. Histor. Hispan. lib. 8. in Vit. Amalerici tom. 4. part. 2. pag. mihi 12.*

II. Inhumanus Uxoris tractus per domum *Rot. coram Pen. decis. 1092. nu. 5.* = ibi = *Quidam enim testificabantur &c., & alii, che l'avevano vista strascinare per casa* = multoque magis accedente circumstantia nuditatis ipsius Uxoris ita crudeliter male tractatæ *Rot. in Romana Separationis Tori 9. Martii 1767. §. Ex duobus cor. R. P. D. De Comitib.* = ibi = *Quibus atrociora quoque accesserunt &c. nec non alia inaudita, nudam, nimirum, Mulierem, domesticis inspectantibus per Cubicula circumferendo, ac tentando etiam eam exponere ad magnam domus fenestram, quodque horret animus, eam etiam penitus nudatam pedibus conculcare, ita ut necesse deinde fuerit lenientia medicamenta adhibere* = adeo namque nuditas pudici hominis in eo verecundiam producit, ut vix Adam, & Eva boni, & mali agnitionem perceperunt, tegere statim pudenda studuerint *Tertullian. de Corona cap. 7.* = ibi = *Si fuit aliqua Pandora, quam primam Fœminarum memorat Hesiodus, hoc primum caput coronatum est a Charitibus, cum ab omnibus muneraretur: unde Pandora. Nobis vero Moyses propheticus non poeticus pastor principem fœminam Evam facilius pudenda foliis, quam tempora floribus, incinctam describit* = Idemque *de anima cap 38.* = ibi = *Adam, & Eva ex agnitione boni, & mali pudenda tegere senserunt* = Nullaque gravior injuria pudori honestæ Mulieris inferri potest, quam si denudetur, ita ut, quemadmodum refert Herodotus, Uxor Candaulis pulchra non minus, quam casta contra Viri vitam conspiraverit, ubi scivit illius opera, se nudam a Gige fuisse simpliciter inspectam. 6

III. Alia ludibria Uxoris pudori, ac honestati vim inferentia cum 7 aliis corporis cruciatibus, qui sunt non solum corporis nudatio, verum etiam manuum in vincula conjectio, ferula, & cingulus ex corio cum fibulis ferreis ad sæviendum 8 adhibitus, aliique crudeles modi verberandi de quibus *Rot. decis. 155. numer.*

mer. 19. *& seqq. part.* 6. *& decis.* 323. *num.* 32. *part.* 9. *tom.* 2. *& decis.* 199. *num.*4. *part.*13. *recent.*

IV. Ejectio Uxoris è maritali lecto facta ab irato Marito, ne illa secum dormiat, quæ non solum sævitia
9 dicitur, sed etiam dementia *Farinacc. quæst.*143. *num.*152. & generaliter expulsio ipsius Uxoris sine causa *Farinacc. loc. cit. num.*236., *& seq.* = ibi = *Amplia* 4. *ut vir sic propria auctoritate, & sine causa Uxorem expellendo puniatur ex allegat. per Bermon. &c. ubi quod restituit Dotem cum fructibus, & amittit lucrum Dotis &c. debet condemnari in quarta parte bonorum suorum, dummodo hac quarta non excedat centum libras &c. tenetur illam alere extra domum &c. in electione Uxoris est petere aut fructus Dotis, aut alimenta* =

V. Jurgia, dissensiones, & præsertim verba imperiosa passim in Uxo-
10 rem prolata *Rot. in Romana Separationis Tori* 9. *Martii* 1767. *§. Ex duobus coram R. P. D. De Comitibus*, & in ejus Confirmatoria *diei* 29. *April.* 1768. *§. Quæ cum coram eod.* juncta quoque cum minis, ex quibus deduci possit Virum aliquid cogitasse moliri in
11 grave damnum, seu necem Uxoris *Rot. decis.* 751. *num.*5. *part.*4. *divers.* = ibi = *Concurrebant verbera, MINÆ DE OCCIDENDO, injuriæ, & alia multa malæ tractationes &c tamquam continentia sævitiam excedentes terminos levis correctionis Marito in Uxorem permissæ* = quod & merito ponderavit eadem *Rot. dec.*199. *sub n.*9. *par.* 13. *rec.* nisi appareat prædictæ machinationis signa dedisse non animo effectuandi, sed ad incutiendum Uxori timorem, ut
12 aliquod in favorem ipsius Viri exequeretur, quod ipsa exequi recusasset, neque probetur illum esse terribilis naturæ, & solitum facere minis
13 subsequi facta *Natt. cons.*616. *num.* 4. *tom.*3. *Roland. cons.*27. *n.* 21. *lib.*3. *Farinacc. quæst.* 143. *n.* 142. *& seq. Sanch. de Matrim. lib.* 10. *disput.* 18. *num.* 16. *Rot. in Bononien. Separationis Tori* 21. *Februarii* 1650. *§. Rejecti pariter cor. Bich.*

VI. Percussiones cum signis, & livoribus ab Uxore in facie, aut in alia 14
corporis parte delatis *Aldobrand. cons.* 71. *n.*19. *&* 21. *lib.* 1. *Farinacc. quæst.* 143. *n.* 182. *Sanch. de Matrim. lib.*10. *d. disput.*18. *num.*14. *&* 16. *Sperell. decis.* 139. *n.* 62. *& seqq. Rot. decis.* 155. *n.*14. *& seq. & dec.*239. *n.* 4. *par.* 6. *& dec.*514. *n.* 3. *par.*14. *rec. & in Romana Separationis Tori* 9. *Martii* 1767. *d. §. Ex duobus*, & in ejus Confirmatoria *diei* 29. *Aprilis* 1768. *§. Quæ cum in Jure cor. R. P. D. De Comitibus* = ibi = *Constat enim &c. Joannem Paulum frequentissime in eam irruisse non solum contumeliosis verbis, sed etiam gravissimis percussionibus ad livorem usque injectis* = Multoque magis, si non livores tantum, sed etiam vulnus cum sanguinis effusione in facie, vel in capite appareat *Reiffenstuel. in Jus Can. lib.*4. *tit.* 19. *n.*44. aut Cicatrices *Ancharan. cons.* 408. *n.* 1. = ibi = *Probata tanta Viri sævitia contra suam Uxorem, qui eam verberibus afficiens, vulneribus etiam cum cicatricibus dehonestans, & aliis male tractans, videtur Uxori præbuisse justam causam fugæ exhibendo se ei ita terribilem, & crudelem; Præbent enim ista justam causam separationis, & denegationis restitutionis* =

VII. Percussiones etiam cum calcibus, fustibus, & alapis *Rot. dec.* 239. 15
*n.*4. *& seq. & sub n.*9. *& dec.*277. *sub n.*14. *par.* 6. *recen. & in Romana Separationis Tori* 10. *Januar.* 1735. *§. Hæc autem & seqq. cor. R. P. D. De Vais & in altera Romana Separationis Tori* 9. *Martii* 1767. *§. Ex duobus cor. R. P. D. De Comit.*, quia conjugali amori non leviter obstant *Castropal. disput.* 3. *de Sponsal. punct.*5. *§.*3. *n.*3. = ibi = *Uxorem tamen cedere alapis, conculcare pedibus, fustibus percutere raro permitterem, quia conjugali affectui, & amori, qui semper spectandus est, hæ graves punitiones, si frequentes sint, non leviter obstant. Minus censeo concedendam verberum punitionem, quia hæc servorum propria est, & licet aliquando, causa urgente, ingenui soleant affici hac punitione; id contingit, cum in minori ætate sunt constituti* = Item si factæ fuerint

cum

cum baculo tam atrociter, ut bacu-
lus in illis infligendis frangatur *Reif-
fenstuel. in Jus Can lib.4. tit. 32. n. 44*
Aut tales sint, ut propter illas Uxor
per aliquot dies in lecto se continere
debuerit *Reiffenstuel. loc. mox cit.* Vel
si Vir Uxoris collo, seu pectori gla-
dium, seu scopletum apposuerit una
cum animo, seu minis illam occiden-
di *Reiffenstuel. loc. cit.*

Et quamvis unicam alapam ad
16 Tori Separationem sufficientem non
esse opinentur Doctores relati per
Farinacc. quæst. 143. num.203. & seq.,
illorum tamen opinio locum habere
potest, cum constat Virum alapa ex
magna causa percussisse Mulierem in
primo motu, & ex insolito calore
iracundiæ coactum, ita ut in futurum
de atrocioribus sævitiis timeri non
17 possit; Secus autem cum ex hac per-
cussione futuræ sævitiæ justus oritur
metus, seu quando *nulla*, vel *levis*
18 causa subest correctionis, tunc enim
præsertim si agatur de Muliere No-
bili, & perillustri Matrona unicam
etiam alapam sufficere existimo cum
doctissimo *Trivis. decis.61. numer.8.
lib.1.* = ibi = *Propter sævitias, puta
alapam, fit Separatio Tori* = eam si-
19 quidem inter atroces sævitias connu-
merat J. C. in *Leg. Prætor edixit 7.
§. ult. in fin. ff. de injur.*, & probant
innumeri fere DD., quos late conge-
rit *Farinac. quæst.105. nu.207. & seqq.
Amen. de delict. & poen. tit.7.§.5. n.100.
Ursaya Instit. Crimin. lib.2. titul.10.
num.62. & seq.* = ibi = *Atrox est illa
injuria, quæ fit per alapam, vel per-
cussionem in facie, quia hominis facies
omnium aliarum partium corporis nobi-
lissima, & dignissima est* =, ita ut alapa
percussus percussorem, licet inermem,
20 occidere valeat per ea, quæ tradunt re-
lati a *Guazzin. ad defens. reor. defens.29.
cap.4. n.25. Jodoc. in prax. cap.79. n.1. & 2.*
21 VIII. Uxoris carceratio, pro-
hibita juxta *Gloss. in Can. Placuit 10.
verb. Potestatem vers. Sed numquid lai-
cus caus.33. quæst.2. Rot. d. dec. 277.
sub num.14. par.6. recen.*; Et quamvis
22 id licere Marito putent *Imol. in Cap.
Quemadmodum 25.*, ibique *gloss. fin.
De jurejur. Felin. in Cap. Cum contin-
gat 13. num.8. De for. compet. Boer. de-
cis 275. num.2.*, si moderate fiat, &
secluso periculo necis, quando Uxor
adultera, vel Viri vitæ insidiatrix 23
est incorrigibilis; quorum opinionem
sequitur *Farinacc. d. quæst.143. n.207.*;
in casu tamen, quo Maritus hoc uta-
tur arbitrio non sine causa, aut non
ex levi, sed ex magna causa mode-
rate tamen recludendo per aliquot
dies Uxorem in uno domus Cubiculo
cum condecenti victu, non autem
atrociter sine cibo, & potu, vel ad-
hibitis cippis, aut compedibus, seu
manicis ferreis, vel ab eis solutam
in locum humidum, aut terrenum
eamdem detrudat, aut quid simile
attentet; Ego nihilominus in hoc ca- 24
su censeo, quod cum raro, seu nun-
quam rectus Judex sit Judex interes-
satus, & ira, ac vindicta commotus,
nullo pacto recedendum sit ab ea re-
gula, quod nemo Judex esse potest
in Causa propria, nec non ab altera,
quod nemini liceat jus sibi dicere *L.
Qui jurisdictioni 10. ff. de jurisd. omn.
Judic.* Præterquamquod res est mali 25
exempli, nam Proles, aut infortu-
nium Matris deplorans Patrem tam-
quam non Uxoris Virum, sed tam-
quam tyrannum odit; aut videns
Matrem non uti sociam, sed uti vi-
lissimam servam a Patre tractatam,
non amplius illam debita reverentia,
obedientia, & obsequio veneratur.

IX. Machinatio in Uxoris vi-
tam per Maritum veneno intentata 26
Rot. decis.352. n.6. par.5. tom.1. rec.
seu facturæ, barbariæ, incantatio- 27
nes, aut similia veneficia ad necan-
dam Mulierem a Marito & respective
ad necandum Maritum a Muliere pa-
rata *Sanch. de Matrim. lib.10. disput.18.
n.6. Farinacc. d. quæst. 143. n. 154. in
fin. Thesaur. dec.130. n.3.*

X. Quilibet actus ad vulnus in-
ferendum aptus, quod Vir intulisset, 28
nisi fuisset impeditus *L. Consensu 8. &
Auth. Sed novo jure Cod. de repud. Jo.
Andr. in Cap.1. de divort. Paris. con-
sil.54. num 9. lib.4 Aldobrand. cons.71.
per tot. Card. Zabarell. cons.9. numer.8.*
Spe-

Sperell. decis. 139. nu. 68. Rot. dec. 239. num. 11. par. 6. & decis. 199. numer. 7. par. 13. & decis. 514. n. 6. & 7. par. 14. recen. & in Romana Separationis Tori 10. Januarii 1735. §. Tanto magis cor. De Vais, & in altera Romana Separationis Tori 9. Martii 1767. §. Ex duobus coram R. P. D. De Comitibus, & in ejus Confirmatoria *diei 29. Aprilis 1768. §. Quæ cum & seq. cor. eod.*, ubi de jactu mallei, quo collum Uxoris non leviter læsum fuit, & de aggressione cum curto ense, cultroque coquinario, gladio, ac ense januensi, & in *Romana Separationis Tori 27. Junii 1760. §. Hasce autem coram Canilliac.*, ubi de Viro, qui Uxorem in sublime elevatam, inde celeri eamdem super humum pondere corporis labentem dimittebat, evaginatoque ense in illam irruebat = ibi = *Prendeva di peso, e la sbatteva di piombo = sfoderava la spada, e andava con detta spada nuda contro detta Signora* =, quos actus, aliosque enumerat etiam *Leander disput. 26. de Matrim. quæst. 46.* = ibi = *Quod Vir gladium apposuerit ad collum Uxoris animo illam occidendi, vel feriendi; Quod alter Conjux alteri per venenum, vel per maleficia, vel alio modo insidias vitæ paraverit; Quod Vir graviter, & atrociter Uxorem percusserit, sive id fecerit gladio, sive hasta in capite, facie, oculo, aut in pectore, aut in manibus* =

29 Limita tamen, si similes actus non fuerint adeo qualificati, crudeles, & atroces, & appareant impetus animi momentanei ex ira per imprudentiam, & insolentiam Uxoris suscitata, nec Vir sit natura ferox, tunc enim satis non essent ad inducendam indignationem irrationabilem, & sævitiam *Natt. cons. 616. sub num. 8. Rot. coram Buratt decis. 815. num. 1. & in Bononien. Separationis Tori 21. Februarii 1650. §. Quatenus vero coram Bich.* Aut si de his actibus unicus tantum Testis deponat de au-

30 ditu Uxoris acclamantis, tuta namque non est ejus fides, non solum quia est unicus, verum etiam quia vel ab Uxore, vel in sensu circa voces, aut in intellectu circa imaginationem, quod Vir Uxorem percuteret, decipi potuit *Roland, consil. 27. num. 10. lib. 3. Rot. decis. 441. num. 3. par. 1. recen.* At si non unus tantum, sed plures sint Testes ad probandam rem clanculo peractam de auditu etiam ab Uxore deponentes, aliquan- 31 do sufficere possunt *Rot. decis. 155. num. 59. & decis. 191. num. 8. & seqq. par. 6. recen. & decis. 292. num. 24. coram Crisp.*

XI. Retentio Concubinæ, cujus causa Maritus Uxorem odisse censetur *Cyriac. controv. 172. nu. 40. & seq. Rot. decis. 115. num. 3. par. 18. tom. 1. recen. & in d. Romana Separationis Tori 9. Martii 1767. §. Eoque magis cor. R. P. D. De Comit.*, ultra 32 adulterium, quod per se solum cau- 33 sam tribuit divortio, ut in *seq. Cap. 13. hujus lib. 2.*

XII. Gravitas morbi per Uxorem acquisiti ex malis Viri tractamentis, quo obruta, & oppressa reperiatur, id enim odium, animumque 34 implacabilem in ipsa concludit erga Virum, a quo propterea separari debet *Abb. in Cap. Ex transmissa n. 2. vers. Hoc etiam de divort. Gomez var. resol. tom. 3. cap. 3. num. 8. ad med. vers. Unde in hoc casu Sanch. de Matrim. lib. 10. disput. 18. num. 19.*, plene *Farinacc. quæst. 143. num. 145. Rot. in Romana Separationis Tori 29. April. 1768 §. Si autem cor. R. P. D. De Comit.*

Extende etiamsi non concurrat odium, sed circumstantiæ demon- 35 strent Uxorem mala valetudine affectam ob timorem illi ab iisdem malis tractamentis incussum *Abb. in Cap. Literas in fin. de restit. spoliat. Rot. decis. 226. num. 1. cor. Seraphin. & dec. 43. num. 1. cor. Rembold. & d. dec. 239. sub num. 13. vers. Denique par. 6. recen. & in Posnanien. Separationis Tori 14. Maii 1728. §. Non relevante coram Card. Cinc.*

XIII. Denegatio condecentium vestium, & muliebris ornatus *Rot.* 36 *in Anconitana Obsequiorum Matrimonialium 9. Decembr. 1763. §. At ponderatis cor. R. P. D. Zelada*, ita ut die-

bus festivis Uxor pro audiendo Sacro laceris vestibus, aut propriæ conditioni non convenientibus induta ad Ecclesiam accedere coacta fuerit *Farinacc. quæst.* 143. *num.* 152. *Rot. in Romana Separationis Tori* 27. *Junii* 1760. *§. Hasce autem cor. Canilliac.*

XIV. Prohibitio facta Uxori de non loquendo cum suis Consanguineis, de non accedendo ad eorum Domum,
37 & de illis non admittendis in Domum ipsius Viri, quæ prohibitio vocatur actus redolens malam tractationem aptam ad separandos Conjuges juxta firmata per *Rot. d. dec.* 239. *sub nu.* 13. *par.* 6. *recen.* = ibi = *Denique de mala tractatione facta per D. Principem erga D. Benedictam deponunt &c. respective deponentes de verbis injuriosis, de prohibitione, ne Parentes, neque Bettina Mater, & Paris Frater ad eam accederent* =

XV. Defectus actus urbani, si Vir nimirum licet erga aliam Mulierem se lætum, jucundum, ac obsequentissimum præbeat, Uxorem tamen nequidem unquam salutat, ex
38 hoc enim præsumitur inimicus *Jas. in L. Apertissimæ col.* 2. *Cod. de Judic.*; Officia namque veri, & non ficti amici sunt in salutando prævenire, nec
39 faciem abscondere a Cognatis, ut pluribus allegatis inquit *Cornel. a lapid. Commentar. in Ecclesiast. cap.* 22. *vers.* 32. *lit. D. & in Commentar. Evangel. D. Matthæi cap.* 23. *vers.* 6. & 7.

XVI. Si Maritus Uxorem infir-
40 mam, & in lecto diuturno præsertim morbo ægrotantem nunquam invisit, hoc enim & aversionem, & odium denotat, & inter sævitias Tori Separationem inducentes recenset *Rot. coram Crisp. decis* 292. *num.* 18. = ibi = *Eamque gravibus infirmitatibus laborantem nunquam invisit* =

XVII. Multo magis denegatio Medici, & medicinæ, ut Uxor in
41 gravis infirmitatis statu absque ullo remedio, & auxilio languescat, quod inter maximas pariter sævitias fuit adnotatum a *Sac. Rot. decis.* 706. *sub num.* 2. *par.* 1. *recen.*

XVIII. Denegatio necessariæ alimoniæ, quæ non est quidem parvi 42
momenti sævitia, sed omnium sævitiarum maxima, negare siquidem alimenta idem est, ac necare *L. Ne-* 43
care 4. *ff. de liber. agnoscend.* = ibi = *Necare videtur non tantum is, qui partum præfocat, sed & is, qui alimoniam denegat* = consonat *Text. in Can. Pasce* 21. *dist.* 86. = ibi = *Quisquis pascendo hominem servare poteris, si non paveris, fame occidisti* =, ac notat *Surd. de aliment. tit.* 1. *quæst.* 48. *nu.* 5., & ad rem individualiter tradunt *Monald. cons.* 44. *num* 2. *Farinacc. qu.* 143. *num.* 152. *Rot. coram Buratt. dec.* 204. & *dec.* 205. *num.* 5. & *coram Peutinger. decis.* 98. *num.* 8. & *coram Pamphil. decis.* 290. *num.* 8. & *coram Crisp. dec.* 292. *num.* 18.

XIX. Potissimum si Vir Uxori neget alimenta, etiam dum eadem 44
Uxor est gravida *Rot. in Romana Separationis Tori* 10. *Januarii* 1735. *§. Tanto magis cor. R. P. D. De Vais* = ibi = *Tanto magis cum eo processerit furor Viri, ut Uxori etiam prægnanti, & inedia languenti necessaria alimenta subtraxerit* =

XX. Vel dum infirmitate laborat, & præcipue tempore partus, pa- 45
lam enim exinde fit ita odio eamdem prosequi, ut animum determinatum habeat cum hac immanitate tristitiam maximam, & iram excitante illam occidendi, cum graves animi mœrores apti sint ad immature expellendum cum discrimine vitæ Matris fœtum jam conceptum, ut notant *Do-* 46
leus lib. 1. *de Simptom. gravidar. pag.* 423. & *seq. Zacch. quæst. medic. legal. lib.* 1. *tit.* 4. *quæst.* 4. *num.* 79. *River. cap. de abortu pag.* 401. = ibi = *Fœtum enecant animi perturbationes graves, ut ira, tristitia, terror &c.* =, ac ita demonstrat se se velle crudelissimo assimilari Neroni, ob cujus sævitiam Uxor Poppæa prægnans fœtum perdidit, & vitam, secundum ea, quæ 47
referunt *Sueton. in Vit. Neronis juxta impress. Lugdunen. cum Gallica traduct. pag.* 135. *vers. Poppæa Cornel. Tacit. lib.* 16. *Annal. sub num* 10. *juxta impress. Florent. anni* 1637. *pag.* 228.

Demum

Demum omissis aliis sævitiis, quas hominum malitia excogitavit, aut excogitare potest, eo magis atrocibus, si ex nulla, vel levi, aut ex turpi, & inhonesta causa fuerint
48 adhibitæ *Rota in Romana Separationis Tori 10. Januarii 1735. §. Augebat cor. R. P. D. De Vais*, præsertim erga fœminas honestissimas, aut Nobiles, in quibus illæ sævitiæ graviores sunt, quæ in humilioribus essent leviores
49 *Reiffenstuel. in Jus Canon. lib.4. tit.19. num 44. Rot. cor. Coccin. decis. 2011, num 29., & in Posnanien. Separationis Tori 14. Maii 1728. §.6. coram Card. Cinc. & in Romana Separationis Tori 9. Martii 1767. §. Exuberant coram R.P.D. De Comit.*, & in ejus Confirmatoria *diei 29. Aprilis 1768. §. Quæ cum coram eod.*, ad earum siquidem
50 valorem juste ponderandum, semper qualitas personæ, cui inferuntur, est attendenda *Farinacc. d. quæst.143. num. 150.*

Repetere juvat id, quod est in praxi omnino servandum, Tori nempe Separationem concedendam esse, etiamsi sevitiæ leves, & frequentes fuerint, quando Uxor ullam, vel
51 MAGNAM causam non dederit *Farinacc. d. quæst. 143. nu. 199. Castropal. disput.3. de Sponsal punct.5. §.3. n.3.* = ibi = *Minus censeo concedendam verberum punitionem, quia hæc servorum propria est &c. Quapropter (nisi causa GRAVISSIMA urgeret) peccatum mortale existimarem eam punitionem, etiamsi in suo genere levis, & moderata sit, quia ex se Uxorem maxime dedecet, & in plurium sententiam sufficientem præbet divortii causam. Atque ita sustinet Sotus &c., Sanchez &c. Molina &c., Rota &c.* =

Nec justa, nec magna insæviendi causa dici poterit, si Uxor, ubi viderit per Virum in frequentibus
52 Conviviis cum amicis, seu in ludo, aut in alimentis Amasiæ quotidie subministratis annuos bonorum redditus expendi, sive resciverit ejus lubricitates, pravamque consuetudinem cum aliqua Fœmina, intimo cordis dolore perculsa se continere non potuerit, quin aliquando de dissipatione rei familiaris, & de infidelitate Mariti cum eo conquereretur; Hujusmodi enim querelæ rationabiles, ac justissimæ sunt, & cuicumque providæ, prudenti, ac honestissimæ Matrisfamilias conveniunt, & quemadmodum nec levem tribuerent Viro causam in illam insæviendi, ita nec levibus etiam, & moderatis percussionibus ad correctionem sunt compescendæ; Quamobrem si ob hanc causam verbis contumeliosis, injuriis, aut factis atrociter, vel leviter Vir Uxorem male tractaverit, id fecisse constat ad vindictam, non autem ad correctionem, quin potius ille pro eadem dissipatione corrigi, & condigna pœna acriter puniri ob pravam alienæ Mulieris consuetudinem pro- 53
meretur.

Non semel quoque contingit, quod etsi Maritus a sævitiis in Uxorem abstineat, ipsius Mariti tamen Parentes in eamdem insæviunt, quo casu si Uxor ab eo discesserit, nec ipse a Parentibus se separare voluerit, non est illi Uxor restituenda, illius etenim restitutio denegatur non tantum ob Viri, sed etiam ob suorum Parentum severitatem, ut pluribus 54
relatis docet *Farinacc. d. quæst. 143. n.211.*, quod existimo verum, etiamsi Vir offerat cautionem, cautio namque præstita a Viro, ejus Parentes 55
non obligat.

Si vero Mulier non ex justa causa, sed ob levitatem a Viro recesserit, eo instante ad illum redire cogitur, ut una simul reconcilientur, non 56
autem ut ille eamdem puniat, & ulciscatur, tum quia aliquid sexus levitati est indulgendum, tum quia punitio etiam moderata odium potius, quam amorem, benevolentiam, & reconciliationem pareret, tum quia

Ne meno il vanto di pietà si prezza,
Che il trionfar degl' Avversarj sui Tass.

& e contra,

Semper & infirmi est animi, exiguique voluptas Ultio. Juven. Sat 5.

Tum demum quia

Non cura alma viril donnesco oltraggio.

C A P. VIII.

An ad probandas sævitias requirantur testes omni exceptione majores, nec testes Singulares, & Mulieres admittantur.

SUMMARIUM.

1 INter Mulieres reperiuntur minus honestæ, subdolæ, fraudolentes, & mendaces.
2 Sylla, & Marius in bello prohibuerunt fæminas accedere ad eorum exercitus.
3 Huic prohibitioni tribuerunt sibi partas victorias.
4 Non omnes fœminæ sunt inhonestæ, proditrices, & sceleratæ, nec omnes a testificando repelluntur.
5 Sunt inter Viros fures, latrones, perjurii, venefici, homicidæ, adulteri, fornicatores, ebriosi, & facinorosi famosi, sed non omnes esse testes prohibentur.
6 De Jure Civili fœminæ testes esse possunt in Causis Criminalibus dummodo sint honestæ, *& n.11. & 16.*
7 Non autem de Jure Canonico.
Contrarium *n. 10. & seqq., & n.16.*
8 Mulieri etiam doctæ, & sanctæ olim interdictum erat ne Viros in conventu docerent.
9 Multo minus in Foro testes esse poterant.
10 Sed hodie de Jure quoque Canonico ad ferendum testimonium admittuntur.
12 Et signanter contra Presbyteros.
13 Pro conjungendo, vel dirimendo suorum Matrimonio.
14 Pro impediendo futuro Matrimonio.
15 Pro probanda irregularitate personæ in Episcopum electæ.
17 Admittuntur ergo in Causis Matrimonialibus, ubi testes omni except. majores requiruntur, *& n. 44. & seq.*
18 Item in Codicillis, quibus similes testes intervenire debent.
19 Mulieres etiam sunt testes omni except. majores, & quare.
20 Causa Separationis Tori est causa status, gravis, & ardua.
21 In Causa Separationis Tori requiruntur testes omni exceptione majores.
Contrarium *n.22.*
Distingue, *ut n.25. & seqq.*
23 Rota modo in affirmativam, modo in negativam abiit sententiam.
Declara *ut n.56.*
24 Dictum Doctoris recipit declarationem a Juribus per ipsum allegatis.
25 Ad probandum post contractum Matrimonium impedimentum dirimens requiruntur testes omni exceptione majores, *& num. seq.*
27 Et consequenter quando agitur de dissolutione Matrimonii jam contracti, *& n. seq.*
29 Secus quando agitur de sola Tori Separatione.
30 Ad probandos sævitiæ maritalis actus, qui sunt difficilis probationis, testes inhabiles admittuntur.
31 Prout sunt Consanguinei, affines, domestici, & familiares, *& n.53. & seq.*
32 Et præcipue Parentes.
33 Et in specie Mater.
34 Et etiam personæ viles, ut servi, & Ancillæ.
35 Sive deponant de visu.
36 Sive de auditu Mulieris clamantis, plorantis, & auxilium petentis.
37 Sive de auditu ab ipsamet Muliere honesta, & recte educata.
38 Sive de proprio sensu ex collusione manuum, & percussionum strepitu.
39 Sive de publica voce, & fama.

40 Etiamsi

40 Etiamsi formiter aliquando examinati non sint.
41 Inspiciendi sunt mores, & honestas fœminarum antequam earum attestationibus fides adhibeatur.
42 Fœminæ fingere sciunt.
43 Quinam sint testes integræ fidei.
46 Mulierculæ viles, & pauperes, sed honestæ probant, quia paupertas non operatur, ut non sint integræ fidei.
47 Testis pauper si non constat an sit bonæ, vel malæ conditionis in hoc dubio a testificando non est repellendus.
48 Præsertim in materia difficilis probationis, in qua leviores probationes admittuntur.
49 Nec locum habent exceptiones contra testium personas.
50 Paupertas, & vilitas ab ea profluens fidem non minuit.
51 Mulierculæ curiosæ, & cupidæ sunt videndi, & indagandi facta aliena, & præsertim vicinorum:
52 Manifesta macula carentes sunt integræ fidei, ad frequentiam Sacramentorum inclinatæ, & plusquam masculi pejerare perhorrescunt.
53 Consanguinei, & Affines sunt testes suspecti.
54 Ancillæ, & famuli suis Dominis præsumuntur affecti.
55 Mulierculæ sunt minus suspectæ ideo testes esse possunt.
57 Sævitias maritales exercitas intra domesticos parietes probant domestici Consanguinei, Affines, Famuli, Ancillæ, Inquilini etiam viles.
58 Alias posset Maritus in Uxorem ad sui libitum insævire, aut eam ad damnationem desperatam deferre.
59 Idemque dicendum de Testibus vulgaris, ac infimæ conditionis, præter quos in loco, seu Oppido, aut in Villa, ubi Conjuges habitant, alii non reperiuntur.
60 Quibus si Judex fidem non adhibeat, & incolumitati Uxoris male tractatæ non prospiciat est in culpa.
61 Testes viles admittuntur quando nobiliores haberi non possunt.
62 Quando etiam satellites, & Mulieres infames ad hunc effectum admittantur.
63 In Causis difficilis probationis, & in judicio Separationis Tori testes minus idonei, & minus validæ probationes non rejiciuntur, *& num. 65.*
64 Nulla habenda est ratio Doctorum, qui contrarium sentiunt.
66 Testes singulares non probant, quando adhibentur ad probandum unicum actum momentaneum, qui principaliter controvertitur.
67 Nec probant in causa Separationis Tori unicum actum, qui per testes contestes de loco, & tempore est probandus.
68 Secus si actus reiterati exhibeantur, & de sævitia quæratur in genere.
69 Eoque magis cum natura negocii non patiatur, ut plures ad singulos actus interveniant, & quare.
60 Non est necesse, quod testes concordent in tempore, dummodo concordent in eo, super quo ad probandas sævitias inducuntur.
71 Judices concedere non debent Tori Separationem moti tantum ex solis gemitibus Mulieris.
72 Neque ex ejus aspectu, lacrymis, venustate, aliaque corporis prærogativa sive naturali, sive artificiali.
73 Absolutionem a pœna capitali Frinis Meretricis famosæ, quam ejus Advocatus obtinere non potuit, ejus nivei pectoris candor, lacrymantium oculorum sagittæ, oris pulcritudo, formæ elegantia a Judicibus obtinuerunt.
Simile judicium ad favorem Helenæ Uxoris Menelai *ibid.*
74 Judices ad probandas sævitias marita-

ritales audiant Testes etiam non omni exceptione majores.

75 Sed ne decipiantur sedulo inquirere debent Mulieris qualitatem, mores, & ætatem.

76 Si Vir senescat, aut sit Morbosus, Mulier vero juvenis, & formosa, timendum est de integritate testium, & mulieris separationem petentis.

77 Puella fugit senis amplexus.

78 Uxor Juvenis mortem Mariti senis desiderat.

79 Vir Juvenis Uxorem vetulam quando odisse censeatur.

80 Matrimonium inter fœminam annorum 18., & Virum annorum 36. iniri deberet.

81 Probantur sævitiæ per inspectionem Corporis Mulieris cum signis, & livoribus.

82 Per attestationem Medicorum.

83 Per signa & livores in facie.

84 Per testes de auditu ab ipsa Uxore, a publica voce, & fama, & ex conjecturis.

85 Per confessionem ipsius Mulieris, & quando.

1 QUAMQUAM inter Mulieres reperiantur minus honestæ, subdolæ, fraudolentes, atque mendaces, ita ut Sylla in bello Mitridatis, & animosus Marius in bello Cimbrorum Fœminas ad eorum exercitus acce-
2 dere prohibuerint, cui prohibitioni suas adversus hostes sibi partas victo-
3 rias tribuerunt, non omnes tamen inhonestæ sunt, non omnes proditrices, & sceleratæ, sed quamplurimæ moribus, & sanctitate conspicuæ, nec omnes, propter alias Mulieres malas, a testificando sunt repellen-
4 dæ, quemadmodum etsi inter Viros quoque non pauci Fures, latrones, perjurii, venefici, homicidæ, adulteri, fornicatores, ebriosi, & ob alia vitia, atque facinora famosi connumerentur, adhuc nou omnes ad perhibendum veritatis testimonium inha-
5 biles, aut minus idonei reputantur.

Hinc de Jure Civili Fœminæ possunt esse Testes in Causis etiam criminalibus criminaliter motis, dummodo sint honestæ, nec criminosæ, aut 6
infames *leg. Ex eo* 18. *ff. de testib. leg. Qui testamento* 20. *§. Eum qui vers. Mulier ff. Qui testam. fac. poss. Clar. in §. fin. qu.* 24. *n.* 2. *Farinacc. quæst.* 59. *num.* 17.

Et licet de Jure Canonico habeamus *Text. in Cap. Forus* 10. ibique *gloss. verb. Non Fœmina De verb. signif. & in Can. Mulierem* 17. *caus* 33. *quæst.* 5., ubi dicitur: Mulierem te- 7
stem esse non posse: adhuc hæc prohibitio facta potius in gratiam muliebris modestiæ, quam in odium fidei mulieribus non adhibendæ, eas amplius hodie non afficit. Quidquid enim servatum fuerit primis illis Ecclesiæ seculis, quibus in *Concil Cartagin IV. Can.* 99 *& Can.* 100. Mulieri, etsi doctæ, & sanctæ interdictum erat, ne Viros in Conventu, in loco nempe, ubi reperiretur hominum multitudo, docere præsumeret, ut ex 8
Tertull. in lib. de Virginib. veland cap. 10. *& D. Joanne Chrysost.* advertit *Baron. annot* 58. *num.* 55. unde multo minus decebat, quod ad proferendum testimonium in Foro compareret, 9
ut observat *Gonzalez in Cap. Quædam n 6. De testib. Migliorucc. Instit. Can. lib.* 3. *tit* 17. *n.* 25. *& seq.*

Certum tamen est, quod paulatim remisso temporum illorum rigore, non solum Ecclesia Mulieres in testes admisit, verum etiam, ut admitterentur, expresse statuit in *Can.* 10
Ex eo 2. *caus.* 15. *quæst.* 3. se conformando Juris Civilis dispositioni, quod in omni fere negocio Mulieres a ferendo testimonio non repellit *d. leg Ex eo* 18. *ff. de testib.* cum aliis jam supra alle- 11
gatis.

Quapropter *D. GREGORIUS MAGNUS anno* 529. commisit *Sabino Defensori Sardiniæ*, & *Anthemio Subdiacono*, ut ad perhibendum testimonium adversus *Epiphanium Presbyterum* Mulieres etiam admitterent, ut 12
ex ejus *Epist.* 36. *lib.* 2. relata *in Cap. Quoniam* 3. *De testib.*

Con-

Consanguineos utriusque sexus pro conjungendo, vel dirimendo suorum Matrimonio in testes recipi Ec-
13 clesiæ Florentinæ mandavit *CELESTINUS III.* in *Can. Videtur 35. quæst.6.* & repetitum habetur sub nomine *CLEMENTIS III. in Cap. 3. Qui Matrim. accus. poss.*

Pro impediendo futuro Matrimo-
14 nio unius tantum Mulieris testimonio fidem adhibendam esse declaravit *ALEXANDER III.* in *Cap. Super eo 22. De Testib.*

Et *INNOCENTIUS III.*, orta difficultate super electione *Episcopi Lucensis* tamquam irregularis, ad cognoscendam eamdem irregularitatem
15 præcepit *Priori S. Fridiani, & Magistro G. Canonico Pisano*, ut Mulieres etiam ad testificandum reciperent in *Cap. Tam literis 33. De testib.*

Adeout hodie in omni fere Causa Mulieres tam de Jure Canonico, quam de Jure Civili ad perhibendum
16 testimonium absque ulla amaritudine admitti testentur inter alios *Farinacc. quæst.59.* fere *per tot. Pax Jordan. lucubrat lib.14. tit. 18. num. 529. & seq. tom.3. Sperell. dec.81. n.45.* & ex praxi omnium Tribunalium comprobatur.

Cum ergo a testificando in Causis Matrimonialibus, in quibus Te-
17 stes omni exceptione majores exiguntur ad *Text. in Cap. 1. De Consanguin. & Affinit. Felin. in rubr. De Sponsal. num.5. Soccin. Jun. cons.86. num.6. & seqq. vol.2.*, non rejiciantur Mulieres, ut ultra Text. adductos probant *Farinacc. quæst.59. n.33. Pax Jordan. lucubrat. tom.3. lib.14. tit.18. nu.530. Ventrigl. in prax. annot. 3. §.3. num.18. par.1. Barbos. sup. Concil. Tridentin. cap.1. Sess.24. de reform. Matrim. n.139. Rot. decis.205. num.1. par.2. coram Verall. & decis.713. n.4. cor. Buratt. & decis.772. n.2. par.2. recen.*, itemque a Codicillis, qui Testes graves, & omni pariter exceptione majores requirunt *L. fin. Cod. de Codicill.*, ne-
18 quaquam sint excludendæ *Gloss.* ibid. *verb. Quinque Testes Molina disp.131. nu.6. Mascard. de probat. conclus.763. n.7. tom.2. Farinacc. d. quæst.59. n.66. Calvin. de æquit. lib.2. qu.154. per tot.*, ex hoc convincitur Mulierem esse testem omni exceptione majorem; cum sit idonea Testis tam in Causis Matrimonialibus, quam in Codicillis, in 19
quibus Testes omni exceptione majores requiruntur, ut recte arguit *Tiraquell. de leg. Connub. leg.9. n.74.*

Verumtamen nec etiam in quocumque casu subsistit, quod in materia Separationis Tori, tamquam in Causa status gravi, & ardua *Rot. de-* 20
cis.324. n 4. 5. & 32. par.6. & dec.35. n.9. par.11. & decis.99. n.4. par.16. & dec.404. n.4. & 5. par.18. tom.2. recen. ad probandas sævitias Testes omni exceptione majores requirantur, ut 21
opinari videntur *Paris. cons.54. n.16. lib.4. Soccin. Jun. d. cons.86. num.7. & seqq. vol.2. Natt. cons.616. num.1. Farinacc. cons.157. n.2. Sperell. dec.139. num.86.*, & etiam *Rot. decis.425. n.4. coram Bich. & decis.324. num.3. & 13. par.6. & decis.35. num.10. par.11. recen.*, *& in Valentina Separationis Tori 12. Februarii 1751. §. Quin hisce cor. Emo Elephantutio, & in Anconitana Obsequiorum Matrimonialium 15. Junii 1764. §. Sed cujuscumque coram R. P. D. Veri.*

Etenim juxta magis receptam, & communem opinionem non est necesse, quod Testes in hujusmodi causis sint omni exceptione majores; cum etiam minus idoneos admittendos esse præ cæteris tradant *Federic. de Sen. cons.119. num.4. Sperell. dec.139. sub num.86.*, & quod magis est huic innixa opinioni pluries, pluriesque Testibus etiam non omni exceptione
majoribus adhibendam esse fidem fir- 22
mavit ipsamet *Rot.*, & signanter *decis.147. par.1. & dec.337. num.16. & seq. par.12. & decis.199 n.12. par.13. & decis.115. num.7. & 9. par.18. recen. & decis.372. num.1. cor. Mantic. & decis.351. num.6. 7. & 8. coram Ludovis. & decis.292. num.22 cor. Crisp. & in Romana Separationis Tori 10. Januarii 1735. §. Maxime cor. R. P. D. De Vais*, & in altera *Romana Separationis Tori 27. Junii 1760. §. Frustraque circa fin. coram Canilliac* = ibi = *Magis commu-*

communis, & æquior opinio ea est, Testes in hac materia sufficere, quamvis non omni exceptione majores =

Negari tamen non potest, quod *cum permulta* (ut ait Cic. pro Murena) *præclare legibus essent constituta, ea Jureconsultorum ingenii pleraque corrupta, ac depravata sunt*, hinc inde habeantur propterea Doctores in hac materia inter se de more pugnantes, quodque ipsamet *Rota*, ut ex allegatis apparet *Decisionibus*, modo in af-
23 firmativam, modo in negativam abierit Sententiam, cujus dissidii causa semper fuit, & est æquivocum apertissimum, quo non semel Causidici decepti sunt, & decepere Clientes, quippe qui cum putabant, mediante fide Testium non omni exceptione majorum pro eisdem Clientibus in tuto posuisse victoriam, multoties ob Judicum inconstantiam gravissimis expensis sinistro cum eventu illorum exhausisse crumenam, eosque depauperasse noverunt.

Æquivocum oritur ex authoritate *Paris. cons.54. n.15. lib.4.*, quem ejus asseclæ vel cæca fide, vel Consulentes, vel Scribentes ad opportunitatem Causæ indistincte sequuntur, nullatenus reflectentes, quod illius dictum declarationem recipere debet
24 a Juribus per ipsum allegatis, quæ quidem Jura, quæ allegat, non alia sunt, quam *Glos. fin. in Cap. In literis 24. verb. Vita De Testib.*, & altera *Glos. in Cap. 1. verb. Majores De Consanguinit. & Affinit.*; Quarum *Prima* notat necessarios esse Testes omni ex-
25 ceptione majores ad probandum, post contractum Matrimonium, inter Conjuges impedimentum dirimens in tertio gradu, de quo loquitur *Text. in d. Cap. In literis*; Sic & *Altera* advertit per similes Testes esse probandum inter Conjuges ad dirimendum Matrimonium, intercedere impedimen-
26 tum in primo genere Affinitatis, & in quarto gradu, de quo loquitur in specie *Text. in d.Cap.1. De Consanguin. & Affinit.*, & consequenter Testes omni exceptione majores *utraque Glossa* requirit, quando agitur de dissolutione Matrimonii quoad vinculum, 27
non autem quoad Tori Separationem.

Cum hac ergo distinctione patenti æquivoco de medio sublato, quodlibet etiam sublatum remanet inter DD. certamen, & contrarietas; Quoties enim agatur de dissolutione Matrimonii quoad vinculum, locum habet opinio *Parisii*, aliorumque Doctorum Testes omni exceptione 28
majores requirentium; Secus quando agitur de sola Tori Separatione, salvo vinculo Matrimonii, nam in pri- 29
mo casu Matrimonii Causa major, ac gravior est, quam in secundo *Natt. cons.24. num.1.*, in quo ad probandos sævitiæ maritalis actus, qui sunt difficilis probationis, propter earumdem probationum inopiam, pernecesse Testes, quamvis non omni exceptione majores admitti debent, & cum hac distinctione procedunt *Card. cons.9. num.5. & seqq. Federic. de Senis cons.119. num.4. Crotus cons.131. n.26. lib.1. Aldobrand. cons. 71. num.34. ad fin lib.1.*, ita ut ad probandas sævitias etiam Testes inhabiles non reji- 30
ciantur *Rot. decis.199. num.12. par.13. & decis 115. num.7. & 9 par 18. recen.*, prout sunt Consanguinei, & Affines, Domestici, & Familiares *Fa-* 31
rinacc. quæst. 143. num 168. Gratian. discept. forens. cap.537. num. 17. Rot. decis.155. num.50. & decis. 239 nu.18. & seqq. par.6. recen. & in Romana Separationis Tori 10. Januarii 1735. §. Maxime coram De Vais, & in altera *Romana Separationis Tori 9. Martii 1767. §. Frustra coram R.P.D. De Comit.*, & in ejus Confirmatoria *diei 29. Aprilis 1768. §. Nec juvant coram eod.*, & præcipue Parentes *Rot. de-* 32
cis.115. num.9. par.18. tom.1. recen., ac in specie Mater *Rot. decis.155. n.5.* 33
par.6. recen., nec non inter Familiares etiam personæ viles, ut Servi, & Ancillæ *Rot. d. decis.155. n.51.*, *& in* 34
Romana Separationis Tori 27. Junii 1760. §. Frustraque cor. Canilliac.

Sive deponant de visu, in casu, quo nonnisi ab ipsis sævitiarum actus videri potuerint, quia in occulto, & intra

intra domesticos parietes fuerint
35 exerciti *Rot. d. decis.155. numer.50. & seq. par.6. & decis.323. n.27. 33. & seqq. par.9. tom.2. recen.*

Sive de auditu Mulieris clamantis,
36 plorantis, & auxilium petentis *Card. Zabar. d. cons. 9. num.8.*, vel de auditu ab ejus Domesticis *Rot. decis. 191. sub n.6. & seqq. par.6. recen.*

Sive de auditu ab ipsamet Muliere, honesta tamen, & recte edu-
37 cata, quæ sæpius apud illos suas reitaverit lamentationes *Rot. d. dec.155. num.10. par.6. & decis.514. numer.5. par.14. recen. & decis.292. n.22. cor. Crisp. & in Romana Separationis Tori §. Testibus coram De Vais* = ibi = *Testibus hæc referentibus majorem addebant fidem tum iteratæ conquæstiones Uxoris de assiduis verberationibus &c. ante motam hanc litem ad Matrem delatæ* =

Sive de proprio sensu ex collu-
38 sione manuum, & percussionum strepitu *Rot. d. decis.155. sub n.59. & d. decis.191. nu.13. par.6. recen. & in dicta Romana Separationis Tori §. Hæc autem cor. De Vais.*

Sive demum de publica voce, &
39 fama *Farinacc. quæst.143. numer.175. Rot. d. decis 155. num.7. par.6. recen. & in d. Romana Separationis Tori 10. Januarii 1735. d. §. Hæc autem coram De Vais* = ibi = *Secundo considerabant DD., quod quatenus &c. aliquæ ex præfatis probationibus imperfectæ possent videri, abunde supplerentur per publicam vocem, & famam, quæ semiplenam facit probationem Gloss. &c. ubi quod Testis unus cum fama, concurrentibus aliis adminiculis, in Criminalibus, & in Causa Matrimoniali plenam facit probationem* =

Etiamsi singulares, & aliquando
40 formiter examinati non fuerint *Rot. in d. Romana Separationis Tori §. Demum leviores coram De Vais, & in d. Romana Separationis Tori 27. Junii 1760. §. Posthabita cor. Canilliac.*

Frustra igitur in hisce Causis pro impedienda Tori Separatione quotidie per Defensores replentur scripturarum paginæ, quibus docti, justique Judices inutiliter defatigantur, Judices autem parum in legali facultate versati decipiuntur, & depauperantur Clientes opponendo contra Testes de sævitiis deponentes, quod non sint omni exceptione majores, vel quia sint Domestici, vel quia sint Mulieres, seu, ut dicunt, *Mulierculæ*, quasi quod sufficiat hoc adhibere vocabulum, ut omnis eisdem fides adimatur. Fateor enim, quod in fœminis inspiciendi sint mores, & hone-
stas, antequam earum depositionibus 41
fides adhibeatur, quia, ut *Faustus* cecinit:

Aere quot volucres insunt, quot littore conchæ,
Tot mala, tot fraudes mens muliebris habet.

Adeout aliquæ fingere sciant modo
risum, & lætitiam, modo lacrymas, 42
& mœrorem, modo patientiam, modo furorem, modo timorem, modo audaciam, ut cum hac colorum varietate veritatem, prout sibi magis expedit, opprimant, easque audientes, & videntes decipiant, ut de collo Columbæ dixit Poeta:

Mai non si scorge a se stessa simile,
Ma 'n diversi colori al Sol si tinge;
Or d'accesi rubin sembra un monile,
Or di verdi smeraldi il lume finge,
Or insieme gli mesce.

Sed nisi probetur eas carere re-
quisitis, quæ Testibus integræ fidei 43
convenire docet *Farinacc. quæst. 62. num.5.* = ibi = *Ut Testis dicatur integer, nec possit repelli, debet esse immunis a quatuor. Primo a crimine: secundo ab infamia: tertio a suspicione: quarto a macula manifesta* = sed illis præditæ sint, illaque habentes, si ratione sexus non arcentur a testificando in Causa, in qua agitur de dis-
solutione vinculi Matrimonialis, ut 44
habetur in præcit. *Can. Videtur 35. quæst.6. Cap. Videtur 3. Qui Matrim. accus. poss.*, ubi Testes omni exce-
ptione majores requiruntur ex juribus 45
supra relatis *num.13. & seqq.*, eo magis in Causa minus gravi Separationis Tori sunt admittendæ.

Si vero dicantur Mulierculæ, quia

sint viles, & pauperes, dummodo sint bonæ, & honestæ vitæ, quia paupertas non operatur, ut non sint in-
46 tegræ fidei, probationem & ipsæ facere non est hæsitandum *Cap. Si quis Testium* 8., ibique *gloss. verb. Paupertas de Testib. Rot. decis.*444. *num.* 1. *par.*1. *& decis.*441. *numer.*6. *par.*3. *& decis.*372. *nu.*47. *& seqq. par.*9. *tom.*2. *& decis.*148. *nu.*25. *par.*10. *& dec.*57. *num.*12. *& seqq. & decis.*101. *numer.*6. *& seq. & decis.*175. *num.*18. *par.*12. *& decis.*276. *num.*17. *& decis.*426. *nu.*11. *par.*14. *& decis.*269. *num.*4. *par.*16. *& decis.*145. *num.*12. *par.*17. *& dec.*37. *n.*4. *par.*18. *tom.*1. *& decis.* 347. *n.*19. *par.*19. *tom.*1. *recen.*; Non tam enim ex facultatibus, quam ex fide, & moribus Testis idoneus æstimatur *Gloss. in L. Testium* 3. *verb. Egens ff. de testib.*, alias nimis coarctaretur probandi facultas *Leg. Quoniam* 11. *Cod. de Hæreticis*, cum multo plures sint pauperes, quam divites, prout arguunt *Farinacc. quæst.*57. *numer.* 13. *Pirhing. in Jus Can. lib.*2. *Decretal. tit.*20. *num.*76., ibique *Reiffenstuel. num.* 99.

Imo Testis, licet pauper, ubi non constat, an malæ, vel bonæ conditionis sit, etiam in dubio non est
47 repellendus *Rot. d. dec.* 101. *n.*6. *&* 7. *par.* 12. *recen.* præsertim in materia difficilis probationis, in qua leviores
48 admittuntur probationes *Dec. cons.* 577. *n.*12. *Rot. dec.*175. *n.* 20. *par.* 12. *recen.* nec locum habent exceptiones
49 contra Testium personas *Gabriel. Comm. conclus. tit. de testib. conclus.* 7. *n.*1. *&* 7. *Rot. d. dec.*175. *n.* 20. *par.* 12. *rec.* = ibi = *Cumque hac materia sit difficilis probationis, non admittit exceptiones contra personas testium* = tantoque minus, quia paupertas, & vilitas ab eadem paupertate profluens fidem
50 non minuit *Farinacc. quæst.* 57. *n.* 75. *& seqq. Rot. d. dec.* 57. *num.* 14. *&* 15. *par.* 12. *rec.* = ibi = *Vilitas autem non urget, quia non est alia ratione vilis, nisi quia pauper, & laborat manibus suis, & ideo ista vilitas videtur eadem esse cum paupertate, & effici ab ea, nec potest considerari uti defectus per se distinctus a paupertate, ad finem, ut tamquam talis sit a testificando repellenda* =

Præterea testificare possum, quod sæpe in praxi expertus sum, quod Mulierculæ quantum curiosæ, & cupidæ sunt plusquam Viri, aliæque Fœminæ cultæ videndi, & indagandi facta aliena, & præsertim Vicinorum, ita ut nemo melius, quam ipsæ 51
de illis testimonium certum reddere valeat, tantum quacumque manifesta macula carentes sunt integræ fidei, ad pietatem, & frequentiam Sacramentorum inclinatæ, & plusquam masculi pejerare perhorre- 52
scunt.

Accedit insuper, quod si in hisce Causis, in quibus agitur de factis difficilis probationis, in testes, ex præmissis, recipi debent Consanguinei, & Affines, qui alias propter 53
conjunctionem essent suspecti, nec non Ancillæ, Famuli, qui sunt vilissimæ conditionis, fuisque Dominis præsumuntur affecti, non video cur, 54
ob probationum inopiam, non sit adhibenda fides etiam Mulierculis, quæ minus sunt suspectæ, quia nullum habent interesse, aut affectionem in Causa nec ratione sanguinis, nec ratione servitii, nisi probetur, quod fuerint donis, aut pecunia corru- 55
ptæ.

Et si aliquando *Rota* eas rejecit, dixitque Testes esse debere omni exceptione majores, id accidisse puto, cum similes Testes haberi potuerunt, & consulto fuerunt omissi, ob timorem, quod pro exclusione Separationis Tori ad inserviendum veritati depone- 56
re potuissent, nam præter hunccasum, non difficilem, sed impossibilem probationem expetiisset, quod non est utique præsumendum præsertim in imminens damnum Mulieris ob Viri sævitiam Tori Separationem postulantis sine dubio eventurum, ut ipsa ratio ad evidentiam suadet. Aut enim sævitiæ per Virum illatæ sunt Uxori intra domum, & in privato, aut extra domum, & in publico. Si intra domum, easque

easque probare non valeant Domestici, Consanguinei, Affines, Famuli, Ancillæ, ac alii Inquilini etiam viles, qui in eadem domo habitaverint,
57 vel viles Vicini, qui clamores, & strepitus audierint, præcipue quando in una domo ambo Conjuges soli cohabitant, seu fidem non mereantur Testes, qui de auditu ab ipsa Uxore fide digna deponant, poterit absque dubio Vir in Uxorem ad sui libitum insævire, & tandem vel ei necem inferre, aut illam secum ad
58 damnationem desperatam deferre. Si vero extra domum, & in publico, sed in via, seu loco, aut in Oppido, seu Villa, ubi vel ratione loci, vel ratione temporis, & horæ nonnisi Testes vulgaris, ac etiam infimæ conditionis utriusque sexus haberi possunt, istique omnes tamquam non omni exceptione majores a testificando repellantur, actum est pariter de vita, vel anima Uxoris, quia in si-
59 milibus locis Marito pariter in illam impune insævire liceret donec, & quousque Uxor vel lenta, vel violenta morte vitam finiret, animamque perderet, non sine tamen Judicis culpa, qui, deficientibus Testibus omni exceptione majoribus, ubi haberi non possunt, spretis aliorum Testium depositionibus, Uxoris incolumitati cum Tori Separatione consulere denegasset, quia ipsius querelæ a Testibus omni exceptione majo-
60 ribus corroboratæ non fuerint, quod & reprobat *Farinacc. quæst.* 57. *n.* 73. = ibi = *Secundo in casu, quo nobiliores haberi non possunt, nam tunc in defectum aliarum probationum, & ne probandi facultas pereat, viles admittun-*
61 *tur* = Et hoc adeo verum existimo, ut si in via, in qua nonnisi Satellites habitant, ab aliquo eorum Uxor male tractetur, illius sævitiæ per alios Satellites, earumque Mulieres
62 non tantum viles, sed etiam infames satis probatæ dicantur.

Et ratio est, quia in Causis difficilis probationis, & quando aliter veritas haberi non potest, Testes etiam infames admitti debent argumento *Text. in L. Servi 7. ff. de Testib. Abb. in Cap. Testimonium* 54. *nu.*6. *Mascard. de probat. conclus.*1356. *num.*52., pluribusque relatis *Farinacc. quæst.* 56. *num.*50., & præcipue in hoc judicio Separationis Tori Testes minus idonei, & minus validæ probationes 63
admittuntur *Rot. decis.*351. *num.*6. 7. & 8. *coram Ludovis. & decis.*147. *n.*25. *par.*1. *recen.*, & magistraliter *d. decis.*155. *num.*49. *& seq. par.*6. *recen.*, ubi quod nulla habenda est ratio quorumcumque Doctorum, qui contrariam opinionem tenuisse reperiuntur, 64
& *decis.* 337. *num.*16. *& seq. par.* 12. *recen.*, *& in dicta Romana Separationis Tori* 10. *Januarii* 1735. *§. Maxime cor. De Vais.*

Et merito quidem, hanc enim Sententiam tamquam tutam Judices sequantur oportet, tum ex rationi- 65
bus supra deductis, tum quia non solum est communior, & æquior, & a classicis Auctoribus jam firmata, verum etiam fundata in expressa dispositione Textus (a quo declinare non debemus) in *L. Consensu* 8. *§. Super plagis Cod. de repud.* = ibi = *Super plagis etiam (ut dictum est) illatis ab alterutro commovendis, easdem probationes (quoniam non facile, quæ Domi geruntur, per alienos poterunt confiteri) volumus observari* =

Nec etiam refert, quod aliquando Testes singulares *Rota* rejecerit, & signanter in *decis.*441. *sub num.*3. *par.*1. *& decis.*324. *num.*14. *par.*6. *recen.*; Hoc enim procedit quando Testes singulares adhibentur ad probandum unicum actum momentaneum, 66
qui principaliter controvertitur, & in proposito, quando pro causa Separationis Tori unus tantum adduceretur atrocissimæ sævitiæ actus, qui per Testes de loco, & tempore contestes esset probandus, secus autem si actus reiterati exhibeantur, & 67
de sævitia quæratur in genere, tunc enim sufficit, quod quilibet Testis ea 68
referat, quæ ipse solus, & sine socio videre potuit *Card. d. cons.*9. *num.*5. *in princ. & num.*88. *ad fin. vers. Modo considerandum Aldobrand. d. cons.*71. *num.*27.

num. 27. & seqq. & num. 35. & seqq. Surd. cons. 395. num. 26. lib. 3. & consil. 513. num. 33. Rot. decis. 610. num. 7. & 8. coram Pamphil. & decis. 446. numer. 10. & 11. coram Merlin. & decis. 292. num. 22. & seq. cor. Crisp. & d. decis. 155. n. 59. & seqq. par. 6. rec. & in dicta Romana Separationis Tori 10. Januarii 1735. §. Exceptio autem cor. De Vais, & in dicta Romana Separationis Tori 27. Junii 1760. §. Frustraque cor. Canilliac, & in dicta Romana Separationis Tori 9. Martii 1767. §. Si vero Testes cor. R. P. D. De Comit. & in ejus Confirmatoria *diei 29. Aprilis 1768. §. Nec juvant cor. eod. & in Senogallien. Sponsalium 16. Januarii 1769. §. Nulliusque cor. R. P. D. Pergen* = ibi = *Deinde vero Testes minus idonei, & singulares tunc demum admittuntur, cum vel adhibentur adminiculative, vel agitur de probando actu aliquo iterabili, & successivo* =

Eoque magis, cum natura negocii non patiatur, ut plures ad sin-
69 gulos actus interveniant, cum Mariti præcauti talia scelera in abditioribus Domus recessibus patrare soleant *Rot. decis. 155. num. 6. par. 6. rec.*, unde necesse non est, quod Testes sint concordes in tempore, dummodo
70 concordent in eo, super quo ad probandas sævitias inducuntur *Farinacc. quæst. 143. num. 173.*

Audiant ergo patienter Judices Mulierum querelas adversus Virorum immanitatem apud eos expositas, illisque succurrant, sed caveant, ne ad Tori Separationem concedendam
71 solis gemitibus Uxoris coram ipsis affectatis fidem adhibeant, ut canendo monet *Ovid.*

Neve puellarum lacrymis moveare caveto,
Ut flerent oculos erudiere suos.

Caveant, ne ad privandum propria Uxore Virum, & injuste pro Tori Separatione pronunciandum, ex aspectu, lacrymis, venustate, aliave sive naturali, sive artificiosa muliebris
72 corporis prærogativa moveantur, prout evenisse narratur de pulcherrima *Frine* Meretrice famosa, quæ cum in sequelam accusationis, & compilati adversus eam processus sibi ex Judicum concordi judicio Sententia mortis immineret, effuso super humeros aurato crine, nudatoque, scissis vestibus, candido sinu, coram Judicibus gemebunda in genua procubuit suppliciter vitam implorans cum tali eventu, ut quorum justitiæ rara, & excellens eloquentia *Ipperidis* ejus Defensoris, & Advocati antea vim facere non potuerat, nivei pectoris candor, lacrymantium oculorum sagittæ, madentes genæ tenui depictæ rubore, oris pulchritudo, & 73
formæ elegantia indebitam absolutionem ab illis extorquerent.

Homerus quoque Poeta clarissimus refert magnam ortam fuisse controversiam inter Principes, & Græcos volentes modo, modo vero nolentes Helenam illius Viro Menelao esse restituendam non alia de causa, quam eam absentem condemnabant, præsentem vero, ob ipsius maximam venustatem absolvebant, itaut tandem ab hac ejus rara pulchritudine victi, libertatem illi concesserint.

Audiant Testes sive omni exceptione majores, sive minus idoneos, sive contestes, aut singulares, sive masculos, sive fœminas, sive nobiles, aut divites, sive pauperes, & viles, aut etiam infames, juxta tamen circumstantias desuper recensi- 74
tas, sed ne ab Uxore querelante, nec a Testibus decipiantur, Mulieris qualitatem, mores, & ætatem sedulo inquirant. Si enim venustate, & ju- 75
ventute non careat, Vir autem senescat, aut alio naturali corporis vitio laboret, & ipsa cum aliis Viris amicitiam habeat, eorumque conversationem frequentet, datis etiam, & receptis hinc inde nunciis, & muneribus, valde timendum est de inte- 76
gritate Testium, proindeque rigorose indagandum, an hujusmodi Mulier sub prætextu sævitiarum Separationem petat, ut educta a Viri custodia, liberius licentiosam cum Amicis vitam agat, ut enim inquit *Catullus:*

Et

77 *Et Senis amplexus culta puella fugit.*
Quamobrem apud *Apulejum lib.5. Aſini aurei* narratur, quod quædam Mulier ſuarum miſeriarum maximam eſſe reputabat, ſeniorem ſe nactam eſſe Maritum; Quodque Uxores ju-
78 venes mortem ſenum Maritorum cupere ſoleant, ſcribit *Bartol. in Leg. Mutianæ 7. ſub num.6. ff. de condit., & demonſtrat.*

Si vero Mulier pulchra non ſit, & longe Maritum juvenem in ætate antecellat, præſumi nequit ipſam a Viro petere Separationem alio amore præventam, ſed potius Vir aliam pulchriorem, & juvenem fœminam
79 amare, & ob id Uxorem male tractare, & odiſſe cenſetur, qua de cauſa Matrimonium nec bene, nec honeſte contrahitur inter eos, qui valde diſpares ſunt ætate, hæc enim annorum 18. in Fœmina, in Viro autem 36.,
80 dum junguntur, eſſe deberet *Rot. deciſ. 493. num 61, & ſeqq. par.4. tom.2. recen.*; Plurimi quoque facienda eſt illius corporis inſpectio a Matronis, ſeu Obſtetricibus judicialiter executa, earumque relatio de ſignis, & li-
81 voribus excedentibus limites correctionis, multoque magis, ſi cauſa corrigendi deficiat, & una ſimul de indebitis percuſſionibus in ejus corpore inflictis, & apparentibus Medi-
82 corum atteſtatio concurrat *Rot. deciſ.323. num.27. & ſeqq. par.9. tom.1. recen.* junctis potiſſimum ipſius Uxoris gemitibus in tota Domo auditis, ſævitiarumque ſignis, & livoribus
83 in facie ſuperſtitibus *Rot. d. dec.155. num.16. par.6. & deciſ.199. numer.2. par.13 & deciſ.514. numer.2. par.14. recen.* quas ſævitias in his circumſtantiis etiam probaſſe ſufficit per atteſtationes de auditu ab ipſa Uxore, & ex ſolis conjecturis, & etiam per Teſtes deponentes de publica voce, & fama, etiamſi auctorem famæ non
84 referant, præſertim quando de viſu Teſtes non inveniuntur *Rot. dicta deciſ.155. numer. 17. & deciſ. 191. numer.7. & ſeqq. par.6. & dec.199. nu.5. par.13. & deciſ. 514. numer. 4. & 5. par. 14. recen.*

Quin etiam concurrentibus conjecturis, adminiculis, & præſumptionibus, ac bona indole, & fama Mulieris, licet ipſius jurata confeſſio, & declaratio quoad vinculi Matrimonialis ſolutionem non attendatur, ad eam tamen, mediante Tori Separatione, a Viri tyrannide libe- 85
randam attenditur ad *Text. in Cap. Ex literis 5. De Divort. Natt. conſ.24. numer.1. Gabriel. conſ.161. num.10. lib.1. Rot. d. dec.155. n.57. par.6. & dec.115. n.8. par.18. recen.*; Ex ea ratione, quam, me citato, affert eadem *Rot. in Senogallien. Sponſalium 16. Jannarii 1769. §. Tum quia cor. R. P. D. Pergen* = ibi = *Cum vero declaratio hujus generis prodierit a Puella bene morata, & honeſta, a perjurio ſuſpicio abeſſe debet* =, & in præciſis terminis Uxoris propter ſævitias Tori Separationem petentis *Rot. in d. Romana Separationis Tori 10. Januarii 1735. §. Teſtibus cor. De Vais* = ibi = *Cum non ſit veriſimile Mulierem honeſte educatam talia figmenta finxiſſe, ut Viri famam læderet, & ſeipſam inconſulto, & ſine magna cauſa maritalibus obſequiis viduaret* =

C A P. IX.

An Teſtibus de ſævitia Viri deponentibus, Teſtes eamdem ſævitiam excludentes ſint præferendi.

1 Delictum niſi probetur, non præſumitur, *& n. 32.*
2 Teſtes delictum excludentes Teſtibus de delicto deponentibus præferuntur, *& n, 36. 39.*
3 Teſtes excludentes ſævitiam præferuntur Teſtibus de illa deponentibus, *& n. 26.*
Limita 1. ſi Teſtes ſævitiam excludentes negativam non coarctant, *ut n.4. & ſeqq.*
Limita 2. ſi iidem Teſtes exceptiones patiuntur *ut n. 11. & ſeqq.*
5 Negativam Teſtes non coarctant, ſi negative non deponant de lo-
co,

co, & tempore præciso, de quo deponunt contrarii Testes, *& num. 9. & seq.*

6 Non excludunt sævitias testes, qui Virum non esse crudelem, nec iracundum affirmant, & quare, *& num. seqq.*

7 Vir Uxorem semper bene tractare tenetur.

12 Testes, qui Mariti sunt amici, ac stricte devincti pro eo non probant.

13 Nec qui sunt, vel fuerunt ejus servitio addicti.

14 Vel si eorum fides appareat remuneratoria, & officiosa.

15 Vel referant Uxorem esse procacem &c. nec dicant cur, quomodo, quando id noverint.

16 Aut si Vir attestationes falsas, & falso charactere subscriptas adversus Uxorem exhibuerit, & quare.

17 Hæ cæteris attestationibus ab eo productis fidem adimunt, & malis artibus extortæ præsumuntur.

18 Ob has falsitates reus sævitiarum est judicandus, & quare.

19 Sævitias in Uxorem non probant testes exceptionibus obnoxii.

20 Si inimicitiam antea cum Viro contraxerint.

21 Vel sibi invicem contradicant.

22 Vel si dicant Uxorem propter sævitias abortum passam fuisse non expressa qualitate offensionis, & quare.

23 Si dicant se audivisse Virum insævientem in Uxorem e loco, ex quo id audire non poterant.

24 Si referant Uxorem puerperium agentem propter Viri sævitias passam fuisse deliquium non expressa qualitate sævitiarum.

25 Si inciderint in contradictiones, inverisimilitudines, atque mendacia.

27 In dubio pro Separatione Tori est judicandum, *& num. 30. & seqq.*

33 Vir Uxorem cum causa percutere potest.

34 Ex Viri docilitate, & bonà qualitate oritur præsumptio exclusiva sævitiarum.

Distingue *ut n.38. & seqq.*

35 Inter Testes præferuntur, qui de optima Viri qualitate ad exclusionem sævitiarum deponunt.

37 Ad excludendam Tori Separationem sufficit, quod probationes sævitiarum per Virum aliquo modo dubiæ reddantur.

Distingue *ut n. 42.*

41 Quisque præsumitur bonus donec probetur esse malus.

43 Maritus, qui leviter, vel ad correctionem Uxorem percussisse dicit, id probare tenetur tamquam fundamentum suæ intentionis.

44 Quod maxime procedit contra negantem se illicite fecisse quæ sunt de genere prohibitorum.

45 Committens homicidium, quia fuit aggressus, id probare tenetur.

46 Percutiens Clericum ad defensam, id pariter justificare debet.

Um sævitiæ Viri in Uxorem sint delictum, ideo nisi probetur, non præsumitur *Roland. conf. 27. n. 2. lib 3. Natt. conf. 616. n. 5. Farinacc. quæst. 143. n. 163. & seq.* cumque in Criminalibus Testes delictum excludentes Testibus de delicto deponentibus præferantur *Farinacc. quæst. 65. num. 153. & seqq. Bost. in prax. tit. de defens. reor. nu. 7. in fin.* ideo in eodem conflictu Testes excludentes sævitiam Testibus de illa deponentibus (quia uti delictum non præsumitur) præferendi esse videntur *Rot. in Valentina Separationis Tori 12. Febr. 1751. §. Quin hisce cor. Emo Elephantut.* 1 2 3

Hæc tamen regula in materia sævitiarum procedit, quando Testes sævitiam excludentes negativam coarctant, alioquin Testibus de sævitia deponentibus hæc præferentia debetur, ut recte distinguunt *Farinacc. quæst. 143. num. 176. & seq. Gratian.* 4

tian. discept. forens. cap.738. nu.57. = ibi = *Cum etiam magis credatur Testibus de sævitia deponentibus, quam de contrario, quando non coarctatur probatio Card. &c. & ita debet declarari Farinacc. cons. 137. n.3. par.2. dum voluit minus credi Testibus probantibus sævitiam, quam aliis, quando coarctatur probatio, prout Paris. &c.* = Quam negativam proculdubio non coarctant, si negative non deponant de loco, & tempore præciso, quo Testes, qui sævitiis fuere præsentes, de illis pro
5 veritate deponunt; Potuit enim Maritus uno tempore coram illis non tantum abstinere a sævitiis, verum etiam erga Uxorem affectare benevolentiam, diverso vero tempore, videntibus istis, in eamdem Uxorem atrociter insævire.

Hinc nulla vis fieri potest in depositione Testium, qui dicant Virum non esse crudelem, nec iracundum,
6 sed placidum, humanum, nec insævisse in Uxorem, *Rot. decis.* 323. *in in princ.* juncto *n.3. & seqq. par.9. tom. 2. rec.* = ibi = *Et primo probare voluit &c. ipsum esse mitem, patientem, religiosum, & erga Uxorem benevolum &c. Non obstant igitur objecta per Marcellum &c. Quoad patientiam, & religionem Viri erga Uxorem nullum gradum probationis faciunt testes examinati per Marcellum &c. quia Testes D. Barbaræ super sævitia affirmative deponunt. Testes vero Marcelli super negativa, & ideo magis affirmantibus, quam negantibus est credendum Gloss. &c. cum magis credatur testibus de sævitia deponentibus, quam de contrario, quando non coarctatur probatio* = Quod enim mitis, & placidus apparuerit, id evenire quidem potuit eo tempore, quo Testes pro ipso deponentes fuere præsentes, & præterea non concludunt, quod idem semper fuerit, Uxoremque semper bene tractaverit *Rot. decis.* 323. *n. 9. par. 9. tom. 2. rec.* quemadmodum illam semper bene tractare
7 tenetur, unde sufficit, quod aliquando fuerit ab ipso male tractata præ-
8 sentibus Testibus ab eadem Uxore ad id probandum inductis *Rot. coram Crispo decis. 293. num. 6. tom. 2.*

Et hanc distinctionem sine dubio in judicando amplectendam, præ cæ- 9
teris, confirmant, & amplectuntur *Roland. cons. 27. n. 30. lib. 3. Bertazzol. cons. 228. num. 16. in fin. Farinacc. quæst. 143. n. 176. & seq.* & tamquam in evidenti ratione fundatam ample- 10
xa est quoque *Rot.* tum in *præcitat. dec. 323. par.9. recen. & cor. Crisp. decis.* 293. tum in aliis, & præ cæteris in *dec.* 2030. *n. 24. coram Coccin. & decis. 239. n. 15. par. 6. & dec. 115. n. 11. & seq. par. 18. rec.* = ibi = *Minus relevant Testes a Viro inducti ad probandum, quod Uxorem bene tractaverit, & ad Concubinam non accesserit, quia isti non coarctant negativam, nec possunt concurrere cum Testibus ab Uxore examinatis de sævitia, & aliis actibus affirmative deponentibus Gratian. &c. vel in omnem casum, cum Mulier non prætendat fuisse continuo, & incessanter male tractatam, sed certis temporibus, optime conciliari possunt, ut veniant intelligendi de reliquo tempore ad evitandam contrarietatem* = idemque respondit in *dec. 292. n. 25. cor. Crisp.* = ibi = *Quin Testibus præfatis alii exadverso adducti contraponi mereantur, nam præterquam quod Testes super sævitia examinati in concursu cum aliis super ejusdem sævitiæ exclusione inductis SEMPER prælationem, majoremque auctoritatem apud Judices consequi debent, dum difficile est in hac materia coarctatam negativam concludere, cum possint dari actus atrocioris sævitiæ, qui sequi potuerint, quin ipsi viderint* =

Et si daretur casus, quo Testes excluderent sævitias de eo ipso tempore, & loco, quo contrarii Testes a Viro in Uxorem exercitas esse affirmarent, adeout illi sævitias per negativam coarctatam excluderent, non ipsi tamen absque alia consideratione Testibus affirmantibus præferri deberent, nec fidem mererentur, si vel in persona, vel in dicto, vel in facto tam ex ipsorum parte, quam ex parte Viri eos inducentis aliquam pate- 11
rentur exceptionem, veluti si ipsius Mariti fuerint amici, eique stricte de- 12
vincti

vincti *Rot. in Romana Separationis Tori*
29. Aprilis 1768. § Minusque coram
13 *R. P. D. De Comitib.*, aut sint, vel
fuerint illius addicti servitio *Rot. cor.*
Seraphin. decis. 768. numer. 1., sive
propter Convivia, & munera a Viro
sibi tradita eorum fides esse possit re-
14 muneratoria, officiosa, & ad com-
placentiam Viri exarata; seu per
verba generalia referant Uxorem esse
procacem, superbam, indocilem,
temerariam &c. nec indicent cur,
quomodo, quando horum dederit si-
gna defectuum, sive vitiorum, quæ
15 ipsi noverint, & in quibus actibus
se talem Uxor ostenderit; seu constet
exhibitam esse per Virum adversus
honestatem, prudentiam, bonosque
mores Uxoris fidem alicujus Testis,
qui eam nunquam fecerit, & nihilo-
minus in ejus calce illius subscriptio
cum ipsius characteris imitatione
supplantata fuerit, tunc enim con-
stat de dolo, fraude, ac malitia Vi-
ri, qui per nefas, atque per impu-
dentissimas falsitates calumniari non
veretur probitatem Uxoris, ut pro-
16 prium tegat delictum, & consequen-
ter reliquæ attestationes suorum quo-
rumcumque Testium ex eadem ejus
arte, & malignitate vel supplantata
subscriptione pariter firmatæ fuerunt,
vel dolo, subornatione, aliisque ar-
tificiis præsumuntur extortæ, & pro-
17 pterea tamquam suspectissimæ nul-
lum probationis gradum constituunt;
Quinimo ex hoc solum tum ipse reus
sævitiarum juxta aliorum Testium
depositionem est judicandus, quia si
fuisset innocens, probus, & integer,
nunquam falsitatibus, atque calum-
18 niis suam innocentiam tueri curasset,
tum Uxor est ab eo separanda, quia
his falsitatibus illius bonam famam
denigrare tentavit *Rot. in Romana*
Separationis Tori 10. Januarii 1735.
§. fin. cor. bon. mem. De Vais.

Et è contra similiter fides adhi-
benda non erit Testibus affirmantibus
contra Testes idoneos licet negati-
vam non coarctantes, quatenus ipsi
19 affirmantes fuerint exceptionibus ob-
noxii *Bonden. collect. legal. 3. num. 59.*
vol 2. Marsil cons. 102. num. 12. Hect.
Felic. alleg. 10. num. 12. par. 1. Tusch.
litt. T. conclus. 218. numer. 1. & seqq.
Andreol. controv. 172. num. 9.; Si ini-
micitiam antea cum Viro contraxe- 20
rint *L. 3. ff. de Testib. Leg. Si quis 13.*
Cod. eod. Cap. Repellantur 7. Cap. Cum
oporteat 19. De accusat Conciol. alle-
gat. 83. num. 34., seu sibi invicem 21
contradicant *Leg. Qui falso 16. ff. de*
Testib. Farinacc. quæst. 65. num. 2. &
seqq. Vermigl. cons. 70. num. 8. & con-
sil. 265. num. 8. & cons. 386. numer. 14.
& cons. 408. num. 5., aut alias in per-
sona, vel dicto, aut facto exceptio-
nes patiantur, seu inverisimilia de-
ponant, veluti si dicant, quod Uxor
gravida propter Viri sævitias abor-
tum passa fuerit, non expressa qua-
litate præcedentis offensionis, cum
ex alia quoque accidentali causa id 22
sequi potuerit *Conciol. allegat. 1. n. 20.*
& allegat. 37. numer. 21. & allegat. 95.
num. 9. Vel si deponant se audivisse
præsertim tempore noctis Virum in-
sævientem in Uxorem è loco, ex quo
nec percussionum strepitus, nec Uxo-
ris gemitus, & clamores audiri po- 23
terant; Si referant propter mala Vi-
ri tractamenta, ac amaritudines Uxo-
rem puerperium agentem passam
fuisse deliquium, non designata spe- 24
cie, & qualitate mali tractamenti,
& offensionis; Si inciderint in plures
contradictiones, inverisimilitudines, 25
atque mendacia cum aliis exceptio-
nibus, quæ adversus Testes de sævi-
tia deponentes relevantur per *Rot.*
in Valentina Separationis Tori 12. Fe-
bruarii 1751. fere per *tot. coram Emo*
Elephantutio.

In materia igitur probationis
sævitiarum firmanda videtur regula,
quod Testes de sævitia deponentes,
quibus relevantes exceptiones fidem
non tollunt, præferendi sunt Testi-
bus sævitiam excludentibus; E con- 26
tra vero, quod istis super illos præ-
ferentia debeatur, si negativam coar-
ctent, nec pariter relevantes patian-
tur exceptiones.

Verumtamen si inter Testes de
affirmativa, & alios de negativa
coar-

coarctata deponentes ea concurrat
conditionis, probitatis, & integritatis qualitas, ut dubitari possit, an
affirmantibus, vel negantibus sit deferendum, in dubio cebseo, quod
27 pro Separatione Tori sit judicandum,
nisi ex circumstantiis idooea cautio
sufficere videatur.

Siquidem io aliis delictis, veluti
Furti, Homicidii &c. si Reus io dubio, in odium solummodo Fisci, &
pœnæ levamen absolvatur, nullum
ex hac absolutione circa salutem, &
vitam alicujus periculum, seu dubium subsequi debet, & si subsequi
28 posset, cum simplici absolutione
Reus in dubio non esset utique dimittendus.

At in Causa Separationis Tori,
in qua per Testes ab Uxore inductos
præteritæ probantur sævitiæ, & timentur futuræ, per Testes vero contrarios etiam per oegativam coarctatam excluduntur, ita ut in eo casu,
& veræ esse possint, & falsæ, quia
noo minus illis, quam istis præsumptio veritatis assistat, non utique favendum videtur Marito restitutionem Uxoris peteoti, ex qua restitutione salus animæ, & corporis
ejusdem Uxoris periclitari potest,
29 sed nisi circa Testium qualitatem, mores, & vitam circumstaotiæ concurrant, per quas magis Testibus
oegantibus, quam affirmantibus deferendum veoiat, in dubio tutior
30 via est eligeoda, & pro Separatione
Tori, est pronunciandum; Nam aut
sævitiæ sunt veræ, ut deponunt Testes affirmantes, & propter illas est
Uxor a Viro separanda; Aut ex depositione Testium illas negantium
redduntur dubiæ, & in hac dubietate securitati potius Uxoris trepi-
31 daotis coosulendum est, quam annuendum petitioni Mariti, de cujus
immanitate in Uxorem saltem dubitatur.

Præterquamquod in hoc conflictu Testium quoad facieodam fidem
æqualium magis Testibus affirmaotibus, quam negaotibus deferendum
venit, ne fine concludenti probatione, sed in dubio calumniæ crimen
in Uxore præsumatur, contra regulam, quod delicta non præsumuntur 32
L. Merito 51. *ff. Pro soc. Cap. Estote* 2.
*De reg. jur. Farinacc. quæst.*85. *num.*1.
*Conciol. allegat.*83. *num.*2. *Cyriac. controv.*255. *num.*25. *& controv.*318. *numer.*8. *Rot* post *Constantin. ad Statut.
Urbis decis.*3 *num.*10. cum aliis supra relatis *num* 1.

Nonnuoquam etiam accidit,
quod ab Uxore probatis per Testes
suis probis, optimisque moribus, &
una simul percussionibus sibi per Maritum illatis, cum idem Maritus has
percussiooes impugnare non valeat,
se statim excusare cooatur excipiendo, quod leves fueriot, easque non
ex odio, sed ad correctiooem dumtaxat, ob inobedientiam, & pervicaciam, seu ob aliam culpam Uxoris
adhibuerit, quod est ei permissum 33
Rot. in Cracovien. Separationis Tori
30. *Junii* 1749. *§. Ad primam coram
Eminentissimo Elephantut., & in Valentina Separationis Tori* 12. *Februarii*
1751. *§. Et sane in fin. coram eod.*, utque sibi plena fides concilietur Testes inducit deponentes de ejus docilitate, ac bona qualitate, ex qua
præsumptionem sævitias excludentem oriri contendit per ea, quæ tra- 34
dunt *Riminald. Jun. cons.*174. *nu.*13.
& 27. *Paris. cons.*54. *num.*30. *&* 31.
*lib.*4. *Roland. cons.*27. *num.*30. *lib.* 3.
*Bertazzol. cons.*228. *num.*16. *Mascard.
de probat. conclus.*234. *nu.*2. 3. 5. *&* 9.
*tom.*1. *Rot. cor. Priol. decis.*451. *n.*9.
& in dicta Valentina Separationis Tori
12. *Februarii* 1751. *§. Quin hisce cor.
Emo Elephantutio, &* 12. *Junii ejusdem anni §. Tantum cor. eod.*, ubi quod in
Testium discrepantia illi regulariter
præferuntur, qui de optima Viri
qualitate ad exclusionem sævitiarum 35
testantur, ex ea jam adducta ratione,
quia magis atteoduntur Testes in exclusionem delicti deponentes, quam 36
qui delictum probare videntur *Rot.
in Pampilonen. Vicariæ de Renteria* 22.
Januarii 1751. *cor. Emo Migazzi, &
in Caputaquen. Jurispatronatus* 28. *Februarii* 1752. *§.*18. *cor. Emo Molino*.

Maxime contra Conjugem pro Sepa-
ratione Tori agentem, ejus enim pro-
bationes sufficit, ut ab altero Con-
37 juge in figura Rei constituto, aliquo
modo dubiæ, & incertæ demonstren-
tur ex deductis in dicta *Valentina Se-
parationis Tori 21. Junii 1751. §. Culpæ
cor. Eminentiss. Elephantutio*.

Verum hujusmodi rationes, &
jura, quæ in suis propriis terminis
relevarent, casui per me proposito
nequaquam applicari posse mihi vi-
dentur. Siquidem in materia, de
qua agitur, destruerent principium
illud, quod nihil relevat probatio
bonæ, ac placidæ qualitatis Viri,
quando urget e contra probatio sæ-
vitiæ, quæ per negativam coarctatam
non superatur juxta opinionem sæpe
retentam, atque firmatam ab eadem
Sac. Rota Romana, de qua supra *n. 6.
& seqq.*

Præterea si ex probatione bonæ
qualitatis Viri oriri potest præsum-
ptio sævitiarum exclusiva, quodque
nonnisi ad correctionem Vir provoca-
tus Uxorem percusserit, non video
cur e contra ex probatione bonæ
qualitatis Uxoris oriri non debeat
præsumptio exclusiva correctionis,
quia nempe correctionem mereri non
potuerit, sed potius, non obstante
38 ejus bona qualitate, præsumendum
sit, quod corrigenda fuisset.

Si insuper magis attendi debent
Testes in exclusionem delicti depo-
39 nentes, quam qui delictum probare
videntur, cur hoc procedere debet
quoad Testes sævitiarum delictum in
Viro excludentes, potius quam quoad
Testes, qui pariter excludunt in
40 Uxore delictum, quod corrigi me-
reretur, concurrente potissimum
etiam in favorem Uxoris præsumptio-
ne, quod quisque præsumitur bonus,
41 donec probetur esse malus ad *Text.
in Cap. Dudum 16. De præsumpt. Leg.
Servos 20. ff. de manumiss. testament.
Farinacc. qu 47. n. 277. & 283.*

Si demum sufficit, ut Maritus
ab Uxore *in figura Rei sævitiarum* con-
stitutus aliquo modo per suos Testes
ejusdem Uxoris probationes dubias,
& incertas ostendat, non intelligo,
cur sufficere non debeat, ut Uxor
a Viro *in figura Reæ correctionem pro-
merentis* constituta per suos Testes 42
probationes Viri saltem dubias red-
dat, & incertas.

In hoc ergo præsumptionum pro
utraque Parte concursu, nulla po-
tius est de illis habenda ratio, nulla-
que ratio est habenda de probationi-
bus bonæ qualitatis Viri, quæ per-
cussiones non excludunt, sed quoties
de percussionibus constat, easque
Maritus negare non potest, solumque
excipit fuisse leves, & ab eo tamquam
provocato ad correctionem tantum
exercitas, quia Reus in sua exce-
ptione fit Actor, hanc exceptionem
non præsumptionibus, conjecturis,
& illationibus, sed concludentissimis
probationibus tamquam fundamen-
tum suæ intentionis justificare tene- 43
tur *L. Ab ea parte 2. L. In exceptioni-
bus 19. ff. de probat. L. Qui accusare 4.*
ubi DD. *Cod. de eden. L. Actor 23.
Cod. de probat. L. Nec Codicillos 5. Cod.
de Codicill. Cap. 1. Ut Eccles. Benefic.
Cap. Inter dilectos 6. De fid. Instrum.
Cap. fin. De jurejurand. Cap. Si Sacer-
dos 2. De offic. Ordinar. Alex. cons. 18.
in princ. lib. 1. Soccin. Jun. cons. 86.
num. 5. lib. 2. Dec. cons. 424. num. 2. &
cons. 430. num. 9. Paris. cons. 1. num. 9.
& cons. 22. num. 66. lib. 1.*, quæ regu-
la maxime procedit contra negantem
se illicite fecisse, quæ sunt (prout
sævitiæ in Uxorem) de genere pro- 44
hibitorum *L. Si non convitii 5. Cod. de
injur. Alex. cons. 36. num. 1. & 2. lib. 1.
Cravett. cons. 225. n. 3. lib. 2.*

Non enim sufficit, quod homi-
cidium committens opponat se fuisse
aggressum, ut evitet pœnam, nisi 45
suam probet oppositionem; Nec suf-
ficit, quod Clerici percussor ad evi-
tandam censuræ declaratoriam exci-
piat se manus violentas in Clericum
iojecisse, eumque affecisse percussio-
nibus ad defensam, nisi hanc suam
exceptionem concludenter probave- 46
rit, & sic in aliis similibus casibus de
jure procedit.

CAP. X.

CAP. X.

An probatis ſævitiis, fieri debeat Separatio Tori, ſeu potius reſtituenda ſit Uxor Viro ſub idonea cautione.

SUMMARIUM.

1 EST in arbitrio Judicis, probatis ſævitiis, admittere Tori ſeparationem, vel cautionem.
2 Rationabile tamen, & prudens eſſe debet illius arbitrium.
3 Si atroces ſint ſævitiæ, ſed eis Mulier magnam dederit cauſam Viro, qui ſit manſuetus &c. reſtitutio Mulieris ſub cautione Judex arbitrari poterit, *& n.5.*
4 Primi animi motus in noſtra non ſunt poteſtate.
6 Si atrocibus ſævitiis Mulier nullam, ſeu levem cauſam dederit, timendum eſt de illarum continuatione in futurum propter odium jam contractum.
7 Et tunc Mulier reſtituenda non eſt ſub cautione.
8 Maxime ſi Vir fuerit expreſſe proteſtatus ſe ei velle inferre necem.
9 Proteſtatio declarat animum.
10 Non eſt adhibenda fides inimico de recenti reconciliato.
11 Fatuus eſt Vir, qui ſe periculo minatæ mortis exponit.
12 Mulier minori, quam maſculus metu terretur.
13 Timor futuræ ſævitiæ cauſam præbet Separationi Tori.
14 Juſtus eſt metus cadens in conſtantem Virum.
15 Qui ſpreta cautione, a cohabitando cum Viro Uxorem excuſat.
16 Cautio non mutat animum, neque propoſitum.
17 Sufficit pro Separatione Tori ſævitia præterita, & timor futuræ propter odium jam contractum.
18 Non ultra proceſſuræ, quam ad gravem verberationem.
19 Odium inter Conjuges ſemel contractum ſemper durare præſumitur.
20 Maxime accedente aſſertiva Uxoris de odio irreconciliabili, cui ſtandum eſt.
21 Uxor reſtituenda non eſt Viro, qui poſt Matrimonium ad altiorem ſtatum ſit elevatus, & in illam inſævierit, & quare.
22 Fides nunquam frangi debet.
23 Libido eſt fortunæ ſocia.
24 Probatur exemplo Appii Claudii.
25 Reſtitutio Uxoris fieri nequit Viro, qui perdens in ludo, deinde in illam inſæviat.
26 Nec ei, qui inſævierit in Uxorem non pulchram, eique in ætate longe ſuperiorem, & quare.
Benevolentia, & amor eſt vinculum caſti Conjugii *ibid.*
27 Maxime ſi frequentem habeat cum alia fœmina conſuetudinem, & ſit de adulterio ſuſpectus.
28 Temerarium eſt expectare damnum, quod veriſimiliter evenire poteſt.
29 Quando Uxor vehementiſſime timet futuras ſævitias non eſt etiam in dubio reſtituenda Viro.
30 Uxor reſtituta Viro, & una nocte ab eo jugulata.
31 Caſus ſimilis occurſus in Alma Urbe.
32 Sævitiæ leves ex magna cauſa, & ad correctionem adhibitæ ad Tori Separationem non ſufficiunt, *& n.35.*
33 Quomodo Uxor ab his ſe liberare valeat.
34 Concordia eſt familiarum bonum, & diſcordia illarum interitus.
36 Levis, & moderata correctio eſt Viro permiſſa, quamvis Uxorem non corrigere promiſiſſet, & quare.
37 Promiſſio facta contra bonos mores, & præbens delinquendi materiam attendi non debet.
38 Uxor cavere debet, ne Viro magnam cauſam præbeat inſæviendi.

39 Vir enim aliquando moderatæ correctionis fines excedit cum interitu Uxoris, & adducitur exemplum.

40 Si Uxor a Viro sine magna causa percussionibus etsi levibus afficiatur est ab eo separanda.

41 Nec etiam Bestia sine causa verberatur.

Uxor non est Bestia, sed socia Mariti *ibid.*

42 Et præterea pares esse debent;

43 Causa Separationis Tori est gravis, & ardua.

44 Servanda est inter Conjuges perpetua vitæ consuetudo, nisi gravissimæ separationis causæ concurrant.

45 Magis ardua est Causa de præservanda vita hominis.

46 Uxor etsi leviter a Viro, sed frequenter sine causa male tractata non est ei restituenda.

47 Sævitiæ leves, & immeritæ magis quam promeritæ odium gignunt, & repetitæ illud augent.

Patientia læsa fit furor *ibid.*

48 Non est ira super iram Mulieris.

49 Ira est subita animi tempestas, quæ cor hominis ad insaniam protrahit.

50 Tollit plenitudinem intellectus.

51 Pervertit officium mentis, & rationis.

52 Plerumque etiam innocentes ad delinquendum impellit.

53 Præter iram inter Conjuges de morte unius, & potius Mulieris, quam Viri est timendum.

54 Uxor levibus sævitiis continuo vexata, indirecte ad tumulum ducitur, *& num. seq.*

56 Ob angustias in eam introducitur ethica.

57 In Causa Separationis Tori magis animæ, quam corporis innocentis Uxoris ratio habenda est.

58 Cum Separatione Tori providendum est, ne Uxor innocens ad damnationem propter Viri sævitias etiam leves ducatur potius quam saluti æternæ Viri delinquentis, ne ab ea separatus fornicetur;

59 Matrimonium non contrahitur, ut fit vinculum damnationis.

60 Si causa divortii est periculum vitæ, multo magis justa causa animæ periculum esse debet.

61 Ad effectum separationis sufficit, quod sævitiæ parere potuerint odium.

62 Ad quod inducendum sola etiam verba contumeliosa sufficiunt.

63 Odium per se solum causam Separationis Tori ministrat, *& n. seq.*

65 Lis promota ab Uxore contra Virum super redditione rationis dotis per eum dissipatæ est causa Separationis Tori.

66 Nec lite finita est Uxor Viro restituenda.

67 Quia tunc acerbius odium esse debet.

68 Criminationes objectæ per Virum Uxori super adulterio causam præbent separationi propter odium.

69 Maxime si Uxor a Judice fuerit absoluta.

70 Si Uxor querelam porrexerit de adulterio contra Virum, qui eam antea male tractaverit, non est illi restituenda, & quare.

71 Secus si probetur Virum esse mitem.

72 Verius tamen est, quod odium oritur inter Conjuges ex querela super adulterio, quæ sola tribuit causam separationi.

73 Et de ratione.

Limita 1. si non constet fuisse porrectam ab Uxore querelam contra Maritum, seu a Marito adversus Uxorem *n.* 74.

Limita 2. si ab uno, vel ab altera porrecta sit querela, sed illam prosecuti non fuerint *n.* 75.

76 Dummodo querelans a querela recesserit,

77 Non autem querelatus Causæ cursum impedierit.

78 Tunc enim nec querelas, nec querelatus odium deposuisse præsumitur.

PROBA-

1 ROBATIS sævitiis a Viro in Uxorem exercitis, relinquitur arbitrio Judicis resolutio, an Uxor restituenda sit Viro sub idonea cautione, seu potius ab eo separata remanere debeat, & quamplurimæ a Doctoribus afferuntur rationes tam pro separatione, quam pro illius restitutione. Ego tamen, ut prudens, & rationabile sit
2 arbitrium Judicis in hac re non parvi quidem momenti, ita distinguendum existimo; Aut Maritus semel atroces in Uxorem sævitias adhibuit, quibus Uxor MAGNAM dederit causam, aut ex levi, seu nulla causa adversus innocentem Uxorem insævire consuevit.

In primo casu, si Vir fuerit mansuetus, non iracundus, placidus,
3 humanus, ad pietatem inclinatus, non crudelis, & austerus, adeo ut credi possit & constet, quod præter solitum ex illa MAGNA causa per Uxorem data in eandem irruerit instantaneo furore correptus, excusandus videtur, quia primi animi motus in
4 nostra potestate non sunt *Rot. dec.815. n 9. cor. Buratt. dec.412. num.6. tom.2. cor. Bich. & dec.324. n.26. & 29 par.6. & dec.270.n.11 par.13. & dec.99.n.17. & 18. par 16. rec.* ideoque quia Mulier cognita propria culpa, ab ea deinceps abstinere debet, eaque non concurrente, de ulteriori Viri sævitia timeri non potest, adhibito cautionis remedio, Uxoris restitutio Ma-
5 rito concedenda videtur per ea, quæ ponderat *Rot. in Valentina Separationis Tori 12. Februar. 1751. §. At etiam cor. Emo Elephantut.*

In altero vero casu, quo nullam, seu levem causam Uxor præbuerit Viri sævitiis, aut istæ sunt atroces, aut leves. Si atroces, quia nonnisi ex malo Viri animo, ira, & odio proveniunt, timeri debet, quod Vir illas continuare possit in futurum pro-
6 pter odium jam contractum *Farinacc. quæst. 143. n. 225. Rot. dec.706. nu. 1. par. 1. & dec.58. sub nu.1. par. 3. & decis.155. n. 34. & seq. par. 6. & dec.328. n.1. & seqq par. 13. rec. & dec.150. n.12. cor. Priol.* = ibi = *Timor futuræ sævitiæ, ultra quod sufficienter deducitur ex inimicitia, & odio propter sævitias, & machinationes de præterito* = quod nullum relinquit humanæ prudentiæ locum arbitrandi. Uxoris restitutionem sub cautione *Cap. Ex transmissa 8. De* 7
restitut. Spoliat. Gloss. in Cap. Accedens 4. verb. Inimicis Ut lit. non contest. & in Can. De benedicto 32. quæst. 1. verb. Sub cautela Gabriel. cons. 161. num. 7. lib. 1. = ibi = *Imo satis esset, ut causa aliqua subsit, propter quam existimari possit non posse eam, quæ separationem petit, cum Viro commorari sine periculo personæ, etiam cautione præstita* = & convenit *Sanch. de Matrim. lib. 10. disput. 18. nu. 31. & 33. Rot. decis.202. n.1. par.6. rec. & cor. Seraphin. dec.226. n.3. & cor. Priol. dec. 150. n.14.*

Potissimum si expressum habeatur Viri propositum, ac deliberatam ejusdem voluntatem inferendi necem Uxori, cum enim protestatio 8
declaret animum *Paris. cons. 53. n.55.* 9
lib.4. nulla est adhibenda fides inimico a protestatione recedente, & de re- 10
centi reconciliato *Decian. tract. crimin. lib. 3. cap.25. n.21. Clar. in §. fin. quæst. 24. vers. Sed quid si Tiraquell. in tract. cessant. caus. limit. 16. n.7. Guazzin. ad defens. reor. defens. 28. cap.1. Menoch. de arbitr. lib. 1. quæst. 28. Conciol. resolut. crimin. verb. Testes quoad personam resolut. 1. nu.13. Rot. cor. Ludovis. dec.517. n.13.* & habemus in *Sacris Paginis* aureum illud monitum = *Inimico tuo ne credas in æternum* = & in proposito *Rot. d. dec.155. n.35. & seqq. par.6. rec.*

Præterea, si non obstante quacumque cautione, quilibet etiam Vir animosus, nunquam periculo minatæ mortis se exponi deberet, & quatenus ipsemet illi se imprudenter exponeret, nonnisi fatuus esset existimandus, multo minus se exponi debet im- 11
bellis Fœmina (cujus qualitas in proposito multum inspicienda venit *Gloss. & Innoc. in Cap. Cum dilectus 6. De his, quæ vi, met. caus. Honded. cons.29. n.28. in fin. & n.29. tom.1. Rot. cor. Seraphin. dec.771. n.3. & dec.202. n.5. & 6. par.6. rec.*

quia

12 quia minori, quam masculus metu terretur *Paris. cons.26. num.64. lib.3.*) quando attentis non solum præteritis malis tractamentis, sed & verbis mortem minantibus prudenter horret nedum futuras simpliciter sævitias, quod sufficeret ad retardandam ejus
13 cum Viro cohabitationem *Rot. d. decis.155. num.38. par.6. rec.* = ibi = *Propter ejusdem cautionis fragilitatem, quam Mulier futuram, admodumque probabilem Viri sævitiam perhorrescens, subire non tenetur* =

Sed imminentem timet expresse minatam sibi mortem inferentem non levem, sed gravissimum, justumque metum, hoc est metum cadentem in
14 constantem Virum *d. Cap. Cum dilectus 6. De his, quæ vi, met. caus. Paris. d. cons. 53. n.51. & cons. 58. n 64 lib.4. Rot. dec. 202. n. 3. par. 6. rec.* = ibi = *Et tunc dicitur justus, qui cadere potest in constantem Virum, quando imminet timor mortis, vulnerationis, vel corporis cruciatus* = qui, spreta quacumque cautione, a cohabitando cum
15 Viro illam excusat *Rot. dec. 199. n.10. par. 13. rec.* = ibi = *Idemque comprobat epistola, in qua talia minatur contra Uxorem* = ibi = *Io son persona, che tutto il Mondo m'è paese, e ti farò in modo, che non sarai più Donna* = *quæ verba prolata, & scripta a Viro, qui natura ad iracundiam proclivis est, & solitus sævire, justum, & rationabilem metum incutiunt in Mulierem quantumvis constantem de pejori in futurum tractatu, adeout non debeat amplius eadem subire pericula etiam sub qualibet cautione* =

Siquidem cautio non mutat ani-
16 mum, neque propositum *Gloss. præd. in præcit. Can. De benedicto in fin. & in Cap. Literas 13. verb. Sufficiens in fin. de restit. spoliat. Sanch. de Matrim. lib.10. disp.18.n.33 Farinacc.d. qu.143. n.225. Rot. dec.155. n. 36. par. 6. recen. & in Romana Separationis Tori 10. Januar. 1735. §. Vindicata cor. De Vais, & in altera Romana Separationis Tori 27. Junii 1760. §. Parumque obstat cor. Canilliac*, neque meliorem Virum promittit *Rot. in Romana Separationis Tori 29. April. 1768. §. ult. cor. R. P. D. De Comitibus*, ideoque concurrentibus duobus illis requisitis, sævitia nempe præterita, & timore futuræ propter odium jam contractum, etiam sine alia Viri protestatione, justa non deficit causa divortii 17
d. Cap. Ex transmissa 8. Cap. Literas 13. utrobique DD. *De restit. spoliat. Hostiens. in Summ. eod. tit. §. In casibus n.4. Covarruv. de Sponsal. par.2. cap.7. §. 5. num. 1. Guttier. quæst. Can. lib. 1. cap. 24. num. 2. & 9. Sanch. de Matrim. lib.10. disput.18.n.16. & 33. Ancharan. cons.408. n.1.* = ibi = *Probata tanti Viri sævitia contra suam Uxorem &c. videtur Uxori præbuisse justam causam fugæ exhibendo se ei ita terribilem, & crudelem, præbent enim ista justam causam separationis, & DENEGATIONIS RESTITUTIONIS &c. facit cap. 1. Quod metus caus. est enim talis metus habitu semper instans, & continuatus omnino justus &c. Istis ergo probatis videtur ex his insurgere quadam inimicitia, seu capitale odium inter Virum prædictum, & Uxorem suam* = pluribusque relatis *Reiffenstuel. in Jus Can. lib. 4. Decretal. tit. 19. §. 2. n.41.*, ubi quod sufficit metus futuræ sævitiæ non ultra processuræ, quam ad gravem verberationem ut notavi 18
etiam in *Vot. 4 de Sponsalib. Filiorumfam. n.152. Sperell. dec.139. n. 38. Rot. dec.155. num.1. par. 6. rec. & dec. 150. num.2. cor. Priol.* = ibi = *Et moti sunt, quia concurrit non sola sævitia præterita Dominici, sed etiam timor futuræ sævitiæ, & male tractationis, quæ duo requisita necessaria propter periculum, quod in utroque eventu Uxori imminet, justam eidem divertendi a Viro causam præbet* = quia odium inter Conjuges semel contractum, semper durare 19
præsumitur *Menoch. cons. 299. nu. 11. Vermigl. cons.66. n.6. Rot. dec.186. n.5. coram Priol.* = ibi = *Quia cum semel contractum fuerit, censetur semper durare* = maxime si cum hac præsumptione concurrat etiam assertiva Uxoris de odio irreconciliabili, cui omnino standum venit ad *Text. in Cap.* 20
Proposuisti 4. De probat. = ibi = *Videtur igitur nobis, quod juramento Puellæ &c.*

le &c. fides est potius adhibenda = & notant *Præposit. in Cap. 2. n.2. De divort. Abb. in Cap. Literas n. 1. De restit. Spoliat* = ibi = *Verum quia mulier virum dicebat habere suspectum* = & conveniunt *Hostiens. in Summ. eod. tit. §. In casibus n.4. Ledesm. de Matrim. quæst.62. Gabriel. cons.161. n.10. lib. 1.* = ibi = *Cujus confessioni hoc casu omnino statur, cum de ejus tantum præjudicio agatur* =

Tantoque minus Uxor restituenda est ei, qui in illam insævire consuevit, postquam e statu humili, in quo eamdem sibi æqualem desponsa-
21 vit, deinde fuit ad altiorem statum a fortuna elevatus, se namque tunc pœnitet eam sibi Matrimonio copulasse, ideoque crudelis erga illam evadit, ut sævitiarum atrocitate è vivis erepta, aliam & conditione, & venustate, & juventute sibi magis acceptam ducere valeat, & interim lubricitatibus incumbens Conjugii
22 fidem frangere non erubescit, quamvis grave sit fidem fallere *Leg. 1. in princ. ff. de constit. pecun.*, nihilque magis fulgeat in homine, quam recta fides *L. Inter claras Cod. de Sanct. Trinit.*, hosti quoque servanda *Can. Noli 3. caus. 23. quæst. 1.*, verumque sit, ut Poeta cecinit,

Al fin la fede mai non dee mutarsi,
Sebben si muta il corso alla fortuna.

Sed nihilominus frequenter vi-
23 dimus libidinem fortunæ sociam. Exemplum præ cæteris præbuit Appius Claudius, qui vix ad gradum
24 Decemviratus evectus causa fuit, cur Virginius pulcherrimam, ac honestissimam Virginiam suam dilectissimam filiam, atque Icilii Sponsam occideret, ne Claudius cum suæ potestatis abusu illius pudicitiam impudentissime violaret.

Eadem restitutio fieri non debet Lusori, qui ludendo perdit, & dein-
25 de in Uxorem insævire solet *Trivisan. decis.45. num.19. lib.1.* = ibi = *Si Vir ex culpa sua, & non Uxoris, puta, quia ludendo perdidit omnia, vel adulterando odio Uxorem prosequitur, tunc cum cautione non debet audiri* =

Si quis insuper Juvenis Mulierem ætate provectam desponsaverit non benevolentia, & amore ductus, 26
qui est vinculum Matrimonii, castique Conjugii, non ratione pulchritudinis, si illa hac corporis prærogativa caruerit, non ratione juventuti, quia ipsum ætate longè præcesserit, sed dumtaxat propter interesse, cum enim esset nudus, & infans, propriæ indigentiæ, & egestati pingui Uxoris dote consulere studuerit, eaque desponsata tanti immemor beneficii in illam insævire ausus fuerit, & insimul ob frequentem cum alia 27
fœmina consuetudinem sit non convictus, sed tantum de adulterio suspectus, multo minus huic erit Uxor sub cautione restituenda, quia cum ipsius ætas, & venustatis defectus sint sævitiarum causa, quam est impossibile removere, vehementissime timendum est sævitias cessare non posse, quia earum causa cessare nequit, prudenterque dubitandum eumdem Virum nihil possidentem, maxime si filios non habeat, quodcumque scelus esse commissurum, a cujus pœna illum immunem repentina fuga reddere potest.

In his igitur, aliisque similibus casibus, si fieret restitutio, non obstante timore ipsius Uxoris, nonnisi funestus exitus subsequi posset, quem cum Separatione est omnino vitandum, cum temerarium sit damnum expectare, quod verisimiliter eveni- 28
re potest *Bartol. in L. Metum ff. de eo, quod met. caus. Castill. contr. Jur. lib.8. tit. de Aliment. cap.59. n.20. §. Timor itaque Sanch. de Matrim. lib.4. disput. 1. num. 16.*, nec ulla patiatur æquitas, nullaque ratio suadeat, quod Marito Uxor etiam in dubio lanianda, quando id ipsa vehementissime timet, quacumque fragili cautione nullatenus suffragante, resti- 29
tuatur *Rot. d. decis.155. nu.40. par.6. & decis.323. n.44. par.9. tom.2. recen.*

Timor quidem, propter præteritas sævitias, solumque odium, gravissimus, timor utique nec vanus, nec contemnendus, ne luctuosum illud renovetur spectaculum, de quo *Cyriac.*

riac. contr.172. num.90., ubi refert
se vidisse quamdam miseram nuptam
a Judice ad Viri domum redire coa-
30 ctam, & una nocte ab eo jugulatam.
Cæterisque similibus Uxoricidiis omis-
sis, non multis ab hinc annis in hac
31 Alma Urbe hoc idem scelus evenisse
satis compertum habemus. Cum enim
Petronilla juvenis honestissima, ac
pulcherrima Mulier ex eo, quod es-
set a Josepho Merlini suo Marito ma-
le tractata, ab eodem recesserit, quia
tamen ipse, tamquam lupus sub ovi-
na pelle callide absconditus, vel nun-
quam illam odisse, vel saltem quod-
cumque odium, omnemque livorem
deposuisse simulavit, pluries repeti-
tis ab eo promissionibus de illam in
futurum bene tractando, ac humili-
bus, supplicibusque precibus, & ob-
secrationibus pro ea recuperanda sæ-
pe sæpius fatigato Superiore, tandem
obtinuit, invitæ tamen, & metuen-
tis, ac trepidantis Uxoris restitutio-
nem, sed brevissimo temporis inter-
vallo cum totius Urbis horrore, ea
lethali vulnere (prout ipsa redire re-
nuens antea timebat) in inguine gla-
dio crudelissime sauciata, ex quo ul-
timum clausit commiseranda diem,
repente Uxoricida fugam arripuit,
& ubi reperiatur, hactenus ignora-
tur; Itaque infelix Mulier, spreto
per superiorem illius rationabili me-
tu, sub bona fide Viri reconciliati,
in sua viridi ætate immature prope-
ravit ad tumulum, quando tuto re-
ducta putabatur ad thalamum.

Si vero sævitiæ fuerint leves,
iterum est distinguendum. Aut enim
Maritus illas in Uxorem exercuit cum
MAGNA causa, & ex culpa ipsius
Uxoris, aut sine causa. Si cum ma-
gna causa, propter jurgia nempe do-
mestica exorta ex culpa Uxoris, ita
ut Vir illam *ad correctionem* moderate
percusserit, hujusmodi dissensiones
pro sævitiis nequaquam habentur,
32 nec ad Tori Separationem sufficiunt
*Rot. in Valentina Separationis Tori 12.
Februarii 1751. §. Et sane coram Emo
Elephantutio, & in Anconitana Obse-
quiorum Matrimonialium 9. Decembris
1763. §. Nec in classem coram R.P.D.
Zelada*, & in ejus Confirmatoria *diei
15. Junii 1764. §. Nulla autem coram
R.P.D. Veri*. Oportet ergo, ut Uxor
emendetur, ab excitandis magnis dis- 33
sidiorum causis abstineat, linguæ mo-
deramen imponat, ac nonnisi paucis
verbis cum urbanitate prolatis uta-
tur, ut Vir potius ejus virtutem ad-
miretur, quam propter ipsius loqua-
citatem irritetur, etenim

Il parlar poco, e bene, è gran virtù.

Itaque inter Conjuges perpetua ser-
vabitur concordia, quæ est magnum
domorum, & familiarum bonum, sæ-
pe vero discordia illarum interitus 34
juxta illud *Philosophi* moralis = *Con-
cordia res parvæ crescunt: Discordia
maximæ dilabuntur* = illudque *Poetæ*

*Perche ogni stato per concordia avan-
za,*
E per discordia al fin vacilla, e cade.

Hoc est unicum remedium in
hoc casu adhibendum, quia propter
moderatam percussionem Uxoris MA-
GNAM causam præbentis per Virum
ad correctionem adhibitam non est
locus Tori Separationi, nec cautio- 35
ni, quia hæc competit Marito pote-
stas, ut dixi in *Cap.6. num.13. hujus
lib.2.*, nec illius exercitium ei potest
impediri, quin potius levis, & mo-
derata correctio est Marito permissa,
quamvis Uxorem non corrigere pro-
miserit, & etiam cautionem de eam 36
non offendendo dederit *Farinacc. qu.
143. num.196. & 223.*, hæc enim
promissio tamquam facta contra bo-
nos mores, & præbens delinquendi
materiam, attendenda non esset *Leg.* 37
*Si plagis 123. ff. de verb. obligat. Abb.
in d. Cap. Ex transmissa de restit. spo-
liat. Bald. cons.176. col.1. lib.1. Paris.
cons.54. num.34. lib.4. Roland. cons.27.
n.14. & 15. lib.3. Bertazzol. cons.228.
sub num.15 Sperell. decis.239. num.10.
Rot. in Romana Separationis Tori 28.
Januarii 1613. coram Card. Sacrat.*
impress. apud *Farinacc. cons.157. nu-
mer.15. & 16. lib.2.*

Caveat igitur Uxor, ne ob ejus
procacitatem, seu alio quocumque
modo MAGNAM præbeat Viro 38
cau-

causam in illam insæviendi; Accidere namque potest, quod aliquando, cum ejus interitu, Vir moderatæ
39 correctionis fines excedat. Memini, quod circa *annum* 1735. dum essem Vicarius Generalis bo. me. Illmi, & Reverendissimi D. mei Bartholomæi Pucci primi Episcopi Civitatis Pisciæ propter eximias ejus virtutes nunquam satis laudandi, in Vigilia Nativitatis D. N. J. C. comparuit coram me circa primam noctis horam Vir quidam referens *per duas vices* antea e Plumbini Oppido clarissimæ Gentis Ludovisiæ Feudo se contulisse ad Dioecesim Lucensem, ubi juxta notitias sibi delatas ejus Uxor morabatur, sed inutiliter, quia illam ibi reperire non potuit, quam tamen deinde rescivit in Civitate Pisciæ apud quemdam exterum Sacerdotem ejus exercere famulatum, instans propterea per me cogi ad redeundum ad Viri domum, & cum eo cohabitandum. Factis per Baroncellum debitis diligentiis reperta fuit. Fassa est se de Viri licentia cum aliis Plumbini Incolis tempore Jubilei anni 1725. ad Almam Urbem se transtulisse, e qua, sociis itineris insalutatis, discessit, quia præfatus Sacerdos eam in suam famulam acceptavit. Renuebat proinde cum Viro iterum consociari, illius vindictæ metu retardata, sed in rei veritate cujusdam sui Amasii affectu detinebatur. Maritus vero, cui violata per eam fides erat ignota, illam amore prosequi, ac bene tractare promisit; omnes expensas Ministris, & Executoribus Tribunalis persolvit; Juxta Uxoris desiderium nonnullis diebus ad proprios lares reverti distulit; & quia ipsa ad visitandos proprios Consanguineos in itinere per Civitatem Pistorii transire exoptabat, ei complacere non recusavit cum gravi suo incommodo, & majoribus expensis, quia longiorem viam suscipere debuit breviori relicta. In Dioecesi S. Miniatis Mulier ex improviso clam fugam arripuit, sed habito per Virum recursu ad Civitatis Episcopum, eaque per Executores inventa, eamdem Præsul Viro restituit, qui minatus est illi mortem, si fugam denuo arripere ausa fuisset, quam nihilominus iterum ob nimium forte desiderium ad Amasium redeundi tentavit, sed Maritus ipsam insecutus, illam ad quamdam desertam Pastorum Casam traduxit, ibique eamdem laqueo suspendit. Vir ergo patiens, & pius, cui Uxoris restitutio negari non poterat, ex magna, ac repetita Uxoris culpa impius evasit.

At si Uxor non *magnam*, sed *levem*, aut nullam præbeat causam, & nihilominus percussionibus Maritus illam frequenter afficiat, ad Tori quoque Separationem, instante Muliere, tandem deveniendum esse putarem, cum *Farinacc. quæst.* 143. 40
num. 187., ex mala namque in eam sæviendi consuetudine, & diuturna perseverantia oritur præsumptio incorrigibilitatis *Altograd. cons.* 23. *numer.* 17. 52. *& seqq. lib.* 2., qua stante incorrigibilitate, non debet Uxor perpetuum pati martyrium, ob contractum namque Matrimonii vinculum Mulier non efficitur Bestia, (quæ tamen sine causa non verberatur) sed Socia Mariti *L. Adversus* 4. *Cod. de* 41
crim. expilat. hæredit., & propterea pares esse debent *Can. Apud nos* 20. 42
caus. 32. *quæst.* 5., & ut *D. Ambros. in Epist* 82. admonet = *Vir Uxorem tamquam Gubernator dirigat, tamquam Consortem vitæ honoret, participet ut cohæredi gratiæ* =

Nec refragatur, quod causa Separationis Tori sit gravis, & ardua 43
Rot. decis. 441. *num.* 2. *par.* 1. *recen. & in Valentina Separationis Tori* 12. *Februarii* 1751. *§. Ad hoc coram Eminentissimo Elephantut.* Perpetuam enim, & individuam Sacræ Leges volunt servari inter Conjuges vitæ consuetudinem, nisi gravissimæ Separationis 44
causæ concurrant *Clericat. de Sacram. Matrim. decis.* 39. *num.* 17. *Rot. cor. Priol. decis.* 170. *num.* 2. *& in Placentina Separationis Tori* 5. *Junii* 1752. *§. Porro cor. Card. Bussio, & in Anconitana Obsequiorum Matrimonialium*

9. *Decembr.* 1763. *§. Et merito coram*
R.P.D. Zelada, & in ejus Confirma-
toria *diei* 15. *Junii* 1764. *§. Praterea*
cor. R.P.D. Veri, ideoque si sævitiæ
non sint atroces, esse nequeant justa
causa Separationis.

In primis enim non minus, imo
magis ardua est Causa, in qua agitur
de præservanda vita hominis, eaque
45 e mortis eripienda casibus, unde quo-
ties constat Uxorem *non ad correctio-*
nem, quia sufficiens deficiat culpa,
multoque magis si nulla culpa con-
currat, sed vel ex improbo Viri inge-
nio, vel quia perdit in ludo, vel quia
deditus est ebrietati, aut cum alia
fœmina pravam habet consuetudi-
nem frequenter ab eodem male tra-
ctari, etiamsi graves de præsenti non
46 sint sævitiæ, facilis tamen esse non
debet Uxoris restitutio, quia sævi-
tiæ etiam leves, & potissimum irra-
tionabiles, & indebitæ magis, quam
promeritæ odium gignunt, repetitæ
47 odium augent, & quia patientia læsa
fit furor, dietim continuatæ tandem
excitare possunt iram, cumque non
48 sit ira super iram Mulieris, maxi-
mum accenditur bellum inter hujus
iram, & Viri furorem, & cum fu-
ror, & ira sit subita animi tempestas,
quæ dum inordinate se corruit, cor
49 hominis ad insaniam protrahit *Leg.*
Lex Julia 7. in fin. ff. ad Leg. Jul. re-
petund., tollit plenitudinem intelle-
50 ctus *Zacch. quæst. Medic. legal. lib* 2.
tit. 1. *quæst.* 6. *num.* 14. *&* 15., perver-
tit officium mentis, & rationis *Pe-*
51 *guer. decis.* 18. *num.* 15., & plerumque
innocentes quoque ad delinquendum
52 impellit *Can. Ira* 168. *caus.* 11. *quæst.* 3.
aliud proinde non est timendum, quam
cum morte unius, & Mulieris po-
tius, quam Viri, bellum hujusmodi
53 finiatur, quemadmodum non semel
hoc accidisse compertum habemus.

Et quamvis juxta facti circum-
stantias, & inspecta personarum qua-
litate aliquando de hoc tragico fine
timeri non posset, adhuc Uxor levi-
bus etiam sævitiis continuo vexata,
saltem indirecte ad tumulum duci-
tur. Vix enim Virum audit ingre-
dientem domum, statim ejus turba- 54
tur sanguis, quæ turbatio augetur,
cum ingressus post objurgationes,
strepitus, & contumeliosa verba, ad
verbera licet non atrocissima manus
admovet, & cum hoc quotidie, seu
frequenter accidat, cunctanter Uxor
ad mortem trahitur, ejusque vita ab- 55
breviatur, nam ob continuas animi
passiones, atque tristitias, cum cor
nimis laboret oppositis motibus, ni-
mium exsiccatur, cumque motu iræ
calescat, post angustias introducitur
ethica *Arnald. de Villan. oper. omn.* 56
sub tit. specul. introduct. medic. cap 75.
in fin.

In hac insuper Causa non est tan-
tum habenda ratio de salute corpo-
ris, sed magis animæ innocentis Uxo- 57
ris, totiusque familiæ, ideoque ex
una parte considerari debet pericu-
lum fornicationis in Viro, si separa- 58
tus ab Uxore permaneat, ex altera
vero periculum damnationis Filiorum
propter malum exemplum, pessimam-
que eorumdem educationem, ut no-
tavi in *Cap.* 6. *n.* 60. *& seqq huj. lib.* 2.,
ipsiusque Uxoris propter iram, ini-
micitiam, odium, & vindictæ sti-
mulum adversus Virum sine justa, &
magna, aut sine ulla causa percussioni-
bus etiam levibus eam frequenter male
tractantem, si cum ipso cohabitet, ani-
mæ detrimentum, hisque recta lance
hinc inde libratis, facile resolvi poterit
an justa sit restitutio innocentis Uxoris
quæ propter immeritas Viri sævitias
sive graves, sive leves ponitur ipsa cum
familia in occasione committendi fere
quotidie peccata, a quibus multo mi-
nus Vir, qui dat occasionem, est immu-
nis, vel ne Vir se propria culpa fornica-
tionis labe coinquinet, & ad damna-
tionem properet, unoque verbo, ne ipse
unus reus pereat, intra limites justi-
tiæ, æquitatis, & caritatis expediat
cum periculo saltem probabili perdi-
tionis insontis communis prolis inno-
centem Uxorem cogere ad Viri do-
mum redire in præjudicium animæ
suæ, quam ipsa cum illo cohabitans
desperationi, ac damnationi subjice-
re prævidet; seu potius, ne una si-
mul

mul cohabitantes, propter continuas percussiones, dissidia, & odium ambo cum filiis etiam aliquando pereant, locus esse debeat Separationi Tori, ut si propria culpa pereat una Pars, salvetur altera, & a periculo amittendæ ob hanc causam salutis æternæ liberetur; Matrimonium enim non contrahitur, ut sit vinculum damna-
59 tionis, & si justa causa Divortii est periculum vitæ, multo magis imminens animæ periculum justa ipsius Di-
60 vortii causa esse debet, ut recte considerat *Rot. in Romana Separationis Tori 10. Januarii 1735. §. Unde oriebatur coram De Vais*.

In quibus terminis cum sævitiæ quoque leves *sine causa* continuatæ sint signa certa non amoris, sed odii, quo Vir Uxorem prosequitur, ad effectum proinde Separationis nullatenus est attendendum, an eædem sævitiæ sint atroces, cum sufficiat, quod tales fuerint, ut potuerint parere
61 inimicitiam, & odium inter Conjuges, ad quod inducendum sola quo-
62 que verba contumeliosa a Viro in Uxorem prolata sufficiunt *Rot. decis. 199. num.2. par.13. & decis.514. numer.2. par.14. recen.*, illudque postquam fuerit inductum, per se solum
63 causam Separationis Tori ministrat *d. Cap. Ex transmissa 8.*, ibique DD. *De restit. spoliat. Sanchez de Matrim. lib.10. disput. 18. numer. 6. Farinacc. quæst. 143. nu.545. Rot. dec.706. n.1. par.1. & decis.155. ex num.40. ad 48. & decis.239. num.3. par.6. & dec.337. num.19. & seqq. par.12. & decis.514. num.2. & 3. par.14. & decis.115. n.5. par.18. recen. & decis 39. num.7. cor. Herrera, & decis.446. num.3. coram Merlin. & decis.186 num.2. cor. Priol. & in Posnanien. Separationis Tori 14. Maii 1728. §. Quo circa coram Card. Cinc. & in d. Romana Separationis Tori 10. Januarii 1735. §. ult. coram De Vais* = ibi = *Inde enim præsumitur exarsisse inter ipsos acerbiora odia, & implacabiles inimicitias &c. adeoque hæc sola causa sufficeret ad Tori Separationem, ne alias luctuosior sit reditus, quam discessus* =

Quinimo est adeo verum, quod solum odium est causa Divortii, ut aliquan- 64
do necesse non sit probare, quod sævitiæ sive graves, sive leves præcesserint, sed solus timor futurarum sævitiarum propter odium sufficiat, prout contingere potest quando Uxor promovet litem contra Virum super redditione rationis dotis per eum dissipatæ, quæ præsumere facit futuram Viri sævitiam, cujus timor ob hanc solam litem est causa Separatio- 65
nis *Sanch. de Matrim. lib.10. disput.18. num.19. Cravet. cons 31. num.4. & per tot. Guttierez quæst. Can. lib.1. cap.24. num.9. Rot. decis.155. num.45. & 46. par.6. recen.*, adeout nec etiam lite 66
finita Uxor Viro restituenda sit, quia naturaliter tunc acerbius odium, & 67
inimicitia gravior esse debet per ea, quæ ponderat *Covarruv. de Sponsal. par.2. cap.7. §.5. sub num.1. pag. mihi 218. Cravett. d. cons.31. n.4. & 5.* = ibi = *Restitui Viro Mulier non debet etiam sub cautionis securitate, nam ubi odium est capitale, non tenetur, nec debet quis confidere fragilitati cautionis, nam hoc casu cautio sufficiens considerari non potest Cap. Accedens &c. Bald. cons.240. lib.3. ubi quando timetur de sævitia Mariti, non tenetur Uxor ad eum redire, licet juret, aut caveat de non offendendo &c. Et profecto si ad rationem naturalem velimus respicere, quæ sola satis esse debet, L. Scire oportet &c. cujus recti Judicis arbitrio visum fuerit, par esse Uxorem cum Viro agere oportere. quo cum inimicitias, & odium capitale exercet, quod maxime obtinet constante, seu durante Judicio usque ad Causæ decisionem &c. Plane idem arbitrarer etiam post decisionem, quia inimicitia, & odium gravius, & acerbius futurum videtur lite finita in favorem Uxoris. Cui si cogitur Maritus ad integrum satisfacere, odiosior sane futurus sit, itaque quis cogitet maritali cum affectu Uxorem habiturum, & quando post decisionem Causæ urget eadem ratio, quæ ante militabat lite durante, idem juris esse debet L. Illud &c.* =

Idem dicendum si criminationes objectæ fuerint per Virum Uxori super

per adulterio, quod supponat ab ea commissum, istæ namque Viri odium, & animum implacabilem summopere ostendunt, cautionem respuunt, &
68 Tori Separationem exigunt *Trivisan. decis.61. per tot. lib.1. Sperell. decis.139. num.51.* Maxime si Uxor sen-
69 tentiam absolutoriam reportaverit *Rot. decis.706. num.1. par.1. & dec.58. num.1. par.3. & decis.199. num.8. & decis.328. num.1. par.13. & decis.514. num.8. par.14. recen., & in Romana Separationis Tori 4. Junii 1736.*, & in Confirmatoria 23. *Novembris ejusdem anni coram Canilliac*, ubi adulterium falso a Viro Uxori imputatum pro justa causa Separationis Tori fuit admissum. Sed majus periculum imminet, si Uxor querelam porrexerit de adulterio contra Virum, quo casu tamen ea affertur distinctio, quod cautio locum non habeat, si Vir antea solitus erat Uxorem male tractare, quia tunc multo magis timendum est, quod velit se vindicare post querelam, dummodo tamen constet de præcedentibus malis tractationibus, & probetur Virum esse ferocem, & con-
70 suetum vindictis rependere offensas, secus si probetur, quod mitis, & pa-
71 catus sit ejus animus *Rot. decis.463. num.12. & seq. par. 18. recen.*, sed magis arridet opinio, eamque tenendam censeo, quod odium implacabile inter Virum, & Uxorem insurgat ex sola querela criminali super adulterio sive a Viro contra Mulierem, sive a Muliere contra Virum delata, quæ Conjugi per alterum Conjugem calumniato per se sola tribuat sufficien-
72 tem Separationi causam, nullis etiam præcedentibus sævitiis, ut considerant *Cyriac. contr.173. numer.1. & 8. Trivisan. decis.45. sub num.9. & nu.13. & decis.61. per tot. lib.1.*, itaque respondit eadem *Rot. decis.706. num.1. par.1. & decis.337. num.20. par. 12. & decis.328. numer. 2. & 3. & per tot. par.13. recen., & in Posnanien. Separationis Tori 14. Maii 1728. §. Ratio sic decidendi coram Card. Cincio & in Romana Separationis Tori 10. Januarii 1735. §. fin. coram De Vais* = ibi = *Potissimum, cum in longo, acrique processu hujus litis nec Maritus cessaverit ab insectando Uxorem, eamque calumniando, & Uxor cum læsione boni nominis Viri detexerit ejus malos mores, & nequitiam usque ad objectionem criminis lenocinii, & falsitatis commissæ lite pendente; Inde enim præsumitur exarsisse inter ipsos acerbiora odia, & implacabiles inimicitias &c. adeoque hæc sola causa sufficeret ad Tori Separationem, ne alias luctuosior sit reditus, quam discessus* = & recentius in *Romana Separationis Tori 9. Martii 1767. §. Eoque magis coram R. P. D. De Comitibus*. Manet enim in Virum alta mente repostum sive verum, sive falsum tam grandis injuriæ reatum, ita ut si Uxor in posterum verba proferat in numero, pondere, & mensura minus librata, horum prætextu in prædictæ injuriæ vindictam atroces, seu atro- 73
cissimas sævitias expectare potest. Quidquid secus dicendum sit, si non constet, fuisse porrectam ab Uxore querelam contra Maritum, seu a Ma- 74
rito adversus Uxorem, aut si ab una, vel ab altero porrecta sit, adhuc una, vel alter judicium prosequuti non fuerint, ex hoc enim inter eos ortum non fuisse odium capitale sufficiens ad 75
Tori Separationem respondit *Rot. decis.270. num.12. & 13. par.13. recen.* 76
& decis.371. num.12. post 2. vol. cons. Farinacc., dummodo tamen querelans a querela recesserit, non autem querelatus ad propriam turpitudinem 77
occultandam omnem moverit lapidem, ut Processus cursum impediret, tunc enim querelans odium deposuisse non præsumitur, minusque 78
querelatus.

CAP. XI.

De Separatione Tori ad tempus propter odium.

SUMMARIUM.

1 Propter inimicitiam, & odium implacabile Conjuges separari debent, *& n.30.*

2 Ne

2 Ne unus, aut alter, & frequentius Mulier mortem subeat, *& num.* 30.
3 Oritur hoc odium ex carceratione unius Conjugis executæ ad instantiam alterius.
4 Ex lite super tota, vel majori parte bonorum.
5 Ex jurgiis, dissensionibus, & minis.
6 Ex verberationibus, & sævitiis de præterito, *& n.*28.
7 Unicus sævitiæ actus odium gignere potest.
8 Odio propter sævitias causam præbet ut plurimum Maritus.
9 Uxor male morata tribus modis est castiganda.
10 Frequenter pudor frœnum est vitiorum.
11 Uxor nunquam præsentibus extraneis est objurganda.
12 Nec unquam verberanda.
13 Viri sapientes, & probi nunquam Uxores verberarunt.
14 Quomodo Socrates Uxorum injurias tolleraverit.
15 Mulier verberibus non emendatur, sed deterior efficitur.
16 Mulieres suapte natura sunt superbæ.
17 Faciles ad odium, & vindictam, & injuratæ insaniunt.
18 Proclives ad iram.
19 Alienis Viris se substernunt, ut vindictam sumant de Maritis.
20 A Maritis verberatæ patrant in eos cædes, insidias, maleficia, & veneficia,
21 Non gladio, sed veneficio regulariter necant Maritos.
22 Ex verberibus amor conjugalis in odium exitiale vertitur.
23 Propter quod Mulieres Virorum mortem expetunt.
24 Mariti Uxores corrigere debent exemplo.
25 Quod est magni momenti.
26 Item blanditiis, mollibus verbis, & maritali sermone.
27 Maritus præsit Uxori non ut dominus pecoribus, sed ut anima corpori.
29 Cum lenitate miscenda cum severitate.
31 Majus odium nascitur ex sævitiis vel atrocibus, aut ex levi, aut sine ulla causa Uxori illatis.
32 Ob quas Maritus est puniendus.
33 Maritus tenetur Uxorem diligere, *& n.*51.
34 Nec ei licet illam ex causa verberare, *& num. seqq.*
35 Ignominia est ejus, qui verberat, non qui verberatur.
36 Servam verberare Viro maximæ ignominiæ est, multo magis contra liberam dextram extendere.
38 Ultimæ dementiæ est eam contumelia afficere, propter quam parentes Deus dimittendos præcepit.
44 Mariti uti Maritos se præstent, non absolutos Uxorum Dominos.
45 Mariti in tutela, non in servitio Uxores habere debent.
46 Maritus non est dominus, sed maritus, non ancillam, sed Uxorem duxit, Deus voluit eum esse gubernatorem sexus inferioris, non præpotentem.
47 Ex Romanorum instituto Uxores ad servilia ministeria præstanda Maritis cogi non poterant.
48 Quid apud priscos Romanos in Matrimoniis servabatur ad ostendendum æquale dominium inter Virum, & Uxorem, *& num. seqq.*
50 Uxor est Viri socia, *& num. seq.*
51 Vir, & Uxor sunt una caro, unum corpus, & una anima.
52 Uxor indotata a Marito contemni solet.
53 Mulier hodie formosa, cras deformis evadit.
54 Fallax gratia, & vana est pulchritudo.
55 Formosa Mulier est superba, indomita, & refractaria, *& n.*76.
56 Difficile maritus jus suum ab ea obtinere potest.
57 Mulier formosa se Regis Matrimonio dignam existimat.
58 Uxor formosa sibi imperium in Virum arrogat.

59 Mul-

59 Multo magis si fuerit ingenti dote referta, aut Marito nobilior.
60 Qualitates Mulieris in Uxorem ducendæ.
61 Odium oritur etiam propter adulterium.
62 Propter odium, & adulterium fit Separatio Tori, *& n.72.*
63 Adulterium scelus gravissimum.
64 Propter quod Deus divortium permittit.
65 Gravius est idololatria.
66 Bruta animalia, quæ illud detestantur.
67 Quando Separatio Tori fieri debeat propter odium, si Maritus cum alia fœmina consuetudinem habeat.
68 An sperari possit in hoc casu inter Conjuges reconciliatio.
69 Impudicus amor omne respuit remedium.
70 Adulteri consuetudinarii nonnisi per senectutis impotentiam ab hoc vitio removentur.
71 Efficiuntur enim similes hydropicis.
73 Mariti libentius audiunt Uxorem interfici, quam pollui.
74 Idque molestius patiuntur, quam se in proprio corpore vulnerari.
75 Quid examinandum, quando Vir suspicatur Uxorem esse adulteram.
77 Mulier formosa difficile casta.
78 Pulchritudo cum pudicitia dissidet.
79 Et est Marito periculosa, & exitialis.
80 Pulchritudo Betsabeæ exitio fuit Uriæ.
81 Valde timendum est de fidelitate Uxoris si sit formosa.
82 Vel Marito ditior, aut nobilior.
83 Aut ipsa sit Juvenis, & Maritus senescere cœperit.
84 Uxor Juvenis mortem Viri senis desiderat.
85 Illum non diligit, & aliorum concubitum expetit.
86 Quando in hoc dubio Conjuges separari debeant.
87 Si Uxor pulchra non est, nec Juvenis, sed annosa, ridicula, & vana est Viri de illius fidelitate suspicio.
88 Zelotypia inter Conjuges odium producit.
89 Ex animi perturbationibus nulla vehementior.
90 Mentem perturbat, quasi eripit, in furorem adigit, neces mutuas, & aliorum armat, & impellit.
91 Maritus hoc furore percitus Justinam puellam formosissimam, suamque Uxorem innocentem interfecit.
92 Mulieres nimium seipsas amant
93 Plusquam Viri zelotypiæ sunt obnoxiæ.
94 Ob eam sæpe sæviunt in Maritos, liberos, & in seipsas.
95 Ob eam Mulier puellam innocentem, maritum, & filiam necavit.
96 Propter iram quodcumque facinus committere non veretur.
97 Mulierem ob zelotypiam Canes dilaniarunt.
98 Ejus Maritus ob illius mortem seipsum interfecit.
99 Odium implacabile ex zelotypia ortum causam præbet Separationi Tori.
100 Lis super separatione Tori odium auget, quod per se solum ad eam obtinendam sufficit.
101 Odium resultat ex crimitationibus Uxori per Virum objectis.
102 Præsertim si accusationes probatæ non fuerint.
103 Neque Maritus antea a querela tamquam erronea recesserit.
104 Oritur etiam odium ex denegatione Medici, & Medicinæ factæ per Virum Uxori ægrotanti.
105 Ex ejus ejectione e domo cum verbis injuriosis.
106 Ex vulnere gladio in eamdem inflicto.

NULLA

Ulla subest causa, cur
postquam orta fuerit in-
ter Conjuges inimicitia,
& odium implacabile,
non sint ad invicem se-
parandi, quia *odium su-*
scitat rixas, ut habemus in *Parabol.*
cap. 10. *vers.* 12. & propterea hanc in
hujusmodi casu separationem appro-
1 bat *Text. in Cap. Ex transmissa* 8. §. *Si*
autem, *& in Cap. Literas* 13. *in fin. De*
restit. spoliat. & in leg. Consensu, *&*
Auth. Sed novo Jure Cod. de repud. eam-
que semper concedendam esse cen-
suit *Rot. dec.* 58. *per tot. par.* 3. *& decis.*
352. *num.* 3. *par.* 5. *tom.* 1. *& dec.* 155.
n. 42. *& dec.* 239. *num.* 3. *& dec.* 277. *sub*
n. 14. *par.* 6. *& dec.* 323. *n.* 23. *& seqq.*
par. 9. *& dec.* 328. *n.* 2. *par.* 13. *& decis.*
514. *n.* 8. *par.* 14. *rec.* & post mea *Vota*
de Sponsal. Filiorumfam. dec. 19. *n.* 7. ne
unus, aut alter, & frequentius Mu-
2 lier mortem subire cogatur.

Odium autem, quod posui pro
sexta causa Separationis Tori *ad tem-*
pus, quousque nempe sincera non se-
quitur inter Conjuges reconciliatio,
est in primis sæpissime effectus carce-
rationis unius Conjugis executæ ad
3 instantiam alterius *Rot. dec.* 58. *num.* 1.
par. 3. *rec.*, vel alicujus litis super to-
4 ta, aut majori parte bonorum *Fari-*
nacc. quæst. 143. *n.* 145. *Rot. d. dec.* 323.
n. 23. *par.* 9. *rec.* sive effectus jurgium,
5 dissensionum, & minarum *Rot. dec.* 514.
n. 11. *par.* 14. *rec.* multoque magis ver-
6 berationum, & sævitiarum de præ-
terito *Rot. dec.* 155. *n.* 40. *par.* 6. *& de-*
cis. 199. *n.* 9. *par.* 13. *& d. dec.* 514. *nu-*
mer. 10. *par.* 14. *rec.* ita ut etiam uni-
cus actus sævitiæ odium, & inimicitiam
7 gignere possit *Farinacc. qu.* 143. *n.* 147.

Quoties odium oritur propter
verberationes, atque sævitias, huic,
ut plurimum causam præbet non
8 Uxor, sed Maritus, qui vel crude-
lis, vel impatiens, sive temere, sive
cito nimis Uxorem verberibus afficit
contra monitum *D. Chrysost. homil.* 26.
9 docentis tribus modis Uxorem male
moratam esse castigandam, videlicet
primo eam monendo, ut bene se ge-
rat, ne Deum offendat; Deinde, si
Dei timorem nihili faciat, imprope-
rando, eique ostendendo, quod eru-
bescere debet, quia apud homines
omnem prudentiæ, & bonitatis exi-
stimationem amittit; Si demum fre-
quenter ita confusa, nihilominus ver-
ba contemnit, pudoremque non sen-
tit, juxta Salomonis sententiam con-
tra duram baculo est utendum, &
propterea sic ipse concludit = *Ergo*
primum admone, quia multum proficit
doctrina justitiæ; Deinde confunde, quia
frequenter pudor frænum est vitiorum; 10
Tertium justum est, ut castigetur quasi
ancilla, quæ erubescere nescit =

Verum ne illius excitetur odium
nunquam extraneis præsentibus est
objurganda juxta illam *Solonis* apud
Ausonium sententiam: *Clam coarguas* 11
propinquum; sed palam laudaveris; cui
simile est illud *Senecæ*, aut alterius:
Secreto admone amicos, palam lauda.
Nec etiam unquam verberibus affici 12
debet, etenim nec *D. Chrysost. loc. cit.*
pro punitione hoc intelligit, ut infra
patebit, nec fere ullos ex illis, qui
pro sapientibus, probisque Viris ha-
biti fuerunt, legimus suas etsi mole-
stas, & audaces Uxores verberasse, 13
sed earum vitia dissimulasse, aut blan-
de correxisse, inter quos sapientissi-
mus Socrates Uxorum convicia, jur-
gia, & injurias patienter toleravit,
& cum a Xantippe Uxore, ultra mul- 14
ta convicia, e superiori loco aqua
immunda madefactus fuisset, non so-
lum ullam sumpsit de hoc vilipendio
vindictam, sed deterso capite tantum-
modo dixit: *Sciebam futurum, ut ista toni-*
trua imber sequeretur: ut præ cœteris re-
fert *D. Hieronymus lib.* 1. *contra Jovinian.*

Mulier enim si verberetur, non
modo ut plurimum non emendatur, 15
sed deterior efficitur juxta illud notis-
simum rude proverbium: *Ille lavat*
laterem qui castigat Mulierem. Sunt
namque Mulieres suapte natura su-
perbæ *Alberic. in leg. Adversus Cod. de* 16
crim. expilat. hæredit. faciles ad con-
cipiendum odium, & vindictam appe-
tentes, & si injuriam patiuntur, in-
saniunt, ut ait *D. Chrysost. in Homil.* 17
in decollat. D. Joann. Baptistæ propter
iram,

18 iram, ad quam sunt proclives idem
D.Chrysost. in Epist. ad Ephes. Homil 13.
Unde verendum est, ne ad sumendam
de Maritis vindictam, vel alienis Vi-
19 ris se substernant, vel propter odium
implacabile jam conceptum, si non
petant ipsæ Tori Separationem, eam
Mariti petere cogantur, ut a pericu-
lo violentæ mortis se liberent, ex ver-
beribus enim Uxorum nascuntur ini-
micitiæ tales,ut per eas cædes,insidiæ,
maleficia,&veneficia inMaritos patren-
20 tur, veneficium namque est regula-
riter gladium, quo ad necandos Ma-
ritos iratæ Mulieres utuntur *Quinti-*
21 *lian. lib. 5. Oratoriar. instit tit. de ar-
gument.*

Quamobrem non verberibus Uxo-
ri reluctandum est, nam ex illis amor
conjugalis in odium exitiale vertitur,
22 & exinde adeo immanis Uxorum in
Viros animus oritur, ut plerumque
23 eorum expetant mortem *Gloss. in leg.
Pater Severinam* 100. *§. Socrus verb.
Quia morte in fin.* ibique *Bartol. & Ca-
strens. ff. de condit. & demonst.* sed Ma-
riti potius earum correctionem pro-
24 curare debent tum exemplo, ut qua-
les ipsi Uxores invenire cupiunt, ta-
les & ipsæ illos inveniant *Can. Si di-
cturi* 2. *Can. Non mœchaberis* 5. *caus.* 32.
*quæst.*6., cum enim aliorum exempla
sint magni momenti pro corrigendis,
25 vel depravandis hominum ingeniis,
ea maxime hunc eumdem producunt
effectum, quæ a Domesticis profici-
scuntur *L. unic. Cod. de emend. prop.*

Tum blanditiis, mollibusque
26 verbis, & maritali sermone *L. ultim.
ff. Si quis aliq. testam. proh.*, & ut in-
quit Bernardus, *malam Uxorem po-
tius risu, quam baculo castigabis*. Ju-
stum est enim, ut Maritus præsit Uxo-
ri, at non ut dominus pecoribus,
sed ut anima corpori conspiratione
27 quadam naturali per benevolentiam
cum ipso conjuncta. Quapropter
Mariti abstineant, ut sæpe dixi, a
verberibus, quæ ad iram, inimici-
tiam, & odium provocant, sed po-
28 tius lenitate miscenda tamen cum se-
veritate Uxores ad emendationem re-
vocent, ut dum corriguntur neque
multa asperitate exulcerentur, ne-
que nimia benignitate solvantur, si 29
iidem Mariti Tori Separationis in-
commoda sentire nolint, suborto si-
quidem ex verberibus odio, Conju-
ges omnino sunt separandi, ne unus, 30
vel alter alterius vindictæ succumbat.

Fortius odium nascitur ex ver-
beribus, ac sævitiis vel atrocibus,
vel ex levi, aut sine ulla causa Uxori 31
per Maritum illatis, facinus quidem
non tantum Tori Separatione, verum 32
etiam gravi pœna puniendum, Vir
enim tenetur Uxorem diligere, quam 33
potius sævitiis odisse demonstrat con-
tra monitum *D. Pauli in Epist. ad Co-
lossens. cap.3. vers.*19. = ibi = *Viri di-
ligite Uxores vestras, & nolite amari
esse ad illas* = iterumque in *Epist. ad
Ephes. cap.5. vers.*28. = ibi = *Viri de-
bent diligere Uxores suas* = Quod- 34
que nec etiam ex causa Viro libero
præsertim ingenuo, & honesto li-
ceat verberibus Uxorem afficere soli-
de probat *D. Chrysost. in 1. Epist. D.
Pauli ad Corinth. homil.*26. = ibi =
*Neque verberandam Uxorem dico, ab- 35
sit. Ultima namque ignominia est non
ei, qua verberatur, sed ei, qui ver-
berat &c. Et vos Viros illud admoneo,
nullum sit tam magnum peccatum, quod
ad verberandam Uxorem vos compellat.
Et quid Uxorem dics? Ne Servam qui-
dem verberare, & manus in eam inji-
cere Viro libero est tolerandum. Quod
si Servam verberare Viro maxima igno-
minia est, multo magis contra liberam
dextram extendere. Et hoc a Gentium* 36
*legum latoribus agnoscere possumus, qui
qua vapularit, non amplius cum Ma-
rito habitare cogunt, utpote qui indi-
gnus sit, ut cum ea amplius consuetudi-
nem habeat. Etenim summa injuria est,
vita sociam, & in rebus necessariis an-
tea tibi conjunctam, tamquam manci-* 37
*pium ignominia afficere. Ideo hujusmo-
di Virum & patricida, & matricida
similem esse dixeris. Nam si Patrem,
& Matrem, Uxoris gratia, relinque-
re præcipimur, non ut injuriam eis fa-
ciamus, sed divinam legem impleamus,
& ipsis Parentibus tam gratum hoc est,
ut relicti gratiam habeant, & id multo
studio*

studio exequantur, quonam pacto non
ultimae dementiae est, eam contumelia
afficere, propter quam Parentes Deus
dimittendos praecepit? = Et quia hujus
sanctissimi Viri tot sunt sententiae,
quot verba, ideo quae paulo infra
subsecuntur, referre juvat = ibi =
Sed incitat Mulier. Verum considera
39 *Mulierem debile vas esse. Tu autem*
Vir propterea princeps factus es, & ca-
40 *pitis loco datus, ut subditae feras imbe-*
cillitatem. Velis igitur tuum illustra-
re principatum, hoc facies, si subditae
non insultaveris: & quemadmodum Rex
tanto clarior apparet, quanto Praefe-
ctum suum clariorem ostendit, quem si
inhonoraret, & contumelia illius digni-
tatis magnitudinem afficeret, non par-
41 *vam gloriae suae partem auferret, itidem*
& tu, si illam, quae secundum post te
locum obtinet, contumelia afficis, non
42 *parum tui principatus honori derogas.*
Haec igitur omnia tecum reputa, & mo-
destus sis, & cum his illius noctis re-
cordare, qua advocato te ad se pater,
tamquam depositum quoddam, filiam tibi
tradidit, & omnibus relictis, Matre,
43 *Domo, & seipso, omnem ejus curam*
tuae dextrae commisit =

Ne detur igitur causa odii, &
propter odium subsequens Separatio,
Mariti uti Maritos se praestent, non
44 absolutos Uxorum Dominos, & me-
minisse oportet, quae *L. Valerius* di-
xit in Oratione super legis Oppiae ab-
rogatione apud *Livium lib. ab Urbe*
condita 34. nimirum = *Vos in manu,*
& tutela, non in servitio debetis Uxo-
45 *res habere, & malle patres, aut viros,*
quam Dominos dici = & infra = *Quo*
plus potestis, eo moderatius imperio uti
debetis = & ante oculos semper habere
debent aurea verba *D. Ambros. lib.*
Hexaemeron 5. *cap.* 7. = ibi = *Non es*
Dominus, sed Maritus, non Ancillam
sortitus es, sed Uxorem, Gubernato-
46 *rem te Deus voluit esse sexus inferioris,*
non praepotentem =

Et profecto ex veteri Romano-
rum instituto, Uxores Maritis servi-
lia ministeria nec molendi, nec co-
47 quinariam faciendi compelli potuisse
testatur *Plutarch. in Problemat. cap.* 84.
& ptius *cap.* 28. refert, quod apud
priscos Romanos, Sponsam in Viri
Domum introducentes eidem Sponsae 48
jubebant dicere Sponso: *Ubi tu Ca-*
jus, ego Caja: quasi quod ab initio
hoc cum Viro pactum iniret, ut om-
nia forent inter se communia, & am-
bo una simul aequaliter imperarent,
hoc est: *Uti tu Dominus, ac Domus*
compos, sic ego Domina, atque Hera:
quod ex ea antiqua Romuli lege de- 49
sumptum videtur, scilicet: *Mulier*
Viro legitime conjuncta, fortunarum, 50
& sacrorum socia illi esto: utque Do-
mus ille Dominus, ita haec Domina, ut
habetur apud *Dionys. Halicarnasseum*
lib. 2. *Roman. Antiquitatum*. Et dubio
procul Vir Uxorem tamquam sociam,
sibique parem, & uti suum corpus
amare debet, quia una caro, unum
corpus, una anima cum Viro est, 51
& est habenda, nutrienda, & foven-
da *D. Paul. in Epist. ad Ephes. cap.* 5.
vers. 28. *& seq* = ibi = *Viri debent di-*
ligere Uxores suas ut corpora sua; Qui
suam Uxorem diligit, seipsum diligit;
Nemo enim unquam carnem suam odio
habuit, sed nutrit, & fovet eam =, &
non solum in vim praecepti generalis
de diligendo proximum sicut nosmet-
ipsos, sed in vim quoque praecepti
specialis de diligendo Uxorem *D.*
Paul. loc. cit. vers. 33. = ibi = *Unus-*
quisque Uxorem suam sicut seipsum di-
ligat =, & quidem ea maxima dile-
ctione, qua D. N. J. C. Ecclesiae
Caput Ecclesiam suam dilectissimam
Sponsam sic amavit, ut pro ea volue-
rit totum suum pretiosissimum funde-
re sanguinem, & Crucis subire tor-
mentum *D. Paul. loc. citat. vers.* 25.
= ibi = *Viri diligite Uxores vestras,*
sicut & Christus dilexit Ecclesiam, &
seipsum tradidit pro ea =

Altera causa, ex qua Conjugalis
benevolentia periclitatur, & in odium
vix inito Conjugio verti potest, vel
est paupertas Uxoris, si nempe sine
dote desponsata fuerit, tunc enim a 52
Marito contemni solet *Auth. de Nupt.*
§. Sic itaque Matrimonia vers. Si quis
enim duxerit, & Auth. Quib. mod. na-
tur. effic. legit. §. Quoniam autem Bald.

*in Auth. Res quæ col. 1. vers. Quaro Pa-
ter vivens Cod. commun. de legat.*

Vel ejusdem Uxoris pulchritu-
do, quamvis enim Mulier, quæ ho-
53 die est formosa, cras eadem deformis
efficiatur, ut experientia docet, ut-
que cecinit *Ovid. lib. 2. de arte amandi*

Forma bonum fragile est, quantumque accedit ad annos,
Fit minor, & spatio carpitur illa suo;
Nec semper violæ, nec semper lilia florent,
Et riget amissa spina relicta rosa.

Nec non *Olympius Nemesianus in Bucolico Ludicro*

Non hæc semper eris, perdunt & gramina flores;
Perdit spina rosas, nec semper lilia candent;
Nec longum tenet uva comas, nec populus umbras;
Donum forma breve est, nec se tibi commodat annis.

quamvis, inquam, fallax sit gratia,
54 & vana pulchritudo, nihilominus qui
formosam Uxorem duxerit, eamdem
superbam, indomitam, ac refracta-
55 riam experietur, & nonnisi cum
acerrimo certamine jus suum adver-
56 sus illam obtinere poterit, nam pro-
pter formam, quam semper majorem
esse credit, non sui Mariti, sed Re-
gis Matrimonio se fuisse dignam exi-
57 stimabit, ex quo Mariti contemptu,
nonnisi odium, & inimicitia subse-
quitur, quia talis Uxor sibi impe-
58 rium in Virum arrogat, ut recte con-
siderat *D. Chrysost. in Epist. D. Pauli
ad Ephes. Homil. 20.* = ibi = *Externa
corporis pulchritudo plena est multa su-
perbia, & arrogantia* = & infra hæc
mala ex pulchritudine nasci tradit =
Fastum, arrogantiam, contemptum =.

Multoque magis si ultra pulchri-
59 tudinem fuerit ingenti dote referta,
aut Marito nobilior, ejus enim ipse
non est Dominus, non superior, non
Maritus, non paris, sed potius fa-
mulus, & inferior, non Uxorem, sed
Dominam habens, cum qua pacem
habere non potest, & e propria Domo
egressus, vix ad illam redire audet,
ut recte considerat *D. Augustin. in
Psalm. 33.* = ibi = *Attendat Sanctitas
Vestra quomodo nolunt intrare Domos
suas, qui habent malas Uxores: quo-
modo exeunt ad forum, & gaudent: ca-
pit hora esse, qua intraturi sunt in Do-
mum suam, & contristantur. Intraturi
sunt enim ad tædia, ad murmura, ad
amaritudines, ad eversiones, quia non
est Domus composita, ubi inter Virum,
& Uxorem pax nulla est* = Unde *D. Am-
bros. lib. 1. de Abraham Patriarch. cap. 2.*
Virum, qui ducere vult Uxorem ita
suadet = *Qui suavitatem quærit Con-* 60
*jugii non superiorem censu ambiat, non
monilibus ornatam, sed moribus. Offen-
dit plerumque Virum, si se Uxor nobi-
liorem noverit. Hæc proxima superbiæ
sunt. Sara non facultatibus ditior, non
genere splendidior erat, ideo virum im-
parem non putabat, ideo quasi parem
gratia diligebat, ideo non censu est re-
tenta, non parentibus, non propinquis,
sed Virum proprium quocumque perge-
ret, sequebatur* =

Poterit tertio implacabile odium
inter Conjuges ortum habere a vio- 61
lata Matrimonii fide per eorum unum,
vel per alterum etiam in casu, quo
Conjux innocens, ob inopiam pro-
bationum, cum agatur de actu diffi-
cilis probationis, id aliquando cer-
titudinaliter justificare non possit, &
quandoque etiam ex aliquibus minus
urgentibus conjecturis de illo tantum-
modo suspicetur. Ut rectum judicium
pro Tori Separatione in similibus cir-
cumstantiis proferri possit, sequentes
casus mihi distinguendi videntur.

Aut odium provenit ex parte
Uxoris, quia de adulterio Viri legi-
time constat, & sine controversia
Mulieri petenti Separationem est om-
nino concedenda non tantum propter 62
odium, sed eo magis propter adul- 63
terium scelus gravissimum *Can. 1. dist.
81. Can. Quid in omnibus 16. caus. 32.
quæst. 7.* = ibi = *Quid in omnibus pec-
catis adulterio est gravius?* = itaut
D. N. J. C. licet per Virum propriam
esse retinendam Uxorem præceperit,
nec ullam divortii causam per legem
Moysis approbatam permiserit, uni-
cum

cum tamen expresse adulterium ex-
64 cepit, quod proinde gravius esse idololatria existimat *D. Chrysost. in*
65 *Evangel. D. Joannis humil. 62.* = ibi = *Hoc enim adeo apud Deum scelestum videtur, ut si Uxor ab idololatra Viro, ipso nolente, discedat, puniatur: si ab adultero, minime* =, illudque nonnulla quoque Bruta animalia detestan-
66 tur, ut de Elephante scripsit *Plinius lib. 8. cap. 5. Solin. cap. 38.*, de Turture, quæ nedum fidelis in vita, sed & post obitum sui Conjugis castam perpetuo servat viduitatem, *Ansbert. Abb. de Purific. B. M. V.* = ibi = *Turtur fidem servat uni Viro* = item *S. Idelphons. in serm. de Purific.* = ibi = *Turtur castitate praeminet* =, & pariter *D Thom 3. par. quaest. 3. artic. 6.* = ibi = *Turtur est animal castum* = De Columbis idem *Plinius lib. 10. cap. 34. Ælianus in Histor. Animal. lib. 15.*, ubi de Ciconia quoque, & aliorum Brutorum castitate. Nihil vero Uxores maxime castas magis exasperat, quam suorum Virorum adulterium *L. Consensu*, ubi *Bald.*, *& Angel. Cod. de repud. Jas. in Leg. Ex ea parte §. Mulier in 1. not. ff. de verbor. obligat.*

Si vero de adulterio Viri non constat, sed ille tamen habet fre-
67 quentem consuetudinem cum aliqua suspecta foemina, quamvis hæc sola consuetudo sine aliis conjecturis, & adminiculis, quæ comprobent adulterium, interdum sufficere nequeat pro obtinenda per innocentem Uxorem Tori Separatione, meo tamen judicio, exuberat ad inducendum in animo ipsius odium propter ejus saltem præsumptam infidelitatem, si talem amicitiam deferere renuit, eademque renuentia producit in animo Viri pariter odium erga Uxorem, si namque obstinatus in eadem consuetudine perseverat, satis ostendit Uxorem non diligere, suamque totam in Amica collocasse benevolentiam. Multoque magis si Uxor sit ætate provecta, seu justo dolore correpta aliquando se continere non possit, quin illi improperet maximum ejus ingrati animi vitium propter violatam Conjugii fidem, nec non rei familiaris jacturam, ut eam devoret cum Meretricibus, tunc enim augetur inimicitia, augentur dissensiones, contentiones, & jurgia, quibus succedunt Viri sævitiæ, adeout Separatio, quæ propter prædictam solam consuetudinem forte fieri non poterat, propter odium, quod ex sævitiis, & ex eadem consuetudine ex culpa Viri insurgit, omnino sit facienda, ne deterius malum contingat.

Nec sperari potest, quod hi Conjuges, una simul cohabitantes inter se reconcilientur, nam durante prædicta Viri cum alia foemina consuetudine, inimicitiæ, & odii causa perdurat, quæ difficile removeri 68
potest, si enim impudicus sit amor, nihil est eo vehementius, & omne respuere remedium dixit *Martin. Del-* 69
fic. epist. 39. his verbis = *Homines cupiditatibus dediti propter consuetudinem illis carere non possunt, quibus supervacua facta sunt necessaria, & definit esse remedio locus, ubi quæ vitia fuerunt, mores fiunt* = unde cecinit *Propert. lib. 2. Eleg. 4.*

Non hic herba valet, non hic nocturna citeis,
Non per Medeæ gramina cocta manus.
Quippe ubi nec causas, nec apertos cernimus ictus,
Unde tamen veniant tot mala cæca via est.
Non eget hic Medicis, non lectis mollibus æger,
Hic nullum Cœli tempus, & aura nocet.

Postquam igitur hujus indolis Viri hac pice fœdantur, quia luxuria, ut ait *Beda in Proverb. cap. 30.* = ibi = *Satiat ad horam, sed inde ardentior redit* = utque advertit *Asbert. in cap. 2. Apocal.* = ibi = *Dum opus desideratæ voluptatis venerit ad effectum, fit mens vehementius anxia, quam fuerat, & auget in corde flammas libidinis, & ut cera ante aciem ignis totus homo liquescit* = donec proinde vitium eorum inhæret ossibus, quod nonnisi per senectutis impotentiam dimittere solent, perseverante tamen

desiderio, teste *D. Hieronym.* dicen-
te = *Vires fornicantium deficiunt, & desideria inardescunt* = admodum diffi-
cile est, quod ab hujusmodi labe ex-
70 purgentur facti similes flumini, quod

Mobilitate viget, viresque acquirit eundo.

71 Similesque hydropicis de quibus ita
canit *Horat. Od.2. lib.2.*

Crescit indulgens sibi dirus hydrops,
Nec sitim pellit., nisi causa morbi
Fugerit venis, & aquosus albo
Corpore languor.

Multoque minus, quia salutis
æternæ monita omnino despiciunt
Ecclesiastic. cap.21. vers. 18. = ibi =
Verbum sapiens audivit luxuriosus, & displicebit illi, & projiciet illud post dorsum suum = nihilque de sua cogi-
tant conversione *Osea cap.5. vers.* 4. =
ibi = *Non dabunt cogitationes suas, ut revertantur ad Deum suum, quia spiritus fornicationis in medio eorum, & Dominum non cognoverunt* = perterriti
forsan etiam a *S. Joann. Climac. gr.15.* =
ibi = *Qui in hanc foveam luxuriæ lapsi sunt, ut surgere possint, sudoribus, doloribus, afflictionibus, laboribus opus est, fame, & siti, & summa rerum inopia* =

Aut odium provenit ex parte ma-
riti ab eo conceptum ob adulterium
Uxoris, propter quod ab ipsa se po-
stulat separari, & tunc si adulterium
probet, sine ulla difficultate pro To-
72 ri Separatione est judicandum, ut
etiam infra dicam, alias si isti Conju-
ges una simul cohabitarent, nonnisi
facinus aliquod esset expectandum.
Mariti namque Uxorum adulteria
tam ægre ferunt, si sint honesti, ut
73 libentius audiant Uxorem interfici,
quam pollui *D. Hieronym. in Amos cap. 7.*, idque molestius patiuntur,
74 quam se in proprio corpore vulnerari
Fab. in §. Sciendum Instit. tit. de donat.

Si vero Maritus de illo dubitet,
quia Uxor particularem habeat amici-
75 tiam cum aliquo Viro, a quo quotidie,
seu frequenter sive de die, sive de nocte,
sive in domo propria, sive in aliena
visitetur, receptis hinc inde nunciis,
& munusculis, in hujusmodi casu ad
dignoscendum an sit innocens hæc
amicitia, seu vitiosa, inspici potissi-
mum debet, an Mulier conditione,
& ætate Marito sit æqualis, an pul-
chra, vel deformis, modesta, &
humilis, vel superba. Si enim for-
mosa fuerit, & consequenter superba 76
ut dixit *Ovid. lib.1. Fastorum*

Fastus inest pulchris, sequiturque superbia formam

difficile etiam castimoniæ leges rigo- 77
rose servare poterit, non semper
enim, ne dicam raro, verum est axio-
ma, quod *in pulchra, pulchra etiam residet anima*, de quo *Cyn. in leg. 1. ff. de Jurisdict. omn. Judic.* quem sequitur
*Gobat. Oper. Moral. tom.3. sub n.*1017.
pag. mihi 115. sed sæpe pulchritudo
cum pudicitia dissidet, ut inquit 78
idem *Ovid. lib.2. Fastorum*

Fœdera servasset, si non formosa fuisset;

Seu saltem est frequenter Virorum in-
sidiis exposita, atque Marito pericu-
losa, & exitialis; Unde Abraham cum 79
iret in Ægyptum, hæc Uxori Saræ
dixisse legitur in *Genes. cap.12. vers.*11.
& seq. = ibi = *Novi, quod pulchra sis Mulier, & quod cum viderint te Ægyptii, dicturi sunt; Uxor ipsius est; & interficient me, & te reservabunt* =
Itemque in facto quidem habetur,
quod Bethsabeæ pulchritudo illexit
David ad eam cum adulterio compri-
mendam, & exitio fuit Uriæ ejus Viro,
quemadmodum testantur *Sacra Pagina lib.2. Reg. cap.* 11. Valde timendum 80
igitur erit de fidelitate Mulieris, si sit 81
Marito ditior, aut nobilior, vel ipsa
sit Juvenis, & Maritus senescere cœ- 82
perit, *nec enim voluptas est, sed res*
inimica Mulieri senex Vir, ut inquit *Eu-* 83
ripid. apud *Stobæum cap.49.*, quæ pro-
inde Mariti mortem desiderat *Bartol.* 84
in leg. Mutianæ sub nu. 6. ff. de condit. & demonstr. eumque non diligit, sed alio-
rum concubitum expetit. 85

In quibus circumstantiis pro-
pter dissidia, jurgia, & contentiones
orto inter Conjuges odio, quia Mulier 86
sæpe monita, ab amico se alienare
recuset, amicus vero etsi Conjugum
discordiæ conscius, amicam frequen-
tare

tare continuet, in his, inquam, circumstantiis, sive Vir, sive Mulier separationem postulet, ne propter odium, aut Vir Uxorem, aut Uxor Virum cum auxilio amici ferro, seu veneno interficiat, erunt quidem separandi, sed cum Mulier sit in culpa, in libertate reponi non debet, ne amicus ad eam, vel ipsa ad amicum faciliorem habeat accessum. At si Mulier cum alio Viro amicitiam habens pulchra non sit, nec Juvenis, sed annosa, ridicula esset, & vana
87 na proprii Viri suspicio. Secus, si non pulchra, sed tamen Juvenis fuerit, suavissimisque moribus ornata, tunc enim convenio cum *Mascard. de probat. conclus. 61. sub n. 5. tom. 1.* ubi refert carmina *Grac. Stobœi cap. 5.* videlicet

Neque enim quod deforme est, caret suspicione.

Neque intemperans esse, quæcumque formosa est, solet.

Quædam enim eos, qui ob formam multa largiuntur,

Non sequitur; multas vero, & mulieres videre

Non pulchras aspectu coeuntes insatiabiliter,

Et his, qui eis utuntur, multa gratis offerentes.

Odium quoque quarto producit
88 sive Viri, sive Mulieris zelotypia, quæ quidem inter Conjuges est filia conjugalis amoris, sed si amor zelotypum sic exagitet, ut tandem certo credat ab altero sibi datam fidem violari, non semel amor in odium capitale degenerat, nulla namque ex animi perturbationibus vehementior
89 est zelotypia, quippe quæ mentem perturbat, & quasi eripit, & in furorem adigit, atque in neces mutuas, & aliorum armat, & impellit.
90 Hoc furore Viri quoque perciti suas innocentes uxores interfecerunt, & ex multis exemplum habemus in Justina nobilissima puella Romana, ac super omnes alias suæ ætatis puellas formosissima, quæ cuidam Juveni a parentibus desponsata, honestissimam, prout erat, se semper præbuit; Sed cum Maritus ob ejus raram pulchritudinem de ipsius fidelitate temere dubitasset, insano furore correptus eamdem ad exuendum sibi calceum inclinatam jugulavit, cujus extat illud epitaphium 91

Immitis ferro secuit mihi colla maritus,

Dum propero nivei solvere vincla pedis,

Dirus & ante torum, quo nuper nupta coivi,

Quo cecidit nostræ virginitatis honos,

Nec culpa meruisse necem, bona numina testor,

Sed jaceo fati sorte perempta mei.

Discite ab exemplo Justinæ, discite patres,

Ne nubat fatuo filia vestra Viro.

Item Partenius honorifico servitio Teodoberti Francorum Regis addictus, ob suspicionem, quod cum Ausanio ejus amico Papianilla illius Uxor adulterasset, ambos interficit, qui deinde in somnis eumdem vocarunt ad reddendam coram Deo de ipsorum injusta morte rationem *Gregor. Turon. lib. 3. Histor. Franc. cap. 36.* = ibi = *Partenius subito per somnium magnam vocem emisit dicens. Heu! heu! succurrite, qui adestis, & auxilium ferte pereunti. Ausanius amicus meus cum Papianilla conjuge, quos olim interfeci, ad Judicium me arcessebant, dicentes: Veni ad respondendum, quia causaturus es nobiscum coram Domino; zelo enim ductus ante annos aliquot conjugem innocentem, amicumque peremerat* =.

Exemplum aliud habemus in Muliere Vercellensi ab ejus zelotypo Viro de adulterio cum quodam Juvene accusato. Uterque fuit carceribus mancipatus, sed Juvenis, in quo animi robur deficiebat, vi tormentorum perterritus coactam de crimine ab eo non commisso confessionem emisit. Mulier vero supra proprii sexus imbecillitatem animo fortior, & ante, & post illius confessionem constantissime delictum pro veritate negavit, ne, ut asseruit, illud fatendo, propter mendacium peccaret, ac eidem

eidem Juveni objiciens, quod sua falsa confessione duos innocentes occidisset, elevatisque in Cœlum oculis in testem suæ innocentiæ Dominum Jesum vocans, se mori, non tamen tamquam adulteram promptam obtulit, & protestata est futurum diem, quæ suæ negativæ veritatem pánderet. Juvenis abscisso capite vitam statim amisit, sed cum Carnifex etiam Mulieri caput pariter non semel, sed septies amputare tentasset, semper in cassum cecidit ictus. Hujus Historiæ auctor est *D. Hieronymus in Epist. 49. De Muliere septies icta* = ibi = *Consularis oblatam sibi quamdam mulierculam una cum adultero, nam hoc crimen maritus impegerat, pœnali carceris horrore circumdedit. Neque multo post infelicissimus Juvenis volens compendio mortis longos cruciatus vitare, dum in suum mentitur sanguinem, accusavit alienum. At vero Mulier sexu fortior suo, oculis, quos tantum tortor alligare non poterat, suspexit ad Cœlum, & volutis per ora lacrymis: Tu, inquit, testis es Domine Jesu, cui occultum nihil est, non ideo me negare velle, ne peream, sed ideo mentiri nolle, ne peccem: At tu miser homo, si interire festinas, cur duos interimis innocentes? Equidem & ipsa cupio mori, cupio invisum hoc corpus exuere, sed non quasi adultera. Præsto jugulum, micantem intrepida excipio mucronem, innocentiam tamen mecum feram. Una interim vox est: Cœde, ure, lacera, non feci. Si dictis tollitur fides, veniet dies, quæ hoc crimen diligenter discutiat: habeo Judicem meum. Et quidem miserrimi Juvenis ad primum statim ictum amputatur gladio caput. Postquam vero ad fœminam ventum est, ad primum statim ictum stetit mucro lethalis &c.* =

Quinimo zelotypia adeo excœcat, tantamque vanam ingerit cum errore suspicionem, ut nec etiam perspicuæ hominum parcat sanctitati. S. Barbatianus Ecclesiæ Ravennatis Presbyter a fluxu sanguinis Theodoram Uxorem Ursicii sanavit, cumque deinde eam alloqui continuaret, ut eamdem in pietatis operibus, atque virtutibus instrueret, Ursicius zelotypiæ furore correptus hunc Sanctum uti cum sua Uxore adulterii reum in Ecclesia orantem gladio interfecisset, nisi Deus innocentiæ Defensor cum illius manus ariditate iniquissimum ictum retardasset *Sur. in Vita S. Barbatian. to. 7. Rub. Histor. Raven.* = ibi = *Verum Ursicius Theodoræ Maritus in tantum ob id zelotypiæ cœco furore exarsit, ut quadam die sub auroram in Barbatianum, qui orabat in templo Deum, districto ense impetum fecerit. Sed continuo aruit manus, immobilisque permanens, Deum sancto orante, Deus illi restituit sanitatem* =

Quod si Mariti tanto zelotypiæ
furore exardescunt, Mulieres quia 92
nimium seipsas amant plusquam Viri
huic vitio sunt admodum obnoxiæ,
eoque magis magisque mordentur *Phi-* 93
lo apud *Euseb. Cæsariens. Evangelicæ
præparat. lib. 8. cap. 4.* ita ut plerumque
sæviant in Maritos, liberos, & in
seipsas, quare Mulierem quamdam, 94
ob suspicionem, quod Maritus cum
Sorore rem haberet, primum crude-
lissima morte puellam interemisse, &
deinde Maritum, & filiam necasse 95
narrat *Apulejus lib. 10. Metam* non
enim est ira super iram Mulieris, ob
quam quodcumque facinus commit-
tere non veretur, ut dixit *Seneca in* 96
Hippolyto = ibi = *Quid sinat inausum
fœmina preceps furor?* = Nonnumquam
tamen hæc zelotypia ipsimet Mulieri-
bus, præter earum intentionem, ne-
cem attulit, ut evenisse dicitur Leu-
coneæ Cynappi Tessali Uxori, quæ
suspicans Maritum cum alia fœmina
conversari, dum ille in sylvis vena-
tioni incumberet clam eumdem secu-
ta, & sub quodam fruticeto occul-
tata ramos accidentaliter movit, quo
statim canes velociter cucurrerunt,
eamque uti belluam dilaniarunt; Ma- 97
ritus autem ex inopinato spectaculo
intimo dolore perculsus seipsum quo- 98
que interfecit, quemadmodum post
alios refert *Plutarch. Pararell. cap. 13.*

Cum ergo ex zelotypia sive Viri, sive Uxoris inter illos implacabile odium emergit, si aliquando rationabilis timor insurgat, quod ex eo non-

nisi

nisi funestissimæ consequentiæ subse-
99 qui possint, ad unius vel alterius instantiam Tori Separatio concedenda videtur. Et quidem Fœmina, de qua in antecedenti *Cap.* 10. *n.* 31. victima zelotypiæ Viri non remansisset, si ei fuisset hæc separatio concessa.

Licet autem odium ex prædictis causis tale aliquando non esset, ut ex eo separationi locus esse non posset, adhuc magis, magisque illud augere debet lis, quatenus ea super eadem separatione per Conjugem zelotypum promoveatur, quod per se solum suf-
100 ficere ad illam obtinenendam respondit *Rot. dec.* 150. *n.* 15. *cor. Priol.* & *dec.* 58. *per tot. par.* 3. & *decis.* 191. *n.*28. & *dec.*155. *n* 40. *par.* 6. *recen.* = ibi = *Movit etiam plurimum DD. non solum capitale odium, quod inter istos Conjuges resultat ex causis sævitiæ, & injuriarum de præterito &c. sed etiam odia acerbissima, & capitales inimicitiæ, quæ inter has Partes in processu litis supervenerunt &c. quæ sola causa in omnem eventum adTori Separationem sufficeret* = eamdemque sententiam tenuit in *decis.*199. *n.* 1. & 11. *par.* 13. & *dec.*514. *num.* 13. *par.*14. *rec.*

Idem capitale odium resultat ex criminationibus super mendicatis abortibus, & adulterio Uxoris in Judi-
101 cio per Virum objectis *Rot. dec.* 706. *n.*1. *par.*1. & *dec.*58. *sub n.*1. *par.*3. & *dec.*199. *nu.* 8. & *dec.* 328. *n.* 1. & *seqq. par.*13. *recen.* = ibi = *Ex querela super abortu, & adulterio a Viro contra Uxorem subinde porrecta, propter quam fuit inter Partes contractum odium capitale, ut comprobant Trivisan. &c. Quod ex se solo tribuit sufficientem causam separationi Cap. Ex transmissa etc. adeout etiam sub cautione non possit Uxor restitui Viro sine evidenti vitæ periculo, ut advertit gloss.etc.quia cautio non mutat animum Cyriac. etc. Nec obstat, quod Maritus judicium Criminale non fuerit prosecutus, et propterea odium præsumatur cessasse, quia cum semel contractum fuerit, censetur semper durare Menoch. etc. maxime cum præcesserit ex causa honoris, quod difficile remitti solet Castrens. etc.* = & hoc idem sensit eadem *Rot. dec.*514. *n.*8. *par.* 14. *rec.* Præsertim si accusationes probatæ non fuerint, & Uxor accusata sententiam absolutoriam reportaverit *Rot. decis.* 102
58. *n.*1. *par.*3. *et d. dec.*514. *n.*9. *par.*14. *rec.* neque Maritus antea a querela tamquam erronea recesserit *Rot. dicta* 103
*dec.*328. *n.*7. *par.*13. *rec.*

Oritur demum implacabile odium ex denegatione Medici, & Medicinæ facta per Virum Uxori 104
ægrotanti; ex ejus ejectione e domo 105
cum verbis etiam injuriosis; ex vulnere gladio in eamdem inflicto *Rot. d. dec.*706. *n.*2. *par.* 1. *rec.* & ex aliis causis, de quibus *in Cap.*6. *nu.* 27. 28. 33. 34. 54. *et Cap.*7. *n.*34. *et Cap.* 10. *n.* 17. 19. 20. 47. *et seqq. et n.* 63. *et seqq.* usque *ad fin. et Cap.*13. *n.*147. *hujus lib.*2.

CAP. XII.

De Separatione Tori ad tempus ob morbum contagiosum.

SUMMARIUM.

1 Separatio quoad Torum, & cohabitationem conceditur Conjugi sano, si alter morbo contagioso laboret.
2 Conjux sanus cum Conjuge leproso cohabitare non cogitur, dummodo uterque, altero vivente, continentiam servet.
3 Et de ratione.
4 Ordinata caritas incipit ab Ego.
5 Conceditur Separatio ob morbum gallicum, febrem ethicam, emophtisim, lepram, & quemlibet alium morbum contagiosum, ex quo vitæ periculum immineat.
6 Dummodo morbus vere sit contagiosus.
7 Quod probatur Peritorum testimonio.
8 Non autem per solam fidem Testium.
9 Hæc Separatio regulariter est temporalis quousque morbus durat.
10 Morbo gallico laborans excusatur

tur ab adulterio si sit honestæ, probatæque vitæ, & supponitur illum contraxisse ante Matrimonium.

11 Excusatur Uxor, si illum de adulterio accusaverit per *Rot. in Placentina cor. Card. Bussio*, sed excusatio subsistere non videtur.

12 Etiamsi Maritus ante Matrimonium morbum gallicum contraxerit, adhuc Uxor est ab eo separanda, donec ille ab ipso se liberaverit.

13 Separatio est perpetua, si morbus contagiosus sit insanabilis.

14 Morbus gallicus est insanabilis.

15 Ideo ob hanc pestem Separatio debet esse perpetua.

16 Sola injuria illata Toro maritali per hunc morbum satis est ad separandam Uxorem a Viro.

17 Uxor, quæ sciens Matrimonium contraxit cum Viro morbo contagioso laborante licite ab eo se separare nequit.

Distingue nisi certum sit periculum vitæ, ut *n.* 18. 22. 24. 26.

19 Secus si morbus mortem infallibiliter inferat, *& n.* 26. 32. 37.

20 Solus Deus est Dominus vitæ, & mortis, *& num.* 27.

21 Nemo scienter directe, & nonnisi præter intentionem indirecte sibi mortem inferre potest, *& num.* 23.

25 Declarantur *Text. in Cap.* 1. *&* 2. *De Conjug. lepros.*, *& n.* 34.

27 Homo est solum Custos propriæ vitæ, non absolutus Dominus.

31 Amoris furore nihil est vehementius.

33 Non sunt facienda mala, ut eveniant bona.

38 Facta Separatione ob morbum contagiosum, Filii remanere debent apud Conjugem sanum.

EPTIMA causa Separationis Tori ad Tempus est morbus contagiosus, aut aliud grave salutis periculum, ubi enim Medicorum, seu Peritorum judicio periculum aliquod gravis infectionis probabiliter imminet, Conjugi sano petenti Separatio non tantum quoad Torum, sed etiam quoad cohabitationem debetur, si nedum ex redditione debiti Conjugalis, sed & ex sola cohabitatione ejusdem gravis infectionis periculum probabiliter timeri contingat, ut 1
communiter sentiunt Doctores, inter quos *Barbos. in Cap. Quoniam* 2. *De Conjug. lepros. Reiffenstuel. in Jus Can. lib.*4. *Decretal. tit.*8. *num.*7. *Pirhing. ibidem num.*10. *& Engel. eod. loc. Sanchez de Matrim. lib.*1. *disput.*41. *nu.* 4. *& lib.*9. *disput.* 24. *n.*29., *& fere per tot. sot.*4. *dist.*35. *quæst. unic. art.*1. *ad fin. D.Thom.* 4. *dist.*32. *quæstiunc. unic. art.*1. *in corpor. Navarr. in Manual. cap.*16. *nu.*25. *Rot. cor. Crisp. dec.*292. *sub num.*2. *& seqq.*

Hoc autem deducitur ex *Cap.* 1. *De Conjug. lepros.*, ubi dicitur, quod si Conjux sanus non possit induci ad cohabitandum cum Conjuge leproso, ad id non est cogendus, dummodo uterque, altero vivente, continentiam servet = ibi = *Si vero ad hoc* 2
induci non poterunt, eis arctius injungas, ut uterque altero vivente, continentiam servet =, ex ea quidem naturali interpretatione, quod Conjuges in Matrimonii contractu suorum 3
corporum potestatem sibi invicem tradunt, seque obligant ad cohabitandum, salva tamen proprii individui incolumitate; Cum ergo ex cohabitatione cum Conjuge infecto morbo contagioso, grave salutis corporis periculum probabiliter timetur, tunc neque reddendi conjugale debitum, neque una simul cohabitandi urget obligatio; Præterea ordo naturæ postulat, seu saltem concedit, ut prius proprii individui incolumitati consulatur, ordinata namque caritas incipit ab Ego argumento 4
Text.

Text. in Can. Si non licet 8. *cauf.* 23. *quæst.* 5.

Conceditur igitur Separatio Tori ob febrim ethicam *Sanch. de Matrim. lib.*9. *disp.*24. *num.*3., ubi quod etiam Conjux qualibet alia febri laborans non tenetur alteri reddere debitum. Pariterque conceditur ob morbum gallicum, emophtisim, lepram, & quemcumque alium morbum contagiosum, ex quo vehemens
5 vitæ periculum immineat *Rot. decis.* 441. *num.*1. *par.*1. *et decis.*519. *nu.*9. *par.*2. *et dec.*49. *num.* 2. 4. *et* 5. *par.*4. *tom* 1. *et decis.*801. *num.* 10. *& seqq. par* 18 *tom.*2. *recen.*, non obstantibus contrariis opinionibus, de quibus eadem *Rot. d. decis.*49. *sub nu* 4. *par.*4. *tom.* 1. *recen.*, dummodo morbus ve-
6 re sit contagiosus *Rot. decis.*801. *n.*13. *par.*18. *tom.*2. *recen.*, & talem esse
7 Peritorum testimonio probetur *Zacch. quæst. Medic. leg. lib.*10. *cons.*26 *nu* 7. *Cappon. contr. forens.*43. *num* 11. *Adden. ad Sanfelic. dec.*361. *vers. Morbus gallicus in med. Theomud. decis. Ulixipponen. decis.*83. *tom.*1. *Rot. decis.*49. *n.*2. *par.*4. *tom.*1. *et decis.*374. *n.*17. *par.*14. *recen. et coram Crisp. decis.*292. *num.*3. *tom.*2., & *in Camerinen.*, *seu Firmana Separationis Tori* 23. *Junii* 1747. *§.*9. *et* 10. *coram Lana*, *et in Romana Separationis Tori*, *et Alimentorum* 10. *Maii* 1748. *§.*7. *et* 10. *coram Cortada*, *et in Posnanien. Separationis Tori* 31. *Januarii* 1749 *§.* 8. *coram Canilliac*, *et in Placentina Separationis Tori* 5. *Junii* 1752. *§. ult. cor. Card. Buss. et in Romana Separationis Tori* 27. *Junii* 1760. *§. Causæ autem coram Canilliac*, non
8 autem per solam Testium fidem *Rot. dec.*441. *n.*6. *par.*1. *recen.*

Ob morbum autem contagiosum Separatio Tori regulariter est temporalis, quousque nempe morbus
9 Conjugis infecti perdurat. Hinc *Rota in d. Placentina Separationis Tori* 5. *Junii* 1752. *cor. Card. Bussio* Virum excusat ab Adulterio, quia Parochus, Magistratus, & Concives eum inter honestos, probatæque vitæ homines recensent, sed admittit ante Matrimonium luem celticam, seu morbum gallicum contraxisse; 10
Excusat Uxorem Tori Separationem violatæ fidei causa petentem, utpote quæ ab improbis, & vilissimis Testibus decepta Virum adulterum crediderit, sed subjungit plures Testes pecunia allectos falsum perhibuisse testimonium, quo supposito mihi videtur, quod Uxor neutiquam ab illis fuerit decepta, sed ipsamet fuerit causa falsitatis, quia nonnisi per eamdem Uxorem interesse in Causa habentem pecunia corrupti præsumi 11
debeant. Et tandem non perpetuam propter adulterium, quod non concurrisse supponit, Uxori Separationem concedit, sed dumtaxat ad tempus ob morbum gallicum ante Matrimonium per Virum acquisitum, eidemque Uxori per eum a primis maritalibus congressibus communicatum, ita ut hujusmodi Conjuges separati permanere debeant, donec, & quousque 12
Vir ab eodem morbo se liberaverit.

Ut tamen vera loquar, quamvis Separatio Tori ob morbum contagiosum de sui natura sit temporalis, quando tamen agitur de morbo insanabili, 13
Separatio proculdubio debet esse perpetua, prout insanabilis est morbus gallicus *Rot. decis.* 49. *numer.* 6. *par.* 4. *tom.* 1. *recen.*, sive acquisitus ante, sive post Matrimonium, itaut nec externa corporis inspectio omnino removeat luem celticam intus ple- 14
rumque latentem *Zacch. quæst. Medic. legal. lib.*9. *tit.*10. *num.*11. *Rot. in Romana Separationis Tori*, *& Alimentorum* 10. *Maii* 1748. *§.*20. *cor. Cortada*, *& in Posnanien. Separationis Tori* 31. *Januarii* 1749. *§. fin. cor. Canilliac*, *& in Romana Separationis Tori* 27. *Junii* 1760. *§. Causæ autem coram eod.*, ubi quod ob hanc pestem Separatio debet 15
esse perpetua = ibi = *Eoque morbo præsupposito utpote gravissimo*, *nec medelis faciliter abstergendo locum omnino esse PERPETUÆ Separationi Tori* = allatis in proposito *Natt. cons.*24. *per tot. lib.*1. *Rot. d. dec.*49. *num.*4. *& seq. par.*4. *tom.*1. *& d. dec.*801. *n.*10. *par.*18. *recen.*, *& coram Molines dec.*378. *numer.*8. *& in Romana Separationis Tori*

4. Junii 1736. §. 14. cor. eod. Canilliac. Et deinde in *seq. §. Despicienda*
optime subjungit, quod quamvis dari
posset casus, quod Maritus ab hujusmodi
labe expurgaretur (quod Ego
ex Medicorum sententia difficillimum
existimo) adhuc recuperata ab eo salus
*non tollit injuriam Toro maritali illatam
præcedenter per venerei morbi*
16 *communicationem, & per sese sufficientem
ad sejungendam Uxorem a Viro*.

Si vero Mulier sponte contraxit
Matrimonium cum Viro, quem prius
sciebat lepra, vel morbo gallico, aut
alio simili contagioso morbo laborantem,
non posse licite se separare nec
quoad Torum, nec quoad habitatio-
17 nem, quia cesserit juri suo, sicut is,
qui sciens vitium mercis, nihilominus
emit post *Text. in Cap. 2. De Conjug.
lepros.*, unanimiter tenent *Reiffenstuel.
in JusCan. lib. 4. Decretal. tit. 8.
n. 8. Barbos. in Cap. Quoniam 2. De Conjug.
lepros. Layman. theol. moral. lib. 5. tract.
10. par. 3. cap. 1. nu. 6. vers. Porro* cum
aliis apud *Sanch. de Matrim lib. 9. disput. 24. num. 22.*

Hæc tamen opinio generaliter
sumpta mihi non satisfacit, sed dumtaxat
cum distinctione. Aut enim
communicatio morbi Peritorum judicio
nonnisi bonam valetudinem citra
mortem, certumque imminentis
mortis periculum lædere valet, & in
hoc casu Mulierem ante Matrimonium
nequaquam id ignorantem, &
Matrimonium sponte nihilominus
contrahentem teneri Viro petenti de-
18 bitum reddere, & ab eo nullo modo
se separare posse concedo, nec illi
convenit nisi dicere

Heu patior telis vulnera facta meis.

Aut morbus est ejus malignantis
naturæ, ut non solum bonam valetudinem
lædat, sed ad mortem infallibiliter
tendat, & tunc Mulierem a
Viro separandam esse censeo, nec teneri
reddere debitum, quamvis hunc
19 Viri morbum non ignorans se illi junxerit
Matrimonio.

Ad ita sentiendum me impellit
non solum quod docet inter alios *Cicer.
de Offic. lib. 1.* = ibi = *Principio
generi animantium omni est a natura
tributum, ut se, vitam, corpusque tueatur,
declinetque ea, quæ nocitura videantur* = At magis urget, certissimum
illud principium, quod nemo
est Dominus vitæ suæ *Leg. Liber homo
13. ff. ad Leg. Aquil. Sanch. de Matrim.
lib. 9. disput. 24. nu. 8.*, sed solus Deus,
& nemo præter Deum habet, nec ha- 20
bere potest plenum vitæ nostræ dominium,
& propterea nemo scienter directe,
& nonnisi præter intentionem, 21
indirecte sibi mortem inferre valet,
quod est de fide, ut in proposito monent
*Salmaticens. theol. moral. tract. 25.
cap. 1. nu. 108.* sed quisque propriam
salutem tueri, nec gravi mortis discrimini
illam exponere tenetur, alias
mortaliter peccat *Can. Si non licet 8.
caus. 23. quæst. 5. D. Augustin. de Civit.
Dei lib. 1. D. Thom. 2. 2. quæst. 64.
art. 5. Sanch. de Matrim. lib. 9. d. disp. 24.
num. 8. 9. 10. & 24. Navarr. in Manual.
cap. 15. sub n. 11. vers. Duodecimo
peccat Salmaticens. theol. moral. tract.
25. d. cap. 1. num. 120. & seq.*, nisi Deus
alicui inspiraret, aut præciperet, ut
se interimeret, quemadmodum de
S. Apollonia, & quibusdam aliis Sanctis
Martyribus memoriæ traditum est
*P. Paul. Hieronym. a S. Helena in Medull.
theol. moral. ad mentem Salmaticens.
tract. 5. cap. 2. §. 2. n. 37.*

Quoties ergo Mulier vesano amore
obcæcata Viro nupsit, ex cujus
congressu, & cohabitatione sciebat,
ob ejus lethalem morbum mortem
sibi imminere, nec ipsa in sua pertinacia
constans esse debet, quia sic
indirecte saltem, & advertenter se
occideret, & mortaliter peccaret,
nec Judex illam ad subeundam mor- 22
tem, & peccandum cogere potest,
magis enim urget præceptum abstinendi
a peccato, quam reddendi debitum
obligatio *Sanch. de Matrim.
lib. 9. d. disput. 24. n. 5.*

Nec relevat exemplum ejus, qui
sciens vitium mercis illam emit, id
enim ad summum probat contractus
validitatem, prout non obstante prædicta
morbi scientia, attento utriusque
Contrahentis reciproco, libero-
que

que consensu validum esse hunc quoque Matrimonii contractum non nego, sed quemadmodum si illa merces peste sit infecta, qui illam emit, licet emerit cum præcisa scientia hujus pestiferæ qualitatis, eam tamen retinere non potest, quando scit, quod ex ejus retentione sibi mors imminet, quia cum non sit suæ vitæ Dominus,
23 nec mortem sibi dare, nec eam sibi accelerare valet, ita Mulier, etsi sciret ex Matrimonio propter Viri morbum sibi mortem sine dubio imminere, nihilominus cum eo Matrimonium sponte contraxit, cum ipso tamen quoad Torum, & cohabitationem permanere non debet, quia illi sive uno, sive altero modo sibi mor-
24 tem advertenter dare, aut procurare, aut accelerare non licet.

Nec obstat *Text. in d. Cap. 1. De Conjug. leprof.* ubi *ALEXAND. III.* ita præcipit = ibi = *Mandamus quatenus ut Uxores Viros, & Viri Uxores, qui lepræ morbum incurrunt, sequantur, & eis conjugali affectione ministrent, solicitis exhortationibus inducere non postponas. Si vero ad hoc induci non poterunt, eis arctius injungas, ut uterque, altero vivente, continentiam servet. Quod si mandatum tuum servare contempserit, vinculo excommunicationis adstringas* =

Nec etiam obstare potest alter *Text. in Cap. 2. eod. tit.*, ubi idem Pontifex ita statuit = ibi = *Quoniam nemini licet, excepta causa fornicationis, Uxorem dimittere, constat, quod sive Mulier lepra percussa fuerit, seu alia gravi infirmitate detenta, non est a Viro propterea separanda, aut etiam dimittenda* =

Siquidem in priori Textu ad sensum *D. Bonavent. 4. dist. 32. art. 2. quæst. 1.* habemus consilium iis verbis expressum = *Solicitis exhortationibus inducere non postponas; si vero ad hoc induci non poterunt, eis arctius injungas, ut uterque, altero vivente, continentiam servet* = In posteriori vero urget mandatum, sive etiam in priori, attentis iis subsequentibus verbis = *Quod si mandatum tuum servare contempserint, vinculo excommunicationis adstringas* = sed hoc non obstante mandato, non tenetur Conjux sanus cum altero lepra, seu contagioso morbo laborante indistinctè co- 25
habitare, eique Conjugale reddere debitum, sed distinguendum est inter lepram, & lepram. Datur enim lepra, quæ ex solo contactu, aut consuetudine propagatur, ac inficit alios, altera vero ægrotanti tantum adhæret, eumque solum afficit *Benedict. XIV. De Synod. Diœces. lib. 13. cap. 12. num. 28.* De prima ergo hujus morbi specie præcitati Textus non loquuntur, nec loqui possunt, sed de secunda, ob quam Separatio inter Conjuges non admittitur, nempe in eo tantum casu, quo grave infectionis periculum sano Conjugi non immineat, ut inter alios declarat *Sanch. de Matrim. lib. 9. d. disput. 24.*, ubi relatis *num. 15.* pluribus Doctoribus tam Theologis, quam Juris-Peritis, qui dispositioni præcitati *Cap 2.* innixi obligationem in sano Conjuge reddendi debitum admittunt ex ea ratione, quod ex momentanea conjunctione ad copulam periculum non imminet infectionis, deinde *num. 17.* subjungit = ibi = *Nec obviat Text. in Cap. 2. De Conjug. leprof., intelligitur enim, ubi ea redditio non cedit in reddentis notabile damnum, atque ita intelliguntur D. Thom. & reliqui DD. citati num. 15., ut constat ex ratione, qua eam probant, nempe quia ex tam brevi conjunctione non imminet infectionis periculum. Quia manifeste sentiunt, eo imminente, cessare reddendi obligationem* = ibique congerit 34. DD., inter quos *Cajet. & D. Antonin.* hoc idem sentientes, quod & ipse *Sanch.* repetit *loc. cit. num. 29. & 32.*, & hanc eamdem sententiam semper amplexa est, & secuta *Sac. Rot. Romana*, ut ex ejus *Decisionibus* desuper allatis luculenter apparet.

In prædicto autem *Cap. 2. De Conjug. leprof.* conceditur quidem insuper, quod etiam Vir leprosus cum Muliere sana, si ipsa velit, Matri- 26
monium inire possit, & consequenter,

eo inito, Mulier debitum reddere teneatur = ibi = *Leprosi autem, si continere nolunt, & aliquas, quæ sibi nubere velint, invenerint, liberum est eis ad Matrimonium convolare* =, sed neque *in Cap. 1.*, neque in *d. Cap. 2. De Conjug. lepros.* legitur, quod Mulier sana, quæ cum hac scientia morbi Viro leproso nupsit, cum eo permanere, eique debitum reddere teneatur, *etiamsi certum sit periculum infectionis tendentis ad mortem*, qua expressione deficiente, inde nil aliud inferri potest, quam quod si ille, qui cum ignorantia vel occulti, vel subsequentis morbi alterius Contrahentis matrimonium inivit, teneatur cohabitare, nec separari valeat, nisi immineat periculum infectionis, quia morbus sit ejus naturæ, ut alios non inficiat, alter e contra, qui scienter cum Conjuge morbo contagioso laborante, Matrimonium contraxit, separari non possit, quia alterius morbus Matrimonium præcessit, nec ab eo fuit ignoratus, quamvis ex eodem morbo diuturno, & quasi habituali, solum immineat, sed citra mortem, periculum infectionis, at nunquam tamen hoc admittendum erit, quando agitur de morbis etiam non ignoratis, & *ad mortem omnino tendentibus*, hoc enim casu neutiquam præsumi potest, quod Jus Canonicum præcipere voluerit cohabitationem, quæ tamquam peccaminosa, & illicita uti tendens ad mortem, utique non est servanda, sed ea tantum, quæ sine peccato, & licite servari possit *Salmaticens. theol. moral tract 9. cap. 15. n. 1.*

Utque hæc veritas clara, clarior etiam evadat, fingere juvat, quod Mulier annosa, indotata, vilis, nec pulchra Maritum invenire desperet, sed tandem illi se offerat Vir lubricitatibus deditus, & luxuriosus, cujus hoc abominabile vitium eidem Mulieri sit cognitum, & proinde juxta ipsius Viri desiderium illi cum juramento promittat, se ipsi debitum reddituram semper, & quandocumque voluerit, etiamsi infirma fuerit ad mortem, quatenus ab eo desponsetur, prout ipse hujusmodi promissione acceptata contrahat cum illa Matrimonium. Hoc inito deinde Mulier infirmetur, & judicio Medicorum sperare possit amissam obtinere sanitatem, dummodo a reddendo Conjugali debito abstineat, sin minus mortem effugere non valeat. Quemadmodum ista, non obstante promissione, etiam juramento fulcita, nec tenetur, nec cogi potest ad reddendum debitum, ne cum mortali peccato se ipsam interimat, ita & multo minus Mulier, quæ sine ulla expressa promissione, scienter nupsit Viro laboranti morbo, qui, nisi ab eo separetur, judicio Medicorum sibi necem infert, cum eodem Viro cohabitare tenetur, cum neutra de vita, tamquam de re non sua sive tacite, sive expresse disponere potuerit. Homo enim est solum custos propriæ vitæ, nec habet jus, & auctoritatem in ipsam, nec est illius absolutus Dominus, sed unus Deus, ut nos docet *Sapient. cap. 16. vers. 13.* = ibi = 27
Tu es Domine, qui vitæ, & mortis habes potestatem =, & pariter *Deuteron. cap. 32. vers. 39.* = ibi = *Ego occidam, et ego vivere faciam* = Quod cum sit, ut dixi, de fide, a Catholicis quacumque promissione, seu obligatione sive tacita, sive expressa, sive simplici, sive etiam cum juramento firmata neutiquam refragante, est intemerate servandum.

Nequaquam obstante, quod quemadmodum Prælatus, seu Parochus ex officio, & ex lege justitiæ est obligatus ad consulendum spirituali saluti 28
suarum Ovium cum propriæ discrimine vitæ; Ita cum Matrimonium in concupiscentiæ quoque remedium sit constitutum, Conjux sanus teneatur providere alterius Conjugis incontinentiæ nedum ex justitia, sed etiam ex caritate, quia caritatis ordo postulat vitæ præferri bonum spirituale.

Prælatus enim, sive Parochus ad id tenetur in gravi Ovium necessitate, quæ gravis, & extrema necessitas non reperitur in Conjuge morbo contagioso infecto, prout reperiri potest

potest in alio patiente spirituale periculum, unde sicut qui castitatem Deo solemniter voverunt, & carnis stimulis agitantur aliis remediis ad illos compescendos utuntur, ita idem Conjux, potius quam cum morte alterius Conjugis, cum aliis mediis illi periculo incontinentiæ subvenire valet *Sanch. de Matrim. lib. 9. disput. 24. num. 12.*

Et hoc etiam procedere puto quoad eam Mulierem, quæ etsi sciat aliquem Virum ferocis indolis, & in-
29 genii esse viduum, quia atrocibus sævitiis suam innocentem Uxorem duxerit ad sepulchrum, & etiam monita, ne illi se Matrimonio conjungat, nisi ipsa quoque mortem subire velit, nihilominus, quia amentes sunt amantes quasi fatua vehementi illius ardens amore protestetur, se velle ei nubebere, quamvis certe credat se primæ Uxoris infortunium esse subituram, si tamen, contracto Matrimonio, adversus illam Vir atrociter, & ad mortem insæviat, & in se reversa, quia mortem neque directe, neque indirecte sibi advertenter sine peccato accelerare potest, Tori Separationem petat, nulla habita ratione de periculo incontinentiæ Conjugis insævientis, erit utique exaudienda.

Nec diversum judicium fieri potest de alia Muliere, quæ nubat Viro, quem scit esse vagabundum, etsi enim, attenta simili scientia Matri-
30 monium præcedente, illum sequi obligetur, si tamen contracto Matrimonio, quatenus illum sequatur, sibi necem ab eo, vel ab alio sibi inferri posse prævideat, prædicta cessat obligatio ex ea sæpe adducta ratione, quod de Jure Naturæ, & Divino sine gravi peccato periculo vitæ prohibemur exponi, ad quæ conferunt, quæ dixi in superiori *Cap. 5. hujus lib. 2.*

Idemque dicendum, si Vir impius ducat in Uxorem Mulierem sub expressa conditione, quod cum ejus lenocinio semper, & quandocumque opus fuerit ad sibi ipsis victum comparandum adulteria committat, eaque
31 illius amore capta, cum amoris furore nihil sit vehementius *Auth. Quibus modis §. Illud vers. Novimus*, hanc turpissimam conditionem acceptet, contracto siquidem Matrimonio, illam adimplere non tenetur, nec debet, nonnisi quia adulterium gravissi- 32
mum est peccatum, prout peccatum est cohabitatio cum Viro, quem Uxor certe scit eo morbo contagioso laborare, ut si cum illo cohabitet, sine dubio sibi mortem acceleret, quod sine peccato facere non potest, & in 33
utroque casu ad evitandum peccatum nulla ratio est habenda de periculo incontinentiæ alterius Conjugis, sed separari debent, quia non sunt facienda mala, ut eveniant bona.

Ex quibus mihi concludendum esse videtur, quod aut a Conjuge sano, bona fide, Matrimonium contractum fuit cum Conjuge morbo contagioso sive ante, sive post Matrimonium infecto, qui tamen ei tantum adhæret, nec alios inficere potest, & tunc ipse sanus Conjux, cui morbus ante Matrimonium erat ignotus, 34
cum eo tamen cohabitare, & debitum reddere tenetur, ex hoc enim nullum suæ vitæ, & saluti provenit detrimentum, & in hoc sensu procedunt præcitati *Text. in Cap. 1. et 2. De Conjug. lepros.*

Aut morbus ex solo contactu, seu consuetudine propagatur, & tunc a Conjuge sano peti potest, & obti- 35
neri cohabitationis, & Tori Separatio.

Aut Conjux sanus ante nuptias *sciebat* alterum Conjugem esse morbo contagioso infectum, & cum eo nihilominus conjungi non dubitavit, & tunc etiamsi hujusmodi morbus aliquod illi salutis incommodum *citra mortem* afferre possit, adhuc a coha- 36
bitatione, & reddendo debito se eximere nequit, quia non obstante scientia morbi, ex quo tale præjudicium sibi poterat obvenire, Matrimonium contrahere voluit.

Aut demum morbus non tantum contactu, seu consuetudine propagatur, verum etiam ad mortem indubitanter trahit, & in hoc casu Conjux

jux sanus, non obstante prædicta
37 scientia, est ab ægroto separandus, quia nisi cum peccato ei licet sibi quærere mortem, seu illam accelerare.

Facta ob morbum contagiosum inter Conjuges Separatione, utriusque Filii remanere debent apud Con-
38 jugem sanum, ut incolumes ab ea contagione reddantur *Sanch. de Matrim. lib.9. d. disput.24. n.31.*

CAP. XIII.

De perpetua Separatione Tori propter adulterium.

SUMMARIUM.

1 Separatio Tori propter adulterium est perpetua.
2 Quæ vere, & proprie Divortium vocatur.
3 Adulterii gravitas.
4 Continet in se fornicationem.
5 Adulterium.
De quo Vir honestus magis contristatur, quam de propriæ filiæ defloratione *ibid.*
6 Et etiamsi proprius filius occisus esset.
7 Nil dulcius Parentibus, quam proprii Filii.
8 Ex adulterio oritur maximum præjudicium legitimæ prolis.
9 Hoc item crimen continet sacrilegium.
10 Perjurium.
11 Omicidium.
12 Furtum, *& n.14.*
13 Nec Uxor, nec Maritus sui corporis potestatem habent, sed alter alteri subjicitur.
15 Idem crimen continet scandalum.
16 Propter adulterium D. N. J. C. perpetuum divortium concessit.
17 Frangenti fidem fides frangatur eidem.
18 Sive Vir, sive Uxor innocens a Conjuge adultero separi potest.
19 Adulterium committitur inter Uxoratum, & Conjugatam, quod duplex dicitur, & est in Confessione Sacramentali exprimendum.
20 Committitur etiam inter Uxoratum, & innuptam.
21 Et inter Virum solutum, & Conjugatam.
22 Contrarium de Jure Civili, quo punitur tantum Vir etiam non Uxoratus, si violet alienum Torum, & Mulier, a qua proprius torus violatur.
23 Secus de Jure Canonico.
24 Adulter cognationem contrahit cum Diabulo.
25 Locus est divortio etiam propter Sodomiam, & bestialitatem.
26 Sive commissa fuerit a Viro cum aliena Muliere, aut cum propria Uxore ea tamen renuente.
27 Sive ab Uxore.
28 Sive activa fuerit, vel passiva.
29 Sive a Viro cum alio Viro, aut Muliere, sive ab Uxore cum alio Viro, vel Fœmina.
Declaratur doctrina Innocentii *ibid.*
30 Cum agitur de adulterio civiliter ad Separationem Tori Judex privativus est Ecclesiasticus.
31 Si vero Criminaliter est causa mixti fori.
32 Hodie non cuique, ut olim, de hoc delicto competit accusatio, sed quibusdam tantum personis, & quænam sint.
33 Non excluso Conjuge innocente.
34 In Foro tamen Ecclesiastico procedi potest contra Adulteros, & Concubinarios notorios etiam ex officio, dummodo trina monitio præcedat, *& n.36.*
35 Quæ necessaria videtur, quamvis excommunicatione non puniatur.
37 Judex Ecclesiasticus, concurrente notorietate adulterii, & trina monitione procedere potest ex officio, nullo habito respectu ad sinistros casus forsan eventuros.
Contrarium *n.40.*

38 Nisi

38 Nisi Judex sufficientes habeat probationes, a monitionibus abstinere debet.

39 Pro quibus habendis examinandi sunt testes.

Nec sufficit relatio Parochi de scandalo *n.*104.

Aut attestatio Judicis *n.*105.

Imo nec Episcopi *n.*106.

40 Quomodo se gerere debeat Judex circa Mulierem adulteram ne oriantur scandala, *& n.* 41. 43. 44. 45. 46.

42 Præceptum de non conversando sine præcedenti probatione scandali non subsistit.

47 Tam Uxor adultera, quam Maritus complex adulterii sunt puniendi.

48 In foro fori adulterium pro unico punitur, etiamsi fuerint plura.

49 Quomodo se gerere debeat Judex contra Clericum de adulterio imputatum.

50 Judex procedere nequit ex officio contra Clericum Stupratorem, *& n.64. 65. 66. 68.*

Limita *ut n.67.*

51 Stuprum crimen gravissimum.

52 Pro eo, nisi sit violentum procedi nequit ex officio, *& num. seqq. & 163.*

53 Judex pro stupro non habet jurisdictionem sine querela eorum, ad quos spectat, & quinam sint, *& n.62. & 63.*

54 Stuprum respicit injuriam potius privatam, quam publicam.

55 Sine querela examinari nequit Puella asserta Stuprata, ne cogatur prodere seipsam, & suæ virginitatis occultam publicare jacturam.

56 Pœnitenti non licet nominare Confessario delicti complicem.

57 Nec Confessario interrogare de Complice Pœnitentem sub pœna culpæ lethalis, & suspensionis ab audiendis Confessionibus, ne apud ipsum diffamatus remaneat.

58 Licitum non est Judici, & Notario ex officio, & sine jurisdictione interrogare Puellam de ejus defloratione, & Complice, ne ambo apud Publicum dehonerentur, & in actis eorum perpetua notetur infamia.

59 Maxime si Stuprator occultus, aut dubius, & incertus fuerit Sacerdos, vel Parochus.

60 Quorum delicta, ad evitandum Populi scandalum, celari debent.

61 Eorumque animæ vulneribus salutari medicina in abscondito est consulendum.

62 Hoc etiam vetitum est a Constitutione Ægidiana, ne Defloratarum familiæ deturpentur, *& num. seq.*

65 Ubi militat eadem ratio, ibi militare debet eadem Juris dispositio.

69 Pro adulterio procedi nequit ex officio contra Clericum.

70 Judices, & Notarii procedentes ex officio pro delicto Stupri, in damnis, & expensis sunt condemnandi.

71 Damnum facit, qui id fecit, quod facere jus non habet.

72 Judex sine jurisdictione procedens committit attentatum cum damnorum, & expensarum refectione purgandum.

73 Et est etiam puniendum, & adducitur exemplum Sac. Consultæ in terminis stupri.

74 Clausula = concordata Parte = apposita in Rescripto operatur, quod gratia effectum habere nequeat, nisi refectis damnis, & expensis.

75 Præcepta de non conversando in Tribunalibus Episcopalibus Etruriæ non sunt in usu.

76 Ne Puellæ, Mulieres nuptæ, Sacerdotes, & multo minus Parochi cum scandalo diffamentur.

77 Neque illorum exemplo animentur laici ad frequentandas easdem pravas conversationes.

78 Sed secreto monentur, & si non pareant, camerarie processantur, & secreto puniuntur.

79 Præcepta de non conversando expedita nullo probato præcedenter scandalo sunt nulla, & injusta, quia expedita sine causæ cognitione.

80 Et sine præcedenti trina monitione requisita de Jure Civili.

81 De Jure Canonico.

82 De Jure Divino.

83 Et a multis Conciliis.

84 Et Pontificiis Constitutionibus, & præsertim S. Pii V. & Benedicti XIV.

85 Quæ omitti non potest, & quare *num. seqq.*

86 Neque fieri, si desint sufficientes scandali probationes.

87 Sacri Canones, Concilia, & Pontificiæ Constitutiones abhorrent a violentiis.

88 Splendere debet mansuetudo Præsulis, & Tribunalis Ecclesiastici nolentis mortem peccatoris, sed ut convertatur, & vivat.

89 Apostoli non utebantur vinculis, & carceribus, sed hortationibus Oves perditas ad Ovile reducebant.

90 Omissa trina monitione, Præceptatus sine defensionibus de Jure naturæ debitis præcepto infamatur.

91 Quarum assignationi æquivalent monitiones.

92 Scandalum probatur cum examine testium circa diffamationem Mulieris, & scandalum in vicinia.

93 Sine præcedenti scandali probatione præceptum non obligat, *et n.98. et seqq.*

94 Et appellatur præceptum strangulatum.

95 Eaque omissa Judex procedit sine jurisdictione.

96 Statuta, seu Constitutiones Episcopales Subditos transgredientes extra Diœcesim non ligant.

97 Extra Territorium Jusdicenti impune non obeditur.

98 Præceptum expeditum absque causæ cognitione non tenet, & impune sperni potest; *et n. seqq.; et sub n.176.*

100 Nec ab eo Præceptatus recurrere tenetur.

101 A præcepto Judicia non sunt inchoanda.

102 Judex, cui nihil est probatum nihil præcipere potest.

103 In quo casu locum non habet regula, quod Judici præcipienti juste, vel injuste sit obtemperandum.

107 Non creditur sine probationibus Episcopo, qui dicit Clericum esse criminosum.

108 Præcepta de non conversando expedita sine causæ cognitione, Tribunal A. C. in gradu appellationis pluries revocavit.

109 Prout revocari debent cum condemnatione Curiæ in damnis, & expensis.

110 His præceptis, non præcedentibus scandali probationibus, injuste læditur character Sacerdotalis.

111 Nec non bona fama Laici, sive Ecclesiastici, & Mulierum, & quare.

112 Aliqua potius toleranda sunt; quamvis fieri non debeant, ne remedium scandalum pariat.

113 Præceptum de non conversando irrogat præcisam Familiis infamiam, nativamque libertatem restringit, *& n.121.*

114 Antequam illud expediatur constare debet in actis de scandalo, & diffamatione eorum, qui sunt præceptandi.

115 Et præcipue de inhonestate mulieris.

116 Quisque præsumitur bonus donec probetur esse malus.

117 Non sufficit, quod aliquid sit verum, nisi in actis sit probatum, ut super eo Judex sententiam fundare possit.

118 Nec accusatio, nec suspicio, nec notitia privata Judicis sufficit ad condemnandum.

119 Non secundum conscientiam, sed secundum acta, & probata est judicandum.

120 Judex

120 Judex condemnare nequit eum, quem vidit delinquere, nisi in actis probetur.
121 Scandalum probari debet examine testium, qui viderint aliquem actum obscenum, ex quo sequi potuerit inhonestas, alias est pharisaicum.
122 Non est deferendum testibus ad gravandum accusatum paratis, nec aliis carceratione ad eum gravandum coactis, & quare, *et num. seqq.*
123 Artifices, Mercatores, laboratores, & Operarii ad gravandum accusatum carceratione coacti, facile pejerant.
124 Testes animose deponentes sunt suspecti, *& n.*125.
126 Deus non sinit vituperatores Sacerdotum ab Ecclesiæ Judicibus audiri.
127 Parochi sunt positi tamquam signum ad saggittam.
128 Diffamatio Parochi talis esse debet, ut sine periculo tolerari, & sine scandalo dissimulari non possit.
129 Qua concurrente non est expediendum præceptum de non conversando.
130 Sed post trinam monitionem, si sit incorrigibilis; datis defensionibus potest Beneficio privari.
131 Erga simplicem Sacerdotem prudentialia prius sunt adhibenda remedia, & quare.
132 Quibus inutilibus expediri potest præceptum.
133 Non transmittendum, sed ab eo subscribendum, & quare.
134 Sacri Canones nolunt, quod nec publica pœnitentia delicta Clericorum evulgentur.
135 Reprobatur abusus carcerandi Clericos etiam diebus festis, publice, & pro levi causa.
136 Eorum traductio ad carceres per vias publicas, & plateas.
137 Eorumdem longa retentio in secretis.
138 Hic tamen abusus in Tribunalibus Ecclesiasticis Thusciæ non reperitur.
139 Captura Clericorum Ordinis Clericalis æstimatio læditur.
140 Semel læsa, vix unquam suo pristino splendori restituitur, *& num.* 143.
141 Clerici sunt lux mundi.
142 Vicarii ad illos carcerandos faciles esse non debent, & quare.
144 Inique, & imprudenter Clericorum captura a Judicibus Ecclesiasticis practicatur.
145 Carcerandi non sunt ob quæcumque levia delicta, *et n.*148.
146 Nec ubi eorum fuga non timetur, *et n.*149.
147 Nec ubi pœna corporalis non intrat, *et n.*150.
151 Mandans carcerari Clericum, ubi non est de fuga suspectus, incurrit excommunicationem, *et num.* 154 *et* 156.
155 De fuga suspectus non est Clericus, qui pendente accusatione &c. propriæ domi moratur, palam se offert, aut est in Civitate, vel Diœcesi beneficiatus.
157 Mandantes carcerari Clericos gravissimis indiciis sufficientibus ad torturam non concurrentibus graviter peccant.
158 Excommunicationem incurrunt.
159 Et ad refectionem omnium damnorum, & expensarum tenentur.
160 Damnantur Juris periti, qui in conversationibus, seu apothecis vespertinas, & nocturnas horas insumunt, & Judices Sacrorum Canonum dispositionem, & Censuras contemnentes.
161 Ab Ecclesiastico Judice in condemnandis Clericis Contumacibus servanda non est Constitutio Barberina, *et n. seq.*
162 Delicta Clericorum sunt occultanda juxta exemplum Constantini Imperatoris.
164 Præceptum de non conversando supponit præcedens carnale commercium.

165 Qua circumspectione procedi debeat contra Puellas honestæ familiæ circa expeditionem præcepti, *et n. seqq.*

Præceptum de non conversando irrogat eamdem infamiam, quæ oritur ex processu pro stupro *ibid. n.* 164.

166 Quomodo se gerere debeat Judex circa Puellas plebejas antequam eis præceptum transmittat.

167 Puella plebeja præceptata, deinde se publice prostituit.

168 Puella filia inhonestæ Matris inhonesta præsumitur.

169 Et se stupratam asserenti, concurrentibus etiam adminiculis non adhibetur fides ad inquirendum.

170 Limita si inhonestas Matris non sit meretricia.

171 Quæ cum uno, aut altero Viro inhonestatem exercent inhonestæ non reputantur.

172 Nec privantur dote indebita Mulieribus luxuriose viventibus.

173 Quomodo se gerere debeat Judex circa Conjugatas quoad præceptum de non conversando, *et n. seqq.*

174 Ob procacitatem paucorum hominum pravæ qualitatis legitima non sunt foedanda connubia.

176 A denegatione revocationis præcepti competit Præceptato recursus.

177 Et interim non est in carceribus retinendus.

178 Præceptum cum prohibitione de non loquendo nec etiam sub specie boni impune sperni potest.

179 Præceptum de non conversando non impedit apud Turcas, quominus Præceptati colloqui possint in loco publico, & occasione negotiationis.

180 Qua poena præcepti transgressor sit afficiendus.

181 Vir adulter condemnatur in poenam triremium ad quinquennium.

182 Stuprator liber, ultra dotem, nullam poenam, vel solum pecuniariam, aut ad summum exilii incurrit.

183 Uxoratus pro transgressione præcepti de non conversando pati non debet poenam infligendam pro adulterio;

184 Nec liber, & solutus poenam triremium, quam nec etiam pro stupro incurrit.

185 Alias hæc poena in utroque exorbitans foret, & injusta.

186 Et ita mulctato competit appellatio.

187 Bonus Judex gaudet de appellatione.

188 Quid dicendum de Judice, qui nititur impedire appellationem.

189 Ad effectum Separationis Tori non requiritur, quod monitiones, & præceptum præcesserint adulterium.

190 Conjux innocens Conjugi adultero Conjugale debitum reddere non tenetur.

191 Solum adulterium de per se est causa sufficiens divortii tam de Jure Canonico, quam Civili; *et n.* 192. *et* 194.

193 Maxime si alter Conjux alterius adulteria, delicta, malosque mores in Judicio sive Criminali, sive Civili detexerit, aut alter alterum calumniatus fuerit.

CAusa *octava* Separationis Tori non tamen ad tempus, sed de sui natura perpetua est Adul- 1
terium ab altero ex Conjugibus commissum *Can.* 1. 2. 3. *& per tot. caus.* 37. *quæst.* 7. *Cap.* 1. *Ut lit. non contest. Hostiens. in Cap.* 1. *num.* 1. *De divort. & in Cap. Intelleximus* 6. *n.* 3. *De adulter. Roland. cons.* 50. *n.* 5. *&* 6. *lib.* 1. *Covarruv. in* 4. *Decretal. par.* 2. *cap.* 7. *num.* 8. *§.* 5. *& §.* 6. *nu* 6. *vers. Imo poterit Uxor Sanchez de Matrim. lib.* 10. *disput.* 3. *nu.* 2. *& disput.* 15. *n.* 11. *Farinacc. qu.* 143. *num.* 11., ubi, quod una tantum sufficit ad separationem fornicatio *Rot. decis.* 751. *n.* 1. *& seqq. par.* 4. *divers.*;

Quæ

Quæ separatio perpetua quoad To-
rum , & cohabitationem , vere , &
2 proprie ratione perpetuitatis vocatur
Divortium ad *Text. in L. Divortium 3.
ff. de divortiis* = ibi = *Divortium non
est verum , nisi quod animo perpetuam
constituendi divisionem fit* = Separatio
autem ad tempus propter alias cau-
sas, minus proprie Divortium ap-
pellatur .

Justissima est Separatio Tori pro-
pter Adulterium , cum sit delictum
3 gravissimum , ejusque gravitatem
exaggerant *Mascard de probat. conclus.
57. nu.1. Caball. cas.200. Misinger. in
§ Item lex Julia Instit. tit. de public. Ju-
dic. Paschal. de patr. potest. par.1. cap.5.
n.34 Tiraquell. de legib. Connub. leg.13.
n.26. Benedict. XIV. de Synod. Diæces.
lib.9. cap.12. n.8.* In hoc enim faci-
nore multa crimina conglomerantur ,
cum in se contineat

Primo *Fornicationem* ratione il-
4 legitimi coitus , quæ , quoad pro-
prium honorem , est quædam Porco-
rum proprietas , nihil enim luxuria
fœdius , a qua virtus atteritur , ratio
languescit , & gloria commutatur in
infamiam *Angel. de delict. par.1. cap.
28 sub n.14. vers. Et quamvis .* Quoad
animam vero , est de per se mortale
peccatum , utpote prohibita in VI.
Decalogi præcepto .

Secundo continet *Adulterium*
propter Matrimonium , de quo cri-
mine ab Uxore commisso Vir honestus
5 magis contristatur , quam de propriæ
6 filiæ defloratione , imo plus , quam
si proprius filius occideretur *Ricc. ad
Franch. dec.678.* , quamvis , ut *Cic. ad*
7 *Quirites post reditum* ait = *Nil dulcius
hominum generi a natura datum sit, quam
sui cuique liberi* = Et ex eo maximum
oritur præjudicium legitimæ Prolis ,
quæ potest per filium ex adulterio oc-
culto generatum vel in parte hæredi-
tate paterna , vel fere in totum ali-
8 qua Primogenitura privari , ideoque
Martial. Epigram. 9. ad Domitianum in
laudem Cæsaris pro renovatione Le-
gis Juliæ cecinit .

*. Populisque futuris
Succuris, nasci quos sine fraude jubes ?*

Tertio *Sacrilegium* ratione Sacra-
menti , quia Matrimonium est maxi-
mum Sacramentum ab Omnipotenti 9
Deo institutum , cui Spiritus Sanctus
assistit , ideoque Adulterum adulte-
rando sacrilegium committere opi-
natur *Caball. cas.244. num.8.* De Jure
Civili tamen dicitur sacrilegium im-
proprie, quia licet Matrimonium sit
Sacramentum , adhuc adulterando
nulla res sacra tangitur , aut corrum-
pitur *Grilland. de pœn. §.6. n.2.*

Quarto *Perjurium* , & fidei vio-
lationem propter juramentum , quod 10
ab utroque Conjuge in faciem Eccle-
siæ fuit solemniter præstitum , & reci-
proce data fides de individua vitæ
consuetudine continuo , & usque ad
obitum intemerate servanda .

Quinto *Homicidium* , quia ani-
ma alterius cum anima propria occi- 11
ditur , & æterna vita privatur *Jo.
Bandai in tract. dispensat. §. In his om-
nibus num.1.*

Sexto *Furtum* , nam Adulterium
est quoddam Furtum Spirituale , ait 12
enim *Apost. 1. ad Corinth. cap.7. vers.4.*
= ibi = *Mulier sui corporis potestatem
non habet , sed Vir , similiter autem &
Vir sui corporis potestatem non habet, sed* 13
Mulier = Vir igitur , qui corpus suum
præbet alteri , quam propriæ Uxori ,
seu Uxor alteri , quam proprio Viro,
furtum facit , disponens scilicet , de
re aliena nesciente , & invito Domino 14
ut considerat *Felician. Capitol. in ex-
plicat. locor. Bibl. par.3. explicat 34.*

Tandem *Scandalum* , & quidem
maximum , præcipue si adulterium 15
alteri Conjugi , vel propriis filiis sive
masculis , sive fœminis aliquando in-
notescat .

Merito igitur Divortium licitum
est , & quidem Jure Divino , ac in
perpetuum propter hujusmodi enor-
missimum scelus , cum hoc fuerit ab
ipso Domino Nostro Jesu Christo con- 16
cessum apud *S. Matth. cap.5. vers.32.
& cap.19. vers.9.* = ibi = *Quicumque
dimiserit Uxorem , nisi ob fornicatio-
nem* = concordat *Text. in Cap. Signifi-
casti 4. & in Cap. Ex literis 8. De Di-
vort.* Accedit illud vulgatum = *Fran-* 17

genti fidem , fides frangatur eidem =; Et quia æqualis debet esse fides utriusque Conjugis erga alterum, ideo in hoc ambo sunt pares, itaut sive Vir, sive Uxor sit innocens adversus alte-
18 rum adulterii reum petere possit, & obtinere perpetuam Separationem *Can. Si quis Uxorem 32. quæst.1. Tamburin. de Sacram. lib.8. tit. de Matrim. tract.7. cap.3. §.2. n.2.*

Licet autem adulterium committatur tum inter masculum Conjugatum, & fœminam nuptam, quod duplex dicitur adulterium, & duplicem habet deformitatem in Con-
19 fessione Sacramentali exprimendam *Sanch. de Matrim. lib.9. disput.15. n.6. Leoncill. dec.84. n.32.*, tum inter Con-
20 jugatum, & Mulierem innuptam *Farinacc. quæst.143. n.24.*, tum demum
21 inter Virum solutum, & Mulierem nuptam; De Jure Civili tamen punitur quidem in Viro etiam non conjugato, si violet alienum Torum, & in Muliere, si violet Torum proprium,
22 etiamsi copulam habeat cum Viro soluto; non autem quando Vir conjugatus Mulierem innuptam carnaliter cognoscit, quia tunc quoad utrumque tale commercium non tamquam adulterium Jus Civile considerat, ut tradunt *Roland. cons.74. n.12. lib.1. Caball. resolut. Crim. cas.32. per tot. Ciarlin. contr.33. n.76. & seqq.*, & alii contra opinionem *Menoch. cons. 249. per tot. vol.3.*, ubi tenet, quod etiam de Jure Civili sit adulterium.

Verumtamen certum est, quod
23 de Jure Canonico, quoties Maritus rem carnalem habet cum alia, quam cum propria Uxore, & Uxor cum alio, quam cum proprio Viro, adulterium committunt *Can. Nemo 4. caus. 32. quæst.4. Benedict. XIV. de Synod.*
24 *Diœces. lib.9. d. cap.12. n.1.*, cognationem cum Diabolo contrahunt *Origen. hom. 12. lect.* = ibi = *Si susceperis in cubili animæ tuæ adulterum Diabolum, spiritu impudicitiæ meretricata est anima tua cum Diabolo* =, & Conjux innocens divortium petere potest, nisi Vir copulam habeat cum fœmina mortua, talis enim concubitus separationi sufficientem causam non tribuere, quia carnis divisionem cum tertia persona non inducit, prout eam non inducit cum Statua concubitus, recte notat *Bonaccin. theol. Moral. tom. 1. tit. de iis, quæ pertin. ad usum Matrim. quæst.4. punct.5. n.5.*

Nec solum est locus divortio propter adulterium, verum etiam si alter ex Conjugibus prolapsus sit in 25
Sodomiæ, vel Bestialitatis peccatum argumento *Text. in Can. Idololatria 28. quæst.1. Sanch. de Matrim. lib.10. disput.4. n.3. & 4. Reiffenstuel. theol. moral. tract. 14. tit. de Sacram. dist. 13. quæst.7. nu.104. Tamburin. de Sacram. lib.8. tit. de Matrim. tract.7. cap.3. §.2. n.5.* = ibi = *Ratio universalis est, quia tunc frangis Conjugi fidem, quando tuam carnem, quam illi uni Conjugi promiseras, dividis cum aliis, at dividis, cum copulam consummatam habes cum dictis* =

Et hoc procedit sive Sodomiæ peccatum commissum fuerit a Viro cum aliena Muliere, vel cum propria Uxore minime tamen extra claustra 26
pudoris pollui consentiente *Menoch. de arbitr. lib.2. cas.286. n.3. & seqq.*, (quæ ad tempus tamen ab eo separari valet, donec Vir resipiscat, nec amplius timeat, quod ab eodem sic turpiter subagitari possit *Sanch. de Matrim. lib. 10. disp.4. n.7.*) sive com- 27
missum fuerit ab Uxore *Anton. de Butr. in Cap. Maribus n.3. vers. Et è contra De adulter.*, sive sodomia fuerit activa, aut passiva *Sanch. de Matrim. lib.* 28
10. d. disput.4. n.4., sive tandem Vir cum alio Viro, vel Muliere; sive Uxor cum alio Viro, vel fœmina hoc delictum perpetraverit, modo inter fœminas semen ab una intra vas naturale, seu præposterum alterius immis- 29
sum fuerit *Sanch. de Matrim. loc. cit. n.5.*, & quatenus hoc scelus commissum sit cum masculo, vel fœmina vivis, non vero defunctis, seu bestialitas cum Bestia viva, non autem mortua, hæc siquidem copula ad obtinendum divortium ex ratione jam adducta quoad fœminam pariter mortuam non sufficit *Bonaccin. loc. mox citat.*

Propter

Propter sodomiam tamen Viri in Uxorem separationi non esse locum tenere videtur *Innoc. in Cap. 1. in fin. De adulter.*, ubi non credere dicit, quod ex hac causa Uxor a Toro Viri dimitti possit, nisi Vir illam ad hoc crimen trahere voluerit, sed cum Vir nequeat in Uxorem tale crimen committere, nisi prius quærat ad illud eamdem trahere, ideo hanc doctrinam in se habere contradictionem existimat *Farinacc. quæst. 143. n. 86.* Ego tamen nec ab *Innocentio* rejectam propter hanc sodomiam Tori separationem puto, nec in ejus dicto ullam contradictionem invenio. Censeo enim ejus verba, cæteroquin clara, sic esse intelligenda, ut non sit locus divortio, si Uxor volens, aut Virum sollicitans, seu non coacte, sed requisita sponte consentiens sit in culpa, secus si repugnans invita, & coacta succumbat, aut Vir illam resistentem trahere tentet, eamque ad assentiendum compellat.

Judex autem privativus, quando agitur civiliter pro separatione
30 Tori, propter adulterium, est Judex Ecclesiasticus *Cap. Porro 3. De divort.* Quando vero agitur criminaliter ad
31 pœnam, est delictum mixti fori *Clar. §. fin. quæst. 37. n. 3. Bonaccin. theol. moral. tit. de iis, quæ pertin. ad usum Matrim. quæst. 4. punct. 15. sub n. 24.*, & de Jure *Digestorum* de tali crimine tamquam publico cuilibet de populo accusare permissum erat, ut condigna pœna puniretur, sed Imperator Justinianus, ne quisquis temere posset fœdare Connubia, facultatem accusandi de adulterio restrinxit ad Patrem, Fratrem, Patruum, & Avunculum, quos veri vehementia doloris
32 ad accusandum impellit ad *Text.* expressum in *L. Quamvis 30. Cod. Ad Leg. Jul. de Adulter.* = ibi = *Quamvis adulterii crimen inter publica referatur &c. tamen ne volentibus temere liceat fœdare Connubia, proximis, necessariisque personis solummodo placet deferri copiam accusandi, hoc est Patri, Fratri, nec non Patruo, & Avunculo, quos verus dolor ad accusandum impellit* = & notant *Klock in L. Transigere par. 2. cap. 3. Cod. de transact. Clar. in §. Adulterium vers. Est autem hodie n. 4. Trivisan. decis. 22. n. 8. lib. 2.*, non excluso Conjuge 33
innocente contra Conjugem adulterum *L. Jure Mariti 6. & d. L. Quamvis 30. Cod. Ad leg. Jul. de adulter. Farinacc. quæst. 141. n. 38. & 106. & qu. 142. n. 81. & seqq. & n. 112.*

At in Foro Ecclesiastico aliter se res habet, ibi enim procedi potest 34
etiam *ex officio* ex dispositione *S. Concil. Tridentini Sess. 24. cap. 8. de reform. Matrim.* = ibi = *Statuit hujusmodi Concubinarios tam solutos, quam Uxoratos &c. si postquam ab Ordinario etiam EX OFFICIO ter admoniti ea de re fuerint, Concubinas non ejecerint &c. excommunicandos esse &c. Mulieres sive conjugatæ, sive solutæ, quæ cum adulteris publice vivunt, si ter admonitæ non paruerint, ab Ordinariis locorum, nullo etiam requirente, EX OFFICIO graviter pro modo culpæ puniantur, & extra Oppidum, vel Diœcesim, si id eisdem Ordinariis videbitur, invocato, si opus fuerit, brachio seculari, ejiciantur* =

Oritur tamen dubium, an Ordinarius contra Concubinarios notorios *nullis præcedentibus monitionibus EX OFFICIO* procedere possit, cum eos non Censuris, sed alia pœna temporali mulctat, & posse videtur, quia *Concilium* præscribit monitiones faciendas illis, quos, si resipiscere nolint, excommunicandos esse præcipit; Sed nihilominus puto in hoc etiam 35
casu necessarias esse monitiones, attenta satis clara ejusdem *Sacri Concilii* subsequenti dispositione; Quamvis enim deinde subjungat Mulieres etiam sive Conjugatas, sive solutas, quæ cum adulteris publice vivunt, non censuris, prout masculos, sed *graviter pro modo culpæ, & cum exilio* esse puniendas, attamen nonnisi trina monitione præmissa ad has quoque pœnas deveniendum esse demandat.

Ut ergo id recto ordine fiat, juxta tenorem *Conciliaris Decreti*, duo 36
semper præcedere debent, hoc est delicti notorietas, & trina monitio *Raynald.*

*nald. in Supplement. ad Observat. Cri-
min. supplet.1. ad cap.28. n.6.*, quibus
concurrentibus, Judex Ecclesiasticus
procedere potest *ex officio* contra Con-
cubinarios, & Adulteros contumaces,
37 & in sua pertinacia obstinatos, nullo
habito respectu ad sinistros casus for-
san eventuros, & absque ullo timore
incurrendi irregularitatem, quate-
nus Adulteri, vel Adulteræ homi-
cidium sequatur, dummodo servata
fuerit prædicta forma, & ex Proces-
su constet de adulterio, quia ex al-
legato *Concilii* Decreto tenetur ob-
viare peccato, neque publicos dissi-
mulare peccatores ad majus evitan-
dum malum, ut reprobatis contrariis
cum *Ludov. Ridolphin. tract. var. lib.2.
quæst.50. n.1. vers. Ego tamen, & n.2.
Themud. decis.211. n.4. & seqq.*, docet
*Raynald. in Supplement. ad observat.
Crim. d. supplet.1. ad cap.28. a num.5.
ad 24.*

Sed deinde tamen idem *Raynald.
loc. mox cit. numer.* 25. subjungit, quod
38 Judex nisi habeat sufficientes proba-
tiones, a similibus monitionibus ab-
stincre debet, quodque ad illas ha-
39 bendas examinandi sint testes, qui si
requisiti deponant Mulierem adulte-
ram cohabitare cum proprio Viro in-
40 scio adulterii, tunc Judex in obse-
quium Mariti cum ea agere debet,
ac si esset honesta Materfamilias,
monendo illam in secreto, ac omis-
sa scriptione nominis ejusdem in-
actis, ne Marito, vel Consanguineis
ipsam occidendi præbeatur occasio,
quam, si monita non obediat, non esse,
propter periculum Matrimonii, pu-
niendam admonet, ne deterius sequa-
tur, & ab hac doctrina non longe
distat opinio *Robert. de reb. Judic.
lib. 1. cap. 14. vers. Itaque* = ibi = *Con-
veniens est soli Marito adulterii ab Uxo-
re commissi accusationem, & cognitionem
committi, tum quia solus injuria affici-
tur, tum quia probatam a Marito Uxo-
rem, & quiescens Matrimonium non
debet alius quisquam turbare; Certe di-
cere possumus cum Divo Ambrosio: Sæ-
pe majus est in ipso judicio peccati pecca-
tum, quam in ipso peccato* =

Hinc non solum laudandi non-
sunt, sed potius rigorose plectendi
Judices, qui, vix delata accusatione 41
contra Mulierem Conjugatam, ali-
quam pravam, ut in accusatione sup-
ponitur, consuetudinem cum Viris
habentem, statim processum publi-
cum super scandalo fieri præcipiunt,
eoque probato, nulla interposita mo-
ra, præceptum *de non conversando*, &
de honeste vivendo absque alia pru-
denti ponderatione præcipitanter ex-
pediunt, unde fit, quod habita per
Maritum de præcepto notitia, aut ca-
pitale inter Conjuges oritur odium,
aut Maritus Uxorem deserit, aut
Uxori insidias molitur, eique aliquan-
do etiam necem infert, semperque
deturpatum remanet Matrimonium.

Graviori pœna plectendi viden-
tur Judices, qui ex sola accusatio-
ne moventur ad expediendum præ-
ceptum, nullo probato per Testes
concludenter scandalo, quod præce-
ptum, ut inferius, dicam, non sub-
stinetur. Caveant igitur a simili- 42
bus imprudentibus, & violentis re-
solutionibus, & erga Uxorem-
cum proprio Viro de illius impu-
dicitiis non informato cohabitan-
tem, quatenus circa vitæ honesta-
tem accusata fuerit, cautela superius 43
a *Raynaldo* insinuata semper utan-
tur.

Si vero Testes deposuerint talem
Mulierem seorsim a Marito habitare,
Judex (ut idem *Raynald. loc. cit. n.28.* 44
docet) illo ad se vocato, eodemque
caute, & cum prudentia interroga-
to, cur non habitet cum Uxore, quo-
ties adducat causam adulterii per il-
lam commissi, & præsentibus Testi-
bus instet, ac in actis eamdem tam-
quam adulteram denunciet, ut pu-
niatur, Notarius scribat in iisdem-
actis nomen Mulieris, fidemque fa-
ciat hanc esse Mulierem illam, de-
qua prius inquirebatur, de consensu
Viri puniendam, eamque punire
oportet, & impedire ne publicum
tandem meretricium exerceat, facile
namque Mulieres penitus prostituun-
tur, cum Viri torum violare cæpe-
runt

runt *Rot. dec.429. n.26. par. 19. tom.2. recen.*

Subdit tamen cum *Ferro quæst. Vicarial. par. 1. quæst.* 101. hanc praxim non esse tenendam Nobilibus
45 cum Mulieribus, earumque Viros, nec etiam caute, esse, ut supra, interrogandos, quia forsan ita facile præsumi non potest, quod separatio inter Virum, & Uxorem nobilitate conspicuos ob hoc delictum oriatur, quod a Nobilibus Matronis, quibus maxime convenit castitatis custodia *Rot. dec.125. n.23. par. 15. & dec. 377. numer.15. par. 19. tom. 1. recen.*, facile committi non solet utpote quæ saltem ex ingenita quadam, ut ita dicam, superbia, si non ob horrescentiam peccati regulariter proprium honorem, & honestatem rigorose custodiunt, quibus proinde convenit, quod cecinit Poeta Casoni

Più tosto, che bruttar i suoi bei pregj
Perder volesser libertade, e vita

Quoad alias autem Fœminas non ejusdem, sed inferioris conditionis, si Maritus a loco absit, Judex cum cautela, &
46 circumspectione procedat, ne per Mariti regressum aliquid mali contingat, & satius erit hoc casu sub pœna excommunicationis secreto Uxori præcipere, ut intra certum tempus è loco discedat, Maritum perquirat, & cum eodem cohabitet, itaque si Maritus longissime non absit, scandalum, & adulteria cessabunt.

Si tandem Marito Uxoris adulteria probentur nota, & ab eo permittantur, quia tunc cessat favor Matrimonii, Judex contra utrumque inquirere, eosque servatis servandis, carceribus mancipatos condigna pœ-
47 na punire debet ut videre est apud eumdem *Raynald. loc. cit.* sub *num.28. vers. In casu*, servata tamen regula, quod in foro fori adulterium pro unico punitur, etiamsi fuerit inter duos
48 aut plures centies reiteratum *Leoncill. dec. 84. n. 32. Clar. in prax. §. Adulterium* sub *n.9. vers. Sed pone*.

Potest etiam Judex Ecclesiasticus contra Clericum de adulterio imputatum pariter *ex officio* procedere, sed cum cautela, quam similiter proponit præcit. *Raynald. in supplement. ad observat. crimin. supplet. 3. ad* 49
cap.23. n.13. & seq. & d. supplet. 1. ad cap.28. n. 29. & seq. = ibi = *Et quamvis, si Clericus sit, qui imputatur de adulterio, possit Judex Ecclesiasticus procedere contra illum, etiamsi non adsit querela, & accusatio alicujus eorum, ad quos spectat juxta Text. in d. Leg. Quamvis Cod. de adulter. alias enim melioris conditionis essent Clerici, qui cum maritatis, quam qui cum solutis libidinem explerent, ut ex Salzed. cap. 85. n.6. considerat Themud. d. dec.226. n.12. Nihilominus ex eorumdem advertentia hoc fieri debet camerarie, hoc est secrete, imo Themud. dec.123. n.20. & 23. & d. dec.226. n.13. vult, quod Clericus possit apparenter per sententiam absolvi de adulterio, camerarie tamen, & in secreto condemnari in pœnam pecuniariam, & ad suspensionem ad tempus ab exercitio Ordinis* = quem sequitur *Monacell. in formular. to.3. tit.2. annot. ad formul. 6. num.20.*

Verba tamen prædicta = *alias melioris conditionis essent Clerici, qui cum Maritatis, quam qui cum solutis libidinem explerent* =, verti nullo modo possunt in eum sensum, ut licitum sit procedere *ex officio* con- 50
tra Clericum Stupratorem; Quamvis enim stuprum quoque sit crimen gravissimum, attamen, nisi vere sit vio- 51
lentum, pro eo Judex procedere ne- 52
quit *ex officio*, cum sit speciale in hoc delicto, quod Judex non sit competens, nec habeat exercitium jurisdictionis ante porrectam querelam a Patre, vel a Matre, aut ab aliis De- 53
floratæ Propinquis, de quibus *Sabell. in prax. crim. in præfat. n. 9. Angel. de delict. cap.124. n.5.* = ibi = *At si stuprum non fuerit violentum, requiritur instantia Partis offensæ, nec querelare potest privatim, vel publice, nisi sit Pater, Mater &c.* = non solum quia hujusmodi crimina respiciunt injuriam potius privatam, quam publicam, 54
verum etiam quia Fœmina (cujus Parentes ad tuendam illius honestatem abstinent a querelando) cum judiciali

li examine, ac timore carcerationis
in iis angustiis poni non debet, ut cogatur prodere scipsam, & in sui dedecus publicare jacturam suæ virginitatis, quæ vel erat occulta, vel
55 saltem dubia, & incerta, idque etiam in occulti, aut incerti Complicis præjudicium, quod utique non est tolerandum.

Si enim quoties non præcedat publica diffamatio, sed delictum sit occultum, Pœnitenti non licet no-
56 minare Confessario Complicem, nec sub pœna culpæ lethalis, & suspensionis ab audiendis Confessionibus, aliisque arbitrio Ordinarii, Confessario de Complice Pœnitentem interrogare, ne apud solum Confessarium
57 ille diffamatus remaneat, ut Theologi docent, inter quos *Villalobos.*, *Sylv.* *Maldero*, *Coriolan. Rodriquez*, *Ledesma*, *Bannez*, *Sot.*, *Petr. Fay*, *Lorca*; *Nugno* quos refert, & sequeretur *Dian. tom.* 1. *tract.* 8. *resolut.* 47. *Alphons. de Vega*, *Sylvest.*, *Wigandt*, *Octav. a S. Joseph*, & alii,& hoc Summus Pontifex BENEDICTUS XIV. sub dictis pœnis expresse prohibuit in sua *Constit.* incipien. = *Ubi primum* = expedita *quarto nonas Maii* 1746., multo minus, quando Stupri flagitium non est deductum ad Forum per querelam porrectam ab iis, ad quos spectat, licitum esse potest Notario, vel Judici *ex officio*, & sine jurisdictione interrogare Puellam de illius defloratione, simulque de Complice, aut socio Criminis, ne ambo dehonorentur, non apud unum tantummodo, sed apud Publicum, neve in actis publicis Curiæ ad perpe-
58 tuam memoriam amborum infamia notetur, maxime si Stuprator occultus, aut dubius, & incertus fuerit
59 Sacerdos, aut Parochus, quorum delicta, ad evitandum etiam Populi scandalum, quantum fieri potest, ce-
60 lari debent, illorumque animæ vulneribus ob humanam fragilitatem
61 contractis salutari medicina in abscondito est consulendum.

Indubitantius quia non solum ita sit injuria deliquentibus occultis, iique dehonorantur, sed deturpantur etiam Mulierum defloratarum familiæ, quæ a Judicibus, sive Notariis per hunc irregularem, ac vetitum *ex officio* procedendi modum foedari non debent, resistente lauda- 62
bili Consuetudine, & *Constitutione Ægidiana lib.* 4. *cap.* 69. alias 41. de qua inter alios testatur *Raynald. in supplemen. ad observat. crimin. cap.* 1. *supplet.* 5. *n.*480. *& seqq. tom.*4. = ibi = *Addebam unam aliam irrefragabilem rationem, nempe, quod Tribunal Gubernii non erat Judex competens, quia ob stuprum, refragante Constitutione Ægidiana, non potest agi, nisi ad querelam certarum personarum, ne familiæ defoedentur, & ideo in Causa Stupri nemo est Judex competens ante porrectam querelam, resistente d. Ægidiana, quæ in dicto casu speciali Stupri, adulterii &c. tollit Judici jurisdictionem* = idque confirmat *Zaul. ad Stat. Favent. addit. ad rubr.* 23. *lib.* 4. *num.* 15. Verba autem *Ægidianæ Constitutionis loc. cit.* sunt quæ sequuntur = *Statuimus, & ordi-* 63
namus, quod in criminibus incesti, & adulterii, stupri, fornicationis nullus accusando, vel deferendo privatim, vel publice admittatur, nisi esset Pater, Mater, Avus, vel Avia, Filii, & Nepotes utriusque sexus usque ad secundum gradum; Fratres, & Sorores, & Filii Fratrum, & Sororum; qui prænominati solum ad prædictam accusationem, seu delationem, quia domus, & generis sui quodammodo prosequuntur injuriam, admittantur =

Quæ si procedunt quoad Laicos, eodem, seu potiori jure procedere debent quoad Clericos, tum ad tollen- 64
da scandala *Genuens. in prax. cap. Mihi* 28: *sub nu.* 8. *vers. Item. juxta Roman. impress. anni* 1630. = ibi = *Item ad tollenda scandala, & infamias Familiarum neque Curia procedit ex officio contra Clericos committentes quævis peccata carnis cum Mulieribus, quæ habentur pro honestis, ad removenda homicidia, quando verosimiliter a Consanguineis timentur* =

Tum quia cum hujusmodi prohibitio principaliter facta sit in favorem

rem Mulieris, ejusque Familiæ, ne propter delictum occultum, seu dubium, si publicetur, earum fama detrimentum patiatur quia, ut inquit *Tass.*

Non mai la colpa occulta infamia apporta

Cumque talis infamia, seu famæ deturpatio evitari non possit sive procedatur *ex officio*, sive contra Laicum, sive contra Clericum, necessario sequitur, quod *ex officio* contra neutrum
65 procedi possit, attenta paritate rationis ad *Text. in L. Illud* 32. *ff. Ad L. Aquil. Surd. cons.* 301. *nu.* 19. *Cephal. cons.* 1. *n* 33. *Rot. dec.* 369. *nu.* 3. *par.* 14. *rec. et dec.* 59. *cor. Molines*, *et decis.* 8. *n.* 32. post mea *Vot. de Sponsal. Filiorumfam.* multoque magis concurrente simul infamia Clerici, quæ omni possibili modo ad removendum publicum
66 scandalum est evitanda; præterquam in casu, quo Stuprum esset notorium, nullaque tergiversatione celari pos-
67 set, & ut pœna ordinaria mulctari valeat, trina præmissa fuerit monitio *Rot. in Leodien. Pastoratus* 16. *Januar.* 1702. *cor. Mut.*

Patet igitur, quod quidquid sit quoad publicum commercium cum Meretrice, seu Concubina, *ex officio* nec etiam contra Clericum procedi potest pro Adulterio, quando Maritus Uxoris adulteræ illud ignorat,
68 propter honorem Matrimonii, neque pro stupro, quando deficit prædicta querela, propter honorem Defloratæ, ejusque Familiæ, & Clerici, qua de causa tam contra Laicum, quam
69 contra Clericum ex jam dictis Judex sine jurisdictione procederet.

Quod si Judices, vel Notarii *ex officio*, & ideo sine jurisdictione id ausi fuerint stupri confessionem a Deflorata habere tentantes, seu extorquentes, nedum ad refectionem damnorum, &
70 expensarum, quod est minus, cogi possunt *Scannarol. de Visit. Carcerat. lib.* 2. *§.* 1. *cap.* 2. *n.* 4. *&* 10. quia, quod facere eis non licebat, facere nihilominus attentarunt argumento *Text. in Leg. Nemo* 194. *ff. de regul. Jur.* = ibi = *Nemo damnum facit, nisi qui id fecit, quod facere jus non habet* = nam sine 71
jurisdictione procedens committit attentatum, & attentatum sapit delictum, & quidem delictum, quod attentantem ad rigorosam damnorum, & expensarum refectionem omnino 72
obligat, ut firmavit *Rot. decis.* 29. *& dec.* 221. *par.* 16. *rec.*

Verum etiam pœnam merentur uti ob hanc injuriam, & diffamationem, si non ab extorta confessione 73
Defloratæ, a visitatione tamen Obstetricum promanantem, Judicem, qui illam *ex officio*, sed non penitus temere visitari mandavit, puniendum esse censuit *Sacra Consulta*, ut testatur *Dyn. dec.* 18. *sub n.* 2. = ibi = *De anno* 1697. *cum Hieronymus Massaus Nobilis Camerinensis interim Vicesgerens Nursiæ ex motivo, quod Matertera sibi revelasset pulchram Puellam de Plebe Nursina esse prægnantem (ut supposuit) ne nasciturus deperderetur, misisset Obstetrices ad ipsam visitandam, & illæ unum vulgassent, varie aliud retulissent, instigantibus Nursinis &c. Sacra Consulta mandatum de capiendo relaxavit, & multum æris, & temporis impendit Judex ille, alioquin probi nominis, & nisi concordata Parte (cum jactura honoris exadverso plurimi magnificaretur) non potuit reintegrari ad similia munera obeunda* =

Quæ verba = *nisi concordata Parte* = satis ostendunt, quod nonnisi refectis damnis, & expensis, reinte- 74
grationem prædictam præfatus Vicesgerens obtinuit; Hæc enim clausula, seu conditio = *concordata* = vel = *satisfacta Parte* = in Rescriptis pro absolutione apponi solita, jus repetendi damna, & expensas Parti tribuit, quæ hoc jure sibi tributo abuti non solet, sed nisi generositatis ostentationem facere velit, nunquam sine tali refectione pro absolutione alterius Partis consensum præbet.

Neque solus Processus pro Stupro *ex officio* confectus infamat, sed etiam *præcepta de non conversando*, quæ in Tribunalibus Episcopalibus Etruriæ non sunt in usu, ne Puellæ, Mu- 75
lieries nuptæ, Sacerdotes, & multo

minus Parochi eisdem apud Laicos
76 cum scandalo diffamentur, neve ab
eorum exemplo animentur iidem laici
ad habendas pravas, aut suspectas
cum Fœminis consuetudines, sed
77 potius secreto monentur, ut ab illis
abstineant, & earumdem Mulierum
Consanguinei hortationibus obligantur
ad eos in propriis habitationibus
non admittendos, & si tam Clerici,
quam Laici monitionibus non pareant,
transgressores processantur,
78 & a suo competenti Judice secreto puniuntur.

At alibi nonnulli Judices Ecclesiastici
cum omni facilitate, nullo
etiam probato prius scandalo, hujusmodi
præcepta *de non conversando*
expedire non dubitant, quæ tamen
nulla sunt, & injusta, cum expedita
sint sine præcedenti Causæ cognitio-
79 ne, & præterea sine præcedenti trina
monitione nullatenus omittenda, tum
80 quia est præscripta a Jure Civili
Auth. Si quis ei Cod. Ad leg. Jul. de adulter. Auth. Ut liceat Mat. & Av.
§ His quoque, & æqualiter a Jure Ca-
81 nonico *Cap. Archidiaconum* 27. ibique
gloss. verb. Privatum dist. 81. *Cap. Si quis* 2. *De purgat. Canon. Cap. Si quisquam* 2. *Cap. Sicut ad extirpanda* 4. *Cap. Si autem Cleric.* 6. *De cohabit. Cleric. & Mulier. Cap. Licet Heli vers. Contra quos* ibique *Fagnan. n.* 9. *De Simon.* = ibi = *Quinto nota in vers. Contra quos, quod quando fit inquisitio contra aliquem in vim præcedentis denunciationis, requiritur, ut præcedat mo-*
82 *nitio* = Itemque a Jure Divino *S. Matth. cap.* 18. *vers.* 15. 16. *&* 17. tum a mul-
83 tis *Conciliis* relatis a *Menoch. de Arbitr. cas.* 418. *n.* 12. & signanter a *Sac. Concil. Tridentin. sess.* 24. *d. cap.* 8. *de reform. & sess.* 25. *cap.* 14. pariter *de reformat.* nec non a Pontificiis *Constitutionibus*, & præcipue a *S. PIO V.* in sua *Constit.* 5. & recentius a san. me. *BENEDICTO XIV.* in sua *Constit.*,
84 quæ incipit = *Justitiæ gladium* = *§. Alle Donne* = ibi = *Alle Donne oneste, o almeno, che non siano GRAVEMENTE diffamate, non si facciano precetti senza prove sufficienti, e senza, che preceda la trina monizione prescritta da Sac. Canoni, e dal Sac. Concilio di Trento* = eamque omitti non posse præ
cæteris advertunt *Pignattell. consult.* 85
139. *n.* 250. *tom.* 9. *Leo thesaur. for. Eccles. par.* 4. *cap.* 14. *de prohibit. & pœn. n.* 23. *vers. Quod Decretum*, neque
fieri posse nisi sufficientes scandali
probationes non desint, aperte fir- 86
mat *Raynald. in supplement. ad observat. crim d. supplet.* 1. *ad cap.* 28. *n.* 25. = ibi = *Judex non debet facere dictas monitiones, nisi habeat probationes sufficientes* = ubi allegat *Gabriel. Pereyr. de man. reg. par.* 2. *cap.* 34. *n.* 20., qui ait = ibi = *Judex nec ad monitionem devenire debet, nisi sufficientes habeat probationes* =

Tum quia Sacri Canones, Concilia,
ac Pontificiæ Constitutiones
abhorrent a violentiis, ut Præsulis, 87
& Tribunalis Ecclesiastici mansuetudo
resplendeat, & moderatio, nolentis
mortem peccatoris, sed ut convertatur,
& vivat, adhibendo post 88
sufficientes probationes prædictam
trinam monitionem exemplo Apostolorum
(quorum Episcopi occupant
locum) qui neque satellitum vincu- 89
lis, & catenis, neque carcerationibus,
& pœnis, sed hortationibus, ac
salutaribus monitis Oves perditas ad
ovile reducendas esse docuerunt.

Tum quia hac trina monitione
omissa Præceptatus infamatur præcepto
sine defensionibus de Jure naturæ
ei debitis, & sub pœna nullitatis
non omittendis, quarum assi- 90
gnationi æquivalent monitiones, nam
monitus in termino sibi in illis assignato,
aut se defendit, & probat
calumniosam esse accusationem, &
præceptum non transmittitur, aut 91
suam non justificat innocentiam, ac
in sua pertinacia contumax perseverat,
& legitime, & valide adversus
eum post monitiones præceptum expediri
potest probato scandalo cum
examine testium deponentium de
diffamatione Mulieris, & de eodem
scandalo in vicinia *Raynal. in supple-* 92
ment. ad observat. crim. supplet. 1. *ad cap.* 28. *n.* 27. *tom.* 4.

Non

Non præmissa autem hac probatione, valide procedi nequit, eamque omittere est absurdum ab omnibus legibus, & Doctoribus reprobatum, nec præceptum tenet, nec ligare debet *Can. Qui resistit 95. caus. 11. quæst. 3. L. Filiusfam. 118. §. Divi Severus, & Antoninus rescripserunt eos ff. de legat. 1. L. De pupillo*, ibique *Castrens. ff. de oper. nov. nunciat.*, illudque a *Paris. de Put. de Syndic. verb. Præceptum in princ. & in Cap. Quia sæpe n. 4.* appellatur = *Præceptum strangulatum* =, & ratio est, quia deficiente scandali probatione, Judex, ut dixi, sine jurisdictione procedit, cumque jurisdictonem non habeat, illi non est parendum, prout parendum non est Statuenti extra ejus Territorium ex defectu jurisdictionis argumento *Tex.* in *L. fin. ff. de jurisdict. & in cap. 2. De Constit. in 6.* = ibi = *Statuto Episcopi, quo (in omnes, qui furtum commiserint) excommunicationis sententia promulgatur, Subditi ejus furtum extra ipsius Diœcesim committentes minime ligari noscuntur. Cum extra Territorium Jusdicenti nonpareatur impune* =, & notat *Voet. de Statutis, eorumque concursu sect. 4. cap. 2. §. 7.* = ibi = *Nullum Statutum sive reale, sive personale se se extendit extra Territorium* =, & in punctualibus terminis firmant *Bertazzol. cons. 181. nu. 1. Bonfin. ad Bannim. gener. cap. 78. n. 24. Marsil. de Bannit. in verb. Juris ordine num. 24. pag. mihi 277.* = ibi = *Scias etiam, quod adeo est servandus ordo Juris, quod si Judex faceret præceptum pœnale alicui sine Causæ cognitione levato velo, tunc si ille contravenit, non cadit in pœnam &c. Et ratio hujus potest esse, videlicet, quia Judex procedens contra aliquem sine causæ cognitione, censetur tamquam privatus, & sibi non est obediendum* = & rursus in *verb. Judice n. 240. pag. 312.* = ibi = *Illud generale est, quod præcepta facta a Judice sine causæ cognitione non valent, nec obligant taliter citatum, vel præceptatum ad comparendum, & minus ad parendum talibus præceptis* =

93 94 95 96 97 98

Quamobrem simile præceptum absque ulla penitus difficultate impune sperni potest tamquam nullum, & iniquum *L. Nec quidquam §. Ubi decretum*, ibique *Jas. n. 5. & seq. ff. de Offic. Proconsul. & legat. Bartol.* & alii in *d. L. Filiusfamilias d. §. Divi in fin. ff. de legat. 1. Felin. in Cap. Ecclesia Sanctæ Mariæ 12. n. 2. & 6. De Constit. Federic. de Sen. cons. 251. per tot.*, & præsertim *n. 2. vers. Item alia ratione Bertazzol. d. cons. 181. n. 1. & 15. Matth. & Sanz. de re crim. contr. 18. n. 39. Viv. comm. opin. 678. n. 9. & 10. Guttierez quæst. Canonic. lib. 1. cap. 4. n. 18. in fin. Pignattell. consult. 65. n. 8. tom. 2. Sperell. decis 33. n. 3. Rot. dec. 30. num 3. par. 4. recen.*, aliique quamplures per hos relati hoc idem unanimi consensu testantur. 99

Et non solum sperni potest, sed nec etiam Præceptatus ab eo appellationem, seu recursum interponere tenetur, sed de facto resistere valet *Bertazzol. cons. 417. num. 19. & seqq. tom. 2.*, ex ea altera quoque ratione, quod a præcepto Judicia non sunt inchoanda *L. Si cum nulla 58. ff. de rejudic. L. unic. Cod. de prohibit. sequestr. Castrens. in L. 1. Cod. de execut. rei judic. & cons. 183. & cons. 230. n. 2. lib. 1. & cons. 3. in princ. lib. 2. Ancharan. cons. 60. n. 2. Alex. cons. 143. in fin. lib. 7. Bertazzol. con. 79. n 3. in fin. & num. 4. & cons. 181. n. 15. tom. 1. Boss in Prax. tit. Quomod. procedat per præcept. n. 12. Raynald. in supplement. ad observ. crim. supplet. 3. n. 131.*, cùm regulare sit, quod Judex, cui nihil est probatum, nihil præcipere possit *Bald. cons. 429. in princ. lib. 3.*, & si præcipiat, hic est verus casus, in quo locum non habet regula, quod Judici præcipienti juste, vel injuste sit obtemperandum, ut confutatis contrariis optime notat *Bertazzol. d. cons. 417. n. 22. & seq.* 100 101 102 103

Neque ad hanc justificationem faciendam sufficit relatio Parochi de scandalo *Raynald. in Supplement. ad d. cap. 28. supplet. 1. n. 26.* = ibi = *Unde ego in Urbe recusavi semper injungere præceptum de non conversando ex sola relatione, & fide Parochi, sed feci examinare etiam Testes super practica, & scan-* 104

scandalo inde oborto, & his habitis, de-
veni ad prædictam transmissionem præ-
cepti =

Nec creditur Judici de eodem
105 scandalo testanti *Bertazzol. d. cons.*
417. n.2. Parif. cons.41. n.31. Cyriac.
contr.101. n.43.

Imo nec Episcopo sine proba-
tionibus in præjudicium Tertii, fi-
106 des est adhibenda *Abb. in Cap. Con-*
querente n.2. de restit. spoliat. = ibi =
Non enim creditur Judici etiam Episco-
po, si dicit Clericum criminosum, sed
107 *oportet, quod legitime constet* = & post
Text. in Can. Non omnis 29. caus.2. qu.7.
ubi quod *non omnis, qui dicit: Pax*
vobis: quasi Columba est exaudiendus
tradit *Piton. Discept. Eccles.63. n.11.*
tom.3. = ibi = *Ordinario, & Superiori*
sine probatione, asserenti aliquid, & ma-
xime in materia, quod delictum, & in-
famiam maximam irrogat, non esse cre-
dendum = ibique in terminis assertio-
nis Ordinarii allegat *Crescent. dec.13.*
n.1 de probat. Rot. dec.244. n.6. par.4.
tom.2. recen., ubi quod *Sac. Congreg.*
Episc. & Regular. majorem voluisset
probationem, quam assertionem Epi-
scopi, cui de jure non est credendum
in præjudicium Tertii, & *decis.392.*
nu.4 par.17. & dec.260. num.8. & 9,
par.18. recen. = ibi = *Verum advertunt*
DD istam renunciationem tantum-
modo deduci ex quadam attestatione ex-
trajudicialiter facta ab Emo Card. tunc
Episcopo Asculano, quæ licet emanaverit
a Viro in eminenti Dignitate constituto,
& de cujus animi candore dubitari non
potest, tamen quia in judiciis æqualitas
rigorose est servanda, & in illa parte
relaxari non debet juris rigor, prout in
omnibus judiciis constanter servatur,
quod hujusmodi attestationibus nulla fides
adhibeatur, etiamsi sint juratæ, quando
contra Tertium adducuntur, ideo illa
minime in casu, de quo agitur, est suffi-
ciens ad probandam hanc renunciatio-
nem = Unde nil mirum, si expeditis
sine præcedenti legitima causæ cogni-
tione similibus præceptis a Judicibus
vel ignorantibus, vel violentis, Su-
premum Tribunal A. C. illa pluries
108 in gradu appellationis revocavit,
prout ad Justitiæ tramites revocare
tenetur cum condemnatione Curiæ
in damnis, & expensis, quia Judex 109
sine jurisdictione processit.

Et merito quidem, quia horum
præceptorum transmissione, debitis
scandali non præcedentibus probatio-
nibus, summopere, & injuste lædi-
tur bona fama, bonumque nomen
Laici, sive Ecclesiastici, ejusque cha-
racter, & decus, & pudicitia saltem 110
putativa Mulieris sive nuptæ, sive
innuptæ, quorum omnium, licet non
vera, aut non probata inhonestas in-
sinuatur mentibus hominum, itaut 111
afferatur scandalum, non evitetur,
simulque violantur Canonica Jura,
quæ aliqua potius toleranda volunt,
quamvis fieri non deberent, quando
publicis præsertim ducumentis pro-
bari non possunt *Can. Plerumque 26.*
caus.2. quæst.7., ne remedium scan- 112
dalum pariat *Can. Denique 6.*, ibique
gloss. verb. Venia dist.4. cap.1., ibique
gloss. verb. Remittenda dist.51. Gloss.
in Cap. Commessationes 1. verb. Cum
multitudine dist.44.

Quoties igitur expediri debet
præceptum *de non conversando*, quia
irrogat præcisam Familiis infamiam, 113
nativamque libertatem restringit, ra-
tioni, & æquitati repugnat, quod
præterverso Juris ordine ab ipso præ-
cepto judicium incipiatur, sed prius
constare debet in actis de scandalo,
& diffamatione eorum, quibus præ- 114
ceptum est transmittendum *Guazzin.*
ad defens. reor. defens.29. cap.1. nu.11.
& 15. = ibi = *Secunda defensio est, quod*
non præcesserit diffamatio, & ob id Ju-
dex transmittere inquisitionem, nec illam
formare potuit secundum receptam opi-
nionem = Et præcipue de inhonestate 115
Mulieris, cum enim hæc præsumi de-
beat honesta, bonæ conditionis, &
optimæ qualitatis, & famæ ex præ-
sumptione Juris, quod nemo malus 116
præsumitur, nisi talis probetur *Cap.*
Dudum 16. De præsumpt. L. Servos 20.
ff. de manumiss. testam. Farinacc. qu.47.
n.277, & 283. ideo pro honesta ha-
beri debet, nisi contrarium ex actis
appareat, & quidem necessario ante

non

non autem post præceptum, quia non sufficit, quod aliquid sit verum,
117 nisi in actis sit probatum, & Judici constet, ut super eo fundari possit ab illo sententia *Alex. cons.186. num.15. vers. Non obstat si diceretur lib.2. Auctor de interiori domo* inter opera *S.Ber-*
118 *nard. cap.25.* = ibi = *Ante proba, & sic judica; non enim qui accusatur, sed qui convincitur reus est* = Neque suspicio sufficit ad condemnandum *S. Isidor. lib.2. Offic.* = ibi = *Nullum judices suspicionis arbitrio; periculosum enim est de suspicionibus quemquam judicare* = Imo nec secundum conscientiam, hoc est secundum privatam scientiam, si-
119 ve notitiam, sed secundum acta, & probata est judicandum *Can. Judicet 3. quæst.7. Federic. de Sen. cons.21. num.2. Imol. cons.83. in princ. Rot. decis.173. n.2. & dec.416. n.4. par.16. recen.*, ita ut si Judex non suspicetur, non præsumat, non probabile, aut verisimile credat, aliquem commisisse delictum, sed quod magis est, propriis oculis viderit quempiam delictum committentem, adhuc illum condemnare nequit, si deliquisse in actis le-
120 gitime non probetur *Farinacc. qu.21. n.162. & seq. Conciol. resolut. Crimin. verb. Judex resolut.8. n.1. & 2. Clar. in §. fin. qu.8. vers. Sed pone n.5.*

Hujusmodi vero præceptum ideo infamiam, eamque maximam irrogat, quia quisque supponere debet esse justum, nec factum sine præcedentibus indiciis, circumstantiis, præsumptionibus, & conjecturis ejus ponderis, ut ab illis necessario possit inferri carnale commercium, quod deduci solet ab examine Testium, qui
121 viderint aliquem actum obscenum, ex quo sequi potuerit inhonestas, alias scandalum esset pharisaicum *Avendan. de exequut. mandat. cap.26. num.4. & 9. vers. Idem talis par.2.* = ibi = *Item talis Mulier debet esse suspecta, & INFAMATA de crimine Concubinatus &c. contra quam Testes deponerent esse INFAMATAM DE CRIMINE FORNICATIONIS cum Clerico, debentque Testes deponere aliquas PRÆSUMPTIONES, vel CONJECTURAS, ex quibus dicta INFAMIA originem traxit, nam SINE ISTIS infamia simpliciter probata, non esset infamia, sed vana vox populi, de qua non est curandum* =

Deferri nec etiam potest cuicumque Testi de prædicto actu deponenti, & præcipue Testibus, ad gravan- 122
dum Accusatum, carceratione coactis, nec e contra aliis, qui ad gravandum eumdem Accusatum lætanter parati noscuntur. Primi siquidem prius negativi, deinde carcerati, ac carceris squallore deterriti statim evadunt affirmativi, & veritatem in falsitatem commutant, ut libertatem adipiscantur, quorum proinde depositio pro ingenua haberi non potest *Boss. in prax. tit. de Carcer. n.22. Farinacc. cons.193. nu.3.* = ibi = *Imo non sponte, sed per vim. & tædio Carceris afflictus &c. ut se ab illis liberaret, sic deposuit. Ideo per vim depositio hujus Testis extorta videtur* =, & convenit *Bonfin. ad Bannim. gener. cap.77. in appendic. n.3.* = ibi = *Ea etenim, quæ deponunt Testes carcerati, tædio Carceris præsumuntur deponere, non ex veritate* = Maxime si fuerint Mercatores, vel Artifices, aut laboratores, & Operarii, qui cum propter carcerationem quotidianum lucrum ex negotiatione, vel ex arte proveniens amittant, & respective victum pro se, suaque familia ex propria industria acquirere impediantur, proprium interesse veritati, & juramento præponentes, facile efficiuntur perju- 123
rii. Minorem merentur fidem alii vel ex invidia, vel ex inimicitia, vel ex odio, aut ex vindicta (quod est investigandum) contra Accusatum audaciter, prompte, alacriter, & 124
animose deponentes *Alex. cons.15. n.4. lib.3. Cyriac. contr.250. n.29. & controv.407. num.201. & seq. Farinacc. quæst.60. a n.35. Conciol. alleg.53. n.8. Rot. cor. Falconer. tit. de Jurepatron. dec.47. n.6. & tit. de Tutor. dec.6. numer.12. & cor. Molines dec.661. n.56.* Sunt enim suspecti, quia nimis cito 125
deponunt.

Potissimum si deponant de prava con-

consuetudine Parochi cum aliqua foemina sive nupta, sive innupta, Judex enim meminisse debet, quod Deus
126 non sinit Vituperatores Sacerdotum ab Ecclesiæ Judicibus audiri *Can. Accusatio* 14. *caus.* 2 *quæst.* 7. = ibi = *Dominus Sacri Corporis sui tractatores a vilibus, ac reprobis, & non idoneis personis infamari noluit, nec calumniari &c. Unde & Dominus ait per Prophetam: Qui vos tangit, me tangit, & tangit pupillam oculi mei &c. Quoniam injuria eorum ad Christum pertinet* = consonat *Text.* in seq. *Can. Si qui sunt* 16. *dist. caus.* 2. *qu.* 7. = ibi = *Si qui sunt vituperatores, aut accusatores Episcoporum, vel reliquorum Sacerdotum, non oportet eos a Judicibus Ecclesiæ audiri antequam eorum discutiatur existimationis suspicio, vel opinio* = Et debet etiam advertere, quod Parochi ob illorum officium multorum odium incurrunt,
127 & positi proinde dicuntur tamquam signum ad sagittam *Cap. Qualiter, & quando* 24. *De accusat.*, quodque qualiscumque diffamationis adversus Parochum probatio non sufficit, sed diffamatio talis esse debet, ut sine pericu-
128 lo tolerari, & sine scandalo dissimulari non possit *d. Cap. Qualiter, & quando* 24., ibique *Fagnan. n.* 27. *De accusat.*, eaque concurrente, adhuc
129 ad expeditionem præcepti *de non conversando* deveniendum non esse censeo, quia per illud exosus, & invisus universo suo Populo redderetur, sed si *post trinam monitionem*, præcedenti scandali probatione, secreto factam appareat, & probetur incorrigibilis, absque dicto præcepto, datis prius
130 defensionibus, poterit non solum ab officio suspendi, verum etiam Beneficio privari, ut præscribit *Sac. Concil. Tridentin. d. cap.* 14. *Sess.* 25. *de reformat.* = ibi = *Quod si a Superioribus moniti ab iis se non abstinuerint tertia parte fructuum, obventionum, ac proventuum beneficiorum suorum quorumcumque, & pensionum ipso facto sint privati, quæ fabricæ Ecclesiæ, aut alteri pio loco arbitrio Episcopi applicetur, sin vero in delicto eodem cum eadem, vel alia foemina perseverantes, secunda monitioni adhuc non paruerint, non tantum fructus omnes, ac proventus suorum beneficiorum, & pensiones ex ipso amittant, qui prædictis locis applicentur, sed etiam a beneficiorum ipsorum administratione, quoad Ordinarius etiam uti Sedis Apostolicæ delegatus arbitrabitur, suspendantur; Et si ita suspensi nihilominus eas non expellant, aut cum iis etiam versentur, tunc beneficiis, portionibus, ac officiis, & pensionibus quibuscumque Ecclesiasticis perpetuo priventur* = & dixit *Rot. in d. Leodien. Pastoratus* 16. *Januar.* 1702. §. *Injustitia cor. Mut.*

Si vero fuerit simplex Sacerdos de eadem prava consuetudine accusatus, eaque concludenter probetur, omnia pariter prudentialia remedia prius sunt adhibenda, ut scandalum 131
removeatur, atque peccatum, ne illius crimen per acta publica cum Laicorum scandalo confirmetur *Cap. Magnæ* 7. *De Vot.*, sed si adhibitis omnibus remediis, factisque secreto tribus Canonicis monitionibus, necessarium reputetur eidem expedire præceptum *de non conversando*, hoc nun- 132
quam consignetur Cursori, seu Bajulo, ut illud Clerico tradat, sed subscribi fiat ab ipso Clerico, ut quantum fieri potest, publicum non red- 133
datur, nam Sacri Canones nolunt, quod delicta Ecclesiasticorum, nec etiam propter poenitentiam, publica evadant *Cap. Presbyter* 5. *dist.* 82. 134
= ibi = *Tamen* (Sacerdos) *in publicum non procedat, ne grex fidelis in eo scandalum patiatur; Nec enim debet Sacerdos publice poenitere, sicut Laicus* =

Hinc maximopere dolendum est nostris hisce temporibus, quibus non solum Clericis frequenter, & publice prædicta expediuntur præcepta, sed in puniendis eorum criminibus nullum inter eos, & laicos servatur cum intolerabili abusu discrimen, & pro quacumque etiam levi causa diebus quoque festis ad majorem Populi concursum carcerantur, ad carceres 135
per publicas vias, atque plateas a satellitibus veris sæpe canibus tamquam Tauri, & Vituli, & caro pro macello trahuntur, ac diuturna re- 136
ten-

tentione in secretis carceribus laniantur, non tamen in Tribunalibus Epi-
138 scopalibus Thusciæ, in quibus timetur Deus, timentur Censuræ, timentur recursus ad Sacras Urbis Congregationes, venerabilis apud illa est Clericalis, & maxime Sacerdotalis character, & fere nunquam auditur Sacerdos, minusque Parochus in formalibus carceribus retentus, quia sciunt non ita facile procedendum
139 esse ad eorum capturam, ne Censuram
140 excommunicationis incurrant *Clar. in prax. §. fin. qu. 28. n. 5. Farinac. qu. 27. nu. 73. & seq. De Grass. de effect. Cleric. effect. 7. n. 76. & seqq. Diaz. in pract. crim. Can. cap.* 123. nec ignorant, quod Clericorum captura Ordinis æstimatio læditur, ac semel læsa, vix unquam suo pristino splendori restituitur *Bimius respons. vol. 2. cons.* 171. *sub n.* 86. = ibi =
141 *Cum Clerici sint lux Mundi, nisi summa necessitate adigantur, non debent esse*
142 *faciles Vicarii ad eorum famam maculandam statim concessa captura cum tanta offensione, & scandalo, cum sæpe Vulgus moveatur magis falsa opinione, quam veritate: Unde summopere cavendum est, ne his capturis, & retentionibus, Sacri Clericorum Ordinis æstimatio lædatur, cum semel offensa, vix*
143 *unquam reparari possit* =

Quamobrem contra auctores carcerationum tam monstruosæ, & detestabilis naturæ *Joan. Segura de Avilos in Director. Judic. Eccles. par. 2. cap. 13. n. 13.* sic exclamat = ibi = *Heu quam inique, & imprudenter Clericorum captura a Judicibus Ecclesiastici Fori hodie*
144 *practicatur: qui quidem cupiditate, seu jactantia ducti, & excitati,* OB LE-
145 *VIA quæcumque delicta, & ubi FUGA*
146 *minime timetur, & præsertim ubi POE-*
147 *NA CORPORALIS non venit irroganda, ad incarcerandos, & affligendos Christos Domini ex quali quali informatione; seu levissimis præsumptionibus non verentur* =

Ubi ponderandæ sunt tres illæ
148 circumstantiæ, quarum prima = *Ob levia quæcumque crimina* = secunda = *Ubi fu-*
149 *ga minime timetur* = & tertia = *Ubi pœna corporalis non venit irroganda* = nam ex his *singularis* concursus unius mon- 150
struosissimam reddit carcerationem, & ea maxime = *Ubi fuga minime timetur* = ejus quidem efficaciæ, ut Clericus carcerari nequeat, quamvis absque dubio delictum commiserit, quatenus de ejus fuga timeri non possit, alias carcerationem mandans ab 151
incursu Censuræ in *Can. Siquis suadente* 17. *quæst.* 4. non evadit immunis.

Et quamvis ad evitandam hujusmodi Censuram juxta antiquorum Canonum dispositionem non solum suspicio fugæ, verum etiam post monitiones protervia, & *incorrigibilitas* 152
requireretur, ut statuit *INNOCENTIUS III. in Cap. Ut famæ* 35. *De sent. excommunicat.* iis verbis = *cum sint incorrigibiles* = ex quibus notat *gloss. verb. Violenter* quod ut esset capturæ locus absque incursu Censurarum, in Mandante, necessaria erat incorrigibilitas, sed hæc amplius juxta recentiores Sacrorum Canonum sanctiones necessaria non sit, ut colligitur ex 153
Cap. Si Clericos 15. *De sentent. excommunicat. in* 6. = ibi = *Licet nondum appareat incorrigibiles illos esse* = ponderanda sunt tamen una simul ea ipsius textus verba = *ne fugiant* = ex quibus manifeste constat, quod hodie quoque mandans carcerationem Clerici Censuram incurrit, quatenus de illius 154
fuga timere non possit.

De fuga vero suspectus esse nequit Clericus, qui pendente accusatione, & examine testium domi propriæ moratur, palamque se offert, aut est in Civitate, vel Diœcesi Beneficiatus *Corn. cons. ult. tom* 4. = ibi = 155
Ad hoc ut Episcopus Clericum capere, & incarcerare possit, requiritur, quod Clericus ille sit fugitivus, text. est &c. sed ille non dicitur fugitivus, neque de fuga suspectus, qui tam notabiliter, ut habet casus, Beneficiatus est in illa Diœcesi, ut dicit Jo. Andr. &c. Unde quia de fuga suspectus non erat, non fuit juste captus, nec incarceratus, & per consequens capiens, vel mandans capi in sententiam Canonis: Si quis suaden- 156
te: inciderunt = itaque quoad incursum in Censuram concludunt *Clar.*, *Bi-*

Bimius, Farinacc. loc. cit., aliique plures relati a *Jo. Andr. in d. Cap. Si Clericos De sentent. excommunicat. in 6.*

At quod pejus est aliqui Ordinarii non solum hoc minime servant, sed etiam quamvis ipsi laici sine praecedentibus inditiis carcerari non possint, nihilominus Clericos neque de fuga suspectos, neque per testium depositionem legitime inditiatos, sed a solo Accusatore, qui nihil probat, inculpatos carcerare faciunt, licet relaxantes capturae mandatum contra Clericum nullis, vel levibus, non autem gravissimis indiciis concurrentibus, hoc est, (ad differentiam laicorum) sufficientibus ad torturam *Genuens. in prax. cap. 27. n. 3.* juxta *impress. Roman. ann. 1630.* mortaliter pec-
157 cent *Guazzin. ad defens. animar. lib. 2. defens. 2. cap. 19. n. 9.* relat. a *Monacell. in formul. tom. 2. titul. 14. annot. ad formul. 3. n. 11.*, & incurrant excom-
158 municationem *Piasec. in prax. Episc. par. 2. cap. 4. art. 14. de poen. corp. nu. 2. Monacell. loc. cit. Clar. in §. fin. quaest. 28. n. 5. vers. Quaero nunquid*, ac teneantur ad refectionem omnium damno-
159 rum, & expensarum, ut pluribus relatis probat *Guazzin. loc. cit.* & hanc sententiam communem esse testatur *Farinacc. qu. 27. n. 142.* eamque tenuisse *Sac. Congregationem Concilii in Comen. 9. Septembr. 1702. & 1. Martii 1704.* refert *Monacell. loc. cit.*

Mea non interest decidere, an si-
160 miles Judices hujusmodi excessus committant ex ignorantia, vel ex malitia: Id unum certissimum est, quod quicumque Judices cogitare debent se minus scire, quam oportet scire, ideoque quotidie horas praecipue vespertinas, atque nocturnas otiosi, nugisque, seu murmurationibus applicati in Conversationibus, vel in Apothecis non insumant studio Legum, Jurium, & Causarum sedulo incumbant, Jura tamquam inanes fabulas non existiment, dispositioni Sacrorum Canonum obsequentes pareant, Censuras, ut Haeretici, non spernant, & *Sacrae Congregationis* Resolutiones non parvipendant, alias cum peccato sine poenitentia, cum Censuris sine absolutione, cum debito damnorum, & expensarum sine refectione properabunt ad aeternitatem.

Interea tamen providendum omnino videtur, ne Clerici tam grave detrimentum in anima propter dedecus characteris, in corpore propter famae laesionem, & in aere propter expensas, & damna patiantur, nec minus inhibendum, ne ullus Episcopus tanta facilitate expediat praecepta *de non conversando* contra Sacerdotes, nunquam vero contra Parochos, neque in Ecclesiasticorum Causis se conformare audeat dispositioni *Constitutionis Barbarinae* 161
diei 25. Maii 1641. pro Tribunalibus laicis, non autem Ecclesiasticis emanatae, ita ut lata sententia condemnatoria praecipue pro delictis carnis contra quemlibet contumacem Sacerdotem, eam in posterum ad tubae sonitum (prout in aliqua Dioecesi servatur) publicare nequeat coram numeroso populo in publica platea Civitatis cum nominatione Sacerdotis condemnati, & socii criminis, expressisque loco, tempore, ac omnibus etiam turpibus circumstantiis, quibus commissum fuit delictum, non cooperiendo ad exemplum Constantini Imperatoris delinquentem *Can. In* 162
scripturis 8. dist. 96., sed apud etiam de tali crimine non informatos, atque pusillos deturpando sacrum illum characterem, sine quo nec ipse Episcopus cum potestate Ordinis esse posset.

Eadem facilitate expediendi praecepta *de non conversando* Episcopi, & Judices Ecclesiastici uti non debent contra Puellas honestae familiae, etiam probato scandalo, siquidem reflectendum venit, quod adversus illas pro simplici stupro etiam indubitato *ex officio* procedi nequit, ne ipsae, ea- 163
rumque familiae infamentur, quodque eamdem irrogat infamiam praeceptum *de non conversando*; quia car- 164
nale praesupponit commercium inter masculum, & foeminam reciprocam 165
habentes consuetudinem, ideo adversus

versus hujusmodi Puellas procedi debet cum magna circumspectione, unde ego quoties habui ad aures certas de scandalo probationes, antequam ordinarem super eodem scandalo confici processum, vocare consuevi Puellæ Patrem, seu Fratrem, vel Patruum, aut iis deficientibus, Matrem, eosque monui, ut filiam, seu Sororem, aut neptem cogerent ad honeste vivendum, prædictamque deserendam consuetudinem, eamnamque infamiam, quæ oriri non poterat ex præcepto, si illud non transmisissem (quod tamen, durante contumacia, transmittere coactus essem) ipsi nihilominus tacendo, vel negligendo, aut dissimulando, seu consentiendo, propter populi murmurationem, sibi componebant, etiamsi nullum in facto scandalum activum intervenisset. Cum qua paterna monitione fere semper intentum obtinui, quia vel ipsi curarunt, quod talis consuetudo cessaret, vel quod inter filiam, seu sororem, aut neptem, & Virum frequentantem Matrimonium celerius iniretur, & si aliquando ita procedendo nihil profeci, trina præmissa secreto monitione, probatoque scandalo, injunxi in abscondito præceptum *de non conversando* soli Viro, ut minus, quam fieri posset, honestas Puellæ læderetur.

Si vero Puella erat plebeja, ac infimæ conditionis, eamdem adhibui
166 cautelam, licet enim probatum sit scandalum, nihilominus non expedit neque his statim præceptum transmittere, quia hujus generis fœminæ cum uno tantum Viro familiaritatem habentes, cum se vident tali præcepto pro impudicis coram populo publicatas, omnino penitus verecundiam amittunt, seque prostituunt,
167 & non semel post præceptum prægnantes evadunt, quibus præcipue convenit exprobratio *Propert. lib. 3. de mulier. incontin. Eleg. 18.*

Vos ubi contempti rupistis frœna pudoris
Nescitis captæ mentis habere modum.

Quod si talis cautela inutilis fuit præmissis, ut supra, monitionibus utique eidem præceptum transmisi; Sed prædictam non adhibui cautelam, sed trinam tantummodo præcedentem monitionem, quoties Puella erat filia matris inhonestæ, quia malæ soboles 168
malorum parentum actionem imitantur *D. Gregor. homil. 20. in Evangel. ante med.* juxta illud

Sæpe solet filius similis esse patri

unde & ipsa inhonesta præsumitur *Cephal. conf. 140. n. 3. Bofs. in prax. tit. de plurib. violent. n. 68. in fin. Farinacc. consf. 24. n. 15. & quæst. 136. n. 99.* ex rationibus per me adductis in *Vot. 6. n. 44. 67. & seqq. de Sponsal. filiorumfam.* ut enim ait *Horat. Ode 4. lib. 4.*

Nec imbellem feroces
Progenerant Aquilæ Columbam;

ideoque illi se stupratam fuisse asserenti nec etiam concurrentibus adminiculis aliqua adhibetur fides, ut faciat indicium ad inquirendum 169
Menoch. de arbitr. cas. 474. n. 54. Farinacc. quæst. 43. n. 178. & cons. 80. n. 23. lib. 1. Eugen. cons. 76. n 95. vol. 1. in puncto *Conciol. resolut. crim. verb. Stuprum resolut. 2. nu. 5. & allegat. 98. n. 18. & seq.* dummodo tamen inhonestas Matris sit inhonestas meretricia *Cap. Si* 170
gens. anglorum. 9. dist. 56. = ibi = *De tali commixtione meretricum æstimandum est degeneres populos, & ignobiles, & furentes libidine fore procreandos* = non autem inhonestas simplex, veluti si semel, vel bis cum uno, aut altero Viro inhonestatem exercuerit in occulto, hujusmodi namque Fœminæ, quæ meretricio more non vivunt, nec publicas inhonestates committunt, inho- 171
nestæ non reputantur *Farinacc. qu. 145. n. 159. & seqq. & cons. 33. nu. 10. Bofs. in prax. tit. de rapt. mulier. nu. 10. Decian. tract. crim. lib. 8. cap. 7. n. 12.* adeout nec etiam leges privantes dote Mulieres luxuriose viventes, illas quoque 172
comprehendant *Raynald. in supplement. ad observat. crimin. supplet. 2. ad cap. 28. n. 1. & seqq. tom. 4. Ursaya Instit. Crimin. lib. 2. tit. 7. de crimin. vis publicæ, & privatæ n. 21.* quamvis contrarium sentiat *Monacell. in Formular. to. 1. tit. 10. annot. ad formul. 19. n. 3. & 4.* cujus opinioni prævalere videtur *Raynald. & Ursa-*

yæ opinio, ex ratione, quam afferunt nimirum, quia statim ac istæ Fœminæ ab Amasio sunt desponsatæ omnis præcedens macula sublata censetur, & quia mulier quæ affectu maritali, passa fuit se cognosci carnaliter ab Amasio, inhonesta dici non possit. Secus tamen si Puella post occultam deflorationem dotem ex dispositione Testatoris solis Virginibus debitam, obtinuerit, eam namque in præjudicium alterius Puellæ, quæ vere sit Virgo, retinere non posse, sed restitutioni obligata esse videtur; Ne tamen maculam, quæ est occulta, in sui detrimentum publicare cogatur, recurrere poterit ad Card. Majorem Pœnitentiarium, cui san. mem. INNOCENTIUS XII. in sua *Constitut. diei 9. Septembr. 1692.* super facultatibus ejusdem Majoris Pœnitentiarii emanata ita specialiter indulsit = ibi = *Cum Puellis, quæ Virgines non sunt, & dotes petunt, seu obtinuerunt a Confraternitatibus, aut aliis locis, vel Dispositionibus piis, quibus injunctum est, ut alias Virginibus tantum dent, seu distribuant, in occultis, & in foro conscientiæ tantum, quatenus ille in posterum honeste vivant; facultatem habeat dispensandi* =

Quando demum Fœminæ sunt Conjugatæ, major esse debet Judicis
173 circumspectio, & quemadmodum nec pro adulterio, nisi sit publicum, & notorium, & Conjugi innocenti cognitum *ex officio* procedi potest, ut *supra n.34. & 36.* ita pro prava consuetudine Conjugatæ absque prudenti consilio, cautela, & circumspectione ad præcepti transmissionem deveniri non debet, ne inter Maritum, & Uxorem deteriores sequantur exitus, & ne præbeatur saltem occasio Divortii, maxime quando agitur de dicto, aut auditu incerto, vel affectato paucorum pravæ qualitatis hominum, quorum procacitate legiti-
174 ma non sunt fœdanda Connubia *leg. Quamvis 30. Cod. Ad leg. Jul. de adulter. Caranz. de Syndicat. par.2. num.49. Hect. Felic. allegat. 111. n. 7. & allegat. 114. nu.1. Farinacc. quæst. 141. num 44. Matth. & Sanz. de re crim lib.48. tit.3. cap.4. n.11. Sanfelic. dec. 350. n.5. & 6.* & si constet concludenter de scandalo, adhuc servanda erit regula tra- 175
dita a *Raynaldo* de qua *supra n.40.*

Quod si constito de publica diffamatione, justificato insubsistentibus, sed apparenter concludentibus probationibus, publico scandalo, & præmissis tribus monitionibus Judex cum jurisdictione, aut his monitionibus neglectis sine jurisdictione præceptum *de non conversando* expedierit, & Præceptatus se innocentem, & calumniatum esse probaverit, præceptum est ab eodem Judice revocandum, eoque renuente, ad tramites *Benedictinæ Constitutionis* incipien. = *Justitiæ gladium* = *loc. cit.* ad Judicem Superiorem pro obtinenda justitia re- 176
currere non impeditur = ibi = *Che se mai alcuno de' Precettati giustificherà d'essere innocente, non solo debba cancellarsi il precetto o in tutto gratis, o al più con soli tre paoli, e non più per il Decreto di cancellazione, ma in oltre resti al medesimo l' arbitrio di convenire i suoi Calunniatori, e quando mai dal Giudice, da cui è stato precettato, se gli negasse, o ritardasse la giustitia, possa ricorrere a Giudici Superiori, per ottenere la revocazione, servando però intatto il precetto, che gli è stato fatto* = ubi notanda est ea expressa conditio = *Servando però intatto il precetto, che gli è stato fatto* = quæ proculdubio declarat noluisse Legislatorem, quod pendente appellatione, seu recursu super præcepti revocatione, Præceptatus
in Carceribus retineatur, alias su- 177
perflua fuisset, quia in carceribus detentus etiam absque tali conditione, illud pernecesse servare deberet, cum Carceratus sit ab hominum consortio sejunctus. Et hoc etiam procedere teneo, quando Præceptatus fuit ob præcepti transgressionem carceribus mancipatus, a quibus per Judicem Recursus est illico dimittendus, & habilitandus, quatenus ex actis constet præceptum esse nullum, vel quia fuerit expeditum sine probatione diffamationis, & scandali, aut sub depo-

posi-

positione testium non integræ fidei, qui plures patiantur exceptiones, aut tribus non præmissis monitionibus, in hisce namque casibus præceptum, ut probavi, non ligat, & impune sperni potest.

Nec etiam ligare, sed impune
178 sperni posse arbitror præceptum de non conversando, neque loquendo, addita clausula = *nec etiam sub specie boni* = maxime si fuerit sic allocutio interdicta inter Sacerdotem, & Mulierem, cui proinde Sacerdos in casu necessitatis, & repentini accidentis nec Sacramentum pœnitentiæ in defectu aliorum Sacerdotum ministrare posset, quod esset, iniquum. Si vero Mulier publicam alicujus artis apothecam haberet, & cum ea præceptatus publice, & palam ab illa merces emere prohiberetur, hoc inhu-
179 manum esse ab ipsis Turcis existimatur, ut refert *Jacobus Sranza* Orator Venetus in manuscripta relatione suæ Legationis Constatinopoli expletæ *anno* 1570. his præcisis verbis = *Rispetto alle Botteghe de'Negozj, e manifatture sono così sacrosante, che è per legge di natura osservato inviolabilmente, che a niuno chicchesia possa vietarsi l'ingresso, e il trattenersi in esse, perche nè anche il Prencipe Supremo può con giusto titolo impedire la pubblica negoziazione in tal maniera, che se dal Bottegajo si ritenesse in essa Bottega per Concubina una Donna, ed entrasse in essa il su marito della medesima, che la risiutò, e che perciò restano dalla lor legge precettati di non conversare, con tutto ciò la Giustizia non può procedere contro di loro, benche parlassero insieme, perche si trovano in luogo pubblico, e in conseguenza in sito, dove non è credibile il congiungimento, e la frattura del precetto. Ma perche anche in quei Paesi vi sono genti viziose, poco vi mancò, che io non mi vedessi nel cimento di sostenere un'impegno per il mio Schiavo, che entrato in una Bottega, dove stava per Concubina una stata prima sua Moglie, e dal medesimo risiutata, e precettata dal Fisco, fu per invidia fatta carcerare la Donna, ed il Bottegajo sotto pretesto di frattura di precetto, avendo però lasciato il mio Schiavo, per esser mio; Ma dovendo questo difendere il suo onore, e quello della sua Donna, m'obbligò a far ricorso ad Amurat, quale subito sentenziò a favor loro, condannando l' invidioso Insidiatore nella pena di* 100. *pezze, e dichiarando, che le Botteghe son pubbliche a chicchesia, e che il Visirre non può obbligare alcuno servirsi piu d'una, che d'un altra Bottega sotto pretesto di precetto* =

Statuitur præterea in eadem Pontificia *Constitutione loc. cit.*, quod probata contraventione præcepti, Vir transgressor condemnetur in pœnam exilii, aut in aliam in præcepto com- 180
minatam = ibi = *Provata, che sia la controvenzione, s'eseguisca contro l'Uomo la pena dell'esilio, o altra pena comminata nel precetto, quale non possa mai commutarsi in pena pecuniaria senza nostro special Rescritto, e de' nostri Successori* = Pœna autem in præcepto expresse comminata apud aliqua Tribunalia solet esse non exilium, ut supponere eadem *Constitutio* videtur, sed gravissima pœna triremium ad quinquennium, quam si Judex comminetur ad terrorem, nullum gravamen inducit. Si vero comminetur, & deinde probata transgressione, Judex illam suo Decreto, seu sententia exequi mandet, talis pœna exorbitans esse videtur, & consequenter injusta, neque commensurata delicto prout esse deberet *Francisc. Cosci*, seu *Decan. Senens. in Cap. Cognoscentes n.* 4. 5. *De Constitut.* Siquidem pro adulterio concludenter probato Vir adulter etiam in Tribunali Emi Urbis Vicarii nonnisi in eamdem pœnam triremium ad quinquennium condemnatur *Raynald. observat. crim. cap.*23. *§.*4.5.*&* 6. 181
*n.*34 Solutus vero, qui solutam deflo-ravit, & deflorasse probatur, vel nullam pœnam, ultra dotem, vel solam pecuniariam, aut ad summum 182
exilii pati cogitur *Matth. & Sanz. de re crim. contr.* 51. *nu.* 7. *Carpzov. pract. crim. par.*2. *quæst.* 69. *ex n.*51. *& qu.*75. *n.* 65. *& seqq. Guttier. quæst. can. lib.* 1. *qu.*37. *n.*11. *Sabell. in pract. crim. §. Stupro n.*18. *& in Summ. §. Stuprum sub n.*6.

Qq 2 *vers.*

vers. Florentiæ De Comit. dec. Florent. 40. §. unic. num. 10. *& seqq.* Cur ergo eamdem gravissimam, & ignominiosam pœnam triremium subire debet Præceptatus, si sit Uxoratus, pro solis cum particulari fœmina sibi interdictis allocutionibus, quæ adulterio æquiparari non possunt, nec a
183 longe actuale adulterium inducunt? Quanam ratione eidem pœnæ, & infamiæ obnoxius esse debet Præceptatus liber, & solutus pro solis cum soluta habitis verbis, quæ non æquivalent stupro (quod, ultra dotem, tanta pœna minime punitur) & Puellæ florem virginitatis si Virgo sit inta-
184 ctum relinquunt? In tanta profecto delictorum disparitate cum æqualitate tamen pœnæ quoad præcepti contraventionem, nonnisi ejusdem pœnæ exorbitantia, & injustitia detestanda videtur, pro qua Judex nul-
185 lam meretur excusationem; Et quemadmodum pro denegata revocatione præcepti datur recursus, seu appellatio, ita pro evitanda executione hujus exorbitantis pœnæ, ob præcepti transgressionem, appellationem
186 esse concedendam firmiter teneo propter gravamen irreparabile.

Nec Judex *a quo* ægreferre debet, quod appellatio in utroque ca-
187 su concedatur, nam potius *bonus Judex gaudet de appellatione*, quia si bene judicavit, gaudet de sui Judicati confirmatione, & si Judex ad quem illud ex ignorantia, vel malitia non confirmat, cum ad tramites Juris confirmari mereretur, nihil de ejus culpa participat; Si vero male judicavit, cum bene judicare putaret, gaudet de ejusdem sui Judicati infirmatione, quodque suus error emendetur, ut jus suum unicuique tribuatur. Sed si nititur impedire per fas,
188 & nefas appellationem, ostendit non ignorare se male judicasse, nec velle, ut examinata iterum Causa a Judice appellationis, Appellans ab eo condemnatus absolvatur, sed cum executione sui Judicati sive justi, sive injusti pœnam in quam illum ira potius, quam ratione ductus condemnavit, omnino subire cogatur.

Ad impediendam tamen appellationem aliquis Ordinarius in actu Visitationis abutitur potestate Æconomica, seu Epicheja, cum ex informata conscientia, & ex abrupto Clerico, vel Mulieri sive nuptæ, sive innuptæ verbale præceptum expedit de non conversando sub pœna carcerationis, aliisque arbitrio &c., quod non ligat, seu saltem contra illud competit appellatio. Tum quia nec ipse Supremus Princeps Epicheja uti potest nisi prius habuerit extrajudicialiter ad aures eas ipsas probationes, quæ in Judicium deductæ delictum plene concluderent *Cresp. de Valdaur. observat.* 3. *nu.* 1. 6. *&* 7. *& seqq. Matthæu, & Sanz de re crimin. contr.* 21. *n.* 53. *&* 54. cum aliis relatis a *Raynald. Observat. crim. in Proæm.* §. 6. *n.* 39. *& seqq.* Tum quia præcedere semper debet cognitio causæ, & trina monitio *ex juribus desuper allatis*; Tum demum quia hodie ad evitandas oppressiones usu receptum est, quod nec etiam in Visitatione pro morum quoque correctione Ordininarii Visitatores absque ulla figura Judicii procedere valent, sed Processus cum terminis licet brevioribus conficere tenentur *Raynald. Observat. crimin. in supplem. ad cap.* 32. *supplet.* 3. *sub n.* 152. *vers. Hodie, & n.* 155.

Quod autem dixi circa necessitatem trinæ monitionis, ut Judex cum jurisdictione pro adulterii delicto *ex officio* procedere valeat, non extenditur quidem ad casum, quo Judex procedat ad querelam Partis, & signanter ad casum, quo agatur de Separatione Tori. Quoad actionem enim Conjugi innocenti competentem pro Tori Separatione non est necesse, nec quod monitiones, aut præcepta præcedant, nec quod prædictæ 189
cautelæ adhibeantur, sed semper, & quandocumque promota fuerit civiliter instantia pro Separatione Tori propter adulterium, atque de illo constiterit, non solum Conjux innocens adultero Conjugale debitum red- 190
dere

dere non tenetur *S. Matth. cap.5. vers.32. Navarr. in Manual. cap. 22. n.23.* Verum etiam fit inde locus executioni dispositionis Sacrorum Canonum, qui ad occurrendum scandalis, atque peccatis ex *Evangelio* provide
191 statuerunt, ut solum adulterium de per se justam præbeat causam divortio *Cap. Significasti 4. De divort. Cap. Ex parte 9. vers. Si qua igitur de Spon-*
192 *sal.*, quod & cautum habemus de Jure Civili ad *Text.* in *L. Consensu* 8. *§. Si qua igitur Cod. de repud.*, & tradunt *Paris. cons.54. num.42. in princ. vol.4. Farinacc. quæst.143. §. Separatio Tori a n.9. ad 24. Card. de Luc. de Matrim. disc.13. n.2. Rot. dec.441. nu.1. par.1. & decis.202. n.8. & dec.239. n.2. par.6. & dec.337. n.1. par.12. & dec. 315. n.4. & dec.818. n.2. par.18. recen. & cor. Pen. dec.1018. in princ. & cor. Seraphin. dec.226. n.1. & 2.*

Maxime si Conjux innocens ad-
193 versus alterum Criminale Judicium instituerit, aut etiam in Judicio Civili alter alterius adulteria, delicta, malosque mores detexerit, aut alter alterum calumniatus fuerit *Cyriac. contr.173. nu.1. & 8. tom.1. Trivisan. dec.45. sub n.9. & n.13. & dec 61. per tot. lib.1. Rot. dec.706. nu.1. par 1. & dec.328. n.1. & 2. par.13. recen. & in Posnanien. Separationis Tori 14. Maii 1728. §. Ratio sic decidendi cor. Card. Cinc. & in Romana Separationis Tori 10. Januar. 1735. §. fin. cor. De Vais* = ibi = *Potissimum, cum in longo, acrique Processu hujus litis nec Maritus cessaverit ab insectando Uxorem, eamque calumniando, & Uxor maxima cum læsione boni nominis Viri detexerit ejus malos mores, & nequitiam usque ad objectionem criminis lenocinii, & falsitatis commissæ lite pendente. Inde enim præsumitur exarsisse inter ipsos acerbiora odia, & implacabiles inimicitias &c. adeoque hac sola causa sufficeret ad Tori Separationem, ne alias luctuosior sit reditus, quam discessus* =

At his etiam non concurrentibus
194 pro perpetua Separatione Tori sufficit solum adulterium ex juribus desuper allatis.

Dixi supra *num.30.*, quod in
Causa Separationis Tori propter adul- 195
terium Judex privativus est Judex Ecclesiasticus, quod & iterum confirmo non solum in casu adulterii, sed etiam in quocumque casu, in quo de Tori Separatione sit agendum. At si Infideles, Catholicis Principibus subjecti, prout sunt Judæi, divortium petant ratione adulterii, aut sævitiarum, tunc non Judex Ecclesiasticus erit competens, quia ipsi Sa-
cris Canonibus in Spiritualibus, & 196
Sacramentalibus non subjiciuntur, *Cap. Gaudemus 8. De divort. Glos. in Clement. 1. verb. Principum De testib.* sed Judex Laicus tum quia eorum Connubium est contractus mere temporalis, cujus cognitio ad Judicem Laicum pertinere debet, tum quia Divortium ex prædictis causis statutum est non tantum de Jure Canonico, sed & de Jure Communi Romanorum, ut colligitur ex *Text. in Auth. De nuptiis §. Mitiores vers. Si igitur Mulier tale aliquid & in l. consensu 8. Cod. de*
repud. & alibi, cui regulariter Judæi 197
ligantur *L. Nemo Judæorum 6. L. Judæi communi Romano 7. L. Nemo Exterus 8. Cod. de Judæis.*

Sed si inter fidelem conversum ad fidem, & Conjugem infidelem adhuc in infidelitate manentem Causa Divortii sit agitanda, ita distinguendum erit; Aut infidelis est Actor, qui scilicet agat ad divortium, vel ad nullitatem Matrimonii, & hic fidelem convenire tenetur coram Judi-
ce Ecclesiastico, qui in Causa Matri- 198
moniali competens est Judex Fidelium; Aut Fidelis est Actor, & ipse 199
Infidelem coram Judice Laico, qui ejus est competens Judex, convenire debet, ex regula Juris, quod in utro-
que casu est servanda, quod Actor 200
nempe tenetur sequi forum Rei *Cap. Si Clericus 5. Cap. Cum sit generale 8. de Foro competen. L. Quia etiam 3. ff. de aliena judic. mutand. Leg. In Criminali 5. Cod. de Jurisd. omn. Judic. L. ultim. Cod. Ubi in rem act.*

CAP. XIV.

CAP. XIV.

Quomodo probari possit adulterium ad effectum Separationis Tori, & an ad illud probandum admitti possint Testes minus idonei, & singulares.

SUMMARIUM.

1 Adulterium non probatur per Testes de visu.
2 Testis deponens directe de visu copulæ, est falsus.
3 Copula non cadit immediate sub sensu Testis.
4 Sed mediantibus actibus ad copulæ effectum ordinatis.
5 Qui sunt a Teste probandi, ut ex illis copulæ probatio formata dicatur.
6 Adulterium probatur per indicia, præsumptiones, & conjecturas.
7 Maxime quando non agitur criminaliter ad pœnam, sed ad effectum Separationis Tori.
8 Licet materia hujus Separationis dicatur gravis, & ardua.
9 Adhuc leviores adulterii probationes ad id sufficiunt, *& n.79.*
10 Amicitia, & prava consuetudo Viri cum Muliere copulæ præsumptionem inducit.
11 Item nocturnæ cum eadem deambulationes per Civitatem, ad Vineas, seu Theatra.
12 In publicis Cauponis cum ipsa Cœnæ, & Convivia.
13 Amor Viri erga Amasiam, seu Uxoris erga Amasium, salutationes, & alia signa benevolentiæ.
14 Odium Uxoris erga Virum, seu Viri erga Uxorem.
15 Imprecationes contra auctorem Matrimonii.
Amor est præcipua adulterii causa.
Pulchritudo Mulieris accendit in Viris amorem, atque libidinem, *ibid.*
16 Zeleucus locrensis sancivit, ut oculi Adulteris eruerentur.
17 Item alimenta per Virum Amasiæ præstita.
18 Impudici sermones inter Amasium, & Amasiam, & secreta allocutio in loco, & horis ad fornicationem commodis.
19 Pectoris fœminæ tactus, amplexus, & oscula.
20 Quæ nihil detrahunt pudicitiæ, si rapta sint ab invita.
21 Secus si fuerint voluntaria, & tactus libenter admissi.
22 Præsumptio adulterii ex his actibus resultans sufficit pro Tori Separatione.
23 Imo solus tactus mammillarum.
24 Item Uxoris pernoctatio extra domum, sine venia, & consensu Viri.
Ejus conversatio cum lenis, seu lenonibus *ibid.*
25 Frequentes accessus Adulteri de nocte, & commorationes, clauso ostio, in domo Adulteræ.
Si Juvenis deprehensus ibi fuerit, & pulchra sit Mulier *ibid.*
26 Traductio Adulteræ ad Domum Adulteri, & in cubiculo suæ dormitionis, clausis januis, retentæ.
27 Attestatio mediatoris adulterii, cui est deferendum, & quare.
28 Inventio Mulieris in Cubiculo, januis clausis, cum Viro despectorato, caligisque solutis.
Vel si illa ex eo egrediatur cum rubore faciei, solutoque crine *ibid.*
29 Inventio Amasii cum Amasia in eodem lecto cubantis, aut in actu copulæ.
30 Quod junctis adminiculis, unicus Testis plene probat.
31 Plus valet dictum unius Testis de visu, quam dictum plurium Testium de auditu.
32 Testis omni exceptione major ad hoc requiritur, si plena adulterii probatio super ejus depositione de visu tantum innitatur.
33 Si cum ejus dicto conjecturæ admodum leves concurrant.
34 Si agatur de probando adulterio pro declarando Matrimonio nullo,

lo, aut criminaliter puniendo.

35 Secus quando agitur tantum civiliter ad Tori separationem, & dictum Testis aliæ probationes coadjuvant.

36 Etsi Testis sit unicus, & vilis probat copulam, dummodo urgentes conjecturæ concurrant.

37 Testes viles, impuberes, familiares, & inhabiles admittuntur ubi personæ nobiles, & integræ famæ haberi non possunt.

38 Viles, ac minus honestæ personæ probant deponentes se vidisse Virum cum Muliere in loco ad copulam apto, solum cum sola luctantem, nudum cum nuda jacentem, vel in abdita secedentem, & per actus inhonestos ad copulam dispositum.

39 Item adulterium probat Amasiæ confessio etiam extrajudicialis in hac materia, in qua caute loqui solet.

40 Quamvis sit socia criminis præsertim concurrentibus adminiculis, *& n.* 42.

41 In criminibus, quæ occulte committi solent socius interrogari potest de socio.

43 Et probat licet sit Meretrix.

44 Et infamis, & vilis, quia deponens de facto proprio contra alium facit semiplenam probationem, junctisque adminiculis plene probat.

45 Certius si confessio etiam Amasii concurrat sive verbalis, sive per alterum ex eis in literis expressa *ibid.*

46 Item probat adulterium confessio Conjugis adulteri ad effectum separationis Tori neque per suggestionem, neque per collusionem emissa.

Secus ad effectum dissolutionis vinculi Matrimonialis *ibid.*

47 Item suscepta proles ex damnato coitu cum Amasia.

48 Eorum annotatio in libro, in quo publici Concubinarii describuntur.

49 Monitiones eisdem factæ, quibus spretis, fuerint per sententiam excommunicati, & Cedulones affixi.

50 Publica vox, & fama.

51 Causa separationis Tori agitata propter Viri adulterium in Urbe.

52 Prægnantia Mulieris viduæ per ventris tumescentiam probatur, *& num.* 57.

53 Maxime si ope Adulteri e propria domo fugam arripiat, & alibi latitet, ne ad Tribunal adducatur, ab Obstetricibus visitetur, & auctorem prægnantiæ fateatur, *& num.* 57. 59. 60.

54 Si requirat locum immunem ad pariendum, *& n.* 62.

55 Si ventre non amplius tumescente, omni timore deposito, ad proprios lares revertatur, *et numer.* 57. 63.

56 Si Adulter Auctor prægnantiæ cursum Processus Criminalis adversum illum ad instantiam Uxoris instructi retardet, *et n.* 64.

58 Auctor prægnantiæ præsumitur qui solus Mulieris conversationem frequentavit.

61 Eamque latitantem visitavit.

65 Hæ conjecturæ sufficiunt ad Tori Separationem.

66 Potissimum si præsumptus Auctor prægnantiæ malis artibus extorserit attestationem falsam, ut de subornatione Testium propriam calumniaretur Uxorem, *et numer.* 67. 68.

69 Si Testem deponentem de ejus prava consuetudine cum Muliere prægnante minis, & terroribus ad se retractandum induxerit, *et n. seqq.*

70 Hæc tamen retractatio fidem non adimit priori attestationi aliis attestationibus, & adminiculis fulcitæ.

71 Attenditur primum dictum Testis, non autem secundum priori contrarium, quod ex vi, & metu emanasse præsumitur.

73 Si insuper exhibuerit falsas attestationes cum supplantatis subscri-

scriptionibus nomine Testium, qui nunquam eas subscripserunt, *et num.* 74.

75 Quæ falsitates cogere debent Judicem ad concedendam petitam ab Uxore separationem.

76 Auctores harum falsitatum tamquam fures, latrones, & raptores gravissima pœna sunt puniendi.

77 Singularitas Testium fidem eis non minuit, si non sit obstativa.

78 Et agatur de actibus natura sua reiterabilibus.

80 Testes etiam singulares probant adulterium.

81 Etiam quando proceditur criminaliter.

82 Certius quando agitur ad Tori separationem.

83 Ad hoc sufficit violenta præsumptio vel ex fama.

84 Vel ex dicto Testis deponentis de scientia, & fama cum altero Teste deponente de fama tantum.

85 Aut de actibus proximis ad copulam.

86 Quia concludens probatio non est necessaria.

87 Inutile est in his casibus objicere singularitatem Testium.

88 Probant Testes de auditu, quando major numerus de visu deponit.

89 Depositio Testis defuncti, quamvis non jurata probat.

90 Nulla adest implicantia, si omnes Testes deponant de publica voce, & fama, aliqui vero de actibus etiam, qui fuerunt occulti, & ad copulam magis proximi.

1 ADULTERIUM probari nequit per Testes de visu, itaut si Testis deponeret

2 directe de visu copulæ, esset falsus, seu de falso suspectus *Farinacc. quæst.* 136. *num.* 56., cum enim copula carnalis, & venerea maris, & fœminæ

3 conjunctio sit actus, qui non cadit immediate sub sensu Testis, sed mediate, nimirum mediantibus aliquibus actibus ad illum finem, copulæque effectum ordinatis, hujusmodi 4

proinde tantum media, sive actus a Teste sunt probandi, ut ex illis copulæ probatio formata dicatur *Scacc. de Sent. & rejudic. gloss.* 14. *quæst.* 2. *num.* 17. 5

& seq. Card. de Luc. de Matrim. disc. 13. *n.* 3. *Basilic. dec.* 15. *n.* 37. *& seqq. Chartar. dec.* 49. *nu.* 46. *Rot. dec.* 95. *num.* 12. *& seq. par.* 2. *divers.*

Qui actus nil aliud sunt, quam indicia, præsumptiones, & conjecturæ per causas extrinsecas, ex quibus adulterium in specie satis probari habetur ex *Text.* in *Cap. Præterea* 27., 6

ubi DD. *De testib. Mascard. de probat. conclus.* 65. *n.* 10. *& conclus.* 452. *num.* 1. *& seqq. Farinacc. quæst.* 143. *num.* 10. *Roland. cons.* 50. *num.* 2. *& seqq. lib* 1. *Rot. dec.* 239. *n.* 21. *& seqq. par.* 6. *& dec.* 818. *n.* 8. *par.* 18. *tom.* 2. *recen. & decis.* 32. *nu.* 2. *& decis.* 35. *num.* 7. post 2. *vol. cons. Farinacc.*

Quod multo magis procedit, quando non agitur criminaliter ad pœnam, sed ad effectum Separationis Tori *Rot. d. dec.* 818. *n.* 3. *par.* 18. *tom.* 2. 7

recen. = ibi = *Ubi non agitur de adulteris criminaliter ad effectum infligendi pœnam adultero, sed solum civiliter ad Separationem Tori, licet materia dicatur gravis, & ardua, nihilominus om-* 8

nes Doctores conveniunt, quod leviores probationes sufficiunt, quodque ad istum effectum lex adulterii probationes admit- 9

tit per conjecturas, præsumptiones, & adminicula, ut ponderant Farinacc. &c. =

Hinc amicitia, & prava consuetudo Viri cum aliqua Muliere adul- 10

terii, seu carnalis copulæ præsumptionem inducit *Innoc. in d. Cap. Præterea* 27. *in fin. de testib. Menoch. cons.* 31. *n.* 21. *Bertazzol. cons.* 273. *num.* 12. *Farinacc. cons.* 190. *n.* 6. *lib.* 2. *& quæst.* 136. *n.* 113. *Chartar. dec.* 43. *nu.* 8. *Rot. in Colonien. Matrimonii* 1. *Julii* 1697. §. *Sed probatio cor. Molines.*

Quam pravam fuisse consuetudinem ostendunt nocturnæ cum eadem Muliere deambulationes per Civitatem, & ejusdem associatio ad Vi- 11

neas, seu Theatra *Mascard. de probat. conclus.* 61. *n.* 1. *Conciol. Resolut. Crim. verb. Stuprum resolut.* 3. *n.* 3. *Andreol.* con-

controv.336. sub nu.21. Chartar. d. decis.43. sub num.9. Rot. cor. Otthobon. dec.262. n 13.

In publicis Cauponis cum ipsa
12 Cœnæ, & Convivia *Gloss. in L. Quod ait lex23. in princ. verb. In ipsis rebus ff. Ad leg. Jul. de adulter. Salycet. in l. Consensu 8. Cod. de repud. Blanc. de indic. n.69. Farinacc. quæst.136. n.124. Chartar. dec.43. num.12.*, & confert *Rot. in Majoricen. Sponsalium 6. Martii 1752. §. Plurimum cor. Amadeo*, & in ejus Confirmatoria *diei 9. Aprilis 1753. §. Maximum vers. Ipsa enim cor. Card. Buss.* relat. post *mea Vot. de Sponsal. Filiorumfam. dec.12. n.11. & dec.14. n.9.*

Amor, & propensio Viri erga Amasiam, seu Uxoris erga Amasium *Farinacc. quæst.136.n.128. Rot. dec.95. n.6. par.2 divers.*; Salutationes, &
13 alia signa benevolentiæ, & amoris: alienatio animi, & odium Uxoris er-
14 ga Virum, seu Viri erga Uxorem; imprecationes contra Auctorem Matrimonii inter eos contracti *Rot. decis.337. num.11. & 19. par.12. recen.*, quæ sunt omnes consequentiæ impudici amoris erga Amasium, sive Amasiam, nam amor est unica hujus cri-
15 minis causa, ut *D. Augustin. in Præfat. in Psalm. 31.* recte considerat = ibi = *Flagitia, adulteria, luxurias omnes nonne operatur amor?* =

Maxime si concurrat in Muliere pulchritudinis prærogativa, quæ, ut notavi in *Cap. 16. num. 212. & seqq. lib. 1.*, accendit in Viris amorem, atque libidinem, eoque magis, si gemmis, pretiosisque vestibus sit ornata, ac etiam ad incautos decipiendum aut fictitia coma, aut ad faciendos flavos capillos, quos ei tales natura minime dedit, pharmacis utatur, quibus tamen fœmina uti non auderet, si audire posset *Galen.*, qui *lib.1. Catatop. cap.3.* ita dicit = *Non solum in periculo versatas sæpe scio fœminas, sed mortuas ex refrigeratione capitis per hujusmodi pharmaca inducta, idest pro capillorum tinctura inducta. Læsio autem eis maxime accidit, aliquando quidem in stuporem attonitam, aut comitialem, aut veternum, aut soporem profundiorem, aut animi apprehensionem, catalepsim a Græcis appellatam, dilabentibus, aliquando vero destillationibus solutu difficillimis capiuntur, & antequam solvantur, pulmones male habere incipiant, exindeque tabes consequantur* =

Sed nec ipsæ hujusmodi gravissima pericula prævident, nec Viri quandoque similibus artificiis se decipi noscunt, ac parvipendunt monitum *Ecclesiastici cap.9. vers.8. & seq.* = ibi = *Averte faciem tuam a Muliere compta &c. propter speciem Mulieris multi perierunt, & ex hoc concupiscentia quasi ignis exardescit* = Hinc Mulierum pulchritudo fuit funestissima causa Diluvii universalis *Genes. cap.6. vers. 2. & 12.* = ibi = *Videntes Filii Dei filias hominum quod essent pulchræ &c. omnis caro corruperat viam suam* = Pulchritudo Dinæ filiæ Patriarchæ Jacob sola fuit occasio mortis Sichem, & Hemor illius Patris, nec non totius eorum Civitatis destructio *Genes. cap.34. vers. 25. & seqq.* = ibi = *Et ecce die tertio &c. arreptis duo filii Jacob, Simeon, et Levi fratres Dinæ, gladiis, ingressi sunt Urbem confidenter, interfectis omnibus masculis, Stemor, et Sichem pariter necaverunt, tollentes Dinam de domo Sichem Sororem suam. Quibus egressis irruerunt super occisos cæteri filii Jacob, et depopulati sunt Urbem in ultionem stupri* = Mulierum Moabitarum pulchritudo provocavit iram Dei super Populum Israeliticum *Num. cap. 25. vers.1. et seqq.* = ibi = *Morabatur autem eo tempore Israel in Settim, et fornicatus est populus cum filiabus Moab, quæ vocaverunt eos ad Sacrificia sua. At illi comederunt, et adoraverunt Deos earum etc. et iratus Dominus ait ad Moysen: Tolle cunctos Principes populi, et suspende eos contra Solem in patibulis* = Quisnam reddidit David adulterum, & homicidam, nisi Betsabeæ pulchritudo? *Reg. lib.2. cap.11.* Quis fortissimi Sampsonis vires fregit, nisi pulchritudo infidelis Dalilæ? *Judic. cap.16.*; Quis impulit sapientissimum Salomonem, ut Templa suarum Concubinarum Idolis erigeret, nisi earumdem

pulchritudo? *lib. 3. Reg. cap. 11.*

Et si prophanis historiis fides est adhibenda, quot Viri fortes in bello, qui subjugarunt Regna, & Imperia a Mulieris pulchritudine se tandem victos esse noverunt? Nonne ob Helenæ pulchritudinem tot Viri occisi fuerunt, & Troja consumpta? *Sue. Tranq. Eutop. Diod. Sic. Her. Pomp. Ann. Ait. Herodotus.* Nonne Cæsar victo cum laude, & fama Pompejo victus deinde a pulchritudine Cleopatræ remansit? Nonne in hanc eamdem retem Marcum Antonium incidisse narratur? Nonne demum, pluribus aliis omissis, Hercules post tot præclara ejus facinora, postquam tot monstra domavit, ita servus pulchritudinis Onfalis evasit, ut muliebri veste indutus inter Mulieres commorari non erubuerit, ibique ejus digiti apprehenderunt fusum, filumque duxerunt, ut sexum magis simularet, suumque obtineret intentum?

Verum quia venustas, & pulchritudo est objectum, causa vero principalis carnalis concupiscentiæ, sunt oculi, ideo Zeleucus Locrensis expressa
16 lege sancivit, ut oculi per quos amor, se in cor hominis insinuat Adulteris eruerentur.

Adulterii quoque præsumptionem præbet quotidiana, seu frequens ali-
17 mentorum præstatio per Virum Amasiæ continuata *Bertazzol. cons. 273. n. 13. tom. 2. Farinacc. quæst. 136. n. 123. Rot. dec. 801. nu. 11. vers. Et præstita par. 18. tom. 2. recen.*

Impudici, obscenique sermones
18 inter Amasium, & Amasiam, eorumque secreta allocutio, & confabulatio in loco, & horis ad fornicationem commodis *Innoc. in Cap. Præterea in fin. De testib. gloss. in L. Quod ait lex 23. verb. In ipsis rebus ff. ad leg. Jul. de adulter. Ferrett. cons. 168. num. 4. & cons. 389. n. 9. Mascard. de probat. conclus. 64. nu. 11. tom. 1. Farinacc. quæst. 136. n. 113. & seq. & n. 143. et seqq. Marc. dec. 897. n. 10. par. 1.*, potissimum si præcesserit trina monitio, ne unus cum altera loqueretur *Menoch. de Præsumpt. lib. 5. præsumpt. 41. numer 9. et seq. Farinacc. loc. cit. n. 115. et seq.*

Pectoris fœminæ tactus, & oscula, quæ licet nihil pudicitiæ detra- 19
hant, si rapta sint ab invita *DD. in Can. 1. et seq. caus. 32. quæst. 5. et in L.* 20
Fædissimam 20. Cod. ad Leg. Jul. de adulter. Carpzov. in prax. par. 2. quæst. 75. n. 78. et seq. Farinacc. quæst. 136. n. 131. juxta illud Ovidii carmen

Oscula luctando tantummodo pauca protervus
Abstulit, ulterius nil habet ille mei,

probant tamen inter utrumque carnale commercium, ac fœminæ corruptionem tam amplexus *Farinacc. d. quæst. 136. nu. 136. et seqq. Bertazzol. cons. 20. sub n. 8. Mascard. de probat. conclus. 452. n. 15. tom. 1.*, & oscula, si fuerint voluntaria, quam impudici
sermones, & tactus ejusdem Viri per 21
eam libenter admissi *Can. Nec aliqua 4. caus. 27. quæst. 1.* ibique *gloss. verb. Concubitus* = ibi = *Hic enim est unus casus, quo per exteriora voluntas dignoscitur, per confabulationem enim, et amplexus, et hujusmodi deprehenditur fuisse corruptam* = idque præ cæteris notant *Felin. in d. Cap. Præterea 27. nu. 3. de Testib. Gvat. resp. 50. in princ. Soccin. Jun. cons. 32. n. 16. Marc. dec. 897. num. 10. par. 1. Mascard. de probat. conclus. 59. n. 15. et conclus. 64. nu. 5. tom. 1. Farinacc. d. quæst. 136. nu. 129. et seqq. et n. 134. 141. et seqq. Clar. in prax. §. Adulterium n. 16. vers. Scias etiam,* ibique *Bajard. nu. 116. Gloss. in L. Quod ait lex 23. verb. In ipsis rebus ff. Ad Leg. Jul. de adulter.* = ibi = *Sunt enim res Veneris antecedentia ipsum scelus, scilicet apparatus, colloquia, basia, tactus; Nam ab ipsis argumentum sceleris inducitur* = ubi eadem *Gloss.* versum illum Poetæ opportune refert

Visus, & alloquium, tactus, post oscula factum,

cui similis est, & alter

Sed ni fugias tactus, vix evitabitur actus

& ponderavit *Rot. d. dec. 337. per tot. part. 12. rec.* Quam solam adulterii præsumptionem ex prædictis actibus promanantem pro Tori Separatione satis

22 satis esse censuit eadem *Rot. in Cracovien. Separationis Tori 30. Junii 1749. §. Ex his cor. Emo Elephantutio* imo sola quoque præsumptio, quæ oritur ex solo tactu mammillarum ad Tori Se-
23 parationem sufficiens reputatur a *Felin. in d. Cap. Praterea 27. n. 3. vers. Ubi autem De testib.* cum aliis relatis per *Farinacc. d. qu. 136. n. 140.*

Si namque Mulier honesta fuisset, similes non admisisset tactus, sed fugam potius arripuisset atque illius hærbæ, quæ *Pudica*, seu *sensitiva* nomen habet, indolem, & naturam imitata fuisset, de qua *Poeta* cecinit

Erba gentil di puritade amica
Fregia la sponda aprica,
Timidetta sue foglie,
Se di contatto teme, Ella raccoglie.
Puritade il fuggire è la tua gloria,
Pugna col scampo, ed otterrai vittoria.

Nec minus hanc adulterii præsumptionem inducunt furtiva, & sine honesta causa Uxoris pernoctatio extra domum Viri sine ejusdem venia,
24 & consensu juxta *Text. in leg. Consensu 8. §. Vir quoque Cod. de repud. Felin. in d. Cap. Praterea 27. num. 3. vers. Et idem De testib. Cravett. cons. 205. n. 1. Roman. cons. 451. n. 2. & 3. & per tot. Mascard. de probat. conclus. 60. n. 1. to. 1. Farinacc. d. qu. 136. n. 176. Rot. d. dec. 337. n. 12. par. 12. rec.*

Mulieris conversatio impudenter habita cum lenis, seu lenonibus, ut prudenter observat *Farinacc. loc. mox cit. n. 186.*

Frequentes accessus Adulteri de
25 nocte, & commorationes in domo, & habitatione Adulteræ *Bertazzol. d. cons. 20. n. 12. lib. 1. Farinacc. d. qu. 136. n. 118.* præsertim clauso ostio ad *Text.* apertissimum in *Cap. Literis 12. De præsumpt.* = ibi = *Viderunt multi secretis locis, & latebris ad hoc commodis, & horis electis, & infra. Consultationi tua taliter respondemus, quod ex hujusmodi violenta, & certa suspicione fornicationis, potest sententia divortii promulgari* = & promiscue docent *Soccin. Jun. cons. 32. n. 17. lib. 2. Farinacc. d. qu. 136. n. 147. Menoch. de præsumpt. lib. 5. præsumpt. 41. n. 11. Rot. dec. 202. n. 8. & 9. par. 6. & d. dec. 337. nu. 5. 6. 7. 11. par. 12. rec.* Vel Juvenis deprehensio in locis occultis, & latebris domus Adulteræ, quæ sit pulchra, & formosa Mulier, non præter ejus voluntatem, sed si illius consensus accesserit *Bartol. in leg. 3. n. 1. ff. de furt. Farinacc. d. qu. 136. n. 158.* juncto *n. 163.*

Traductio Adulteræ ad domum Adulteri, & in eodem Cubiculo, ubi ipse dormiebat, clausis januis retenta *Rot. cor. Crisp. dec. 292. sub n. 8. to. 2.* 26

Attestatio Mediatoris adulterii licet vilis, & infamis, quia cum deponat de facto proprio circa delictum, quod regulariter in occulto patrari solet, illi est deferendum *Spada cons.* 27
83. n. 19. vers. Non obstat & seqq. lib. 1. Rot. d. dec. 818. num. 30. par. 18. tom. 2. recen.

Depositio Testis sive masculi, sive Fœminæ affirmantis (junctis tamen adminiculis) se invenisse in Cubiculo, januis clausis, Mulierem cum Viro despectorato, caligisque solutis 28
Menoch. de præsumpt. lib. 5. præsumpt. 41. sub n. 11. 12. & 13. Farinacc. d. qu. 136. n. 165. & seqq. Card. de Luc. de Matrim. disc. 13. n. 6. = ibi = *Quamvis enim &c. deducerem punctualem auctoritatem Bald. cons. 445. n. 1. lib. 2., quod esse sequendum probat Bursatt. cons. 445. n. 35. & seq. ut scilicet non concludat probatio adulterii ex eo, quod Mulier inventa esset in Camera, januis clausis, cum Viro despectorato, & cum caligis solutis, quoniam poterat quidem adesse animus, ad effectum tamen non deductus, ideoque non puniendus affectus absque effectu, nihilominus ista sunt Advocatorum subtilitates in gratiam Clientum, cum prorsus impossibile sit, ut præcedentibus amoribus, aliisque signis, & actibus, in subsecuta mora Amasii cum Amasia per horas in aula, januis clausis, dici debeat non esse probatum adulterium* =

Vel vidisse in Cubiculum ingredi Virum, & Mulierem, ex quo deinde cum faciei rubore, solutoque crine Mulier exierit *Farinacc. d. quæst. 136. n. 169.*

Depositio Testis sive masculi, si-

ve foeminæ referentis se reperisse accidentaliter in lecto Virum cum Amasia, seu Uxorem cum Amasio cubantem, aut in actu copulæ ut arguitur
29 ex *d. Cap. Ex literis* 12. *De præsumpt.* = ibi = *Solum cum sola, nudum cum nuda in eodem lecto jacentem* = & probant *Dec. cons.* 577. *n.* 10. *Farinacc. loc. cit. n.*150. 170. 171.*& seqq.* hic enim quoque Testis, licet unicus, junctis pa-
30 riter adminiculis plene probat *Rot. d. dec.*818. *n.*20. *par.* 18. *tom.* 2. *rec. Farinacc. d. qu.* 136. *n.*44. = ibi = *Amplia &c. ut adulterium, & copula carnalis dicatur plene probata ex unico teste de visu hominis supra mulierem junctis adminiculis* = cum enim deponat de proprio visu, plus valet ejus dictum, quam plurium Testium contrarium de audi-
31 tu deponentium, ut inquit *Plaut.*

Pluris est oculatus testis unus, quam auriti Decem.

magis enim oculis, quam auribus est credendum §. *fin. Instit. tit. de grad. cognat.* facitque vulgatum illud: *Certior aure arbiter est oculus.*

Quin relevet objectum, quod hujusmodi Testis plenam fidem non mereatur, nisi fuerit omni exceptione major, id enim procedere posset, *si plena adulterii probatio unice innitere- tur super dicto hujusmodi Testis de visu,*
32 *vel si cum illo concurrerent dumtaxat*
33 *adminicula, & conjecturæ admodum leves, sive etiam ageretur de adulterio probando ad effectum declarandi Matri-*
34 *monium nullum, seu criminaliter ad poenam &c. Unde secus dicendum venit &c. ubi solum agitur civiliter ad separationem Tori, atque dictum Testis coadju-*
35 *vant tot aliæ probationis species &c. quæ animum moraliter certum constituunt de dicti adulterii commissione, in qua, cum ex natura actus intervenire non possint testes omni exceptione majores propter inopiam probationum, testis de visu, quamvis unicus, & vilis plene probat, concurrentibus tamen adminiculis, &*
36 *conjecturis urgentibus, ut ponderant Ferret. cons.* 168. *n.*20. *Farinacc. quæst.* 69. *n.*203. *& seq.* cum aliis per *Rot. decis.* 262. *n.*9. *&* 11. *cor. Otthob. & dec.*288. *par.*3. *cor. Verall. & dec.*2030. *num.* 16. *coram Coccin.*; Quibus præcisis verbis, & juribus objecto respondit *Rot. d. dec.*818. *n.*18. *& seqq. par.* 18. *tom.*2. *rec.* ubi *n.*21. deinde subjungit, quod adulterium probant Testes viles, impuberes, familiares, & inhabiles, qui admittuntur in iis, in quibus personæ nobiles, & integræ famæ haberi non possunt. 37

Quapropter viles etiam, ac minus honestæ personæ in hujusmodi Causis probationem faciunt circa actus difficillimæ probationis *Rot. decis.*175. *n.*20. *par.*12. *& dec.*145. *n.* 13. *& seqq. par.* 17. *rec.* veluti si se vidisse deponant Virum cum Muliere in loco ad copulam apto, solum cum sola luctantem, nudum cum nuda in lecto jacentem, vel in abdita secedentem, & per actus inhonestos ad rem venereum dispositum, ut post *Text. in d. Cap. Literis De præsumpt.* exemplificat etiam *Rot. in Terracinen. Immissionis* 10. *Junii* 1768. §. *Nihil hinc proderat coram R. P. D. Ratta.* 38

Certius adulterii præsumptionem comprobat Amasiæ confessio, quæ licet sit extrajudicialis, adhuc probat in hac materia, in qua caute 39 loqui solet *Rot. d. dec.* 337. *n.* 9. *& seq. par.* 12. *rec. & in d. Cracovien. Separationis Tori* 30. *Junii* 1749. §. *Ad hæc coram Emo Elephantut.* non obstante, quod sit socia criminis, quia nihilominus, concurrentibus præsertim adminiculis, est ei deferendum *Bursatt. cons.*218. *nu.* 7. *vers. Tertio concludunt Bertazzol. cons.*20. *n.*14. *Farinacc. d. qu.*136. *n* 46. *& seqq. Rot. d. dec.* 818. *n.*9. *par.*18. *tom.*2. *rec.* = ibi = *Quibus non adversatur &c. objectum, quod depositio Margaritæ nullum probationis gradum constituat ex eo, quod facit se sociam criminis &c. quia in his, aliisque similibus criminibus, quæ non palam, & publice, sed inter latebras, & occulte committi consuescunt, socius particeps criminis bene potest interrogari de socio,* 41 *ejusque depositioni omnimoda fides per Judicem est adhibenda, præsertim quando, prout hic, urgentibus adminiculis, & violentis præsumptionibus suffulta remanet, ut in præcisis terminis de meretrice* 42 lo-

loquuntur Bellet. &c. in hoc casu conclu-
43 *sionem admittunt Hostien. &c.* = & deinde *n.12.* = ibi = *Cum enim hodie agatur de facto proprio Mulieris probando contra alium, Mulier ipsa, licet infamis, & vilis, idoneus tamen dicitur Testis ad faciendam semiplenam proba-*
44 *tionem, & concurrentibus adminiculis plene probat* =

Certoque certius si confessio tam Amasii, quam Amasiæ una si-
45 mul concurrat *Rot. in Terracinen. Immissionis* 10. *Junii* 1768. *§. ult. cor. R. P. D. Ratta*, sive verbalis sit, sive per alterum ex eis in literis expressa *Farinacc. d. qu.*136. *n.*127.

Aut sola Confessio Conjugis adulteri ad effectum tamen Separationis
46 Tori, non autem dissolutionis vinculi Matrimonialis, dummodo non constet, quod hæc confessio sive ad alterius suggestionem facta fuerit, sive per collusionem inter Conjuges, ut detur indebitæ separationi locus *Farinacc. qu.*143. *n.*17. 18. 19. 20.

Seu concurrat per Virum suscepta proles ex damnato coitu cum
47 Amasia; eorum annotatio in libro, in quo publici Concubinarii descri-
48 buntur; Monitiones eisdem factæ, quibus spretis, fuerint per senten-
49 tiam excommunicati, & Cedulones affixi *Rot. in Romana Separationis Tori* 4. *Junii* 1736. *§. Hinc autem & seqq. cor. Canilliac*, &. in ejus Confirmatoria 23. *Novembr. ejusdem anni §. Porro*
50 *firmum cor. eod.* & demum publica vox, & fama *Chartar. d. dec.* 43. *num.* 2. *Rot. dec.*19. *n.*11. *par.*10. *& dec.* 337. *n.* 10. *par.*12. *rec. et cor. Otthobon. decis.* 262. *n.*11. *et cor. Buratt. dec.*530. *nu.*9. *et in d. Colonien. Matrimonii* 1. *Julii* 1697. *§. Neque cor. Molines.*

Exuberanter autem adulterium in quadam Causa in Urbe vertente pro Separatione Tori inter Maritum, & Uxorem probatum fuisse in Voto a me expetito respondi ex iis, quæ se-
51 quuntur. Introducto ex parte Uxoris Civili Judicio Separationis Tori adversus ejus Virum ex causa præsertim Adulterii, probataque per Testes diurna, & nocturna consuetudine inter Maritum, & quamdam Mulierem viduam, ac eorum repertione in eodem lecto per fœminam de visu deponentem cum aliis conjecturis, & præsumptionibus, a quibus etiam pro nunc præscindere juvat, Maritus sic impudico amore erga suam Amasiam obcœcatus apparuit, ut etiam judicio, ut supra, pendente, ex ejus congressu illa *tertio* gravida remanserit, prout Mulieres illius Vicinæ nuptæ, & innuptæ ex tumescentia ventris tam sub formali examine *in Judicio Criminali* (quod Uxor tandem adversus Virum, mediante sua querela, instruere coacta fuit) quam extra uno ore deposuerunt, inter quas enumeratur publica Obstetrix, quæ ad præcisum effectum explorandi ejus ventris tumescentiam, sub specioso quodam prætextu eam visitavit, eamque gravidam esse, tamquam in arte perita, absque ulla difficultate cognovisse cum juramento deposuit, unde non ab alio, quam ab eo Uxorato, qui solus Mulieris conversationem frequentabat, adulterium fuisse commissum credi poterat, neque de ipsius Mulieris prægnantia dubitandum videbatur, quia prægnantia per ven- 52
tris tumescentiam probatur *Rot. in d. Cracovien. Separationis Tori* 30. *Junii* 1749. *§. Ex his cor. Emo Elephantut.*

Eoque certius, quia propter hujus tertiæ prægnantiæ causam, instructo per Uxorem, ut dixi, contra Virum adulterum criminali judicio, 53
ne eadem Mulier coram Judice Criminali sub formali examine constituta, & ab Obstetricibus judicialiter visitata, & inspecta de prægnantia convicta remaneret, neque una simul delictum, ejusque Auctorem fateretur, ipsemet Vir adulter statim ac scivit per Satellites ad Criminale Tribunal Mulierem esse adducendam, illam ad quamdam Domum extra propriam Parochiam secreto asportari curavit, ut deposuerunt *quinque* Mulieres illius vicinæ, quarum uni Socrus etiam Mulieris hujus prægnantiam, fugam, & prædictum adulte-

rum

rum tamqnam prægnantiæ auctorem manifestavit. In ea vero domo continuo ab adultero visitata, & occulta, ut ambo supponebant, triduo remansit, sed ibi quoque ipsius latitatione detecta, per proprium Parochum, ac Satellites eam ibidem requirere simulantes monita, alio aufugit, ubi delitult, donec partum in lucem edi-
54 dit, requisito prius honesto Sacerdote ad commodandum sibi locum immunem, ubi pareret, quem ab eo tamen obtinere non potuit, & deinde post partum ad propriam Parochiam, & ad domum ejus antiquæ, ac solitæ habitationis, ventre non amplius tumescente, omnique Birruariorum timore deposito, lætabunda redivit;
55 Adulter autem interea omnem movit
56 lapidem, ne Judex Processum Criminalem prosequeretur.

Nonne ergo hæc sola ventris tu-
57 mescentia, hæc sola fuga, hæc sola latitatio, solusque reditus ad proprios lares postquam tumescentia ventris evanuit, illius prægnantiam demonstrant nonnisi opera præfati Adulteri ejus conversationem
58 tantummodo frequentantis *tertio* secutam? Si enim uterque innocens erat, cur fœmina subire timuit examen, suique corporis inspectionem?
59 Cur ad hunc effectum Executoribus eam requirentibus, a propria domo trepidans aufugit, & non potius ad tuendam propriam honestatem, &
60 pudicitiam sponte se visitandam obtulit Obstetricibus? Cur in aliena domo, & Parochia delituit, illamque latitantem ibi continuo visitavit Adul-
61 ter? Cur præ Justitiæ timore ab hac quoqne domo fugam arripuit, locum
62 immunem ad pariendum quæsivit, editoque partu, omni prorsus Satellitum, suique corporis inspectionis metu deposito, se prodit in publi-
63 cum, & ad propriam domum redire non dubitavit? Cur tandem Adulter conatus omnes adhibuit, ut in Judicio Criminali Processus pro probando adulterio adversus eum incæpti cursum retardaret?

Non oculatus tantum Judex, sed nullus profecto sani capitis in hujus- 64
modi circumstantiis illum ab hoc turpissimo crimine, quovis prætextu, excusare potest, cujus causa jure optimo ejus Uxorem Tori Separationem postulasse, eamque omnino obtinere 65
debuisse putavi, alias Justitia evidenter læsa fuisset.

Verum aliæ quoque urgentes conjecturæ in prædicto casu concurrere visæ sunt. Ut enim Adulter hoc impudentissimum adulterii scelus cum falsitatibus etiam occultaret, & Uxorem de Testium subornatione calumniaretur, unius Mulieris fidem exhibuit, in qua affirmabat eamdem Uxorem obtulisse cuidam Testi certam pecuniæ summam, si attestationem de inhonestate Amasiæ, seu Concubinæ sui Viri emisisset, quam Testis 66
emittere noluit.

Hæc autem Mulier habita notitia de tenore hujus fidei suo nomine factæ, non solum hanc eamdem falsam fidem ab ipsa, quæ legere, & scribere nesciebat, per fraudem, & dolum, & sub diverso supposito extortam fuisse juravit, sed etiam inhonestatem Amasiæ uti publicam, & no- 67
toriam cum juramento pariter confirmavit.

Præfatns vero Testis in eadem fide nominatus, & in contestem vocatus, fassus quidem fuit se negasse 68
attestationem Uxori illam petenti, ne sive uni, sive alteri ex Partibus Collitigantibus præjudicium inferret, non autem propter pecuniam, quæ nunquam sibi fuerat oblata, & una simul in odium hujus falsitatis, & in veritatis obsequium attestationem, quam antea ex prædicta tantum causa negaverat, de inhonestate ejusdem Amasiæ sibi, aliisque notissima emittere tunc justum esse putavit.

Insuper duo Viri scandalosam Mariti consuetudinem cum sæpedicta 69
ejus Amasia, illiusque prægnantiam in suis respectivis attestationibus comprobarunt, quorum alter deinde se retractavit, quæ retractatio non solum dolo præsumitur extorta, nec fidem adimere potuit priori assertioni

tot

70 tot aliis atteſtationibus, & adminiculis fulcitæ *Cap. Sicut nobis 9.*, ibique *Gloſſ. fin. De teſtib. Rot. d. deciſ.* 818. *n.*14. *& ſeqq. par.*18. *tom.*2. *recen.*, ubi quod attenditur primum dictum, non autem ſecundum priori contrarium,
71 quod ex vi, & metu emanaſſe præſumitur, & *in Romana Separationis Tori* 10. *Jaunarii* 1735. *§. Quæ cum ita cor. De Vais*, ſed vere, & realiter extorta fuit terroribus, & repetitis minis
72 etiam pœnæ triremium per proprium Parochum, qui una cum Adultero (a cujus falſis ſuppoſitis fuerat ante ipſe Parochus forte deceptus) ita illum ad opprimendam veritatem impulit, ut præ timore, nedum atteſtationem de re undique publica, & notoria maxime vicinis, in ædibus ejuſdem Parochi ad præſentiam, & inſtigationem etiam Adulteri, ipſoque Parocho pariter præſente, & retractationem dictante, revocaverit, ſed etiam *obul.* 30. in prœmium prædictæ atteſtationis ab Uxore Adulteri ſibi fuiſſe traditos ad eorum placitum falſo declaraverit.

Alter vero Teſtis, qui neque mellifluis verbis, neque promiſſionibus, neque minis ab Adultero ſeduci, & ſubornari potuit, ut ipſe quoque ſuam retractaret fidem confirmantem, ut ſupra, ejuſdem Adulteri pravam cum Adultera conſuetudinem, & ipſius Adulteræ prægnantiam, neque ſuaderi, ut falſo teſtificaret ſe fuiſſe pecunia corruptum, prout alter pejerando affirmaverat, productam nihilominus vidit denegatam ab ipſo retractationem cum prædicta calumnia, ejus nomine firmatam ſigno
73 Crucis, quod ipſe nunquam facere ſomniavit, & conſequenter huic actui, qui per Teſtem nunquam fuit expletus, nunquam fuere præſentes *quatuor* Teſtes, quorum tres ſunt Sacerdotes, quos in calce ſupplantatæ retractationis manifeſta cum falſitate affirmare non puduit = *Fui preſente, e Teſtimonio al ſud. ſegno di Croce* = excepto ultimo, qui omnium præſentiam excludit, omnes de mendacio convincit, ſuæque conſcientiæ conſuluiſſe putavit ſubſcribendo, non = *fui preſente al ſud. ſegno di Croce* = ſed tantummodo = *ſentii la depoſizione del ſud. N. N.* = quia cum actui utpote falſo præſens non fuerit, nec eſſe potuerit, nonniſi ſupplantatam retractationem ſibi perlectam audivit.

Supplantatam quoque fuiſſe ſuam ſubſcriptionem, ſuumque characterem imitatum in alia atteſtatione 74
Uxori contraria, & Marito favorabili conqueſtus eſt alter honeſtiſſimus Vir, & probitate conſpicuus, qui nunquam ſimilem atteſtationem a ſua honeſtate, calamo, & charactere ſubſcriptam fuiſſe jurejurando depoſuit.

Quæ ſolæ falſitates, quo magis pandunt Adulteri animum per dolum, & nefas extorquendi favorabilem deciſionem ope ſubornationis Teſtium, ſupplantationis eorumdem ſubſcriptionis, fraudum, & calumniarum, eo magis cogunt Judicis animum ad omnino credendum ab eo commiſſum fuiſſe adulterium, (quod aliis ſceleribus tegere cum novo peccato conatur) & ad concedendam propterea abſque ulla difficultate petitam ab 75
Uxore ſeparationem *Rot. in d. Romana Separationis Tori* 10. *Januarii* 1735. *§. fin. cor. De Vais*.

Nec non impellunt Judicem Criminalem ad hæc enormiſſima flagitia coercenda. Nam ſi graviſſima pœna afficiuntur fures, & latrones, graviori pœna affici debent hujuſmodi Adulteri, eorumque Teſtes, tam- 76
quam fures, latrones, & raptores non bonorum dumtaxat, ſed etiam bonæ famæ, honoris, & honeſtatis Mulierum, utpote qui hiſce falſis, aut ſupplantatis atteſtationibus auferre tentant jus Uxoribus repetendi a Viris adulteris dotem, & quidquid ipſi propter adulterium illis ſolvere debent, & ut id facilius aſſequantur earum una ſimul honeſtatem, bonumque nomen calumniantur. Quia vero non puniuntur, vix agitatur Cauſa in Judicio ſive Civili, ſive Criminali, ſtatim inveniuntur hujuſmodi venales, falſique Teſtes, qui maximo, & quandoque irreparabili Litigantium damno

damno pejerantes audent quæ falsa sunt vera ostendere, quæ vera sunt falsa demonstrare.

Non obstat autem, si Testes de adulterio deponentes sint alii singulares, & alii de auditu deponant. Singularitas enim Testium fidem eis
77 non minuit, si non sit obstativa, & agatur de actibus natura sua reitera-
78 bilibus *Constantin. Vot. 278. num. 10. tom. 2.*, potissimum in hac materia clandestina, & occulta, in qua le-
79 viores admittuntur probationes, ut inquit etiam in puncto *Rot. in d. Cracovien. Separationis Tori 30. Junii 1749. §. Nec momentum cor. Emo Elephantut.* Ideoque Testes singulares admitten-
80 dos esse Doctores omnes unanimiter docent, & præ cæteris *Bertazzol. consil. 20. n. 18. & seq. & cons. 273. num. 7. Farinacc. quæst. 64. n. 229. Rot. dec. 202. n. 9. par. 6. & dec. 337. num. 15. & seqq. par. 12. & d. dec. 818. num. 23. & seq. par. 18. tom. 2. recen. & dec. 292. n 22.*
81 *cor. Crisp.*, etiam quando proceditur criminaliter *Menoch. cons. 31. Bajard. ad Clar. in §. Adulterium n. 40. Marc. dec. 513. n. 14. par. 1.*

Certius ergo, certoque certius
82 quando agitur civiliter ad Tori Separationis effectum *Bartazzol. d. cons. 20. n. 18. & seq. & cons. 273. num. 7. & seqq. Rot. dec. 202. n. 9. par. 6. recen.*,
83 adeout sufficiat violenta præsumptio vel ex fama *Paris. d. cons. 54. sub n. 61. lib. 4.* vel ex dicto Testis de scientia, & fama deponentis una cum altero
84 Teste deponente de fama tantum *Rot. cor. Ludovis. dec. 273. n. 1.*, aut de
85 actibus proximis ad copulam, quia
86 concludens probatio nequaquam est necessaria *Farinacc. quæst. 143. n. 10.*, & si objiciatur in hisce casibus singularitas Testium, nil aliud operatur
87 objectum, quam inanibus verbis impinguare scripturas, & defensiones, ut augeatur Defensoris emolumentum in hac parte nequaquam debitum, & tamen injuste exigendum.

Nec etiam officit, si nonnulli ex Testibus deponant *de auditu*, quando
88 major eorum numerus *de visu* deponit, ut ponderat *Rot. in d. Cracovien. Separationis Tori 30. Junii 1749. §. Quamquam cor. Emo Elephantut.*, etiamsi *de visu* deponentes morte præventi non fuerint formiter examinati, si enim in sua depositione constantes ex hac vita migrarunt, eorum depositio, quamvis jurata non sit, 89
plenam nihilominus facit probationem *Rot. cor. Cavaler. dec. 322. num. 7.* relat. per *Ridolphin. in prax. par. 1. cap. 2. nu. 207.* = ibi = *Sed præcipue Testis post mortem probat, etiamsi ejus depositio non fuerit jurata, quia mors supplet defectum juramenti, & auget fidem Testis* =

Nulla demum aderit implicantia, si aliqui, vel omnes Testes deponant de publica voce, & fama, aliqui 90
vero tam de publica fama, quam specialiter de actibus etiam particularibus, qui fuerint occulti, super quibus proinde publica vox, & fama cadere nequit. Siquidem potest bene stare simul, Testiumque dicta veritati inniti, si vel ex præcepto de non conversando, vel ex diurna, & nocturna conversatione, aut ex deambulatione Viri, & Mulieris tempore noctis, aliisque actibus publicis orta fuerit publica vox, & fama adulterii, de qua Testes omnes deponant, de aliis vero actibus magis proximis ad copulam deponant particulariter nonnulli ex iisdem Testibus, quibus etiam vilibus, & minus honestis credendum est, quia deponunt de actibus difficilis probationis, & diversis ab illis, a quibus publica vox, & fama originem habuit; & cum isti quoque deponant de publica voce, & fama, eorum dicta ita intelligi debent, ut publica vox, & fama cadat super actibus publicis, & notoriis, non autem super iis occultis, sibique tantummodo notis.

CAP. XV.

C A P. XV.

An in conflictu præferendi sint Testes de adulterio deponentes Testibus illud excludentibus, vel e contra, & quando Proles adulterina non præsumatur.

SUMMARIUM.

1 Testes excludentes delictum Testibus de delicto deponentibus præferuntur.

2 Hæc regula non ita facile militat, si agatur de adulterio ad effectum Separationis Tori.

3 Ad hoc leviores probationes sufficiunt.

4 Quando agitur ad pœnam semper Judex inclinare debet in mitiorem partem.

5 Denegatio Separationis Tori vergere potest in maximum damnum Tertii

6 Ob continuas inter Conjuges dissentiones in præjudicium corporis, & animæ Conjugis innocentis.

7 Conjux innocens Conjugi adultero conjugale debitum reddere non tenetur.

8 Eadem denegatio separationis vergit etiam in damnum Conjugis innocentis ob amissionem lucri super bonis adulteri sibi debiti.

9 Et in damnum legitimæ prolis.

10 Judex in dubio an annuere debeat Conjugi innocenti ab altero propter adulterium separationem petenti.

11 Testes de adulterio, & de actibus proximis ad copulam deponentes præferuntur Contrarium negantibus, nisi negativam coarctent.

12 Pro excludendo adulterio deferendum non est lenonibus, & lenis adulteri.

13 Nec illius amicis, & quotidianis commensalibus.

14 Aut illis, qui in aliquibus eorum assertivis reperiuntur mendaces.

15 Falsus in uno falsus in omnibus est reputandus.

16 Nec deferendum eis, qui non sunt Vicini, aut Cohabitantes cum Adulteri Amasia, de cujus honestate generaliter deponant.

17 Quælibet Mulier has attestationes facile obtinere potest, nisi sit publica Meretrix, & prostituta.

18 Quibus prævalent contrarii Testes facta in specie referentes, validam scientiæ rationem reddentes, & de visu deponentes.

19 Multoque magis Vicini in eadem domo Mulieris habitantes.

20 Quibus credi debet ad exclusionem testium de bona fama deponentium.

21 Si constat de subornatione aliquorum testium, cæteri subornati præsumuntur, *& n. seq.*

23 Excludunt adulterium probi Testes, & maxime Parochi, & Religiosi de honestate Conjugis prætensi adulteri deponentes.

24 Solis tamen Parochis facile non est credendum.

25 Quia probato adulterio de illorum socordia ab Ordinario redargui verentur, *& n. 37.*

26 Attestatio Coadjutoris Parochi de honestate cujusdam Mulieris ostenditur falsa.

27 Inverisimilitudo est vera imago falsitatis.

28 Parochus testificans, quod Vir Uxorem = *Nunquam* = male tractavit, non meretur fidem.

29 Talia siquidem verba sunt universalissima, & quemcumque diem, noctem, horam, & momentum excludunt, quibus est impossibile, quod ipse semper præsens fuerit.

30 Eumque de mendacio, & falsitate convincunt.

31 Ostenditur quando Parochus testificavit ad vindictam in favorem Viri adulteri contra Uxorem.

32 Cujus proinde testimonium attendi non debet.

33 Nec si constet conscium fuisse de-

adulterio per Virum commisso.
34 Seu probationes ad favoremUxoris impedivisse;illius testes increpasse; Adulterum, & Adulteram prægnantem cum ea ab Executoribus quærebatur, ut caute se gererent monuisse.
35 Seu attestationem infamantem injuste Sacerdotem, licet falsam ab aliquo Teste subscribere fecisse.
36 Sive Testem ad retractandam suam veridicam attestationem de inhonestate adulteræ minis, & terroribus coegisse.
38 Præsumi nequit adultera Uxor, quæ post copulam habitam cum Marito septimo mense partum edit,qui pro legitimo habetur.
39 Quamvis septimus mensis sit inchoatus, & non completus.
40 Legitimus item est filius, qui nascitur decimo mense.
41 Seu duobus diebus post decimum mensem.
42 Aut post decimum mensem cum dimidio.
43 Potissimum si Mulier sit honesta, optimæ famæ, & a Virorum consortio aliena.
44 Ultra tale tempus major extensio fieri non potest.
Contrarium *n.*45.ubi quod extenditur ad undecimum quoque mensem completum accedente probitate Mulieris, *& num.* 46. ubi usque ad menses quatuordecim.
47 Si tamen Puella ventrem tumefactum deferat per decem, aut duodecim, seu quatuordecim menses, & postea tumefactio cesset, censeri non debet, quod pepererit.
48 Delicta non præsumuntur.
49 Talis tumefactio non prægnantia, sed uteri inflatio, vel hydrops uterinus esse potest.
50 Quæ incommoda obstetrices, & etiam Conjugatas quoad seipsas, & alias decipiunt.
51 Nullum est testamentum in quo Pater exhæredavit filium tamquam adulterinum, quando adulteriumUxoris non est probatum.
52 Quilibet filius natus ab Uxore, cum qua Maritus cohabitavit, censetur legitimus, quamvis eo tempore Uxor adulterasset.
53 In dubio in favorem prolis est judicandum.
54 Secus si eo tempore Maritus cum Uxore copulam habere non potuerit.
55 Legitimi censentur filii, etiamsi mater eos adulterinos esse declaret.
56 Fatuus est filius credens Matri id asserenti.
57 Alleganti propriam turpitudinem non est credendum.
58 Posset ita Mater hæreditate privare filium, quem odit.
59 An fœtus extractus ex utero Matris defunctæ, & deinde mortuus sit capax successionis.

UXTA Juris nostri regulam in conflictu Testes delictum, prout est adulterium, excludentes,Testibus de delicto deponentibus præferuntur *Farinac. qu.65. n.153. et seqq. Boss. in prax. tit. de defens. reor. n.7. in fin.* quam tamen non ita facile locum habere posse arbitror, quando agitur de probatione adulterii ad effectum Separationis Tori, non solum quia ad hoc leviores quoque probationes sufficiunt *Rot. in Cracovien. Separationis Tori* 30. *Junii* 1749. *§ Nec momentum cor. Emo Elephantut.* sed etiam quia non agitur ad pœnam, pro qua evitanda, si delictum non sit atrocissimum, semper Judex inclinare debet in mitiorem partem, sed agitur civiliter pro separatione obtinenda, quæ si non concedatur, id vergere potest in damnum, illudque gravissimum Tertii, tum ob continuas inter Conjuges dissensiones in præjudicium animæ, & corporis etiam Conjugis innocentis, præsertim si Conjux innocens de alterius adulterio certus, ei debitum conjugale reddere nolit, prout reddere non tenetur *S. Matth. cap. 5, vers. 32. Navarr. in Manual. cap.22. n.23.*, tum ob amissionem

nem lucri, quod Conjux innocens su-
8 per bonis Adulteri assequi deberet, ut supra *cap. 6. num. 37. hujus lib. 2. et cap. 8. n. 1. et seqq. lib. 3.* tum ob damnum legitimæ prolis, si Uxor sit adultera, & adulteria continuet, illegitimos-
9 que filios pariat, ut prænotavi in superiori *cap. 13. n. 8. hujus lib. 2.*

Quæ gravissima præjudicia Judex in judicando præ oculis habere debet, & sedulo animadvertere, an in dubio quoque arbitrandum sit potius in favorem ejus, qui saltem dubitatur an sit Reus, ex cujus absolutione tot præjudicia exoriri possunt, seu in favorem alterius, cujus satis est perspecta innocentia, & si illius annuatur instantiæ, eadem præjudicia
10 nequaquam exoriuntur.

Illud autem certissimum est, quod affirmativa Testium de adulterio, & de actibus particularibus tendentibus, aut proximis ad copulam deponentium, nullatenus debilitari potest a negativa aliorum contrariorum, nisi circa eosdem particulares
11 actus negativam coarctaverint *Rot. dec. 115. n. 11. par. 18. rec.* = ibi = *Minus relevant Testes a Viro inducti ad probandum, quod etc. ad Concubinam non accesserit, quia isti non coarctant negativam, nec possunt concurrere cum Testibus ab Uxore examinatis etc. affirmative deponentibus* =

Nullam præterea merentur fidem Testes adulterium excludentes,
12 si fuerint lenones, & lenæ ipsius Adulteri, prout illi sunt, per quos Adulter Amasiæ transmiserit alimenta, illique pariter in quorum domo Adulter, & Amasia pro commessationibus faciendis, pro confabulando, seu etiam pro adulterando secreto convenerunt.

Nec non qui fuerint amici, aut
13 quotidiani Commensales Adulteri, vel alii, qui fuerint in aliquibus eorum assertivis reperti mendaces, nam & in cæteris mendaces esse præsu-
14 muntur, juxta eam vulgatissimam regulam, quod, falsus in uno falsus
15 in omnibus est reputandus *Bald. in leg. fin. n. 18. Cod. de Edict. D. Adrian. tollend. Clar. in §. fin. qu. 53. n. 8. vers. Sed quæro Bos. in prax. tit. de falsf. num. 147. & tit. de opposit. contr. testes n. 22. Farinacc. cons. 192. n. 13. in fin. & cons. 110. n. 1. & qu. 67. n. 111. Conciol. allegat. 12. n. 6. vers. Sicuti Rot. dec. 535. n. 2. par. 2. & dec. 430. n. 76. par. 5. & dec. 99. n. 7. par. 16. & dec. 3. nu. 8. & dec. 82. n. 26. & dec. 194. n. 16. par. 18. recen.*

Vel non fuerint Vicini, aut Cohabitantes in eadem domo cum Amasia, seu Adultera, & nihilominus de ipsius honestate deponant, eorumque attestationes fiut tantummodo gene- 16
rales, quas facile cuipiam Mulieri est obtinere, nisi sit publica Meretrix,
& prostituta *Dyn. respons. 5. num. 13. et* 17
dec. crim. 18. n. 37. = ibi = *Nemo est tam infelix in Civitate, qui non habeat aliquos de ejus bona fama, et honestate deponentes, cum in quolibet perdito homine facile in genere probetur* = iis enim prævalere debent contrarii Testes, qui facta in specie referunt, validam scientiæ rationem reddunt, ac de vi-
su deponunt *Rot. in Romana Matri-* 18
monii 3. Julii 1719. §. Cæterum vers. Tum quia validum coram Corio, multoque magis Vicini, qui scire vicinorum facta præsumuntur *Cap. Quosdam 7. Cap. Quanto 8. De præsumpt.*
maxime in eadem domo Mulieris habi- 19
tationem habentes *Gloss. in Cap. Inquisitionis 21. § Quæsivisti verb. Dicta paucorum De accusat.* = ibi = *Credo, quod major pars Viciniæ requiratur, quia fama loci requiritur, non fama aliquorum* = quibus propterea ad exclusionem Testium de bona fama deponentium omnis fides est adhiben-
da *Alex. cons. 71. n. 6. lib. 1. Tusch. verb.* 20
Vicinus conclus. 201. n. 5. = ibi = *Declara, quia quod dicitur Vicinum præsumi scire facta Vicini procedit in iis, quæ Vicinum latere non possunt, veluti quod Mulier vicina sit honesta, vel Meretrix* =

Vel tandem si constet de subornatione aliquorum, nam cæteri quoque ab uno, vel ab altera, aut ab utroque adultero subornati præsu-
muntur *Ruin. cons. 36. num. 4. Guidop.* 21
cons. 75. col. 2. in fin. Farinacc. cons. 130.

n.43. = ibi = *Non omittendo tamen quod cum constet Hieronymum, & Petrum Paulum prædictos fuisse subornatos, intrat Juris præsumptio, quod sic etiam & Felix, & alii Testes &c subornati fuerint & falsum dixerint* = idemque respondit *Rot. dec.*207.*n.*5.*par.*1.*rec.& dec.*89.*n.*7.& 8. *cor* Priol. & *dec.* 904.*n.* 4. *cor. Molines* adeout a formalis examinis experi-
22 mento repellendos esse firmaverit *Rot. cor. Crisp. dec.* 293. *sub n.* 2. = ibi = *Tantoque magis, quod D. Franciscus remissoriam petens Testes subornare consuevit, prout fecisse constat respectu Josephi Raude, & Andreæ Merli per D. Theodoram in Testes adductorum, unde remissoriæ effectus proficuus nunquam maneret, cum Testes tamquam inducti ab eo, qui illos seducere solitus convincitur, etiamsi examinati, tamquam suspecti rejiciendi postea venirent* =

Excluditur autem Adulterium concurrentibus ad probationem honestatis, morum, & bonæ famæ Conjugis prætensi adulteri attestationibus proborum Testium, & maxime Parochi, & Religiosorum, quibus & ratione personarum, & ratione mate-
23 riæ plurimum defertur *Paris. cons.* 54. *n.* 30. & *seq. lib.*4. *Roland. cons.*27.*n.*30. *lib.*3.*Riminald. Jun. cons.*174. *num.* 22. & *seq. Farinacc. cons.*157. *n.* 8. *lib.*2.

Ego tamen, etiamsi non adsint probationes contrariæ de actibus particularibus copulæ proximis, quæ his generalibus attestationibus, ut dixi, sunt præferendæ, nihilominus solis Parochis non ita facile adhiben-
24 dam esse fidem existimo; Quamvis enim Testes integræ fidei, non autem mendaces, atque perjurii esse deberent, quia tamen, probato coram Ordinario pro Separatione Tori adulterio, ab eo de illorum socordia, & negligentia redargui verentur, fa-
25 cile in falsitates prolabi possunt. Contigisse enim testor, quod in simili Causa quidam Coadjutor Parochi in
26 sua attestatione supposuit, quod antequam pro Separatione Tori promota fuerit instantia, delatis ab Uxore sibi querelis de prava cujusdam Viduæ cum suo Viro consuetudine se personaliter contulerit ad perquirendam veritatem a Vicinis, pluribusque personis integræ fidei (quas tamen non nominavit) quæ sibi retulerint id falsum esse, atque calumniam, contra cujus hanc fidem satis urgere visa fuit acerrima per ipsummet Coadjutorem tunc facta prædictæ Viduæ correctio, increpatio, & expressum verbale præceptum, ut ab admittendo in domum suam præfato Viro in posterum abstineret, ut retulit Mulier in eadem domo cohabitans, quæ illum corrigentem, & Fœminam obedire promittentem propriis auribus audivit. Præterea dicti Vicini de tali prava consuetudine, & ejusdem Fœminæ prægnantia cum juramento in actis deposuerunt, unde est penitus inverisimile, quod ab ipso prius occasione prædicta interrogati, simile notorium scandalum celaverint, quæ inverosimilitudo est vera imago falsitatis *Cap. Quia verisimile* 10. *De præsumpt. Matthæu*, & 27
*Sanz de re crimin. controv.*76. *n.*50. *Farinacc. cons.*24. *n.* 12. & *cons.* 110. *n.* 5. & *cons.*121. *n.*40. & *cons.*138. *n.* 163. *et cons.* 166. *n.*14.

Parochorum ergo attestationes in hac materia sunt diligenter examinandæ, & si reperiatur forte Parochus deponens, quod Vir Uxorem *numquam* male tractaverit sive verbis, sive minis, sive verberibus, aut alio quo- 28
cumque modo, cum illa dictio = *nunquam* = sit universalis negativa comprehendens omnem casum, quemcumque diem, & noctem, & quamcumque horam, atque momentum, & omne tempus *leg. Providendum* 7. ibi *Gloss. verb. Nunquam Cod. de postul.*, nullamque recipiat restrictionem, cum sit indefinita *Cravett. cons.* 294. *n.* 5. *Cephal. cons.* 171. *n.* 15. *Soccin. Jun. cons.* 116. *num.* 52. *vol.* 1. & æquipolleat dictionibus universalibus negativis *leg. Si pluribus* 45. *ff. de legat.* 2. *leg. Julianus* 66. *in princ. ff. de legat.* 3. simili animoso Testi tamquam inverisimilia, imo impossibilia deponenti omnem adimit fidem *Raynald.* 29
Vot. 171. *n.*9. *Conciol. allegat.*84. *nu.*29.

Rot.

Rot. dec.259. n. fin. par. 6. rec. eumque
30 de mendacio, & falsitate convincit
per ea, quæ in proposito advertit
Rot. dec.293. n.6. cor. Crisp. = ibi = *Rur-*
sus irrelevans dignoscitur materia ar-
ticulata super bonis tractamentis, &
Urbanitatibus a Viro erga Uxorem
exercitis; cum prorsus impossibile sit,
quod reperiri possint Testes, qui tempore
continuo Maritum ita se cum Uxore be-
nevolum, vel non sævum possint convin-
cere; Potest bene stare simul, quod
Vir aliquando Uxorem bene tractaverit,
& quod postea male, & rigide cum ea se ges-
serit, quod Testes inducendi non viderint =

Si insuper Parochus conquestus
fuerit, quod Uxor ei Citatoriales
31 Literas præsentare fecerit ad depo-
nendam coram Judice hac in re veri-
tatem, qua de causa indignatione
concepta, attestationem in ejusdem
Uxoris præjudicium exaraverit, pro-
batumque fuerit, quod eam furore
correptus suis amicis, aut aliis te-
stibus ostendens exclamaverit, quod
Uxor propter illam in Causa succum-
bere deberet, quia Parochum ad
eam exhibendam citare ausa fuisset,
proculdubio similis attestatio nonnisi
ad vindictam emissa adeo suspecta
foret; ut nullatenus in Judicio at-
32 tendi deberet *leg. Nullus 10. ff. de te-*
stib. leg. Omnibus 9. Cod. eod. Rot. cor.
Falconer. dec.47. n.6. tit. de Jurepatr. to.2.

Nullam quoque mereretur fidem
pro excludendo adulterio, si renuens
Uxor redire ad cohabitandum cum
suo Marito propter ejus adulteria,
ipse tacite saltem illa confirmans re-
spondisset nullam esse de præterito
33 rationem habendam; Vel si antea ali-
cui Testi notificasset, quod Mulier
adultera ex concubitu adulteri filium
peperisset, & deinde timens, quod
ab ipso Teste occasione litis inter
eumdem Adulterum, ejusque Uxo-
rem pro Tori Separatione, hoc te-
stificare posset, eidem Testi silentium
indixerit, vel alteri commiserit illi
nomine sui ipsius injungere, ne tale
panderet in judicio secretum.

Erit etiam indagandum, an ipse
ad retardandum Uxoris Procurato-
rem, vel Solicitatorem, aut alium
pro ea probationes quærentem, mi-
nis deterruerit; Vel testem, qui ad
Uxoris favorem testificavit, acriter
increpaverit; Aut Adulterum, &
Adulteram prægnantem, & ex hac
causa latitantem monuerit, ut caute
se gererent, cum ab Executoribus
eadem Adultera quærebatur, seu ad tol-
lendam testi fidem, qui pro Uxore de- 34
posuit, attestationem eumdem testem
injuste infamantem exaraverit, eam-
que subscribere fecerit ab aliquo Viro,
vel Muliere, qui, quæve deinde
illam tamquam falsam, doloque ex-
tortam retractaverit; Sive Testem ab 35
Uxore inductum minis, atque terro-
ribus ad retractandam cum falsitati- 36
bus veritatem subornaverit, ut no-
toriam utriusque Adulteri inhonesta-
tem ad decipiendum Judicem, & in-
justam Sententiam pro exclusione
adulterii extorquendam occultaret.

Hæc, & similia per Judicem
perscrutanda facinora, ex quibus ar-
gumenta, probationes, conjecturæ,
& præsumptiones falsitatis in testibus
oriuntur, etsi difficile sit, quod a Sa-
cerdotibus præsertim Parochis com-
mittantur, adhuc non desunt in hisce
causis esse suspecti, quia si talia non
committant, suspicari tamen licet,
quod unus, vel alter eorum, cum &
ipsi sint homines, ad propriam excu-
sationem adulterii crimen occultare,
seu dubium reddere tentent, ad hoc
faciendum inducti, quia constito de
adulterio metuunt, & metuere de- 37
bent, ne a proprio Superiore punian-
tur ob eorum negligentiam in remo-
vendis a Parochia notoriis quoque
scandalis, seu saltem in illis eidem
Superiori referendis, ut sua auctorita-
te, & sollicitudine ea extirpare valeat.

Excluditur etiam adulterium
non obstante tumescentia ventris Uxo-
ris, etiamsi post copulam habitam
cum Marito septimo mense filii na-
scantur, quia legitimi præsumuntur, 38
& pro legitimis haberi debent *L. Se-*
ptimo 12. ff. de Stat. homin. = ibi = *Se-*
ptimo mense nasci perfectum partum jam
receptum est propter authoritatem doctis-
simi

simi viri Hyppocratis, & ideo creden-
dum est eum, qui ex justis nuptiis septi-
mo mense natus est, justum filium esse =
quamvis non completo, sed inchoato
39 tantum septimo mense nascantur *Leg.*
Intestato 3. circ. fin. ff. de suis, & legi-
tim. = ibi = *De eo vero, qui centesimo*
octogesimo secundo die natus est, Hyppo-
crates scripsit, & Divus Pius Pontifi-
cibus rescripsit justo tempore videri na-
tum = dies enim 182., ut patet, se-
ptem menses inchoatos constituunt.

Hinc si per Virum initum fuerit
Matrimonium sub ea conditione: *Si*
Sponsa sit Virgo: hujus qualitatis de-
fectus deduci nequit ex ortu prolis
post sextum mensem a die contracti
Matrimonii, cum legitimus cen-
seatur partus nedum editus post sex-
tum mensem, sed etiam quinto, ut
late probant *Caranza de Partu natu-*
rali cap.9.n.2. & 46.pag.432. Carpzov.
in Jurisprudent. Eccles.lib.2. definit.22.
n.3. Armannus in Medica critic. cas.1.
pag.13. Rot. in Avenionen. Donationis
3. Martii 1692. §. Sed hodie cor. Card.
Caprar. Sac. Congreg. Concil. in Nova-
rien. 24. Februar. 1720.

Itemque pro legitimis habentur
40 filii, quos Mater parit decimo mense
L. Gallus 29. in princ., ibique *Gloss.*
verb. In decem ff. de liber. & posthum.;
Et quamvis in d. *Leg. Intestato 3. circ.*
fin. ff. de suis, et legitim. ita statuatur
= *Post decem menses mortis natus non*
admittitur ad legitimam hæreditatem =
adhuc si filius nascatur duobus diebus
post decimum mensem, eum esse le-
41 gitimum advertit *Gloss. in d. L. Gallus*
29. verb. In decem ff. de liber. & post-
hum., & usque ad medietatem unde-
42 cimi mensis tale tempus ad prædictum
effectum extendunt *Engel. lib.4. De-*
cretal. tit.17. num.7. Reiffenstuel. ibid.
n.22.Haunoldus de Just. & Jur.tract.4.
nu.139.,potissimum quando Mulier est
honesta,bonis imbuta moribus,& opti-
mæ famæ, fugitque Virorum consor-
tium, adversus quam nulla probabilis
43 oriri possit ejus inhonestatis suspicio.

Et licet ultra tale tempus major
44 extensio fieri non posse videatur, ut
cautum habemus in *Novell. 39. cap.2.*
= ibi = *Mulier &c. undecimo mense*
perfecto peperit, ut non esset possibile di-
cere quia de defuncto fuisset partus, ne-
que enim in tantum tempus conceptionis
extensum est = Nihilominus acceden-
te probitate, honestate, & optima
fama Mulieris, sunt, qui arbitrantur
posse aliquando extraordinarie con-
tingere, quod ex quadam speciali
corporis dispositione, & complexio-
ne ejusdem Mulieris, completo quo-
que undecimo mense ipsa partum le-
gitimum edere valeat in lucem, ita- 45
que exemplis evenisse probat *Gotto-*
fredus in Not. ad dict. Novell.39. cap.2.
lit. C. & ex Judicio Parisiensi legiti-
mum fuisse declaratum partum qua-
tuordecim mensium, attentis probis,
ac honestissimis moribus Parturientis 46
refert *Reiffenstuel. in Jus Can. lib.4.*
Decretal. tit.17. n.23.

Hæc tamen, quæ aliquando pro-
cedere possunt favore Matrimonii,
& Prolis, trahenda non sunt pro de-
licti inclusione ad irrogandam infa-
miam alicui honestæ Puellæ, quæ si
ventrem tumefactum deferat per de-
cem, aut duodecim, seu quatuorde-
cim menses judicanda sit gravida, &
si post dictum tempus ventris tume- 47
fatio cesset, censeri debeat, quod
pepererit,præterquam quod enim de-
licta non præsumuntur *L. Merito 51.* 48
ff. Pro Soc. Cap. Estote 2. De reg. jur.,
deficiente partu, non prægnantia,
ut pluribus adductis exemplis probat
Horat. Grec. in suo Medic. Fiscal. sect.2.
cap.3. num 2. & 3. apud *Sarn. in prax.*
crim. pag.467., sed vel uteri inflatio,
vel hydrops uterinus esse potest, quæ 49
incommoda tam mutato, quam non
mutato in Muliere naturali vultus co-
lore, sæpissime Obstetrices, ipsasque
Mulieres Conjugatas quoad seipsas,
& quoad alias credentes esse gravidas 50
decipiunt, ut advertit *Etemuller. in*
Coll. pract. cap.1. de concept. fals. art.1.
& 2. tom.2. pag. 1075.& 1077., id-
que accidisse testor in Civitate Rea-
tina anno 1760. ubi tunc Vicarii
Generalis fungebar officio, cum enim
Mulier conjugata quadragesimum, &
ultra annum agens ex maxima tume-
scen-

scentia ventris cum optimo vultus colore, & uberum plenitudine prægnans appareret, ad occurrendum exceptioni suppositi partus se duarum Obstetricum, & trium Mulierum Conjugatarum visitationi, & inspectioni subjecit, quarum aliquæ sub juramento gravidam esse retulerunt, sed exitus illas se decepisse probavit.

Puella igitur corpus tumefactum deferens tunc suam prægnantiam sine dubio negare non poterit, quando tumiditas ventris evanuerit eo tempore, de quo *Ovid. Fast. lib.2.*

Luna novum decies implerat cornibus Orbem.
Quæ fuerat Virgo credita, Mater erat.

Quando autem adulterium Uxoris non est probatum, si Pater in Testamento non instituat hæredem Filium, quem ipse tamen supponit ex adulterio natum, Testamentum nullitatis vitio laborat, quia illum ex-
51 hæredare non poterat. Deficiente enim probatione, quod non ex legitimo Patre, sed nonnisi ex adulterio nasci potuerit, stante Matrimonio, & cohabitatione Viri cum Uxore quilibet filius ex ea natus censendus est legitimus *Novell. 74. cap.5.* =ibi= *Assidue Mulieres audimus ingemiscentes, & dicentes, quia quidam earum concupiscentia detenti, ducant eas in domibus suis, sacra tangentes eloquia, aut in orationis domibus jurantes habituros se eas legitimas Uxores; taliter eas habentes tempore multo, & forte suscipientes filios &c. sit autem & soboles legitima etiam invito Patre* = Quamvis etiam
52 constet eo tempore Uxorem adulterasse ad *Text.* apertissimum in *L. Miles 11. §. Defuncto ff. ad L. Jul. de adulter.* =ibi= *Nam non utique crimen adulterii, quod Mulieri objicitur, Infanti præjudicat, cum possit & illa adultera esse, & impubes defunctum Patrem habuisse* = ex ea quoque ratione, quam adducit *Text.* tum in *Cap. Ex tenore 14. Qui filii sint legitimi*, ubi, quod in dubio in
53 favorem prolis sentiendum, ac judicandum est = ibi = *In favorem prolis potius declinamus* = tum in *L. Nuper 11. circ. fin. Cod. de natural. liber.* = ibi = *Et hoc favore facimus liberorum* =

Secus vero, si probetur, quod Maritus tempore conceptionis ob absentiam, vel infirmitatem, vel impotentiam, aut aliud impedimentum 54
cum Uxore copulam habere non potuerit *L. Filium 6. ff. De his, qui sunt sui, vel alien. Jur.* = ibi = *Filium eum definimus, qui ex viro, & Uxore ejus nascitur, sed si fingamus abfuisse Maritum (verbi gratia) per decennium; reversum anniculum invenisse in domo sua; placet nobis Juliani sententia, hunc non esse Mariti filium &c. sed mihi videtur &c. si constet Maritum aliquandiu cum Uxore non concubuisse, infirmitate interveniente, vel alia causa: veluti si ea valetudine Paterfamilias fuit, ut generare non posset: hunc, qui in domo natus est, licet vicinis scientibus, filium non esse* =

Cæterum his, aut similibus impedimentis cessantibus, filii censendi sunt legitimi, quamvis non solum Pater pro illegitimis illos denunciet, sed & ipsa Mater eos adulterinos esse 55
fateatur argumento *Text.* in *Cap. Per tuas 10.*, ibique *Barbos. n.3. Abb. n.4. De probat. Rot. Florentin. lib. Motivor. 140. pag. 177. Engel. lib. 4 Decretal. tit.17. n.3. Reiffenstuel. ibid. num.11.*, ubi, quod fatuus est filius credens Matri asserenti se illum ex adulterio 56
concepisse, tum quia suam turpitudinem in alterius præjudicium alleganti nulla fides est adhibenda *Gloss. in* 57
Cap. Inter dilectos 8. verb. Turpitudinem De donat. L. Mercalem 5. Cod. de condit. ob turp. caus. Rot. in Posnanien. seu Varsavien. Matrimonii 26. Junii 1747. §. Calumniam denique cor. Card. Buss., tum quia esset in facultate Matris paterna hæreditate privare eum legitimum filium, quem odio prose- 58
queretur.

Est obiter advertendum, quod aliquando accidit, quod defuncta 59
Muliere gravida, ex illius utero incisionis ope fœtus vivus extrahatur, & deinde moriatur, unde oriri potest dubium, an talis fœtus sit capax successionis, & quod capax sit successionis

nis tam activæ, quam passivæ, dummodo ex numero mensium gravidantiæ idem foetus potuerit esse vitalis, resolvit *Card. de Luc. de succes. disc.46.*

CAP. XVI.

An aliquando propter adulterium Separatio Tori nec peti, nec concedi possit, aut concessa, detur reintegratio.

SUMMARIUM.

1 Separatio Tori propter adulterium non conceditur si uterque Conjux adulterium commiserit.

2 Si Maritus prostituat Uxorem, vel cum ejus consensu adulterium committat.

3 Sive Uxor invita, sive volens consenserit.

4 Non potest Maritus Uxoris improbare mores, quos ante corrupit, aut postea probavit.

5 Non admittitur Separatio Tori, si Uxor alteri nupsit credens mortuum esse maritum, ad quem redire tenetur.

6 Si copulam habuerit cum Viro clam lectum ingresso putans suum esse maritum.

7 Sine dolo adulterium non committitur.

8 Reus non est adulterii, qui ignoranter Conjugatam cognoscit.

9 Non est locus Separationi Tori, si Uxor vi fuerit oppressa.

10 Lucretia a Tarquinio per vim oppressa nullum commisit adulterium.

11 Si violenter corrumpitur corpus, & pudicitia mentis illæsa servatur, castitas duplicatur.

12 Peti nequit Separatio Tori, si post adulterium Conjuges inter se reconciliati fuerint.

13 Si Uxor a Viro male tractata, & ab ejus domo expulsa fuerit, ea intentione, ut ob necessitatem se prostitueret, & de facto adulterium commiserit.

15 Uxor nulla ratione prolabi debet in adulterium.

16 Sed potius quælibet mala subire debet.

17 Non conceditur Separatio Tori, quamvis alter ex Conjugibus admiserit tactus, & oscula cum pollutione proprii, vel alieni corporis, & quare *n.18.*

Limita si ex hac causa odium implacabile inter Conjuges oriatur *ut n.19.*

20 Nec etiam conceditur quando adulterium non est moraliter certum, sed dubium.

21 Et tunc Conjux innocens nec alteri debitum Conjugale negare potest, & quare.

22 Melior est conditio possidentis.

23 Nec etiam conceditur, si Maritus adulterium Uxoris, cum posset, prohibere noluerit.

24 Sed ipse est lenocinii pœnæ subjectus.

25 Uxor adultera volens, a Marito recipi debet, si ipse post separationem adulterium commiserit.

26 Non conceditur propter adulterium separatio, si tempus ad accusandum effluxerit.

Contrarium *ibid.*

Dmitti nequit propter adulterium Separatio Tori, *primo* quando uterque Conjux adulterium commisit *Cap. penult. Cap. fin. de adult. Can. Nibil* 32. *quæst. 6.* 1

Secundo, si Maritus petat Tori Separationem postquam prostituit Uxorem, vel Uxor cum ejus consensu tale scelus commisit *Cap. Discretionem 6. De eo, qui cognov. consanguin. Uxor. suæ D. Thom. in 4. dist.35. quæst. unic. art. 1. in corp. Farinacc. qu.* 143. *n.* 25. *&* 26. ubi quod procedit sive Uxor invita, sive volens adulterio consenserit, *Sanch. de Matrim. lib.10. disput.17. n.6* Non potest enim Maritus Uxoris improbare mores, 2 3

quos

4 quos ipse aut ante corrupit, aut po-
stea probavit *leg. Cum Mulier 49. ff.
solut. Matrim.*
Tertio, si Uxor alteri nupsit,
quia vere credidit suum mortuum esse
maritum, quæ proinde ad illum re-
5 dire debet *Can. Cum per bellicam 1.
caus.34.qu.5. D. Thom. in 4. d. dist.35.
qu. unic. art.1. in corp.*
Quarto, si Uxor copulam ha-
buerit cum Viro clam lectum ejus in-
6 gresso, quem suum verum Maritum
esse putabat *Can. Si Virgo, Can. in le-
ctum 34. qu.1. D. Thom. loc. cit.* Nam
sine dolo minime adulterium formale
7 committitur *leg. penult. ff. Ad leg. Jul.
de adulter.* nec reus est adulterii, qui
8 ignoranter Conjugatam cognoscit ar-
gumento *Text. in Cap. Si aliquis 4. De
sent. excommunicat.*
Quinto, si Uxor vi fuerit op-
9 pressa *Can.Tolerabilius 1. caus.32.qu.5.
D. Thom. loc. cit.* & apertissime hoc
etiam declarat *Text. in Can. De pudi-
citia 6. caus. 32. qu. 5.* = ibi = *Non
potest fieri, ut nisi quis mœchetur prius
in corde mœchari possit in corpore &c.
Corpus Mulieris non vis maculat, sed
voluntas* = ubi etiam *in principio* dici-
tur, quod *a violento stupratore nec ipsa
eripi potest pudicitia*, unde Lucretia,
ut alibi dixi, a Tarquinio per vim op-
10 pressa, nnllum commisit adulterium.
Quamvis enim violenter corrumpatur
corpus, si id nihilominus fiat sine
consensu, sed quia violentiæ resi-
sti non possit, & pudicitia mentis il-
læsa servetur, non solum castitas
11 non amittitur, sed duplicatur, ut
Diva Lucia illibatissima Virgo Pascha-
sio respondit, nempe = *Si invitam
jusseris violari, Castitas mihi duplicabi-
tur ad coronam* =
Quinimo, si aliqua Virgo per
vim corrumpatur, non amittit Vir-
ginitatem, nisi illi actui aliquo mo-
do consentiat *Bonaccin. Theol. Moral.
tom. 2. tit. de Concupiscentia disput. 8.
qu. 1. punct.1. n.8. Salmaticens. in Curs.
Theol. Moral. tract.26. cap.1.n.73.* nec
etiam Virginitatis meritum perdit,
licet taliter oppressa concipiat *Nicol.
in Fascul. verb. Virgo n.3.*

Secus autem si vel externo con-
tactu, vel alia ratione pollutionem,
aut aliam veneream delectationem ad-
miserit, hæc enim Virginitatis non
habet aureolam, quæ solum debetur
illis, qui Virginitatis virtute fulgent,
non autem illis, qui etiam naturalem
tantummodo Virginitatem possident
Azor. instit. moral. par. 3. lib. 3. cap. 2.
Virginitas tamen per pœnitentiam
recuperari potest, sed Virginitas
mentis, non vero corporis *D. Thom.
supplem. quæst. 96. 3. corp. Azor. Instit.
Moral. par.3. lib.3. cap.3.*
Sexto Separatio Tori locum non
habet, si post adulterium Conjuges
inter se reconciliati sint, & ad invi-
cem petierint, & reddiderint debi- 12
tum *Can. Si illic 29. caus.23. qu.4. Gloss.
in Cap. Plerumque 4. verb. Nec reconci-
liata De donat. int. Vir. & Uxor. leg.
Crimen 11. Cod. ad leg. Jul. de adulter.
D. Antonin. 3. par. tit.2. cap. 21. §. 5.
D. Thom in 4. dist.35. qu.1. artic. 1. in
corp. Farinacc. qu.142. n.68.*
Septimo, Si Uxor commiserit
adulterium, quia fuerit a Viro male,
& injuste tractata, eidemque Conju-
gale debitum, & alimenta per ipsum 13
negata, ac ab ejus domo expulsa, ea
tamen intentione, ut ob necessitatem
adulterium committeret, seu se pro-
stitueret, tunc enim Viro hujus pec-
cati imputatur culpa, & perinde
est, ac si ipse in adulterium consen-
serit *Can. Si tu 20. caus. 27. quæst. 2.
D.Thom. in 1. ad Corinth.7. lect.2.* Secus
autem si talem intentionem Maritus
non habuerit, ut distinguunt *Pirhing.* 14
*in Jus Can. lib.4 Decretal. tit.19. n.12.
La Croix lib.6. par.3. n.433.* cum *Ferdi-
nand. Krimer, & Raphael. Aversa* ab eo
citatis *Rosignol. de effect. Matrim. con-
tract. 15. de Matrim. VI. prænot. 11.
sect. 9. n. 5. Sanch. de Matrim. lib. 10.
disput. 5. n.6. per Text. in Cap. Signifi-
casti 4. De divort.* quia Uxor nulla ra-
tione prolabi debet in adulterium 15
Gloss. ibid. verb. Materiam, sed potius
quælibet mala subire tenetur, quam 16
consentire peccato *Can. Ita ne 3. caus.
32. qu.5. Cap. Sacris 5. De his, qui vi
metusve Cap. Ex literis 5.* ibique *gloss.*

verb. Compulsa De divort. L. Palam 43. ibique *gloss. verb. Egit ff. de rit. nupt.* ideoque in hoc casu ejus expulsio eam a patrato crimine non excusat *Sanch. de Matrim. lib.*10. *d. disput.*5. *n.* 6. *Farinacc. qu.*143. *n.*12. *Rot.dec.*277. *n.*33. *& seqq. par.*6. *rec. & cor. Crisp.dec.*292. *num.*14.

Octavo, si alter ex Conjugibus admiserit tactus, amplexus, & oscula
17 etiam cum pollutione proprii, vel
alieni corporis, quamvis enim ob hanc causam Sponsus a sponsalibus resilire possit *Bonaccin. Theol. Moral. tom.*1. *tit. de Sponsal. quæst.* 1. *punct.* 8. *n.*2. = ibi = *Sponsum posse resilire a Sponsalibus non solum si fœmina fornicetur, sed etiam si permittat, se ab alio impudice tangi* = ob ipsam tamen non sit locus Separationi Tori, siquidem per hæc etsi gravia peccata, sine actuali
18 copula non perfecta, & consummata,
neutiquam læditur jus Matrimonii, cum deficiente concubitu in Tertium, alterius Conjugis caro non dividatur *Pirhing. in Jus Canon. lib.* 4. *Decretal. tit.* 19. *n.* 5. *Reiffenstuel. ibid. num.* 60. *Sanch. de Matrim.lib.*10. *disp.*4. *n.*9. 10. 11. *&* 12. *Covarruv. de Sponsalib. par.*2. *cap.*7. *§.*6. *n.*3. *Rot. in Anconitana Obsequiorum Matrimonialium* 15. *Junii* 1764. *§. Per summam cor. R.P.D. Veri* = ibi = *Verumtamen ad Tori Separationem satis esse non possunt intentio criminis, liberioresque lusus, ad quos ex humana fragilitate homo labitur, sed facto opus omnino est &c.* =

Verumtamen in hujusmodi casu, quamvis ex prædicta causa non sit locus Separationi Tori, hanc tamen
19 separationem concedere debebit quan-
doque Judex propter odium implacabile, quod ex eadem causa oriri solet in animo honesti Conjugis innocentis, cum odium de per se ad Tori Separationem sufficiat, ut probavi in præcedenti *Cap.* 11. *per tot. hujus lib.*2, & aliquando; si ex hujusmodi inhonestis actibus oriri possit etiam commercii carnalis præsumptio, ut in superiori *Cap.*14. *n.* 19. *& seqq. hujus lib.*2.

Nono, si adulterium non sit notorium, nec innocenti Conjugi physi- 20
ce, vel moraliter certum, sed solum de illo dubitet, aut suspicetur, quia tunc in foro nec externo, nec interno Conjux innocens ab eo divertere, aut illi Conjugale debitum negare
potest, cum enim Conjux, de cujus 21
fidelitate alter dubitat, in Juris Matrimonialis possessione reperiatur, eo proinde ob solum dubium, seu suspicionem privari nequit, nam in dubio
melior est conditio possidentis *Cap. In* 22
pari 65. *De reg. Jur. in* 6. itaque ex *Can. Multi* 18. *caus.*2. *qu.*1. *Can. Oves* 9. *caus.*6. *qu.*1. tenet communis Doctorum cum *Sanch. de Matrim. lib.* 10. *disput.* 12. *n.*39.

Decimo, si Maritus informatus de
Adulterio Uxoris, cum posset, illud 23
prohibere noluerit, sic enim habetur ac si expresse consentiat, & tamquam leno pœnæ lenocinii est sub-
jectus *Sanch. de Matrim.lib.*10. *disput.*5. 24
*n.*5. *Farinacc. qu.*143. *n.*27. *& seqq.*

Undecimo, si facta Separatione Tori propter adulterium Uxoris, Maritus deinde adulterium ipse quoque commiserit, tunc enim Matrimonium reintegratur, & Uxorem ad
Virum se restitui petentem recipere 25
tenetur *Cap. Ex literis* 5. ibique *gloss. verb. Ad invicem segregati, & gloss. ult. in fin. De divort. Covarruv. in* 4. *Decretal. par.*2. *cap.*7. *§.* 6. *n.* 5. *vers. Imo lata sententia Clar. in prax.* §. *Adulterium n* 17. *vers. Facta autem*.

Duodecimo, si tempus accusationi præ-
scriptum effluxerit *Perez ad tit. Cod.* 26
*Ad leg. Jul. de adulter. n.*46. Jus etenim accusandi de adulterio, quinquennio præscribitur; Sed quamvis hoc verum sit quoad pœnam criminalem, & Civilem, quoad petendam tamen, & obtinendam Tori Separationem, seu divortium nunquam currit præscriptio, ita ut quantocumque tempore elapso pro obtinendo eodem divortio per Conjugem innocentem promoveri possit instantia, quemadmodum post *Text. in Can. Admonere* 33. *qu.*2. ibique *gloss. verb. Pœnitentia* adversus contrarium sentientes cum *Anan. in Cap. Maritis De adulter. Palud.*, *Cra-*

Cravett., *Farinacc. qu.* 10. *n.* 20. sustinet *Sanch. de Matrim. lib.* 10. *disput.* 3. *n.* 8. *& seq.*

C A P. XVII.

De Separatione Tori ad tempus propter ebrietatem, & furorem.

S U M M A R I U M.

1 Quisque vino uti valet juxta propriam indigentiam.
2 Vinum est pro morbis medicina, dummodo sit bonæ qualitatis.
3 Viris, & Mulieribus Nazzareis, qui se Templo vovere vellent, Deus vini usum inhibuit.
4 Idque præcepit Sacerdoti Aron, aliisque Sacerdotibus, & quare.
5 Antiquitus vini usus vetitus erat Mulieribus.
6 Egnatius Mecennius Uxorem ori approximantem Scyphi vinum trucidavit, nec ullam pœnam subivit.
7 Fridericus III. Imperator maluit potius non habere filios, quam permittere Uxori sterili usum vini, ut fecunda evaderet.
8 Licurgus, ut ebrietatis occasionem removeret, Vites omnes incidi mandavit.
9 Seleucus pœnam mortis imposuit bibentibus vinum pro medicina sine licentia Medici.
10 Apud antiquos Romanos qui trigesimum ætatis annum compleverant, & non antea vinum bibere poterant.
11 Exceptis Mulieribus, quæ vinum bibentes ex lege Romuli ut adulteræ puniebantur.
12 Ebrietas est vitiorum omnium fomes, & nutrix.
13 Tollit plenitudinem intellectus, & ad insaniam homines protrahit.
14 Vinum Alexandri Magni gloriam obscuravit.
15 Ebrius, & phreneticus Clitum suum carissimum amicum occidit, cujus mortem postea deploravit.
16 Henricus VIII. Rex Angliæ clandestinas Nuptias cum Anna Bolena contraxit.
17 Christi Vicario rebellis evasit.
18 Catharinam ejus legitimam Uxorem sprevit.
19 Vasa sacra in prophanos usus convertit.
20 Strenuus antea Ecclesiæ defensor, & deinde Evangelii perjurus.
21 In mortis agone inebriari voluit, ne ad pœnitentiam revocaretur.
22 Ebrietas ad libidinem provocat.
23 Ebriosi Regnum Dei non possidebunt.
24 Immoderantia valetudinem lædit, morbos auget, & vitam abbreviat.
25 Ab ebrietate scatent lasciviæ, adulteria, inhonestates, prophani amores, impudici sermones, morum corruptela, rixæ, contentiones, homicidia, aliaque mala.
26 Potissimum nostris temporibus, quibus Virorum, Mulierum, & Infantium os bacco redundat, & nasus tabacco sordescit.
27 Hinc dissidia inter Fratres, lites inter Parentes, & liberos, jurgia &c. inter Conjuges, qui propterea Tori Separationem quotidie postulant.
28 Ebrietas est causa Separationis Tori.
29 Quatenus ex Viri ebrietate vitæ periculum Uxori immineat.
30 Multoque magis si Uxori, & proli immineat periculum animæ.
31 Primarius, ac principalis Matrimonii finis.
32 Parentes docere tenentur liberos, ut sciant, & impleant necessaria ad æternam salutem, utque debito tempore sacramenta suscipiant.
33 Illorum vitia corripere, & castigare.
34 Filiarum honestatem, & pudicitiam custodire.
35 Earum nimium ornatum, & fuci irri-

irritamentum impedire.

36 Ne se viris inspiciendas proponant, sed ut illorum societatem omnino fugiant præcipere.

37 Quamcumque removere occasionem, qua Virorum, seu Mulierum impudica verba earum castas aures offendant, moresque corrumpant.

38 Ut cum omnibus liberis ad cœlestem patriam ascendant.

39 Ad hunc finem initum fuit Matrimonium.

40 Si Pater sit deditus ebrietati deficit in recta liberorum educatione, eosque in viam perditionis traducit, & quare.

41 Ideo ab eo separanda est Uxor, & liberi.

42 Emendatio sperari nequit in eo, qui in simili vitio est habituatus, & adducitur exemplum.

Illmus, & Rmus D. Paulus Thomas Marana Episcopus, & Princeps Asculi laudatur *ibid.*

43 Separatio Tori propter ebrietatem de sui natura est temporanea, sed ut plurimum potest esse perpetua, & quare.

44 Furor est causa Separationis Tori.

45 Quoties furor intollerabilis fuerit.

46 Et ex eo periculum gravis damni immineat Uxori.

47 Facta separatione Furiosus Uxori dotem restituere tenetur.

48 Ambo Conjuges mentis impotentes effecti sunt separandi.

49 Graviter peccaret qui eos ad copulam incitaret, & quare.

1 QUISQUE vino uti valet juxta propriam indigentiam, legimus enim in *Ecclesiast. cap. 31. vers. 36. & seq.* = ibi = *Exultatio animæ, & cordis vinum moderate potatum: Sanitas est animæ, & corporis sobrius potus* = & similiter in *Judic. cap. 9. vers. 13.* dicitur = *Vinum lætificat Deum, & homines* = lætificat Deum, quia ut ibi *Lyran.* inquit, *Levitæ in oblationibus hostiarum non cantabant cantica Divina donec offerrentur libamina, quæ fiebant de vino, & potest etiam hoc exponi de Sacramento Eucharistiæ, quod est Deo acceptissimum, in quo convertitur vinum in Sanguinem Christi.* Lætificat autem homines, *& de lætificatione illorum videmus per experientiam.* Multi quoque vinum laudant tamquam salubre, & pro morbis etiam medicina, dummodo sit 2
bonæ qualitatis, de qua *Schola Salernitana* inquit:

Si bona vina cupis, hæc quinque probantur in illis,
Fortia, formosa, fragrantia, frigida, prisca.

Attamen tam Viris, quam Mulieribus Nazzareis, qui se Templo vovere vellent, Deus præcepit, ut a Vino tamquam omnium scelerum fonte abstinerent; idemque præceptum 3
Sacerdoti Aron, aliisque Sacerdotibus confirmavit, ne propter ebrietatem proprium characterem, propriamque dignitatem ignorarent, nec 4
agnoscerent.

Antiquitus autem ita Mulieribus usus vini vetitus erat, ut, quemadmodum scribit Valerius Maximus, 5
cum Egnatius Mecennius vidisset propriam Uxorem scyphi vinum suis labiis approximantem, eam gladio trucidavit, nec ullam pœnam subivit, 6
idque narrat etiam *Plin. lib. 14. cap. 13. in princ.*; Item cum Eleonora filia Odoardi Regis Portugall. Friderico III. Imperatori Matrimonio conjuncta sterilis appareret, & ut fecunda evaderet concordi Medicorum consilio, uti vino deberet, quod in domo Patris nunquam biberat, Imperator iratus, hujusmodi spreto consilio, statim protestatus fuit se velle potius non habere filios, suæque pati posteritatis extinctionem, quam Uxorem 7
vinum tollerare bibentem. Celeberrimus ille Legislator Licurgus ad removendam ebrietatis occasionem vi- 8
tes omnes incidi mandavit. Zeleucus ad refrenandum Virorum luxum opportunum statuere duxit, quod annulis aureis, pretiosisque vestibus uterentur, qui vel adulterium committere, vel lenocinii artem exercere

re vellent, itaque amittendi honoris,
& infamiæ metu obtinuit, quod for-
midine pœnæ pecuniariæ obtinere
non poterat. Sic & Puellas Milesias
infirmitate adeo insana laborantes, ut
nec Parentum lacrymæ, nec persua-
siones Amicorum, nec vigilantia Cu-
stodum eas retardare possent, quin
aquis se se submergerent, Statutum,
quod post obitum nuda earum Cadave-
ra per publicam plateam deferri de-
berent, ab hujusmodi amentia pro-
pter zelum honoris revocavit. Con-
tra Mulieres cum insigni pompa a su-
perfluo famularum numero associatas
qualibet hora vagantes idem Zeleucus
decrevit, quod nulla honesta Mulier
nocturno tempore è Civitate posset
exire, nisi quæ amantem quæreret,
nec aureo ornamento, & vestibus acu
phrygia pictis uteretur, nisi quæ Me-
retricium exercere vellet, nec plus
quam unam famulam duceret, nisi
quæ ebria fuisset; sed quoad ebriam
honoris zelum satis non fuisse cen-
sendum, quia legem etiam edidit,
ut bibentes sine licentia Medici vi-
num dumtaxat pro medicina, imme-
9 diate Carnifici traderentur. Apud
antiquos Romanos nonnisi illis, qui
10 trigesimum ætatis annum compleve-
rant, fas erat bibere vinum, exce-
ptis tamen cujuscumque ætatis Mu-
lieribus obsistente Romuli lege ita ju-
11 bente = *Si vinum biberit domi, uti
adulteram puniunto* =

Ebrietas enim est vitiorum om-
12 nium fomes, & nutrix *Can. Ante om-
nia 7. dist. 35.* = ibi = *Ante omnia
Clericis vetetur ebrietas, quæ omnium
fomes, & nutrix est* = tollit enim ple-
13 nitudinem intellectus, & ad insaniam
homines protrahit. Quis Alexandri
14 Magni gloriam obscuravit, nisi vi-
num, qui post cænam impudenter
ebrius, atque freneticus Clitum suum
carissimum, ac fidelem amicum sibi
occurrentem occidit, cujus deinde
mortem, digesto vino, lacrymis co-
15 piosissimis deploravit? Unde orta in
M. Antonio, nisi ex ebrietate crude-
litas *Senec. Epist. 83.* = ibi = *M. Anto-
nium magnum Virum, & ingenii nobilis,
quæ alia res perdidit, & in externos mo-
res, ac vitia non Romana trajecit quam
ebrietas? Hæc crudelem fecit, cum ca-
pita Principum Civitatis cænanti refer-
rentur: cum inter apparatissimas epu-
las, luxusque regales, ora, ac manus
proscriptorum recognosceret: cum vino
gravis sitiret tamen sanguinem* = Hen-
ricus VIII. Rex Angliæ contra omne
jus Divinum, & Humanum Cathari-
na Ferdinandi Catholici Regis filia
sibi Matrimonio conjuncta turpiter
dimissa cum clandestinis nuptiis Annæ
Bolenæ Meretricis omne genus scele-
rum, & iniquitatum conjunxit. Va- 16
ticani infensissimus hostis, Summo-
que Pontifici Jesu Christi Vicario re- 17
bellis evasit, contemptisque Petri
clavibus, Vasa sacra Templorum 18
sibi appropriavit, Christi Patrimo-
nium temporali dominio subdidit, ejus
redditus in Laicos transtulit, & qui
fuerat strenuus Ecclesiæ Romanæ De- 19
fensor, & paulò ante a LEONE X.
Pont. Max: Rom. Ecclesiæ Defensoris
titulum promeruerat ob Lutheri hæ-
resim scriptis confutatam, paulo post
se Lutheranum cum toto Regno mi-
serabiliter professus est, seque Catho- 20
licæ Fidei Destructorem, & Evange-
lii perjurum ostendit, Cur nemo
illius resipiscentiam, & conversio-
nem, nec etiam in articulo mortis
sperare potuit, nisi quia, ut ipse in
mortis agone a conscientiæ stimulis se
liberaret, neque Catholicorum mo-
nitis, & hortationibus illum ad pœ- 21
nitentiam revocantibus suæ paterent
aures, vini potu inebriari voluit, quo
facilius ad locum pro suis sceleribus
sibi debitum in sua contumacia ob-
stinatus perductus fuit, postquam
animam in æterna supplicia cum his
verbis effudit, *Omnia perdidimus*, ut
testatur *Sander. lib. 3. de Schismat. An-
glican.* = ibi = *Decumbente Henrico, &
morbo ingravescente, cum de instanti mor-
tis articulo ab amicis admoneretur, patera
vini albi poposcit, atque ad unum è suis
conversus: Omnia, inquit, perdidimus* =

Causa quoque idololatriæ Hæ-
breorum fuit ebrietas, ubi Moyses
post jejunium 40. dierum Mandata
digi-

digito Dei conscripta suscepit, ut observat *S. Basilius Magnus homil.* 1. *de Jejunio ante medium* = ibi = *Supra Montem Jejunium legis latæ conciliator fuit; inferius vero gula ad idololatriam Populum deduxit. Sedit populus manducare, & bibere, & surrexerunt ludere. Quadraginta dierum laborem, & perseverantiam, Dei servo continuo jejunante, ac orante, una tantum Populi EBRIETAS cassam, irritamque reddidit. Quas enim Tabulas Dei digito conscriptas jejunium accepit, has EBRIETAS contrivit* =

Ebrietas etiam ad libidinem pro-
22 vocat *Can. Luxuriosa* 3. *Can. Luxuriam* 5. *dist.* 35. *Cap. A crapula* 14. *De Vit.*, & *honest. Cleric.* = ibi = *Ebrietas & mentis inducat exilium, & libidinis provocet incentivum* = Unde *Apostolus ad Ephes. cap.* 5. *vers.* 18. inquit = *Nolite inebriari vino, in quo est luxuria* = Salomon in *proverb. cap.* 20. *vers* 1. ait = *Luxuriosa res est vinum* = & Salvator ipse in *Evangelio Luc. cap.* 21. *vers.* 34. præcipit = *Attendite vobis, ne forte graventur corda vestra a crapula, & ebrietate* = propter quam ebriosi Re-
23 gnum Dei non possidebunt *Apostol.* 1. *ad Corinth. cap.* 6. *vers.* 10., & contra eamdem tamquam ipsi corporis sanitati contrariam vehementer declamat *S. Hieronym.* in *Can. Ne tales* 28. & *Can. Legimus* 29. *dist.* 5. *De Consecrat.*,
24 ubi quod immoderantia valetudinem lædit, morbos auget, & vitam, & annos abbreviat, idque habetur quoque ex *Ecclesiastic. cap.* 37. *vers.* 33. & *seq.* = ibi = *In multis escis erit infirmitas, & aviditas appropinquabit usque ad choleram. Propter crapulam multi obierunt, qui autem abstinens est, adjiciet vitam* = quod & a *Castor. Durant. in thesaur. sanitat. verb. Vino* his versibus exprimitur

Vina bibant homines, animalia cætera Fontes,
Absit ab humano pectore potus aquæ.
Pocula, quæ caruere modo, mihi crede nocebunt,
Vina tamen modice sumpta juvare solent.
Immodice at sensus perturbat copia Bacchi,
Inde quis enumeret quot mala proveniant,
Corporis exaurit succos, animique vigorem,
Opprimit ingenium, strangulat, atque necat.

Ab ebrietate tandem, ut plurimum, oriuntur lasciviæ, adulteria, inhonestates, prophani amores, impudici sermones, morum corruptela, rixæ, contentiones, & homicidia, aliaque mala tradita a *Tiraquell. de* 25
leg. Connub. leg. 9. *a n.* 203. *Petro Placa in tract. de Epitom. delictor. cap.* 30. *Luc. de Penn. in rubr. Cod. de legat.* &c *numer.* 13. *lib.* 10. & *in Leg.* 1. *n.* 7. *Cod. de erogan. milit. ann. lib.* 12. *Rutger. Ruland. de Commiss. par.* 1. *lib.* 1. *cap.* 23. *Joann. Stob. serm.* 18. *Phil. Hebreo de plantatione Vineæ Noè Clement. Alexandrin. lib.* 2. *Pedag. cap.* 2. *per tot. Boccacc. de casib. vir. illustr. lib.* 7. *cap.* 7. *Isidor. Pelusior. lib.* 1. *epist.* 203., ubi Noe, Loth, & Herodis ebrietates commemorat, *Senec. Epist.* 8. = ibi = *Ubi possedit animum nimia vis vini, quidquid mali latebat, emergit. Non facit ebrietas vitia, sed protrahit. Tunc libidinosus ne cubiculum quidem expectat, sed cupiditatibus suis quantum petierint, sine dilatione permittit: tunc impudicus morbum profitetur, ac publicat: tunc petulans non linguam, non manum continet. Crescit insolenti superbia, crudelitas sævo, malignitas livido: omne vitium detegitur, & prodit* = Et potissimum hujusmodi scelera ab ebrietate scatent nostris hisce temporibus, quibus non Virorum tantum, sed & Mulierum, imo & infantium os Baccho redundat, & nasus tabacco sordescit; ideoque frequenter audimus Puellas sine Conjugio prægnantes, fœminas nuptas, & innuptas, ipsosque pueros imprecationes, blasphemias, & obscena verba per domos, vicos, & plateas publice proferentes, & si nascente Mundo propter invidiam

Fraterno primæ maduerunt sanguine glebæ,

non semel hodie propter vinum nascuntur domestica usque ad mortem dissi-

26 dissidia inter Fratres, lites inter Pa-
rentes, & liberos, jurgia, insidias,
sævitias, & odia inter Conjuges, quo-
27 rum unus, vel alter quotidie pro To-
ri separatione Judicum opem implo-
rat.

Nil mirum igitur, si ebrietas pro
28 *Nona* causa Separationis Tori ad tem-
pus merito ponitur juxta sanam do-
ctrinam *Sanch. de Matrim. lib.*10. *di-
sput.* 18. *num.* 18. *Farinacc. quæst.*143.
*num.*138., qui tamen hoc admittunt,
29 quatenus ex Viri ebrietate vitæ pe-
riculum Uxori immineat; Quod &
ego cum hac conditione tenendum
censeo, sed magis cum altera, si vi-
30 delicet Uxori, & Proli immineat pe-
riculum animæ.

In eum namque primarium, ac
31 principalem finem Matrimonium ce-
lebratur, ut per liberos ex legitima
Uxore suspiciendos Genus humanum
conservetur, & per generationem fi-
liorum, eorumque piam educationem
una cum illis Parentes æternæ felici-
tatis beatitudinem adipiscantur. Eos
proinde docere tenentur, ut sciant,
& impleant necessaria ad æternam
salutem, utque debito tempore Con-
32 fessionis, & Eucharistiæ Sacramenta
suscipiant; curare debent ut Divina,
& Ecclesiastica servent Præcepta, de-
33 bentque illorum vitia corripere, &
castigare, filiarum honestatem, ac
pudicitiam multis periculis exposi-
34 tam custodire nullatenus permitten-
tes, quod nimio ornatu, & fuci irri-
35 tamento utantur, neque se viris in-
spiciendas proponant, nec tabaccum
etiam juxta modernum abusum omni
virginali verecundia deposita juve-
nibus petant, sed eorum societa-
36 tem omnino fugiant, atque virgina-
lem pudorem constantissime servent,
& quia juxta illud *Menandri*, quod
D. Paul, inseruit *in Epist.* 1. *ad Co-
rinth. cap.*15. *vers.*33., nempe: *Sæpe
bonos mores corrumpunt colloquia prava:*
obligati sunt, quamcumque removere
re occasionem, qua ipsa impudica im-
proborum Virorum, seu Mulierum
verba illarum castas aures offendant,
37 illarumque mores corrumpant, ut
cum omnibus suis liberis tam mascu-
lis, quam fœminis ad Cœlestem Pa-
triam, pro qua eos procreare tantum-
modo debuerunt, communibus ini-
micis superatis, ascendant, quia ad 38
hunc finem initum fuit Matrimonium,
& ad hunc finem illud consummarunt. 39

Quoties ergo Maritus, & re-
spective Pater est deditus ebrietati,
domumque rediens, aut gladio, sive 40
baculo Uxori mortem minatur, aut
cum minis verba profert inhonesta,
atque blasphemias, non solum deficit in
recta liberorum educatione, sed eos
suo malo exemplo, & præsertim innu-
ptas Filias suorum obscenitate verbo-
rum in viam perditionis introducere
studet. Finis igitur procreandi sobo-
lem pro Beatitudine æterna cessat, &
si liberi apud eum ulterius remaneant
una cum ipso sibi damnationem pro-
pter hanc pessimam educationem ac-
quirent. Hinc nulla urget ratio, cur
in hoc casu Uxor separari non debeat
una cum liberis ab eo, qui more Bel- 41
luarum utitur Matrimonio ad solam
explendam libidinem, & ad interi-
tum Prolis, ejusque animæ ultimum
exterminium.

Nec emendatio sperari potest in
eo, qui in simili vitio est miserrime 42
habituatus ita ut esse possit locus cau-
tioni de se abstinendo in posterum ab
ebrietate, ut innuit *Sanch. de Matrim.
lib.*10. *disput.*18. *n.*18. *in fin.* cum diffi-
cile sit, & fere impossibile, quod in-
corrigibilis ad id fidejussorem inve-
niat. Dum essem Vicarius Generalis
Illmi, & Rmi Domini mei Pauli Tho-
mæ Marana Patritii Januensis, atque
Episcopi, & Principis Asculi, cujus
aspectus hylaris, veneranda canities,
sermo verus, provecta ætas, simplex
animus, quieti mores, religiosa vi-
ta, integerrima castitas, aliæque
ipsius egregiæ animi dotes a Populis
illius Civitatis, & Diœcesis ad hæc
usque tempora indesinenter comme-
morantur, Vir quidam annorum
quinquaginta circiter vulgaris con-
ditionis prius Tabernam, quam Ec-
clesiam adire solitus erat. Nul-
la dies aderat, qua vel illum va-
cillan-

cillantem, vel unum ante, & quatuor retro gressus facientem, vel in terram prolapsum Puerorum turba sibilis, manuum strepitu, & ululatibus non irriderent. Domum reversus, totam replebat clamoribus habitationem verba proferens obscena, horridasque blasphemias evomens coram suis innuptis etiam filiabus, contra quas, suamque Uxorem sive illum corripientes, sive exorantes, sive loquentes, sive tacentes baculo armatus, nimioque furore correptus verbera minabatur, minasq; exequi proculdubio non omisisset nisi vel arrepta fuga ab ejus manibus se liberassent, vel ad eum retardandum Vicini presto fuissent. Uxor, & Filiæ secreto querelas cum lacrymis, & gemitibus apud me tandem reiterarunt, meam implorantes opem ad illum ab hujusmodi detestabili vitio revocandum. Meo quidem muneri non defeci, paternam correctionem non omisi, acres deinde monitiones adhibui, demum in formalem carcerem illum detrudi præcepi, cumque nihil unquam profecerim, neque Fidejussorem haberet ad præstandam cautionem de se abstinendo in posterum ab ebrietate, quia notorium erat, quod esset incorrigibilis, per satellites jussi ad publicam Civitatis plateam duci, ibique vestibus œnopherorum onustum, ac libellum supra pectus cum inscriptione = *Per ubbriachezza* = deferentem per horam Columnæ ligatum detineri, & deinde liberum relaxari. Hoc ridiculo potius, quam rigoroso remedio mortificatus, per mensem circiter ab ebrietate abstinuit, suæque domui pacem restituit, sed quia, ut ait *Ovid.*

Nitimur in vetitum semper, cupimusque negata,

Sic interdictis imminet æger aquis.

Modico prædicto tempore elapso majori impetu vitium reassumpsit, vinoque quotidie plenus novos terræmotus in propria domo cum suæ familiæ, ac Vicinorum scandalo excitavit.

Ex quibus optime arguitur, quod si ob hanc causam Tori Separatio concedatur, prout concedendam esse non dubito, ad parendum *Apostolo* 1. *ad Corinth. cap.* 5. *vers.* 11. = ibi = *Si is, qui frater nominatur, est fornicator, aut avarus, aut idolis serviens, aut maledicus AUT EBRIOSUS, aut rapax, cum hujusmodi nec cibum sumere* = licet de sui natura debeat esse temporanea, duratura nempe, donec Conjux ebrietati deditus non resipiscat, ad quem interim Conjux innocens una cum filiis apud eum manentibus redire non tenetur, nihilominus ut plurimum accidentaliter potest esse perpetua, quia in hujusmodi vitio habituatus redditur incorrigibilis ut cecinit *Ariost.* 43

Natura inclina al male, e viene a farsi
L'abito poi difficile a mutarsi

Quid si tam Vir, quam Uxor ebrietatis sint servi, & si alter ex eis adversus alterum excandescit, eumque percutere cum furore minatur, alter vero neque verbis, neque minis contentus, verberibus etiam in alterum insæviat? Quamobrem eorum Habitatio domus est inferorum, ubi nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat. Hic imprecationes, hic obscenitates, hic blasphemiæ, hic omnis iniquitas ex eorum ore procedit cum scandalo, & pessima Filiorum, & Filiarum educatione, adeo ut & Parentes, & Proles non Regni Cœlestis, sed ignis æterni hæredes efficiantur. In hoc utique casu censeo circa hujusmodi Conjuges (Bruta potius sine ratione, quam Animalia rationabilia) qui propter ebrietatem facti sunt sicut Equus, & Mulus quibus non est intellectus, id servari debere, quod servandum est cum Conjugibus, qui ambo incidunt in dementiam, atque furorem, quod videlicet, accedente periculo vitæ corporalis, multoque magis animæ unius, vel utriusque separentur, donec, si fieri potest, ab hoc execrabili vitio se liberaverint, & interim Filii alicui ex Propinquioribus, honesto tamen, & bene morato pro recta educatione commendentur Parentum expensis alendi.

Furor etiam Viri esse potest causa

44 sa separationis Conjugum, licet enim contrarium habeatur ex textu in *Can. Ii, qui 32. qu. 7.*, quem in proposito allegat *Alberic. in L. Causis in princ. Cod. de repud.* nihilominus separatio negari non debet, quoties furor
45 intollerabilis fuerit, ut observant *Imol.*, *Alex.*, & alii *in L. Si cum dotem §. Si maritus ff. solut. matrim. Covarruv. par. 2. §. 5. cap. 7. pag. mihi 218. num. 3. vers. Secunda causa tit. de Sponsal.* & ex eo periculum alicujus
46 damni immineat Uxori, ut per ea, quæ notant DD. in *L. Furor 8. ff. de Sponsal. & in L. Oratione 16. in fin. ff. de rit. nupt. & in leg. Patre furioso 8. vers. Nam furiosus ff. de his, qui sunt sui, vel alien. Jur. & in Can. Neque furiosus 26. caus. 32. qu. 7.* docet *Farinacc. d. qu. 143. n. 137.* & facta ex hac causa per sententiam Judicis Ecclesiasti Conjugum separatione, Vir
47 furiosus Uxori dotem restituere tenetur *Franch. dec. 312. n. 7. in fin.*

Sed si ambo Conjuges mentis impotes efficiantur multo magis sunt
48 separandi, nec ad simultaneam cohabitationem interim admittendi donec, & quousque ad sanam mentem non revertantur, reusque lethalis culpæ esset, qui eos ad copulam incitaret; Quamvis enim ipsi propter
49 amentiam non peccarent, gravem attamen culpam committeret qui illos copularet, concurreret enim ad evidens damnum concepturæ prolis, vel quia periculum subest, quod Mulier insaniæ furore correpta, fœtum in utero necet, vel quia si, etiam in tempore illum in lucem edat, Parentes non habet, qui eum instruere, & educare valeant *Sanch. de Matrim lib. 9. disput. 23. n. 5.* Quamvis si hujusmodi daretur casus, Proles, ut supra, alicui ex Parentum magis Conjunctis pro recta educatione commendari deberet;

C A P. XVIII.

An, & in quibus casibus Conjuges propria auctoritate Tori Separationem facere possint, & an ad relevandum utrum inter eos impedimentum Affinitatis intercedat ob copulam illicitam ante Matrimoninm assertam habitam a Muliere cum Viri Consanguineo, idem Consanguineus, si fuerit negativus, sit torquendus.

S V M M A R I V M.

1 Affertur Textus prohibens Conjugibus propria auctoritate, & sine præcedenti judicio Ecclesiæ se separari ob impedimentum Affinitatis etiam notoriæ.

2 Affertur alter Textus permittens Conjugibus Tori Separationem propria auctoritate faciendam ob adulterium notorium.

3 Variæ sunt Doctorum interpretationes pro utroque Textu conciliando.

4 Permissa videtur Separatio Tori sine judicio Ecclesiæ ob adulterium notorium, quia salvum remanet vinculum Matrimonii.

5 Prohibita vero ob impedimentum affinitatis, quia, ob illud, vinculum Matrimonii dissolvitur.

6 Sponsalia dissolvuntur, si ab uno, vel altero Contrahente objiciatur impedimentum affinitatis, & accedat etiam publica Loci fama.

7 Secus si aliunde objiciatur, nec probetur.

8 Impedimentum affinitatis contra Matrimonium contractum sæpe objicitur ex malitia, vel invidia.

9 Sponsalia de futuro sunt dissolubilia.

10 Matrimonium nexum indissolubilem habet, *& n.* 274. 288. 290. 294.

11 Conjugibus fatentibus impedimentum affinitatis non creditur ob periculum collusionis, *& numer.* 269. 271.

12 Et quia confessionem hujusmodi ad proprium commodum emittunt.

13 Nemo potest esse Testis in Causa propria, *& num.* 272.

14 Si Conjugum confessio de impedimento affinitatis probaret, multi reperirentur Poligami.

15 Conjugum Separatio alia est debita, & necessaria, & nulla interposita mora facienda, *& numer.* 26.

16 Alia propria auctoritate fieri permissa.

17 Alia sine præcedenti judicio Ecclesiæ prohibita.

18 Necessaria nulla interposita mora facienda locum habet, si Contrahentes inierint Matrimonium denunciationibus culpabiliter omissis.

19 Si illud sine Parochi, aut Testium præsentia contraxerint.

20 Si Mulier fuerit rapta, quæ statim est a Raptore separanda.

21 Si alter ex Conjugibus ante Matrimonium in aliqua Religione solemne Votum Castitatis emiserit.

22 Seu masculus fuerit ad Sacros Ordines promotus, vel alter ex eis sit simplici Voto Castitatis adstrictus, donec dispensationem obtineat.

23 Si quis eorum sine dubio sit impotens ad generationem, prout est Eunuchus.

24 Si concurrat impedimentum Criminis.

25 Si alter eorum aliud antea Matrimonium adhuc consistens contraxerit.

27 Separatio propria auctoritate fieri permissa locum habet si alter ex Conjugibus sit Adulter notorius, *& n.* 36.

28 Maritus sub peccati pœna tenetur Uxorem adulteram dimittere, si se emendare noluerit.

29 Excusatur tamen si se continere non possit.

30 Notorium est adulterium si Mulier procul a Viro sobolem procreaverit.

31 Vel Conjux adulter adulterium fassus fuerit, aut ex sententia resultet.

32 Vel si Uxor publice cum Adultero moretur, aut Maritus Domi Concubinam retineat,

33 Si adulterium sit occultum, Conjux adulter ab alio debitum petere potest.

34 Cognito per Conjugem innocentem adulterio alterius propria auctoritate Separationem facere potest quoad Torum, sed non quoad cohabitationem, si non fuerit notorium.

35 Alias est Adultero restituendus, donec adulterium fuerit in actis probatum.

37 Permissa pariter est Separatio propria auctoritate facienda, si alter Conjux cum pertinacia inciderit in hæresim.

38 Si tamen se ab errore revocaverit, Conjux innocens illum recipere, seu ad ipsum redire tenetur.

39 Limita si Separatio facta fuerit judicio Ecclesiæ, & Conjux innocens Religionem ingredi velit.

40 Secus si Religionem ingredi noluerit.

41 Item Separatio propria auctoritate fieri permittitur, si alter Conjux monitus non desistit a sollicitando alterum ad peccatum, *& n.* 43. 46.

42 Ne periculum animæ patiatur, *& n.* 45.

44 Dictio *omnino* præcisam habet naturam, & idem importat ac *ipso jure*.

45 Jure Naturali, & Divino quisque periculum animæ, & corporis effugere potest.

47 Mulier divertere potest a Viro, qui

qui nonnisi usuris, & furtis familiam alit, donec emendetur, & quare.
48 Item propria auctoritate alter Conjux ab altero divertere potest, qui ei inferat insidias, sævitias, & mala tractamenta.
49 Vel si ex justa causa alter alteri pro Separatione consensum dederit.
50 Separatio est prohibita ante triennale experimentum, quando dubitatur, an alter ex Conjugibus sit impotens ad copulam.
51 Seu quando alter eorum alleget nullitatem Matrimonii propter defectum consensus.
52 Aut propter consanguinitatem, vel affinitatem, *& num. 76. 78. 163. 259.*
53 In his casibus expectandum est judicium Ecclesiæ, etiamsi impedimentum esset notorium.
54 Refertur casus, in quo hoc servatum non fuit, *& num. seqq.*
72 Ambitionis effectus.
73 Quomodo se gerere debeat Judex quando Uxor allegat impedimentum affinitatis cum Viro ex copula illicita ante Matrimonium contractum.
74 Reprehenduntur Judices, qui Sacerdotum fragilitates celare non curant.
80 Indicia ad torturam esse non debent levia, perfunctoria, dubia, & æquivoca, sed certa, probabilia, verisimilia.
81 Legitima, sufficientia, & a jure approbata.
82 Gravia, urgentia, concludentia, & delictum inferentia.
83 Luce meridiana clariora.
84 Nec solam delicti suspicionem inducentia.
Ex sola suspicione non est judicandum *ibid.*
85 Judex decernere nequit torturam, nisi sit quasi certus de Delinquente.
Nec aliud sibi desit, quam ipsius Delinquentis confessio *ibid.*
86 Alias indebite torquens est puniendus.
87 Sine legitimis indiciis nemo torqueri potest etiam in atrocissimis delictis.
88 Nec in delictis læsæ Majestatis.
89 Nec in occultis, clandestinis, proditoriis, & difficilis probationis.
90 Etiamsi per torturam in populo scandalum sedaretur.
91 Aut Principis mandatum accederet.
92 Seu Judex propriis oculis Reum delinquere viderit.
93 Tortura est major pœna, quam amputatio utriusque manus.
94 Stuprum in Clericis, & in Laicis hodie punitur pœna pecuniaria, seu Carceris per aliquod tempus.
95 Aut exilii, pro qua non est locus torturæ.
96 Offensus nihil probat contra Offensorem etiam in articulo mortis.
97 Ex inculpatione stupratæ nullum desumi potest indicium contra inculpatum.
98 Etiamsi nullos patiatur defectus, & torturata fuerit ad purgandam maculam.
99 Sed torturata admittitur tantum ad generaliter inquirendum, *& num. 107.*
100 Inculpatio Stupratæ cum tortura non facit indicium ad torturam contra inculpatum, nisi alia indicia, & adminicula accedant.
101 Etiamsi Mulier per vim se cognitam asserat.
102 Cum sit socia criminis ei credi non debet.
103 Ineptum esset aliter affirmare.
105 Socius criminis inculpans socium non probat etiamsi sit qualificatus, & sacerdos.
106 Nec ex ejus inculpatione transmitti potest inquisitio specialis, nec socius inculpatus in contumacia condemnari, *& n. 108.*
109 Inculpatio Stupratæ etiam torturatæ, juncta cum adminiculis non sufficit ad torturam, si ipsa

plures patiatur defectus, *&* *n.*129.
110 Quamvis duos tantum defectus patiatur, quia Tortura nonnisi unum supplet defectum.
111 Defectus est vilitas, & paupertas stupratæ.
112 Tarditas exponendi de prætenso stupro quærelam, *& n.*266.
113 Quæ arguit in ipsa dolum, & calumniam.
114 Et inculpati innocentiam.
115 Defectus est varietas, & contradictio, *& n.*118. 264. 267.
116 Mendacium minuit per se solum assertæ Stupratæ fidem.
117 Et uti falsaria puniri potest.
119 Defectus est Inverisimilitudo.
120 Mendax in uno mendax in reliquis, *& n.*254.
121 Inverisimile est, quod Mulier violentata, & exclamans ab aliis domesticis in contiguo Cubiculo existentibus non audiatur, *& num.*243.
122 Inverisimile est, quot Mulier in primo Viro congressu, licet exclamasset, violentiæ resistere non potuerit, & deinde pluries tentata cum silentio resistendi vires habuerit.
123 Defectus est lubrica vita assertæ stupratæ tempore sui examinis.
124 Mulier inhonesta præsumitur, si in Taberna cum Juvenibus versetur, & bibat, *& n.*127.
125 Aut in apotheca cum Juvenibus procaciter luserit, *& n.*128.
126 Sive sola nocturno tempore per Civitatem vagetur.
130 Accusatio Matris stupratæ deponens de auditu a Filia patiente plures defectus non probat.
131 Nec etiam probat, quia est Mater assertæ Stupratæ.
132 Offensa facta filiæ censetur facta Matri.
133 Non probat etiam Mater si sit accusatrix.
134 Nec ullum facit indicium ad inquirendum, minusque ad torturam.
135 Auctor calumniæ, & instigator in causa nihil probat.
136 Circumstantiæ, ex quibus resultat, an quis fuerit auctor calumniæ, *& num. seqq.* usque ad *n.* 144.
145 Testis inimicus, auctor calumniæ, & accusator nullam fidem meretur.
146 Testis inquisitus, vagabundus, effœminatus, & scandalosus non probat.
147 Testes patientes plures exceptiones nec in Civilibus, nec in Criminalibus fidem merentur.
148 Et habentur pro non examinatis in quibuscumque delictis.
149 Et duæ tantum exceptiones ad hoc sufficiunt.
154 Nulla certior falsitatis testium probatio, quam ea, quæ resultat ex negatione eorum, quos in contestes vocant.
156 Testis deponens de alieno auditu non probat.
157 Nullumque facit indicium ad torturam.
158 Multo minus si illi non fuerint examinati, a quibus audivit.
160 Censentur tamen examinati, sed non confirmasse illius dictum, *& n.* 172. 234.
161 Constat de falsitate testium deponentium de stupro de auditu ab asserta stuprata, quæ affirmet aliis dumtaxat, & non illis stuprum manifestasse, *& n.* 171.
162 Ex verbis assertæ stupratæ, quæ varias recipiunt interpretationes non resultat confessio stupri.
164 Testis Consanguineus est inhabilis, *& n.*173. 203. 206.
165 Nominatio Socii criminis juncta cum teste patiente plures exceptiones non facit judicium ad torturam.
166 Si inculpatio judicialis assertæ stupratæ propter ejus defectus non probat, minus probant ejus conquestiones extrajudiciales.
167 Plus credi non debet copiæ, quam originali.
168 Recensentur actus, ex quibus non resultant indicia certa copulæ

pulæ carnalis.
169 Judex judicare debet secundum acta, & probata, & non secundum propriam conscientiam.
170 Non probat testis deponens de actibus ab inculpato exercitis in persona assertæ stupratæ, si ipsa examinata de illis mentionem non facit.
174 Testes malis moribus imbutus non probat.
175 Minusque testis criminosus.
176 Testes esse debent omni exceptione majores, & integri, ut faciant indicium ad torturam.
177 Ad probandum indicium remotum requiruntur duo testes.
178 Contestes de loco, & tempore.
179 Nulla laborantes suspicione, vel macula.
180 Hæc conclusio est communiter canonizzata in Judiciis, & scholis.
181 Et requiruntur ad probanda ipsa adminicula levia licet, & minima.
182 In delictis etiam atrocissimis.
183 Nec probant testes singulares.
184 Nisi habeant requisita, quæ recensentur.
185 Et si non duo tantum, sed plura sint indicia.
186 In occultis, & difficilis probationis, & quando veritas aliter haberi non potest admittuntur testes inhabiles.
187 Et faciunt indicium ad torturam.
188 Declara ut hoc procedat quando testes non sunt singulares.
189 Et quando deponunt de actu immediato delicti, in quo testes omni exceptione majores haberi non possunt.
190 Secus si deponant de indiciis remotis, & de actibus, qui ab aliis videri potuerint, licet casu alii non interfuerint.
191 Vel etiamsi ipsi Testes alios non interfuisse affirmarent.
192 Actus palam gestus non inducit carnalis copulæ suspicionem.
193 Nec joca inter Virum, & Puellam publice facta.
194 Sed sunt signa hylaritatis.
195 Ex actu, qui potest esse, & non esse delictum, indicium delicti sumi non potest.
196 Maxime si intercedat inter personas arcto vinculo affinitatis proxime conjungendas.
197 Indicium ad torturam cum dicto socii criminis non debet esse leve, sed urgens.
198 Copula carnalis probatur ex ea solum præsumptione, quæ violenta fuerit, & certa.
199 Copula carnalis non probatur per solas præsumptiones quando agitur criminaliter ad pœnam.
200 Ad infligendam torturam in quavis carnali copula non sufficit etiam violenta præsumptio.
201 Si nempe visi tantum fuerint solus cum sola, nudus cum nuda.
202 Ridiculum est producere attestationes extrajudiciales ad offensam in criminalibus.
204 Testis non probat, si deponat id vidisse, quod alii videre potuerint, & non viderint.
205 Testis non probat pro eo, cujus servitio est addictus.
206 Testis minor non probat, *& num. seq.*
208 Non creditur testibus deponentibus de violentia, si assertam vim passus examinatus de ea mentionem non fecerit.
209 Attestationes extrajudiciales pro Fisco non probant.
210 Fiscus probationes legitimas, & concludentes exhibere tenetur.
211 Testes examinati pro informatione Curiæ non citato Reo non probant, nec faciunt indicium ad torturam.
212 Nisi eo citato fuerint repetiti, aut ipse declaraverit se illos habere pro rite, & recte examinatis.
213 Quæ declaratio non impedit, quin opponi possint exceptiones contra eorum personas, & dicta.
214 Fama extorta post querelam, & inquisitionem non afficit querelatum.
215 Quando contumacia remissa fuit absque clausula = sine præjudicio

cio indiciorum ex contumacia resultantium = contumacia, & bannum non inducit indicium ad torturam.

216 Nec quando constat de aliqua rationabili causa absentiæ prætensi delinquentis.

217 Fuga semper fuit indicium remotissimum.

218 Est indicium vitreum, & fallax:

219 Fuga metienda est ab intentione, non ab actus materialitate,

220 Fuga non arrepta immediate post prætensum delictum non est signum reitatis.

221 Quandoque est virtuosa:

222 Non est fugitivus, qui moratur sub oculis Supremi Principis, nunquam latitat, & se paratum offert ad suas faciendas defensiones.

223 Non est fuga, sed absentia ejus, qui ob aliquam causam, non ob delictum abest.

224 Fuga ad evitandam carcerationem non est indicium reitatis.

225 Adminicula, quæ separatim sumpta stuprum non probant, illud tamen probant simul juncta.

226 Jungi tamen non possunt, si sint in suo genere imperfecta, & probationes, & circumstantiæ inter se pugnantes concurrant.

227 Indicia contra Clericum graviora esse debent, quam ea, quæ in tortura laicorum requiruntur.

228 In criminibus Incesti, adulterii, stupri, & fornicationis juxta Ægidianam procedi nequit ex officio:

229 Sed solum ad querelam Patris, Matris, Avi, Aviæ, Filii, & Nepotum utriusque sexus usque ad secundum gradum, Fratrum, & Sororum, eorumque Filiorum.

230 Querela a querelato revocari potest.

231 Etiam ex pacto cum querelato, & quando.

232 Inquisiti pro incestu etiam nefario a Congregatione Emi Urbis Vicarii dimissi fuerunt cum præcepto de non conversando, quia processum fuerat ex officio.

233 Pro incestu nefario imposita est pœna mortis a Xisto V.

235 Bona fama Inquisiti tollit indicia contraria.

236 Magis attenduntur testes de illa deponentes, quam testes, qui illam impugnant.

237 Etiamsi isti aliquantulum numero excedant.

238 Qualitas Sacerdotalis habet pro se præsumptionem exclusivam delicti.

239 Ostenditur non esse possibile, quod Inquisitus stuprum commiserit, *& n. seqq.*

244 Si Puella una nocte passa fuerit vim, & per aliquem Virum compressa, non est verisimile, quod subsequentibus noctibus ad commodum ejusdem Viri pluries redeuntis januam Cubiculi tenuerit apertam.

245 Refertur confessio extrajudicialis de calumnia tam prætensæ stupratæ, *& n.* 265.

246 Quam ejus Sororis.

147 Et Instigatoris.

248 Deficiente corpore delicti ex culpa querelantis, quæcumque indicia etiam urgentissima, & gravia, prorsus evanescunt.

249 Neque corpus delicti suppletur per confessionem sive veram, sive fictam Inquisiti.

250 Nec ipse carcerari, torqueri, aut condemnari potest, *& n. seqq.*

251 Etiamsi mille extarent indicia generalia, specialia, urgentia, & indubitata, *& n.* 253.

255 Indicia pro Reo tollunt indicia Fisci.

256 Nec ipse torqueri potest.

257 In dubio judicandum est non esse locum torturæ.

258 Non probato corpore delicti Judex incurrit excommunicationem si carcerare faciat Clerium, multoque magis torquere.

260 Quando agitur inter Conjuges non pro Separatione quoad Torum, sed pro dissolvendo matrimonio, ad probandum impedimentum requiruntur Testes contra

tra quos nulla macula possit opponi.

261 Probi, optimæ opinionis, & famæ, nullam cum Conjugibus cognationem, nec attinentiam habentes, ac omni exceptione majores.

262 Et probari debet, quod tales sint, ut nulla exceptione repelli possint.

263 Nulla fides adhibetur Matri.

269 Nulla Conjugibus etiamsi aliqua pars viciniæ idipsum acclamaret.

270 Quamvis ante Matrimonium id alter eorum affirmasset.

271 Multo minus eo contracto ob periculum collusionis.

273 Ad coadjuvandas probationes testium in hac materia, nunquam Sacri Canones remedium subsidiarium torturæ demandarunt.

274 Ad declarandum nullum Matrimonium non sufficiunt probationes dubiæ, & incertæ, nec conjecturæ, & præsumptiones.

275 Sed requiruntur probationes univocæ, concludentes, & perfectæ.

276 Ut Judex sit certus, quod res aliter esse non possit.

277 Ne per errorem separet, quod Deus conjunxit.

278 Tortura est periculosum, ac fragile experimentum, *et n.*285.

279 Afferuntur casus, in quibus ob torturam innocentes condemnati fuerunt, *et n.seqq.*

284 Ex confessione emissa in tortura, quæ potest esse falsa desumi nequit probatio nullitatis, seu validitatis Matrimonii.

286 In dubio judicandum est pro validitate Matrimonii.

287 Tortura frustratoria non est inferenda.

288 Si ad probandum impedimentum dirimens Matrimonium, daretur tortura, aperiretur via fraudibus, & quare.

286 Fallax est tortura quia in ea mentitur qui pati potest, mentitur & ille, qui pati non potest.

290 Onus est petentis dissolutionem Matrimonii justificandi impedimentum probationibus certis, concludentibus, ac luce meridiana clarioribus.

291 Aliàs auctore non probante reus est absolvendus.

292 Et est relinquendum intactum vinculum matrimoniale.

293 Tolerabilius est contra statuta hominum Matrimonii nexum intactum relinquere, quam contra statuta Domini illud dissolvere.

294 Ad refrænandam Judicum facilitatem dissolvendi Matrimonia Benedictus XIV. Constitutionem emanavit.

295 Pro sustinenda strenue, ac pro viribus validitate Matrimonii Defensorem Matrimoniorum deputari in ea præcepit.

296 Eique injunxit, ut si Judex primæ instantiæ Matrimonium nullum declaraverit, ipse interponat ex officio appellationem, & quare.

297 Nec prima sententia sine secunda conformi, executionem habere posse decrevit.

298 A Decreto licet interlocutorio torturæ, quia continet gravamen irreparabile, datur appellatio.

299 Reprobatur barbara contraria consuetudo.

300 Appellatio non solum est admittenda a Decreto torturæ jam lato, sed etiam ab illius comminatione.

301 Tam de Jure Civili, quam de Jure Canonico.

302 Quod in Terris Ecclesiastici Status est omnino servandum.

303 Pendente termino ad appellandum Judex procedere potest ad torturam.

Contrarium *num.* 304.

305 Hoc ei non licet post interpositam appellatienem, etiamsi secuta non fuerit inhibitio Superioris.

306 In-

306 Inquisitus dimissus cum præcepto de se repræsentando habetur pro absoluto, *& num. 319.*
Declara ut *num. 307.*
308 Sed est potius definitive absolvendus, *& num. 329.*
309 Raro Clericus cum præcepto de se represfentando est dimittendus.
310 Delicta Clericorum, quantum fieri potest, sunt occultanda, & quare.
311 Si Clericus ab impictis criminibus se expurgaverit, in pristinum existimationis gradum, & officium est restituendus, *& numer. 321. 356. & seqq.*
312 Judex, & Superior Ecclesiasticus gaudere debet, quod Clerici delictum occultum remaneat, & quare.
313 Nec est ab eo dimittendus cum præcepto de se repræsentando, & quare, *& nu. 325. 329. 331. & seqq.*
314 Non juxta suspicionem, sed secundum acta, & probata est judicandum.
315 Secundum jus naturale quisque præsumitur bonus, donec probetur esse malus.
316 Judices Ecclesiastici dimittentes Clericum cum præcepto de se repræsentando, ejus delictum saltem uti dubium non celant, sed publicant, & uti probabile illud reddunt.
317 Nec non vulnera fascia obvoluta sub ipsa fascia tegi sic Laicis annuntiant contra Constantini monitum.
318 Sacerdoti dimisso cum præcepto de se repræsentando suspendi nequit facultas celebrandi, & quare, *& num. seqq.*
323 Sacerdos pro delictis condemnatus post luitionem pœnæ, & salutari pœnitentia peracta, dispensari solet, ut celebret.
326 Cum præcepto de se repræsentando maximopere læditur honos characteris sacerdotalis, & quare, *& num. seqq.*
330 Si omnia in hoc seculo vindicata essent, locum Divina Judicia non haberent.
332 Deus non vult mortem peccatoris, sed ut convertatur, & vivat.
334 Clerici committentes delicta incestus, sodomiæ, homicidii, raptus Virginis, maleficii, veneficii, adulterii, simoniæ, sacrilegii, perjurii in Judicio, crimen læsæ Majestatis fiunt irregulares.
335 Excepto stupro.
336 Clericus accusatus de homicidio, sive delictum sit certum, sive dubium, incurrit irregularitatem.
337 Secus si accusetur de aliquo alio ex prædictis delictis, quod non sit certum, notorium, & probatum, *& num. 350.*
338 Notoria, certa, & non dubia dicuntur delicta, quæ probata sunt per sententiam, seu per confessionem, aut per evidentiam.
339 Per dimissionem cum præcepto de se repræsentando, non dicitur probatum delictum.
340 Nec per confessionem extrajudicialem, quæ non inducit notorietatem.
341 Neque per famam ortam ex accusatione, inquisitione, processu, & carceratione.
342 Fama fundata esse debet in crimine vere, & concludenter probato, ut inducat notorietatem.
343 Fisco, seu Accusatore non probante, Inquisitus est absolvendus.
344 Dimissus cum præcepto de se repræsentando, causa cognita, haberi debet pro innocente.
345 Sed non pro absoluto.
346 Absolutus ab observatione judicii dicitur absolutus tamquam non repertus culpabilis.
347 Vel ex hactenus deductis, seu rebus sic stantibus.
348 Aut relaxatus sub fidejussione, seu præcepto de se repræsentando.

349 Quæ

349 Quæ formulæ, subterfugia, & cautelæ dicuntur, & quare.

351 Accusatus de homicidio, & absolutus tamquam non repertus culpabilis, non est irregularis.

352 Nemo censendus est irregularis post adhibitam sufficientem diligentiam ad cognoscendam veritatem.

353 Pœna imposita pro delicto certo locum non habet pro casu dubio.

354 Si Sacerdoti pro delicto incerto retardetur celebrandi facultas infamatur.

355 Absurdissimum est super delicto incerto velle irrogari infamiam certam.

356 Sacerdos in prima instantia pro delicto ab Ordinario condemnatus, in gradu autem appellationis dimissus cum præcepto de se repræsentando, nulla indiget Testimoniali Ordinarii ad effectum celebrandi, & quare.

Uos habemus in Jure Canonico textus, qui in hac materia quoad primum Dubium inter se pugnare videntur, quorum alter in *Cap. Porro 3. De divort.* statuit Conjugum separationem *sine judicio Ecclesiæ* fieri non posse etiam sub prætextu notoriæ inter eos Consanguinitatis; In altero vero separationem per Conjuges, ob no-
1 torietatem adulterii ab uno eorum commissi, *propria auctoritate* fieri posse permittitur, ita ut Conjugi adul-
2 tero restitutionem petenti obstet exceptio adulterii notorii, ut videre est in *Cap. Significasti 4. eod. tit. De divort.* Pro conciliando uno cum altero textu variæ sunt Doctorum inter-
3 pretationes, ut præ cæteris testantur *Sanch. de Matrim. lib. 10. disput. 12. num. 38. Covarruv. de Sponsal. par. 2. cap. 7. §. 5. n. 11. & seq. Marc. dec. 513. num. 22. & seqq. par. 1.* aliique plures.

Mihi tamen videtur, quod *Text. in Cap. Significasti* eatenus separationem Conjugum propria auctoritate propter adulterium notorium fieri permittat, quatenus per hanc separationem Matrimonii vinculum remanet
intactum; Alter vero *Text. in Cap.* 4
Porro talem separationem propria auctoritate fieri prohibet, quia propter eamdem, attento impedimento dirimente Consanguinitatis, unus Conjux ab altero non dividitur tantum, quoad Torum, & cohabitationem, quæ est causa minus gravis, sed etiam quoad vinculum, quæ quidem causa longe gravior est, & nisi ea undique cognita, probatisque concludenter probandis, ut quæcumque fraus removeatur, solo judicio Ecclesiæ est absolvenda, prout lite-
raliter præscribit præcit. *Text. in d.* 5
Cap. Porro 3. De divort. ubi quod *si etiam parentela esset publica, & notoria,* adhuc Conjuges absque judicio Ecclesiæ separari non possunt.

Quamvis enim Sponsalia per verba de futuro stipulata, alterutro ex Sponsis affinitatem, seu consanguinitatem objiciente, vel fatente, famaque loci eadem de re publice
personante dissolvantur *Cap. Super eo* 6
2. De Consanguinit. (secus autem si hoc impedimentum aliunde objiciatur, quia nisi concludenter probetur, obstare non debet contractui futuri Matrimonii, cujus jam sponsalia præ-
cesserunt *Sac. Congregat. Concil. in Tu-* 7
dertina 24. Januar. 1632.)

Aliter tamen se res habet in Matrimonio jam contracto, contra quod si hoc impedimentum fuerit oppositum, statim Matrimonium non dissolvitur non solum si ab aliquo Consanguineo, vel extero opponatur, quia sæpe contingit, quod hæc oppositio Affinitatis præsertim ex illicita copula ad irritandum Matrimo-
nium ex invidia fiat, aut ex malitia, 8
unde non est de facili adhibenda fides unico denuncianti, etiamsi rumor ea de re invaluerit in vicinia, verum etiam cum agatur non de sponsalibus de futuro, quæ dissolubilia sunt, sed de Matrimonio jam contracto, quod nexum indissolubilem habet, nec ipsis-
met Conjugibus est credendum, si 9
affinitatem ipsi pariter fateantur, ob pericu-

10 periculum collusionis, quia ipsimet
Conjuges aliquando hujusmodi impe-
dimentum falso disseminant, ut Ma-
11 trimonium quod prius sibi placuit, &
deinde displicet, per nefas etiam dis-
solvere valeant, ideo illorum Con-
fessio nullam meretur fidem, etiamsi,
ut dixi, aliqua pars viciniæ idipsum
acclamaret ad *Text. in Cap. Super eo 5. De eo, qui cognov. Consanguin.*

Nihili autem ergo facienda est
eorumdem Conjugum Confessio, nisi
concludenter assertum impedimentum
aliunde probetur, non solum propter
suspicionem collusionis, sed etiam
quia talis Confessio est emissa non con.
tra, sed ad favorem Confitentis, qui
vult separari, cui proinde prodesse
non potest sive Vir, sive Uxor, sive
12 uterque simul illam emiserit, ut no-
tat *ibid. Gloss. in verb. Confessionem*,
cum nemo testis esse possit in Causa
13 propria *L. Nullus 10. ff. de testib. Leg. Omnibus 9. Cod. eod.*

Potissimum in hac materia, cir-
ca quam si admitteretur, quod Con-
jugum Confessio, probaret impedi-
mentum, iisque propter illud pro-
pria auctoritate, aut etiam judicio
Ecclesiæ nullis aliis concludentibus
probationibus concurrentibus se se-
parare liceret, inter perversos ho-
mines non unus tantum reperiretur
14 Poligamus, nam unus, vel alter, aut
ambo Conjuges tædio suæ societatis
affecti, aliasque diversas nuptias ap-
petentes, ad dirimendum injuste ma-
trimonium, fraudolenter impedi-
mentum effingerent.

His præhabitis asserere me posse
arbitror, quod Conjugum separatio
alia est debita, & necessaria, & nul-
la interposita mora facienda; Alia
15 tantum fieri propria auctoritate per-
16 missa; Alia demum sine præcedenti
17 Ecclesiæ judicio prohibita.

Separatio *necessaria*, quæ nulla
interposita mora fieri debet, est I. ea,
18 quæ causam habet a Matrimonio clan-
destino, ab eo scilicet sine præceden-
tibus denunciationibus culpabiliter
omissis contracto, qua stante omissio-
ne Conjuges, donec eorum status li-
bertas concludenter probetur, sub
pœna culpæ lethalis insimul cohabi-
tare prohibentur, ut probavi in
Vot. X. n. 121. & seqq. & in Vot. XXIV. nu. 39. & seq. De Sponsal. Filiorumfam.
II. ea est, cujus causa est altera Ma-
trimonii clandestinitas, quando Ma-
sculus, & Fœmina sine Parochi, aut
Testium præsentia *nulliter* Matrimo-
nium contrahunt; III. ea, cujus cau- 19
sa est Raptus, quia Mulier rapta
statim est separanda, nec Raptori re-
stituenda, nisi in loco tuto, & libero
constituta illum in Virum habere con-
senserit *Sac. Concil. Trident. sess. 24.* 20
cap. 6. de reformat. Matrim. IV. illa,
cujus causa sit Votum nimirum con-
tracto Matrimonio, alter Conjux de-
prehendat alterum in aliqua approba-
ta Religione solemne emisisse votum
Castitatis, seu ad Sacros Ordines 21
fuisse promotum, cui nulla regula-
riter esse nequidem potest spes obti-
nendæ dispensationis, seu detegat
Voto quoque simplici Castitatis esse
adstrictum, donec Apostolicam di-
spensationem obtineat sive aliud ob-
stet impedimentum impediens copu-
lam, quæ inter Conjuges haberi non
possit sine peccato V. illa, cujus 22
causa fuerit impotentia certa, & in-
fallibilis, quando scilicet dubitari
minime potest, quin alter ex Conju-
gibus, antequam nuptias iniret per-
petuo fuisset impotens ad generatio-
nem, veluti est eunuchus; VI. ea, 23
cujus causa est impedimentum Crimi-
nis, quod dirimit Matrimonium, ut 24
supra *lib. 1. cap. 6.* VII. tandem ea,
cujus causa est Poligamia, quia alter
ex Conjugibus legitimum Matrimo-
nium prius iniret, quod irritum red-
dit secundum; In his ergo, aliisque 25
similibus casibus Contrahentes una
simul non solum cohabitare nequeunt,
sed etiam propria auctoritate statim
se separare possunt, & debent, vel
quia Matrimonium est illicitum pro-
pter defectum denunciationum, & pro- 26
bationis status liberi aut ob aliud impe-
dimentum impediens, vel quia illico
patet Matrimonium esse nullum, quæ
nullitas cum sit manifesta, nec minimam
dila-

dilationem admittit, quia nulla indiget probatione *L. Ea quidem 7. Cod. de accusat. Can. Manifesta 15. caus. 2. qu. 1.*

Separatio *permissa* ea est, quæ propria auctoritate in utroque Foro fieri potest ab uno ex Conjugibus in
27 casu adulterii *notorii* ab altero commissi *d. Cap. Significasti 4. De divort. Barbos. in Cap. Ex parte num. 6.* ibique *Abb. in fin. De Sponsal. Jo. Andr. in Cap. fin. n. 5.* ibique *Ancharan. num. 6. Clar. in prax. §. Adulterium vers. Alia quoque n. 117. Farinacc. qu. 143. n. 234. Sanch. de Matrim. lib. 10. disput. 12. n. 12. & 25.* itaque decisum fuisse testantur *Marc. dec. 513. num. 28. in fin. par. 1. Ricc. dec. 200. par. 2.*

Quinimo Maritus innocens tenetur in conscientia, & sub pœna peccati Uxorem adulteram dimittere,
28 si se nolit ab adulterio emendare, sed in illo cum scandalo perseveret, ne illius malitiæ ita consentiens de illius peccato particeps efficiatur *Cap. Si Vir 3. De adulter.* = ibi = *Si Vir sciens Uxorem suam deliquisse, quæ non egerit pœnitentiam, sed permanet in fornicatione, & vixerit cum illa, reus erit, & ejus peccati particeps* = concordat *Text.* in *Can. Sicut, Can. Dixit Dominus, Can. Conjugio 32. quæst. 1.*, & docent *D. Augustin. lib. 2. retract. cap. 19. D. Thom. in 4. dist. 35. quæst. unic. artic. 2. D. Bonavent. in 4. dist. 39. art. in cap. Bertacchin. in Repertor. verb. Adulter in princ. vers. Adulter Vir*, nec inveniri valeat aliud remedium sufficiens ad emendationem *Dian. in Summ. verb. Divortium num. 3.*, quem tamen, si sine Uxore facile labi possit contra castitatem, cum *Pont.* ab illius di-
29 missione excusat *Tamburin. de Sacram. lib. 8. tit. de Matrim. tract. 7. cap. 3. §. 3. num. 21.*, pariterque excusatur, si ex divortio nullam speret Uxoris emendationem, aliisque de causis, quas inter alios recensit *Bonaccin. theol. moral. tom. 1. tit. de iis, quæ pertin. ad usum Matrim. quæst. 4. punct. 5. sub numer. 13.*, at semper ex illius adulterio habebitur incertitudo de prole, an sit legitima, quam tamen in ejusdem prolis favorem legitimam esse præsumi debet, ut dixi in præcedenti *Cap. 15. num. 52. & seqq.*

Verum si adulterium non sit notorium, prout notorium erit, si Mulier procul a Viro sobolem procrea- 30
verit *d. Cap. Significasti 4. de Divort.* = ibi = *Verum Mulier non continuit, sed sobolem de alio Viro suscepit* = vel de eo appareat per confessionem Conjugis adulteri, seu per sententiam 31
Innoc. in d. Cap. Significasti post princ., vel si Uxor publice cum Adultero moretur, aut Maritus Domi Concubi- 32
nam retineat *Farinacc. d. quæst. 143. num. 50 & seq.*, sed fuerit occultum, potest Adulter etiam in foro conscientiæ a Conjuge innocente debitum petere, donec ab eo, cognito adulterio, non repellatur *Sanch. de Matrim. lib. 1. disput. 68. num. 4. & seq.* Cognito namque per Conjugem innocentem alterius adulterio, licet occulto, pendente quoque lite ob hanc causam super Divortio, ipse divortium quoad Torum propria auctoritate facere potest, alterumque Conjugem ab obti- 33
nendo debito repellere, *Sanch. de Matrim. lib. 10. disput. 12. num. 7.*, non tamen ab illo se separare valet quoad habitationem, nisi post emanatam a Judice pro divortio sententiam *Fari- 34
nacc. quæst. 143. num. 233. & seq. Reiffenstuel. theol. moral. tract. 14. de Sacram. distinct. 13. quæst. 7. num. 105. & alii passim*, & si nihilominus hoc attentaverit, alteri Conjugi petenti restituendus erit, donec adulterium fuerit in actis omnino probatum *Cap. 35
Ex transmissa 8. De restit. spoliat. d. Cap. Significasti 4. de divort.*

Nec solum propter adulterium notorium permissa est Separatio per Conjugem innocentem propria auctoritate quoad Torum, & cohabitatio- 36
nem faciendam, verum etiam propter fornicationem spiritualem, si alter nempe Conjux cum pertinacia in- 37
ciderit in hæresim *Farinacc. quæst. 143. num. 102. & seqq. & num. 254. Raynald. in Supplement. ad observat. crim. cap. 32. supplet. 3. num. 172. Marc. d. dec. 513. num. 22. par. 1.*, qua tamen separatione secuta, si Conjux lapsus in hære-

sim, se se ab errore revocaverit, tunc
38 innocens tenetur illum recipere, seu
ad ipsum redire debet *Cap. De illa 6.
De divort.* = ibi = *De illa, quæ a Vi-
ro suo labente in hæresim, sine judicio
Ecclesiæ declinavit, videtur nobis,
quod Mulier ei, cum conversus fuerit,
est reddenda, quæ etiam, si reverti no-
luerit compellatur* = & consonat *Text.*
in *Cap. Quanto 7. §. fin. eod. tit.*; Sed
si judicio Ecclesiæ separatio facta fue-
rit, Conjux innocens nec Conjugem
conversum recipere, nec ad eum re-
39 dire cogitur, si Religionem ingredi
velit, ut prosequitur *Text.* in *d. Cap.
De illa* = ibi = *Si vero judicio Eccle-
siæ ab eo recessit, ad recipiendum eum
nullatenus dicimus compellendum* = &
consonat *Text.* in *Cap. Mulier 21. De
convers. conjugat.* = ibi = *Mulier, quæ
in fide remansit, potest, nolente Viro,
qui ab infidelitate revertitur, propter
quam ab eo fuerat judicio Ecclesiæ sepa-
rata, ad Religionem libere convolare* =
40 Secus tamen, si Religionem ingredi
noluerit, quia tunc redire compelli-
tur *Gloss. in d. Cap. Mulier 21. verb.
Judicio Ecclesiæ De convers. conjugat.*
= ibi = *Sed si nollet intrare Religionem,
compelli debet ad ipsum redire utroque
casu, sive fuerit judicio Ecclesiæ abso-
luta, sive non* = & tradunt *Ancharan.
in d. Cap. De illa num.5.*, ibique *Bar-
bos. in fin. Piringh. in Jus Can. lib.4.
Decretal. tit.19. num. 31. Reiffenstuel.*
ibid. *num.32.*, sed contrarium ratio-
nibus, & Doctorum auctoritate su-
stinet *Sanch. de Matrim. lib.10. disput.
15. num.19.*

Item separatio propria auctori-
tate fieri permittitur, quando Con-
jux monitus non desistit a solicitando
alterum ad peccandum, tunc enim
post monitionem Conjux innocens
41 propria auctoritate ab eo divertere
potest pro tempore, quo rationabili-
ter similis solicitatio timetur *Tambu-
rin. de Sacram. lib.8. tit. de Matrim.
tract.7. cap.3. §.7. num.10.*, ne pericu-
42 lum animæ patiatur *Farinacc. d. quæst.
143. num. 243.*, juxta illud Redem-
ptoris apud *D. Matth. cap.5. vers. 29.*
= ibi = *Si manus tua, vel pes tuus
scandalizzat te, abscinde eum, & proji-
ce abs te* = neque ad id auctoritate Ju-
dicis indigere videtur per *Text.* in 43
Can. Idololatria 5. caus. 28. quæst. 1.,
ubi dicitur *omnino* posse, quæ dictio
omnino præcisam habet naturam, ac
idem importat, quod *ipso jure*, ita ut 44
aliquid absque alia dispensatione fieri
possit *Barbos. dict. 240. num. 10. 12.
& 19. Sanch. de Matrim. lib.1. disput.
32. num 6.* Et ratio est, quia unicui-
que Jure naturali, & Divino pericu-
lum animæ, & corporis effugere per-
mittitur, ex quo recte infertur lici- 45
tum esse Conjugi innocenti ad tuen-
dam animæ salutem propria auctori-
tate, & sine Judicis sententia ab alio 46
divertere, quinimo quod Uxor di-
vertere teneatur a Viro, qui nonnisi
usuris, & furtis familiam alit, donec
emendetur, ne ipsa quoque tamquam
iisdem usuris, & furtis consentiens,
ac eorumdem furtorum receptatrix 47
a Judice molestetur, recte advertunt
*Farinacc. d. quæst. 143. n.244. & seq.,
Sanch. de Matrim. lib. 10. disput. 17.
num. 9.*

Denique Separatio propria au-
ctoritate facienda permissa videtur,
vel si concurrat fere coactio, quando
nimirum alter ex Conjugibus potius
fugit, quam divertit propter alterius
insidias, sævitias, & mala tractamen-
ta ad evitandum corporis, & animæ 48
periculum *Farinacc. d. quæst. 143. nu-
mer. 132. 189. & 255. Sanch. de Ma-
trim. lib.10. disput.18. num.3. Franch.
decis.244. num.3. & 4. par.2.* Vel si ex
justa causa alter alteri pro separatio- 49
ne consensum præstiterit *Raynald. in
Supplem. ad observat. crim. supplet. 3.
ad cap.22. n.174. & seqq. tom.4.*

Separatio demum est *prohibita*,
quando adest dubium an alter ex Con-
jugibus sit impotens ad copulam ante
triennale experimentum &c. ut pro- 50
bavi in superiori *Cap. 13. Lib. 1.*, seu
quando alter ex Conjugibus, inito
Matrimonio, illius alleget nullitatem
propter assertum impedimentum Con- 51
sanguinitatis, aut Affinitatis ex co-
pula sive licita, sive illicita contractum
ante Matrimonium, tunc enim alter 52
ab al-

ab altero divertere nequit, donec, & quousque probato concludenter impedimento, illud adesse judicio Ecclesiæ declaratum non fuerit *Abb. in Cap. Porro De divort. Surd. de aliment. tit.7. quæst.17. num.21.*, ubi quod hoc procedit, etiamsi ante hujusmodi declarationem hoc prætensum impedimentum dirimens Consanguinitatis,
53 vel Affinitatis publicum esset, atque notorium, & habetur expressum in d. *Cap. Porro de divort.* = ibi = *Si etiam Parentela esset publica, & notoria* = viventes interim tamquam Frater, & Soror *Cap. Consultationi 4. de frigid., & malefic. Sanch. de Matrim. lib.10. cap.12. sub n.38. vers. Quoniam exceptio.*

Hoc autem servatum minime fuit in sequenti Causa, cujus examen pro resolutione etiam secundi Dubii poterit deservire. Parocho cujusdam Villæ infirmo, senioque confecto de-
54 putatus fuerat ab Ordinario in Coadjutorem, seu Cappellanum Curatum Sacerdos *Nicolaus* alterius Villæ nativus, sed aliquo transacto tempore volens idem Ordinarius alium providere Sacerdotem, illum deposuit, & hunc in ejus locum subrogavit.

Attenta Populi illius Villæ benevolentia, quam Sacerdos *Nicolaus*
55 sibi conciliaverat, tunc fuit a multis Parochianis enixe rogatus, ut Parochiæ resignationem ad sui favorem procuraret, & dum per ipsum de hac resignatione cum Parocho ægrotante habebatur tractatus, *Dominicus* ejusdem Sacerdotis *Nicolai* germanus Frater Capitula Matrimonialia celebravit cum *Francisca N.* Incola prædictæ Villæ, utriusque Partis Parentum accedente consensu, rebusque omnibus hinc inde compositis, nil aliud supererat, quam in faciem Ecclesiæ contrahere Matrimonium.

Vir quidam exterus nomine *Dionysius* propter gravissima ab eo patrata delicta a suo Superiore inquisitus, & processatus a propria profugus Pa-
56 tria, pecunia carens, & quærens panem in ea Villa se refugiaverat, qui habita notitia de tractatu resignationis Parochiæ ad favorem Sacerdotis *Nicolai*, quia credebat post Parochi obitum in Beneficio alium Sacerdotem suum Consanguineum posse succedere, vehementer indoluit, seque ejusdem Sacerdotis *Nicolai* emulum, & hostem ostendens quærere cæpit opportunitatem impediendi, ne Beneficii resignatio ullum haberet effectum, & quia valde timebat, quod dictum Matrimonium contrahendum mediante opera, & auxilio Consanguineorum, Affinium, & Amicorum Domus præfatæ Sponsæ illi facilius Populi acclamationem ad Beneficium pararet, falsam causam idem rescindendi Matrimonium excogitare curavit. Quod cum rescivisset quidam Adolescens nomine *Ascensius*, qui ad 57
nuptias præfatæ *Franciscæ* anhelabat, capta hac occasione, ejusdem *Dionysii* opem imploravit, ut hoc Matrimonium, ut supra, conclusum alicujus canonici impedimenti oppositione evanesceret, sed quamvis ille ad explendum livorem erga Sacerdotem *Nicolaum*, & etiam sub spe assequendi sibi promissum ab *Ascensio* proemium statim hanc arduam provinciam acceptasset, ac sæpe protestatus fuisset se omnem daturum operam, ne Matrimonium sequeretur, adhuc quia jam proximus urgebat nuptiarum dies, commoditatem habere non potuit alloquendi *secreto Franciscam*, ut ei rescissionem suaderet Sponsalium, nec quidquam ad id proficere potuerunt ab eodem *Ascensio* pecunia allecti duo perversi juvenes *Felix*, & 58
Blasius, quorum præsertim ultimus ad eumdem effectum *Franciscam* etiam è propria Domo nocturno tempore educere, & clam alio transportare tentavit.

Verum inito *de Mense Aprilis 1765.* Matrimonio in Ecclesia Parochiali prædictæ Villæ juxta ritum S. R. E. 59
inter præfatum *Dominicum* fratrem Sacerdotis *Nicolai*, & eamdem *Franciscam* coram novo Cappellano Curato, duobusque Testibus ad id specialiter adhibitis, habitoque *libero* utriusque Contrahentis consensu, licet interim extra Januam Ecclesiæ prænomi-

nominatus *Ascensius* exclamans alta voce scandalose deprecaretur Sponsam, ne consensum Matrimonio præstaret, ut prædicti duo Testes, aliique deposuerunt, cum juxta illius Villæ consuetudinem non statim Sponsa ad domum Sponsi ducta fuisset, sed inito Matrimonio Sponsus illico ad suam patriam reversus esset, Sponsa vero in domo paterna per mensem, & ultra remansisset, idem *Dionysius*
60 Vir pravæ indolis, & naturæ, pauper, nudus, & insans, odio, pecunia, ignorantia, & diabolico spiritu ductus, sub eodem ipsissimo Nuptiarum die *Franciscæ* jam desponsatæ promissis novis nuptiis cum *Ascensio*, cum quo duxerat prius amores, ipsi suasit, ut publicaret se in Matrimonio contrahendo non liberum, sed fictum, & affectatum dedisse consensum, cujus suasionibus incauta Juvenis imprudenter adhæsit, prout Sacerdos *Mauritius* commendabilis Parochus alterius Villæ *Mulieris Patruus* ex ejus ore deposuit; palam interim vociferantibus tam *Dionysio*, quam *Ascensio* propter defectum consensus *Franciscæ* Matrimonium esse nullum, eique liberum esse cum alio Viro inire Conjugium, prout re vera, non obstante consensu etiam millies verbis expresso, si in animo tamen dissensisset, Matrimonium nullitatis vitio laborasset *D. Thom. in 4. & in addit. 3. par. qu. 45. art. 4. Sot. 4. dist. 27. quæst. 1. art. 3. conclus. 2.*

Factus est propterea rumor magnus in universa utriusque Contrahentis Villa, locisque Vicinis, qui *Franciscam* impulit non ad Tribunal Ecclesiasticum recurrere, ubi allegans similem consensus defectum impedimentum dirimens inducentem erat audienda ad *Text. in Cap. Consultationi 28. De Sponsal.* eoque indiciis, & conjecturis probato suæ pristinæ libertati restituenda *Sanch. de Matrim. lib. 2. disput. 45. n. 2. & seqq.*, sed quia hoc erat futile commentum, eam, inquam impulit a propria Parochia ad Parochiam, & domum præfati sui *Patrui* se transferre, cui in se reversa ingenue fassa est a præfato *Dionysio* cum 61
promissione alterius Matrimonii se fuisse seductam, sed vere, & realiter pro Matrimonio cum *Dominico* jam contracto liberum dedisse consensum, ad quem etiam solemniter renovandum se paratam obtulit, prout illum coram *Parocho Sponsi*, duobusque Te- 62
stibus una cum Sponso præsentibus in Ecclesia solemniter renovavit, atque ad patriam deinde, domumque Viri cum eo perrexit, quemadmodum tam præfatus *Curatus* ejus *Patruus*, quam *Parochus Sponsi* (qui sunt duo Sacerdotes probi, integerrimi, ac integræ fidei) prædictique *duo Testes* Matrimonio & consensus renovationi præsentes unanimiter pro veritate deposuerunt.

Statim ac id ad aures *Dionysii* pervenit, graviter indignatus est, obstrepuit, infremuit, & protesta- 63
tus fuit se omnes velle adhibere conatus ac diurna, & nocturna facere itinera, ut Matrimonium irritaretur, quam protestationem coram *Francisca*, ac præfato ejus *Patruo* ausu te- 64
merario prius emiserat, quando domum Parochialem ejusdem *Patrui* petere non erubuit ad iterum seducendam illius Neptem longe a propria Patria ibi cum Patruo, ut supra, aute renovationem consensus Matrimonialis commorantem, nihil deterritus, quamvis ab eadem in eo actu de seductione ejus opera a se jam passa exprobratus fuisset. Ipse etiam *Ascensius* pecuniam obtulit Mulieri *Antoniæ*, si una cum *Dionysio* curasset, ut Matrimonium nullum declaratum fuisset.

Dum itaque *Francisca* in domo sui Viri eidem libenter adhærebat, & reciproca maritali benevolentia, & 65
affectu cum omni pace, animique tranquillitate Vir, & Uxor se invicem prosequebantur, ad inducendum novum inter utrumque bellum ad pejora Diabulus instigavit *Dionysium*, hominem profecto illaudabilis conscientiæ, ingenii, ac intentionis, quippe qui ab ideali jam inventa Matrimonii ob defectum consensus nullitate

litate (quam fuisse ex ejus suggestione falso publicatam, ipsa Francisca prius verbis coram suo *Patruo*, eodemque *Dionysio*, tum facto, nimirum cum subsequenti illius spontanea consensus renovatione comprobavit) ad aliam enormissam calumniam convertit animum, qua ante cohabitationem Uxoris cum Viro nullatenus uti potuerat. Inita namque factione cum *Joanna Matre dictæ Franciscæ* jam
66 desponsatæ Patre carentis, eamdem induxit ad accusandum insontem Sacerdotem *Nicolaum* Dominici Sponsi fratrem de stupro in persona *Franciscæ* post sponsalia, & ante Matrimonium commisso, sed quia ex hoc condemnari non poterat tamquam incestuosus, cum (præter impedimentum publicæ honestatis) ex sponsalibus, & etiam ex Matrimonio tantum rato, nulla oriatur affinitas ad sensum *Covarruv. in Epitom. ad 4. Decretal. par. 2. cap. 6. §. 7. n. 7. & §. 8. n. 4. D. Thom. in addit. 3 par. qu. 55. art. 4.*, quos refert *Vivald. in Candelabr. aur. par. 1. tit. de affinit. n. 197.* = ibi = *Reprobatur opinio S. Thom. 4. dist. 41. qu. 1 art. 1. S. Antonin. &c. dicentium ex Sponsalibus de præsenti ante copulam, vel ex matrimonio rato, non consummato, oriri affinitatem, quos reprobat Covarruv. 2. par. cap. 6. §. 7. nu. 7. Quamvis S. Thom. postea in addit. 3. par. 4. qu. 55. art. 4. dicat ex Sponsalibus non oriri* = ausus est quoque ipsam inducere ad illum una simul accusandum de improbo commercio post Matrimonii consummationem continuato, hoc enim impedimento satis provisum opinabatur in favorem *Ascensii*, quia poterat optatas cum *Francisca* contrahere nuptias, satisque suo consanguineo consultum, quia Sacerdos *Nicolaus* de hoc crimine imputatus ad obtinendam Parochiæ resignationem inhabilis reddebatur, quemadmodum deinde ex hac causa ejusdem resignationis tractatum deserere debuit.

Ut autem idem *Dionysius* sub aliquo prætextu, & apparenti causa
67 *Franciscæ* Matrem deciperet, illi supposuit quod cum ipsa nonnisi duas filias, nullosque masculos haberet, consistente proinde hoc Matrimonio, *Dominicus* Sponsus non contentus dote sibi promissa, medietate quoque bonorum exiguæ paternæ hæreditatis ad *Franciscam* spectante illam se velle expoliare jam declaraverat. Causa quidem falsa, & si vera prorsus frivola, nec unquam apta ad suadendum tam grave peccatum cum illicita dissolutione Matrimonii, cum injusta diffamatione innocentis Sacerdotis, & cum evidenti detrimento proprii honoris, & honestatis, sed apud prædictam fœminam tanti ponderis, & efficaciæ, ut non solum insimul cum altera ejus filia huic gravissimo sceleri consenserit, sed eidem *Dionysio*, si Matrimonium dissolutum fuisset, ambo prœmium promiserint.

Obtento per *Dionysium* optato *Matris* consensu, publice jactitabat, 68
quod si *Franciscam* alloqui potuisset, invenisset utique modum, ne amplius ad Viri domum rediret, ejusque opera, & suis, quatenus opus, expensis, Matrimonium dissolutum fuisset. Donec tamen *Francisca* cum Viro cohabitavit, querelam contra Sacerdotem *Nicolaum* ad Episcopale Tribunal non est ausus deferre, quia nisi prius illam quoque iterum seduxisset, dubitare poterat, quod hanc novam calumniam non confirmasset, sed post 22. *circiter dies*, quibus *Francisca* in domo Viri permanserat, & cum ipso in eodem lecto semper, & quacumque nocte cubaverat, sive sponte, sive vocata e domo Mariti ad propriam Patriam, paternamque domum ad visitandam Matrem, suosque Consanguineos se contulit, ubi *Dionysius*,
plaudentibus *Franciscæ* Matre, & Sorore, ac promissis ei iterum cum suo 69
antiquo Amasio *Ascensio* nuptiis melioris conditionis iis, quas cum *Dominico* contraxerat, cum omni facilitate Mulierem tam propter interesse, & pro secundando vehementi desiderio Matris, atque Sororis, quam propter amorem erga *Ascensium*, qui vel nondum penitus erat in ejus pectore extinctus, vel tunc revixit,

eam,

eamdem induxit ad confirmandam hanc detestabilem calumniam, & declarandum hac de causa se nolle amplius ad domum viri habere regressum.

Harum Mulierum extorto similibus artificiis ad calumniandum
70 consensu, ne poenitentiæ daretur locus, nulla interposita mora, sub ipsa hora mediæ noctis *Dionysius* cito cucurrit ad vocandum Cancellarium Foraneum, eumque duxit ad prædictam Villam, domumque *Fancisca*, ubi querelam ab eo recepit sub nomine parum honestæ Matris de stupro commisso ante Matrimonium, & de commercio post Matrimonium continuato per Sacerdotem *Nicolaum* in persona mendacis Filiæ, qua vix impicta calumnia *Dionysius* superabundans gaudio, se illa præfatum Sacerdotem præcipitasse, & Conjugum separationem obtinuisse gloriabatur, quia, ut *Poeta* cecinit

Agli occhi empj, e malvagi
Son teatri di gioja anco le stragi.

Itemque una cum *Ascensio* Matrimonium nullum esse publice nunciavit, & uterque scandalosam illico incæptam consuetudinem, longosque secretos sermones cum *Francisca* diu continuavit.

Hujusmodi historia partim ex attestationibus extrajudicialibus in *Summario* relatis, partim ex ipso pro-
71 cessu judiciali desumpta, sane præbet in ipsamet narrationis superficie quibus artibus hæc machina extructa, quo zeli prætextu, quo non semper eodem, sed diverso colore asserta nullitas Matrimonii cohonestata, quo demum vento ambitionis a *Dionysio* pro suo Consanguineo ad Parochiale Beneficium anhelante fuerit hic ignis accensus, & auctus, unde cum *Rub. in annot. ad Rot. dec. 2. num 75. & seq.*
72 *par. 3. rec.* exclamari potest = *O ambitio futile malum, secretum venenum, pestis occulta, doli artifex, Mater hypocrisis, livoris parens, excœcatrix cordium.* = Et in hypothesi addendum quoque videtur *maximi, ac perniciosi scandali fons copiosissimus, & origo*, cujus progressus impeditus utique remansisset, si usque ab initio multatus fuisset *Ascensius*, quia tempore, quo celebrabatur in Ecclesia Matrimonium ante fores Ecclesiæ voce magna Mulierem exoraverat, ne consensum Matrimonio præstaret, non minus, quam *Dionysius*, quia, eo contracto, Sponsam ad simulandum se fictum dedisse in illo contrahendo consensum induxerat.

Hoc autem salutari remedio neglecto, videbatur saltem, quod Judex querelam impudentissimæ Matris 73
rejicere teneretur, & attenta præsertim priori Filiæ seductione per ipsammet in prædicti sui *Patrui* præsentia *Dionysio* tributa, eamdem apud honestam Matronam in loco tuto collocari præciperet, ut amoto periculo novæ seductionis pro parte *Dionysii*, omnisque subornationis pro parte Sacerdotis *Nicolai*, examinata, solam veritatem pandere posset. Tunc enim aut confirmasset quidquid in querela fuerat expositum, & quia consensus in contrahendo Matrimonio non defecerat, opportune suaderi poterat, ut ad majus evitandum scandalum, suæque honestatis jacturam reparandam, obtenta secreto Apostolica dispensatione, eonsensum renovaret; Aut si se fuisse seductam affirmasset, tunc ad cohabitandum cum Viro cogenda erat; In utroque namque casu neque scandalum incrementum habuisset, neque fuisset Matrimonium fœdatum, neque animorum perturbationes, & dissidia inter Sponsos adaucta, neque Sponsa, ejusque familia dehonestata, & quamvis hoc prudenti temperamento Judex amisisset lucrum ex Criminali processu proveniens, maximum tamen meritum apud Deum, maximamque laudem apud homines promeruisset.

At quia nonnulli Judices nostris hisce temporibus magis amant inique 74
pandere, quam celare Sacerdotum fragilitates, non solum prædictus Judex satius duxit querelam admittere, Matrem querelantem a querela recedere omnino volentem, & protestantem non audire, adversus Sacerdo-

cerdotem *Nicolaum* processum instruere, sub formali examine etiam cum sibilorum tormento Sponsam subjicere, & contra Sacerdotem Sententiam contumacialem pronunciare, unde singula prædicta præjudicia jam promanarunt, unaque simul ex tentata coercitione delicti difficilis probationis orta est deturpatio potissimum characteris Sacerdotalis, qui cum sit Episcopis, & ipsi summo Sacerdoti communis, summopere est venerandus, & quantum fieri potest, ejus dedecus evitandum.

Verum etiam cum antequam perficeretur processus, & ad hoc novum
75 relevandum impedimentum, inanes, ac calumniosæ coacervarentur probationes & antequam dicta sententia emanata fuisset, *Dominicus* Sponsus judicialiter insteterit opportunis Juris remediis cogi Uxorem ab eo temere separatam ad redeundum ad domum Viri, ibique cum ipso cohabitandum, VicariusGeneralis, qui contra eumdem Sacerdotem in sequelam calumniosæ querelæ jam processum criminalem inchoaverat, post varias ambages, tandem *sub die 29. Augusti* 1765. decrevit expectandum esse exitum Ju-
76 dicii Criminalis adversus Sacerdotem incæpti contra expressam *Sacrorum Canonum* dispositionem, quatenus servanda sit, non vero spernenda, vi cujus Uxor immediate cogi debebat annuere instantiæ Mariti, a quo temere, & absque judicio Ecclesiæ se separaverat ad præcitatum famigeratum *Text. in d. Cap. Porro 3. De divort.* = ibi = *Porro de Comite Pontini, qui B. Uxorem suam absque judicio Ecclesiæ dimisit, quia eam cognatam fuisse Uxoris defunctæ proponit, prudentia tua cognoscat, quod si etiam parentela esset publica, & notoria, absque judicio Ecclesiæ ab ea separari non potuit: quare ipsum ad eam recipiendam, quæ petit restitutionem ipsius, districte compellas, quam si recipere noluerit, eum vinculo excommunicationis adstringas* = & notat *Sanch. de Matrim. lib. 10. cap. 12. n. 38. circ. fin.* = ibi = *Adde etiam rem hanc esse gravissimam, quia ratione Consanguinitatis declaratur vinculum ipsum Matrimonii fuisse irritum, ac proinde utrumque Conjugem tamquam solutum posse libere ad alias nuptias transire. Quare merito reservatur judicio Ecclesiæ decidenda, & interim Conjux spolians cogitur ad spoliatum redire* =

Provocavit proinde ab hujusmodi Decreto *Dominicus* ad Tribunal 77
A. C., cumque ad præstandam assistentiam huic Causæ Sacerdos *Nicolaus* ejus Frater ad Almam Urbem se contulisset, habita notitia, quod Curia Episcopalis pro prædicto asserto Crimine sibi specialem transmiserat inquisitionem domi suæ solitæ habitationis in Patria relictam, per Procuratorem institit, ut aliqua dilatio ad suas faciendas defensiones sibi concederetur, donec hæc Causa sui Fratris, quæ ad instantiam Partis ab A.C. avocata *Sacræ Congregationi Concilii* remissa fuerat, debitum finem habuisset, sed audiri non meruit.

Concordato proinde Dubio = *An constet de nullitate Matrimonii, seu potius sit locus coactioni in casu &c.* = propositaque Causa sub *die 4. Junii* 1768. eadem *Sacra Congregatio* censuit illius resolutionem esse suspendendam, donec, prævia carceratione Sacerdotis *Nicolai*, in Congregatione Criminali A. C., ad cujus Tribunal jam ipse appellaverat, & literas inhibitoriales obtinuerat, idem fuisset a prætenso crimine, seu criminibus absolutus, vel condemnatus; Interea, pendente Causa, Uxor a Viro separata meretricium exercuit, prægnans evasit, & illegitimum partum edidit. Completo autem processu, factisque defensionibus, post diutinam duorum annorum Sacerdotis inquisiti carcerationem, proposita Causa coram eadem Congregatione A. C. cum ipse negativus esset, nec aliunde convictus, & quamvis delicti corpus deficeret, sub *die 9. Julii 1770.* per acta *Monti* prodiit rescriptum = *Esse aliqualiter torquendum* =

In hoc rerum statu pro parte Inquisiti consultus, an expediret in- 78
terponere appellationem, pro affir-

mativa dedi responsum, quia nulla quoque habita ratione de defectu probationis corporis delicti, talia in hoc casu concurrere non videbantur indicia, quæ sufficientia sint ad decernendam torturam, quin potius censeo, quod etiamsi probatio corporis deli-
79 cti in genere non deficeret, vix sufficere possint ad inquirendum, & Sacerdotem inquisitum carcerandum, ut ex infra dicendis ad evidentiam resultare arbitror.

Antequam tamen ad hoc ostendendum aggrediar, expresse primum id facere protestor, non quia Causæ necessitas hoc postulet, nam deficiente probatione corporis delicti, quælibet indicia, & etiam confessio Inquisiti nullam penitus, penitusque vim habent, sed ut appareat, quod etsi prædictus defectus abesset, adhuc nulla ratio, nullumque indicium concurreret pro decernenda tortura.

Secundo præsupponendum est id, quod a nemine impugnatur, videlicet, quod indicia ad torturam nec levia, nec perfunctoria esse debent, neque dubia, & æquivoca, quæque plures interpretationes reci-
80 piant, sed certa, probabilia, verisimilia *l. 3. L. Milites 8. §. Oportet Cod. de quæst. Bertazzol. cons. 3. nu. 1. & cons. 8. num. 37. & cons. 59. num. 4. &*
81 *cons. 225. num. 11.*, legitima, sufficientia, & a jure approbata *Farinacc. cons. 34. num. 7. lib. 1. Bertazzol. cons.*
82 *95. num. 21.*, gravia, urgentia, concludentia, & delictum inferentia *Bald. cons. 259. num. 4. vol. 1. Cravett. cons. 6. num 12. Boss. in prax tit. de indic. & considerat. ant. tortur. num. 17. Farinac.*
83 *quæst. 37. num. 6. & cons. 37. num. 20. in fin. lib. 1.*, ac luce meridiana clariora *Bertazzol. cons. 3. num. 1.*, neque solam delicti suspicionem inducentia,
84 quia ex sola suspicione non est judicandum *S. Isidor. lib. 2. Offic.* = ibi = *Nullum judices suspicionis arbitrio, periculosum enim est de suspicionibus quemquam judicare* = sed talia, ut Judex sit quasi certus de delinquente, nec
85 aliud sibi desit, quam ipsius delinquentis confessio *l. 1. in princ. ff. de quæst. Bertazzol. cons. 8. num. 38. Natt. cons. 42. num. 1. lib. 1. & cons. 392. n. 6. lib. 2. Honded. cons. 102. num. 10. & cons. 106. num. 67. & cons. 107. num. 25. & seq. lib. 1. Farinacc. quæst. 37. num. 3.* alias Judex indebite torquens est pu- 86
niendus *Bertazzol. d cons. 3. sub num. 1. Farinacc. d. quæst. 37. num. 111.*, nam sine legitimis indiciis etiam in atrocissimis delictis nemo torqueri potest 87
Farinacc. cons. 56. num. 21. & cons. 99. n. 23. & quæst. 37. n. 1. 71. 72. 74. 79. imo nec in delictis læsæ majestatis *Fa-* 88
rinacc. d. quæst. 37. num. 92., nec in delictis occultis, clandestinis, proditoriis, & difficilis probationis *Fari-* 89
nacc. cons. 20. num. 8. & cons. 37. num. 25. & cons. 79. num. 21., etiamsi per torturam scandalum sedaretur in populo 90
Farinacc. d. quæst. 37. sub num. 1. in fin., & Principis mandatum accederet 91
Grammatic. Vot. 12. num. 9. Farinacc. d. quæst. 37. num. 74., aut Judex propriis oculis Inquisitum delinquere 92
viderit *Clar. in §. fin. quæst. 8. num. 5. vers. Sed pone, quod Judex Farinacc. cons. 83. num. 3. lib. 1.*; Agitur enim de inferendo vitæ hominis gravissimo detrimento, quia tortura est major pœna, quam amputatio utriusque ma- 93
nus *Auth. Ut nulli Judicum §. fin. Boss. in prax. tit. de tortur. num. 12. Roland. cons. 12. num. 41. vol. 3. Clar. in prax. §. fin. quæst. 64. vers. Præterea debet num 3. Farinacc. quæst. 42. num. 14. Capyc. Latr. dec. 132. num. 16.*

Hoc præsupposito, si loquamur de stupro, quod asseritur ante Matrimonium in persona *Franciscæ* a Sacerdote *Nicolao* commissum, aut pro eo non intrat tortura, quia tam in Clericis, quam in Laicis hoc hodie delictum pœna arbitraria punitur, quam Judicis arbitrium extendere solum potest ad pecuniariam, seu carceris per aliquod tempus *Amen. de delict. &* 94
pæn. tit. 4. §. 5. Stuprum num. 13., sive etiam exilii, pro qua non est locus 95
torturæ *Gomez variar. cap. 13. num. 2. tom. 3. Clar. in §. fin. quæst. 64. num. 3. vers. Præterea debet Farinacc. quæst. 42. num. 9.*

Aut si in hoc etiam delicto intraret

ret tortura, nonnisi prædictis concurrentibus indiciis decerni posset, quorum nec unum ad torturam sufficiens ex processu resultat. Nullum enim in primis gradum probationis constituit inculpatio *Francisca*, quæ supponit sibi factam fuisse violenter offensam, nulla namque fides prætenso
96 Offenso etiam in articulo mortis adhibetur, Textus est apertissimus in *L. Si quis 3. §. Si quis moriens ff. Ad Senatusconf. Syllan. Bald. in l.2. Cod. de calumn. Grammatic. cons. 70. num. 2. & 3. Roland. cons.24. num.25. & seqq. lib. 1.*, in puncto *Cravett. cons.41. in princ. Bertazzol. cons.3. num.2.* = ibi = *Non video ubi sint talia inditia ad torturam sufficientia, primo enim dicta Sancta, cui, ut ipsa asserit, fuit facta violentia, nullam facit probationem, ex quo illi fuit facta offensa, & offenso non creditur etiam in mortis articulo* =

Nullam quoque probationem facit, quia est socia criminis, verissima nam est hodie conclusio in omnibus subselliis tam Secularibus, quam Ecclesiasticis religiosissime observata, quod ex inculpatione Mulieris corruptæ nullum desumi potest indicium
97 delicti per Inquisitum ab ea inculpatum asserti commissi ex firmatis per *Vermigliol. cons. 113. num. 9. Honded. cons. 100. num. 7. Guazzin. ad defens. reor. defens.4. cap.6. num.14. Farinacc. cons.80. num.21. & quæst.43. num.99. Conciol. resolut. crimin. verb. Stuprum resolut. 2. num. 1. Bonfin. ad Bannim. gener. cap.6. append. unic. n.11. Peguer. decis.76. num.2. & 3. Boer. decis.299. num.1.*, nec in ea ullum constitui potest fundamentum, etiamsi nullos patiatur defectus, & quamvis fuerit
98 torturata ad purgandam maculam, id enim tam de jure, quam de praxi exposcitur, non ut afficiat inculpatum,
99 sed ut admitti valeat ad generaliter inquirendum *Roland. cons.73. nu.22. & seqq. lib.1. Guazzin. ad defens. reor. loc. cit. Clar. in §. fin. quæst.21. nu.13. vers. Scias etiam*.

Ut enim inculpatio Stupratæ afficiat inculpatum, & faciat adversus illum indicium ad torturam, non sufficit, quod ab ea sub sibilorum tormento confirmetur, sed necesse est, ut alia indicia, seu adminicula, præter ejus inculpationem, interveniant 100
Giurb. cons.37. num.17. Caball. resolut. crim. cas.84. num.10. Mattheu, & Sanz de re crim. contr.52. num.6. Carlin. controv. forens. lib.2. cap.174. num.11. Guazzin. loc. cit. Boss. in prax. tit. de indic. num.160. & seqq. Marc. Antonin. variar. lib.3. resol 7. per tot. Fontanell. de pact. nupt. claus.5. gloss.5. par.2. num.82. Carpzov. in pract. crim. par.3. quæst. 122. num.77. Menoch. de arbitr. cas.474. num.43. & seqq. Raynald. observat. crim. cap.23. §.4. ad 6. num.185. Rot. post Zacch. quæst. Medic. legal. tom.2. decis.31. num.2. Farinacc. cons.216. in princ. & quæst.43. num.99., ubi ampliat, etiamsi per vim Mulier se cognitam asserat, quia 101
cum sit socia, & particeps criminis, ei credi non debet *L. Quoniam liberi* 102
10. Cod. de testib. Joann. Zang de quæst. & tortur. cap.3. num.214. Carpzov. in prax. par.3. quæst.121. num.38. Farinacc. d. quæst. 43. numer.149., ubi 103
quod ineptum esset aliter affirmare 104
Bertazzol. cons.333. num.1. Grammatic. Vot.6. & cons. 21. , ubi ampliat in quocumque delicto, etiamsi socius inculpans esset persona qualificata, aut Vir etiam charactere Sa- 105
cerdotali insignitus.

Quæ quidem conclusio non tantum procedit in tortura adversus inculpatum adhibenda, sed etiam informanda, eique transmittenda inquisitione speciali, ad hoc ut postea idem Inquisitus, & inculpatus in contumacia condemnari possit; Quid- 106
quid dicendum sit quoad aperiendam viam Judici ad assumendas informationes super prætenso delicto, ut con- 107
ciliando Doctorum opiniones firmat *Farinacc. d. quæst.43. num.127. & seqq.*; Adeout si, præter inculpationem prætensæ stupratæ, in hypothesi indicia quoque, & adminicula in processu non habeantur, non solum esse non possit locus torturæ, sed inquisitio specialis a Curia Ecclesiastica Sacer- 108
doti Nicolao, ut supra, transmissa,

simulque successiva sententia, & condemnatio tamquam irregularis, nulla, iniqua, & injusta sit improbanda.

Nec etiam sufficit inculpatio Stupratæ sub sibilorum tormento confirmata licet juncta cum adminiculis, & indiciis, quando ipsa Stuprata ultra crimen stupri, quod fatetur, & in eo committendo se sociam
109 facit, alias patitur exceptiones, atque defectus, ut probant *Grammat. cons. 35. num. 23. & seq. & cons. 61. num. 2. & seqq. & cons. 66. num. 4. & cons. 70. num. 7. in fin. & seqq.*, etiam in casu, in quo veritas aliter haberi non possit, ut prosequitur *num. 9. Foller. in pract. crim. 1. par. 3. part. principalis verb. Et si confitebuntur num. 102. vers. Et licet in casibus exceptis, & vers. Et nota ulterius Cravett. cons. 6. num. 55. & seq. Natt. cons. 298. num. 6. & seq. lib. 2. Roland. cons. 16. num. 20. & seqq. vol. 1. & cons. 3. num. 50. vol. 3. & cons. 57. num. 38. & seqq. vol. 4. Menoch. de arbitr. cas. 474. n. 54. Bertazzol. cons. 40. num. 12. & cons. 61. num. 16. & seqq. & cons. 234. num. 5. & cons. 333. num. 3. & cons. 556. sub num. 12. Mascard. de probat. conclus. 462. nu 25. tom. 1. Honded. cons. 100. num. 22. 23. & 37. Boer. decis. 319. sub num. 3. Farinacc. quæst. 43. num. 178. & cons. 216. nu. 2.* = ibi = *Præmissa conclusio, quod patientis inculpatio junctis adminiculis indicium faciat ad torturam, declaratur, ut non procedat, quando idem assertus patiens, ultra crimen, quod fatetur, alios patiatur defectus. Vulgaris est declaratio, sed verissima, & communiter recepta in practica ex late per me allegatis in quæst. 43. n. 178. & quæst. 62. nu. 381. ubi non sine ratione reprobavi Bajard. contrarium de consuetudine attestantem, præsertim in Urbe, in qua nunquam fuit nec Advocatus, nec Judex* = & ad illi omnem adimendam fidem duo
110 etiam defectus sufficiunt, quia tortura nonnisi unum supplet defectum *Bursatt. cons. 69. num. 25. & cons. 192. n. 21. & seqq. & cons. 201. n. 57. & cons. 239. n. 42. & cons. 275. n. 19.*

In casu autem, de quo agitur, non duos tantum, sed plures patitur *Francisca* defectus, quorum primus est illius vilitas, & turpis egestas talis, & tanta, ut ad petendam Urbem pro substinendo sibilorum tormento in faciem Inquisiti, & ad se deinde propriis laribus restituendam caritativo pecuniæ subsidio indiguerit, quam paupertatem, & inopiam, vilemque conditionem illi fidem penitus adimentem exaggerant *Paris. 111
cons. 152. nu. 17. lib. 4. Grammatic. cons. 36. num 29. & 35. & cons. 58. num. 10. & seq. Roland. cons. 24. nu. 64. & seq. lib. 1. Bertazzol. cons. 3. num. 6.* = ibi = *Tertio fuit, & est pauper, & vilis fœmina, & nedum pauper, sed inops* =

Alter est diuturna ejusdem fœminæ taciturnitas, longumque silentium ab ea servatum tam ante, quam post contractum Matrimonium nullam proferens de passo stupro querelam, quæ tarditas sicut arguit in ipsa inculpante dolum, atque calumniam *Cap. 1. De frigid. & malefic.* = ibi = *Si proclamare voluit, cur tamdiu tacuit?* = consonat *Text.* in *L. Si quis forte 6. ff. de pœn.* = ibi = *Nec enim debebat tam magnam rem tamdiu reticere* = & considerant *Cravett. cons. 28. num. 6. vers. Ex qua etiam tarditate, & cons. 148. num. 12 Capon. discept. forens. 29. n. 24. tom. 1. Farinacc. cons. 37. num. 27. & cons. 80. num. 21. & cons. 88. n. 11. Vermigliol. cons. 198. num. 7. & cons. 396. n. 14. & cons. 408. n. 16. Muta dec. 74. n. 13. Osasc. dec. 117. n. 9.* 112 113

Ita inculpati innocentiam ostenditur præ aliis tradunt *Guazzin. ad defens. reor. defens. 4. cap. 16. numer. 14. circa fin. Bajard. ad Clar. §. Stuprum sub n. 40. vers. Et vis videtur* = ibi = *Quando Mulier diu tacuit, & distulit accusare, accusatus præsumitur innocens, quia ex tarditate præsumitur dolus, & calumnia* = Neque dissentiunt *Ciaz. discept. 25. n. 73. tom. 1. Panimoll. annot. 2. ad dec. 93. n. 20.* = ibi = *Cessare etiam debet, si Mulier diu distulerit, & tacuerit accusare stupratorem, quia si postea accusetur, præsumitur innocens, ex quo ex tarditate præsumitur dolus, & calumnia* = 114

Tertius est ipsius dicti varietas, & con-

& contradictio; Narrat enim, quod
115 post primum cum Inquisito congressum ejus Mater viderit linteum sanguine fœdatum, atque siluerit, quia credidit esse menstrui sanguinis expurgationem, & una simul sibi contradicendo subjungit, quod hoc evenerat extra expurgationis tempus, copiosior fuerat sanguinis abundantia, & color ab illo omnino diversus. Si hoc igitur verum esset tam propter insolitam copiam, quam propter coloris varietatem experta Mater de causa hujus tam diversæ sanguinis effusionis illam interrogasset, qua interrogatione posthabita utique dicendum est, quod ideo tacuerit aut quia vere fluxum menstrui sanguinis esse cognoverit, qui solet esse copiosior eo, qui causa deflorationis effunditur, aut quia de hoc illam interrogandi occasionem non habuerit, quia sit simplex Filiæ fabula, atque commentum.

Insuper contracto Matrimonio se consensum eidem Matrimonio non dedisse publicavit, quod esse falsum deinde Parocho *Mauritio* suo Patruo asseruit, seque fuisse ad hanc falsitatem propalandam subdole inductam a *Dionysio* etiam in ipsius *Dionysii* conspectu intrepide confirmavit, & ad hoc in facto quoque comprobandum, iterum in faciem Ecclesiæ coram Parocho, duobusque Testibus maritale Conjugium cum *Dominico* expresse ratificavit; consummato demum Matrimonio, impedimentum dirimens ex controverso stupro proveniens opposuit, ex qua palpabili varietate de mendacio convincitur, quod per se
116 solum ei fidem minuit, etiamsi aliis defectibus non esset obnoxia *Grammatic. cons. 21. num. 25. Clar. in prax. §. fin. qu. 25. n. 7. vers. Sed pone & qu. 53. n. 11. vers. Primus casus* ubi quod
117 uti falsaria puniri potest *Menoch. de arbitr. cas. 312. n. 1. Cravett. cons. 75. n 30. Bertazzol. d. cons. 3. n. 9. & 10.* = ibi = *Quo fit, ut proculdubio saltem diminueretur de fide, si posset admitti* =

Ex hac ipsa veritate scatet quartus defectus coadjuvans præsumptionem calumniæ, & malitiam longi silentii non casualiter, nec sine ratione servati. Siquidem ante Matrimonium, & antequam *Francisca* cum Viro cubaret, valde periculosum erat 118
hoc dirimens affinitatis objicere impedimentum, nam ea per Obstetricum inspectionem absque jactura virginitatis reperta clarius mendax evasisset, ideoque subdolus Consiliarius *Dionysius* tunc illi suasit non hoc allegare impedimentum, sed alterum videlicet defectus interni consensus. Cum vero hic consensus interni defectus in irritum cessit, eoque solemniter renovato, Uxor cum Viro in eodem lecto convenit, eadem Uxor ab eodem *Dionysio* fraudolenter instructa tutius opposuit impedimentum affinitatis, quia cum fuisset jam a Viro corrupta, Obstetricum inspectio amplius apta non erat ad detegendam, & comprobandam calumniam, prout illam, antequam copulam haberet cum proprio Viro, facile comprobare potuisset.

Quintus defectus est inverisimilitudo, cum non sit verisimile, quod si *Francisca* invita stuprum passa fuisset, suæ Genetrici, aut Sorori nuptæ hoc scelus confidenter non manifestasset. Cur ergo illud tacuit ante 119
Matrimonium, & inito Matrimonio, non assertum impedimentum affinitatis ex copula illicita, sed defectum veri, certique consensus publicavit? Cur saltem suo Patruo, dum, contracto Matrimonio, apud ipsum, & in ejus domo Parochiali morabatur, simile canonicum impedimentum adesse non asseruit, & potius plenum, liberumque suum consensum in contrahendo Matrimonio non defuisse, sed talem defectum simulasse constantissime fassa fuit, quia ad hoc evulgandum mendacium eam *Dionysius* instigaverat, quod & ipsi *Dionysio* præsenti audacter objecit, & deinde sponte, eaque petente, consensu solemniter renovato, ad Viri domum libenter perrexit, ibique fere per mensem cum eo cohabitavit, nullamque penitus unquam de hoc impedimento,

mento, & injuria sibi per Sacerdotem *Nicolaum* illata querelam emisit? Quomodo illius assertio de defloratione veridica, aut verisimilis esse
120 potest, si se mendacem esse, & mendacium evomisse fatetur, cum defectum absoluti consensus simulavit?

Augetur inverosimilitudo ex eo, quod si vera fuisset prætensa copula nocte Sabathi Sancti per Inquisitum violenter extorta, & ipsa *Francisca* ex improviso per eumdem adorta, statim, ut asserit, acclamasset, ejus Soror, quæ, ut in *processu* deponit, in contiguo Cubiculo dormiebat = ibi = *Nella prima stanza corrispondente alle scale vi dormiva Francesca mia Sorella, e nell' altra appresso vi dormivo io* = illius clamore a somno excitata eam exclamantem audivisset, ut in
121 proposito arguit *Rot. in Majoricen. Sponsalium 6. Martii 1752. §. Maxime cor. bo. mem. Amadeo alias dec. 12. n.11. & seqq. post mea Vota De Sponsal. Filiorumfam.* = ibi = *Itidem supponitur, quoad locum, delictum evenisse in mansione contigua Cubiculo, in qua ægrota jacebat dicta Valentina cum persona eidem jugiter assistente, & tamen de gemitibus, & vocibus adeo innocentis Puellæ quidquam audiverunt nec Valentina infirma, nec persona eidem assistens, quod sane valde est inverisimile* =

Mendacem quoque proculdubio se præbuit, dum supposuit, quod eadem nocte, licet exclamaverit, ac viriliter resistere studuerit, ei tamen vires ad
122 resistendum defecerint, & metu minatæ mortis perterrita violentiæ Inquisiti succumbere coacta fuerit; subsequentibus vero noctibus non semel, sed *pluries* ab eodem tentata viriliter semper resistere, & ab illius violenti congressu sine ullo mortis timore se liberare potuerit, cum prorsus inverisimile sit, quod si toties non obstantibus quibuscumque minis Inquisitus ejus constantiam sub alto silentio superare non valuit, tanta nihilominus cum facilitate prima nocte perfectam, plenamque copulam ab eadem, dum exclamaret, extorserit.

Ex hac eadem ipsius assertiva, quod non prima tantum, & una, sed pluribus subsequentibus noctibus, ab eodem Sacerdote, fuerit, dum in lecto jacebat, aggressa, magis, magisque se mendacem ostendit, dum non est verisimile, quod si prima nocte ab illo præsertim invita violentata fuisset, ostium proprii Cubiculi non secunda tantum, sed tertia, quarta, quinta, cæterisque subsequentibus noctibus ad commodum aggressoris apertum voluisset relinquere, sed ad vim repellendam illud sera, seu forti repagulo clausisset, ne liberum Aggressor habere posset ingressum.

Sextus demum defectus, omissis aliis, est lubrica vita, inhonestique 123
mores hujus scrupulosæ Puellæ maximopere castitatem zelantis, circa quam procul a proprio Viro degentem nonnulli Testes defensionales deponunt, nullam aliam, quam cum Meretricibus, ac perditis, effoeminatis, infamibusque Viris diu, noctuque habere consuetudinem; Alii ipsam in publicis tabernis cum libertinis Juvenibus conversari; Omnes denique concludunt ejus lubricitates adeo grave scandalum apud totum Villæ populum peperisse, ut Parochus *Mauritius* ipsius Patruus e propria domo illam expulerit, & moerens, & afflictus protestatus fuerit, quod, si sibi liceret, ejus Carnifex esset, ne amplius hoc impudicitiæ monstrum totius familiæ dedecus videre posset. Cum igitur his omnibus ornata monilibus ad examen accesserit, tormentum in faciem Inquisiti substinuerit, pluribusque mendaciis calumniam confirmaverit, nullam ei adhibendam esse fidem concorditer docent *Menoch. de arbitr. cas. 474. n.54. Grammatic. cons. 35. num. 23. & seq. & cons. 70. n.7. & seqq. Farinacc. cons. 80. n.23.* = ibi = *Est etiam vilis, infamis, ET MERETRIX TEMPORE EXAMINIS, & sic cum patiatur tot defectus, admitti non debet, & ejus fides omnino prosternitur etiam in delictis atrocissimis, & difficilis probationis* = etiamsi

etiamsi nil aliud concurreret, quam ad Tabernam cum prædictis Juvenibus accessus, ex quo honesta Mulier
124 minime reputatur, ut post *Text. in Can. Proposito* 4. & *Can. Nec solo* 12. *caus*.32. *qu*.5. *Paris. cons*. 160.*num*.22. *lib*.4. *Gratian. discept. forens. cap*.5. *numer*.44. *in fin. Mantic. de Conject. ultim. volunt. lib*.11. *tit*.19. *n*. 34. dixit *Rot. in d. Majoricen. Sponsalium* 6. *Martii* 1752. §. *Plurimum cor. bon. me. Amadeo* = ibi = *Plurimum dubitari posse de honestate Margaritæ suadent juratæ depositiones Testium asserentium eamdem nocturno tempore egredi consuevisse e domo Francisci, ipsamque accedentem ad publicam Cauponam cyatum Vini ad bibendum a Milite Britannico accepisse, & quandoque in apotheca cujusdam Sutoris
125 cum illius Juvenibus procaciter lusisse, ipsamque esse indolis valde vivacis, & jocis amicam, ita ut his stantibus parum honesta reputaretur; Pro hujusmodi enim effectu licet Fœmina corpore non sit viciata, si tamen ex depravatis moribus mentem corruptam habeat, non immerito de inhonestate redarguitur* = & in ejus Confirmatoria *diei* 9. *Aprilis* 1753. §. *Maximum circa fin. cor. bo. me. Card. Buss*. relata pariter post *d. Vota De Sponsal. Filiorumfam. dec*.14. *num*.8. & *seqq*. = ibi = *Ipsa enim sola per Civi-
126 tatem vagari, & etiam nocturno tempore, & etiam invitis Dominis quandoque consuevit; Ipsa in publica Caupo-
127 na cyatum Vini a Milite oblatum non respuit, & in Sutoris apotheca se jocis non
128 inimicam ostendit &c. quæ quidem omnia incorruptæ pudicitiæ rationi minus accomodata probat Decisio &c.* = Quam præsumptionem tamquam veritatis imaginem deinde subsequens comprobavit eventus, cum ante expeditionem Causæ in gradu appellationis, & gravida apparuit, & procul a proprio Viro fere post triennium prolem peperit adulterinam.

Quibus stantibus, ad quid adminicula sufficere possunt? Si enim *Francisca* propter non unum, sed tot defectus nec etiam accedentibus, jun-
129 ctisque adminiculis ullum facit indidium ad torturam, frustra Fiscus ea coacervare studuit pro coadjuvanda prætensæ Stupratæ inculpatione, quæ ab ipsis adminiculis quoque fulcita, nullius tamen remanet ponderis, atque valoris, & quod magis est etiamsi versaremur in casu, quo *Francisca*, præter criminis societatem, nullum alium pateretur defectum, itaut ejus inculpatio sub tormento confirmata indicium faceret ad torturam, dummodo una simul accederent adminicula, seu alia indicia, nihilominus nec unum ex illis, quæ Fiscus ab examine suorum Testium extorsit, sive propter ineptitudinem eorumdem indiciorum, sive propter inhabilitatem Testium, sive propter exceptiones, quibus subjacent eorum dicta, pro eadem inculpatione verificanda prodesse noscitur.

Nihil enim prodest accusatio Matris, tum quia deponit de auditu a Filia, cui, ut supra, non creditur, 130
ideoque nec ei pariter credi potest *Jas. cons*. 22. *num*. 3. *vol*.1. *Grammatic. cons*.47. *n*.6. *Cravett. cons*.41. *n*. 2. *Roland. cons*. 24. *n*. 87. *lib*. 1. tum quia est Mater ipsius impudentissimæ Filiæ *Vul-* 131
pell. cons. 94. *n*.3. cum offensio, quæ prætenditur facta Filiæ ipsi Matri facta censeatur *Grammatic. cons*.45. *n*.2. 132
& *seq*. & *num*. 14. & *seq. Bertazzol. cons*. 3. *num*. 18. tum demum quia una cum *Dionysio* est Accusatrix ac inimi- 133
ca, & ut offensa ab initio processum criminalem contra Sacerdotem *Nicolaum* confici curavit *Can. Accusatores* 3. *quæst*. 5. *Leg. Nullus* 10. *ff. de testib. Leg. Omnibus*. 9. *Cod. eod. Farinacc. quæst*. 46. *num*. 95. & *quæst*. 53. *n*.3. & *seq*. & *qu*. 60. *num*. 64. *Honded. cons*.100. *n*.7. *tom*.1. imo nec ullum facit indicium nedum ad torturam, sed nec 134
ad inquirendum *Bertazzol. cons*. 8. *n*.43. *Vulpell. cons*. 30. *n*. 2. *Farinacc. d. qu*.46. *n*. 96. & *qu*. 60. *n*. 65. *Vermigl. cons*.159. *n*.3. quamvis agatur de crimine difficilis probationis *Vermigl. cons*.370. *n*. 5. aliisque omissis *Farinacc. d. qu*.53. *n*.7.

Ejusdem irrelevantiæ est depositio *Dionysii* omnium Testium Fiscalium antesignanus, & primus examinatus, qui

qui sane nullum probationis gradum
constituit, non solum quia est auctor
135 calumniæ, & instigator in Causa, ve-
rum etiam quia tam in persona,
quam in dicto relevantes ipse quo-
que patitur exceptiones, atque de-
fectus.

Quod sit auctor Calumniæ, &
Matrem, & Filiam instigaverit ad
querelandum Sacerdotem *Nicolaum*,
satis ostendunt ejus emulatio, invi-
136 dia, & odium adversus eumdem Sa-
cerdotem procurantem Parochiæ re-
nunciationem, quam ipse ad ejus ex-
clusionem pro suo Consanguineo ex-
optabat, nec non munera ad effectum
rescindendi Matrimonium sibi promis-
sa ab *Ascensio*, ob ipsius ardens deside-
rium assequendi *Franciscæ* nuptias;
137 Utriusque conspiratio, eorumque
protestationes omnes adhibendi co-
natus, ne Matrimonium inter *Fran-
ciscam*, & *Dominicum* contraheretur, &
contractum annullaretur; Confessio
138 ipsius *Dionysii*, qua declaravit se
dedisse causam processui, qui contra
139 Sacerdotem *Nicolaum* instruebatur;
Ejus jactantiæ, quibus venditabat se
velle ostendere quam suus calamus
esset acutus & curare, ut idem Sacer-
dos in triremium pœnam condemna-
retur, in quam suæ domus, & fami-
liæ opera jam septem homines fue-
rant condemnati, & in eamdem Sa-
cerdos erat omnino condemnandus
pro stupro in persona Cognatæ com-
misso, de quo ipse illum accusaverat;
140 Ejusdem *Dionysii* subornatio, qua
Franciscam induxit ad publicandum se
fictum dedisse prædicto Matrimonio
consensum, prout ipsa ei præsenti in
domo Parochiali sui Patrui irata obje-
141 cit; Illius declamationes, quibus
post ultroneam renovationem matri-
monialis consensus a *Francisca* exple-
tam in faciem Ecclesiæ, & subsequen-
tem ejus cum proprio Viro cohabita-
tionem, se id facturum promittebat,
ut si *Franciscam* alloqui potuisset, Ma-
trimonium adhuc irritum redderetur,
sæpiusque repetebat, quod *a tutto
suo costo averebbe operato tanto, e fatto
tanto, finche col suo operare avesse po-
tuto render nullo il d. Matrimonio, es-
sendo ciò suo impegno*, etiamsi ad hu-
jusmodi effectum summam scutorum
quinquaginta expendere debuisset;
Ipsius artificia, ac illusiones, quibus
usus est, ut *Francisca* a domo Viri ad 142
paternam Domum reversa, ejusque
Mater, & Soror, pro inducenda
nullitate Matrimonii, prænominatum
Sacerdotem calumniarentur, habito-
que earum pro hac instruenda calum-
nia consensu, non sequenti die, sed
statim circa mediam noctis horam,
nulla interposita mora, ne pœnitere
potuissent, pedester per loca aspera,
invia, & montuosa se contulit ad ex-
citandum a somno, & e lecto extra-
hendum Cancellarium Foraneum Cu-
riæ Ecclesiasticæ, eumque a proprio
Oppido, ad Villam domumque *Franci-
scæ* secum traduxit pro recipienda ad-
versus eumdem Sacerdotem querela,
ut in suo examine ipsemet *Dionysius*
etiam fatetur; Illius jactantiæ, quibus
post impictam ita calumniam se præfa- 143
tum Sacerdotem præcipitasse, & Conju-
gii separationem obtinuisse gloriaba-
tur; Summma ejus calliditas, atque ma- 144
litia in suadendo *Franciscam*, ut defe-
ctus consensus allegaret ante cohabi-
tationem cum Viro, quia si tunc al-
legasset impedimentum affinitatis, vi-
sitata ab Obstetricibus, & Virgo re-
perta, mendax evasisset, impedi-
mentum vero affinitatis opponeret,
quando a Viro jam cognita per Ob-
stetricum visitationem amplius de
mendacio convinci non poterat. Quæ
omnia per Testes tam judiciales,
quam extrajudiciales luculenter pro-
bata sine dubio sufficiunt, imo super-
abundant ad canonizzandum hunc
Testem infensum Inquisiti inimicum,
auctorem Calumniæ, & accusatorem
in Causa, qui proinde nullam fidem 145
meretur, ut præter jam adductos
probant *Guazzin. ad defens. reor. defens.
29. cap. 2. n. 28. Raynald. observat. crim.
cap. 1. §. 1. nu. 45. Bertazzol. consf. 251.
n. 103. tom 2. Conciol. resolut. crim. verb.
Accusatio resolut. 10. n. 1. Andreol. con-
trov. 345. n. 1. Rot. cor. Ludovis. decis.
517. n. 11. & seq.*

Multo-

Multoque magis a testificando non in hac solum, sed in quacumque Causa est repellendus propter alios defectus, quos patitur circa perso-
146 nam, cum Testes affirment, quod sit in Tribunali Ecclesiastico sui Ordinarii inquisitus, otio deditus, vagabundus, *Rota in Compostellana* 2. *Maii* 1755. §. *Parique cor. R. P. D. Canilliac*, pravam habeat consuetudinem cum Mulieribus suspectis, eorumque alter de visu in processu deponit, quod pro Famula retinuerit *una Donna &c. colla quale aveva amicizia, e quando mangiava, gli ho veduti mangiare tutti due in un piatto, imboccandosi la carne insieme, dicendosi reciprocamente, pigliate questo boccone per amor mio*, ejusque tandem scandalosa vita eo pervenit, ut quamvis Ordinarius Loci, sub cujus jurisdictione tunc ipse reperiebatur, eumdem non modica benevolentia prosequeretur, adhuc adversus illum capturæ mandatum, sero tamen, relaxare, & a sua Diœcesi hanc pestem expellere coactus fuerit. Satis autem notissimum est in jure, quod Testes plures patientes exceptiones
147 nec in Civilibus, nec in Criminalibus probant *Bonden. collect. legal.* 3. *nu.* 59. *vol.* 2. *Marf. conf.* 102. *num.* 12. *Hect. Felic. allegat.* 10. *num.* 12. *par.* 1. *Card. Tusch. lit.* T. *conclus.* 218. *num.* 2. *Vermigliol. conf.* 32. *n.* 2. *Grammatic. conf.* 35. *num.* 34. *& conf.* 45. *num.* 23. *Farinacc. quæst.* 62. *num.* 80. *&* 381., & ha-
148 bentur pro non examinatis in quibuscumque delictis *Andreol. contr.* 172. *num.* 9. = ibi = *Testes patientes plures exceptiones, & defectus nihil prorsus probant, & habentur pro non examinatis in quibuscumque delictis etiam atrocissimis, & difficilis probationis* = etiamsi agatur de delicto læsæ majestatis *Farinacc. conf.* 16. *num.* 23. *Tusch. litt.* T. *d. conclus.* 218. *num.* 5. *Guazzin. ad defens. reor. defens.* 29. *cap.* 3. *num.* 9. *vers. Si vero isti Conciol. resolut. crim. verb. Testes quoad personas resolut.* 25. *nu.* 6.,
149 & duæ tantum exceptiones sufficiunt *Suarez in thesaur. recept. sentent. verb. Testes n.* 216. *Conciol. loc. cit. n.* 7. *Farinacc. conf.* 216. *n.* 8. *lib.* 3.

His exceptionibus quoad personam, accedunt etiam exceptiones in dicto., deponit enim de prætenso incestu dumtaxat de auditu ab aliqui- 150
bus Testibus nec a Matre querelante, nec a Filia inculpante nominatis, & præcipue supponit quod *Paulus N.* referre poterat se audivisse quasdam *Franciscæ* lamentationes propter verba obscena, quæ proferebantur, & violentiam, quæ suæ honestati inferebatur ab Inquisito, dum ambo è quadam proxima Villa revertebantur, qui tamen deinde examinatus nil aliud as- 151
serere potuit, quam in itinere sibi occurrisse Inquisitum, quem Divinum recitantem Officium *Francisca* sequebatur a longe, eosque è prædicta Villa tunc redeuntes interrogasse de salute Parochi *Mauritii* ejusdem *Franciscæ* Patrui, quem infirmum visitaverant, sibique respondisse, quod mediocriter se haberet. Supposuit etiam, quod cum quædam Mulier visitasset *Franciscam* propter emissionem 152
sanguinis in lecto jacentem, ipsa pariter illam conqueri audivisset de violentiis sibi ab Inquisito illatis, sed deinde pro hac Muliere ægrotante ejus Vir coram Judice ad examinis locum accessit, & ex ore Uxoris constanter affirmavit eam numquam visi- 153
tasse *Franciscam* infirmam, & nil aliud scire, nec deponere posse, quam vidisse *Franciscam*, & Inquisitum *andar soli in Campagna*. Nulla autem certior falsitatis Testium probatio dari potest ea, quæ ex negatione illorum, quos ad suum confirmandum dictum vocant 154
exoritur *Giurb. conf.* 37. *numer.* 28. *& conf.* 70. *num.* 36. *Vermigliol. conf.* 159: *num.* 45. *& conf.* 290. *num.* 22. *& conf.* 291. *num.* 10. *Farinacc. quæst.* 65. *n.* 274. *& conf.* 39. *num.* 14. *& conf.* 179. *n.* 4. *in fin. Ciarlin. contr.* 116. *num.* 36. *Cyriac. contr.* 27. *num.* 8. *Conciol. allegat.* 95. *num.* 5. *Magon. dec. Lucens.* 17. *n.* 8. *Rot. decis.* 3. *nu.* 3. *par.* 18. *recen. & dec.* 317: *num.* 8. *cor. Mantic.* = ibi = *Item quia Testes etiam ab eo nominati aliud testificantur, ergo ejus testimonium prosternitur* =

Quatenus igitur recensitos, ut

supra,

supra, defectus *Francisca* non patere-
tur (quos proculdubio omnino pati
satis est demonstratum) & propterea
ejus inculpatio, junctis tamen admi-
155 niculis facere posset indicium ad tor-
turam, nihilominus pro ipsius incul-
patione coadjuvanda ne minimum
quidem emergeret adminiculum nec
a querela Matris, nec a depositione
Dionysii tam propter hujus mendacia,
quam propter respectivam utriusque
inhabilitatem, ob quam a ferendo
testimonio omnino repelluntur.

Æquali falsitatis vitio laborat
156 depositio *Felicis N.*, *Blasii N.*, & *Jo-
sephi N.*, quorum duo primi asserunt,
quod *Francisca* sibi prætensum Sacer-
dotis *Nicolai* manifestaverit stupri at-
tentatum; *Joseph* autem, referens
dictum de dicto, *Mariam Antoniam N.*
sibi narrasse supponit, quod *Francisca*
ejus Consobrina tempore, quo Sacer-
dos *Nicolaus* in ipsius domo moraba-
tur, quadam die de mane *Emygdio*
ejusdem *Mariæ Antoniæ* Marito e fe-
nestra dixerit = *Oh poveretta me, che
mi è successo questa notte!* = & ab eo
interrogata quid illi acciderit, libere
responderit = *D. Niccola questa notte
mi è venuto a trovare al letto* =

Quod enim attinet ad hanc *Jose-
phi* assertivam, cum ipse deponat de
alieno auditu, nihil probat *Cap. Li-
cet ex quadam 47. De testib. Roland.
cons.24. num.86. lib.1. Farinacc. quæst.*
157 *69. num. 9.*, nullumque propterea
facit indicium ad torturam *Caren. de
Offic. S. Inquisit. par.3. tit.6. num.11.
Bertazzol. cons.225. num.1. lib.1. Fa-
rinacc. d. quæst.69. num.14. & seqq.*,
multoque minus, quia nec *Maria
Antonia*, nec *Emygdius* fuerunt exami-
158 nati *Menoch. de arbitr: cas.475. num.6.
Vermigl. cons.61. num.16. & cons.179.
num.7. Honded. cons.17: num.46. Con-
ciol. allegat.85. num.43. & allegat.92.
num.29. Farinacc. d. quæst.69. num.92.*
= ibi = *Sublimita &c. ut in omni ca-
su, in quo Testes de auditu probant, id
utique intelligendum sit, si illi, a qui-
bus Testes dicunt se audivisse, fuerint
mortui, secus si vivi sint, tunc enim
cum illi, qui possunt examinari, non
examinentur, non modica oritur contra
producentem suspicio, ex qua fides testi-
bus de auditu non solum diminuitur, sed
etiam omnino tollitur, quia non solum
non probant, sed nec etiam faciunt indi-
cium, & præsumptionem* =

Prædictus vero *Felix* alter Testis
Fiscalis deponit, quod *Francisca* præ-
sente *Petro* ejus Consobrino sibi nar-
raverit = *Che essendo andata, dopo di
avere sposato in Chiesa, a vedere il suo
Zio Prete chiamato D. Maurizio, di-
cesse al medesimo qualche cosa sopra D.
Niccola, cioè, che non voleva andare
dallo Sposo, perche il d. D. Niccola gli
aveva fatto un non sò che* = & deinde
subjungit, quod alio tempore *Fran-
cisca* ei aperte patefecerat, quod = *pri-
ma di sposarsi in Chiesa con Domenico
fratello del d. D. Niccola, questo una
volta andasse a trovarla in camicia al
letto* = sed pariter neque præfatus *Pe-* 159
trus, neque Sacerdos *Mauritius* ap-
parent examinati.

Ego tamen puto, quod tam *Pe-
trus*, & Sacerdos *Mauritius*, quam
prænominatus *Emygdius*, & *Maria
Antonia* examen subierint, sed eorum
responsiones in scriptis redactæ non
fuerint, quia horum Testium falsita-
tes confirmare noluerint juxta præ- 160
sumptionem, de qua *Vulpell. cons.40.
num.1. vers. Rursus Guazzin. ad de-
fens. reor. defens.22. cap.1. num 6.*; Et
in rei veritate illas confirmare nequa-
quam poterant, eos enim omnes ip-
samet *Francisca* de mendacio, & falsi-
tate redarguisset, cum constantissime
affirmet prætensum Sacerdotis *Nico-
lai* attentatum nemini prorsus mani-
festasse, præter quam, post omnes 161
assertas copulas Matrimonium ante-
cedentes, & subsequentes, non præ-
nominato, sed alteri *Emygdio*, & qui-
dem in genere, cui tantum dixit =
che non poteva tornar col Marito = nec
non *Thomæ* suo, ut asserit, Consobri-
no, dum eam ad subeundum examen
associavit, & una simul *Dionysio*, qui-
bus tamen tribus Testibus, *Vel* nulla
est adhibenda fides, quia primus re-
ferens dicta *Franciscæ* verba nihil con-
cludit, cum multæ, ac diversæ esse 162
potuis-

potuissent causæ, ex quibus ad Viri domum redire non poterat, præter
163 eam assertæ affinitatis, ex qua potius redire tenebatur ad *Text.* in sæpecit. *Cap. Porro De divort.* Alter, videlicet *Thomas*, præterquamquod se quoque facit Inquisiti Accusatorem, ut inferius dicam, est etiam Mulieris Consanguineus, ideoque ad testificandum
164 dum pro Consanguinea in hujusmodi Causa prorsus inhabilis *L. Testes 24. ff. de testib. Can. Si testes 2. caus. 4. quæst. 3. Bartol. in L. Lex Cornelia §. 1. ff. de injur. Felin. in Cap. Cum oporteat 19. num. 3. vers. Fallit tertio De accusat. Natt. cons. 537. num. 57. in fin. & num. 60. lib. 3. Mascard. de probat. conclus. 68. num. 3. & 4. & conclus. 408. num. 10. & seq. tom. 1. Farinacc. quæst. 54. num 9.* = ibi = *Si vero causa est talis, ut contineat agentis injuriam, & tunc cum injuria uni facta censeatur etiam facta omnibus de agnatione, & parentela, tali casu tamquam testis in propria causa admitti non debet* = Tertius demum, scilicet *Dionysius*, est totaliter fide indignus propter relatas ejus
165 exceptiones, atque defectus *Farinacc. quæst. 43. num. 166.* = ibi = *Si autem Testis non sit fide dignus, sed plures patiatur exceptiones, & defectus, tunc nominatio socii criminis etiam juncta cum illo Teste non facit indicium ad torturam* =

Vel si veræ etiam essent similes extrajudiciales *Franciscæ* conquestiones, ultraquamquod maxima non carerent suspicione de collusione inter ipsam, & eosdem Testes pro sustinenda illius calumniosa inculpatione in Causa unanimiter interessatos, majorem præterea fidem non exigerent,
166 quam ipsius Mulieris conquestiones judiciales, quæ ex juribus, & rationibus jam allatis, propter ejusdem fœminæ defectus, nullam probationem constituunt *Rot. dec. 465. num. 20. & dec. 647. num. 51. par. 19. rec.* = ibi = *Unde quemadmodum ex depositione solius Gabrielis interesse habentis non resultaret sufficiens probatio, ita nec etiam ex depositionibus Testium de auditu ab ipso* = ne minus valeat assertio juramento fulcita, quam assertio juramento destituta, neve plus credatur copiæ, ut dici solet, quam originali 167
Cap. Fraternitatis 4. De hæretic. Farinacc. quæst. 69. num. 85. & seqq. Conciol. resolut. crim. verb. Testis quoad dicta resolut. 4. n. 5. Rot. penes Zacch. quæst. Medic. legal. decis. 87. num. 17. tom. 2. Cravett. cons. 41. num. 2. = ibi = *Multi Testes dicunt se audivisse a quibusdam Mulieribus, quod Reus accusatus voluit eas cognoscere, aut cognovit, quibus Mulieribus in Causa propria deponentibus sicut non crederetur l. Omnibus &c. ita credi non debet Testibus dicentibus se ab eis audivisse, quia Testibus non creditur, quorum repelluntur auctores Cap. Licet &c. esset enim quam absurdissimum, quod si non creditur originali, idest auctori, credatur ejus copiæ, idest his, qui ab auctore dici audiverunt* =

Minus vera est alia eorumdem *Josephi*, *Felicis*, & *Blasii* depositio, 168
quorum *Primus* asserit vidisse Inquisitum tam intra, quam extra domum continuo *Franciscæ* comitem se præbere, & quodam die *imposita illi super humerum manu, præsente ejus Sorore*, dixisse = *Andiamo dentro Casa* = *Alter* vero hanc assiduam Inquisiti moram cum *Francisca* confirmat, atque subjungit altero die vidisse Inquisitum *super humerum Franciscæ manum in fenestra* tenentem; *Tertius* tandem supponit, quod dum esset altero die in domo *Franciscæ*, eidem ab Inquisito = *Si facevano delle carezze, e vezzi, e strisciargli le mani avanti il petto, con far in tal' istante delle risate* = ex quibus actibus indicium, seu adminiculum carnalis copulæ desumi posse objiciebatur.

At in sensu veritatis existimo, quod si etiam Judex propriis oculis Inquisitum stupri scelus perpetrantem vidisset, quia tamen judicare debet secundum acta, & probata, & non secundum propriam conscientiam, 169
nempe secundum privatam notitiam, *Clar. in §. fin. quæst. 8. vers. Sed pone n. 5. Farinacc. qu. 21. n. 162. & seqq.* junctis etiam his actibus nunquam decernere posset Inquisiti torturam, quia

Zz 2 non

non sunt legitime probati, & etiam probati non relevarent *Conciol. resolut. crimin. verb. Judex resolut.* 8. *num.* 1. *&* 2. = ibi = *Judex, qui vidit propriis oculis aliquem delinquere, non potest ex suo solo visu, & testimonio Delinquentem torquere, nec condemnare, nisi aliter probetur, ut tradunt &c. Judex enim judicare debet non secundum suam conscientiam, sed secundum acta, & probata* =

Non sunt probati, quia, non omisso, quod *Francisca*, quæ de illis informata plusquam quilibet alius esse debebat, cum in ejus persona dicantur exerciti, quamvis parata fuerit ad calumniandum, & graviter onerandum Inquisitum, adhuc de illis (quod est valde notandum) in suis
170 examinibus nequidem a longe mentionem facit; & quamvis *JOSEPH Franciscæ* Sororem in contestem vocaverit, adhuc ipsa examinata ejus di-
171 ctum non confirmavit, nec super eo apparet interrogata, quia forsan, ut præsumitur, interrogata fuit, sed cum mendacium *Josephi* confirmare
172 non potuerit, ejus responsionem non scribere Notarius opportunum putavit.

Accedit insuper, quod isti tres Testes ad perhibendum de recensitis actibus testimonium non sunt idonei: Eorum enim Conterranei testantur, quod JOSEPH *sia mezzo scemo di cer-*
173 *vello*, (qui adhuc in sua fatuitate vivit) *e Parente alla sudetta Francesca*; *FELIX* (qui, hac pendente Causa, vitam cum morte commutavit) *sia figlio di un Bandito, Uomo di costu-*
174 *mi poco, o niente onesti, capace a commettere qualunque bricconeria*; *BLASIUS* (qui dum pro novis criminibus ab eo patratis Birruarii pro illo carcerando eumdem insequerentur, in Flumen se projecit, ibique demersus occubuit) *sia un Giovine di pessimi costumi, ladro, e pubblica Spia del*
175 *Tribunale, riusciuto ora dalle Carceri per le sue pessime qualità*, quorum proinde nugis, atque calumniis nulla fides adhibenda venit.

Explorati siquidem juris est, quod ut Testes indicium faciant ad torturam, esse debent non mentecapti, aut criminosi *Cap. Super eo* 13. *De testib. L. fin. Cod. de probat.* sed integri, ac omni exceptione majores *Foller.* 176
cons. 138. *n.* 11. *vol.* 1. *Bertazzol. cons.* 556. *n.* 6. *tom.* 2. cumque agatur in casu de testibus non de visu super ipso stupri delicto deponentibus, quia tunc proprie deponerent super indicio proximo, sed deponentibus super circumstantiis, & conjecturis, & consequenter super indiciis remotis, ut recte distinguit *Farinacc. qu.* 37. *n.* 11. ad probandum propterea indicium remotum, requiruntur duo Testes 177
contestes *Gloss. in leg. fin. verb. Vel indiciis Cod. famil. ercifcund. Clar. in §. fin. qu.* 22. *in princ. Guazzin. ad defens. reor. defens.* 30. *cap.* 31. *Conciol. resolut. crimin. verb. Inditium resolut.* 5. fere per *tot. Farinacc. qu.* 37. *num.* 13. *&* 18. *& cons.* 34. *num.* 3. ubi quod esse debent contestes de loco, & tempo- 178
re *Boss. in prax. tit. de indic. n.* 5. nulla laborantes suspicione, vel macula 179
Farinacc. cons. 37. *n.* 22. *in fin. Guazzin. loc. cit. Alciat. cons.* 455. relat. a *Farinacc. loc. mox cit.* ubi, quod *hæc conclusio est communiter canonizzata in Judiciis, & Scolis*, prout requiruntur 180
quoque ad probanda ipsa adminicula levia licet, & minima *Conciol. re-* 181
solut. crim. verb. Adminicula resolut. 1. *per tot. & verb. Inditium d. resolut.* 5. *n.* 2. *& seq.* = ibi = *Amplia primo dictam conclusionem, ut habeat locum in quolibet indicio remoto, levi conjectura, præsumptione, & adminiculo, quæ debent esse probata per duos testes, alias non afficiunt &c. & non solum debeant esse probata per duos testes, ut supra, sed etiam testes illa probantes, debeant esse omni exceptione majores, itaut exceptionem in eorum personis non patiantur* =
in delictis etiam atrocissimis *Farinacc.* 182
d. qu. 37. *n.* 15. *&* 32.

Quare præfati tres testes omnino sunt repellendi non solum tamquam relevantibus exceptionibus onerati, sed etiam tamquam singulares *Alex.* 183
cons. 180. *n.* 6. *lib.* 2. = ibi = *Ubicumque ad probandum unum indicium, ad cujus proba-*

probationem requirebantur duo testes,
contingat fieri probationem per unum te-
stem, & similiter de alio indicio fiat pro-
batio per unum alium, ubi requireban-
tur duo, tunc tales testes singulares non
junguntur ad faciendum unum indicium
perfectum, quia unumquodque de per se
imperfectum = & licet aliquando sin-
gulares etiam admittantur, adhuc
admitti nequeunt prædicti, in qui-
bus, ad hoc ut probent non obstante
singularitate, non concurrunt requi-
184 sita tradita per *Farinacc. d. quæst. 37.*
nu. 38. = ibi = *Testes singulares probant*
inditia remota etiam ad effectum torquen-
di Reum, tribus tamen concurrentibus.
Primo, quod sint omni exceptione majo-
res, & idonei, & multo magis, si erunt
notabilis, & probatæ vitæ; Secundo,
quod deponant super inditiis proximis de-
licto, non autem super valde remotis,
prout sunt adminicula; Tertio, quod
inditia super quibus isti singulares testes
deponunt sint plura, & talia, quæ red-
dant animum Judicis quasi certum, quod
Reus deliquerit = & si duo tantum sint
indicia, & non plura etiamsi duo-
bus primis requisitis non carerent,
quibus præfati testes omnino ca-
185 rent, adhuc indicia remota non
probarent, ut ipse subdit = ibi =
Fingamus modo, quod unus Testis sin-
gularis deponat de uno inditio remoto,
alius de altero, vel duo singulares Te-
stes deponant de uno inditio, erit ne ex istis
depositionibus singularium testium deve-
niendum ad torturam? Certe non, prout vi-
detur de mente Boss. in tit. de indic. n. 23.
ubi ampliat etiam, quod alii duo Testes de-
ponerent de indiciis multum propinquis =

Nec sufficit eam allegare regu-
lam, quod in occultis, & difficilis
probationis, & quando veritas aliter
186 haberi non potest admittantur etiam
testes inhabiles, qui alias non admit-
terentur, ut statuit *Text. in leg. Di-*
vus 9. verf. Sed aliter veritas ff. de
quæst. & docent *Gabriel. commun. con-*
clus. lib. 1. tit. de testib. conclus. 7. Alex.
conf. 64. n. 1. vol. 1. & alii passim qua-
propter testes etiam inhabiles facere
187 possunt in casu indicium ad torturam,
cum agatur de crimine occulto, pro-
ut est stuprum.

Hoc enim procedit quando non
sunt singulares, (nam etiam in oc-
cultis, & difficilis probationis testes
contestes requiruntur *Conciol. resolut.* 188
crim. verb. Adminicula n. 1. & 5.) seu
in casu, quo deponant de actu imme-
diato stupri, in quo regulariter alii
testes omni exceptione majores habe-
ri non possunt *Alex. d. conf. 64. num. 5.* 189
verf. Et hoc esse verum lib. 1. Gabriel.
loc. cit. limit. 1. num. 8. Roland. conf. 24.
num. 67. & 68. lib. 1. At in proposito
cum Testes nedum sint singulares, sed 190
etiam deponant de indiciis ab actu
stupri remotissimis, & de actibus, qui
per Inquisitum facti dicuntur de die,
& ante domus januam, vel in fenestra
ejusdem domus, secus quam Vicini
transire, & etiam reperiri solent, aut
in ipsa domo, ubi *Francisca* non sola, sed
cum suis domesticis cohabitabat, qui
omnes videre poterant, quæ prædi-
cti tres Testes vidisse supponunt, di-
ci proinde nequit, quod aliter veri-
tas haberi non potuisset, nam præ-
ter ipsos alii testes potuerunt occur-
rere, licet casu non interfuerint, nec
ipsis tribus testibus credendum esset,
etiamsi alios non interfuisse affirma-
rent *Roland. d. conf. 24. num. 68. lib. 1.* 191
Bertazzol. conf. 3. n. 29.

Si vero *Francisca* supra recensi-
tos plures defectus non pateretur, &
hujusmodi Testes essent habiles, &
idonei, ac supradicta indicia, actus-
que probarent, adhuc ad torturam
non sufficerent, actus enim palam
gestus omnem removet carnalis co-
pulæ suspicionem ad *Text. in L. fin. ff.* 192
de rit. nupt. L. Non existimo 55. ff. de
administr. tut. Farinacc. conf. 53. nu. 14.
in fin. & qu. 136. n. 213. Nec joca inter
Virum, & Puellam sunt indicium
ejusdem puellæ deflorationis, quan-
do non sunt facta in secreto, sed pu-
blice, & palam *L. Obligationum 3. in* 193
fin. verf. Nec enim per jocum ff. de act. &
obligat. & esse signa tantum hylarita-
tis, nec inducere copulæ carnalis in- 194
dicium in durioribus terminis de
Clerico, & Fœmina, qui noctis tem-
pore simul in eadem domo in tripudio,
seu *Baldorio* versati fuerant, quo ca-
su

su manus, & tactus intra limites honestatis sæpe contineri non solent, declaravit *Congregatio Criminalis A.C. anno 1763. in Terracinen.* & deinde *Rot. in eadem Terracinen. Immissionis 10. Junii 1768. §. Quod vero coram R. P. D. Ratta* = ibi = *Quod vero simul in eadem domo nocturno tempore adstiterint Thomas Alexius, & Catharina in Tripudio, seu Baldorio versari, ubi verificaretur, nil ultra concluderet, quam hos fuisse ad hylaritatem, & ad gaudium proclives* = Aut saltem sunt actus æquivoci, & ex actu, qui potest esse & non esse delictum, sumi non potest
195 delicti indicium *Farinacc. cons. 37. n.20.* maxime cum intercesserint in-
196 ter personas arcto vinculo affinitatis proxime conjungendas, ut advertit *Crusius de indic. par. 2. cap. 13. tit. de indic. incestus num. 2.* = ibi = *Actus unde suspicio quædam possit generari, palam, & publice gestus quoque excludit inditia fornicationis, vel incestus potius, ut cum Consanguineus palam, & in conspectu hominum, vel ubi scit non procul abesse homines jocatur cum Consanguinea, eamve exosculatur* =

At dato etiam, quod similes actus essent veri, ac legitime, & concludenter non per inhabiles, sed per idoneos testes probati, quodque aliquod leve indicium, & suspicionem, seu præsumptionem inducere possent, neminem tamen latet, quod indicium ad torturam cum dicto socii criminis
197 non debet esse leve, sed urgens *Mascard. de probat. conclus. 1311. num. 14. Farinacc. qu. 43. n. 161.* = ibi = *Licet ad inquirendum sufficiat dictum socii criminis juncto aliquo alio inditio etiam levi &c. non tamen sic est ad torquendum, quia ad torturam inditium concurrens cum depositione socii criminis debet esse non leve, sed urgens* = nec ex omni præsumptione copula carnalis probata dicitur, sed ex ea tantum, quæ
198 violenta fuerit, & certa *Cap. Literis 12. in fin. De præsumpt. Felyn. in Cap. Præterea 27. num. 3. vers. Et istis adde De testib. Farinacc. qu. 136. num. 13. & 14.* = ibi = *Certa, & violenta in proposito non videtur esse, nisi ea, quæ oritur ex pluribus conjecturis, & videtur de mente Text. in Cap. Literis De præsumpt. ubi violentam, & certam fornicationis suspicionem Pontifex credit eam, quæ orta fuit non solum ex solitudine, & conversatione Viri, & Mulieris in locis secretis, & latebris, sed etiam quod in eodem lecto solus cum sola, & nudus cum nuda jacentes visi fuerint* = Et meminisse demum oportet, quod in præsenti Causa non agitur civiliter pro dotatione, vel Matrimonio, sed criminaliter ad pœnam, quo casu copula per præsumptiones tantum non 199
probatur *Farinacc. cons. 33. n. 6.* = ibi = *Et licet in probando copulam carnalem, quæ directe probari non potest, admittatur probatio indirecta per præsumptiones, & per actus præparatorios ad dictam copulam, nihilominus hæc conclusio procedit solum ubi agitur civiliter, secus ubi criminaliter* =

Imo quod ad infligendam torturam in quavis carnali copula non sufficiant nedum indicia remota, sed nec etiam violenta præsumptio cum *Ad-* 200
den. ad Bartol. in L. Capite quinto nu. 2. vers. Mota ergo ff. Ad leg. Jul. de adulter. Matth. singul. n. 119. Corn. cons. 19. in fin. lib. 4. Cravet. cons. 205. nu. 20. & seq. Mascard. de probat. conclus. 59. n. 10. lib. 1. Farinacc. cons. 80. nu. 10. sustinet *Ciaz. ad defens. reor. discept. 2. n. 153.* = ibi = *Et nemini mirum esse debet, si dicatur, quod ad torturam infligendam non sufficiunt indicia remota &c. Nec ab re videri debet, quia etiam in quavis copula carnali, nempe fornicatione, adulterio, stupro, incestu &c. etiam illa tam violenta præsumptio; solus cum sola, nudus cum nuda, ac etiam omnes* 201
actus obsceni constare debent non per dicta inditia, præsumptiones &c. sed per duos testes contestes de loco, & tempore idoneos, ac omni exceptione majores, qui deponant super actu consummato, ac perfecte præfinito dicta copulæ carnalis =

Ridicula tandem est, & consulto omittenda videbatur productio extrajudicialis attestationis trium Fœ- 202
minarum, quæ ad coadjuvandam calumniam blacterant, quod non obstante validissima *Franciscæ* resistentia, tamen

tamen ipsius Frater alapa, inquisitus vero armata manu, itaque per vim, & metum præstituta die ad contrahendum in Ecclesia Parochiali cum *Dominico* Matrimonium eam compulerint; nullam siquidem faciunt probationem, tum quia duæ ex illis sunt Consanguineæ *Francisca*, quibus pro Consanguinea deponentibus nulla fi-
203 des adhibenda venit ex notis Juribus, eoque minus, quia si illarum attestatio consona veritati foret, non ipsæ dumtaxat, sed alii multi, qui tam ex parte Sponsi, quam ex parte Sponsæ in ejus domum in die solemni nu-
204 ptiarum convenire solent, hujus prætensæ violentiæ testes fuissent, quorum tamen testimonium desideratur; Tertia vero, hoc est *Veronica* est ad-
205 dicta servitio Matris *Francisca* omni fide prorsus indigna *L. penult. ff. de testib. §. In testibus Instit. tit. de testam.* utque sui Conterranei testantur est
206 *Ragazza di dieci, o undici anni in circa*, & de *Maria Antonia*, quæ est secunda Testis, ultra prædictam Cansanguinitatem deponunt, quod sit *Ragazza di minor età*, quod ætatis præjudicium
207 quamcumque pariter illis adimit fidem *Roland. cons. 24. n. 66. lib. 1. Bertazzol. d. cons. 3. n. 12.* = ibi = *Catharina altera testis, quæ videtur deponere de visu, & veritate facti, nullam etiam facit probationem quia est pupilla annorum decem, ut deponit ejus Mater, & ex aspectu etiam dignosci potest* =

Tum quia ultra inverisimilitudinem, quod alii, præter illas assertos violentiæ actus, & *Francisca* resistentiam non viderint, accedit & altera æqualis, seu majoris relevantiæ
208 inverisimilitudo, quæ scatet ex ipsius *Francisca* geminato examine, in quo nunquam ne verbum quidem fecit de hujusmodi gravissima violentia, quam, si vera esset, nullo modo deducere prætermisisset, cum enim criminaliter agat contra Inquisitum non alio fine, quam pro dissolvendo Matrimonio, ad quem effectum jam a Viro recessit, hæc una vis, & metus ad id sufficere potuisset, ut probant Jura supra relata *in cap. 8. lib. 1.*

Tum demum quia certissimum est, quod attestiones extrajudiciales ad favorem Fisci nullum gradum probationis constituunt; Fiscus etenim 209
probationes legitimas, & concludentes exhibere tenetur *Ambrosin. de* 210
proc. informat. lib. 3. cap. 2. n. 5. & seqq. Zuff. de legitimat. proc. qu. 100. Guazzin. ad defens. reor. defens. 5. cap. 2. n. 4., quales utique non sunt attestationes prædictæ, imo depositio testium etiam examinatorum cum juramento, & interrogatoriis pro informatione Curiæ non citato Inquisito ei nullum inferunt præjudicium, nullumque faciunt indicium ad torturam *Bartol. in Leg.* 211
Maritus 20. num. 3. ff. de quæst. Bald. in L. Jubemus n. 9. Cod. de probat. Farinacc. cons. 213. n. 1. nisi fuerint eo citato repetiti, aut accedat ipsius declaratio de habendo illos pro rite, & recte examinatis, ex ea ratione, quia se- 212
creto, & sine citatione Partis examinantur *Bald. in L. 3. §. Si tibi vers. Sed numquid isti testes ff. de condit. ob turp. Ambrosin. de proc. informat. lib. 1. cap. 2. n. 3. Farinacc. qu. 72. n. 136. Vermigl. cons. 90. num. 5. Zuff. de legitimat. proc. qu. 130. num. 1. & seq.* Quæ declaratio tamen supplet defectum Citationis, sed ea non obstante, Inquisitus deinde contra eorumdem testium personas, & dicta, exceptiones oppo- 213
nere non impeditur *Zuff. loc. cit. quæst. 183. n. 1.*

Indicium vero desumptum a fama nihil detrahit innocentiæ Inquisiti, cum exorta fuerit post querelam, 214
& inquisitionem *Giurb. cons. 91. nu. 44. Bonfin. ad bannim. gener. cap. 9. n. 101. Farinacc. qu. 47. n. 14.*

Nullius quoque ponderis est ad torturandum indicium desumptum a contumacia, & banno, quando non solum constat, quod Inquisito contumacia remissa fuit *sub die 28. Julii* 1769. simpliciter, & absque clausula = *sine præjudicio indiciorum ex contumacia resultantium* = verum etiam, quod 215
idem Inquisitus fuerit absens ad exhibendam pro suo Fratre assistentiam Causæ contra ipsius Uxorem in *Sac.* 216
Congregatione Concilii introductæ *Eugen.*

gen. conf. 31. n. 60. lib. 1. Foller. in prax. crim. in parte 3. partis 3. verb. Et si confitebuntur nu 29. Menoch. de præsumpt. lib. 1. præsumpt. 89. n. 41. Farinacc. cons. 22. n. 3. & 4.

Ejusdem furfuris est aliud indicium, quod desumitur ab asserta fuga, præterquam quod enim fuga sem-
217 per reputatum fuit indicium remotissimum *Farinacc. qu. 48. n. 7. Conciol. resolut. crim. verb. Fuga resolut. 1. n. 2. & resolut. 2. n. 2. Bonfin. ad Banniment. gener. cap. 22. n. 27.*, ubi illud esse di-
218 cit *indicium vitreum, & fallax* per *Text. in Leg. Quid sit fugitivus 17. ff. de Ædilit. Edict.* ubi Ulpianus ait, quod fuga metienda est ab intentione, non ab actus materialitate = ibi = *Fu-*
219 *gitivum ab effectu animi intelligendum esse, non autem a fuga* = Et si fuga arrepta non fuerit immediate post prætensum delictum, non est signum rei-
220 tatis *Bonfin. loc. cit. n. 26. Conciol. loc. cit. resolut. 1. n. 6.* & quandoque etiam
221 virtuosa existimatur, ut prosequitur *Bonfin. ibid. nu. 27.* = ibi = *Quemadmodum enim appetitio commodi naturalis non est mala, ita nec fuga incommodi naturalis, cum nullam malitiam involvat &c. & quod fuga non semper indicium criminis sit, sed aliquando virtutis, & ideo laude dignam demonstrant Athanasius &c. Tertullianus &c. Augustinus &c.* =

Animadvertendum insuper est, quod Inquisitus se contulit ad Almam Urbem sub oculis Supremi Principis, numquam latitavit, se Curiæ Episcopali paratum obtulit ad comparendum, & faciendas suas defensiones
222 statim ac Causa prædicta sui Fratris expedita fuisset, pro qua Romæ morabatur, & quia nihilominus Vicarius Generalis Sententiam contumacialem emanavit, ipse coram A. C. interposuit appellationem, & literas inhibitoriales obtinuit. Hæc igitur fuit absentia, pro ultimanda prædicta lite inter suum Fratrem, ejusque Uxorem, non autem fuga propter delictum nunquam ab illo commissum, cum ejus absentia ad hanc
223 aliam causam tribui possit *Cyriac. controvers. 150. num. 37. vers. Illud* = = ibi = *Illud assertum indicium nequaquam aggravat, quia ejus discessus non fuit fuga, sed absentia pro subveniendo Alexandro carcerato ejus Consobrino, prout ipse hanc suæ absentiæ causam allegat* = Nec etiam indicium reitatis esset, si ad evitandam injustam carcerationem aufugisset, ut subdit 224
Cyriac. loc. cit. num. 41. = ibi = *Et ita, quod hoc casu, quando imminet captura, fuga non faciat indicium, docuere Grammatic. &c.* = idemque tradit *Bonfin. loc. cit. d. cap. 22. num. 5. vers. Hæc autem* = ibi = *Hæc autem sola fuga contra prætensum Delinquentem, aliis non fulcita adminiculis, non est ullo in tempore indicium ad torturam, & maxime cum a fugiente, vel latitante possit aliquo sub prætextu colorari, ut post accusationem datam, ac processum formatum, vel quia non ignorat contra eum Judicem jam incæpisse formare processum, & subinde justo timore carcerationis ductus aufugit, utique in his casibus fuga nil mali gignit indicii* =

Haud relevante, quod si hujusmodi indicia, seu adminicula separatim sumpta prætensum stuprum non probent, attamen simul juncta ad illud probandum sufficiant. Hoc enim in 225
præsenti casu admitti nequit, in quo, cum tam asserta indicia, quam Testes enumeratas patiantur exceptiones, & in persona, & in dicto, necnon circumstantiæ, & conjecturæ per eos adductæ vel non verificentur, vel assum- 226
ptum nonprobent, & quæcumque adminicula vel sunt remotissima, vel æquivoca, vel non perfecte per idoneos Testes probata, ideo nunquam 227
jungenda sunt ad constituendam prætensi criminis probationem, ut notat *Alex. cons. 180. num. 6. lib. 2.*, utque respondit *Rot. dec. 136. num. 14. cor. Carill. & dec. 31. num. 15. par 18. recen. & in d. Terracinen. Immissionis 10. Junii 1768. §. Frustraque coram R. P. D. Ratta* = ibi = *Frustraque reponebatur, quod etsi hæc singula seorsim considerata, sequutam Thomæ Alexii cum Catharina carnalem copulam non concludant, simul tamen sumpta sufficere*

re

re videantur. Cum enim hactenus expensæ probationes, & circumstantiæ sint in suo genere imperfectæ, atque etiam inter se pugnantes, ideoque inhabiles ad probandum assumptum, jungi proinde non valent ad inducendam probationem rei, quæ nonnisi ex certis, & convincentibus probationibus est eruenda =

Hactenus de indiciis, & adminiculis adversus Inquisitum objectis, quæ si non sufficiunt ad torquendum etiam Laicum, minus sufficere possunt pro infligenda tortura Clerico, & Sacerdoti, contra quem indicia etiam probata, esse debent graviora,
228 quam ea, quæ in tortura Laicorum requiruntur *Farinacc. quæst 41. sub numer. 9.* = ibi = *Antequam Clericus, seu Sacerdos torqueatur &c. debent præcedere inditia graviora, & urgentiora, quam ea, quæ a jure requiruntur in tortura Laicorum &c. et ita servari communiter vidi apud nos in Urbe, et Statu Ecclesiastico &c. et propterea possunt torqueri, si contra eos militent MAGNA inditia, quæ tamen MAGNA inditia non requiruntur in tortura Laicorum* =

Superest modo videndum, an adsint in hac Causa nullitates, & an contrariæ probationes, indicia, & præsumptiones concurrant, ex quibus magis innocentia Inquisiti elucescat.

Et profecto circa nullitates, ea præcipue adesse videtur, quæ oritur ex nimia Curiæ Episcopalis facilitate procedendi *ex officio* pro stupro, & incestu non nefario contra expressam *Ægidianæ Constitutionis* prohibitionem
229 *lib. 4 cap. 69.* alias *cap. 41.* = ibi = *Statuimus, et ordinamus, quod in criminibus incesti, et adulterii, stupri, fornicationis nullus accusando, vel defendendo privatim, vel publice admittatur, nisi esset Pater, Mater, Avus, vel Avia, Filii, et Nepotes utriusque sexus usque ad secundum gradum, Fratres, et Sorores, et filii Fratrum, et Sororum* = Quamvis enim a *Franciscæ* Matre, ut dixi, querela delata fuerit, subsequenti die tamen eam revocavit, suasa quidem tam ab ejus ex Fratre Nepote, quam ab Inquisito, prout ipsamet in sua judiciali comparitione ita narrat = *M' incontrai con il Chierico Matteo figlio di Gio. Domenico mio Nipote, e sopraggiunse poco dopo anche il sudetto Sacerdote querelato, quali unitamente mi fecero intendere il gran male, che avevo fatto in aver esposta la detta querela, sú di cui già essi prima mi ricercarono, ed io riferij tutto ciò, che avevo quì per pura verità rappresentato, mettendomi particolarmente in vista il sudetto mio Nipote il disonore, che recavo alla Casa con pregiudizio ancora di lui medesimo, che stante la sudetta querela non averebbe più potuto dir Messa; Che però attese le cose suddette, son quì comparsa, acciò il Tribunale sù tal Causa, non operi cosa alcuna* = Quam revocationem de jure facere poterat ad Text. in *l. 2. Cod. de abolit.* = ibi = *Hi autem, qui suam, suorumque injuriam* 230
defendunt, et qui Cognatos suos in accusationem deducunt, omnimodo abolitionem petere non prohibentur = consonat *Text.* in *L. Quamvis 30 Cod. Ad Leg. Jul. de adulter.* = ibi = *Sed etiam his personis legem imponimus, ut crimen abolitione, si voluerint, compescant* = etiamsi fuisset a solo Querelato suasa, ut declarat *Cujac. ad tit. 42. lib. 9. Cod. tom. 9. pag. mihi 1473. litt. E.* = ibi = *Nam* 231
& pactione habita cum Reo, qui abolitionem petit, recte petit, si cognatum accusaverit, vel si privatam causam egerit suam injuriam defendens, vel suorum = etiam per pecuniam, ut notat *Gloss. in præcit. l. 2. verb. Omnimodo Cod. de abolit.*

Verum hoc non obstante Fiscus nulla habita consideratione infamiæ totius familiæ, nihilque cogitans de necessitate occultandi, non publicandi Sacerdotum delicta, adversus insontem Sacerdotem Processum continuavit, sed postmodum dubitans de actorum nullitate, pro tuenda eorum validitate, admisit novam querelam prædicti *Thomæ*, qui supposuit se esse *Franciscæ* Cognatum, sed inutiliter, quia non est de illis, quibus *Ægidiana* querelandi facultatem, ut supra, concedit *Caball. cas. 114. num. 12. et 14. cent. 2.*, & quatenus etiam de illis fuisset, adhuc non ad eum, sed ad proximiorem sanguinis, jus querelandi spectabat *Ciaz. discept. crimin. 23. num. 13.* = ibi = *Illud pariter*

riter debet advertere Judex, quod in Causa adulterii, stupri, & incestus nemo querelare potest privatim, vel publice, nisi sit Pater, Mater, Avus, Avia, filii, & nepotes utriusque sexus usque ad secundum gradum, fratres, & sorores, & filii fratrum, et sororum &c. Et illud accusandi jus ad proximiorem sanguinis pertinet, qui nimirum proximior omnibus aliis est præferendus l. Si vero etc. = Unde semper verum est, quod Fiscus sine legitima querela processum nullitatis vitio laborantem compilavit, & propterea ex eo Inquisitus nec torqueri, nec condemnari potest, quod etiam subsequentibus comprobatur exemplis, quæ præbent Tribunalis Emi Urbis Vicarii Resolutiones.

Etenim *anno* 1764. *Joannes Baptista Baroncini* inquisitus, & carceratus pro incestu non sine Concubinatu commisso in persona Uxoris sui Fratris defuncti cum sobolis procrea-
232 tione, & *anno* 1769. *Carolus Franchi* uxoratus inquisitus pariter, & carceratus pro incestu nefario commisso in persona *Geltrudis Mengucci*, & *Antoniæ ipsius Filiæ*, ex quarum coitu filium ab unaquaque susceperat, pro quo delicto tamquam nefario imposita est pœna ultimi supplicii in *Constitutione* san. mem. XISTI V. edita sub *die* 8. *Maij* 1585. *sub §. 1.*, quia tamen processum fuerat *ex officio*, plena Emi Urbis Vicarii Congregatio, patrocinan-
233 te Reos doctissimo Domino Advocato Philippo Barberi viro honestissimo, summaque cum laude Pauperum in Urbe Procuratore diligentissimo, utrumque dimisit cum rigoroso pœnali præcepto de non conversando Mulieribus quoque reciprocato. Neque in alio casu diversimode resolutum fuit, ut refert *Clar. in § fin. quæst. 5. sub num. 4.* = ibi = *Et memini ego, quod fuit graviter reprehensus Prætor Vallis ficidæ, qui processerat contra quemdam de incestu quod propriam filiam carnaliter cognovisset, nulla præcedente querela, vel denunciatione, & ambo fuerunt absoluti 9. Novembr.* 1560. =

Subsistente ergo nullitate inquisitionis, atque processus, supervacaneum esset alias adducere rationes, & argumenta ad probandum in hoc casu locum non esse torturæ, sed ex abundanti probatum quoque fuit Inquisiti innocentiam resultare ex præsumpto examine *decem* Testium vocatorum in contestes ab ipso Inquisi- 234
to, & respective ab aliis Testibus, quorum depositiones in processu non relatæ, nonnisi Fisco contrariæ, & prætensi criminis exclusivæ præsumuntur ex vulgatis.

Item ex præsumptione, quæ ori- 235
tur tum ex Inquisiti optima fama, quam homines Communitatis singulari prosequuntur elogio. Ea siquidem contraria tollit indicia *Paris. cons. 151. num. 13. lib. 4. Clar. in §. fin. quæst. 60. n. 23. vers. Frequens Grammatic. cons. 35. num. 46. & cons. 61. in princ. Bertazzol. d. cons. 3. n. 24. vers. Alterum & cons. 286. n. 4. & cons. 309.* 236
num. 6. & cons. 462. n. 18. & cons. 528. num 9. & cons. 553. num. 7., & Testes de illa deponentes magis attenduntur, quam Testes, qui contrarium quoad eamdem famam affirmassent *Rot. decis. 71. sub. n. 5. par. 3. & dec. 430. num. 103. par 5. tom. 2. recen.*, ubi quod mala fama habenda non est in consi- 237
deratione, quia in concursu magis creditur Testibus deponentibus de bona fama, quam de mala, etiam quod Testes de mala aliquantulum 238
numero excederent, *& decis. 420. n. 11. par. 12. recen.*

Tum ex qualitate Sacerdotali *Farinacc. d. quæst. 41. num. 1.* = ibi = *Bene verum est, quod cum Clericatus Ordo, & Sacerdotis dignitas non mediocrem de se faciat præsumptionem delicti exclusivam in Clerico, & Sacerdote, & ex quo habens pro se Juris præsumptionem, habet etiam privilegium, ut volens probare contrarium clariores, & lucidiores debet deducere probationes* =

Sed quid diutius immorandum in repulsanda solis contrariis indiciis hac enormissima calumnia, si non difficultas, sed impossibilitas ipsa prætensum committendi stuprum ab 239
omni macula sibi impicta Inquisitum expurgat. Ad *Franciscæ* domum, ut Inquisitus exponit, patet accessus per januam, quæ introducit in quod-
dam

dam parvum Atrium, seu, ut vulgo dicitur, *Cortile*, ubi sita est eadem domus in duas divisa partes, nullam habentes inter se communicationem, itaque separatas, atque distinctas, ut duæ potius domunculæ, quam una dici possint. Earum altera surgit ab una ipsius Atrii parte, quæ constat ex duabus mansionibus, ubi continuo habitant, & in superiori ad usum Coquinæ nocte dormiunt *Francisca*, ejus *Mater*, & *Veronica* earumdem Famula, clausa prius a parte interiori janua hujus domunculæ. Procul ab hac elevatur altera, competenti distantia ab ea remota, ubi quatuor mansiones sunt extructæ, ad quas post cœnam se conferunt, & in iis dormiunt Exteri, qui apud *Franciscæ* familiam hospitantur, clausa tamen post eorum ingressum per ejusdem *Franciscæ* Matrem a parte exteriori janua cum pessulo, & clavi, ut duo probant Testes, ibique dormiebat Inquisitus, ut ipse in suis Constitutis deposuit, & prædictam Domus descriptionem confirmavit judicialis Accessus.

240 Hanc tamen domus separationem in suo examine nec *Francisca*, nec ejus Soror admisit, quæ sic illam descripsit = *Cinque sono le stanze della Casa abitata da mia Madre, e da me, e dalla detta Francesca: Due stanze stanno al pian terreno, una delle quali comunica anche colle scale, per andare alle stanze di sopra, e l'altra è una stanza annessa, ove mia Madre ci teneva il grano &c. In questa seconda stanza dormì d. D. Niccola* = & deinde subdidit = *Nelle stanze superiori poi, che erano nel numere di trè, in una vi dormiva mia Madre colle mie Creature, nell' altre due poi, CHE RESTANO UNA APPRESSO ALL' ALTRA, nella prima vi dormiva Francesca mia Sorella, E NELL' ALTRA APPRESSO vi dormivo io, come vi dormo anco adesso* =

His præmissis, si vera est descriptio Domus facta per Inquisitum, prout veram esse impugnari non potest, quia cum descriptione facta in judiciali Accessu concordat, nec minus vera pernoctatio ejusdem Inquisiti in ea parte domus, seu domuncula, in qua Exteri pernoctare solebant, quilibet sanæ mentis agnoscit quam prorsus impossibile sit quod in ea clausus, ne dicam carceratus exire, & ad aliam domunculam, ubi *Francisca* dormiebat, accedere potuisset; 241
Et quamvis ad hanc impossibilitatem removendam *Francisca*, ejusque *Soror* sibi contradicentes, ut inferius ostendam, cum mendacio supponant, quod Inquisitus ibi clausus non reperiretur, quia earum Mater post cœnam hora dormiendi illi clavem januæ ipsius domunculæ tradebat, nihilominus hoc probaret, quod illi exinde ad sui libitum exire fas erat, sed hoc non obstante altera semper remansisset impossibilitas habendi ingressum, seque introducendi in domunculam, ubi cum Matre habitabat 242
Francisca, cujus janua a parte interiori claudebatur.

Sed fingamus etiam, quod hæc domus separatio non subsisteret, & non *sex*, ut supra separatæ, & distinctæ, sed *quinque* essent mansiones, omnesque in una, eademque Domo simul junctæ, ut contra evidentiam facti per accessum comprobati *Francisca*, ejusque *Soror* deponunt, sibi tamen contradicentes, quia asserunt suam Matrem non clausisse januam alterius domunculæ, ubi Inquisitus dormiebat, ut ipse deposuit, sed ei tradidisse clavem, (quæ traditio ad effectum claudendi est prorsus inverisimilis, fuisset enim inutilis, quia non a parte interiori, sed exteriori claudebatur) nihilominus ex hoc ipso earum mendacio indubia emergit exclusiva prætensi delicti probatio. Quis enim credere potest esse possibile, ut jam prænotavimus, quod si *Francisca* prima vice ex improviso ab Inquisito adorta, ut dicit, exclamasset, ejus Soror non audivisset, si juxta ipsius dictum in proximo Cubiculo dormiebat? = *Nell' altre due poi, che restano UNA APPRESSO ALL' ALTRA, nella prima vi dormiva Francesca mia Sorella, E NELL' ALTRA APPRESSO vi dormivo io* = Quis possibile credet, quod post primum Inquisiti attentatum, *Francisca*, quæ 243

solummodo tamen adversus insultus Sacerdotis *Nicolai* tantopere horret peccatum, castitatem amat, & honestatem satagit custodire, sequenti nocte, aut saltem aliis subsequentibus sui Cubiculi ostium ad commodum Inquisiti apertum relinquere voluerit, & non potius clauserit, ne qualibet nocte exposita remaneret iis
244 violentiis, quibus deinde non semel, sed pluries, ut ipsa mentitur, ejus constantiam labefactare tentavit? Nonne similes inverisimilitudines, impossibilitas, atque mendacia magis ostendunt, nullo prætextu, seu colore velari posse calumniam?

Nil mirum igitur, si *Francisca* post querelæ expositionem *a Bartholomæo N.* interrogata fassa fuerit = *Che tutto*
245 *quello, che essa aveva asserito, ed opposto contro il detto Sacerdote non era la verità, non avendo ricevuto dal medesimo alcuna ingiuria, nè affronto, come aveva asserito, nel suo onore, e riputazione, e solamente l'aveva asserito ad istanza di sua Madre, e di Anna Antonia sua Sorella col motivo, come le dicevano, che sposandola, e prendendola per Moglie Domenico Fratello carnale del detto Sacerdote, ad essa le sarebbe spettata la metà de' Beni tanto paterni, che materni, e per detta causa l'avevano indotta a deporre, che esso Sacerdote l'aveva conosciuta carnalmente, per distogliere detto Matrimonio* =

Nil mirum, si præfata *Anna Antonia* Franciscæ Soror alteri *Ascensio* a prænominato diverso = *Confessò, che questa apposizione era stata causa di farla*
246 *assieme con sua Madre Essa da Francesca sua Sorella, non che fosse la verità, ma per tema, che quella maritandosi con il d. Domenico non avesse avuto a prender la parte, o metà de' loro Beni &c. e che questa apposizione era stata fatta col consiglio di Dionisio &c., che ad intuito loro aveva trovata la predetta invenzione per distogliere d. Matrimonio &c. al quale per regalo avevano promesso una Camicia, che poi gl' avevano data* =

Nil mirum, si *Dionysius* Auctor Calumniæ, cum deinde ab ea Diœcesi aufugerit, quia propter ejus lubricitates sibi executio mandati de capiendo imminebat, instructoque per ipsum adversus Curiam Episcopalem judicio, scribens sub *die 13. Januarii 1769.* cuidam Viro Romæ degenti, ejusque opem implorans, una simul fateri Inquisiti innocentiam non erubuit his verbis = *Mi raccomando alla benignità di V.S. Illma, perche con* 247
qualche buon Officio possa coadjuvare al mio intento &c. M' auguro tal sorte, per non sperimentare quella disgrazia, a cui ha dovuto soggiacere INDEBITAMENTE il Sacerdote D.Niccola N. =

Nil mirum denique, si *Francisca*, cui satis perspecta erat Sacerdotis *Nicolai* innocentia, licet ante, & per mensem, & ultra post initum Matrimonium seorsum a Viro in domo paterna continuo permanserit, nihilominus semper tacuerit, ne visitata ab Obstetricibus, & non vitiata reperta, manifesta redderetur calumnia; Distulit autem ad Tribunal deferre de stupro querelam post Matrimonii consummationem, quando corpus delicti amplius haberi non poterat, quæ malitia tamen non Inquisito, sed ei tantummodo nocet, nam deficiente ex culpa Querelantis corpore delicti, deficit inquirendi facultas *L.1. §.Si quis vers. Divus Severus ff. de quæst. L.Certum 6. ff. de confess. L.1. ff. Ad S.C. Syllan.*, & quæcumque indicia etiam urgentissima, & gravia prorsus evanescunt *d. Leg. 1.* 248
§. Item illud ff. Ad Syllan. Caball. resolut. crim. cas. 255. n.1. & seq. Farinacc. cons. 37. num. 12. quod delicti corpus etiam per confessionem sive veram, sive fictam Inquisiti non suppletur *Fa-* 249
rinacc. qu.2. num. 7. Bertazzol. cons. 8. n.42. Guazzin. ad defens. reor. defens. 4. cap. 3. n.3. & seq. = ibi = *Confessio non affert præjudicium confitenti delictum, nisi verificetur corpus delicti, ut debeat confitens absolvi, et ego etiam sæpe pluries, et in facto obtinui liberari istos Inquisitos, et confessos delicta* = nec ipse carcerari, minusque torqueri, aut condemnari potest ut notat *Bajard.* 250
ad Clar. §.fin. qu.28. n.16. etiamsi concurrerent præsumptiones, & fama delicti,

licti, ac mille etiam indicia indubitata *Scannarol. de Visit. Carcerat. lib.2. §.5. nu. 5. et seq. Pellegrin. in prax. Vicar. tit. de carcer. par. 4. sect. 8. num. 13.*
251 *Guazzin. ad defens. reor. defens. 4. cap. 1. n. 15. & cap. 3. n. 15. Vermigliol. cons. 113. n. 6. Giurb.* [illegible] *s. 37. n. 21. & 46. & cons. 43. num. 6.* = [illegible] i = *Quinto delicti corpus probandum est in primis, ut nec alias procedi contra aliquem possit nedum ad condemnationem, sed nec ad capturam,*
252 *torturam, seu alium actum &c. alioquin processus est nullus* = & quoad torturam advertit etiam *Morell. in manuduct. ad prax. crimin. cap. 1. §. 10. nu. 23. & seq. pag. mihi* 121. = ibi = *Tortura datur deficientibus probationibus, quæ sufficiant ad condemnandum &c. Indifficultabiliter*
253 *tamen, & veluti conditio sine qua non, requiritur, ut præcedat probatio corporis delicti, alias processus, & quidquid agitur nullum est* = & pro aliis omnibus sufficit allegare sæpius allegatum, & infra quoque allegandum *Farinacc. d. quæ 2. n. 1. 2. & 3., & qu. 38. n. 2. & cons. 19. n. 4. & d. cons. 37. n. 12.* = ibi = *Non constat de corpore delicti etc. quo casu non potest deveniri ad torturam etiam, quod mille extarent indicia nedum generalia etc. sed etiam specialia, urgentia, et indubitata* = cujus auctoritas, & opinio *magni facienda est, quia est Doctor insignissimus, nec ab eo de facili recedendum*, ut eum ita laudando tenet *Raynald. Observat. crimin. cap. 3. §. 2. n. 31. in fin. et cap. 25. §. 4. n. 26. et seq. to. 3.* Item *Virum doctissimum* esse dicit *Matth. et Sanz de regim. Regn. Valent. cap. 7. §. 1. sect. 3. nu. 61.* nec non *Eximium, doctissimum, et incomparabilem* esse celebrat *Graffett. de nec. prodit. §. 8. sub n. 16. et §. 16. sub n. 3.* & quod *ejus in criminalibus diligentia nunquam satis secuturæ ætates laudabunt* recte considerat *Basilic. dec. 1. n. 11. in fin.* a quo etiam *omnium in re criminali peritorum Princeps* merito nuncupatur in *dec. 6. num. 5.* Demum tamquam apud Nationes omnes admirabilis promerito extollitur elogio a *Fontanell. de pact. nupt. claus. 4. gloss. 14. n. 116. pag. mihi 368.*

Conclusa insubsistentia, & falsitate stupri, conclusa remanet insubsistentia, & falsitas incestus, si enim *Francisca* mendax est quoad stuprum, veridica esse nequit quoad incestum 254
L. Si ex falsis 41. Cod. de transact. Boss. in prax. tit. de fals. n. 147. Gratian. discept. forens. cap. 736. n. 50. tom. 4. Conciol. allegat. 92. n. 16. præter cujus inculpationem nil aliud accedit, quam depositio *Dionysii* non minus, quam *Francisca*, imo majoribus etiam defectibus obnoxii, & ab ipsis duobus testibus ab eo nominatis de mendacio convicti, ut probavi supra *n. 150.*

Quæ cum ita sint imperceptibile mihi redditur, quod decerni potuerit tortura. Quoties enim nedum deficit, corpus delicti, & indicia Fisci vel sunt falsa, vel non legitime per testes habiles, & idoneos probata, verum etiam pro Reo existunt indicia per quæ indicia Fisci etiamsi forent verosimilia, 255
neque per inhabiles testes falso supposita, tolluntur *Bertazzol. cons. 3. n. 23. et seq. et cons. 60. n. 16. tom. 1.* nunquam deveniri potest ad torturam *Honded.* 256
cons. 102. n. 17. Bertazzol. cons. 225. n. 6. Anton. Matth. l. 48. ff. tit. 16. de quæst. c. 3. n. 20. = ibi = *Quid autem si indicia quidem verisimilia Reum onerent, sed sint alia non minus verisimilia, quæ eumdem exonerare videantur? Recte ab interpretibus responsum, ne hoc quidem casu Reum torquendum esse, cum enim indicia indiciis repugnant, argumenta argumentis, perinde id habendum, ac si nullis Reus premeretur* = & quatenus corpus delicti defectus, indicia pro Inquisito, inverisimilitudines, impossibilitas, contradictiones, varietates, mendacia, tantique defectus tam testium Fiscalium, quam *Franciscæ* inculpantis, propter quos etiam junctis adminiculis nullum ipsa facit indicium, nec non Confessio ejusdem *Franciscæ*, *Annæ Antoniæ* suæ Sororis, & etiam *Dionysii* de impicta calumnia non excluderent, prout excludunt sane delictum, sed illud redderent tantummodo dubium, certissimum est, quod locum non esse torturæ in dubio est judicandum *An-* 257
gel. in L. 2. num. 4. Cod. de quæst. Boss. in prax. tit. de indic. nu. 72. Honded. cons.

102.

102. *n.54. et cons.106. n.83. et cons.107. n.58. to.1. Clar. in §. fin. qu.64. circ. fin.* potissimum cum agatur de Clerico, & ultra præmissa ejus innocentiam, & calumniam probantia, corpus delicti deficiat, quo deficiente, si carceretur, & multo magis si torqueatur,
258 incurri possunt Censuræ *Farinacc. qu. 2. sub n.2.* = ibi= *Et in Clerico præsertim, quod non possit capi, nisi prius Judici constet de corpore delicti, et aliter capiendo, sit excommunicatus* = & deinde *n.3.* = ibi = *Amplia 2., ut non constito de corpore delicti, multo minus possit deveniri ad torturam* =

Inspecta ulterius natura Causæ, quæ non restringitur intra limites accusationis simplicis stupri ad effectum assequendi Conjugium, aut dotem, nec ad effectum puniendi tantummodo Reum, sed vere, realiter, & in substantia est Causa Matrimonialis, quia *Francisca* agit pro obtinenda separatione a Viro, (a quo jam pro-
259 pria auctoritate, sed indebite se separavit) non quoad Torum, & cohabitationem, sed quoad solutionem vinculi Matrimonialis, quo casu multo magis nullam probationem facere possunt Testes, ut supra, per eam inducti, sed requiruntur Testes, con-
260 tra quos nulla macula possit opponi, ut declarando *Gloss. in Cap. In literis 24. verb. Probata essent vitæ De testib.* & alteram *Gloss. in Cap. 1. verb. Majores De Consanguinit. et affinit.* & distinguendo unum casum ab altero constanter firmavit *Rot. dec. 155. n.54. et seqq. par.6. rec.*

Frustra igitur examinati fuerunt prædicti Testes tot defectus in persona, & in dicto patientes; frustra Consanguinei, & Affines, quia pro dissolvendo, aut nullo declarando Matrimonio admittendi sunt tantum Testes probi, optimæ opinionis, & famæ, nullam cum Conjugibus cognationem, nec attinentiam habentes, ac omni exceptione majores ad *Text.*
261 expressum in *d. Cap. 1. De Consanguin. et Affinit.* = ibi = *Si per Testes circumspectos omni exceptione majores* = & consonat alter clarissimus textus in *dicto Cap. In literis 24. De testib.* = ibi = *Quidam Nobilis tui Episcopatus quamdam sibi legitime copulans cum ea in domo fere per septennium tenuisset, Consobrinam Patris ejus antequam eam duceret, se asseruit cognovisse: Ad quod probandum, Testes de familia sua tres produxit. Respondemus igitur, ut (si res ita se habet) pro illorum testimonio, ipsum ab Uxore nulla ratione dividi patiaris, nec contra ipsos aliquos audias, nisi probatæ essent vitæ, & opinionis, de quibus verisimile non esset, quod deberent pro aliquo dejerare* = & advertunt *Felin. in rubr. de Sponsal. sub n. 4. Grat. cons. 2. n. 34. vol.2. Gabriel. comm. conclus. tit. de testib. conclus. 8. n. 1.* & probari debet, quod tales sint, ut nulla exceptione repelli possint *Gloss. in d. Cap. 1. verb. Majores De Consanguin. & affinit.*

Frustra *Francisca* Mater tot falsitates cumulavit, quot a Filia audivit, quamvis enim non de auditu deposuisset de impedimento dirimente præcedente Matrimonium non contrahendum, sed jam contractum, nulla esset ei adhibenda fides ad apertissimum 263
Text. in Cap. Super eo 22. De testib. = ibi = *Respondemus, quod si non est firmatum Matrimonium inter eos, Matre asseverante ipsos esse Consanguineos, non debent conjungi &c. Si vero Matrimonium est firmatum, non debet sine plurium juramento dissolvi* =

Frustra demum *Francisca* tot falsitates evomit, & sibilorum tormento supposita fuit, nedum quia adversus illius examen urget ejusdem confessio emissa coram suo Patruo de seductione passa opera *Dionysii*; Confes- 264
sio, qua asseruit se calumniatam fuisse Sacerdotem *Nicolaum*, licet ille sibi, suæque honestati nullam intulerit injuriam; Ultronea renova- 265
tio consensus facta in faciem Ecclesiæ, & subsequens cohabitatio cum Viro; Nimia cunctatio in exponenda prætensi stupri querela, donec per cohabitationem cum Viro signa vir- 266
ginitatis amiserit; Ejus dicti variatio a defectu consensus ad impedimentum affinitatis; Longi sermones, & scan- 267
dalosa consuetudo ante, & post exposi-

268 positionem querelæ cum *Dionysio*, & *Ascensio* antiquo Amasio per eam habita, omnesque aliæ inhonestates inverisimilitudines, contradictiones, defectus, atque mendacia, quibus tandem accessit illius prægnantia, & ex illicita copula partus adulterinus.

Sed etiam quia his omnibus quoque cessantibus, etiamsi nullam pateretur exceptionem, & millies si fieri posset torturata fuisset, nullam mereretur fidem, cum non solum nihil probet confessio Uxoris de impedimento Canonico ante Matrimonium contracto, sed nihil etiam probaret confessio uniformis, & concors tam Uxoris, quam Viri, & quamvis aliqua pars viciniæ una simul idipsum
269 acclamaret, ut statuit *Text.* magistralis *in d. Cap. Super eo 5. De eo, qui cognov. Consanguin.* = ibi = *Super eo, quod postulasti edoceri utrum Conjugatus, qui ante contractum Matrimonium, Uxoris suæ consanguineam carnali commixtione cognovit, cum id fateatur uterque, & aliqua pars Viciniæ hoc acclamare dicatur, sit ab Uxore sua judicio Ecclesiæ separandus, Tuæ Fr. respondemus, quod propter eorum confessionem tantum, vel rumorem viciniæ separari non debent* = ejusque dispositioni, ut par est, se conformavit *Rot.* & signanter *dec.* 211. *cor. Pen. & in Compostellana Matrimonii* 10. *Januar.* 1757. *§. Præterea coram Canilliac, & 27. Novembris* 1758. *§. Hanc autem & §. Idque coram Card. Buss.*

Quod si juxta Jus Canonicum hoc servandum est etiam in casu, quo talis Confessio emissa fuerit antequam
270 contractum sit Matrimonium *Barbos. in d. Cap. Super eo n.* 3. *De eo, qui cognov. Consanguin. Wagnereck in Commentar. exeget. Sac. Can. lib.* 4. *tit.* 13. *d. Cap. Super eo not.* 1. *Pirhing. in Jus Can. lib.* 4. *tit.* 13. *§.* 3. *n.* 17. *Schmalzgrueb. Jur. Eccles. univers. l.* 4. *par.* 3. *tit.* 13. *n.* 33. *Molin. de rit. nupt. lib.* 1. *Comparat.* 15. *n.* 41. *in fin. Rot. in Compostellana* 10. *Januar.* 1757. *§.* 12. *cor. Canilliac. & 27. Novembr.* 1758. *§.* 13. *&* 15. *cor. Card. Buss.*

Absque ulla prorsus hæsitatione servari debet constante Matrimonio, & postquam Matrimonium ratum, & consummatum fuit, tum ob periculum collusionis *Schmalzgrueb. Jur.* 271
Eccles. univers. lib. 4. *par.* 3. *tit.* 13. *n.* 30., *& seq Picler. Jur. Can. lib.* 3. *tit.* 13. *n.* 7. *Sanch. de Matrim. lib.* 2. *disput.* 45. *n.* 2. *&* 3. *Molin. de rit. nupt. lib.* 1. *comparat.* 15. *n.* 32. *& seqq. Panimoll. annot.* 3. *ad dec.* 19. *num.* 52. 55. *& seq.* tum quia confessio est emissa non contra, sed ad favorem Confitentis, qui prætendit separationem, & nullitatem Matrimonii, cui proinde prodesse nequit sive Vir, sive Uxor illam emiserit, cum nemo Testis esse possit in Causa propria, ut in pro- 272
posito notat *Gloss. in d. Cap. Super eo verb. Confessionem De eo, qui cognov. Consanguin.*

Reprobata per Jus Canonicum Confessione Conjugum ad effectum annullandi, seu declarandi nullum Matrimonium, omnem quoque rejicit probationem Testium, qui sint inhabiles, eorumque solum fidem attendendam esse præscribit, qui sint omni exceptione majores, & concludenter probent impedimentum, sed ad il- 273
lorum coadjuvandas depositiones nec a longe in præcit. *Cap. In literis* 24. *De testib.* statuit, quod in subsidium torqueretur Consobrina Patris Uxoris, quam ante Matrimonium se carnaliter cognovisse vir affirmaverat, nec torqueri præcepit Uxoris Consanguineam, cum qua Vir pariter ante Matrimonium se concubuisse supposuerat, in *d. Cap. Super eo* 5. *De eo, qui cognov. Consang.*

Et optimo quidem jure, nam ad declarandam Nullitatem Matrimonii, quod de sui natura est indissolubile vinculum, non sufficiunt 274
probationes dubiæ, & incertæ, minusque conjecturæ, & præsumptiones, sed requiruntur probationes univocæ, 275
concludentes, & in suo genere perfectæ *Sanch. de Matrim. lib.* 3. *disput.* 41. *n* 4. *in princip. Rot. in Posnanien., seu Varsavien. Matrimonii* 26. *Junii* 1747. *§. Ordiendo cor. Emo Buss*, adeout Judex sit non quasi, sed omnino certus, quod

276 quod res aliter esse non possit, ne quod Deus conjunxit, homo deceptus separet per errorem, quem evitare
277 omnino tenetur per ea, quæ tradit *Rub. in annot. ad dec. 392. n. 27. par. 4. tom. 2. rec.* = ibi = *Quando enim agitur de dissolutione Matrimonii, quod est magnum Sacramentum, omnis diligentia, et cautela adhibenda est, ut quantum humana fragilitas patitur, omnis fraus, et error excludatur* =

In errorem verò facile Judex prolabi potest, si ex coacta prætensi Rei confessione tormentorum medio veritatem impedimenti dirimentis extrahere tentet. Tortura namque est
278 periculosum, ac fragile experimentum *Bertazzol. cons. 116. n. 34. lib. 1.* quia *plerique patientia, sive tormentorum duritie ita tormenta contemnunt, ut ab eis veritas exprimi nullo modo possit; Aliique tanta sunt impatientia, ut in quovis mentiri, quam pati tormenta velint*, ut expressum habemus *in L. 1. §. Quæstioni ff. de quæst.* & advertunt *Jodoc. in prax. cap. 39. num. 4. & seq. Farinacc. quæst. 83. num. 68. Bertazzol. cons. 29. num. 4. & cons. 162. num. 9.* Unde pluries ex ea etiam innocentes condemnati fuerunt, inter quos qui-
279 dam servus cujusdam Argentarii delatus de nece servi Titi Fanii, fuit ea de causa tortus, & tamquam confessus ad ultimum supplicium condemnatus, sed parvo illinc tempore servus Titi domum redivit, ut narrat *Valer. Max. lib. 3. cap. 4.* Ad idem *Paris de Puteo de Syndic. cap. Et an si quis di-*
280 *xerit*, recenset quamdam Mulierem graviter minatam fuisse quemdam Virum, non multo post lethaliter ab alio suo inimico percussum, quare inculpata fuit ea de re mulier, quæ torta & fassa delictum, quod non commiserat, innocens pœnæ succubuit.
281 Alium casum refert *Farinacc. qu. 52. n. 111.* de famoso Fure nuncupato *il Pretino di Lucca*, qui pro committendo furto in domo *Galeotti Geroni* mercatoris se absconderat in quodam Camino ignis existente in Cubiculo *Galeotti*, & noctis tempore, illo dormiente, egressus cum eo expergefacto certavit, cultro eumdem occidit, & deinde per ipsum Caminum aufugit. Accurrit interim Magister filiorum Occisi, qui solus a Familiaribus cum *Galeotto* mortuo repertus, ac de homicidio inculpatus, fuit torturæ subjectus, & confessus ad mortem damnatus, quamvis esset innocens, quemadmodum post aliquod tempus ille Fur carceratus hoc etiam homicidium commisisse deposuit. Anno 1650. Vir quidam rapta Neapoli Muliere cum ea in Cymba aufugit, neque de 282
illis amplius notitia haberi potuit. Carcerati tamen fuerunt duo Nautæ, qui eos transvexerant, cumque torti fuissent, non solum eos transvexisse, sed etiam interfecisse deposuerunt, ut nummis eos expoliarent, ex qua confessione fuerunt laqueo suspensi, sed post annum Raptorem, & Raptam viventes multi viderunt. Suis diebus testatur *Clar. §. fin. qu. 64. circ. fin.* duos Carceratos in tortura fassos esse 283
se occidisse nobilem quemdam eorum inimicum, propter quam confessionem torturæ tormento extortam ultimo supplicio fuerunt affecti, sed post multos annos apparuit, quod ille non erat mortuus, sed per quemdam Magnum Dominum in quodam Castro carceratus, ultra alios similes casus, ab aliis Auctoribus ad probandam torturæ fragilitatem relatos.

Nullo igitur pacto permitti debet, quod a simili Confessione Inquisiti, quæ potest esse falsa potius, quam 284
vera, desumi valeat probatio delicti a *Sac. Congregatione Concilii* requisita ad effectum declarandi procul ab omni dubio, an Matrimonium validum sit, vel invalidum, ne ex illius Declaratione super dubia probatione fundata vel fornicationes, vel adulteria sequantur. Quapropter si Sacerdos torqueatur, & ob torturæ dolorem fateatur delictum, quod non commisisse hucusque negavit, & pro eo condemnetur, prælaudata *Sacra Congregatio* in hac ardua Matrimoniali Causa hanc probationem in tortura extortam tamquam dubiam, fragi- 285
lem, periculosam, & incertam absque ulla

ulla hæsitatione rejiceret accedentibus maxime tot indiciis, argumentis, & probationibus concludenter, ut supra, in contrarium urgentibus, itaque oriretur sententia contra sententiam, & quia etiam in dubio judicandum est pro validitate Matrimonii, *Cap. fin. de sent. & re judicat. Cap. Videtur 3. in fin. Qui Matrim. accus. poss. Natt. cons. 249. n. 7.* tortura ad effectum de quo agitur cum indubitatam non præstet ex Torturati confessione invaliditatis Matrimonii probationem frustatoria remaneret, ideoque non inferenda *Hieronym. de Federic. resolut. 21. n.6.* post *lib.2. Consil. Farinacc.*

286

287

Præterea, si ad probandum impedimentum dirimens Matrimonium, prout in casu, admitteretur tortura, illud tantummodo Matrimonium a fraudibus tutum esset, quod iniretur a Muliere cum Viro nullos fratres, seu agnatos, & cognatos habente; His enim existentibus Uxor cum Viro vel senescente, vel infirmo, vel alio amore capta diutius cohabitare pertæsa; cumulatis per testes domesticos, aut viles, vel criminosos, nec omni exceptione majores, ut in hypothesi, recensitis levibus, ac remotissimis non minus, quam falsis indiciis, & forsan urgentioribus, querelam de Stupro ante Matrimonium passo opera Fratris sui Viri, suive Cognati deferret, suasa quidem, quod si Cognatus in tortura Crimen negaret, ipsa levem, aut nullam pœnam incurreret, si vero propter dolorem, aut virium imbecillitatem delictum, licet innocens, fateretur, ea a Viro soluta ad alias optatas nuptias, seu verius adulteria convolare posset, itaque indissolubile Matrimonii vinculum hisce fraudibus remaneret expositum, fragilisque torturæ funibus alligatum.

288

Ad omnem ergo errorem, & fraudem a prætensa Matrimonii nullitate excludendum, nunquam admittendum est fallax judicium quæstionis, in quo mentitur qui pati potest, mentitur & ille, qui pati non potest; ille patientia, aut obstinatione superat, hic infirmitate superatur, ut considerat etiam *D. Augustin. de Civit. Dei lib. 19. cap. 6.* sed onus esse debet Querelantis suam verificare querelam probationibus certis, concludentibus, ac luce meridiana clarioribus, ut Matrimonii vinculum, quod est indissolubile, dissolvi possit, alias subintrat ea Juris notissima regula, quod accusatore non probante reus est obsolvendus *L. Qui accusare Cod. de edend. L. 1. ff. Ad Turpill. Can. Accusator 6. qu. 5. Ludovic. conclus. 14. ampl. 4. nu. 7. Roland. cons. 90. n. 2. 3. lib. 3. Mascard. de probat. conclus. 1224. n.29. lib.3. Farinacc. in fragment. par. 1. lit. A. verb. Accusatore num. 26.* = ibi = *Accusatore non probante reum absolvendum esse etiam quod pro sua innocentia nihil deduxerit, aut probaverit, Jura sunt aperta* = & est relinquendum intactum vinculum matrimoniale ex ea ratione, quam affert *Gloss.* in præcit. *Cap. In literis 24. verb. Probatæ essent vitæ De testib.* = ibi = *In Matrimonio separando præcipue Testes esse admittendos, qui sunt probatæ vitæ, & opinionis &c., quia tolerabilius est aliquos contra Statuta hominum dimittere copulatos, quam conjunctos legitime contra Statuta Domini separare* =

289

290

291

292

293

Hinc Judices contrafacientes acriter increpat san. mem. BENEDICTUS XIV. in sua *Constit.* supra relata in *Cap.1. lib.1.* quæ incipit = *Dei miseratione* = emanata *tertio nonas Novembr. 1741. §. Siquidem* = ibi = *Quos sane improvidos Judices humanæ naturæ conditione, & voce ipsa quodammodo admoneri oportebat, ne tam præcipiti audacia sanctum Matrimonii nexum frangerent, quem perpetuum, atque indissolubilem primus humani generis Parens præmonuit inquiens: Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea: Et illud additum est: Quamobrem relinquet homo patrem suum, & matrem, & adhærebit Uxori suæ, & erunt duo in carne una* =

294

Et tantum abest, ut voluerit, quod per Judices ad declarandum irritum Matrimonium extorqueatur probatio dubia ipsius nullitatis a fragili experimento torturæ, quin potius pro ejus sustinenda validita-

 te

te de Apostolicæ potestatis plenitudine præcepit, ut deputetur specialis Defensor Matrimoniorum, *qui*, ut
295 inquit in §. *Postea quam* = ibi = *voce*, *& scripto Matrimonii validitatem strenue, ac pro viribus tuebitur* = & si a Judice primæ instantiæ pro Matrimonii validitate judicetur, & nullus sit, qui appellet, nec ipse Defensor appellabit; Secus tamen si contra Matrimonii validitatem sententia feratur nedum super dubiis, & ambiguis probationibus, prout est confessio emissa in tortura, sed super probationibus claris, convincentibus, & concludentibus fundata, cum enim in hisce Causis, ut plurimum, calumnia lateat, & fraus, tunc Defensor
296 Matrimoniorum etiam *ex officio*, seu adhærens Parti, quæ pro validitate agebat, appellare omnino debebit, nec prima sententia sine secunda con-
297 formi executionem habere potest, ut mandat in §. *Cum igitur*, *& seq.*

In hac itaque re tam clara a decreto torturæ interposita fuit appellatio per Fiscum acriter impugnata, sed perperam, & cervellotice, cum enim tortura gravamen inferat irreparabile, ab illius decreto, quamvis
298 interlocutorio datur sine dubio appellatio *l.* 2., ibique DD. *ff. de appellat. recip.* = ibi = *Ante sententiam appellari potest, si quæstionem in Civili negotio habendam Judex interlocutus sit, vel in Criminali, si contra leges Judex hoc faciat* = & tradunt *Clar. in § fin. quæst.* 64. *vers. Si quid agendum nu.*27. *Guazzin. ad defens. reor. defens.* 30. *cap.* 1. *n.* 2. *Conciol. resolut. crim. verb. Appellatio resolut.* 1. *num.* 1. *Farinacc. quæst.* 38. *num.* 10. *Marc. dec.* 60. *nu.* 5. *par.* 2., & quidquid sit de contraria barbara
299 Urbis consuetudine, de qua testantur *Scacc. de judic. lib.* 1. *cap.* 97. *nu.* 57. *Bajard. ad Clar. in §. fin. d. quæst.* 64. *numer.* 84. *& seq. Guazzin. ad defens. reor. loc. cit. num.* 8., quam jure merito reprobat *Conciol. resolut. crimin. verb. Appellatio d. resolut.* 1. *num.* 2. *Amen. in prax. tit.* 16. *Tortura §.* 8., est appellatio de jure admittenda *Scacc. de Judic. lib.* 1. *d. cap.* 97. *num.* 57., non solum a decreto jam emanato, sed etiam ab illius comminatione *Clar. in §. fin.* 300
d. quæst. 64. *nu.* 27. *vers. Sed quid agendum Guid. Pap. dec.* 436. *num.* 15. *vers. Septimo Farinacc. d. quæst.* 38. *num.* 15. *& seq.*, ubi quod hoc non tantum de Jure Civili, sed eo magis procedit de Jure Canonico per *Text.* in *Cap. Si-* 301
gnificaverunt 36. *de testib. Cap. Ut debitus* 59. *Cap. Cum speciali* 61. *De appellat. Can. Ad Romanam* 5. *caus.* 2. *qu.* 6., quod, non obstante prædicta consuetudine penitus abolenda, est maxime in Urbe, & in Terris Ecclesiastici Status omnino servandum, acceden- 302
te potissimum dispositione *Concil. Roman. in Appendic. ad* 9. *Decret. Clement. VIII. pag. mihi* 125. juxta *Venet. impress.* confirmata a san. mem. BENEDICTO XIV. in *Constit.* incipien. = *Ad militantis Ecclesiæ* = expedit. *tertio Kalend. April.* 1742. §. *Quod si appellans in fin.*, ubi quoad appellationes a Censuris, & a comminatione Carcerationis, *Torturæ*, aut Censurarum dictum *Concilium Romanum* servari demandat.

Et licet emanato Decreto, secundum aliquos, pendente termino decendii ad appellandum possit Judex 303
procedere ad torturam *Scacc. de judic. loc.* pariter *citat. & de appellat. lib.* 3. *cap* 2. *quæst.* 17. *limit.* 47. *membr.* 1. *numer.* 149., quod tamen impugnant 304
Gomez. variar. resolut. tom. 3. *cap.* 13. *num.* 23. *Lancellot. de attent. cap.* 11. *num.* 33. *par.* 2. *Farinacc. d. quæst.* 38. *num.* 13. *Conciol. loc. cit. num.* 5., id ei certe non licet post interpositam appellationem, etiamsi secuta non fue- 305
rit inhibitio Superioris *Lancellot. de attentat. cap.* 12. *limit.* 1. *n.* 93. *& seq. par.* 2. *Farinacc. d. quæst.* 38. *num.* 11. *& seq. Vermigliol. cons.* 169. *nu.* 9. *Conciol. loc. cit. n.* 4. *Scacc. de appellat. lib.* 3. *cap.* 2. *quæst.* 17. *limit.* 47. *membr.* 1. *numer.* 144. *Marc. d. dec.* 60. *n.* 5.

Merito ergo concessa fuit appellatio ab Auditore SSmi, & delata Causa ad Tribunal Emi Urbis Vicarii, propositaque in ejus Congregatione Criminali, *sub die* 24. *Aprilis* 1771. per acta *Monti* Notarii A.C. fuit resolutum

tum fuisse bene appellatum cum subsequenti Rescripto = *Proviso, ne oriantur scandala, esse dimittendum cum præcepto de se repræsentando* = cu-
306 jus Rescripti vigore habetur Inquisitus pro absoluto a prætenso delicto, de quo fuit accusatus *Alex. conf.* 180. *n.* 9. *lib.* 2. *Farinacc. conf.* 59. *n.* 1. *& quæst.* 4. *n.* 25., quando tamen dimissus fuit cum plena Causæ cognitione,
307 ut in casu, quia tunc dimissio dicitur facta *ex justitia*, quemadmodum declarant *Vermigliol. conf.* 141. *sub n.* 1. *Farinacc. conf.* 59. *n.* 29. *Maceraten. variar. lib.* 1. *resolut.* 102. *num.* 1. *Brunor. a Sol. quæst.* 17. *num.* 10., & Inquisitus dicitur dimissus tamquam innocens *Boss. in prax. tit. de sentent. n.* 60. *& seq.*

Quæ resolutio nemini æqua nimis videri potest. Quinimo si Inquisi-
308 tus fuisset expresse *ex capite innocentiæ* absolutus, nemo hujusmodi absolutionem, ut arbitror, de justitia redarguere auderet, attenta clara Inquisiti innocentia *Boss. loc. citat. numer.* 65., *& seqq.* Quandoquidem ultra maximum defectum probationis corporis delicti, qui solus Inquisiti absolutionem exposcit, cum insuper non concurrant pro eodem asserto delicto, nisi indicia remotissima, & consequenter inepta ad illud probandum; indicia expiscata a Testibus non modo singularibus, qui nihil probant, sed Inquisiti inimicis, inter se contrariis, Consanguineis querelantis, mendacibus, criminosis, ac mille præjudiciis obnoxiis, non autem omni exceptione majoribus, prout ad hanc faciendam probationem pernecesse requiruntur; Inculpatio perversæ fœminæ, subornatæ, variæ, alias post Matrimonium appetentis nuptias, & affectantis fornicationis perhorrescentiam, quando est adeo inhonesta, & inverecunda, ut non abhorreat ab adulteriis, & meretricio, & proinde omni fide prorsus indigna. Pro excludendo autem delicto habeatur præsumptio favorabilis Inquisito tam de jure naturæ, quod vult, quod quisque reputari debeat bonus donec probetur esse malus, quam propter characterem Sacerdotalem, ejus optima fama, impossibilitas se introducendi in Cubiculum, ubi *Francisca* dormiebat; aliæque inverisimilitudines, indicia, ac urgentes probationes omnem delicti umbram penitus removentes, in his utique circumstantiis secundum acta, & probata, de ejus integritate, & innocentia nequaquam est dubitandum.

Hanc præterea formulam nimis frequenter in laicis Tribunalibus introductam dimittendi, *causa cognita*, e carceribus Inquisitos *cum præcepto de se repræsentando*, (quidquid sit in casu, de quo agitur, ubi circumstantiæ tales forsan concurrere potuerunt, ut non aliter opportunum esset resolvere) raro adhibendam esse puto in Tribu- 309
nalibus Ecclesiasticis contra Clericos. Omnes enim Theologi, Canonistæ, Sacrique Canones exclamant Clericorum delicta, quantum fieri potest, non esse in publicum dedu- 310
cenda, sed celanda propter grave characteris detrimentum, & malum Laicorum exemplum, & scandalum, ideoque si Clericus a criminibus sibi impictis, & legitime non probatis contrariis probationibus se expurgaverit, eum in pristinum existimationis gradum, & officium restituendum esse mandant præcipue *Text.* in *Can.* 311
In primis 7. *circ. med. & in Can. Notum* 10. *caus.* 2 *quæst.* 1. *& in Cap. Si constiterit* 10. *De accusat.* Neque ex hoc contristari debet Judex, & Superior Ecclesiasticus, sed potius gaudere, 312
si, adhibitis ab eo necessariis diligentiis ad eruendam veritatem, crimen tamen non fuerit probatum, & si forte verum coram Deo, & ab ipso longe sapientiori judicio puniendum, adhuc apud homines ex defectu probationum occultum remanserit ad evitanda scandala, & dedecus Sacerdotis; Minusque est ab ipso Clericus, ut supra, præceptandus, ne Laici propter illud vel dubitent, vel etiam 313
credant eumdem esse, vel esse posse reum, quem proinde uti de delicto suspectum irrideant, ejus religiosa verba, monita, hortationes, atque per-

personam spernant cum scandalo, & jactura sui characteris, ac murmuratione totius Ordinis Clericalis.

Neque ab hac opinione me removet quæcumque non semel temeraria suspicio, seu dubium delicti ab illo commissi, quod nonnunquam emergat ex indiciis licet levibus, aut remotis, & ex depositione Testium inhabilium, & non idoneorum, vel ex aliis conjecturis, & præsumptionibus insufficientibus quidem ad condemnandum, sed aliquam tamen suspicionem inducentibus; Tum quia non juxta suspicionem, sed secundum
314 acta, & probata est judicandum; tum quia deficiente concludenti probatione delicti, secundum jus naturale
315 quicumque præsumendus est bonus, non vero malus; tum demum ne Ecclesiasticorum Superiorum tot lacrymæ, tot gemitus, tot querelæ, quia Clericorum crimina Laicis etiam manifesta redduntur, affectatæ potius declamationes, quam sinceri animi mœrores videantur, si ipsimet ea, licet non probata, saltem uti dubia cum his præceptis satagunt publica-
316 re, & in actis publicis reddere probabilia; si hæc, inquam, vulnera, quatenus etiam vera, fascia tamen obvoluta, similibus præceptis eadem
317 probabiliter sub fascia tegi laicis annunciant contra Constantini Imperatoris responsum relatum in *Can. In scripturis dist.96.* = ibi = *Vere si propriis oculis vidissem Sacerdotem Dei, aut aliquem eorum, qui monachali habitu circumamicti sunt, peccantem, clamydem meam expoliarem, & cooperirem eum, ne ab aliquo videretur* =

Sed si quandoque nihilominus alicui videatur Judici expedire, ut cum hoc *præcepto de se repræsentando* Sacerdos e Carceribus dimittatur, nisi aliud obstet canonicum impedimentum, ei suspendi nequit facultas ce-
318 lebrandi sacrosanctum Missæ Sacrificium, quia cum dimissus fuerit *Causa cognita*, hæc, ut dixi, dimissio,
319 rebus sic stantibus, æquivalet absolutioni, saltem donec supervenientibus novis, iisque non levibus, sed gravissimis indiciis ad Carceres non est revocandus. Si enim post aliquod tempus indicia superveniant, cum
intra ejusdem temporis intervallum, 320
ex iis, quæ habebantur in processu, tamquam innocens fuerit absolutus, non est cur, non obstante absolutione, eo ipso tempore, quo haberi debet pro absoluto, celebrare nequeat, cum usque tunc de nullo sit delicto convictus, propter quod ab Altari repelli mereatur cum ejus dedecore; quia penes Publicum non pro certo innocente haberetur; Et hinc est, quod Sacerdotem accusatum, sed *non confessum, neque convictum*, per Sacros Canones non ita præceptandum, sed in pristinum decus, & offi- 321
cium reponendum esse statutum fuit, ut dixi in *Can. In primis 7. d. Can. Notum 10. caus.2. quæst.1. cap. Si constiterit 10. De accusat.*

Est etiam animadvertendum, quod si hujusmodi Sacerdos post di- 322
missionem a celebrando abstinere deberet donec nova *quocumque tempore* haberentur indicia, & hæc nunquam interim supervenirent, tale præceptum de se repræsentando vim haberet perpetuæ suspensionis contra Sacerdotem, licet, ut innoxium, absolutum, & quidem absque spe, quia si nunquam in posterum *quocumque tempore* nova non haberentur indicia, non semel ejus vita naturali durante nunquam celebrare posset, unde quamvis absolutus, esset nihilominus deterioris conditionis alterius Sacerdotis, qui pro eodem delicto fuisset condemnatus, hic enim post luitionem pœnæ, & salutari pœnitentia 323
peracta, dispensari solet, ut celebret.

Concludendum itaque, quod, non obstante tali præcepto non est a celebrando retardandus, seu potius 324
Clericus etiam in dubio cum eodem præcepto non est ad instar Laicorum e Carceribus dimittendus. Si enim 325
in rei veritate delictum non commiserit, sed Accusator illum calumniatus fuerit, injuste *in dubio* cum eodem

dem præcepto maximopere læditur
326 honos characteris Sacerdotalis, quia ex hoc oritur in hominum mente suspicio, seu falsa, & temeraria credulitas, quod crimen, de quo impu-
327 tabatur, vere fuerit ab ipso patratum. Si vero coram Deo sit reus, sed talem esse minime probatum fuerit, & nihilominus præceptetur, delictum, quod est occultum, & incertum, redditur apud Publicum
328 saltem dubium, & probabile, maxime penes vulgum, qui ad credendam reitatem, potius quam innocentiam semper inclinat, itaque pariter deturpatur etiam in dubio character, delicta Clericorum, licet tantummodo dubia, non absconduntur, sed publicantur, & scandala, ac murmurationes augentur.

Quoties ergo delictum probatum non fuerit, satius semper erit hoc
329 præceptum omittere, & Inquisitum tamquam innocentem absolvere, nec interest in hoc casu pro bono Ecclesiasticæ Hierarchiæ, & removendo scandalo, quod si vere apud Deum sit reus, sine pœna remaneat, ex ea ratione, quam affert Summus Pontifex ANACLETUS in *Epist.* 1. relata in *Can. Si omnia* 7. *cauf.* 6. *quæst.* 1. = ibi = *Si omnia*
330 *in hoc seculo vindicata essent, locum Divina Judicia non haberent* =

Quod si licet impunitus, adhuc
331 ex præcedentibus passis gravissimis Processus incommodis satis edoctus vitam Ecclesiastico Viro dignam deinde ducit, adeout si vere reus sit, specimen tamen suæ emendationis præbere non negligat, multo minus dolendum erit, quod non fuerit pro delicto *dubio* mulctatus, nec, ut supra, præceptatus, cum Judex nihilominus obtinuerit, quod ipse Deus est
332 obtinere contentus, qui non vult mortem peccatoris, sed ut convertatur, & vivat. Si vero iterum delinquendo in eodem genere mali se incorrigibilem ostenderit, tunc, attenta ejus mala qualitate, facilius novum cri-
333 men probari poterit, & pro eo condigna pœna mulctari.

Si denique objiciatur, quod prædicto Sacerdoti saltem ratione criminis incestus, de quo fuit imputatus, suspendenda sit celebrandi facultas donec non obtineat a Summo Pontifice dispensationem super impedimento irregularitatis, quam incurrere Sacerdotem incestuosum propter infamiam nullatenus est hæsitandum.

Hæc pariter difficultas facile diluitur, Siquidem non nego, quod irregulares efficiantur enormiter criminosi, qui nempe enormia delicta, quæ annexam habent infamiam commiserint, ut sunt Incestus, Sodomia, 334
Homicidium, Raptus Virginis, Maleficium, Veneficium, Adulterium, Simonia, Sacrilegium, Perjurium in Judicio, Crimen læsæ Majestatis, & alia hujusmodi enumerata in *Can. Infames* 17. *cauf.* 6. *quæst.* 1., excepto tamen stupro, ut contra *Thesaurum, Ma-* 335
jolum, & Amenum, cum *Garzia, Bonaccin. Nicol.*, & aliis sustinet *Monacell. in Supplement. ad tom.* 1. *Formular. num.* 161. *tom.* 4.

Verumtamen distinguendum venit inter homicidium, ac alia præmissa delicta. Si enim agatur de crimine homicidii, sive sit certum, sive dubium inducit irregularitatem ad *Text.* expressum in *Cap. ult. De tempor. ordi-* 336
nat. Si vero agatur de Incestu, aliisve desuper enumeratis criminibus, dummodo non sint notoria, nec probata, nec certa, nulla est opus dispensatione, quia ex iis impedimentum irregularitatis nunquam oritur, nec 337
infamia, ut habetur in *Cap. Ex tenore* 4. ibique *Abb. num.* 4. & in præcit. *Cap. ult. De tempor. Ordinat.* = ibi = *Si proposita crimina ordine judiciario comprobata, vel alias notoria non fuerint, non debent hi (præter reos homicidii) in jam susceptis, vel suscipiendis Ordinibus impediri* = & notat *Gloss.* in *Cap. Inquisitionis* 21. *verb. Homicidium De accusat.* ac unanimiter docent *Covarruv. lib.* 3. *variar. cap.* 3. *n.* 2. *vers. Scribit Coninck. disput.* 18. *dub.* 7. *num.* 56. *Henriquez in Summ. lib.* 14. *cap.* 5. *n.* 1. *Giballin. de Irregularit. cap.* 4. *consect.* 3. *n.* 21. *in fin. Diana resolut.* 72. *tract.* 5. *tom.* 2. *& in Summ. verb. Irregularitas in genere n.* 6.

Sanch.

Sanch. in Decal. lib. 1. cap. 10 num. 48. & seq. Bonaccin. theol. moral. tom. 1. tit. de irregularit. qu. 1. punct. 5. n. 3. Adden. ad Bibliothec. Ferrar. verb. Irregularitas post *artic.* 1. *n.* 5. = ibi = *Ne autem in errorem incidamus, duo hic necessaria sunt monenda. Primum est, quod solummodo IN DUBIO homicidii incurratur irregularitas, idque quia cum nulla contrahatur irregularitas (ut recte ait Giballin. de irregular. cap. 4. consect. 3. n. 21. in fin.) nisi in casibus in jure expressis, & nullibi Jus dicat IN DUBIO FACTI incurri irregularitatem, præterquam in casu homicidii modo hactenus explicato, certum esse debet nullam aliam irregularitatem, quam homicidii IN DUBIO contrahi* =

Notoria autem, & certa, & non dubia ea delicta dicuntur, de quorum commissione apertissime constat & probata sunt per sententiam, seu per con-
338 fessionem, aut per evidentiam, ut declarat *Text. in Cap. ult. De cohabit. Cleric. & Mulier.* = ibi = *Nisi peccatum hujusmodi sit notorium per sententiam, seu confessionem factam in Jure, aut per evidentiam rei, quæ tergiversatione aliqua celari non possit*=quæ notorietas nullo modo intervenit in casu de quo agitur; Non per sententiam, quia licet Sacerdos pro afferto crimine, de quo imputabatur, ab Ordinario in contumacia condemnatus fuerit in pœnam Ergastuli, hæc tamen sententia contumacialis sublata remansit per contrariam Sententiam, seu Decretum, aut Resolutionem a Judice appellationis prolatam *Farinacc. cons. 5. n. 94 & 105.* a quo minime condemnatus fuit, sed *Causa cognita*, & diligenter discussa Defensoribus utriusque Partis acriter hinc inde scribentibus, & informantibus e carceribus dimissus fuit cum
339 præcepto de se repræsentando *Farinacc. loc. cit. n. 107.* Non per Confessionem in Jure, (hoc est *judicialem*, ut declarat *Dec. in Cap. Cum speciali 61. §. Porro n.* 8. cum nec etiam ad hanc inducendam notorietatem Confessio
340 extrajudicialis sufficiat, ut cum *D. Antonin. par. 3. tit. 28. cap. 6. §. 7.* firmat *Navarr. in Manual. cap. 27. num. 248.*) Sacerdos enim nec judicialiter, nec extrajudicialiter hujusmodi confessionem emisit, & in omnibus suis Constitutis semper fuit constantissime negativus; Non demum per evidentiam, quæ superat quodcumque genus probationis (quia, ut inquit *Dec. loc. cit. n. 7.* & quidem recte, *nulla melior probatio videtur, quam illa, quæ oculata fide ex aspectu rei colligitur*). Etenim versamur in casu, quo similis evidentia delicti, & delinquentis dari non potest.

Nec refragatur, quod Sacerdos de incestu fuerit accusatus, & pro eo inquisitus, processatus, & carceratus, 341
unde orta quoque sit fama de illius sive vera, sive falsa reitate, imo, quod illius reitas, supervenientibus indiciis, probari possit. Fama siquidem innixa esse non debet delicto, quod probari possit, & probatione adhuc indigeat, alias detractio, murmuratio, & vana vox populi inducere posset infamiam, & irregularitatem etiam in innocente accusato, inquisito, processato, & carcerato, sed fundata esse debet in crimine vere, & concludenter probato, ut recte notat *Navarr. in* 342
Manual. cap. 27. d. n. 248. = ibi = *Dico primo esse irregularem eum, qui notorio crimine enormi, & digno depositione notatur &c. Quibus est consequens non sufficere, quod probari possit, aut sit fama de eo, aut sit confessum extrajudicialiter ut S. Antonin. dixit 3. par. tit. 28. cap. 6. §. 7.* =

Minus obstat, quod idem Sacerdos non fuerit absolutus *ex capite innocentiæ*, sed dimissus *cum præcepto de se repræsentando*. Per hanc enim dimissionem sive haberi debeat, ut jam supra dixi, pro absoluto, quia Fisco, seu Actore non probante Accusatus de Jure definitive est absolvendus ad *Text.* 343
in L. Qui accusare 4. ibique DD. *Cod. de edend. Felin. in Cap. Adversario 13. n. 5. De except. Abb. in Cap. 1.* ibique *Alciat. n. 85. De offic. Judic. Ordinar. Bertazzol. cons. 171. n. 7. Boss. in prax. tit. de sentent. n. 67. Covarruv. variar. lib. 1. cap. 1. n. 8.* Sive haberi debeat pro innocente 344
Alex. cons. 180. n. 9. lib. 2. = ibi = *Dictus Angelus fuit aliqualiter tortus, & superinde*

perinde fuit adhibita diligens Causæ cognitio, & tamen fuit relaxatus, quæ relaxatio etiam absque alia sententia arguit innocentiam= sed non pro absoluto
*Bossin prax.tit.de sentent.n.*61. Sive ha-
345 beri debeat pro absoluto ab observatione judicii, prout ita absolutus dicitur, qui nec confessus, nec convictus,
346 fuit absolutus *tamquam non repertus cul-*
347 *pabilis*, vel *ex hactenus deductis*, seu *rebus sic stantibus* ut observat *Farinacc. qu.* 4. *n.*24. *Raynald. observat. crimin. cap.* 18. *§.*7. *sub n.* 119. aut relaxatus *sub fide-*
348 *jussione*, seu *precepto de se repræsentando*, ut docet idem *Farinacc. d. qu.* 4. *n.*25. = ibi = *Relaxatus sub fidejussione de se repræsentando, quæ quidem fidejussio cum habeat vim absolutionis ab observatione judicii, seu potius illius loco successerit* = (quas formulas gravantes
349 Inquisiti innocentiam, qui purgavit indicia, & eximentes calumniosum Accusatorem a refectione damnorum, expensarum, & interesse *subterfugia*, & *cautelas* appellat *Trivisan. de Jurament. reis non præstand. pag.* 4 *n.* 8.) semper verum est, quod in hisce casibus vel certa est innocentia Inquisiti, vel incertum, & dubium est crimen impictum, ex quo dubio nulla consur-
350 git irregularitas, nec infamia ex Juribus supra *n.* 337. relatis, quibus addo *Text. in Cap. Significasti* 2. *De homicid. Hostiens.* & late *Abb. in Cap. Ad audientiam eod. tit. Navarr.in Manual. cap.* 27. *n.*193. & in præcisis, ac durioribus terminis de eo, qui fuit de homicidio inculpatus, & absolutus ab observatione judicii cum ea formula = *tamquam non repertus culpabi-*
351 *lis* =, quod non esset irregularis respondit *Sac. Congregat. Concil.* 8. *Julii* 1684. apud *Monacell. in formular to.* 2. *tit.*13. *annot. ad formul.*3. *n.*37.

Cum ergo post debitas de delicto inquisitiones nec etiam in dubio Inquisitus reputari debeat irregularis *Bonaccin. theol. moral. to.*1. *tit.de irregular. qu.*1. *punct.* 5. *n.* 3. = ibi = *Nullus*
352 *censendus est irregularis post adhibitam sufficientem diligentiam ad cognoscendam veritatem* = nec pœna imposita pro
353 delicto certo locum habeat pro casu dubio *Can. Pœnæ* 18. *de pœnitent.dist.*1 *Sanchez in Decalog. lib.*1. *cap.* 10. *n.* 45. *Abb. consf.*91. *n.*41. *Rot. cor. Buratt. dec.* 182. *n. ult.* nec irregularitas incurratur, nisi in casibus in Jure expressis *Cap. Is qui* 18. *De sentent. excommun. in* 6. *Felin. in Cap. Ad audientiam in fin. De homicid.Navarr.in manual d.cap.*27.*n.*194. si nihilominus ei non concedatur cele-
brandi facultas, pernecesse sequitur, 354
quod illam irregularitatem, & infamiam, quam ratione delicti sive falsi, sive non probati, sive etiam dubii, & incerti prædictus Sacerdos nunquam contraxit, in eo reperiri supponat cum ejus famæ, & characteris dedecore hæc denegata celebrandi licentia, vel sine justa causa, vel propter aliqua forte minus legitima indicia penitus contemnenda, quæ de facto in resolutione Causæ, & in ipso dimittendo fuere contempta, adeout pro delicto saltem incerto non ex propria culpa, sed tantummodo ex denegatione præ-
dictæ licentiæ infamia certa notatus 355
remaneat, quod contra caritatem, & justitiam esse videtur & absurdissimum vocat *Calvin. de æquit. lib.*2. *cap.*118. *n.*41. = ibi = *Esset absurdissimum, quod super delicto incerto, & minime probato eo genere probationis LUCE MERIDIANA CLARIORIS, quod lex ipsa requirit, vellet irrogari infamia certa, quæ longe plus affligit homines recte sentientes, quam quodlibet damnum pecuniarium &c. Ex quibus patet, ubi agitur de infamia irroganda, esse necessarium, ut fiat condemnatio ratione delicti, non ratione indiciorum* = nec non contra Sacrorum Canonum dispositionem, qui Sacerdotem accusatum, sed non confessum, neque
convictum absque ulla dispensatione 356
suo pristino honori restituendum esse
statuerunt, & signanter *in Can. in* 357
primis 7. *caus.*2. *qu.*1. = ibi = *Quod si forte hæc solemniter acta non sunt neque causa probata est, quæ exilio, vel depositione digna sit, omnibus modis in Ecclesiam suam revocetur* = nec non *in Can. Notum* 10. *caus.* 2. *qu.* 1. = ibi = *Cum iste Presbyter de sua angustia &c. sit conquestus dicens &c. se ab Ecclesia sua NON CONVICTUM, NEQUE CON-*

CONFESSUM irrationabiliter fuisse, ejectum &c. magnopere monemus Rev. tuam, ut quæ te forte ignorante &c. peracta esse videntur &c. celeri emendatione corrigantur, scilicet restituendo Ecclesiæ propriæ jam dictum Sacerdotem, atque ei REDDENDO tua pietate PRISTINUM, QUEM PERDIDIT HONOREM = & similiter, aliis
358 omissis, *in Cap. Si constiterit* 10. *De accusat.* = ibi = *Caeterum si eidem fuerit Ecclesia canonice concessa, & tradita, & postea de crimine aliquo NON FUIT CONVICTUS, propter quod de jure debeat spoliari &c. Ecclesia illa fuerit spoliatus, ipsam ei faciatis restitui, & in pace dimitti* =

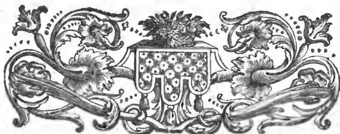
Non est etiam omittendum, quod si Sacerdos in prima instantia vel ob
359 defectum probationum, vel ob ejus contumaciam, vel ob imperitiam, & & ignorantiam Judicis fuerit pro asserto delicto in pœnam condemnatus, in gradu vero appellationis sive ut supra, sive ex capite innocentiæ absolutus, nulla tunc indiget Testimoniali sui Ordinarii, quod nullum ei obstet canonicum impedimentum, quin Missam celebrare valeat, nec ei similis celebratio est ex hoc retardanda, si enim aliqua Censura fuisset innodatus, tam in prima, quam in secunda instantia ad probandam ejus malam qualitatem eam Fiscus saltem allegare non neglexisset. Quapropter cum Congregatio Criminalis A.C. *sub die* 18. *Martii* 1765. circa impi- 360
ctum stupri delictum, pro quo Curia Episcopalis Parochum Jo: Baptistam Brunori appellantem injuste, & acriter insectabatur, visis videndis rescripserit *Non esse molestandum*, statim deinde absque ulla Testimoniali Episcopi a Secretaria Emi Urbis Vicarii celebrandi facultatem obtinuit.

FINIS LIBRI II.

Gloria, Laus, & Honor Uni, Trinoque Deo, Tibique Virgo Virginum sine labe originali concepta.

INDEX

INDEX
RERUM NOTABILIUM.

A

ABLATIVUM absolutum, *docto*, suspendit executionem, donec adimpleta non sit conditio lib.1. cap.15. num.68.
ABORTUS. Graves animi mœrores immature fœtum possunt expellere cum periculo vitæ Matris lib.2. cap.7. num.46.
Ob Neronis sævitiam Poppæa ejus Uxor fœtum, & vitam perdidit num.47. ibid.
ABSOLUTIO : ABSOLUTUS, Inquisitus dimissus cum præcepto de se repræsentando, habetur pro absoluto lib.2. cap.18. num.306.
Declaratur num. seq.
Et haberi debet pro innocente n.344. ibid.
Sed potius est definitive absolvendus num. 308, & 343. ibid.
Vid.in verb. PRÆCEPTUM de se repræsentando.
Absolutus ab observatione Judicij dicitur, qui fuit absolutus tamquam non repertus culpabilis lib.2. cap.18. num.346.
Vel ex hactenus deductis, seu rebus sic stantibus num. 347. ibid.
Aut relaxatus sub fidejussione, seu præcepto de se repræsentando num.348. ibid.
Quæ formulæ, subterfugia, & cautelæ dicuntur, & quare num.349. ibid.
Accusatus de homicidio, & absolutus tamquam non repertus culpabilis, non fit irregularis lib.2. cap.18. num. 351.
Fisco, seu Accusatore non probante, Inquisitus est absolvendus lib.2. cap.18. n.343. & 291.
ABUSUS Judicum in declarandis nullis Matrimoniis lib.1. cap.1. num.20. & seq.
Causa prædicti abusus num.22. ibid.
ACCUSATIO : ACCUSATOR. Nec accusatio, nec suspicio, nec notitia privata Judicis sufficit ad condemnandum lib.2. cap.13. num.118.
Accusatore non probante, Accusatus est absolvendus lib.2. cap.15. num.243. & 291.
Accusator nihil probat lib.2. cap.18. n.133. & 145.
Nec Auctor calumniæ, & Instigator in Causa n.135. & 145. ibid.
Circumstantiæ, ex quibus resultat, an quis fuerit auctor calumniæ lib.2. cap. 18. a num.136. & seqq. ad num.144.
Accusatio, seu querela a Querelante revocari potest num. 230. ibid.
Etiam ex pacto cum Querelato, & quando num.231. ibid.
In criminibus adulterii, stupri, & incestus quinam accusare possint lib.2. cap.13. num.32. & cap.18. num.228. & seq.
Vid. alia in verb. ADULTERIUM IV. & in verb. QUERELA.
ACTA : ACTOR : ACTUS: Non secundum suspicionem, sed secundum acta, & probata est judicandum lib. 1. cap.11. sub nu.84. vers. Sed hoc, & lib.2. cap.1. n.45. & cap.13. n.119. & cap.18. num.169. & 314.
Actus palam gestus non inducit carnalis copulæ suspicionem lib.2. cap.18. num.192.
Maxime, si intercedat inter personas arcto vinculo affinitatis proxime conjungendas n.196. ibid.
Ex actu, qui potest esse, & non esse delictuosum, indicium delicti sumi non potest n.192. ibid.
Actus sequens censetur factus in executionem præcedentis tractatus lib.1. cap.5. num.39.
Et ostendit quid prius inter Partes factum, vel tractatum fuerit num.40. ibid.
Obligatus ex conventione ad aliquid faciendum, obligatur etiam ad curandum, ut actus non sit invalidus num.56. ibid.
Actus absolute prohibiti per juramentum non confirmantur, & quare lib.1. cap.11. n.34.
Animus ex verbis ante actum prolatis semper declaratur lib.1. cap.8. num.110.
Actor sequitur forum Rei lib.2. cap.13. n.200.
Actore non probante, absolvendus est Reus lib.2. cap.18. n.243. & 291.
ADOPTIO. Cognatio legalis, quæ provenit ex adoptione, triplex est, videlicet Paternitas, Fraternitas, & Affinitas lib.1. cap.5. num.22.
Vid. in verb. COGNATIO LEGALIS.
ADMINICULA. Quando concurrentibus adminiculis, adulterium, & stuprum probatum dicatur.
Vid. in verb. ADULTERIUM VII., & in verb. STUPRATOR.
ADVENÆ. Licentia Ordinarii pro Matrimonio contrahendo requiritur, si alter ex Contrahentibus, vel ambo sint alienigenæ, ignoti, exteri, & vagi lib.1. cap.14. num.127.
Neque est concedenda, nisi probato prius Statu libero per documenta provenientia a loco originis, vel ab aliis locis, ubi commorati fuerint tempore pubertatis num.128. ibid.
Advena, cujus Uxor, & respective Maritus obiit in

loco, ubi ipse, seu ipsa superstes reperitur, sine probatione status liberi alias nuptias contrahere nequit lib.1. c.14. num.131.
Nec Milites alienæ nationis residentes in locis, ubi Matrimonium contrahere volunt lib. 1. cap. 14. num.132.
Si secus fiat, Matrimonium est validum, sed Parochus, & Contrahentes sunt acriter puniendi numer.133. ibid.
Præmissis necessariis justificationibus Vir Externus contrahere potest Matrimonium coram Parocho Loci, ubi eo tempore reperitur, excluso quoque Parocho Mulieris num.134. ibid.
Parochus Exteri est Parochus Loci, ubi tunc Exterus reperitur num.135. ibid.
ADULTER: ADULTERIUM IN GENERE I. Adulterii gravitas lib.2. cap.13. num.3.
Scelus gravissimum lib.2. cap.11. num.63. & cap.12. num. 32.
Gravius est Idololatria lib.2. cap.11. num.65.
Bruta Animalia illud detestantur n.66. ibid.
Continet in se fornicationem lib.2. cap.13. n.4.
Adulterium num.5. ibid.
Sacrilegium num.9. ibid.
Perjurium lib.2. cap.13. num.10.
Homicidium num.11. ibid.
Furtum num.12. ibid.
Scandalum num.15. ibid.
Non committitur a Viro uxorato habente copulam cum fœmina mortua num.24. ibid.
Committitur inter Conjugatum, & Conjugatam numer.19. ibid.
Quod duplex dicitur, & est in Confessione Sacramentali exprimendum ibid.
Committitur etiam inter Conjugatum, & Mulierem innuptam num.20. ibid.
Et inter Virum solutum, & Mulierem nuptam numer.21. ibid.
Contrarium de Jure Civili, quo punitur tantum Vir etiam non uxoratus, si violet alienum Torum, & Mulier, a qua proprius Torus violatur lib.2. cap. 13. num.22.
Secus de Jure Canonico num.23. ibid.
Sine dolo non committitur lib.2. cap.16. num.7.
Non committitur ab eo, qui ignoranter Conjugatam carnaliter cognoscit num.8. ibid.
In criminibus adulterii, stupri, & incestus nemo querelare potest, nisi certæ personæ, & quænam sint lib.2. cap.13. n.32. & cap.18. n.228. & seq.
Et inter illas jus accusandi ad proximiorem spectat num.231. ibid.
Vid. alia in verb. ADVLTERIVM IV.
Mulieres penitus prostituuntur, cum Viri Torum violare cæperunt lib.2. cap.13. num.44.
Mariti honesti libentius audiunt Uxorem interfici, quam pollui lib.2. cap.11. num.73.
Idque molestius patiuntur, quam in suo corpore vulnerari num.74. ibid.
Et magis contristantur, quam de propriæ filiæ defloratione lib.2. cap.13. num.5.
Et etiamsi proprius filius occideretur n.6. ibid.
Sub peccati pœna tenentur Uxorem adulteram incorrigibilem dimittere lib.2. cap.18. num.28.
Excusantur, si se continere non possint n.29. ibid.
Conjux innocens Conjugi adultero debitum reddere non tenetur lib.2. cap.13. n.190. & cap.15. n.7.
Sed si adulterium sit occultum, Conjux adulter ab alio debitum petere potest lib.2. cap.18. n.33.
Adulteri cognationem contrahunt cum Diabolo lib.2. cap.13. num.24.
Consuetudinarii nonnisi per senectutis impotentiam ab hoc vitio removentur lib.2. cap.11. n.70.
Efficiuntur similes hydropicis num.71. ibid.
Amor est præcipua causa adulterii lib.2. cap.14. n.15.
Zeleucus Lorensis sancivit, ut oculi adulteris eruerentur, & quare num.16. ibid.
Quomodo se gerere debeat Judex circa Mulierem adulteram, ne oriantur scandala lib.2. cap.13. a num.40. ad 46.
Et contra Clericum de adulterio imputatum num.49. ibid.
ADULTERIUM INDUCENS IMPEDIMENTUM DIRIMENS II. Solum adulterium impedimentum dirimens non inducit lib.1. cap.6. n.26.
Quando ex adulterio oriatur impedimentum criminis. Vid. in verb. CRIMEN.
ADULTERII DAMNUM III. Ex adulterio maximum oritur præjudicium legitimæ prolis, & quomodo lib.2. cap.13. num.8.
ADULTERIUM A QUONAM JUDICE PUNIATUR, ET PRO EO CUINAM COMPETAT ACTIO IV. Cum agitur de hoc crimine civiliter ad Tori Separationem, Judex privativus est Ecclesiasticus lib.2. cap.13. num.30.
Si vero criminaliter ad pœnam est mixti fori n.31. ibid.
Hodie non cuique, ut olim, super hoc delicto competit accusatio, sed quibusdam tantum personis, & quænam sint lib.2. cap.13. n.32. & cap. 18. n. 228. & seq.
Non excluso Conjuge innocente lib.2. cap. 13. n.33.
In Foro tamen Ecclesiastico procedi potest contra Adulteros, & Concubinarios notorios etiam ex officio, dummodo trina monitio præcedat lib. 2. cap.13. num.34. & 36.
Nullo habito respectu ad sinistros casus forsan eventuros num.37. ibid.
Contrarium num.40. ibid.
Procedi pro eo nequit ex officio contra Clericum num.69. ibid.
ADULTERIUM QUOAD POENAM V. Tam Uxor adultera, quam Maritus complex adulterii sunt puniendi lib.2. cap.13. num.47.
ADULTERIUM UTI CAUSA SEPARATIONIS TORI VI. Propter adulterium Deus divortium permittit lib. 2.cap.11. n.64. & cap. 13. num. 16.
Separatio Tori propter adulterium est de sui natura perpetua lib.2. cap.1. num.46. & cap.13. num. 1.
Quæ vere, & proprie divortium vocatur lib.2.cap.13. num.2.
Adulterium per se solum tribuit causam divortio lib.2. cap.7. num.33. & cap.11. num.62. & 72.
Tam de Jure Canonico, quam Civili lib. 2. cap. 13. num.191. 192. & 194.
Sive Vir, sive Uxor innocens a Conjuge adultero separari potest lib.2. cap.13. num.18.
Item si Conjux innocens alterius adulteria, delicta, malosque mores in Judicio sive Civili, sive Criminali detexerit, vel alter illum calumniatus fuerit num.193. ibid.
Sæpe Uxores petunt Separationem Tori propter adulterium Virorum lib.2. cap.1. num.43. & seq.
Ad effectum Separationis Tori non requiritur, quod monitiones, & præceptum de non conversando præcesserint adulterium lib.2. cap.13. num.189.
Criminationes objectæ per Virum Uxori super adulterio causam præbent Separationi Tori propter odium lib.2. cap.10. num.68.
Maxime si Uxor tamquam non adultera a Judice fuerit

rit absoluta lib.2. cap.10. num.69.
Si Uxor querelam porrexerit de adulterio contra Virum, qui eam ante male tractaverit, non est illi restituenda, & quare num.70. ibid.
Secus si probetur Virum esse mitem num.71. ibid.
Verius tamen est, quod odium oritur inter Conjuges propter querelam super adulterio, quod solum tribuit separationi causam lib. 2. cap. 10. num.72.
Et de ratione num.73. ibid.
Limita 1. si non constet fuisse porrectam hanc ab Uxore querelam contra Maritum, seu a Marito adversus Uxorem num.74. ibid.
Limita 2. si ab uno, vel ab altero porrecta sit querela, sed illam prosecuti non fuerint num.75. ibid.
Dummodo Querelans a querela recesserit n. 76. ibid.
Non autem Querelatus Causæ cursum impedierit num.77. ibid.
Tunc enim nec Querelans, nec Querelatus odium depofuisse præsumitur num.78. ibid.
Excusatur Uxor, quæ Virum de adulterio imputavit *a Rota in Placent. Separat. Tori*, sed excusatio subsistere non videtur lib.2. cap.12. num.11.
Denegatio Separationis Tori propter adulterium vergere potest in maximum Tertii damnum lib.2.c.15.n.5.
Scilicet ob continuas inter Conjuges dissensiones in præjudicium corporis, & animæ Conjugis innocentis num. 6. ibid.
Ob amissionem lucri spectantis ad Conjugem innocentem super bonis adulteri lib.2. cap. 15. num. 8.
Et in damnum legitimæ prolis num.9. ibid.
Judex in dubio an annuere debeat Conjugi innocenti propter adulterium alterius separationem petenti num.10. ibid.
Quid examinandum, quando Vir suspicatur Uxorem esse adulteram lib.2. cap.11. num.75.
Sodomia est Causa Separationis Tori lib.2.cap.13.n.25.
Item Bestialitas ibid.
Sed non in casu, quo concubitus habeatur cum Bestia mortua num.29. ibid.
Aut cum mortua fœmina num.24. ibid.
Vel cum Statua ibid.
Maritus morbo gallico laborans, an excusetur ab adulterio, si sit honestæ, probatæque vitæ, & illum contraxisset ante Matrimonium lib.2. cap.12.n.10. Vid. in verb. MORBUS.
ADULTERIUM AN, ET QUOMODO PROBETUR VII. Adulterium Uxoris concludenter probari debet lib.1. cap.15. num.94.
Adulterium non probatur per testes de visu lib. 2. cap.14. num.1.
Sed per indicia, præsumptiones, & conjecturas lib.2. cap. 14. num.6.
Maxime quando non agitur criminaliter ad pœnam, sed ad Tori Separationem num.7. ibid.
Licet enim hæc materia separationis dicatur gravis, & ardua num.8. ibid.
Adhuc leviores adulterii probationes ad id sufficiunt lib.2. cap.14. num.9. & 79. & cap.15. num.3.
Adulterii, seu copulæ præsumptionem inducunt amicitia, & prava Viri cum Muliere consuetudo lib.2. cap.14. num.10.
Nocturnæ cum eadem deambulationes per Civitatem, & ad Vineas, ac Theatra num. 11. ibid.
In publicis Canponia cum ipsa Cœnæ, & Convivia lib.2. cap.14. num.12.
Amor Viri erga Amasiam, seu Uxoris erga Amasium, salutationes, & alia signa benevolentiæ n.13. ibid.
Odium Uxoris erga Virum, seu Viri erga Uxorem num.14. ibid.
Imprecationes contra auctorem Matrimonii lib. 2. cap.14. num.15.
Præstatio alimentorum facta per Virum Amasiæ num.17. ibid.
Impudici sermones inter Amasium; & Amasiam num.18. ibid.
Secreta inter eos allocutio in loco, & horis ad fornicationem commodis ibid.
Uxoris pernoctatio extra domum sine venia, & consensu Mariti lib.2. cap.14. num.24.
Ejus conversatio cum lenis, & lenonibus ibid.
Frequentes accessus adulteri de nocte, & commorationes clauso ostio in domo adulteræ n. 25. ibid.
Inventio ibidem Juvenis cum eadem Muliere, quæ sit pulchra ibid.
Traductio adulteræ ad domum adulteri, & in Cubiculo suæ dormitionis clausis januis retentæ lib.2. cap.14. num.26.
Inventio Mulieris in Cubiculo januis clausis cum Viro despectorato, caligisque solutis lib.2.cap.14.n.28.
Vel egressus Mulieris ex eo cum faciei rubore, & soluto crine ibid.
Suscepta proles ex coitu cum Amasia lib. 2. cap. 14. num.47.
Adulterorum annotatio in libro, in quo publici Concubinarii describuntur num.48. ibid.
Monitiones eisdem factæ, quibus spretis, fuerint per sententiam excommunicati, & Cedulones affixi lib.2.cap.14. num.49.
Pectoris fœminæ tactus, amplexus, & oscula lib. 2. cap.14. num.19.
Quæ nihil detrahunt pudicitiæ, si rapta sint ab invita num.20. ibid.
Secus si fuerint voluntaria, & tactus libenter admissi, ex quibus actibus præsumptio adulterii resultans sufficit pro Tori Separatione n.21. & seq. ibid.
Imo solus tactus mammillarum num.23. ibid.
Attestatio mediatoris adulterii, cui est deferendum, & quare lib.2. cap.14. num.27.
Publica vox, & fama num.50. ibid.
Confessio Conjugis adulteri ad effectum Separationis Tori neque per suggestionem, neque per collusionem emissa, secus ad effectum dissolutionis vinculi Matrimonialis lib 2. cap.14. num.46.
Confessio Amasiæ etiam extrajudicialis, quia in hac materia caute loqui solet num.39. ibid.
Quamvis sit socia criminis, præsertim concurrentibus adminiculis lib 2. cap.14. num.40. & seq.
In criminibus, quæ occulte committi solent socios interrogari potest de socio lib.2. cap.14. num.41.
Et probat, licet sit meretrix, infamis, & vilis lib.2. cap.14. num.44.
Quia deponens de facto proprio contra alium facit semiplenam probationem, junctisque adminiculis plene probat ibid.
Certius si confessio etiam Amasii concurrat sive verbalis, sive per alterum ex eis in literis expressa num. 45. ib id.
In Causa adulterii testes sunt formiter examinandi lib.1. cap.15. num.96.
Testis etsi unicus, & vilis probat copulam, dummodo urgentes conjecturæ concurrant l. 2. c.14.n.36.
Viles, ac minus honestæ personæ probant deponentes se vidisse Virum cum Muliere in loco ad copulam apto, solum cum sola luctantem, nudum cum nuda jacentem, vel in abdita secedentem, & per actus inhonestos ad copulam dispositum lib.2. cap.14. num.38.
Testis deponens se invenisse Amasium cum Amasia

in eodem lecto cubantes aut in actu copulæ quamvis unicus, junctis adminiculis plene probat lib.2. cap.14. num.29. & seq.
Quando tamen agitur tantum civiliter ad Tori Separationem lib.2. cap.14. num.35.
Debet autem esse omni exceptione major una cum ejus dicto conjecturis etiam levibus concurrentibus, si plena adulterii probatio super ejus tantum depositione innitatur lib.2. cap.14. num.32. & seq.
Et agatur de probando adulterio pro declarando Matrimonio nullo, aut criminaliter puniendo lib. 2. cap.14. num.34.
Probatur adulterium per prægnantiam Mulieris adulteræ lib.2. cap.14. num.51. & seqq.
Prægnantia Mulieris per ventris tumescentiam probatur num.52. & 57. ibid.
Maxime si ope Adulteri e propria domo fugam arripiat, & alibi lateat, ne ad Tribunal adducatur, nec ab Obstetricibus visitetur, & Auctorem prægnantiæ fateatur num.53. 57. 59. 60. ibid.
Si requirat locum immunem ad pariendum n. 54. 62. ibid.
Si ventre non amplius tumescente, omni timore deposito, ad proprios lares revertatur num. 55. 57. & 63. ibid.
Si Adulter cursum processus criminalis de adulterio adversus illum ad instantiam Uxoris instructi retardet lib.2. cap.14. num.56. & 64.
Si malis artibus extorserit attestationem falsam, ut de subornatione testium propriam calumniaretur Uxorem num.66. 67. & 68. ibid.
Si testem deponentem de ejus prava consuetudine cum Muliere prægnante minis, & terroribus ad se retractandum induxerit num.69. & seqq. ibid.
Si exhibuerit falsas attestationes cum supplantatis subscriptionibus nomine testium, qui nunquam eas subscripserunt num.73. & seq. ibid.
Quæ falsitates cogere debent Judicem ad concedendam petitam ab Uxore separationem num.75. ibid.
Auctores earumdem falsitatum tamquam fures, latrones, & raptores gravissima pœna sunt puniendi num.76. ibid.
Auctor prægnantiæ præsumitur, qui solus mulieris prægnantis conversationem frequentavit l.2.c.14.n.58.
Eamque latitantem visitavit num.61. ibid.
Testes quoque singulares probant adulterium lib. 2. cap.14. num.80.
Etiam quando proceditur Criminaliter num. 81. ibid.
Tertius quando agitur ad Tori Separationem n.82.ibid.
Inutile est in his casibus objicere testium singularitatem lib.2. cap.14. num.87.
Ad hoc sufficit violenta præsumptio vel ex fama lib.2. cap.14. num.83.
Vel ex dicto testis deponentis de scientia, & fama cum altero teste deponente de fama tantum lib. 2. cap.14. num.84.
Aut de actibus proximis ad copulam num. 85. ibid.
Quia concludens probatio non est necessaria nu. 86. ibid.
Nulla adest implicantia, si omnes testes deponant de publica voce, & fama, aliqui vero de actibus etiam, qui fuerint occulti, & ad copulam magis proximi num.90. ibid.
An testes excludentes adulterium testibus de adulterio deponentibus præferantur lib.2. cap.15. num.1. & seqq.
Testes de adulterio, & de actibus proximis ad copulam deponentes præferuntur contrarium negantibus, nisi negativam coarctent lib.2. cap.15. n.11.
Nihil probant in exclusionem adulterii lenæ, & lenones lib.2. cap.15. num.12.
Per quos nimirum Adulter Amasiæ alimenta transmisit ibid.
Seu in eorum domum pro confabulando, epulando, & adulterando Adulteri convenerunt ibid.
Sive sint Adulteri amici, vel quotidiani commensales lib.2 cap.15. num.13.
Aut in suis depositionibus mendaces lib.2. cap.15. num.14.
Vel non Vicini, neque cohabitantes cum Adulteri Amasia, de cujus honestate generaliter deponant num.16. ibid.
Quibus prævalent contrarii testes facta in specie referentes, validam scientiæ rationem reddentes, & de visu deponentes lib.2. cap.15. num.18.
Multoque magis vicini in eadem domo Mulieris habitantes num.19. ibid.
Quibus credi debet ad exclusionem testium de bona fama Mulieris deponentium num.20. ibid.
Adulterium excludunt probi testes, Parochi, & Religiosi de honestate Conjugis prætensi Adulteri deponentes lib.2. cap.15. num.23.
Solis tamen Parochis non est credendum lib.2. cap. 15. num.24.
Quia, probato adulterio, de illorum socordia, & negligentia ab Ordinario redargui verentur lib.2. cap.15. num.25. & 37.
Attestatio Coadjutoris Parochi de honestate cujusdam Mulieris ostenditur falsa lib.2. cap.15. n.26.
Parochus testificans, quod Vir Uxorem NUNQUAM male tractavit, non meretur fidem n.28. ibid.
Ea enim dictio est universalissima, & quemcumque diem, noctem, horam, & momentum includit, quibus est impossibile, quod ipse semper præsens fuerit num.29. ibid.
Eumque de mendacio, & falsitate convincit lib. 2. cap.15. num.30.
Item si deponat ad vindictam in favorem Viri adulteri contra Uxorem num.31. & seq.
Si probetur conscium fuisse de adulterio per Virum commisso num. 33. ibid.
Probationes ad favorem Uxoris innocentis impedivisse, illiusque testes increpasse num.34. ibid.
Adulterum, & Adulteram prægnantem, cum ea ab Executoribus quærebatur, monuisse ibid.
Attestationem infamantem injuste Testem Uxoris, licet falsam, subscribere fecisse num.35. ibid.
Testem ad retractandam suam veridicam attestationem de inhonestate Adulteræ minis, & terroribus coegisse num.36. ibid.
Excluditur adulterium, nec præsumitur adultera Uxor, quæ post copulam habitam cum Marito, septimo mense partum edit, qui pro legitimo habetur lib.2. cap.15. num.38.
Quamvis septimus mensis sit inchoatus, & non completus num.39. ibid.
Legitimus item est filius, qui nascitur decimo mense num.40. ibid.
Seu duobus diebus post decimum mensem, aut post decimum mensem cum dimidio n.41. & seq. ibid.
Potissimum si Mulier sit honesta, optimæ famæ, & a Virorum consortio aliena num. 43. ibid.
Ultra tale tempus extensio fieri non potest n.44. ibid.
Contrarium num. 45. & seq. ubi quod extenditur ad undecimum quoque mensem completum, accedente probitate Mulieris; & etiam ad Menses quatuordecim.
Si tamen Puella ventrem tumefactum deferat decem, aut

aut duodecim, seu quatuordecim mensibus, & postea tumefactio cesset, censeri non debet, quod pepererit lib. 2. cap. 15. num. 47.
Talia tumefactio, esse potest uteri inflatio, vel hydrops uterinus num. 49. ibid.
Quæ incommoda Obstetrices, & etiam conjugatas quoad seipsas, & alias decipiunt num 50. ibid.
Nullum est Testamentum, in quo Pater exhæreditat filium tamquam adulterinum, quando adulterium Uxoris non est probatum lib. 2. cap. 15. num. 51.
Quilibet filius natus ab Uxore, cum qua Maritus cohabitavit, censetur legitimus, quamvis eo tempore Uxor adulterasset num. 52. ibid.
In dubio in favorem prolis est judicandum ibid. n. 53.
Secus, si eo tempore Maritus cum Uxore copulam habere non potuerit lib. 2. cap. 15. num. 54.
Non probat Mater si se adulterasse dicat in præjudicium filiorum, qui nihilominus legitimi, non adulterini censentur lib. 2. cap. 15. num. 55.
Fatuus est filius credens Matri id asserenti ibid. n. 56.
Posset ita Mater hæreditate privare filium, quem odit num. 58. ibid.
Ventris tumescentia in Mulieribus non est semper signum prægnantiæ lib. 2. cap. 15. num. 49. & seq.
ADULTERIUM NOTORIUM VIII. Affertur textus permittens tori separationem propria auctoritate faciendam ob adulterium notorium lib. 2. c. 18. num. 2. & 27.
Ob adulterium notorium fit separatio quoad torum, & cohabitationem num. 4. ibid.
ADULTERIUM QUANDO NON INDUCAT SEPARATIONEM TORI. Separatio tori propter adulterium non intrat si uterque Conjux adulterium commiserit lib. 2. cap. 16. num. 2.
SI Maritus prostituat Uxorem, vel cum ejus consensu adulterium committat ibid.
Sive Uxor invita sive volens consenserit n. 3. ibid.
Si Maritus adulterium Uxoris, cum posset, prohibere noluerit lib. 2. cap. 16. num. 23.
Sed ipse est lenocinij pœnæ subjectus num. 24. ibid.
Nequit enim Uxoris improbare mores, quos aut antea corrupit, aut postea probavit num. 4. ibid.
Si Uxor vi fuerit oppressa num. 9. ibid.
Prout accidit Lucretiæ, quæ à Tarquinio per vim oppressa nullum commisit adulterium num. 10. ibid.
Quando violenter corrumpitur corpus, & pudicitia mentis illæsa servatur, castitas duplicatur n. 11. ibid.
Si Uxor alteri nupsit, credens mortuum esse maritum ad quem vivum redire tenetur lib. 2. cap. 16. n. 5.
Si copulam habuerit cum Viro clam lectum ingresso, putans suum esse maritum num. 6. ibid.
Si adulterium non est moraliter certum, sed dubium, quo casu Conjux innocens nec etiam Conjugale debitum negare potest lib. 2. cap. 16. num. 20.
Si alter ex Conjugibus alienos admiserit tactus, & oscula etiam cum pollutione proprij, vel alieni corporis num. 17. & seq. ibid.
Nisi ex hac causa odium implacabile inter Conjuges oriatur num. 19. ibid.
SI Uxor à Viro male tractata, & ab ejus domo expulsa fuerit ea intentione, ut ob necessitatem se prostitueret num. 13. ibid.
Secus si hanc intentionem non habuerit num. 14. ibid.
Uxor tamen nulla ratione prolabi debet in adulterium lib. 2. cap. 16. num. 15.
Sed potius quælibet mala subire debet num. 16. ibid.
Uxor adultera volens à Marito recipi debet, si ipse quoque post separationem adulterium commiserit num. 25. ibid.
Si post adulterium Conjuges inter se reconcilientur lib. 2. cap. 16. num. 12.
Vid. in verb. RECONCILIATIO.
Si tempus accusationi præscriptum effluxerit lib. 2. cap. 16. num. 26.
Contrarium ibid.
AFFINITAS. Super impedimento Affinitatis ex copula illicita Summi Pontifices in foro tam interno, quam externo facile dispensare solent lib. 1. c. 11. num. 13.
Innocentius XII. facultatem concessit Majori Pænitentiario dispensandi super impedimento occulto Affinitatis ex copula illicita, sive ex actu fornicario proveniente num. 14. ibid.
Affines matrimonium sine Apostolica dispensatione inter se contrahentes perpetuo sunt separandi l. 1. cap. 12. num. 1.
Affinitas tam ex actu matrimoniali, quam ex actu fornicario, dummodo sit uterque perfectus inducit impedimentum dirimens lib. 1. cap. 12. num. 2.
Sive sit in utroque casu copula publica, sive occulta num. 3. ibid.
Sive habita cum puella impubere, imo & septemni num. 4. ibid.
Durat etiam post obitum ejus, perquem fuit acquisita num. 5. ibid.
Ex actu licito inducit impedimentum usque ad quartum gradum inclusive lib. 1. cap. 12. num. 6.
Usque ad secundum inclusive ex actu fornicario, & illicito num. 7. ibid.
Quoto gradu consanguinitatis est quis conjunctus personæ carnaliter cognitæ, toto gradu affinitatis est conjunctus alteri personæ, quæ illam cognovit lib. 1. cap. 12. num. 8.
Ex lege Moysis, uno Fratre defuncto, alter superstes illius viduam desponsare tenebatur num. 13. ibid.
Vir duas sorores ducere non poterat in casu tantum, quo prima sibi desponsata vixisset num. 14. ibid.
Affinitas superveniens post matrimonium ratum illud non dissolvit, licet dissolvat sponsalia de futuro. l. 1. cap. 12. num. 68.
Minusque dirimit Matrimonium consummatum, sed impedit debiti petitionem num. 69. ibid.
Affinitas non parit affinitatem lib. 1. cap. 12. n. 70.
Consanguinei Uxoris ducere possunt affines Viri, & è contra lib. 1. cap. 12. num. 71.
Duo Fratres ducere possunt duas mulieres inter se Sorores lib. 1. cap. 12. num. 72.
Impedimentum affinitatis inductum est Jure Ecclesiastico lib. 1. cap. 12. num. 10. 11.
Affertur text. prohibens conjugibus propria auctoritate, & sine præcedenti judicio Ecclesiæ se separari ob impedimentum affinitatea etiam notoriæ. lib. 1. cap. 18. num. 76. 163.
Quia ob hoc impedimentum vinculum Matrimonij dissolvitur lib. 2. cap. 18. num. 5.
Sponsalia dissolvuntur, si ab uno, vel ab altero Contrahente objiciatur impedimentum affinitatis, & accedat etiam publica loci fama l. 2. cap. 18. n. 6.
Secus si aliunde objiciatur, nec probetur n. 7. ibid.
Sæpe objiciuntur contra Matrimonium contractum impedimenta ex malitia, vel invidia nu. 8. ibid.
Conjugibus impedimentum Cognationis fatentibus non creditur ob periculum collusionis lib. 2. cap. 18. num. 11. 269. 271.
Et quia huiusmodi confessionem ad proprium commodum emittunt lib. 2. cap. 18. num. 12.
Si illorum confessio quoad hoc probaret, multi reperirentur Poligami num. 14. ibid.

Quo-

Quomodo se gerere debeat Judex, quando Uxor allegat impedimentum affinitatis cum Viro ex copula illicita habita cum eius consanguineo antè contractum matrimonium l. 2. c.18. num. 73.
Ex sponsalibus, & matrimonio tantum rato non oritur affinitas lib. 2. cap. 18. num. 66.
Cætera vid. in verb. COGNATIO. DISPENSATIO. HONESTAS. IMPEDIMENTA DIRIMENTIA.
ALAPA. Unica alapa ad tori separationem non sufficit lib. 2. cap. 7. num. 16.
Limita 1. si ex illa de atrocioribus futuris sævitiis timeri possit ut num. 17. ibid.
Limita 2. si nulla, vel levis causa concurrat correctionis ut num. 18. ibid.
Limita 3. ut in cap. 6. num. 74. lib. 2.
Nec inflictio duarum alaparum sufficit lib. 2. cap. 6. num. 71.
Declara ut num. 72. 73. 74. ibid.
Alapa inter atroces sævitias connumeratur lib. 2. cap. 7. num. 19.
Alapa percussus percussorem, licet inermem, occidere potest num. 20. ibid.
ALIENIGENÆ. Vid. in verb. ADVENÆ.
ALIMENTA. Si Filius à Patre sine causa quotidie sit verberatus, est emancipandus, eique Pater alimenta extra domum subministrare tenetur lib. 2. cap. 6. num. 41.
Uxor dotem Viro non persolvit, ut illius fructibus inter lacrymas, & gemitus alatur lib. 2. c. 6. n. 30.
Si vero indotata sit, in compensationem dotis non volitæ alimenta cum quotidianis verberationibus mixta sine culpa recipere non tenetur n. 31. ibid.
Probatur adulterium ex præstatione alimentorum facta per Virum adulteræ lib. 2. cap. 14. n. 15.
Denegatio alimoniæ omnium sævitiarum est maxima lib. 2. cap. 7. num. 42.
Negare alimenta idem est ac necare num. 43. ibid.
Pater Judæus, vel alterius sectæ præstare tenetur alimenta filiis, & filiabus ad fidem conversis lib. 1. cap. 7. num. 26.
Si Vir Uxorem propria auctoritate, & sine causa expellit, punitur, restituit dotem cum fructibus, amitit lucrum dotale, condemnatur in quarta parte bonorum suorum, tenetur illam alere, & est in electione Uxoris petere aut fructus dotis, aut alimenta lib. 2. cap. 7. num. 9.
Vir Uxori secum litiganti alimenta, sumptus litis, & vestes necessarias extra domum subministrare tenetur lib. 2. cap. 6. num. 35. & seqq.
Præstatio alimentorum, & sumptuum litis, cautionis rejectio, restitutio dotis, onus alendi Filios apud Matrem, & pæna, est remedium, quod unum Virum in Uxorem insævientem percutit, & mille cautos reddit lib. 2. cap. 6. num. 39.
ALPHONSI Regis Catholici obsequium, & obedientia erga Papam lib. 1. cap. 16. sub num. 2. §. Alphonsus.
AMBITIO. Ambitionis effectus lib. 2. c. 18. n. 72.
AMENTIA. Matrimonum ratum inter Amentes non inducit impedimentum publicæ honestatis l. 1. cap. 11. sub num. 16. vers. Quamobrem.
Papa dispensare nequit super impedimento dirimente propter amentiam lib. 1. cap. 12. num. 41.
Amentes sunt amantes lib. 2. cap. 12. num. 29.
Ambo Conjuges mentis impotentes effecti sunt separandi lib. 2. cap. 17. num. 48.
Graviter peccaret qui eos ad copulam incitaret, & quare num. 49. ibid.
AMICITIA, AMICUS. Officia Amici sunt in salutando prævenire, nec faciem abscondere à Cognatis lib. 2. cap. 7. num. 39.
Adulterij, seu copulæ præsumptionem inducit amicitia Viri cum Amasia lib. 2. cap. 14. n. 10.
Amici personam deponere debet, qui induit personam Judicis lib. 1. cap. 1. sub num. 45.
AMOR. Unigenitus Dei Filius ob infinitum amorem suum erga genus humanum, in utero purissimo Immaculatæ Virginis Mariæ homo fieri dignatus est lib. 1. cap. 1. num. 3. & lib. 2. cap. 4. num. 24.
Antequam pateretur, sui Amoris pignora in Ecclesiæ Sacramentis ab eo institutis nobis reliquit lib. 1. cap. 1. num. 4.
Mutua debet esse inter Virum, & Uxorem servitus; mutuum obsequium, mutuus amor lib. 2. c. 1. n. 12.
Uxor propter infortunium Mariti mutare non debet affectum, sed ejus infortunij particeps fieri lib. 2. cap. 1. num. 20.
Pudor, probitas, fides, mausuetudo, docilitas, patientia, & boni mores servant inter Conjuges Amorem, atque concordiam lib. 2. cap. 1. n. 31.
Amor, & benevolentia est vinculum casti Coujugii lib. 2. cap. 6. num. 32.
Matrimonium ob benevolentiam, & amorem contrahitur lib. 1. cap. 8. num. 123.
Amor impudicus omne respuit remedium lib. 2. c. 11. num. 69.
Amor est præcipua causa adulterii lib. 2. c. 14. n. 15.
Inducit adulterii præsumptionem lib. 2. cap. 14. n. 13.
Amoris furore nihil est vehementius l. 2. c. 12. n. 31.
ANIMUS. ex verbis ante actum prolatis semper declaratur lib. 1. cap. 8. n. 110.
ANNULUS. In nuptijs annulus in quarto digito Uxoris inseritur, quia ex eo quædam vena ad cor pervenit lib. 2. c. 1. num. 13.
APOSTOLI non utebantur vinculis, & Carceribus, sed hortationibus, & salutaribus monitis oves perditas ad ovile reducebant lib. 2. cap. 13. num. 89.
APOTHECA. Damnantur Juris periti qui Causarum studium negligentes in conversationibus, seu Apothecis horas vespertinas, & nocturnas insumunt lib. 2. cap. 13. num. 160.
Præceptum de non conversando non impedit apud Turcas, quominus præceptati colloqui possint in publicis Apothecis lib. 2. cap. 13. num. 179.
Seu occasione negotiationis ibid.
APPELLATIO. In Caussis Matrimonialibus in gradu appellationis servari debet quod servandum est in prima instantia lib. 2. cap. 1. num. 32.
Nunquam secunda sententia transit in rem judicatam, sed Causa semper reassumi potest l. 2. c. 1. n. 36.
Etiam in tertia, & quarta instantia servari debet quod servandum est in prima, & secunda l. 2. c. 1. n. 37.
Si Judex primæ instantiæ Matrimonium nullum declaraverit, Defensor Matrimoniorum ex officio appellationem interponere debet l. 2. c. 18. n. 296.
Nec prima sententia sine secunda conformi executionem habere potest lib. 1. cap. 18. num. 297.
Limita si Papa manus apponat lib. 1. cap. 15. n. 99.
Non est in facultate appellantis à sententia super nullitate Matrimonij eligere ad suum placitum Tribunal, seu Judicem lib. 1. cap. 15. num. 82.
Vid. in verb. DEFENSOR.
A Decreto licet interlocutorio torturæ datur appellatio lib. 2. cap. 18. num. 298.
Reprobatur barbara contraria consuetudo lib. 2. c. 18. num. 299.
Appellatio non solum est admittenda à Decreto Torturæ

turæ jam lato sed etiam ab illius comminatione l. 2. cap. 18. num. 300.
Tam de Jure Civili, quam de Jure Canonico lib. 2. cap. 18. num. 301.
Quod in Terris Ecclesiastici Status est omnino servandum lib. 2. cap. 18. num. 302.
Pendente termino ad appellandum Judex procedere potest ad torturam lib. 2. cap. 18. num. 303.
Contrarium num. 304. ibid.
Hoc ei non licet post interpositam appellationem, etiamsi secuta non fuerit inhibitio superioris lib. 2. cap. 18. num. 305.
Bonus Judex gaudet de appellatione l. 2. c. 13. n. 187.
Quid judicandum sit de Judice, qui nititur impedire appellationem num. 188. ibid.
A denegatione revocationis præcepti de non conversando competit Præceptato recursus, seu appellatio lib. 2. cap. 13. num. 176. & 186.
Neque ex informata conscientia, neque in Pastorali Visitatione fieri possunt præcepta de non conversando, alias præceptatis competit appellatio lib. 2. cap. 13. sub num. 188.
A sententia alterius revocatoria intrat appellatio lib. 1. cap. 15. num. 66.
ATTESTATIO. Ridiculum est producere attestationes extrajudiciales ad offensam in criminali lib. 2. cap. 18. num. 202.
Attestationes extrajudiciales pro Fisco non probant lib. 2. cap. 18. num. 209.
Attestationi Mediatoris adulterii est deferendum, & quare lib. 2. cap. 14. num. 27.
Vir præsumitor Reus adulterii, si malis artibus extorserit attestationem falsam, ut de subornatione Testium propriam calumniaretur Uxorem nu. 66. 67. & 68. ibid.
Vel si exhibuerit falsas attestationes cum supplantatis subscriptionibus nomine testium, qui nunquam eas subscripserunt num. 73. & seq. ibid.
Attestatio Coadiutoris Parochi de honestate cujusdam Mulieris ostenditur falsa lib. 2. cap. 15. num. 26.
Parochus testificans, quod Vir Uxorem nunquam male tractavit non meretur fidem num. 28. ibid.
. Cætera vid. in verb ADULTERIUM VII. CONFESSIO TESTES.
AUCTOR calumniæ, & Instigator in Causa nihil probat lib. 2. cap. 18. num. 135. & 145.
Circumstantiæ, ex quibus desumitur, an quis fuerit auctor calumniæ num. 136. ibid.
Auctor prægnantiæ alicujus Mulieris innuptæ quisnam præsumatur lib. 2. cap. 14. num. 58. & seq.
Auctor hujus Operis fuit.
Vicarius Generalis Pisciæ lib. 2. cap. 10. num. 39.
Vicarius Generalis Reatinus lib. 2. cap. 15. n. 50.
Vicarius Generalis Asculi lib. 2. c. 17. sub nu. 42.
Vicarius Apostolicus, & Administrator Episcopatus Callii lib. 2. cap. 4. num. 21.
AXIOMA. Non semper verum est axioma, quod in pulchra, pulchra residet anima l. 2. c. 11. n. 77.
Vid. in verb. REGULÆ.

B

BANNUM. Quando contumacia remissa fuit absque clausula = *sine prejudicio indiciorum ex contumacia resultantium* = Contumacia, & Bannum non inducit indicium ad torturam lib. 2. c. 18. n. 215.
BAPTISMUS. B. M. V. fuit baptizata, & quare lib. 2. cap. 4. num. 29.
Inter quas personas in Baptismo Cognatio spiritualis oriatur lib. 1. c. 5. num. 19.
Contrahitur etiam per Patrinos, quamvis nondum Sacro Chrismate delibutos num. 19. ibid.
Susceptio proprii Filii in Baptismo malo animo olim erat impedimentum impediens Matrimonium contrahendum lib. 2. c. 2. num. 8.
Parentes Judæi Patriam potestatem in filios amittunt, si illi baptizzentur lib. 1. cap. 7. num. 34.
In favorabilibus tamen ipsis filiis, non in odiosis n. 35. ibid.
Filia Judæi baptizzata nuptias non contrahit cum indigno, si Catholico nubat num. 36. ibid.
Infidelis per absolutam violentiam ad suscipiendum baptismum compelli non potest lib. 1. c. 7. n. 39.
Quia non remanet baptizzatus, nec recipit characterem num. 40. ibid.
Infidelis, qui sponte postulavit baptismum, & pervenit ad actum, si ipsum pœniteat, adhuc est compellendus num. 41. 44. ibid.
PHILIPPUS BARBERI Advocatus laudatur lib. 2. cap. 18. num. 233.
Basilius Pontius gravis Theologus l. 1. c. 16. n. 149.
BENEFICIUM. Resignatio Beneficii cum pensione sine conditione Beneplaciti Apostolici est invalida, secus accedente conditione lib. 1. c. 5. n. 34.
BENEVOLENTIA. Amor, & Benevolentia est vinculum casti conjugii lib. 2. cap. 6. num. 32.
Cætera vid. in verb. AMOR.
BESTIALITAS. Locus est divortio, propter Bestialitatem lib. 2. cap. 13. num. 25.
Concubitus tamen Viri cum bestia mortua ad obtinendum Divortium non sufficit lib. 2. c. 13. sub n. 29.

C

CALUMNIA. Calumniæ Auctor, & instigator in causa nihil probat. lib. 2. c. 18. n. 135. 145.
Circumstantiæ ex quibus resultat, an quis fuerit Auctor Calumniæ num. 136., & seqq. ad n. 144. ibid.
CANONES. Sacri Canones, Concilia, ac Pontificiæ Constitutiones abhorrent à violentiis l. 2. c. 13. num. 87.
Infideles sacrorum Canonum sanctionibus non ligantur lib. 1. cap. 16. num. 320.
CAPITULUM. Neque Capitulum, neque Vicarius Capitularis sede Episcopali vacante dispensationes Matrimoniales exequi possunt, sed hoc spectat ad Episcopum viciniorem lib. 1. c. 12. nu. 104.
Exercere tamen eo tempore valet, quæ sunt jurisdictionis Episcopi, exceptis iis, quæ sunt in jure specialiter prohibita lib. 1. cap. 12. num. 39.
Facultas dispensandi competens Episcopo, competit etiam Capitulo sede Episcopali vacante lib. 2. c. 2. num. 38.
CARCER. CARCERATUS. Coacte Matrimonium contrahere censetur stuprator carceratus, si excarceretur tantum, ut stupratam ducat lib. 1. c. 8. n. 39.
Matrimonium contractum per carceratum potest esse nullum, & quid agendum ad evitandam nullitatem lib. 1. cap. 8. num. 86.
Nulliter contrahitur coram Parocho carceris ab eo, qui ibi detinetur accidentaliter ad correctionem, vel custodiam lib. 1. cap. 54. num. 42.
Secus si ibi fuerit in pœnam per aliquod tempus condemnatus, quia tunc ibi domicilium acquirit ibid.
Ex carceratione unius Conjugis executæ ad instantiam alterius oritur inter eos odium lib. 2. c. 11. n. 3.

Apostoli non utebantur vinculis, & carceribus, sed hortationibus, & salutaribus monitis oves perditas ad ovile reducebant lib. 2. cap. 13. num. 89.
De Clericorum carceratione vid. plura in verb. CLERICUS.
Metus cadens in constantem Virum est metus comminatæ perpetuæ carcerationis lib. 1. cap. 8. n. 87.
CARITAS. Ordinata caritas incipit ab Ego lib. 2. cap. 12. num. 4.
CARMINA. Referuntur Carmina, in quibus continentur impedimenta dirimentia lib. 1. c. 1. n. 14.
Deficit tamen in illis impedimentum Amentiæ, seu Furiæ perpetuæ lib. 1. cap. 15. num. 37.
Nec non impedimentum defectus ætatis annorum duodecim in fæminis, & 14. in Masculis lib. 1. cap. 15. num. 38.
Ideo eadem carmina sunt reformata, & referuntur l. 1. cap. 15. num. 39.
Sed in his quoque deficit dictum impedimentum Amentiæ, seu Furiæ perpetuæ lib. 1. cap. 15. n. 40.
Papæ potestatem venerati sunt
CAROLUS MAGNUS Imperator li b. 1. c. 16. sub n. 2. §. Altissima.
CAROLUS V. ibid.
CAROLUS VI. ibid.
CAROLUS II. Rex Franciæ ibid.
CASTITAS. Quando violenter corrumpitur corpus, & pudicitia mentis illæsa servatur, castitas duplicatur lib. 2. cap. 16. num. 11.
CASTRATI a Matrimonio contrahendo abstinere debent lib. 1. cap. 13. num. 7.
CATHECHISMUS olim erat impedimentum impediens Matrimonium, & quodnam sit lib. 2. c. 2. num. 3.
CATHOLICI contrahere nequeunt Matrimonium cum Hæbræis, & contractum est nullum lib. 1. cap. 7. num. 2.
Valida sunt Matrimonia Catholicorum cum hæreticis Rito catholico celebrata lib. 1. cap. 7. num. 17.
Vid. in verb. MATRIMONIA III.
CAUSÆ pro obtinendis dispensationibus pro contrahendo matrimonio in gradu prohibito non oportet ut sint publicæ, sed sufficiunt rationabiles, & urgentes, & quare lib. 1. cap. 12. n. 43. 44. & seq.
Causæ sufficientes pro obtinenda dispensatione super impedimentis dirimentibus a num. 73. & seqq. ibid.
Cætera vid. in verb. DISPENSATIO.
Romæ Causæ matrimoniales in prima instantia agitari debent coram Vrbis Vicario lib. 1. cap. 1. num. 39.
Si Causæ exteræ matrimoniales de consensu Partium agitentur Romæ in prima instantia, vel in secunda per appellationem, & in tertia judicari debent à Sac. Congregat. Concilii, vel à Sac. Rota Romana lib. 1. cap. 1. num. 40.
Vel à Congregatione Particulari à Papa deputanda num. 41. ibid.
Quælibet Causa in prima instantia à proprio Ordinario cognosci debet lib. 1. cap. 15. num. 92.
In Causa matrimoniali primum judicatum non sufficit lib. 1. cap. 15 num. 61. & 101.
Nisi Papa manus apponat num. 99. ibid.
Quando examinanda est Causa gravissima ad Sac. Rotæ Auditorium est remittenda lib. 1. c. 15. n. 156. & seq.
Etiamsi antea decisa sit in aliqua Sac. Con. n. 58. ibid.
Post septies decisam Causam in Sac. Congregatione Boni Regiminis ex Rescripto Signaturæ Gratiæ coram Sanctissimo delegata fuit Sac. Rotæ Auditorio num. 59. ibid.
Si Causa matrimonialis fuerit commissa Rotæ, à prima sententia interposita appellatione, ab aliis Auditoribus juxta turnum expediri debet lib. 1. c. 15. n. 62.
Si Congregationi Particulari, altera deinde Congregatio Particularis est deputanda lib. 1. c. 15. n. 63.
Si resoluta in Sac. Congregat. Concilii iterum reproponi debet lib. 1. cap. 15. num. 24.
Semper duæ sententiæ conformes requiruntur lib. 1. cap. 15. num. 65.
Limita ut num. 99.
Non servata forma in Constitutione Benedictina statuta, omnia acta nulla sunt, & invalida lib. 1. c. 15. n. 77.
Maxime quia forma est præscripta cum clausulis annullativis lib. 1. cap. 15. num. 78.
Quando forma respicit ordinem est ad unguem servanda num. 79. ibid.
Non est in facultate Appellantis à sententia super nullitate matrimonij eligere ad suum placitum Tribunal, seu judicem num. 82. ibid.
Sed adeundus est Auditor Sanctissimus cum instantia „ *signari Commissionem* „ num. 83. ibid.
Alias Judices nominati in dicta Constitutione Benedictina nulliter procedunt num. 84. ibid.
Quando disputatur de invaliditate Matrimonii non potest una simul inter eosdem Conjuges cognosci de causis separationis tori num. 85. & seqq. ibid.
Cætera vid. in verb. DEFENSOR.
An Causa Immunitatis sit Criminalis, vel Civilis.
Vid. in verb. IMMUNITAS.
An in eadem Causa Immunitatis expensæ taxari debeant juxta taxam criminalem.
Vid. in verb. EXPENSÆ.
CAUTIO. Præstatio alimentorum, & sumptuum litis, pendente lite super separatione tori, & cautionis rejectio, restitutio dotis, onus alendi filios apud matrem, & pœna, est remedium, quod unum Virum in Vxorem insævientem percutit, & mille cautos reddit lib. 2. cap. 6. num. 39.
Propter leves sævitias etiam sine causa à Viro in Uxorem exercitas cautio est adhibenda n. 45. ibid.
Contrarium, quia gravius damnum temporale, & spirituale exinde resultat num. 46. ibid.
Cogitur enim Vxor vitam ducere cum inimico, & quare num. 42. ibid.
Cautio nec odium, nec malum animum mutat lib. 2. cap. 6. num. 48. & cap. 10. num. 16.
Nulla emendatio sperari potest in eo Marito, qui si non invenit prandium ab Vxore nec obulum habente paratum, illam verberat lib. 2. cap. 6. num. 49.
Nulla in eo, qui deditus est ludo num. 51. ibid.
Aut ebrietati num. 52. ibid.
Aut pravam habet cum aliqua fæmina consuetudinem, & quoties videt Uxorem Diabolum videt semperque quærit prætextus, ut verberationibus eam ad mortem ducat l. 2. c. 6. n. 53.
Est in arbitrio Judicis probatis sævitiis, admittere Tori separationem, vel cautionem lib. 2. cap. 10. num. 1.
Rationabile tamen, & prudens esse debet illius arbitrium lib. 2. cap. 10. num. 2.
Si atroces sint sævitiæ, sed eis Mulier magnam dederit causam Viro, qui sit mansuetus &c. restitutio Mulieris sub cautione Judex arbitrari poterit lib. 2. cap. 10. num. 3. 5.
Secus si Mulier levem, vel nullam dederit causam lib. 2. cap. 10. num. 6. & 7.
Maxime si Vir fuerit expresse protestatus se ei velle inferre necem lib. 2. cap. 10. num. 8.
Justus metus, spreta cautione, à cohabitando cum Viro Vxorem excusat lib. 2. cap. 10. num. 15.

Uxor

Uxor non est restituenda Viro, qui post Matrimonium ad altiorem statum sit elevatus, & in illam insæviat, & quare lib.2. cap.10. num.21.
Nec Viro qui perdens in ludo, deinde in illam insæviat lib.2. cap.10. num.25.
Nec Viro, qui insævierit in Uxorem non pulchram, eique in ætate longe superiorem, & quare lib.2. cap.10. num.26.
Maxime si frequentem habeat cum alia fæmina consuetudinem, & sit de adulterio suspectus lib. 2. cap.10. num.27.
Quando Uxor vehementissime timet futuras sævitias non est etiam in dubio restituenda Viro lib.2. c.10. num. 29.
Uxor restituta Viro, & una nocte ab eo jugulata lib.2. cap.10. num.30.
Casus similis occursus in Alma Urbe lib.2. c.10. n. 31.
Si Uxor querelam porrexerit de adulterio contra Virum, qui eam antea male tractaverit, non est illi restituenda; & quare lib.2. cap.10. num.70.
Limita, & declara ut num.71. & seqq. ibid.
CITATIO vid. in verb. DECLARATIO.
CLANDESTINITAS. Matrimonij Clandestinitas triplex est lib.1. cap.14. num.2.
Prima si Matrimonium contrahi præsumatur coram Parocho, sine testibus, aut sine sufficienti numero testium ibid.
Altera si coram Testibus sine Parocho attentatur lib. 1. cap. 14. num.3.
Tertia si contrahatur coram Parocho, & Testibus, non præmissis denunciationibus lib.1. cap.14. n.4.
Vel à filijs familias insciјs, vel invitis juste Parentibus lib.1. cap.14. num.6.
Tertia non causat Matrimonij nullitatem, sed prima, & secunda lib.1. cap.14. num.5.
Limita quoad existentes in terris sub dominio Hæreticorum, ubi non sunt Parochi, nec Episcopi, vel ubi Tridentinum non est publicatum lib. 1. cap. 14. num. 8.
Ibi sufficit expressus Contrahentium in Matrimonium consensus Juxta Jus antiquum lib.1. cap.14. n.9.
Nec illud ibi Episcopus invalidare potest lib.1. cap.14. num. 10.
Invalidum tamen est, si eo Extranei ad hunc effectum data opera proficiscantur lib.1. cap.14. num.11.
Tridentinum ea tantum Clandestina Matrimonia rata, & vera esse declarat, quæ libero Contrahentium consensu celebrantur lib.1. cap.16. num.221.
Cætera vid. in verb. MATRIMONIA V.
CLAUSULA : *Concordata Parte* : apposita in Rescripto operatur, quod gratia effectum habere nequit, nisi refectis damnis, & expensis l. 2. c.13. num. 74.
CLERICUS. Reprobatur abusus carcerandi Clericos etiam diebus Festis, publice, ac pro levi causa l.2. cap. 13. num.135.
Eorum traductio ad Carceres per vias, & plateas l. 2. cap. 13. num.136.
Eorumdem longa retentio in carceribus l.2. c.13.n.137.
Hic abusus in Tribunalibus Ecclesiasticis Thusciæ non reperitur lib.2. cap.13.num.138.
Clericorum carceratione Clericalis ordinis existimatio læditur lib.2. cap. 13. num.140.
Semel læsa vix unquam suo pristino splendori restituitur lib.2. cap.13. num. 140. 143.
Clerici sunt lux mundi lib.2. cap.13. num.141.
Vicarii ad illos carcerandos faciles esse non debent, & quare lib.2. cap.13. num.142.
Inique, & imprudenter Clericorum captura à Judicibus Ecclesiasticis practicatur lib.2. cap.13. n.144.
Carcerandi non sunt ob quæcumque delicta lib. 2. c.13. num. 145. 148.
Nec ubi eorum fuga non timetur l.2. c.13. n.146. 149.
Nec ubi pœna corporalis imponenda non venit lib.2. cap. 13. num.147. 150.
Mandans carcerari Clericum de fuga non suspectum incidit in Excommunicationem lib. 2. cap. 13. n. 15. 154. 156.
De fuga suspectus non est Clericus, qui pendente accusatione &c. propriæ domi moratur, palam se offert, aut est in Civitate, vel Diœcesi Beneficiatus lib. 2. cap.13. num. 155.
Mandantes carcerari Clericos sine gravissimis indiciis ad torturam sufficientibus graviter peccant l.2. c.13. num. 157.
Et incurrunt excommunicationem lib.2. c.13. n.158.
Et ad refectionem omnium damnorum, & expensarum tenentur lib. 2. cap.13. num. 159.
Damnantur hujusmodi excessus num.160.
Clerici nec accedente Juramento prorogare valent jurisdictionem Judici Laico lib.1. cap.11. n.35.
Percutiens Clericum non incipit esse excommunicatum post declaratoriam, sed statim ac delictum committit num.81. 88. ibid.
Etiamsi percutiat Clericum excommunicatum nu. 82. ibid.
Clerici raptores Mulieris, seu consulentes, adjuvantes, & favorem præbentes sunt à proprio gradu dejiciendi lib. 1. cap.15. num. 1.
Non eis tamen imponitur pœna degradationis, minusque mortis ibid.
Percutiens Clericum ad defensam, id justificare debet lib.2. c.9. n.46.
Judex procedere nequit *ex officio* contra Clericum stupratorem lib.2. c.13. n.50. 64. 65. 66. 68.
Limita ut num. 67. ibid.
Raro Clericus cum præcepto de se repræsentando est e carceribus dimittendus lib. 2. c. 18. n.309.
Delicta Clericorum quantum fieri potest sunt occultanda, & quare lib.2. c.13. nu.60., & c.18. n.310.
Si Clericus ab impictis criminibus se expurgaverit, in pristinum existimationis gradum, & officium est restituendus lib.2. c.18. n.311. 321. 356. & seqq.
Judex, & superior Ecclesiasticus gaudere debet, si Clerici delictum occultum remaneat, & quare l. 2. cap.18. n. 312.
Nec est ab eo cum præcepto de se repræsentando relaxandus, & quare n. 313. 325. 329. 331. & seqq., ibid.
Judices Ecclesiastici dimittentes Clericum cum dicto præcepto, eius delictum saltem uti dubium non celant, sed publicant, seu uti probabile illud reddunt lib.2. c.18. n.316.
Nec non vulnera fascia obvoluta, sub ipsa fascia tegi sic laicis annuntiant contra Constantini monitum l.2. c.18. n.317.
Clerici committentes delicta incestus, sodomiæ, homicidij, raptus virginis, maleficii, veneficii, adulterii, simoniæ, sacrilegii, perjurii in Judicio, crimen læsæ Majestatis, & alia hujusmodi, fiunt irregulares lib.2. c.18. n.334.
Excepto stupro num.335. ibid.
Clericus accusatus de homicidio, sive delictum sit certum, sive dubium, incurrit in irregularitatem num.336. ibid.
Secus si accusetur de aliquo alio ex prædictis delictis, quod non sit certum, & probatum num.337. & 350. ibid.

Non creditur sine probationibus Episcopo, qui dicit Clericum esse criminosum lib.2. c.13. n.107.

Judex incurrit excommunicationem, si non probato corpore delicti, carcerare, multoque magis torquere faciat Clericum lib 2. c.18. n.252.

Stuprum in Clericis, & in Laicis hodie punitur pœna pecuniaria, seu carceris per aliquod tempus, aut exilii n. 94. & seq. ibid.

Pro decernenda tortura contra Clericum, indicia graviora esse debent, quam ea, quæ in tortura laicorum requiruntur n.227. ibid.

Quomodo se gerere debeat Judex contra Clericum de adulterio imputatum lib.2. c.13. n.49.

Pro adulterio procedi nequit *ex officio* contra Clericum lib.2. c.13. n.69.

Vid. in verb. ORDO : SACERDOS :

COACTIO. Infelix exitus ex coactis nuptiis provenire solet lib.1. c.8. n.9.

A Matrimonio abesse debet quæcumque coactio lib. 1. cap.8. n. 12.

Ex coacta retentione Parochi discedere volentis, præsumitur Matrimonium per vim contractum l. 1. c. 8. num. 44.

Item ex coactione adhibita verbis imperiosis à Consanguineis armatis, cum immediata desponsatione lib.1. cap.8. num. 45.

Item ex coacta traductione sponsæ ad Ecclesiam, ejusque contradictione coram Parocho, & testibus lib.1. cap.8.num.58.

Coactiones factæ Conjugibus ad cohabitandum, infelices pariunt effectus lib.1.cap.16. num.257.

Vid. plura in verb. METUS.

COGNATIO, SEU CONSANGUINITAS IN LINEA RECTA. Cognatio triplex est, Naturalis, spiritualis, & legalis lib.1. cap.5. num.1.

Cognatio Naturalis Consanguinitas dicitur, & quænam sit lib.1. cap.5. num.12.

Consanguinitatis linea duplex est, recta, & transversalis, seu collateralis lib. 1. cap.5. num.3.

Quænam sit linea recta Consanguinitatis lib. 1. cap. 5. num.4.

In hac impedimentum Consanguinitatis dirimit Matrimonium quoad primum gradum tam de Jure humano, quam Divino, & naturali lib.1. c.5. n.5. 8.

Probabilissimum est illud dirimere etiam quoad quoscumque gradus in infinitum de Jure naturali lib. 1. cap.5. num.6.

Contrarium ibid. num.8.

De Jure gentium nuptiæ in gradu ascendentium, & descendentium incestuosæ dicuntur lib.1.c.5. n.9.

Super primo gradu Sedes Apostolica ex quacumque causa nunquam dispensavit lib. 1. cap. 5. num. 8., & 18.

Ostenditur falsa assertio contraria sub num.14. ibid.

Hoc impedimentum olim de Jure Canonico usque ad septimum gradum extendebatur ibid. num.18.

Quomodo fiat computatio graduum num.12. ibid.

COGNATIO, SEU CONSANGUINITAS IN LINEA TRANSVERSALI. Quænam sit linea Consanguinitatis transversalis, seu collateralis lib. 1. cap.5. num.10.

Hæc duplex est, æqualis, & inæqualis, & quænam sit æqualis lib.1. cap.5. n.11.

Quænam inæqualis lib. 1.cap.5. num.12.

In hac linea, tam æquali, quam inæquali impedimentum de Jure naturæ, & Divino dirimit matrimonium quoad primum gradum lib.1. cap.5. num.13.

Excepto casu necessitatis propagandi genus humanum lib.1. cap.5. num. 14.

De Jure Ecclesiastico dirimit Matrimonium usque ad quartum gradum inclusive lib.1.cap.5. num.15.

Etiam apud Græcos lib. 1. cap. 5. num.16.

Sed si alteruter contrahentium distet à communi stipite ultra quartum gradum, Matrimonium inter eos admittitur lib.1. cap.5. num.17.

Hoc impedimentum olim usque ad septimum gradum extendebatur l.1.c.5.n.18.

COGNATIO SPIRITUALIS quænam sit l.1. c. 5. num.14.

Inter quas personas contrahatur, & dirimat Matrimonium lib. 1. cap.5. num.20.

Tempore Gregorij IX. dispensatio Matrimonialis super hac cognatione non erat in usu lib.1.c.5. n.52.

Magis est reverenda, magisque impedit Matrimonium, quam Cognatio Carnalis l.1. c.5. n.66.

Non contrahitur in Confirmatione à Patrino, qui & ipse prius Confirmatus non fuerit lib. 1. cap. 5. num. 21.

Nec inter Conjuges, si alter eorum in casu necessitatis propriam prolem baptizzavit, secus tamen si Proles fuerit ex fornicatione suscepta ibid.

Vid. in verb. BAPTISMUS.

COGNATIO LEGALIS triplex est Paternitas, Fraternitas, & Affinitas l.1.c.5.num.22.

PATERNITAS provenit ex adoptione inventa à Jure Civili l.1. cap.5. num.23.

Et deinde per Sacros Canones recepta lib.1. cap.5. num. 24.

De Jure Canonico in linea recta inducit impedimentum dirimens usque ad quartum gradum inclusive lib. 1. cap.5. num.25.

Et durat etiam adoptione per emancipationem soluta lib.1.cap.5. num.27.

De Jure Civili dirimit Matrimonium in infinitum lib.1. cap.5. num.26.

FRATERNITAS legalis inducit impedimentum dirimens in linea transversali lib. 1. cap.5. n.28.

Quod cessat cessante adoptione lib.1. cap.5. n.29.

Nec extenditur ad filios adoptantis, & adoptati, qui libere inter se Matrimonium contrahere possunt l. 1. cap.5.num. 30.

AFFINITAS legalis inter quas personas dirimat Matrimonium lib.1. cap.5. num.31.

Illius impedimentum continuat etiam adoptione soluta lib. 1. cap.5. num.32.

Quoad promissionem Matrimonialem factam inter sanguine conjunctos sine, vel sub conditione : *si Papa dispensaverit* : Vid. in verb. DISPENSATIO V.

Declaratur text. in *cap. ex literis* 8. *de cognat. spirit.* lib. 1. c. 5. num.51.

Quomodo computentur gradus ascendentium, descendentium, & collateralium lib. 1. cap. 5. n. 12.

An Papa dispensare possit super impedimento Cognationis, & Affinitatis vid. in verb. DISPENSATIO V.

COLLEGIALES in Collegio morientes ubi sint tumulandi lib. 1. cap. 14. sub num. 37.

COLUMNA. Eminentissimus Marcus Antonius Columna Card. Vicarius laudatur lib.1. c.16. n.326.

CONCEPTIO Immaculata B. M. V. Vid. in verb. VIRGO.

CONCORDIA est familiarum bonum, & discordia illarum interitus lib.2. cap.10. num.34.

CONDITIO. Contrahens cum Puella cum conditione *si virgo sit*, quando, si Virgo non fuerit, nullum sit Matrimonium, & quomodo id probetur lib. 1. cap. 2. num. 6.

Non probatur non esse Virginem si post sextum mensem

sem a die contracti matrimonii partum ediderit lib.2. cap.15. sub num.39.
Contrahens cum Muliere Matrimonium sub conditione, *si sit legitima*, Matrimonium est nullum, si illegitima detegatur lib.1. c.2. n.6.
Quilibet contractus sub honesta conditione de præsenti initus est nullus, si conditio non subsistat ex defectu consensus lib.1. cap. 2. num. 7.
Vel conditio sit turpis num. 9. ibid.
Matrimonium est nullum, si persona libera illud contrahat cum Persona servilis conditionis, quam liberam esse credebat lib. 1. cap. 3. num. 1.
Dummodo, postquam scivit illius conditionem, nec facto, nec verbo in eam consenserit lib. 1.c.3. n.3.
Limita 1. & tene Matrimonium esse validum, si Persona libera antequam illud contraheret servilem alterius conditionem probe noverat l.1. c.3. n.4.
Limita 2. si Persona libera illud contraxit, non cum persona servus, sed famula, licet talem esse ignoraverit lib. 1. cap. 3. num. 5.
Limita 3. si Persona serva contraxerit cum alia serva, quam liberam esse putabat lib. 1. cap. 3. n.7.
Limita 4. si Persona libera contraxit cum alia libera: quam servam esse credebat lib. 1. c.3. n.8.
Limita 5. si Persona serva contraxit cum Persona libera, quam putabat esse servam lib.1. c.3. n.9.
Validum est Matrimonium contractum inter duas Personas servilis conditionis invitis earum Dominis lib. 1. cap.3. num. 10.
Resignatio Beneficii cum pensione sine conditione Beneplaciti Apostolici est invalida, secus accedente conditione, quia à Papa concedi solet lib. 1. cap. 5. num.34.
Promissio Matrimonialis facta inter sanguine conjunctos, sine, vel sub conditione: *si Papa dispenset*: an inducat obligationem ineundi Matrimonium post obtentam dispensationem sine novo consensu vid. in verb. DISPENSATIO V. SPONSALIA II.
Melior est conditio possidentis lib.2. c.16. n.22.
Hodie errores circa servilem conditionem contingere nequeunt, & quare lib.1. c.3. n.12.
Conditio de nunquam simul cohabitando, seu eubando sive ex parte utriusque contrahentis, sive ex parte unius, altero quoque ignorante, apposita, Matrimonii nullitatem indueit, & quare lib. 1. cap. 3. num.13., & cap.16. num. 272. & seq.
Limita ut lib. 1. cap. 16. sub. num. 288. vers. Sed ut quælibet.
An hujusmodi conditiones manifestari debeant in ipso actu contrahendi Matrimonium lib.1. c.3. num. 14. & seq.
Validum non est Matrimonium contractum sub conditione turpi, & Matrimonii substantiæ contraria lib.1. cap.2. num. 9.
Nullum est si Mulier cogitans, & intendens contrahere cum primogenito contrahat cum alio lib. 1. cap.2. num. 10.
Sponsalia à Catholico cum Infideli contrahi possunt sub conditione futuræ conversionis lib.1. cap.7. n.5.
Conditiones contra substantiam matrimonii illud invalidant lib.1. cap.16. n. 280.
Propositum conservandi virginitatem cum conditione: *si possibile foret*: aut: *si Deo placeret*: præjudiciale non est essentiæ, nec Sacramento matrimonii l. 1. cap.16. nu. 289.
Dicta conditio: *si possibile foret*: quid importet l. 1. cap. 16. num. 292.
Ablativum absolutum: *dotto*: suspendit executionem, donec adimpleta non sit conditio lib.1. cap.15. n.68.
CONFESSARIUS, cui directa sit à Sac. Pœnitentiaria executio dispensationis matrimonialis super impedimento occulto, gratis exequi debet lib. 1. cap. 12. n. 115.
Qui obtinuit super impedimento occulto dispensationem à Sac. Pœnitentiaria Confessario directam, sua peccata fateri non tenetur, nisi hoc in literis præcipiatur l. 1. c.12. num. 114.
Declara ut ibid.
Pœnitenti non licet nominare Confessario delicti complicem lib. 2. cap.13. num. 56.
Nec Confessario interrogare de complice Pœnitentem sub pœna culpæ lethalis, & suspensionis ab audiendis confessionibus, ne apud ipsum diffamatus remaneat lib.2. cap.13. n.57.
CONFESSIO Conjugum de impedimento dirimente emissa ante Matrimonium deinde contractum, satis non est ad illud dissolvendum lib. 1. cap. 6. num. 37. 39. 43.
Tum ob periculum collusionis lib. 1. c.6. n.40.
Tum quia nemo potest esse testis in causa propria lib. 1. cap. 6. num. 41.
Tum ob præjudicium inde obveniens proli, aliisque Matrimonii bonis lib. 1. cap. 6. num. 42.
Qui obtinuit super impedimentum occultum dispensationem à Sac. Pœnitentiaria Confessario directam sua peccata fateri non tenetur, nisi hoc in literis præcipiatur lib. 1. cap. 12. num. 114.
Declara, ut ibidem.
Confessio Mulieris de consensu præstito raptui præsumitur per Raptorem extorta lib. 1. cap. 15. n. 30.
Attenditur è contra ejus declaratio contraria præsertim facta coram Notario, & testibus lib. 1. c.15. n.31.
Confessio unius Conjugis de Matrimonio non consummato in favorem alterius probat, etiamsi uterque Conjux in eodem lecto per tres noctes dormierit l.1. cap.16. num. 27.
Probantur sevitiæ per Confessionem Uxoris, & quando lib.2. cap.8. num.85.
Ex confessione extrajudiciali Consanguineorum de metu per eos sponsis illato resultat nullitas Matrimonii lib. 1. cap.8. num 50.
Non probatur delictum ex confessione extrajudiciali, quæ non inducit notorietatem lib.2. c.18. n.340.
Confessio Conjugis adulteri ad effectum separationis Tori neque per suggestionem, neque per collusionem emissa probat adulterium lib.2. c.14. n.46.
Secus ad effectum dissolutionis vinculi matrimonialis ibid.
Probat etiam confessio Amasiæ num.39. ibid.
Præsertim concurrentibus adminiculis num. 40. & seq. ibid.
Certius si confessio Amasii quoque concurrat num.45. ibid.
Confessio matris de adulterio à se commisso in præjudicium filiorum non attenditur lib.2. c.15. n.55. 58.
CONFIRMATIO. Inter quas personas in Confirmatione cognatio spiritualis contrahatur l. 1. c.5. n.19.
Non contrahitur in Confirmatione à Patrino, qui & ipse prius confirmatus non fuerit lib. 1. c.5. n.21.
Nec inter Conjuges, si alter eorum in casu necessitatis propriam prolem baptizzavit, secus tamen si proles fuerit ex fornicatione suscepta ibid.
Susceptio proprii filii in Baptismo, & Confirmatione malo animo olim erat impedimentum impediens matrimonium contrahendum lib.2. c.2. n.8.
CONJECTURÆ. Adulterium, & Copula Carnalis probantur per indicia, præsumptiones, & conjecturas lib.2. cap.14. num.6.

Vid. alia in verb. ADULTERIUM VII.
CONJUGES quoad impedimentum ligaminis vid. in verb. LIGAMEN.
Ipsimet Conjuges sunt in culpa, si vitam sine quiete ducant lib. 2. cap. 6. num. 5.
Otiosi sunt causa dissidiorum inter Conjuges, & quare lib. 2. cap. 6. num. 6.
Scandala inter Conjuges sunt in Republica perniciosissima lib. 2. cap. 6. num. 66.
Conjuges transeuntes ad alias nuptias post primam sententiam emanatam pro invaliditate Matrimonii, nequeunt cum secundo Conjuge simul cohabitare, & puniuntur pœnis contra Poligamos statutis lib. 1. c. 1. num. 31.
Per unicam sententiam pro nullitate Matrimonii pronunciatam non possunt Conjuges alias contrahere nuptias lib. 1. cap. 1. num. 45.
Potestas unius Conjugis in persona alterius lib. 2. cap. 1. n. 12.
Conjuges sunt duo in carne una ibid.
Mutua debet esse inter eos servitus, obsequium, amor, fides, conjunctio animorum, & cordium ibid.
CONJUGIUM Vid. in verb. MATRIMONIUM.
CONSANGUINEI. CONSANGUINITAS Vid. in verb. AFFINITAS. COGNATIO. DISPENSATIO. MATRIMONIA IX.
CONSENSUS. Quilibet contractus sub honesta conditione de præsenti initus est nullus, si conditio non subsistat ex defectu consensus l. 1. c. 2. n. 7.
Matrimonium à consensu in totum dependet l. 1. c. 2. num. 8. 14.
Consensus in Matrimonio requiritur non solum tamquam materia, sed etiam tamquam forma lib. 1. cap. 2. num. 9.
Nec sufficit verbis expressus, si aliter sit in animo lib. 2. cap. 18. sub num. 60.
Allegans defectum consensus in Matrimonio contrahendo est audiendus, eoque probato, pristinæ libertati est restituendus ibid.
Errantis nullus est consensus lib. 1. c. 2. n. 13.
Nuptias non concubitus, sed consensus facit lib. 1. cap. 2. num. 15.
Si promissio Matrimonialis inter sanguine conjunctos facta fuerit sub conditione = *si Papa dispensaverit* = an obtenta dispensatione sit necessaria renovatio consensus. Vid. in verb. DISPENSATIO V.
Obtenta dispensatione super impedimento dirimente post contractum Matrimonium ad ejus validitatem requiritur renovatio consensus l. 1. c. 5. n. 44.
Matrimonium non libero consensu contractum est nullum l. 1. cap. 8. n. 4. 8.
De Jure naturæ num. 5. ibid.
Licet voluntaria sponsalia præcesserint num. 6. ibid.
Requiritur enim plenus consensus, & libertas, ne quis dicat amare quod odit num. 8. ibid.
Nullo existente Matrimonio ex publico defectu consensus non revalidatur, nisi in faciem Ecclesiæ renovetur lib. 1. cap. 8 num. 85.
Consensus Parochi in Matrimonio non requiritur l. 1. cap. 14. num. 46. 50.
Sed sufficit ejus, & Testium moralis præsentia sive interroget, vel non interroget Contrahentes nu. 50. ibid.
Solus consensus Mulieris raptæ post raptum neque ad salvandum raptum, neque ad validitatem Matrimonii sufficit, si Parentes dissentiant lib. 1. c. 15. num. 15. 16. 17. 22.
Alia vid. in verb. RAPTOR.
Defectus consensus Parentum in Matrimoniis filiorumfamilias est impedimentum impediens lib. 2. c. 2. num. 24.
Vid. in verb. FILIUS. MATRIMONIA VIII.
Consensus contrahentium in sponsalibus est causa impedimenti publicæ honestatis lib. 1. c. 11. n. 89.
Declara ut num. 91. & seqq.
Si alter Conjux ante Matrimonii consummationem intra bimestre Religionem ingredi velit, non requiritur consensus alterius Conjugis lib. 1. cap. 16. num. 1. 41. 42. & cap. 3. num. 14.
Etiam bimestre transacto, & quando lib. 2. cap. 3. sub num. 14.
Et etiamsi intra dictum tempus Uxor fuerit per vim à Marito compressa ibid.
Separatio Tori salvo Vinculo Matrimonii fieri potest utriusque Partis consensu lib. 2. c. 1. n. 2.
Etiam post Matrimonii consummationem lib. 2. c. 3. num. 1.
Consensus tamen datus per iracundiam, vel valetudinis causa revocari potest lib. 2. c. 3. n. 2.
Pro temporanea separatione consensus dari solet ex causa litis inter Conjuges promovendæ lib. 2. c. 3. num. 3.
Vel ut alter, aut uterque exercitiis spiritualibus, & orationi vacare possit lib. 2. c. 3. n. 4.
Pro perpetua, quando uterque Conjux vitam continentem ducere statuit lib. 2. cap. 3. num. 5.
Vel quando Vir assumit statum Clericalem, & Uxor in approbata Religione profitetur lib. 2. c. 3. n. 6.
Vel cum uterque, aut alter Religionem ingreditur, & alter in seculo remanet lib. 2. cap. 3. num. 7.
Qui tamen continentiæ votum emittere tenetur lib. 2. cap. 3. num. 8.
Concipiendum, & perficiendum coram Ecclesiastico Superiore, & testibus lib. 2. cap. 3. num. 9.
Ejusque ætatis, & conditionis esse debet, ut de illius incontinentia non possit haberi suspicio lib. 2. cap. 3. num. 10.
Alias statum mutare nequit lib. 2. cap. 3. num. 11.
Separatio non obstante mutuo consensu non est admittenda, si quamvis Conjuges fuerint ætate provecti Uxor ingredi nolit Religionem lib. 2. cap. 3. n. 12.
Adhibita tamen fuit in hoc casu cautela, ut domum separatam inhabitarent lib. 2. cap. 3. num. 13.
Post Matrimonium tantummodo ratum mutuus consensus non requiritur, si alter Conjux in Religione professionem emittat l. 2. cap. 3. num. 14.
Et alter ad alias transire nuptias non prohibetur ibid.
Ad quem effectum post Matrimonium ratum habent bimestre Conjuges ad deliberandum, an Religionem ingredi velint lib. 2. cap. 3. num. 15.
A Matrimonio sine denunciationibus contracto liber utriusque Contrahentis consensus abesse censetur lib. 1. cap. 16. num. 236.
Consensus præstitus per eum, qui liberam spondendi facultatem non habet, est nullus, & inefficax ad obligandum lib. 1. cap. 11. num. 108.
CONSTITUTIONES. Statuta, seu Constitutiones Episcopales subditos transgredientes extra Diœcesim non ligant lib. 2. cap. 13. num. 96.
Extra Territorium Jusdicenti impune non obeditur l. 2. cap. 3. num. 97.
In curijs Ecclesiasticis in condemnandis Clericis contumacibus servanda non est Constitutio Barberina, & quare lib. 2. cap. 13. num. 161. & seq.
Constitutio Benedicti XIV. circa processus in Causis Matrimonialibus super validitate, vel nullitate conficien-

ficiendos lib. 1. cap. 1. num. 17.
Causa emanandi dictam Constitutionem lib. 1. cap. 1. num. 18. 20. & seqq.
CONSUETUDO. Nec Episcopus, nec Vicarius Generalis pro executione dispensationis Matrimonialis quacumque ratione quidquam etiam sponte oblatum exigere possunt sub pœna excommunicationis latæ sententiæ, non obstante quacumque immemorabili consuetudine lib. 1. cap. 12. num. 106. 115.
Alia Vid. in verb. OBSERVANTIA.
CONTRACTUS. Quilibet contractus sub honesta conditione de præsenti initus est nullus, si conditio non subsistat ex defectu consensus lib. 1. cap. 2. num. 7.
Parochus licite sua præsentia, & auctoritate firmare non potest contractum, quem scit à Contrahentibus sacrilege iniri lib. 1. cap. 14. num. 75. & lib. 2. n. 43. cap. 2.
Pupilli consensus in contractu præstitus sine auctoritate Tutoris nullius est roboris, nisi conditionem suam melioraverit lib. 1. cap. 11. num. 98.
Ob læsionem enormissimam contractus emptionis est nullus ab initio, non à die emanatæ sententiæ super nullitate lib. 1. cap. 11. num. 83.
Nec emptor facit fructus suos num. 84. ibid.
CONTUMACIA. Quando contumacia remissa fuit absque Clausula: *sine prejudicio indiciorum ex contumacia resultantium*: contumacia, & bannum non inducit indicium ad torturam lib. 2. c. 18. n. 215.
CONTUMELIA. Ultimæ dementiæ est contumelia afficere Uxorem, propter quam parentes Deus dimittere præcepit lib. 2. cap. 11. num. 38.
Alia vid. in verb. ODIUM.
COPULA. Super impedimento affinitatis ex copula illicita Summi Pontifices in foro tam interno, quam externo dispensare solent lib. 1. cap. 11. num. 15.
Innoc. XII. facultatem concessit Magno Pœnitentiario dispensandi super impedimento occulto affinitatis ex copula illicita, seu ex actu fornicario proveniente lib. 1. cap. 11. num. 16.
Quæ inducit impedimentum dirimens usque ad secundum gradum inclusive lib. 1. cap. 12. num. 7.
Affinitas tam ex actu Matrimoniali, quam ex actu fornicario, dummodo uterque sit perfectus, inducit impedimentum dirimens lib. 1. cap. 12. num. 2.
Sive sit in utroque casu publica, sive occulta lib. 1. cap. 12. num. 3.
Sive habita cum puella impubere, imo & septemni num. 4. ibid.
Secuta copula illicita inter affines, & periculum scandalorum præbent rationabilem dispensandi causam lib. 1. cap. 12. num. 50.
Adducitur exemplum lib. 1. cap. 12. num. 51.
Et etiamsi orta sit suspicio, licet falsa, quod copula intercesserit lib. 1. cap. 12. num. 54. & seqq.
Non obstante etiam impedimento compaternitatis lib. 1. cap. 12. num. 56. & seq.
In petitione dispensationis super Matrimonio in gradu prohibito exprimenda est copula carnalis, si inter Consanguineos dispensationem petentes Matrimonium nondum contractum præcesserit lib. 1. cap. 12. num. 97.
Alias dispensatio subreptitia est, & invalida lib. 1. cap. 12. num. 98.
Necessario exprimi debet, quia hoc casu concurrit etiam incestus lib. 1. cap. 12. num. 99.
Copula carnalis inter sponsum, & sponsam habita antequam dispensatio Ordinario exhibeatur, nullam reddit dispensationem lib. 1. cap. 12. n. 101.
Nec valide deinde contrahitur Matrimonium, nisi hac expressa circumstantia dispensatio iterum obtineatur lib. 1. cap. 12. num. 102.
Secus si copula habita fuerit post præsentationem dispensationis, & Ordinarius cum eisdem Sponsis jam dispensaverit lib. 1. cap. 12. num. 103.
Graviter peccaret, qui Conjuges amentes ad copulam incitaret lib. 2. cap. 17. num. 49.
Copula quoad impotentiam coeundi vid. in verb. IMPOTENTIA.
Copula fornicaria inter Conjuges ante Matrimonium habita non æquivalet consummationi, nec super matrimonio rato impedit dispensationem lib. 1. cap. 16. num. 30., & seqq.
Testis deponens de visu copulæ est falsus lib. 1. cap. 14. num. 1.
Copula non cadit immediate sub sensu testis lib. 2. cap. 14. num. 3.
Sed mediantibus actis ad copulæ effectum ordinatis lib. 2. cap. 14. num. 4.
Qui sunt à Teste probandi, ut ex illis copulæ probatio formata dicatur lib. 2. cap. 14. num. 5.
Recensentur actus, ex quibus non resultant indicia copulæ carnalis lib. 2. cap. 18. num. 168.
Actus palam gestus non inducit carnalis copulæ suspicionem lib. 2. cap. 18. num. 192.
Nec joca inter Virum, & puellam publice facta lib. 2. cap. 18. num. 193.
Sed sunt signa hylaritatis lib. 2. cap. 18. num. 194.
Copula carnalis probatur ex ea solum præsumptione, quæ violenta fuerit, & certa lib. 2. c. 18. n. 198.
Nec probatur per solas præsumptiones, quando agitur criminaliter ad pœnam lib. 2. c. 18. num. 199.
Secuta præsumitur inter Conjuges, qui simul condormierint lib. 1. cap. 16. num. 45. & seq.
Alia vid. in verb. ADULTERIUM.
CORI. Abbas HORATIUS CORI Nobilis Asculanus laudatur lib. 1. cap. 16. num. 215.
CORPUS DELICTI. Deficiente corpore delicti ex culpa querelantis, quæcumque indicia etiam urgentissima, & gravia prorsus evanescunt lib. 2. cap. 18. num. 248.
Neque tunc corpus delicti suppletur per confessionem sive veram, sive fictam Inquisiti lib. 2. c. 18. n. 249.
Nec ipse carcerari, torqueri, aut condemnari potest lib. 2. cap. 18. num. 250., & seqq.
Etiamsi mille extarent indicia generalia, specialia, urgentia, & indubitata lib. 2. cap. 18. num. 251. & 253.
Non probato corpore delicti Judex incurrit Excommunicationem, si carcerare faciat Clericum, multoque magis torquere lib. 2. cap. 18. num. 258.
CORRECTIO levis, & moderata est Viro permissa, quamvis Uxorem non corrigere promisisset, & quare lib. 2. cap. 10. num. 36.
Uxor male morata tribus modis est castiganda lib. 2. cap. 11. num. 9.
Pudor est frequenter frænum vitiorum l. 2. c. 11. n. 10.
Uxor nunquam præsentibus extraneis est objurganda lib. 2. cap. 11. num. 11.
Nec unquam verberanda lib. 2. c. 11. n. 12.
Viri sapientes, & probi nunquam Uxores verberarunt lib. 2. c. 11. n. 13.
Quomodo Socrates injurias Uxorum toleraverit lib. 2. cap. 11. num. 14.
Mulier verberibus non emendatur, sed deterior efficitur lib. 2. cap. 11. num. 15.
Mariti Uxores corrigere debent exemplo lib. 2. c. 11. num. 24.
Quod est magni momenti lib. 2. cap. 11. num. 25.

Item blanditijs, mollibus verbis, & maritali sermone lib.2. cap.11. num. 26.

CRIMEN. Impedimentum Criminis inductum est à Jure Ecclesiastico, non autem à naturali, vel Divino lib.1. cap.6. num.1.

Alias David Bethsabeam non duxisset l.1. c.6. n.2.

Quomodo hoc Crimen committatur lib.1. c. 6. n.3.

Quotuplex sit lib.1. cap.6. num.4.

Hoc impedimentum inducit solum Conjugis homicidium, si tam, alter Conjux, quam Amasius, seu Amasia cum intentione contrahendi inter se Matrimonium ad illud concurrant l.1. c.6. n. 5.

Dummodo mors cum effectu sequatur l.1. c.6. n.6.

Et mortis machinatio non cum alia intentione, quam contrahendi inter se Matrimonium facta fuerit l. 1. cap.6. num.7.

Idem impedimentum inducit homicidium Conjugis una cum adulterio lib.1. cap. 6. num. 8.

Quamvis Adulter simul, & Amasius in eamdem mortem non concurrant lib.1. cap.6. num.9.

Sed sufficit, quod alter eorum altero etiam inscio homicidium committat lib.1. cap.6. num.10.

Dummodo committatur cum intentione contrahendi Matrimonium cum Amasio lib.1.cap.6. num.11.

Secus si alio fine commissum fuerit lib. 1. cap. 6. num.12.

Quia tunc est tantum impedimentum non dirimens, sed impediens lib.1 cap. 6. num.13.

Ut dirimat Matrimonium requiritur etiam, ut mors sequatur, cuius causa sit unus ex Complicibus adulterij lib.1. cap.6. num.14.

Per solam machinationem, nisi mors sequatur, impedimentum non incurritur lib. 1. cap.6. num.15.

Sola ratihabitio necis ab alio factæ, eiusque approbatio non sufficit lib.1. cap.6. num.16.

Incurritur etiam impedimentum dirimens propter affinitatem, si concurrat copula cum sorore, vel nepte, seu filia adulteræ num. 17. ibid.

Hoc impedimentum inducit etiam adulterium solum cum promissione Matrimonij de futuro post mortem naturalem alterius Conjugis ineundi lib. 1. c.6. num.18.

Sive promissio præcedat, aut subsequatur adulterium lib.1. cap.6. num.19.

Sive fuerit jurata, seu nuda, vel ficta lib.1. cap.6. num.20.

Sive reciproca, aut ab uno tantum Complice adulterij emissa, & ab altero tacendo acceptata lib.1. cap. 6. num.21.

Dummodo acceptata fuerit ante, non vero post mortem conjugis lib.1. cap.6. num.22.

Et adulterij Complex sciat alterum esse conjugatum lib.1. cap. 6. num.23.

Ac adulterium sit perfectum, & consummatum lib.1. cap.6. num.24.

Nec ante copulam à promissione recesserint lib. 1. cap. 6. num.25.

Solum adulterium hoc impedimentum non inducit lib.1. cap.6. num.26.

Sed illud inducit Matrimonium una cum adulterio contractum cum adultero per Conjugem vivente altero Conjuge, quamvis primum Matrimonium fuerit tantummodo ratum num.27. ibid.

Et durat etiam post expletam à Conjuge delinquente pœnam num.28. ibid.

Dummodo tamen primum Matrimonium sit validum num.29. ibid.

Et uterque Contrahens sit conscius de Matrimonio consistente alterius num.30. ibid.

Secus hac scientia in uno ex contrahentibus deficiente lib. 1. cap. 6. num.31.

Habitaque ab hoc etiam deinde tali scientia cum altero maritaliter vivere non continuaverit num. 32. ibid.

Ex solo adulterio cum subsequenti Matrimonio post obitum Conjugis inter adulteros contracto non præsumitur in dubio data inter illos fides de Matrimonio contrahendo post mortem naturalem prædicti Conjugis num.33. ibid.

Neque ad dirimendum Matrimonium jam contractum ipsis adulteris id affirmantibus creditur n.34. ibid.

Neque id probant testes singulares, aut plures contestes, si sint viles, & non omni exceptione majores num.35. ibid.

Crimen, quod olim erat impedimentum impediens lib. 2. cap.2. num.4. & seqq.

Si hujusmodi Crimen commissum fuerit ab adultero, vel adultera infidelibus, & deinde baptizzentur, possunt inter se contrahere matrimonium, quia impedimentum Criminis illis non obstat l. 1. cap.6. num.17.

CULTUS DISPARITAS dirimit Matrimonium inter fidelem, & infidelem, seu Baptizatum, & non Baptizatum, lib. 1. cap.7. num.1.

Impedimentum dirimens ob cultus disparitatem, inductum non est Jure naturæ, aut Divino lib. 1. cap. 7. num. 6.

Sed Jure Ecclesiastico saltem consuetudinario lib. 1. cap.7. num.12.

Vid. in verb. MATRIMONIUM IV.

D

DAMNUM. Temerarium est expectare damnum, quod verisimiliter evenire potest lib.2. cap.10. num. 28.

Damnum facit, qui id fecit, quod facere jus non habet lib.2. cap.13. num.71.

Ex adulterio maximum oritur damnum legitimæ prolis, & quomodo lib.2. cap.13. num.8.

Clausula *: concordata Parte :* apposita in Rescripto operatur, quod gratia effectum habere nequit, nisi refectis damnis, & expensis lib.2. cap.13. n.74.

DEBITUM CONJUGALE. Conjux alteri Conjugi debitum reddere non tenetur intra bimestre post Matrimonium lib.2. cap. 2. sub n. 15.

Et potest etiam ingredi Uxor Religionem si per vim Vir illam intra bimestre compresserit ibid.

An etiam post bimestre possit aliquando ingredi Religionem ibid.

Conjux innocens Conjugi adultero debitum reddere non tenetur lib.2. cap.13. num.190. & c.15. n.7.

Sed si adulterium sit occultum, Conjux adulter ab alio debitum petere potest lib.2. cap.18. num.33.

Nec Conjux innocens illud negare debet l.2. cap. 16. num.20.

DECISIONES ROTÆ attenduntur in puncto super quo specialiter emanarunt lib. 1. cap.6. num.37. & seqq.

DECLARATIO. Testes examinati pro informatione Curiæ non citato reo non probant, nec faciunt indicium ad torturam, nisi, eo citato, fuerint repetiti, aut ipse declaraverit se illos habere pro rite, & recte examinatis lib. 2. cap.18. num.211. & seq.

Quæ declaratio non impedit, quin opponi deinde possint exceptiones contra eorum personas, & di-

cta num.213. ibid.
DEFENSIO.DEFENSOR. Ordinarij pro causis Matrimonialibus eligere debent Defensorem Matrimoniorum lib.1. cap.1. num.24. & cap.15. n.72.
Ejus qualitates lib.1. cap.1. num. 24.
Illius munus, & officium lib.1. cap.1. num.25. 29.
Semper eligendus est in his causis sub pœna nullitatis Judicij lib.1. cap.1. num.26. 28. & cap.15. n. 76. & seqq.
Juramenta per ipsum præstanda lib.1. cap.1.n.27.
Si fuerit judicatum pro nullitate Matrimonij debet interponere appellationem lib.1. cap.1. num.30.
Neque Conjux, qui obtinuit sententiam favorabilem pro nullitate Matrimonij transire potest ad secunda vota lib.1. cap.15. num.48. 61. & 101.
Limita si Papa manus apponat, ut num.99. ibid.
Post duas conformes pro nullitate Coniuges liberi remanent, nisi prædictus Defensor novæ appellationi locum esse putaverit lib.1. cap.1. num.35.
Quænam sit merces ejusdem Defensoris lib. 1. c. 1. num. 38.
Romæ in prima instantia huiusmodi Causæ agitantur coram Vicario Urbis, & Defensor Matrimoniorum ab eo deputatur lib.1. cap.1. num.39.
Si causa agitetur in Sac.Congregatione Concilii, Card. Præfectus deputat Defensorem lib.1. cap.1. n. 42. & cap.15. n. 73.
Si in Rota, deputatur à Decano lib.1. cap.1. n. 43., & cap. 15. n.74.
Si coram Congregatione Particulari, deputatur à Digniore lib. 1.cap. 1. num.44. & cap.15. n.75.
Si coram Metropolitano, vel Nuntio, aut viciniore Episcopo, deputatur ab illis, secus si fuerit Judex Commissarius, quia tunc deputatio spectat ad Ordinarium num.33. ibid.
Si Causa introducta fuerit in Sac.Congregatione Concilii, iterum in eadem ad instantiam Defensoris reproponi debet lib.1. cap.1. num.46.
Si commissa Congregationi Particulari, emanata sententia, ad instantiam ejusdem Defensoris alia Congregatio Particularis est deputanda lib. 1. cap. 1. num. 47.
Si judicata fuerit in Rota ab eodem Defensore appellatio debet interponi lib.1. cap.1. n. 48.
Et etiam post duo iudicata potest appellare, si hoc necessarium putaverit lib.1. cap.1. num. 49.
Ex duabus sententiis conformibus pro nullitate Matrimonij emanatis in partibus maximus pondus cæteris probationibus augetur lib. 1. cap. 15. n.50.
Defensio omnibus competit, quia est de Jure Divino naturali, gentium, Civili, & Canonico lib.2. c.6. num. 26.
DELICTUM. Delicta, & fraudes punibiles procul a testibus explentur lib.1. cap.16. num.200.
Delictum nisi probetur non præsumitur lib. 2. cap. 9. num.1. 32. & cap.15. num.48.
Delicta Sacerdotum ad evitandum Populi scandalum celari debent lib.2. cap.13. n.60. & c.18. n.310.
Eorumque animæ vulneribus salutari medicina in abscondito est consulendum lib. 2. cap. 13. n.61.
Sacri Canones nolunt, quod nec publica pœnitentia delicta Clericorum evulgentur lib.2. c. 13. n.134.
Delicta Clericorum sunt occultanda juxta exemplum Constantini Imperatoris lib.2. cap.13. num.162. & cap. 18. num. 310.
Testes excludentes delictum testibus de delicto deponentibus præferuntur lib.2. cap. 15. num. 1.
Hæc regula non ita facile militat, si agatur de adulterio ad effectum separationis Tori lib. 2. cap. 15. num. 2.
Si omnia delicta in hoc seculo vindicata essent, locum Divina Judicia non haberent lib. 2. cap. 18. num. 330.
Notoria, certa, & non dubia dicuntur delicta, quæ probata sunt per sententiam, seu per confessionem, aut per evidentiam lib.2. cap. 18. n.338.
Per dimissionem cum præcepto de se repræsentando non dicitur probatum delictum lib.2. c.18. n. 339.
Nec per confessionem extrajudicialem, quæ non inducit notorietatem lib. 2. cap. 18. num.340.
Neque per famam ex accusatione, inquisitione, processu, & carceratione resultantem lib.2. c.18. num. 341.
Pœna imposita pro delicto locum non habet pro casu dubio lib.2. cap. 18. num.353.
Absurdissimum est super delicto incerto velle irrogare infamiam certam lib. 2. cap. 18. num. 355.
Ex actu, qui potest esse, & non esse delictum, indicium delicti sumi non potest num. 195. ibid.
Nec inducit carnalis copulæ præsumptionem, si intercedat inter personas arcto vinculo affinitatis proxime coniungendas num. 196. ibid.
DENUNCIATIONES. Censetur Matrimonium per vim celebratum si fuerit initum festinanter, & clandestine sine denunciationibus, & sine interventu alicuius Consanguinei, seu familiaris Contrahentis lib. 1. cap. 8. num.53. & cap. 16. n. 235.
Defectus denunciationum est impedimentum impediens lib. 2. cap.2. num. 34.
Denunciationes fieri debent in propria Contrahentium Parochia lib.2. cap.2. num. 35.
Quibus diebus sint faciendæ ibid.
Si intra bimestre post illas Matrimonium non contrahatur, repeti debent ibid.
Earum omissio non irritat Matrimonium, neque ex hoc proles redditur illegitima lib. 2. cap.2. n.36.
Illas omittentes graviter peccant lib.2. cap. 2. n.37.
Denunciationes judicio Ordinarii, non arbitrio Contrahentium omitti possunt lib.2. c.2. n.38. 54.
Separari debent saltem per mensem Coniuges, qui Matrimonium inierint omissis culpabiliter denunciationibus lib.1. cap.18. num. 18., & lib. 2. c. 2. num. 52.
Et si nihilominus una simul cohabitarent, & Matrimonii usum haberent, mortaliter peccarent lib. 2. cap.2. num. 53.
Episcopus dispensare potest super denunciationibus lib. 2. cap. 2. num.54.
Quando super illis dispensare teneatur lib. 2. cap. 2. num. 61.
Recensentur causæ, ex quibus super denunciationibus dispensari potest a num. 62. ad 83. ibid.
Antequam Ordinarius super illis dispenset, debet exquirere, an inter Contrahentes aliquod adsit Canonicum impedimentum num.84. ibid.
Matrimonium contractum sine denunciationibus valet, sed Parochus lethaliter peccat lib.2. cap.2. n.39.
Peccat etiam qui sciens impedimentum illud non denunciat ibid.
Vid. in verb. EPISCOPUS.
Antequam Matrimonium contrahatur denunciationes requiruntur lib.1. cap. 8. num. 112.
Ex harum omissione Matrimonium dicitur Clandestinum lib.1. cap. 8. num. 113.
Et arguitur Matrimonii simulatio lib.1. cap.8. nu.114. & cap. 16. num. 236.
Matrimonium initum non præmissis denunciationibus habet pro se notabilem suspicionem lib.1. cap.16. num. 232. & seqq.

Con-

Contra illud in dubio est judicandum num.237. ibid.

Episcopi irrita facere nequeunt Matrimonia sine denunciationibus inita lib.1. cap. 11. num. 74. & 76.

Denuntiandi sunt Filius, Uxor, Frater, Soror,& respective Pater,Soror, Maritus, aliique Conjuncti, si labantur in hæresim lib.2. cap.4. sub n.40.

Item hæretici, & de hæresi adhuc levi suspecti nulla correctione fraterna præeunte ibid.

DEUS. Matrimonium initium habuit, cum Deus Mundum, & hominem creavit lib.1. cap.1. num.2.

Unigenitus Dei filius sui amoris pignora in Ecclesiæ Sacramentis ab eo institutis nobisreliquit nu.4. ibid.

Matrimonium ad Sacramenti dignitatem extollit n. 5. ibid.

Dei filius, quod semel assumpsit, nunquam dimisit lib.1. cap.16. num.35.

Deus vult omnes homines salvos fieri n. 142. ibid.

Humanam voluntatem penetrare, est divinæ intelligentiæ num. 158. ibid.

Maritalis potestas est a Deo lib.2. cap.1. num.5.

Deus Virum gubernatorem constituit, ne iterum fœminea facilitate laberetur lib.2. cap.1. num.6.

Deus fecit Mulierem non ex capite, nec ex pede, sed ex latere hominis, & quare num. 7. 8. 9. 11. ibid.

Propter adulterium Deus divortium permittit lib. 2. cap.11. num.64. & cap.13. num.16.

Cum D. N. J. C. dixit non licere dimittere Uxorem nisi propter fornicationem, alias causas non exclusisse declaratur lib.2. cap.6. num.42.

Declarantur Evangelii verba : *quod Deus conjunxit homo non separet* : num.43. ibid.

Solus Deus est Dominus Vitæ, & mortis lib.2. cap 12. num. 20. 27.

Deus non sinit vituperatores Sacerdotum ab Ecclesiæ Judicibus audiri lib.2. cap.13. num. 126.

Deus non vult mortem peccatoris, sed ut convertatur, & vivat lib.2. cap.18. num.332.

DICTIO : *omnino* : est præcisa, & significat omnem casum, & eventum sine ulla exceptione, remedio, ac dispensatione lib.1. cap.14. n.110.

Eadem dictio præcisam habet naturam, & idem importat *ac ipso jure* lib.2. cap. 18. num.44.

DIŒCESANI quoque, imo Parochiani ejusdem Parochi Matrimonium contrahere nequeunt in aliquibus locis, nisi probato prius statu libero lib. 1. cap.14. num.126.

Diœcesani, qui in ætate nubili per sex menses continuos à Diœcesi ab fuerunt in Matrimonium conjungi non possunt sine licentia Ordinarij, & nisi exhibeant testimonialem Ordinarij in cujus Diœcesi permanserunt asserentis eorum liberum statum lib. 1. c. 14. num. 129.

Alia Vid. in Verb. MATRIMONIA VII.

DISPENSATIO I. Episcopus dispensare nequit, nisi in casibus sibi à Jure permissis lib.1. cap.12. nu. 22. & seq.

Dispensare potest, si concurrat dispensandi consuetudo legitime præscripta num.24. ibid.

Si adsit dubium, an dispensare possit num.25. ibid.

Si talis facultas tacite, seu virtualiter ei concessa præsumi valeat lib. 1. cap.12. num.27.

Si à Jure dispensatio in genere permittitur num. 28., & seqq., ibid.

Si magna necessitas, seu evidens utilitas urgeat, nec facilis sit recursus ad Papam, & periculum sit in mora num.33. & seqq. ibid.

Dispensare potest super impedimento post initum Matrimonium contracto, quo Conjugatis debiti Conjugalis exigendi potestas aufertur l.1.c.12. sub n.37.

Super impedimento occulto antequam Matrimonium contrahatur, & quando num. 128. ibid.

Quia concurrentibus circumstantiis, quæ referuntur, præsumitur ei à Papa delegata facultas num. 129. ibid.

Declara ut num. seq. ibid.

Super impedimento dirimente occulto in foro conscientiæ, contracto Matrimonio lib.1. cap. 12. sub num. 40. & 124.

Concurrentibus tamen circumstantiis, de quibus n.125. & seq., ibid.

Sed si postea detegatur, & deducatur ad forum contentiosum, opus est Pontificia dispensatione lib.1. cap.12. num.127.

Super denunciationibus Matrimonio præmittendis l.2. cap.2. num.54.

Super impedimentis impedientibus num.58. ibid.

Concurrente rationabili causa num.59. ibid.

Qua etiam concurrente non semper dispensare tenetur, & quando dispensationem negare non debet lib. 2. cap.2. num.60.

Dispensationis reservatio est odiosa, ideo restringenda lib.1. cap.12. num. 26.

Ad ordinariam Episcopi jurisdictionem spectat dispensandi facultas num.40. ibid.

In dispensando tamen caute se gerere debet, ne suæ facultatis, & jurisdictionis fines excedat n. 41. ibid.

Facultas dispensandi competens Episcopo, competit etiam Capitulo sede Episcopali vacante n.38. ibid.

Episcopus dispensare non potest super impedimentis impedientibus, circa quæ illius dispensatio Contrahentes à peccato immunes reddere nequit lib. 2. cap.2. num.58.

Nec super Voto simplici Castitatis, aut Religionis l.2. cap.2. num.18. & 55.

Nisi Matrimonio jam contracto, & in foro conscientiæ, ut impeditus debitum petere valeat lib.1. c.4. sub n.19. & lib.2. cap.2. sub num. 18.

Nec super Sponsalibus cum alia persona præcedenter contractis num.18. & 56. ibid.

Nec super Matrimonio cum persona hæretica contrahendo num.57. ibid.

Nec generaliter super quocumque impedimento dirimente non occulto, sed publico lib.1. c.12. n.131.

Quamvis gravis urgeat Matrimonium contrahendi necessitas num.132. ibid.

Papa de jure dispensandi potestatem habet lib.1. c.12. num. 31.

Impedimenta olim impedientia, quæ hodie dispensatione non indigent lib.2. cap.2. num. 3. & seqq.

Hermaphroditi sine dispensatione Apostolica ad Ordines promoveri non possunt l.1. cap. 13. n.59.

DISPENSATIO SUPER MATRIMONIO TANTUMMODO RATO INTER CONJUGES CATHOLICOS II. Post Matrimonium ratum fit perpetua separatio tori, vel per ingressum utriusque Conjugis, aut unius, altero etiam invito, in Religionem approbatam, vel ex dispensatione Apostolica lib. 1. cap. 16. num.1. 2. 41. & 42.

Papa vinculum Matrimonij tantummodo rati relaxare potest num. 3. & 69. ibid.

Plures Summi Pontifices illud relaxarunt, & signanter S. Gregorius VII., Adrian. IV. Martinus V., Eugenius IV., Pius IV., Paulus III., S. Pius V., Gregorius XIII., Alexander VII., Clemens VIII. Innocentius X., Urbanus VIII. Clemens XI. l.1. cap.16. num.4. & seqq., & num. 251. & seqq., & num.293.

& num. 293. & sub num. 294. §. Verumtamen, & §. seq.
Dubitare de hac Summorum Pontificum potestate sacrilegum esset lib. 1. cap. 16. num. 9.
Similes dispensationes conceduntur altero quoque ex Conjugibus dissentiente lib. 1. cap. 16. n. 10.
Iisque concessis, potest uterque Conjux ad alias transire nuptias lib. 1. cap. 16. num. 11. & 282.
In illis concedendis solent Summi Pontifices audire Votum Consultivum Sacræ Congregationis Concilii, seu alterius Congregationis Particularis n. 12. ibid.
Pro hac obtinenda dispensatione justificari debet in primis matrimonium non esse consummatum n. 13. ibid.
Hoc probant testes deponentes Conjuges post matrimonium nunquam in eodem loco convenisse num. 14. ibid.
Aut una simul convenisse, sed in aliorum præsentia lib. 1. cap 16. num. 15.
Sive etiam ingressos fuisse cubiculum, sed januis apertis, ibique per momentum permansisse n. 16. ibid.
Eoque magis si Conjuges idem cum juramento confirmaverint num. 17. ibid.
Cum constat Conjuges nunquam una simul cohabitasse, tunc soli eorumdem Conjugum assertioni de non subsecuta consummatione credendum est lib. 1. cap. 16. num. 18.
Facile deferri non solet eorumdem assertionibus, quando uterque ad alias nuptias transire cupit lib. 1. cap 16. num. 19.
Secus si alter eorum Religionem perpetuo profiteri desiderat lib. 1. cap. 16. num. 20.
Cum præsumi nequeat, quod per falsitates se Deo vovere velit lib. 1. cap. 15. num. 20. 56. & seqq.
In utroque casu tamen fidem promerentur, si illorum assertio coadjuvetur à Testibus cohabitationem excludentibus lib. 1. cap 16. num. 22.
Si mulier, nec pulchra, nec satis dotata, nec Juvenis alias nuptias sperare non possit lib 1. c. 16. n. 23.
Si Vir fuerit ab ea ad Matrimonium secum contrahendum dolose seductus lib. 1. cap. 16. n. 24.
Licet enim ei de consummatione deponenti credendum non sit, quia deponit ad proprium commodum, ad sustinendum nempe Matrimonium, ad quod maximopere anhelavit lib. 1. cap 16. n. 25.
Omnem tamen fidem meretur, si postquam voti compos evasit, sua propria confessione consummationem excludat lib. 1. cap. 16. num. 26 62.
Quæ confessio probat, etiamsi uterque Conjux in eodem lecto per tres noctes dormierit lib. 1. cap. 16. num. 27.
Fortius, si non constet de dormitione, sed potius Masculus, secuto Matrimonio, fuerit carceratus, Mulier vero in Monasterium detrusa lib. 1. cap. 16. num. 28.
Consummatio exclusa quoque remanet, si educanda Matrimonium cum juvene ad Crates Monasterii clandestine contraxerit, nec inde exierit ante dispensationis petitionem lib. 1. cap. 16. num. 29.
Copula fornicaria inter Conjuges ante Matrimonium habita non æquivalet consummationi, nec impedit dispensationem lib. 1. cap. 16. num. 30. 31. & seqq.
Matrimonium tantummodo ratum per dispensationem dissolvi potest, quia significat conjunctionem Christi cum anima Justi solubilem per mortale peccatum lib. 1. cap. 16. num. 33. & sub num. 326.
Dissolvi vero nequit consummatum, quia significat conjunctionem Christi cum Ecclesia per carnem assumptam, quæ est indissolubilis lib. 1. c. 16. n. 34. & seqq. & sub num. 326.
Quod enim Verbum semel assumpsit nunquam dimisit lib. 1. cap. 16. num. 35.
Ad excludendam consummationem pro obtinenda dispensatione inspectio obstetricum corporis Mulieris decipere potest lib. 1. cap. 16. num. 47. & seqq.
Alia vid. in verb. OBSTETRICES.
Ad obtinendam dispensationem requiritur etiam justa causa, sine qua illicita foret lib. 1. cap. 16. num. 66.
Quæ necesse non est, ut spectet ad publicum bonum sed sufficit respicere privatam utilitatem num. 67. & seq. ibid.
Gregorius XII. unica die dispensavit cum undecim, quos non est verisimile omnes fuisse magnates n. 68. ibid.
Locum non habet ad hanc dispensationem impediendam Divinum præceptum: *Quod Deus conjunxit homo non separet*: lib. 1. cap. 16. num. 140.
Ad matrimonium enim solummodo ratum illud non extenditur num. 141. ibid.
Causa dissolvendi Matrimonium ratum est dubietas circa illius validitatem num. 196. 243. ibid.
Si nimirum Mulier vilis, callida & annosa, ejusque Consanguinei, & amici tenerum adolescentem circumvenerint num. 197. ibid.
Et modo mellifluis verbis, modo minis, modo ex falsis causis etiam a suis Parentibus, seu Tutoribus ad contrahendum clandestinum Matrimonium induxerint num. 198. ibid.
Depositio Adolescentis decepti referentis has machinationes meretur attendi, & quare lib. 1. cap. 16. num. 199. & seqq.
Maxime concurrente simplicitate, nobilitate, & divitiis Adolescentis cum sagacitate annosæ mulieris, à qua seductus præsumi debet num. 205. ibid.
Causa dispensandi est validitas Matrimonii ita vacillans, ut si lis super ea iniretur, de exitu favorabili desperari non posset num. 241. ibid.
Satis est fluctuantem, suspectum, & dubium esse matrimonii valorem num. 243. ibid.
Tunc dispensatio est prudentiale temperamentum ad obtruncandam super nullitate litem, & congrua, ac tacita administratio justitiæ num. 241. ibid.
Et cautela ad impediendum, ne Matrimonium in perpetuam fornicationem convertatur lib. 1. cap. 16. num. 248.
Causa dispensandi sunt artificia, circumventiones, & seductiones ad captandum Matrimonium n. 244. ibid.
Magna inter Conjuges disparitas tam quoad ætatem, quam quoad conditionem num. 245. ibid.
Quæ sicut olim inter Romanos nuptias illegitimas reddebat num. 246. ibid.
Sic hodie talem dubietatem inducit, ut vel pro nullitate sit judicandum, aut dispensandum lib. 1. c. 16. num. 247. 249.
Causa dispensandi est aversio Propinquorum erga Conjugem, qui inæqualem desponsavit num. 250. 281. ibid.
Timor futuri scandali ob odium, & rixas inter Conjuges crituras num. 251. ibid.
Ob quas Eugenius IV. inter Conjuges privatæ conditionis dispensavit lib. 1. cap. 16. num. 252.
Idemque servavit Innoc. X. cum duobus Conjugibus infimæ Plebis lib. 1. cap. 16. num. 153.
Et ob hanc causam etiam Conjugibus vulgaris condi-

tionis dispensatio sæpius indulta fuit lib. 1. cap. 16. num.254.
Dispensatio eo magis est concedenda, si nulla spes effulgeat futuræ reconciliationis inter Conjuges l.1. cap. 16. num.256.
Si alter Conjux quærit alterum à se repellere post Matrimonium ratum lib.1. cap.16. num.258.
Timor, & periculum fornicationis lib.1.cap.16.n.259.
Cui Papa, mediantè dispensatione, obviare debet, ne Oves sibi concreditæ pereant lib.1. c. 16. n.260.
Quemadmodum Summi Pontifices alias nonsemel ita servarunt lib.1. cap.16. num.261.
Imminens extinctio familiæ illustris Conjugis, si à vinculo indigni matrimonii rati non liberetur, est causa super eo dispensandi lib.1. cap.16. num. 262.
Illustres conservari familias Reipublicæ interest n.263. ibid.
Pro earum conservatione plura de rigore juris indulta relaxari solent num.264. ibid.
Causa dispensandi est quoque clandestinitas, si nempe Matrimonium fuerit sine denunciationibus celebratum, & quare lib.1. cap.16. num. 234. 266.
Si celebratum secreto fuerit cum tenero, & nobili Adolescente in ejus Villa per Fœminam annosam, atque deformem lib.1. cap. 16. num.235.
Item diffamatio sponsæ de adulterio commisso post Matrimonium ratum num.269. ibid.
Suspicio etiam futuri adulterij num.270. ibid.
Lepra superveniens num. 129. & 293. ibid.
Impotentia pariter superveniens, seu præcedens ad obtruncandas lites super eadem impotentia n. 294. ibid.
Si alter ex Contrahentibus affirmet se non habuisse animum contrahendi, nec ad exhibendum verum consensum induci possit num.295. ibid.
Si Vir ob bonum publicum ad Episcopatum promoveatur num.296. ibid.
Consensus ab uno ex Conjugibus præstito sub conditione nunquam cum altero cohabitandi num. 271. ibid.
Imo hæc conditio nullum reddit Matrimonium n.272. ibid.
Limita ut in casu de quo lib.1. c 16. à nu.277. ad 292.
Prò obtinenda hac dispensatione sufficit causa levis, quando adversus Conjugem illam petentem, alter Conjux nihil opponit lib.1. cap.16. num.297.
Quia consentire videtur num.298. ibid.
Consensus utriusque Conjugis sufficientem causam dispensationis super Matrimonio rato ministrat num.299. ibid.
Exemplum hujus dispensationis ab Urbano VIII. concessæ num.300. ibid.
Quomodo se gerere debet, qui petit Apostolicam dispensationem super Matrimonio rato, & non consummato lib. 1. cap.1.num.50.
An Papa possit dissolvere Matrimonium Conjugum Infidelium licet consummatum, quando ambo ad Fidem convertuntur lib.1. cap. 16. num.301.
Hæreticos, qui in locis etiam, ubi Concilium est publicatum, Matrimonium juxta ritum, legesque loci contraxerunt, si convertantur ad Fidem, Ecclesia ad alias transire nuptias non permittit lib. 1. cap.14. num.140.
Eorumque Filios vult esse legitimos ibid.

DISPENSATIO SUPER MATRIMONIO SOLUM MODO RATO INTER CONJUGEM CATHOLICUM, ET HÆRETICUM III.

Papa facilius dispensare potest super Matrimonio rato, & illicite contracto à catholico cum Hæretica, seu ab Hæretico cum catholica, quatenus pars catholica, ante consummationem, dispensationem petat lib.1. cap.16. num.70.
Propter lepram alteri ex Conjugibus superventam dispensari potest super Matrimonio tantum rato l.1. cap.16. num. 129. & 293.
Multo magis, si alter ex Conjugibus Hæresis morbo laborat num.130. ibid.
Fortius si Matrimonium initum fuerit juxta leges Palatinatus num. 131. ibid.
Quod nempe Masculina proles in fide Catholica Patris, Fœminea in Hæretica secta Matris educetur, & e contra num. 132. ibid.
Quod est peccatum iniquissimum contra Jus Ecclesiasticum, & Divinum lib.1. cap.16. num.133.
Quia directè opponitur fini primario Matrimonii generandi Prolem pro æterna Beatitudine non pro damnatione num.134 ibid.
Imo Matrimonium cum hoc pacto contractum est nullum, & irritum declarandum num.135.ibid.
Causa dissolvendi Matrimonium ratum inter Catholicum, & Hæreticam, & e contra, est timor futuri scandali, & inimicitiæ &c. inter Conjuges circa solam Religionem lib. 1. c. 16.n. 136.& seq.
Item periculum fornicandi lib.1. cap.16. num.138.
Cui Summus Pontifex prospicere debet, ne anima Catholici damnetur lib.1. cap.16. num.139.
Matrimonium ratum inter Catholicum, & Hæreticam est dissolvendum, si Catholicus sit filiusfamilias, & accedat indignatio ejus Parentum, & consanguineorum lib. 1. cap.16. num.143.

DISPENSATIO SUPER MATRIMONIO INEUNDO INTER CONTRAHENTEM CATHOLICUM, ET HÆRETICUM IV.

Rationabilibus causis concurrentibus Papa dispensare potest, ut Matrimonium inter Catholicos, & Hæreticos contrabatur lib. 1. cap.16. n.144. 147., & seqq.
Habitis prius informationibus, & votis ab Episcopo loci, & Nuncio Apostolico, cui valde est deferendum lib.1. cap.16. num.145.
Quia uterque præsumitur optime instructus de qualitatibus personarum, & locorum sibi subjectorum, & cum matura deliberatione relationem, votumque dedisse censetur lib.1. cap.16 num.146.
Hæc dispensatio concedi potest, si Hæreticus promittat, aut certa spes effulgeat eumdem esse Catholicam fidem amplexurum, & dummodo proles in eadem Catholica fide sit educanda lib.1. cap. 16. num.147. & seqq.
Ex dispensatione Benedic. XIII. fœmina Catholica Pisana nupsit hæretico lib.1. cap.16. num.151.
Facilius hæc dispensatio conceditur, si accedat jurata promissio Hæretici non subvertendi Uxorem, in fide Catholica filios educandi, se se Catholicum reddendi, & abstinendi à conventu cum Hæreticis lib.1. cap.16. num. 154. 176. 191.
Quamvis suam conversionem differat, ob timorem privationis pinguis hæreditatis lib.1. c.16. n.160.
Dummodo in quocumque casu scandalum pusillorum timeri nequeat, & quando timeri non possit lib.1. cap.16. num.161. 187.
Hæc dispensatio conceditur Regibus, & Principibus, si Regnorum conversio, protectio Catholicorum, & persecutionum cessatio sperari possit l.1. cap.16. num. 165.
Quod eo magis sperari potest, si non Vir, sed Uxor sit

sit Catholica lib.1. cap.16. num.166.
Theolendinda Longobardorum Regina Eutharin suum primum Virum ad veram pietatem ptoniorem reddidit lib.1. cap.16. num.167.
Et Agilalphum suum Virum posteriorem eo traxit, ut omnibus suæ Gentis auctor fuerit, se se ab Hæresi vindicandi lib.1. cap.16. num.168.
Ad fidem Catholicam habetur conversum fuisse à Domitia Flavum Clementem, à Clotilde Clodoveum Francorum Regem, à Jugulde Hermogillum Regem Gothorum lib.1. cap.16. num.169.
Causa concedendi eamdem dispensationem est quædam moralis necessitas, & quænam sit lib. 1. c. 16. num.170.
Pro conjugiis ineundis in Belgio inter Partem Catholicam, & Hæreticam denegata fuit dispensatio lib.1. cap.16. num.171.
Clemens XI. dispensationem negavit, ut Catholicus cum Hæretica, quam carnaliter cognoverat, matrimonium contraheret num.79. ibid.
Conceditur tamen si conjugia contrahi debent in loco, ubi si Pars hæretica non adimpleat promissa, aut scandalo sit alteri Parti, aut filiorum educationem intervertat, opportunis remediis provideri possit lib.1. cap. 16. num.172.
Vel in loco, ubi Catholici cum Hæreticis sibi invicem non infestantur, familiariter agunt, & Conjugaliter cohabitare consueverunt lib. 1. cap. 16. n. 173.
Causa quoque concedendi talem dispensationem est gravis damni evitatio lib. 1. cap. 16. num. 174.
Diminutio honoris,& famæ lib.1.c.16.n.175.178.180.
Et generaliter si necessitas urget, & ratio subsistit l.1. cap. 16. num.177.
Papa concedere nequit dispensationem, ut Pars Catholica cum Hæretica Matrimonio copuletur, quia sic præbetur occasio, ut indignus, & publicus peccator Sacramentum ministret lib.1.cap.16.num. 181. 192.
Contrarium, num. 190.193. & seqq. ibid.
Ob gravem causam potest etiam indigno ministrari Eucharistia,ergo,& Matrimonium l.1.c.16.n. 188.
Causa gravis est spes moraliter certa secuturæ Conversionis Partis Hæreticæ Parti Catholicæ nubentis lib.1. cap.16. num. 189.
Cur Summi Pontifices aliquando dixerint se non posse hanc dispensationem concedere, nisi concurrente aliqua causa publici boni, Ecclesiæ, & Religionis augmento lib. 1. cap. 16. num. 194.
Licet concedi possit, etiam quando est necessaria, vel valde utilis bono privato lib.1. cap.16. num. 195.
Summus Pontifex concedendo dispensationem pro ineundo Matrimonio inter contrahentem Catholicum, & Hæreticum non cooperatur peccato, & quare l. 2. cap. 2. num.32.
Hæc Matrimonia sunt illicita, & peccaminosa, nisi accedat Apostolica dispensatio lib 1. cap. 7. n.18.
Ubi mixtim vivunt Catholici cum Hæreticis, & ubi viget consuetudo, tollerantur, si cesset periculum subversionis Catholici, & quare num. 21. ibid.
Sed citra positivam Apostolicæ Sedis approbationem num. 22. ibid.
Ubi Tridentinum est publicatum, Episcopi curare debent, ut servata eius forma, Matrimonia contrahantur num.24. & seq. ibid.
Alia vid. in verb. HÆRESIS, MATRIMONIA, III.

DISPENSATIO PRO MATRIMONIO INEUNDO NON OBSTANTE IMPEDIMENTO DIRIMENTE V.

Super primo gradu Consanguinitatis in linea recta, nunquam Sedes Apostolica dispensavit lib. 1. c. 5. num. 8.
Promissio Matrimonialis facta inter sanguine conjunctos sub conditione: *si Papa dispenset*: in casu tamen in quo dispensare solet, est valida, & obligatoria lib. 1. cap. 5. num.33.
Contrarium dicto cap. 5. num. 60., & seqq. ibid.
Obtenta dispensatione super impedimento dirimente post contractum Matrimonium, ad ejus validitatem requiritur renovatio consensus lib.1. cap.5. n. 44.
Quamvis Mulieris stuprum intercesserit d. c.5. n.66.
Papa concedendo dispensationem super impedimento dirimente, dat contrahendi facultatem, sed non validat actum antea illicite gestum l. 1. c. 5. n. 61.
Cætera Vid. in Verbo CONDITIO.
Super impedimento affinitatis ex copula illicita Summi Pontifices in foro tam interno, quam externo facile dispensare solent lib. 1. cap. 11. num. 13.
Innoc.XII. facultatem concessit magno Pœnitentiario dispensandi super impedimento occulto affinitatis ex copula illicita, seu ex actu fornicario proveniente lib. 1. cap. 11. num. 14.
Vid. in verb. HONESTAS.
Affines Matrimonium sine Apostolica dispensatione inter se contrahentes perpetuo sunt separandi lib. 1. cap. 12. num. 1.
Summus Pontifex dispensare non potest in primo Consanguinitatis gradu lib. 1. cap. 5. num. 14. Ubi de Fratre cum germana sorore.
Secus in aliis gradibus etiam lineæ rectæ lib. 1. c. 12. num. 41.
Dispensare tamen potest super primo affinitatis gradu lineæ rectæ gravissimis urgentibus causis l. 1. c. 12. num. 9.
Sed Romani Pontifices semper ab hac dispensatione abstinuerunt, licet hoc impedimentum inductum sit Jure Ecclesiastico lib. 2. cap. 12. num. 10. 11.
Sed super primo affinitatis gradu lineæ collateralis pluries dispensarunt lib. 1. cap. 12. num. 12.
S. Pius V. super primo Consanguinitatis, seu Affinitatis gradu protestatus est se nolle dispensare lib. 1. cap. 15. num. 103.
Dispensationes inter affines transversæ lineæ in primo gradu sunt Juri naturali, & Divino uniformes lib. 1. cap. 12. num. 25.
Ideo a Summis Pontificibus quandoque fuere concessæ ad ineunda Matrimonia cum vidua Fratris defuncti, sive cum Sorore defunctæ Uxoris lib. 1. c. 12. num. 15. 16.
Rigide tamen, si ex defuncto Fratre soboles superfit lib. 1. cap. 12. num. 17.
Julius II. dispensavit cum Catharina Regina Angliæ vidua, ut nuberet defuncti Regis Fratri Henrico VIII. qui deinde cum hujus Matrimonii nullitatem obtinere non posset, ut Annam Bolenam desponsaret, cum toto Regno ab Ecclesia Catholica descivit sub num. 16. ibid.
Tridentinum disponit, ne in secundo gradu, nisi inter magnos Principes, & ob publicam causam dispensetur lib. 1. c. 12. num. 18. 52. 64. 66.
Nihilominus Romani Pontifices etiam inter inferiores dispensare solent lib. 1. cap. 19. num. 45. 53.
Imo in primo affinitatis gradu lineæ transversæ inter Nobiles, & Privatos pro Matrimonio cum vidua Fratris, ex quo nulli filii superérant incundo, dispensarunt lib. 1. cap. 12. num. 20.
Facilius pro Matrimonio cum Sorore defunctæ Uxoris lib. 1. cap. 22. num. 21.
Papa in dispensando suorum prædecessorum vestigia sectari

ctari voluisse censetur lib. 1. cap. 12. num. 42.

Quidquid in aliis casibus servatum esse dignoscitur rationabiliter petitur, & non facile denegatur ibid.

Licet Papa dispensare non possit in primo Consanguinitatis gradu lib. 1. cap. 5. num. 14. 41.

In aliis tamen gradibus ex justis causis dispensare non prohibetur num. 18. ibid.

Causas pro his obtinendis dispensationibus non oportet esse publicas, sed sufficit, quod sint rationabiles, & urgentes & quare lib. 1. cap. 12. num. 43. 44. 45.

Causa dispensandi in aliquo affinitatis, vel consanguinitatis gradu sufficiens est, si mulier non possit alteri commode nubere, aut si ex conversatione sit ejus fama aliquantulum denigrata lib. 1. cap. 12. num. 73. 74. 84. & cap. 16. num. 179.

Causa rationabilis est etiam copula habita post mortem Uxoris cum ejus sorore, multoque magis, si soboles ex ea suscepta fuerit lib. 1. c. 12. n. 47.

Causa evitandi peccata, infamiam, aliaque gravissima mala, quæ enumerantur lib. 1. cap. 12. n. 48. 49. 58. 59. 83.

Secuta copula, & periculum scandalorum præbent rationabilem dispensandi causam lib. 1. cap. 12. n. 50. & seqq.

Adducitur exemplum lib. 1. cap. 12. num. 51.

Imo etiamsi orta sit suspicio, licet falsa, quod copula intercesserit lib. 1. c. 12. num. 54. & seqq., & sub num. 84.

Non obstante etiam impedimento compaternitatis l. 1. cap. 12. num. 56. & seqq.

Sufficiens causa reputatur necessitas vitandi mala, & scandala, & inducendi aliquod bonum lib. 1. c. 12. num. 59. 84.

Attendi quoque solent merita intuitu Catholicæ fidei, & Ecclesiæ quæsita, quæ causam publicam constituunt lib. 1. cap. 12. num. 60. 84.

Fortius si consistunt in servitiis in bello contra Turcas præstitis vel in constructione plurium Ecclesiarum lib. 1. cap. 12. num. 61.

Item extinctio conspicuæ, & illustris familiæ, si dispensatio non concedatur lib. 1. c. 12. num. 62. 84.

Pro publico bono expedit illustres conservari familias lib. 1. cap. 12. num. 63.

Concurrente justa causa dispensatur cum pauperibus, plebeis, multoque magis cum nobilibus, præsertim super affinitate lineæ transversæ lib. 1. cap. 12. num. 64. & seq.

Referuntur causæ sufficientes ad obtinendam dispensationem pro contrahendo Matrimonio inter consanguineos, seu affines lib. 1. c. 12. n. 73. & seqq.

Istæ causæ unitim sumendæ sunt num. 46. 67. ibid.

Obtenta dispensatio ob angustiam loci executionem meretur, quamvis omnes loci habitatores conditione, & facultatibus sint æquales l. 1. cap. 12. n. 85.

Et etiamsi locum illum 250. familiæ inhabitent l. 1. cap. 12. num. 86.

Quia causa dispensationis non est deficientia personæ æqualis, sed deficientia personæ æqualis, quæ præter Consanguineam petenti dispensationem nubere velit lib. 1. cap. 12. num. 87.

Subreptionis vitium solum attenditur, cum concernit substantialia gratiæ lib. 1. cap. 12. num. 88.

Non autem cum tantummodo Datariæ respicit interesse lib. 1. c. 12. n. 89.

Ideo executioni demandanda est dispensatio obtenta in forma pauperum, licet eam petentes paupertatem simulaverint lib. 1. cap. 12. num. 90.

Subreptitia, & invalida est dispensatio non expressis gradibus cognationis, seu affinitatis super quibus petatur lib. 1. cap. 12. num. 91.

Obtinere sufficit dispensationem pro quarto gradu, quando distans quarto gradu a communi stipite nubere vult alteri in secundo gradu distanti lib. 1. c. 12. num. 91.

Sed ante Matrimonium obtinere debet declaratorias super propinquiore, alias graviter peccat lib. 1. cap. 12. num. 93. & cap. 15. num. 104.

Si alter distet a communi stipite ultra quartum gradum, alter vero quarto gradu, non est opus Pontificia dispensatione lib. 1. cap. 12. num. 94.

Idem dicendum, si alter sit a stipite in primo gradu, alter vero distet in quinto lib. 1. cap. 12. num. 95.

In petitione dispensationis super Matrimonio in gradu prohibito jam contracto, & malitiose consummato, hæc circumstantia exprimi debet l. 1. c. 12. n. 96.

Sicut exprimenda est copula carnalis, si inter Consanguineos dispensationem petentes Matrimonium nondum contractum præcesserit l. 1. c. 12. num. 97.

Alias dispensatio subreptitia est, & invalida lib. 1. cap. 12. num. 98.

Necessario exprimi debet, quia cum impedimento Consanguinitatis, seu affinitatis etiam incestus crimen concurrit lib. 1. cap. 12. num. 99.

Validum est Matrimonium contractum antequam sponsi de dispensatione prius obtenta notitiam habuerint lib. 1. cap. 12. num. 100.

Copula carnalis inter sponsum, & sponsam habita antequam dispensatio ordinario exhibeatur, nullam reddit dispensationem lib. 1. cap. 12. num. 101.

Nec valide deinde contrahitur Matrimonium, nisi hac expressa circumstantia, dispensatio iterum obtineatur lib. 1. cap. 12. num. 102.

Secus si copula habita fuerit post præsentationem dispensationis, & Ordinarius cum eidem sponsis jam dispensaverit l. 1. c. 12. n. 103.

Has dispensationes in sede Episcopali vacante neque Capitulum, neque Vicarius Capitularis exequi potest, sed hoc spectat ad Episcopum viciniorem lib. 1. cap. 12. num. 104.

Mortuis Conjugibus ante executionem dispensationis, accedente novo Papæ rescripto, illam Ordinarius exequi potest pro legitimandis filiis natis in figura Matrimonii etiam in præjudicium succedentium ab intestato, & in terris etiam imperii l. 1. c. 12. n. 105.

Delegatio hujusce dispensationis morte delegantis non expirat lib. 1. cap. 12. ibid.

Nec Episcopus, nec Vicarius Generalis aliquid pro executione dispensationis quacumque ratione, nec etiam sponte oblatum exigere possunt sub pœna excommunicationis latæ sententiæ non obstante quacumque immemorabili consuetudine l. 1. c. 12. num. 106 115.

Notario tantum debetur quarta pars unius scuti pro mercede laboris lib. 1. cap. 12. num. 107.

Et servari debet Taxa Innocentiana l. 1. c. 12. n. 108.

Si Consanguinei, contractis nuptiis, 30. Annis una simul cohabitaverint, sive etiam minus, quam per decennium in figura Matrimonii vixerint, dispensationem præcessisse præsumitur l. 1. c. 12. n. 109.

Sicuti concessa super aliquo impedimento Apostolica dispensatione legitime executionem habuisse censetur lib. 1. cap. 12. num. 110.

Ab impedimentis publicis per Datariam, ab occultis per Pœnitentiariam dispensatio expeditur lib. 1. cap. 12. num. 111.

Sac. Pœnitentiaria tamen non dispensat super impedimentis occultis tum Consanguinitatis tum affinitatis ex copula licita, tum Cognationis Spiritualis ante con-

contractum Matrimonium lib. 1.cap. 12. num. 134.
Secus si Matrimonium sit jam contractum, exceptis primo, & secundo consanguinitatis, & affinitatis gradu ibid.
Nonnunquam tamen Pœnitentiaria etiam super impedimentis publicis in utroque foro, attenta paupertate, gratis illam concedere solet lib.1.cap.12. num. 112.
Adducitur exemplum lib.1. cap.12. num.113.
In cæteris gradibus præter primum, & secundum Consanguinitatis, & Affinitatis, etiamsi fuerint publici, Matrimonia in iis nulliter contracta revalidare potest lib.1. cap. 12. num. 135.
Quando tamen nullitas provenit ex causa subreptionis, vel obreptionis occultæ literarum a Dataria obtentarum num.136. ibid.
Limita si falsitas consistit in narratione præcedentis copulæ, quæ tamen ante non interveoerit n.137.ibid.
Dispensat etiam in omni linea, & gradu affinitatis ex copula illicita, & occulta num. 138. ibid.
Qui obtinuit super impedimento occulto dispensationem a Sac. Pœnitentiaria Confessario directam, sua peccata fateri non tenetur nisi hoc in literis præcipiatur lib.1.cap. 21. num.214.
Secus si in literis apposita sit Clausula: *in foro conscientiæ, & in Sacramentali Confessione tantum, & non aliter*: ibid.
Gratis etiam Confessarius id exequi debet n. 215.ibid.
Impedimentum occultum super quo Pœnitentiaria dispensare potest dicitur illud, de quo non est publica fama num.116. ibid.
Seu illud, quod in Parochia notum est minus quam decem personis num.217.ibid.
Unius Parochiæ testimonium facit crimen notorium num. 119. ibid.
Occultum tamen non est, quod per duos Testes probari potest, sive deductum, sive non deductum ad forum contentiosum lib.1. cap.12. num. 210.
Si crimen seu impedimentum deductum ad forum contentiosum non fuerit probatum, & Reus absolutus ex capite innocentiæ, vel ex hactenus deductis, seu ab observatione Judicii, aut tamquam non repertus culpabilis, occultum remanet n.111. ibid.
Nisi reus dimissus fuerit cum præcepto de se repræsentando num. 122. ibid.
Declara ut in cap.28. num.343. & seqq. lib. 2.
Occultum quoque dicitur, si solum complicibus sit notum lib.1.cap.12. num. 223.
Quomodo impedimentum occultum a publico distinguatur ibid.
Per dispensationem Pontificiam super Matrimonio inter raptorem, & raptam contracto cessant omnes pœnæ legales lib.1. cap.15. num. 36.
Impedimentum Voti solemnis Castitatis tolli potest per Apostolicam dispensationem, quando agitur de Matrimonio a Regibus, magnisque Principibus contrahendo lib.2.cap.2.num.21. & seqq. & c. 3. n.22.
Adducuntur exempla ibid.
Decretum Benedicti XIV. in Lisbonen. Nullitatis Matrimonii lib. 2. cap. 15.num.100.
Breve ejusdem Summi Pontificis eamdem nullitatem declarans num.106.ibid.
Breve Pontificium derogans impedimento quarti, seu tertii, & quarti gradus non sufficit pro tollendo impedimento proveniente ex duplici Consanguinitatis gradu, sed necessaria est expositio, & derogatio expressa huic impedimento duplicis gradus, sine qua Matrimonium esset nullum lib. 1. cap. 15. num. 102. & seqq.
Sublato ope dispensationis duplicis gradus impedimento sub supposito, quod tempore concessionis dispensationis alter ex Contrahentibus hoc impedimentum ignoraret, si tamen ipse quoque ejusdem impedimenti tempore concessionis gratiæ notitiam habuerit, subsequens Matrimonium est nullum n. 105. ibid.
Papa dispensare nequit super impedimentis Jure naturali dirimentibus, ut est error, amentia, consanguinitas in primo gradu lineæ rectæ, & in primo tranversæ, ligamen, & impotentia lib. 1. c. 12. n.41.
In foro exteriori expediuntur in Dataria dispensationes, quæ in quarto, vel in tertio, & quarto gradu petuntur lib. 1. cap. 12. num. 139.
In Cancellaria, quæ petuntur pro tertio, vel secundo, & tertio gradu num.240. ibid.
In præfectura Brevium, quæ petuntur pro primo Affinitatis gradu, vel pro primo, & secundo, vel pro primo, & tertio, vel pro primo, & quarto consanguinitatis, aut affinitatis gradu num. 141. ibid.
Formula supplicationis pro obtinenda a Sac. Pœnitentiaria dispensatione pro foro interno n. 142. ibid.
Quomodo dirigenda num. 143. ibid.
Formula supplicationis pro obtinenda dispensatione a Dataria in foro externo num. 144. ibid.
Si petatur in forma pauperum quid requiritur n. 145. ibid.
DIVORTIUM. Separatio Tori propter adulterium vere, & proprie Divortium vocatur l. 1. c. 13. n. 2.
Vid. in verb. ADULTERIUM VI. BESTIALITAS: SEPARATIO: SÆVITIÆ: SODOMIA.
DOCTORES, Dictum Doctoris recipit declarationem a Juribus per ipsum allegatis lib. 2. c. 8. n. 24.
DOLUS. Vid. in Verb. FRAUS.
DOMICILIUM. Vid. in Verb. MATRIMONIA. V.
DOMINUS. Leviter servum percutere potest lib. 2. cap. 6. num. 18.
Solus Deus est Dominus vitæ, & mortis lib. 2.cap. 12. num. 20. & 27.
Homo est tantum custos propriæ vitæ, non absolutus Dominus ibid.
DONATIO. Pater Judæus vel alterius sectæ donationem propter nuptias Filiia ad Fidem conversis constituere tenetur lib. 1.cap.7.num. 28.
DOS. Raptor sive ducat sive non ducat Raptam arbitrio Judicis illam congrue dotare tenetur lib. 1. cap. 15.num. 1.
Catholica nubens Hæretico dote privatur lib.1.cap.16. num. 74.
Juvenes ducentes Uxorem pinguem dotem habentem, sed ætate provectam, illam deinde contemnunt, & male tractant lib. 2cap. 1. num. 33.
Dotem cum Meretricibus dissipant, & adulteria committunt lib. 2. cap. 2. num. 34.
Uxor Viro dotem non persolvit, ut illius fructibus inter lacrymas & gemitus alatur lib. 2. c. 6. n. 30.
Et in remunerationem obsequii Matrimonialis nil aliud, quam verberationes recipiat ibid.
Si vero indotata sit in compensationem dotis non volitæ, alimenta cum quotidianis verberationibus mixta sine culpa recipere non tenetur lib. 2. c. 6. n. 31.
Quando fit Separatio Tori ob sævitias Viri in Uxorem, ei restitui debet Dos una cum lucro dotali lib. 2. cap. 6. num. 37.
Restitutio dotis venit in consequentiam Separationis Tori ibid.
Præstatio alimentorum, & sumptuum litis, pendente lite super Separatione Tori, cautionis rejectio, resti-

restitutio dotis, amissio tertiæ partis donationis propter nuptias, onus alendi filios apud Matrem, & pœna est remedium, quod unum Virum percutit, & mille cautos reddit lib. 2. cap. 6. num. 59.

Uxor indotata a Marito contemni solet lib. 2. c. 11. n. 52.

Vid. in Verb. ALIMENTA.

Puella, quæ ab Amasio, qui eam deinde duxit, corrupta fuit, dotem relictam honestis Puellis habere potest lib. 2. cap. 13. num. 172.

Si tamen relicta fuerit Puellis Virginibus, eamque Puella passa stuprum occultum obtinuerit, eamdem restituere tenetur, sed petere poterit dispensationem lib. 2. cap. 13. sub num. 172.

Pater Judæus, vel alterius sectæ filiam ad fidem conversam congrue dotare tenetur lib. 1. c. 7. n. 27.

E

EBRIETAS. EBRIUS. Propter defectum veri consensus Matrimonium ab ebrio contractum non subsistit lib. 1. cap. 16. num. 217.

Nulla emendatio sperari potest in Marito, qui est deditus Ebrietati lib. 2. cap. 6 num. 52.

Et adducitur exemplum lib. 2. cap. 17. num. 42.

Ebrietas est vitiorum omnium fomes, & nutrix lib. 2. cap. 17. num. 12.

Ad libidinem provocat num. 22. ibid.

Tollit plenitudinem intellectus, & ad insaniam homines protrahit num. 13. ibid.

Ebriosi regnum Dei non possidebunt, immoderantia valetudinem lædit, morbos auget, & vitam abbreviat num. 24. ibid.

Ab Ebrietate scatent lasciviæ, adulteria, inhonestates, prophani amores, impudici sermones, morum corruptela, rixæ, contentiones, homicidia, aliaque mala lib. 2. cap. 17. num. 25

Potissimum his temporibus, quibus Virorum, Mulierum, & Infantium os Bacco redundat, & nasus tabacco sordescit num. 26. ibid.

Hinc dissidia inter Fratres, lites inter parentes, & liberos, Jurgia &c. inter Conjuges, qui propterea Tori separationem quotidie postulant num. 27. ibid.

Ebrietas enim est causa separationis Tori num. 28. ibid.

Si tamen ex Viri Ebrietate vitæ periculum Uxori immineat num. 29. ibid.

Multoque magis, si Uxori, & proli imminet periculum animæ lib. 2. cap. 17. num. 30.

Si Pater sit deditus ebrietati, deficit in recta liberorum educatione, eosque in viam perditionis traducit, & quare lib. 2. cap. 17. num. 40.

Ideo ab eo separanda est Uxor, & liberi l. 2. c. 17. n. 41.

Separatio Tori propter Ebrietatem de sua natura est temporanea, sed ut plurimum potest esse perpetua, & quare lib. 2. cap. 17. num. 43.

Quid si ambo Conjuges sint servi Ebrietatis. lib. 2. cap. 17. sub num. 43.

Vinum Alexandri Magni gloriam obscuravit n. 14. ibid.

Ebrius enim, & phreneticus Clitum suum carissimum amicum occidit num. 15. ibid.

Ebrietas M. Antonium crudelem effecit sub n. 14. ibid.

Henricus VIII. Rex Angliæ clandestinas nuptias cum Anna Bolena contraxit lib. 2. cap. 17. num. 16.

Christi Vicario rebellis evasit lib. 2. cap. 17. n. 17.

Catharinam ejus legitimam Uxorem sprevit lib. 2. c. 17. num. 18.

Vasa sacra in prophanos usus convertit lib. 2. c. 17. n. 19.

Strenuus antea Ecclesiæ defensor, & deinde Evangelii perjurus lib. 2. cap. 17. num. 20.

In mortis agone inebriari voluit, ne ad pœnitentiam revocaretur lib. 2. cap. 17. num. 21.

Matrimonium ratum inter ebrios non inducit impedimentum publicæ honestatis lib. 1. cap. 11. sub n. 16. §. Quamobrem.

ECCLESIA. Unigenitus Dei Filius, sui amoris pignora in Ecclesiæ Sacramentis ab eo institutis nobis reliquit lib. 1. cap. 1. num. 4.

Ecclesia potuit, & potest statuere impedimenta dirimentia lib. 1. cap. 2. num. 10.

An extra Ecclesiam Matrimonium contrahi possit. lib. 1. cap. 14. num. 24. & 26.

EDUCANDA. Consummatum præsumi nequit Matrimonium ab Educanda ad crates Monasterii clandestine contractum, si eo contracto, in Clausura permanserit, a qua non exierit ante petitionem dispensationis super Matrimonio rato lib. 1. cap. 16. num. 29.

Circa Matrimonium per Educandas contrahendum Vid. in Verb. MATRIMONIA V.

Educandæ morientes in Monasterio ubi sint tumulandæ lib. 1. cap. 14. sub num 37.

Educandæ si sponsalia contraxerint a Monasterio sunt extrahendæ ibid.

EMOLUMENTUM. Nec Episcopus, nec Vicarius Generalis pro executione dispensationis Matrimonialis quacumque ratione ullum emolumentum, etiam sponte oblatum, non obstante quacumque immemorabili consuetudine exigere possunt lib. 1. cap. 12. num. 106. & 115.

Idem dicendum quoad Confessarium, si illi executio dispensationis pro impedimento occulto a Sac. Pœnitentiaria directa fuerit num. 115. ibid.

Alia Vid. in Verb. EXPENSÆ.

Quænam sit merces Defensoris Matrimoniorum lib. 1. cap. 1. num. 38.

EPISCOPUS retardare potest Matrimonium Contrahentibus ignorantibus Doctrinam Christianam l. 2. cap. 2. num. 41.

Neque ex hoc nova impedimenta impedientia decernit lib. 2. cap. 2. num. 42. 45.

Episcopus super denunciationibus Matrimonio præmittendis dispensare potest lib. 2. cap. 2. num. 54.

Non tamen super voto simplici Castitatis, seu religionis lib. 2. cap. 2. num. 55.

Nec super Sponsalibus cum alia persona præcedenter contractis lib. 2. cap. 2. num. 56.

Nec super Matrimonio cum persona Hæretica contrahendo lib. 2. cap. 2. num. 57.

Nec generaliter super impedimentis impedientibus circa quæ illius dispensatio Contrahentes a peccato immunes reddere nequit lib. 2. cap. 2. num. 58.

Ut dispensatio super impedimento impediente licita sit, rationabilis causa requiritur lib. 2. c. 2. n. 59.

Qua interveniente Episcopus potest, sed non semper dispensare tenetur, & quando dispensationem negare non debeat lib. 2. cap. 2. num. 60.

Illustrissimus, & Reverendissimus D. Paulus Thomas Marana Episcopus, & Princeps Asculi laudatur lib. 2. cap. 17. num. 42.

Splendere debet mansuetudo Præsulis, & Tribunalis Ecclesiastici nolentis mortem peccatoris, sed ut convertatur, & vivat lib. 2. cap. 13. num. 88.

Non creditur sine probationibus Episcopo qui dicit Clericum esse Criminosum lib. 2. cap. 13. n. 107.

Episcopi irrita facere nequeunt Matrimonia sine denunciationibus inita lib. 1. cap. 11. num. 74. 76.

Neque Capitulum, neque Vicarius Capitularis Sede Episcopali vacante dispensationes Matrimoniales exequi possunt, sed hoc spectat ad Episcopum vicinio-

ciniorem lib. 1. cap. 12. num. 104.
Neque Episcopus, neque Vicarius Generalis pro executione dispensationis Matrimonialis quacumque ratione quidquam etiam sponte oblatum exigere possunt sub pœna excommunitionis latæ sententiæ non obstante quacumque immemorabili consuetndine lib. 1. cap. 12. num. 106. 115.
Et servari debet Taxa Innocentiana num. 108. ibid.
Episcopus nullam habet facultatem dispensandi super impedimentis dirimentibus occultis nisi in foro conscientiæ & in aliquibus tantum præcisis circumstantiis lib. 1. cap. 12. sub num. 40. & num. 124. & seqq.
Sed si impedimentum occultum postea detegatur, & deducatur ad forum contentiosum, opus est Pontificia dispensatione lib. 1. cap. 12. num. 127.
Eadem facultas competit Episcopo antequam Matrimonium contrahatur, & quando lib. 1. c. 12. n. 128.
Quia concurrentibus circumstantiis, quæ referuntur, præsumitur a Papa delegata Episcopo dispensandi potestas lib. 1. cap. 12. num. 129.
Declara ut num. 130.
Nunquam Episcopo competit facultas dispensandi susuper impedimento dirimente non occulto, sed publico lib. 1. cap. 12. num. 131.
Quamvis gravis urgeat Matrimonium contrahendi necessitas lib. 1. cap. 12. num 132.
Cætera Vid. in Verb. DISPENSATIO I.
Episcopus quoad Matrimonium.
Vid. in Verb. MATRIMONIA. DEFENSOR
Sub persecutione Diocletiani multo avidius Martyria querebantur, quam nunc Episcopatus pravis ambitionibus appetuntur lib. 1. cap. 16. num. 116.
Episcopus, seu Ordinarius potest ad tempus retardare Matrimonium contrahendum lib. 2. cap. 2. n. 15. 17.
Adimere tamen nequit Parochis facultatem assistendi Matrimoniis non præmissis denunciationibus, & si contra hanc prohibitionem contrahantur, adhuc sunt valida lib. 1. cap. 14. sub num. 121.
Vid. in Verb. ADVENÆ.
ERROR, quo contractum fuit Matrimonium, illud dissolvit, etiamsi sit consummatum l. 1. c. 2. n. 1.
Error, vel est personæ, vel fortunæ, vel conditionis, vel qualitatis lib. 1. cap. 2. num. 2.
Error fortunæ, aut qualitatis non dirimit Matrimonium lib. 1. cap. 2. num. 3.
Limita 1. in casu, quo qualitas, circa quam erratur, transit in errorem personæ lib. 1. cap. 2. num. 4.
Limita 2. in casu, quo Contrahens protestatur se non intelligere contrahere nisi alter habeat qualitatem ab eo requisitam lib. 1. cap. 2. num. 5.
Error personæ dirimit Matrimonium lib. 1. cap. 2. n. 10.
Non solum de Jure positivo, sed etiam de Jure naturæ lib. 1. cap. 2. num. 11.
Etiamsi ab infidelibus cum hoc errore contrahatur l. 1. cap. 2. num. 12.
Errantis nullus est consensus lib. 1. cap. 2. num. 13.
Nihil tam contrarium consensui, quam error lib. 1. cap. 2. num. 13.
Si Mulier cogitans, & intendens contrahere cum Primogenito, contrahat cum alio, Matrimonium est nullum num. 10. ibid.
EVIDENTIA. Probatio per evidentiam superat quodcumque genus probationis, omnemque aliam contrariam probationem excludit lib. 1. cap. 11. sub num. 84. vers. Sed hoc in fin.
EUNUCHUS. Eunuchi a Matrimonio contrahendo abstinere debent lib. 1. cap. 13. num. 7.
EXCOMMUNICATIO. Nec Episcopus, nec Vicarius Generalis pro executione dispensationis Matrimonialis quidquam etiam sponte oblatum ex quacumque ratione exigere possunt sub pœna excommunicationis latæ sententiæ non obstante quacumque immemorabili consuetudine lib. 1. cap. 12. num. 106. 115.
Validum est Matrimonium celebratum coram Parocho excommunicato lib. 1. cap. 14. num. 48.
Tam Raptor, quam Consulentes, Adjuvantes, & favorem præbentes incurrunt pœnam excommunicationis lib. 1. c. 15. num. 1.
Maritus sub pœna excommunicationis, & dignitatis Uxorem sterilem, deformem, cæcam, surdam, languoribus confectam dimittere nequit l. 2. c. 1. n. 21.
Excommunicatio est impedimentum impediens Matrimonium contrahendum lib. 2. cap. 2. num. 22.
Inito Matrimonio cum Censurato vitando Conjuges separari debent lib. 2. c. 2. num. 47.
Limita ut num. 50.
Excommunicatus vitandus, est avulsus a communione Fidelium, seu Ecclesiæ lib. 2. cap. 2. num. 48.
Cum excommunicato nullus cohabitare, nec cibum sumere, nec loqui, nec orare, nec eum salutare potest lib. 2. cap. 2. num. 49.
Si post contractum Matrimonium alter Conjux excommunicationem incurrat, ab altero non est vitandus, sed una simul, ut prius cohabitare, & obsequia Matrimonialia sibi invicem præstare possunt lib. 2. cap. 2. num. 50.
Tridentinum anathematizat eos, qui errare Ecclesiam dicunt si separationem Conjugum ex justa causa quoad torum, & cohabitationem concedat lib. 2. cap. 6. num. 42.
Non probato corpore delicti Judex incurrit excommunicationem, si carcerare faciat Clericum, multoque magis torquere lib. 2. cap. 18. num. 258.
Metus cadens in constantem virum est metus comminatæ excommunicationis lib. 1. cap. 8. num. 88.
EXECUTIO. Obtenta dispensatio Matrimonialis super gradu prohibito ob angustiam loci executionem meretur, quamvis omnes loci habitatores conditione, & facultatibus sint æquales lib. 1. cap. 12. num. 85. & quare num. 87. ibid.
Executioni demandanda est dispensatio obtenta in forma pauperum, licet eam petentes pauperiem simulaverint lib. 1. cap. 12. num. 90.
Dispensationes Matrimoniales sede Episcopali vacante, neque Capitulum, neque Vicarius Capitularis exequi potest, sed hoc spectat ad Episcopum viciniorem lib. 1. cap. 12. num. 104.
Mortuis Conjugibus ante executionem dispensationis, accedente novo Papæ rescripto, illam Ordinarius exequi potest pro legitimandis filiis natis in figura Matrimonii, etiam in præjudicium succedentium ab intestato, & in terris etiam imperii l. 1. c. 2. n. 105.
Nec Episcopus nec Vicarius Generalis aliquid pro executione dispensationis quacumque ratione, nec etiam sponte oblatum exigere possunt sub pœna excommunicationis latæ sententiæ non obstante quacumque immemorabili consuetudine lib. 1. cap. 12. num. 106. 115.
Concessa super aliquo impedimento dirimente Apostolica dispensatione, legitimam deinde servatis servandis executionem habuisse censetur lib. 1. cap. 12. num. 110.
EXEMPLUM. Exempla rationi, & æquitati innixa imitanda sunt lib. 1. cap. 16. num. 162.
Eaque præsertim, quæ supremum Ecclesiasticum Principem habent auctorem lib. 1. cap. 16. num. 163.
Facilius concedendum est, quod alias concedi solitum

Pater filium moderate tamen castigare potest lib. 2. cap. 6. num. 19.
Ne rigor nimius dici possit, & quare lib. 2. cap. 6. num. 20.
Sed si quotidie sine causa a Patre verberatur, est emancipandus, eique Pater alimenta extra domum subministrare tenetur num. 41. ibid.
Pater Judæus, vel alterius sectæ tenetur alimenta filiis, & filiabus ad fidem conversis subministrare lib. 1. cap. 7 num. 26.
Statutum prohibens, quod Filiusfamilias ex nullo contractu sine consensu Patris se possit obligare, comprehendit etiam promissionem dotis, omnesque casus excludit lib. 1. cap. 5. num. 69.
An fœtus extractus ex utero Matris defunctæ, & deinde mortuus sit capax successionis lib. 2. c. 15. n. 59.
Nullum est Testamentum, in quo Pater exhæredat Filium tamquam adulterinum, quando adulterium Uxoris non est probatum lib. 2. cap. 15. num. 51.
Vid. Alia num. seqq. ibid.
Filii Parentibus obedire non debent, si obediendo sibi damnationem acquirunt lib. 1. cap. 7. num. 33.
Filia Judæi baptizata nuptias non contrahit cum indigno, si Catholico etiam vili nubat num. 36. ibid.
Facta Tori separatione ob morbum contagiosum Filii remanere debent apud Conjugem sanum lib. 2. c. 12. num. 34.
Filii suscepti ex Matrimonio contracto, supposita morte prioris Conjugis, qui tamen vivebat, dummodo contractum fuerit judicio, & assensu Ecclesiæ, reputantur legitimi, & ad hæreditatem admittuntur lib. 1. cap. 10. num. 14.
Item nati in figura Matrimonii, etiamsi eorum Parentes ante executionem obtentæ dispensationis moriantur lib. 1. c. 12. num. 105.
Non probat Mater, si se adulterasse dicat in præjudicium Filiorum, qui nihilominus legitimi censentur lib. 2. cap. 15. num. 55. & 58.
Filia inhonestæ Matris inhonesta præsumitur lib. 2. cap. 13. num. 168.
Limita ut num. 170. ibid.
Filii nati ex Matrimonio contracto sine præsentia Parochi, aut cum alio essentiali defectu sunt illegitimi lib. 1. cap. 14. num. 119.
FISCUS. Attestationes extrajudiciales pro Fisco non probant lib. 2. cap. 18. num. 209.
Fiscus adversus Inquisitum probationes legitimas, & concludentes exhibere tenetur num. 210. ibid.
Fisco non probante reus est absolvendus num. 343. & 291. ibid.
Fœmina Vid. in Verb. MULIER.
FORMULA supplicationis pro obtinenda a Sac. Pœnitentiaria dispensatione pro foro interno lib. 1. c. 12. num. 142.
Quomodo dirigenda num. 143. ibid.
Formula supplicationis pro obtinenda dispensatione a Dataria in foro externo ut num. 144. ibid.
Si petatur in forma pauperum quid requiratur n. 145. ibid.
FORNICATIO. Adulterium continet in se fornicationem lib. 2. cap. 13. num. 4.
FORUS. Actor sequitur forum Rei lib. 2. cap. 13. num. 200. Vid. in Verb. JUDEX.
FRAUS. Fraudes uti punibiles procul a Testibus committuntur lib. 1. cap. 16. num. 200.
Mulieres ut pecuniam, & divitias assequantur, insidiis, ac fraudibus utuntur lib. 1. cap. 16. num. 207.
Fraus, & dolus nulli patrocinari debent num. 227. & seqq. ibid.
Quibus per Judices semper est occurrendum lib. 1. c. 16. num. 230.
Judices hanc propositionem æternæ veritatis parum attendunt ibid.
Quam attendere debent, ne deceptus damnum patiatur, & decipiens fructus suæ fraudis, & prœmium assequatur num. 231. ibid.
Decepto potius quam proditori est favendum num. 231. & 268. ibid.
Dignum est fraudem in suum retorqueri Auctorem lib. 1. cap. 16. num. 231.
FUGA semper fuit remotissimum delicti indicium lib. 2. cap. 18. num. 217.
Est indicium vitreum, & fallax num. 218. ibid.
Fuga metienda est ab intentione, non a materialitate actus num. 219. ibid.
Non arrepta immediate post prætensum delictum, non est signum reitatis num. 220. ibid.
Quandoque est virtuosa lib. 2. cap. 18. num. 221.
Non est fugitivus, qui moratur sub oculis supremi Principis, nunquam latitat, seque paratum offert ad suas faciendas defensiones num. 222. ibid.
Non est fuga, sed absentia ejus, qui ob aliquam causam, non ob delictum abest num. 223. ibid.
Fuga ad evitandam carcerationem non est semper indicium reitatis num. 224. ibid.
Clerici carcerandi non sunt, ubi eorum fuga non timetur lib. 2. cap. 13. num. 146. 149.
Alias mandans carcerari incidit in excommunicationem num. 15. 154. 156. ibid.
De fuga non est suspectus Clericus qui pendente accusatione &c. propriæ domi moratur, palam se offert, aut est in Civitate, vel Diœcesi Beneficiatus num. 153. ibid.
FURIA. FUROR. Furia est impedimentum dirimens lib. 1. cap. 15. num. 37. 40.
Furia, & insania, qua laborat, qui habet lucida intervalla, est impedimentum impediens Matrimonium contrahendum lib. 2. cap. 2. num. 21.
Furor est causa separationis Tori lib. 2. cap. 17. num. 44.
Quoties furor intollerabilis fuerit num. 45. ibid.
Et ex eo gravis damni periculum immineat Uxori num. 46. ibid.
Facta separatione furiosus Uxori dotem restituere tenetur lib. 2. cap. 17. num. 47.
Matrimonium ratum inter Furiosos non inducit impedimentum publicæ honestatis lib. 1. cap. 11. sub num. 16. §. Quamobrem.
Quid agendum si ambo Conjuges post Matrimonium efficiantur Furiosi lib. 2. cap. 17. sub num. 43. 48. & seq.
FURTUM. Adulterium continet in se furtum lib. 2 cap. 13. num. 12.

G

GALIFFA. Franciscus Maria Galiffa I.V.D. Asculanus laudatur lib. 1. cap. 16. num. 279.
GRÆCI. De Jure Ecclesiastico impedimentum Consanguinitatis in linea Collaterali dirimit Matrimonium usque ad quartum gradum inclusive etiam apud Græcos lib. 1. cap. 5. num. 14. & seq.
Clerici Græci in Minoribus, contracto Matrimonio ad majores Ordines ascendere possunt lib. 1. cap. 9. num. 4.
Secus autem si ad majores Ordines jam promoti fuerint num. 3. ibid.
Clericus sive latinus, sive Græcus ad majores Ordines

nes jam promotus, nulliter Uxorem ducit, fit irregularis, & ad altiora ascendere nequit, nisi Religionem ingrediatur lib. 1.cap.9. num. 5.
GRATIA non oritur a Bullæ expeditione, sed in Signatura supplicationis perficitur lib. 1.cap.5. num. 48.
Subreptionis vitium solum attenditur, cum concernit substantialia Gratiæ lib. 1. cap. 22. num. 88.
Non autem cum tantummodo Datariæ respicit interesse lib.2. cap.12. num. 89.
Ideo executioni demandanda est dispensatio obtenta in forma pauperum, licet eam petentes pauperiem simulaverint num. 90. ibid.
Subreptitia, & invalida est gratia dispensationis, non expressis in supplicatione gradibus Cognationis, seu affinitatis, super quibus petitur lib.1. cap. 12. num. 91.
In petitione pariter dispensationis super Matrimonio in gradu prohibito jam contracto, & malitiose consummato, hæc circumstantia exprimi debet num. 96. ibid.
Sicut exprimenda est copula carnalis, si inter Consanguineos dispensationem petentes Matrimonium nondum contractum præcesserit num. 97. ibid.
Alias gratia pro dispensatione Subreptitia est, & invalida num. 98. ibid.

H

HÆREDITAS. Ad hæreditatem admittuntur Filii suscepti ex Matrimonio contracto supposita morte prioris Conjugis, qui tamen vivebat, dummodo contractum fuerit judicio, & assensu Ecclesiæ lib. 1.cap.10. num. 24.
HÆRESIS. HÆRETICUS. Quisnam dicatur hæreticus lib. 2. cap.4. num. 7. & seqq.
Denuntiandus est filius, Uxor, Frater, Soror, & respective Pater, Soror, maritus, aliique Conjuncti, si labantur in hæresim lib. 2. cap. 4. sub num. 40.
Item hæretici, & de hæresi adhuc levi suspecti nulla correctione fraterna præeunte ibid.
Episcopus dispensare nequit super Matrimonio cum persona hæretica contrahendo lib. 2.c. 2.num. 57.
Lapsus in hæresim, aut gentilismum, alias fornicatio spiritualis alterius Conjugum, est causa separationis Tori, & cohabitationis lib. 2. cap. 4. num. 2.
Dummodo hæreticus in sua pertinacia perseveret ibid.
Sed si adsit spes illius conversionis, alter Conjux cum eo cohabitare non impeditur lib.2.c.4.num 5.
Etsi per unicam carnalem fornicationem detur separatio, unicus tamen actus infidelitatis ad id non sufficit lib. 2. cap. 4. num. 6.
Facta separatione propter hæresim, matrimonii vinculum remanet intactum num. 39. ibid.
Propter lapsum in hæresim unius sponsi de futuro, sponsalia dissolvuntur lib. 1. cap.7.num15. & lib. 2. cap. 4. num. 40.
Si Conjux hæreticus Catholicum Conjugem pervertere nititur, ia propria auctoritate separari potest lib. 2. cap. 4. num.3.
Hæretici comparantur Simiis lib. 1. c. 16. sub num.71.
Appellantur hidræ ibid.
Assimilantur Chamaleonti ibid.
Nullam habent constantem Religionem ibid.
Valida sunt Matrimonia Catholicorum cum hæreticis ritu Catholico celebrata lib. 1. cap. 7. num. 17.
Vid. in verb. MATRIMONIA III.
Doctissimi, ac piissimi viri hæreticorum societate, seu illorum fallaciis decepti sunt lib. 1. cap. 16.num.83.
Inter quos Tertullianus Vir insignis, ac elevato, & singulari ingenio num. 84. ibid.
Ejus Opera recensentur num. 85. & seqq. ibid.
Ejus excellens doctrina, peritia, eloquentia, & ingenium num. 89. & seqq.
S. Cyprianus cum peteret illius librum dicere solebat. Affer magistrum. lib 1. cap. 16. n. 95.
Et tamen ab hæresi unius Montani seductus fuit n. 96. ibid.
Origenes secundus post Apostolos Magister lib. 1.c.16. num. 97.
Fidei testis locupletissimus num. 98. ibid.
Natus in domo illustrata Martyrio num. 99. ibid.
Adolescens factus Martyrium quærebat num. 100.ibid.
Patrem ad subeundum Martyrium animavit num. 101. ibid.
Vir doctus, & devotus num. 102. & 111. ibid.
Scripsit 6000. libros num. 103. & 115. ibid.
Cruciatus, quos in Carcere passus est num. 104. & 113. ibid.
Sacrorum omnium Expositorum victor num. 105. ibid.
Omnium hæreticorum edificia, & Diabolicæ machinationis turres subvertit lib. 1. cap. 16. num. 106.
Eloquentia admodum pollens, acris, & ingeniosus admodum lib. 1. cap. 16. num. 107. 110. 112.
Alter post Apostolos Ecclesiæ Doctor lib. 1.c.16.n.108.
Post Apostolos, neminem habuit æqualem lib.1.c.16. num. 109.
Et tamen a quodam Æthiope illusus fuit, & Idolis sacrificavit lib. 1.cap. 16. num. 114. & seq.
Sub persecutione Diocletiani multo avidius Martyria quærebantur, quam nunc Episcopatus pravis ambitionibus appetuntur lib.1. cap. 16. num. 116.
Et tamen aliqui Ecclesiastica quoque dignitate fulgentes a Catholica fide aberrarunt lib. 1. cap. 16. num. 117.
Juramenti religio magni momenti est apud hæreticos lib. 1. cap.16.num. 155. & seqq.
Fuitque etiam apud æthnicos lib. 1. cap. 16. num. 156.
Quisnam sit hæreticus lib. 2. cap. 4. num. 7. & seqq.
Hæreticus non est, qui impugnat B. M. V. immaculatam Conceptionem lib. 2.cap. 4. num. 19.
Vid. in Verb. VIRGO.
Catholicus, seu Catholica nubens hæreticæ, seu hæretico illius cooperatur peccato lib. 2. c. 2.num.29.
Limita si accedat Apostolica dispensatio lib. 2. cap.2. num. 30.
Vid. in verb. DISPENSATIO III. & IV.
HENRICI IV. Regis Gallorum obsequium, & obedientia ergo Papam lib. 1.cap. 16. sub num. 2.
HERMAPHRODITUS. Hermaphroditi an Matrimonium contrahere possint lib.1. cap. 13. nu. 47. & seqq.
An illud inter se inire valeant num. 58. ibid.
An ad Sacros Ordines promoveantur num. 60. & seqq. ibid.
An admittantur ad Religiosam professionem num.61. & seqq. ibid.
HOMICIDIUM Sacerdotis olim erat impedimentum impediens Matrimonium contrahendum lib. 2. cap. 2. num. 9.
Committens homicidium, quia fuit aggressus, id probare tenetur lib. 2. cap. 9. num. 45.
Homicidium committens pro defensione suæ castitatis, seu Virginitatis nec peccat, nec est punibilis lib. 1. cap. 16. sub num. 288.
Vid. in verb. ABSOLUTIO. ADULTERIUM V. & in

& in verb. ADULTERIUM QUANDO NON INDUCAT SEPARATIONEM: CLERICUS: CRIMEN:
Adulterium continet in se homicidium lib. 2. cap. 13. num. 11.
HONESTAS. Impedimentum dirimens publicæ honestatis introductum est Jure tantum Ecclesiastico lib. 1. cap. 11. num. 1.
Oritur tam ex Sponsalibus per verba de futuro, quam ex Matrimonio tantum rato lib. 1. cap. 11. num. 2.
Ex sponsalibus de futuro dirimit Matrimonium in primo tantum gradu lib. 1. cap. 11. num. 6.
Scilicet inter Sponsum, & Consanguineos Sponsæ, & è converso lib. 1. cap. 11. num. 3.
Sive sponsalia per obitum unius ex Contrahentibus non habuerint effectum, sive alter eorum ex justa causa ab illis recesserit, sive mutuo Contrahentium consensu fuerint dissoluta lib. 1. c. 11. n. 4. 40.
Etiamsi de illorum celebratione per publicam diffamationem constet lib. 1. cap. 11. num. 5.
Non oritur tamen si sponsalia non fuerint valida lib. 1. cap. 11. num. 7.
Contractis per Virum sponsalibus cum Sponsa, habitaque deinde copula cum Sorore Sponsæ, neutram ducere potest num. 8. ibid.
Habita carnali copula per Virum cum Puella, & contractis deinde Sponsalibus cum sorore ejusdem Puellæ, desponsare potest primam, non autem secundam num. 9. ibid.
Contractis sponsalibus cum Puella, habitaque deinde copula in figura Matrimonii cum illius Sorore, hac defuncta, non potest ducere primam n. 10. ibid.
Non ratione impedimenti publicæ honestatis num. 11. ibid.
Sed ratione impedimenti affinitatis ex copula illicita num. 12. ibid.
Super quo in foro interno, & externo dispensari solet num. 13. ibid.
Innoc. XII. facultatem concessit Magno Pœnitentiario dispensandi super impedimento occulto Affinitatis ex copula illicita, seu ex actu fornicario proveniente num. 14. ibid.
Extenditur impedimentum publicæ honestatis, ut olim usque ad quartum gradum inclusive, quando oritur ex Matrimonio rato sive valido, sive invalido lib. 1. cap. 11. num. 15.
Quia Tridentinum circa hoc nihil innovavit ibid.
Modo non fuerit invalidum ex defectu consensus lib. 1 cap. 11. num. 16. & 92.
Non oritur ex Matrimonio rato inter Amentes, Furiosos, Ebrios, & gravi metu ad illud ineundum coactos §. *Quamobrem* sub num. 16. ibid.
Contractis sponsalibus per Virum cum Puella, & deinde Matrimonium cum ejus Sorore, poterit nihilominus contrahere Matrimonium cum prima; Cum neutra tamen si cum secunda copulam etiam habuerit § *Notandum* ibid.
Affinitas præcedentia sponsalia dissolvit, sponsalia vero sive de futuro, sive de præsenti præcedentia sponsalia non dissolvunt ibid.
An impedimentum publicæ honestatis oriatur ex Matrimoniis clandestinis §. *Quæritur*, & seq. ibid.
An ex Matrimoniis initis per Filiosfamilias inscîis, vel invitis juste Parentibus impedimentum publicæ honestatis oriatur lib. 1. cap. 11. a num. 17. ad fin.
Impedimentum dirimens publicæ honestatis solus Summus Pontifex tollere potest lib. 1. cap. 11. n. 85.
Quod non tollit Judex, si filiorum sponsalia insciis, vel contradicentibus juste Parentibus inita nulla usque ab initio declaret lib. 1. cap. 11. n. 87.
Ex Matrimonio rato, & non consummato oritur idem impedimentum, etiam contempta forma a Concilio præscripta lib. 1. cap. 11. n. 90.
Declara ut num. seqq.
Puella occultans sexum, & in habitu virili incedens in occasione proxima usque ad annum 25. suæ ætatis, quo obiit, virgo permansit lib. 1. cap. 16. num. 186. & seqq.

I

IMPEDIMENTA DIRIMENTIA. Ecclesia potuit, & potest statuere impedimenta dirimentia lib. 1. cap. 1. num. 10.
Hæc nullum reddunt Matrimonium num. 11. 13. ibid.
Carmina in quibus sunt restricta num. 14. ibid.
Vid. in verb. CARMINA.
Impedimentum Ob Errorem lib. 1. cap. 2.
Ob Conditionem lib. 1. cap. 3.
Ob Votum lib. 1. cap. 4.
Ob Cognationem lib. 1. cap. 5.
Ob Crimen lib. 1. cap. 6.
Ob Cultus disparitatem lib. 1. cap. 7.
Ob Vim, & Metum lib. 1. cap. 8.
Ob Ordinem lib. 1. cap. 9.
Ob Ligamen lib. 1. cap. 10.
Ob publicam honestatem lib. 1. c. 11.
Ob Affinitatem lib. 1. cap. 12.
Ob Impotentiam lib. 1. cap. 13.
Ob defectum præsentiæ Parochi, & Testium lib. 1. cap. 14.
Ob Raptum lib. 1. cap. 15.
Ad dirimendum Matrimonium jam contractum plenissima impedimenti probatio requiritur lib. 1. cap. 6. num. 36.
Impedimenta falsa lib. 1. cap. 12. sub num. 8.
Affinitas ex actu licito inducit impedimentum usque ad quartum gradum inclusive lib. 1. cap. 12. n. 6.
Usque ad secundum inclusive ex actu fornicario, & illicito lib. 1. cap. 12. num. 7.
Ab impedimentis publicis per Datariam, ab occultis per Pœnitentiariam dispensatio expeditur lib. 1. cap. 12. num. 121.
Nonnumquam Sac. Pœnitentiaria etiam super impedimentis publicis in utroque foro, attenta paupertate, gratis illam expedire solet, & adducitur exemplum num. 112. & seq. ibid.
Qui obtinuit super impedimento occulto dispensationem a Sac. Pœnitentiaria Confessario directam, sua peccata fateri non tenetur, nisi hoc in literis præcipiatur num. 114. ibid.
Declara ut ibid.
Impedimentum occultum, super quo Pœnitentiaria dispensare potest, quodnam sit. Vid. in verb. DISPENSATIO V.
Episcopus in foro conscientiæ, Matrimonio contracto, dispensare potest aliquando super impedimento dirimente occulto lib. 1. cap. 12. num. 124.
Vid. in verb. DISPENSATIO I.
Impedimentum dirimens a solo Summo Pontifice induci potest lib. 1. cap. 11. num. 75.
IMPEDIMENTA IMPEDIENTIA impediunt Matrimonium contrahendum, sed non irritant contractum lib. 2. cap. 2. num. 1.
Sex olim erant, & numerantur num. 2. ibid.
Non viget impedimentum Cathechismi, & quodnam sit num. 3. ibid.

Nec impedimentum criminis diversum a Crimine dirimente lib. 2. cap. 2. num. 4.
Crimen incestus, quod olim erat impedimentum impediens lib. 2. cap. 2. num. 5.
Impedimentum impediens erat olim raptus alienæ sponsæ num. 6. ibid.
Simplex Uxoricidium num. 7. ibid.
Susceptio proprii filii in Baptismo, vel Confirmatione malo animo num. 8. ibid.
Homicidium Sacerdotis lib. 2. cap. 2. num. 9.
Pœnitentia publica num. 10. ibid.
Matrimonium cum Moniali Professa num. 11. ibid.
Adulterium, propter quod Adulter fiebat perpetuo inhabilis ad contrahendum Matrimonium num. 12. ibid.
An obstrictus aliquo ex his impedimentis si Matrimonium contrahat, hodie dispensatione indigeat, & pœnam incurrat ibid.
Perpetuo inhabilis redditur ad contrahendum Matrimonium qui scienter in Uxorem duxit propinquam sanguinis ibid.
Quatuor sunt tantum hodie impedimenta impedientia, quæ in uno versiculo continentur num. 13. ibid.
Verum sunt numero plura num. 20. & seqq. ibid.
Tempora interdicta ab Ecclesia, & impedientia Matrimonium contrahendum lib. 2. cap. 2. num. 14. & 16.
Sponsalia contracta cum una Muliere impediunt Matrimonium contrahendum cum alia num. 18. ibid.
Impedit quoque Matrimonium contrahendum Votum Simplex Castitatis, aut ingrediendi Religionem, seu assumendi Ordinem Sacrum, vel non ineundi Conjugium num. 19. ibid.
Peccatum mortale num. 20. ibid.
Juramentum de non contrahendo Matrimonio ibid.
Insania, & furia, qua laborat, qui habet lucida intervalla num. 21. ibid.
Excommunicatio num. 22. ibid.
Interdictum num. 23. ibid.
Defectus consensus Parentum num. 24. ibid.
Declara ut ibid.
Qualitas hæretici unius ex Contrahentibus n. 28. ibid.
Defectus Denunciationum num. 34. ibid.
Impotentia sustinendi onera Matrimonialia propter nimiam egestatem, & quare num. 40. ibid.
Ignorantia Doctrinæ Christianæ num. 41 ibid.
Episcopus, vel Parochus ob hanc causam retardantes Matrimonium, nova impedimenta impedientia non inducunt num. 42. 45. ibid.
Novum impedimentum impediens non est peccatum ideo nova impedimenta impedientia non sunt quæ sub pœna peccati Matrimonium impediunt lib. 2. cap. 2. num. 46.
Episcopus dispensare nequit super impedimentis impedientibus, circa quæ illius dispensatio Contrahentes a peccato immunes reddere nequit num. 58. ibid.
Non semper malitiose, sed aliquando accidentaliter, & propter ignorantiam Contrahentes cum impedimento Matrimonium ineunt lib. 1. cap. 1. num. 15.
IMPOSSIBILE. Circa conditionem impossibilem Vid. in Verb. PRINCEPS.
IMPOTENTIA coeundi impedit Matrimonium contrahendum, & dirimit contractum lib. 1. cap. 13. num. 1.
Si tamen sit perpetua num. 2. 10. ibid.
Nec ei naturæ, vel artis auxilio succurri possit num. 3, ibid.
Et inducit hujusmodi impedimentum sive sit Naturalis, sive accidentalis, sive absoluta, sive respectiva tam de Jure Ecclesiastico, quam de Jure naturæ lib. 1. cap. 13. num. 4.
Si Matrimonio jam contracto supervenerit, illud non dirimit num. 5. ibid.
Impotentia Naturalis num. 6. ibid.
Accidentalis num. 7. ibid.
Absoluta num. 8. ibid.
Respectiva num 9. ibid.
Cum dubitatur, an sit perpetua, vel temporalis, fit experimentum utrum copula haberi possit per simultaneam Conjugum habitationem ad triennium lib. 1. cap. 11. sub num. 84. vers. sed hoc & cap. 13. num. 11.
Quod incipit currere a die Decreti per Judicem emanati lib. 1. cap. 13. ibid.
Quo tempore elapso uterque Conjux jurare debet inutiliter se tentasse copulam, & septem eorum Propinqui, seu Vicini jurare debent se credere, quod Conjuges verum affirmaverint lib. 1. cap. 13. num. 12.
Et sufficienter hoc affirmatum dicitur, si Conjuges in eodem lecto habitasse constiterit num. 13. ibid.
Si alter ex Conjugibus neget, alter affirmet perpetuitatem impotentiæ, septem tantum Propinqui, seu Vicini ex parte affirmantis sunt adhibendi num. 14. ibid.
Si Vir dubie impotens copulam intervenisse neget, & Mulier affirmet huic creditur concurrentibus signis ambiguis, & non certis num. 15. ibid.
Si autem Mulier neget, & Vir dubie impotens affirmet, ei creditur, quatenus signa certa impotentiæ non habeantur lib. 1. cap. 13. num. 16.
Et in utroque casu pro valore Matrimonii est judicandum ibid.
Experimentum triennale omissum fuit in casu, de quo lib. 1. cap. 16. sub num. 294. §. Verumtamen, & seq.
In quocumque casu necessaria est inspectio corporis utriusque Conjugis lib. 1. cap. 13. num. 17.
Inspectio corporis Uxoris fit per duas, & in magna Civitate per tres Obstetrices, Mariti vero per Viros peritos num. 18. ibid.
Obstetrices referre debent cum juramento de credulitate num. 19. ibid.
Non debent esse senio confectæ, nec Juvenes, nec carere beneficio visus ibid.
Septuagenaria tamen admittitur, si appareat idonea lib. 1. c. 13. num. 20.
Ante inspectionem Mulier ponenda est in balneo per tres quartas partes horæ num. 21. ibid. & cap. 16. sub. num. 294. §. Quando.
Et deinde fieri debet inspectio una cum tactu lib. 1. cap. 13. num. 21.
Hæ cautelæ omissæ fuerunt in casu de quo lib. 1. c. 16 sub num. 294. §. Verumtamen, & seq.
Si Obstetricum peritia non sufficiat ad resolvendum, a Viris peritis fit inspectio lib. 1 cap. 13. num. 22.
Seu illarum relationes audiunt, & super illis suam proferunt sententiam ibid.
In casu arctitudinis, & respectivæ magnitudinis inspectio utriusque Conjugis fit per Viros peritos, ut constito de impotentia, sine triennali experimento Matrimonium dissolvatur num. 23. ibid.
Sed etiam in hoc casu experimentum non est omittendum num. 24. ibid.
Judex in hac materia superfluas etiam probationes exquirere potest, ut omnis fraus, & error excludatur num. 25. ibid.
Quando impotentia est evidens, & indubia, sine triennali experimento, & sine Conjugum juramento

to statim separantur lib. 1. cap. 13. num. 26.
Si impotentiæ signa sint verisimilia, & moraliter quasi certa, omitti potest triennale experimentum num. 27. ibid.
Et accedente juramento Conjugum, & Propinquorum, seu Vicinorum pro nullitate Matrimonii est pronunciandum num. 28. ibid.
Quando constat de impotentia naturali, & intrinseca, præsumitur, quod illa Matrimonium præcesserit num. 29. ibid.
Quod a natura inest, semper inesse præsumitur n. 30. ibid.
Si impotentia sit accidentalis, & Conjux potens uno, vel altero mense post Matrimonium reclamaverit, prout reclamare tenetur, illam ante Matrimonium adfuisse censetur num. 31. ibid.
Secus si post longum tempus reclamaverit n. 32. ibid.
Modo corrupta fuerit, sed si Virginem esse constat, post multos etiam annos reclamare potest non omisso triennali experimento ibid.
Cum impotentia oritur ex maleficio, seu ex morbo accidentali, aut dubitatur an sit naturalis, vel accidentalis, semper triennale experimentum est adhibendum num. 33. ibid.
Si dubitetur procedere ex maleficio, Judex hortari debet Conjuges, ut durante triennio, Matrimonium consummare procurent, Sacramenta frequentent, offerant Sacrificia, elargiantur eleemosynas, jejunent &c. & ad exorcismos recurrant n. 34. ibid.
Quando provenit ex vitio, & morbo accidentali, & naturali, remediis naturalibus est utendum lib. 2. cap. 13. num. 35.
Scissionis remedium adhiberi debet, si absit vitæ periculum, quando provenit ex arctitudine n. 36. ibid.
Si impedimentum sit medicabile, medicina est adhibenda, non dissolvendum Matrimonium n. 37. ibid.
Secus si remediis humanis tolli non possit, quia tunc impedit Matrimonium contrahendum, & dirimit jam contractum num. 38. ibid.
Si præsumptus impotens, soluto Matrimonio, alioque contracto, potens appareat, primum Matrimonium est redintegrandum, & dissolvendum secundum num. 39. ibid.
Limita 1. quando impotens factus est potens per miraculum num. 40. ibid.
Limita 2. si impotentia sublata fuerit ope Dæmonis num. 41. ibid.
Limita 3. si impotentia perpetua fuerit respectiva, si videlicet Vir copulam habere non potuerit cum prima Uxore ob arctitudinem num. 42. ibid.
Limita 4. si impotentia proveniat ex maleficio, quod causet impotentiam perpetuam respectu certæ dumtaxat personæ, & non omnium num. 43. ibid.
Adducitur exemplum Matrimonii Principis Doria numer. 44. ibid.
Papa dispensare nequit super impedimento dirimente propter impotentiam lib. 1. cap. 12. num. 41.
In allegando impotentiæ impedimento nonnumquam fraudes committi solent lib. 1. cap. 13. num. 45.
Adducitur exemplum num. 46. ibid.
Castrati a Matrimonio contrahendo abstinere debent lib. 1. cap. 13. num. 7.
INCESTUS. Pro Crimine incestus procedi nequit ex officio, sed ad querelam Patris, Matris, Aviæ &c. lib. 2. cap. 18. num. 228.
Clericus committens incestum fit irregularis num. 334. ibid.
Dummodo delictum sit certum, notorium, & probatum num. 337. & 350. ibid.
Crimen incestus, quod olim erat impedimentum impediens lib. 2. cap. 2. num. 5.
Inquisiti pro incestu etiam nefario a Congregatione Criminali Vicarii Urbis dimissi fuerunt cum præcepto de non conversando, quia processum fuerat ex officio lib. 2. cap. 18. num. 232.
Pro incestu nefario imposita est pœna mortis a Xisto V. num. 233. ibid.
INDICIA delicti contra Clericum graviora esse debent, quam ea, quæ in tortura Laicorum requiruntur lib. 2. cap. 18. num. 227.
Ab indiciis pro Reo tolluntur indicia Fisci num. 255. ibid.
Adulterium probatur per indicia, præsumptiones, & conjecturas lib. 2. cap. 14. num. 6.
Vid. plura in verb. ADULTERIUM VII.: CARCER: STUPRUM; TESTES: TORTURA.
INFIDELIS. Infideles Sacrorum Canonum sanctionibus non ligantur lib. 1. cap. 26. num. 320.
Sponsalia a Catholico cum Infidele contrahi possunt sub conditione futuræ conversionis lib. 1. cap. 7. n. 5.
Vid. in verb. BAPTISMUS: JUDÆI: MATRIMONIA IV.
INHONESTAS. Inter Mulieres reperiuntur minus honestæ lib. 2. cap. 8. num. 1.
Non omnes tamen sunt tales num. 4. ibid.
Alienis Viris se substernunt, ut vindictam sumant de Maritis lib. 2. cap. 11. num. 19.
Puella filia inhonestæ Matris inhonesta præsumitur lib. 2. cap. 13. num. 168.
Limita ut num. 170. ibid.
Quæ cum uno, aut altero Viro inhonestatem exercent inhonestæ non reputantur n. 171. ibid.
Nec privantur dote indebita Mulieribus inhoneste viventibus num. 172. ibid.
Mulier inhonesta præsumitur, si in Taberna cum Juvenibus versetur, & bibat l. 2. c. 18, n. 124. & 127.
Aut in Apotheca cum Juvenibus procaciter luserit num. 125. & 128. ibid.
Sive sola nocturno tempore per Civitatem vagetur numer. 126. ibid.
INIMICITIA, INIMICUS. Non est adhibenda fides inimico de recenti reconciliato lib. 2. cap. 16. num. 20.
Inimicitia arguitur ex non salutatione lib. 1. cap. 8. num. 37.
INSANIA perpetua est impedimentum dirimens lib. 1 cap. 15. num. 37. & 40.
Insania, qua laborat, qui habet lucida intervalla est impedimentum impediens Matrimonium contrahendum lib. 2. cap. 2. num. 21.
Ira est subita animi tempestas, quæ cor hominis ad insaniam protrahit lib. 2. cap. 10. num. 42.
Mulieres injuriatæ insæviunt lib. 2. cap. 11. n. 17.
INTENTIO. In contrahendo Matrimonio, intentio Parochi non requiritur lib. 2. cap. 14. num. 86.
INTERDICTUM est impedimentum impediens Matrimonium contrahendum lib. 2. cap. 2. n. 23.
INTERPELLATIO facienda per Conjugem infidelem ad Fidem conversum Conjugi in infidelitate remanente. Vid. in verb. MATRIMONIA IV.
INTERPRETATIO. Declaratur Text. in *Cap. Per tuas De probat.*, ubi quod indignum est proprium dictum infirmare lib. 1. cap. 8. num. 126.
INVERISIMILITUDO est vera imago falsitatis l. 2. cap. 15. num. 27.
Inverisimile est, quod Mulier violentata, & exclamans ab aliis domesticis in contiguo cubiculo existen-

stentibus non audiatur lib. 2. cap. 18. num. 121. 243.
Inverisimile pariter est, quod Mulier in primo viri congressu, licet exclamasset, violentiæ resistere non potuerit, & deinde pluries tentata cum silentio resistendi vires habuerit num. 122. ibid.
Vid. in verb. STRUPRATA.
Eques JOANNES ANTONIUS PUCCI laudatur lib. 1. cap. 16. num. 287.
IRA. Non est ira super iram mulieris lib. 2. c. 10. n. 48.
Ira est subita animi tempestas, quæ cor hominis ad insaniam protrahit num. 42. ibid.
Tollit plenitudinem intellectus num. 50 ibid.
Pervertit officium mentis, & rationis num. 51. ibid.
Plerumque innocentes etiam ad delinquendum impellit num. 52. ibid.
Propter iram inter Conjuges de morte unius eorum, & potius Mulieris, quam Viri est timendum n. 53. ibid.
Mulier propter iram quodcumque facinus committere non veretur lib. 2. cap. 11. num. 96.
Nil pejus est irata muliere lib. 2. cap. 1. num. 28.
Proclivis ad iram num. 18. ibid.
IRREGULARIS: IRREGULARITAS non incurritur, nisi in casibus in Iure expressis l. 2. c. 18. n. 353.
Clerici committentes delicta incestus, Sodomiæ, homicidii, raptus Virginis, maleficii, veneficii, adulterii, Simoniæ, Sacrilegii, Perjurii in Judicio, Crimen læsæ majestatis, & alia hujusmodi fiunt irregulares num. 334. ibid.
Excepto strupro num. 335. ibid.
Clericus accusatus de homicidio, sive delictum sit certum, sive dubium incurrit irregularitatem n. 336. ibid.
Secus, si accusatur de aliquo ex prædictis delictis, quod non sit certum, notorium, & probatum num. 337. & 350. ibid.
Accusatus de homicidio, & absolutus tamquam non repertus culpabilis decisum fuit non esse irregularem num. 351. ibid.
Hermaphroditi sunt irregulares, & sine dispensatione ad Ordines promoveri non possunt l. 1. c. 13. n. 59.
JUDÆUS. Pater Judæus, vel alterius sectæ præstare tenetur alimenta filiis, & filiabus ad Fidem conversis lib. 1. cap. 7. num. 26.
Nec non congrue dotare easdem Filias num. 27. ibid.
Et donationem propter nuptias Filio constituere num. 28. ibid.
Filii Judæorum ad Fidem conversi Parentibus etiam contradicentibus, & invitis nuptias contrahere possunt num. 31. ibid.
Parentes Judæi liberorum nuptiis cum Catholicis consensum denegant, ne convertantur ad Fidem lib. 1. cap. 7. num. 32.
Patriam potestatem in Filios amittunt, si isti baptizzentur num. 34. ibid.
In favorabilibus tamen ipsis filiis non in odiosis lib. 1. cap. 7. num. 33.
Filia Judæi baptizzata nuptias non contrahit cum indigno, si Catholico nubat num. 36. ibid.
Catholici etiam infimæ colluviei Judæis in conditione præcellunt num. 37. ibid.
Judæi pro servis habentur num. 38. ibid.
Judæus per absolutam violentiam compelli nequit ad suscipiendum Baptismum, quia non remanet baptizzatus num. 39. ibid.
Nec recipit characterem num. 40. ibid.
Judæus, qui sponte postulavit Baptismum, & pervenit ad actum, si ipsum pæniteat, adhuc est baptizzandus num. 41. & 44. ibid.
Non est tollerandum, quod Judæi quidquam faciant quod nostræ Fidei confusionem inducat, vel in contumeliam, & derisionem Creatoris verti possit lib. 1. cap. 7. num. 42.
Judæus ducere potest in Uxorem filiam sui Fratris, vel sororis lib. 1. cap. 16. num. 322. & seqq.
Non autem Amitam num. 323. ibid.
Catholici contrahere nequeunt Matrimonium cum Judæis, & contractum est nullum lib. 1. cap. 7. num. 2.
Nec eis est permittendum esse mediatores in Matrimoniis Catholicorum, nec etiam pro concordanda quantitate dotis num. 3. ibid.
D. Thomas admittit Sponsalia cum Infideli sub conditione futuræ conversionis num. 5. ibid.
In quibus casibus solvatur Matrimonii vinculum inter Conjuges Judæos, quando eorum alter ad fidem convertitur lib. 1. cap. 7. num. 14. & cap. 16. num. 301.
Quid agendum a Conjuge converso, ut Matrimonium cum altero in infidelitate contractum dissolvatur lib. 1. cap. 16. num. 302. & seqq.
Judæis D. N. J. C. repudiandi Uxores facultatem abstulit num. 303. & seq. ibid.
Judex competens Judæorum, aliorumque Infidelium in Causa separationis Tori propter sævitias, & adulterium est Judex laicus lib. 2. c. 13. n. 196. & 199.
Judæi non subiiciuntur sacris Canonibus ibid.
Sed ligantur Juri Communi Romanorum num. 197. ibid.
Infidelis conversus ad fidem pro Tori separatione Conjugem in infidelitate remanentem convenire debet coram Judico laico num. 199. ibid.
Sed si Infidelis sit actor Conjugem conversum convenire debet coram judice Ecclesiastico n. 198. ibid.
JUDEX si cogit adimplere sponsalia, Matrimonium subsequens non dicitur metu contractum lib. 1. cap. 8. num. 79.
Superfluas etiam probationes exquirere potest, quando agitur de dissolvendo Matrimonio propter impotentiam lib. 1. cap. 13. num. 25.
Fraudibus semper occurrere debet lib. 1. c. 16. n. 230.
Probatis sævitiis arbitrari potest, an Mulier restitui debeat Viro sub cautione, vel ab eo separari debeat lib. 2. cap. 10. num. 1.
Judex competens Infidelium in Causa separationis Tori propter sævitias, & adulterium est Judex laicus lib. 2. cap. 13. num. 196. & 199.
Infidelis etiam conversus ad Fidem pro Tori separatione Conjugem in infidelitate remanentem convenire debet coram Judice laico num. 199. ibid.
Sed si Infidelis sit actor, Conjugem ad Fidem conversum convenire debet coram Judice Ecclesiastico num. 198. ibid.
Judicum abusus in declarandis nullis Matrimoniis lib. 1. cap. 1. num. 20. & seq.
Causa prædicti abusus num. 22. ibid.
Quomodo se gerere debeat Judex circa Mulierem adulteram, ne oriantur scandala lib. 2. cap. 13. a num. 40. ad 46.
Et contra Clericum de adulterio imputatum num. 49. ibid.
Damnantur Judices, qui Causarum studium negligentes in conversationibus, seu apothecis horas vespertinas, & nocturnas insumunt lib 2. cap. 13. num. 160.
Judex in dubio an annuere debeat Conjugi innocenti propter adulterium alterius separationem petenti lib. 2. cap. 15. num. 10.
Quid examinandum a Judice, quando Vir suspicatur Uxorem esse adulteram lib. 2. cap. 11. num. 75.
Matrimonii nullitas coram Ecclesiastico Judice est examinanda lib. 1. cap. 16. num. 1.

Judex concedere non debet Tori separationem ex solis gemitibus Mulieris lib.2. cap. 8. num. 71.
Neque ex ejus aspectu, lacrymis, venustate, aliaque corporis prærogativa naturali, sive artificiali num. 72. ibid.
Judex incurrit excommunicationem si non probato corpore delicti carcerare facit Clericum, multoque magis torquere lib.2. cap.18.num.258.
Si nihil sit ei probatum, nihil præcipere potest lib.2. cap. 13. num. 102.
Nec locum habet tunc regula, quod Judici præcipienti juste, vel injuste sit obtemperandum num. 103. ibid.
Quia non sufficit, quod aliquid sit verum, nisi in Actis sit probatum num. 117. ibid.
Nec accusatio, nec suspicio, nec notitia privata Judicis sufficit ad condemnandum num. 118. ibid.
Quando agitur ad pœnam semper Judex inclinare debet in mitiorem partem lib.2. cap.15. num. 4.
Quibus Judicibus extra Curiam Romanam committi debeant Causæ Matrimoniales lib.1. cap.1. num.23.
Reprehenduntur Judices, qui Sacerdotum fragilitates celare non curant lib. 2.cap.18. num. 74.
Judex ex sola suspicione judicare non debet lib. 2. cap.18. num. 84.
Nec decernere torturam, nisi sit quasi certus de delinquente num. 85. ibid.
Et nil aliud sibi desit, quam ipsius delinquentis confessio ibid.
Alias indebite torquens est puniendus lib. 2. cap. 18. num. 86.
Vid. in verb. TORTURA.
Quomodo se gerere debeat quando Uxor allegat impedimentum Affinitatis cum Viro ex copula illicita habita cum ejus Consanguineo ante contractum Matrimonium lib.2. cap. 18. num. 73.
Judicare debet secundum acta, & probata, & non secundum propriam conscientiam lib. 1. cap. 11. sub num. 84. vers. sed hoc, & lib. 2. cap. 13. num. 119. & cap. 18. num. 169. & multo minus arbitrarie, & ad sui libitum cum peccato lib.2. cap.1.num.45.
Condemnare nequit eum, quem vidit delinquere, nisi in actis id sit probatum lib.2. cap.13. num. 120.
Damnantur Judices Sacrorum Canonum dispositionem, & Censuras contemnentes num. 160. ibid.
Quando Judex in dubio pro nullitate Matrimonii judicare debeat lib.1. cap. 16. sub num. 231. & seqq.
Judex pro stupro non habet jurisditionem sine querela eorum, ad quos spectat, & quinam sint lib. 2. cap. 13. num. 62. & seq.
Vid. in verb. STUPRATA. STUPRUM.
Sine jurisdictione procedens committit attentatum cum damnorum, & expensarum refectione purgandum lib. 2.cap 13.num.72.
Et est etiam puniendum num. 73. ibid.
Judices Dei partes gerunt, apud quem non est acceptio personarum lib.2. cap. 1. sub num. 45.
Amici personam deponere debet, qui induit personam Judicis ibid.
Judices apud supremum Judicem judicandi ibid.
Si Judex primæ instantiæ Matrimonium nullum declaraverit, ejus sententia sine secunda conformi executionem habere non potest lib.1,cap.18.n.297.
Cum agitur de adulterio civiliter ad Tori separationem, Judex privativus est Ecclesiasticus lib. 2. cap. 13. num. 30.
Si vero criminaliter ad pœnam, est mixti fori num.31. ibid.
Pendente termino ad appellandum Judex procedere potest ad torturam lib. 1. cap. 18.num. 303.
Contrarium num. 304. ibid.
Bonus Judex gaudet de appellatione lib. 2. cap. 13. num. 187.
Judex procedere nequit ex officio contra Clericum stupratorem lib.2. cap. 13.num. 50. 64. 65. 66. 68.
Limita ut num. 67. ibid.
Judex Ecclesiasticus dimittens Clericum cum præcepto de se repræsentando, ejus delictum saltem uri dubium non celat, sed publicat, & uti probabile illud reddit lib. 2. cap. 18.num. 316.
Nec non vulnera fascia obvoluta, sub ipsa fascia tegi sic laicis annuntiat contra Constantini monitum num. 317. ibid.
JURAMENTUM quid sit lib.1. cap. 16. num. 157.
Magni momenti est apud hæreticos num.155.ibid.
Fuitque etiam apud Etnicos num. 156. ibid.
Quæcumque promissio etiam jurata de re illicita, nullam parit obligationem, uti damnata a Iure Civili, & Canonico lib. 1. cap. 11. numer. 30. & seq.
Juramentum promissorium circa materiam honestam, & licitam est servandum virtute religionis num. 32. ibid.
Secus præstitum circa rem inhonestam, & illicitam mortaliter, seu venialiter, seu etiam contra bonos mores num. 33. & 97. ibid.
Actus absolute prohibiti per juramentum confirmari nequeunt, & quare num. 34. ibid.
Clericus committens perjurium in Judicio, sit irregularis lib. 2. cap. 18.num. 334.
Priora sponsalia legitime contracta per posteriora licet jurata non dissolvuntur lib. 1. cap. 11.num.60. 62. 66.
Juramentum adhibitum pro confirmandis sponsalibus, quæ vergunt in præjudicium Tertii, nullam parit obligationem num. 61. ibid.
Sponsalia etiam jurata a filiis injussu Parentum inita, sunt ab initio invalida num. 68. ibid.
Ad excludendam consummationem Matrimonii quando alter ex Conjugibus vult ingredi Religionem Sac. Congregatio Concilii, ultra Conjugum Juramentum, aliquando inspectionem Mulieris per Obstetrices necessariam reputavit, & quando lib. 1. cap.16. num. 44. & seqq.
Declara ut num. 58.
Vid. in verb. MATRIMONIA FILIORUM-FAMILIAS. PROMISSIO. SPONSALIA.
JURISDICTIO. Vicarius Capitularis in sede Episcopali vacante exercere potest quæ sunt jurisdictionis Episcopi, exceptis iis quæ sunt in Jure prohibita lib. 1. cap.12. num.39.
Judex pro stupro non habet jurisdictionem sine querela eorum, ad quos spectat, & quinam sint l. 2. cap. 13. num. 62. & seq.
Vid. in verb. STUPRATA. STUPRUM.
Judex sine jurisditione procedens committit attentatum cum damnorum, & expensarum refectione purgandum lib. 2. cap. 13. num. 72.
Et est etiam puniendum num. 73. ibid.
JUS CANONICUM in terris Ecclesiæ est omnino servandum lib. 2. cap.18. num. 302.

L

LÆSIO. Ob læsionem enormissimam contractus emptionis est nullus ab initio, non a die emanatæ Sententiæ super nullitate lib. 1. cap. 11. numer 83.
Nec Emptor facit fructus suos num. 84. ibid.
Læsio Immunitatis. Vid. in verb. IMMUNITAS ECCLESIASTICA,
LADISLAI Regis Ungariæ obsequium, & obedientia erga Papam lib.1.cap.16. sub num.2.
LECTUS quare dicitur Torus lib.2. cap.1. in princ.
LENOCINIUM. Reus est lenocinii Maritus, qui cum posset, adulterium Uxoris prohibere noluerit lib.2. cap.16. num.23.
LEGITIMATIO Processus Informativi facta per declarationem Inquisiti de habendo pro rite, & recte examinatis Testibus Fiscalibus non impedit, quin deinde Inquisitus opponere valeat exceptiones contra eorum personas, & dicta lib.2. cap.18. n.213.
LEX. Dignus non est auxilio legis qui peccat in legem lib.2. cap.16. sub n.231. §. *Tum & certius*, & num.267.
LIBER. Deficiente Parochi, & Testium præsentia Matrimonium probatum non remanet, etiamsi fuerit in libro Matrimoniorum descriptum lib.1. c.14. num.113.
Libro Matrimoniorum tunc adhibetur plena fides, cum agitur incidenter de Matrimonio ad effectum legitimitatis Prolis num.115. ibid.
Parochus retinere debet librum, ubi notet Matrimonia, & quoties in hoc deficit lethaliter peccat numer.52. 55. 114. ibid.
LIBERTAS. Ad Matrimonii libertatem non spectat, ut illud cum peccato contrahatur lib.1. cap.14. num.69.
Libertas ad malum est potius defectus, quam effectus libertatis num.70. ibid.
In contrahendis sponsalibus, & Matrimonio requiritur consensus efficax, liber, & ab omni dolo sejunctus lib.1. cap.16. num.219.
Vid. in verb. COACTIO: METUS.
LIBIDO est fortunæ socia lib.2. cap.10. num.23.
Probatur exemplo Appii Claudii num.24. ibid,
LICENTIA. Quilibet Sacerdos Secularis, & Regularis conjungere potest Sponsos in Matrimonium cum licentia Ordinarii, vel eorum proprii Parochi lib.1. cap.14. num.14. 15. 116.
Vid. in verb. ADVENÆ. MATRIMONIA V.
LIGAMEN est vinculum Matrimonii, quod dirimit aliud subsequens Matrimonium, sive primum consummatum fuerit, sive tantummodo ratum lib. 1, cap.10. num 1.
Sive inter Conjuges separatio quoad Torum jam præcesserit num.2. ibid.
Hoc secundo contracto, separari debent Contrahentes, & Conjux delinquens ad primum Conjugem redire debet num.3. ibid.
Dubitans de morte prioris Conjugis, novas nuptias contrahere nequit lib.1. cap.10. num. 6.
Secus si de ea moraliter certa habeatur notitia num.7. ibid.
Ad hanc faciendam probationem servanda est instructio Sac. Congr. S. Officii num.8. ibid.
Qui dubitans de morte Conjugis novum Matrimonium contrahit, petere nequit, sed reddere tenetur debitum alteri, qui de illa non dubitat lib.1. cap.10. num.9.
Sed si ambo sint in dubio, nemo debitum petere, aut reddere potest num. 10. ibid.
Si uterque bona fide contraxerit, separandi sunt, si deinde appareat primum Conjugem non esse mortuum, & cum hoc jam conjugatus redire debet lib.1. cap. 10. num. 11.
Separandi quoque sunt etiamsi, contracto secundo Matrimonio, deinde statim primus Conjux obierit num.12. ibid.
Et si voluerint continuare cohabitationem, de novo legitime contrahere debent, & nolentes non sunt cogendi num.13. ibid.
Filii tamen jam suscepti ex hoc Matrimonio, si contractum fuerit assensu, & judicio Ecclesiæ, reputantur legitimi, & ad hæreditatem sunt admittendi lib.1. cap.10. num.14.
Vir conjugatus, qui Mulierem ejus Conjugium ignorantem duxerit, hanc ab ipso deceptam, mortua interim ejus Uxore, volentem tamen retinere tenetur num. 15. ibid.
Papa dispensare nequit super impedimento dirimente propter ligamen lib.1. cap.12. num.41.
LIS. Fit separatio Tori, & cohabitationis inter Conjuges ex causa litis lib.2. cap.3. num.3,
Qui non litigat Cælebs est lib.2. cap.6. num.4.
Pendente lite super separatione Tori, Uxor usquequad Causæ decisionem est in loco tuto collocanda lib.2. cap.6. num.34.
Eique Maritus subministrare debet vestes necessarias, alimenta, & sumptus litis, etiamsi volens indotatam desponsaverit lib.2. cap.6. num.35. & seq.
Vid. in verb. ALIMENTA.
Lis promota ab Uxore contra Virum super redditione rationis dotis per eum dissipatæ, est causa separationis Tori lib.2. cap.10. num.65.
Nec lite finita est Uxor Viro restituenda n.66. ibid.
Quia tunc acerbius odium esse debet n.67. ibid.
Vid. in verb. ODIUM.
LUCRETIA a Tarquinio per vim oppressa nullum commisit adulterium lib.2. cap. 16. num. 10.
LUCRUM. Quando fit separatio Tori ob sævitias Viri in Uxorem, ei restitui debet dos una cum lucro dotali lib.2. cap.6. num.37.
LUDOVICI XI. &
S. LUDOVICI Regum Franciæ obedientia, & obsequium erga Papam lib.1. cap.16. sub n.2.
Hujus gesta pro recuperanda Terra Sancta lib.2. cap.4. num.42.

M

MAGISTER leviter discipulum percutere potest lib.2. cap.6. num.18.
Si Magister in verberando discipulum excedat, est puniendus lib.2. cap.6. num.38.
MALEFICIATI. MALEFICIUM. Maleficiati a contrahendo Matrimonio abstinere debent lib. 1. cap.13. num.7.
Clericus committens maleficia fit irregularis lib. 2. cap.18. num.334.
MARIA Dei Genitrix. Vid. in verb. VIRGO.
MARITUS. Maritalis potestas est a Deo lib.1. cap.2. num.5.
Deus Virum Gubernatorem constituit, ne iterum fœminea facilitate laberetur num.6. ibid.
Et voluit eum esse Gubernatorem non sexus inferioris præpotentem lib.2. cap.11. num.46.

Vid. in verb. DEUS.
In quo consistat maritalis potestas lib.2. cap.1. n.10.
Non convenit, ut Maritus, qui est major, serviat Uxori, quæ est minor num.11. ibid.
In nuptiis annulus in quarto digito Uxoris inseritur, quia ex eo, quædam vena ad cor pervenit lib. 2. cap.1. num.13.
Mutua debet esse inter Virum, & Uxorem servitus, mutuum obsequium, mutuus amor &c. n.12. ibid.
Viri, & Uxoris servitus pari ratione censetur lib.2. cap.1. num.18.
Tolerantia inter Conjuges debet esse reciproca lib.2. cap.6. num.9.
Nec Uxor, nec Maritus sui corporis potestatem habent, sed alter alteri subjicitur lib.2. cap.13. n.13.
Vir, & Uxor sunt una caro, unum corpus, & una anima lib.2. cap.11. num.51.
Uxor indotata a Marito contemni solet lib.2. cap.11. num.52.
Pudor, probitas, fides, mansuetudo, docilitas, patientia, & boni mores inter Conjuges amorem, atque concordiam servant lib.2. cap.1. n.29.
Voluptates, quæ de Meretricum amplexibus capiuntur, damnatæ sunt in Uxore lib.2. cap.1. n.17.
Maritus virtute vincere, & exemplo regere debet Uxorem lib.2. cap.1. num.14.
Exigere nequit ab Uxore, quod ipse non vult reddere Uxori num.15. ibid.
Talis esse debet, qualem invenire vult Uxorem numer.16. ibid.
Uxorem sterilem, deformem, cœcam, surdam, languoribus confectam sub pœna excommunicationis, & amissionis dignitatis dimittere nequit num. 21. ibid.
Studere debet, ne dissidiis occasionem præbeat numer.26. ibid.
Malam non ducat Uxorem, & bonam non efficiat malam lib.2. cap.1. num.27.
Tolerare debet ejus defectus lib.2. cap.6. num 7.
Multo magis, si ipsa sit mitis, & prudens n.8. ibid.
Excedens in illam verberando est puniendus lib. 2. cap. 1. num. 38., & cap.11. num.31. 32.
Uxorem semper bene tractare tenetur lib. 2. cap.9. num. 7.
Præsidere debet Uxori non ut Dominus pecoribus, sed ut anima corpori lib.2. cap.11. num.27.
Cum lenitate miscenda cum severitate n.29. ibid.
Tenetur Uxorem diligere lib. 2. cap.11. num 33.51.
Sicut Christus dilexit Ecclesiam num.51. ibid.
Non licet Viro præsertim ingenuo, & honesto Uxorem verberare num.34. & seq. ibid.
Uti Maritum se præstare debet, non absolutum Uxoris Dominum num.44. ibid.
In tutela, non in servitio Uxorem habet n.45. ibid.
Non est Dominus, sed Maritus, non Ancillam, sed Uxorem duxit lib. 2. cap. 1. num. 8. 9. & cap. 11. num. 46.
Uxor est ejus socia lib. 2. cap. 11. num. 50. & seq.
Nulla emendatio sperari potest in Marito, qui si non invenit prandium ab Uxore nec obulum habente paratum, illam verberat lib.2. c.6. num.49.
Nulla in eo, qui est deditus ludo num.51. ibid.
Aut Ebrietati num.52. ibid.
Aut pravam habet cum aliqua fœmina consuetudinem, & quoties videt Uxorem, Diabulum videt, semperque quærit prætextus, ut verberationibus eam ad mortem ducat num.53. ibid.
Inter hos Conjuges cohabitatio propter odium ambos ducit ad perditionem num.54. ibid.
Vid. in verb. ODIUM.
Ex Romanorum instituto Uxores ad servilia ministeria præstanda Maritis cogi non poterant lib.2. cap. 11. num. 47.
Quid apud priscos Romanos in Matrimoniis servabatur ad ostendendum æquale dominium inter Virum, & Uxorem lib. 2. cap.11. num. 48. & seqq.
Pluralitas Uxorum, seu Virorum prohibita est nedum de Jure Ecclesiastico, sed etiam Divino lib.1. cap. 10. num.4.
Non obstat exemplum antiquorum SS. Patrum, qui plures habuerunt Uxores, & quare n. 5. ibid.
Quando Maritus teneatur præstare Uxori, & filiis alimenta extra Domum. Vid. in verb. ALIMENTA.
Mariti honesti libentius audiunt Uxorem interfici, quam pollui lib.2. cap.11. num.73.
Idque molestius patiuntur, quam in suo corpore vulnerari num. 74. ibid.
Et magis contristantur, quam de propriæ filiæ defloratione lib. 2. cap. 13. num. 5.
Et etiamsi proprius filius occideretur n.6. ibid.
Vid. in verb. UXOR : UXORICIDIUM.
Si Uxor pulchra non est, nec Juvenis, sed annosa, ridicula, & vana est Viri de illius fidelitate suspicio lib. 2. cap. 11. num.87.
Levis, & moderata correctio est Viro permissa lib.2. cap.6. num.13. & cap.9. num.33.
Quamvis Uxorem non corrigere promisisset lib. 2. cap. 10. num.36.
Alia vid. in verb. CORRECTIO : SÆVITIÆ.
Circa adulterium tam Mariti, quam Uxoris, vid. in verb. ADULTERIUM VI. & VII.
MATER Misericordiæ Beatissima Virgo Maria Savonensis lib.1. cap.16. sub num.2. §. *Et quia*.
Cur a Matre Matrimonium denominetur lib.1. cap.16 sub num. 270.
De Jure communi Mater succedit filiis ab intestato, & sine liberis decedentibus, cæteris agnatis exclusis, præter Fratres, & Sorores ibid.
Non probat Mater, si se adulterasse dicat in præjudicium filiorum, qui nihilominus legitimi, non adulterini censentur, & quare lib. 2. cap. 15. numer.55. 58.
Quando Mariticidium inducat impedimentum Criminis, Vid. in verb. CRIMEN.
MATRIMONIA IN GENERE I. Matrimonium est principium, & fundamentum immortalitatis humani Generis lib.1. cap.1. num.1.
Initium habuit cum Altissimus Mundum, & hominem creavit num. 2. ibid.
Illud Unigenitus Dei Filius ad Sacramenti dignitatem elevavit num. 5. ibid.
Est Sacramentum magnum lib.1. cap.1. num.6., & cap.16. num.182.
Est sancta res lib.1. cap.1. num.7.
Et sancta sanctè sunt tractanda lib.1. cap.16. n.183.
Contrahentes sunt ipsius subjectum, & Ministri lib.1. cap.1. num.8.
Digna corporis, & animæ dispositione ad illud accedere debent num.9. ibid.
Pluralitas Uxorum, seu Virorum prohibita est nedum Jure Ecclesiastico, sed etiam Divino lib.1. cap.10. num. 4.
Non obstat exemplum antiquorum SS. Patrum, qui plures habuerunt Uxores, & quare n.5. ibid.
Episcopus prohibere nequit, ne Parochi jungant in Matrimonium suos Parochianos sibi benè cognitos, & de nullo Canonicò impedimento accusatos, præmissis tamen denunciationibus lib.1. cap.14. n.223.

Exceptis casibus particularibus, in quibus ex justa causa id est ei prohibere permissum l.1.c.14.n.124.
In aliquibus Episcopatibus tamen, probato prius statu libero, nonnisi cum licentia Ordinarii Matrimonia contrahuntur num. 125. ibid.
Perpetua pace frui non possunt Conjuges non ad procreandam principaliter sobolem in timore Dei, & sanctificatione Spiritus nuptias contrahentes lib.2. cap.1. num.30.
Sunt qui sola libidine victi nuptias contrahunt n. 36. ibid.
Pessimæ consequentiæ, quæ ex his nuptiis nascuntur lib. 2. cap. 1. num. 37. & cap. 6. num. 10.
Episcopus, & Parochus retardare possunt Matrimonium contrahentibus ignorantibus Doctrinam Christianam lib. 2. cap. 2. num. 41.
Existens in peccato mortali sine gravi Sacrilegio matrimonium contrahere nequit num. 42. ibid.
Fides, Proles, & Sacramentum sunt tria principalia bona casti Conjugii lib. 1. cap. 16. sub num. 279. § Videtur, & lib. 2. cap. 6. num. 1.
Matrimonium est etiam remedium vitandæ incontinentiæ lib. 2. cap. 6. num. 2.
Primarius, ac principalis Matrimonii finis lib. 2. c.17. num. 31.
Omne Conjugium regulariter est rixosum lib. 2. c. 6. num. 3.
Qui non litigat Celebs est num. 4. ibid.
Amor, & benevolentia est vinculum Casti Conjugii lib. 2. cap. 6. num. 32.
Matrimonium ob amorem, & benevolentiam contrahitur lib. 1. cap. 8. num. 123.
In quo consistat essentia Matrimonii lib. 1. cap. 16. num. 291.
Ad essentiam Matrimonii spectat mutua, & reciproca traditio corporum Contrahentium lib. 1. cap. 16. num. 281.
Materia Sacramenti Matrimonii sunt corpora Contrahentium ad generationem proportionata lib. 1. cap. 16. num. 283.
Possibilis reputatur Virginitas etiam inter Conjugatos lib. 1. cap. 16. num. 284.
Adducuntur exempla num. 285. ibid.
Miserabilibus personis propter peccatum Matrimonium contrahere esset inhibendum lib. 2. cap. 6. num. 50.
Mulieres ideo Propinquis non nubunt, ut illis a marito male tractatis, Propinqui opem ferant num. 63. ibid.
Matrimonium non contrahitur, ut sit vinculum damnationis lib. 2. cap. 10. num. 59.
Ob procacitatem paucorum hominum legitima non sunt fœdanda Connubia lib. 2. cap. 13. num. 174.
Matrimonium nexum indissolubilem habet lib. 1. cap. 16. num. 33. & seqq. & lib. 2. cap. 18. num. 10. 274. 288. 290. 294.
In dubio judicandum est pro validitate Matrimonii l.2. cap. 18. num. 286.
Distingue inter dubium Juris, & dubium facti lib. 1. cap. 16. sub num 231.
Limita ut ibi, & num. 238.
Ad refrœnandam Judicum facilitatem dissolvendi Matrimonia Benedict. XIV. Constitutionem emanavit lib. 1. cap. 1. & lib. 2. cap. 18. num. 294.
Matrimonium & si illicitum, est tamen indissolubile, sponsalia vero si prohibeantur, idem est ac si irritentur lib. 1. cap. 11. num. 29.
Prohibito Matrimonio, prohibita quoque sunt præcedentia sponsalia lib. 1. cap. 11. num. 24. 26. 28. 65.
Quare Matrimonium desumat nomen a Matre lib. 1. cap. 16. sub num. 270.
In contrahendis sponsalibus, & Matrimonio requiritur consensus efficax, liber, & ab omni dolo, & circumventione sejunctus, ne resolvatur in perpetuum peccaminosum concubitum lib. 1. cap. 16. num. 219.
Alia Vid. in verb. COACTIO.
Castrati a Matrimonio contrahendo abstinere debent lib. 1. cap. 13. num. 7.
Matrimonium quoad impotentes Vid. in verb. IMPOTENTIA.
Matrimoniales Causæ coram quibus Judicibus, & quomodo agitandæ Vid. in verb. CAUSÆ.
Matrimonium contractum cum errore Vid. in verb ERROR.
MATRIMONIA CARCERATORUM II. Coacte Matrimonium contrahere censetur strupator carceratus, si excarceretur tantum, ut strupratam ducat lib. 1. cap. 8. num. 39.
Matrimonium contractum ex metu resultante ex carceratione de mandato Judicis executa est nullum ibid.
Matrimonium contractum per carceratum potest esse nullum, & quid agendum ad evitandam nullitatem lib. 1. cap. 8. num. 16.
Nulliter Matrimonium contrahitur coram Parocho carceris ab eo qui ibi detinetur accidentaliter ad correctionem, vel custodiam lib. 1. cap. 14. num. 42.
Secus si fuerit in pœnam ibi per aliquod tempus condemnatus, quia tunc ibidem domicilium acquirit ibid.
MATRIMOMIA CATHOLICORUM CUM HÆRETICIS III. nullum merentur Ecclesiæ favorem lib. 1. cap. 16. num. 71.
Ecclesia anteactis seculis ea irrita esse voluit num. 72. ibid.
Sed tractu temporis illa pro validis habuit lib. 1. c. 7. num. 17. & cap. 16. num. 73.
Sunt tamen illicita, & peccaminosa, nisi accedat Apostolica dispensatio lib. 1. cap. 7. num. 18.
Quia Ecclesia semper illa severe prohibuit lib. 1. c. 16. num. 75.
Et specialiter Italis sub gravibus pœnis lib. 1. cap. 7. num. 20.
Propter pericula, quæ inde manare possunt lib. 1. cap. 7. num. 19. & cap. 16. num. 82. & 119.
Sub persecutione Diocletiani multo avidius martyria quærebantur, quam nunc Episcopatus pravis ambitionibus appetuntur lib. 1. cap. 16. num. 116.
Et tamen aliqui Ecclesiastica quoque dignitate fulgentes a Catholica Fide aberrarunt num. 117. ibid.
Hoc etiam evenit ob Conjugia cum eis contracta, qui diversam Religionem profitebantur num 118. ibid.
Nec refert, quod Vir sit Catholicus, & Hæretica Mulier lib. 1. cap. 16. num. 120.
Facilius Uxor hæretica Virum Catholicum seducit, quam Vir Catholicus Uxorem hæreticam convertat num. 121. ibid.
Salomon a suis Uxoribus seductus fuit, sed ipse ex millibus nec unam ad verum Dei cultum revocavit num. 122. ibid.
In his matrimoniis adest etiam periculum nasciture prolis num. 123. ibid.
Non obstante pacto inter Conjuges inito, quod Catholicis dogmatibus sit imbuenda num. 124. & seqq. ibid.
Ubi hæreses impune grassantur Catholici cum hæreticis

ticis admixti Matrimonia inter se contrahunt lib.1. cap.16. num. 76.
Talem abusum reprobant Resolutiones Sac. Congregationis Concilii num. 77. ibid.
Summorum Pontificum facta num. 78. ibid.
Benedictus XIV. num. 80. ibid.
Ipsi Doctores Germani num. 81. ibid.
Ubi tamen viget tollerantur, si cesset periculum subversionis Catholici, & quare lib.1. cap.7. num.21.
Sed citra positivam Apostolicæ Sedis approbationem lib.1. cap.7. num. 22.
Sac. Congregatio S. Officii decrevit posse tollerari arbitrio Ordinariorum ubi sunt inita num. 23. ibid.
Ubi Tridentinum est publicatum Episcopi curare debent, ut, servata ejus forma, hæretici Matrimonia contrahant num. 24. ibid.
Ob gravem causam Papa dispensare potest, ut Matrimonia a Catholicis cum Hereticis contrahantur vid. in verb. DISPENSATIO IV. HÆRESIS.
Causa gravis est spes moraliter certa securturæ Conversionis Partis hæreticæ Catholicæ nubentis lib. 1. cap. 16. num. 189.
Ob gravem causam potest etiam indigno ministrari Eucharistia, ergo & Matrimonium lib. 1. cap. 16. num. 188.
Juxta leges Palatinatus masculina proles in fide Catholica Patris, fœminea in hæretica secta Matris est educanda, & e contra lib. 1. cap. 16. num. 132.
Pactum iniquissimum, & graviter peccaminosum contra Jus Ecclesiasticum, & Divinum num 133. ibid.
Quia directe opponitur fini primario Matrimonii generandi prolem pro æterna beatitudine, non pro damnatione num. 134. ibid.
Matrimonium cum hoc pacto contractum est nullum, & irritum declarandum num. 135. ibid.
Catholica sine dispensatione nubens Hæretico dote privatur num. 74. ibid.
MATRIMONIA CATHOLICORUM CUM ALIIS INFIDELIBUS IV. Matrimonium Catholicorum cum Infidelibus est nullum, ob cultus disparitatem, quod est impedimentum dirimens inductum non Jure naturæ, aut Divino lib. 1. cap. 7. num. 6.
Alias tempore legis naturæ ducere non potuisset Esau Uxores Chananæas num. 7. ibid.
Nec Joseph Asenet Egyptiacam num. 8. ibid.
Nec tempore legis scriptæ Moyses Sephoram Æthiopem num. 9. ibid.
Quæ tamen amplexæ sunt Virorum suorum religionem ibid.
Nec Salomon plures Uxores idololatras num. 10. ibid.
Nec Esther Assuerum Chaldæum num. 11. ibid.
Sed inductum est Jure Ecclesiastico saltem consuetudinario num. 12. ibid.
Cultus disparitas dirimit Matrimonium inter Fidelem, & Infidelem, seu Baptizatum, & non Baptizatum lib. 1. cap. 7. num. 1.
Catholici contrahere nequeunt Matrimonium cum Hebræis, & contractum est nullum num. 2. ibid.
Neque cum Turcis, Saracenis, aut Idololatris etiam Cathecumenis num. 4. ibid.
D. Thomas admittit Sponsalia cum Infideli sub conditione futuræ conversionis num. 5. ibid.
Hebræis permitti nequit esse mediatores in Matrimoniis Catholicorum, nec etiam pro concordanda quantitate dotis num. 7. ibid.
Conjux infidelis conversus ad fidem Matrimonium quoad vinculum solvere nequit, si alter infidelis sine injuria Creatoris cum eo cohabitare velit n. 13. ibid.
Sed si converti nolit, nec ita cohabitare, Matrimonium etsi consummatum dissolvitur lib. 1. cap.7. num. 14. & cap. 16. num. 301.
Prius tamen Infidelis a Fideli est interpellandus, an converti velit, seu cohabitare sine dicta contumelia lib. 1. cap. 16. num. 302.
Quæ interpellatio omitti nequit, etiamsi ad fidem conversa fuerit Uxor a multis annis a Viro repudiata num. 303. ibid.
De repudio nulla ratio est habenda eum agitur de Viro repudiante, seu de Uxore repudiata ad Fidem conversis num. 306. ibid.
Concurrentibus gravibus circumstantiis dicta interpellatio omitti potest num. 307. ibid.
Sed cum Apostolica dispensatione num. 308. ibid.
Matrimonium dissolvitur, si Infidelis interpellatus nolit cohabitare, aut non declaret in termino sibi assignato se velle cohabitare sine contumelia Creatoris lib. 1. cap. 16. num. 310.
Contrarium, quod potius videlicet dissolvatur, cum Conjux ad Fidem conversus, præmissa interpellatione, & acceptata contumacia Infidelis, aliud Matrimonium contrahit num. 311. & seqq. ibid.
Infidelis, qui ab Uxore conversa interpellatus converti noluit, & aliam Uxorem duxit, si deinde convertatur, redire tenetur ad primam Uxorem, quæ alias nuptias post interpellationem Viro factam non contraxit lib.1.cap.16. num. 315. & seqq.
Potest tamen eadem Uxor ab eo separari quoad Torum ob adulterium, quod Vir commisit ducendo aliam num. 318. ibid.
Si Infideles convertantur ad Fidem, eorum Conjugia in secundo, aut tertio, vel ulteriori gradu contracta non dissolvuntur num. 321. ibid.
Judæus ducere potest in Uxorem filiam sui Fratris, vel Sororis num. 322. & seqq. ibid.
Non autem Amitam num. 323. ibid.
Solvitur Ipso Jure Matrimonium per conversionem Fratris infidelis, si illud antea cum sua sorore germana contraxerat lib. 2. cap. 7. num. 14.
Si alter ex Conjugibus fidelibus fiat infidelis, aut labatur in hæresim, Matrimonii vinculum non dirimitur lib 1. cap. 7. num. 15. & seq.
MATRIMONIA CLANDESTINA, SIVE SINE, SIVE CUM PRÆSENTIA PROPRII PAROCHI, ET TESTIUM CONTRACTA V. Matrimonium contractum sine Parochi, & Testium præsentia est Clandestinum, & nullum, ac Contrahentes perpetuo sunt separandi lib.1. cap.14. num. 1. 25. 49. 116. 117.
An Matrimonia Clandestina inducant impedimentum publicæ honestatis lib.1.cap.11.sub num.16. §.Quæritur, & seq.
Triplex est species clandestinitatis num. 2. ibid.
Prima est, si Matrimonium contrahi præsumatur coram Parocho sine testibus, aut sine sufficienti numero testium ibid.
Altera si coram testibus sine Parocho attentatur numer. 3. ibid.
Tertia si contrahatur coram Parocho, & testibus non præmissis culpabiliter denunciationibus num. 4. 54. ibid.
Prima, & secunda, non autem tertia causat Matrimonii nullitatem num. 5. ibid.
Clandestinum tertiæ speciei est quoque Matrimonium a Filiis, insciis, vel invitis juste Parentibus, contractum lib. 1.cap. 11. num. 20. & cap. 14.num.6.
Matrimonium tamen sine præsentia Parochi, & testium contractum est validum in Terris sub dominio

Hæretscorum existentibus, ubi non sunt Parochi, nec Episcopi, vel ubi Tridentinum non est publicatum lib. 1. cap. 14. num. 8.

Ibi sufficit expressus verbis Contrahentium in Matrimonium consensus juxta jus antiquum num. 9. ibid.

Nec illud ibi Episcopus invalidare potest num. 10. ibid.

Invalidum tamen est, si eo Extranei ad hunc effectum, data opera, proficiscantur num. 11. ibid.

Ubi Tridentini dispositio servanda est, Parochus assistens esse debet Parochus unius, vel amborum Contrahentium lib. 1. cap. 14. num. 12. 117.

Validum est Matrimonium contractum coram Episcopo, quod erat ex Apostolica dispositione coram Parocho contrahendum num. 22. ibid.

Vel si aliquo Sacerdote nullis etiam præmissis denunciationibus, solemnia Matrimonii peragente, Parochi præsentia etiam fortuita interveniat numer. 23. ibid.

Aut si contrahatur extra Ecclesiam num. 24. 26. ibid.

Seu contractum coram Parocho loci, a quo alter ex sponsis præceptatus discedere nequit num. 36. ibid.

Sive contractum ab Educanda ad crates Monasterii coram Parocho loci, ubi situm est Monasterium lib. 1. cap. 14. num. 37.

Declara ut ibi

Idem dicendum de Muliere Exposita, seu Bastarda lib. 1. cap. 14. sub num. 39. vers. De validitate & num. 40.

Validum quoque est Matrimonium a Prætore, Medico, Chyrurgo, Ludi Magistro &c. coram Parocho loci, ubi officium exercent num. 38. ibid.

Seu coram Parocho sive accidentaliter, sive data opera, sive invito suam præbente præsentiam sive scienter interfuerit, aut Matrimonium scienter non prohibuerit, sive accidentaliter pertransierit numer. 43. 44. 45. 84. ibid.

Etiamsi nondum fuerit infra annum ad Sacerdotium promotus, sed ad primam Tonsuram tantum initiatus num 46. ibid.

Aut fuerit in possessione Parochiæ, quæ illi controvertatur num. 47. ibid.

Aut Putativus; administratione interdictus; Suspensus; Irregularis; Schismaticus; Fornicator; Existens in peccato mortali; Prohibitus a superiore, ne aliquos Matrimonio conjungat; Excommunicatus num. 48. ibid.

Quamvis Contrahentes non interroget, & consensum non præstet num. 49. & seq. ibid.

Contrahentes habentes duo domicilia coram alterutro Parocho Matrimonium valide contrahunt lib. 1. cap. 14. num. 31.

Etiamsi in aliena Parochia cœperint habitare ad evitanda injusta Parentum impedimenta lib. 1. cap. 14. num. 32.

Dummodo animum habuerint contrahendi in ea Parochia domicilium, licet sua bona ex causa ad illam non detulerint num. 33. ibid.

Neque id fecerint in fraudem Tridentini num. 34. ibid.

Quæ fraus est concludenter probanda num. 35. ibid.

Si Contrahentes a propria Patria alio domicilium transtulerint, ibique commorentur, proprius eorum Parochus non est Parochus originis, sed domicilii lib. 1. cap. 14. sub num. 30.

Ad validitatem Matrimonii non sufficit præsentia alicujus Parochi, si non sit proprius unius, aut amborum Contrahentium etiam in articulo mortis num. 117. ibid.

Quinam sub nomine proprii Parochi comprehendantur lib. 1. cap. 14. num. 13.

Matrimonium celebratum sine præsentia proprii Parochi vim nec etiam habet sponsaliorum de futuro, etiamsi in figura Matrimonii copula accesserit numer. 118. & seq. ibid.

Et Filii inde nati sunt illegitimi num. 119. ibid.

Præmissis necessariis justificationibus Vir Exturus contrahere potest Matrimonium coram Parocho loci, ubi eo tempore reperitur, excluso quoque Parocho Mulieris num. 134. & seq. ibid.

Dummodo sit vagus, non Peregrinus ibid.

Parochus unius Parochiæ conjungere nequit Parochianum alterius Parochi ejusdem etiam loci sine hujus attestatione de præhabitis denunciationibus numer 138. ibid.

Matrimonia clandestina sine denunciationibus scandalosa, & sacrilega, ac patrocinio, & favore S. Sedis indigna, non sunt dissimulanda lib. 1. cap. 16. num. 267.

Omissio denunciationum non irritat Matrimonium, neque ex hoc proles redditur illegitima lib. 2. cap. 2. num. 36.

Contra Matrimonium Clandestinum in dubio semper est judicandum lib. 1. cap. 16. num. 237.

Quia habet contra se notabilem invaliditatis suspicionem lib. 1. cap. 16. num. 232. & seqq

Et ut avertantur Fideles ab eo contrahendo lib. 1. c. 16. sub num. 231. §. Tum & certius.

Nullum est Matrimonium contractum coram Parocho loci, ubi Contrahens permanet recreationis gratia lib. 1. cap. 14. num. 39.

Vel ab Educanda coram Cappellano, qui non sit Parochus loci, ubi situm est Monasterium, nec a Parocho, seu ab Ordinario facultatem habeat lib. 1. cap. 14. num. 40.

Seu contractum etiam bona fide coram Parocho, & unico teste lib. 1. cap. 14. num. 143.

Secus si contractum fuerit coram duobus testibus sine Parocho ubi residet solus minister hæreticus, & Parochus haberi non possit num. 142. ibid.

Nullum est etiam si contractum fuerit a Milite coram Cappellano Exercitus ad hoc neque a Sede Apostolica, neque ab Ordinario facultatem habente num. 41. ibid.

Quæ ab Apostolica Sede concedi tantummodo solet pro tempore, quo Milites sunt in actuali expeditione num. 42. ibid.

Nulliter quoque contrahitur coram Parocho carceris ab eo, qui ibi detinetur accidentaliter ad correctionem, vel custodiam lib. 1. cap. 8. num. 86. & c. 14. sub num. 42.

Secus, si ibi fuerit in pœnam per aliquod tempus condemnatus, quia tunc ibidem domicilium acquirit ibid.

Mulier coacta discedere a Patria, & se conferre ad Oppidum diversum sub præcepto non discedendi donec aliter statutum fuerit, post quatuor menses ibi valide contrahit Matrimonium lib. 1. cap. 14. sub num. 42. vers. Sicuti.

Episcopus adimere nequit Parochis facultatem assistendi Matrimoniis non præmissis denunciationibus, & Matrimonium si ita contrahatur, adhuc est validum lib. 1. cap. 14. sub num. 121.

Contrahentes Matrimonium, omissis denunciationibus, puniuntur pœnis pecuniariis, aliisque arbitrio Ordinarii lib. 1. cap. 14. num. 55.

Parochus vero, si ei scienter intersit, punitur su pensione ab officio per triennium, aliisque gravioribus arbi-

arbitrio Episcopi lib. 1. cap. 14. num. 56.
A qua suspensione ab Episcopo absolvi nequit ibid.
Ejus tamen præsentia physica, & materialis non sufficit, sed requiritur præsentia moralis ibid. n. 57. 58. 83. 98. & seqq.
Ideoque si ex improviso fuerit adortus, quantum in se est, Matrimonium prohibere, & impedire tenetur, ita ut ejus præsentia moralis desit num. 57. 83. ibid.
Affertur opinio contraria Benedicti XIV. num. 60. ibid.
Eamdem non subsistere demonstratur num. 61. & seqq. ibid.
Parochus impediens hujusmodi Matrimonia nullo utitur arbitrio contra illius libertatem, sed paret expresso præcepto Sacrorum Canonum lib. 1. cap. 14. num. 62. & seqq.
Seque præbet dispositionis Juris executorem, Jurisque observantiam tuetur num. 63. ibid.
Impedit usum libertatis per Sacros Canones jam impeditæ, & ademptæ num. 64. 68. ibid.
Quilibet Sacerdos notorium peccatorem impedire debet, & prohibere, ne Eucharistiam recipiat num. 65. ibid.
Ita Parochus impedire debet, ne Contrahentes Matrimonium cum notorio sacrilegio contrahant n. 66. ibid.
Potens impedire, ne aliquis mortaliter peccet, si non impedit, ipse quoque mortaliter peccat num. 67. ibid.
Ad Matrimonii libertatem non spectat, ut illud cum peccato contrahatur num. 69. ibid.
Libertas ad malum est potius defectus, quam effectus libertatis num. 70. ibid.
Parochus ponendo obicem hujusmodi Matrimoniis animos Contrahentium aliquando scrupulis torquet num. 71. ibid.
Contrarium num. 81. & seq. ibid.
Parochus in Matrimonio est testis, de cujus fide plurimum Ecclesia confidit, & a quo insuper alii testes integrantur num. 72. 74. 95. ibid.
Licite sua præsentia, & auctoritate firmare non potest Contractum, quem scit a Contrahentibus sacrilege iniri lib. 1. cap. 14. n. 75. & lib. 2. cap. 2. num. 43.
Impediens hujusmodi Matrimonia talem Contractum sua præsentia non firmat lib. 1. cap. 14. num. 76.
Impedit ne a Contrahentibus committatur sacrilegium num. 77 ibid.
Et ne deinde quoque Matrimonium contrahatur, si sit illicitum num. 78. ibid.
Vel quia agatur de Matrimonio Catholici cum hæretica ibid.
Vel de Matrimonio cum injuria Parentum, & familiæ ineundo num. 79. ibid.
Parochi præsentia, non autem consensus, nec intentio requiritur, quia non est sacramenti Matrimonii minister num. 85. 86 ibid.
Contrahentes Matrimonium sive invalide, sive valide non præmissis denunciationibus, sub pœna culpæ lethalis a copula se abstinere tenentur num. 81. ibid.
Si Parochus verba Contrahentium non audire simulaverit Matrimonium est validum num. 80. ibid.
Validum quoque est si alii Testes sive scienter, sive ignoranter, sive decepti assistant, sed mortaliter peccant, si ipsi quoque sint in culpa num. 88. ibid.
Et puniuntur pœna exilii, vel simili arbitrio judicantis num. 89. ibid.
Et tam ipsi, quam adjuvantes, & consulentes etiam excommunicatione latæ sententiæ puniri possunt num. 91. ibid.
Nec non pœna pecuniaria usque ad summam centum aureorum lib. 1. cap. 14. num. 89. & seq.
Matrimonium fuisse contractum probant Parochus, & testes de eo cum juramento deponentes num. 92. ibid.
Etiamsi fuerint Censuris obstricti, vel infideles numet. 122. ibid.
Et qui non sunt Conjuncti, vel amici unius, vel amborum Contrahentium, nec eorum intersit, an Matrimonium firmum, seu nullum declaretur lib. 1. cap. 14. num. 93.
Licet Consanguinei quoque in testes admitti possint num. 94. ibid.
Nam integrantur a Parocho, potissimum, si utriusque Contrahentis sint æqualiter Consanguinei num. 95. ibid.
Limita si impugnetur Matrimonium jam contractum, quia tunc requiruntur testes omni exceptione majores num. 96. ibid.
Verba Contrahentium si sint dubia, eorum declaratio spectat ad Parochum, & ad Testes lib. 1. cap. 14. num. 59.
Testium quoque præsentia moralis esse debet, nec sufficit physica, aut materialis num. 97. & seqq. ibid.
Alias Matrimonium est nullum num. 73. 105. ibid.
Qui adest, sed non intelligit pro præsente non habetur lib. 1. cap. 14. num. 101. 113.
Nec testificari potest de Matrimonio juxta formam a Tridentino præfinitam num. 102. ibid.
Non probant Matrimonium fuisse contractum testes deponentes se non audivisse verba Contrahentium lib. 1. cap. 14. num. 104.
Sive id acciderit ob mentis evagationem ibid.
Sive data opera, quia videre, & audire noluerunt num. 105. ibid.
Parochi præsentia supplet qualitates personales testium, non eorum vices num. 106. ibid.
Nec probant, si deponant se mutuum Contrahentium consensum percepisse ex verbis a Parocho prolatis num. 107. 109. 112. ibid.
Parochi, & testium præsentia præscripta est non ad probationem tantum, sed etiam ad formam n. 108. ibid.
Moralis Parochi, & testium præsentia intervenire debet eo ipso tempore, quo actus in esse producitur num. 111. ibid.
Qua deficiente Matrimonium probatum non remanet, etiamsi fuerit in Matrimoniorum libro descriptum num. 113. ibid.
Libro Matrimoniorum tunc adhibetur plena fides, cum agitur incidenter de Matrimonio ad effectum legitimitatis prolis num. 115. ibid.
Ad quem effectum hunc librum Parochus retinere debet, & quoties ibi Matrimonia non notat lethaliter peccat lib. 1. cap. 14. num. 52. 55. 114.
Matrimonium est validum non solum si assistat Parochus, sed quicumque Sacerdos secularis, vel Regularis ad hunc effectum ab habente potestatem specialiter delegatus lib. 1. cap. 14. num. 14.
Et signanter ab Ordinario, & a proprio Parocho unius vel amborum Contrahentium, & etiam a Vice-Parocho tam eodem Parocho præsente, quam absente lib. 1. cap. 14. num. 15. 116.
Si Parochus hanc delegationem impugnet, Sacerdos assertus delegatus, seu Contrahentes contrarium probare tenentur lib 1. cap. 14. num. 16.
In delegatione non est necesse specificare nomina

Contrahentium, sed sufficit licentia in genere assistendi Matrimoniis, seu licentia generalis ad exercenda Jura Parochialia lib. 1. cap. 14. num. 17.

Dummodo sit expressa, non vero tacita num. 18. ibid.

Sufficit etiam facultas alicui Sacerdoti ab Ordinario tributa quoad omnia Sacramenta durante Parochi infirmitate num. 19. ibid.

Nec cessat, licet infirmitate durante Parochus Missam celebraturus ad Ecclesiam accedat, aut in eo adsit imbecillitas a morbo præcedente causata num. 20. ibid.

Dummodo propter imbecillitatem, aut aliud impedimentum ipse Parochus curam exercere non possit num. 21. ibid.

Potest Parochus licentiam concedere alicui Sacerdoti, ut conjungat in Matrimonium suos Parochianos etiam extra propriam Parochiam num. 27. ibid.

Multoque magis id ei facere licet num. 28. ibid.

Nam præsentia Parochi requiritur ad tollendam clandestininatem, & auctoritatem Matrimonio præstandam lib. 1. cap. 14. num. 19. 48. 51.

Quæ extra quoque Parochiam præstari potest num. 30. ibid.

Nullum tamen est Matrimonium contractum coram Sacerdote antequam sciat licentiam sibi fuisse concessam lib. 1. cap. 14. sub num. 21. vers. Advertendum.

Etiamsi vere concessa fuerit, & ipse illam ignoret ibid.

Vel si fuerit extorta per vim ibid.

Secus si fuerit concessa per metum ibid.

Parocho non licet assistere Matrimonio, cui, & si solus, extra confessionem scivit occultum obstare impedimentum dirimens, & quare lib. 1. cap. 14. num. 139.

Si vero non sit dirimens, quomodo se gerere debeat ib.

MATRIMONIA CONDITIONATA VI. Conditio de non cohabitando cum Conjuge, sub qua alter Conjux consensum præstet, reddit nullum Matrimonium lib. 1. cap. 3 num. 13. & cap. 16. num. 272.

Quod procedit sive hæc conditio reciproca fuerit, sive alter Conjux de ea fuerit ignarus lib. 1. cap. 3. num. 13. & cap 16. num 273. & seq. ibid.

Quamvis in actu Conjugii non confirmetur dummodo antea retractata non fuerit lib. 1. cap. 16. nu. 275.

Distingue, ut lib. 1. cap. 3. num. 14. & seq.

Actus copulæ non est de Matrimonii substantia, sed nihilominus obligatio illam respuens est fini Matrimonii contraria lib. 1. cap. 16. num. 276.

Ad essentiam Matrimonii spectat mutua, & reciproca traditio corporum Contrahentium lib. 1. cap. 16. num. 281.

Materia Sacramenti Matrimonii sunt corpora Contrahentium ad generationem proportionata num. 283. ibid.

Possibilis reputatur Virginitas etiam inter Conjugatos num. 284. ibid.

Adducuntur exempla num. 285. ibid.

Propositum conservandæ Virginitatis cum conditione: *si possibile foret*: aut: *si Deo placeret*: præjudiciale non est essentiæ, nec Sacramento Matrimonii lib. 1. cap. 16. num. 289.

Dicta conditio: *si possibile foret*: quid importet lib. 1. cap. 16. num. 291.

Validum non est Matrimonium contractum sub conditione turpi, seu Matrimonii substantiæ contraria lib. 1 cap. 2. num. 9. & lib. 1. cap. 16. num. 280.

Matrimonium Beatæ Virginis Mariæ cum S. Joseph fuit verum, & perfectissimum Matrimonium lib. 1. cap. 16. num. 276.

Alia vid. in verb. CONDITIO.

MATRIMONIA EXTERORUM VII. Non conceditur ab Ordinario Parochis licentia conjungendi in Matrimonium Exteros, nisi probato prius statu libero, & quomodo lib. 1. cap. 14. num. 128. & seq.

Sine hac licentia nec ipsi Diœcesani conjungi possunt, qui in ætate nubili per sex menses continuos a Diœcesi absfuerunt, nisi exhibuerint Testimonialem Ordinarii, in cujus Diœcesi permanserunt asserentis eorum liberum statum num. 129. ibid.

Nec illi, qui per decennium, & ultra domicilium acquisiverunt in loco, ubi Matrimonium celebrare volunt lib. 1. cap. 14. num. 130.

Quamvis ibi non desint testes, qui de eorum statu libero deponere valeant ibid.

Nec Advenæ, quorum Uxor, seu maritus obierit in loco, ubi superstes vult alias iterum contrahere nuptias num. 131. ibid.

Nec alii alienigenæ, ignoti, exteri, & vagi lib. 1. cap. 14. num. 127.

Nec milites alienæ nationis residentes in locis, ubi Matrimonium contrahere volunt num. 132. ibid.

Si secus tamen factum fuerit, Matrimonium est validum, sed Parochus, & Contrahentes acriter sunt puniendi num. 133 ibid.

Parochus conjungens in Matrimonium vagos sine diligentiis requisitis a Tridentino mortaliter peccat, licet Matrimonium sit validum lib. 2. cap. 2. num. 39.

Extradiœcesani, qui ante nubilem ætatem a loco Originis, vel domicili discesserunt, pro eo tempore cum attestatione Ordinariorum statum liberum probare non tenentur lib. 1. cap. 14. num. 36.

Sine eadem status liberi probatione conjungi quoque possunt nuptias inituri in articulo mortis, aut in alio casu præcisæ necessitatis, sed deinde abstinere debent a copula, donec talis probatio habeatur l. 1. cap. 14. num. 137.

MATRIMONIA FILIORUMFAMILIAS VIII. Non licet Filiisfamilias insciis, vel invitis juste Parentibus contrahere Matrimonium obsistente naturali, Divino, & Ecclesiastico præcepto lib. 2. cap. 11. num. 20. & 64. & lib. 2. cap. 2. num. 26.

Alias peccant lib. 1. cap. 11. num. 21. & lib. 2. cap. 2. num 25.

Maxime si illud contrahant cum persona indigna lib. 1. cap. 11. num. 22.

Et unus Contrahens alterius cooperatur peccato lib. 2. cap. 2. num. 25. 33.

Et Sacrilegium, seu sacrilegia committunt lib. 1. c. 11. num. 23.

Hæc Matrimonia Sancta Dei Ecclesia semper detestata est, atque prohibuit lib. 2. cap. 2. num. 27.

In his deficit causa gravis lib. 2. cap. 2. num. 33.

Filii lethaliter quoque peccant, si insciis Parentibus Matrimonium contrahant etiam cum persona honesta, & quare lib. 1. cap. 11. num. 42.

Tobias inscio Patre Uxorem duxit, & tamen non peccavit, & quare lib. 1. cap. 11. num. 37.

Ex his nuptiis insciis, vel invitis juste Parentibus contractis infelices oriuntur effectus lib. 2. cap. 1. numer. 38. 40.

Sensus, & cogitatio humani cordis in malum prona sunt ab adolescentia sua lib. 2. cap. 1. num. 41.

Hujusmodi Matrimonia a Filiis insciis, vel invitis juste Parentibus contracta dicuntur clandestina tertiæ speciei lib. 1. cap. 11. num. 20. & cap. 14. numer. 6.

An ex his Matrimoniis oriatur impedimentum publicæ honestatis lib. 1. cap. 15. a num. 17. ad fin.

MATRI-

MATRIMONIA CUM IMPEDIMENTO DIRIMENTE, SEU IMPEDIENTE CONTRACTA, VEL CONTRAHENDA, EORUMQUE NULLITAS, SEU VALIDITAS IX. Propter impedimentá dirimentia nullum redditur Matrimonium lib.1.cap.1. num.11. & 13.
Contractum cum Errore. Vid. in verb. ERROR.
Cum errore circa Conditionem; Vid. in verb. CONDITIO.
Cum impedimento Voti Castitatis; Vid. in verb. VOTUM.
Seu Ordinis Sacri; Vid. in verb. ORDO.
Cum impedimento Cognationis; Vid. in verb. COGNATIO.
Cum impedimento Criminis: Vid. in verb. CRIMEN.
Cum impedimento Ligaminis: Vid. in verb. LIGAMEN.
Cum impedimento publicæ honestatis; Vid. in verb. HONESTAS.
Cum impedimento Affinitatis: Vid. in verb. AFFINITAS: DISPENSATIO V.
Cum impotentia coeundi; Vid. in verb. IMPOTENTIA.
Sine præsentia Parochi, & Testium; Vid. in verb. MATRIMONIA CLANDESTINA V.
Cum impedimento Raptus: Vid. in verb. RAPTUS.
Ad dirimendum Matrimonium jam contractum plenissima impedimenti dirimentis probatio requiritur lib. 1. cap. 6. num. 36.
Nullo existente Matrimonio ex publico impedimento dirimente, non revalidatur, nisi in faciem Ecclesiæ renovetur lib. 1. cap. 5. num. 44. & cap. 8. num. 85.
Matrimonii nullitas coram Ecclesiastico Judice est examinanda lib.1.cap. 16. num. 1.
Ad declarandum nullum Matrimonium non sufficiunt probationes dubiæ, & incertæ, nec conjecturæ, & præsumptiones lib. 2. cap. 18. num. 274.
Sed requiruntur probationes univocæ, concludentes, & perfectæ num. 275. ibid.
Ut Judex sit certus, quod res aliter esse non possit numer. 276. ibid.
Ne per errorem separet Judex, quod Deus conjunxit num. 277. ibid.
In dubio judicandum est pro validitate Matrimonii num. 286. ibid.
Distingue inter dubium Juris, & dubium facti lib. 1. cap. 16. sub num. 231.
Limita ut ibid. & num. 238.
Onus est petentis dissolutionem Matrimonii justificandi impedimentum probationibus certis, concludentibus, ac luce meridiana clarioribus lib. 2. cap. 18. num. 290.
Alias est relinquendum intactum vinculum Matrimonii num. 292. ibid.
Tolerabilius est contra statuta hominum Matrimonii nexum intactum relinquere, quam contra statuta Domini illud dissolvere num. 293. ibid
Pro instinenda strenue, ac pro viribus validitate Matrimonii Benedictus XIV. Defensorem Matrimoniorum deputari præcepit lib. 1. cap. 1. num. 24. & lib. 2. cap. 15. num. 71. cap. 18. num. 295.
Propter defectum veri consensus Matrimonium ab Ebrio contractum non subsistit lib. 1. cap. 16. num. 17.
Neque contractum a Fatuo num. 218. ibid.
Requiritur in Matrimonio liber utriusque Contrahentis consensus tamquam causa efficiens, & substantialis Matrimonii lib. 1. cap. 8. num. 98. & cap. 16. num. 225.
Ejus defectus suppleri nequit a Principe, ab Ecclesia, a Papa nec a Deo lib. 1. cap. 8. num. 99.
Conjux liberum Matrimonio consensum non præstitisse censetur, si eo vix contracto alterum Conjugem sprevit, & ab eo statim, ac perpetuo se separavit lib. 1. cap. 8. num. 121. & cap. 16. num. 240.
Alia vid. in verb. CONSENSUS.
Matrimonium contractum cum impedimento impediente; Vid. in verb. IMPEDIMENTA IMPEDIENTIA.
Consanguinei Uxoris ducere possunt Affines Viri, & e contra lib. 2. cap. 11. num. 71.
Duo Fratres ducere possunt duas Mulieres inter se Sorores num. 71. ibid.
Matrimonium contractum inter Raptorem, & Raptam in potestate Raptoris existentem, est nullum lib. 1. cap. 15. num. 1.
Vid. in verb. RAPTOR.
Quando nullum sit Matrimonium propter impotentiam Vid. in verb. IMPOTENTIA.
An Hermaphroditi Matrimonium contrahere possint, eoque contracto, aliquando sit dirimendum lib. 1. cap. 13. num. 47. & seqq.
An illud inter se inire valeant num. 58. ibid.
An sterilitas Matrimonium impediat num. 71. ibid.
An senex decrepitus illud inire valeat num. 72. ibid.
Mulieres ideo propinquis non nubunt, ut illis a Marito male tractatis, propinqui opem ferant lib. 2. cap 6. num. 63.
MATRIMONIA INTER INÆQUALES X. Maxima Contrahentium inæqualitas Judicem in dubio pro nullitate Matrimonii respondere compellit lib. 1. cap. 16. num. 238. 245. & seqq.
Ubi nuptiæ sunt inæquales, ibi liberum utriusque Contrahentis consensum non intervenisse censetur num. 239. ibid.
Impares nuptiæ semper, aut sæpe sæpius vergunt in exitum deteriorem num. 248. ibid.
Juvenes, qui ducunt Uxorem pinguem dotem habentem, sed ætate provectam, illam deinde contemnunt, & male tractant lib. 2. cap. 1. num. 33.
Dotem cum Meretricibus dissipant, & adulteria committunt num. 34. ibid.
Uxorem potentiorem, atque ditiorem ducentes post paucos dies Dominam illam agnoscunt lib. 2. cap. 1. num. 32. & cap. 11. num. 59.
Et e propria domo egressi, vix ad illam reverti audent ibid.
Qui suavitatem Conjugii quærit, non superiorem fœminam, sed æqualem virtutibus ornatam desponsare debet num. 60. ibid.
Ut facilius inter Conjuges amicitia servetur Uxor esse debet ætate minor, & ambo conditione pares numer. 35. ibid.
Contrahendum est inter Fœminam annorum 18. & Virum annorum 36. lib. 2. cap. 8. num. 80.
Minor Matrimonium contrahens cum Vetula exdentata non est restituendus lib. 1. cap. 16. num. 213.
Declara ut num. seqq. ibid.
Matrimonium clandestinum cum Adolescente contractum habet notabilem suspicionem de vi, metu, & circumventione tam ratione teneræ ætatis lib. 1. cap. 16. num. 223.
Quam ratione loci, ubi procul a Parentibus, Consanguineis, & familiaribus Matrimonium secreto celebratum fuit num. 234. ibid.
Et ratione modi, quia furtim sine denunciationibus & clandestine attentatum num. 235. ibid.
Et contra illud Judex semper in dubio judicare tenetur num. 237. ibid.

Quia

Quia hæc Matrimonia præsumptione validitatis sunt destituta lib. 1. cap. 16. num. 236.

Tenera ætas, nobilitas, & divitiæ Adolescentis, ac ætas e contra provecta Mulieris, ejus paupertas, defectus venustatis, ac humilis conditio faciunt præsumere illum fuisse ab ea circumventum, ut sibi nuberet lib. 1. cap. 16. num. 209.

Cum Puella Nobili, dotata, & æquali verisimile est Nobilem Adolescentem contraxisse libenter Matrimonium num. 210. ibid.

Aut etiam cum Puella vili, sed peregrina venustate formosa num. 211. ibid.

Inverisimile est e converso, quod Adolescens recte educatus, nisi circumventus, posthabitis nobilibus, formosisque Puellis, in imberbi ætate Mulierem rusticam, indotatam, nec pulchram & ætate provectam desponsare voluerit lib. 1. cap. 8. num. 108. & cap. 16. num. 216.

Ex nuptiis per nobilem, aut divitem Adolescentem contractis cum Fœmina vili, aut infami infelices exoriuntur effectus lib. 2. cap. 1. num. 40.

MATRIMONIA DUMTAXAT RATA XI. Matrimonium tantummodo ratum inter amentes, furiosos, ebrios, & alios gravi metu ad illud contrahendum coactos, non inducit impedimentum publicæ honestatis lib. 1. cap. 11. sub num. 16. §. Quamobrem.

Papa vinculum Matrimonii tantummodo rati relaxare potest lib. 1. cap. 16. num. 3. & 69.

Si Matrimonium tantummodo ratum non esset solubile, nec etiam per ingressum in Religionem solvi posset lib. 1. cap. 16. num. 3.

Matrimonium tantummodo ratum per dispensationem S. Sedis dissolvi potest, quia significat conjunctionem Christi cum anima Justi solubilem per mortale peccatum num. 33. ibid.

Dissolvi vero nequit consummatum, quia significat conjunctionem Christi cum Ecclesia per carnem assumptam, quæ est insolubilis num. 34. & seqq. ibid.

Quod enim Verbum semel assumpsit, nunquam dimisit num. 35. ibid.

Post Matrimonium ratum fit etiam separatio tori per ingressum utriusque Conjugis, aut unius etiam altero invito in Religionem lib. 1. cap. 16. num. 41. & seq. & lib. 2. cap. 3. num. 14.

Et qui in seculo remanet, ad alias nuptias transire non prohibetur lib. 2. cap. 3. num. 14.

Ad quem effectum post Matrimonium ratum Conjuges habent bimestre ad deliberandum, an Religionem ingredi velint lib. 2. cap. 3. num. 15.

An hoc tempus ad deliberandum prorogari valeat ibid.

An Uxor intra bimestre a Viro per vim compressa, possit nihilominus, eo invito, ingredi Religionem ibid.

Ad excludendam Matrimonii consummationem cum alter ex Conjugibus Religionem ingredi velit, Sac. Congregat. Concilii inspectionem mulieris per Obstetrices necessariam non æstimavit lib. 1. cap. 16. num. 43.

Cætera vid. in verb. DISPENSATIO II. OBSTETRICES: VOTUM:

Separatio Tori, & cohabitationis fieri potest ob mutuum ex justa causa utriusque Conjugis consensum etiam post Matrimonii consummationem lib. 2. c. 3. num. 1.

Vid. in verb. CONSENSUS.

MATRIMONIA SIMULATA XII. Matrimonium simulatum dicitur pictum, seu coloratum, spiritu carens, & umbra, ac sine ulla substantia lib. 1. cap. 8. num. 97.

Data causa simulandi duæ conjecturæ leviores simulationem concludunt lib. 1. cap. 8. num. 100.

Nec semper desumuntur a metu, sine quo etiam Matrimonium esse potest simulatum lib. 1. cap. 8. num. 101.

Simulatio in Viro consentiente resultat, si nunquam habuit in animo ducendi Mulierem, quam desponsavit, sed continuo votum desponsandi aliam lib. 1. cap. 8. num. 102.

Si pluries antea promisit, & cum juramento ratificavit se velle ducere aliam mulierem, & non eam, quam desponsaverit num. 103. ibid.

Si Vir ante Matrimonium cum Muliere contractum, aliam Puellam sub promissione futuri Conjugii defloravit, & quare num. 106. ibid.

Si Puellæ, cui pluries promiserit se illam ducturum, protestatus fuerit se cum alia Muliere Matrimonium simulate contracturum num. 109. ibid.

Potissimum si cum protestatione concurrat juramentum num. 111. ibid.

Declaratur textus in *Cap. Per tuas de probat.* ubi quod indignum est proprium dictum infirmare lib. 1. cap. 8. num. 126.

MATRIMONIA VI, METUQUE CONTRACTA XIII. Matrimonium contractum per vim, & metum injuste incussum est nullum lib. 1. cap. 8. numer. 96.

Præsumitur per vim, & metum contractum, si omissæ fuerint denunciationes lib. 1. cap. 8. num. 114. & cap. 16. num. 232. & seqq.

Nec celebratum in Ecclesia Parochiali, & coram proprio Parocho, sed coram alio Sacerdote, & de nocte contra solitum lib. 1. cap. 8. num. 115.

Nec intervenerint, nec vocati fuerint Consanguinei, Propinqui, & Amici lib. 1. cap. 8. num. 116. & cap. 16. num. 235.

Nec sponsam ad Ecclesiam, nec ad domum sponsus associaverit lib. 1. cap. 8. num. 117.

Si sponsa sine nuptialibus vestibus comparuerit nu. 118. ibid.

Nec ullum intervenerit letitiæ signum, ulla lauta Cœna, ullum Convivium, ulla refectio num. 119. ibid.

Si contractum fuerit inter impares lib. 1. cap. 16. num. 238. & seq.

Si Vir inito Matrimonio incontinenti adversus sponsam suam odium patefecerit lib. 1. cap. 8. num. 121. & cap. 16. num. 240.

Si impediat, ne Matrimonium in libro Matrimoniorum describatur lib. 1. cap. 8. num. 124.

Hujusmodi, aliæve conjecturæ simul uniri debent num. 125. ibid.

Nullum est quoque Matrimonium importunis precibus contractum lib. 1. cap. 16. num. 222.

Vid. plura in verb. METUS.

MATRIMONIORUM DEFENSOR Vid. in verb. DEFENSOR.

MEDIATOR adulterii probat ad ulterium lib. 2. c. 14. num. 27.

Permitti non debet Judæis esse mediatores in Matrimoniis Catholicorum nec etiam pro concordanda quantitate dotis lib. 1. cap. 7. num. 7.

MEDICUS. Probantur sævitiæ Viri in Uxorem per Medicorum attestationem lib. 2. cap. 8. num. 82.

MERCES. Pro executione dispensationum Matrimonialium servanda est taxa Innocentiana lib. 1. c. 12. num. 108.

Vid.

Vid. in verb. EMOLUMENTUM : NOTARIUS.

MERETRIX. An Meretrix licet socia Criminis probet socium secum habuisse carnalem copulam lib. 2. cap. 14. num. 41. 44. & seq.

Voluptates, quæ de Meretricum amplexibus capiuntur, damnatæ sunt in Uxore lib. 2. cap. 1. num. 17.

Filia inhonestæ Matris inhonesta præsumitur lib. 2. cap. 13. num. 168.

Limita ut num. 170. ibid.

Vid. in verb. MULIER.

METUS. Nullum est Matrimonium contractum per vim, & metum lib. 1. cap. 8. num. 1.

Dummodo sit gravis, & injuste incussus num. 2. ibid.

Et cadens in constantem Virum num. 3. ibid.

Metus cadens in constantem Virum est justus lib. 2. cap. 10. num. 14.

Matrimonium non libero consensu contractum est nullum Jure naturæ lib. 1. cap. 8. num. 4. & seq.

Licet voluntaria sponsalia de futuro præcesserint numer. 6. ibid.

Aut metus ex propria culpa dissentientis intervenerit num. 7. ibid.

Requiritur enim plenus consensus, & libertas, ne quis propter metum dicat amare, quod odit lib. 1. cap. 8. num. 8.

Et major libertas requiritur in Matrimonio, quam in Sponsalibus ibid.

A Matrimonio abesse debet metus pœnæ, seu amissionis magni lucri lib. 1. cap. 8. num. 10.

Ac Consanguineorum minæ num. 11. ibid.

Et quæcumque coactio num. 12. ibid.

Metus tamen in ipso actu Matrimonii concurrere debet num. 13. ibid.

Nec sufficit, quod ante intervenerit num. 14. ibid.

Et Considerari debet ex parte inferentis, & patientis num. 15. ibid.

Quamvis secundum qualitatem patientis metiendus sit num. 16. ibid.

Inspici debet sexus, ætas, & personarum conditio, quibus incutitur lib. 1. cap. 8. num. 17. 20. & seq.

In Viro talis esse debet, ut cadere possit in constantem Virum num. 18. ibid.

Sed distingui debet Vir a Viro, an fortis sit, vel pusillanimis num. 19. 22. ibid.

Item a Viro mulier, in qua minor metus, quam in Viro coactionem operatur lib. 1. cap. 8. num. 23. & lib. 2. cap. 10. num. 12.

Maxime si sit teneræ ætatis 12. seu 13. annorum, nec in libertate posita lib. 1. cap. 8. num. 24.

Causæ justi metus sunt periculum vitæ, & corporis cruciatus num. 25. 29. ibid.

Amissio bonorum num. 26. ibid.

Timor ex verecundia num. 27. ibid.

Amissio honoris num. 89. ibid.

Periculum infamiæ lib. 1. cap. 8. num. 28.

Amissio status, & officii, quod speratur lib. 1. cap. 8. num. 90.

Metus comminatæ excommunicationis lib. 1. cap. 8. num. 88.

Metus mortis, perdendæ sanitatis, vulnerum, stupri, servitutis, vinculorum, carceris illiciti, & privati num. 29. 87. ibid.

Timor jacturæ honoris, qui præsertim in viro Nobili est morte gravior num. 91. ibid.

Et sufficit instantis periculi probabilis suspicio num. 92. ibid.

Probatur metus per testes lib. 1. cap. 8. numer. 30.

Leviores probationes, indicia, & conjecturæ sufficiunt l. 1. c. 8. num. 31.

Admittuntur testes Consanguinei lib. 1. cap. 8. n. 32.

Et etiam Mater plene informata, & de nobilissimo genere num. 33. ibid.

Testes deponentes de metu præferuntur testibus illum negantibus num. 34. ibid.

Magis creditur duobus testibus de metu, quam mille de spontanea voluntate affirmantibus num. 35. ibid.

Viri metum probant testes deponentes de inimicitia orta inter Virum, & Consanguineos mulieris lib. 1. cap. 8. num. 36.

De omissa salutatione inter eos antea præstari solita num. 37. ibid.

De suspicione, si Vir coactus fuerit inire Matrimonium in actu, quo in lecto cum Muliere repertus fuit lib. 1. cap. 8. num. 38.

De illius carceratione propter stuprum, ejusque ex carceratione tantum, ut stupratam duceret num. 39. ibid.

De metu resultante ex præceptis pœnalibus, & carceratione ibid.

De præcedenti tractatu eumdem compellendi ad Matrimonium contrahendum num. 40. ibid.

De petita ab ipso dilatione ad illud ineundum lib. 1. cap. 8. num. 41.

De assistentia Consanguinei præstita Matrimonio cum ense, & archibusio num. 42. ibid.

De coacta retentione Parochi discedere volentis lib. 1. cap. 8. num 44.

De coactione adhibita verbis imperiosis a Consanguineis armatis, & immediata desponsatione num. 45. ibid.

De interrogatione facta post Matrimonium Conjugibus a Parocho, an sint contenti, cui Vir nihil, vel extra propositum responderit lib. 1. cap. 8. num. 46.

De interrogatione facta post Matrimonium a Consanguineis Uxoris Parocho, an validum sit Matrimonium num. 47. ibid.

De conquestione Viri coram Judice facta summo mane de vi sibi illata lib. 1. cap. 8. num. 48.

De recessu Viri a domo Uxoris, qui semper Matrimonium impugnaverit lib. 1. cap. 8 num. 49.

De Confessione extrajudiciali Consanguineorum de metu per eos illato num. 50 ibid.

De præcedentibus publicationibus factis pro suscipiendo Subdiaconatu per Virum pensiones, & redditus Ecclesiasticos habentem num. 51. ibid.

De spretis præcedenter per Virum nuptiis cum aliis ditissimis, & nobilissimis fœminis lib. 1. cap. 8. num. 52.

De Matrimonio celebrato festinanter, & clandestine sine denunciationibus, & sine interventu alicujus Consanguinei, seu Familiaris ipsius Viri num. 53. ibid.

Non dicitur sufficiens metus ex assistentia Matrimonio unius tantum cum ense armati num. 43. ibid.

Ex confessione extrajudiciali Consanguineorum de metu per eos Sponsis illato resultat nullitas Matrimonii lib. 1. cap. 8. num. 50.

Probant testes metum Mulieris deponentes de ipsius lacrymis, & querelis præcedentibus, & concomitantibus Matrimonium lib. 1. cap. 8. num. 54.

De lacrymis, suspiriis, lamentationibus, aversione, protestationibus, tristitia, & pallore Matrimonium subsequentibus num. 55. ibid.

De protestatione contrahendi Matrimonium ob metum carceris, aut mortis num. 56. ibid.

Etiam per Matrem illatum filiæ, quæ septemnio post obi-

obitum Matris cum Viro permanserit, & filios susceperit l. 1. c. 8. sub n. 56.
De revocatione mandati Procuræ ad nuptias contrahendas num. 57. ibid.
De illius coacta traductione ad Ecclesiam, ejusque contradictione coram Parocho, & testibus num. 58. ibid.
De ipsius aversione erga Conjugem ante, & post Matrimonium num. 59. ibid.
De ejusdem repugnantia dormiendi cum sponso, a quo se cognosci non permiserit, & tandem aufugerit num. 60. ibid.
Testes non probant metum, si non concludant de circumstantiis minarum lib. 1. cap. 8. num. 61.
Nec relevant, nisi deponant de metu, de quo in specie agitur lib. 1. cap. 8. num. 62.
Et de minis illatis ab eo, qui illas exequi solet numer. 63. ibid.
Nihilque probant, si sint nulliter examinati num. 64. ibid.
Excluditur metus, si pro Matrimonii validitate præsumptiones, & conjecturæ concurrant num. 65. ibid.
Si celebratum fuerit cum interventu Episcopi num. 66. ibid.
Et cum præsentia Consanguineorum num. 67. ibid.
Si longæva cohabitatio subsecuta fuerit lib. 1. cap. 8. num. 68.
Si in actu desponsationis utriusque Conjugis hilaritas concurrit lib. 1. cap. 8. num. 69.
Si subsequuntur actus præseferentes Conjugalem amorem continuati post obitum ejus, qui metum intulisse dicitur num. 70. ibid.
Regulariter metum in Matrimonio non intervenisse præsumitur lib. 1. cap. 8. num. 71.
Controvertitur, an metus reverentialis sufficiat num. 72. ibid.
Sufficit si sit qualificatus num. 73. ibid.
Aut importunis precibus, & suasionibus ejus, cui resisti non possit, quia vim habent coactionis num. 74. ibid.
Aut minis præcisis, percussionibus &c. assiduis, & repetitis num. 75. ibid.
Sola Parentum persuasio non irritat filiorum Matrimonium num. 76. ibid.
Nec solæ minæ Patris suavis ingenii numer. 77. ibid.
Testes deponentes generice jussu Patris nuptias fuisse coactas metum non probant num. 78. ibid.
Nec etiam si deponant de minis in specie, & nisi una simul de austeritate Patris deponant ibid.
Contrarium ibid.
Si Judex cogit adimplere sponsalia, Matrimonium subsequens non dicitur metu contractum lib. 1. cap. 8. num. 79.
Vid. tamen num. 6. ibid.
Metus continuat donec metuens non est in libertate repositus lib. 1. cap. 8. num. 81.
Durante causa metus per oscula, amplexus, aliosque actus voluntarios subsequentes non censetur purgatus num. 82. ibid.
Neque si per duas horas Vir post Matrimonium in Uxoris cubiculo remanserit, aut cum ea copulam habuerit, & quare, præsertim si absque suspicione a cubiculo solus egredi non potuerit numer. 83. ibid.
In Muliere purgatio metus excluditur, si semper conquesta sit, & a Viro aufugerit num. 85. ibid.
Nullo existente Matrimonio ex publico defectu consensus non revalidatur, nisi in faciem Ecclesiæ renovetur num. 84. ibid.
Si Pars metum passa ignorat ob hanc causam Matrimonium esse nullum, nec etiam concubitus illius ratificationem inducit lib. 1. cap. 8. sub num. 84.
Donec rapta permanet in potestate Raptoris durare censetur causa metus, etiamsi aliqui actus spontanei videantur lib. 1. cap. 55. num. 14.
Vid. alia in verb. RAPTUS.
Fatuus est, qui se periculo minatæ mortis exponit lib. 2. cap. 50. num. 11.
Timor futuræ sævitiæ causam præbet separationi Tori lib. 2. cap. 50. num. 13.
Ad irritandum Matrimonium sufficit minor metus, quam in cæteris Contractibus, & quare lib. 1. c. 8. n. 93.
Quod procedit etiam in terminis Matrimonii spiritualis num. 94. ibid.
De Matrimonio carnali ad spirituale valet argumentum num. 95. ibid.
Metus operatur, ut consensus cum eo præstitus sit simulatus, & Matrimonium nullum tam in foro interno, quam externo num. 96. ibid.
Matrimonium initum per aliquem intra carceres constitutum, potest esse nullum, & quare num. 86. & seqq. ibid.
Matrimonium ratum metu gravi contractum non inducit impedimentum publicæ honestatis lib. 1. c. 1 1. sub num. 16. §. Quamobrem.
MILES. Milites alienæ nationis residentes in locis ubi Matrimonium contrahere volunt, id facere nequeunt sine probatione status liberi, & sine licentia Ordinarii, sed Matrimonium aliter contractum est validum lib. 1. cap. 14. num. 132. & seq.
Invalidum tamen est contractum a Milite coram Cappellano Exercitus ad hoc neque a Sede Apostolica, neque ab Ordinario facultatem habente lib. 1. cap. 14. num. 41.
Quæ ab Apostolica Sede concedi tantummodo solet pro tempore, quo Milites sunt in actuali expeditione num. 42. ibid.
MINÆ. A Matrimonio abesse debent Consanguineorum minæ, & quæcumque coactio lib. 1. cap. 8. num. 11. & seq.
Vid. in verb. COACTIO: METUS.
MINISTER. Contrahentes Matrimonium sunt ipsius subjectum, & Ministri lib. 1. cap. 1. num. 8.
Digna corporis, & animæ dispositione ad illud accedere debent num. 9. ibid.
Parochus non est Sacramenti Matrimonii Minister l. 1. cap. 54. num. 85.
MINOR. Neque Minor, neque Pupillus sine solemnitatibus obligare se possunt lib. 1. cap. 16. num. 201.
Quia fragile, & infirmum est eorum consilium, multisque captionibus, & insidiis expositum lib. 1. cap. 16. num. 202.
Etsi Puberes fuerint num. 203. ibid.
Sæpe accidit, ut contrahendo circumveniantur, & lædantur num. 204. ibid.
Maxime in contrahendo Matrimonio, concurrente ex una parte eorum simplicitate, nobilitate, & divitiis, ex altera vero sagacitate annosæ mulieris, a qua seducti præsumuntur num. 205. ibid.
Minor, qui malis artibus fuit circumventus, est restituendus num. 216. ibid.
Vid. in verb. MATRIMONIA X.
MISSA. Sacerdoti dimisso cum præcepto de se repræsentando suspendi nequit facultas celebrandi lib. 2. cap. 18. num. 318. & seqq.

Sacer-

Sacerdos pro delictis condemnatus post luitionem pœnæ, & salutari pœnitentia peracta, dispensari solet, ut celebret l.a.c. 18.num. 323.
Si Sacerdos pro delicto incerto retardetur celebrandi facultas, infamatur num. 354. ibid.
Sacerdos in prima instantia ab Ordinario condemnatus, in gradu autem appellationis dimissus cum præcepto de se repræsentando nulla indiget Testimoniali Ordinarii ad effectum celebrandi num.359. ibid.
MONIALIS. Matrimonium cum Moniali professa contractum olim erat impedimentum impediens Matrimonium deinde contrahendum cum alia Muliere lib. 2. cap.2.num. 11.
MONITIONES CANONICÆ. In foro Ecclesiastico procedi potest contra adulteros, & Concubinarios notorios etiam ex officio, dummodo trina monitio præcedat lib. 2. cap.13. num. 34. 36.
Quæ necessaria videtur, quamvis pœna excommunicationis non puniantur lib. 2. cap. 13.num. 35.
Nisi Judex sufficientes habeat probationes, a monitionibus se abstinere debet num. 38. ibid.
Pro quibus habendis examinandi sunt testes num. 39. ibid.
Nec sufficit relatio Parochi de scandalo nu. 104. ibid.
Aut attestatio Judicis num. 105. ibid.
Imo nec Episcopi num. 106. ibid.
Trina monitio præscripta est a Jure Civili lib. 2. c.13. num. 80.
A Jure Canonico num. 81. ibid.
A Jure Divino num. 82. ibid.
A multis Conciliis num. 83. ibid.
A Pontificiis Constitutinibus, & præsertim S. Pii V. & Benedicti XIV. num. 84. ibid.
Quæ omitti non potest num. 85. ibid.
Neque fieri, si desint sufficientes scandali probationes num. 86. ibid.
Quomodo se gerere debeat Judex circa Mulierem adulteram, ne oriantur scandala lib. 2. cap. 13. numer. 40. 41. 43.& seqq.
Ad effectum separationis Tori non requiritur, quod monitiones præcesserint adulterium num. 189.ibid.
Adulterii, seu copulæ præsumptionem inducunt Monitiones factæ pravam habentibus inter se consuetudinem lib. 2. cap. 14.nu. 49.
In acta visitationis injungi nequit præceptum de non conversando sine causæ cognitione, nullisque præcedentibus monitionibus lib. 2. cap.13 sub n.188.
MORBUS. Separatio quoad Torum, & cohabitationem conceditur Conjugi sano, si alter morbo contagioso laboret lib. 2. cap. 12. num. 1. 35.
Conjux sanus cum Conjuge leproso cohabitare non cogitur, dummodo uterque altero viveute continentiam servet lib. 2. cap. 12. num. 2.
Et de ratione num. 3. ibid.
Conceditur Separatio ob morbum gallicum, febrim ethicam, emophtisim, lepram, & quemlibet alium morbum contagiosum, ex quo vitæ periculum immineat lib.2.cap. 12. num.5.
Dummodo morbus vere sit contagiosus num. 6. ibid.
Quod probatur Peritorum testimonio num. 7. ibid.
Non autem per solam fidem testium num. 8. ibid.
Hæc separatio regulariter est temporalis, quousque morbus durat num. 9. ibid.
Morbo gallico laborans excusatur ab adulterio si sit honestæ, probatæque vitæ, & supponitur illum contraxisse ante Matrimonium lib. 2. cap. 12. n.10.
Excusatur Uxor, si illam de adulterio accusaverit per Rot. in Placentina separationis Tori cor. Card. Buss. sed excusatio subsistere non videtur lib. 2. cap. 12. num. 11.
Etiamsi Maritus ante Matrimonium morbum gallicum contraxerit, adhuc Uxor est ab eo separanda nu.12. ibid.
Separatio est perpetua, si morbus sit insanabilis numer. 13. ibid.
Morbus gallicus est insanabilis num. 14. ibid.
Ideo ob hanc pestem separatio debet esse perpetua num.15. ibid.
Sola injuria illata Toro maritali per hunc morbum satis est ad separandum Conjugem sanum ab altero hoc morbo laborante num.16.ibid.
Separatio Tori, & cohabitationis est concedenda, si morbus ex solo contactu, seu consuetudine propagatur lib.2. cap.12. num.25. & 35.
Uxor, quæ sciens Matrimonium contraxit cum Viro morbo contagioso laborante, licitè ab eo separari nequit lib.2. cap.12. num.17.
Distingue, nisi certum sit periculum vitæ num. 18. 22. 24. 26. & 32. ibid.
Et morbus mortem infallibiliter inferat numer. 19 26. & seqq. & num. 36.37.
Declarantur Text. in *Cap. 1. & 2. De Conjug. lepros.* lib.2. cap.12. num.25.34.
Uxor febri laborans non tenetur Viro reddere debitum num.5. ibid.
Facta separatione ob morbum contagiosum Filii remanere debent apud Conjugem sanum lib. 2. cap. 12. num.38.
Propter lepram alteri ex Conjugibus superventam dispensari potest super Matrimonio tantum rato lib. 1. cap.16. num.129. & 293.
MORS. Mortis effectus lib.2. cap.4. num.36.
Dubitans de morte prioris Conjugis, novas Nuptias contrahere nequit lib. 1. cap. 10. num 6.
Secus si de ea moraliter certa habeatur notitia num.7. ibid.
Alia vid. in verb. LIGAMEN.
Solus Deus est Dominus vitæ, & mortis lib.2. cap.12. num.20. 27.
Nemo scienter directe, & nonnisi præter intentionem indirecte sibi mortem inferre potest nu. 21. 23. ibid.
Homo est solum custos propriæ vitæ, non absolutus Dominus num.27. ibid.
Mors B. M. Virginis non fuit pœna Originalis peccati lib.2. cap.4. num.31. & seqq.
MULIER. Mulieres pecuniam, & divitias appetunt lib. 1. cap.16. num.206.
Ut illas assequantur insidiis, ac fraudibus utuntur num. 207. ibid.
Suapte natura malæ, & proditrices sunt num.208. ibid.
Superbæ lib.2. cap.11. num.16.
Solum constantes in sua levitate lib.2. cap. 1. num.44.
Fingere sciunt lib.2. cap.8. num.42.
Verberibus non emendantur, sed deteriores efficiuntur lib.2. cap.11. num.15.
Alienis Viris se substernunt, ut vindictam sumant de maritis lib.2. cap.11. num.19.
A maritis verberatæ patrant in eos cedes, insidias, maleficia, & veneficia lib.2. cap.11. num.20.
Non gladio, sed veneficio regulariter necant Maritos lib.2. cap.11. num.21.
Nimium seipsas amant lib. 2. cap.11. num.92.
Faciles sunt ad odium, & vindictam, & injuratæ insaniunt lib.2. cap.11. num.17.
Proclives ad iram num.18. ibid.

Nil pejus est irata Muliere lib.2. cap.1. num.28.
Non est ira super iram Mulieris lib.2. cap.10. nu.48.
Non est in mundo Bestia Mulieri malæ comparabilis lib.2.cap.1. sub num.28.
Inter Mulieres reperiuntur minus honestæ, subdolæ, fraudolentes, & mendaces lib.2. cap.8. num.1.
Sylla, & Marius in bello prohibuerunt Mulieres accedere ad eorum exercitus lib.2. cap.8. num.2.
Huic prohibitioni tribuerunt sibi partas victorias nu.3. ibid.
Non omnes tamen sunt inhonestæ, proditrices, & sceleratæ, nec omnes à testificando repelluntur lib.2. cap.8, num.4.
Vid. in verb. TESTES V.
Mulier inhonesta præsumitur, si in Taberna cum Juvenibus versetur, & bibat lib.2. cap.18. nu. 124. 127.
Aut in Apotheca cum Juvenibus procaciter luserit nu. 125.128. ibid.
Sive sola nocturno tempore per Civitatem vagetur num.126.ibid.
Mulieri etiam doctæ, & sanctæ olim interdictum erat, ne Viros in Conventu docerent lib.2. cap.8. num.8.
Cum Muliere nobili, dotata, & æquali verisimile est Nobilem Adolescentem contraxisse libenter Matrimonium lib.1. cap.16. num.210.
Aut etiam cum Muliere vili, sed peregrina venustate formosa lib.1. cap.16. num.211.
Nil magis ad libidinem provocat, quam Mulieris pulchritudo lib.1. cap.16. num.212.
Velocius, & acutius vulnerat, quam sagitta nu.213. ibid.
Pro qua Paridem Regnum, & Sapientiam contempsisse narratur num.214. ibid.
Et Patriarcha Jacob prò pulcherrima Rachele desponsanda 14. annis inservivit Labano num. 215. ibid.
Absolutionem prò Frine meretrice famosa à pœna capitali, quam illius Defensor obtinere non potuerat, ejusdem Fœminæ nivei pectoris candor, lacrymantium oculorum sagittæ, oris pulchritudo, formæ elegantia à Judicibus obtinuerunt lib.2. cap.8. n.73.
Vid. in verb. PULCHRITUDO.
Mulierculæ curiosæ, & cupidæ sunt videndi, & indagandi facta aliena, & præsertim Vicinorum lib. 2. cap.8. num.51.
Puella Filia inhonestæ Matris inhonesta præsumitur lib.2. cap.13. num. 168.
Ei se stupratam asserenti, concurrentibus etiam adminiculis, non adhibetur fides ad inquirendum lib.2, cap.13. num.169.
Limita, si inhonestas Matris non sit meretricia n.170. ibid.
Quæ cum uno, aut altero Viro inhonestatem exercent, inhonestæ non reputantur num.171. ibid.
Nec privantur Dote indebita Mulieribus inhoneste viventibus num.172. ibid.
Antiquitus Vini usum vetitum erat Mulieribus lib.2. cap.17.num.5.
Vid. in verb. VINUM.
Mulieres plusquam Viri Zelotypiæ sunt obnoxiæ lib. 2. cap.11. num.93.
Vid. in verb. ZELOTYPIA.
Qualitates Mulieris in Uxorem ducendæ lib.2. cap.11. num.60.
In Muliere minor metus, quam in Viro coactionem operatur lib.1. cap.8. num.23., & lib. 2. cap. 10. num.12.
Gravis, & vehemens Virorum erga Fœminas urget concupiscentia lib.1. cap.16. num.278.
Cum Fœmina semper esse, eamque non cognoscere, est plusquam mortuum suscitare num.279.ibid.
Facile Mulieres prostituuntur, cum Viri torum violare cœperunt lib.2. cap.13. sub num.44.

N

NOBILES. Timor Jacturæ honoris præsertim in Viro Nobili est morte gravior lib. 1. cap. 8. num. 95.
Nobiles semper cordi habent adimplendi promissa, & prò ipsis semper præsumitur num.105. ibid.
Nobilium propria, & peculiaris est munificentia, & liberalitas num.120. ibid.
NOTARIUS Episcopalis in executione dispensationum Matrimonialium nil præter quartam partem unius scuti exigere potest lib.1. cap.12. num.107.
NOTORIUM est adulterium, si Mulier procul à Viro sobolem procreavit lib.2. cap.18. num.30.
Vel Conjux Adulter fassus fuerit Adulterium, aut ex Sententia resultet num.31. ibid.
Vel si Uxor publicè cum Adultero moretur, aut Maritus Domi Concubinam retineat num. 32. ibid.
Quæ manifesta sunt, probatione non indigent lib.2. cap.18. num 26.
Ab impedimentis dirimentibus notoriis per Datariam, ab occultis per Pœnitentiariam dispensatio expeditur lib.1.cap.12. num.111.
NUPTIÆ. Infelix exitus ex invitis Nuptiis provenire solet lib.1. cap.8. num.9.

O

OBLIGATIO. Obligatus ex conventione ad aliquid faciendum, obligatur etiam ad curandum, ut actus non sit invalidus lib.1. cap.5. num.56.
OBSERVANTIA. Quidquid in aliis casibus servatum esse dignoscitur, rationabiliter petitur, & non facile denegatur lib 1 cap.12. num.41.
Exempla rationi, & æquitati innixa imitanda sunt lib.1. cap.16. num.162.
Eaque præsertim, quæ Supremum Ecclesiasticum Principem habent auctorem num.163. ibid.
Facilius concedendum est quod alias concedi solitum fuit num.164. ibid.
OBSTETRICES. Quando ad annullandum Matrimonium opponitur Impotentiæ coeundi impedimentum adhibendæ sunt Obstetrices prò inspectione corporis Mulieris lib.1. cap.13. num.18.
Vid. in verb. IMPOTENTIA.
Ad excludendam consummationem Matrimonii quando altèr ex Conjugibus Religionem ingredi velit, Sac. Congregatio Concilii inspectionem Mulieris per Obstetrices necessariam aliquando non reputavit lib.1. cap.16. num 43.
Aliquando vero, ultra Conjugum Juramentum illam demandavit num.44., & 58. ibid.
Declara ut dict. num.58. ibid.
Sed, præter alias circumstantias, ea concurrebat, quod Conjuges simul condormierant, actumque Conjugalem absolvere tentaverant num.45. ibid.
Quæ circumstantia præsumptionem de secuta copula inducit lib.1. cap.16. num.46.
Hæc inspectio tamquam nimis fallax, & ad fallendum apta, raro, & nisi Muliere eam sponte petente opportuna videtur num.47. ibid.
Imo si fiat ad petitionem etiam Mulieris, nonnunquam

quam

quam Obstetrices, & Judices decipere,& scandala gignere potest n.48.ibid.,& quare n.49.,& seqq.
Omittenda est inspectio per Obstetrices, si alter ex Conjugibus, qui perpetuam ducere vitam in Monasterio desiderat, consummationem neget, & quare num.56., & seqq. ibid.
Secus si Mulier negans Matrimonii consummationem adversus Virum illam affirmantem dispensationem petat, & ad eum convincendum de mendacio se inspici postulet num.59. ibid.
Sed si se visitandam non offerat, non est illico pro consummatione pronunciandum, sed admittendæ sunt aliæ probationes, & quare lib.1. cap.16. num.60.
Omittenda pariter est inspectio, si dispensationem Vir petat, & Mulier consummationem affirmans se inspiciendam offerat, & quare num.61. ibid.
Item si Vir dispensationem postulet, & Mulier quoque consummationem neget, licet dispensationem impedire conetur, & quare num.62. ibid.
Et nisi Mulier inspectionem petat, omittenda quoque erit, si Conjux, altero consentiente, dispensationem postulet, & uterque consummationem neget, & quare num 63. ibid.
An huic eorum negativæ sit deferendum nu.64. ibid.
Superflua est etiam eadem inspectio, quando, contracto per Procuratorem Matrimonio, in diversis locis deinde Conjuges habitare continuaverint n.65. ibid.
OCCULTUM. Ab impedimentis publicis per Datariam, ab occultis per Pœnitentiariam dispensatio expeditur lib.1. cap.12. num.11.
Impedimentum occultum, super quo Pœnitentiaria dispensare potest, quodnam sit. Vid. in verb. DISPENSATIO V.
Episcopus in foro conscientiæ, Matrimonio contracto, dispensare potest aliquando super impedimento dirimente occulto lib.1. cap.12. num.14.
ODIUM suscitat rixas lib.2. cap.11. num.105.
Sola etiam verba contumeliosa illud inducunt lib. 2. cap.10. num. 62.
Inter Sponsos excusat ab adimplendis Sponsalibus lib.1. cap.8. num. 80.
Per se solum causam Separationis Tori ministrat lib.2. cap.10. num.13.64.
Oritur ex carceratione unius Conjugis executæ ad instantiam alterius lib.2. cap.11. num.3.
Ex lite super separatione Tori augetur, & per se solum sufficit ad eam obtinendam lib.2. cap.11.n.100.
Ex Zelotypia num.88. ibid.
Vid. in verb. ZELOTYPIA.
Ex criminationibus Uxori per Virum objectis lib. 2. cap.10. num.101.
Præsertim si accusationes probatæ non fuerint nu. 102. ibid.
Neque Maritus antea à querela tamquam erronea recesserit lib.2. cap.10 num.70. & cap.11. num.103.
Ex denegatione Medici, & Medicinæ facta Uxori ægrotanti num.104. ibid.
Ex ejus ejectione è Domo cum verbis injuriosis n.105. ibid.
Ex vulnere gladio in eamdem inflicto num.106. ibid.
Ex Sævitiis vel atrocibus, vel ex levi, aut sine ulla causa Uxori illatis lib.2. cap.11. num.31.
Et magis ex Sævitiis levibus,& immeritis lib.2. cap.10. num.47.
Ex adulterio ab altero ex Conjugibus commisso, propter quod fit Separatio Tori lib. 2. cap. 11. num. 61. 62. 72.
Ex consuetudine, quam habet Maritus cum alia Fœmina, & quando ob hanc causam Separatio Tori fieri possit lib.2. cap.11. num.67.
An sperari possit in hoc casu inter Conjuges reconciliatio num.68. ibid.
Ex retentione per Virum Concubinæ lib. 2. cap. 7. num.32.
Ex osculis, & tactibus ab Uxore libenter admissis lib.2. cap.16. num.19.
Ex lite super tota, vel majori parte bonorum num.4. ibid.
Ex jurgiis, dissensionibus, & minis num.5. ibid.
Ex verberationibus, & sævitiis de præterito nu.6. 28. ibid.
Unicus sævitiæ actus odium gignere potest n.7. ibid.
Ei propter sævitias causam, utplurimum præbet Maritus num. 8. ibid.
Inter Conjuges, ambos ducit ad perditionem lib. 2. cap.6. num.54.
Inter eosdem semel contractum, semper durare præsumitur lib. 2. cap.10. num. 19.
Maxime accedente assertiva Uxoris de odio irreconciliabili, cui standum est lib.2. cap.10. num. 20.
Malæ tractationes Viri in Uxorem odium provocant lib. 2. cap.6. num.27. 33.
Pro Separatione Tori sufficit Sævitia præterita, & timor futuræ propter odium jam contractum lib. 2. cap. 10. num. 17.
Non ultra processuræ, quam ad gravem verberationem num.18. ibid.
Et satis est, quod talis sit, ut parere potuerit odium num. 61. ibid.
Propter inimicitiam, & odium implacabile Conjuges separari debent lib.2. cap.11. num.1. & 30.
Ne unus, aut alter, & frequentius Mulier mortem subeat num.2. & 30. ibid.
Ex verberibus amor conjugalis in odium exitiale vertitur num. 22. ibid.
Propter quod Mulieres Virorum mortem expetunt num.23. ibid.
Ex lite super redditione rationis dotis lib.2. cap.10. Vid. num.65. & seqq.
Odium Uxoris erga Virum, seu Viri erga Uxorem facit præsumere adulterium lib.2. cap.14. n.14.
OFFENSUS nihil probat contra Offensorem etiam in articulo mortis lib.2. cap.18. num. 96.
Offensa facta filiæ, censetur facta Matri num. 132. ibid.
ORDO. Clericus in Sacris constitutus de sua castitate disponere nequit lib.1. cap.9. n.9.
Votum Castitatis est annexum Ordini Sacro ex lege Pontificia n.11. ibid.
Papa super eo dispensare potest ibid.
Ordinis sacri susceptio dirimit Matrimonium postea contractum lib.1. cap.4. n.3. 5. 6. 9.
Sed non dirimit contractum antea, etiamsi fuerit tantummodo ratum n.8. ibid.
Clerici in minoribus, Matrimonio contracto, ad majores Ordines ascendere nequeunt lib. 1. cap. 9. num.2.
Exceptis Clericis Græcis n.4. ibid.
Sed isti quoque ad Sacros Ordines jam promoti, deinde nec licite, nec valide Matrimonium contrahunt n. 3. ibid.
Clericus sive Latinus, sive Græcus ad majores Ordines jam promotus, nulliter Uxorem ducit, fit irregularis, sacrilegium committit, excommunicationem incurrit, & ad altiora conscendere nequit lib.1. cap.9. n.5.
Presbyteri ducentes Uxorem deponuntur n.6. ibid.

Post

Post peractam pœnitentiam Episcopus cum eis dispensare potest lib.1. cap.9.n.7.

Contrarium ibid.

Antequam Vir cum consensu Uxoris ad Sacros Ordines promoveatur, eadem votum continentiæ emittere debet lib.2.cap.3. n.8. & seqq.

Idemque Votum emittere debet Maritus, si de ejus consensu UxorReligionem ingrediatur lib.2.cap.3. d. n.8.

Minores Ordines nec dirimunt, nec impediunt Matrimonium, & quare lib.1. cap.9. num.8., & seq.

Quare in Testamento veteri Sacerdotibus, & Levitis Matrimonium contrahere licebat lib.1. cap.8.n.10.

Hermaphroditi an ad Ordines promoveantur lib. 1. cap.13. num.60., & seqq.

ORIGENIS Lapsus lib.1. cap.16.nu.97., & seqq.

OSCULA probant Adulterium lib. 2. cap.14. n.19.

Sed non semper lib.2. cap.16. num.17., & seqq.

Nil detrahunt pudicitiæ, si rapta sint ab invita nu.20. ibid.

Secus si fuerint voluntaria num.21. ibid.

P

PAPA. Altissima est Papæ potestas lib.1.cap.16. sub num.2. §. Altissima.

Tamquam emula solis ubique diffunditur §. Ad eumdem ibid.

Eam noverunt, & venerati sunt.

Carolus Magnus ibid.

Stephanus Rex Unghariæ ibid.

Carolus V. Imperator ibid.

Carolus VI. Imperator §. Ejusque ibid.

Carolus II. Rex Franciæ §. Carolus II. ibid.

Ludovicus XI. Rex Franciæ §. Ludovicus ibid.

S. Ludovicus Rex Franciæ §. S. Ludovicus ibid.

Ferdinandus Rex Hispaniarum §. Ferdinandus ibid.

Alphonsus Rex Catholicus §. Alphonsus ibid.

Ladislaus Rex Unghariæ §. Ladislaus ibid.

Philippus III. Rex Hispaniarum ibid.

Respublica Januensis §. Ejusdem Summi ibid.

Papa est supra Concilium §. Ad eumdem ibid.

Ad eum spectat leges divinas declarare, vel interpretari ibid.

Supplicatio manu Papæ signata habet vim Scripturæ plusquam publicæ lib.1. cap 5. num.47.

Gratia non oritur à Bullæ expeditione, sed in signatura supplicationis perficitur num.48. ibid.

Papa de jure dispensandi potestatem habet lib. 1. cap.12. num.31.

Vid. in verb. AFFINITAS. DISPENSATIO V. IMPEDIMENTA DIRIMENTIA. ORDO.

Papa concedendo dispensationem super impedimento dirimente dat facultatem contrahendi, sed non validat actum antea illicite gestum lib 1. cap.5. n.61.

Vinculum Matrimonii tantummodo rati relaxare potest lib.1. cap.16. num.3.69.

Vid. in verb. DISPENSATIO II., & III.

Concedendo dispensationem pro Matrimonio contrahendo inter Catholicum, & Hæreticum non cooperatur peccato Hæretici lib.2. cap.2. num 32.

Vid. in verb. DISPENSATIO IV.

Ad eum spectat occurrere scandalis lib.1.ca.16.n.255.

Papa dispensare nequit super impedimento dirimente propter amentiam lib.1. cap.12. num.41.

Seu propter ligamen ibid.

PARENTES. Parentum indignatio excusat ab adimplendis Sponsalibus lib.1. cap.8. num.80.

Si Mulier raptui consenserit, adhuc invalidum est Matrimonium cum Raptore contractum, quia vis illata fuit Parentibus, sivè Tutoribus lib. 1. cap.15. num.7., & seqq.

Vid. in verb. RAPTUS.

Pater Filium moderate tamen castigare potest lib.2. cap.6. num.19.

Ne rigor nimius dici possit, & quare num. 20. ibid.

Si Pater verberans Filium excedat, est puniendus lib.2. cap 6. num.38.

Filius à Patre quotidiè sine causa verberatus est emancipandus, eique Pater extra Domum alimenta submnistrare tenetur lib.2. cap.6. num.41.

Parentes docere tenentur liberos, ut sciant, & adimpleant necessaria ad æternam salutem, utque debito tempore Sacramenta suscipiant lib.2. cap.17.n.32.

Illorum vitia corripere, & castigare num.33. ibid.

Filiarum honestatem, & pudicitiam custodire num.34. ibid.

Earum nimium ornatum, & fuci incitamentum impedire num.35. ibid.

Ne se Viris inspiciendas proponant, sed ut illorum societatem omnino fugiant præcipere num. 36. ibid.

Quamcumque removere occasiónem, ne Virorum, seù Mulierum impudica verba castas illarum aures offendant, moresque corrumpant num.37.ibid.

Ut cum omnibus liberis ad Cælestem Patriam ascendant num.38. ibid.

Ad quem finem initum fuit Matrimonium nu.39. ibid.

Pater Judæus, vel alterius sectæ præstare tenetur alimenta Filiis, & Filiabus ad fidem conversis lib.1. cap.7. num.26.

Patriam potestatem in Filios Baptizatos amittit nu.34. ibid.

Alia vid. in verb. JUDÆUS.

Defectus consensus Parentum impedit Matrimonium contrahendum, sed non dirimit contractum lib.2. cap.2. num.24.

Vid. in verb. FILIUS. MATRIMONIA VIII.

PAROCHIA. PAROCHUS. Ex coacta retentione Parochi discedere volentis præsumitur Matrimonium per vim contractum lib.1. cap.8. num. 44.

Item ex interrogatione facta post Matrimonium Conjugibus à Parocho, an sint contenti, cui alter nihil, vel extra propositum responderit num.46.ibid.

Item ex interrogatione facta post Matrimonium à Consanguineis Uxoris Parocho, an validum sit Matrimonium contractum num.47. ibid.

Nulliter Matrimonium contrahitur coram Parocho Carceris ab eo, qui ibi detinetur accidentaliter ad correctionem, vel custodiam num.87. ibid.

Secus, si ibi fuerit in pœnam per aliquod tempus condemnatus num.88. ibid.

Proprii Parochi præsentia in Matrimonio necessaria. Vid. in verb. MATRIMONIA V.

Parochus Exteri est Parochus loci, ubi tunc Exterus reperitur lib.1. cap.14. num.135.

Vid. in verb. ADVENÆ.

Parochus potest ad tempus retardare Matrimonium contrahendum lib.2. cap.2. nu.15. 17.

Conjungens in Matrimonium vagos sine diligentiis requisitis à Tridentino mortaliter peccat, licet Matrimonium sit validum lib.2. cap.2. num.39.

Et acriter est puniendus lib.1. cap.14. num.133.

Retardare potest Matrimonium Contrahentibus ignorantibus Doctrinam Christianam lib.2. cap.2. n.41.

Neque ex hoc inducit novum impedimentum impediens

diens lib. 2. cap. 2. num. 42. 45.

Sua præsentia firmare nequit Contractum, quem scit à Contrahentibus sacrilege iniri lib. 1. cap. 14. n. 75., & lib. 2. cap. 2. num. 43.

Parochi sunt positi tamquam signum ad sagittam lib. 2. cap. 13. num. 127.

Adulterium excludunt Parochi lib. 2. cap. 15. num. 23.

Solis tamen Parochis in hoc non est credendum, & quare num. 25., & seqq. ibid.

Decem homines faciunt Plebem, seù Populum, & Parochiam lib. 1. cap. 12. num. 118.

Unius Parochiæ testimonium facit crimen notorium num. 119. ibid.

Vid. in verb. PRÆCEPTUM.

PARTUS. Vid. in verb. ADULTERIUM VII.

PATER. Vid. in verb. PARENTES.

PATIENTIA læsa fit furor lib. 2. cap. 10. n. 47.

PAUPER. Paupertas, & vilitas Mulieris est defectus, cujus causa ei asserenti se fuisse stupratam non creditur lib. 2. cap. 18. num. 111.

Valet Dispensatio Matrimonialis obtenta in forma pauperum, licèt eam petentes pauperiem simulaverint lib. 1. cap. 12. num. 90.

Nonnunquam Sac. Pœnitentiaria ratione paupertatis etiam super impedimentis dirimentibus publicis in utroque foro dispensationem concedere solet n. 112. ibid.

PECCATUM. Parochus, aliusve Sacerdos notorium Peccatorem à Sacra Mensa expellere debet lib. 1. cap. 14. num. 65.

Potens impedire, ne alius mortaliter peccet, si non impedit, ipse quoque mortaliter peccat num. 67. ibid.

Habens justam, & rationabilem causam faciendi aliquid ex se honestum, & licitum, non cooperatur peccato, quod alius forte in eo committit lib. 1. cap. 16. num. 184. 285. 290., & lib. 2. cap. 2. n. 31.

Peccatum mortale Impedit Matrimonium contrahendum, sed non dirimit contractum lib. 2. cap. 2. num. 20.

Item defectus consensus Parentum in liberorum Matrimoniis lib. 2. cap. 2. num. 24.

In quibus unus Conjux alterius cooperatur peccato num. 25. ibid.

Catholicus, seù Catholica nubens Hæreticæ, seù Hæretico, illius cooperatur peccato num. 29. ibid.

Limita si ace edat Apostolica Dispensatio nu. 30. ibid.

Non tamen cooperatur peccato Summus Pontifex concedendo Dispensationem, & quare nu. 32. ibid.

Omittentes culpabiliter denunciationes Matrimonio præmittendas graviter peccant num. 37. ibid.

Et si deinde saltem ante mensem usum habeant Matrimonii, toties lethale peccatum committunt lib. 2. cap. 2. num. 53.

Parochus conjungens in Matrimonium vagos sine diligentiis requisitis à Tridentino mortaliter peccat, licet Matrimonium sit validum num. 39. ibid.

Existens in peccato mortali sine Sacrilegio Matrimonium contrahere nequit num. 42. ibid.

Parochus sua præsentia firmare nequit Contractum, quem scit à Contrahentibus sacrilige iniri lib. 1. cap. 14. num. 75., & lib. 2. cap. 2. num. 43.

Ignorans Christianæ Religionis instituta, quæ scire tenetur, in statu peccati mortalis versatur lib. 2. cap. 2. num. 44.

Propter peccatum Uxor separatur à Viro, si Vir de illius pudicitia mercimonium facere velit, & ad hoc lenocinium exerceat lib. 2. cap. 5. num. 1.

Vel eam cogat, ut pellicem foveat ibid.

Aut furta per ipsum commissa tegat l. 2. c. 5. ibid.

Aut eos in Domum introducat, qui Uxorem ad adulterandum sollicitent ibid.

Vel alter alterum sollicitet ad sodomiam, furtum, maleficium, ad deserendam Catholicam Religionem, aut ad alia gravia delicta lib. 2. cap. 5. nu. 2.

Aut si Maritus Uxori mandet, ut pecuniam quærat à procacibus Viris num. 3. ibid.

Miserabilibus personis propter peccatum Matrimonium esset inhibendum lib. 2. cap. 6. num. 50.

Mors B. M. Virginis non fuit pœna originalis peccati lib. 2. cap. 4. num. 31., & seqq.

PENSIO. Resignatio Beneficii cum pensione sine conditione Beneplaciti Apostolici est invalida, secus hac accedente conditione lib. 1. cap. 5. num. 34.

PERCUSSOR Clerici non incipit esse excommunicatus post declaratoriam, sed statim ac delictum committit lib. 1. cap. 11. num. 81. 88.

Etiamsi percutiat Clericum Excommunicatum n. 82. ibid.

Percutiens Clericum ad defensam, id justificare debet lib. 2. cap. 9. num. 46.

PERICULUM. Jure naturali, & Divino quisque periculum animæ, & corporis effugere potest lib. 2. cap. 18. num. 45.

PERJURIUM. Clericus committens perjurium in judicio fit irregularis lib. 2. cap. 28. num. 334.

Adulterium continet in se perjurium lib. 2. c. 13. n. 10.

PHILIPPI III. Regis Hispaniarum pietas, devotio, obsequium, & obedientia erga Papam lib. 1. cap. 16. sub num. 2. §. Hac occasione, & §. Prælaudatus.

PLEBS. Decem homines faciunt Plebem lib. 1. cap. 12. num. 118.

PŒNA contra Adulteros. Vid. in verb. ADULTERIUM V.

Contra Raptores, Consulentes &c. Vid. in ver. RAPTOR.

Pœna excommunicationis. Vid. in verb. EXCOMMUNICATIO.

Contra Transgressores præcepti de non conversando. Vid. in verb. PRÆCEPTUM.

Contra Stupratorem ibid.

PŒNITENTIA publica erat olim impedimentum impediens Matrimonium contrahendum lib. 2. cap. 2. num. 10.

POENITENTIARIA POENITENTIARIUS. Innocent. XII. facultatem concessit Magno Pœnitentiario dispensandi super impedimento occulto affinitatis ex copula illicita, seu ex actu fornicario proveniente lib. 1. cap. 11. n. 16.

Ab impedimentis dirimentibus occultis per Pœnitentiariam dispensatio expeditur lib. 1. cap. 12. n. 112.

Nonnunquam tamen Sac. Pœnitentiaria etiam super impedimentis publicis in utroque foro, attenta paupertate, gratis illam concedere solet lib. 1. c. 12. n. 112.

Adducitur exemplum num. 213. ibid.

Qui obtinuit super impedimento occulto dispensationem a Sac. Pœnitentiaria Confessario directam sua peccata fateri non tenetur, nisi in literis hoc præcipiatur num. 114. ibid.

Impedimentum occultum, super quo Pœnitentiaria dispensare potest vid. in verb. DISPENSATIO V.

Formula supplicationis pro obtinenda a Sac. Pœnitentiaria dispensatione pro foro interno lib. 1. cap. 12. n. 142.

Quomodo dirigenda num. 143. ibid.

POLYGAMIA. Pluralitas Uxorum, & Virorum prohibita est nedum Jure Ecclesiastico, sed etiam Divino lib. 1. cap. 10. num. 4.

Non obstat exemplum SS. Patrum, qui plures habuerunt Uxores, & quare lib. 1. cap. 20. n. 5.

Vid.

Vid. in verb. LIGAMEN.
POPULUS. Decem homines faciunt Populum lib.1. cap.12. num.118.
POTESTAS Maritalis vid. in verb. MARITUS.
PRÆCEPTOR. Vid. in verb. MAGISTER.
PRÆCEPTUM. Præcepta de non converſando ſine præcedenti probatione ſcandali non ſubſtinentur lib.2. cap.13. num. 42.
In Tribunalibus Eccleſiaſticis Etruriæ non ſunt in uſu num.75. ibid.
Ne puellæ, Mulieres nuptæ, Sacerdotes, & multo minus Parochi cum ſcandalo diffamentur n.76.ibid.
Neque ab eorum exemplo animentur laici ad eaſdem pravas frequentandas conſuetudines n. 77. ibid.
Sed ſecreto monentur, & ſi non pareant, camerarie proceſſantur, & ſecreto puniuntur n.78. ibid.
Expedita non probato præcedenter ſcandalo ſunt nulla, & injuſta n.79. ibid.
Et etiam ſi abſque præcedenti trina monitione expediantur num. 80. & ſeqq. ibid.
Hac omiſſa Præceptatus ſine defenſionibus de jure naturæ debitis præcepto infamatur lib. 2. cap. 13. num.90.
Injuſte læditur character Sacerdotalis præceptati, lib.2. cap.13. num.110.
Nec non bona fama Laici, ſive Eccleſiaſtici, & Mulierum, quibus illud tranſmittitur n.111. ibid.
Irrogat præciſam Familiis Mulieris præceptatæ infamiam, nativamque libertatem reſtringit n.113.ibid.
Et quare n.121. ibid.
Supponit præcedens carnale commercium n.164.ibid.
Aſſignationi defenſionum æquivalent monitiones, & quare num. 91. ibid.
Ad effectum tamen Separationis Tori non requiritur, quod monitiones, & præceptum præceſſerint adulterium lib. 2. cap. 13. num. 189.
Alia vid. in verb. MONITIONES CANONICÆ.
Antequam præceptum expediatur conſtare debet in actis de ſcandalo, & diffamatione eorum, qui ſunt præceptandi lib.2. cap.13. num. 114.
Et præcipue de inhoneſtate Mulieris n.115. ibid.
Scandalum probatur cum examine teſtium circa diffamationem Mulieris, & ſcandalum in vicinia lib.2. cap.13.n.92.
Teſtes deponere debent ſe vidiſſe aliquem actum obſcenum, ex quo ſequi potuerit inhoneſtas, alias ſcandalum eſt phariſaicum num.121. ibid.
Sine præcedenti ſcandali probatione præceptum non obligat num 93.98. & ſeqq. ibid.
Et appellatur præceptum ſtrangulatum lib. 2. cap. 13. num.94.
Eaque omiſſa Judex procedit ſine juriſdictione n.95. ibid.
Quia expeditum ſine cauſæ cognitione non tenet, & impune ſperni poteſt n.98.&ſeqq.& ſub n.176.ibid.
Nec ab eo Præceptatus recurrere tenetur n.100. ibid.
Tribunal A.C. in gradu appellationis pluries illud revocavit lib.2.cap.13. n.108.
Prout revocari debet cum condemnatione Curiæ in damnis, & expenſis n.109. ibid.
Et a denegatione revocationis competit Præceptato recurſus n.176. ibid.
Et interim non eſt in carceribus retinendus num. 177. ibid.
A præcepto judicia non ſunt inchoanda n.101. ibid.
Diffamatio Parochi talis eſſe debet, ut ſine periculo tolerari, & ſine ſcandalo diſſimulari non poſſit lib.2. cap.13. n.128.
Qua concurrente non eſt expediendum ei præceptum de non converſando n.129. ibid.
Sed poſt trinam monitionem ſi ſit incorrigibilis, datis defenſionibus, poteſt Beneficio privari n.130. ibid.
Erga ſimplicem Sacerdotem prudentialia prius ſunt adhibenda remedia, & quare n.131. ibid.
Quibus nihil operantibus expediri poteſt præceptum lib. 2. cap. 13. n.132.
Non traſmittendum, ſed ab eo ſubſcribendum n.133. ibid.
Qua circumſpectione procedi debeat contra Puellas honeſtæ familiæ circa expeditionem hujus præcepti n.165. ibid.
Hujuſmodi Præceptum irrogat Puellis eamdem infamiam, quæ oritur ex proceſſu pro ſtupro & quare n.164. ibid.
Antequam Judex traſmittat præceptum quomodo ſe gerere debeat circa Puellas Plebejas lib.2. cap.13. num.166.
Et circa Mulieres Conjugatas n.175. & ſeqq. ibid.
Puella plebeja præceptata, deinde ſe publice proſtituit n.167. ibid.
Præceptum cum prohibitione de non loquendo nec etiam ſub ſpecie boni ſperni poteſt n.178.ibid.
Præceptum de non converſando non impedit apud Turcas, quominus præceptati colloqui poſſint in loco publico n.179. ibid.
Seu occaſione negotiationis ibid.
Qua pœna hujus præcepti tranſgreſſor ſit afficiendus lib.2. cap.13. n.180.
Stuprator liber, ultra dotem, nullam pœnam, vel ſolam pecuniariam, aut ad ſummum exilii incurrit lib.2 cap.13. n.182.
Vir liber pro tranſgreſſione præcepti de non converſando, pati non debet pœnam triremium, quam nec etiam pro ſtupro incurrit n.184. ibid.
Alias hæc pœna exorbitans foret, & injuſta num.185. ibid.
Et ita mulctato competit appellatio n.186. ibid.
Hujuſmodi præcepta neque ex informata conſcientia, neque in Paſtorali Viſitatione ſine cauſæ cognitione fieri poſſunt lib.2. cap.13. ſub n. 188.
Cum præcepto de ſe repræſentando maximopere læditur honos characteris Sacerdotalis, & quare lib.2. cap.18. num. 326.
Dimiſſus cum hoc præcepto haberi debet pro innocente n.344. ibid.
Sed non pro abſoluto n.345. ibid.
An Sacerdos e carceribus cum hoc præcepto dimiſſus Miſſam celebrare poſſit vid in verb. MISSA.
Alia vid. in verb. ABSOLUTUS. CLERICUS. DELICTUM. SACERDOS.
PRÆGNANTIA. Probatur adulterium per prægnantiam Mulieris adulteræ lib.2. cap. 14. num.51. & ſeqq.
Prægnantia Mulieris innuptæ per ventris tumeſcentiam probatur n.52. & 57. ibid.
Vid. in verb. ADULTERIUM VII.
PRÆSCRIPTIO. Adulterii delictum nunquam præſcribitur ad effectum agendi civiliter pro Tori Separatione lib. 2. cap. 16. num.26.
PRÆSUMPTIO. Vid. in verb. Adulterium VII.
PRESBYTER. Vid. in verb. CLERICUS. ORDO: SACERDOS.
PRINCEPS. Supremus etiam Princeps jus ſuum cuique tribuere tenetur lib.2. cap.6. n.40.
PROBATIO per evidentiam ſuperat quodcumque genus probationis, omnemque aliam contra-

riam

riam probationem excludit lib.1. cap.11. sub n.84. vers. sed hec in fin.
PROFESSIO. Hermaphroditi an admittantur ad Religiosam professionem lib.1. cap.13. n. 61. & seqq.
PROMISSIO facta contra bonos mores, & præbens delinquendi materiam attendi non debet lib. 2. cap.10. num. 37.
Impedimentum Criminis inducit solum adulterium cum promissione Matrimonii de futuro post mortem naturalem alterius Conjugis ineundi l.1. c.6. n. 58. Alia vid. in verb. CRIMEN.
Promissio jurata de aliquem occidendo est ab initio invalida, quia sine peccato adimpleri non potest lib.1. cap.11. n.67.
Promissio, & consensus circa rem illicitam nullius est valoris, & inefficax ad contrahendum lib. 1. cap. 11. num.97.
Promissio Matrimonialis facta inter sanguine Conjunctos sub conditione: *Si Papa dispenset*: an sit valida, & obligatoria vid. in verb. DISPENSATIO V.
Filiusfamilias, qui sponsalia contraxit cum Consanguinea sub dicta conditione: *Si Papa dispenset*: inscio tamen Patre, si obtenta dispensatione consensum renovare nolit, an teneatur ad expensas lib.1. cap.5. num. 69.
Sponsalia sunt promissio, & repromissio futurarum nuptiarum lib. 1. cap.11. n.25.
Promissio Matrimonialis, facta per Catholicum Mulieri hæreticæ non subsistit lib.1. cap.11. n.63. 66.
Res, quæ promittitur debet esse licita, si enim sit illicita, promissio etiam jurata, & consensus nullitate laborant lib.1. cap.11. n.103.
PROPINA. Vid. in verb. EMOLUMENTUM. NOTARIUS.
PROTESTATIO declarat animum lib.2. cap.10.n.9.
PUBLICUM. Pro publico bono expedit illustres conservari familias lib.1. cap.12. n.63.
Ab impedimentis publicis per Datariam, ab occultis per Pœnitentiariam dispensatio expeditur lib. 1. cap.12. n.111.
Nonnunquam tamen Pœnitentiaria etiam super impedimentis publicis in utroque foro, attenta paupertate, gratis illam concedere solet n.112. ibid.
Adducitur exemplum n.113. ibid.
Quomodo impedimentum occultum a publico distinguatur n.123. ibid.
PUCCI Eques Joannes Antonius Pucci Nobilis Politianus laudatur lib.1. cap.16. n.287.
Eques Franciscus M. Pucci ejus Pater laudatur n.288. ibid.
PUELLA inhonesta præsumitur, si in Taberna cum Juvenibus versetur, & bibat lib.2. cap.18. n. 124. 127.
Aut in Apotheca cum Juvenibus procaciter luserit n.125. 128. ibid.
Sive sola nocturno tempore per Civitatem vagetur num. 126. ibid.
Filia inhonestæ Matris inhonesta præsumitur lib. 2. cap.13. num.168.
Limita si inhonestas Matris non sit Meretricia n.170. ibid.
Si Puella ventrem tumefactum deferat ultra nonum mensem, & postea tumefactio cesset, censeri non debet, quod pepererit lib.2. cap.15. n.47.
Puella occultans sexum, & in habitu virili incedens, in occasione proxima usque ad annum 25. suæ ætatis, quo obiit, virgo permansit lib.1. cap. 16. numer. 286. & seqq.
PULCHRITUDO. Nil magis ad libidinem provocat, quam pulchritudo lib.1. cap. 16. num. 212. & cap.14. sub num. 15. lib.2.
Pulchritudo Mulieris velocius, & acutius vulnerat, quam sagitta n.213. ibid.
Pro qua Paridem Regnum, & sapientiam contempsisse narratur n.214. ibid.
Patriarcha Jacob pro pulcherrima desponsanda Rachele 14. annis inservivit Labano n.215. ibid.
Pulchritudo mulierum multorum causa malorum lib.2. cap.14. sub n.15.
Mulierum artificia, ut pulchræ videantur ibid.
Quæ tamen eis auferunt salutem, & vitam ibid.
Mulierum pulchritudo plurimorum Virorum ruina ibid.
Viri ducentes Uxorem ob solam pulchritudinem, ea deficiente, mutant affectum lib.2. cap.1. n.31.
Absolutionem pro Frine meretrice famosa a pœna capitali, illius Advocatus obtinere non potuit lib.2. cap.8. n.73.
Ejusdem fœminæ nivei pectoris candor, lacrymantium oculorum sagittæ, oris pulchritudo, formæ elegantia illam a Judicibus obtinuerunt ibid.
Idem refert Homerus de Helena Uxore Menelai ibid.
Mulier hodie formosa, cras deformis evadit l.2. c.11. num.53.
Fallax gratia, & vana est pulchritudo n.54. ibid.
Formosa Mulier est superba, indomita, & refractaria n.55. 56. ibid.
Difficile Maritus jus suum ab ea obtinere potest n.56. ibid.
Mulier formosa se Regis Matrimonio dignam existimat num. 57. ibid.
Sibique imperium in maritum arrogat l.2. c. 11. n.58
Multo magis, si fuerit ingenti dote referta, aut Marito nobilior n.59. ibid.
Vir e propria domo egressus, vix ad illam redire audet ibid.
Mulier formosa difficile casta n.77. ibid.
Non semper in pulchra, pulchra etiam residet anima ib.
Pulchritudo cum pudicitia diffidet n.78. ibid.
Marito periculosa, & exitialis n.79. ibid.
Pulchritudo Bersabeæ exitio fuit Uriæ n.80. ibid.
Valde timendum est de fidelitate Uxoris formosæ n.81. ibid.
Vel si sit Marito ditior, aut nobilior n.82. ibid.
Si Vir senescat, aut sit morbosus, Mulier vero juvenis, & formosa, timendum est de integritate torum, & Mulieris Tori Separationem petentis lib.2. c.8. n. 76.
Item si non sit pulchra, sed Juvenis lib.2. c.12. n.86.
PUPILLI consensus in Contractu præstitus sine auctoritate Tutoris nullius est roboris, nisi conditionem suam melioraverit lib.1. cap.11. n.98.
Pupillus sine solemnitatibus se obligare non potest l.1. c.16. n.201.
Alia vid. in verb. MINOR.

Q

QUERELA. Si Uxor querelam porrexerit de adulterio contra Virum, qui eam antea male tractaverit, non est illi restituenda l.2. c.10.n.70.
Secus si probetur Virum esse mitem n.71. ibid.
Verius tamen est, quod odium oritur inter Conjuges propter querelam super adulterio, quod per se solum tribuit Separationi causam l. 2. c. 10. n.72. & seq.
Limita 1. Si non constet fuisse porrectam hanc ab Uxore querelam contra Maritum, seu a Marito adver-

 sus

ſus Uxorem n.74. ibid.
Limita 2. Si ab uno vel ab altero ex Conjugibus porrecta ſit querela, ſed illam proſecuti non fuerint n.75. ibid. & c.11. n.103. ibid.
Dummodo querelans a querela receſſerit c.10.n.76.ib.
Non autem querelatus Proceſſus curſum impedierit n.77. ibid.
Tunc enim nec querelans nec querelatus odium depoſuiſſe præſumitur n.78. ibid.
Querela, ſeu accuſatio a Querelante revocari poteſt l.2. c.18. n.230.
Etiam ex pacto cum Querelato, & quando n.238.ibid.

R

RAPTOR. RAPTUS. Matrimonium contractum inter Raptorem, & Raptam in poteſtate Raptoris exiſtentem eſt nullum lib.1. cap.15.num.1.
Dummodo concurrat abductio violenta Mulieris de loco ad locum lib.1. cap.15. num.2.
Sivè ſit Virgo, ſivè corrupta, ſivè Vidua, ſivè inhoneſta, vel Meretrix lib.1. cap.15. num.3.
Violentia debet eſſe phyſica, vel moralis per minas, aut gravem metum illata num.4. ibid.
Ex abductione Mulieris volentis etiam invitis Parentibus, aut Tutoribus, non oritur impedimentum dirimens num.5. ibid.
Quia ad validitatem Matrimonii ſufficit ſolus liber Contrahentium conſenſus num.6. ibid
Contrarium, quod nempè ſufficit, quod vel Puellæ, vel Parentibus vis illata fuerit num.7. ibid.
Sivè etiam ipſa ſponte deceſſerit, nec ulla vis intervenerit, quia ejus Pater dormiebat num.8. ibid.
Sive raptus fiat ipſa conſentiente, & invitis Parentibus lib. 1. cap.15. num.9. 22.
Aut Tutore, vel Curatore num.10. ibid.
Secuto raptu, & Matrimonio, Mulier à Raptore ſeparari debet lib.1. cap.15. n. 11., & l.2. cap. 18. num.19.
Nec Matrimonium vim habere poteſt, niſi ipſa in loco tuto conſtituta ſe Raptorem in Virum habere velle declaret lib.1. cap.15. num.12.
Et ut plurimum collocatur in Monaſterio ſivè rapta fuerit cauſa Matrimonii, ſivè cauſa explendæ libidinis lib.1. cap 15. ſub num.35.
Puella in raptu regulariter violentata præſumitur n.13. ibid.
Donec permanet in poteſtate Raptoris, durare cenſetur cauſa metus, etiamſi aliqui actus ſpontanei videantur num.14. ibid.
Solus conſenſus Puellæ neque ad ſalvandum Raptum, neque ad validandum Matrimonium ſufficit, ſi Parentes diſſentiant num.15.16.17.22. ibid.
Sive illis invitis, ſive ignorantibus rapta fuerit, quando expoſt reclamarunt num.17 ibid.
Sive rapta fuerit inſcio Tutore, vel Curatore n. 18. ib.
Contrarium ibid.
Non ſufficit conſenſus Puellæ in Matrimonium poſt Raptum. nam adhuc Parentes ex juſta cauſa illud impedire poſſunt lib. 1. cap.15. ſub num. 36. verſ. Notandum 9. in fin.
Raptus commiſſus ſola cauſa explendæ libidinis, non autem contrahendi Matrimonium, non eſt impedimentum dirimens lib.1. cap.15. n.19.
In utroque caſu tamen Mulier eſt à Raptore ſeparanda num.20. ibid.
Nec validum eſt Matrimonium ante ſeparationem inter illos contractum ibid.
Raptus committitur, ſi Mulier precibus violentiæ æquivalentibus abducatur lib.1. cap.15. num.21.
Leves enim preces, & ſuaſiones ad id non ſufficiunt ibid.
Niſi commiſſus fuerit inſciis, vel invitis Parentibus, ſeù Tutoribus num.22. ibid.
Armatus in Raptu contra Puellam metum incutit ex duplici qualitate lib.1. cap.15. num.33.
Tractatus præcedens Matrimonii, ſi non fuerit cum conſenſu Puellæ concluſus, Raptum non excludit num.23.26.ibid.
Secus ſi Sponſalia præceſſerint, & Mulier Raptui conſenſerit num.24. ibid.
Eoque magis, ſi jam factæ fuerint denunciationes lib.1. cap.15. num.25.
Tunc enim locus non eſt anhatematis pœnæ num.26. ibid.
Probatio tamen præcedentium Sponſalium debet eſſe clara, & concludens, nec relevat obſcura, & æquivoca num.27. ibid.
Mulieri raptæ ſuper validitate Matrimonii ſine aliis adminiculis non creditur lib.1. cap.15. num 28.
Non obſtante Apocha Matrimoniali, quia habet præſumptionem antidatæ, nihilque probat, ſi contrarietur dictis teſtium lib.1. cap.15. num.29.
Confeſſio Mulieris de conſenſu præſtito raptui præſumitur per Raptorem extorta lib.1. cap.15. nu.30.
Attenditur è contra ipſius declaratio contraria præſertim facta coram Notario, & Teſtibus nu.31. ibid.
Conſenſus Mulieris pro raptu non fert conſenſum prò incundo Matrimonio num.32. ibid.
Ad validitatem, vel invaliditatem Matrimonii dignoſcendam plurimum attenditur exploratio voluntatis raptæ num.34. ibid.
Ejuſque voluntas conſtans erit, ſi fuerit confirmata coram Judice ad id deputato num.35. ibid.
Per Pontificiam diſpenſationem ſuper Matrimonio inter Raptorem, & Raptam contracto in gradu prohibito, ceſſant omnes pœnæ legales num.36. ibid.
Raptum committit etiam qui per alium rapit lib. 1. cap.15. ſub num.35.
Tam Raptor, quam conſulentes, auxiliantes, & favorem præbentes de Jure Canonico incurrunt ipſo facto pœnam excommunicationis, perpetuæ infamiæ, & inhabilitatis ad quaſcumque dignitates lib. 1. cap. 15. num.2.
Clerico Raptori non imponitur pœna degradationis, minuſque mortis, ſed deponitur, aut ſuſpenditur ab ejus officiis lib.1. cap.15. num.1.
Raptus alienæ Sponſæ olim erat impedimentum impediens lib.2. cap.2. num.6.
REGULÆ. Connexorum idem eſt judicium lib. 1. cap.11. num.27.
Judicium ubi cœptum ibi terminare debet lib.1. cap.15. num.99.
Paria ſunt non eſſe, & eſſe nullum lib.1. cap.11.n.94.
Quod nullum eſt nullum producit effectum lib.1. cap.11. num.95.
Velle quis non præſumitur id, quod facere non poteſt lib.1. cap.8. num.105.
Quod non eſt veriſimile, non eſt credibile num. 107. ibid.
Non facile quis contemnit, nec odio habet id, quod diligit num.122. ibid.
Quod à natura ineſt, ſemper ineſſe præſumitur lib. 1. cap.13. num.30.
Facilius concedendum eſt, quod alias concedi ſolitum fuit lib.1. cap.16. num.164.
Qui promittit finem cenſetur promittere media, ſine

quibus

quibus finis haberi non potest lib.1. cap.5. nu.55.
Obligatus ex conventione ad aliquid faciendum, obligatur etiam ad curandum, ut actus non sit invalidus num.56. ibid.
Quisque præsumitur bonus donec probetur esse malus lib.2. cap.9. num.41., & cap.13. num. 116., & cap.18. num.308., & 315.
Ubi militat eadem ratio, ibi militare debet eadem Juris dispositio lib.2. cap.13. num.65.
Mendax in uno mendax in reliquis lib.2. cap.18. n.120.
Plus credi non debet copiæ, quam originali num.167. ibid.
Dignus non est auxilio legis, qui peccat in legem lib.2. c.16. n.231. §. Tum, & certius, & n. 267.
Non sunt facienda mala, ut eveniant bona lib.2. cap.12. num.33.
Actor sequitur forum Rei lib.2. cap.13. num.200.
Actore non probante absolvendus est Reus lib. 2. cap.18. num.243. & 291.
REPUDIUM. Lex Mosayca ob duritiam cordis Judæorum repudium permittebat lib.1. cap. 16. sub num.303., & lib.2. cap.1. num.22.
Jus Civile repudium permittit ex legitimis causis, quæ plures sunt secundum Jus Digestorum l. 2. c.1. n.23.
Paucæ secundum Jus Codicis ibid.
Pauciores secundum Jus Authenticorum ibid.
Jure Evangelico est prohibitum num.24. ibid.
De Jure Canonico permittitur separatio Tori salvo vinculo Matrimonii num.25. ibid.
Ex legitimis tamen causis lib.2. cap.1. num.3.
Judæis non est repudium amplius permissum, & quare lib.1. cap.16. num.304.
Hodie nihilominus illud servant scientibus, & tolerantibus Superioribus Ecclesiasticis num.305. ibid.
De eo nulla habenda est ratio, cum agitur de Viro repudiante, seu de Uxore repudiata ad Fidem conversis lib.1. cap.16. num.306.
RESIGNATIO Beneficii cum pensione sine conditione Beneplaciti Apostolici est invalida, secus hac conditione accedente lib.1. cap.5. num.34.
RESPUBLICA. Obsequium, & obedientia Reipublicæ Januensis erga Papam l.1. cap.16. sub nu.2. §. Ejusdem Summi.
Singulare patrocinium erga illam Bmæ Virginis Mariæ Matris Misericordiæ Savonensis, ejusq; apparitio ib.
RESTITUTIO Uxoris vid. in verb. CAUTIO.
RIDOLFI Canonicus Victorius Ridolfi Nobilis Asculanus laudatur lib.1. cap.16 num.208.
ROTA. Rotæ Decisiones attenduntur in puncto, super quo specialiter emanarunt lib.1. cap.6. n.37. & seqq.

S

SACERDOS. Sacerdotis Homicidium olim erat impedimentum impediens Matrimonium contrahendum lib.2. cap.2. num.9.
Socius criminis inculpans Socium non probat, etsi sit qualificatus, & Sacerdos lib.2. cap.18. num.105.
Qualitas Sacerdotalis habet pro se præsumptionem exclusivam delicti num.238. ibid.
Testis Sacerdos supplet vices duorum Testium lib. 1. cap.14. num.73.
Alia vid. in verb. CLERICUS. MISSA. ORDO. PRÆCEPTUM DE NON CONVERSANDO. PAROCHUS.
SACRAMENTA. Unigenitus Dei Filius, antequam pateretur, sui amoris pignora in Ecclesiæ Sacramentis ab eo institutis nobis reliquit lib.1. cap.1. nu.4.
Matrimonium ad Sacramenti dignitatem elevavit lib.1. cap.1. num.5.
Matrimonium est Sacramentum magnum lib.1. cap.4. num.6., & cap.16. num. 182.
Materia Sacramenti Matrimonii sunt corpora Contrahentium ad generationem proportionata lib. 1. cap. 16. num.283.
Propositum conservandæ virginitatis cum conditione, *si possibile foret*, aut, *si Deo placeret*, præjudiciale non est Sacramento Matrimonii lib.1. cap.16. n.289.
Cognatio spiritualis non contrahitur in Sacramento Confirmationis à Patrino, qui & ipse prius confirmatus non fuerit lib.1. cap.5. num.21.
Sancta sancte sunt tractanda lib.1. cap.16. num.183.
Præceptum naturale, & Divinum est de non ministrando Sacramento indignis num.186. ibid.
Ob gravem tamen causam potest etiam indigno ministrari Eucharistia, ergo & Matrimonium num.188. ibid.
Non expedit Sacramenti valorem in discrimen adducere lib.1. cap.11. sub num.84.
Quodcumque Sacramentum nullum redditur, & invalidum ex defectu materiæ necessariæ lib.1. cap.16. num.282.
SACRILEGIUM. Existens in peccato mortali sine gravi Sacrilegio Matrimonium contrahere nequit lib.2. cap.2. num.42.
Parochus sua præsentia firmare nequit contractum quem scit a Contrahentibus sacrilege iniri lib. 1. cap.14. num.75., & lib.2. cap.2. num.43.
Adulterium continet in se Sacrilegium lib.2. c.13. n.9.
Dubitare de potestate Summi Pontificis in dispensando super Matrimonio rato, esset Sacrilegium lib.1. cap.16. num 9.
Uxorem verberare ad instar Sacrilegii Cato esse credebat lib.2. cap.6. num.57.
SÆVITIÆ IN GENERE. Sævitiæ Virorum in Uxores quare sint frequentes lib.2. cap.1. num.4.
Sæpissime Uxores petunt Tori separationem propter Virorum Sævitias, & Adulterium lib.2. c.1. n.45.
Ob Neronis Sævitiam Poppæa ejus Uxor fœtum, & vitam perdidit lib.2. cap.7. num.47.
Sævitia Viri in Uxorem est res pessima metu pœnæ corrigenda lib.2. cap.6. num.11.
Est odii, imprecationum, blasphemiæ, aliorumque peccatorum fomentum num.12. ibid.
Malum erga prolem exemplum num.13. ibid.
Ad excludendam Tori separationem sufficit, quod probationes Sævitiarum per Virum aliquo modo dubiæ reddantur lib.2. cap.9. num.37.
Distingue ut num.42. ibid.
Propria auctoritate Conjux divertere potest ab altero, qui ei inferat insidias, sævitias, & mala tractamenta lib.2. cap.18. num.49.
Præstatio alimentorum, & sumptuum litis pendente lite super separatione Tori propter Sævitias, restitutio Dotis cum lucro, cautionis rejectio, amissio tertiæ partis donationis propter nuptias, onus alendi liberos apud Matrem, & pœna, est remedium, quod unum percutit, & mille cautos reddit lib. 2. cap.6. num.39.
Judex hoc non adhibens remedium injuste procedit num.40. ibid.
Mulier non est tradita Viro uti Serva, sed uti Divinæ, & humanæ domus socia num.56. ibid.
Eam verberare ad instar sacrilegii Cato esse credebat lib.2. cap.6. num.57.
Ex malis tractamentis paulatim ad mortem ducitur num.58. ibid.

Lactem præbens filiis venenum porrigit n.59. ibid.

Peccat Maritus male tractans, & Uxor male tractata num.60. ibid.

Proles pro injustis percussionibus Matris Patrem odit, aut excandescere, blasphemare, irasci, sævitias exercere, caritatem spernere discit, pessimamque recipit educationem num.61. ibid.

Maxima oritur inimicitia inter Virum, & Propinquos Uxoris lib.2. cap.6. num.62.

Mulieres ideo Propinquis non nubunt, ut illis a Marito male tractatis Propinqui opem ferant num.63. ibid.

Perditio multorum, & periculum animæ Conjugis innocentis est materia longe gravior, quam cohabitatio, & separationem exposcit n. 65. ibid.

Restituta Viro Mulier, quæ ab eo ex levitate discessit, non est ab ipso punienda, & quare lib.2. cap.7. num.56.

Ex Viri docilitate, & bona qualitate oritur præsumptio exclusiva sævitiarum lib.2. cap.9. num.34.

Distingue ut num.38. & seqq., ibid.

Primi animi motus in nostra non sunt potestate lib. 2. cap. 10. n.4.

Alia vid. in verb. CAUTIO.

SÆVITIÆ LEVES. Percussio moderata Uxoris ad correctionem Viro permittitur, nec est causa Separationis Tori lib.2. cap.6. num.13., & cap.9. numer.33., & cap.10. num.32. & 35.

Nec Vir pœnam meretur, quia hanc habet potestatem num.21. ibid.

Quomodo Uxor ab his percussionibus se liberare valeat lib.2. cap.10. num.33.

Ut Viro liceat percutere Uxorem, requiritur justa causa, quæ debet esse, magna non levis lib.2. cap.6. num.14., & cap.7. num.2.

Et quod correctio sit levis, non atrox, sive bestialis num.15. ibid.

Adeout Maritus numquam procedat ad sæva num.26. ibid.

Correctio non intrat, ubi non concurrit culpa, & causa correctionis lib.2. cap.6. num.23.

Cum Tori Separatione providendum est, ne Uxor ad damnationem propter Viri sævitias etiam leves ducatur lib.2. cap.10. num.58.

Potius quam æternæ saluti Mariti delinquentis, nempe videlicet ab ea separatus fornicetur ibid.

Sive leves, sive graves fuerint quotidianæ malæ tractationes sine justa causa locus est Separationi Tori lib.2. cap.6. num.23. 37. & 64.

Cum restitutione dotis una cum lucro dotali num.37. ibid.

Et quare num.24. ibid.

Semper adest excessus ubi deficit justa causa, sine qua Maritus Uxorem percutere nequit lib.2. cap.6. num.24. & 33.

Æquivocant, qui hujusmodi mala tractamenta, si non sint atrocissima, spernenda esse putant ibid.

Excusatio verbalis innocentis Uxoris de defectu, seu culpa non commissa, non est justa causa, ob quam a Viro male tractetur lib.2. cap.6. num.25.

Malæ tractationes indebitæ etsi leves, continuatæ tamen, commovent iram, odium provocant, & ad peccandum inducunt num.27. ibid.

Et per eas Vir Uxorem indirecte ad tumulum ducitur lib.2. cap.10. num.54. & seq.

Ob angustias in eam introducitur ethica n.56. ibid.

Nulla urget ratio, cur Uxor sub hac occasione peccandi, & sub hoc lento martyrio toto suæ vitæ tempore languescere debeat num.58. ibid.

Quod si hoc prævidisset, nunquam Matrimonio tamquam occasioni amittendæ salutis corporis, & animæ consensisset num.29. ibid.

Nec Viro persolvit dotem, ut illius fructibus inter lacrymas, & gemitus alatur num.30. ibid.

Et in remunerationem obsequii Matrimonialis nil aliud, quam verberationes recipiat ibid.

Si vero indotata sit, in compensationem dotis non volitæ, alimenta cum quotidianis verberationibus mixta sine culpa recipere non debet n.31. ibid.

Conjugum habitatio servanda est, nec permittenda Separatio propter leves sævitias, etiam sine causa exercitas, sed potius cautio est adhibenda num.45. ibid.

Contrarium, quia gravius damnum temporale, & spirituale exinde resultat num.42. ibid.

Levis sævitis pro Separatione Tori non sufficit, quando Uxor ei causam præbet, sed requiritur atrox num.68. ibid.

Ad decernendam Tori Separationem ob sævitias Judex magis moveri debet ex periculo animæ Uxoris innocentis leviter etiam percussæ, quam ex periculo corporis lib.2. cap.6. num.77.

Sufficiens ad Tori Separationem est quæcumque levis sævitia adhibita sine nulla, aut sine magna causa lib.2. cap.7. num.1. & 51.

Lamentationes Uxoris erga Virum uti infidelem, bona dissipantem, pravam consuetudinem cum alia fœmina habentem, non sunt justa causa correctionis ejusdem Uxoris lib.2. cap.7. num.52.

Quin potius talis Vir corrigendus est, & puniendus lib.2. cap.7. num.53.

Maritus, qui leviter, & ad correctionem Uxorem percussisse dicit, id probare tenetur tamquam fundamentum suæ intentionis lib.2. cap.9. n.43.

Quod maxime procedit contra negantem se illicite fecisse, quæ sunt de genere prohibitorum num.44. ibid.

Uxor cavere debet, ne Viro magnam causam præbeat insæviendi lib.2. cap.10. num.38.

Vir enim aliquando moderatæ correctionis fines excedit etiam cum interitu Uxoris, & adducitur exemplum num.39. ibid.

Alia vid. in verb. CAUTIO.

SÆVITIÆ GRAVES, ET ATROCES. Quomodo intelligendi sunt Doctores, qui ad Tori Separationem sævitias gravissimas requiri tradunt lib.2. cap.6. num.22.

Ab atrocitate sævitiæ in Uxorem nulla causa quamvis magna Virum excusat lib.2. cap.6. num.68.

Unicus actus atrocissimus ad Tori Separationem sufficit num.70. & 76. ibid.

Sed duos requiri aliqui volunt ibid.

Declara ut num.76. ibid.

Nec sufficit inflictio duarum alaparum lib.2.c.6. n.71.

Distingue ut num.72. & seq., ibid.

Quando ad Tori Separationem unica alapa sufficiat lib.2. cap.6. n.74. & cap.7. n.16. 17. & 18.

Vid. in verb. ALAPA.

Si ex actu atrocissimo mutilatio sequatur, secundus expectari non debet lib.2. cap.6. num.75.

Atroces sævitiæ etiam propter magnam causam adhibitæ superabundant pro Tori Separatione l.2. c.7.n.3.

Atroces sævitiæ sunt immanes Uxoris percussiones num.4. ibid.

Immanes tractus per domum, maxime accedente circumstantia nuditatis ejusdem Uxoris lib.2. cap.7. num.6. & 28.

Candaulis Uxor insidias moliri tentavit vitæ Mariti, quia

quia illius opera Gigea nudam eamdem vidit ibid.
At oces fævitiæ funt ludibria Uxoris pudori, ac honeftati vim inferentia num.7. ibid.
Corporis nudatio, manuum in vincula conjectio, ferula, & cingulus cum fibulis ferreis ad infæviendum adhibiti num.8. ibid.
Ejufdem expulfio e domo fine caufa lib.2. cap.7. fub num.9.
Propter quam expulfionem Maritus punitur ibid.
Reftituere tenetur dotem cum fructibus, & amittit lucrum dotis ibid.
Condemnatur in quarta parte bonorum fuorum; & tenetur alere Uxorem extra domum ibid.
Atrocea fævitiæ funt percuffio Uxoris in pectore, propter quam per aliquot dies fanguinem expuerit num.4. ibid.
Subfecutus ex verberationibus abortus lib.2. cap. 7. num.4.
Vulnus cum fanguinis effufione in facie, vel in capite num.14. ibid.
Percuffio cum baculo tam atrox, ut baculus in percutiendo frangatur num.15. ibid.
Ejectio Uxoris e maritali lecto, quæ dicitur etiam dementia lib.2. cap.7. num.9.
Appofitio gladii, feu fcopletti illius pectori, aut collo cum animo, feu minis occidendi n.15. ibid.
Percuffiones, propter quas Uxor per aliquot dies in lecto fe continere debuerit ibid.
Jurgia, diffenfiones, & verba contumeliofa num.20. ibid.
Minæ, ex quibus deducatur Virum aliquid cogitare moliri in necem Uxoris num.21. ibid.
Nifi appareat id egiffe ad incutiendum tantummodo timorem num.12. ibid.
Nec probetur Virum effe terribilem; & folitum facere minis fubfequi facta num.13. ibid.
Percuffiones cum fignis, & livoribus ab Uxore in facie, aut in alia corporis parte delatis lib.2. cap.7. num 14. & cap.8. num.82. & 83.
Seu cum calcibus, fuftibus, & alapis lib.2. cap. 7. num. 15.
Machinatio in Uxoris vitam per Maritum intentata veneno num.26. ibid.
Facturæ, barbariæ, incantationes, aut fimilia veneficia num.27. ibid.
Quilibet actus ad vulnus inferendum aptus, quod Vir intuliffet, nifi fuiffet impeditus num.28. ibid.
Aggreffio cum armis, aut cultro ibid.
Jactus mallei, quo Vir collum læferit Uxoris ibid.
Nifi fimilea actus adeo non fint qualificati, & appareant impetus animi ex culpa Uxoris excitati, neque Vir natura fit ferox lib.2. cap.7. num.29.
Aut de illis unicus tantum teftis deponat de auditu Uxoris exclamantis num.30. ibid.
Gravitas morbi per Uxorem acquifiti ex malis Viri tractamentis, unde oritur odium in Uxore lib. 2. cap.7. num.34.
Extende etiamfi odium non concurrat num.35. ibid.
Denegatio condecentium veftium, & muliebris ornatus num.36. ibid.
Prohibitio facta Uxori de non loquendo cum fuis Confanguineis, de non accedendo ad eorum Domum, & de illis non admittendis in Domum ipfius Viri num.37. ibid.
Si Vir Uxorem nunquam falutaverit num.38. ibid.
Si illam infirmam nunquam vifitavit num.40. ibid.
Denegatio Medici, & Medicinæ eidem ægrotanti num.41. ibid.
Denegatio alimoniæ omnium fævitiarum maxima lib.2. cap.7. num.42.
Potiffimum fi Vir illam neget Uxori gravidæ num.44. ibid.
Vel dum infirmitate laborat, & præcipue tempore partus num.45. ibid.
Uxoris carceratio num.21. ibid.
Maritus Uxorem carcerare poteft num.22. ibid.
Si moderate fiat, feclufo periculo necis lib.2. cap.7. num.23.
Contrarium num. feq.
Carceratio Uxoris per Maritum executa eft res mali exempli, & quare num.25. ibid.
Sævitiæ eo magis funt atroces, fi ex nulla, vel ex levi, aut inhonefta caufa funt adhibitæ num.48. ibid.
In Fœminis honeftiffimis, & nobilibus illæ Sævitiæ graviores funt, quæ in humilioribus funt leviores num.49. ibid.
Ad gravitatem Sævitiarum ponderandam femper attendenda eft qualitas perfonæ, cui inferuntur n.50. ibid.
Amalericus Hifpan. Rex X. propter alapam cum effufione fanguinis e naribus in Uxorem, fuit occifus num.5. ibid.
Ultimæ dementiæ eft contumelia afficere Uxorem, propter quam Parentes Deus dimittere præcepit lib.2. cap.15. num.38.
Panormi quæcumque Sævitiæ in Uxorem Nobilem pro gravibus habentur, & commovent omnes Uxoris Propinquos ibid.
Separatio Tori ob Sævitias concedi debet, etiamfi Mulier fcienter Virum ferocis indolis, & naturæ, ac folitum infævire in Uxorem jam defunctam, in Maritum habere voluerit lib.2. cap. 12. num.29.
Reftitutio Uxoris, quæ à Viro difceffit, denegatur nedum ob Viri, fed etiam ob fuorum Parentum feværitatem num.54. ibid.
Etiamfi Vir offerat cautionem num.55. ibid.
SÆVITIÆ QUOMODO PROBENTUR. Probantur Sævitiæ per infpectionem corporis Mulieris cum fignis, & livoribus lib.2. cap.8. nu.81., & 83.
Per atteftationem Medicorum num.82. ibid.
Per confeffionem ipfius Mulieris, & quando num.85. ibid.
Per teftes de auditu ab ipfa Uxore, de publica voce, & fama, & ex conjecturis num.82. ibid.
Alia vid. in verb. TESTES III.
SCANDALUM. Scandali periculum excufat ab adimplendis Sponfalibus lib.1. cap.8. n.80.
Secuta copula inter Affines, & periculum fcandalorum præbent rationabilem difpenfandi caufam, ne Matrimonium inter eos contrahatur l.1. c.12. n.50.
Vid. in verb. DISPENSATIO II. Tit. IV. V.
Aliqua potius toleranda funt, quamvis fieri non debeant, ne remedium fcandalum pariat lib. 2. c.13. num.122.
Alia vid. in verb. PRÆCEPTUM.
Ad Papam fpectat occurrere fcandalis l.1.c.16. n.255.
Adulterium continet in fe fcandalum lib. 2. cap. 13. num. 15.
SEMINARISTÆ in Seminario morientes ubi fint tumulandi l.2. c.24. fub n.37.
SENEX. Puella fugit fenis amplexus l. 2. c.8. n.77.
Uxor Juvenis mortem Mariti fenis defiderat l. 2. c.8. n.78. & c.21. n.84.
Valde timendum eft de fidelitate Uxoris, fi fit Juvenis, & Maritus fenefcere cœperit lib. 2. cap. 21. num. 83.
Illum non diligit, & aliorum concubitum expetit n.85. ibid.

Quan-

Quando in hoc dubio Conjuges separari debeant n.86. ibid.
Si Uxor pulchra non est, nec Juvenis, sed annosa, ridicula, & vana est Viri de illius fidelitate suspicio n.87. ibid.
An Senex decrepitus Matrimonium inire valeat l. 1. cap.13. n.72.
SENTENTIA contumacialis sublata remanet per contrariam sententiam a Judice appellationis pro. latam lib.2. cap.18. n.338.
In Causis Matrimonialibus nunquam secunda sententia transit in rem judicatam, sed Causa semper reassumi potest lib.2. cap.1. n.36.
Nec prima sententia sine secunda conformi executionem habere debet lib. 1. cap.15. num. 65. & lib.2. cap.18. n.297.
A Decreto interlocutorio torturæ datur appellatio n.298. ibid.
Sicut & a sententia alterius revocatoria l.1.c.15. n.66.
SEPARATIO TORI SOLUTO VINCULO MATRIMONII.
Ob errorem vid.in verb. ERROR.
Ob conditionem vid.in verb. ERROR: CONDITIO
Ob Votum vid. in verb. VOTUM.
Ob Cognationem vid. in verb. COGNATIO.
Ob Crimen vid. in verb. CRIMEN.
Ob Cultus disparitatem: Vid. in verb. CULTUS DISPARITAS: MATRIMONIA IV.
Ob vim, & metum vid. in verb. MATRIMONIUM XIII. METUS.
Ob Ordinem vid. in verb. ORDO.
Ob ingressum in Religionem vid. in verb. CONSENSUS: VOTUM.
Ob Ligamen vid. in verb. LIGAMEN.
Ob publicam Honestatem vid. in verb. HONESTAS.
Ob Affinitatem vid. in verb. AFFINITAS.
Ob impotentiam vid. in verb. IMPOTENTIA.
Ob Clandestinitatem vid. in verb. CLANDESTINITAS: MATRIMONIA V.
Ob Raptum vid. in verb. RAPTUS.
Ob dispensationem super Matrimonio rato vid. in verb. DISPENSATIO II. & III.
Contrahentes Matrimonium cum impedimento dirimente sunt perpetuo separandi lib.1. cap.1. n.12.
Affertur textus prohibens Conjugibus propria auctoritate, & sine præcedenti judicio Ecclesiæ se separari ob impedimentum Affinitatis etiam notoriæ lib.2. cap.18. n.1. 76. 163.
SEPARATIO TORI SALVO VINCULO MATRIMONII.
Ob impedimentum impediens vid. in verb. IMPEDIMENTA IMPEDIENTIA.
Ob mutuum utriusque Conjugis consensum lib.2. c.1. n.2. vid. in verb. CONSENSUS.
Ob Hæresim vid. in verb. HÆRESIS: HÆRETICUS.
Ob solicitationem ad peccandum vid. in verb. PECCATUM: SOLICITATIO AD PECCANDUM.
Ob sævitias vid. in verb. SÆVITIÆ.
Ob sodomiam, & bestialitatem vid. in verb. BESTIALITAS: SODOMIA.
Ob Adulterium vid. in verb. ADULTERIUM VI.
Ob Amentiam vid. in verb. AMENTIA.
Ob ebrietatem vid. in verb. EBRIETAS.
Ob odium vid. in verb. ODIUM.
Ob morbum contagiosum vid. in verb. MORBUS.
Ob Votum simplex Castitatis lib.2. cap. 2. n.51. vid. in verb. VOTUM.
Ob omissas Denunciationes vid. in verb. DENUNCIATIONES.
Tunc enim Conjuges saltem per mensem separantur lib.2. c.2. n.52.
Ob litem inter Conjuges lib.2. cap.3. n.3.
Fit etiam a Judice ex officio lib.2. c.1. n.1.
Pendente lite super Separatione Tori, Uxor usque ad Causæ decisionem in loco tuto est collocanda lib.2. cap.6. n.34.
Eique Maritus subministrare debet vestes necessarias, alimenta, & sumptus litis, etiamsi volens indotatam desponsaverit lib. 2. cap.6. n.35. & seq.
Cum D. N. J. C. dixit non licere dimittere Uxorem, nisi propter fornicationem, alias causas non exclusisse declaratur lib.2. cap.6. n.42.
Declarantur Evangelii verba: *Quod Deus conjunxit homo non separet* lib.2. cap.6. n.43.
Sacri Canones ob sævitias Tori separationem concedunt lib.2. cap.6. n.44.
Tridentinum anathematizat eos, qui errare Ecclesiam dicunt, si separationem ex justa causa quoad torum, & cohabitationem concedat ibid.
Causa Separationis Tori est causa status, gravis, & ardua lib.2. cap.8. n.20. & cap.10. n.43.
Magis ardua est causa præservandi vitam hominis l. 2. cap.10. n.45.
Servanda est inter Conjuges perpetua vitæ consuetudo, nisi gravissimæ separationis causæ concurrant lib.2. cap.10. n.44.
Judices concedere non debent Tori Separationem ex solis gemitibus Mulieris lib.2. cap.8. n.71.
Neque ex ejus aspectu, lacrymis, venustate, aliisque corporis prærogativa naturali, sive artificiali lib.2. cap.8. n.72.
In dubio pro separatione Tori est judicandum lib. 2. cap.9. num.30.
Et de ratione num.31. ibid.
Si causa divortii est periculum vitæ, multo magis periculum animæ, justa causa esse debet lib.2. c.10. num.60.
Magis urget præceptum abstinendi a peccatis, vitamque tuendi, quam obligatio cum Viro cohabitandi lib.2. cap.5. num.12.
Denegatio separationis Tori vergere potest in maximum Tertii damnum lib.2. cap.15. num.5.
Ob continuas inter Conjuges dissensiones in præjudicium animæ, & corporis Conjugis innocentis l.2. cap. 15. num.6.
In damnum ejusdem innocentis Conjugis ob amissionem lucri super bonis alterius Conjugis delinquentis sibi debiti lib.2. cap.15. num.8.
In Causa Separationi Tori magis animæ, quam corporis innocentis Uxoris ratio est habenda lib. 2. c. 10. num.57.
Magis urget præceptum abstinendi a peccatis, vitamque tuendi, quam obligatio cum Viro cohabitandi lib. 2. cap. 5. sub num. 12.
Inito Matrimonio cum Excommunicato vitando Conjuges separari debent lib. 2. cap. 2. num.47.
Limita ut num.50. ibid.
Maritus Uxorem sterilem, deformem, cœcam, surdam, languoribus confectam sub pœna excommunicationis, & amissionis dignitatis dimittere nequit lib.2. cap.1. num.21.
Conjuges, qui Tori Separationem petere solent l. 2. cap.1. num.32. ad 42.
Et frequentius Uxor contra Virum lib.2. cap. 1. numer. 43.
Separatio Tori est perpetua, si fiat ob mutuum Con-

F jugum consensum, vel ob adulterium lib. 2. c. 1. num.46.
Ob alias causas est temporanea, & aliquando accidentaliter perpetua lib.2. cap.1. num.47.
Si Uxor a Viro sine magna causa percussionibus, etsi levibus, afficiatur, est ab eo separanda lib.2. c.10. num.40. 46.
Nec etiam Bestia sine causa verberatur n.41. ibid.
SEPARATIO TORI PERMISSA VIDETUR SINE JUDICIO ECCLESIÆ ob lapsum alterius Conjugis in hæresim cum pertinacia lib. 2. cap. 4. n.2. & cap.18. num.37.
Limita ut num.38. & seqq. ibid.
Ob solicitationem alterius Conjugis ad peccandum, lib.2. cap.18. num.41. 43. 45. 46.
Ob culpam Viri usuris, & furtis familiam alentis, donec emendetur num.47. ibid.
Ob mutuum Conjugum consensum ex justa causa præstitum n.49. ibid.
Ob adulterium notorium l.2. c.18. n.2. 4. 16. 27. 36.
Sed si adulterium non sit notorium, sed tantummodo notum alteri Conjugi innocenti, potest hic facere Separationem quoad Torum, sed non quoad cohabitationem lib.2. cap.18. num.34.
Alias est adultero restituendus, donec adulterium fuerit in actis probatum num.35. ibid.
SEPARATIO TORI PROHIBITA EST SINE JUDICIO ECCLESIÆ ob impedimentum Affinitatis, & quare lib.2. cap.18.num.15.
Ob prætensam coeundi impotentiam ante triennale experimentum n.50.ibid.
Ob prætensum defectum consensus num.51.ibid.
Ob prætensum impedimentum Consanguinitatis, vel Affinitatis n.52. 76. 78. 163. 259. ibid.
Etiamsi impedimentum sit notorium n.53. ibid.
SEPARATIO TORI EST NECESSARIA, & nulla interposita mora facienda ob defectum denunciationum lib.2. cap.2.num.52.& cap.18. n.15. 18.26.
Ob defectum præsentiæ Parochi, & Testium nu. 19. ibid.
Ob raptum, quia Rapta est statim a Raptore separanda lib.1. cap.15. num.11. & lib.2. cap.18. num.20.
Ob Votum solemne castitatis ab altero ex Contrahentibus in aliqua Religione emissum lib.2. cap.18. num.21.
Ob Votum simplex Castitatis ab altero ex eis emissum, donec dispensationem obtineat n.22. ibid.
Ob præcedentem masculi promotionem ad Sacros Ordines ibid.
Ob indubiam impotentiam ad generandum, ut accidit in Eunucho n.23. ibid.
Ob impedimentum Criminis n.24. ibid.
Ob aliud Matrimonium antea contractum, & adhuc consistens n.25. ibid.
Alia Vid. in verb. CAUTIO: MARITUS: ODIUM.
SEPULTURA. Uxor si non electa sepultura moriatur pendente lite super nullitate Matrimonii, aut super adulterio pro quo a Marito fuerit accusata, sepeliri debet in sepulchro Mariti lib. 1. cap. 15. sub num.99.
SERVI quinam sint lib.1. cap.3. n. 2.
Servi sunt Judæi lib.1. cap.7. num.31.
Validum est Matrimonium contractum inter duas personas servilis conditionis invitis eorum Dominis lib. 1.cap.3. num.10.
Cætera vid. in verb. CONDITIO.
SIMONIA. Clerici committentes Simoniæ delictum, fiunt irregulares lib. 2. cap.18. num.334.
SOCIUS criminis inculpans socium non probat etiamsi fuerit qualificatus, & Sacerdos lib. 2. cap. 18. num.105.
Nec ex ejus inculpatione transmitti potest inquisitio specialis, nec socius inculpatus in contumacia condemnari lib.2. c.18. n.106. 108.
Vid. in verb. TORTURA.
SODOMIA. Clerici committentes Sodomiæ delictum, fiunt irregulares lib.2. cap.18. num.334.
Locus est divortio propter Sodomiam, & bestialitatem lib.2. cap.13.num.25.
Sive commissa fuerit à Viro cum aliena Muliere, num.26. ibid.
Sive cum propria Uxore ea tamen renuente ibid.
Tam si Sodomia fuerit completa, quam imperfecta lib.2. cap.5. num.19.
Sed hoc divortium durat donec Vir resipiscat lib.2. cap.13. sub num.26.
Sive tale delictum commissum fuerit ab Uxore, vel à Viro lib.2. cap.13. num. 27.
Sive Sodomia activa fuerit, vel passiva num. 28. ibid.
Sive a Viro cum alio Viro, aut Muliere, sive ab Uxore cum alio Viro, vel Fœmina num.29. ibid.
Non tamen cum Bestia, aut Fœmina mortuis, aut cum Statua num.24.29. ibid.
SOLICITATIO AD PECCANDUM. Uxor separatur à Viro, si Vir de illius pudicitia mercimonium facere velit, & adhoc lenocinium exerceat lib.2. cap.5. num.1.
Vel eam cogat, ut pellicem foveat ibid.
Aut furta per ipsum commissa tegat ibid.
Aut eos in Domum introducat, qui Uxorem ad adulterandum sollicitent ibid.
Etiamsi cum hac turpi conditione illam duxerit lib.2. cap.12. num.32., & seq.
Vel alter Conjux alterum solicitet ad Sodomiam, furtum, maleficium, ad deferendam Catholicam Religionem, aut ad alia gravia delicta lib.2. ca.5. num.2.
Aut si Maritus Uxori mandet, ut pecuniam quærat à procacibus Viris num.3. ibid.
SPONSALIA IN GENERE I. Sponsalia sunt promissio, & repromissio futurarum Nuptiarum lib.1. cap.11. num.25.
Et via ad futuras Nuptias num.26. ibid.
Sponsalia sunt dissolubilia lib.2. cap.18. num.9.
Illicita nullitatis vitio laborant lib.1. cap.11. num.60., & fere per tot.
Matrimonium celebratum sine præsentia proprii Parochi, vel cum alio essentiali defectu, vim nec etiam habet Sponsalium de futuro, etiamsi in figura Matrimonii copula accesserit lib.1. cap.14. num.118., & seqq.
Et filii inde nati sunt illegitimi num.119. ibid.
Tractatus præcedens Matrimonii, si non fuerit cum consensu Mulieris per Sponsalia conclusus, raptum non excludit lib.1. cap.15. num.23., & 26.
Secus si Sponsalia præcesserint, & Mulier raptui consenserit num.24 ibid.
Probatio tamen præcedentium Sponsalium debet esse clara, & concludens, nec relevat obscura, & æquivoca num.27. ibid.
Sponsæ alienæ raptus olim erat impedimentum impediens lib.2.cap.2. num.6.
In contrahendis Sponsalibus, & Matrimonio requiritur consensus efficax, liber, & ab omni dolo, & circumventione sejunctus, ne resolvatur connubium in perpetuum peccaminosum concubitum lib.1.

lib. 1. cap. 16. num. 219.
Sub pœna nullitatis nu. 220. ibid.
Sponsalia contracta cum una Muliere impediunt Matrimonium contrahendum cum alia lib. 2. cap. 2 num. 18.
Nec per posteriora etiam jurata, vel accedente quoque copula, priora dissolvuntur lib. 1. cap. 11. num. 60. 62. 66.
Limita si posterioribus accesserit Matrimonium ibid.
Episcopus dispensare nequit super Sponsalibus jam cum una persona contractis, ut cum altera contrahantur lib. 2. cap. 2. num. 56.
Juramentum adhibitum prò confirmandis Sponsalibus, quæ vergunt in præjudicium Tertii, nullam parit obligationem lib. 1. cap. 11. num. 61.
Matrimonium non libero consensu contractum est nullum, licet voluntaria Sponsalia de futuro præcesserint lib. 1. cap. 8. num. 4., & 6.
Promissio Matrimonialis facta per Catholicum Mulieri Hæreticæ non subsistit lib. 1. cap. 11. n. 63., & 66.
Vid. in verb. MATRIMONIA III.
Promissio Matrimonialis facta a minore 20. annis censetur extorta ex levitate potius, doloque, & fraude lib. 1. cap. 16. num. 239.
Impedimentum publicæ honestatis oritur tam ex Sponsalibus per verba de futuro, quam ex Matrimonio tantum rato lib. 1. cap. 11. num. 2.
Limita 1. si alia Sponsalia præcedenter contracta fuerint lib. 1. cap. 11. num. 99.
Limita 2. si consensus præstitus in dictis Sponsalibus, & Matrimonio non sit liber, sed conditionatus, aut meticulosus, & consequenter inefficax num. 101., & fere per tot. ibid.
Alia vid. in verb. HONESTAS.
Ex Sponsalibus, & Matrimonio tantum rato non oritur Affinitas lib. 2. cap. 18. num. 66.
Affinitas superveniens post Matrimonium ratum, illud non dissolvit, licet dissolvat Sponsalia de futuro lib. 1. cap. 12. num. 68.
Si Judex cogit adimplere Sponsalia, Matrimonium subsequens non dicitur metu contractum lib. 1. ca. 8. num. 79.
Propter lapsum in Hæresim unius Sponsi Sponsalia dissolvuntur lib. 2. cap. 4. num. 40.
Si Sponsa admiserit tactus, amplexus, & oscula Sponsus resilire potest à Sponsalibus lib. 2. cap. 16. nu. 17.
Item si ab uno, vel ab altero Sponso objiciatur impedimentum Affinitatis, & accedat etiam publica loci fama lib. 2. cap. 18. num. 6.
Secus si aliunde objiciatur, nec probetur nu. 7. ibid.
Odium inter Sponsos excusat ab adimplendis Sponsalibus lib. 1. cap. 8. num. 80.
Sicut etiam indignatio Parentum, periculum scandali, timor sinistri eventus, Sponsæ inhonesta vita ibid.
Sponsalia Catholicorum cum Infidelibus ibid.
D. Thomas admittit Sponsalia Catholici cum Infideli sub conditione futuræ Conversionis lib. 1. cap. 7. num. 5.
Vid. in verb. MATRIMONIA IV.
SPONSALIA CONDITIONATA II. Promissio Matrimonialis facta inter Sanguine conjunctos sub conditione: *Si Papa dispenset*: in casu tamen, in quo dispensare soleat, est valida, & obligatoria lib. 1. cap 5. num. 33.
Contrarium d. cap. 5. num. 60., & seqq.
Quamvis Stuprum intercesserit lib. 1. cap. 5. num. 66.
Non valet sine dicta conditione, si Sponsi impedimentum ignorabant lib. 1. cap. 5. num. 35.
Secus si illud eis cognitum erat lib. 1. cap. 5. num. 36. & 41.
Maxime si post promissionem a Promissore procuretur dispensatio lib. 1. cap. 5. num. 37.
Quia tunc hanc conditionem præcessisse præsumitur num. 38. ibid.
Contrarium, quod nempè his non obstantibus nulla est promissio lib. 1. cap. 5. num. 60., & seqq.
Obtenta dispensatione sub dicta conditione, non est necessaria renovatio consensus, & quare lib. 1. ca. 5. num. 42., & 45.
Contrarium num. 62., & seqq. ibid.
Sponsalia contracta sub dicta conditione, ea purificata, non indigent renovatione consensus lib. 1. ca. 5. num. 43.
Contrarium num. 62., & seqq. ibid.
Porrecta supplicatione pro dispensatione, & habita per Sponsos scientia Signaturæ supplicationis, consensus dicitur renovatus lib. 1. cap. 5. num. 46.
Contrarium num. 62., & seqq. ibid.
Obtenta dispensatione, Ordinario præsentata, & reportato Decreto de exequendo, ex hoc novus Sponsalium consensus resultat lib. 1. cap. 5. n 50.
Contrarium num. 62., & seqq. ibid.
Contractis inter sanguine conjunctos Sponsalibus sub dicta conditione: *Si Papa dispenset*: Vir tenetur procurare dispensationem lib. 1. c. 5. n. 53.
Propriis expensis n. 57. & seqq. ibid.
Promissio Matrimonialis inter prohibitos censetur facta mediantibus omnibus præambulis, sine quibus Matrimonium contrahi non potest lib. 1. cap. 5. n. 54.
Papa concedendo dispensationem dat contrahendi facultatem, sed non validat actum illicite gestum n. 61. ibid.
Præstito novo consensu post obtentam dispensationem sive ante illius præsentationem pro executione, sive etiam ante notitiam ejusdem dispensationis, non est amplius locus pœnitentiæ, & Matrimonium subsequens est validum lib. 1. cap. 5. n. 67.
Sponsus, qui post obtentam dispensationem novum consensum denegat, ad omnes expensas tenetur lib. 1. cap. 5. num. 68.
Limita quoad Filiumfamilias, qui contradicente Patre Sponsalia contraxit n. 69. & seqq. ibid.
Sponsalia inita sub conditione non inducunt impedimentum publicæ honestatis lib. 1. cap. 11. nu. 96.
Consensus non liber, sed conditionatus, aut meticulosus præstitus in Sponsalibus de futuro, seu in Matrimonio tantum rato est inefficax, nec prædictum impedimentum inducit n. 101. ibid.
SPONSALIA FILIORUMFAMILIAS III. Sponsalia Filiifamilias sine Parentum consensu contracta sunt valida lib. 1. cap. 11. n. 19.
Distingue ut n. 36. & seqq. ibid.
Sunt tamen illicita, peccaminosa, & invalida, si contrahantur inscíis, vel invitis juste Parentibus lib. 1. cap. 11. num. 41., & seqq., & sub num. 66., & seqq.
Valida tamen sunt, nec ipsi peccant, si illa contrahant certo credentes ea rata Parentes habituros, aut si Parentes injustè contradicant, nec Filii contrahant cum indigna num. 36. ibid.
Valida non sunt contracta sine consensu Parentum cum Viro honestæ Familiæ à Puella Familiæ honestioris num. 52. ibid.
Nec á Puella cum Viro æqualis conditionis, sed inferioris fortunæ non obstante juramento nu. 53. ibid.
Alexander III. declaravit reum perjurii Juvenem, qui sine Parentum consensu juraverat ducere in Uxorem suam Concubinam num. 59. ibid.

Spon-

Sponsalia à Filiis injussu Parentum contracta maxime cum persona indigna lædunt in re gravi præceptum obedientiæ, & vergunt in præjudicium Parentum, & Consanguineorum, totiusque Familiæ l.1.c.11.n.64.

Sunt turpia, & peccaminosa num.65. ibid.

Et ab initio invalida non obstante Juramento, quia sine sacrilegio adimpleri nequeunt n.68., & seqq. ibid.

Et si adimpleantur, temere juratur, & impiè quod juratur impletur num.71. ibid.

Illa satis Ecclesia declaravit irrita, cum statuit ex promissione de re inhonesta, & illicita mortaliter, seu veniali ter etiam jurata nullam oriri obligationem num.77. ibid.

Haberi debent prò validis, donec videatur, an Parentes justè dissenserint lib.1. cap.11. num.78.

Contrarium num. seqq. ibid.

Eorum invaliditas non incipit à die, quo Judex illa invalida declarat, sed à momento, quo spreta fuit lex Divina, Naturalis, & Ecclesiastica nu.79. ibid.

Nec ab homine, sed à Jure invalidantur nu. 80. ibid.

Nonnulli Episcopi irrita fecerunt quæcumque Sponsalia clandestina etiam copula subsecuta l.1.c.11.n.72.

Quam facultatem habent num.73.ibid.

Contracta Sponsalia insciis, vel invitis juste Parentibus sunt clandestina lib.1. cap.14. num.6.

Consensus Filii in Sponsalibus injussu Parentum præstitus sicut nullam inducit obligationem, ita nec inducit impedimentum publicæ honestatis l.1.c.11. n.100.

Ut valida sint Sponsalia requiritur, quod Contrahentes plenissimam spondendi facultatem habeant lib.1. cap.11. num.102.

Filiifamilias illa contrahentes sine Parentum consensu, plenam spondendi facultatem non habent lib. 1. cap.11. num.106.

Ab adimplendis Sponsalibus excusat indignatio Parentum, odium inter Sponsos, periculum scandali, timor sinistri eventus, Sponsæ inhonesta vita lib.1. cap.8. num.80.

Alia vid. in verb. DOS: EXHÆREDATIO: MATRIMONIA VIII. ET X. RAPTOR.

SPONSALIA INTER INÆQUALES IV. Sponsalia de futuro contracta à Domino cum suaFamula, attenta disparitate, rescindi possunt lib.1.cap.3.n.6.

Valida non sunt contracta sine consensu Parentum cum Viro honestæ Familiæ à Puella Familiæ honestioris lib.1. cap.11. num.52.

Nec à Puella cum Viro æqualis conditionis, sed inferioris fortunæ, non obstante juramento nu.53. ibid. Vid. in verb. MATRIMONIA X.

STATUS LIBER. In aliquibus Episcopatibus, probato prius statu libero, nonnisi cum licentia Ordinarii Matrimonia contrahuntur lib.1. cap.14.n.125.

Non conceditur ab Ordinario Parochis licentia conjungendi in Matrimonium Exteros, nisi probato prius statu libero, & quomodo l.1. c.14. n.128. & seq.

Sine hac licentia nec ipsi Diœcesani conjungi possunt, qui in ætate nubili per sex Menses continuos à Diœcesi abfuerunt, nisi probent statum liberum cum Testimoniali Ordinariorum, in quorum Diœcesibus permanserunt num.129. ibid.

Nec illi, qui per decennium, & ultra domicilium acquisiverint in loco, ubi Matrimonium contrahere volunt lib.1. cap.14.num.130.

Quamvis ibi non desint testes, qui de eorum statu libero deponere valeant ibid.

Nec Advenæ, quorum Uxor, seù Maritus obierit in loco, ubi superstes vult alias iterum contrahere Nuptias num.131. ibid.

Nec alii Alienigenæ, Ignoti, Exteri, & Vagi lib.1. cap.14. nu.127.

Nec Milites alienæ nationis residentes in locis, ubi Matrimonium contrahere volunt nu.132. ibid.

Si secus tamen factum fuerit, Matrimonium est validum, sed Parochus, & Contrahentes acriter sunt puniendi num.133. ibid.

Extradiœcesani, qui ante nubilem ætatem à loco Originis; vel domicilii discesserunt, prò eo tempore cum attestatione Ordinariorum statum liberum probare non tenentur lib.1. cap.14. num.36.

Sine eadem status liberi probatione conjungi quoque possunt Nuptias inituri in articulo mortis, aut in alio casu præcisæ necessitatis, sed deinde abstinere debent à copula, donec talis probatio habeatur lib.1. cap.14. num.137.

STATUTUM prohibens, quod Filiusfamilias ex nullo contractu sine consensu Patris se possit obligare, comprehendit etiam promissionem Dotis, omnesque casus excludit lib.1. cap.5. num.69.

STERILITAS. An sterilitas Matrimonium impediat lib.2. cap.13. num.71.

STUPRATOR ad omnes expensas, damna, & interesse ad favorem Stupratæ tenetur l.1. ca.5.n.58.

Coacte Matrimonium contrahere censetur Stuprator carceratus, si excarceretur tantum, ut Stupratam ducat lib.1. cap.8. num. 39.

Ostenditur non esse possibile, quod inculpatus Stuprum commiserit lib.2. cap.18. nu.139., & seq.

Auctor prægnantiæ alicujus Mulieris innuptæ quis præsumatur lib.2. cap.14. nu.88., & seq.

STUPRATA. Sine querela examinari nequit Puella prætensa Stuprata, ne cogatur prodere seipsam, & suæ virginitatis occultam publicare jacturam lib.2. cap.13. num.55.

Licitum non est Judici, & Notario ex officio, & sine jurisdictione interrogare Puellam de ejus defloratione, & Complice, ne ambo apud Publicum dehonorentur, & in actis eorum perpetua notetur infamia num.58.ibid.

Maxime si Stuprator occultus, aut dubius, & incertus esse possit Sacerdos, vel Parochus n.59. ibid.

Ex inculpatione Stupratæ nullum desumi potest indicium contra inculpatum lib.2. cap.18. nu.97.

Etiamsi nullos patiatur defectus, & torturata fuerit ad purgandam maculam num.98. ibid.

Sed torturata admittitur tantum ad generaliter inquirendum num.99., & 107. ibid.

Inculpatio Stupratæ cum tortura non facit indicium ad torturam contra inculpatum, nisi alia indicia, & adminicula concurrant lib.2. cap.18.num.100.

Etiamsi per vim se cognitam fuisse affirmet n.101.ibid.

Cum sit socia criminis, ei credi non debet n.102.ibid.

Ineptum esset aliter affirmare num.103. ibid.

Imo nec ejus inculpatio juncta cum adminiculis sufficit ad torturam, si plures patiatur defectus lib.2. cap.18. num.109., & 129.

Quamvis sit torturata, & duos patiatur defectus, quia tortura unum defectum tantummodò supplet n. 110. ibid.

Defectus est vilitas, & paupertas Stupratæ n.111.ibid.

Tarditas exponendi de passo Stupro querelam n.112., & 166. ibid.

Quæ arguit in ipsa dolum, atque calumniam lib. 2. cap.118.num.113.

Et inculpati innocentiam num.114. ibid.

Varietas, & contradictio in ejus dicto n.115.118., & 267.

Mendacium enim minuit per se solum illius fidem num.116. ibid.

Et uti falsaria puniri potest num.117. ibid.

Defectus est etiam inverisimilitudo lib.2.c.18.n.119.

Inverisimile est, quod Mulier violentata, & exclamans

mans, ab aliis domesticis in contiguo cubiculo existentibus non audiatur num.121., & 243. ibid.
Inverisimile est, quod Mulier in primo Viri congressu, licet exclamasset, violentiæ resistere non potuerit, & deinde pluries tentata, cum silentio resistendi vires habuerit num.122. ibid.
Defectus est lubrica vita assertæ Stupratæ tempore sui examinis lib.2. cap.18. num.123.
Accusatio Matris Stupratæ deponentis de auditu à Filia patiente plures defectus non probat nu.130. ibid.
Non probat etiam, quia est accusatrix num. 133. ibid.
Quia est Stupratæ Mater num.131. ibid.
Nec ullum facit indicium ad inquirendum, minusque ad torturam lib.2. cap.18.num.134.
Offensa facta Filiæ censetur facta Matri nu.132. ibid.
Ex verbis assertæ Stupratæ, quæ varias recipiunt interpretationes, non resultat confessio Stupri n.162.ibid.
Quando inculpatio judicialis assertæ Stupratæ propter ejus defectus non probat, minus probant ejus conquestiones extrajudiciales num.166.ibid.
Si Puella una nocte passa fuerit vim, & per aliquem Virum compressa, non est verisimile, quod subsequentibus noctibus ad commodum ejusdem Viri plurles ad vim inferendam redeuntis januam Cubiculi tenuerit apertam num.122., & 124. ibid.
Refertur confessio extrajudicialis de calumnia tam prætensæ Stupratæ num.122., & 224. ibid.
Quam ejus Sororis num.246. ibid.
Et Instigatoris num.247. ibid.
Magis contristatur Maritus de Uxoris Adulterio, quam de propriæ Filiæ defloratione lib.2. cap.13. nu.5.
Si Puella ventrem tumefactum deferat decem, aut duodecim, seu quatuordecim Mensibus, & postea tumefactio cesset, censeri non debet, quod pepererit lib.2. cap.15. num.47.
Talis tumefactio esse potest Uteri inflatio, vel hydrops uterinus num.49. ibid.
Quæ incommoda Obstetrices, & etiam Conjugatas quoad seipsas, & alias decipiunt num.50.ibid.
STUPRUM est crimen gravissimum l. 2. c.13. n.51.
Pro eo nemo querelare potest, nisi certæ personæ, & quænam sint l.2.c.13. nu.32., & c.18.n.228.& seq.
Pro eo, nisi sit violentum, procedi nequit ex officio num.52., & seqq., & n.163. ibid.
Judex pro Stupro non habet jurisdictionem sine querela eorum, ad quos spectat lib.2. c.13.n.53.62., & 63.
Est enim ei prohibitum ex officio procedere etiam a Constitutione Ægidiana, ne Defloratarum Familiæ deturpentur nu.62., & seq. ibid.
Judices, & Notarii procedentes ex Officio pro delicto Stupri in damnis, & expensis sunt condemnandi num.70. ibid.
Judex enim sine jurisdictione procedens committit attentatum cum damnorum, & expensarum refectione purgandum lib.2. cap.13. num.72.
Est etiam puniendus, & adducitur exemplum Sacræ Consultæ num.73. ibid.
Stuprum respicit injuriam potius privatam, quam publicam num.54. ibid.
Stuprum in Clericis, & in Laicis, nisi sit violentum, hodie punitur pœna pecuniaria, seu Carceris per aliquod tempus, & exilii lib.2. c. 18. n.94.& seq.
Contractis Sponsalibus inter Stupratorem, & Stupratam inter se Consanguineos sub conditione, *Si Papa dispensaverit*, obtenta dispensatione, requiritur novus consensus, alias Sponsalia non obligant lib.1. cap.5. num.66.
Adminicula, quæ separatim sumpta stuprum non probant, illud tamen probant simul juncta lib.2. c.18. num.225.
Jungi tamen non possunt, si sint in suo genere imperfecta, & probationes, & circumstantiæ inter se pugnantes concurrant num.226. ibid.
Stuprum cum Incestu vid. in verb. INCESTUS.
SUBORNATIO. Si constat de subornatione aliquorum testium, cæteri subornati præsumuntur lib.2. cap 15. num.21. & seq.
SUBREPTIO. Subreptionis vitium solum attenditur cum concernit substantialia Gratiæ l.1.c.12.n.88.
Non autem cum tantummodo Datariæ respicit interesse num.89. ibid.
Subreptitia, & invalida est gratia dispensationis, non expressis in supplicatione gradibus Cognationis, seu Affinitatis, super quibus petitur num.91.ibid.
Alia vid. in verb. GRATIA.
SUCCESSIO. De jure communi Mater succedit filiis ab intestato, & sine liberis decedentibus, cæteris agnatis exclusis præter Fratres, & Sorores lib.1. cap. 16. sub num.270.
SUMPTUS LITIS. Vir Uxori secum litiganti sumptus litis subministrare tenetur l.2. c.6. n.35.
SUPPLICATIO. Porrecta per Sponsos Sanguine conjunctos supplicatione pro dispensatione, & habita per ipsos scientia Signaturæ supplicationis consensus dicitur renovatus lib.1. cap.5. num. 46.
Contrarium num.62., & seqq. ibid.
Supplicatio manu Papæ signata habet vim Scripturæ plusquam publicæ num.47. ibid.
Gratia non oritur a Bullæ expeditione, sed in Signatura supplicationis perficitur num.48. ibid.
Quando Gratia sit subreptitia vid. in verb. Dispensatio V.
Formula supplicationis pro obtinenda a Sac. Pœnitentiaria Dispensatione pro foro interno lib.1. cap.12. num.142.
Quomodo dirigenda num.143. ibid.
Formula supplicationis pro obtinenda dispensatione a Dataria in foro externo num.144. ibid.
Si petatur in forma pauperum quid requiratur n.145.ib.
SUSPICIO. Si orta sit suspicio, licet falsa, quod copula inter Affines intercesserit, hæc est causa sufficiens ad obtinendam dispensationem prò ineundo inter eos Matrimonio l.1. c. 12. n.54. & seqq.
Actus palam gestus non inducit carnalis copulæ suspicionem lib.2. cap.18. num.192.
Judex ex sola suspicione judicare non debet lib.2.c.18. num.84.
De fuga non est suspectus Clericus, qui pendente accusatione &c. propriæ Domi moratur, palam se offert, aut est in Civitate, vel Diœcesi Beneficiatus lib.2. cap.13. n. 153.

T

TACTUS. Adulterii, & copulæ carnalis præsumptionem inducunt pectoris Fœminæ tactus, amplexus, & oscula lib 2. cap.14. num.19.
Quæ nihil detrahunt pudicitiæ, si rapta sint ab invita num.20. ibid.
Secus si fuerint voluntaria, & tactus libenter admissi, ex quibus actibus præsumptio adulterii resultans sufficit pro Tori separatione num.21., & seq. ibid.
Imo solus tactus mamillarum num.23. ibid.
TAXA. In executione Dispensationum Matrimonialium servanda est taxa Innocentiana lib.1. c.12. num.108.
TERTULLIANI lapsus in hæresim lib. 1. cap.16. num.84., & seqq.
TESTAMENTUM. Nullum est Testamentum, in quo Pater exhæreditat Filium tamquam adulteri-

num, quando adulterium Uxoris non est probatum lib. 2. cap. 15. nu. 51.
Quilibet enim Filius natus ab Uxore, cum qua Maritus cohabitavit, censetur legitimus, quamvis eo tempore Uxor adulterasset num. 52. ibid.
TESTES IN GENERE I. Nemo potest esse testis in Causa propria l. 1. c. 6. n. 41. & l. 2. c. 18. n. 13. & 272.
Unius Parochiæ testimonium facit crimen notorium l. 1. c. 12. n. 119.
Occultum tamen non est, quod per duos testes probari potest, sive deductum, sive non deductum sit ad forum contentiosum n. 120. ibid.
Testes integræ fidei quinam sint l. 2. c. 8. n. 43.
Attenditur primum dictum testis, non autem secundum priori contrarium lib. 2. c. 14. n. 71.
Quia ex vi, & metu emanasse præsumitur ibid.
Testis retractatio fidem non adimit priori attestationi aliis attestationibus, & adminiculis fulcitæ n. 70. ibid.
Depositio testis defuncti, quamvis non jurata probat l. 2. c. 14. n. 89.
Falsus in uno falsus in omnibus est reputandus lib. 2. cap. 15. n. 15.
Si constet de subornatione aliquorum testium, cæteri subornati præsumuntur l. 2. c. 15. n. 21. & seq.
Allegantí propriam turpitudinem non est credendum n. 57. ibid.
Nulla certior falsitatis testium probatio, quam ea, quæ resultat ex negatione eorum, quos in contestes vocant lib. 2. c. 18. n. 156.
Testis Sacerdos supplet vices duorum testium l. 1. c. 14. num. 73.
Testis non probat, si deponat id vidisse, quod alii videre potuerint, & non viderint l. 2. c. 18. n. 204.
Nec si deponat pro eo, cujus servitio est addictus l. 2. c. 18. n. 205.
Neque si sit Minor l. 2. c. 18. n. 206. & seq.
Non creditur testibus deponentibus de violentia, si assertam vim passus examinatus de ea mentionem non fecerit l. 2. c. 18. n. 208.
Testes examinati pro informatione Curiæ non citato Reo non probant, minusque faciunt indicium ad torturam n. 211. ibid.
Nisi, eo citato, fuerint repetiti, aut ipse declaraverit se illos habere pro rite, & recte examinatis n. 212. ibid.
Quæ declaratio non impedit, quin opponi deinde possint exceptiones contra eorum personas, & dicta n. 213. ibid.
Non est deferendum testibus ad gravandum Accusatum paratis, nec testibus carceratione ad eum gravandum coactis, & quare l. 2. c. 13. n. 122. & seqq.
Artifices, Mercatores, Laboratores, & Operarii ad gravandum Accusatum carceratione coacti facile pejerant, & quare l. 2. c. 13. n. 123.
Testes animose deponentes sunt suspecti n. 125. ibid.
Ridiculum est producere attestationes extrajudiciales ad offensam Rei in Criminalibus l. 2. c. 18. n. 202.
Attestationes extrajudiciales pro Fisco non probant l. 2. c. 18. n. 209.
Magis attenduntur testes de bona fama deponentes, quam testes illam impugnantes n. 236. ibid.
Etiamsi isti aliquantulum illorum numerum excedant n. 237. ibid.
Testes delictum excludentes testibus de delicto deponentibus præferuntur l. 2. c. 9. n. 2. 26. 36. & 39.
Testis inimicus, auctor calumniæ, & accusator nullam fidem meretur l. 2. c. 18. n. 145.
Testis inquisitus, vagabundus, effœminatus, & scandalosus non probat l. 2. c. 18. n. 146.
Testis malis moribus imbutus non probat n. 174. ibid.
Minusque testis criminosus n. 175. & seq. ibid.
Testes patientes plures exceptiones nec in Civilibus nec in Criminalibus fidem faciunt n. 147. ibid.
Et habentur pro non examinatis in quibuscumque delictis n. 148. ibid.
Et duæ tantum exceptiones ad hoc sufficiunt nu. 149. ibid.
Offensus nihil probat contra Offensorem etiam in articulo mortis lib 2. c. 18. n. 96.
Offensio facta filiæ censetur facta matri lib. 2. cap. 18. num. 132.
Singularitas testium fidem eis non minuit si non sit obstativa l. 2. c. 14. n. 77.
Et agatur de actibus natura sua reiterabilibus l. 2. c. 14. num. 78.
Secus si adhibiti fuerint ad probandum unicum actum momentaneum, qui principaliter controvertitur, quia tunc non probant l. 2. cap. 8. n. 66.
Ad probandum indicium remotum requiruntur duo testes lib. 2. c. 18. n. 177.
Contestes de loco, & tempore l. 2. c. 18. n. 178.
Nulla laborantes suspicione, vel macula n. 179. ibid.
Hæc conclusio est communiter canonizzata in Judiciis, & Scholis n. 180. ibid.
Et requiruntur ad probanda ipsa adminicula levia licet, & minima n. 181. ibid.
In delictis etiam atrocissimis n. 182. ibid.
Nec probant testes singulares n. 183. ibid.
Nisi habeant requisita, quæ recensentur num. 184. ibib.
Et si non duo tantum, sed plura sint indicia n. 185. ibid.
Testes de visu, non de auditu probant lib. 2. cap. 14. sub num. 31.
Quia magis oculis, quam auribus est credendum ib.
Plus valet dictum unius testis de visu, quam dictum plurium testium de auditu ibid.
Probant testes de auditu, quando major numerus de visu deponit lib. 2. c. 14. num. 88.
Testis deponens de alieno auditu non probat l. 2. c. 18. num. 156.
Nullumque facit indicium ad torturam n. 157. ibid.
Multo minus, si illi non fuerint examinati, a quibus audivit n. 158. ibid.
Censentur tamen examinati, sed non confirmasse illius dictum n. 160. ibid.
Testes venales sunt puniendi l. 2. cap. 14. n. 76.
Consanguinei, & Affines sunt testes suspecti lib. 2. c. 8. num. 53.
Et inhabiles l. 2. c. 18. n. 164. 173. 203. & 206.
Cæterique testes familiares n. 205. ibid.
Ancillæ, & Famuli suis Dominis præsumuntur affecti n. 54. ibid.
Testes viles, impuberes, familiares, pauperes, & inhabiles admittuntnr, ubi personæ nobiles, & integræ famæ haberi non possunt l. 2. c. 8. num. 61. & cap. 14. n. 47.
Præsertim in occultis, & difficilis probationis, & quando veritas aliter haberi non potest lib. 2. cap. 8. n. 48. & c. 18. n. 187.
Quia tunc leviores admittuntnr probationes lib. 2. c. 8. num. 48.
Nec locum habent exceptiones contra testium personas num. 49. ibid.
Et faciunt indicium ad torturam lib. 2. cap. 18. n. 187.
Declara ut hoc procedat, si non sint singulares n. 188. ib.
Et deponant de actu immediato delicti num. 189. ibid.
Secus si deponant de indiciis remotis, & de actibus, qui ab aliis videri potuerint, quia tunc dici nequit,

quod veritas aliter haberi non possit num. 190. ibid.
Etiamsi alii, qui videre poterant, casu non interfuerint ib.
Vel etiamsi ipsi testes alios non intervenisse affirmarent num. 191. ibid.
Testis pauper, si non constat, an sit bonæ, vel malæ conditionis, in hoc dubio a testificando non est repellendus lib. 2. cap. 8. num. 47.
Paupertas non operatur, ut testes non sint integræ fidei lib. 2. cap. 8. num. 46.
Vilitas a paupertate profluens fidem non minuit n. 50. ib.
Non tam ex facultatibus, quam ex fide, & moribus testis idoneus æstimatur lib. 2. cap. 8. sub num. 46.
Testis quoad torturam vid. in verb. TORTURA.
TESTES AD PROBANDUM METUM II.
Metus probatur per testes lib. 1. cap. 8. num. 30.
Non probant metum, si non concludant de circumstantiis minarum n. 61. ibid.
Nec relevant, nisi deponant de metu, de quo in specie agitur num. 62. ibid.
Et de minis illatis ab eo, qui illas exequi solet n. 63. ib.
Nil probant, si fuerint nulliter examinati n. 64. ibid.
Deponentes generice Jussu Patris nuptias fuisse coactas metum non probant num. 78. ibid.
Admittuntur Consanguinei num. 32. ibid.
Et etiam Mater plene informata, & de nobilissimo genere lib. 1. cap. 8. num. 33.
Deponentes de metu præferuntur testibus illum negantibus num. 34. ibid.
Magis creditur duobus testibus de metu, quam mille de spontanea voluntate affirmantibus num. 34. ibid.
Cætera vid. in verb. METUS.
TESTES AD PROBANDAS SÆVITIAS MARITALES III. Quando agitur de sola Separatione Tori testes omni exceptione majores requiruntur lib. 2. cap. 8. num. 21.
Contrarium num. seq.
Distingue ut n. 25 & seqq. ibid.
Rota circa hoc modo in affirmativam, modo in negativam abiit sententiam num. 23. ibid.
Declara ut num. 56. ibid.
Inhabiles admittuntur ad probandos sævitiæ maritalis actus, qui sunt difficilis probationis n. 30. ibid.
Prout sunt Consanguinei, Affines, Domestici, & Familiares n. 31. 53. & seq. ibid.
Et præcipue Parentes n. 32. ibid.
Et in specie Mater n. 33. ibid.
Et etiam personæ viles, ut Servi, & Ancillæ, & Inquilini etiam viles lib. 2. cap. 8. num. 34. 57.
Alias posset Maritus in Uxorem ad sui libitum insævire, eique necem inferre, aut illam ad damnationem desperatam deferre n. 58. ibid.
Sive deponant de visu n. 35. ibid.
Sive de auditu Mulieris clamantis, plorantis, & auxilium petentis n. 36. ibid.
Limita ut in cap. 7. num. 30. lib. 2.
Sive de auditu ab ipsamet Muliere honesta, & recte educata lib. 2. cap. 8. n. 37. 84.
Sive de proprio sensu ex collisione manuum, & percussionum strepitu num. 38. ibid.
Sive de publica voce, & fama num. 39. 84. ibid.
Etiamsi formiter aliquando examinati non sint nu. 40. ibid.
Mulierculæ sunt minus suspectæ, quam Ancillæ, & Famuli, ideo testes esse possunt lib. 2. cap. 8. n. 55.
Probantur quoque sævitiæ per attestationem Medicorum lib. 2. cap. 8. num. 82.
Admittuntur etiam testes vulgares, ac infimæ conditionis, præter quos, in loco, seu Oppido, aut Villa, ubi Conjuges habitant, alii non reperiuntur n. 59. ibid.
Quibus si Judex fidem non adhibeat, & in columitati Uxoris malæ tractatæ non prospiciat, est in culpa lib. 2. cap. 8. num. 60.
Quando Satellites etiam, & Mulieres infames ad hunc effectum admittantur nu. 62. ibid.
In Causis difficilis probationis, & in judicio Separationis Tori testes minus idonei, & minus validæ probationes non rejiciuntur lib. 2. cap. 8. n. 63. 65.
Nulla est habenda ratio Doctorum, qui contrarium sentiant lib. 2. cap. 8. num. 64.
Singulares in Causa Separationis Tori non probant unicum actum, qui per testes contestes de loco, & tempore est probandus, secus si actus reiterati exhibeantur, & de sævitia quæratur ingenere l. 2. c. 8. n. 68.
Eoque magis cum natura negotii non patiatur, ut plures ad singulos actus interveniant l. 2. c. 8. n. 69.
Non est necesse, quod testes concordent in tempore, dummodo concordent in eo, super quo ad probandas sævitias inducuntur lib. 2. cap. 8. num. 70.
Excludentes sævitiam præferuntur testibus de illa deponentibus lib. 2. cap. 9. num. 3.
Limita 1. Si testes sævitiam excludentes negativam non coarctant lib. 2. cap. 9. num. 4. & seqq.
Limita 2. Si iidem Testes exceptiones patiuntur lib. 2. cap. 9 num. 11. & seqq.
Declara ut num. 27. 29. & seqq. ibid.
Non excludunt sævitias, qui Virum non esse crudelem, nec iracundum deponunt lib. 2. cap. 9. n. 6. & seqq.
Amicus Mariti, eique stricte devinctus, pro ipso adversus Uxorem non probat lib. 2. cap. 9. num. 12.
Nec qui sunt, vel fuerunt ejus servitio addicti lib. 2. cap. 9. num. 13.
Vel si eorum fides appareat remuneratoria, vel officiosa lib. 2. cap. 9. n. 14.
Vel si referant Uxorem esse procacem &c. nec dicant cur, quomodo, quando id noverint n. 15. ibid.
Aut si Vir attestationes falsas, & falso charactere subscriptas adversus Uxorem exhibuerit n. 16. ibid.
Hæ cæteris attestationibus ab eo productis fidem adimunt, & malis artibus extortæ præsumuntur n. 17. ib.
Ob has falsitates reus sævitiarum est judicandus n. 18. ibid.
Inter testes præferuntur, qui de optima Viri qualitate ad exclusionem sævitiarum deponunt lib. 2. c. 9. num. 35.
Contrarium n. 38. & seqq. ibid.
Sævitias non probant testes exceptionibus obnoxii n. 19. ibid.
Si inimicitiam antea cum Viro contraxerint lib. 2. c. 9. num. 20.
Vel sibi invicem contradicant num. 21. ibid.
Vel si dicant Uxorem propter sævitias abortum passam fuisse, non expressa qualitate offensionis lib. 2. cap. 9. num. 22.
Vel si deponant se audivisse Virum insævientem in Uxorem è loco, ex quo id audire non poterant l. 2. cap. 9. num. 23.
Vel si referant Uxorem puerperium agentem propter Viri sævitias postea passam fuisse deliquium non expressa qualitate sævitiarum lib. 2. cap. 9. n. 24.
Vel si inciderint in contradictiones, inverisimilitudines, atque mendacia num. 25. ibid.
Judices ad probandas sævitias maritales audiant Testes etiam non omni exceptione maiores l. 2. c. 8. n. 74.
Sed ne decipiantur, sedulo inquirant Mulieris qualitatem, mores, & ætatem ibid. num. 75.
Si Vir senescat, aut sit morbosus, Mulier vero juvenis,

nis, & formosa, timendum est de integritate testium, & Mulieris separationem petentis n.76. ib.
TESTES AD PROBANDUM ADULTERIUM, ET STUPRUM IV. Adulterium non probatur per testes de visu lib.2. cap.14. num.1.
Probatur per attestationem Mediatoris adulterii n.27. ibid.
Per testes deponentes de publica voce, & fama nu.50. ibid.
Per confessionem Conjugis adulteri ad effectum separationis tori num.46. ibid.
Per confessionem Amasiæ etiam extrajudicialem n.39 44. 45. ibid.
Testis etsi unicus, & vilis probat copulam, dummodo urgentes conjecturæ concurrant n.36. ibid.
Viles, ac minus honestæ personæ probant deponentes se vidisse Virum cum Muliere in loco ad copulam apto, solum cum sola luctantem, nudum cum nuda jacentem, vel in abdita secedentem, & per actus inhonestos ad copulam dispositum l.2. c.14. n.38.
Probat etiam Testis deponens se vidisse ingredi Virum in Cubiculum cum Muliere, illamque exinde exeuntem cum faciei rubore, solutoque crine l.2. cap.14. num.28.
Deponens se invenisse Amasium cum Amasia in eodem lecto cubantes, aut in actu copulæ, quamvis unicus, junctis adminiculis plene probat n.29. & seq. ibid.
Quando tamen agitur civiliter ad tori separationem num.35. ibid.
Debet autem esse omni exceptione major una cum ejus dicto conjecturis etiam levibus concurrentibus, si plena adulterii probatio super ejus tantum depositione innitatur num. 32. & seq. ibid.
Et agatur de probando adulterio pro Adultero criminaliter puniendo lib.2. cap.14. n.34.
Testes falsi excludentes adulterium ad impediendam Tori separationem tamquam fures, latrones, & raptores gravissima pœna sunt puniendi lib.2. cap.14. num.76.
Testes quoque singulares probant Adulterium n.80.ib.
Etiam quando proceditur criminaliter nu. 81. ibid.
Certius quando agitur ad tori separationem n.82. ibid.
Inutile est in his casibus obiicere testium singularitatem num. 87. ibid.
Constat de falsitate Testium deponentium de Stupro de auditu ab afferta Stuprata, quæ affirmet aliis dumtaxat, & non illis Stuprum manifestasse lib.2.c.18. num.161.171.
Non probat Testis deponens de actibus ab inculpato exercitis in persona assertæ Stupratæ, si ipsa examinata de illis mentionem non facit nu.170. ibid.
Plura vid. in verb. ADULTERIUM VII.
TESTES FŒMINÆ V. De Jure Civili Fœminæ Testes esse possunt in Causis Criminalibus, dummodo sint honestæ lib.2. cap.8. num.6.11.16.
Non autem de Jure Canonico num.7. ibid.
Contrarium num.10., & seqq., & num.16. ibid.
Mulieres olim de Jure Canonico testes esse non poterant num.9. ibid.
Hodie tamen de hoc quoque Jure admittuntur nu.10. ibid.
Etiam contra Presbyteros num.12. ibid.
Prò conjungendo, vel dirimendo suorum Matrimonio num.13. ibid.
Pro impediendo futuro Matrimonio num.14. ibid.
Pro probando impedimento irregularitatis in persona in Episcopum electa lib.2. cap.8. num.15.
In Causis Matrimonialibus in quibus testes omni exceptione majores requiruntur nu. 17.44. & seq. ib.
In Codicillis, quibus testes pariter omni exceptione majores intervenire debent num.18. ibid.
Sunt testes omni exceptione majores, & quare n.19.ib.
Inspiciendi sunt mores, & honestas Fœminarum antequam earum attestationibus fides adhibeatur n.41. ibid.
Mulierculæ viles, & pauperes, sed honestæ probant lib.2. cap.8. num.46.
Mulierculæ manifesta macula carentes sunt integræ fidei num.52. ibid.
Ad frequentiam Sacramentorum inclinatæ ibid.
Plusquam Masculi pejerare perhorrescunt ibid.
TESTES IN CAUSIS MATRIMONIALIBUS VI. Ad probandum post contractum Matrimonium impedimentum dirimens requiruntur testes omni exceptione majores lib.1. cap.14. num.96., & lib.2. cap.8. num.25., & seqq.
Contra quos nulla macula possit opponi lib.2. cap.18. num.260.
Probi, optimæ opinionis, & famæ nullam cum Conjugibus cognationem, nec attinentiam habentes lib.2. cap.18. num.261.
Et probari debet, quod tales sint, ut nulla exceptione repelli possint num.262. ibid.
Nulla fides adhibetur Matri num.263. ibid.
Nulla Conjugibus, etiamsi aliqua pars viciniæ idipsum acclamaret num.269. ibid.
Quamvis ante Matrimonium id alter eorum affirmasset num.270. ibid.
Multo minus eo contracto ob periculum collusionis num.271. ibid.
Secus quando agitur de sola tori separatione lib.2. c.8. num.29.
Impedimentum Criminis prò dirimendo Matrimonio non probant testes singulares, aut plures contestes, si sint viles, & non omni exceptione majores lib.1. cap.6. num.35.
Matrimonium contractum sine Parochi, & Testium præsentia est clandestinum, & nullum lib. 1. c.14. num.1.25.49.116.117.
Validum tamen est in Terris sub dominio Hæreticorum existentibus, ubi non sunt Parochi, nec Episcopi, vel ubi Tridentinum non est publicatum n.8. ib.
Validum quoque est si Testes sive scienter, sive ignoranter, sive decepti assistant, sed mortaliter peccant, si ipsi sint in culpa lib.1. cap.14. num.88.
Et puniuntur pœna exilii, vel simili arbitrio judicantis num.89. ibid.
Et tam ipsi, quam adjuvantes, & consulentes etiam excommunicatione latæ Sententiæ puniri possunt num.91. ibid.
Nec non pœna pecuniaria usque ad summam centum aureorum num.89., & seq. ibid.
Matrimonium fuisse contractum probant Parochus, & Testes num.92. ibid.
Licet sint Consanguinei Contrahentium nu.94. ibid.
Testium præsentia Matrimonio moralis esse debet, nec sufficit physica, aut materialis lib.1.cap.14. nu.97. & seqq.
Alias Matrimonium est nullum num.73.105. ibid.
Non probant Matrimonium fuisse contractum Testes deponentes se non audivisse verba Contrahentium num.104. ibid.
Sive id acciderit ob mentis evagationem ibid.
Sive data opera, quia videre, & audire noluerint num.105. ibid.
Nec probant, si deponant se mutuum Contrahentium consensum percepisse ex verbis à Parocho prolatis num.107.109.112. ibid.

Parochi, & Testium præsentia præscripta est non ad probationem tantum, sed etiam pro forma lib.1. cap.14. num.108.
Moralis Parochi, & Testium præsentia intervenire debet eo ipso tempore, quo actus in esse producitur num.115. ibid.
Matrimonium fuisse contractum probant Testes de eo cum juramento deponentes, etiamsi fuerint Censuris obstricti, vel Infideles lib.1. cap.14. n.92.122.
Seu Conjuncti, & Amici Contrahentium nu.93. ibid.
TORI SEPARATIO vid. in verb. SEPARATIO TORI.
TORTURA. Indicia ad torturam esse non debent levia, perfunctoria, dubia, & æquivoca, sed certa, probabilia, verisimilia lib.2. cap.18. nu.80.
Legitima, sufficientia, & à Jure approbata n.81.ibid.
Gravia, urgentia, concludentia, & delictum inferentia nu.82. ibid.
Luce meridiana clariora num.83. ibid.
Nec solam delicti suspicionem inducentia n.84. ibid.
Judex decernere nequit torturam, nisi sit quasi certus de delinquente lib.2. cap.18. num.85.
Nec aliud sibi desit, quam delinquentis confessio ibid.
Alias indebite torquens est puniendus num.86. ibid.
Sine legitimis indiciis nemo torqueri potest etiam in atrocissimis delictis lib.2. cap.18. nu.87.
Nec in delictis læsæ majestatis num.88. ibid.
Nec in occultis, clandestinis, proditoriis, & difficilis probationis nu.89. ibid.
Etiamsi per torturam scandalum sedaretur in Populo num.90. ibid.
Aut Principis mandatum accederet num.91. ibid.
Seu Judex propriis oculis Reum delinquere viderit num.92. ibid.
Tortura est major pœna, quam amputatio utriusque manus lib.2. cap.18. num.93.
Prò delictis puniendis pœna pecuniaria, aut carceris, vel exilii non datur tortura num.95. ibid.
Testis deponens de alieno auditu non facit indicium ad torturam num.157. ibid.
Mater Stupratæ deponens de Stupro de auditu a Filia non probat, nec facit indicium ad torturam lib.2. cap.18. num.130., & seqq.
In occultis, & difficilis probationis testes inhabiles faciunt indicium ad torturam lib.2. cap.18. nu.187.
Declara ut num.188., & seqq. ibid.
Testes examinati pro informatione Curiæ non citato Reo non probant, minusque faciunt indicium ad torturam num.211. ibid.
Nominatio socii criminis juncta cum teste patiente plures exceptiones non facit indicium ad torturam num 165. ibid.
Testes esse debent omni exceptione majores, ut faciant indicium ad torturam num.176. ibid.
Indicium ad torturam cum dicto socii criminis non debet esse leve, sed urgens num.197. ibid.
Ad infligendam torturam in quavis carnali copula non sufficit etiam violenta præsumptio n.200. ibid.
Si nempe visi tantum fuerint solus cum sola, nudus cum cum nuda lib.2. cap.18. num.201.
Quando contumacia remissa fuit absque clausula: sine præjudicio indiciorum ex contumacia resultantium: contumacia, & bannum non inducit indicium ad torturam num.215. ibid.
Nec quando constat de aliqua rationabili causa absentiæ prætensi Delinquentis num.216. ibid.
Indicia contra Clericum graviora esse debent, quam ea, quæ in tortura laicorum requiruntur n.227.ibid.
Deficiente corpore delicti ex culpa Querelantis Inquisitus nec carcerari, nec torqueri, nec condemnari potest nu.250. ibid.
Etiamsi mille extarent indicia generalia, specialia, & indubitata num.251. ibid.
Indicia pro Reo tollunt indicia Fisci, nec Reus torqueri potest lib.2. cap.18. nu.255., & seq.
In dubio judicandum est non esse locum torturæ n.257. ibid.
Non probato corpore delicti Judex incurrit excommunicationem, si carcerare faciat Clericum, multoque magis torquere num.258. ibid.
Ad coadjuvandas probationes testium in Causa dissolutionis Matrimonii, nunquam Sacri Canones remedium subsidiarium torturæ demandarunt n.273.ib.
Tortura est periculosum, ac fragile experimentum lib.2. cap.18. num.278.285.
Afferuntur casus, in quibus ob torturam innocentes condemnati fuerunt num.279., & seqq. ibid.
Ex confessione emissa in tortura, quæ potest esse falsa, desumi nequit probatio nullitatis, seu validitatis Matrimonii num.284. ibid.
Tortura frustratoria non est inferenda nu.287. ibid.
Si ad probandum impedimentum dirimens Matrimonium daretur tortura, aperiretur via fraudibus, & quare num.288. ibid.
Fallax est tortura, in qua mentitur, qui pati potest, mentitur & ille, qui pati non potest nu. 289. ibid.
Pendente termino ad appellandum Judex procedere potest ad torturam lib.2. cap.18.num.303.
Contrarium num. seq.
Hoc ei non licet post interpositam appellationem, etiamsi secuta non fuerit inhibitio Superioris n.305. ibid.

V

VAGI. Parochus conjungens in Matrimonium vagos sine diligentiis requisitis a Tridentino mortaliter peccat, licet Matrimonium sit validum l.2 cap.2. num.39.
Vid. in verb. MATRIMONIA VII.
VENEFICIUM. Clerici committentes delictum veneficii fiunt irregulares l.2. c.18. n.334.
VERBA. Verbum, *numquam*, est universalissimum, & quemcumque diem, noctem, horam, & momentum includit lib.2. c.15. n.29.
Animus ex verbis ante actum prolatis semper declaratur lib.1. cap.8. n.110.
Sæpe bonos mores corrumpunt colloquia prava lib.2. cap.17. num.36.
VERBERA. Marito non licet nec ex causa Uxorem verberare lib.2. c.31. n.34. & seqq.
Ignominia est ejus, qui verberat, non qui verberatur num.35. ibid.
Servum verberare Viro maximæ ignominiæ est, multo magis contra liberum manum extendere n.36.ib.
VICARIUS. Neque Vicarius Capitularis, neque Capitulum, Sede Episcopali vacante, dispensationes Matrimoniales exequi possunt, sed hoc spectat ad Episcopum viciniorem lib.1. cap. 12. num. 104.
Neque Vicarius Generalis, neque Episcopus aliquid pro executione dispensationis quacumque ratione, nec etiam sponte oblatum exigere possunt sub pœna excommunicationis latæ sententiæ non obstante quacumque immemorabili consuetudine num. 106. 115. ibid.
Vicarius Capitularis exercere valet quæ sunt jurisdictionis Episcopi, exceptis iis, quæ sunt in jure specialiter prohibita lib. 1.cap. 12.num.39.

Vicarii ad carcerandos Clericos faciles esse non debent, & quare lib.2. cap.13. num.142.
VICINUS præsumitur scire facta Vicini lib.2. c.15. num.18.
Adulterium probant Vicini in eadem Adulteræ domo cohabitantes num.19. ibid.
Nec illud excludunt testes non Vicini, neque cohabitantes cum Adultera num.16.ibid.
Vicini, & Inquilini probant maritales sævitias lib. 2. cap.8. num.34. 57.
VINUM. Quisque Vino uti valet juxta propriam indigentiam lib.2. cap.17. num.1.
Vinum lætificat Deum, & homines ibid.
Est pro morbis medicina, dummodo sit bonæ qualitatis num.2. ibid.
Viris, & Mulieribus Nazzaræis, qui se Templo vovere vellent, Deus illius usum inhibuit n. 3. ibid.
Idque præcepit Sacerdoti Aron, aliisque Sacerdotibus, & quare num.4. ibid.
Antiquitus vini usus vetitus erat mulieribus n. 5. ibid.
Egnatius Mecemnius Uxorem ori approximantem scyphum Vini trucidavit, nec ullam pœnam subivit lib.2. cap. 17. num.6.
Fridericus III. Imperator maluit potius non habere filios; quam permittere Uxori sterili usum Vini, ut fecunda evaderet num.7. ibid.
Licurgus ut ebrietatis occasionem removeret vites omnes incidi mandavit n.8. ibid.
Zeleucus pœnam mortis imposuit bibentibus Vinum pro medicina sine Medici licentia num.9. ibid.
Apud antiquos Romanos Viri, qui trigesimum ætatis annum compleverant, & non antea Vinum bibere poterant num.10. ibid.
Exceptis Mulieribus, quæ Vinum bibentes ex lege Romuli ut adulteræ puniebantur num.11. ibid.
Vinum Alexandri Magni gloriam obscuravit lib. 2. cap.17. num.14.
Vid. in verb. EBRIETAS.
VIOLENTIA. Raptus est commissus, si concurrat abductio violenta Mulieris de loco ad locum lib. 1. cap.15. num..2.
Vid in verb. RAPTUS.
Sacri Canones, Concilia, ac Pontificiæ Constitutiones abhorrent a violentiis lib.2. cap.13. num.87.
Nullum est Matrimonium contractum per vim, & metum lib.1.cap.8. num.1.
Vid. in verb. METUS.
Infidelis per absolutam violentiam compelli nequit ad suscipiendum baptismum lib.1. cap. 7. num.39.
Vid in verb. JUDÆUS.
VIRGINITAS: VIRGO. Virginitas Puellæ quomodo probetur lib.1. cap.2. num.6.
Non probatur non esse Virginem, si post sextum mensem a die contracti Matrimonii partum ediderit lib. 2. cap.15. sub num.39.
Possibilis reputatur Virginitas etiam inter Conjugatos lib. 1. cap. 16. num.284.
Adducuntur exempla num.285. ibid.
Puella occultans sexum, & in habitu virili incedens in occasione proxima usque ad annum 25. suæ ætatis, quo obiit, Virgo permansit l.1.c.16.n.286.& seqq.
Propositum conservandi Virginitatem in statu Conjugali cum conditione: *Si possibile foret*: aut *Si Deo placeret*: præjudiciale non est essentiæ, nec Sacramento Matrimonii lib.1. cap.16. num.289.
Virginitatem non amittit Puella per vim corrupta lib.2. cap.16. sub n. 11.
Puella externo contactu, vel alia ratione pollutionem, aut aliam veneream delectationem admittens, Virginitatis aureolam non habet ibid.
Virginitas mentis, non corporis per pœnitentiam recuperatur ibid.
Si per vim corrumpatur corpus, castitas non amittitur, sed duplicatur lib.2. cap.16. num.11.
Hæreticus non est, qui negat Conceptionem B. Mariæ Virginis immaculatam in primo instanti lib. 2. cap.4. num.19.
Melius est tamen illam defendere num.20. ibid.
Quid acciderit Auctori eam defendenti num..21. ibid.
Demonstratur Conceptionem B. M. V. in primo instanti fuisse immaculatam lib.2. cap.4.n.22.& seqq.
An hoc sustineri possit cum sanguinis effusione n.28. ibid.
Beatissima Vigo fuit baptizzata, & quare n. 29. ibid.
A suo Divino Filio fuit redempta, sed redemptione præservativa n.30. ibid.
Ejus mors non fuit pœna originalis culpæ lib.2. cap.4. num.31. & seqq.
Duo debita per omnes homines contracta, quando Adam peccavit num. 32. & seqq. ibid.
Ab illis D. N. J.C. fuit immunis, & quare n.35. ibid.
An ab illis B. V. M. fuerit immunis num.37. ibid.
An si Filio præmortua fuisset, ejus anima descendisset ad Limbum num.38. ibid.
VIS vid. in verb. VIOLENTIA.
VISITATOR. Nec in Pastorali Visitatione ab Episcopo fieri possunt præcepta de non conversando absque causæ cognitione lib.2. cap. 13. sub n. 188.
Nec Episcopi in Visitatione pro morum correctione procedere possunt absque ulla figura Judicii ibid.
VOLUNTAS. Humanam voluntatem penetrare est divinæ intelligentiæ l.1. c.16. n.158.
VOTUM. Qui sponte votum Religionis emisit, illud cogitur adimplere lib.1. cap.7. num.43.
Votum *simplex* Castitatis impedit Matrimonium contrahendum, sed non dirimit contractum lib.1. c.1. num.4. 17. & seq.& lib. 2. c.2. num.19. & cap.3. num.16. & 18.
Dirimit tamen Sponsalia, & quare l.2. c.2. sub n.19.
Emissum tamen in Societate Jesu post biennium Novitiatus, dirimit Matrimonium postea contractum, sed antea contractum non dissolvit l.1. c.2. sub n.19.
Episcopus dispensare nequit super Voto simplici Castitatis, seu Religionis lib.2. cap.2. n.55.
Quodnam sit Votum simplex lib.1. c.4. n.16.
Illud frangens graviter peccat, sed excommunicationem non incurrit num.18. ibid.
Qui illud emisit, si deinde Matrimonium contrahit, illud servare tenetur, & quomodo num. 19. ibid.
Episcopus tamen dispensare potest, ut ab altero Conjuge debitum petat l.1. c.4. num. 19. & l. 2. cap.2. sub num.18.
Sine qua dispensatione quoties debitum petit, toties mortaliter peccat ibid.
Ante consummationem Matrimonii debitum reddere non tenetur, & potest ingredi Religionem n.20. ib.
Quam ingredi quoque tenetur, si alter Conjux præmoriatur n.21. ibid.
Neque secundas nuptias contrahere potest sine Apostolica dispensatione ibid.
Votum *solemne* quodnam sit l.1. c.4. n.10.
Nullum est, si fuerit emissum ante legitimam ætatem num.11. ibid.
Seu per vim, & metum n.12. ibid.
Sed si in Tertia Regula S. Francisci, & S. Dominici emissum fuerit, non dirimit Matrimonium contractum sed impedit contrahendum l.1.c.4. n.13.
Votum solemne in professione in approbata Religione emis-

emissum dirimit Matrimonium postea contractum l.1. c.4. n.2. 4. 6. & 14.
Et etiam antea contractum, si non fuerit consummatum l.1.c.4. n.7. & l.2. c.3. n.20.
Papa super hoc solemni Voto dispensare potest, quando agitur de Matrimonio postea ineundo a Regibus, Magnisque Principibus, & quare l.2. c.3. n.22.
Professus, seu Professa contrahens Matrimonium, illicite, & invalide contrahit, graviter peccat, & excommunicationem majorem incurrit l.1.c.4.n.15.
Votum in susceptione Ordinis Sacri emissum dirimit Matrimonium postea contractum l.1. c.4. n.3. 5. 6. & l.2. c.3. n.17. 19. 21.
Sed non dirimit Matrimonium antea contractum, etiamsi fuerit tantummodo ratum l. 1. c.4. nu.8. & l.2. c.3. n.17. 19. 21.
Majoribus tantum non Minoribus Ordinibus est annexum l.1. c.9. n.9.
Ex lege Pontificia n.11. ibid.
Papa super eo dispensare potest l.1. c. 9. n. 12. & l.2. c.3. n.21. & seqq.
Si post consummationem Matrimonii valide contracti alter Conjux altero consentiente Religionem ingrediatur, qui in seculo remanet Votum continentiæ emittere debet l.2. cap.3. n.7. 8.
An fieri possit Votum defendendi Immaculatam SS. Virginis Conceptionem cum sanguinis effusione l.2. c.4. n.28.
Qui tale Votum emiserunt nonnisi Deo inspirante illud emittere potuerunt ibid.
Votum ultramarinum, in cujus vim ab Uxore Vir licite divertere poterat ad tempus, hodie Viris non suffragatur, & quare l.2. c.4. n.41.
Gesta per S. Ludovicum Galliæ Regem pro recuperanda Terra Sancta l.2. cap.4. num.42.
UXOR. Uxorum, & Virorum pluralitas prohibita est de Jure Divino l.1. c.10. n.4.
Cur tamen SS. Patres habuerint plures Uxores n.5. ib.
Uxor non est Domina, nec Ancilla, sed socia Mariti l.2. c.1. n.7. 8. 9.
Uxor Virum in Dominum, & familiæ caput agnoscere debet l.2. c.6. n.55.
Non est tradita Viro uti serva, sed uti Divinæ, & humanæ domus socia l.2. c.6. n.56.
Non est bestia, sed socia Mariti l.2. c.10. num. 41.
Et propterea pares esse debent n.42. ibid.
Eam verberare ad instar sacrilegii Cato esse credebat l.2. c.6. num.57.
Uxor Maritum inquietum patienter tolerare debet l.2. c.1. n.29.
Nec propter ejus infortunium mutare affectum, sed ejus infortuniis particeps fieri l.2. c.1. num.20.
A Deo datur proprie Uxor prudens l.2. c.1. n.41.
An Maritus Uxorem ad correctionem percutere possit vid. in verb. CORRECTIO: MARITUS.
Frequentius Uxor contra Virum, quam Vir contra Uxorem petit Tori Separationem lib. 2. cap. 1. num.43.
Et sæpissime propter sævitiam, & Adulterium Mariti num.45. ibid.
An expediat ducere Mulierem doctam in Uxorem l.2. cap.1. sub n.35.
Uxor Juvenis, & formosa non tenetur sequi Virum ad quærendum ostiatim stipem, vel adulterandum, si fame perire nolit lib.2. cap.5. num.4.
Quia se exponi non debet periculo peccandi lib.2. c.5. num.5.
Maritum vagabundum ea Uxor sequi debet, quæ cum ei nupsit, eum talem esse sciebat lib.2. ca.5.nu.6.
Limita ut n.17. ibid., & cap.12. n.30. lib.2.
Vir Juvenis quando Uxorem vetulam odisse censeatur lib.2. cap.8. nu.79.
Uxor quoad Adulterium Viri. Vid. in verb. ADULTERIUM VI., & VII.
Quando Uxor alenda sit à Viro extra ejus Domum. Vid. in verb. ALIMENTA.
UXORICIDIUM quando sit impedimentum dirimens lib.1. cap.6. n.2., & seqq.
Simplex Uxoricidium olim erat impedimentum impediens lib.2. cap.2. num.7.
Pœna ultimi supplicii punitur lib.3. cap.8. num.109., & seq.
Ultra amissionem lucri dotalis num.111. ibid.
Alia vid. in verb. CRIMEN.

Z.

ZELEUCUS Lorensis sancivit, ut oculi adulteris eruerentur, & quare lib.2. cap.14. nu.16.
Ut annulis aureis, pretiosisque vestibus uterentur, qui vel adulterium committere, vel lenocinii artem exercere vellent lib.2. cap.17. sub num.8.
Ut Puellarum, quæ aquis se submergerent nuda post obitum Cadavera per publicam plateam deferrentur ibid.
Ut nocturno tempore e Civitate exire non posset, nisi Mulier, quæ amantem quæreret ibid.
Nec aureo ornamento, vestibusque arte phrygia pictis uteretur, nisi Meretrix ibid.
Nulla Mulier plusquam unam famulam ducere posset, nisi Mulier ebria ibid.
Sed ad impediendam ebrietatem, contra vinum bibentes sine licentia Medici pro Medicina, pœnam mortis indixit ibid.
ZELOTYPIA inter Conjuges odium producit lib. 2. cap.11. nu. 88.
Ex animi perturbationibus nulla vehementior n.89. ib.
Mentem perturbat, quasi eripit, in furorem adigit, neces mutuas, & aliorum armat, & impellit n.90. ibid.
Maritus hoc furore percitus Justinam puellam formosissimam, suamque Uxorem innocentem interfecit lib.2. cap.11. num.91.
Alia afferuntur exempla de Uxoribus prætensis Adulteris propter suorum Virorum Zelotypiam damnatis ad mortem ibid.
Mulieres plusquam Viri Zelotypiæ sunt obnoxiæ n.93. ibid.
Ob eam sæpe sæviunt in Maritos, liberos, & in seipsas num.94. ibid.
Ob eamdem Mulier Puellam innocentem, Maritum, & Filiam necavit num.95. ibid.
Mulierem ob Zelotypiam canes dilaniarunt n. 97. ibid.
Ejus Maritus ob illius mortem seipsum interfecit n.98. ibid.
Odium implacabile ex Zelotypia ortum causam præbet separationi tori num.99. ibid.

FINIS.

ERRATA		CORRIGE
Pagina 13 col.2. lin.10.	imditiva	impeditiva
18 col.2. lin.17.	*gradu*	*gradu*
27 col.1. lin.23.	*aux.*	*dux.*
27 col.2. lin.27.	machinatio	machinatio cum effectu
30 col.2. lin.12.	toleratur	tolerantur
43 col.1. lin.23.	Verrus	Verus
44 col.2. lin.4.	*necessaria*	*necessariam*
49 col.1. lin.21.	Conjunctus	Conjugatus
52 col.1. lin.35.	illarum	illorum
56 col.1. lin.27.	*De Jurepatron.*	*de Iurejurand.*
56 col.1. lin.50.	*De Jurepatron.*	*de Iurejurand.*
64 col.1. lin.49.	prædictam	prædictum
67 col.2. lin.48.	pauperiam	pauperiem
70 col.2. lin.19.	Spineoli	Spinetoli
70 col.2. lin.37.	vocari	vocati
74 col.2. lin.41.	disdendandi	dispensandi
86 col.2. lin.6.	Peritos privatos	Peritos
90 col.2. lin.24.	lineris	literis
93 col.1. lin.6.	valeat	valeant
99 col.2. lin.25.	quarum	quorum
126 col.2. lin.19.	duobus	duabus
128 col.1. lin.22.	aptissime	apertissime
141 col.2. lin.25.	conversus fuit	conversum fuisse
141 col.2. lin.30.	Gothorum	Gothorum legimus
143 col.2. lin.23.	Matrimonium	Matrimonio
152 col.2. lin.50.	Obstetricec	Obstetrices
154 col.1. lin.47.	nihilominos	nihilominus
156 col.2. lin.4.	&	A
164 col.1. lin.50.	causa	casu
179 col.2. lin.43.	inter quas	inter quæ
188 col.1. lin.44.	*eam*	*eum*
191 col.1. lin.3.	*suam*	*sui*
203 col.1. lin.34.	earum	eadem
204 col.1. lin.43.	irtitat	irritat
207 col.2. lin. ult.	*viciuius*	*vicinus*
213 col.1. lin.15.	alia	alias
214 col.2. lin.15.	*Cap. De Summ.*	*Cap.1. de Summ.*
215 col.2. lin.41.	efficace	efficacissimum
233 col.1. lin.48.	insævienda	insæviendi
237 col.1. lin.10.	Vir	a Viro
260 col.2. lin.51.	querelas	querelans
261 col.2. lin.22.	habeatur	habeamus
263 col.2. lin.34.	est	cautum est
268 col.2. lin.16.	Virum	Viro
273 col.2. lin.50.	Maritis	a Maritis
275 col.2. lin.49.	*aciem*	*faciem*
277 col.2. lin.2.	interficit	interfecit
277 col.2. lin.38.	alio quot	aliquot
278 col.2. lin.35.	ipsimet	ipsismet
296 col.1. lin.30.	Maii	Junii
309 col.2. lin.44.	quod	quæ
335 col.1. lin.41.	Juvenibus	a Juvenibus
340 col.1. lin.26.	quot	quod
340 col.1. lin.27.	Viro	Viri
341. col.1. lin.10.	Testes	Testis
341 col.2. lin.49.	extorta	exorta
343 col.1. lin.37.	Afferuntur	Afferuntur
343 col.2. lin.51.	appellatienem	appellationem
346 col.1. lin.11.	autem ergo	ergo
346 col.2. lin.17.	nimirum	si nimirum
346 col.2. lin.32.	iniret	inierit
347 col.1. lin.47.	recensit	recenset
356 col.1. lin.37.	ostenditur	ostendit ut
359 col.1. lin 52.	indidium	indicium
373 col.1. lin.43.	diligentia	diligentiam
374 col.2. lin.10.	*retione*	*ratione*

Hæc sunt errata graviora: judicio benigni Lectoris leviora remittuntur.

